Google

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

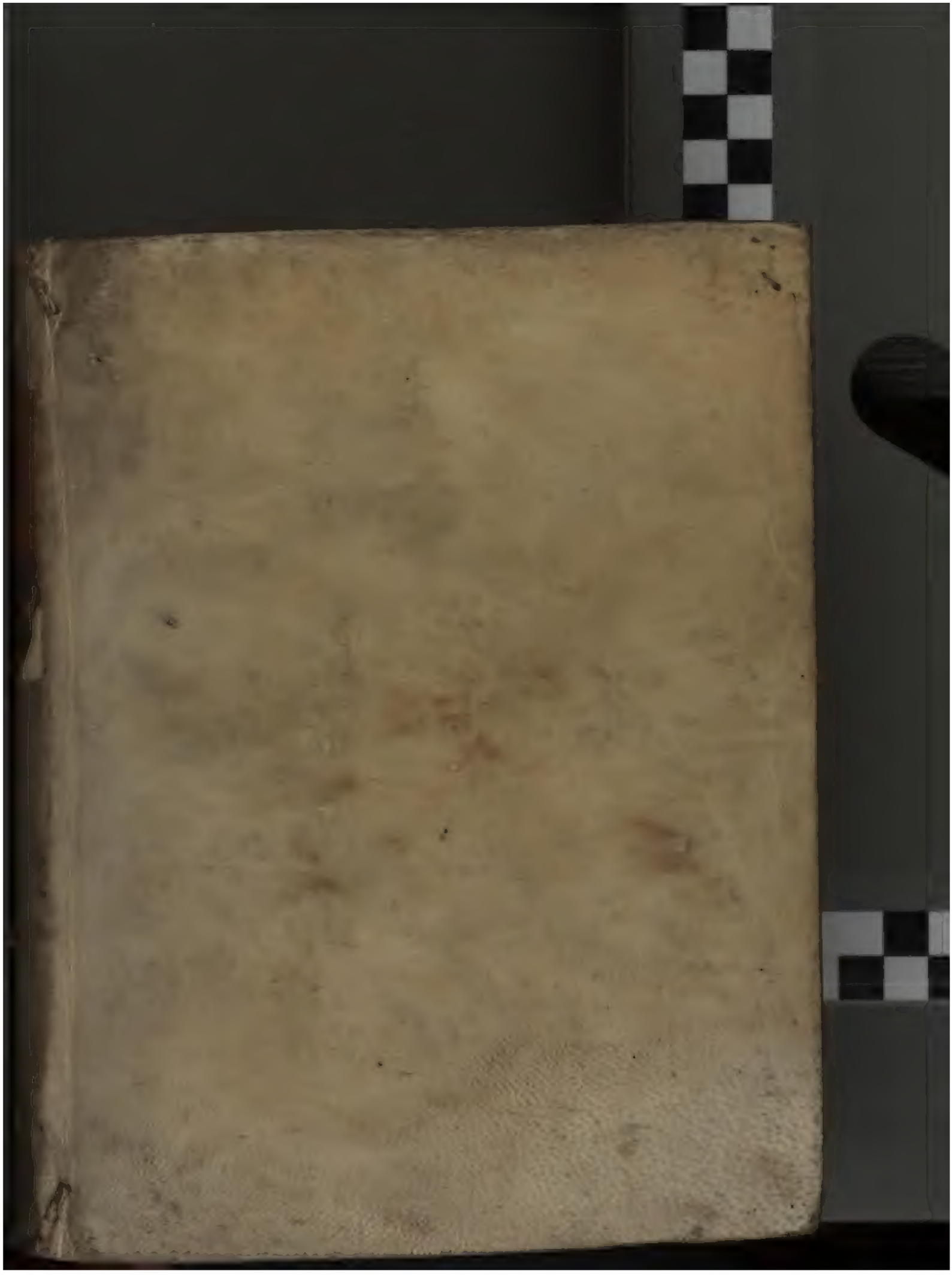

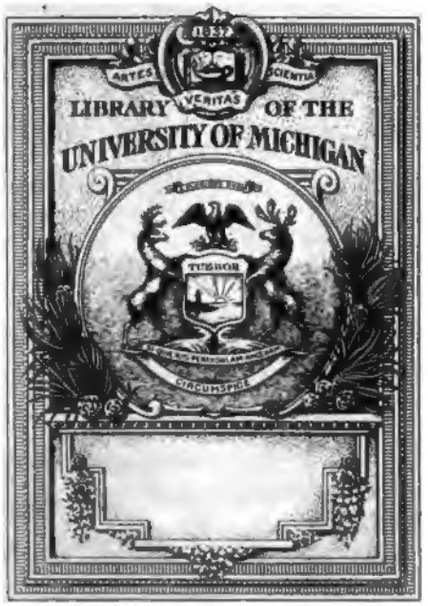

THE GIFT OF
Henry C. Hoskier

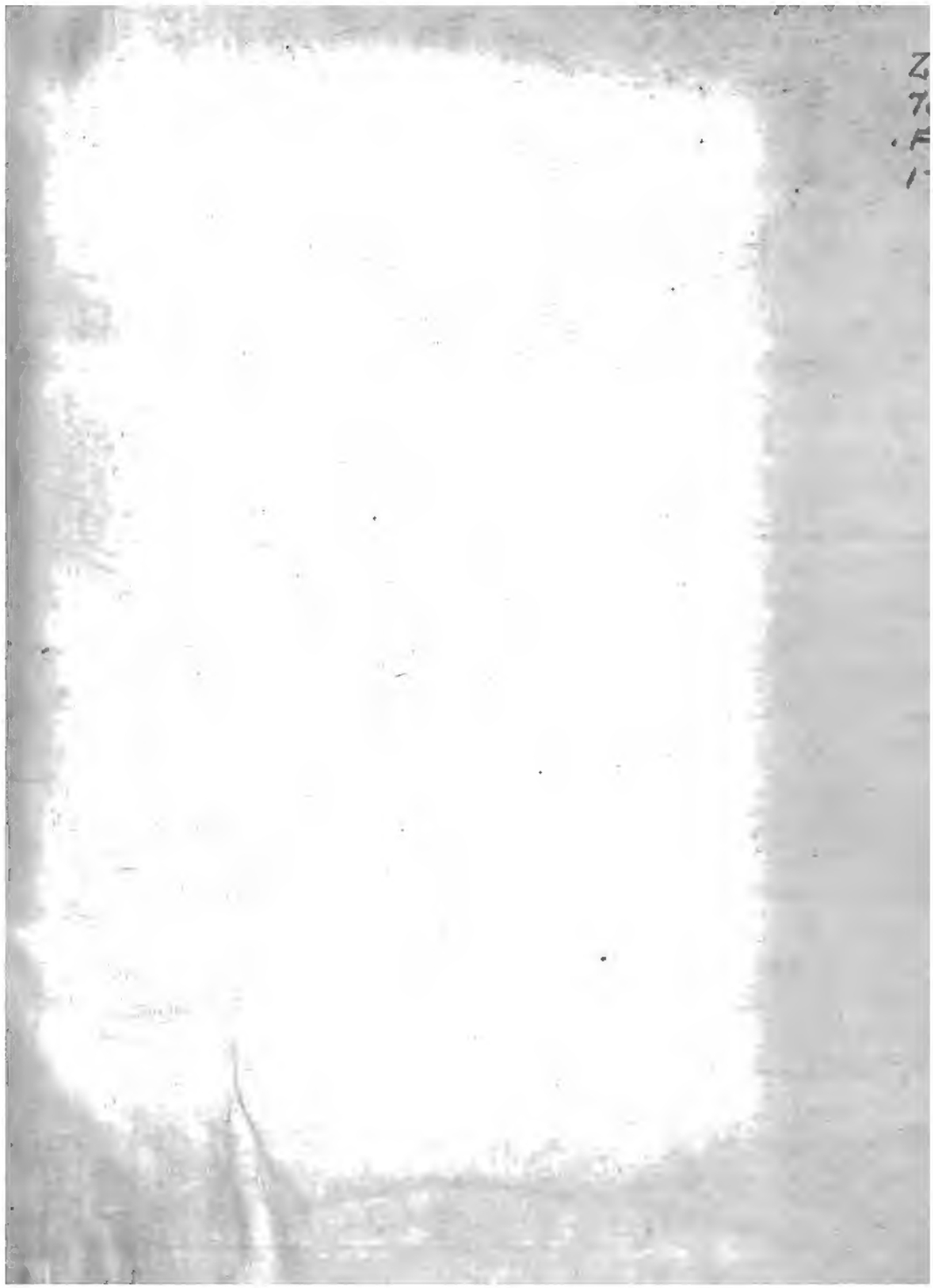

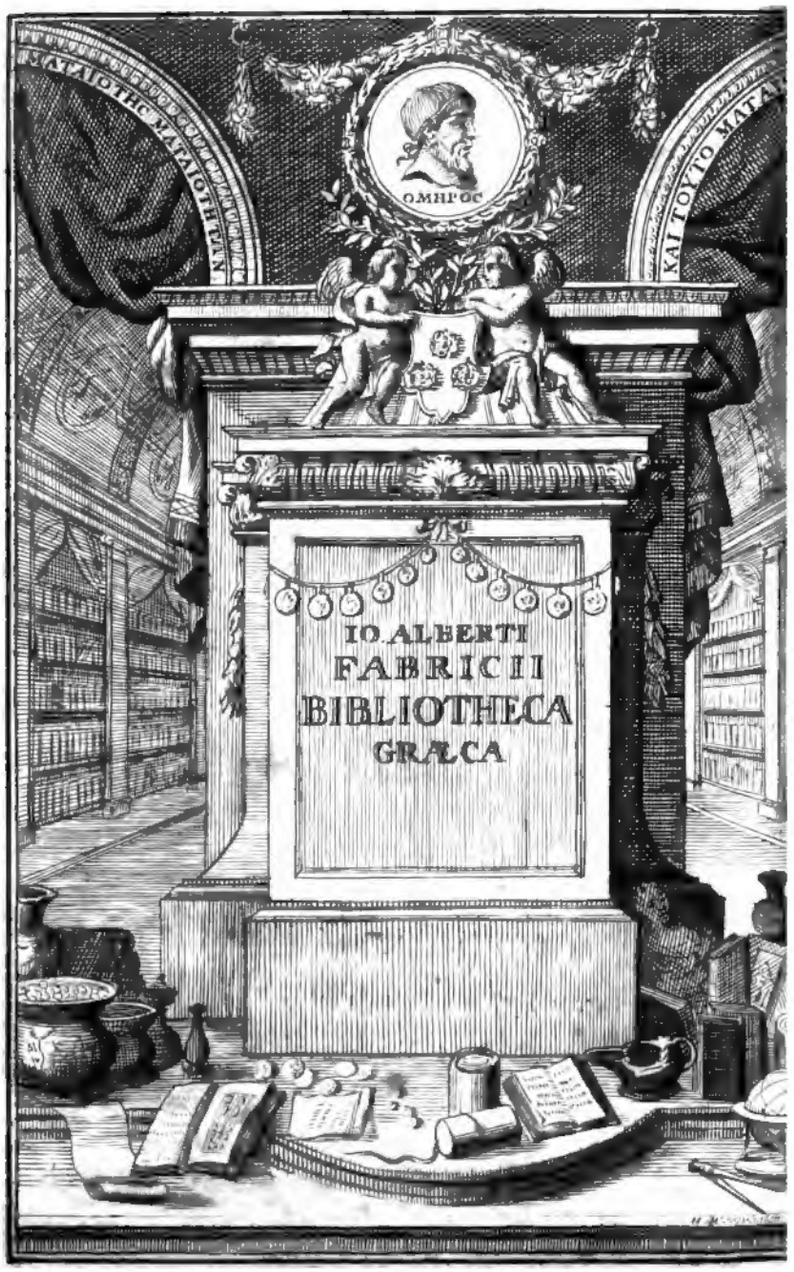
ΟΜΗΡΟϹ
IO ALBERTI
FABRICII
BIBLIOTHECA
GRÆCA

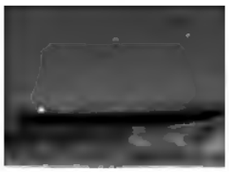

Fabricius, Johann. Albert.

JO. ALBERTI FABRICII
SS. THEOL. D. ET PROF. PUBL.

BIBLIOTHECÆ GRÆCÆ
LIBER V.
DE

SCRIPTORIBUS GRÆCIS CHRISTIANIS, ALIISQUE QUI VIXERE A CONSTANTINI M. ÆTATE AD CAPTAM A. C. MCCCCLIII. A TURCIS CONSTANTINOPOLIN.

ACCEDUNT LEONIS ALLATII DIATRIBÆ DE NILIS ET PSELLIS EORUMQUE SCRIPTIS, ET DE LIBRIS ECCLESIASTICIS GRÆCORUM, NOTIS AC SUPPLEMENTIS AUCTÆ, ATQUE MICH. PSELLI DE OMNIVARIA DOCTRINA QUÆSTIONES CXCIII. AD MICH. DUCAM IMPERATOREM, NUNC PRIMUM EDITÆ EX APOGRAPHO LINDENBROGIANO, QUOD EXSTAT HAMBURGI IN BIBL. JOHANNEA.

HAMBURGI
SUMTU THEODORI CHRISTOPHORI FELGINER
ANNO M. DCC. XXIII.

gift
Henry C. Hotchin
7-3-29

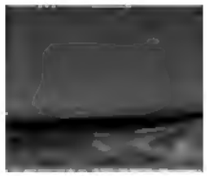

VIRO SVMME REVERENDO
ATQUE
ERUDITISSIMO
GODFR. OLEARIO,
SS. THEOL. D. ET PROFESSORI MERITISSIMO IN ACADEMIA LIPSIENSI,
ET ECCLES. CATHEDR. MISNENSIS CANONICO,

S. D.
JO. ALBERTUS FABRICIUS.

NOn poſſum Lipſiæ noſtræ dememineſſe, licet jamdiu longius ab ea ſejunctus, cujus Patriæ communis Tecum vel ideo mihi dulcior eſt memoria, quod Tui imaginem ſimul animo meo ſemper offert, qua nihil mihi fateor eſſe jucundius. Atque ob eam maxime cauſſam annorum in Academia decurſorum recordari ſuavè eſt mihi amœnumque, quod non poſſum de illis cogitare, ut non ſimul mentem meam feriat exhilaretque rememo-

ratio consuetudinis Tuæ exoptatissimæ, amicæ illius nostræ in virtute ac litterari stadio concertationis, qua ad scopum comm nem nobis propositum ambo tum non igna ter contendebamus. Inde ex quo divelli n contigit, adeo tamen non imminuta est an titia nostra, vel laxatum aliquo fascicu mutuæ benevolentiæ charitatisque vinc lum, quo animos nostros florentis juvent ætas domi obligavit, ut, si fieri potuit aliqu accessio amori nostro, arctius etiam ab il tempore constrictum fuerit absentium & j paratorum. Tu enim post susceptum, cuj & ego per pauxillum temporis comes fui, ite in cæteras Germaniæ provincias Belgiun que & Angliam, atque ex hoc redux in pa triam, pulcherrimisque sapientiæ, pietatis a solidæ eruditionis thesauris, dignitate etia ac publicis muneribus auctus, illa edidi virtutis ac doctrinæ Tuæ publica document vulgatisque immortalibus ingenii Tui moni mentis, nec minus voce quam scriptis ita præclare de Auditoribus Tuis, ita de sacr

atqu

atque elegantioribus litteris promeritus es, ut livorem ipſum, præfiſcini dixerim, jam videatur incipere obtrectationum ſuarum ſive pudere ſive pœnitere, etiamſi dolet, quod videt Te ita ſcribere ac docere, uti canere olim ſe ajebat Callimachus dulcius invidia κρείττονα βασκανίης. *Ego vero quem hæ virtutes Tuæ ita per ſe in amorem Tui rapiunt, ut etiamſi nunquam illa mihi felicitas ac voluptas contigiſſet, ut familiariter Te uti potuiſſem, tamen in amando & colendo Te voluptatem mihi ſtatuerem maximam, quid non maximopere gaudeam Tua cauſſa, atque honorem amicitiæ Tuæ, quam fovere ac colere ab primo, quo coaluit tempore, neutra ex parte intermiſimus, maximi faciam? Neque ita male de Tuo in me amore ſentio, ut non confidam, gratum Tibi fore præſens hoc, quod Tibi conſecro, volumen, non modo propter pios ac Venerandos illos, Tibique familiares primorum ſæculorum Doctores Chriſtianos, quos unos poſt ſacras litteras novi Te ferre in oculis & diligentiſſima manu verſare, quo-*

rum

rum monumenta in hoc libro referuntur: ſ
etiam propter meum offerentis animum, q
cupio hoc, quantum in me eſt, perenne ſtatu
re monumentum meæ in Te obſervantiæ m
que amoris, & pro Heraclito Tuo aliqua
rependere vicem, & munere quodam Te re
rire. Vale, Vir maxime Reverende, & Jo
phum Tuum, ac, quæ multos ante annos ap
Te vidi, expolita Procopii Gazæi comment
ria, Tuas vero maxime ipſius in cæteros J
cros libros Obſervationes, rebus privatim
publice lætis proſperisque quamprimum
lucem profer. Hamburg. VI. Id. April. A
ni Chriſtiani cIↃ IↃ CC XII.

AD L

AD LECTOREM.

SCriptorum veterum Chriſtianorum ſive Eccleſiaſticorum notitia ita multifariam & tam multorum virorum eruditorum ſtylo tradita eſt, ut Jo. Andreas Boſius, ingens cum viveret gloria Salamanæ Academiæ, librum pæne compleverit recenſione Auctorum qui in hoc genere elaborarunt. Poſt illam publicatam Boſii introductionem, recentiſſimique ab eo laudati *Philippi Labbei* S. I. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis edita Volumina, in eodem ſtadio cum laude decucurrerunt Viri præſtantiſſimi, in Gallia quidem candidus miræque diligentiæ modeſtiæ ac probitatis ſcriptor *Seb. Nanus de Tillemont*, qui tamen non ultra prima quinque ſæcula eſt progreſſus, uti *Nic. le Nourry*, Monachus Ord. S. Benedicti, vir & ipſe doctiſſimus, non ultra ſecundum: *Lud. Elias du Pin*, Theologus Sorbonicus, cujus quoque in argumentis brevique quorumlibet etiam maximæ molis & varietatis ſcriptorum Eccleſiaſticorum tradendo conſpectu verſata eſt induſtria, *Natalis Alexander*

Ord. Prædicator. Monachus, ſed qui in hac ſcr
rum Notitia, niſi ubi Criticas controverſias de d
fidei monumentis attingit, de induſtria brevio
voluit, atque *Caſimirus Oudinus*, Præmonſtra
tum Presbyter, poſtea Reformatis ſacris addictu
minus in Græcis, plus in ſequioris maxime ætatis
nis monumentis perſequendis ſtudii adhibuit. G
quoque originem debent *Franciſcus Combefiſius*,
Prædicator. qui Tomo primo Bibliothecæ ſuæ
cionatoriæ, de ſcriptoribus bene multis Eccleſia
haud contemnendas obſervationes præmiſit, &
tus Colomeſius Anglicanæ Eccleſiæ presbyter,
non adeo prolixa quidem ſed ſelecta & minime pr
ta de S. E. paralipomena ſæpius viderunt lucem,
ambo Annalium Eccleſiæ, doctiſſimi ætate nc
ſcriptores *Antonius Pagi*, Ord. Minorum Conve
S. Franciſci, poſt abſolutum opus ſuum Aquis ſe
A. M D C X C I X. defunctus, & alter etiamnun
diu opto ſuperſtes Zutphaniæ, *Samuel Baſnag*
Flottemanvillæus, qui utrique dum Baronium ſi
ſupplent vel caſtigant, non pauca etiam de Scri
ribus Eccleſiaſticis monuere haud pœnitenda.
Anglis Venerandus meritis, eruditione ac virtut
nex *Gvil. Caveus* omne punctum tulit non modo
tis SS. Apoſtolorum Patrumque & tot aliis perenn
ingenii ſui monumentis ad Eccleſiam veterem int
gendam & amore proſequendam egregie facie
bus, ſed & præcipue data in manus hominum Hi
ria Scriptorum Eccleſiaſticorum litteraria, quæ

gnis utrisque longiore Vita viris, utrisque eheu in flore ætatis extinctis *Henrico Warthono & Roberto Gerio* Cavei genero per tria postrema sæcula producta, & secundis jam curis præstantissimi Auctoris locupletata, tertio jam ejusdem studio longe etiamnum auctiorem se sistere publicis usibus gestit. Ex Germanis nostris præter B. D. *Balthasarem Bebelium* in Antiquitatibus Ecclesiæ quatuor priorum sæculorum & laudata in hoc genere scripta Rev. Viror. *Jo. Gotfridi Olearii*, Arnstadiensis Præsulis, cujus Abacus Patrologicus superiore Anno longe prodiit locupletior sub titulo Bibliothecæ Scriptorum Ecclesiasticorum: *Seu Waltheri Sluteri* Antistitis cum viveret meritissimi Lauenburgensis, atque *Casp. Sagittarii*, Doctoris Historiarum publici in Academia Jenensi τῦ μακαρίτυ memorandum duco inprimis Doctorem quondam meum nunc inter cœlites adscriptum *Thom. Ittigium*, Theologum ac Superintendentem Lipsiensem. Qua ille accuratione & fide, quam insigni apparatu & studio de Patribus Apostolicis & scriptis primi ac secundi sæculi, eorumque doctrina hæresibus & controversiis commentatus fuerit, quamque diligenter paullo ante mortem recensuerit Veterum Patrum collectiones & Bibliothecas, ex editis ipsius scriptis jam omnibus patet, speroque fore ut quæ de tertio etiam & quarto sæculo privatis scholis tradidit, publicæ luci similiter intra breve tempus exponantur. Ut vero post tot tamque præclaros viros etiamnum auderem in hoc

argumento ſpicilegium moliri, movit me partii quod Doctoribus Eccleſiaſticis omiſſis hiulca & p rum integra fuiſſet futura mea Græcorum ſcriptori Hiſtoria: Deinde quod viderem nonnulla mihi eſſe manus, vel præterita aliis, vel quæ curatius aut diſti ctius fortaſſe præſertim quod ad editiones & verſior Scriptorum attinet, poſſem explicata adjungere, q quidem in parte num operæ pretium fecerim, vel proximis Voluminibus, quæ adhuc Chriſtianis ſc ptoribus impendenda erunt, facturus ſim, judiciu Tuum erit Lector Benevole. Nec cum mala Tua ſpero gratia hoc cepi conſilii, quod cum Græcoru recentium doctiſſimus *Leo Allatius* capita quædam me non prætereunda occupaſſet, fuſiusque explica ſet, ego actum agere nolui, ſed diatribas ejus de *Nili Pſellis & de libris Eccleſiaſticis Græcorum*, quæ rariı hactenus a ſtudioſis comparari & evolvi potuerun integras curavi recudi, cum meis animadverſionibı & ſupplementis, Melodorumque Græcorum Elench *Quæſtiones Michaelis Pſelli* ad Michaelem Ducar Imp. quas antea ineditas, Allatio de Pſellis addidi & latine verti, debeo ſingulari Ampliſſimi Senatus huju Urbis beneficio, qui illas ex Bibliotheca publica Jo hannea mihi liberaliter ſuppeditavit, & cui illo nomi ne conceptiſſimas gratias mecum habebis. Qua porro in hoc Volumine tibi a me offerantur, ſi velut in tabella paucis cognoſcere juvat, age hunc indicem percurrere ne gravator:

IN

INDEX CAPITUM
HUJUS VOLUMINIS QUINTI BIBLIOTHECÆ GRÆCÆ.

CAPUT I. Codex Apocryphus Novi Teſtamenti p. 2. Jo. Baptiſtæ Cotelerii Patres Apoſtolici. ibid. Jo. Erneſti Grabii ſpicilegium Patrum & Hæreticorum primi & ſecundi Sæculi p. 3.

S. Barnabæ Epiſtola, Acta S. Barnabæ p. 3.

De Scriptis S. Dionyſio Areopagitæ tributis p. 4. Scholia Dionyſii Alex. Jo. Scythopolitani, Joh. Darenſis, S. Maximi, Georgii Pachymeræ & aliorum p. 5. ſq. Gloſſarium Græcum in Dionyſium. Codices MSS. Dionyſii. Epiſtola MS. ad Timotheum de morte SS. Apoſtolorum Petri & Pauli p. 6. Scripta Dionyſii deperdita p 7. Acta Martyri S. Eutropii ibid. De S. Hierotho Dionyſii præceptore ibid. & in addendis.

De Hermæ Paſtore, teſtimonia Cotelerio & Grabio præterita p. 8. & in addendis. Fragmenta Græca Hermæ ab iisdem omiſſa, cum adſcripta veteri Hermæ verſione p. 9-29. Hermæ Paſtoris editiones p. 30. alii Hermæ ibid. Acta Praxedis Virginis, Hermæ tributa p. 31.

De S. Clemente Romano p. 31. de tributis illi Canonibus Apoſtolicis 50. vel 85. p. 32. Novem Canones, qui in Concilio Antiocheno compoſiti jactantur p. 33. Conſtitutiones Apoſtolicæ p. 33. 34. & in addendis. Recognitionum libri p. 35. illorum auctorem non videri Bardeſanem p. 36. Τὰ Κλημέντια, & Epiſtola ad Jacobum p. 37. Epitome Clementinorum ibid. Scripta pſeudo-Clementis deperdita p. 38.

De S. Ignatio ejusque Epiſtolis p. 38. Acta Martyrii Ignatiani p. 41. Editiones & verſiones Epiſtolarum interpolatarum & ſpuriarum p. 42. Editiones Epiſtolarum ſeptem genuinarum p. 44. Alii Ignatii p. 45. Nova editio, quam molitur Georgius Claudius, Danus, cum ſyntagmate de Ignatiis p. 46.

De

De S. Polycarpo ejusque ætate p. 47. Editiones & verſiones Epiſtolæ Philippenſes p. 48. Acta S. Polycarpi Pionio tributa p. 49. Smyrnenſis Eccleſiæ Epiſtola ad Eccleſias Ponti ibid. Acta Pionii p. 50.

De S. Juſtino Martyre p. 51. Ejus ſcripta edita p. 53. Ad Apologiam primam meæ quædam obſervationes p. 54. Dialogus cum Tryphone præter rem vocatus in dubium p. 57. Scripta deperdita p. 59. Editiones p. 60. Varia ſcripta S. Juſtinum ſpectantia p. 6 Index ſcriptorum & Hæreticorum a S. Juſtino allegatorum p. 6 Alii Juſtini p. 52.

De S. Irenæo p. 66. 72. Ejus editiones p. 67. Index ſcriptorum, virorum Illuſtrium & Hæreticorum a S. Irenæo memoratorum p. 7 Scripta ejus deperdita p. 73. De diris quas libris ſuis adponere ſoliti Veteres, digreſſio ex Obſervationibus meis ſacris nondum editis depromta p. 74. & in addendis.

De Tatiano Syro p. 82. Libri adverſus Græcos, editiones p. 83. De ſuppoſita Tatiano Harmonia Evangelica p. 83. Scripta deperdita Tatiani p. 84. Alii hoc nomine ibid.

De Athenagora Athenienſi p. 85. Editiones Apologiæ & libri de reſurrectione p. 86. liber de vero amore, Athenagoræ ſuppoſitus p. 88. Athenagoræ alii undecim p. 91.

De Theophilo Antiocheno p. 91. librorum ad Avtolycum editiones p. 92. Commentarii in Evangelia p. 93. Scripta deperdita p. 94 Alii Theophili p. 95. Nova editio hujus ſcriptoris cum ſyntagmate ſuo de Theophilis & Henr. Dodwelli quam a Clariſſ. Hudſono accepit diſſ. de ætate Theophili, promiſſa a Clariſſ. Gotlie Schelwigio, humaniorum litterarum in Athenæo Gadanenſi Profeſſore p. 92. 96.

Hermias de irriſione gentilium p. 96. Alii Hermiæ p. 97. & in addendis. Index ſcriptorum, quorum meminere Athenagoras, Theophilus, Tatianus & Hermias p. 97.

De Clemente Alex. p. 102. utrum tribuendum ei Sancti elogium? p. 103. Ejus ſcripta edita p. 104. Editiones p. 108. Supplementum Ittigianum p. 110. editio promiſſa a Jo. Pottero V. C. p. 109. Scripta deperdita p. 111. Index ſcriptorum a Clemente Alex. allegatorum compoſitus a Nobil. Viro Juvene Chriſtophoro Woltereck p. 11

Ex

Excerpta Theodoti priora Græce & Latine cum Franciſci Combefiſii verſione nunc primum edita ex apographo quod Pariſiis ſecum attulit V. C. Ericus Benzelius p. 134. Ej. Combefiſii notæ p. 178.

De Melitone Sardenſi ſcriptisq; ei tributis, & deperditorum fragmentis p. 184. Alii Melitones p. 185. & in addendis.

De Papia p. 185. & aliis deperditis Sæculi ſecundi Scriptoribus, qui ſunt Abercius p. 188. Agrippa Caſtor p. 187. Anonymus Samborum Scriptor in Marcum hæreticum: addenda ad p. 194. Apion qui in Hexaem. ſcripſit p. 199. Claudius Apollinaris p. 189. Apollinii tres p. 191. Ariſtides p. 186. Ariſto p. 187. Arabianus p. 199. Aſterius Urbanus p. 190. Athenogenes p. 195. Bacchyllius p. 194. Bardeſanes p. 198. 36. Candidus p. 199. Dionyſius Corinthius 191. Heſippus 188. Harmonius p. 198 Heraclitus p. 198. Judas p. 199. ubi male excuſum Budas. Maximus p. 199. Miltiades p. 192. Modeſtus ib. Muſanus ib. Palma p. 194. Pantænus p. 193. Philippus Gortynæ Epiſcopus p. 192. Pinytus Cnoſſiæ p. 191. Polycrates Epheſius p. 194. Quadratus p. 186. Rhodon p. 194. Serapion p. 193. Sextus p. 199. Soter Rom. p. 190. Theophilus Cæſareenſis p. 194.

Hymnus Veſpertinus & Matutinus Græcorum p. 196. 197.

De ſcriptis Hæreticorum ſecundi Sæculi p. 199. ſeq.

De ſeculi tertii ſcriptore S. Hippolyto p. 203. & in addendis. Ejus varia ſcripta & fragmenta quæ ſuperſunt, quæque uno volumine edi eſſet operæ pretium, recenſita p. 204. Inedita & deperdita p. 208. Alii Hippolyti p. 211.

De Origene Adamantio, aliisque hoc nomine p. 213. Scripta Origenis Græce edita p. 216. latine tantum vulgata p. 226. Editiones latinæ p. 230. Scripta deperdita ib. tabella Chronologica plerorumque Origenis ſcriptorum p. 236. Scripta varia Origenem ſpectantia p. 237. Index ſcriptorum & Hæreticorum ab Origene in ſcriptis Græce editis memoratorum p. 240.

De S. Gregorio Thavmaturgo p. 247. Scripta edita & in his expoſitio fidei, quæ integra cum notis exhibetur p. 249. Editiones p. 254.

De S. Methodio Patarenſi ſcriptisque ei tributis p. 255. Alii Methodii p. 259.

De S. Archelao ejusque disputatione cum Manete p. 262.

De

rum monumenta in hoc libro referuntur
etiam propter meum offerentis animum,
cupio hoc, quantum in me est, perenne ſta
re monumentum meæ in Te obſervantiæ
que amoris, & pro Heraclito Tuo aliq
rependere vicem, & munere quodam Te r
rire. Vale, Vir maxime Reverende, & F
phum Tuum, ac, quæ multos ante annos a
Te vidi, expolita Procopii Gazæi commen
ria, Tuas vero maxime ipſius in cæteros
cros libros Obſervationes, rebus privatim
publice lætis proſperisque quamprimum
lucem profer. Hamburg. VI. Id. April.
ni Chriſtiani cIↃ IↃ CC XII.

AD

BIBLIOTHECÆ GRÆCÆ

LIBER V.

DE SCRIPTORIBUS GRÆCIS CHRISTIANIS,

aliisque, qui vixere à Conſtantino M. usque ad captam A. C. 1453. à Turcis CPolin.

CAPUT I.

De Scriptoribus Græcis Chriſtianis ante Conſtantinum M. Imp.

Codex Apocryphus N. T. 1. Cotelerii Patres Apoſtolici. 2. Grabii ſpicilegium Patrum. 3. Teſtamentum XII. Patriarcharum & Acta S. Pauli & Theclæ, ibid. S. Barnabas ejuſque Acta & Epiſtola 4. Scripta Dionyſio Areopagitæ ſuppoſita, ut videtur ab Apollinarii diſcipulis. 5. Eorum interpretes & editiones. 6. Epiſtola MS. ad Timotheum de morte Petri & Pauli. 7. De perdita ſcripta. 8. De Herma Paſtore loca veterum & fragmenta Græca Cotelerio præterita. 9. Editiones. 10. Paſtoris Presbyteri Acta Praxe-

De S. Dionyſio Alexandrino p. 263. aliisque ſæculi tertii ſcriptori
deperditis, qui ſunt: Julius Africanus p. 268. (de aliis hoc no
ne p. 271.) Alexander Cappad. atque inde Hieroſol. Epiſc. p.
Ambroſius Alexandrinus p. 272. Ammonius Alex. p. 83. Anatol
p. 277. Beryllus Boſtrenſis p. 272. Cajus 267. Cornelius Rom. p.
Demetrius p. 276. Diodorus Tryphon. p. 272. Dionyſius Rom.
275. Euſebius Epiſc. Laod. p. 275. Geminus p. 272. Heſychius
gyptius p. 279. Lucianus p. 278. Magnes ſive Magnetes p. 276.
pos p. 273. Pamphilus p. 277. Phileas p. 279. Pierius p. 277.
phanus ibid. Theognoſtus p. 276. Tryphon. p. 272.

De Hæreticorum Seculi III. ſcriptis, Pauli Samoſateni p. 279. Scyth
ni, Terebinthi Buddæ, p. 280. & Manetis p. 281. fragmenta Epi
larum Manichæi a Venerando Jo. Frid. Wincklero, Paſtore jam
gniſſimo Eccleſ. Hamb. ad D. Nicolai, Græce mecum commun
cata p. 285. Manichæorum varia genera p. 286. Catalogus Ma
chæorum plerorumque, quorum apud veteres mentio p. 287. Sc
ptores veteres editi, inediti & deperditi, qui contra Manich
ſcripſerunt p. 289. Argumenta librorum quatuor Titi Boſtren
contra Manichæos, Græce & latine p. 293. Scriptores recentior
ad idem Argumentum facientes p. 295.

CAPUT II. Ex ſcriptoribus quarti ſæculi duo tantum modo ob arch
temporis ſpatium jam ſelecti, Athanaſius & Ephraim Syrus p. 2

De S. Athanaſio ejusque vitæ ſcriptoribus p. 297. Plures Athanaſii
298. Editiones ib. Editio Montfauconiana accurate recenſita cu
variis obſervationibus. Tomus I. p. 300. Tomus II. p. 302. Tom
III. p. 306. Supplementum ab eo tempore a Clariſſ. Montfaucon
editum in nova SS. Patrum collectione p. 316. Scripta S. Athanaſ
deperdita p. 318.

De S. Ephraim Syro p. 319. Syriace ab eo ſcripta inedita ac deperdi
p. 320. Quæ Græce Oxoniæ edita ſunt, accurate recenſita adſcripti
paginis Voſſianæ editionis ubi eadem latine tantum prodierunt
326. Codices MSS. Græci & ſcripta deperdita p. 331. Editiones la
næ & verſiones variæ, & Græco-latina editio, quam molitus pride
Joannes Aubertus p. 332. Alii Ephræmi p. 335.

BIBLIOTHECÆ GRÆCÆ

LIBER V.

DE SCRIPTORIBUS GRÆCIS CHRISTIANIS,

aliisque, qui vixere à Conſtantino M. usque ad captam A. C. 1453. à Turcis CPolin.

CAPUT I.

De Scriptoribus Græcis Chriſtianis ante Conſtantinum M. Imp.

Codex Apocryphus N. T. 1. Cotelerii Patres Apoſtolici. 2. Grabii ſpicilegium Patrum. 3. Teſtamentum XII. Patriarcharum & Acta S. Pauli & Theclæ, ibid. S. Barnabas ejuque Acta & Epiſtola 4. Scripta Dionyſio Areopagitæ ſuppoſita, ut videtur ab Apollinarii diſcipulis. 5. Eorum interpretes & editiones. 6. Epiſtola MS. ad Timotheum de morte Petri & Pauli. 7. De perdita ſcripta. 8. De Hermæ Paſtore loca veterum & fragmenta Græca Cotelerio præterita. 9. Editiones. 10. Paſtoris Presbyteri Acta Praxe-

dis

dis Virginis. Paſtor Epiſcopus Gennadio memoratus. 11. *Clemens eique ſuppoſita ſcripta & eorum editiones.* 12. *S. Ignatii Epiſtolæ &* 13. *Alii Ignatii, ibid. S. Polycarpi & Smyrnenſis Eccleſiæ Epiſt. atq S. Pionio.* 14. *Juſtinus Martyr.* 15. *Index ſcriptorum ab eo allı rum.* 16. *Martyres Lugdunenſes & S. Irenæus.* 17. *Index ſcript laudatorum à S. Irenæo.* 18. *Theophilus Antiochenus.* 19. *Tatian Ammonius.* 20. *Clemens Alex.* 21. *Index ſcriptorum ab eo lau rum, plenior quam editus à Clariſſ. Nurrio.* 22. *Excerpta Theodot latina verſione hactenus inedita Franciſci Combefis.* 23. *De S. tone & ſcriptoribus aliis ſæculi ſecundi deperditis.* 24. *S. Hippolytus tuenſis.* 25. *Alii Hippolyti, ibid. Origenes & de ejus ſcriptis paulipe quædam.* 26. *Index ſcriptorum ab Origene laudatorum.* 27. *Gre Thavmaturgus.* 28. *Methodius Patarenſis.* 29. *Alii Methodii.* 30. *chelaus Carrharum Epiſc.* 31. *De S. Dionyſio Alex. & aliis ſæculi ſcriptoribus deperditis.* 32.

I.

POſt ea, quæ de ſcriptoribus ſacris Novi fœderis dicta à libro ſuperiore quarto ſunt, & quæ de ſuppoſitis Apoſtolico temporum ſcriptis in Codice Apocrypho Novi Teſtamenti Ha 1703. 8. notare me memini, prima jam deinceps tria à CHRI nato ſæcula percurrere juvat, non ut Virorum præclarorum quæ in nibus omnium ſunt de ſcriptoribus Eccleſiaſticis commentaria c pilem, ſed præcipua attingendo eruditos eorum labores qualicur obſervationum ſpicilegio augeam, illuſtremve.

II. Ad *primum* & *ſecundum ſæculum* memorandæ inprimis l ſcriptorum collectiones ſunt, una *Jo. Baptiſtæ Cotelerii*, qui Pariſii 1672. fol. Patres Apoſtolicos edidit, inde Amſtelodami A. 1698. Jo. rico curante non ſine auctario recuſos, quoniam prior editio conſ tis incendio * plerisque exemplis rariſſime conſpicitur. In hoc currunt SS. *Barnabæ, Clementi, Hermæ, Ignatio* & *Polycarpo* tributa ſcı ad MSS. caſtigata codices, verſioneque & notis eruditiſſimis illuſt quibus laudatus Clericus in ſua editione animadverſiones alio

q

* Vide Tho. Ittigium τὸν μακαρίτην de Bibliothecis Patrum p. 401. & 630. Cbiit C rius Pariſiis A. 1686. 12. Auguſt. ætatis 58. de cujus vita & ſcriptis præter Ephem eruditorum & Bailletum de pueris eruditis p. 353. adeunda Graverolii Epiſtola S rianis præmiſſa, & Epiſtola Baluzii ad Bigotium quæ Amſtelodamenſi Patrum Ap licorum editioni præfigitur.

quotcunque reperire potuit virorum doctorum & ſuas quasdam, & Guil. Beveregii Codicem Canonum primitivæ Eccleſiæ vindicatum notasque ad Canones Apoſtolicos, Jac. Uſſerii diſſertationes Ignatianas & Jo. Pearſonii vindicias Epiſtolarum Ignatii addidit.

III. Alteram collectionem debemus Viro doctisſimo *Jo. Erneſto Grabe* Regiomontano Boruſſo, cujus ſpicilegium SS. Patrum & Hæreticorum I. & II. ſæculi lucem vidit Oxonii 1698. & 1699. 8. duobus Voluminibus, & præter fragmenta varia ex libris MSS. atque eruditas obſervationes, Græce & Lat. continet inedita ante *Acta Pauli & Theclæ* è MSS. Bodlejanis, & *Teſtamentum XII. Patriarcharum* è MS. Cantabrig. quod cum codice Oxon. contulit, addita veteri verſione *Roberti Groſthead* Epiſcopi Lincolnienſis ad duos MSS. Codices recenſita. Qui ſingula in utroque huius ſpicilegii Volumine comprehenſa diſtinctius noſſe volet, præter Ephemerides literarias librum laudati Doctoris mei D. Tho. Ittigii de Bibliothecis Patrum p. 699. ſeq. evolvere poterit, ubi Actis Theclæ, totique adeo illi harrationi fidem detrahit variis argumentis. Teſtamentum XII. Patriarcharum recenſere atque recudendum dare animus eſt in codice Pſeudepigrapho V. T.

IV. De S. BARNABA Apoſtolo videndus præter alios Tillemontius in Memoriis Hiſt. Eccleſ. T. I. tum Placidus Puccinellus in vita S. Barnaba primi Mediolanenſis Archi-Epiſcopi, Mediolan. 1649. 4. & Daniel Papebrochius in Actis Sanctor. ad diem XI. Junii T. 2. p. 421. ſeqq. ubi exhibentur etiam *Acta & paſſio S. Barnabæ in Cypro* parum licet digna fide ſub ementito nomine *Johannis Marci* Græce ex MS. Vaticano cum Sirleti verſione & Papebrochii notis p. 431-436. & *laudatio S. Barnabæ Apoſt.* auctore *Alexandro* Monacho Cyprio, itidem Græce ex Vaticana Bibl. cum interpretatione Franciſci Zini, & ejusdem Papebrochii obſervationibus p. 436-453. Vetus latina verſio Epiſtolæ quæ ſub Barnabæ nomine exſtat & cujus editiones retuli libro IV. c. 5. §. 14. in antiquo Corbejenſi Codice tribuitur S. *Philaſtrio* Brixienſi Epiſcopo, ita enim legendum, in Actis Sanctor. T. 2. Junii p. 457. & 460. ubi bis perperam excuſum eſt nomen Philoſtorgii. Editionibus Epiſtolæ Barnabæ ibi à memoratis addenda latina Puccinelli, in vita Barnabæ jam a me laudata, & Germanica ad calcem N. T. ex G. Arnoldi verſione excuſa Schifbecæ prope Hamburgum 1710. 12.

V. Scripta ambulantia ſub nomine S. DIONYSII *Areopagitæ* a)

a) Ejus meminit S. Lucas Actor. XVII, 34. Plura de hoc Dionyſio ſed minus certa tradunt

qui primus deinde Athenarum Episcopus b) & Domitiano ii rante c) affectus martyrio fuit, licet haud indigna lectu, si cun dicio evolvantur, tamen quatuor primorum sæculorum ignota ptoribus, atque ut vel ex Theodori presb. libro pro scriptis Dio apud Photium Cod. I. constat, jam olim vocata in dubium & Di fii illius nomini haud dubie suppositasunt, ut demonstrarunt Jo. Dal libro I. de Dionysii & Ignatii scriptis Genev. 1666. 4. Alex. Moru Act. XVII. 34. Georg. Hackewillus, Anglus Libro de providentia Lond. 1635. f. 208. seq. Edmundus Albertinus de Eucharistia p. seq. Jac. Usserius in diss. de Dionysio, edita ad calcem ejus libi Scripturis sacrisque vernaculis p. 281. seq. Wilhelmus Ernestus T zelius Exerc. Select. T. 2. p. 285. ubi Schelstrateni, & Tho. Itti diss. de Patribus Apostolicis p. 143-165. & in selectis Hist. Eccles. Si li I. capitibus p. 25-43. ubi Laur. Cozzæ d) & Claudii Davidis a menta convellit. Atque ex ipsis Romanæ Ecclesiæ sociis præter a Jo. Launojus in judicio de libris Dionysio Areopagitæ inscriptis, I Labbeus T. I. de scriptor. Eccles. p. 766. seq. Nicolaus le Nourr Apparatu ad Bibl. Patrum diss. X. Jo. Morinus de sacris Ordinationi p. 28. sq. 42. seqq. & Nanus Tillemontius T. 2. Memor. Eccles. p. seq. qui p. 443. seq. Pearsonii quoque confutat rationes, quibus in Ig tii vindiciis lib. I. c. 10. vir ille doctus voluit ostendere scripta D nysio jam suppositaesse circa A. C. 330. quod visum etiam Bevere notis ad Synodicum p. 72. b. Sane ab aliis videntur rectius referri ad culum quintum, quandoquidem & Severianis Dionysii Areopagitæ s

dunt Vitæ sanctor. & Menæa 3. Octobr. & quæ ex Sim. Metaphraste, Mich. Syn & Methodio sive Metrodoro aliisque leguntur T. 2. Operum Dionysii edit. Co rianæ, ubi & vita S. Dionysii scripta à Petro Halloix ex T. I. Vitar. scriptorum Orie talium, Duaci 1633. fol. & Martini Delrio vindiciæ Areopagiticæ contra Joseph. S gerum Antwerp. 1608. 8. pridem editæ occurrunt. Videndus etiam Andreas Sausi de Mysticis Galliæ scriptoribus, Paris. 1639. 4.

b) Dionysius Corinthius apud Euseb. III. 4. & IV. 23. Hist. Eccles. Confer Constitutt. A stol. VII. 46. & ibi Cotelerium.

c) Vide Sirmondum de duobus Dionysiis c. 8. & Tillemontium Memor. Ecclesiast. T. 435. Varias de Dionysio Areopagita fabulas excutit B. Jo. Georgius Dorscheus i mestri Tiburtio Dionysiaco p. 32. seq.

d) De Cozzæ Vindiciis Areopagiticis ad Clementem XI. Romæ 1702. 4. editis, vide Er. 1703. p. 401. & de Claudii Davidis diss. sur S. Denis l'Areopagite (Paris 1702 Act. Er. 1704. p. 168. & Ephemerides Parisienses A. 1702. p. 304. seq. ubi argum ipsius itidem breviter refutata invenies. Cozzæ libro subjuncta Jo. Novii pro oper S. Dionysii adversus Laur. Vallam Apologia.

pta A. C. 532. e) in collatione CPolitana jactantibus Catholici respondérunt: *illa testimonia quæ vos Dionysii Areopagitæ dicitis, unde potestis ostendere vera esse, sicut suspicamini? si enim ejus erant, non potuissent latere B. Cyrillum. Quid autem de B. Cyrillo dico? quando & B. Athanasius si pro certo scisset ejus fuisse, ante omnia in Nicæno Concilio de consubstantiali Trinitate eadem testimonia protulisset adversus Arii diversæ substantiæ blasphemias. Si autem nullus ex antiquis recordatus est ea, unde nunc possitis ostendere quia illius sint nescio.* Ibidem, ut ab Eulogio apud Phot. Cod. 230. Leontio πρεσβυτέρῳ octava de sectis, Facundo lib. 1. & Liberato in breviario c. 10. Apollinaristæ arguuntur quod scripta præclarorum Ecclesiæ Doctorum falsaverint, Julioque Episcopo Rom. Epistolam ad Dionysium supposuerint, ut adeo non absurde conjecerit Eduardus Stillingfleetus f) Dionysium istum Apollinaris discipulum sub Areopagitæ nomine scripta sua ex Plotini, Porphyrii, Jamblichi & aliorum Platonicorum g) scriptis incrustata edidisse, dicasseque Timotheo, quo nomine uti notissimus ille S. Apostoli Pauli discipulus fuit, ita memoratur etiam Timotheus quidam inter Apollinaris discipulos à Damaso, Gennadio, Augustino, Theodorito V. 10. Hist. aliisque. Saltim probabilius esse videtur Areopagitæ scripta supposita fuisse ab Apollinaristis (vel ut Morino visum ab Eutychianis) quam à Gregorio M. quæ Clarissimi Dodwelli suspicio est p. 389. lib. de jure Laicor. sacerdotali. Quin ne lecta quidem à Gregorio Dionysii scripta (licet hom. 34. in Evang. illius dictum memoret) colligunt Petavius de Angelis p. 107. & Jo. Morinus de sacris Ecclesiæ Ordinatt. p. 421.

VI. *Dionysii Alexandrini* commentaria in Areopagitam quæ laudantur à Jo. Cyparissiota de Theologia Symb. quæque in Bibl. nobilis Veneti, Collini MSta fuisse testatur Turrianus, non Episcopi illius, medii sæculo tertio clari sunt, sed longe junioris *Dionysii Alexandrini Rhetoris*, ut notatum Edm. Albertino de Eucharistia p. 261. Neque diversa à παραθέσεσι in Dionysium, quas alii tribuunt *Johanni Scythopolitano*, quasque *Maximi* Monachi scholiis permixtas Usserius * observavit. Has latine verterat Anastasius Bibl. sed illa versio intercidit. Vertit & Rob. Lincol-

e) Baron. ad A. C. 532. n. 39.

f) Respons. ad Cressii Apologiam de fanaticismo Ecclesiæ Rom. c. 2. p. 133.

g) *Platonica quoad potuit decreta persecutus, Christianis ea dogmatibus alligare contendit.* Ita de Dionysio Petavius IV. 10. de DEO. Confer Tho. Galeum ad Jamblichum de Mysteriis, Ægyptior. p 207.

*) Vide ejus diss. de Dionysio quam H. Warthonus edidit ad calcem libri de scripturis sacrisque vernaculis. p. 299.

nienſis. Cæterum *Maximi* ſcholia & *Georgii Pachymeræ*, Maximum pler que ſecuti, paraphraſis Græce & latine exſtant in editione operum I nyſii Corderiana. *Johannis Darenſis* Metropolitæ commentarios Syı ſcriptos necdum editos Jo. Morinus h) ait Maximo & Pachymeræ ii nii acumine & Philoſophicis in re Theologica ratiociniis longisi antecellere, verum neutiquam ſcriptos eſſe ſæculo quarto, ut A hamo Ecchellenſi i) perſuaſum, ſed poſt A. C. 692. *Germani* P archæ CPol. ſcholia in Bibl. Vaticana adhuc ſervantur. *Georgii Hieroı monis* in Bibl. Medicea. Latine vertit ſcripta Areopagitæ tributa lataque in Galliam A. C. 827. *Hilduinus* Abbas Sandionyſianus ad dovicum Pium Imp. quæ ejus interpretatio præter pauca Areopagi ejus k) inſerta interiit. *Johannis Scoti* Erigenæ ad Carolum Calv & *Johannis Saraceni* circa A. 1180. clari exſtat, quemadmodun *Thomæ* Vercellenſis Abbatis circa A. 1240. Paraphraſis ſeu Comm tarius in Dionyſium: Scholia Dionyſii Carthuſ. & Hugonis, Alberti Thomæ. *Roberti* quoque *Groſtehead* Lincolnienſis Epiſcopi verſior & commentarium ſervat Bibl. Collegii corporis Chriſti Oxon. Tr tulerunt etiam Dionyſium latine *Ambroſius Camaldulenſis*, *Marſilius Fic* Myſticæ Theologiæ quam *Joh. Eccius* quoque & *Carolus Herſentius* i ſtrarunt, & libri de Myſtica Theol. interpres, tum *Joach. Perionius*, *radus Clauſerus* & noviſſime *Balthaſar Corderius*. Prima editio Gr lucem vidit Florentiæ in ædibus Philippi Juntæ 1516. 8. præfixo G ſario Græcô vocabulorum difficiliorum, quod in MS. Cæſareo et reperit Lambecius & male pro inedito habuit. Alias Græcas latii que à Caveo, Ittigio l) Nourrio & Cozza recenſitas omitto. Cor rianam præſtantiſſimam Græco latinam Antvverp. 1634. fol. 2. V (cui A. 1644. defenſio Areopagitæ, auctore *Joanne Chaumontio* accel diſtinctius recenſet Labbeus T. 1. p. 260. ſeq.

VII. In Bibliotheca Cæſarea præter latinos duos exſtant dices MSS. Græci tres operum Dionyſii, quos cum Corderiana editi conferri operæ pretium eſſe notat Lambecius quem vide Lib. III. p. ſqq. & in itinere ſacro Cellenſi p. 175. ſeq. Idem Lambecius *Epiſtolam*

h) De ſacris Eccleſiæ ordinationibus p. 493. ſeq. edit. Pariſ.

i) In Epiſtola ad Jo. Morinum apud Rich. Simonem ad Gabr. Philadelphienſem p. 27(in notis ad Catalogum Hebed Jeſu p. 46. Conſer. Hottingeri Bibl. Or. p. 290.

k) Hilduini Areopagitica vide apud Surium ad IX. Octobr.

l) Diſſ. de Patribus Apoſtolicis p. 134. ſeq. Nourrius diſſ. 10. Apparat. ad Bibl. Pat c. 21. & Cozza Vindic. Areopagit. part 2. c. 22.

MS. exſtare refert *ad Timotheum*, *de morte SS. Apoſtolorum Petri & Pauli*. Nam *Epiſtola de Eccliſſi Solis ad Apollophanem* c) quæ latine tantum ex Hilduini Areopagiticis à Corderio T. 2. p. 273. cum Halloixii notis exhibetur, in Codicibus Græcis Cæſareanis etiam exulat. Dionyſii loca plura profert Gregoras lib. 23. Hiſt. quemadmodum & Plotini Maximique.

VIII. Deperdita Dionyſii hujus ſcripta ſunt, περὶ ψυχῆς, περὶ δικαίου καὶ θείας δικαιωτηρίου περὶ θείων ὑμνων, περὶ νοητῶν καὶ αἰσθητῶν, περὶ θεολογικῶν ὑποτυπώσεων (cujus operis frequenter meminit Dionyſius, Vide T. 1. p. 437. 444. 455. 465. 482. 490. 492. 497.) & περὶ συμβολικῆς θεολογίας. His Pachymeri in prooemio p. XLIII. memoratis, ex Gyraldo dial. 5. de Poëtis qui id in Commentariis Græcis obſervaſſe ſe ait, adjunges περὶ τῆς μακαρίου ἱεροθέου de illo nimirum *Hierotheo* præceptore ſuo, ex cujus ἐρωτικοῖς ὕμνοις affert quædam Dionyſius cap. 4. de divinis nominibus. Anonymus MS. apud Lambecium lib. 3. p. 69. addit περὶ τῆς κατὰ νόμον ἱεραρχίας, Sed addit è male lecto libri de Eccleſ. Hierarchia loco, ut notavit Halloiſius apud Corder. T. 2. p. 379. Idem recte monet librum περὶ τῶν Ἀγγελικῶν ἰδιοτήτων καὶ τάξεων, qui cap. 4. de divinis nominibus allegatur, haud diverſum eſſe à libro qui exſtat de Cœleſti Hierarchia. Vide etiam ſi placet quæ ibidem Halloiſius ſubjungit de *Actis Martyrii S. Eutropii* ſodalis ſui, quæ cum *Epiſtola ad Clementem* Epiſcopum Romanum miſiſſe Dionyſius traditur apud Vincentium Bellovac. XI. 18. ſpeculi Hiſt.

IX. De libro triplici, qui *Paſtoris* titulo ex veteri latina verſione a) exſtat, & viſiones 4. Mandata 12. ac 10. ſimilitudines complexus ab antiquis Scriptoris tributus eſt HERMÆ ſive illi (quod magis placet) cujus mentio Rom. XVI. 14., ſive Hermæ Pii Epiſcopi Rom. fra-

tri

c) In illa Epiſtola pro *Philippo Aridæo* Philippi Medmæi Mathematici nomen reponendum eſt, de quo dixi lib. 3. cap. 5. § 8.

a) *Anaſtaſium* Bibliothecarium verſionis illius auctorem eſſe incerta plane & parum credibilis conjectura eſt Caſp. Barthii, notis ad Hermam. p. 855. neque de *Ruſino* conſtat, cum minime neceſſe ſit veteres omnes interpretationes deberi Anaſtaſiis atque Ruſinis. Etiam hoc ſine cauſa à Barthio pronunciatum eſſe exiſtimo p. 860. 868. & 870. quod interpres tantum eclogarium egerit. Dubito quoque an multi aſſenſuri ſint doctiſſimo Viro Tho. Galeo, qui præfat. ad Opuſcula Phyſica Ethica & Mythologica Pſeudoclementem in libro Paſtoris citat. *Nam Clementis*, inquit, *opus eſſe, multa ſunt quæ ſuadent.*

tri b) pauca erunt quæ notabo poſt virorum doctiſſimorum i ſtriam. Inprimis afferam loca nonnulla veterum, Cotelerio, qui magi eorum numerum editioni ſuæ præfixit, præterita. Philaſtrius h CXXII. *Cum anima facta ſit ex nihilo ſcilicet, ut ſcriptum eſt: qui fecit hilo omnia ut eſſent quæ non erunt.* Confer lib. 2. Hermæ mandat. 1. ctor Homiliæ de aleatoribus ad calcem Operum S. Cypriani: *enim Scriptura Divina, Va erit Paſtoribus. Quod ſi ipſi Paſtores negligent perti fuerint, quid reſpondebunt Domino pro pecoribus? à pecoribus ſe eſſe vex non credetur illis. Incredibilis res eſt Paſtores pati poſſe aliquid à pecore. gis punientur propter mendacium ſuum.* Confer lib. 3. ſimilitudine I 31. Johannes Sarisberienſis Epiſtola 172. c) Paſtorem Hermæ ac ſet libris Apocryphis V. T. quod etiam fieri in Codice latinorum bliorum ante 800. annos exarato, qui in Bibl. S. Germani extat, n tum Rich. Simoni lib. 2. Hiſt. Crit. N. T. p. 106. Franciſcus enim Jun fallitur, qui per Paſtorem intellexit librum tertium Maccabæorum, ic que tacito licet nomine illum perſtringit Stephanus le Moyne noti Varia ſacra p. 1065. ubi illuſtrat ſtichometriam Nicephori, in qua ve in Gelaſii decreto & Athanaſii ſynopſi inter Apocrypha N. T. Paſtor H mæ memoratur. Secutus tamen Junii ſententiam Petrus Pithoeus de latinis Biblior. interpretibus p. 8. His adde locum Didymi in Cat ad Job. VIII. 17. à Patricio Junio edita p. 202. & alium Operis impe cti in Matth. XIX. 28. quem teſtimoniis de Herma adjungere ju ipſe Cotelerius ad lib. 3. ſimilitud. 9. §. 2. p. 112. tum loca Origenis 14. in Matth. 19. p. 361. edit. Huetii, & tractat. 30. in Matth. 24. veteri latina verſione, quæ præter locum ex Catena MS. in Epiſto Catholicas ad Jacob. 1. 6. obſervavit C. V. Jo. Erneſtus Grabe ſpici gii Patrum T. 1. p. 303. 304. Denique Bernardus de Montfaucon Sac dos & Monachus Benedictinus in præclara ſua Athanaſii editione To 3. ex Codice Colbertino vulgavit Doctrinam ſub Athanaſii nomi ad Antiochum, nec Cotelerio, nec tunc cum ſpicilegium ederet c ctiſſimo Grabio viſam, in qua fragmenta bene multa Græca Herr

d) (

b) Ita Pſeudo Tertull. 3. adverſus Marcion. & liber Pontificialis in vita Pii. Sed a quiorem eſſe Hermæ librum ſcriptum ante excidium Hieroſolym. Clemente mano Epiſcopo, & ab Irenæo, jam pro libro ſacro laudatum, recte monuere P ſonius Vindic. Ignatii lib. 1. c. 4. & lib. 2. c. 13. f. 408. & H. Dodwellus diſſ. de cesſione Rom. Pontificum. c. XI. §. 5.

c) Confer Cotelerii notas ad T. 1. monumentor. Eccleſiæ Græcæ p. 725. & quæ pric ſcripſi in Codice Apocrypho N. T.

d) occurrunt, quæ legiſſe neminem pœnitebit: quare ea hoc loco eum adjuncta à me ut conferri poſſit antiqua verſione exhibere integra juvat, cum prius notavero Clariſſ. Nourrium quoque teſtimonia Veterum de Herma exhibere in Apparatu ad Bibl. Patrum edit. in fol. p. 1367. ſeqq. ſed nulla addidiſſe Cotelerianis, præter locum Clementis VI. Strom. p. 638. & alterum Grabio etiam notatum Origenis ad Matth. XXIV. 32.

Fragmenta S. Hermæ ex Doctrina ad Antiochum Ducem, edita ſub nomine S. Athanaſii Alexandrini.

Lib. 2. Mandatum Primum.

Pag. 252. Tom. 3. edit. Benedictin. Πρῶτων πάντων πίστευσον, ὅτι εἷς ἐστιν ὁ Θεὸς, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας καὶ ποιήσας ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι. Ὁ μόνος πάντα χωρῶν, μόνος ὢν ἀχώρητος ὤν &c.

Primum omnium crede, quod unus eſt Deus, qui omnia creavit & conſummavit, & ex nihilo omnia fecit. Ipſe capax univerſorum, ſolus immenſus eſt.

Mandatum II.

Pag. 253. Ἁπλότητα ἔχε καὶ ἄκακος γενοῦ, καὶ ἔσο ὡς τὰ νήπια τὰ μὴ γινώσκοντα πονηρίαν, τὴν ἀπόλλυσαν τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Πρῶτον μὲν μηδενὸς κατάλαλει, μηδὲ ἡδέως ἄκουε τοῦ καταλαλοῦντος. Εἰ δὲ μὴ, καὶ σὺ ἀκούων ἔνοχος ἔσῃ τῆς

Simplicitatem habe, & innocens eſto; & eris ſicut infans, qui neſcit malitiam, quæ perdidit vitam hominum. Primum de nullo male loquaris, neque libenter audias male loquentem. Sin vero, & tu audiens particeps eris

d) Græcos Hermæ libros inſpiciendi magno deſiderio flagrabat Grotius Epiſtola 768. qua teſtatur ſe fragmenta Chriſtianorum primi & ſecundi ſeculi diligenter collegiſſe. Forte in Græcis, ſi integra exſtarent, occurreret quod auctor libri Pontificalis memorat *mandatum quod præcepit Angelus Domini cum venit ad Hermam in habitu Paſtoris, & præcepit ei ut Paſcha die Dominica celebraretur.* Ad aliud enim opus reſpicere illum ſcriptorem ægre crediderim. Cæterum latina quæ habemus Hermæ antiquiora eſſe Tertulliano, & ab illo lecta perſuadet ſibi Clariſſ. Nourrius Apparatu ad Bibl. Patrum diſſ. IV. c. 6. p. 53. Præterea Cotelerius notis ad lib. 2. mandat. 5. laudat interpretationem Codicis Victorini, ſive Bibliothecæ S. Victoris, *preſſius non raro inhærentem Græcis* ab Antiocho in Homiliarum opere citatis, *magno uſui futuram, ſi quando Hermas, qua lingua ſcripſit, in lucem oras exieris.*

ἁμαρτίας τοῦ καταλαλοῦντος. Πονηρὸν γὰρ πνεῦμά ἐστιν ἡ καταλαλιὰ καὶ ἀκατάστατον δαιμόνιον, μηδέποτε εἰρηνεύον, ἀλλὰ πάντοτε ἐν διχοστασίαις κατοικοῦν. Ἄπεχε οὖν ἀπ' αὐτῆς, καὶ εἰρήνην ἕξεις μετὰ πάντων. Ἔνδυσαι δὲ τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν σεμνότητα, ἐν οἷς οὐδὲν πρόσκομμά ἐστι πονηρὸν, ἀλλὰ πάντα ὁμαλὰ καὶ ἱλαρά.

peccati male loquentis de tuo. Pernicioſa eſt delectati conſtans dæmonium eſt; quam in pace conſiſtit, ſed ſe in diſcordia manet: contine illa, & ſemper pacem habe fratre tuo. Indue conſtan ſanctam in qua nulla ſunt pe ſed omnia læta ſunt.

Mandatum III.

Ἀλήθειαν ἀγάπα, καὶ πᾶσα ἀλήθεια ἐκ τοῦ στόματός σου ἐκπορευέσθω, ἵνα τὸ πνεῦμα τὸ θεὸν κατοικῆσαι σοι. Οἱ γὰρ ψευδόμενοι ἀθετοῦσι τὸν θεὸν. Ἔλαβον γὰρ πνεῦμα ἀληθείας καὶ ἐγένοντο οἰκητήρια τοῦ ἀληθινοῦ πνεύματος. (Τοῦτο ἐὰν ψευδεῖς ἀποδώσωσιν, ἐμίαναν τὴν τοῦ θεοῦ δωρεὰν, καὶ ἐγένοντο ἀποστερηταί.)

Veritatem dilige, & o ſermo verus ex ore tuo proced Spiritus, quem Dominus co tuit in carne tua, verax inveni apud cunctos homines &c. ergo mentiuntur, abnegant minum, non reddentes Deo de ſitum quod acceperunt. Acc runt enim Spiritum ſine mer cio. Hunc ſi mendacem redd coinquinant mandatum Dom & fraudatores fiunt.

Ibidem.

Ἐὰν τὴν ἀλήθειαν φυλάξῃς, δυνήσῃ σεαυτῷ ζωὴν περιποιήσασθαι.

Si veritatem ſervaveris, p ris vitam conſequi.

Mandatum IV.

Φύλασσε τὴν ἁγνείαν, καὶ μὴ ἀναμενέτω * ἐπὶ τὴν καρδίαν σου περὶ γυναικὸς ἀλλοτρίας ἢ περὶ πορνείας τινὸς, ἢ περὶ τοιούτων ὁμοίων. Τοῦτο γὰρ ποιῶν ἁμαρτίαν μεγάλην ἐργάζῃ -- Βλέπε οὖν, ἄπεχε ἀπὸ τῆς ἐνθυμήσεως ταύτης.

*Leg. ἀναβαινέτω.

Mando, ait, tibi, ut caſti te m cuſtodias, & non aſcendat bi cogitatio cordis de alieno n trimonio, aut de fornicatione, h enim parit peccatum magnu -- Vide ergo tu; abſtine te ab l cogitatione.

Mandatum V.

Φύλαξε τὴν ἁπλότητα, καὶ μακροθυμίαν, καὶ γίνου σωφρονοῦσα, καὶ πάντων τῶν πονηρῶν ἔργων καθαιρετικὴ, καὶ ἐργάσῃ πᾶσαν δικαιοσύνην. Ἐὰν γὰρ μακρόθυμος ἔσῃ, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατοικῶν ἐν σοὶ καθαρὸν ἔσται, μὴ σκοτούμενον ὑπὸ πονηροῦ πνεύματος, μὴ μιαίνμενον * ὑπὸ τῆς ὀξυχολίας &c.

Æquanimis esto & patiens, & omnium operum nequissimorum dominaberis, & operaberis omnem justitiam. Quod si patiens fueris, Spiritus Sanctus qui habitat in te, mundus erit, & non obscurabitur ab aliquo nequissimo Spiritu. &c.

Ibidem.

Ἐαν γὰρ λαβὼν ἀψινθίου μικρὸν εἰς κεράμιον μέλιτος ἐπιχέῃς, ἆρ' οὐχὶ ὅλον τὸ μέλι ἀφανίζεται, καὶ τοσοῦτον μέλι ὑπὸ τῆς ἐλαχίστου ἀψινθίου ἀπόλλυται; -- Ἐὰν δὲ εἰς τὸ μέλι μὴ βληθῇ τὸ ἀψίνθιον, γλυκὺ εὑρίσκεται τὸ μέλι, καὶ εὔχρηστον πάντως γίνεται τῷ δεσπότῃ. Βλέπε γὰρ ὅτι ἡ μακροθυμία γλυκυτάτη ἐστὶν ὑπὲρ τὸ μέλι, καὶ εὔχρηστόν ἐστὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐν αὐτῇ καθοικεῖ, ἡ δὲ ὀξυχολία τὴν μακροθυμίαν μιαίνει.

Si quis enim assumat absinthii pusillum & mittat in amphoram mellis, nonne totum mel exterminabitur? & tantum mellis à modico absinthio disperit. -- Sed si in mel non mittatur absinthium; dulce erit, & in usu Domino suo. Vide enim, quam sit æquanimitas dulcior melle; & utilis erit Domino qui in ipsa commoratur: nam iracundia inutilis est.

Ibidem.

Pag. 253. seq. Ἄκουσε δὴ καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ὀξυχολίας πῶς πονηρά ἐστιν καὶ πλανᾷ τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ, καὶ καταστρέφει τῆ ἑαυτῆς ἐνεργείᾳ. οὐκ ἀποπλανᾷ δὲ τοὺς ὄντας πλήρεις ἐν τῇ πίστει, οὐδὲ ἐνεργῆσαι δύναται εἰς αὐτοὺς, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου μετ' αὐτῶν ἐστιν. Ἀλλὰ ἀποπλανᾷ τοὺς δισψύχους. Ὅταν δὲ ἴδῃ τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους εὐσταθοῦντας, παρεμβάλλει

Audi nunc, inquit, nequitiam iracundiæ, quam prava, quamque noxia est, & quo pacto servos Dei evertit. Qui enim pleni sunt in fide, non potest nocere illis, quoniam virtus Dei est cum illis. Evertit enim dubios & vacuos. Quoties autem viderit tales homines, injicit se in corda eorum, & de nihilo aut vir aut mulier amaritu-

* Forte μιαρόμενον, vel μειούμενον.

ἑαυτὴν εἰς τὴν καρδίαν τ̃ ἀνθρώπου, καὶ ὅτως πικραίνεται ἄνθρωπος ἕνεκεν βιωτικῶν πραγμάτων, ἢ φίλου τινὸς, ἢ ὠφελείας δόσεως καὶ λήψεως ἢ ὠφελείας τοιούτων μιαρῶν πραγμάτων. Ταῦτα πάντα μωρά ἐστιν, καὶ κενὰ καὶ ἀσύμφορα τοῖς δούλοις τ̃ Θεοῦ. ἡ δὲ μακροθυμία μεγάλη ἐστὶ καὶ ἔχουσα τὴν δύναμιν ἰσχυρὰν καὶ καθημένην * ἐν πλατυσμῷ μεγάλῳ, ἱλαρὰ, ἀγαλλιωμένη καὶ ἀμεριμνῶσα δοξάζει τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, μηδὲν ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ πικρὸν, παραμένουσα δὲ πάντος ἐν πραότητι καὶ ἡσυχία. Αὕτη οὖν ἡ μακροθυμία κατοικεῖ μετὰ τῶν πίστιν ἐχόντων ὁλόκληρον. Ἡ δὲ ὀξυχολία πρῶτον μὲν μωρία ἐστὶν καὶ ἐλαφρία φρενῶν. Εἶτα ἡ μῆνις ἐκ τοσούτων κακῶν συνισαμένη γίνεται ἀματεία μεγάλη καὶ ἀνίατον. Ὅταν γὰρ πάντα τὰ ἀνθρώπινα τάχα ἐν ἑνὶ ἀγγείῳ κατοικεῖ, ὅπου καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ χωρεῖ ἐκεῖνο τὸ ἄγγος, ἀλλ' ὑπερπλεονάζει, τὸ τρυφερὸν πνεῦμα μὴ ἔχον συνήθειαν μετὰ πονηρῶν πνευμάτων καὶ σκληρότητος καταοικεῖν, ὑποχωρεῖ † ἀπὸ τ̃ τοιούτου ἀνθρώπου, καὶ ζητεῖ κατοικεῖν μετὰ πραότητος καὶ ἡσυχίας. Εἶτα ὅταν ἀποστῇ ἀπὸ τ̃ ἀνθρώπου ὃ κατοικεῖ, γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος κενὸς ἀπὸ τ̃ πνεύματος τ̃ ἁγίου, καὶ λοιπὸν πεπληρωμένος τῶν πνευμάτων τῶν πονηρῶν, καὶ ὅλος ἀποτυφλῶται ἀπὸ τ̃ διανοίας τ̃ ἀγαθῆς, ὅτως

dinem percipit, propter res sunt in usu, aut pro convictu pro aliquo verbo, si quod forte cidit, supervacuo, aut pro amici liquo aut debito, aut pro his si bus rebus supervacuis. Hæc stulta sunt & supervacua & servis Dei. Æquanimitas autem lida est & fortis & habet virtu magnam, & sedet in amplitu magna, hilaris, in pace gaud & honorificans Dominum omni tempore mansuete. enim æquanimitas habitat bene fidentibus. Nam iracu stulta est & levis & fatua. stultitia vero nascitur amariti & ex amaritudine iracundia iracundia vero furor. Hic ex malis creatus furor, operatur catum magnum & insanal Cum enim hæc omnia in uno se sunt, ubi & spiritus Sanctus ratur; non capit hos vas sed pereffluit: quoniam tener Sp tus non potest cum malo Spi immorari, recedit & hab cum mansueto: deinde cum cesserit ab homine cum quo h tabat, fit homo vacuus à Spi Sancto, & postea repletur spi bus malignis, obcœcatur à c tatione ** bona. Sic omni contingit. Recede ergo tu ab

*Καθημένη legit vetus interpres.

† Rectius Antiochus homilia 110. ἀποχωρεῖ,

** Non quasi ἀγαθὴ διάνοια hominem occœcet, sed ut bona mente vacuus atq cœcus homo relinquatur.

ἵνα συμβαίνει πᾶσι τοῖς ὀξυχόλοις. Ἀπέχε ἂν ἀπὸ τ ὀξυχολίας τ πονηρᾶ δαίμονος. Ἔνδυσαι γὰρ τὴν μακροθυμίαν καὶ ἀντίστηθι τῇ ὀξυχολίᾳ ᾗ ἔστι ἐπαινέμενος μετὰ σεμνότητος τοῖς ἠγαπημένοις ὑπὸ Κυρίου. Βλέπε ἂν μὴ ἀθετήσῃ τὴν ἐντολὴν ταύτην. Ἐὰν γὰρ ταύτην φυλάξῃς, δυνήσῃ καὶ τὰς λοιπὰς τηρῆσαι. Ἴσχυε οὖν ἐν αὐταῖς καὶ ἐνδυναμοῦ καὶ νικήσεις, καὶ ζήσεις Θεῷ.

cundia, & indue animæquitatem, & reſiſte iracundiæ; & invenieris cum pudicitia & caſtitate à Deo. Vide ergo ne forte negligas hoc mandatum: ſi enim huic mandato obedientiam præſtiteris; & cætera mandata mea, quæ tibi mandaturus ſum, poteris ſervare. Confirma ergo nunc te in mandatis iſtis, ut vivas Deo.

Mandatum. VI.

Pag. 254. Ἐνετειλάμην σοι ἐν τῇ πρώτῃ ἐντολῇ, ἵνα Φυλάξῃς τὴν πίστιν καὶ τὸν Φόβον, καὶ ἐγκρατεύσῃ. Ἀπεκρίθην, Καί, Κύριε, ἵτως ἐσίν. Ἀλλὰ νῦν θέλω σοι δηλῶσαι καὶ τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἵνα νοήσῃς τὴν δύναμιν, ἣν ἔχουσιν καὶ ἐνέργειαν, διπλαῖ γὰρ εἰσιν, κεῖται γὰρ ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἀδίκῳ. Σὺ οὖν πίστευε τῷ δικαίῳ, τῷ δ ἀδίκῳ μηδὲν πιστεύσῃς. Τὸ γὰρ δίκαιον ὀρθὴν ὁδὸν ἔχει, τὸ δ ἄδικον στρεβλήν.

Præceperam, inquit, tibi in primo mandato, ut cuſtodires fidem & timorem, & ** pœnitentiam. Etiam, inquam, domine. Sed nunc tibi volo monſtrare virtutes horum mandatorum, ut ſcias effectus illorum, quomodo ipſa poſita ſunt ad juſtum pariter & injuſtum. Tu itaque crede juſto, injuſto autem tu nihil crede. Juſtitia enim rectam viam habet; at injuſtitia pravam.

Ibidem.

Δύο εἰσὶν ἄγγελοι μετὰ τ ἀνθρώπου, εἷς τ δικαιοσύνης, καὶ εἷς τ πονηρίας --- καὶ ὁ μὲν τ δικαιοσύνης ἄγγελος τρυφερός ἐστι καὶ αἰσχυντηρὸς καὶ πρᾶος καὶ ἡσυχιός. Ὅταν οὖν ἵτως * ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, εὐθέως λαλεῖ μεθ᾽ σοῦ περὶ δικαιοσύνης, περὶ ἁγνείας, περὶ σεμνότητος καὶ περὶ

Duo ſunt genii cum homine. Unus æquitatis, & unus iniquitatis. -- Æquitatis genius tener eſt, lenis & verecundus, manſvetus & quietus. Cum ergo in cor tuum aſcenderit, continuo loquitur tecum de juſtitia, de pudicitia, de caſtitate, de benignitate, de

 αὐ-

** Forte *continentiam.*
* Leg. ἵστος.

αὐτάρκειας, καὶ πρὸς πάντος ἔργον δικαίου, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀρετῆς ἐνδόξου. Ταῦτα πάντα ὅταν εἰς τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, γίνωσκε ὅτι ὁ ἄγγελος τῆς δικαιοσύνης μετὰ σοῦ ἐστιν. Τούτῳ οὖν πίστευε καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ἐγκρατὴς αὐτοῦ γενοῦ. Ὅρα οὖν καὶ τοῦ ἀγγέλου τῆς πονηρίας τὰ ἔργα, Πρῶτον πάντων ὀξύχολός ἐστι καὶ πικρὸς καὶ ἄφρων, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά, καταστρέφοντα τοὺς δούλους Θεοῦ. Ὅταν οὖτος ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, γνῶθι αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ. Πῶς Κύριε νοήσω αὐτόν; λέγει μοι, ἄκουε καὶ προσεχὴς γίνου. Ὅταν ὀξυχολία σοί τις προσέλθῃ, ἢ πικρία, γίνωσκε ὅτι αὐτός ἐστιν ἐν σοί, Εἶτα λοιπὸν ἐπιθυμίαι πράξεων πολλῶν, καὶ πολυτέλεια ἐδεσμάτων καὶ κραιπαλῶν πολλῶν καὶ ποικίλων τροφῶν καὶ ἀδόνων, καὶ ἐπιθυμίαι γυναικῶν καὶ πλεονεξίαι, ὑπερηφανίαται καὶ ἀλαζονεία, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια πλήσια. Ταῦτα οὖν ὅταν ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, γίνωσκε, ὅτι ἄγγελος τῆς πονηρίας ἐστὶν ἐν σοί. Σὺ οὖν ἐπιγνοὺς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀπόστα ἀπ' αὐτοῦ, καὶ μηδὲν αὐτῷ πίστευε. Ἔχεις οὖν ἀμφοτέρων τῶν Ἀγγέλων τὰς ἐνεργείας. Σύνες οὖν καὶ Ἀγγέλῳ τῆς δικαιοσύνης πίστευσον.

venia, de caritate, de pi Hæc omnia cum aſcenderi cor tuum, ſcito quod genius tatis tecum eſt. Huic ergo crede & operibus ejus. A nunc & genii iniquitatis o Primum amarus, iracundus lidus eſt, & opera illius perni ſunt, & evertunt ſervos Dei. ergo in cor tuum aſcenderint intelliges ab operibus ejus, eſſe genium iniquitatis. Quc do, Domine, intelligam? A inquit, & intellige. Cum ira dia tibi acceſſerit aut amarit intellige eum eſſe in te, deind piditas multorum operum & c morum ciborum & ebrieta & appetentia multarum † rum alienarum & ſuperbia & n tiloquia, & ambitio & quæcun his ſimilia ſunt. Hæc ergo in cor tuum aſcenderint; in lige genium iniquitatis tecum Tu ergo cum cognoveris o illius, recede ab illis omnibus nihil illi crede, quia mala ſunt o ra illius, & non conveniunt ſe Dei. Habes ergo utrorum Geniorum opera. Intellige nu & crede Genio æquitatis, q doctrina illius bona eſt.

Mandatum VII.

Athanaſ. p. 255. Φοβοῦ τὸν Κύριον, καὶ φύλαξε τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ καὶ

Time Dominum, & man ta ejus cuſtodi. Servans en

† Leg. *mulierum & rerum alienarum.*

ἔσῃ δυνατὸς ἐν πράξει, καὶ ἡ πρᾶξις σου ἀσύγκριτος ἔσται. φοβούμενος τὸν Κύριον, πάντα καλὰ ἐργάσῃ. ἁγτός ἐστιν ὁ φόβος ὃν δεῖ σε φοβηθῆναι. Τὸν Διάβολον μὴ φοβηθῇς, ὅτι δύναμις ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ φόβος. Ἐν ᾧ γὰρ ἡ δύναμις ἢ ἔνδοξος, καὶ φόβος ἐν αὐτῷ. Πᾶς γὰρ ὁ δύναμιν ἔχων καὶ φόβον ἔχει. Ὁ δὲ μὴ ἔχων δύναμιν, ὑπὸ πάντων καταφρονεῖται ---- ὁ φόβος οὖν τοῦ Κυρίου ἰσχυρός ἐστι καὶ ἔνδοξος. Φοβήθητι οὖν τὸν Κύριον, καὶ ζήσῃ αὐτῷ, φυλάσσων τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.

præcepta Dei, eris potens in omni actu, & omne negotium tuum erit incomparabile. Timens enim Dominum omnia bona operaberis. Hic est timor quo timere oportet, ut salvus esse possis. Diabolum autem ne timeas, timens enim Dominum dominaberis illius, quia virtus in illo nulla est. In quo autem virtus non est, is nec timendus quidem est: in quo vero virtus glorioſa est, is etiam timendus est. Nam qui virtutem non habet, ab omnibus contemnitur. - - Timor utique Domini validus & ingens & glorioſus est. Time igitur Deum, & vives. Et quicunque eum metuerint, custodientes mandata ejus, eorum vita est apud Dominum: non custodientium autem nec vita in illis est.

Mandatum VIII.

Ἡ ἐγκράτεια διπλῆ ἐστιν. Ἐπί τινων οὖν δεῖ σε ἐγκρατεύεσθαι, ἐπί τινων δὲ οὐ δεῖ --- Τὸ πονηρὸν ἐγκρατεύεσθαι, καὶ μὴ ποιεῖν αὐτό. Τὸ δὲ ἀγαθὸν μὴ ἐγκρατεύου, ἀλλὰ ποίει αὐτό. Ἄκουε, φησὶν, ἐγκρατεύου ἀπὸ πάσης πονηρίας, ἀπὸ μεθύσματος, ἀνομίας, ἀπὸ τρυφῆς πονηρᾶς, ἀπὸ ἐδεσμάτων πολλῶν καὶ πολυτελῶν, πλάστου, καυχήσεως, ὑψηλοφροσύνης καὶ ὑπερηφανίας καὶ ψεύδους καὶ καταλαλιᾶς καὶ ὑποκρίσεως καὶ μνησικακίας καὶ πάσης βλασφημίας. Ταῦτα τὰ ἔργα πονηρά ἐστι τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Τού-

Abstinentia duplex est: à quibusdam ergo abstinere oportet, à quibusdam fere non. - - A malo abstine, & noli id facere. A bono autem abstinere noli, sed fac illud. - - Audi, inquit, abstine ab omni malo, adulteriis, ebrietatibus & comessationibus malignis, ab esca nimia, à lautitia & inhonestate, à superbia, ab abnegatione, à mendacio, à detractione, à nequitia ficta, à recordatione injuriæ & à fama pessima. Hæc enim sunt opera iniquitatum, à

των

των ἂν τῶν ἔργων δεῖ ἐγκρατεύεσθαι τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ μὴ ἐγκρατευόμενος τούτων, οὐ δύναται ζῆσαι τῷ Θεῷ. Ἄκουε οὖν καὶ τὰ ἀκόλουθα τούτων, καὶ πολλὰ γὰρ εἰσι ἀφ' ὧν δεῖ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ἐγκρατεύεσθαι, κλοπή, ψευδολογία, ἁποσέρησις, ψευδομαρτύρια, πλεονεξία, ἀλαζονεία, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια. Εἰ δὲ δοκῆσοι πονηρὰ εἶναι ταῦτα; Ἀπεκρίθην, καὶ λίαν πονηρὰ τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ. -- Ἐγκράτευσαι οὖν ἀπὸ πάντων τούτων, ἵνα ζήσῃς τῷ Θεῷ, καὶ ἐγγραφήσῃ μετὰ τῶν ἐγκρατευομένων. Ἀ μὲν οὖν δεῖ ἐγκρατεύεσθαι, ταῦτά ἐστιν. Ἃ δὲ δεῖ σε μὴ ἐγκρατεύεσθαι, ἀλλὰ ποιεῖν, ἄκουε. Πάντων πρῶτον πίστις, Φόβος Κυρίου, ὁμόνοια, ἀγάπη, ῥήματα δικαιοσύνης, ἀλήθεια, ὑπομονή. Τούτων ἀγαθώτερον οὐδέν ἐστιν ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Ταῦτα ἐάν τις φυλάσσει καὶ μὴ ἐγκρατεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν, μακάριός ἐστιν ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Εἶτα τούτων ἀκόλουθα ἄκουε. Χήρας ὑπηρετεῖν, καὶ ὀρφανοὺς ὑστερουμένους ἐπισκέπτεσθαι, ἐξ ἀνάγκης λυτρώσασθαι τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, φιλόξενον εἶναι, ἐν γὰρ τῇ φιλοξενίᾳ εὑρίσκεται ἀγαθοποίησις. Ἡσύχιον εἶναι, ἐνδεέστερον γενέσθαι, πάντα * ἀνθρωπον πρεσβύτην σέβεσθαι, ἀσκεῖν δικαιοσύνην, ἀδελφότητα συντηρεῖν, ὕβριν ὑποφέρειν, μακροθυμον εἶναι, ἀμνησίκακον, κάμνοντας τῇ ψυχῇ παρακαλεῖν, ἐσκανδαλισμένους ἀπὸ τῆς πίστεως μὴ ἀποβαλέσθαι ἀλλ' ἐπιστρέφειν καὶ ἐνθύμους ποιεῖν, ἁμαρτάνοντας νουθετεῖν, χρεώστας μὴ θλίβειν, ἐνδεεῖς μὴ λυπεῖν, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοιά ἐστιν

quibus abstinere oportet se Dei. Qui enim ab iis abs non potest, vivere Deo non p Audi nunc, inquit, & sequ eorum. Et quidem multa adhuc, à quibus abstinere servus Dei. A furto, ab abi tione, à falso testimonio, à ditate, â superbia & quæcu iis similia sunt. Videntur tibi hæc mala esse, an non? I dem valde mala sunt servis D Abstine ergo ab omnibus his vas Deo, & scribaris cum absti tibus. A quibus ergo debea stinere, illa sunt. A quibu tem non debeas abstinere, Primum omnium est fides, ti Domini, caritas, concordia, æ tas, veritas, patientia, castitas. nihil est melius in vita homin qui hæc custodierint & fecerin vita sua. Deinde horum sequ tia audi. Viduis administrare phanos & pauperes non desp re, & servos Dei ex necessi redimere, hospitalem esse. spitalitate enim invenitur aliqu do fructus bonus. Non con dicere, quietum esse, humillim fieri omnium hominum, m res natu colere, studere justitiæ, ternitatem conservare, contu lias sufferre, æquanimem e lapsos à fide non projicere, æquanimes facere, peccantes monere, debitores non prem

* Interpres legit: ἐνδεέστερον γενέσθαι πάντων ἀνθρώπων.

δοκεῖ σοι ταῦτα ἀγαθὰ εἶναι; τί γὰρ τούτων, εἶπον, ἀγαθώτερον εἶναι δύναται; Γύμναζε οὖν σεαυτὸν ἐν τούτοις, καὶ μὴ ἐγκατεύθῃ πάλιν, καὶ ζήσεις τῷ Θεῷ.

& ſi quaiis ſimilia. Videntur tibi hæc eſſe bona; an non? Quid enim melius eſt, inquam, verbis iſtis? Vive ergo in his mandatis, & noli ab eis recedere. Si enim cuſtodieris hæc omnia mandata, vives Deo.

Mandatum. IX.

P. 256. Ἆρον ἀπὸ σεαυτοῦ τὴν διψυχίαν, καὶ μηδενὸς ὅλως διψυχήσῃς αἰτήσασθαι τὸν Κύριον, λέγων ἐν ἑαυτῷ ὅτι πῶς δυνήσομαι αἰτήσασθαι τὸν Κύριον λαβεῖν, ἁμαρτητὴς τοσαῦτα εἰς αὐτόν. Μὴ διαλογίζου ταῦτα, ἀλλ' ἐξ ὅλης καρδίας σου ἐπίστρεψον πρὸς Κύριον, καὶ αἴτει παρ' αὐτοῦ ἀδιστάκτως, καὶ γνώσῃ τὴν πολυσπλαγχνίαν αὐτοῦ, ὅτι οὐ μή σε ἐγκαλίπῃ, * ἀλλὰ τὸ αἴτημα τῆς ψυχῆς σου πληροφορήσει. Οὐκ ἔστι γὰρ ὁ Θεὸς ὡς οἱ ἄνθρωποι μνησικακοῦντες, ἀλλ' αὐτὸς ἀμνησίκακος ἐστι καὶ συμπαθὴς ἐπὶ τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ. Σὺ οὖν καθάρισον τὴν καρδίαν σου ἀπὸ πάντων τῶν ματαίων τούτων, καὶ τῶν προειρημένων σοι ῥημάτων, καὶ αἴτει παρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ λήψῃ, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν αἰτημάτων σου ἀστέρητός ἔσῃ, ἐὰν ἀδιστάκτως αἰτήσῃς. Ἐὰν γὰρ διστάσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, οὐ μὴ λήψῃ τῶν αἰτημάτων σου. Οἱ γὰρ διστάζοντες εἰς τὸν Θεὸν, ἤτοι εἰσὶν ὡς δίψυχοι, καὶ οὐδὲν ὅλως λαμβάνουσι τῶν αἰτημάτων αὐτῶν. Οἱ δὲ ὁλοτελεῖς ὄντες ἐν τῇ πίστει, πάντα αἰτοῦνται πεποιθότες ἐπὶ τὸν Θεὸν, καὶ λαμβάνουσι, ὅτι ἀδιστάκτως αἰτοῦν-

Tolle à te dubitationem, & nihil omnino dubites. Petens aliquid à Domino, ne dicas intra te: Quomodo vero poſſum aliquid petere à Domino & obtinere, cum ſim peccator tantorum malorum in Dominum. Noli hoc cogitare, ſed ex totis præcordiis convertere ad Dominum. Pete ſine dubitatione, & ſcies miſericordiam Domini, quod non te derelinquet, ſed petitionem animæ ſuæ adimplebit. Non eſt enim Deus ſicut homines memores injuriarum, & miſeretur figmenti ſui. Ergo purifica cor tuum ab omnibus viis hujus ſeculi, & obſerva prædicta verba tibi à Deo data, & accipies omnia bona quæ petis; & ex omnibus petitionibus tuis nihil deerit tibi, ſi ſine dubitatione petieris à Domino. Qui ergo tales non ſunt, omnino nihil impetrant eorum quæ petunt. Nam qui pleni ſunt fide, omnia petunt fidentes, & accipiunt à Domino, quia ſine dubitatione petunt.

* Ἐγκαταλείπῃ Catena MS. in Acta Apoſt. apud Grabium T. 1. ſpecilegii Patrum p. 303.

ται μηδὲν διψυχῆσῃς. Πᾶς γὰρ δίψυχος ἀνὴρ ἐὰν μὴ μετανοήσῃ, δυσκόλως σωθήσεται. Καθάρισον οὖν τὴν καρδίαν σου ἀπὸ τῆς διψυχίας, ἔνδυσαι τὴν πίστιν, ὅτι ἰσχυρά ἐστιν, καὶ πίστευε τῷ Θεῷ ὅτι πάντα τὰ αἰτήματά σου ἃ αἰτεῖ λήψῃ. Καὶ ἐὰν αἰτησάμενός ποτε τῶν παρὰ Κυρίου αἴτημά τι, καὶ μὴ ἀπολήψῃ, μὴ διψυχήσῃς ὅτι τάχιον οὐκ ἔλαβες τὸ αἴτημα τῆς ψυχῆς σου. Πάντως γὰρ διὰ πειρασμόν τινα ἢ παράπτωμά τι ὃ σὺ ἀγνοεῖς, οὐκ ἔλαβες. Σὺ οὖν μὴ διστάσῃς ἐυχόμενος τὸ αἴτημα τῆς ψυχῆς σου, ἕως ἂν ἀπολήψῃ αὐτό. Ἐὰν γὰρ ἐκκακήσῃς καὶ διψυχήσῃς αἰτούμενος, ἑαυτὸν αἰτιῶ, καὶ μὴ τὸν διδόντά σοι. Βλέπε οὖν τὴν διψυχίαν ταύτην, πονηρά γὰρ ἐστιν καὶ ἀσύνετος, καὶ πολλοὺς ἐκριζοῖ ἀπὸ τῆς πίστεως; καίτοι πιστοὺς καὶ ἰσχυρούς. -- Καταφρόνησον οὖν αὐτῆς ἐν παντὶ πράγματι ἐνδυσάμενος τὴν πίστιν τὴν ἰσχυρὰν καὶ δυναμένην. Ἡ γὰρ πίστις πάντα ἐπαγγέλεται, πάντα τελειοῖ. Ἡ δὲ διψυχία μὴ καλὰ πιστεύουσα ἑαυτὴν, πάντων ἀποτυγχάνει τῶν ἔργων αὐτῆς ὧν πράσσει. --- Σὺ οὖν δούλευε τῇ ἐυχῇ σου, τῇ δυνάμει τῆς πίστεως, -- Καὶ ζήσῃ τῷ Θεῷ καὶ πάντες οἱ καταφρονήσαντες.*

Omnis enim dubitans homo non pœnitentiam egerit, dii Deo vivet. Purifica ergo co um à dubitatione, & indue fi & crede Deo; & omnia qu tieris, accipies. Sed ſi peta quando petitionem, & non pias, noli dubitare, quia no acceperis petitionem animæ forſitan enim propter ten nem aut pro peccato tuo, qu ignoras, tardius accipies pe nem tuam. Sed tu noli deſi petendo petitionem animæ & accipies. Si autem ceſſa petendo, de te queraris, n Deo qui non dederit tibi. Vide dubitationem hanc, quam p cioſa ſit, & ſæva, & multos ra tus evellat à fide, etiam valde les & firmos. -- Conte ergo dubitationem, & domin ris illius in omni re. Indu mam fidem & potentem. I enim omnia repromittit, omnia conſummat. Dubi autem non credit ſe aliquid i traturam omnibus operibus quæ agit. -- Tu igitur ſerva tutem fidei. -- Et vives Deo omnes vivent Deo, quicu hæc egerint.

M

* Interpres videtur legiſſe οἱ ταῦτα φρονήσαντες. Si vero recta eſt lectio κ Φρονήσαντες, intellige τῆς διψυχίας. De qua paullo ante: καταφρό ὧν αὐτῆς.

Mandatum X. (Athanaſ. XI.)

P. 257. Ἄρον ἀπὸ σοῦ τὴν λύπην, καὶ οὐ ἄνοση ἀδελφή ἐστι τῆς δισψυχίας, καὶ τῆς ὀξυχολίας. Πῶς, Κύριε, ἔφην, ἀδελφή ἐστιν αὐτῆς; ἄλλο γάρ μοι δοκεῖ ὀξυχολία, καὶ ἄλλο δισψυχία, καὶ ἄλλο λύπη. Διὰ τί, φησι, ἀνοεῖς τὰ λεγόμενά σοι; ἀνοεῖς ὅτι ἡ λύπη πάντων τῶν πνευμάτων πονηροτέρα ἐστὶν καὶ δεινοτάτη τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντα τὰ πνεύματα καταφθείρει τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐκλείβει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ πάλιν σώζει.

Longe facìà te omnem triſtitiam: etenim hæc ſoror eſt dubitationis & iracundiæ. Quomodo, inquam, Domine, ſoror eſt harum? Aliud mihi videtur triſtitia, aliud iracundia, aliud dubitatio. Et ait: Sine ſenſu, non intelligis. Triſtitia enim omnium ſpirituum nequiſſimus eſt, & peſſima ſervis Dei, & omnium ſpiritus exterminat, & cruciat Spiritum Sanctum, & iterum ſalvum facit.

Ibidem §. II.

Καὶ οὐ ἐκεῖνοι ἀνοοῦσιν οἱ βάλλοντες ἑαυτοὺς εἰς τὰ σαρκικὰ καὶ κοσμικὰ πράγματα. --- Οἱ δὲ φόβον ἔχοντες Θεοῦ, καὶ ἐρευνῶντες περὶ θεοῦ ἔργων, καὶ ἀληθείας, καὶ τὴν καρδίαν ἔχοντες πρὸς Κύριον, πάντα τὰ λεγόμενα αὐτοῖς ταχὺ νοοῦσι, καὶ συνιᾶσιν, ὅτι καθαροί εἰσι καὶ ἀμέριμνοι, ἀπὸ πάσης φροντίδος· καὶ μεριμνῆς κοσμικῆς, καὶ οὐδὲν ἄλλο οἱ μὴ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς. Ὅπου γὰρ ὁ Κύριος κατοικεῖ, ἐκεῖ καὶ σύνεσις πολλή. Κολλήθητι οὖν τῷ Κυρίῳ καὶ πάντων νοήσεις. Ἄκουε οὖν πῶς ἡ λύπη ἐκτρίβει τὸ πνεῦμα καὶ πάλιν σώζει. Ὅταν ὁ δίψυχος ἐπιβάληται πρᾶξάί τι καὶ ἀποτύχῃ διὰ τὴν δισψυχίαν αὐτοῦ, ἡ λύπη ἐκπορεύεται εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ λυπεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ στενοχωρεῖ αὐτό. Εἶτα πάλιν ὀξυ-

Hujusmodi non intelligunt quæſtiones divinitatis; obſcurantur enim iis negotiis, & corrumpuntur & confringuntur. -- Qui autem timorem Domini habent, & ſcrutantur de Deo veritatem; cogitationem omnem habent ad Dominum. Omnia, quæ dicuntur eis, percipiunt, & ſtatim intelliguntur; quia habent timorem Domini in ſe. Ubi enim Spiritus Domini inhabitat; ibi & ſenſus multus adjungitur. Adjunge ergo te Domino; & omnia intelliges ac ſenties. Audi nunc inſipiens; quemadmodum triſtitia cruciat Spiritum Sanctum, & quomodo ſalvum facit. Cum dubius inciderit in negotium aliquod, & non proveniat illi propter dubitationem;

χολία ὅταν κολληθῇ τῷ ἀνθρώπῳ ὡς πράγματός τινος, καὶ λίαν πικρανθῇ καὶ ποιήσῃ τι κακόν, πάλιν ἡ λύπη εἰσπορεύεται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ὀξυχολήσαντος, καὶ λυπεῖται ἐπὶ τῷ πράξει αὐτοῦ, ἢ ἔπραξεν, καὶ μεταμοεῖ ὅτι πονηρὸν εἰργάσατο. Αὕτη οὖν ἡ λύπη δοκεῖ σωτηρίαν ἔχειν, ὅτι τὸ πονηρὸν πράξας μετενόησεν. Ἀμφότεραι γὰρ τῶν πράξεων λυποῦσι τὸν ἄνθρωπον. Ἡ μὲν λύπη, ὅτι ἀπέτυχε τῆς πράξεως, ἡ δὲ ὀξυχολία, ὅτι ἔπραξε τὸ πονηρόν. Ἀμφότερα οὖν λυπηρά ἐστι τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ. Ἄφες οὖν ἀπὸ σοῦ τὴν λύπην, καὶ μὴ θλίβε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐν σοὶ κατοικοῦν, μήποτε ἐντεύξηται τῷ Θεῷ, καὶ ἀποχωρήσῃ ἀπὸ σοῦ. Τὸ γὰρ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ δοθὲν εἰς τὴν σάρκα ταύτην, λύπην σαρκικὴν οὐχ ὑποφέρει, οὐδὲ στενοχωρίαν. (Λύπη * δὲ ἡ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι μόνη ἔχει ὠφέλειαν, ἐὰν μὴ πάλιν ἁμαρτήσῃς.) Ἔνδυσαι οὖν τὴν ἱλαρότητα τὴν πάντοτε ἔχουσαν χάριν ἐνδεκτὴ τῷ Θεῷ, καὶ εὐπρόσδεκτον ἔσται αὐτῷ, καὶ ἐντρύφησον ἐν αὐτῇ. Πᾶς γὰρ ἱλαρὸς ἀνὴρ ἀγαθὰ ἐργάζεται, καὶ ἀγαθὰ φρονεῖ, καὶ καταφρονεῖ τῆς μαλακίας λύπης. Ὁ δὲ λυπηρὸς ἀνὴρ πάντοτε ὀργίζεται καὶ ἀνομίαν ἐργάζεται, μὴ ἐντυγχάνων μήτε ἐξομολογούμενος τῷ Θεῷ. Παντὸς γὰρ λυπηροῦ ἀνδρὸς ἡ ἔνευξις οὐκ ἔχει δύναμιν τοῦ ἀναβῆναι ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἡ λύπη ἐγκαθῆται εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Μεμιγμένη οὖν ἡ

triſtitia hæc intrat in hominem, triſtem facit Spiritum Sanctum vexat eum. Deinde iterum; cundia cum acceſſerit homini negotio aliquo, vehementer i citur, & hæc ira intrat in præc dia iraſcentis, & vexatur in ne tio ſuo quod agit, & poſtea pœ tet quod male fecerit. Utræ ergo res lædunt Spiritum S ctum, dubitatio & triſtitia. I bitatio; quia non ſucceſſit a ejus: & triſtitia; quia fecit irac diam Spiritui. Aufer ergo tri tiam à te, & noli offendere Sp tum Sanctum, qui in te habitat, roget Dominum & recedat à Spiritus enim Dei qui datus eſt carnem, triſtitiam non ſuſtin indue te ergo hilaritate, quæ ſe per habet gratiam apud Do num; & lætaberis in eâ. Om enim hilaris vir bene operatur, bona ſapit & contemnit inan triſtitiam. Vir autem triſtis m facit, quia triſtem facit Spiritu S. qui datus eſt homini hilari. iterum male facit quod triſtis o Dominum, & non ante facit ex mologeſin, & non impetrat à D quod petit. Semper enim orat triſtis hominis non habet virt tem ut accedat ad altare Dei - quoniam triſtitia ſedet in cor ejus. Cum ergo mixta fuerit or

* Hæc verba quæ uncis inclusi, neque in veteri latina Hermæ verſione, nec in Antiochi l milia 25. ubi mandatum hoc Hermæ affert, leguntur.

λύπη ἡ πορνικὴ μετὰ τὸ εὐσυξίας, οὐκ ἀφίησι τὴν εὐσυξίαν ἀναβῆναι καθαρὰν εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ὥσπερ γὰρ ὄξος οἶνῳ μεμιγμένον τὴν αὐτοῦ ἡδονὴν οὐκ ἔχουσιν, οὕτως καὶ λύπη μεμιγμένη μετὰ ἁγίου πνεύματος τὴν αὐτοῦ εὐφροσύνην οὐκ ἔχει. Καθάρισον οὖν σεαυτὸν ἀπὸ τῆς λύπης πονηρᾶς ταύτης, καὶ ζήσῃ τῷ Θεῷ.

tio Viri cum triſtitia, non patietur orationem mundam adſcendere ad altare Dei. Sicut enim vinum aceto mixtum eandem ſuavitatem non habet, ſic & triſtitia Spiritûi S. mixta eandem oblationem mundam non habet. Munda ergo te à triſtitia mala, & vives Deo.

Mandatum XII. (** *Athanaſio X.*)

P. 256. Ἆρον ἀπὸ σεαυτοῦ ἐπιθυμίαν πονηρὰν, ἔνδυσαι τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἀγαθὴν καὶ σεμνήν. Ἐνδεδυκὼς γὰρ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, μισήσεις τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν * (καὶ χαλιναγωγήσεις αὐτὴν καθὼς βούλει.) Ἀγρία γάρ ἐστιν ἡ ἐπιθυμία (ἡ πονηρὰ, καὶ δυσκόλως ἡμερεύει. Φοβερά γάρ ἐστιν ἡ λύσσα ἑαυτῆς ἀγριωτέρα θανατοῖ τοὺς ἀνθρώπους) μᾶλλον εἰ ἂν ἐμπέσῃ εἰς αὐτὴν ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐὰν μὴ ἡ συνετὸς, δαπανᾶται ὑπ' αὐτῆς δεινῶς. Δαπανᾷ γὰρ τοιούτους μὴ ἔχοντας ἔνδυμα ἐπιθυμίας ἀγαθῆς, ἀλλ' ἐμπεφυρμένους τοῖς αἰῶσι τούτου. Τίνας οὖν παραδιδόασιν εἰς θάνατον; Ποῖα, Κύριε, εἰσὶ τὰ ἐπιθυμίας τὰ πονηρᾶς, τὰ παραδιδοῦσα τοὺς ἀνθρώπους εἰς θάνατον; γνώρισόν μοι, ἵνα φύγω ἀπ' αὐτῶν. Ἄκουσον. -- Πρῶτον πάντων ἐπιθυμία γυναικὸς καὶ πολυτέλεια πλούτου, ἢ ἐστι

Tolle à te omnem cupiditatem malam, & indue cupiditatem bonam & ſanctam. Induens enim cupiditatem bonam, oderis malam & refrenabis eam ſicut volueris. Horrenda eſt enim cupiditas mala, & difficile mitigatur. Horribilis eſt valde & fera, & feritate ſua conſumit homines. Maxime ſi inciderit in eam ſervus Dei; & niſi ſapiens fuerit, conſumetur ab illa peſſime. Conſumit autem tales, qui non habent veſtem cupiditatis bonæ, & implicat illos negotiis hujus ſeculi, & tradit illos morti. Quæ ſunt, inquam, Domine, opera cupiditatis malæ, quæ tradunt homines morti? Demonſtra mihi, ut recedam ab illis. Angel. Primum -- cupiditas mala eſt concupiſcere uxorem alienam; vel mulierem

** Diſtinctio varia, & ordo capitum ac mandatorum diverſus. Videtur etiam libri 2. mandatum 10. & 11. contrahendum eſſe in unum, viciſſim duodecimum in duo eſſe diſtinguendum.

* Hæc uncis incluſa, ex Antiochi Homilia 74. ſupplevi.

Φιλαργυρία, ἐδεσμάτων πολλῶν καὶ ματαίων, καὶ μεθύσμασι πολλοῖς, ἀφορμὰν γεύσεων, καὶ ἑτέρων τρυφῶν πολλῶν καὶ μωρῶν, καὶ δόξης ἀνθρωπίνης καὶ ματαίας. Πᾶσα τρυφὴ μωρά ἐστι καὶ κενὴ τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ.

mulierem concupiſcere virum num; & lautitias concupi divitiarum, & multitudinem borum ſupervacuorum, & el tatem multam & delicias mu Fatuæ enim ſunt deliciæ mult voluptates multæ ſupervacuæ. ſervis Dei.

Ibidem.

(Ἀπέχεσθε * ὧν δεῖ τῶν ἐπιθυμιῶν τούτων, ἵνα ἀπεχόμενοι ζήσητε τῷ Θεῷ) Ἐὰν γὰρ δουλεύσῃς τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ, καὶ ὑποταγῇς αὐτῇ, δύνασαι καταχυριεῦσαι τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς, καὶ ὑποτάξαι αὐτὴν καθὼς βούλει.

Si autem ſervieris cupid bonæ, & ſubditus ei fueris, pot dominari ſuper cupiditatem lam, & erit ſubdita tibi, ſicut vol ris.

Ibidem. §. III.

Ἤθελον γνῶναι, ποίοις τρόποις δεῖ με δουλεῦσαι τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ. Ἄκουέ, φησιν, ἔργασαι δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν ἀλήθειας, καὶ φόβον Κυρίου, καὶ πίστιν καὶ ἀγάπην (καὶ ταπεινοφροσύνην, καὶ ἐγκρατείαν - - - ἴσθι, ποιῶν τὰ κοσμικὰ - - ὅτι τοῦτο, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια τοῖς προειρημένοις) ταῦτα ἐργαζόμενος εὐάρεστος ἔσῃ δούλῳ τοῦ Θεοῦ. -- Pag. 259. Καὶ συντελέσας τὰς δώδεκα ταύτας ἐντολὰς λέγει ἐμοί. Πορεύου ἐν ταῖς ἐντολαῖς ταύταις, καὶ καταχάλει καὶ τὰς ἀκυρούσας πορεύου ἐν αὐταῖς, ἵνα ἡ μετάνοια αὐτῶν καθαρὰ γένηται τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν.

Vellem ſcire, Domine, qi modo ſervire deberem cupidi bonæ. Audi, inquit, habe tin rem Dei, & fidem in Deo & vi tatem ama, & juſtitiam dilige, fac bonum: hæc operando p batus eris ſervus Domini - - C ſummatis his mandatis duodeci dixit mihi: Habes hæc Manda ambula in his; & audientes hor nes hortare, ut pœnitenti agant, & pœnitentia eorum mu da fiet reliquis diebus vitæ e rum.

Domine hæc mandata m gna & præclara ſunt; & exhila

P

* Quæ uncis incluſa ſunt, in veteri latina Hermæ verſione non exſtant, & forte à ſcr Athanaſio addita ſunt.

Pag. 263, Κύριε, αἱ ἐντολαὶ αὗται μεγάλαι καὶ καλαὶ καὶ δυναταί εἰσιν, δυνάμεναι εὐφραῖναι τὴν καρδίαν τοῦ δυναμένου τηρῆσαι αὐτάς. οὐκ οἶδα, Κύριε, εἰ δύναται αἱ ἐντολαὶ ὑπὸ πολλῶν φυλαχθῆναι, διότι σκληραί εἰσιν. Ἐμβλέψας οὖν αὐτὸν ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ μετὰ πολλῆς αὐστηρίας, εἶπεν, Ἄνανδρε, ἀκηδιαστά, βαθυμε καὶ ὀλιγόψυχε, οὐκ οἶδας ὅτι ἐὰν ἐν σοὶ ἑαυτῷ προθῇ ὅτι δύναται φυλαχθῆναι, εὐκόλως αὐταὶς φυλάξεις. Εἰ οὖν ἀναβῇ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου, μὴ δύναται αὐτὰς ὑπὸ ἀνθρώπων φυλαχθῆναι, ἀ φυλάξεις αὐτάς. ἀ νοεῖς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, πῶς μεγάλη ἐστὶ καὶ ἰσχυρὰ καὶ θαυμαστή; Ὅτι ἔκτισεν τὸν κόσμον διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἐξουσίαν ἅπασαν ἔδωκεν αὐτῷ, κυριεύειν πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Τί οὖν; πάντων τούτων ὁ ἄνθρωπος Κύριός ἐστιν, καὶ πάντων δυνατὰς καταχυριεῦσαι, πῶς δὲ δυνήσεται καὶ τούτων τῶν ἐντολῶν καταχυριεῦσαι; -- pag. 264. ὥστε πασῶν τῶν ἐντολῶν τούτων καταχυριεῦσαι ὁ ἄνθρωπος ὁ ἔχων τὸν Κύριον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἐπὶ τὰ χείλη ἔχοντες τὸν Κύριον, τὴν δὲ καρδίαν πεπωρωμένην, καὶ μακρὰν ὄντες ἀπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τὴν ἑαυτῶν βαθυμίαν, ἐκείνοις αἱ ἐντολαὶ αὗται σκληραί εἰσιν, καὶ δυσκατόρθωτοι. Θέσθε οὖν ὑμεῖς οἱ ὀλιγόψυχοι καὶ κενοὶ τῇ πίστει τὸν Κύριον ἀδιαλείπτως εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ γνώσεσθε ὅτι οὐδέν ἐστιν εὐκολώτερον αὐτῶν, οὔτε γλυκύτερον, οὔτε ἡμερώτερον (P. 258.) Βλέπε συνεῶς καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας

re cor hominis possunt, qui potuerit custodire mandata hæc. Sed nescio, Domine, an possint mandata hæc ab homine custodiri. Ait mihi: hæc mandata facile custodies, & non erunt dura, sed si tamen in cor tuum posueris non posse ab homine custodiri, non custodies ea. Hæc mihi vehementer iracunde locutus est, ita ut conterreret me valde. Vultum enim suum mutaverat, ita ut non posset homo sustinere iram ejus. Et cum vidisset me conturbatum totum & confusum; cœpit loqui moderatius, & hilarius dicens: Stulte & insensate, inconstans & ignorans majestatem Dei, quam magnus quamque mirabilis sit qui orbem creavit propter hominem, & omnem creaturam subjecit homini, & omnem potestatem dedit illi, ut dominetur horum mandatorum. Dominari, inquit, potest omnium horum Mandatorum, qui habet Dominum in corde suo: qui autem habent Dominum in labiis suis, & cor illorum obtusum est, & longe sunt â Domino; illis mandata hæc dura sunt & difficilia. Ponite ergo vobis qui vacui & leves estis in fide, Dominum Deum vestrum in corde habere; & intelligetis quod nihil facilius est his mandatis; neque dulcius, neque mansuetius neque

Φιλαργυρία, ἐδεσμάτων πολλῶν καὶ ματαίων, καὶ μεθύσμασι πολλοῖς, διαφόρων γεύσεων, καὶ ἑτέρων τρυφῶν πολλῶν καὶ μωρῶν, καὶ δόξης ἀνθρωπίνης καὶ ματαίας. Πᾶσα τρυφὴ μωρά ἐστι καὶ κενὴ τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ.

mulierem concupiſcere virum num; & lautitias concupi divitiarum, & multitudine borum ſupervacuorum, & e tatem multam & delicias mu Fatuæ enim ſunt deliciæ mult voluptates multæ ſupervacuæ ſervis Dei.

Ibidem.

(Ἀπέχεσθε* ὧν δεῖ τῶν ἐπιθυμιῶν τούτων, ἵνα ἀπεχόμενοι ζήσητε τῷ Θεῷ) Ἐὰν γὰρ δουλεύσῃς τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ, καὶ ὑπολαγῆς αὐτῇ, δύνασαι καταχυριεῦσαι τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς, καὶ ὑπολάξαι αὐτὴν καθὼς βούλει.

Si autem ſervieris cupi bonæ, & ſubditus ei fueris, po dominari ſuper cupiditatem lam, & erit ſubdita tibi, ſicut vo ris.

Ibidem. §. III.

Ἤθελον γνῶναι, ποίοις τρόποις δεῖ με δουλεῦσαι τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ. Ἄκουέ, φησιν, ἔργασαι δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν ἀληθείας, καὶ Φόβον Κυρίου, καὶ πίστιν καὶ ἀγάπην (καὶ ταπεινοφροσύνην, καὶ ἐγκρατεύεσθαι, ποιῆσαι τὰ κοσμικὰ ὁτιοῦν, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια τοῖς προειρημένοις) ταῦτα ἐργαζόμενος ἐνάρεστος ἔσῃ δούλοις τοῦ Θεοῦ. -- Pag. 259. Καὶ συντελέσας τὰς δώδεκα ταύτας ἐντολὰς λέγει μοι. Πορεύου ἐν ταῖς ἐντολαῖς ταύταις, καὶ καταχάλει καὶ τὰς ἀκακίας πορεύεσθαι ἐν αὐταῖς, ἵνα ἡ μετάνοια αὐτῶν καθαρὰ γένηται τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν.

Vellem ſcire, Domine, modo ſervire deberem cupid bonæ. Audi, inquit, habe ti rem Dei, & fidem in Deo & tatem ama, & juſtitiam dilige fac bonum: hæc operando batus eris ſervus Domini -- C ſummatis his mandatis duode dixit mihi: Habes hæc Manc ambula in his; & audientes hc nes hortare, ut pœnitent agant, & pœnitentia eorum m da fiet reliquis diebus vitæ rum.

Domine hæc mandata gna & præclara ſunt; & exhil

* Quæ uncis incluſa ſunt, in veteri latina Hermæ verſione non exſtant, & forte à p Athanaſio addita ſunt.

τειλάμην σοι, ἔσαι ἡ θυσία σου δεκτὴ ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐγγεγραμμένη ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐν ἡμέρᾳ ἀνταποδόσεως τῶν ἡτοιμασμένων ἀγαθῶν τοῖς δικαίοις.

& sic consummabis humilitatem animæ tuæ, ut qui ex eo acceperit satiet animam suam, & pro te adeat Dominum Deum oratio ejus. Si igitur sic consummaveris jejunium tuum, quemadmodum præcipio tibi; erit hostia tua accepta Domino, & scribetur hoc jejunium tuum. Hæc statio sic acta est bona, hilaris & accepta à Domino.

Lib. III. Similitud. VI. §. I.

Pag. 261. F. Ἦλθον εἰς πεδίον, καὶ δείκνυσί μοι παῖδα νεανίσκον ἐνδεδυμένον σύνθεσιν ἐνδυμάτων προκαίων βόσκοντα πρόβατα πολλὰ λίαν, καὶ τὰ πρόβατα ταῦτα ἦν οἷον εἰ τρυφῶντα, καὶ λίαν σκαλαλῶντα καὶ ἱλαρά, σκιρτῶντα ὧδε κἀκεῖ. Καὶ αὐτὸς ὁ ποιμὴν πάνυ ἱλαρὸς ἐπὶ τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ ἦν καὶ περιέτρεχε τὰ πρόβατα. καὶ ἄλλα πρόβατα εἶδον σκαλαλῶντα καὶ τρυφῶντα ἐν τόπῳ ἑνὶ, ἃ μέντοι σκιρτῶντα,

Et venimus in quendam campum: & illic ostendit mihi juvenem pastorem, vestitum syntheſin vestimentorum colore coccineo. Pascebat autem pecora copiosa: & pecora illa velut in voluptatibus erant, & plurimis deliciis; & hilaritate exsultabant, & exsultantia discurrebant huc atque illuc. Et ipse pastor vehementem ex grege suo percipiebat voluptatem, & vultus pastoris illius valde hilaris erat, inter pecora discurrentis.

Ibidem §. II.

Καὶ λέγει μοι. Βλέπεις τὸν ποιμένα τοῦτον; βλέπω, φημὶ, Κύριε. οὗτος, φησὶν, ἄγγελος τρυφῆς καὶ ἀπάτης ἐστίν. οὗτος ἐκτρίβει τὰς ψυχὰς τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, καὶ καταστρέφει ἀπὸ τῆς ἀληθείας, ἀπατῶν αὐτὰς ταῖς ἐπιθυμίαις ταῖς πονηραῖς, ἐν αἷς ἀπόλλυνται ἐπιλανθανόμενοι τῶν ἐντολῶν τοῦ

Ait mihi Angelus: Vides autem hunc pastorem? Video, inquam, Domine. Et dixit mihi: Hic nuncius illecebrarum, dulcedinis & voluptatis est. Hic ergo corrumpit mentes servorum Dei, & avertit eos à veritate, oblectans cupiditatibus, & pereunt. Obli-

ζῶντ@ τ@ θεῦ, καὶ πορευόμενοι (ἐν) ταῖς ματαίαις τρυφαῖς καὶ ἀπάταις τ@ βίᾳ τούτῳ. Διὸ καὶ ἀπόλλυσθαι ὑπὸ τ@ ἀγγέλου τούτου εἰς θάνατον καὶ καταφθοράν. Λέγω αὐτῷ, ὁ γινώσκω, Κύριε, τί ἐστιν εἰς θάνατον καὶ καταφθοράν. καὶ λέγει μοι. Ἄκουε, φησίν. Ἃ εἶδες πρόβατα ἱλαρὰ καὶ σκιρτῶντα, ὅτοί εἰσιν οἱ ἀπεστασμένοι ἀπὸ τ@ θεῦ εἰς τέλ@, καὶ παραδεδωκότες ἑαυτοὺς ταῖς ἐπιθυμίαις τ@ αἰῶν@ τούτου. Ἐν τούτοις οὖν μετάνοια ζωῆς οὐκ ἔστιν, ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τ@ θεῦ δι' αὐτοὺς βλασφημεῖται. Τῶν τοιούτων ζωὴ θάνατός ἐστιν. Ἃ δὲ εἶδες μὴ σκιρτῶντα, ἀλλὰ καὶ ἐν τόπῳ βοσκόμενα, ὅτοί εἰσιν οἱ παραδεδωκότες μὲν τῇ τρυφῇ καὶ ἀπάτῃ ἑαυτοὺς, εἰς δὲ τὸν Κύριον μὴ βλασφημήσαντες. ὅτοι οὖν καταφθαρμένοι εἰσὶν ἀπὸ τ@ ἀληθείας. Ἐν τούτοις ἐλπὶς ἐστὶ μετανοίας, ἐν ᾗ δύνανται ζῆσαι. Ἡ καταφθορὰ οὖν ἐλπίδα ἔχει ἀναστάσεως ἔως τινός. Ὁ δὲ θάνατ@ ἀπώλειαν ἔχει αἰώνιον. Πάλιν προέβημεν μικρὸν, καὶ δείκνυσί μοι ἕτερον ποιμένα μέγαν, ὡς ἄγριον τῇ ἰδέᾳ, περικείμενον δέρμα αἶγιον λευκὸν καὶ πήραν τινὰ εἶχεν ἐπὶ τὸν ὦμον, καὶ ῥάβδον σκληρὰν λίαν καὶ ὄζους ἔχουσαν, καὶ τὸ βλέμμα εἶχεν πικρὸν, ὥστε φοβηθῆναί με αὐτόν, ὅτος ὁ ποιμὴν παρελάμβανε τὰ πρόβατα ἀπὸ τ@ ποιμέν@ τ@ πρώτου τ@ νεανίσκου, ἐκεῖνα τὰ παλαιωθέντα καὶ τρυφῶντα, μὲ σκιρτῶντα, καὶ ἔβαλλεν αὐτὰ εἰς τινὰ τόπον κρημνώδη καὶ ἀκανθώδη καὶ ζιβολώδη, ὥστε ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν καὶ

viscuntur enim mandata Dei vi & in luxuriis converſantur & liciis vanis; & corrumpuntur hoc Nuncio malo aliqui usque mortem, aliqui vero usque ad fectionem. Dico ei: Domine, intelligo quid ſit *ad mortem*, & q *ad defectionem*. Audi, inquit: Q cunque pecora vidiſti valde læt exſultantia; ii ſunt, qui in per tuum à Deo diſceſſerunt, & diderunt ſe deſideriis hujus ſec Iis ergo non eſt per pœnitenti regreſſus ad vitam: quoniam q dem adjecerunt ad reliqua deli ſua, & nomen Domini nefar infectati ſunt verbis. Hujusm di homines morti ſunt deſtin Quæ vero vidiſti pecora non ex tantia, ſed uno loco veſcentia ſunt, qui tradiderunt ſe quid deliciis ac voluptatibus, nihil ro nefandum in Dominum loc ſunt. Hi igitur non defecer à veritate; ideoque repoſitam huc habent ſpem vitæ in pœnit tia. Defectio enim habet ſp aliquam redintegrationis; m vero perpetuo tenetur inter Rurſum progreſſi ſumus paulul & oſtendit mihi paſtorem gnum, & velut agreſtem figu habentem, amictum pelle, caprina, peram geſtantem in mero, & manu virgam no ſam, & valde duram, & flagel in manu; aſpectum autem

τριβόλων μὴ δύναϖθαι ἐκπλέξαι τὰ ϖρόβατα, ἀλλ' ἐμϖλέκεθαι ταῖς ἀκάνθαις καὶ τριβόλοις, καὶ λίαν ἐταλαι ϖώρων δαιρόμενα ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὧδε κἀκεῖ ϖεριέλαυνεν αὐτά, καὶ ὅλως ἀνάϖαυσιν αὐτοῖς οὐκ ἐδίδου, οὐδὲ ἔκαιτο.

cem & ſævum habebat, ut poſſet terrere aliquos; talis erat aſpectus ejus. Hic ergo accipiebat ab illo juvene paſtore ea pecora, quæ delicias quidem agebant, ſed non exſultabant, & compellebat ea in præcipitem locum quendam, ac ſpinoſum, tribulisque confertum, usque adeo, ut de ſpinis, & tribulis ſe non poſſent explicare; ſed implicita ibi paſcebantur ſpinis & tribulis: & graves cruciatus experiebantur ex verbis ejus: agebat enim ea, & nec conſiſtendi eis locum ante tempus permittebat.

Ibidem §. III.

Βλέπων οὖν αὐτὰ ἐγὼ ὕτως μαστιζώμενα καὶ ταλαιπωρεῖνθαι, ἐλυπούμην ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι ὕτως ἐβασανίζοντο, καὶ ἀνοχὴν ὅλως οὐκ εἶχον: Καὶ λέγω τῷ ἀγγέλῳ μετ' ἐμοῦ λαλοῦντι. Κύριε, τίς ἐστιν οὗτος ὁ ϖοιμὴν ὁ ἄϖλαγχνος καὶ πικρός; καὶ λέγει μοι, οὗτός ἐστιν ὁ ἄγγελος τῆς ἀμωρίας. Ἐκ τῶν ἀγγέλων τῶν δικαίων ἐστὶν, τεταγμένος τοῦ ϖεριϖατεῖν τὴν ἀμωρίαν. Παραλαμβάνει οὖν τοὺς ἀϖοϖλανηθέντας ἀϖὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ϖορευθέντας ἐν ταῖς ἐϖιθυμίαις αὐτῶν, καὶ τιμωρεῖται αὐτοὺς, καθὼς ἄξιοί εἰσιν, δεινοῖς καὶ ϖοικίλαις τιμωρίαις. Λέγω αὐτῷ. Ἤθελον γνῶναι, Κύριε, τὰς ϖοικίλας ταύτας τιμωρίας ϖοταϖαί εἰσιν. Ἄκουε, φησίν. Αἱ ϖοικίλαι τιμωρίαι καὶ βάσανοι, βιωτικαί εἰσιν βάσανοι. Ἐϖὰν γὰρ ἀϖοστῶσι τοῦ Θεοῦ, νομίζοντες ἐν ἀναϖαύσει

Cum viderem ergo ſic ea flagellari, & miſerias experiri; dolebam pro eis, quia valde cruciabantur; nec ulla requies eis dabatur. Dico ad Paſtorem illum, qui erat mecum: Quis eſt, Domine, hic Paſtor tam implacabilis, & tam amarus, qui nullo modo miſeratione movetur adverſus hæc pecora? Hic, inquit, Paſtor, pro juſtis quidem Nuncius eſt, ſed præpoſitus pœnæ. Huic ergo traduntur, qui à Deo aberraverunt & ſervierunt deſideriis ac voluptatibus ſeculi hujus. Punit ergo eos, ſicut meruit unusquisque eorum, ſævis variisque pœnis. Vellem, inquam, noſſe Domine, varias has pœnas, cujusmodi ſunt. Audi, inquit: Variæ pœnæ atque tor-

εἶναι καὶ πλήτῳ, ὅτε μιμερῶνται οἱ μὴ ζημιούμενοι, οἱ δὲ ὑστερούμενοι, οἱ δὲ ἀθενείαις ποικίλαις περιπίπτοντες, ἄλλοι δὲ ἀκαλασίας, ἕτεροι ὑβριζόμενοι ὑπὸ ἐλαττόνων, καὶ ἑτέραις ποικίλαις πράξεσι. Πολλοὶ δὲ ἀκαλασίας ἐν ταῖς βουλαῖς αὐτῶν ἐπιβάλλονται εἰς πολλὰ πράγματα, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ὅλως ὑποβαίνει, καὶ δυσχεραίνουσιν, καὶ γινώσκουσιν, ὅτι διὰ τὰ πονηρὰ ἃ ἔπραξαν, οὐκ εὐοδοῦνται, καὶ λοιπὸν αἰτιῶνται τὸν Κύριον, καὶ οὐκ ἀνέχονται τὰς λοιπὰς ἡμέρας αὐτῶν, ἐπιστρέψαντες δουλεῦσαι τῷ Θεῷ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ. Ἂν δὲ μετανοήσωσι καὶ ἀνανήψωσι, τότε σωθήσονται ὅτι διὰ τὰ ἔργα αὐτῶν τὰ πονηρὰ οὐκ εὐοδοῦνται, καὶ ἵνα δοξάζωσι τὸν Κύριον, ὅτι δίκαιός ἐστιν καὶ δικαίως ἔπαθον, καὶ ἐπαιδεύθησαν κατὰ τὰς πράξεις αὐτῶν.

menta hæc sunt, homines qui die in vita sua patiuntur. enim detrimenta patiuntur; diversas acrimonias; quidam constantiam; alii injurias ab dignis patientes, multaque exercitia & incommoda. Plur enim inconstanti consilio m conantur, nec quicquam con cit eis, & dicunt in actibus successum se non habere. S currunt iis ea quæ nequiter f runt, & Dominum causantur. C igitur perpessi fuerint omnem xationem, & omne incom dum, tunc traduntur mihi ad nam admonitionem, & firm tur in fide Domini, & per quos dies vitæ serviunt Dom mente pura. Et cum cœperint lictorum agere pœnitentiam, t ascendunt in prædordia eo opera sua, in quibus se neq exercuerunt; & tunc dant honorem, dicentes justum j cem eum esse, meritoque omnia esse perpessos juxta f sua.

Ibidem §. IV.

Ἄκουε οὖν ἀμφοτέρων τὴν δύναμιν, τὴν τρυφῆς καὶ τὴν βασάνου. Τῆς τρυφῆς καὶ τὴν ἀπάτης ὁ χρόνος ὥρα ἐστὶ μία, τὴν δὲ βασάνου ὥραι ἑβδομήκοντα ἡμερῶν δύναμιν ἔχουσαι. Ἐὰν οὖν μίαν ἡμέραν τις τρυφήσῃ καὶ * ἀπαι-

Audi, inquit, quanta si utriusque, dulcedinis at volu tis. Dulcedinis una hora suo tio terminatur: pœnæ vero hora triginta dierum vim p det. Quicunque igitur unc

* Leg. ἀπατηθῇ.

ληθῇ, μίαν ᾗ ἡμέραν βασανισθῇ, ἐνιαυτῷ ὁλοκλήρῳ ἰσχὺν ἔχει ἡ ἡμέρα ἐκείνη τ βασάνου. Ὅσας ἂν ἡμέρας τρυφήσῃ τις, τοσούτους ἐνιαυτοὺς βασανισθήσεται. Βλέπεις ἂν ὅτι τ τρυφῆς καὶ ἀπάτης ὁ χρόνος ὐδέν ἐστιν, τ ᾗ τιμωρίας καὶ βασάνου πολύς. Ὁ τρυφῶν καὶ ἀπατώμενος καὶ πράσσων ἃ θέλεται, πολλὴν ἀφροσύνην ἐνδέδυται, ἀντὶ γὰρ τ τρυφῆς καὶ ἀπάτης ἑκάστης ἡμέρας, ἀποτίσει βάσανον μεγάλην, ἐνιαυτὸν τῇ ἡμέρᾳ.

perceperit fallacem dulcedinem ac voluptatem, unoque die cruciatus ſit, anni ſpatium dies cruciatus ejus valebit. Ita quot dies perceperit quisque voluptatem, totidem annis cruciatur. Vides igitur, inquit, exiguum eſſe tempus mundanæ dulcedinis ac voluptatis; pœnæ vero, tormentorumque amplius.

Ibidem §. V.

Pag. 263. Καὶ λέγω τῷ Ἀγγέλῳ. Ποῖαι τρυφαί εἰσι βλαβεραὶ, λέγε μοι. Πᾶσα πρᾶξις σαρκικὴ τρυφή ἐστιν, ὅτι ἡδέως ποιεῖ αὐτήν. Ὁ γὰρ ὀξύχολος τῷ ἑαυτοῦ πάθει τὸ ἱκανὸν ποιῶν τρυφᾷ, ὁμοίως καὶ ὁ μοιχὸς καὶ ὁ μέθυσος καὶ ὁ καταλάλος, καὶ ὁ ψεύστης, καὶ ὁ πλεονέκτης, καὶ ὁ ἀποστερητὴς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Τρυφῶσι γὰρ ἐν τῇ αὐτῶν πράξει. Αὗται ᾗ αἱ πράξεις βλαβεραὶ εἰσι τοῖς δούλοις τ Θεῦ. Εἰσὶ ᾗ καὶ τρυφαὶ σώζουσαι τὰς ἀνθρώπους. Πολλοὶ γὰρ ἀγαθὰ ἐργαζόμενοι τρυφῶσιν: αὕτη ἂν ἡ τρυφὴ τοῖς δούλοις τ Θεῦ ποιεῖται ζωήν, αἱ ᾗ προειρημέναι τρυφαὶ βάσανον.

Dixi ei: quæ ſunt, Domine, voluptates noxiæ? Omni, inquit, homini voluptas eſt, quodcunque libenter facit. Etenim iracundus ſatis faciens moribus ſuis, percipit voluptatem ſuam; & adulter & ebrioſus, & detractor, & mendax, & cupidus, & fraudator, & quicunque iis ſimile aliquid admittit, morbo ſuo parens, percipit ex ea re voluptatem. Hæ omnes dulcedines ac voluptates noxiæ ſunt ſervis Dei. Propter has itaque cruciantur & patiuntur pœnas. Sunt enim voluptates ſalutem hominibus afferentes. Multi enim opera bonitatis facientes percipiunt voluptatem dulcedine ſua tracti. Hæc ergo voluptas utilis eſt ſervis Dei, & vitam parat hujusmodi hominibus. Illæ vero noxiæ, quæ ſupra dictæ ſunt, tormenta & pœnas pariunt.

X. *S. Hermæ Editiones.*

Prima Jac. Fabri Stapulenſis, Pariſ. 1513. fol. apud Henr. Stephanum avum.

Nic. Gerbelii. Argentorat. 1522. apud Jo. Schottum. 4.

In Orthodoxographis Jo. Heroldi. * Baſil. 1555. & Jo. Jac. Grynæi 151 fol.

In Bibliothecis Patrum T. 3. Pariſ. 1575. T. 5. 1589. 1610. 1644. 1654. 1. Colon. 1618. & Lugd. 1677. fol.

Cum notis *Caſp. Barthii*, poſt Claudiani Mamerti libros 3. de ſtatu an mæ, Greg. Thaumaturgi de anima libellum ex verſione G Voſſii & incerti Philoſophi Chriſtiani celebres de anima opini nes, ex Jo. Tarini verſione, Cygneæ 1655 8. ſubjecto libello Pac ni de pœnitentia.

Cum notis *Jo. Baptiſtæ Cotelerii*, inter Patres Apoſtolicos, Pariſ. 16 fol.

Ex recenſione & cum notis *Jo. Felli* Oxonienſis Epiſcopi Oxon. 16 12. una cum Barnaba.

Cum notis Cotelerii & Felli in nova Patrum Apoſtolicor. editione à Clerico curata Amſt. 1698. fol.

Belgice, quam verſionem ex Zwickero memorat B. Ittigius.

Anglice Guil. Wakeo interprete Lond. 1693. & 1710. 8. cum Epiſto Clementis, Barnabæ, Ignatii ac Polycarpi.

Plura de Herma, quem Philippenſium Epiſcopum nonnu incerta fide tradunt, præter jam laudatos Henſchenius IX. Maji T. 2. 360. Sam. Baſnage ad A. C. 157. Elias du Pin, Tillemontius in Mem riis Eccleſ. Nourrius in Apparatu, diſſ. l. 4. aliiq; de Hiſtoria & monume tis Eccleſiaſticis ſcriptores, inprimis Ittigius ὁ μακαρίτης in diſſ. de pat bus Apoſtolicis p. 184-206. & in ſelectis Hiſt. Eccleſ. Sec. I. capitib p. 65. ſeq. & p. 155-179. quo poſtremo loco de doctrina in Hermæ bris contenta erudite diſſerit. Alius Hermes præfectus Urbis, ſ Trajano memoratur in Actis Martyrii S. Alexandri I. Romæ Epiſcc à quo cum uxore & ſorore & filiis & 1250. ſervis uxoribusque & filiis e ru

* Hinc Labbei error, qui in Hæreſiologia editum Hermam falſo tradit. Nimirum Heroldo editum Hermam legerat vel meminerat, at non in Hæreſiologia Her verum in ejus Orthodoxographis Hermas occurrit. Labbeum ſecutus Nour p. 61.

rum baptizatus esse legitur. Vide Acta Sanctor. ad 3. Maji T. 1. p. 371. 373. & 375. ubi Papebrochius notat Acta illa Alexandri, quæ ille latine edidit, exstare in Bibl. Ambrosiana Mediolani Græce reddita, sub titulo S. Hermetis.

XI. Acta Praxedis Virginis, sororisque Pudentianæ & fratrum SS. Novati ac Timothei patrisq; Pudentis Senatoris, quæ præmissa Pastoris Presbyteri ad Timotheum & Timothei ad Pastorem Epistola ediderunt, & Hermæ, Pii Pontificis fratri tribuunt Baronius T. 2. Annal. & Henschenius Act. Sanctor. 19. Maj. indigna esse fide probat Tillemontius T. 2. Memor. Eccles. parte 2. p. 528. seqq. Pastoris cujusdam Episcopi libellum in modum Symboli, memorat Gennadius de script. Eccles. c. 76. Plures Pastores Martyres celebrant Martyrologia. Cæterum de Pœmandro & aliis scriptis sub Hermetis Trismegisti nomine ambulantibus, quæ Hermæ Apostolico parum verisimiliter tribuit Sandius in nucleo Hist. Eccles. p. 56. dixi libro 1. c. 7. seq.

XII. De S. CLEMENTIS Romani Episcopi Epistola ad Corinthios stante adhuc templo, ante Hermæ Pastorem, & Epistolam Barnabæ ut videtur scripta, Epistolaque quæ eidem Clementi tribuitur altera ac vere posteriore dixi l. V. c. V. §. 14. Nunc de scriptis Clementi suppositis nonnulla subjungere juvat. Nam de Clemente ipso cui circa A. C. 83. Evaristus in Romanæ Ecclesiæ Episcopatu succesit, videri possunt Cotelerius in Patribus Apostolicis (qui a) Martyrium etiam Clementis è *Sim. Metaphraste* ad 23. Nov. & *Ephræmi Chersonis Episcopi* Homiliam de miraculo quodam Clementis, Græce & Lat. edidit: alterum etiam ejusdem si nanciscì potuisset tractatum additurus memoratum Allatio, & incipientem sic: ἐξελθόντος Φιλίππου τοῦ Ἀποστόλου τῆς Γαλιλαίας.) Caveus in Vitis Patrum & Tillemontius in Tomo 2. memor. Histor. Eccles. videri poterit Philippus Rondininus Faventinus libris duobus b) de S. Clemente Papa & Martyre, ejusque in urbe Roma basilica. Rom. 1706. 4.

Ka-

a) Martyrem Clementem vix quisquam vocat ante Rufinum: unde matyrium ejus in dubium vocat Dodwellus ad Pearsonii Opera postuma p. 213. seqq Certe Narratio illa quam latine post alios ediderat Lazius 1551. cum Abdia, & Surius 23. Nov. exiguam fidem meretur, licet ejusmodi Acta Clementis legit etiam Gregor. Turonensis de gloria Martyrum c. 35. incertum an habuerit illa Clementis Papæ gesta, quæ à *Jo. Diacono* Romano (circa extremum seculi IX.) scripta testatur Sigebertus de Script. Eccles. c. 106.

b) Acta eruditor. T. 4. supplem. p. 140.

Κανόνες ἐκκλησιαστικοὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, *SS. Apostolorum Cano*
LXXXV. quos *Joh Zonaræ, Theodori Balsamonis* & *Alexii Aristeni* scholiis il
stratos Græce & latine cum notis eruditis edidit *Guil. Beveregius* in P
dectis Canonum, sive magno Synodico, Oxon. 1672. fol. Occ
runt & in Patribus Apostolicis *Cotelerii*, qui præter novam versio
suam notasque addidit veterem interpretationem *Dionysii Exigui*, se
Dionysius cum aliis antiquis latinis tantum Canones quinquaginta (
prioribus Græcis 42. respondent) agnoscit. Qua de re uti de variis Ca
num horum editionibus vide B. Ittigii Appendicem de hæresiarc
Apostolicæ ætatis p. 161. seq. In editione Patrum Coteleria
rum Amstelodamensi additæ etiam sunt jam laudatæ à me Bevere
notæ. Græce Canones Apostolicos ad Calcem Nouellarum Justini
subjunxit Georgius Haloander, & latine vertit Norimb. 1531.
Clausulam à verbis Ταῦτα ὃ ἐγὼ Κανόνων διατέταχθο ὑμῖν παρ' ὑμῶ
Ἐπίσκοποι, in Turriani edit. & Græco Latina Gesneri Tiguri 15
fol. obviam, addidit quoque è MS. Augustano Elias Ehingerus, qui
nones Apostolor. cum aliis Conciliorum Canonibus Græce & Lat. e
dit 1614. 4. Eandem in pluribus Codicibus Græcis reperit Cotel
us, quem admodum & extat in *Arabica* versione.

Hosce Canones, qui Constitutionum Apostolicarum libris s
jici solent, Apostolis auctoribus editos & à Clemente Romano co
ctos esse multi sibi persuaserunt, pro qua sententia præcipue milit
Franciscus Turrianus libro primo integro contra Magdeburgenses
Canonibus Apost. & decretalibus Pontificum Florent. 1572. fol
novissime *Antonius de Castrovillare*, c) Ord. Minor. S. Francisci de P
la in diss. historico Chronologica & dogmatica pro quinquaginta Ca
nibus Apostolicis, Rom. 1697. 4.

Illam sententiam ante Natalem Alexandrum sec. I. diss. 18.
potissimum Castrovillarius respondere studet, validissimis rationi
oppugnavit *Jo Dallæus* libro tertio de Pseudepigraphis Apostolicis. H
dervic. 1653. 8. Sed nimis videtur ipse in alteram partem canonu
lorum antiquitatem deprimere, dum ad quintum & tantum non

c) Vide Acta Erud. A. 1697. p. 523. & Ittigii diss. de Patribus Apostol p. 212. seq. ubi C
villarium refellit. Prodiit etiam adversus Canonum Apostolicorum auct
tem & antiquitatem dissertatio Historico Theologica *D. Jo. Pauli Hebenstr*
Jenæ 1701. 4. Cæterum Animadversiones in hos Apostolicos Canones,
Gallice Ludovico Thomasino ut ajunt auctore prodierunt Antwerpiæ 1698. 8.
vidi. Canones quos sub Apostolorum nomine legunt Habessini, vide si placet
Ludolfum Commentar. ad Hist. Æthiopic. p. 304. seqq. Æthiopice & Latine.

tum ſæculum illos rejicit, cum veriſimillimis argumentis nixa ſit opinio, cui lubens aſſentior, virorum præclarorum, qui ſæculo jam tertio canones illos ſynodicos Apoſtolicarum, ſive Apoſtolicæ doctrinæ adhærentium Eccleſiarum, editos fuiſſe ſibi perſuadent. Confer ſi placet quæ pro illa ſententia diſputant Petrus de Marca III. 2. de concordia ſacerdot. & Imperii, Schelſtratenus in Antiquitate illuſtrata p. 263. ſeq. Pearſonius parte I. Vindic. Ignatii c. 4. ac præcipue Guil. *Beveregius* ſuis ad Canones Animadverſionibus, adverſus quem cum Matthæus Larroquanus vir & ipſe doctus ad calcem ſuarum ad Pearſonianas Ignatii Vindicias obſervationum Rothomag. 1674. 8. Dallæi ſententiam tueri conatus eſſet, idem Beveregius doctiſſimo opere quod Codicem Canonum Eccleſiæ primitivæ vindicatum inſcripſit, & Londini 1678. 4. edidit, pluribus argumentis eandem evertit. Recuſus eſt ille Codex Canonum vindicatus in Amſtelodamenſi Patrum Cotelerianorum editione.

Omitto *novem Canones*, quos velut ab Apoſtolis in Concilio Antiocheno conſignatos, è Codice Græco quem Pamphili Martyris fuiſſe tradit, vulgavit Turrianus lib. I. contra Magdeburgenſes c. 25. Baronius ad A. C. 102. n. 19. & Binius T. I. Concilior. pluribusque argumentis explodunt Pagius ad A. C. 56. (Baronii 58. Num. 118.) & Natalis Alex. Sec. I. diſſ. 20. atque ante utrumque Dallæus III. 22. ſqq. de Pſeudepigraphis Apoſtolicis.

2. Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, διὰ Κλήμεντος, τῶν Ῥωμαίων Ἐπισκόπου τε καὶ πολίτου Καθολικὴ διδασκαλία, ſive *Conſtitutionum Apoſtolicarum libri VIII.* quos Photio olim Cod. 112. laudatos primus è tribus Codd. MSS. d) Calabro, Siculo ac Cretenſi *Græce* cum prolegomenis & explanationibus Apologeticis Græce à ſe ſcriptis edidit *Franciſcus Turrianus* S. I. Venet. 1563. 4. ex officina Jordani Zileti.

Latine poſt lacinias quasdam ſive Epitomen è MS. Cretenſi excerptam verſamque, à *Carolo Capellio, Veneto* Ingolſtad. 1546. atque inde in poſteriore Conciliorum editione Crabbiana ſive Petri Crabbe Colon. A. 1551. p. 27. editam, prodierunt libri VIII. interprete *Jo. Carolo Bovio*, e) Epiſcopo Oſtunenſi, Venet. eodem Anno 1563. 4. Paris 1564. 8. & inter S. Clementis opera ibid. 1568. Colon. 1569. fol.

E atque

d) Alii MSS. Codices in Bibl. Cæſarea occurrunt. Vide Neſſelium part V. p. 20. ſqq. 129. & 138. Eclogas Codicis Mazariniani (jam Regii) laudat Cotelerius.

e) Vide Leonardi Nicodemi additiones ad Nicolai Toppi Bibl. Neopolitanam p. 119. Ittigii appendic. ad diſſ. de Hæreſiarch. p. 190. ſeqq.

atque in edit. Conciliorum Suriana Colon. 1567. fol. Deinde ex
riani verſione cum ejus ſcholiis & obſervationibus, Antwerp.
apud Plantin. fol. & in Conciliorum editionibus Dominici N
lini Venet. 1585. & Severini Binii Colon. 1606. fol. *Græce &*
cum *Turriani* verſione recudi curavit Fronto Ducæus ad calcem
nonum Apoſtolorum & Concilior. commentariis Jo. Zonaræ illu
torum Pariſ. 1618. fol. atque inde Labbeus T. 1. Concilior. Pariſ.
fol. Denique cum verſione & notis eruditis *Cotelerii* viderunt lu
inter Patres Apoſtolicos Pariſ. eodem anno 1672. & Amſt.
fol.

Has Conſtitutiones, quibus Apoſtolicam ætatem tribu
Turrianus, Boviusque, longe recentiores eſſe, ac Clementi R
ſuppoſitas probant, ne alios jam allegem Jo. Dallæus libro 1. ac
Pſeudepigraphis Apoſtolicis, & Natalis Alex. Sec. 1. diſſ. 18. Vide e
Ittigii & *μαχαίτης* appendicem ad diſſ. de Hæreſiarchis p. 199. ſ
ubi ad teſtimonia veterum pro Conſtitutionibus à Turriano alle
reſpondet. Videtur autem Opus hoc non diu ante Euſebium *
ſub Clementis editum nomine, ac conflatum ex variis ſecundi & t
ſæculi conſtitutionibus Eccleſiaſticis, *διδασκαλίαις, διδαχαῖς, Ἀποστολικαῖς* f) quæ Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum Clementis, Ign
Polycarpi, Hippolyti nominibus ferebantur olim incerta fide, &
antiquis ſtichometriis memorantur, atque ex parte etiam hoc
mine in Bibliothecis ut Cæſarea g) & Bodlejana ſuperſunt manu ex
tæ. Canones Apoſtolorum vocat auctor Operis imperfecti in M
thæum, ad VI. 3. & XXV. 18. ubi librum octavum allegat, & ad V.
ſicut Apoſtoli in Canonicis ſuis interpretantur. Fuiſſe tamen olim Apoſ
licarum *Ἀποστολικῶν* nomine celebres, quæ in his octo libris longe al
leguntur h) patet vel ex Epiphanii LXX. 10. quem locum reſp
ubi Apoſtolicam conſtitutionem laudat Apologia Auguſtanæ Conf
i) Itaque ab Heterodoxis interpolatas Conſtitutiones jam olim c
queſti ſunt Patres Trullani Canone 2.

3. A

* Opera *πολύστιχα χθὲς καὶ πρώην* Clementi ſuppoſita teſtatur Euſebius III. 38.
Petri & Apionis dialogos ibi commemorans.

f) Uſſer. c. 7. prolegom. ad Ignat. Pearſon I. Vindic Ignat. c. 4. Steph. le Moyne not
Varia ſacra p. 1072 & Grabe ſpicileg. Patrum T. I. p. 40. ſeqq.

g) Vide Neſſelium part. V. Catalog. MSS. p. 20, Grabe p. 285. ſeq.

h) Uſſer. prolegomen. ad Ignat c. 9.

i) Loc. IV. de Eccleſia p. 154. adde Ittigii diſſ. de Patribus Apoſtolicis p. 220. ſeq.

3. Ἀναγνωρισμὸς k) *Recognitionum libri X.* qui Iatine tantum ex verſione *Ruſini* exſtant, quam in Gaudentii ille Epiſcopi Brixienſis gratiam compoſuit. *Paulinum* Nolanum ex Epiſt. 47. ad Rufin. itidem Clementis interpretationem conſtat aggreſſum, ſed non videtur ultimam illi manum impoſuiſſe. Teſtimoniis Origenis, Euſebii & aliorum Veterum de hoc opere, quæ diligentisſime ut ſolet Cotelerius collegit, adde quod illud reſpicere videtur auctor l) Conſtitutionum Apoſtol. VI. 8. tum Sozomenus libro & capite primo m) ubi Clementem inter Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores principe loco nominat: laudatur & ab Iſidoro Hiſpalenſi, lib. de natura rerum c. 17. & 31. atque Originum lib. 3. c. 50. Neque aliud, puto, eſt *Itinerarium Apoſtolorum* quod ab Iconoclaſtis jactatum rejicitur Concil. VII. Act. 5. plerique ψευδόδους *Petri* vel *Clementis*, alii κηρύγματα, πρὸς Σίμωνα τὸν Μάγον Διαλέξεις, πράξεις ſive *Acta* vocant, & Græce adhuc ſub ἀναγνωρισμῶν titulo legit Photius Cod. 113. licet Petavius lib. 1. de Trinitate c. 3. §. ult. putat Photium longe depravatiorem editionem recognitionum vidiſſe, quam quæ hodie ſupereſt: forte enim Rufinus, ut conſuevit facere, inter interpretandum quædam emollivit atque interpolavit, alia omiſit. Unde Ebioniſmi ab Epiphanio obſervati pauca admodum * in hodiernis veſtigia. Cæterum falluntur Viri docti n) qui præfationem Rufini, quæ præmittitur recognitionum libris, ſuppoſitam eſſe ſibi perſuadent: gravius etiam hallucinatus Anaſtaſius Bibliothecarius o) qui verba Rufini: ut *Clementem noſtra lingua redderemus*, ita accepit, ac ſi recognitiones latine ſcriptæ primum fuiſſent, deinde amiſſæ atque à Rufino demum iterum è Græco in Latinam linguam reſtitutæ. *Bardeſanem* vero hæreticum auctorem eſſe recognitionum

k) In Rufini præf. pro ἀναγνώσεων, legendum ἀναγνωρισμῶν ex Rufino ipſo de adulteratione librorum Origenis, & Photio. Cod. 113. Titulus exinde eſt, quod in illo opere inter alia narratur, quomodo Clemens & pater ejus atque alii fratres ſe iterum recognoſcunt.

l) Confer Grabii ſpicileg. T. 1. p. 283. ſeq.

m) Valeſ. ad paginam 401. Sozomeni. Ceterum fuit & alius Clemens Hiſtoricus & Chronographus Suidæ, Johanni Malalæ, Etymologo & Anonymo Combefiſiano in Originibus CPol. laudatus, qui de Imperatoribus Romanis ſcripſit, & ſæculo quarto vixiſſe videtur.

* Grabe ſpicileg. T. 1. p. 279. ſeq.

n) Sixtus Senenſis lib. 2 Bibl. S. ubi de Clemente: Bellarminus de Script. Eccleſ. & Jo. Rainoldus in Cenſura Apocryphorum T. 1. p. 108.

o) Anaſtaſius Epiſt. ad Johannem Diaconum Collectaneis à Sirmondo editis præmiſſa, T. 3. Opp. Sirmondi p. 472. Huetius Anaſtaſium ſecutus p. 246. libri de claris Interpretibus.

ut vir doctisſimus p) ſuſpicatur, vel ideo non crediderim, quia fragmentum inſigne quod libro nono recognitionum §. 17. ſqq. inſertum eſt, ex dialogo Bardeſanis de fato producit Euſebius VI. 10. præparat. Potius hinc colligas auctorem recognitionum quisquis fuit Bardeſane juniorem q) locaque varia ex aliis ſcriptoribus operi ſuo illis non nominatis intexuiſſe, quemadmodum partem ejusdem loci Bardeſanei Cæſarius dialogo ſecundo inſeruit, nec Bardeſanem nec recognitiones de nomine allegavit. Clariſſ. Nourrii porro verba p. 222. Apparatûs ad Bibliothecam Patrum, emendatione indigent: *Bardeſanes Syrus fragmentum non minus prolixum* (è recognitionum libris) *in ſuum adverſus Marcionem librum transtulit. Nam Bardeſanes ille hunc eundem librum ſub Soteris Pontificatu paullo poſt ſecundum ſæculum medium Antonino Imperatori nuncupavit. Jam ergo pervulgati erant illi recognitionum Clementinarum libri.* Nam primum non conſtat dialogum de fato compoſitum fuiſſe contra Marcionem: Deinde p. 221. rectius ſcripſerat ipſe Nourrius: *in recognitionibus reperiri fragmentum ex libro Bardeſanis Syri adverſus Abydam Aſtrologum edito, totidem verbis tranſcriptum.* Notabis etiam Xaverium in Hiſtoriam S. Petri Apoſtoli, quam Perſice ſcripſit, nonnulla ex recognitionibus inſeruiſſe, de quo vide Ludovici de Dieu notas p. 112. ſeq.

Primus hos libros è Rufini verſione edidit *Jo. Sichardus*, Baſil. 1526. fol. cum ſpuriis Epiſtolis decretalibus Pontificum. Hinc viderunt lucem Pariſiis 1541. fol. 1568. 8. &c. Exſtant & inter alia Clementina ex recenſione *Lamberti Gruteri* Venradii, cum ejusdem ſcholiis Colon. 1569. fol. quo in volumine poſt recognitiones ſequuntur Canones Apoſtol. cum duplici verſione Dionyſii Exigui vetere & nova Greg. Haloandri: Conſtitutiones Apoſtolorum ex Bovii verſione cum ejusdem ſcholiis: Epiſtolæ decretales Pontificum, Epitome hiſtoriæ Clementinæ de geſtis Petri ex Joach. Perionii verſione: Epiſtolæ Ignatii ex edit. Symphoriani Champerii, S. Polycarpi Epiſtola, cum duabus Martiali Lemovicenſi ſuppoſitis: Conſtantini M. Confeſſio & edictum, Canonesque Conciliorum Nicæni, CPolitani, Epheſini & Chalcedonenſis. &c. Recuſæ etiam Recognitiones cum Lamberti præfat. & ſcholiis ſunt in Bibliotheca Patrum edit. Lugdunenſis 1677. Tomo II. Sed præſtantisſima haud dubie operis huius editio

p) Guil. Cave in Vita Clementis §. II. T. I. p. 211. ſqq. in Hiſt. literaria, ubi de Clemente, & Bardeſane.

q) Dodwell. p. 443 diſſ. VI. ad Irenæum & Grabe T. I. ſpicileg. p. 278. qui Græca Bardeſanis cum latinis in recognitionum Opere, confert p. 290-299.

editio debetur *Cotelerio*, qui in Patribus Apoſtolicis illud ex ſex MSS: Codicibus recenſuit, ſectionibus diſtinxit & doctis notis illuſtravit Pariſ. 1672. Amſt. 1698. fol. Addidit etiam ex tribus Codicibus capita decem libri tertii (à ſecundo ad undecimum) quæ in aliis MSS. & editionibus deſiderantur, forte quod illa Rufinus velut obſcuriora & Ebionitarum gemina argutiis vetere neglexerat. Sex illi Codices MSti, quibus Cotelerius uſus eſt, ſunt Regius, Sorbonicus, Thuanus, Petri Petiti & Carmelitarum diſcalceatorum. Præter hos Colbertinum ante annos quadringentos exaratum laudat Clariſſ. Nourrius p. 224. Fuit etiam noſtra ætate qui libros recognitionum *Germanice* verteret, quæ interpretatio cum Godfridi Arnoldi præfatione vidit lucem A. 1702. 8.

4. Τὰ Κλημέντια in Athanaſii Synopſi memorata, lectaque auctori Chronici Alex. ac Nicephoro Calliſto, conſtabant viginti Homiliis ſive Colloquiis, quibus Pſeudo Petri ad Jacobum & altera ad eundem Jacobum Hieroſol. Epiſcopum Epiſtola Clementis r) nomine præmittitur, in qua opus iſtud vocatur Κλήμεντος τῶν Πέτρου ἐπιδημιῶν καὶ κηρυγμάτων ἐπιτομή. Homilias priores XVIII. & undevigeſimam altera parte mutilam primus ex Codice Regis Galliæ Græce edidit, verſioneque latina & notis illuſtravit Cotelerius. Valde corruptum illud exemplar fuiſſe queritur ad Homil. VI. 10. *ut ſi* inquit, *interdum ceſpitem, veniam ab æquo lectore poſſim ſperare.* Multa in hoc opere eadem quæ in recognitionibus, adeo ut pro altera recognitionum editione Rufino memorata habeat doctiſſimus Caveus.

5. Breviorem ex hiſce *Epitomen* à *Simeone Metaphraſte* ut videtur compoſitam, cui etiam *vita Clementis* attexitur, primus Græce edidit *Adr. Turnebus* Pariſ. 1554. 4. adjuncta *Joach. Perionii* verſione, quæ legitur etiam inter Clementis ſcripta à Lamberto Grutero edita Coloniæ 1569. fol. Hanc epitomen cum tribus MSS. Bibl. Regiæ non parum inter ſe differentibus contulit, & cum nova ſua verſione Clementinis homiliis ſubjecit Cotelerius in laudata mihi jam toties Patrum Apoſtolicorum editione. Titulus eſt: περὶ τῶν πράξεων ἐπιδημιῶντε καὶ κηρυγμάτων ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου ἐπιτομή, ἐν ᾗ καὶ ὁ αὐτοῦ συμπεριέλαβε βίβλος πρὸς Ἰάκωβον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων.

r) Hanc Clementis Epiſtolam vertit etiam Rufinus, cujus interpretationem cum veteri editione & MS. Codice collatam Cotelerius ſeparatim Græcolatinæ ſuæ editioni ſubjunxit. Teſtatur autem Photius Cod. 113. aliis recognitionum Codicibus Epiſtolam ſub Petri, aliis Clementis nomine præfixam fuiſſe.

6. Clementis *Liturgia* ſive *de ritu Miſſæ*, Græce & latine ad calcem Liturgiæ S. Marco tributæ vulgata Pariſ. 1583. 8. eſt libri octavi Conſtitutionum Apoſtolicarum caput 5. cum ſequentibus, usque ad extremum capitis 15.

7. *Compendiolum fidei Chriſtianæ*, cum recognitionibus Clementis editum à Jo. Sichardo Baſil. 1526 fol. eſt lacinia ab Iſidoro Mercatore, qui in Epiſtolas decretales Pontificum circa A. C. 790. ſuppoſuit attexta Epiſtolæ ad Jacobum, quam à Rufino Latine verſam dixi. Vide Blondelli pſeudo Iſidorum p. 28. qui & cæteras *Epiſtolas quatuor decretales* Clementi tributas animadverſionibus ac cenſuris ſuis confixas addidit.

Scripta Pſeudo Clementis deperdita:

1. Priores *decem libri* ante recognitiones miſſi ad Jacobum, lib. V. c. ult. quorum argumentum traditur lib. III. c. 75. Primus ex his fuit *de Vero Propheta*, quem Cæſareâ miſiſſe ſe ait lib. I. c. 17.
2. Sermones *de providentia & juſto DEI judicio.* Λόγοι περὶ προνοίας καὶ δικαιοκρισίας Θεοῦ, quorum primum allegat Anaſtaſius Antiochenus quæſt. 96.
3. *Revelationes B. Petri Apoſtoli* à diſcipulo ejus Clemente in unum volumen redactæ. Jacobus de Vitriaco Epiſcopus Acconenſis in Epiſtola ad Honorium III. in Spicilegio Dacheriano T. 8 p. 382. Confer quæ de Apocalypſi Petri notata à me ſunt in Codice Apocrypho Novi Teſt. p. 940. ſeq.
4. *Petri cum Apione* (Pliſtonico) *prolixa diſputatio*, Πέτρου καὶ Ἀπίωνος διάλογος Euſeb. III. 38. Hiſt. quem à recognitionibus Clementis recte diſtinguit Grabius T. I. ſpecileg. p. 271. quique jam Nicephori Calliſti tempore intercidiſſe videtur, quoniam dubitat ille III. 18. Hiſt. an idem ſit cum Clementinis, de quibus paullo ante dixi homiliis.

XIII. S. IGNATIUS Nuranienſis (è Nura Sardiniæ civitate) * Evodii à Petro Apoſtolo ordinati ** in Epiſcopatu Antiocheno ſucceſſor,

* Abulpharajus p. 119. Tentzelii diſſ. ſelect. part. I. Exercitat de apophthegmate Ignatii ὁ ἐμὸς ἔρως ἐσταύρωται, p. 47. Grabe T. 2. ſpicilegii Patrum p. I.

** Etiam Ignatium S. Petri dextra ordinatum ſcribit Theodoritus Dialogo I. ſed paſſus eſt S. Petrus ſub Nerone Imp. A. C. 66. à quo tempore ad matyrium Ignatii intercedunt Anni 50. De Evodio Vide Acta Sanct. VI. Maji T. 2. p. 98. & Caveum ad A. C. 44. atque Ittigium de patribus Apoſtolicis p. 97. ſeq. ubi Epiſtolam ſub ejus nomine, inſcriptam Φῶς, laudatamque Nicephoro II. 3. Hiſt. rejicit.

ceſſor, Martyrium paſſus A. C. 116. Trajani 19. ut demonſtrarunt Guil. Loydius Epiſcopus Aſaphenſis in diatriba edita à Pagio in Critica Baroniana ad A. C. 107. n. 4. ſeq. & ante eum Jo. Pearſonius in diſſ. poſtuma de anno quo S. Ignatius à Trajano Antiochiæ ad beſtias fuit condemnatus, quam poſt notas Pearſonii in Ignatium vulgauit Tho. Smithus p. 58. ſeq. Oxon. 1709. 4. Poſt condemnationem Antiochiæ Romam vinctus miſſus Ignatius eſt, quo in itinere, Euſebio III. 36. teſte, Epiſtolas ſcripſit ante Euſebium lectas Irenæo atque Origeni, deinde vero quam plurimis aliis, quorum teſtimoniis conſtat, illas ipſas quas illi legerunt, nos hodie tenere. Ordo Epiſtolarum ex Euſebii teſtimonio hic fuit: *Ad Epheſios.* 2. *ad Magneſios.* 3. *ad Trallenſes.* 4. *ad Romanos.* 5. *ad Philadelphienſes.* 6. *ad Smyrnenſes* & 7. *ad Policarpum*, quam poſtremam ſine magna cauſa Uſſerius Vir præſtantiſſimus rejicit. Hieronymus ordinem neglexit, & Epiſtolas ſeptem enumerare contentus, promiſcue retulit. In Codice Mediceo Græco autem & veteri verſione latina hic eſt ordo: 1. *ad Smyrnæos*, 2. *ad Polycarpum*, 3. *ad Epheſios*, 4. *ad Magneſios*, 5. *ad Philadelphienſes*, 6. *ad Trallianos.* Nam *Epiſtola ad Romanos*, quia Actis Martyrii Ignatiani inſerta legitur, in illa collectione omiſſa eſt. Haſce vero Epiſtolas, prout ab Iſ. Vosſio Græce & Uſſerio latine primum ab interpolationibus liberæ editæ ſunt auctorem non mentiri, ſed genuinum ac pretioſum Antiquitatis Chriſtianæ monumentum eſſe, adverſus *Jo. Dallæum* a) (cujus pleraque argumenta interpolatas ac ſpurias Ignatii Epiſtolas tangunt, Mediceo Codice tum nondum vulgato) *Dav. Blondellum*, b) *Claudium Salmaſium*, c) aliosque Viros doctiſſimos, certiſſimis argumentis probavit

a) Libro 2. de Dionyſii & Ignatii ſcriptis Genev. 1666. 4.

b) Lib. de Epiſcopis & presbyteris, & Epiſtolis ad Iſ. Vosſium, quibus reſpondit Vosſius Epiſtolis ad Blondellum quæ Vindiciis Pearſonianis ſubjiciuntur, ſimul etiam confutans quæ Edmundus Albertinus p. 283. lib. de Evchariſtia Epiſtolis Ignatii objecit.

c) Salmaſius in Apparatu de primatu Papæ p. 56. ſeq. & ſub Walonis Meſſalini nomine lib. de Epiſcopis & Presb. cujus quemadmodum & Blondelli objectionibus reſponderunt *Henr. Hammondus* diſſ. 2. de juribus Epiſcopatus Lond. 1651. 4. & *Dionyſ. Petavius* V. 8. dogm. Theol. de Hierarchia Eccleſiaſtica: Ut omittam quæ à Nourrio diſſ. VII. apparatus Tillemontio, Natali Alex. & aliis in medium allata ſunt. Contra novas Jo. Oweni objectiones vindicavit ſe Hammondus in libro Anglico, qui inſcribitur Anſwer to the animadverſions on the diſſertations touching Ignatius Epiſtles, and the Epiſcopacy in them aſſerted. Lond. 1654. 4. & Tomo ſecundo operum Hammondi, junctim excuſorum Lond. 1684. fol. quatuor Voluminibus.

bavit *Jo. Pearſonius* Epiſcopus Ceſtrienſis in Vindiciis Ignatii, d) ut aſſentiri haud dubitem, licet Vir doctus *Mattheus Larroquanus* Rothomagenſis Eccleſiaſtes in obſervationibus ad Ignatianas Pearſonii Vindicias filio Jo. Dallæo inſcriptis, e) diſperſas ac profligatas Dallæi partes copias inſtaurare, etiam atque etiam fuit conatus.

Præter has ſeptem Ignatii ἐπιστολὰς Epiſtolas, ſolas Antiquitati primitivæ cognitas, non tantum exſtant illæ eædem Epiſtolæ (à quo & quo tempore, ante A. C. 580. ſaltem, non ſane conſtat) *interpolatæ*, (quas ſolas genuinas eſſe, alteras vero illas, quas ſincerè eſſe dixi, ab Athanaſio ** decurtatas, inauditum & incredibile *Willelmi Whiſtoni*, novi Arianorum in Anglia promachi paradoxon (singulari ſcripto nuper f) proditum magis quam demonſtratum ſed etiam *ſpuriæ* aliæ, antiquioribus ſcriptoribus ignotæ, *Græce* quidem *quinque*, 1. *ad Mariam* Caſtabalitidem ſive Neapolitanam prope Zabum (Ciliciæ hæc opida ſunt) cujus & ipſius *Mariæ* nomine *Epiſtola ad natium* fertur, latine primum ab Uſſerio, & Græce ab Iſ. Voſſio edi 2. *Ad Tarſenſes.* 3. *Ad Antiochenos.* *** 4. *Ad Heronem* Diaconum Antiochenum, & 5. *ad Philippenſes*, περὶ βαπτίσματος. Ex his eidem Whiſtono genuinæ videntur ſcriptæ ad Tarſenſes, ad Antiochenos, ad Heronem. Sed nulla hujus ſententiæ ſuæ certa argumenta afferre potuit. Ordo Epiſtolarum in interpolatis Codicibus Auguſtano, Geſnerianus, Colbertinis Nourrio p. 77. laudatis, aliisque hic eſt: *Ad Mariam Caſtabalitidem.* 2. *ad Trallenſes.* 3. *Ad Magneſios.* 4. *Ad Tarſenſes.* 5. *Philippenſes.* 6. *Ad Philadelphienſes.* 7. *Ad Smyrnæos.* 8. *Ad Polycarpum Smyrnæ Epiſcopum.* 9. *Ad Antiochenos.* 10. *Ad Heronem.* 11. *Epheſios* & 12. *ad Romanos.* Del

d) Pearſonii Vindiciæ Ignatianæ prodierunt Cantabrig. 1672. 4. & Tomo ſecundo trum Apoſtolicorum Cotelerii ſubjectæ ſunt in editione Amſtelodamenſi A. 16 fol. curante V. C. Joanne Clerico.

e) Larroquani obſervationes prodiere ſine nomine Auctoris, Rothomag. 1674. 8. n Allixio tribuuntur in Catalogo Bibl. Bigotianæ T. 2. p. 17.

** Ab impatiente librario decurtatas ſuſpicabatur Jo. Morinus de ſacris Ordinatic bus part. 3. Exerc. 3. c. 3. qui & ipſe interpolatas ſincaris præfert. Lectiones inter latarum editionum quandoque meliores eſſe Codice Mediceo, diſputat et Rich. Simon ſub Hieronymi le Camus nomine contra Voſſium p. 24. quod nec i credo, Voſſius negaverit.

f) Lond. 1710. 8. Titulus libri eſt: *an eſſay upon the Epiſtles of Ignatius, by Will Whiſton, M. A. Profeſſor of Mathematicks in the Univerſity tho Cambridge.* C ſer de hoc libro ſi placet Jacobi Bernardi V. C. Novellas Reip. litterariæ menſe guſto A. 1710. p. 196. ſeq.

*** Ex alia Ignatii ad Antiochenos Epiſtola Damaſcenus & Antonius Meliſſa profer duo fragmenta, quæ vide apud Clariſſ. Grabium T. 2. ſpecilegii Patrum p. 24.

Denique longe minorem fidem merentur, quæ *latine* tantum extant Epiſtolæ tres, 1. & 2. *ad Johannem* Evangeliſtam, & 3. *ad Mariam* Virginem cum Mariæ reſponſoria, de quibus vide ſi placet poſt Uſſerium diſſ. de Epiſtolis Ignatii c. 19. quæ à me notata ſunt in Codice Apocrypho Novi Teſt. p. 834-841. *Heroni* quoque Diacono Antiocheno ſuppoſitum eſt *elogium Ignatii*, quod latine edidit Baronius ad A. C. 110. n. 9. ex MS. Vaticano, & ex aliis tribus Codd. Uſſerius.

De more *Antiphonos hymnos* decantandi, quem Eccleſiæ Antiochenæ à S. Ignatio traditum narrat Socrates VI. 8. Vide Sviceri theſaurum & Meurſii, Cangiique gloſſaria, Theoph. Raynaudum in Oparaſcevaſtico T. 7. Opp. p. 457. ſeq. & Joſephum Mariam Carum præf. ad Reſponſorialia & Antiphonaria Eccleſiæ Romanæ edita Rom. 1686.

Quod in Catalogo librorum Chaldæor. ſive Syriacorum Hebed. Jeſu p. 18. *Ignatius de re fidei* memoratur, nihil aliud videtur reſpicere quam ejus *Epiſtolas*, quas *Syriace* ſecum ex Oriente attulit g) alter Ignatius Antiochenus Patriarcha junior, qui Romæ Gregorio X. Pontifice reformationi Calendarii interfuit, ibique diem obiit. Quamquam Robertus Huntingtonus cum in Oriente verſaretur, ſummo ſtudio Ignatii Epiſtolas Syriace verſas inquirens, omnino incaſſum & abſque fructu hoc fecit, ut narrat Tho. Smithus in ejus Vita p. 8. Videtur etiam memorare Labbeus Bibl. nova MSS. p. 253. 255.

In Catalogo Liturgiarum Chaldaicarum ſive Syriacarum, quem habuit idem Patriarcha, h) memoratur *Liturgia S. Ignatii Græce compoſita Antiochiæ Anno 27. poſt aſcenſionem Domini, quam Chaldæam fecit S. Jacobus Epiſcopus Robenſis ſ. Edeſſenus.*

Ignatii Διδαχὴ ſive *διδασκαλία* in veteri Stichometria memoratur inter Apocrypha, de qua vide Pearſonium part. 1. c. 4. vindic. Ex hac forte petitum dictum Ignatii, quod laudat Chryſoſtomus hom. XI. in Epiſt. ad Epheſ. & Jo. Antiochenus ap. Coteler. T. 1. monument. p. 176. ſchiſma & perturbationem Eccleſiæ, *crimen* eſſe *neque martyrii ſanguine expiandum.*

Acta Martyrii Ignatiani.

Interpolata habent Græce Metaphraſtes 20. Dec. & exinde latine Surius & Bollandus Calendis Februar. Græce & latine in Patri-

g) Uſſer. c. 4. prolegom. in Epiſtolas Ignatii p. 192. edit. Amſt.
h) Vide Uſſer. c. 1.

bus Apoſtolicis Cotelerius. *Sinceriora* Jac. Uſſerius in lucem protulit *latine* ex duplici diverſa interpretatione, quam utramque e MSS. Codd. cum notis eruditis vulgavit in Appendice Ignatiana, Lond. 1647. 4. Etiam Græcum Actorum Ignatii exemplar in Bibl. Bodlejana ſed interpolatorum reperit, itaque editione indignum exiſtimavit. Hæc vero à *Philone, Cajo & Agathopode* Diaconis qui beatum CHRISTI Martyrem è Syria comitati erant, deſcripta fuiſſe ſibi perſuadet, & ſane in monumentis hujus generis videntur eſſe fide digniſſima. Poſt Uſſerium eadem latine dedere Bollandus in Actis Sanctor. Calendis Febr. T. I. p. 13. ſeq. & Cotelerius in Patribus Apoſtolicis T. 2. *Græce* deniq; & latine è Codice Colbertino edidit *Theodoricus Ruinartus* in Actis Martyrum ſelectis Pariſ. 1689. 4. Atque inde Jo. Erneſtus Grabe T. 2. ſpicilegii Patrum Oxon. 1699. 8. p. 9. Tho. Ittigius in Bibliotheca Patrum Apoſtolica Lipſ. 1699. 8. ac denique Tho. Smithus ad calcem Epiſtolarum Ignatii Oxon. 1709. 4. In his Actis *Epiſtola* Ignatii ad *Romanos* Græce ſincere legitur, quam in Mediceo Codice omiſſam videre optaverat Iſ. Voſſius, contentus interim interpolatam ex veteri verſione latina recenſere & caſtigare.

Editiones Epiſtolarum Ignatii Interpolatarum & ſpuriarum.

LATINA trium Epiſtolarum I. ad Mariam Virginem, & 2. ac 3. ad Johannem Apoſt. Colon. 1478. & Pariſ. 1495. 4. ad calcem quadrilogi de S. Thomæ Becket, Archiepiſcopi Cantuarienſis, vita, & proceſſu ſuper libertate Eccleſiaſtica per Her. de Hoſcham, Jo. Carnotenſem, Wilhelmum Cantuarienſem & Alanum Tewksburienſem.

Undecim Epiſtolarum (omiſſis tribus quas jam dixi, & Epiſtola ad Mariam Caſtabalitidem necdum reperta) Pariſ. 1498. fol. una cum ſcriptis Dionyſio Areopag. tributis, & Polycarpi Epiſtola, ex antiqua verſione (ut obſervat Uſſerius, Adoni jam Viennenſi ſec. IX. lecta) edente *Jac. Fabro* Stapulenſi. Hinc Argentinæ 1502. & Pariſ. è Jodoci Clichtovei recenſione 1515: tum Baſil. 1520. 4. atque iterum ſeparatim Argentor. 1527. Auguſtæ Vindel. 1529.

Quindecim Epiſtolarum, addita illis undecim Epiſtola ad Mariam Caſtabalitidem & tribus primo loco à me memoratis, edente

Sym-

Symphoriano Champerio cum Areopagita. Colon. 1536. & Joach. Perionio curante 1557. atque cum Clementinis ſcriptis 1569. fol. Adde editiones Antwerp. 1540. Complut. 1541. Venet. 1546. 8. Pariſ. 1569. 8. & quæ in Micropresbytico 1550. & Orthodoxographis A. 1555. & in Patrum Bibliothecis obviæ ſunt.

GRÆCÆ duodecim Epiſtolarum 1. edente ex MS. Auguſtano *Valentino Paceo*. Dillingæ 1557. 8. qui in præf. etiam Germanicæ ſuæ verſionis meminit.

2. Pariſ. 1558. 1562. 8. apud Guil. Morellum, qui ad calcem, collatione latini interpretis, & doctisſimi, ut teſtatur, hominis conſilio plurium locorum caſtigationes adjunxit. Nitida eſt hæc editio. Etiam latinam novam verſionem edidit 1661. ſed quam Vairlenius notat in locis plurimis per veſtigia veteris interpretis incedere.

GRÆCOLATINÆ 1. Cum verſione ſive paraphraſi *Jo. Brunneri* (male *Brumerus* vocatur apud Nourrium p. 153.) Tigurini, Græcis e MS. Codice D. Caſparis à Nydprugck deſcriptis. Tiguri 1559. fol. in Theologorum veterum Græcorum collectione. Conradus Geſnerus qui Græca ad patruelem ſuum Andream miſit, tunc nihil inaudiverat de Pacei editione.

2. Cum *Hieron. Vairlenii* Sylvii interpretatione ſeparatim ad calcem libri ſubjecta & brevibus ſcholiis. Antwerp. 1566. & 1572. 8. apud Chriſtoph. Plantinum.

3. Cum eadem verſione ſcholiisque, in Orthodoxographis Jo. Jacobi Grynæi. Baſil. 1569. fol.

4. Cum ſcholiis *Martialis Meſtræi*, Theologi. Pariſ. 1608. 8. qui Vairlenii verſionem emendavit, ejusque & Morelli, & Jac. Billii ex lib. 2. ſacrar. Obſervatt. c. ult. notas addidit.

5. Cum Meſtræi verſione & *Nic. Vedelii* caſtigationibus, Apologia, notis & diſſertationibus. Genev. 1623. 4.

6. Cum Vairlenii & Meſtræi ſcholiis in Auctario Ducæano Græcolat. Bibliothecæ Patrum. Pariſ. 1624. fol.

GERMANICE per *Martinum Mollerum*, Eccleſiaſtem Sprettavienſem in Sileſia. Gorlitii apud Ambroſium Fritſch. 1592. 8.

Gallice per *Guil. Morellum*, Pariſ. 1562, 1612. 8. & per *Eudemarium* Rothomag. 1615. 8.

Jacobi Gretseri vindicias duodecim Epistolarum Ignatii, alicubi lat
testatur se audivisse, Philippus Labbæus. *Isaacus* quoque C
Saubertus nonnullarum Ignatii Epistolarum antiquitatem no
se tuiturum rationibus pollicitus fuit, quas præmatura V
doctissimi morte interceptas dolet Pearsonius procem. Vi
dic. Ignatii.

Editiones Epistolarum VII. Ignatii genuinarum.

quæ interpolatas & spurias adjunctas fere habent.

GRÆCOLATINÆ 1. Recensente *Isaaco Vossio* è MS. Mediceo, atque
ditis veteri translatione ab Usserio edita, notisque suis & B
nabæ Epistola. Amstelod. 1646. 4. Recusa hæc editio Lo
1680. 4. Locum Epistolæ ad Magnesios erudite illustrat
Andreas Bosius Exercitatione Philologica ad 2. Tim. 2.
Jenæ 1673. 4. capite sexto, ubi & de Ignatii Epistolis veteriq
ejus interprete plura.

2. *Jac. Usserii* castigatior, cum nova versione in Appendice Ignatia
Lond. 1647. 4. postquam interpolatas antea Græce & L
ne cum eruditis prolegomenis notisque, & sinceriorum
teri versione vulgasset Oxon. 1644. 4.

3. *Jo. Baptista Cotelerii* cum nova versione sua & notis, in Patribus A
stolicis 1672. fol. & Jo. Clerico curante Amst. 1698. fol.
qua editione Cotelerii notis etiam animadversiones & pro
gomena Usserii, & Jo. Pearsonii vindiciæ Ignatii accedunt. T
stimonia Veterum diligentissime à se collecta Cotelerius p
misit.

4. *Thomæ Ittigii* in Bibliotheca Patrum Apostolicorum, cum versi
Cotelerii, sed subjecta separatim, ut in Cotelerii Patribus A
stolicis factum, veteri interpretatione, interpolatis spuriis
Epistolis. Lipsiæ 1699. 8. Hic in diss. illi Bibliothecæ præm
non modo de Ignatio ejusque scriptis diligentissime disse
sed etiam de doctrina in Epistolis contenta videndus in se
ctis capitibus Hist. Ecclesiasticæ sæculi secundi.

5. Cum notis *Jo. Pearsonii* antea ineditis & novis * *Thomæ Smithi.* Ox
1709. 4. qua editione & Græcus contextus ad Codicem Me
ceum & latina vetus translatio ad MS. Codicem Cantabrig. n
i

* Obiit Tho. Smithus hoc ipso Anno 1711.

ſtudio exigitur. Cæterum interpolatæ & ſpuriæ Epiſtolæ à Smitho plane ſunt omiſſæ.

LATINA ex veteri translatione (*Roberti* forte *Lincolnienſis*) ad duorum MSS. Cantabrig. & Montacutiani Codicum fidem edita à *Jac. Uſſerio*, additisque Græcis interpolatis, ſed in quibus interpolationes ex verſione notatæ minio diſtinguuntur. Oxon. 1644. 4. Veterem hujusmodi translationem Epiſtolarum Ignatii, in qua illa de Paulo uxorato deſiderabantur, in Bibl. Vaticana pridem evolviſſe ſe teſtatus eſt Turrianus in Apologia pro Canonibus Apoſtolor. contra Magdeburgenſes, Pariſ. 1573. 8. pag. 8.

GERMANICA per C. D. V. B. A. 1693. 12. apud Jo. Georg. Lipperum, & ad calcem Novi Teſt. editi A. 1711. 12. Schiſbecæ prope Hamburgum.

ANGLICA Wilhelmo Wakæo interprete, Lond. 1693. & 1710. 8. una cum Clemente, Barnaba, Polycarpo, Herma.

Alii Ignatii.

P. Egnatius Stoicam ſectam profeſſus. Tacit. XVI. 32. Annal.

Ignatius Martyr Africanus, cujus meminit. S. Cyprianus Epiſtola 39. ſcripta A. C. 250. & Martyrologium Rom. 3. Febr.

Ignatius Pro Cos. ad quem S. Nili Epiſtolæ.

Ignatius Grammaticus è Diacono CPolitano Metropolita Nicænus ſub initia Seculi IX. de cujus Jambis in Adamum, Tetraſtichis fabulas Æſopicas breviter complexis, aliisque ſcriptis dixi lib. 2. c. 9. §. 8. Ejus elegantiſſima piiſſima & mellitiſſima carmina in Deiparam aliosque ſanctos laudat, atque edituram ſe promiſit Allatius ad Euſtachii Antiocheni Hexaëmeron p. 284. Vide & Suidam in Ἰγνάτιος.

Ignatius Patriarcha ab A. C. 847. CPolitanus, cui A. C. 858. depoſito Photius ſucceſſit, atque iterum A. 867. Thronum concedere fuit coactus. De illo vide vitam ejus cum variis monumentis & Synodo CPol. A. 854. ſub eo habita illuſtratam à Radero, Ingolſtad. 1604. 4. & recuſam T. 8. Concilior. edit. Labbei, & Chronicon Eccleſiæ Græcæ Philippi Cyprii cum Henr. Hilarii notis p. 107. ſeq. Baronium Tom. IX. Annalium, Martyrologia 23. Octobr. &c.

Ignatius cujus Acroſtichis adverſus imagines legitur in Operibus Theodori Studitæ p. 169. T. V. Operibus Sirmondi.

Ignatius Chryſopolitani Monaſterii Abbas, Ignatius Metropoli Claudiopolitanus, & Ignatius Lophorum Epiſcopus, ad qu exſtant Photii Epiſtolæ. Alius item Ignatius Abbas, de quo Epiſtolis Theodori Studitæ.

Ignatius Epiſcopus, cujus colitur memoria 28. Maji in Ruthenorum l phemeridibus, quas iconibus inſignes ediditPapebrochius an Tom. I. Act. Sanctor. Maji.

Ignatii neſcio cujus commentarios Græcos MSS. in Ariſtotelis Log ca memorat è Scipionis Tetti Catalogo Labbeus Bibl. no MS. p. 171.

Ignatius Patriarcha Antiochenus junior, qui Romæ fuit ſub Gregor X. de quo paulo ante feci mentionem.

Ignatius Pragenſis, Prior Caſinenſis monaſterii, qui ſcripſit Vitam Paſſionem S. Bertharii Martyris & Abbatis XIX. Caſinenſis.

Ignatius Squarcialupus Florentinus, Monachus Benedictinus Abb Caſinenſis A. C. 1520. extinctus, de quo T. XXI. Bibl. Patru Lugd. p. 371.

Plures recentiores Ignatios memorat Nicolaus Antonius in Bibl. H ſpana, & in his Ignatium Lojolam, Conditorem Ordini Jeſuitici, defunctum A. 1556. & beatorum numero adſcriptu à Paulo V. A. 1609. Sanctorumque A. 1622. à Gregorio XV Feſtum ejus celebratur 31. Julii, qui dies S. Germano ante ſacer erat. Vitam hujus Ignatii poſt Ribadenciram aliosqu noviſſime ſcripſit P. Bohourius.

Proxime exſpectamus novam Epiſtolarum S. Ignatii Antiocheni edi tionem una cum diatriba de Ignatiis ab erudito Viro *Georgi Claudio*, Claudii Jani, cujus Albertus Bartholinus de ſcripitis Da norum meminit filio, qui illius ſpecimen mihi oſtendit noti illuſtratum. Is totus in eo eſt, ut probet illam, quam ſinceram eruditi habent, Ignatii editionem adhuc* quam plurimis in lo cis interpolatam eſſe, nihilque pro genuino admittit, niſi quo eodem plane modo ſine ulla vel minima mutatione comprob tur ſuffragio omnium Codicum, quam in rem Florentinum & Auguſtanum diligenter contulit, verſionum item ac cita tionum. Cætera omnia rejicit, & minoribus typis exſcribicu rabit. In diatriba, quam præfiget, de Ignatiis nonnulla etiam da bi

* Eadem fere Teutzelii ſententia p. 63. diſſ. ſelect. rejecta à Nourrio aliisque.

bit hactenus inedita, Ignatii præcipue Diaconi, quæ ex Bibliotheca Regis Christianissimi descripsit & latine convertit.

XIV. POLYCARPUS Episcopus Smyrnensis à S. Johanne a) Apostolo constitutus, martyrium nono Antonini Pii anno in igne fortiter tulit A. C. 147. b) Proconsulem ut CHRISTO conviciaretur suadentem detestatus his verbis: c) *ὀγδοήκοντα καὶ ἓξ ἔτη δουλεύω αὐτῷ, καὶ οὐδέν με ἠδίκησε, καὶ πῶς δύναμαι βλασφημῆσαι τὸν βασιλέα μου τὸν σώσαντά με; Sex & octoginta annos ei inservio, nec ulla me unquam affecit injuria, & quomodo possum impie loqui adversus Regem meum & Salvatorem meum?* Acta Martyrii ejus jam olim lecta in Ecclesia, & dies natalis celebratus, sepulchrumque hodie etiam quotannis festo ipsius memoriæ consecrato solenniter invisi testatur Tho. Smithus in notitia VII. Ecclesiarum Asiæ p. 53. ubi & mentio ampli quod Smyrnæ adhuc ostenditur Amphitheatri, in quo coronatus martyrio Polycarpus fuit, cujus in memoriam hi Romæ versus in templo S. Stephani in Cælio monte leguntur:

Sir. LI. 6. In medio ignis sum æstuatus.

Phœnicem si quis medio miretur in igne
Emori, & exstructo se reparare rogo;
Obstupeas, Polycarpe, *avidas tibi parcere flammas*
Non ausas sacra te violare face.
Mille nitent tædæ, rutilantque hinc inde favillis,
Atque in te, Dominum, quem colis ipse, colunt.
Præmia nunc majora tibi sed reddit Olympus,
Ignea qui pedibus subjicit astra tuis.

Præ-

a) Irenæus III. 3. atque inde Euseb. IV. 14. & Hieron. de S. E. c. 17. Hinc viris doctis per Angelum Smyrnensis Ecclesiæ à S. Johanne Apoc. II. 8. videtur designari Polycarpus, licet in Actis Polycarpi Pionio tributis & apud Suidam Polycarpus Buculo successisse incerta fide traditur.

b) Confer Jo. Pearsonii Opera posthuma p. 282. seqq. Neque adeo obstant quæ Clariss. Vir Samuel Basnage huic sententiæ objicit ad A. C. 178. n. 4. Nam & Antoninum utrumq; à veteribus inter se confundi tralaticium est, & verba: LXXXVI *annos ei inservio* nihil aliud tinniunt, quam: *in hanc usque ætatem, qua annum attigi sextum & octogesimum.* Atque ita veteres intellexisse, ipsorum testimoniis diserte constat. Quod vero tunc vixerit Polycarpus, cum Apostolus Paulus suas ad Philippenses scripsisset literas, licet nondum CHRISTO nomen dedisset, ut colligit Usserius ex verbis latinæ Epistolæ §. II. neque ex illis verbis sequitur (possunt enim de Smyrnensi Ecclesia intelligi) neque Pearsonii sententiæ magis quam Usserii (qui ad A. 169. martyrium Polycarpi rejicit) adversatus. Aliorum objectiones diluit Gabriel Gro-

de-

Præter collectionem Epiſtolarum Ignatii, quam Polycarpo deberi jam dixi, ſcripſit ipſe complures Epiſtolas, ex quibus una ad nos pervenit, publice olim, teſte Hieron. legi ſolita *Epiſtola ad Philippenſes* Ignatio defuncto exarata, & pietate Apoſtolici Viri haud indigna. Eam interpolatam hodie ferri ſuſpicabatur Clariſſ. Tentzelius diſſ. ſelect. p. 158. ſed parum firmis argumentis nixus, ut à D. Tho. Ittigio d) demonſtratum eſt, & à Guil. Caveo in parte altera Hiſtoriæ literariæ, qui Dallæi e) etiam & Larroquani f) argumentis adverſus hanc Epiſtolam allatis reſpondet. Etiam poſtremam Epiſtolæ partem adverſus ejusd. Dallæi & Lemonii ſuſpiciones vindicat Nourrius Apparat. ad Bibl. Patrum diſſ. 8.

Editiones Epiſtolæ S. Polycarpi ad Philippenſes.

LATINE ex veteri verſione primus edidit *Jacobus Faber* una cum ſcriptis Dionyſio Areopag. tributis, & undecim Ignatii Epiſtolis Pariſ. 1498. fol. per Joannem Higmanum & Wolfg. Hopylium. Sæpius inde recuſa, ut Argentin. 1502. Pariſ. 1515. (recenſente Jodoco Clichtoveo) tum Baſil. 1520. Colon. 1536. & una cum Clementinis Jo. Cochleo curante Ingolſtad. 1546. 4. & cum Dionyſii ſcriptis à Joach. Perionio translatis Colon. 1557. & cum Clementinis & Ignatio 1569. Exſtat etiam in Micropresbytico Baſil. A. 1550. p. 27. in Orthodoxographis p. 95. edit. A. 1655. atque in altera Orthodoxographorum *ἐκδόσει* A. 1569. & in Bibliothecis Patrum nullius non editionis, & noviſſime Lugdunenſis Tomo ſecundo.

GRÆCE

deckius ὁ *μακαρίτης* diſſ. de anno & die paſſionis Polycarpi, Gedani 1704. 4. Samuelis Petiti ſententiam IV. 6. Var. lect. A. C. 175. paſſum eſſe Polycarpum contendentis, confutatam vide à Steph. le Moyne prolegom. ad Varia ſacra, qui pro A. 167. militat, atque ignis ſupplicium, quod S. Polycarpus ſubiit, à Luciano de morte Peregrini perſtringi putat, atque à Themiſtio ubi novi Empedoclis meminit, cujus tamen verba aliter intelligenda eſſe notavi lib. 2. c. 12. §. 8.

c) Apud Euſeb. IV. 15. Hiſt.

d) Ittigius diſſ. de Hæreſiarchis Apoſtolicæ ætatis p. 186. & Appendice ad diſſ. de Hæreſiarchis p. 75. ſeq.

e) Dallæus de ſcriptis Dionyſio & Ignatio ſuppoſitis lib. 2. c. 32.

f) Matthæus Larroquanus p. 64. ſeq. Obſervat. in Ignatianas Pearſonii vindicias, qui Polycarpo Epiſtolam illam certiſſimis argumentis aſſeruerat part. I. c. 5.

GRÆCE (ſed ſect. 10. 11. 12. & 14. mancam) cum veteri *Latina* verſione A. 1633. ex Turriani Codice, è quo Sirmundus deſcripſerat, primus publicavit *Petrus Halloix* T. I. de Vitis ſcriptor. Orientalium p. 525. Hunc ſecutæ editiones.

Jac. Uſſerii, qui cum animadverſ. ſuis & Patricii Junii caſtigationibus ac Smyrnenſium de Martyrio Polycarpi Epiſtola notis illuſtrata, poſt Ignatii epiſtolas, ſive in Appendice Ignatiana illam vulgavit. Lond. 1647. 4.

Joach. Johannis Maderi Helmſt. 1653. 4. qui præfationem & Uſſerii Juniique notis ſuas in Martyrium Polycarpi addidit.

Jo. Baptiſtæ Cotelerii, qui Græcis novam verſionem ſuam notasque & veteri Latinæ verſioni itidem notas ſuas addidit in tomo ſecundo Patrum Apoſtolicorum Pariſ. 1672. fol.

Stephani le Moyne in Variis ſacris Lugd. Bat. 1685. 4. primum editis & A. 1694. iterum recuſis, qui recenſuit ex MS. Mediceo cujus apographum à D. Rullæo acceperat, & in quo cum Epiſtola Barnabæ (p. 218. edit. Voſſii) nulla interpoſita diſtinctione g) jungitur. Notas uberrimas & doctiſſimas idem Lemonius in altero Volumine hujus operis adjunxit.

Jo. Clerici in nova editione Patrum Apoſtolicorum Cotelerii, ubi Uſſerii & Junii notas Cotelerianis adjunctas & ſingulis paginis ſtatim ſubſtratas habes. Amſt. 1698. fol. Tomo ſecundo.

Tho. Ittigii, in Bibliotheca Patrum Apoſtolicorum Græcolatina. Lipſ. 1699. 8. præfixa erudita de Patribus Apoſtolicis diſſertatione.

Tho. Smithi cum ejus notis, ad calcem Epiſtolar. Ignatii, Oxon. 1709. 4.

ANGLICE in vita Polycarpi, inter vitas Patrum à Clariſſ. *Guil. Cavæo* concinnatas editasque Londini 1682. fol. atque inde ſæpius, & *BELGICE*, *Salomone Bor* interprete Trajecti ad Rhen 1698. fol. & *GERMANICE* interprete Anonymo Brem. 1701. 4. in iisdem Cavei Vitis Belgice & Germanice recuſis.

g) Plura ejuſmodi commiſſionum ſive commixtionum in libris MSS exempla memorat Dodwellus diſſ. I. in Irenæum §. 30. Itaque nemo hanc ob cauſam Polycarpo tribuet, quæ Barnabæ eſſe veterum teſtimoniis conſtat. Neque Rullæo hoc in mentem veniſſe credit Jac. Gronovius præf. ad Melam à ſe A. 1696. editum.

Præter collectionem Epistolarum Ignatii, quam Polycarpo deberi dixi, scripsit ipse complures Epistolas, ex quibus una ad nos perve publice olim, teste Hieron. legi solita *Epistola ad Philippenses* Ignatio functo exarata, & pietate Apostolici Viri haud indigna. Eam in polatam hodie ferri suspicabatur Clariss. Tentzelius diss. select. p. sed parum firmis argumentis nixus, ut à D. Tho. Ittigio d) demi stratum est, & à Guil. Caveo in parte altera Historiæ literariæ, qui Da e) etiam & Larroquani f) argumentis adversus hanc Epistolam a tis respondet. Etiam postremam Epistolæ partem adversus ej Dallæi & Lemonii suspiciones vindicat Nourrius Apparat. ad Bibl trum diss. 8.

Editiones Epistolæ S. Polycarpi ad Philippenses.

LATINE ex veteri versione primus edidit *Jacobus Faber* una cum sc tis Dionysio Areopag. tributis, & undecim Ignatii Epistolis ris. 1498. fol. per Joannem Higmanum & Wolfg. Hopyli Sæpius inde recusa, ut Argentin. 1502. Paris. 1515. (recens Jodoco Clichtoveo) tum Basil. 1520. Colon. 1536. & una Clementinis Jo. Cochleo curante Ingolstad. 1546. 4. & cum I nysii scriptis à Joach. Perionio translatis Colon. 1557. & cum mentinis & Ignatio 1569. Extat etiam in Micropresby Basil. A. 1550. p. 27. in Orthodoxographis p. 95. edit. A. atque in altera Orthodoxographorum *ἐκδόσει* A. 1569. Bibliothecis Patrum nullius non editionis, & novissime L dunensis Tomo secundo.

GR.

deckius ὁ *μακαρίτης* diss. de anno & die passionis Polycarpi, Gedani 1704. muelis Petiti sententiam IV. 6. Var. lect. A. C. 175. passum esse Polycarpum tendentis, confutatam vide à Steph. le Moyne prolegom. ad Varia sacra, q A. 167. militat, atque ignis supplicium, quod S. Polycarpus subiit, à Luciano de Peregrini perstringi putat, atque à Themistio ubi novi Empedoclis meminit, tamen verba aliter intelligenda esse notavi lib. 2. c. 12. §. 8.

c) Apud Euseb IV. 15. Hist.

d) Ittigius diss. de Hæresiarchis Apostolicæ ætatis p. 186. & Appendice ad diss. de H archis p. 75. seq.

e) Dallæus de scriptis Dionysio & Ignatio suppositis lib. 2. c. 32.

f) Matthæus Larroquanus p. 64. seq. Observat. in Ignatianas Pearsonii vindicias, q lycarpo Epistolam illam certissimis argumentis asseruerat part. I. c. 5.

quam fatur inde recedat: quod quidem ita esse unusquisque pro captu suo & conscientiæ modo sentire potest. Certe ego nihil unquam in Historia Ecclesiastica vidi, à cujus lectione commotior recedam, ut non amplius meus esse videar.

E recentioribus præter Bollandum, 26. Januar. Halloixium & Annalium conditores consulendi inprimis Caveus in vitis Patrum Anglice, Belgice ac Germanice editis, & Tillemontius Tomo 2. Memor. Hist. Eccles. qui de Polycarpo ut solet accurate agit, & licet i) *Acta Pionii* pro veris habet, tamen Acta Polycarpi sub Pionii venditata nomine ut nulla fide digna merito rejicit. Confer etiam si placet B. Theophili Spizelii Academiam JESU CHRISTI p. 23. seqq. Casp. Crucigeri Orationem de Polycarpo T. 3. declamatt. Witebergens. p. 708. seq. Casp. Sagittarium de natalitiis Martyrum cap. 2. Fabulam de S. *Benigno* Divionensi per Polycarpum in Galliam misso refellit Ismaël Bullialdus singulari diatriba Parisiis A. 1657. 8. edita.

XV. JUSTINUS Samaritanus, a) Neapoli Syriæ Palæstinæ b) sive Sichemo oriundus, Prisci F. Bacchii Nepos natus videtur A.C. 89. in omni disciplina Philosophorum versatus, Stoicum primo, mox Peripateticum, deinde Pythagoricum, ac denique Platonicum audivit. Hinc per senis cujusdam (Polycarpi forte) sermones accensus cupiditate CHRISTI doctrinæ perdiscendæ, totum se illi dedit, & Philosophum professus Christiana dogmata non imbibit modo, sed & ore ac scripto adversus Judæos Ethnicosque defendit, docuitque alios libenter, ac tandem à *Crescente*, c) Philosopho Cynico, qui Megalopoli Arcadiæ civitate versabatur, ut ipse futurum divinaverat d) delatus, sanguine

i) Pionium eadem qua Polycarpus persecutione Martyrium obiisse Eusebius diserte testatur in Chron. & IV. 15. Hist. p. 135. Itaque recte hujus fidem præfert Pearsonius p. 302. seq. Opp. postum. licet recentiores atque adeo ipse *Actorum Pionii* auctor sub Decio passum scribant. Hæc Acta licet sincera videntur etiam Ruinarto. qui post Lipomannum Suriumque ac Bollandum (ad 1, Febr.) illa Actis Martyrum selectis inseruit, Tillemontio quoque & Valesio aliisque viris doctissimis: tamen vel ob hunc ipsum ab Eusebio dissensum recte judicio Baronii ad A.C. 254. §. 1. rejiciuntur.

a) Epiphan. hæresi 46. 1. ubi docet etiam triginta annorum fuisse Rustico & Hadriano tertium Coss. h. e. A. C. 119.

b) Justinus ipse in limine Apologiæ majoris. Adde Tenzel. diss. select. T. 1. p. 167. Grabe spicileg. patrum T. 2. p. 134.

c) Justinus ipse sub init. dialogi cum Tryphone.

d) Apologia minore f. 46. Confer Tatianum Justini discipulum f. 157. seq. ad Gentes & Eusebium in Chron. & IV. 16. Hist. quem sequuntur Hieron. in Catalogo, Syncellus p. 351. Chronicon Alex. aliique. Cæterum Tatianus p. 165. Megalopoleos iterum meminit, unde colligas non Romam sed Arcadiæ urbem, cui Dianæ Hymniæ fanum Pausania teste propinquum erat, etiam p. 157. ab eodem intelligi.

Prodiit etiam *Anglice* ex interpretatione *Guil Wakai*, præmissa eruditæ fat. Lond. 1698. 1710. 8. cum Clementis Rom. Barnab Ignatii Epistolis, Hermæque Pastore. Et *Germanice Martino lero* interprete ad calcem Epistolarum Ignatii Gorlitii 159 & ex nova vers. in Novo Test. Germanice edito apud Hern num Henricum Hollen, A. 1711. Schifbecæ prope Haml gum 12. una cum Epistolis Barnabæ, Clementis & Ignatii.

Epistola Polycarpi *ad Athenienses* in qua Dionysii Areopagit cerat mentionem, meminit S. Maximus procemio ad Dionys. p. XX Hinc forte Suidas ei Epistolam ad Areopagitam tribuit. Verum d aliisque Polycarpi sive deperditis sive illi suppositis scriptis; *de vera* libro de obitu S. Johannis &c. vide Caveum in Hist. literaria & It diss. de Patribus Apostolicis §. 91. p. 294. seq.

4. Polycarpum interprete Victore Capuano laudans Gro ad Johann. XVII. 4. respicit *fragmenta* quinque in *Victoris Capuani* Ca in IV. Evangelia, tributa Polycarpo, atque primum edita latine à *Fe dentio* ad Irenæi III. 3. atque inde ab Halloixio, Usserio, Madero, Cot rio, Clerico, Ittigio.

Acta S. Polycarpi, PIONIO auctori falso tributa, post Pet Halloixium in vitis Patrum Oriental. T. 1. presius à se è veteri Co Græco versa latine dedit Joannes Bollandus in Actis Sanc ad diem 26. Januar. Tomo II. qui etiam de Pionio ipso videndus T 1. Febr. p. 37. seqq. Cæterum Acta illa Polycarpi à Clariss. W. Ern Tentzelio etiam in diss. selectis T. 1. p. 76. seqq. latine exhibita, pro multas causas merito viris doctis nullam fidem mereri videntur. tiora de Polycarpo dabit SMYRNENSIS *Ecclesiæ Epistola ad Ecclesias* apud Euseb. IV. 15. Hist. quam ex Menologio Græco h) MS. Ba Mensis Februarii integriorem Jac. Usserius & ex eo Tho. Ittigius Polycarpi Epistola edidit, sed & I. Baptist Cotelerius in Patribus A stolicis & Theodoricus Ruinartus in Actis Martyrum selectis, Tho que Smithus cum Polycarpi Epistola recudendam dederunt, illu runtque. Godfridus Arnoldus Germanice etiam vertit & una cum selectis Actis edidit. Latinam antiquam versionem sive paraphr potius Usserius descripsit è duobus MSS. Cottoniano & Sarisberi Hæc sunt *vetustissima illa Ecclesiæ martyria, quorum lectione*, ut scribit phus Scaliger ad Euseb. p. 121. *piorum animus ita efficitur, ut*

h) Simile MS. in Bibl. Cæsarea. Vid. Lambecium VIII. p. 88.

1. Λόγος (προτρεπτικὸς) sive potius ut Damascenus in parallel. *) Euseb. Hieron. & Photius, ἔλεγχος πρὸς Ἕλληνας. p. 1-37. Teste Maximo ad Dionysium T. 1. p. 455. ipse inscripserat Ἰουστίνου Φιλοσόφου τὸν πρὸς ἕλληνας λόγον. Allegat Stephanus Gobarus apud Phot. Cod. 232. exstantque verba apud Justin. p. 21. edit. Paris. Vertit latine ante Perionium, Gelenium, Langum *Jo. Franciscus Picus* Mirandulanus editum inter alia Pici opera Argentor. 1507. & Basil. 1528. fol. in Jo. Sichardi antidoto contra hæreses & in Micropresbytico 1550. & Orthodoxograph. 1555. 1569. atque iterum inter Jo. Francisci Pici opera Basil. 1601. fol.

Gallice vertit Martinus du Pin, Paris. 1580.

Germanice Caspar Hedio, cum Historia Ecclesiast. Eusebii, Socratis &c. Argent. 1530. fol. Prodiit & separatim Græce Parisiis ex Guillardi officina 4. 1539. & latine.

2. Λόγος πρὸς Ἕλληνας. p. 37-40. Hunc primus Græce edidit & Latine vertit *Henricus Stephanus* A. 1592. 4. Sed majore ut videtur parte mutilum, quamobrem in eo non reperias disputationem de dæmonibus, quam in eo legerunt Tatianus, Euseb. Hieron. ac Photius, nec verba quæ ex Justini κατὰ ἑλλήνων affert Leontius contra Eutychianos & Nestorianos libro 2. atque Græce è MS. Bodlejano descripsit Grabius T. 2. spicilegii Patrum p. 172.

3. Ἀπολογία ά καὶ β ὑπὲρ χριστιανῶν. *Apologia* brevior, vulgo *prima* ad Senatum Rom. p. 41-52. & Apologia prolixior, vulgo *altera* ad Antoninum Pium. p. 53-102. atque ad unum Imperatorem non ad duos se scripsisse videtur testari ipse Justinus tum in Apologia, tum p. 349. dialogi cum Tryphone, ubi ait ἐγγεγράφως se καίσαρι προσωμιληκέναι, licet viri docti docent utramque Apologiam pro Christianis à Justino scriptam esse ad Imperatores M. Aurèlium Antoninum g) & Lucium Verum, Senatumque Rom. circa A. C. 161. & utramque esse veluti unum quoddam opus, ita ut prolixiori illi brevior instar appendicis subjuncta fuerit. Utramque hanc Apologiam egregium utique Christianæ pietatis monumentum cum Langi versione passim castigata notisque

*) Confer Grabium T. 2. spicileg p. 148. seq & Tillemont. nota 6. ad vitam Justini.

g) Euseb. IV. 12. Confer Antonii Pagi Criticam Baronianam ad A. C. 162. Ruinartum in Actis selectis Martyrum p. 31. seq & Jo. Ernesti Grabe spicileg. Patrum T. 2. p. 150. seq & præf. ad Apologiam Justini breviorem, cujus lacunam quæ occurrit statim post initium supplet ex duobus à Damasceno servatis locis T. 2. spicileg. p. 173 seq. Cæterum Antonino Pio oblatam à Justino Apologiam multis disputat Valesius ad Eusebii IV. 16. cujus argumentis Pagius loco laudato respondet.

Variorum undique collectis distinctam in sectiones, nitide edidere Oxonienses, prolixiorem quidem recensente *Grabio* 1700. 8. breviorem *H. Hutchino* 1703. 8. qui libellum utrumque adversus Græcos & tertium de Monarchia subjunxit. Adde si placet in loca quædam longioris Apologiæ observationes Latini Latinii p. 35. seq. Bibl. Sacroprofanæ, Jo. Clerici T. 2. Bibl. selectæ p. 328. seq. & meas qualescunque in Novis litterariis Hamburgensibus A. 1703. p. 79. seq. quibus hoc loco paucas tunc promissas adjungam.

Pag. 4. & 5. edit. Ox. *Ast ne quis hæc dicta vocem sine ratione temere prolatam esse existimet, volumus in crimina Christianis objecta inquiri, atque, si ita se habere probata fuerint, pro eo atque par est puniri, seu potius (ipsimet nos) illa punire.* ἀξιῶμεν κολάζεσθαι ὡς πρέπον ἐστὶ, μᾶλλον ἢ κολάζειν. Geminus locus infra p. 32. κολάζεσθαι ἢ τὸν ὑπ' ἀπολύθως τοῖς διδάγμασιν αὐτοῦ (χριστοῦ) βιώντας, λεγομένους ἢ μόνον χριστιανοὺς καὶ ὑφ' ὑμῶν ἀξιοῦμεν. *Caterum eos, qui minus consentaneam præceptis Christi agunt vitam, Christianique solo nomine sunt, a vobis quoque puniri optamus.* Uti vero his posterioribus verbis pœnas à Magistratu Ethnico infligendas Justinus opponit suppliciis sempiternis apud inferos, ita in priore loco sibi ex adverso opponuntur pœnæ à Magistratu inferendæ, & ab ipsis Christianis. Neque objecerit aliquis, integrum non fuisse Christianis in sceleratos animadvertere, nam ut de pœnis Ecclesiasticis nihil dicam, sufficit Justinum his verbis docere, quod Christiani adeo non probent illa scelera, ut, si possent, libenter ipsi severe eadem essent vindicaturi.

Eadem pag. 5. Τὰ πράγματα ἐπάγειν *negotium facessere.* Sic ἐπάγειν κίνδυνον & similia, obvia in Græcis scriptoribus.

Pag. 9. Τί δὴ οὖν τοῦτ' ἂν εἴη ἐφ' ἡμῶν; *quare igitur ita agitur nobiscum?* ut nempe a vobis prohibeamur. Paulo ante enim dixerat: κακεινῶν (indigna de Diis tradentium) τὰ διδάγματα οἱ μεταχόμενοι οὐκ ἐργοῦται πρὸς ὑμῶν. *Eorumque doctrinam qui propagant, neutiquam prohibentur à vobis.* Infra pag. 18. καὶ ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων ἡγούμεθα εἶναι τὸ μὴ ἐργασθῆναι ταῦτα μανθάνειν, ἀλλὰ καὶ προτρέπεσθαι ἐπὶ ταῦτα. *Atque ex re cunctorum hominum esse arbitramur, ut non modo ista addiscere non prohibeantur, sed etiam cohortatione ad ea incitentur.*

Pag. 14. Cum dixisset Justinus ab Ethnicis ipsis, ex Platonis sententia, expectari judicium olim de hominibus habendum à Minoë & Rhadamanto, Christianos vero existimare futurum, ut ante Christi tribu-

tribunal quotquot ſunt homines ſiſtantur: ſubjungit: *εἰ μὲν οὖν ἄπιστον ἢ ἀδύνατον τοῦτο φήσει τις πρὸς ἡμᾶς, ἥδε ἡ πλάνη ἐστὶν ἄλλῳ πρὸς ἕτερον, μέχρις οὗ ἔργῳ μηδὲν ἀδικοῦντες ἐλεγχόμεθα.* Quorum verborum hic eſt ſenſus: *Si hoc quisquam incredibile eſſe nobis dixerit, aut ita fieri poſſe negaverit, error noſter ſaltim conſiſtet in eo, quod nos alii cuidam (CHRISTO nempe) tribuimus, quod vos Ethnici Rhadamanto & Minoi vindicatis, dum interim in re ipſa nihil peccaſſe aut abſurdi ſtatuiſſe à vobis convinci poſſumus.* Πλάνη ἄλλῳ πρὸς ἕτερον eſt error, quo quis decipitur in *ſubjecto*, neque locum hic habet Langi vel Perionii interpretatio, neque cum Clariſſimo editore neceſſe eſt verba Juſtini corrupta, mutilave ſuſpicari.

Pag. 47. Nihil deeſt, ſed tantum ex ſuperioribus ſubintelligenda vocula *καὶ ὅτι*.

Pag. 48. Pro *ἐν γραφαῖς σφάνους*, Meurſius legit *ἐν ταφαῖς* quod magis placet.

Pag. 54. *ἀλλ' ὅτι μὴ διώκονται μηδὲ φονεύονται ὑφ' ὑμῶν καὶ ἀπὸ τὰ δόγματα*, vertendum eſt, *ſed quod non perſecutione petuntur à vobis neque occiduntur niſi ob dogmata ſua*, nempe quod Chriſtiani ſunt.

Pag. 61. Clariſſ. Grabius pro *βασιλεύοντι ἡρώδῃ* & *βασιλεὺς ἡρώδης* putat Juſtinum ſcripſiſſe *ἱερεῖ* & *ἱερεύς*. Sed ſacerdotem nunquam *βασιλέα* vel *βασιλεύοντα* dicturus fuiſſet Juſtinus. Itaque verius eſt quod notavit Uſſerius lib. de LXX. Interpretibus p. 32. bonum Virum Juſtinum Philadelphi & Cleopatræ Bibliothecarum Hiſtoriam inter ſe commiſcuiſſe.

P. 66. in verbis: *ἐν οἷς οἰκεῖ τὸ ἀπ' αὐτοῦ καὶ θεοῦ πνεῦμα, ὁ λόγος*, nihil mutandum, neque pro *πνεῦμα* legendum *πνεῦμα*, reſpicitur enim 1. Joh. III. 9. & res eodem recidit, nam per *ſemen* illo in Johannis loco Spiritum Dei intelligendum notat Irenæus IV. 51. Confer Joh. III. 6. Quod porro Spiritus Dei etiam de *λόγῳ* dicatur, diſerte docet Juſtinus p. 69. & multis aliis veterum teſtimoniis docet Grotius ad Marci II. 8. Petavius de SS. Trinitate p. 79. & Bullus defenſione fidei Nicænæ p. 37. ſeq.

Juſtini, Tertulliani & Minucii Felicis pro Chriſtiana religione Apologias, Vincentiique Lirinenſis commonitorium *Anglice* nuper vertit & prolegomenis ac notis illuſtravit *D. William Reevius* Londini 1710. 8. 2. Vol. *Græce* pridem etiam impreſſæ ſunt Juſtini Apologiæ Rom. à Zannero 8. una cum Gregorii Thavmaturgi, Athanaſii, Baſilii M. Gregorii Naz. & Jo. Chryſoſtomi nonnullis, curante Hieronymo Bunello, S. I.

4. Περὶ θεῦ μοναρχίας. p. 103-176. Pars prior hujus libri h), quæ unitatem DEI ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν γεαφῶν teſte Euſebio Juſtinus demonſtraverat, intercidit. In Oxonienſi editione hujus libelli additæ ſunt præter alias ineditæ antea atque eruditæ *Johannis Potteri* notæ, quibus facit ut tanto magis Clementem Alex. ſimiliter ab eo illuſtratum videre peroptemus.

5. Ἀναίρεσις δογμάτων τινῶν Ἀριστοτελικῶν ad Paulum Presbyterum p. 110. 159. Legit etiam, (licet non integram) ac Juſtino tribuit Photius Cod. 125. Neque illius eſſe abnuerim, non uni forte Paulo inſcriptam, unde plurali numero in præf. utitur: quanquam novi àplerisque & novisſime à Nourrio p. 454. ſqq. Apparatus in dubium vocari. MStus Codex duabus paginis auctior extat in Bibl. Cæſarea, ſi credimus Lambecio VII. p. 20. & 104. ſed fefellit eum lacinia ex refutatione reſponſionum Græcarum adtexta, qualis in Græca Rob. Stephani editione occurrit, ut jam Clariſſimis Viris i) obſervatum. Latine vertit *Guil. Poſtellus* Pariſ. 1552. 8.

6. Ἐρωτήσεις χριστιανικαὶ ἑ πρὸς τὺς Ἕλληνας pag. 159--196. Ejusmodi librum à Juſtino ſcriptum eſſe, ex ejus Apologia breviore p. 47. (quem locum etiam repetit Euſebius IV. 16. Hiſt.) pulchre obſervavit Grabius T. 2. ſpicilegii p. 156. Cæterum hoc quod extat, poſt Juſtini ætatem ſi non ſuppoſitum certe interpolatum eſſe oportet, ut docet vel repetita p. 160. & 161. ſqq. 166. Manichæorum mentio, ut alia jam omittam. Appendicis loco p. 196-199. ſubjiciuntur aphoriſmi duodeviginti, Ethnicorum opinionibus oppoſiti.

7. Ἐρωτήσεις ἑλληνικαὶ ἑ πρὸς τὺς χριστιανὺς περὶ τῦ ἀσωμάτυ καὶ περὶ τῦ θεῦ, καὶ περὶ τ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, p. 199. ſqq. quibus p. 201-216. ſubjiciuntur ἀποκρίσεις χριστιανικαὶ πρὸς τὰς προβληθείσας ἐρωτήσεις ἀπὸ (leg. κατὰ ex Photio) τ ἀσεβείας τῶν Φυσικῶν λογισμῶν. Videtur enim hoc ſcriptum reſpicere Photius, quando inter Juſtini monumenta Cod. 125. ἀπορίων κατὰ τ ἀσεβείας, κεφαλαιώδεις ἐπιλύσεις memorat.

8. Πρὸς ΤΡΥΦΩΝΑ Ἰυδαῖον, Διάλογος, Colloquium de veritate religionis Chriſtianæ cum Tryphone Judæo k) (qui ex bello ſub Hadrian-

h) Du Pin Bibl. des Auteurs Eccleſiaſtiques p. 58. Grabe p. 153. Tillemont. nota 7. ad vitam Juſtini, Sam. Baſnage ad A. C. 165. n. 9.

i) Tentzelio p. 180. diſſ. ſelect. Gambio p. 155.

k) Hunc eſſe celebrem illum רבי טרפון R. Akibæ ſive præceptorem ſive collegam, cujus vita in libro Juchaſin & in Zemach David occurrit, veriſimiliter ſuſpicantur vir

driano profugus Corinthi multo tempore egerat) per duos dies habitum Epheſi, atque ut p. 306. Tryphoni facturum ſe Juſtinus promiſit, relatum in literas, dicatusque Marco cuidam Pompejo l) quem *φίλ]ατον* p. 225. 371. appellat. In duas etiam partes fuiſſe à S. Viro diviſum, & prioris extremum atque initium poſterioris hodie p. 300. deſiderari, Sylburgius in notis & Grabius T. 2. ſpicileg. p. 161. obſervavit, qui lacunæ illius bina fragmenta p. 174. ſq. ex MS. Catena in Pſalmos & Damaſceni parallelis edidit. Non diu ante Martyrium ſcriptum à Juſtino hunc dialogum colligas ex eo, quod p. 349. ſuæ ad Imp. Apologiæ meminit. Cæterum Jo. Harduini m) paradoxon, qui ex omnibus ſub Juſtini nomine ambulantibus ſcriptis ſolum hunc dialogum genuinum ejus eſſe ſibi perſuaſit, non multis credo probabitur: perinde ut nec alterum illud D. Chriſtiani Gotlieb Kochii, n) Vicepræpoſiti Apenradenſis, qui ſingularibus ſcriptis dialogum cum Tryphone conatus eſt Juſtino eripere, & Origenis diſcipulo Tryphoni adſcribere, nullo certo & explorato adverſus tot antiquorum

H teſti-

viri docti, Druſius de ſectis Judæor. lib. 2. c. 11. & p. 98. D. Carpzovius introduct. Theol. Judaicæ p. 84. Caveus aliique. Tryphonis cujusdam Judæi junioris mentio in S. Epiphanii vita T. 2. edit. Petavii p. 321.

l) Grabius T. 2. ſpicileg. p. 160. conjicit Marcum hunc fuiſſe Epiſcopum illo tempore Hieroſolymitanum. Sed is non fuit ultra A. C. 156.

m) Vide Eliæ du Pin Præf. ad T. V. Bibl. Eccleſiaſtic. & D. Ittigii Obſervationes ſupplemento Operum Clementis Alex. ſubjectas p. 207. ſeq.

n) Kilonii A. 1700. 8. prodiit liber Kochii hoc titulo: *Juſtini Martyris cum Tryphone Judæo dialogus ſecundum regulas Criticas examinatus, & νοθεύσεως ſeu falſitatis & ſuppoſitionis ſuſpectus atque convictus.* Eodem anno Sleswici 8. D. Albertus à Felde Bremenſis (hodie Theologiæ Profeſſor in Academia Kilonenſi) Epiſtolam ad Kochium edidit, qua ad objectiones ejus reſpondet. Inde pro Kochio Francofurti 1701. 8. vulgata eſt Godofredi Wagneri SS. Theol. Studioſi nomine Epiſtola ad Albertum à Felde de Juſtini Martyris cum Tryphone Judæo Dialogo, vere, ſi inſcriptioni credimus, ſuppoſito. Cumque Viri quidam docti teſtati fuiſſent ſe cum Kochio neutiquam facere, hic Lipſiæ 1704. 8. typis exſcribi curavit cenſuram cenſuræ quam Erneſtus Salomon Cyprianus p. 249. ad Hieron. de S. E. Jo. Franciſcus Buddeus de hæreſi Valentin. p. 416. & relationum novantiquarum auctores A. 1701. p. 344. de libro ipſius tulerunt. Ab eo tempore invictas quas vocat demonſtrationes Kochio Feldenius pro dialogi *γνησιό]ητι* vindicanda oppoſuit, excuſas Hamburgi 1707. 8. Denique A. 1709. Flensburgi 8. pro Kochii ſententia lucem vidit ſcriptum cui titulus: demonſtrationes Alberti à Felde devictæ & profligatæ à C. T. M. Vide & jam dictas novantiquas relationes Germanice editas A. 1704. p. 423. & A. 1708. p. 505. ac Salom. Erneſti Cypriani Vindicias Juſtinianas ſ. diſſ. Apologeticam pro Juſtini Dialogo cum Tryphone. Jenæ 1705. 8.

teſtimonia argumento. Potius optaverim ut dialogus iſte Clariſſimi Grabii cura recenſitus & illuſtratus propediem in lucem exeat.

9. Ἔκθεσις πίστεως περὶ τῆ ὀρθῆς ὁμολογίας, p. 372-390. Citatu à Leontio Byz. Juſtinus ἐκ τῆ τρίτυ βιβλίυ τῆ περὶ τῆ ἁγίας τριάδ☉ συγ γράμματ☉, verbaque ab ipſo allata in hac ἐκθέσει leguntur. Lau datur etiam Juſtini λόγ☉ περὶ πίστεως ab Euthymio in Panoplia tit. II & λόγ☉ περὶ τῆ ὀρθῆς ὁμολογίας à Johanne Cyparisſiota in Decadibu de Myſtica Theologia VII. 1. & 8. & VIII. 10. & à Gemiſto Plethone i opuſculo contra Latinos apud Petavium VII. 17. de Trinitate §. 9. Ta men & juniores iſti teſtes ſunt, & multis argumentis viri docti evice runt, Juſtini Martyris expoſitionem illam fidei eſſe non poſſe.

10. Ἀποκρίσεις πρὸς τὰς ὀρθοδόξυς, περί τῶν ἀναγκαίων ζ ζητημάτων, ſive ſolutiones quæſtionum CXLVI. ad Orthodoxos p. 39 493. lectione certe & accuratiore editione dignæ, variaque præcla continentes, ſed longe junioris * ſcriptoris, ſive Juſtini Siculi ſive a terius cujuscunque. Sane exploratum non eſt quod Allatius de libr Eccleſiaſticis Græcorum p. 274. conjicit, interpolatas eſſe, ut Athanaſ quæſtiones ad Antiochum & Hodegus Anaſtaſii Sinaitæ.

11. Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον p. 494--502. Primum edita & lat ine verſa ab *Henr. Stephano* 1592. 4. Inſignem hanc Epiſtolam ad Dio gnetum quem κράτιστον auctor vocat, & Religionis Chriſtianæ perne ſcendæ cupidum fuiſſe teſtatur, ſcriptoris Juſtino antiquioris eſſe ex ſtimavit Tillemontius Hiſt. Imperatorum T. 1. p. 1035. ſqq. & i Memoriis Hiſt. Eccleſ. T. 2. p. 366. ſeq. ſed non videntur mihi argu menta illius tanti momenti, ut Juſtino eam abjudicemus, cujus gi nium plane redolere Sylburgius quoque notavit. Vide & quæ erudi obſervat Sam. Baſnagius ad A. C. 165. n. 9. Neque alienum ab Juſtin ut ſe Ἀποστόλων γενόμενον μαθητὴν p. 501. vocet, cujus verba iſta ſic etia poſſunt intelligi, ut per illa tantummodo Chriſtianum ſe factum & Ap ſtolorum doctrinæ aures animumque accommodaſſe affirmet. I Diogneto M. Aurelii Antonini Magiſtro uno an duobus hoc nom ne, pictore ac Philoſopho Capitolinus in Antonini vita c. 4. & Ant ninus ipſe lib. 1. §. 6.

12. Ἐπιστολὴ πρὸς Ζηνᾶν ο) καὶ Σερῆνον, ad Zenam ac Ser num fratres, de vita Chriſtiana: in cujus Epiſtolæ limine aliam π

II

* Vide argumenta jam notata à Magdeburgenſibus Centur. 2. p. 162. ſeq.

o) Alius Zenas νομικὸς, Tit. III. 13. cujus nomine Apocrypha Titi Acta jactantur. V. Acta Sanctor. T. 1. Januar. p. 163. & Ittigii diſſ. de Patribus Apoſtol. p. 100. ſqq.

Πάπαν (an Παπίαν?) & aliam item πρὸς ἕλληνας memorat. MSti Codicis membranacei Sæculo X. ſcripti, inque Bibl. Regia Pariſ. obvii ſpecimen dat Montfauconus p. 279. Palæographiæ. Aliud MS. memorat Mabillonius T. I. muſei Italici p. 196. Hanc enim Epiſtolam intellige, ubi legis Juſtini Orationem, περὶ μὴ τὰ καλὰ πρόβλημά των ἀλογίστως παιδείας, quæ ſunt prima Epiſtolæ verba. Natalis vero Alexandri argumenta, quibus hanc Epiſtolam Martyri ereptum ivit, excuſſa videre licet in Tentzelii Ἐ μαχαρίτης diſſ. ſelectis p. 193. ſeq. ubi & Theoph. Raynaudi perſtringitur ſententia, in erotematis de bonis ac malis libris p. 147. eandem tribuentis Juſtino Abbati Hieroſolymitano. Videtur tamen adhuc eſſe ambigendum. Saltim per Epiſtolam πρὸς ἕλληνας p) Apologiam Juſtini Martyris intelligi ægre mihi perſuadeo. Aliud enim illa argumentum continet, ut omittam quæ objecit Clariſſ. Baſnagius ad A. C. 165. n. 10. Natalem Alex. etiam refellens, qui Monachis ſcriptam hanc Epiſtolam ſibi perſuaſit. Epiſtola ad Zênam legitur quoque latine in Bibliotheca Patrum Aſcetica, quæ in ſex tomos diviſa prodiit Pariſ. 1661. 4. Tomo primo.

Scripta Juſtini deperdita.

1. Σύνταγμα κατὰ πασῶν τῶν γεγενημένων αἱρέσεων. Juſtinus ipſe Apologia longiore p. 70. atque inde Euſebius IV. 11. Hiſt. Theodoritus de Hæret. fab. & Cedrenus qui ſub Hadriano illud opus compoſitum ſcribit.

2. Λόγοι κατὰ Μαρκίωνος Phot Cod. 125. *contra Marcionem inſignia volumina* Hieron. de S. E. ſed Irenæus (qui loca inde producit IV. 14 & V. 26.) ſingulari numero σύνταγμα vocat, & Euſebius IV. 11. Hiſt. σύγγραμμα.

3. Ψάλτης, quo in libro pſalmodiæ rationes expoſuiſſe videtur: Meminit Euſeb. IV. 18. Hiſt.

4. Σχολικὸν περὶ ψυχῆς. Euſebius loco laudato, cui adde Valeſium in notis, & Grabii T. 2. ſpicileg. p. 168.

5. Περὶ ἀναστάσεως, ex quo primam partem & luculenta fragmenta ſervavit Jo. Damaſcenus in præclaro parallelorum opere, atque inde Græce & Latine edidit Halloixius in vita Juſtini c. 27. & Grabius p. 177-193. qui Methodii etiam lib. de reſurrect. & Procopii Gazæi in 3. Geneſeos teſtimonia affert. Vide & Petavii dogmata Th. T. I. de Deo p. 678. 837. Reſurrectionem CHRISTI tota prædicaſſe libertate Juſtinum ſcribit Hieronymus Ep. 84.

 6. Ὑπομ-

p) Euſebius IV. 16. ſimiliter de Imperatoribus, quibus Apologiam Juſtinus obtulit: δηλωμένοις ἄρχουσι. Et Miltiadis Apologiam πρὸς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας memorat V. 17.

6. Ὑπομνήμα]α εἰς ἑξαήμερον, è quibus loca ſervavit Anaſtaſi libro VII. in Hexaem. Vide Grabium p. 169. 195. 202. 243. ſeq.

7. Λόγ☉ περὶ προνοίας καὶ πίστεως ad Euphraſium Sophiſta (junioris ut videtur Juſtini) S. Maximus T. 2. p. 154. & Euthymius pa 2. Panopliæ tit. 15.

Omitto quod Poſſevinus in Catalogis MSS. Græcor reperiſſe ſe refert memoratam *Juſtini Philoſophi & Martyris explicatio in S. Dionyſii Areopagitæ Epiſcopi Athenienſis Hierarchiam Eccleſiaſticam & A ſticam Theologiam.* Nemo enim credet à Juſtino illuſtrata ſcripta, q diu poſt Juſtini ætatem Dionyſio ſuppoſita ſunt.

Editiones Juſtini.

GRÆCE ex Bibl. Regia & Regiis typis *Rob. Stephanus* Juſt opera edidit Pariſ. 1541. fol. hoc ordine: 1. Epiſt. ad Zenam & Se num. 2. Paræneticum ad Ethnicos. 3. Dialogum cum Tryph ne. 4. Utramque Apologiam, breviorem & longiorem. 5. Monarchia DEI. 6. Expoſitionem fidei. 7. Everſionem dogm tum Ariſtot. 8. Quæſtiones Chriſtianas. 9. Reſponſiones ad C thodoxos, & 10. Quæſtiones Ethnicorum. Conſer de illo itemq alio Bibl. Regiæ Codice & tertio in Collegio Pariſ. Jeſuitarum ob Nourrium Apparatu ad Bibliothecam Patrum p. 467. ſeq.

LATINE, interprete *Joachimo Perionio*, Benedictino Corn riacenſi, qui obſervationes etiam addidit. Pariſ. 1554. fol. apud Ja bum Puteanum: & in Bibl. Patrum edit Colonienſis A. 1618. T. 2.

Interprete *Sigismundo Gelenio*, Boiemo, quem Juſtino trans rendo immortuum ſcribit in Præf. Nic. Epiſcopius, *Hinc factum eſt*, quit, *ut alii cuidam docto viro nobis amico, latinæ ac Græcæ linguæ perpuli gnaro, reliquum ejus auctoris traducendi provincia fuerit tradita, qui non ſo libros poſtremos fecit latinos, ſed multos etiam locos in prioribus ſupplevit.* B in fol. 1555. atque inde Pariſ. 1565. 8.

Ex verſione *Jo. Langi* Sileſii, qui commentarios etiam ac dit: Baſil. 1565. fol. Verſio illa ſine commentariis recuſa in Bibliot ca Patrum, edit. Lugd. 1677. T. 2.

GRÆCE & LATINE cum verſione Joh. Langi, additisque H. Stephanus A. 1592. ediderat Juſtini λόγῳ πρὸς Ἕλληνας & Epiſ ad Diognetum, notisque & indicibus accuratiſſimis *Frid. Sylbu* Heidelberg. ap. Commelin. 1593. fol. Sylburgius Jo. Arcerii, I

I

Grischelii & Hieron. Wolfii Observationes, & selectas Perionii notas, tum quæ Jacobus Billius in suis Observationum libris ad Justinum annotaverat, suis castigationibus & animadversionibus inseruit.

Hæc Sylburgii editio recusa Parisiis 1615. & 1636. fol. addita *Petri Lanselii* Gravelingani S. J. dispunctione animadversionum in Justinum, quas Is. Casaubonus Exercitationibus suis ad Baronium inseruit: & corollarii in vicem subjunctis Athenagora, Theophilo Antiocheno, Tatiano & Hermia.

Colonienſi sive Witebergensi potius editioni apud Jeremiam Schrey & Henr. Jo. Meyerum A. 1686. fol. quæ Parisienses ex asse exprimit, adjunctus præterea D. *Christiani Kortholti* Ἐξηγητὴς ad Justinum, Athenagoram, Theophilum & Tatianum Commentarius, Kiloniæ primum A. 1675. fol. seperatim in lucem emissus.

Novissime vir doctus *Thomas Creech*, cui Lucretius multum debet, novæ Justini editioni manum admovit Oxoniæ. Sed mox miser ipse deplorandi sibi fati auctor, etiam ea quæ affecta habuit, voluit abolerι.

Quæ singula Justini scripta tum ab aliis tum à Clariss. Grabio edita sunt, à quo etiam cætera optimi Martyris monumenta recensita expectamus, supra suo loco memoravi.

GALLICE Justini scripta vertit Johannes de Maumont. Paris. apud Vascosanum 1554. fol. Apologiam longiorem Chanutus. Paris. 1686. 12.

Alia quædam scripta Justinum spectantia.

Vita & documenta S. Justini Philosophi & Martyris, per Petrum Halloix. Duaci 1622. 8. & Tomo secundo illustrium Ecclesiæ Orientalis scriptorum. Ibid. 1636. fol.

De Justini Doctrina liber Christiani Nisanii adversus Sandium Francof. 1688. 8. *Justinus Philosophus Christianus & Martyr, exhibitus Veritatis Evangelicæ teste & Confessore &c.* De doctrina Justini Martyris disserit etiam B. Ittigius in selectis capitibus Hist. Eccles. sæculi secundi p. 204. seq.

De Justini Martyris Theologia Morali, Rev. D. Jo. Andreæ Schmidii diss. Helmstad. 1698.

Doctisſimi Abbatis de Longerue opuſculum de Juſtini Martyris geſtis quod peregiſſe ſe teſtatur diſſ. in Tatianum p. XIV. nondum vidit lucem. Is cum Valeſio ad Euſebii IV. 16. perſuaſus eſt, Juſtinum Martyrio coronatum Anno CHRISTI 51. Antonini Pii 13. cui ſententiæ videtur ſuffragari Epiphanius XLVI. 1. teſtatus Tatianum novam ſectam prodidiſſe circa duodecimum Annum Antonini Pii. Sed Marcum is Antoninum forte dicere voluit.

XVI. Index ſcriptorum & Hæreticorum.

à Juſtino Martyre memoratorum, ad paginas editionis Græcolat. Pariſ. *Nota* à p. 159--216. quæſtiones ad Græcos & *à p.* 391--493. *haberi quæſtiones ad Orthodoxos, quos junioris Juſtini eſſe conſtat.*

Adriani Imp. pro Chriſtianis Epiſtola ad Minucium Fundanum, ſive reſcriptum. 99.
Ægyptiorum diſciplinæ & *μαθήματα τὰ ἱερογλυφικὰ καλούμενα.* 407.
Æſchyli verſus duodecim de DEO. 104.
Alexander Polyhiſtor. 10.
Alexandrina Bibliotheca Ptolemæi. 13. 72.
Amaſis Rex, Ægyptiorum legislator. 11.
Ammonis Ægyptii *λόγοι* de DEO 37. ubi male *Ἄχμων.*
Anachoretæ Chriſtianorum in deſerto. 465.
Anaximander 4.
Anaximenes 4.
Antonino Pio & Antonino Philoſopho cognomine Veriſimo & Lucio Philoſopho inſcribitur Apologia Juſtini longior 53. Antonini Pii Epiſtola ad populos Aſiæ 100. Epiſtola Marco Antonino tributa ad Senatum Rom. 101. in foro Trajano promulganda 102.
Apio *ὁ ποσειδωνίου ἐν τῷ κατὰ Ἰουδαίων λόγῳ.* 9. ſqq. *ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἱστοριῶν.* 10.
Apoſtoli *ἐν τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασιν ἃ καλεῖται Εὐαγγέλια.* 98. eadem lecta in Eccleſiis ibid. *ὡς οἱ ἀπομνημονεύσαντες πάντα τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐδίδαξαν.* 75.
Archelaus Philoſophus. 4.
Ariſtophanes. 16.
Ariſtoteles Philoſophus. 5. 6. 7. 12. 34. 112. ſeq. ubi loca ex ejus *Φυσικῇ ἀκροάσει* confutantur. 197. ex libris de cœlo p. 127. ſqq. 143. ſqq.
Atticæ Hiſt. ſcriptores 10.

Bapti-

Baptiſtæ, Judæorum hæreſis. 307.
Baſilidiani hæretici 235.
Bocchoris legislator Ægyptior. 11.
Cadmus literarum auctor Græcis, è Phœnicia. 13.
Caſtor (Hiſtoricus) 10.
B. Clemens Epiſtola ad Corinthios. 436.
Corinthus Socraticus. 217.
Cynici. 47.
Darius Xerxis Pater, leges tulit Ægyptiis. 11.
Democritus. 139.
Demodocus *αὐλοδιδακτ@-*. 109. (ex Homero.)
Diodori Siculi laus 10. 26. ejus XL. libri Bibliothecæ Hiſtoricæ 10. citatus 15. 24.
Diognetus ad quem Epiſtolam ſcripſit Juſtinus, *κράτιστον* eum appellans & de Chriſtianismi rationibus erudiens. 494. ſeq.
Empedocles Metonis F. Agrigentinus. 5. 65.
Epicurus Neoclis F. Athenienſis. 5. *ἐπιχείρια δόγματα* legi omnibus permiſſa. 52
Epiſtolæ Impp. pro Chriſtianis Adriani 99. Antonini Pii * ad Commune Aſiæ 100. Marci Antonini ad Senatum Rom. (ſuppoſititia.) 101.
Euripides 106. *ὁ τραγῳδιογράφ@-*. 107. *ἐν Ἀρχελάῳ*. 108.
Βελλεροφόντῃ. id.
Ἑκάβῃ. 109.
Ἱππολύτῳ. 107. ex eadem fabula eſt verſus qui p. 78. adducitur.
Ἴωνι. 108.
Ὀρέστῃ. 107.
Φιλοκτήτῃ. 109.
Φρίξῳ. 109.
Minucius Fundanus. Vide ſupra in Adrianus.
Galilæi. 307.
Geniſtæ. 307.
Serenius Granianus. 99.
Hellanicus. 10.
Helleniani ſ. Helleniſtæ. 307.
Heraclitus. 4. 46. 83.
Hermes (Ægyptius) ejus de Deo ſententia. 37.
Heſiodus 4. 38. 131. Hippa-

* Marci Antonini eſſe illud edictum docet Valeſ. ad Euſeb. IV. 13. & Daniel Larroquanus diſſ. de legione fulminatrice p. 631. ſeq.

Hippaſus Metapontinus. 4.
Hiſtoria τῶν ἁγίων ἀρχαίων ἀνδρῶν. 469. Vitas Patrum reſpicit, eſt ibi de Anachoretis ſermo.
Homerus. 2. 3. 6. 7. 17. 22. 23. 26. 27. 28. 29. 30. 38. 48. 65. 194. νεκυομαντεία. 26.
Hyſtaſpis vaticinia 66. ſupplicium adverſus Hyſtaſpis lectores constitutum. 82.
Flavii Joſephi Ἰουδαϊκὴ ἀρχαιολογία. 10. 11. 14. 462.
Irenæus. ὁ μακάριος Εἰρηναῖος ὁ μαθητὴς καὶ ἐπίσκοπος Λυγδούνου, ὃς ἐξ παλαιὰ λόγῳ. 408.
Juſtini Martyris σύνταγμα καλὰ πασῶν τῶν γεγενημένων αἱρέσεων. 70. πρὸς Πάπαν ἐπιστολή. 503. Puto legend. Παπίαν.
Lucius Martyr. 43.
Lucio Vero Imp. Apologiam longiorem inſcribit Juſtinus. 53.
Manichæi 160. 161. 477.
Marciani (Marcionitæ) 253.
Marcio Ponticus ὃς καὶ τῶν ἔτι ἐστὶ διδάσκων. 70. 92.
Menander Comicus. 66. ἐν ἀδελφοῖς. 109. αὐλιεῦσι. 108. αὐλητρίσι. 109. δηρίλῳ. 108. ἡνιόχῳ. 107. ἱερεία. 107. μισουμένῳ. ibid. ψευδοκαθήκῃ. ibid.
Menander hæreticus, Samaritanus 91. Simonis diſcipulus, Antiochenſis πολλοὺς ἀφ' μαγικῆς τέχνης ἐξαπατήσας. 69. ſeq.
Meriſtæ. 307.
Minucius Fundanus. ſupra in Adrianus.
Ad Muſæum filium carmina Orphei. 15.
Oracula 12. 23. 34. 36. 37. 491.
Oreſtes in tragœdia. 507. Euripidis puta vel Sophoclis.
Origenes ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν ἑβραϊκῶν ὀνομάτων. 441. ἑρμῆσαι τῷ Ωριγένει ἐπισταμένῳ τὴν τῶν ἑβραίων ἀφέλειαν, πάντων τῶν ἐν τῇ θείας γραφὰς φερομένων ἑβραϊκῶν ὀνομάτων ἢ μέτρων ἢ ἑρμηνεία. 444.
Orphei verſus ad filium Muſæum. 15. ſeq. ἐν τοῖς ὅρκοις 16. ἐν τῷ ἀφθέντι ἐπιγεγραμμένῳ βιβλίῳ. 104. Orpheum imitatus Homerus. 17.
Paulus Presbyter cui Ariſtotelicorum dogmatum everſio inſcribit 110.
Peripatetici &c. 218.
Phariſæi. 307. 366. Phariſæorum inter Chriſtianos diſcipuli. 503.

Φιλαυίδεια διδάγματα. 52.
Philemon *τὰ ἀρχαῖα ἐυπορήσας φράσαι* Ejus verſus. 104. 106.
Philo Judæus *ὁ τὰ Ἰουδαίων ἱστορήσας.* 10. 11. 14.
Philochorus *ὁ τὰς Ἀτθίδας.* 10.
Pindarus (ap. Platon.) 25.
Plato 5. 7. 8. 12. 13. 18. 20. 22. 23. 24. 28. 29. 30. 31. 34. 35. 36. 57. 64. 81. 92. 120. 196. 212. 219. 221. 223.
Menone 31. 35.
I. de Rep. 25.
X. de Rep. 25.
Timæo. 13. 24.
ἐκ ἀλλοτρίας ἐστὶ τὰ Πλάτωνος διδάγματα ἢ χριστ. 51.
Poëtarum *θεογονία.* 2.
Polemon *ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἑλληνικῶν ἱστοριῶν.* 9.
Veraſius Pollio, præfectus. 102.
Pompejanus *πολέμαρχος* ſub M. Antonino. 101.
M Pompejus ad quem Juſtinus ſcripſit dialogumcum Tryphone. 371.
Ptolemæus Martyr. 42.
Ptolemæus Mendeſius *τὰ Αἰγυπτίων ἱερῶν.* 10.
Pythagoras 5. 18. 106. 219. 224.
Sadducæi 307.
Saturniliani 252.
Sauchnis legislator Ægyptior. 10.
Septuaginta interpretes S. Scripturæ 294. 297. 310. 348. 353. 297.
Serenus Granianus. 99.
Serenus ad quem ſcribit Juſtinus 503.
Seſonchoſis legislator Ægyptior. 10.
Sibylla 16. 18. 34. 35. 36. 66. 436. ſupplicium adverſus Sibyllinorum lectores conſtitutum. 82.
Simon Magus Samaritanus 91. 349. ſtatua honoratus cum inſcript. *Σίμωνι Δεῷ σάγκτῳ.* 69.
Socrates 12. 33. 48. 49. 55. 83.
Solon. 13. *ὁ τὰς νόμους τοῖς Ἀθηναίοις γεγραφώς.* 15.
Sophoclis verſus 17. ſeq. 104. 105.
Σωτάδεια διδάγματα 52.
Stoici 45. 46. 51. 66.
Pſalmorum in Syriacam linguam *μεταγωγή.* 428.

Thales Milesius 4. 6. 7.
Thallus (Historicus) 10.
Theologia Græcorum è Poëtis, Philosophis & oraculis. 2. 4. 12.
Θεωρητικοι Philosophi 218. legendum forte Θεωρηματικοί, vide
II. 113.
Trypho Judæus cum quo colloquium habuit Justinus. 217.
Valentiniani 253.
Xenophon 49.
Zenas ad quem scribit Justinus 503.

XVII. S. IRENÆUS aliquo tempore post Domitiani mo
natus a) prima ætate b) puer Smyrnæ S. Polycarpum vidit
diu postea A. C. 147. c) in persecutione sub Antonino Pio igni
tum) audiitque inde Papiam, d) auditorem Evangelistæ Joh
hinc sub Pothino Lugduni in Gallia presbyter e) atque à MA
RIBUS LUGDUNENSI US missus cum Epistolis ad Elevtheru
manum Episcopum, de quibus Eusebius V. 3. Hist. & 4. Deinde Pa
illius prope nonagenarii sub M. Aurelio Martyrium passi sun
circa A. C. 178 Scripsit Elevthero eodem Romanæ Ecclesiæ Ant
ipse nondum ut videtur Episcopus, adversus hæreses, sive Gnostico
genera varia *libros quinque*, quorum primus ἔλεγχον sive *detect*
cæteri quatuor ἀνατροπὴν sive *redargutionem* τῆς ψευδωνύμου γνώσεως
plectuntur. Valentinianæ hæreseos curiosissimus explorator, q
quiores sectas brevius perstringit; ut notatum Pearsonio 2. Vi
Ignatii p. 131. Græce scripserat haud dubie, non latine, etsi G
magnam partem caremus præter ea, quæ Epiphanius ex libro

a) Lib. V. c. 30. χρόνον ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς πρὸς τῷ τέλει τῆ Δομετιανῆ
Hæc vere scribere potuit Irenæus, etiamsi postremis demum Trajani annis ma
Conferquæ Clariss. Dodwelli sententiæ, qui jam sub Nerva genitum esse co
objiciuntur à doctissimis viris Grabio prolegom. ad Irenæum sect. I. Sam. Basn
A. C. 178. n. 2. & Massveto diss 2. ad Irenæum.

b) Irenæus III. 3. & apud Euseb. V. 20. Polycarpi discipulum testatur etiam Hie
S. E. c. 35.

c) Vide quæ supra § 14.

d) Hieron. Epist. 29. ad Theodoram. Videtur etiam Papiam respicere Irenæ
καὶ μαρτυρόντων αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατ' ὄψιν τοῦ Ἰωάννην ἑωρακότων

e) Hinc Pothini presbyterum vocat Hieron de S. E. De Epistolis Martyrum Lud Vi
son. II. 13. Vindic Ignatii & Petav IV. 5. & V. 7 dogm. Theol de Ecclesiast
rarchia. Ab Episcopo Romano ordinatus deinde totius Galliæ Episcopus, si cr
Quesnello ad Leonem M diss V. P. 477. 481. seq Vide tamen quæ objicit Til
tius not. 3. ad vitam Irenæi p. 620.

ſervavit, & quæ aliunde viri docti eruerunt. Matthæus Dreſſerus in Epiſtola ad Martinum Cruſium A. 1590. *Promiſit mihi nuper Demetrius quidem Archipresbyter, quem & tu vidiſti, ſe exemplar Irenæi Græcum intra menſes ſex eſſe miſſurum. Ego vicisſim duplum ei pretium pollicitus ſum, ſi promiſſum facit.* Sed minime fecit, quemadmodum & Venetiis & alibi ſpes de reperiendo Græco Irenæi MSto. fefellit, licet vel propter Græcum, quo Irenæus uſus eſt, Novi Teſt. Codicem f) operæ pretium eſſet in lucem proferri, ſi quidem quod ante aliquot annos mihi affirmabat Seraphinus Hieromonachus Mytilenæus, ego autem vix ac ne vix quidem mihi perſuadeo, adhuc in Bibliothecis Græciæ manu exaratus deliteſcit. Quis porro fuerit ἀγαπητὸς ille cui opus ſuum Irenæus inſcripſit, incertum plane eſt, licet *Turibium* g) eum vocat ad A. C. 185. Pſeudo Dextri Chronicon. Parum conſtat quoque, equis fuerit auctor verſionis latinæ, quam ab Irenæi ſententia non raro aberrantem, Irenæo ipſi Poſſevinus in Apparatu ſacro perperam tribuit. Poſt A. C. 385. occaſione reviviſcentis in Priſcillianiſtis ψευδωνύμου γνώσεως compoſitam diſputat Dodwellus. h) Verum non Auguſtinus modo, ſed ante hunc Tertullianus jam illa uſus videtur, ut loca à clariſſ. Grabio in prolegomenis p. XIV. allata ſuadent. Gallum quendam auctorem idem eſſe conjecit ex quibusdam idiotismis, atque librum quintum extrema magna parte mutilum ad nos perveniſſe contendit.

S. Irenæi Editiones.

Ex *Eraſmi* ad tres Codices MSS. recenſione, Baſil. 1526. 1528. 1534. 1548. 1554. 1560. Pariſ. 1545. 1563. 1567. 8.

Cum argumentis notisque *Nicolai Gallaſii*, Genevæ 1570. fol. cum nonnullis Græcis ex Epiphanio fragmentis.

Ex editione *Jo. Jacobi Grynæi*, qui libro primo loca Irenæi ab Epiphanio ſervata repoſuit (parum laudato ſtudio) ex latina verſione **Jani Cornarii**, vetere interpretatione omiſſa, novaque argumenta addidit. Baſil. 1571. fol. Varias lectiones quas præfatio & titulus promittit, nullas adjectas eſſe video.

f) Conſer Jo. Millii prolegomena ad N. T. p. XL. ſeq. & Colomeſii Epiſt. ad Juſtellum p. 127. ubi notat Codicem Cantabrig. & Claromontanum cum Irenæi citationibus convenire, quod nunc per interpretem tantum conjicere licet.

g) Dodwellus diſſ. IV. ad Irenæum §. 7. p. 301. conjicit nomen confictum occaſione Turibii Aſturicenſis, Priſcillianiſtarum oppugnatoris.

h) Dodwell. diſſ. V. ad Irenæum §. 10. p. 406.

Cum commentariis *Franciſci Fevardentii* Ord. Minor. Pariſ. 1575. fol. apud Nivellum, & ſecunda editione Colon. 1596. fol. cui præter notas locupletiores Fevardentii, acceſſere Græca fragmenta Irenæi ex Juſtino, Baſilio M., Epiphanio, Euſebio, Theodoreto, Anaſtaſio Nicæno, Meliſſa, Damaſceno & Niceta, cum latina verſione Joach. Perionii, Jac. Billii, Joh. Chriſtophorſoni & aliorum: Scholia *Jac. Billii* & notæ *Frontonis Ducæi* S. I. in XVIII. primi libri capita: Fragmenta aliorum Irenæi librorum cum Fevardentii notis, fragmenta quinque Polycarpi ex Victoris Capuani Catena in Evangelia, B. Irenæi encomia ex aliis Patribus collecta, & conflictus Arnobii & Serapionis de DEO trino & uno, deque duabus in CHRISTO naturis in uno ſuppoſito, antea ineditus. Recuſa eſt hæc editio Colon. 1625. & Pariſ. 1639. 1675. fol. quibus poſtremis editionibus etiam fragmenta alia à Petro Halloixio in c. 15. Vitæ Irenæi T. 2. p. 480. ex Damaſceni maxime parallelis adjuncta ſunt. Fevardentius ope MS. Codicis Vaticani plura errata ſuſtulit, & libri quinti capita quinque poſtrema primus vulgavit. Recuſa Fevardentii editio, ſed ſine notis, in Bibl. Patrum Lugdunenſi 1677. Tomo Secundo.

Matthias Launojus Senator Antwerpienſis emendatiorem Irenæi editionem pridem molitus fuit teſte Jo. Druſio centuria 1. Miſcell. c. 44. Nonnulla Irenæi loca è veteri Codice emendavit *Latinus Latinius* Bibl. Sacro-profanæ p. 183. ſeq. Plura illuſtravit *Jacobus Billius* in ſacris obſervationibus l. 33. ſqq. & II. 5. Pariſ. 1585. ad calcem Epiſtolarum Iſidori Peluſ. editis, laudatus etiam Fevardentio ad libri 2. Irenæi caput 1.

Henrici Dodwelli doctiſſimi Viri, & licet paradoxis quandoque indulgeret cum magna tamen Antiquitatis, Eccleſiaſticæ præſertim, jactura nupero die V. Junii hoc ipſo Anno 1711. denati diſſertationes præclaræ in Irenæum viderunt lucem Oxoniæ A. 1689. & Illarum *prima* & *ſecunda* fidem Irenæi & æqualium quoad media cognoſcendi ordinaria, quod proximi Apoſtolicæ ætati eſſent, & extraordinaria ſive dona prophetica & miraculoſa pro virili adſtruit. *Tertia* de ætate Irenæi, *quarta* de operis adverſus hæreſes conſilio & ſuſcepti tempore, *quinta* de latino interprete, ejus ætate, capitumque quæ non *ab*

Ire-

Irenæo eſt partitione, & *ſexta* de aliis Irenæi ſcriptis deperditis diſputat, ſubjuncto appendicis in vicem fragmento ex lib. 24. Philippi Sidetæ de Catechiſtarum Alexandrinorum ſucceſſione cum notis, & Synopſi Chronologica rerum in his diſſertationibus expoſitarum.

Editio luculenta & nitida *Jo. Erneſti Grabe*, Oxon. è theatro Scheldon. A. 1702. fol. qui latinamverſionem è quatuor MSS. Codd. emendavit, Græca præter illa quæ Fevardentius, Halloixius & ex Catenis Combefiſius T. I. Auctarii noviſſimi Bibl. Patrum p. 298. ſeq. Cotelerius ad Barnabæ Epiſt. c. 15. p. 45. ex Cod. Regio, & Alexander Morus in notis ad novum fœdus ex codice Mediceo ediderant, plura etiam protulit & reſtituit è MSS. tum fragmenta ſcriptorum Irenæi uberiora edidit, & ſingulis paginis Varias lectiones & notas ſelectas Variorum (Fevardentii præcipue) atque ſuas ſubjecit. Præmiſſis poſt vitam Irenæi à Fevardentio ſcriptam novis prolegomenis, in qvibus à Dodwelli rationibus ſubinde diſſentire Grabius non dubitat, licet in opere ipſo eum conſuluiſſe non diffitetur. Poſt indices locupletiſſimos & gloſſarium latino-Græcum Cl. V. *Johannis Botteri* ſtudio concinnatum ſubjectum eſt mantiſſæ loco, *Jo Croji* ſpecimen conjecturarum in quædam loca Origenis, Irenæi, Tertulliani & Epiphanii, editum pridem A. 1632. 8. & à Petavio ad calcem Syneſii A. 1640. oppugnatum, quæ Petavii diatriba etiam Epiphanio Petavii editionis Colonienſis ſive Lipſienſis ſubjuncta legitur.

Denique ex meritiſſimo de Eccleſiaſtica Antiquitate Ordine Benedictinorum Congregat. S. Mauri, R. P. *Renatus Maſſuetus* Irenæum de integro ad priores editiones & tres Codices MSS. Romanum Card. Ottoboni, binosq; Gallicanos, quorum unus Collegii Pariſ. S. I. laudatur etiam à Nourrio p. 574. Apparatus ad Bibl. Patrum: recenſuit, novis fragmentis Græcis, obſervationibus ac notis auxit, copioſoſque indices & gloſſaria bina græcolat. & latino-græcum, indicesque locupletes ſubjunxit. Pariſ. apud Jo. Baptiſtam Coignardum 1710. fol. Commendant hanc editionem tum alia, tum collectio fragmentorum & reliquiarum, quæcunque de antiquis *Gnoſticis* reperiri potuerunt, tum tres Maſſueti diſſertationes operi præmiſſæ, quarum pri-

ma de hæreſibus quas oppugnat Irenæus, altera de illius vita, ſcriptis & Martyrio adverſus Dodwellum qui Mart fuiſſe præter rem negat: tertia denique de Irenæi doctrin ſe & erudite diſputat, de qua videri quoque poterit B. Itt in Hiſt. Eccleſ. ſæculi ſecundi ſelectis capitibus, & Nou Apparat ad Bibl. Patrum Sec. II. diſſ. 6.

XVIII. Index Scriptorum, Virorum illuſtrium & Hæreticorum,

qui memorantur à S. Irenæo.

θεῖος πρεσβύτης καὶ κήρυξ ἀληθείας, cujus Jambos in Marcum ha cum affert Irenæus I. 13. Confer Scal ad Euſeb. n. 2156.

Anonymus Presbyter Apoſtolorum diſcipulus, ὁ κρείττων ἡμῶν, c dicta allegat præf. & alibi. Confer Dodwell. diſſ. 1. ad næum §. 6. & diſſ. IV. 3. Mentio etiam apud Euſebium 8. & 20. Hiſt. Pothinum deceſſo rem Irenæi Epiſcopum a intelligi Dodwellus conjicit.

Presbyteri qui Johannem Diſcipulum Domini viderunt. Iren V. 33.

Æſopi fabula de cane umbram captante. II. 12.

Alexander Epiſcopus Rom. III. 3.

Anacletus Rom. Epiſcopus. III. 3.

Anaxagoras irreligioſus. II. 19. Atheus cognominatus. id.

Anaxilai ludicra I. 8. Confer Reineſii Var. lect. p. 581. & Marſilii gnati III. 10. Var. Obſerv.

Anaximander II. 19.

Anicetus Epiſcopus Rom. III. 3.

Antiphanes in Theogonia. II. 19.

Apocryphorum & perperum ſcripturarum, quas hæretici finxer inenarrabilis multitudo. I. 17.

Aquilæ Pontici Judæi proſelyti interpretatio S. Scripturæ. III. 24.

Ariſtoteles II. 19. I. 24.

Barbelonitæ Gnoſtici. I. 33.

Baſilides hæreticus I. 23. 32. &c.

Blandina Martyr. Irenæus apud Oecumen. ad 1. Petr. 3.

ad Blaſtum Epiſtola Irenæi ab Euſebio V. 28. Hiſt.

Cadmus XVI. literas Græcis attulit. I. 12.

Cajani I. 35. eorum conſcriptiones ibid.
Carpocrates I. 24. 32.
Cerdo I. 28.
Cerinthus I 25. III. 3.
ClemensRomanus ejusque adCorinthiosEpiſtola II. 3.
Comicus II. 19.
Colorbaſus. I. 10.
Poëtæ & conſcriptores II. 19.
Continentes (*Encratitæ*) I. 30.
Cynici II. 19.
ad Demetrium Viennæ Diaconum ſcripſit Irenæus λόγος περὶ πίστεως teſte S. Maximo T. 2. p. 152.
Democritus II. 19.
Ebionitæ I. 26.
Elevtherius Epiſcopus Rom. ſub quo ſcripſit Irenæus III. 3.
Empedocles II. 19.
Epicurus II. 9. III. 40.
Epiphanes hæreticus I. 5. *Alius vero quidam qui & clarus eſt Magiſter ipſorum.* In Græco fuit Epiphanis nomen.
Esdras ſub Artaxerxe Perſarum Rege libros ſacros reſtituit. III. 25.
Evariſtus Epiſcopus Rom. III. 3.
Florinus hæreticus contra quem Irenæus apud Euſeb. V. 20.
Gnoſticorum genera I. 33.
Heracleon hæreticus II. 5.
Hermas (ſub Scripturæ nomine) IV. 37.
Heſiodus II. 19. & 37.
Homerus II. 19. I. 1. §. 20. I, 6. II. 5. (Homerocentones I. 1. §. 20.) II 40. IV. 58.
Hyginus Epiſcopus Rom. III. 3.
Ignatius (nomine ejus tacito) V. 28.
Indifferentias inducentes. I. 32.
Judæ Evangelium à Cajanis confictum. I. 35.
Joſephus allegatur ab Irenæo in fragm. quod è MS. Vindob. dat Grabius p. 472.
Juſtinus (Martyr) V. 26. ἐν τῷ πρὸς Μαρκίωνα IV. 14. Ejus auditor Tatianus I 31.
Linus Epiſcopus Rom. III. 3.
ad Marcianum fratrem Irenæus ſcripſerat λόγον εἰς ἐπίδειξιν τοῦ Ἀποστολικοῦ κηρύγματος Euſeb. V. 26. Hiſt. Mar-

Marcion. I. 29. &c.
Marcus Magicæ impoſturæ peritiſſ. I, 8. ſeqq.
Menander Comicus II. 27.
Menander hæreticus I. 21.
Nicolaitæ. I. 27.
Ophitæ. I. 35.
Poëtæ & conſcriptores. II. 19.
Palamedes literarum poſt Cadmum inventor I. 12.
Papias Johannis auditor. Polycarpi contubernalis (ἑταῖρος) ἐν τῇ τριτάτῃ τῶν αὐτοῦ βιβλίων. V. 33.
Polycarpus ab Irenæo viſus III, 3. ejus Epiſtola ad Philippenſes, ibid. Vide & quæ ex Irenæo Euſeb. V. 20. Hiſt.
Pindarus Lyricus II. 37.
Plato II. 19. I 24. II. 59. III. 45. 46.
Ptolemæus Valentinianus I, 6. II. 5. ejus locus allegatur I, 1. §. 18.
Pythagoras I. 24. II. 19. ejus quaternio, id. Pythagorici. id.
Saturninus I. 22.
Septuaginta interpretes ſub Ptolemæo Lagi, Alexandriæ III, 25.
Sethiani tacito nomine perſtringuntur I, 34.
Simon Samarita, Magus. I. 20.
Sixtus Epiſcopus Rom. III, 3.
Sophoclis Oedipus V. 13.
Steſichori palinodia maledici carminis in Helenam, I. 20.
Stoici II. 19.
Symbolum I. 2. vetus traditio Apoſtolorum diligenter cuſtodienda III, 4.
Tragicum ἰὼ ἰὼ, Φεῦ Φεῦ. I. 5.
Tatianus Juſtini auditor, poſt ejus Martyrium auctor ſectæ, I. 31.
Thales Mileſius. II. 19.
Theodotionis Epheſii, Judæi proſelyti interpretatio S. ſcripturæ.
Valentinianorum ὑπομνήματα. præf.

De S. Irenæo fuſius diſſerunt præter jam laudatos Maſſvetum Dodwellum, Grabium, Fevardentium, Halloixius T. 2. de ſcriptor. Orientalium Vitis, Tillemontius Tomo 3. memor. Hiſt Eccleſiaſticæ, Guil. Caveus in Vitis Patrum ex Anglico Belgice ac Germanice editis & in Hiſt literaria, Acta Sanctor. ad 28. Junii T. V. p. 535. ſq. Theodoricus Ruinar-

nartus in Actis selectis Martyrum p. 59. seq. Theophilus Raynaudus indiculo sanctorum Lugdunensium Lugd. 1629. 8. p. 285. seq. & T. VIII. Opp. p. 63. seq. Jacobus Severtius in Antistitum Lugdunensium Chronologia Lugd. 1608. 4. sub init. aliique.

Scripta Irenæi deperdita.

Epistola ad *Blastum* περὶ σχίσματος. Euseb. V. 20. Hist. Blastus enim *Pascha* non aliter nisi decima quanta Mensis custodiendum esse contendens, latenter volebat Judaismum introducere, ut scribit auctor appendicis ad Tertull. de præscript. c. 53.

Epistola ad *Florinum* περὶ μοναρχίας ἢ περὶ τοῦ μὴ εἶναι τὸν Θεὸν ποιητὴν κακῶν, ex qua fragmentum idem Eusebius conservavit. V. 20. Hist. Meminit & Theodoritus 1. de hæret. fab.

Ad eundem *Florinum* in Valentini hæresin jam prolapsum, περὶ ὀγδοάδος sive octonario Æonum numero liber, cui solennem adjurationem ad transscriptores, i) ne quid adderent demerentve vel mutarent, subjunxit, quæ eodem loco apud Eusebium & in Hieronymi Catalogo S. E. c. 35. legitur.

Περὶ ἐπιστήμης λόγος πρὸς ἕλληνας. Euseb. V. 26. ubi συντομώτατον h. e. nervosum quod paucis multa docet, & necessarium, appellat. Hieronymus in catalogo c. 35. eumque secuti Honorius & alii male hoc in duo discerpunt: *contra gentes volumen breve, & de disciplina aliud.*

Λόγος ἐκ τῆς ἐπιδείξεως τοῦ Ἀποστολικοῦ κηρύγματος, ad *Marcianum* fratrem id.

Βιβλίον διαλέξεων διαφόρων. id. *Varios tractatus* vocat Hieron.

Λόγος sive Epistola nomine fratrum quibus præerat in Gallia, scripta *ad Victorem* Episcopum Rom. *de paschate*. Justin. qv. 115. ad Orthodox. & Euseb. V. 24. Hist. ubi ex illa fragmentum, & apud S. Maximum T. 2. p 554. Epistolas k) memorat Hieronymus, sed similiter de una tantum intelligendus.

i) De hoc more adjurationes addendi libris, scripsi olim libro III. Observatt. sacrarum cap. 1. ad locum Apocalypseos XXII. 18. cumque illæ necdum prælo datæ fuerint, lubet eum bona ut spero lectoris venia hoc integrum infra subjungere.

k) Uti *litteras*, ita *Epistolas* quoque plurali numero de unica Epistola dixere veteres, ut Seneca Epist. 33. *Desideras his quoque Epistolis sicut prioribus adscribi aliquas voces nostrorum proterum.* Alia exempla attuli in Codice Apocrypho Novi Test. p. 915. & lib. IV. Bibl. Græcæ c. 5. p. 156. ubi de Epistola S. Pauli ad Philippenses.

Forte etiam Irenæus tunc adhuc Presbyter fuit auctor *Epistolæ* sub *Viennensium & Lugdunensium* nomine scriptæ ad fratres per Asiam & Phrygiam constitutos, cujus partem servavit Eusebius V. 1. 2. 3. Hist. & ex Rufini versione cum notis suis recudi fecit Godfr. Henschenius in Actis Sanctor. T. 1. Junii p. 162. seq. Certe sub Irenæi nomine laudatur ab Oecumenio ad 1. Petr. 3.

Ex Λόγοις Irenæi περὶ πίστεως ad Demetrium Viennæ Diaconum fragmenta apud S. Maximum. Vide Irenæum Grabii p. 467.

Singulare πάθημα sive *conscriptionem adversus Marcionis hæresin* promittit Irenæus I. 29. & III. 12. quod & Eusebius V. 8. annotavit, librum illum sibi non visum ita satis innuens. In codice Guelferbytano Catalogi Hieronymiani pro verbis *ad Marcianum fratrem* Clariss. Ernestus Salomon Cyprianus testatur legi *ad Marcionis fraudem.* Sed merito rejicit illam lectionem.

Cæji librum περὶ παντὸς Irenæo quidam, alii Justino tribuerunt teste Photio Cod. 48. Idem Cod. 121. notat *Hippolytum* ὁμιλίας Irenæi adversus hæreses misisse in compendium, de quo ut de cæteris quæ jam memoravi deperditis Irenæi scriptis vide accurate differentem Dodwellum diss. VI. Justinum quoque & Irenæum Apocalypsim S. Johannis interpretatum scripsit Hieron. in catologo c. 9. Sed, ut multa, scripsit aliud agens. Nam Eusebius tantum de Justino IV. 18. μέμνηται Ἰωάννου Ἀποκαλύψεως σοφῶς ὑπ' Ἀποστόλου εἶναι λέγων. Similiter de Irenæo V. 8. Confer si placet quæ notavi supra lib. IV. c. 5. §. 8. Sic idem Hieronymus prooem. libr. 28. in Esaiam ait Dionysium Alex. scripsisse librum adversus Irenæum, quo mille annorum fabulam irriserit. At Nepoti, non Irenæo opposuerat librum illum Dionysius, ut in Catalogo Hieronymus ipse ex Eusebio recte scribit.

Ex Lib. III. Obsevatt. Sacr. c. 1.

Apocalyps. XXII. 18. *Si quis ad hæc addiderit, addet ei Deus clades in hoc libro scriptas.*

Hoc loco Apostolus videtur in animo habuisse verba Deuteronomii, capite undevigesimo. Nam quod apud Johannem est, addet ei Deus cla-

clades in hoc libro ſcriptas, *convenit illis apud Moſen Deut. XXIX.* 20. omnia dira, in hoc deſcripta libro, ei incumbant. *Uti quod apud Johannem ſequitur*: adimet Deus ſortem ejus de libro vitæ, deque ſacra urbe & ſcriptis in hoc libro, *reſpondet hiſce in Deuteronomio*: Et ejus nomen Jova de rerum natura deleat, eumque malis modis ab omnibus Iſraëlitarum tribubus, ut ferunt omnia fœderis dira in hujus legis libro ſcripta, ſecernat. *Porro* v. 17. *ejusdem capitis, hæc Johannis verba*: Et qui ſitit, veniat, & qui vult, ſumat aquam vitæ gratis, *neſcio an conferenda ſint cum Deut. XXIX.* 19. *puto enim illis occaſionem dediſſe iſta apud Moſen occurrentia*: ספות הרוה את־הצמאה addere potum ſitienti, *quanquam non nego ad Eſaiæ LV.* 1. *ſimul reſpexiſſe Johannem. Sequitur in Apocalypſi*: Teſtificor vero omnibus oraculi hujus libri dicta * audientibus: *Sic in Deuteronomio, eodem loco*: Qui hujus ſacramenti verba audierit &c. *Denique apud Johannem* v. 16. *Chriſtus ſe ῥίζαν vocare videtur oppoſite quaſi ad radicem de qua verſu præcedente XXIX.* 18. *Deuteronomii*: μήτις ἐστὶν ἐν ὑμῖν ῥίζα ἄνω φύουσα ἐν χολῇ καὶ πικρίᾳ.

Sed præterea juvat obſervaſſe diras ejusmodi atque obteſtationes, quales adducto Apocalypſeos loco habentur, libris apponi olim ſolitas non modo à Judæis, eorumque exemplo à Chriſtianis, ſed & à Romanis, Græcis & Barbaris. Ut fallantur viri eruditi, qui id negant, Alexander Morus p. 148. *Cauſæ Dei, & Humfredus Hodius capite XVI. libri, quem adverſus Ariſteæ Hiſtoriam edidit. Atque ita legibus quoque adjectas diras accepimus in eum qui illas abrogare auſus fuiſſet, quæ de re, ne alios jam commemorem, luculentus locus extat in diſſertatione Dionis Chryſoſtomi poſtrema p.* 667. *Similiter uti ſtatuis inſcriptæ diræ atque imprecationes, in eos, qui vel loco moverent, vel quocunque modo eis obeſſent, ut patet ex Philoſtrato in vita Herodis Attici p.* 557. *edit. Morelli, cui addes quæ Salmaſius ad inſcriptionem Herodis p.* 9. *ſeq. & ad Hiſtoriam Auguſtam adnotavit. Sic aris & ſepulcris appoſitæ diræ ac obteſtationes, ne violarentur, ut obſervatum Job. Mabillonio T.* 1. *Muſei Italici p.* 147. *& Aringho T.* 1. *Romæ ſubterraneæ p.* 138. *Ac nuper admodum Thyatiræ reperta*

* Quia Johannes non ſcribentes ſed audientes alloquitur, ideo Viro Clariſſ. Johanni Clerico parte 3. Artis Criticæ p. 243. obteſtatio iſta non tam videtur ad librarios pertinere quam ad impoſtores, etſi de librario audiente etiam recte accipi poteſt, qui prohibetur quicquam ſcribere præter ea quæ ſibi dictari audit.

inſcriptio † Græca Fabii cujusdam Zoſimi, ejusque uxoris Aureliæ Pe monumento dicata, in qua 1500. *denariorum pœna illi indicitur, alium ſepulcro intulerit, vel ſepulcrum quacunque ratione violaverit, rasve monumento inſculptas eraſerit.* DEi *etiam* Termini *ſtatuas qui loco movere ipſas auderent imprecabantur, ut familiæ ſuæ ſupere Confer rei agrariæ autores p.* 258. 259. *edit. Goëſianæ.*

Nusquam autem frequentius quam libris ſive præfixas ſive ad e cem etiam ſubjectas invenire eſt imprecationes, quarum cum aliquot etia num exempla in editis libris ſuperſint, longe plura tamen in MStis occur re codicibus, Joſephus Scaliger, Iſaacus Voſſius, & alii viri eruditi teſtan Triplici autem nomine potiſſimum execrationes libris additas reperi, quor primum eſt, ne citra voluntatem autoris adderetur aliquid demeretur atque adeo ſenſus corrumperetur, aut à librario ſive per oſcitantiam, ſ ex malitia in ignominiam aut detrimentum autoris perverteretur, aliumque veluti autorem referretur. Alterum eſt, ne cum ſolis myſtis que initiatis communicanda, temere profanis oculis proderentur, atque p miſcue vulgo propalarentur. Tertia denique cauſa adjunctarum libris rarum fuit, ne læderentur, aut auferrentur furto.

Poſtremi generis exemplum, ut alia jam omittam, extat in MSto cod Bodlejanæ Bibliothecæ quod memorat Georgius Hickeſius V. C. in catal librorum ſeptentrionalium, quem inſtitutionibus Grammaticæ ſuæ An Saxonicæ & Mœſo Gothicæ nuper adjecit, ex eoque depromtum ſuis cum a madverſionibus recudendum dedit Vir Clariſſ. Wilh. Ernеſtus Tentzel T. 3. dialogor. menſtruorum A. 1691. *p.* 674. *Ibi in fronte libri, Hickeſius l verba lecta à ſe refert:* Hoc Miſſale Leofricus Epiſcopus dat Eccle Sancti Petri Apoſtoli in Exonia ad utilitatem ſucceſſorum. Si qu illum inde abſtulerit, æternæ ſubjaceat maledictioni. Fiat. Fi Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. *Eadem Saxon quoque idiomate ibidem ſubjici, Hickeſius teſtatur. Similes imprecatio libris ſubjectas vide apud Joach Fellerum τὸν μαχαιρίτην in Catalogo MS rum Bibl. Liſſienſis Paulinæ p.* 441. 445. 446.

*Secundi generis diræ non inuſitatæ ſunt in libris Chemicorum Aſtrologorum. Ut ab Aſtrologis initium capiam, formulam ejusmodi a jurationis ex libro IV. Floridorum ſ. Anthologiorum Valentis Antioch (quod * opus tum hic Hamburgi, tum paſſim alibi in variis Bibliothe*

ma

† Vide Pauli Ricaut Hiſtoriam Status Eccleſiæ Græcæ hodierni cap. 2. p. 86. edit. M delburg.

* De hoc Vettio Valente, quem & ipſe MS. licet mutilum ante 300. annos exaratum ex bris Gudianis accepi, dictum à me eſt ſupra lib. III. c. 20.

manu exaratum delitescit) in lucem protraxit Seldenus ὁ μέγας noster ad marmora Oxoniensia p. 42. editionis ad Humphredo Prideaux procuratæ, tum in Prolegom. ad lib. de Diis Syriis c. 3. p. 35. & libro II. de Synedriis c. X. Sect. 4. Ὀφείλω σοι ἀδελφέ μου γλυκύτατε, καὶ ἵνα μυσαγωγός μου γένῃ τῇ συντάξει, κράνος μὲν ἀστέφανον καὶ κάλλον δυσκαιδεκάζωδον, ἡλιόβλητα καὶ σελήνην καὶ ἵππους πτέρυγας ἀστέρας, δι' ὧν ὁ πᾶς βίος ἡνιοχεῖται, αὐτὴν δὲ τὴν πρόνοιαν καὶ ἱερατάγκην ἐν ἀποκρύφοις ταύτα συνηρῆσθαι καὶ μὴ μεταδόναι τοῖς ἀπαιδεύτοις εἰ μὴ τοῖς ἀξίοις καὶ δυναμένοις διαφυλάσσειν καὶ ἀμείβεσθαι δικαίως, αὐξάτε ἐμοὶ συνάλλαξι τῷ εἰσηγησαμένῳ ἀείμνηστον καὶ ἀγαθὴν φήμην ἀπενέγκειν. Καὶ μάλιστα ἐπιγνόντας τὸ ἄφθονον, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας μέρος ὡς ὑπὸ ἀδελφῶν ἀνδρῶν ἐπιλελυμένον· αὐτοὺς ἐφώτισα. Μηδὲ παρέντας τὸ ἐμὸν ὄνομα ἑτέρους ἐπεισφέρειν τάξει συνάξει. Μὴ δὲ λαβεῖν τινα τῶν προγεγραμμένων ἢ μᾶλλον λέγειν, πρὸς τὸ ἀθέσαι τὰς ἐπιγνόντας, καὶ μὴ ψόγον ἐπενέγκαι. Καὶ ταῦτα μὲν φυλάσσεσθω, οἱ προειρημένοι θεοὶ πάντες ἵλεῳ ἔστωσαν, καὶ βίος ἀπαθὴς, καὶ καλὰ θύμιος λογισμῶν συνέλευσις. Ἐπισχεῖν δὲ, τὰ ἐναύλια, Μήτε γῆ βαπτὴ, μήτε θάλασσα πλωτὴ, μήτε πνοὰν πνοὰ, ἰσχὺς τε νεῦς. Καὶ πεπαιδευμένος ὑπάρχων ἀχρήματα βίον ἀνεπίτευκτον ἀγαθῶν ἐπάγει. Ἐὰν δέ τις τὰ μεταθάλασσα ἔχῃ κακῶς καὶ καλῶν ἀμοιβὴν, κακὰ τῶν ἐμοὶ μεταλάβοιεν. *Julius Firmicus initio libri septimi Matheseos, quam paganus adhuc scripsisse videtur, Mavortium suum jurejurando convenit* per fabricatorem Mundi Deum, qui omnia necessitate perpetuitatis excoluit, qui solem firmavit & lunam, qui omnium siderum cursus ordinesque disposuit, qui maris fluctus intra certos terræ terminos coarctavit, qui ignem ad sempiternam sibi substantiam inflammavit, qui terram in medio collocatam æquata moderatione suspendit, qui homines, feras, alites, & omnia animantium genera divina artificii Majestate composuit, qui terram perennibus fontibus rigat, qui ventorum flatus cum quadam facit necessitatis moderatione variari; qui ad fabricationem omnium quatuor elementorum, diversitate composita ex contrariis & repugnantibus cuncta perfecit, qui ortum ac occasum ac omnium terræ motuum per animæ descensum & ascensum in immortalitate æternæ perpetuitatis ordinavit: ne hæc veneranda, communia profanis vel imperitis auribus intimentur, sed iis tantum, quos animus incorruptus ad rectum vivendi ordinem casto ac pudico præsidio mentis instituit, quorum libata

fides, quorum manus ab omni sunt facinorum scelere separatæ, integris scilicet, pudicis, sobriis ac modestis, ut puro tantum mentis splendore decoratis integra se scientia divinationis insinuet. *Idem jusjurandum Mavortio in memoriam revocat Firmicus extremo libri octavi. Chymicorum similem adjurationem ex libro sub Isidis nomine ad filium Horum (qui illustris Pauli Vindingii beneficio una cum aliis Chemicis Græcis etiam apud me ex Bibl. Regis Galliæ Codice manu scriptus extat) vulgavit Olaus Borrichius in Hermetis, Ægyptiorumque sapientia vindicatæ c. 3. p. 47.* Ὁρκίζω σε εἰς οὐρανὸν, φῶς γῆν καὶ σκότος, ὁρκίζω σε εἰς πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ γῆν, ὁρκίζω σε εἰς Ἑρμῆν καὶ Ἀνουβίν, ὕλαγμα καὶ νεκρὸν δράκοντα τὸν Φύλακα, ὁρκίζω σε εἰς τὸν πόρθμιον ἐκεῖνον καὶ ἀχαίροντα ναύτιλον, ὁρκίζω σε εἰς τὰς τρεῖς ἀνάγκας καὶ μάστιγας καὶ ξίφος, τούτοις με ἐφορκίσας παρήγγειλεν, μηδενὶ παραδιδόναι εἰ μὴ μόνον τέκνῳ καὶ φίλῳ γνησίῳ, ἵνα εἶ ἄγιος σὺ καὶ σὺ εἶ ἅγιος. *Eodem in loco ex Christianis artis Chemicæ Magistris hanc formulam affert Borrichius:* ὁρκίζω σε, καλὲ πᾶ, εἰς μακαρίαν καὶ σεβασμίαν τριάδα, τὸ ἅγιον μὴ ἀπορρίπτειν κυσί.

Tertii denique generis diræ, uti ad S. Johannis sententiam propius accedunt, ita earum plura operæ pretium est exempla in medium adducere. Aristeas libro de LXX. interpretibus p. 33. editionis à me curatæ narrat Demetrium probata ab omnibus græca Interpretum versione, jussisse ex more diras imprecari ei, qui aliquid vel addere, vel detrahere, vel mutare ausurus esset. Πάντων ἢ ἐπιφωνησάντων, τοῖς εἰρημένοις ἐκέλευσε Δημήτριος, καθὼς ἔθος αὐτοῖς ἐστιν, εἴτις Δημοσιεύσει προσιθεὶς ἢ μεταφέρων τι τὸ σύνολον τῶν γεγραμμένων, ἢ ποιήσει ἀφαίρεσιν, καλῶς τοῦτο πράσσοντες, ἵνα Δὶ παντὸς ἀένναα καὶ μένοντα φυλάσσηται. *Etiam Eusebius octavo præparationis refert populum jubente Rege Ptolemæo, uno ore imprecatum fuisse diras ei qui quicquam in LXX. Interpretum translatione esset immutaturus. Ac verisimile est imprecationes illas, de quibus Aristeas, literis tum temporis consignatas fuisse. Equidem Hodyus hæc omnia à Judæis conficta esse non ambigit, sed cum eodem capite XVI. diras ejusmodi non minus Judæis quam Græcis, Romanisque inusitatas fuisse contendat, ut hæc inter se cohæreant, ipse viderit. Cæteroqui constat hodie quoque Judæos libris, quos typis exscribi curant, imprecationes & anathemata adjungere, feritura scilicet eos, qui se invitis libros recudere ausi fuerint. Adeo, ut Judæorum malleus Wagenseilius in telis igneis Satanæ p. 27. miretur, Magistratus Christianos hoc illis anathematizandi veluti privilegium publice concedere. Verum & aliis diris atque imprecationibus Judæi admodum sunt liberales, qua in parte convenit eis cum aliis quoque populis orientalibus.*

At

*At enimuero ad illas, de quibus dicere cœpimus, reverteamur diras, ex Ethnicis ſcriptoribus Artemidorus Daldianus in calce ſetandi librorum, quos de vanissimo * argumento ſcripſit, Deum Vindicem invocare non dubitat ſuper eos, qui aſſuere vel addere aliquid, vel quicquam demere iis haud verentur.* Ἀσομαι ἐλάγα τῶν ἐντυγχανόντων τοῖς βιβλίοις μήτε προσθεῖναι, μήτε τῶν ἐόντων ἀφελεῖν. Εἰ γὰρ δύναιτο τις τοῖς ἐμοῖς προσθεῖναι, μᾶλλον ἂν ἴδια ποιήσειεν. Εἰ δέ τινα τῶν γεγραμμένων τυγὰ δι' ἐμοῦ ταῖς Σιβύλλης περιττὰ δοκῇ, εἰς ἀφέσιμα μόνας χρήσθω, τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων μὴ ἐξαίρων. Θεὸν ἐπικαλῶ, καὶ φύλακα πάντων νομίζων τὸν Ἀπόλλωνα.

Ex Chriſtianis doctoribus Eccleſiæ S. Irenæus in extremo libri de octoade hanc adjurationem ſubnexuerat: Ὁρκίζω σε τὸν μεταγράφοντα τὸ βιβλίον τοῦτο κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἧς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀνιβάλῃς ὃ μεταγράφων, καὶ παραθῇσῃ αὐτὸ πρὸς τὸ ἀντιγράφον ἔστο ὅθεν μεταγράψῃ, ἐπιμελῶς. Καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψεις καὶ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ. *Quam formulam ** referens Euſebius lib. V. cap. 20. Hiſt. Eccleſ. χαρίεσσάν τινα συμπλοκὴν appellat, quinꝺ addit idem Euſebius:* Atque hæc utiliter ab eo dicta & a nobis commemorata ſunt, ut priſcos illos & ſine controverſia ſanctiſſimos viros, tanquam pulcherrimum exemplum exactiſſimæ diligentiæ ſemper ante oculos habeamus. *Itaverte hoc placuit Euſebio, ut ſimilem obteſtationem ſuis quoque adnexuerit libris, qualis hodieque in principio Chronici ab Hieronymo translati legitur, quam antiquiores codices literis grandioribus aureis exhibent, ut ab iis qui MSta tractarunt edoctiſumus. Conſimilem formam Ruffinus libris Or genis περὶ ἀρχῶν à ſe translatis præmiſit, quam memorat iterum invectiva in Hieronymum prima, conceptam his verbis:* Illud ſane omnem qui hos libros vel deſcripturus eſt vel lecturus, in conſpectu Dei Patris & Filii & Spiritus Sancti conteſtor atque convenio per futuri regni fidem, per reſurrectionis ex mortuis ſacramentum, per illum qui præparatus eſt Diabolo & angelis ejus æternum ignem, ſic non illum locum æterna hæreditate poſſideat, ubi eſt fletus & ſtridor dentium, & ubi ignis eorum non morietur, ne addat aliquid huic ſcripturæ, nec auferat, nec inſerat, nec immutet, ſed conferat cum exemplaribus unde conſcripſerat, & emendet ad literam & diſtinguat, & inemendatum vel indiſtin-

* Oneirocritica.

** Memorat eum Hieronymus lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis ubi de Irenæo agit. Sophronius autem Græcus Hieronymi interpres veſtigias ejus Verborum inſiſtere quam ex Irenæo ipſo vel Euſebio deſcribere formulam illam maluit.

distinctum codicem non habeat, ne sensuum difficultas, si distinctus codex non sit, majores obscuritates legentibus generet. *Eandem adjurationem in MSto suo codice Historiæ Eusebii à Rufino latine redditæ offendisse se memorat Scaliger, neque dubium est in veteribus libris manu exaratis formulas ejusmodi passim obvias esse, qualis occurrit etiam in calce Historiarum Gregorii Turonensis. Ælfricus quoque Abbas præfationem versioni Anglo-Saxonicæ capitum XXIV. priorum libri Geneseos præmissam claudit his verbis, apud Warthonum in auctario ad Usserii historiam dogmaticam de Scripturis sacrisque vernaculis p.* 386. Si quis istum librum exscribere velit, istum per Dei nomen obtestor, ut illum juxta autographum diligenter corrigat. Nollem enim ut per errata scriptionis aliquem in errorem ducat. Quod si contigerit, discrimen non meum erit, sed illius. Librarius negligens multum affert damni, si errata sua nolit corrigere. *Sic Anastasius Sinaita in Hodego p.* 218. *per filium Dei objurat librarios, ne omittant similem per omnia imaginem Domini crucifixi, cujusmodi ipse singulari industria delineavisset, apographis suis inserere, ut ex MSto codice Bibliothecæ Vindobonensis notat Lambecius lib. III. de Bibl. Cæsarea p.* 165. *Multa alia exempla prudens omitto, quibus annumerandum etiam illud, quod in codice Anglo-Saxonico reperit Georgius Hickesius:* Hunc Christus excœcet qui hoc obliteraverit. *Et hic Dionysii Corinthii locus apud Eusebium lib. IV. cap.* 23. *Hist. Ecclesiast.* Fratribus, ut scriberem, rogantibus scripsi Epistolas, sed illas ministri Diaboli Zizaniis alia eximentes alia vero adjicientes repleverunt, οἷς τὸ οὐαὶ κεῖται, quibus Væ in extremum judicium est repositum.

Denique in Clementinis à Cotelerio editis legitur contestatio pro iis, qui librum prædicationum Clementis accipiunt, ne illum temere quibusvis communicent neque addant aliquid aut adulterent &c. Vide T. I. Patrum Apostolicorum p. 603. 604. *Orientius quoque in deprecandi, ut vocat, cantico:* Quod si quem lædit spiritalis lectio, ei licebit lectionem spernere, non commutare lectionis formulam. Anguem magistrum falsitatis increpo, ut non adjicat neve demat literam. Si scriptor erratin mutanda litera, ignarus errat, venia à Christo præsto est. Nam non voluntas verum dextra labitur. Anguem &c. *Edidit Edmundus Martene in nova collectione scriptor. Eccles. p.* 36. *Sed hactenus. Nunc institutum persequamur.*

XIX. Ta-

XIX. TATIANUS Syrus * Philoſophia artibusque ac diſciplinis a) Græcorum diligenter excultus, ac multis peragratis regionibus delatus Romam, obſcœna ibi & crudeli ſuperſtitione offenſus b) Chriſtianis ſe jungere cœpit, innotuitque Juſtino Martyri, à cujus ore pependit, c) ac vicisſim alios & in his Rhodonem d) Romæ docuit, cæterum commune cum Juſtino Creſcentis Cynici e) odium expertus eſt. Juſtino hunc per Creſcentem delato & ad ſupplicium rapto, Tatianus evaſit Syriamque repetiit, & circa A.C.172. & duodecimum M. Aurelii Antonini f) hæreſin cœpit prodere, qua nomen ſuum mirum in modum apud Eccleſiam CHRISTI infamavit. Ex ſcriptis ejus nihil ad nos pervenit præter λόγον πρὸς Ἕλληνας g) ſcriptum circa A. C. 168. atque Clementi Alex. I. Strom. p. 320. Origeni l. contra Celſum p. 14. Euſebio IV. 16. & 29. Hiſt. & Hieronymo c. 29. de S. E. laudatum, quo probat Græcos illis quos vocent ipſi Barbaris hoc eſt Orientalibus omnia præclara debere, ὅτι μὲν τῶν ἐπιτηδευμάτων οὐκ Ἕλληνες καλλωπίζονται Ἑλληνικὸν, ἀλλὰ ἐν βαρβάροις τὴν ἔυρεσιν ἔσχηκε. Quoniam in hoc ſcripto nonnulla tangit ad temporum rationes facientia, hinc *Chronographus* dicitur Tatianus à Johanne Malala & auctore Chronici Alex.

L &

* Ipſe de ſe Tatianus p. 174. γεννηθεὶς ἐν τῇ τῶν Ἀσσυρίων γῇ. Hinc Σύρος τὸ γένος, Epiphanio dicitur. Sæpe enim inter ſe confunduntur Syria & Aſſyria. Conſer Allat. p. 7. ad Euſtath. in Hexaem. Damaſcenus de hæreſ c. 46. ἐλέγετο ὁ ἀπὸ Μεσοποταμίας ὁρμᾶσθαι. Unde in Meſopotamia Provincia Syriæ natum colligit Tentzelius ὁ μανιαρίτης p. 218. diſſ. ſelect. Sed habuit illud Damaſcenus ab Epiphanio qui XLVI. 1. tantummodo teſtatur Tatianum hæreſin produxiſſe, in Meſopotamia primum anno Antonini duodecimo διδασκαλεῖον προσῆσαι.

a) Ita accipendum apud Euſebium IV. 16 vocabulum σοφιστεύσας. Ut Tatianus de ſeipſo 170. σοφιστεύσας τοὺς ὑμέτερα quod p. 174. dicit ὁ καλὰ βαρβάρους φιλοσοφῶν, παιδευθεὶς ὑπ' πρῶτον τὰ ὑμέτερα, &c p. 170. τὰ καθ' ὑμᾶς βαρβάρου φιλοσοφίας ἀσπασάμην. alibi p. 162. ὁ καὶ ἐπίκουρον σοφιστεύων. Nihil ibi de *eloquentiæ Magiſtro*, quem egiſſe Tatianum perſuaſere ſibi viri doctiſſimi, etiam è veteribus Hieronymus ac Rufinus, ac forte Theodoretus. Nam Sophiſtam quidem Tatianum vocat, ſed hoc nomine Tatianus ſolet ipſe appellare Philoſophos, ut p. 173. πολλὰ γὰρ καὶ αὐτοὺς σοφισάμενοι. & p. 170. τί ἦκεν ἄτοπον καλὰ τὸν ἐκεῖθεν ὑμῖν σοφιστὴν γηράσκειν ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενον ubi per Sophiſtam illum non ſe, ut viſum Tentzelio p 215, ſed Solonem vel Socratem intelligit.

b) Tatianus Orat. contra Græcos p. 170. Conſer Abbatis de Longerue diſſ. de Tatiano.

c) Irenæus l. 30. Epiphan. 46. I.

d) Euſeb. V. 13.

e) Tatian. Orat. contra Græcos p. 157. 158. ubi ad Juſtinum θαυμασιώτατον appellat.

f) Antonini Pii, ſcribit Epiphanius XLVI 1 ſed Aurelium Antoninum quoque Pium nomine venisſe pluribus teſtimoniis probat Pagius ad A. C. 162 n 3.

Rufinus &c. Victorin. *adverſus omnes*: ſed videtur reſtius tranſferri *adverſus Græcos*, quibus Barbaros opponit.

& *Chronicon* ſcripſiſſe à Rufino traditur, ſive χρονογραφίαν ex loco Euſebii VI. 13. Hiſt. Teſtimoniis veterum de Tatiano perquam diligenter collectis & editioni Oxonienſi præmiſſis à Clariſſ. Wortho, addendum eſt hoc Euſtathii Antiocheni in limine Commentarii in Hexaëmeron: Κλήμης μὲν οὖν καὶ Ἀθηναγόρας καὶ πρὸς τούτοις Τατιανὸς, τῶν ἡμῖν ἐκ παλαιᾶς ἱστορίας καὶ ἔνδοξος καὶ ἐπιφανὴς καθ' ἡμᾶς ἀνεμάσσατο τὸν θεσπέσιον Μωυσέα ἱστορησαν, ἰδίως ἕκαστος ἐκ παλαιᾶς ἱστορίας ὑποχωὶν τὴν ἀπόδειξιν.

Tatiani Editiones.

Græce è Jo. Friſii Codice (quem ab Arnoldo Arlenio Peraxylo Venetiis acceperat cum alio Codice collatum) primum edidit *Conradus Gesnerus* Tiguri 1546. fol. apud Froſchoveram cum Antonii Meliſſa & Maximi ſententiis, ac Theophilo ad Autolycum. Ab hujus editionis lectionibus ſine cauſa quandoque receſſiſſe poſteriores editiones, queritur Wilh. Worthus.

Latine eodem Geſnero interprete, qui notas etiam addidit. ibid. eodem anno fol. Recuſa deinde Geſneri verſio in Bibliothecis Patrum, Pariſ. 1575. 1589. 1610. Colon. 1618. & in noviſſima Lugdunenſi 1677. Tomo II.

Græce & Latine cum Geſneri verſione in Orthodoxographis Jo. Heroldi A. 1555 Baſil. fol. & in auctario Bibliothecæ Patrum cum *Ducæi* notis Pariſ. 1624. fol. & cum Juſtino Martyre, Athenagora, Theophilo ad Autolycum & Hermia Pariſ. 1615. & 1636 & Colon ſive Witebergæ potius 1686. fol. cui poſtremæ editioni additæ B. D. *Chriſtiani Kortholti* notæ, Kilonii antea A. 1675. fol. editæ.

Denique ſeparato Volumine, nitidis typis, cum Geſneri verſione, ejusdemque & Ducæi ac Kortholti integris notis, ſuisque novis animadverſionibus edidit *Wilhelmus Worth* Archidiaconus Wigornienſis duorum Codicum Regiorum Pariſ. & tertii Etonenſis lectionibus uſus. Oxon. 1700. è theatro Scheldoniano & ſubjuncta ad calcem voluminis Hermiæ irriſione gentilium Worthi & Tho Galei notis illuſtrata. Idem Worthus editioni ſuæ libri Tatianei addidit præter Friſii & Gesneri præfationes, & p. 155. conjecturas Pearſonii, etiam ea quæ de Tatiano ejusque doctrina Georgius Bullus in defenſione fidei Nicænæ, tum Nourrius in Apparatu ad Bibl. Patrum Sec. 2. diſſ. V. nec non Vir eruditiſſimus Ludovicus du Four *de Lon:*

Longuerue, Abbas ſeptem tomium in Theraſcia, diſſertatione antea inedita de Tatiano diſſeruerunt. Qui poſtremus in Oratione ad Græcos jam nonnulla ſatis diſerta hæreſeos Tatiani veſtigia ſibi obſervaſſe videtur.

Plura de Tatiano Ittigius diſſ. de hæreſiarchis ſect. 2. c. 12. & in ſelectis Hiſt. Eccleſ. ſæculi ſecundi Capitibus, Johannes item Franciſcus Buddeus diſſ de hæreſi Valentinianorum p. 519. ſq. Hæreſin Tatiani Encratitarum auctoris, ſectatorisque Valentinianorum ac Marcionitarum, oppugnatam olim à *Muſano*, teſtatur Euſebius IV. 28. Eandem refellunt ex antiquis qui exſtant ſcriptoribus Irenæus & Epiphanius.

Suppoſita Tatiano Harmonia Evangelica.

Harmonia Evangelica quam ſæculo VI. ſub Tatiani nomine venditavit * *Victor Capuanus*, quamque latine exhibent Oxthodoxographorum utraque editio & Bibliothecæ Patrum, verſioque exprimit antiqua Theotiſca: commentario autem illuſtravit ſæculo XII. poſt CHRISTUM natum Zacharias Chryſopolitanus ** neutiquam eſt Tatiani Evangelium Διὰ τεσσάρων, quod longe aliter à veteribus deſcribitur: Neque ad Tatianum veluti auctorem referri poteſt Harmonia altera quæ illi ſolet conjungi, quæque ſub † *Ammonii Alex* nomine ex Ottomari Luſcinii verſione primum lucem vidit Auguſtæ Vindel. 1523. deinde recuſa Erfurti eſt 1544. 8. ex recognitione Caſp. Bruſchii, atque ſub Tatiani nomine exhibetur in Tomo ſecundo Bibl. Patrum parte 2. p. 204. Lugd. A. 1677. Verſionem Theotiſcam primus è MS. Franciſci Iunii A. 1706. 4. edidit cum notis noſter cum viveret amicus *Jo. Philippus Palthenius* Profeſſor doctiſſimus Gryphiswaldenſis, præmaturo fato extinctus Ult. Maji 17 0. Loca quædam illius Verſionis rectius interpretabitur Vir nobiliſſimus *Thedoricus von Stade*, cujus Otfridum & Grammaticam Theotiſcam avide exſpectamus. Vide etiam ſi placet ſpecimen Veteris Harmoniæ Evangelicæ Francice ſcriptæ apud Hickeſium T. I. Theſauri linguar. ſeptentrional p. 189. ſq.

* Vide Nourrii Apparat. ad Bibl. Patrum p. 553. ſeq. & quæ pridem notari in Codice Apocrypho Novi Teſt.

** Zachariæ Chryſopol. Commentarius exſtat Tomo XIX. Bibliothecæ Patrum edit. Lugd.

† Hunc Ammonium Alex. Operis *de conſenſu Moyſis & Jeſu, Harmonieque*, unde deinde Canones ſuos perficiendi anſam cepit Euſebius, *Evangelicæ* auctorem, cum Ammonio Sacco Ethnico Philoſopho Plotini per annos undecim præceptore male confundunt viri docti, ut notatum à me ſupra eſt lib. IV. c. 26. ubi de variis Ammoniis. Verſio Theotiſca Tatianum vocat Alexandrinum, cum Ammonius Alexandrinus fuerit, Tatianus Aſſyrius.

Scripta Tatiani deperdita.

Πολύτι πλῆθος συγγραμμάτων relictum fuiſſe à Tatiano teſtatur Eu bius IV. 29. Hiſt. *infinita Volumina*. Hieron. c. 29. de S. E.

Evangelium διὰ τεσσάρων, amputatis genealogiis & aliis omnil quæ Dominum ex ſemine David ſecundum carnem nati oſtendunt. Theodorit. l. 1. c. 20. hæret. fab. Confer Co cem Apocryphum Nov. Teſt. p. 379. ubi refellitur er eorum, qui cum Evangelio Hebræorum confuderunt ap Epiphan. hæreſi 46. Multa etiam de Tatiani Evangelio v doctiſſimi Ittigius, Tentzelius &c.

Epiſtolarum Apoſtoli Pauli recenſio Metaphraſtica, ornatioril verbis nonnulla ſtudens efferre. Euſeb. IV. 29. Hiſt. (Nc nullas Pauli Epiſtolas plane *repudiaſſe* ſcribit Hieron. in E ſtolam ad Titum prooemio.)

Ex Veteri Teſtamento λόγοι ſelecti, quibus ſolis utebantur T tiani ſectatores, jactatis contra ſub Andreæ, Johannis, & Tl mæ nomine ſcriptis Apocryphis. Epiphan. XLVII, 1.

Πρὸς τὰς ἀποφαινούσας τὰ θεῖα θεῖα. *Adverſus eos qui rebus div fidem detrahunt.* Tatianus ipſe p. 173. contra gentes.

Περὶ ζώων *de animalibus* idem p. 154.

Περὶ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα καταρτισμοῦ, de perfectione ſecundi CHRISTUM. Clemens Alex. III. Strom. p. 406.

Προβλεμάτων βιβλίον *Quæſtionum liber* ſuper obſcuris S. Scriptu locis, quem examini ſubjicere inſtituit Rhodon. vide Euſ V. 13. Hiſt.

Alii Tatiani.

Tatianus dux ſub M. Antonio militans. Plutarch. in Antonii vit 933.

Tatianus orator, πίθηκος cognomento dictus. Vide Cælium Rl digin. III. 10. Antiq. Lect.

Tatianus ad quem Gregorius Thaumaturgus ſcripſit librum de anii de quo infra in Gregorio.

Tatianus cujus beneficentiam laudat Libanius Orat. XV. T. 2. p. 438 ad quem plures ſunt Libanii Epiſtolæ: haud diverſus à Tatia

Ægy

APOLOGIA latine ex *Jo. Langi* verſione cum ejus commentario, inter Juſtini Martyris opera T. 1. p. 217. Baſil. 1565. fol. & ex verſione *Suffridi Petri* cum ſcholiis ejus uberioribus. Colon. 1567. 8. *Græce vero & Latine* cum *Conradi Geſneri* verſione ac notis Tiguri 1557. 8 Baſil. 1558. 8. *Gallice* per *Guidonem Gauſſartum* Pariſ 1574. 8.

UTRUMQUE OPUS Latine, Apologia ex *Conradi Geſneri* & liber de reſurrectione ex *Nannii* verſione recuſum in Bibliothecis Patrum, ut Pariſ. 1575. 1589. 1609. Colon. 1618. & noviſſime Lugd. 1677. T. 2.

Græce & Latine cum iisdem verſionibus ad calcem libri ſubjunctis ex H. Stephani recenſione, qui Apologiæ MS. Codicem Græcum è Bibl. Galliæ, & libri de reſurrectione Romæ à Guil. Sirleto accepit, ſtylumque Athenagoræ plenum hyperbatis, paſſim parentheſibus diſtinxit, caſtigationesque addidit. Pariſ. 1557. 8.

Cum iisdem verſionibus, & Geſneri ad Apologiam, *H. Stephani* ad utraque notis. Tiguri 1559. fol. inter Theologorum aliquot Græcorum veterum Orthodoxorum ſcripta, quæ ſunt Canones SS. Apoſtolorum & XIII. Conciliorum, Ignatii Epiſtolæ, Æneæ Gazæi Theophraſtus, Demetrii Cydonii de morte contemnenda, Hermiæ irriſio Philoſophorum gentilium & Agapeti ſcheda Regia ad Juſtinianum Imp.

Cum iisdem verſionibus, notisque *Frontonis Ducæi*. In Auctario Bibliothecæ Patrum Pariſ. 1624. fol.

Cum iisdem verſionibus & notis brevibus *Jo. Felli* Oxonienſis Epiſcopi. Oxon. 1682. 12. è theatro Scheldoniano.

Apologia cum Suffridi Petri, & liber de reſurrectione cum Nannii verſione, additis notis variorum & novis *D. Adami Rechenbergii*, Theologi hodie Lipſienſis animadverſionibus. Lipſ. 1684. 1685. 8. duobus Vol.

Apologia cum Geſneri, & liber de reſurrectione cum Nannii verſione, notisque integris Variorum, novisque commentariis *Eduardi Dechair*, qui Græca in ſectiones diviſa ad priores editiones & MSS. 2. Bodlejanum & Etonenſem recenſuit atque verſiones paſſim caſtigavit, Baroniique nonnulla (ex Annalibus ad A. C.) & Petri Halloixii ac Dodwel-

ptus à Spiritu S. est, ut ad exemplum magni Pauli, ex persecutore Doctor effectus sit illius fidei quam fuisset persecutus. Hujus discipulus Clemens Stromateus Clementisque Pantænus. *Apologiam* videtur scripsisse Athenagoras intra annum CHRISTI 177. & 180. obtulisseque M. Aurelio Antonino & L. Commodo b) quorum nomen in MSS. Codicibus constanter præfixum legitur, etiam in Bononiensi, quem memorat Mabillonius T. 1. Musei Ital. p. 196. Quanquam Clariss. Bælius in Lexico Historico Gallice edito negat unquam oblatam publico Christianorum nomine sed tantum scriptam privatim ab Athenagora. perinde ut in Gallia ab A. 1684. multi è Reformatis persecutionem passis libellos ejuscemodi supplices & Apologias ad Regem scripserunt ediderunt que, Regi nunquam oblatas. Cæterum de Athenagora ejusque scriptis videat lector, si placet, quæ prolixius commentati sunt eruditi Viri, Pagius & Basnagius ad Baronium, Tillemontius, Caveus, Nourrius, Dodwellus, Tentzelius atque Ittigius, ne de aliis jam dicam. Mihi quidem sufficerit *Apologiæ* & alterius *libri* insignis *de resurrectione mortuorum* editiones atque interpretes bona fide retulisse. Nam de MSS. Codicibus videndus Nourrius Apparat. ad Bibl. Patrum p. 483.

LIBER DE RESURRECTIONE sive uberiora ex illo libro excerpta *latine* interprete *Marsilio Ficino* sæpius vulgata atque in Ficini operibus Tomo 2. leguntur. Integrum librum post *Georgii Vallæ* versionem Venet. 1498. fol. cum aliis c) variorum scriptis editam primus ex unico MS. *Græce* vulgavit novamque versionem suam addidit *Petrus Nannius*, Paris. 1541. 4. & Lovanii, quæ editio *Græcolatina* repetita in Micropresbytico ex officina Henrici Petri vulgato Basil. 1550. fol. p. 470. & in Orthodoxographis Johannis Heroldi ibid. A. 1555. fol. p. 351. Sed latine hic liber Athenagoræ Nannio interprete subjectus Philoni Judæo ex Gelenii versione edito Basil. 1552. & Italice vertit *Hieronymus Faleti* Venet. 1556. 4. apud Aldum. Anglice *Richardus Porderus* Lond. 1573.

APO-

b) Integrum Commodi nomen Lucius Ælius Aurelius Commodus, ut patet ex numis illo v. g. quem exhibet Tristanus T. 1. p. 718. Non itaque opus est in inscriptione Apologiæ Athenagoræ pro Lucio Ælii nomen reponere, ut suadebat Steph. le Moyne notis ad Varia sacra p. 170.

c) Scripta illa à Georgio Valla junctim edita recensui lib. IV. c. 25. ubi de scriptis Aphrodisei num. 12.

APOLOGIA latine ex *Jo. Langi* verſione cum ejus commentario, inter Juſtini Martyris opera T. 1. p. 217. Baſil. 1565. fol. & ex verſione *Suffridi Petri* cum ſcholiis ejus uberioribus. Colon. 1567. 8. *Græce vero & Latine* cum *Conradi Geſneri* verſione ac notis Tiguri 1557. 8 Baſil. 1558. 8. *Gallice* per *Guidonem Gauſſartum* Pariſ 1574. 8.

UTRUMQUE OPUS Latine, Apologia ex *Conradi Geſneri* & liber de reſurrectione ex *Nannii* verſione recuſum in Bibliothecis Patrum, ut Pariſ. 1575. 1589. 1609. Colon. 1618. & noviſſime Lugd. 1677. T. 2.

Græce & Latine cum iisdem verſionibus ad calcem libri ſubjunctis ex H. Stephani recenſione, qui Apologiæ MS. Codicem Græcum è Bibl. Galliæ, & libri de reſurrectione Romæ à Guil. Sirleto accepit, ſtylumque Athenagoræ plenum hyperbatis, paſſim parentheſibus diſtinxit, caſtigationesque addidit. Pariſ. 1557. 8.

Cum iisdem verſionibus, & Geſneri ad Apologiam, *H. Stephani* ad utraque notis. Tiguri 1559. fol. inter Theologorum aliquot Græcorum veterum Orthodoxorum ſcripta, quæ ſunt Canones SS. Apoſtolorum & XIII. Conciliorum, Ignatii Epiſtolæ, Æneæ Gazæi Theophraſtus, Demetrii Cydonii de morte contemnenda, Hermiæ irriſio Philoſophorum gentilium & Agapeti ſcheda Regia ad Juſtinianum Imp.

Cum iisdem verſionibus, notisque *Frontonis Ducæi*. In Auctario Bibliothecæ Patrum Pariſ. 1624. fol.

Cum iisdem verſionibus & notis brevibus *Jo. Felli* Oxonienſis Epiſcopi. Oxon. 1682. 12. è theatro Scheldoniano.

Apologia cum Suffridi Petri, & liber de reſurrectione cum Nannii verſione, additis notis variorum & novis *D. Adami Rechenbergii*, Theologi hodie Lipſienſis animadverſionibus. Lipſ. 1684. 1685. 8. duobus Vol.

Apologia cum Geſneri, & liber de reſurrectione cum Nannii verſione, notisque integris Variorum, novisque commentariis *Edwardi Dechair*, qui Græca in ſectiones diviſa ad priores editiones & MSS. 2. Bodlejanum & Etonenſem recenſuit atque verſiones paſſim caſtigavit, Baroniique nonnulla (ex Annalibus ad A. C.) & Petri Halloixii ac Dodwel-

desquelles noſtre ville n' a pû eſtre exempte, & en a ſenty un coup ſi orbe, que à ſon occaſion nous voyons maintenant les ſciences & eſtudes n' avoir plus de vigueur en icelle, & nos eſcholes s' en aller du tout perduës. Ex quibus certum eſſe conficit Huetius p. 44. libri de origine fabular. Romanenſium, auctorem non eſſe Athenagoram, qui ſecundo poſt Chriſtum natum ſæculo ſcripſit, ſed alium qui vixit poſt direptam ab Alarico Græciam; vel potius poſt oppreſſum noviſſime Græcum Imperium à Turcis, confictum eſſe exiſtimat hoc opus ab aliquo è viris doctis Cardinalis Arminiaci familiaribus, nominatim à Gvilelmo forte Philandro. *Mille*, inquit, *in locis temporum horumce ultimorum agnoſco mores & inſtituta antiquis incognita, quin & agendi ratio Sacerdotum & puellarum Hammoni conſecratarum tam ſimilis noſtrorum Monachorum & virorum religioſorum conventibus regiminique ita congruens longe diſſentiunt ab iis rebus, quas & hiſtoria nos edocet de iis temporibus & locis quibus vita Monaſtica nata eſt & adolevit. Ea cum quam auctor adhibet in explicandis quibusdam priſcis ritibus qui à noſtris differant, in hominem tantum recentiorem cadit. - - - Multa adnotat ad priſcos auctores qui exſtant ad hunc diem, eosque illuſtrat, potiſſimum vero Herodotum, Plutarchum, & Curtium, Jamblichum Philoſ. & Heliodorum, ex quibus precipue ſic tanquam ex fontibus totam ſua fabula hauſit materiam. Sed & obſervationes quoque alias addit illis contrarias & adverſas, quas priſcus aliquis auctor & rerum antiquarum peritior haud quaquam protuliſſet - - - Idem in media Gracia luce litem capitalem inſtituit eâdem & ſerie & forma, ac ſi in ipſo Lutetiæ foro inſtitueretur - - Brigittariæ nomen ad exemplum nominis S. Brigitæ Scoticæ virginis haud dubie effictum &c. - - Suam Architectonicæ artis peritiam auctor ad faſtidium usque oſtentat. - - Scimus omnes Cardinalem Arminiacum Architectonicæ arti impenſe fuiſſe deditum. Philander Vitruvii commentator ipſi cliens erat addictiſſimus, vir certe in ea arte ſæculi ſui ſcientiſſimus, & literis quoque quas humaniores vocant ornatiſſimus. Quid quod Architectura falſi illius Athenagoræ ad Architecturam Vitruvii quadrat aptiſſime?* His non obſtantibus, fuere tamen qui adhuc cenſerent ampliandum, ut Colomeſius in Paralipom de Scriptoribus Eccleſ. Sed quia nemo hactenus fuit qui Græcum codicem proferret, non difficulter aſſentior virorum doctiſſimor. ſententiæ tot argumentis nixæ, recentius eſſe commentum, & de virtutibus vitiisque hujus dramatis lectores ad eundem Huetium p 53. ſeq ablego, qui p. 57. ſeq. præterea obſervat plane ad imitationem Heliodori totum opus eſſe compoſitum, iisdem fere nominibus amantium, eventibus multum ſimi-

libus,

ibus, eodemlibrorum numero. Huetio adſtipulatur etiam Nicolaus Nourrius T. 2. apparat. ad Bibl. Patrum diſſ. 3. p. 481. Editiones hujus operis, Athenagoræ tributi lectuque non injucundi duæ prodierunt, priorem ipſe poſſideo, Clariſſ. Baylio etiam memoratam editamque Pariſiis apud Mich. Sonnium A. 1599. 12. foliorum 380. cum privilegio Regis, & præfatione Bernhardi Sanjorry, Cal. Octobr. 1596. Alteram Pariſ. 1612. apud Dan. Gvillemot excuſam, in Bibliotheca Iſaaci Voſſii evoluiſſe ſe teſtatur præſtantiſſimus Caveus.

Athenagoræ alii.

Fuere & alii Athenagoræ, quorum decem vel undecim obſervavi. 1) Athenagoras qui cum Pharnabazo & Apollonide Chio vinctus traditus eſt Macedonibus, teſte Curtio IV. 5. 17. 2) Athenagoras Cymæus ſive Cumanus, cujus meminit Cicero pro Flacco. 3) Athenagoras Argivus cujus mentio apud Sextum Empiricum I. Pyrrhon. Hypotheſ. p. 27. 4) Athenagoras rei Ruſticæ Scriptor apud Varronem ac Columellam lib. I. c. I. 5) Athenagoras Chirurgus cujus meminit Martialis VIII. 41. IX. 97. &c. 6) Athenagoras Mileſius de quo Diodorus Sic. lib. XX. T. 2. p. 820. ſq. 7) Athenagoras Epiſcopus Byzantinus ab Andrea Apoſtolo nonus, in Philippi Cyprii Chronico Eccleſiæ Græcæ p. 4. 8) Athenagoras cui Boëthus teſte Photio cod. CLIV. dedicaverat librum ſuum περὶ τῶν παρὰ Πλάτωνι ἀπορουμένων λέξεων. 9) Athenagoras princeps Mitylenes, cujus mentio in hiſtoria, ſive dramate potius erotico Apollonii Tyrii p. 694. ſqq. in M. Velſeri Operibus. 10) Athenagoras Rhetor ineptus quem perſtringit Ammiani Epigramma II. 46. p. 248. Anthologiæ. 11) Athenagoras Regis Philippi Maced. præfectus Liv. XXXI. 27.

XX. THEOPHILUS ex Ethnico a) & ipſe Chriſtianus, atque hinc Antiochiæ Epiſcopus, b) Erotis ſucceſſor, ſcripſit poſt

a) Theophilus ad Avtolycum lib. I. p. 78. D. Tentzelii diſſ. ſelect. p. 209. ſeq. Caveus, Tillemontius & Halloixius in vita Theophili &c.

b) Ita Euſebius IV. 24. Hiſtor. & Hieron c. 25. de S. E. atque in Epiſt. 151. ad Algaſiam. Martyrolog. Rom. 13. Octobr. Etiam in Codice MS. Regis Chriſtianiſſimi libris Theophili hic titulus præfigitur: Θεοφίλου πατριάρχου ἐκ τῆς Ἀντιοχείας πρὸς Αὐτόλυκον Ἕλληνα, περὶ τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως, καὶ ὅτι τὰ θεῖα λόγια τὰ καθ'

poſt M. Aurelii Veri mortem circa A. C. 181. non diu ante obitum ſuum *libros III.* πρὸς τὸν τῶν χριστιανῶν πίστεως c) *ad Autolycum* tum adhuc Ethnicum d) cæterum virum eruditum ac librorum helluonem e) qui noctes ſolidas inter libros libenter ſoleret conſumere, & veritatis cupidiſſimum. f)

Primus *Græce* ex Arlenii codice quem Venetiis Jo. Friſius deſcripſerat, edidit *Conradus Geſnerus* Tiguri 1546. fol. cum Antonii & Maximi locis communibus, Maximi Centuris & Tatiano. Atque eodem anno ibidem *latine*, *Conrado Clauſero*, non ut Clariſſ. Nourrius p. 506. affirmat, Geſnero interprete. Geſnerus hoc inſcribit titulo: *de DEo & fide Chriſtianorum contra gentes*, *Inſtitutionum libri tres*, *ad Autolycum.* Inſtitutionum libros appellat, quod Euſebius dixit συγγράμματα. Vide Geſneri Epiſtolam de ſcriptis à ſe editis p. 23. b.

Latine

καθ' ἡμᾶς ἀρχαιότερα καὶ ἀληθέστερά εἰσι Αἰγυπτιακῶν καὶ Ἑλληνικῶν καὶ πάντων τῶν ἄλλων συγγραφέων. Equidem Gennadius c. 33. de S. E. libros tres de fide ſub Theophili Alexandrini nomine titulatos legiſſe ſe ſcribit. Et H. Dodwello librorum ad Autolycum auctor videtur Theophilus Antiochenus junior qui ſcripſerit poſt annum CHRISTI 205. ſub Severo Imp. quam ſententiam defendit in Obſervationibus ad Opera poſtuma Jo. Pearſonii p. 11. ſeq. tum in ſingulari diſſ. adhuc inedita, quam cum nova quam jam pridem parat librorum Theophili editione & diatriba ſua de Theophilis luci non invidebit V. C. *Gottlieb* ſive Theophilus *Schelwigius*, humaniorum litterarum in Gedanenſi Gymnaſio Profeſſor. Verum libenter aſſentior Euſebio & Hieronymo, præcipue cum Gennadius titulo illi nec ipſe habuerit fidem, & Dodwelli objectionibus jam ſatisfeciſſe videantur Tillemontius ad vitam Theophili T. 3. Memor. Hiſt. Eccleſ. nota 2. & Caveus parte altera Hiſt. literariæ. Idem Dodwellus librum tertium Theophili (quem *de temporibus* vocat Lactantius lib. 1. c. 23. quoniam temporum rationes in eo ab orbe condito ad M. Antonini Veri imperium ſuccincte pertexit) ſeparatim ſcriptum & ante priores duos Autolyco miſſum exiſtimat, ut laudatus Schelwigius me docuit, quod minus videtur eſſe à veri ſimilitudine alienum, atque ſuboluit etiam Grabio p. 220. T. 2. ſpicileg.

c) Hunc titulum habent in MS. Regis Galliæ, teſte Sirmondo in limine notar. ad Rufini librum de fide. T. 1. Opp. p. 273. Ibidem libros tres de fide, quos ſub Theophili Alex nomine Gennadio lectos jam dixi, à tribus Theophili ad Autolycum libris Sirmondus, præter rem, ut opinor, diſtinguit.

d) Theophilus ad Autolycum lib. 1. p. 69. b. & lib. 3. 119. a.

e) Lib. 3. p. 119. a. 138. d.

f) Lib. 1. p. 69 b. lib. 3. p. 127. b. Scripſiſſe tamen Autolycum libros adverſus Chriſtianos, ut Tillemontio videtur, ægre mihi perſuadeo. Neque apud Theophilum initio lib. 1. λόγος ita accipere neceſſe eſt.

XIX. TATIANUS Syrus,* Philoſophia artibuſque ac diſciplinis a) Græcorum diligenter excultus, ac multis peragratis regionibus delatus Romam, obſcœna ibi & crudeli ſuperſtitione offenſus, b) Chriſtianis ſe jungere cœpit, innotuitque Juſtino Martyri, à cujus ore pependit, c) vicissim alios & in his Rhodonem d) Romæ docuit, cæterum communem cum Juſtino Crescentis Cynici e) odium expertus eſt. Juſtino hunc per Crescentem delato & ad ſupplicium rapto, Tatianus evaſit Syriamque repetiit, & circa A.C. 172. & duodecimum M. Aurelii Antonini f) hæreſin cœpit prodere, qua nomen ſuum mirum in modum apud Eccleſiam CHRISTI infamavit. Ex ſcriptis ejus nihil ad nos pervenit præter λόγον πρὸς Ἕλληνας g) ſcriptum circa A. C. 168. atque Clementi Alex. I. Strom. p. 320. Origeni I. contra Celſum p. 14. Euſebio IV. 16. & 29. Hiſt. & Hieronymo c. 29. de S. E. laudatum, quo probat Græcos illis quos vocant ipſi Barbaris hoc eſt Orientalibus omnia præclara debere, ὅτι ἀδύνατος τοῖς ἐπιδημήσασιν εἰς Ἕλληνας παλαιοτέρους Ἕλληνικὸν, ἀλλὰ εἰς βαρβάρων τὴν ὑμετέρων ἰσχύειν. Quoniam in hoc ſcripto nonnulla tangit ad temporum rationes facientia, hinc *Chronographus* dicitur Tatianus à Johanne Malala & auctore Chronici Alex.

L &

* Ipſe de ſe Tatianus p. 174. γεγονὼς ἐν τῇ τῶν Ἀσσυρίων γῇ. Hinc Σύρος τὸ γένος, Epiphanio dicitur. Sæpe enim inter ſe confunduntur Syria & Aſſyria. Conſer Allat. p. 7. ad Euſeb. in Hemein. Damaſcenus de hæreſ. c. 46. ἐλάγησε δὲ ἀπὸ Μεσοποταμίας ὁρμώμενος. Unde in Meſopotamia Provincia Syriæ natum colligit Tentzelius ὁ φιλόκριτος p. 218. diſſ. ſelect. Sed habuit illud Damaſcenus ab Epiphanio qui XLVI. 1. tantummodo teſtatur Tatianum hæreſin proditurum, in Meſopotamia primum anno Antonini duodecimo διδασκαλεῖον πρεσβύτας.

a) Ita accipiendum apud Euſebium IV. 16. vocabulum σοφιστεύσας. Ut Tatianus de ſeipſo 170. σοφιστεύσας μὲν ὑμέτερα quod p. 174. dicit ὁ καλὰ βαρβάροις Φιλοσοφῶν, παιδευθεὶς δὲ πρῶτον τὰ ὑμέτερα, & p. 170. ὁ καὶ ὑμᾶς βαρβάρους Φιλοσοφίας αἰσθομένους ἀμῶν. alibi p. 162. ὁ καὶ ἐπίκτητον σοφιστεύων. Nihil ibi de *eloquentiæ Magiſtro*, quem egiſſe Tatianum perſuaſere ſibi viri doctiſſimi, etiam è veteribus Hieronymus ac Rufinus, ea forte Theodoretus. Nam Sophiſtam quidem Tatianum vocat, ſed hoc nomine Tatianus ſolet ipſe appellare Philoſophos, ut p. 173. πολλοὶ γὰρ καὶ αὐτῶν σοφισταί. & p. 170. τί δῆτα ἄτοπον καὶ τὸν οἰκεῖον ὑμῶν σοφιστὴν γνησιώτερον πολλὰ διδασκόμενον ubi per Sophiſtam illum non ſe, ut viſum Tentzelio p. 219. ſed Solonem vel Socratem intelligit.

b) Tatianus Orat. contra Græcos p. 170. Conſer Ahlwardt de Longerue diſſ. de Tatiano.

c) Irenæus I. 30. Epiphan. 46. 1.

d) Euſeb. V. 13.

e) Tatian. Oratione contra Græcos p. 157. 158. ubi ad Juſtinum θαυμασιώτατον appellat.

f) *Antonini Pii*, ſcribit Epiphanius XLVI. 1. ſed Aurelium Antoninum quoque Pii nomine veniſſe pluribus teſtimoniis probat Pagius ad A. C. 162 n. 3.

g) Rufinus & Hieron. *adverſus gentes*: ſed videtur rectius transferri *adverſus Græcos*, quibus Barbaros opponit.

quoquam factum. Utique igitur assentior Cotelerio k) Tillemontio l) & aliis viris eruditis, qui hos Commentarios Theophili Antiocheni esse negant, licet ex Theophili commentariis ab Hieronymo lectis & aliis perantiquis scriptoribus excerpta continere mihi persvadeo, unde non mirum in illis reperiri quæ cum Theophili libris ad Avtolycum & aliis vetustissimis monumentis conveniunt, ut monet Richardus Simon libro 3. Hist. Criticæ N. T. p. 7. Editiones horum Commentariorum nullas comperi nisi quæ in Bibliothecis Patrum exstant Paris. 1589. 1609. 1654. Colon. 1618. & Lugd. 1677. cujus postremæ editionis paginas paullo ante allegavi.

Scripta Theophili Antiocheni deperdita.

Contra Hermogenem. Euseb. IV. 24. Hist. Hieronymus c. 25. de Script. Eccles. Theodorit. lib. 1. de hæret. fab.

Contra Marcionem, Euseb. Hieron. & Theodorit.

Κατηχητικὰ τινα αὐτοῦ βιβλία. Euseb. quod Hieron. reddit: *breves elegantesque tractatus ad ædificationem Ecclesiæ pertinentes.* Niceph. IV. 9. θείων μεγαλ κατηχήσεων.

Legi & sub nomine ejus, inquit Hieronymus, *in Evangelium, & in Proverbia Salomonis Commentarios, qui mihi cum superiorum Voluminum elegantia & phrasi non videntur congruere.*

Alii Theophili.

1. *Theophilus* Comicus Veteris Comœdiæ, de quo supra lib. 2. c. 22.
2. Theophilus Geographus & Historicus, Josepho, Plutarcho, Ptolemæo & Stephano laudatus, de quo Vossius in Hist. Græcis.
3. Theophilus qui de agricultura scripsit, memoratus Varroni & Columellæ.
4. Theophilus nobilis (vel Alexandrinus, ut Syrus auctor Lexici apud Tentzelium p. 208. diss. select. vel) Antiochenus à Petro Apostolo ad Christianam fidem perductus, si credimus scriptori recognitionum Clementis X. 71. Idem nempe κράτιστος ille θεόφιλος cui S Lucas Evangelium & Acta Apost. inscripsit, quemque * cum Antiocheno nostro Episcopo male confundunt

k) Cotelet. notis ad Ignatii Epist. p. 16.
l) Tillemont. ad vitam Theophili nota 1.
* Hunc errorem Nicephoro Callisti prater rem impingit Tentzelius p. 207. diss. select.

dunt Iſidorus VI. 1. Orig. Gvil. Tyrius IV. 9. de bello ſacro, Jac. de Vitriaco c. 32. Hiſt. Hieroſol. Blondus Decad. 2. lib. 3. p. 214. Chriſtianis Lupus ad Tertull. de præſcript. p. 212. aliique.

5. Theophilus Cæſareenſis Epiſcopus, Antiocheno Epiſcopo, cujus Scripta jam retuli, ætate ſuppar. Ejus relationem de decreto Cæſareenſis Synodi A. C. 196. habitæ de Paſchate ſub falſo *Philippi* nomine edidit Bucherius p. 469. ad Victorii Aquitani Canonem Paſchalem. Sub Theophili nomine extat apud Bedam lib. de æquinoctio T. 2. Opp. p. 222. & in Conciliis Labbei T. 1. p. 596. & emendatius in nova Baluzii collectione p. 13. Suſpecta tamen merito videtur Santebeuvio, Boſqueto & Tillemontio quem vide nota 2. ad vitam S. Victoris Papæ T. 3. memor. Eccleſ. p. 479. ſeq. De Theophilo ipſo adeundus Euſebius V. 23. & Hieronymus c. 43. Catalogi.

6. Theophilus Areopagitico judicio falſi damnatus, de quo Tacitus II. 55. Annal.

7. Theophilus Medicus de quo Galenus de ſymptomatum differentiis c. 3.

8. Theophilus cui Hippolytus dicavit librum de Antichriſto, à Marqv. Gudio editum.

9. Theophilus Alexandriæ ab A. C. 385. ad 412. Epiſcopus, de cujus ſcriptis erudite Caveus, cui addes quæ ex *libro adverſus Johannem Chryſoſtomum* affert Facundus lib. VI. T. 2. Operum Sirmondi p. 595. ſq. De Epiſtolis Paſchalibus quarum ternæ ad Ægypti Epiſcopos latine ex S. Hieronymi verſione leguntur T. 4. Operum Hieron. p. 691. ſq. edit. Marcianæi, vide Quesnellum ad Leonem M. p. 263. 326. ſq. 797. 896. Theophili Alexandrini fragmentum *de reſurrectione* ex Codice Regio 211. Græc. & Lat. protulit Sirmondus ad Rufinum de fide T. 1. Opp. p. 313. Ad Theophilum hunc Ammonius Epiſcopus Epiſtolam περὶ πολιτείας καὶ βίου μερικῆ Παχωμίου καὶ Θεοδώρου, ſcripſit quæ ex MS. Florentino Græce edita ab Henſchenio Appendice ad T. 3. Maji p. 63. & latine Daniele Cardono interprete p. 347. Ad calcem hujus legitur brevis Theophili ad Ammonium Epiſtola. Ad hunc Theophilum exſtant etiam Epiſtolæ Syneſii.

10. Theo-

10. Theophilus Chronographus Joanni Malalæ laudatus, quem eundem puto cum Theophilo, qui citatur in Chronico Paſchali p. 41., à Theophilo Antiocheno autem diverſum, quia Malalæ & Chronici Paſchalis auctor ex eo afferunt quæ in libris ad Autolycum non leguntur.
11. Theophilus JCtus, ex triumviris illis qui Juſtiniani Imp. auſpiciis jus Civile in ordinem digeſſerunt. De illo infra libro VI.
12. Theophilus Protoſpatharius, de cujus ſcriptis itidem infra Libro VI. inter Medicos.
13. Theophilus Michaëlis II. Balbi F. Imperator CPol. ab A. C. 829. ad 842.
14. Theophilus presbyter, auctor forte Paraphraſeos Oraculorum Leonis Imp. quam Græce ex MS. Amſtelodamenſi edidit Lambecius ad calcem Leonis Oraculorum p 275.
15. Theophilus Corydalius Græcus recentior Catumſirto laudatus qui Theologiam in Collegio Græcorum Romæ docuit, licet Cyrilli Lucaris confeſionem probaret, Vide Rich. Simonis Bibliothecam Criticam T. 3. p. 229.

Alios Theophilos Sanctos & Martyres colligit Theophilus Raynaudus S. I. in Johanne Theophilo T. VIII. Operum p. 239. ſq. Plures exſpectamus à Gottliebio Schelwigio, ubi ejus Syntagma de claris Theophilis lucem viderit.

HERMIAS Ἑρμείας cujus διασυρμὸς τῶν ἔξω Φιλοσόφων, ſive brevis libellus exſtat, quo concurrentes adverſa fronte inter ſe Ethnicorum Philoſophorum opiniones ridet, de rerum principiis, de anima, de DEO mira & pugnantia inter ſe tradentes. Theophilo plerumque ſubnectitur, & non plane certa conjectura à præclaro Viro Guil. Caveo ad ſecundi ſæculi extremum refertur, licet Lambecius T. VII. de Bibl. Vindob. p. 54. eumque ſecutus Tentzelius diſſ. ſelect. p. 227. ſeq. auctorem putant longe juniorem, Hermiam * nempe Sozomenum. Ad Tentzelii argumenta reſpondit Caveus parte altera Hiſtoriæ literariæ, contra quem licet tueri ſententiam ſuam conatus eſt Tentzelius in Bibliotheca curioſa, ſive Ephemeridibus litterariis Germanice editis A. 1704. p. 232. ſeq fateor tamen præter nominis congruentiam nihil valde eſſe in illa Lambecii divinatione quod

* Hunc intellige, quando in Labbei Bibl. nova MSS. p. 387. memorari vides *Hermiæ Salamanii Hiſtoriam Eccleſiaſticam*. Sozomeni nomen integrum fuit *Salamanes Hermias Sozomenus*. Vide Valeſii notas p. 98. De Hermia Syriani diſcipulo, Philoſopho Ethnico Platonico, quemadmodum de Sozomeno quoque dicturus ſum infra ſuo loco.

quod eam veriſimilem reddat. Quod ſi ſola nominis ſimilitudo ſufficit ad hariolandum, non deſint alii Hermiæ quibus non minori ſpecie libellus iſte tribui poſſit, ut Hermias martyr ſub Antonino Imp. cujus Acta martyrii Græce ex MS. Mediceo dedit Papebrochius ad 31. Maji T. 7. p. 424. cum verſione Hugonis Bolli Carthuſiani: nec minus Hermias quem colloquentem inducit Cyrillus Alex. dialogis de divinitate & incarnatione unigeniti. Verum editiones potius haud invenusti illius libelli, quocunque demum auctore & quocunque tempore ſcripti referre præſtat. Vidit itaque lucem primum ex Jo. Jacobi Fuggeri Codice cum verſione *Raphaëlis Stileri* Auguſtani, *Baſil. 1553.* 8. additus Demetrii Cydonii Orationi de morte contemnenda: atque inter veteres aliquot Theologos Græcos quos ſupra retuli in Athenagora, excuſos Tiguri A. 1560. fol. Græce & Latine curante Geſnero. Deinde ut latinas editiones in Bibliothecis Patrum repetitas omittam, Græce & latine iterum cum caſtigationibus Frontonis Ducæi in Auctario Ducæano Pariſ. 1624. fol. Tomo I. & ad calcem Juſtini Martyris Pariſ. 1615. 1636. & Colon. ſive Wittebergæ potius 1686. fol. Denique cum Tho. Galei Codice collatus, additis ejusdem Galei qui Theodorito, juniorem Hermiam eſſe exiſtimat, & Wilh. Worthi notis, ad calcem Tatiani Oxon. 1700. 8.

INDEX SCRIPTORUM,

quorum meminere

Athenagoras, Theophilus Antiochenus, Tatianus & Hermias,

compoſitus ad paginas edit. Pariſienſis Græcolat. quæ notatæ etiam in marginibus editionum Oxonienſium.

ACuſilaus T. 162. ubi male Ἡγησιλάου μυθολογήματα. Ἀι περὶ Ἀιγυπτίης τῶν χρόνων ἀναγραφαὶ 141. docuerunt εὐτακτέων ἰσοφίας. ibid. Ægyptiorum Regum ſucceſſio. Th 130.

Ægyptiorum Prophetæ, Th. 109.
Æschylus A. 22. Th. 115.
Æsopus ψευδολόγος. T. 169. ejus fabula respicitur 163.
Amphion inter scriptores qui Homerum præcessere memoratur T. 173. duabus ætatibus ante bellum Trojanum. id.
Anacharsis Scytha. T. 152.
Anaxagoras. H. 176.
Anaxarchus. T. 158.
Anaximander H. 177.
Anaximenes H. 176.
Antigenides Thebanus. T. 162.
Antimachus Colophonius inter scriptores de Homero. T. 166.
Anytæ poëtriæ statuæ factæ ab Euthycrate & Cephisodoto. T. 168.
Anytus & Melitus Socratis accusatores. T. 143.
Apion T. 164. Grammaticus ἀνὴρ δοκιμώτατος ἐν τετάρτῃ τῶν Αἰγυπτιακῶν. 172.
Apollodorus Grammaticus. T. 166.
Ἀπολλώνιος ὁ Αἰγύπτιος ἱστορεῖ. Th. 127. 136. 139.
Apollonides ὁ καὶ Ὁράπιος ἐν βίβλῳ τῇ ἐπιγραφομένῃ Σεμενυθὶ (de Diis Ægyptiorum) Th. 85.
Arati versus. Th. 86. Ejus σφαιρογραφία & κοσμικὸς κύκλος 117.
Archelaus H. 177.
Archilochus clarus circa XXIII. Olymp. tempore Gygis, annis à bello Trojano quingentis T. 167. Ejus versus Th. 115.
Aristæus Proconnesius ὁ τὰ Ἀριμάσπια συγγράψας. T. 173.
Aristarchus Grammaticus T. 166.
Aristippus T. 142.
Aristonis versus. Th. 121.
Aristophanes Comicus Th. 117. versus (è ranis) T. 142. ἐν ταῖς ἐπιγραφομέναις ὄρνισιν. Th. 86.
Aristophanes Grammaticus. T. 166
Aristoteles A. 6. 7. 28. H. 177. T. 142. 143. 162.
Aristoxenus T. 162.
Asbolus Centaurus inter scriptores qui Homerum præcessere. T. 173.
Atossa Persarum Regina docuit ἐπιστολὰς σωθῆναι. T. 142.
Avtolycus Ethnicus, ad quem scribit Theophilus 69. seq. 117. 119. a. 127. b. 138. b. ἀγαθώτατον vocat 80. καὶ νύκτωρ οὐκ ὄκνεις διατρίβειν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις. 119.
Berosus Babylonius sacerdos Beli, Antiocho post Alexandrum tertio χαλδαίων ἱστορίαν tribus libris perscripsit, & Regum gesta exposuit. T. 171. ὁ περὶ χαλδαίους φιλοσοφήσας καὶ μηνύσας Ἕλλησι τὰ χαλδαϊκὰ γράμματα. Th. 139.
Callimachus, A. 34. Grammaticus T. 166.
Carneades H. 178.
Chætus, vide Lætus.
Chaldæi & alii συγγραφεῖς Th. 109.
Chamæleon Peripateticus T. 166.
Chrysippus. Th. 82. 122.
Chrysorus scripsit ἀναγραφὰς Consu-

ſulum & Magiſtratuum Romæ ab U. C. ad obitum Patroni ſui M. Aurelii Veri. Th. 137. εἰ γάρ τις βιβλίοις μαθὼν, ἐκ τῶν ἀναγραφῶν ἱερέων ὧν ἀνέγραψε χρύσερως ὁ τομευκλείτους (ita leg. pro ὃν ὁ μὲν Κράτωρ unde Cratorem Hiſtoricum finxit Clariſſ. Voſſius) εἰπεῖν ἐθέλῃ ⊙. γνώμην ⊙. M. Ἀυρηλίου Οὐήρου.

Cleanthes H. 178. Th. 119.

Clito Κλειτὼ Poëtria. T. 168. ejus ſtatua facta ab Amphiſtrato. id.

Clitomachus H. 178. Academicus Th. 121.

Corinna. T. 168. ſtatua ejus â Silanione facta. id.

Crates Grammaticus T. 166.

Crates (Philoſophus) T. 144.

Crator. Th. 137. Vide Chryſorus.

Creſceus Cynicus. T. 157.

Cretenſium πολιτεία Th. 120. (Minos.)

Critias H. 175. Th. 121.

Cteſias A. 33.

Dædalus Th. 127.

Democritus (Abderita) H. 175. 178. T. 155. 162.

Demodocus T. 166.

Diagoræ Athenienſis φεύγοι λόγοι T. 164.

Dinarchus (an Dicæarchus) H. 175.

Diogenis dolium. T. 142. Cynica Philoſophia. Th. 118. 119.

Dionyſii locus de providentia. Th. 115.

Dionyſius Olynthius. T. 166.

Draco legislator. Th. 133 circa XXX. Olympiadem. T. 174.

Drymo T. 166.

Elephantis T. 170.

Empedocles A. 22. 27. H. 176. 177. T. 143. διδάσκων ἀθεότητα. Th. 118.

Ephorus Cumanus T. 166.

Epicurus Th. 82. 120. H. 178. 180. καταφρονῶν θεῶν. T. 164. δογματίζων μὴ εἶναι πρόνοιαν. Th. 118. 121. ὁ κατ' Ἐπίκουρον σοφιστεύων, T. 162.

Epimenides Cres. T. 166. 173.

Eratoſthenes Grammaticus T. 166.

Erinna Lesbia T. 168. ejus ſtatua facta à Naucyde. id.

Evemerus ἀθεώτατος ⊙. Th. 121.

Eumiclus Cyprius. T. 166. leg. Euclus.

Euripides A. 5. 28. Th. 87. 115. τραγῳδοποιός. T. 148. 150. 163. ſqq. τραγῳδιογράφος ⊙. Th. 117.

Locus ex Euripidis Alceſte A. 22. ex Bellerophonte & Inone A. 33. Heracliti opus edidicit T. 143.

Hebræorum ἱεραὶ βίβλοι, antiquiores omnibus ſcriptoribus Ethnicorum Th. 130.

Hegeſilaus. Vide Acuſilaus.

Hellanicus T. 142.

Heraclitus H. 175. 178. αὐτοδίδακτος. T. 143. ποίησιν ſuam in fano Dianæ occultavit. id. ejus obſcuritas. ibid.

Hermes triſmegiſtus A. 32.

Herodori βιβλία περὶ ἃ καθ' ἡρακλέα λόγω. T. 164. ubi male ἡροδότου. pro Ἡροδώρου.

Herodotus (Halicarnaſſeus) A. 16. 31. 32. T. 166. ejus Hiſtoria. Th. 118. 119. 136.
Heſiodus A. 16. 33. Th. 83. 84. ubi verſus ex Theogonia 87. 91. 117. 128. 140.
Hippon. H 175.
Homerus A. 16. 18. 20. 21. ſeq. 28. 30. 32. ſeq. T. 147. 166. 167. (ubi de ejus ætate) 170. ſeq. 173. Th. 75. 81. 83. 87. 105. 116. 117. 128. 140.
Horus Samius T. 166.
Hypſicrates. infra, Lætus.
Joſephus Ἰώσιππος ὁ ἀναγράψας τὸν Ἰουδαϊκὸν πόλεμον. Th. 132.
Iſatis Th. 166.
Juba Ἰόβας περὶ Ἀσσυρίων γραφῶν. T. 171.
Juſtinus (Martyr) ὁ θαυμασιώτατος. T. 157. 158.
Lætus Theodoti, Hypſicratis & Mochi libros è Phœnicia lingua in Græcum transtulit. T. 171. ubi male excuſum χαῖτος.
Learchis (poëtria) T. 168. ejus ſtatua facta à Meneſtrato. id.
Leo (Pellæus qui de rebus Ægyptiacis teſte Arnobio ſcripſerat) T. 164.
Leucippus H. 178.
Linus T. 166. Herculis Magiſter. 173. Olympiades à Lino ὃς καὶ Ἴλιος ita leg pro Ἴλιος. Th. 139.
Lycurgus legislator. Th. 133.
Lyſis A. 6. Pythagoricus.
Μανεθὼς ὁ καθ' Αἰγυπτίους πολλὰ φλυαρήσας, Th. 130. 131. 132.
Marſyas T. 141.
Megaclides Peripateticus. T. 166.
Meliſſus H. 176.
Menander (Comicus) τῆς ἐκείνου γλώττης ὁ στιχοποιός T. 162.
Menander Epheſius ἱστορῶν περὶ τῶν Τυρίων βασιλείας. Th. 132.
Menander Pergamenus, Hiſtoricus T. 171.
Metrodorus Lampſacenus ἐν τῷ περιόδῳ T. 160.
Minos legislator Cretenſium, Th. 120. 133.
Meneſarchis, Epheſia Poëtria. T. 168. ejus ſtatua facta ab Euthycrate.
Mochus. vide ſupra, Lætus.
Moyſis. βίβλος ἥτις ἐπιγράφεται γένεσις κόσμου. Th 105.
Muſæus T. 166. Orphei diſcipulus. 173.
Myro Byzantia. T. 168. ejus ſtatua facta à Cephiſodoto. id.
Myrtis (Poëtria) T. 168. ejus ſtatua à Boiſco facta.
Myſtis (Poëtria) Th. 168. ejus ſtatua facta ab Ariſtodoto.
Olympus αὐλητικῆς cum Marſya inventor. T. 141.
Onomacritus Athenienſis poëmata Orpheo tributa circa Olympiadem L. compoſuit. T. 173.
Orpheus Th. 112 127. 128. T. 166. 173. Herculis æqualis, Muſæi Magiſter. id. Muſices reperit Th 106. ποίησιν ἀσκεῖν καὶ ᾄδειν docuit T. 141.
Nomina Deorum invenit & γέ-

γενέσεως expoſuit. Eum imitatus Homerus. A. 18. nomina & ſexus Diis aſſignavit. A. 16.
Orphei verſus A. 20. T. 148.
Opſimus. A. 6. Pythagoreus.
Oſtanes Magus. T. 155.
Palamedes Th. 127.
Parmenides H. 176.
Phemius T 173.
Pherecydes H. 178. T. 144. 162.
Philænis T. 170.
Philammon T. 166.
Philemonis Comici verſus. T. 121. 122.
Philochorus Athenienſis. T. 166.
Philolaus (Pythagoricus) A. 6.
Pindari verſus A. 33. Th. 115.
Plato A. 6. 7. 12. 15. 16. 18. 25. 26. 34. 39. T. 142. 144. 162. Th. 118. 120. 136. 139. (ἐν πρώτῃ πολιτειῶν.) 121. b. (ubi pro παίζων ἢ ὁ τοσαῦτα εἰπὼν lege Πλάτων) 127. (ἐν ταῖς πολιτείαις αὐτῷ ἐπιγεγραφομέναις.)
ὁ μεγαλόφωνος H. 177. ὁ δοκῶν ἐλάττων σοφιστὴς γεγονέναι. Th. 127.
Poëtæ. Th. 75. 79. 81. 87. 91. 109. 115. 116. 122 &c.
Praxigoris Poëtria T. 168. ejus ſtatua facta à Gompho. id.
Praxillæ poëtriæ ſtatuam fecit Lyſippus. T. 168.
Proſnautides (leg. Pronapides) Athenienſis. T. 166.
Protagoras H. 177. Abderites Th. 121. Ibidem: Εὐμιδέως καὶ Ἐπιχάρμου καὶ Πυθαγόρα lege Πρωταγόρα.
Proteus (Peregrinus Philoſ) Th. 162.
Ptolemæus Mendeſius ſacerdos ejus χρόνων ἀναγραφαὶ de rebus Ægypt. T. 171. 172.
Pythagoras A. 39. Th. 120 ſeq. 136. H. 175. 179. (ejus αὐλὸς ἔφα. id.) T. 144. 162. circa Olymp. LXII. vixit. T. 174. ejus adyta. Th 118. providentiam negavit. 121.
Pythagorici A. 6.
Sapphus ſtatua à Silanione facta A. 168. τὴν ἑαυτῆς αὐτὸς ἀνέλαιεν ἀδὴν ib.
Satyrus ἱστορῶν τὰς δήμους Ἀλεξανδρέων. Th. 85.
Sibylla A. 34. T. 173. Th. 88. 116.
Sibyllæ verſus. Th. 107. 112-114.
Simonides. Th. 87. 115.
Simylus. Th. 121.
Socrates. T. 143. Th. 118.
Solon Athenienſis legislator. Th. 133. circa XL. Olymp. T. 174. At pro Σολομῶν Th. 120. c. legendum Σόλων, ut apud Coſmam Indopleuſten XII. p. 342.
Sophocles Th. 87. 117. ejus verſus A. 6. Th. 115.
Sophron λόγους καὶ Φλυακίας ἀλλὰ συναγωγμάτων ᾠδάς. T. 169.
Steſimbrotus Thaſius. T. 166.
Stoici. H. 175. Th. 82. 120.
Tatianus de ſe 170 d 174. c. περὶ ζώων σύνταγμα. T. 154. πρὸς τοὺς ἀποφηναμένους τὰ περὶ θεῶν. T. 173.
Teleſilla T. 168. ejus ſtatua à Niceratо facta. id.
Thalarchis Argiva. Th. 168. ſtatua ejus facta ab Euthycrate. id.

Thales H. 177. ὡς οἱ τὰ ἐκείνῳ ἀκριβῶντες μνημονέυουσιν. A. 25. circa Olymp. L. floruit. T. 174.
Thallus. Th. 138. καὶ ἀπὸ τὴν θάλλου ἱστορίαν. 139.
Thamyris T. 179.
Theagenes Rheginus T. 166.
Theodotus. Vide supra, Lætus.
Thestius θέστιος (an Thespis?) Th. 87.
Thucydidis Historia. Th 118. 136.
Timocles Th. 116.
Tyriorum ἀναγραφαὶ. Th. 131. 132.
Xenophon. Th. 136.
Zeno (Citticus) T. 143. Th. 119.
Zenodotus Grammaticus T. 166.

XXI. *Titus Flavius* a) CLEMENS, patria Athenienſis b) vel ut alii *Alexandrinus*: ex Ethnico Philoſopho Chriſtianus c) atque inde poſt peragratas Græciam, Calabriam, Italiam, Orientem, Palæſtinam, & Ægyptum Alexandrinæ Eccleſiæ presbyter, d) & poſt Pantænum e) itidem Athenienſem, Magiſtrum ſuum f) quem Demetrius Epiſcopus Alex. circa A. C. 189. in Indiam miſit, g) Scholæ ibi Catecheticæ præfectus, ſive καθηγήσεως Magiſter:

a) Euſeb. VI. 13. Hiſt. Photius Cod. CXI.

b) Epiphan. XXXII. 6. T. I. p. 213. Meurſius p. 203. ad Palladii Lauſiacam.

c) Euſeb. II. 2. præparat. Evangel. p. 61. Clemens ipſe initio Pædagogi.

d) Euſeb. VI. II. Hieron. c. 38. de Script. Eccleſ. & Epiſt. 84. ad Magnum. Niceph. IV. 33. Hiſt Phot. Cod. CXI.

e) Euſeb. VI. 6. Hiſt.

f) Euſeb. V. II. VI. 13. & Hieron. c. 38. de ſcriptor. Eccleſ. Phot. Cod. 109. Equidem ab horum ſententia recedit Philippus Sidetes, & Pantænum Clementis ſucceſſorem fuiſſe ſcribit, Clementem vero *Athenagoræ* ſucceſſorem ac diſcipulum. Pro Philippi Sidetæ ſententia aſſerenda contendit etiam H. Dodwellus qui Philippi fragmentum edidit, ad calcem diſſ. in Irenæum p. 501. ſq. Sed malo utique Euſebio, Hieronymo & Photio accedere. De aliis Clementis præceptoribus quos tecte innuit ipſe lib. I. Strom. p. 274. & quorum nomina ex Myſteriorum diſciplina, Hierophantas de nomine prodere vetantium, ſiluiſſe putat idem Dodwellus diſſ. IV. ad Irenæum p. 293 Vide Baronium ad A. C. 185. n. 4. Valeſium ad Euſeb. p. 95. Cavenm in vita Clementis Alex. §. 2. Steph. le Moyne ad Varia ſacra p. 208. Jo. Clericum in vita Clementis Alex. T. 10. Bibl. Univerſal. p. 181.

g) Pantæno mortuo ſucceſſiſſe ſcribit Hieronymus c. 38. de Script. Eccleſ. Sed vide Tillemont T. 3. Memor. Hiſt. Eccleſ. in vita Pantæni p. 290, & in Vita Clementis Alex. p. 308. & 522.

ſter: Vir ſanctus h) atque eruditisſimus. Inter diſcipulos habuit Origenem i) qui in Catechetæ k) munere etiam Clementi circa A. C. 202. perſecutione Severi Alexandrinâ cedere coacto l) ſuccesſit, & Alexandrum m) Flaviadis in Cappadocia ac poſtea Hieroſolymitanum Epiſcopum, atque ſi Baronio, n) Combefiſio & Bullo credimus, etiam Hippolytum, Origeni haud ignotum. Quo anno obierit (ſub Antonino Caracalla & Alexandriæ ut ſuſpicio eſt) nemo veterum tradidit, licet quarta die Decembris memoriam ejus conſignavit Uſuardi Martyrologium.

Tria hujus Clementis Scripta Protrepticum, Pædagogum & Stromateon libros Daniel Heinſius pulchre obſervavit referre veterum Myſtagogorum ac Philoſophorum tres gradus ἀποκάθαρσιν, μύησιν ac denique ἐποπτείαν. In *Protreptico* enim Clementem primo veluti purgare futuros Chriſtianos à ſordibus adhærentium ſuperſtitionum atque Ethni-

h) Quanquam Baronius è Martyrologio Rom. Clementis nomen expunxit, conſer Acta Sanctor. T. 6. Maji p. 777. & *ſancti* elogium Clementi datum excuſat Combefiſius T. I. Bibl. Concionatoriæ, Natalisque Alexander ideo cenſuram incurriſſe ſe teſtatur virorum religioſorum, quod ſanctum Clementem appellaſſet, tamen conſtat apud veteres ſcriptores, ne de Uſuardi & juniorum Martyrologiis dicam, paſſim hoc encomio mactari. Ita Epiphanius XXVI. I. ὡς καὶ ὁ ἅγιος Κλήμης &c. ἱερὸν vocat etiam Alexander Epiſcopus apud Euſeb. VI. 14. & VI. 11. μακαρίου πρεσβυτέρου ἄνδρα ἐναρέτου καὶ δόκιμον. Nicetæ theſaur. Orthodox. fidei IV. 10. ex Theodoriti lib. I. de hæretic. fab. c. I. Clemens dicitur ἱερὸς ἀνὴρ, καὶ πολιτείᾳ ἄπαυλας ἀπολιπών. Et eidem Theodorito ἱερὸς ἀνὴρ, & ob πολυμάθειαν διαβόητος. Auctori Chronici Alex p. 7. & qui idem eſt Anonymo ſcriptori de Paſchate quem Græce edidit Petavius p. 214. Uranolog Κλήμης ὁ ὁσιώτατος τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας γεγονὼς ἱερεύς, ἀνὴρ ἀρχαιότατος, καὶ μαθητὴς τῶν Ἀποστολικῶν γενόμενος χρόνων. Idem Clemens judicio Hieronymi Epiſt. 84. ad Magnum *omnium eruditisſimus*. Φιλόσοφον τῶν Φιλοσόφων vocat S. Maximus diſſ. cum Pyrrho. p. 774. Cyrillus vero Alex. ἄνδρα ἐλλόγιμον καὶ φιλομαθῆ, καὶ ἀναγνωσμάτων ἑλληνικῶν πολυπραγμονήσαντα βάθος, ὡς ὀλίγοι τάχα τῶν πρὸ αὐτοῦ. VII. in Julian p. 231. Idem alibi σοφώτατον vocat, & πολυΐστορα, & alio loco: τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις ἐπόμενον παντα χῆ, πλείστης τε ὅσης ἑλληνικῆς ἱστορίας εἰς ἀκοὴν ἐλθόντα.

i) Euſeb. VI. 6. Hiſt.

k) Id. VI. 3. licet Philippus Sidetes in fragmento quod edidit Dodwellus Origenem Panteno non Clementi ſcribit ſucceſſiſſe.

l) Tillemont. p. 392.

m) Euſeb. VI. 14. Hiſt. ex quo loco conſtat Alexandrum Clementi fuiſſe ſuperſtitem.

n) Baron. ad A. C. 229. 4. Combefiſius T. I. Bibl. Concionatoriæ ubi de S. Hippolyto, & Bullus defenſione fidei Nicænæ Sect. 3. c. 8. p. 371.

Ethniciſmi, in *Pædagogo* factos jam initiare atque inſtituere, in *Stromateon* denique *libris* ad ſacra maxima & ſupremam DEI contemplationem (adde Clementem p. 83. edit. Pariſ. & 443. d.) admittere. Confer ſi placet quæ in eandem ſententiam de Pædagogo ac Stromatibus Clementis obſervat D. Mich. Fœrtſchius Theologus Jenenſis in decade diſſ. Theologicarum ſelectarum diſſ. X. p. 308. ſeq.

1. Προτρεπτικὸς λόγος, ad Gentes liber adhortatorius de Chriſtianismo amplectendo, cujus meminit (ne de Euſebio, Hieronymo, Cyrillo, Theodorito, Photio, aliisque dicam) Clemens ipſe in limine pædagogi, & diſertius etiam VII. Strom. p. 711 ubi ait ſe in illo de Gentium ſuperſtitionibus abunde diſputaſſe. Ex hoc Clementis protreptico plura in ſuos ad Gentes libros transtulit Arnobius, ut Theodoro Cantero pulchre obſervatum. Duos Codices MSS. Græcos unum Regium A. C. 914. exaratum, & alterum Collegii S. I. Pariſ. memorat Nourrius p. 634. Apparatus ad Bibl. Patrum, Variasque lectiones editurum ſe vel cum alio Clementis futuro editore communicaturum pollicetur, atque ipſe deinceps loca quædam feliciter illuſtrat.

2. Παιδαγωγὸς *libris tribus* ὑποθετικοῖς Ethicam quandam Chriſtianam perpulchram complexus. Hujus quoque operis ſui mentionem facit ipſe Clemens VI. Strom. p. 616. ut Euſebium, Hieronymum ac Photium omittam. Videturque illud fuiſſe fructus quidam κατηχήσεων Alexandriæ ab ipſo inſtitutarum. Cæterum ut diviſionem operis in tres libros Clemens dicto loco agnoſcit, ſic diviſionem in capita, capitibusque præfixa lemmata, quamvis in MSS. Codicibus obvia alium quam Clementem videntur habere auctorem. Vide Nourrii Apparatum p. 657. Clauditur Pædagogus Doxologia, de qua conferendus Georgius Bullus in defenſione fidei Nicænæ p. 145. Denique ſubjicitur *Hymnus ad CHRISTUM*, quem *Antigeni* Martyri Clementis æquali (neſcio qua fide) tribuit Cangius in appendice ad gloſſarium græcum p. 123. voce λυχνικόν. Hymnum iſtum ſeparatis foliis cum Herveti verſione & commentario ſuo atque Germanica metaphraſi edidit Hamburgi A. 1681. fol. Rudolphus Capellus ὁ μακαρίτης. Exſtat & Græce & latine inter Poetas Græcos Chriſtianos Pariſ. 1609. 8. p. 235. cum *Fed. Morelli* verſione. Ibidem Græce & latine occurrunt verſus ἀδήλου ſive incerti in Clementis Pædagogum, qui incipiunt σοὶ τόνδε κἀγὼ παιδαγωγὸ προσφέρω, qui in editione Clementis Græca Florentina Græce leguntur ad calcem Pædagogi p. 92. ſed in Græcolatinis ſunt prætermiſſi, atque ideo in ſupplemento operum Clementis Ittigia-

giano p. 170. iterum recusi. Tres Codices MSS. pædagogi Clementis evolvisse & varias lectiones ex iis notasse se refert Nourrius p. 658. seq. ex quibus Regii A. C. 914. exarati (quo præter protrepticum pædagogo præmissum etiam Justini Epistola ad Zenam & Serenum, atque admonitio ad Græcos, Eusebii de præparat. & adversus Hieroclem atque Athenagoræ liber uterque continetur) specimen vide in Montfauconi V. C, palæographia Græca p. 274. Pædagogum in Bibl. Patrum Concionatoria Græce & latine editum scribit Nourrius p. 904. Sed latine quædam Clementis Combefisius à se recensita Bibliothecæ Concionatoriæ inseruit, Græce nihil.

3. Τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ Φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων, στρωματεῖς ἡ. *libri VIII. Stromatum*, o) sive Miscellaneorum, Gnosticas secundum veram Philosophiam Commentationes complectentium, hic enim titulus operis apud Eusebium, VI. 13. Hist. Photium Cod. CXI. & Clementem ipsum in extremo libri I. & III. p. 357. 473. & initio libri VI. p. 616. *Alexandro* inscriptum esse hoc opus à Clemente, observat Meursius ad Palladii Lausiacam p. 204. ex Jo. Damasceni libri 3. de adorand. imaginibus: Ἓ ἀρχαιοτάτῳ Κλήμεντι πρὸς Ἀλέξανδρον ἐκ Ἓ ἑβδόμῳ βιβλίῳ τῶν στρωματέων. Alexandrum intelligat aliquis illum ex Clementis auditore Cappadociæ atque deinde Hierosolymatanum Episcopum, cui librum de canonibus Eccles. inscripsit teste Eusebio VI. 13. & de quo videnda Acta Sanctorum ad diem XVIII.

O Mar-

o) Clemens I. Strom. p. 278. ὠφελήσει ἢ οἱ στρωματεῖς ἀναμεμιγμένην τὴν ἀλήθειαν (Christianam puta) τοῖς Φιλοσοφίας δόγμασι. Et p. 279. σιωπῶ δ' ὅτι οἱ στρωματεῖς τῇ πολυμαθίᾳ σωματοποιούμενοι κρύπτειν ἐνέχυρα τὰ τῆς γνώσεως βέλη, ἀσέρματα. Lib. VII. p. 767. ὅτ' ἂν τῆς τάξεως, ὅτε τῆς φράσεως στοχάζηται οἱ στρωματεῖς *nec ordinem nec dictionem curant Stromata.* Vide & lib. IV. p. 476. ubi opus suum confert ἀπηθισμένῃ ποικίλῃ ex omni genere florum atque fructuum quondam Athenis Soli aliisque Diis dicari solitæ, de qua videndus Tho. Gatakerus in Adversariis p. 473. Stromata veluti à stragularum vestium varie contextarum colore multiplici petito nomine (vide Casaubonum p. 15. in Athenæum) Mich. Neander reddit *Varietates*, Jo. Vindetus *centones*, Samuel Petitus ad Leges Atticas p. 145. *florida*. Mottanus Vayerus T. I. Opp. p. 552. *tapisseries*. Ab illo opere Clemens Theodorito Cassiodoro, & aliis dicitur ὁ στρωματεύς, etsi Clementis exemplo etiam discipulum ipsius Origenem X. libros Stromatum scripsisse constat ex Hieronymo, Rufino &c. Atque Cæsellium Vindicem Grammaticum latinum in Stromateo laudat Priscianus lib. VI. p. 685. & 696. Plutarchi στρωματεῖς Eusebius I. præparat. c. 4. 5. & Lamprias in Catalogo ejus scriptorum. Videturque Plutarchum ac Cæsellium. respicere Gellius, στρωματεῖς memorans in præfat. noctium Atticarum.

Martii. Sed Reinesius lib. I. Var. lect. c. 22. p. 92. suspicatur, Damascenum non scripsisse πρὸς Ἀλέξ. Sed πρεσβ. Ἀλεξ. Scriptum est hoc opus post Commodum (extremo A. C. 192.) defunctum (lib. I. Strom.) p. 336. cum Clemens ætatis indeflexa adhuc maturitate gauderet, quare I. p. 274. ait se ὑπομνήματα ἑαυτῷ εἰς γῆρας θησαυρίζειν. Codices illius MSS. præter Mediceum è quo Florentina editio initio libri primi mutila profluxit, vix usquam exstare, notat Montfauconus in Diario Italico p. 64. ubi excerpta prolixa ex Clementis Stromatis in Codice bombycino sæculi XIV. Venetiis apud Antonium Capellum Patricium Venetum reperisse se refert, una cum nonnullis ex protreptico & pædagogo. Claromontanus recens Codex cujus Nourrius p. 896. meminit, è Mediceo descriptus videtur, neque alio quam Florentino usi sunt interpres uterque Strozza & Hervetus. Librum septimum claudit Clemens his verbis: τοῦ δὴ μετὰ τὸν ἕβδομον τοῦτον ἡμῖν στρωματέα τῶν ἑξῆς ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς ποιήσομαι τὸν λόγον. At loco illius qui hodie sequitur *octavi libri*, in quibusdam Codicibus Photio c. CXI. lectis secutus est liber de quo mox dicam, *quis dives salvetur*: Alii tamen, quos idem vidit Photius, hunc ipsum octavum librum habuerunt, atque in hoc p. 785. exstant verba quæ Clementem Philosophum laudans profert Pseudo Dionysius c. 5. libri de divinis nominibus, ut Albertinus etiam p 266. Operis de Eucharistia observavit. Octo Stromatum Clementis libros legerunt etiam Eusebius atque Hieronymus. Porro liber iste octavus qui exstat, cum prioribus septem nihil habet commune, sed totus de demonstratione, definitione, divisione & causis dialectico more disputat. Eundem tamen nos habere quem olim legit Photius non dubito, licet aliud sentire videam Nourrium p. 1289. qui in eo etiam fallitur, quod quæ de doctrina parum sana Photius notat, de octavo hoc libro accipit, cum de toto stromatum opere istud ille scripserit. Non integrum vero sed imperfectum ad nos librum huncce qui octavus inscribitur pervenisse, lubentius assentior Tillemontio T. 3. Memor. Hist. Eccles. p. 318 524 Quod vero Nourrius p. 1308. ex Catena MS. in Genesin notat ab Acacio Cæsareæ in Palæstina Episcopo allegari verba ex octavo Clementis Stromatum libro deperdito, id ampliore consideratione dignum est. Verba hæc sunt: Καὶ ἐν τῷ ὀγδόῳ τῶν στρωματέων διδάσκει τὴν ὡς ἔστιν προϊόντας τὰς ψυχὰς δόξαν (Casaubani puta quam 3. Strom. p. 466 confutaturum se promiserat) λέγων αὐταῖς ταῖς λέξεσιν. Ὁ θεὸς ἡμᾶς ἐποίησεν ἀπροϊδήτους. Ἐχρῆν δὲ καὶ εἰδέναι ἡμᾶς τὸ πῶς ἡμεῖς

ἡμεν καὶ προῆμεν, καὶ πῶς καὶ διὰ τί δεῦρο ἤκομεν. Εἰ γὰρ μὴ προῆμεν, τῆς γενέσεως ἡμῶν μόνος αἴτιος ὁ θεὸς, ὃς οὐκ ὄντας ἐποίησεν, ἵνα καὶ γενομένους σώζῃ. Ὁ γὰρ τοὺς διαματίνους χιτῶνας τὰ αἰσθητὰ λέγων σώματα, πάντως που καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς αἰσθητὸν εἶναι ὁμολογήσει, μετὰ τοὺς χιτῶνας δὲ ἔφηται, μήποτε λάβῃ δὲ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ φάγῃ, καὶ ζήσηται εἰς αἰῶνα. Hæc (quod Nourrium præteriit) excerpta ſunt ex ἐκλογαῖς προφητικῶν §. 17. edit. Combefiſii. At idem Nourrius recte obſervat in MSS. Jo. Damaſceni parallelorum Codicibus laudari tanquam ex octavo Stromatum libro, quæ iisdem verbis exſtant in ἐκλογαῖς προφητικῶν, quæ Græce libro Stromatum ſubjiciuntur, §. 20. edit. Græcolat. Combefiſii: ἀγαπᾷ ἐκουσίων ἄρχειν, ἀκόντων δὲ ὁ φόβος ὥστος ὁ φραυλος. ὁ δὲ εἰς ἀγαθὸν παιδαγωγῶν, εἰς χρεῖττον ἄγει, καὶ ἔστι σωτήριος. Laudantur à Damaſceno etiam hæc, octavo Stromatum libro prænotato: φοβηθῶμεν οὐχὶ νόσον τὴν ἔξωθεν, ἀλλὰ ἁμαρτήματα δι' ἃ νόσος. Καὶ νόσον ψυχῆς οὐχὶ σώματος, (quæ exſtant in eisdem eclogis §. 11.) Et: -- Νόμος ἐστὶ καθ' ὧν σεμνὰ καὶ θεῖα σεμνῶς καὶ θεοπρεπῶς ὁρᾷν οὐκ ἀξιοῦσιν, πόλασιν ἐπιφέρων ἀφρασίας.

4. Ἐκ τῶν Θεοδότου καὶ τῆς ἀνατολικῆς καλουμένης διδασκαλίας κατὰ τοὺς Οὐαλεντίνου χρόνους ἐπιτομή. Hæc excerpta Græce ſine verſione ex Florentino exemplari Græcolatinis Clementis editionibus ſubjecta varias locorum S. Scripturæ explicationes Gnoſticas & Valentinianas continent. In his Theodotus p) plus ſimplici vice citatur: mentio & Baſilidis & Valentini ac Valentinianorum, & pag. 799. afferuntur verba quæ CHRISTUS dixerit ad Salomen, μέχρι τότε εἶναι θάνατον, ἄχρις ἂν αἱ γυναῖκες τίκτωσιν, quæ ex Evangelio ſecundum Ægyptios petita eſſe conſtat ex Clementis III. Strom. p. 445. 452. 453. *Combefiſius* latine transtulit, ſed veritus eſt edere q) ob hæreſes & errores Gnoſticos qui in illis continentur. Quoniam vero eisdem vix quisquam hodie poterit moveri, nec tamen inutile ad alios

p) Theodotum intellige Byzantinum coriarium, à Victore Rom. Epiſcopo excommunicatum, cujus hæreſin perſtringit etiam S. Hippolytus in homilia contra errores Noëti. Cætera veterum de illo loca diligenter excerpſit B. Ittigius diſſ. de hæreſiarchis p. 259. ſeq. qui p. 243. alterum refert Theodotum Montaniſtam & p. 261. tertium Theodotum trapezitam auctorem Melchiſedecianorum. Videnda etiam de Theodoto Coriario erudita diſſertatio D. Mich. Waltheri τῦ μακαρίτου edita Witebergæ 1688. ſub titulo *JEſus ante Mariam* §. 10. ſeq.

q) Vide Combefiſ. T. I. Auctar. noviſſ. p. 194. & Rich. Simonis Bibliothecam Criticam Gallice editam T. I. p. 66.

ſcriptores Eccleſiaſticos illuſtrandos, neque injucundum eſt ſpecimine tam inſigni cognoſcere, qualis fuerit & quam longe petitis S. Scripturæ expoſitionibus ſubnixa hæreticorum iſtorum doctrina, non dubitavi illam Combefiſii verſionem, cujus Apographum beneficio doctisſimi Viri Erici Benzelii in manus meas incidit, infra cum Lectore communicare. Germanice quidem reddita hæc excerpta edidit Godfridus Arnoldus in Apologia hæreſium, Lipſiæ 1700. fol. Tomo IV. p. 41. ſeq. à quo tempore melior & emendatior, itidem Germanica interpretatio auctore H. G. W. E. M. * lucem vidit Ulmæ 1701. 4. cum præfat. Theologi meritisſimi D. Eliæ Veielii, ſ *μακαριτ8.*

5. *Ἐκ τῶν Προφητικῶν ἐκλογαί.* Hæc excerpta poſteriora ſuniora ſunt prioribus, ſed in Græcolatinis Clementis editionibus itidem tantum Græce exſtant, atque extrema parte mutila. Cæterum cum notis *Franciſci Combefiſii* leguntur Græce & latine in auctario ipſius noviſſimo ad Bibliothecam Patrum, Pariſ. 1672 fol. In his ſubindereſellit Clemens (illum enim auctorem non dubito) errores Heracleonis, Tatiani, Hermogenis: plura etiam refert ex Apocryphis Henochi. & Apocalypſi atque *κηρύγματι* Petri, ex Hermæ etiam Paſtoris lib. 2. mandato 5. verba deſumta & illuſtrata videre eſt §. 45. licet de nomine eum non laudat. Dogmatum vero hæreticorum expoſitionem utilem eſſe diſputat §. 29. *Φέρει δ' καὶ ἄλλην συγγυμνασίαν ψυχῆς ζητητικῆς ἡ τ ἑτεροδόξ διδασκαλίας ἔκθεσις, καὶ ἀνεξαπάτητον τ ἀληθ8ς τηρεῖ τὸν μαθητήν.* Has Eclogas eſſe partem Hypotypoſeon Clementis Alexandrini non abſurde conjiciunt viri doctisſimi: haud omittendum tamen eſt easdem ab Acacio & Damaſceno, ut è locis pluribus ſupra à me deſcriptis patet, habitas fuiſſe pro octavo Stromatum libro.

Operum Clementis Alex. editiones.

Græce Scripta Clementis hactenus memorata prodierunt è Bibl. Medicea, collato ad Protrepticum & Pædagogum etiam Rodulphi Pii, Antiſtitis Carpenſis Codice, recenſente *Petro Victorio*, cujus præfatio ad Marcellum Cervinum Cardinalem S. Crucis (poſtea per 22. dies Pontificem Max. Marcellum II.) præfigitur. Florentiæ 1550. fol. Hæc editio manu Joſephi Scaligeri paſſim notata fuit in Bibliotheca Clariſſimi Græevii.

Ex

* Georgio Wachtero, Eccleſiaſte Memmingenſi.

ensione & cum caſtigationibus *Frid. Sy*
Commelin. 1592. fol.

Protrepticus & Pædagogus *Gentiano H*
matum *Syriaco Strozza* * interprete
Laurentium Torrentinum.

repticus, Pædagogus & Stromata **
liano & Eccleſiæ Remenſis poſtea Can
ejus ſcholiis Baſil. 1556. fol. ap. Frobe
8. 1572. & 1590 fol & denique in Bibli
nenſi T. 3. A. 1677. fol. ex Dan. Heinſi
Herveti omiſſis.

& latine cum Herveti verſione per Dan. H
riſque & caſtigationibus Frid. Sylburgi
Bat. 1616. fol. Hæc editio cum pluri
Blondelli fuit in Bibliotheca Samuelis G
lemenſis.

a hæc editio additis *Frontonis Ducæi* notis,
emendate 1641. ibid. & Coloniæ, (
1688. fol.

entem Alex. emendatiſſimum & auctu
ad ipſum Clementem emendationes H
naturum ſe olim teſtatus eſt *Jo. Croja*
Nov. Teſt. p. 172. Sed illa Clementis ed
Bibliotheca Jeſuitica leges Clementem Alex
bo Deibani, S. I. verum nec illæ not
vam Clementis & caſtigatiorem editio
ſione & notis idoneis eruditorum exp
ſtolamur Oxoniæ vulgandam à doctiſ
ſcriptis Clementis Alexandrini diligentiſ
Nourrii libro tertio integro Apparat
trum, nam & Analyſin ſingulorum p
tum, Eliamque Du Pinium dedit plen
ipſius atque ad varia Clementis loca o

O 3

* *Syrius Maſſonus in Strozze vita T. 2. elogior p. 229.*
Alexandrini, adoleſcens tum eſſet, primus omnium latinis
** *Germani verſione & commentariis plura reperiendi*
Bibl. Patrum p. 902. ſq.

mero, & Chronographicam tabulam addidit qua Clementis ſupputatio cum Euſebiana & Syncelliana confertur, & de auctoribus quos laudat Clemens copioſius diſſeruit. Pariſ. 1703. fol. p. 622 - 1362. Vide etiam quæ de Clementis doctrina noviſſime notavit Ittigius in ſelectis Hiſt. Eccleſ. capitibus Sect. II. p. 230. ſeq.

Supplementum Operum Clementis Alex.

Hoc cum præfatione erudita & faſciculo miſcellanearum ad Hiſt. Eccleſtaſticam ſpectantium obſervationum editum Lipſiæ 1700. &. ab eodem præclaro Doctore meo *Thoma Ittigio*, complectitur:

1. Librum pium & lectione inprimis dignum qui inſcribitur τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος. *Quis dives ſalvetur?* Clementi hic diſerte tribuitur ab Euſebio, III. 23. VI. 13. Hieronymo, aliisque & Photio qui Codice CXI. teſtatur in quibusdam exemplaribus hunc libellum fuiſſe loco octavi Stromatum libri. Unde non mirum quod Anaſtaſius Sinaita in Pſalmum VI. (ap. Combefiſ. T. 1. Auctar. novi p. 966.) ἐκ τῶν τῶν σωματικῶν Clementis λόγων afferre ſe ait narrationem de Johanne Apoſtolo juvenem perditum perſequente & ad frugem reducente, quæ capite ultimo hujus libri exſtat, repeturque inde ab Euſebio III. 23. Hiſt. & aliis quos laudavi ad Abdiam V. 3. p. 536. Codicis Apocryphi Novi Teſt. Meminit iterum Anaſtaſius p. 934. ubi Clementem τὸν ἱστορικὸν Ἀλεξανδρείας appellat. Igitur haud dubie Clementis eſt, non *Origenis*, licet in MS. Vaticano Origenis in Jeremiam homiliis adjunctus, atque inde ſub falſo Origenis nomine editus eſt à *Mich. Ghiſlerio* T. 3. Commentar. in Jeremiam (Lugd. 1633. fol.) p. 262. cum verſione *Jo. Matthæi Cariophyli*. Sed in præfat. c. 7. §. 4. ipſe errorem Ghislerius agnovit, & Clementi vindicandum illum librum ſtatuit, ſub cujus nomine cum nova verſione & notis edidit *Franciſcus Combefiſius*, nullo alio MS. Codice uſus, in Auctario noviſſ. Bibliothecæ Patrum T. 1. p. 163. Pariſ. 1672. fol. Ex Combefiſii editione recuſus latine in Bibliotheca Patrum Lugd. A. 1677. Tomo III. ac Græce & latine cum ſuccinctis Jo. Felli Oxonienſis Epiſcopi ſcholiis Oxon. 1683. 12. è theatro Sheldoniano, ſed notis Combefiſii omiſſis, quas ſuæ tamen editioni præter Felli ſcholia, & varias è Ghisleriana & Combefiſiana lectiones Ittigius adjunxit.

2. *Adumbrationes in aliquot Epiſtolas Canonicas*, ex veteri latina verſione, de qua Caſſiodorus c. 8. Inſtitut. divinarum literarum:

In

in Epiſtolis Canonicis Clement Alexandrinus Presbyter qui & Stromateus vocatur, id eſt in Epiſtola S. Petri prima, S. Johannis prima & ſecunda & Jacobi r) *quadam Attica* s) *ſermone declaravit. Ubi multa quidem ſubtiliter ſed aliqua incaute locutus eſt: quæ nos ita transferri fecimus in latinum, ut exclusis quibusdam offendiculis purificata doctrina ejus ſecurior poſſet hauriri.* Clementem in Hypotypoſeon libris etiam Epiſtolas Catholicas interpretatum teſtantur Euſebius IV. 14. Hiſt. & Photius Cod. 109. Veriſimile igitur eſt ex illo opere t) Caſſiodorum adumbrationes haſce quo ipſo forte Vocabulo Græcum ὑποτυπώσεων exprimere voluit, excerpendas curaſſe, quas latine Ittigius dedit poſt editiones in Bibliotheca Patrum Pariſ. 1575. 1589. 1654. & Lugd. 1677. & poſt editionem Oxonienſem ad calcem libri de divite ſalvando 1683. 12.

3. *Fragmenta* Clementis Alex. à Jo. Fello collecta ex Nicetæ in Jobum & Corderiana in Lucam Catena, quibus alia Ittigius addidit tum ex eadem in Jobum, tum ex Nicetæ in Matthæum Catena, ex Euſebio item atque Oecumenio. His cæterisque quæ in præfatione etiam monet adjungenda eſſe, addi poteſt fragmentum Clementis quod exhibet Catena in Pentateuchum latine edita à Franciſco Zephyro p. 146. licet conſimilia quodammodo leguntur V. Strom. p. 564. *Nomen illud Myſticum quod vocant tetragrammaton, quo tantum muniebantur illi quibus adytum pervium erat, ſonat Jehovah, quod interpretatur: qui eſt & qui erit; candelabrum vero quod ad auſtralem plagam adſtabat altaris, ſeptem planetas referebat, qui per meridianam regionem circumagi nobis videntur, cui terni utrinque rami conſurgunt, quoniam ſol quaſi Candelabrum mundi medius inter alios planetas divina ſapientia libratus ſua luce ſuperiores illuſtrat & inferiores. Ad alteram partem ipſius aræ poſita erat menſa, in qua panes proponebantur, quod ex ea parte coli flatus nobis vitales & almi adſpirent.*

Scripta Clementis deperdita.

Hypotypoſeon u) ſive compendioſarum S. Scripturæ enarrationum *libri VIII.* ex quibus petita videntur quæ hodieque exſtant ex-

r) *e Græco.*

s) *in adumbrationibus quæ exſtant nullæ ad Epiſtolam Jacobi, ſed in Epiſtolam Judæ leguntur.* Et de Epiſtola Judæ meminit etiam Euſebius VI. 14. ubi Clementis ὑποτυπώσεις refert

t) *brevia ſunt* quæ conjecturæ huic opponit Nourſius p. 1320.

u) *de hoc vocabulo quod brevem & ſuccinctum* (quæ compendio & οἷς ἐν τύπῳ ſit) *expoſitionem ſignificat, dixi ad Sexti Empirici libros Hypotypoſeon Pyrrhoniarum.*

excerpta Theodoti, & adumbrationes in aliquot Epiſtolas Catholicas, ut jam dixi. Meminit Euſeb. I. 12. II. 1. 9. & 15. & VI. 13. & 14. Hiſt. Hieron. in Catalogo c. 38. Photius Cod. 109. 111. Fragmenta ex illis præter Euſebium locis laudatis & Oecumenium in Epiſtolas Pauli, ſervavit Chronicon Alex. p. 224. edit. Cangii, S. Maximus ad Dionyſ. c. 1. de Myſtica Theol. p. 17. & Jo Moſchus in prato ſpiritali c. 176 quem locum cum laudaſſet Baronius ad A. C. 31. n. 40. ut probaret Petrum à CHRISTO baptizatum eſſe, Richardus Montacutius lib. 2 Originum Eccleſ. p. 52. *En tibicinem*, inquit, *ruinam alioqui parieti! Clemens ὁ πολυμαθὴς advocatur in partes ex Hypotypoſibus, ſed citatus à Sophronio in prato ſpirituali. Neque enim Baronius Clementis, credo, vidit hypotypoſes. Certe magnus auctor Clemens, licet nimis interdum credulus Apocrypticis narrationibus & rumoribus ab incerta traditione. Secundo Criticorum quidam nominatiſſimi opus illud hypotypoſeon nec lectum ſibi nec viſum, (ſed περὶ τοῦ ὄντος καὶ μὴ ὄντος judicant Critici) devocant in quæſtionem. Quod ſi exſtaret, multiplici procul dubio doctrina, ut ille alter λόγος στρωματεὺς nos recrearet. Sed an ille antiquiſſimus & eruditiſſimus Pater tale aliquid retulerit in hypotypoſibus, tum tandem intelligemus, cum Patres Societatis quæ ſumma pollent gratia & auctoritate apud hodiernum Patriarcham Alexandrinum, illud opus teſſelatum in uſum publicum Eccleſiæ impetraverint. Scribebat enim aliquando doctiſſimus Fronto literis ad Clariſſ. Savilium miſſis, apud illum Patriarcham librum hunc extare.*

2. Σύγγραμμα Κλήμεντος Στρωματέως εἰς τὸν Προφήτην Ἀμώς memorat Palladius in hiſtoria Lauſiaca p. 147. edit. Meurſii.

3. Περὶ προνοίας ex quo fragmenta apud S. Maximum T. 2. Opp. p. 144-152. itemque aliud ex MSS. Reg. apud Clariſſ. Nourrium p. 1336. ſeq. Apparatus ad Bibl. Patrum.

4. Περὶ τοῦ Πάσχα σύγγραμμα. Euſeb. IV. 26. VI. 13. Hieron. de Script. Eccleſ. c. 38. Phot. Cod. III. Fragmenta in Chronico Alex. p. 7. edit. Cangii. Et in Petavii Uranologio p. 214. In hoc libro teſtatus Euſebio teſte fuit Clemens, ſe à fratribus adactum adſcripto conſignandas παραδόσεις quas ab antiquioribus Presbyteris acceperat. Per has nolim Conſtitutionum Apoſtolicarum Opus intelligere cum doctiſſimo Beveregio, ſed illud ipſum

de Paſchate opus in quo traditiones antiquorum de hoc argumento expoſuerat.

5. Διαλέξεις περὶ πεντεκοστῆς Hieron. *de jejunio diſceptatio* quaſi legiſſet Διάλειξις non Διαλέξεις. Apud Photium tantum eſt περὶ πεντεκοστῆς.

6. Περὶ καθαλλαλίας, Hieron. *de obtrectatione, liber unus.* Phot. περὶ καταλογίας.

7. Προσφωνητικὸς πρὸς ὑπομονὴν, ἢ πρὸς τοὺς νεωστὶ βαπτιζομένους. Euſeb. VI. 13. Hift.

8. Κανὼν ἐκκλησιαστικὸς, ἢ πρὸς τοὺς Ἰουδαΐζοντας. Hieron. *de canonibus Eccleſiaſticis & adverſus eos qui Judaeorum ſequuntur errorem liber unus, quem proprie Alexandro Hieroſolymorum Epiſcopo προσφώνησε.* Canonum Apoſtolicorum collectionem, quæ hodie exſtat, per hoc opus ab Euſebio & Hieronymo innui, non crediderim. Sane Photius qui mox lectos à ſe Canones Apoſtolorum Cod. 112. commemorat Clementis Romani ſub nomine, inter ea quæ à Clemente Alex. ſcripta non ipſe legit ſed memorari tantum ab aliis meminit Cod. CXI. refert περὶ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν κατὰ τὸν ἀκολουθοῦντα τῇ τῶν Ἰουδαίων πλάνῃ. Atque unius non duorum ſcriptorum hunc eſſe titulum Euſebius & Hieron. dubitare nos haud ſinunt. Fragmentum Clementis ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουδαΐζοντων ſervatum in Nicephori CPol. Antirrheticis MSS. Græce & latine edidit Nourrius p. 1334. Apparat.

9. Ὅροι διαφόρων. Jo. Veccus de proceſſione Spiritus S. apud Allatium in Græcia Orthodoxa T. I. p. 248. ἀλλὰ καὶ ὁ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς ἐν οἷς συνέθηκε διαφόρους ὅρους ὥστε πάντος εὐσεβοῦς δόγματος προηγεῖσθαι αὐτοὺς τῷ βουλομένῳ θεολογίαν μελέτην, ὁρίζεται καὶ τί πνεῦμα, καὶ ὁποίως λέγεται πνεῦμα, φησί· Πνεῦμα μὲν ἐστι λεπτὴ καὶ αὐλικὴ καὶ ἀσχηματιστικὴ ἐκπορευτικὴ ὕπαρξις.

10. Plura ſcripta ſua ſive memorat ſive promittit Clemens ipſe, * ut *De Principiis*, III. Strom. p. 431. ἀλλὰ πρὸς μὲν τούτοις (Μελχισεδεκίταις) ἴσως ἂν τοῖς περὶ ἀρχῶν διαλαμβάνωμεν λόγοις, ἀκριβέστερα διαλεξόμεθα. Libro quis dives ſalvetur §. 26. ὅπερ ἐν τῷ περὶ ἀρχῶν καὶ θεολογίας ἐξηγήσει μυστήριον τοῦ Σωτῆρος ὑπάρχει παθεῖν. Iterum meminit hujus tractationis III. Strom. p. 434. ἐπειδὰν ᾖ περὶ τῶν ἀρχῶν διαλαμβάνωμεν &c. Hic eſt ἀρχικὸς λόγος de uno DEO qui per legem & Prophetas atque Evangelium prædicatur,

P

* Quæ Nourrius p. 1337. ſq.

tur, quem promittit IV. Strom. p. 510. licet jam de hoc argumenta quædam dixerat III. p. 457. ſeq.

De Prophetia. Strom. V. p. 531. καὶ ὅτι ποτέ ἐστι τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐν τῇ περὶ προφητείας καὶν τοῖς περὶ ψυχῆς ἐπιδειχθήσεται ἡμῖν. Adde IV. p. 511. a.

De membris & affectibus, quando de DEO dicuntur, allegorice interpretandis. VI. Strom. p. 580. ἀλληγορεῖσθαι δέ τινα ἐκ τούτων τῶν ὀνομάτων, ὁσιώτερον, ἃ δὴ καὶ προϊόντι τῷ λόγῳ καὶ τὸν οἰκεῖον καιρὸν λαμβάνοντα σαφήσομεν.

De Angelis. Strom. VI. p. 631. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐν τῷ περὶ ἀγγέλων λόγῳ προϊούσης τῆς γραφῆς καὶ καιρὸν λαμβανούσης ἐροῦμεν.

De Diabolo. Strom. IV. p. 507. ἀλλὰ πρὸς μὲν τὰ δόγματα ἐκεῖνα εἰ μὴ ἐνσωματωθεῖσα ἡ ψυχὴ, καὶ περὶ τοῦ Διαβόλου καὶ τῶν οἰκείων λεχθήσεται καιρός.

Περὶ γενέσεως κόσμου. VI. Strom. p. 698. περὶ τῆς ἀνθρώπου γενέσεως. III. Strom. p. 466. Hinc Euſebius de Clemente VI. 13. Hiſt. ὑπισχνεῖται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ εἰς τὴν γένεσιν ὑπομνηματιεῖσθαι.

De Eccleſiæ unitate & excellentia. VII. Strom. p. 765. ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξοχὴ τῆς ἐκκλησίας καθάπερ ἡ ἀρχὴ τῆς συστάσεως καὶ τὴν μονάδα ἐστὶ πάντα τὰ ἄλλα ὑπερβάλλουσα καὶ μηδὲν ἔχουσα ὅμοιον ἢ ἴσον ἑαυτῇ. Tauſi μὲν ἂν ὕστερον.

De officiis Epiſcoporum, Presbyterorum, Diaconorum & viduarum videtur promittere ſe alio opere acturum III. ult. pædagogi p. 265.

De anima ὁπηνίκα ἂν περὶ ψυχῆς διαλαμβάνωμεν. III. Strom. p. 432. add IV. p. 591.

De reſurrectione, II. 20. Pædagog. p. 199. ὡς ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως πλειόνων δηλωθήσεται. & lib. I. c. 6. p. 104. ἀλλὰ γὰρ αὐθις ἡμῖν σαφέστερον ἔστω ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως δηλωθήσεται.

De Nuptiis, ἐν τῷ γαμικῷ διέξιμεν λόγῳ III. 8. Pædagog. p. 237. Nil forte reſpicit quæ II. 10. pædagogi de illo argumento, auctoritatio Stromatum differuit.

De continentia. καὶ ἔστω ἐν τῷ περὶ ἐγκρατείας ἡμῖν διεξήλωται II. 10. Pædagogi p. 193. In eodem forte λόγῳ diſputaverat de eo quid vere ſit turpe & obſcœnum, quod II. 6. Pædagogi p. 169. teſtatus ſe feciſſe: διειλήφαμεν δὲ βαθυτέρῳ λόγῳ ὡς ἄρα ἔστι ἐν ὀνόμασιν, ἃ δὲ μὴν ἐν τοῖς σωματικοῖς μορίοις καὶ ἐν γάμου συμπλοκῇ ἢ δ' ὅλως αἰσχρὰ προσηγορία τάττεται. Videtur itidem librum tert

tertium Stromatum innuere in quo p. 434. diſerte : *ὁ δὲ περὶ ἐγκρατείας ἡμῖν προβαινέτω λόγος.*

Adverſus hæreſes, Strom. IV. p. 510. c. ubi ſe unum DEUM adverſus illas demonſtraturum promittit. Contra Philoſophorum ſententias de ſummo bono II. Strom. p. 419. Contra Hæreticorum *γνῶσιν* profanam VII. Strom. p. 722. d. Sed forte non peculiares hi libri fuerunt, verum ut in Stromatis paſſim facit, ita & in Hypotypoſibus Hæreticos illos & Philoſophos oppugnare potuit.

XXII. Index auctorum, qui à Clemente Alexandrino citantur.

Compoſitus à CHRISTOPHRO WOLTERECK, Glückſtadienſi.

Aaron Hyperboreus vates. 334. a.
Abderitani 417. a.
Abderites Sophiſta, 193. d. 279. d. (Democritus.)
Academici, 416. c.
Achaicus *ἐν τοῖς ἠθικοῖς* 496. d.
Acicari Columna, 303. d.
Acriſius, 321. c.
Acuſilaus 321. a. Argivus, 299. d. Hiſtoriographus, 629. a.
Admetus 323. a. Theſſalus Vates. 333. c.
Adraſtus Crœſi filiorum Pædagogus, 109. b.
Ægias, 321. d.
Ægyptia Sibylla, 323. d.
Ægyptiorum *τὰ ἱερατικὰ βιβλία*, 634. a.
Æſchines, 626. a.
Æſchylus, 387. a. 492. b. 494. a. 546. d. 558. d. 603. c. Tragicus, 610. d. 620. a.
Æſculapius Memphitanus, 334. b.
Æſopus, 718. b.
Aethlius Αἴθλιος. 30. a.
Agatho Tragicus, 614. d.
Alcander, 19. c.
Alcibiades, 9. c.
Alcmæon Crotoniata, 43. d. 624. b.
——— *πρῶτος φυσικὸν λόγον συνέταξεν*, 308. c.
Alcman Lacedæmonius, 308. c.
Alcmenon Vates apud Acarnanes 334. d.
Alexander Macedo, 634. b. 635. a.
Alexander Polyhiſtor *ἐν τοῖς Ἰουδαϊκοῖς*, 451. b.
——— *ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι*, 332. c.
——— *ἐν τῷ περὶ Πυθαγορικῶν συμβόλων*, 304. b.
Alexarchus Grammaticus, 36. a.
Alexis Comicus, 218. c.
Allobii, 305. b. pro quibus Ἀλλόβιοι legit Strabo lib. XV.
Amœbeus citharœdus 447. c.

Amphiaraus Athenienſis, 333. d. 334. c.
Amphiletus Athenienſis, 333. c.
Amphilochus 629. a.
——— Ἀμφιαραὶς ἐν Κιλικίᾳ (Vates) 334. d.
Amphion 332. d. Thebanus, 1. a. Muſicæ inventor. 323. b.
——— ἐν τῇ Ἀντιόπῃ, 602.
Anacharſis, 14. d. Scytha, 299. c. 305. b. 308. a. 568. a.
Anacreon 251. a. 623. d. Tejus. 308. d.
Anaxagoras Clazomenius, 43. d. 301. a. 308. c. 364. d. 416. d.
Anaxandra Nealcis filia, pictrix, 523. b.
Anaxarchus, 496. d. Diogenis Smyrnæi auditor 301. d.
——— ἐν Ἰῶ περὶ Βασιλείας, 287. a.
Anaximander Mileſius, 43 d. 301. a.
Anaximenes Mileſius, 42. c. 301. a. 629. a.
Andocides, 625. b. Rhetor. 626. a.
Andro ἐν τῷ Τρίποδι, 332. b.
Androcydes, 718. c. Pythagoricus, 568. a.
Androtion, 629. a.
Anias Vates) ἐν Δήλῳ, 334. d.
Annicerei, 417. b.
Anonymus, 194. a 195. c.
——— ὁ συνταξάμενος τὴν τῶν Μακκαβαϊκῶν ἐπιτομήν. 595. d.
Anticlides ἐν νόστοις. 27. b.
Antilochus, ὁ τὰς ἱστορίας πραγματευσάμενος ἀπὸ τῆς Πυθαγόρου ἡλικίας ἐπὶ τὴν Ἐπικούρου τελευτήν, 309. b.
Antimachus Tejus. 622. a.
Antiochus, ἐν τῷ ἑνάτῳ τῶν ἱστορι 29. b.
Antipater Zenonis familiaris. 4 b. Stoicus. Τρία συγγραμ μενα βιβλία περὶ ὅτι κα πλάτωνα. 595. c.
Antiphanes 308. a. Delius Me cus, 104. b.
Antiphanes Comicus 482. d. ἐν Μαλθακῇ. 218. a.
Antiphon Rhamnuſius. 309. a Rh tor. 626. a 712. c.
Antiſthenes, Socratis familia 46. c. 49. c. 301. b. Phryx. 3 c. 406. c. 412. d. 417. b. 601. a
Antitactæ, 439. d.
Anytus, 505. d.
Appellas ἐν τοῖς Δελφικοῖς. 31. a.
Apelles, 210. c.
Apion Grammaticus, ἐν τῇ τετάρ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἱστοριῶν 320. b.
——— Κατὰ Ἰουδαίων συνταξάμε νον βιβλίον, ibid.
Apis, 307. a.
Apollodorus 10. a 18. b. 301. c Chronographus, 322. b. 327. Corcyræus, 570. b.
——— Cumanus Grammaticus βλία δύο γραμματικὰ συγγράψας 309. a.
——— ἐν τοῖς χρονικοῖς 322. a.
Apollodotus Cyzicenus, 417. a.
Apollonius Rhodius ἐν τοῖς Ἀργο ναυτικοῖς 322 b.
Aratus, 47. d. Poëta 570. a.

—— ἐν τοῖς Φαινομένοις ἐπιγραφομένοις 315. b. 597. c. d.
Arcesilaus 301. c. 712. c.
Archedemus, 416. b. 784. a.
Archelaus Athenienſis, 43. d. 301. a. 761. a.
Archemachus, ἐν Εὐβοϊκῶν τρίτῳ, 327. a.
Archias, 333. c.
Archilochus, 269. b. 333. b. 619. b. d.
Parius, 308 d. 609. b.
Archinus, 627. a.
Arete Ariſtippi, Cyrenaica, 523. a.
Argia Diodori filia, Dialectica, 523. a.
Argis, 334. c.
Andæus, 592. a.
Arignote ἡ τὰ περὶ Διονυσίου γραψαμένη, 522. d.
Arion Methymnæus 1. a.
Ariſtæas Proconneſius, 334. a.
Ariſtæus Cyrenæus 333. c.
Ariſtander Telmeſſenſis ὁ σὺν Ἀλεξάνδρῳ γενόμενος. 334. d.
Ariſtarchus 300. d.
—— ἐν τοῖς Ἀρχιλοχείοις ὑπομνήμασι 326. d.
Ariſteas Argivus, 322. d.
Ariſtippus, 177. a. 179. b. Cyrenæus Sophiſta. 411. b. μητροδίδακτος, 523.
Ariſtippus ἐν πρώτῃ Ἀρκαδικῶν, 322. d.
Ariſto, 407. a. 416. c. Theſſalus. 333. d.
Ariſtobulus Peripateticus, 305. d. 595. c. 632. a.
—— ἐν τῷ πρώτῳ τῷ πρὸς τῆς Φιλομήτορα, 342.
Ariſtocles, 629. a. b.
Ariſtocritus ἐν τῇ πρώτῃ τῶν πρὸς Ἡρακλείδωρον ἀνηιδοξημένων, 561. b.
Ariſtodemus, 308. a.
Ariſtophanes, 627. b. 628. a.
—— Comicus, 492. b. 632. d.
ἐν τῷ Δαιδάλῳ, 628. d.
ἐν Θεσμοφοριαζούσαις 209. d.
ἐν ταῖς πρώταις Θεσμοφοριαζούσαις, 628. d.
ἐν Κωκάλῳ, 628. d.
Ariſtoteles, 17. d. 150. c. 258. c. 289. b. 300. a. 301. b. 304. c. 308. a. 312. d. 354. c. 365. c. 483. c. 547. b. 589. d. 590. d. Peripateticus, 591. c. d. 641. d. 643. b. 697. d. 761. a 774. a. b. 784. b.
—— ἐν τῇ Λοκρῶν πολιτείᾳ, 352. a.
—— Φιλόσοφος ἐν τῷ περὶ Φύσεως, 683. c.
—— ἐν τῇ Φωκέων πολιτείᾳ, 334. b.
Ariſtotelici, 300. b. 415. d. 575. b.
Ariſtoteles Cyrenæus, 447. c.
Ariſtoxenus 658. c.
—— ἐν τῷ Πυθαγόρου βίῳ, 300. d.
Ariſtus Salaminius, 36. 8.
Arpedonaptæ, 304.
Artapanus, ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι, 344. a.
Artemiſia, Diodori filia, Dialectica, 523. a.
Artorius Τις ἐν τῷ περὶ μακροβιοτίας, 153. a.
Aſpaſia Mileſia, 523. a.
Aſtylus Crotoniates, Athleta 447. c.
Athamas 387. a Pythagoricus, 624. d
Athenodorus, ὁ τὰ Σάνδου, 31. d.
Augias, 622. c.
Axiothea Phliaſia, 523. a.

B.

Bacchylides, 266. a. 623. c.
—— ἐν ταῖς Παιᾶσιν. 580. d.
—— Lyricus περὶ ἃ θεὸν λέγων, 602. a.
Bacides, Arcas & Boeotius 333. c.
Barnabas, 373. b. 375. b. 389. d. 369. d. 410. c. 411. a. 571. d. 572. a. 577. d. 646. c.
Basilides, 409. a. 507. a. 508. a. 509. a. 509. c. 536. b. 539. b. 540. d. 545. d. 546. a. 583. d. 765. b. 764. c. 792. b. 794. c.
—— ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ τῶν ἐξηγητικῶν 506. a. b. d.
Basilidiani, 340. b. 363. a. b. 371. a. 375. c. 408. d. 426. a. 427. c.
Battus Cyrenæus 333. d.
Berosus ἐν ταῖς χαλδαϊκαῖς ἱστορίαις. 329.
—— ἐν τρίτῃ χαλδαϊκῶν. 43. b.
Bias, 300. c. Prieneus, 299. b.
Bion Proconnesius τὰ Καδμου ἔπαλαιῶ μετέγραψε κεφαλαίωμεν. 629. a.
—— 37. c. 712. c.
Biton, 432. d.
Bocchoris 520. a.
Bœo, 333. d.
Brachmanes, 303. b. 305. b. 451. b.
Branchus, Vates, 570. b.
Brenus, in Ilio vates 334. c.
Brontius, 333. a.
Butta, 305. b.

C.

Cadmus Phœnix, 306. d. 307. b. Thebas venit 321. c. 322. c. 629. a.
Cajanistæ, 765. c.
Calchas Vates, 333. c.
Callias Comicus, 622. c.
Callimachus, 18. b. 597. a Poeta, 600. d.
—— ἐν Αἰτίοις, 24. c. 571. c.
ἐν τοῖς Ἐπιγράμμασι, 580. d.
ἐν Ἰάμβοις, 570. c.
ἐν Ὕμνοις, 24. a.
Callinus, 333. b.
Callipho, 415. c. & d.
Capito Musicus, 2. d.
Carpocrates, 428. a. 430. b. d. 436. b. 448. d.
Carpocratiani, 428. a. 430. c.
Cassianus ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἐξηγητικῶν, 320. b.
Cassianus, vide infra, Julius Cassianus.
Cebes, 302. d.
Cephalenei, 428. c.
Cercops Pythagoreus ejus εἰς ἅδου καταβασις, καὶ ὁ ἱερὸς λόγος, 772.
Ceus sophista, Prodicus, 202. b.
Chaldæi, 303. b. Assyriorum Philosophi, 305. a.
Cham, ἔστι χαμ προφητεία, 64[illegible]
Chamæleon 351. d.
—— ἐν τῷ περὶ θεῶν. 300. a.
Charidemus, 761. a.
Chilo Sophista, 626. d.
—— Lacedæmonius 191. b. 300. a.

hi-

hiro centaurus ſapiens, 303. b.
ryſippus 301. c. 761. a.
myras, Cyprius inſularis Vates, 10. b. 333. c.
anthes, 301. c. 416. a. 643. b. 697. d. 718. b. 784. a.
— Piſadeus, * Stoicus Philoſophus 47. a. 569. d.
— ἐν τῳ παιμαξῃ, 602. a. ejus ποιημα, 554. a.
rchus Peripateticus, 304. b.
mens Apoſtolus, 516. a. 518. c.
— ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους, 289. a. 516. a. 518. a. 647. b.
lemens Alexandrinus ſe ipſum citat:
πρὸς τὰς αἱρέσεις, 510. c.
τὰ περὶ ἀρχῶν τοῖς Ἕλλησιν ὑφημένα, 618. b.
περὶ Ἀρχῶν, 431. d. 434. d.
ἐν τῷ περὶ Ἀγγέλων λόγῳ, 631. c.
ἐν τῷ περὶ Ἀναστάσεως, 104. d.
ἐν τῷ γαμικῷ λόγῳ 237. d.
περὶ γενέσεως κόσμου, 698. b.
ἐν τῷ περὶ ἐγκρατείας, 193. c.
ἐν τῷ Προτρεπτικῷ ἐπιγραφομένῳ πρὸς λόγων 711. c.
περὶ Προφητείας 511. b. 591. a.
ἐν τῷ πρώτῳ Στρωματεῖ 550. a
ἐν τῷ δευτέρῳ Στρωματεῖ, 637. d. 594. b.
ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς, 409. a. 432. a. 591. a.
obis, 432. d.
obulus, 300. b. Lindius, 299. b.
Lindi
Cleome
— ἐ
Cleoph
Cleoph
mius
628. c.
Clitarchu
Colopho
Cometes
Comicus
179. a
554. b.
Comœdi
Conuphi
Corinna
Corone
Cous Hip
Crantor
b. The
Gram
Cratinus
Cratinus
Crenus
τῆς μ
Creontia
Criſo Hi
Critias,
Critolaus
a. Pe
Crobulus
Cteſias,
Cumana

Cycli τὰς ποιήσας, ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς τιθέασιν. 333. c.
Cydippus Mantineus, 308. a.
Cypriacum Poëma, 19. a.
Cyrenaici, 415. b. c. 417. b. 722. d.

D.

Damasus frater Democriti, 631. d.
Danais Poëma, 522. c.
Demaratus, ἐν πρώτῃ Τραγῳδουμένων, 27. c.
Demenetus Phocensis, 333. d.
Demetrius, ἐν δευτέρῳ τῶν Ἀργολικῶν, 30. d.
—— ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ βασιλέων, 337. d.
Democritus, 44. c. 45. c. 59. b. 81. b. 301. d. 304. a. 417. b. 421. c. 534. b. 590 c. 598. b. 629. b. Sapiens cognominatus, 631. d. 698. b. Abderitanus. 43. d. 279. d.
—— τὰς Βαβυλωνίους λόγους ἠθικὰς πεποίηται. 303. d.
—— ἐν τῷ περὶ Τέλους. 417. a.
Demodocus, 332. d.
Demosthenes, 626. a. b. 627. b. c. 761. a.
Dercylus, 321. d.
Diagoras, 15. a. & b.
Dicæarchus, 19. c.
Didymus, 300. b. Grammaticus. 17. d. 569. a.
—— ἐν τῷ περὶ Πυθαγορικῆς Φιλοσοφίας. 309 c.
—— ἐν Συμποσιακοῖς, 523. b.
Dieuchidas Megaricus, 629. a.
—— ἐν τετάρτῳ Μεγαρικῶν, 328. b.
Dino 43. a.
Dinomachus, 415. c.
Dio Philosophus, 522. a.
Dio Thytes, 569. b.
Diodorus, 301. b. 309. a. 415. c.
Diogenes, 223. b. 296. b. 712. c. 713. a. 775. b.
—— Apolloniates 42. c. 105. d.
—— Smyrnæus, Metrodori discipulus, 301. d.
—— ἐν πρώτῳ Περσικῶν, 43. a.
—— ἔν τινι Τραγῳδίᾳ, 412. b.
Diomedes, 185. a.
Dionysius, 308. d. 333. b.
—— Argivus, 321. d.
—— Carthaginiensis, 333. d.
Dionysius Halicarnasseus, ἐν τοῖς χρόνοις, 320. d.
—— Jambus, 569. c.
—— Thrax Grammaticus, ἐν τῷ περὶ τὰ ἐμφάσεις τῶν περὶ τῶν τροχίσκων συμβόλων, 568. b.
Dionysius ἐν τῷ πέμπτῳ μέρει τῶν κύκλων, 30. d.
Diophilus.
Diotimus, 417. b.
Diphilus Comicus, 606. b. 611. c.
Docetæ, 765. c.
Dorotheus, ἐν τῇ τετάρτῃ Ἰταλικῶν. 27. c.
—— ἐν τῷ πρώτῳ Παιδικῶν, 334. a.
Dosidas, 27. b.
Dracon, 309. b.
Druidæ Gallorum, 305. a.
Duris, 337. a.

E.

E.

Eleates ξένος. 366. d. Dialecticus, 537. a. (apud Platon. Theæteto.)
Empedocles, 432. b. 479. c. 534. c. 552. c. 554. d. 570. a. 589. c. 599. b. 615. a.
—— Agrigentinus, 17. a. 42. c. 334. a. 549. b. 587. b. 624. d. Καθαρσίους vocatus, 630. c.
—— ejus φιλόσοφος ἱστορία. 607. b.
—— ἐν τοῖς ἔπεσι. 630.
Empedotimus Syracusanus, 334. a.
Encratitæ, 158. b. 304. b. 765. c.
Enoch. 808. 801.
Entychitæ Hæretici, 765. c.
Ephorus, 334. d. 337. a. 351. d.
Epicharmus, 18. a. 301. c. 369. d. 477. a. 492. b. 541. c. 620. b. 623. a. 626. d. 714. a. Comicus, 150. c. 605. a. b. Pythagoreus, 597. c.
Epicurei, 44. b. 575. b.
Epicurus, 269. b. Discipulus Nausiphanis 301. d. 302. d. 365. d. 412. a. 415. b. c. 417. c. 421. c. 532. a. 591. d. 604. d. 628. a. 629. b. 643. c. 648. b.
—— Μενοικεῖ γράφων, 501. c.
Epigenes Thespiensis, 333. d.
—— ἐν τοῖς περὶ τὰ εἰς Ὀρφέα ποιήσεως, 333. a. 571. a.
Epigramma Sardanapali, 411. d.
Epimenides Cretensis, 299. c. 334. a.
Epiphanes ὁ υἱὸς Καρποκράτους &c. 428. b.
—— ἐν τῷ περὶ δικαιοσύνης. 428. c. 429. d. 430. c.

Eratosthenes Cyrenæus, 309. a. 327. b. 336. b. 337. a.
—— ἐν τοῖς περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν. 496. c. Γραμματικὰ libris duobus, 309. a.
Erythræa Sibylla, 333. d.
Esdras Levites, 342. b.
Evander, filius Italicæ Sibyllæ. 323. d.
Evangelium secundum Ægyptios, 445. b. 452 c d. 453. a. d. 465. c. d. 799 c.
—— secundum Hebræos, 380. a.
Eubulus Comicus, 716. a.
—— ἐν Σεμέλῃ. 716. b.
Eudemus Naxius Historicus, 629. a.
—— ἐν ταῖς Ἀστρολογικαῖς Ἱστορίαις, 302. a.
Eudoxus Cnidius discipulus Conuphidis, 303. c.
—— ἐν δευτέρᾳ τῆς Περιόδου. 42. d.
Evemerus Agrigentinus, 15. a.
Eugamon Cyrenæus, 628. b.
Eumelus, 621. d. Corinthius, 333. c. Historiographus, 629. a.
Eunomus 1. b. 2. d.
Euphorion, 25. d. Chalcidensis, 483. d. Poëta, 561. b. 571. c. 603. d.
—— ἐν τῷ περὶ Ἀλιάδων, leg. Ἀλευάδων 327. b.
ἐν ταῖς πρὸς Θεωρίδαν ἀντιγραφαῖς, 569. c.
Euphorus, 306. d. 338. a.
Eupolemus ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ βασιλέων, 338. a. 343. d.
Euripides, 18. d. 27. b. 45. b. 48. a. 49. c. 50. a. 221. b. 306. b. 334. c. 495. c. d. 499. b. 524. a. b. c. d. 543.

543. b. 584. d. 603. c. 613. d. 620. a. b. d. 622. b. 623. a. b. d. 625. b. 628. a. Poëta Tragicus, 432. c.
Scenicus Philosophus, 581. c.
ἐν τῷ Αιγεῖ, 621. a.
ἐν τῷ Αλεξάνδρῳ, 483. d. 621. c.
ἐξ Αὐλιγόνης, 621. b.
ἐν Αυτιόπῃ, 348. d.
ἐν ἑξαμέτρῳ τηρήσει (Meurs. Τηρεῖ) 627. a.
ἐν Ἐρεχθεῖ, 619. d. 621. b.
ἐν Ἴωνι τῷ δράματι, 50. b.
ἐν Κτιμένῳ, 621. c.
ἐν τῇ Μηδείᾳ, 620. b.
ἐν τῷ Οἰνεῖ, 619. d.
ἐν τῷ Οἰνομάῳ, 625. a.
ἐκ δ' Ὀρέστου, 621. b.
ἐν τῷ Πειρίθῳ δράματι, 603. c.
ἐν Πρωτεσιλάῳ, 628. a.
ἐν Τηλέφῳ, 624. c.
ἐν τῷ Φοίνικι, 625. a.
ἐν τοῖς Φοινίσσαις, 289 d.
ἐν χρυσίππῳ, 627. d.
Euristheus, 15. b.
ὁ τὴν Ἐυρωπίαν ποιήσας, 349. a.
Euryſtratus, Anaximenis Pater, 301. a.
Euryſus Pythagoreus, 559. d.
Euthydemus, 366. c.
Euthymenes, ἐν τοῖς χρονικοῖς, 327. a.
Exceſtus, Phocenſium Tyrannus, 334. b.
Ezechiel, 304. b.
Ezechiel, ὁ τῶν Ιουδαϊκῶν τραγῳδιῶν ποιητὴς, ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ δράματι Ἐξαγωγή, 334. c.

G.

Gajus Julius Nepos. Vates, 33
Galeus vates in Sicilia, 334. d.
Getæ. 303. b.
Glaucias, 764 d.
Gnoſtici, 438. b.
Gnoſticus, 411. b. 477. d. 47
520. a. c. φθορᾶς ἢ ἀπορία γε
κῶ, 805. a. εἰσὶ ἢ οἱ λέγοντες
γνωστικοὶ, &c. ibid.
Gorgias Leontinus. Hiſtori
295. d. 629. a.
Grylli filius, (Xenophon) 4
Gymnoſophiſtæ Indorum, 30
451. c. 481. d. 634. b.

H.

Hæmatitæ, 765. c.
Halcyon, 334. a.
Hecatæus, 417. a. 629. a.
—— ὁ τὰς ἱστορίας συνταξάμε
603. b.
Hegeſibulus, 301. a.
Hegeſilaus, 301. a. 308. c.
Helenus, 334. c.
Hellanicus, 305. c. 308. a. 32
333. a. 629. a. ejus Δευκαλ
629. a.
Heracleon, 502. b. 503. a. 804
Heracleotes, ἐν τῷ περὶ μ
351. d.
Heraclides, 25. d.
—— Ponticus, 44. c. 417. a.
——— ἐν τῷ περὶ χρησηρίων, 323
Heraclitus, 13. d. 22. b. 33. b. 4

43. a. 90. d. 196. c. 215. a. Bauſonis filius, 302. b. 304. c. 315. d. 332. b. 362. a 369. d. 432. a. 434. c. 476. a. 478. b. 481. a. 494. b. c. 530. d. 591. a. 600. a. 602. d. 603. d. 615. b. 624. c.
—— Epheſius, 366. b. 417. a. 549. c. 599. b. 604. a 629. a.
—— *περὶ τῶν ἀνθρώπων λεγομένων*, 532. b.
—— *περὶ φύσεως*. 571. c.
Hercules Vates & Phyſicus, 306. a.
Herillus, 416. c.
Hermas, 679. b.
ἐν τῷ ὁράματι, 360. a.
καὶ ἀποκάλυψιν, 356. b.
Hermes Thebanus, 334. b.
—— 679. d.
ejus *βίβλοι*, 633. d. *αἱ πάνυ ἀναγκαῖοι*, 634. a.
Hermippus Berytius, 306. b.
—— *ἐν τῷ περὶ ἑβδομάδος*, 686. c.
Hermogenes hæreticus, 808. d.
Herodorus, 306. a.
Herodotus, 300. d. 306. d. 331. c. 432. d. 625. d.
—— *ἐν τῇ πρώτῃ*, 302. a.
ἐν τῷ περὶ Γλαύκου τοῦ Σπαρτιάτου, 627. b.
Herophile Erythræa Sibylla, 323. c.
Herus, vid. Zoroaſter.
Heſiodus. 26. b. 48. a. 232. c. 281. a. 287. b. 307. a 322. b. 323. b. 327. a. 356. c. 575. a. 597. a. 600. c. 603. a. 610. b. 622. b. d. 624. a. 628. d. 629. a. 716. a.
ejus *Θεογονία*, 16. c.
Hiceſius, vid. Iteſius.
Hieronymus Philoſophus, 19. b.
Peripateticus, 415. c.
Hipparchia Cratetis uxor, 523. a.
Hipparchus Pythagoreus, 574. d.
Hippaſus Metapontinus, 42. c. 296. b.
Hippias Eleus Sophiſta, 624. a.
Hippo 36. d. Melius, 15. a.
Hippo filia Chironis, 306. b. 333. d.
Hippobotus, 300. d.
Hippocrates Medicus, 627. a.
Hippodamus Pythagoreus, 404. c.
Hipponax, 269. b.
Epheſius, 308. d.
Homerus, 16. c. 18. b. 19. a. b. 20. c. 21. b. 22. c. 23. a. b. 26. d. 37. b. 39. d. 40. a. 49. c. d. 73 c. d. 98. d. 199. d. 202. d. 209. c. 300. b. 302. c. 321. d. 322. a. 323. b. 327. b. c. 378. b. 404. d. 423. c. 433. a. 523. c. 525. a. *ὁ ποιητῶν πρεσβύτατος*, 545. a. 575. a. 561. a. 596. d. 597. c. 598. a. 600. c. d. 604. b. c. 610. c.
Homerus ſuppreſſo nomine, 2. d. 18. a. 24. b. 208. d. 214. c. d.
—— *περὶ Ὁμήρου*, 281. a.
ejus *Ὀδυσσεύς*, 173. d.
Hyperides, 625. a. c.

I.

Jacobus Apoſtolus, 648. d.
Jamus in Elide vates, 334. c.
Idæi Dactyli. 306. a.
Iceſius *ἐν τῷ περὶ Μυστηρίων*, 43. a.
Idmon Vates, 334. d.

Indorum Philoſophi 494. c.
Inſcriptio templi in Epidauro, 551. d.
Joannes, 648. d. Propheta, 662. a.
ἐν ἀποκαλύψει, 667. b.
ἐν τῇ ἐπιſτολῇ, 439. b.
ἐν τῇ μείζονι ἐπιſτολῇ, 389. b.
Jobas ſeu Juba περὶ Λιτυρίων γρά-φων. 329. b.
Jon Chius, ἐν τοῖς Τριγάμμοις. 333. a.
Jophon Comicus, ἐν Αὐλωδοῖς Σα-τύροις, 280. d.
Joſephus (Fl.) Judæus, ὁ τὰς ἰου-δαϊκὰς σωτάξας ἱſορίας, 341 b.
Irene Crarini filia pictrix, 523. b.
Ischomachus, 761. a.
Iſidorus, 31. c. ὁ Βασιλείδου υἱὸς ἅμα καὶ μαθητὴς, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Προ-φητῶν Παρεχωὴ ἐξηγητικῶν, 641. c.
—— ἐν τῷ δευτέρῳ τ̀ αὐτῆς συντά-ξεως. 641. d.
—— ἐν τῷ περὶ προσφυοῦς ψυχῆς, 409. b.
—— ἐν τοῖς Ηθικοῖς, 427. a.
Iſocrates, 625. b. 626. b.
—— ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ. 580. d.
Iſter ἐν τῷ περὶ τ̀ Αἰγυπτίων ἀποι-κίας, 322 c.
—— ἐν τῷ περὶ ἰδιότητος ἄθλων, 447. c.
Italica Sibylla, 323 d.
Julius Caſſianus, ἐν τῷ περὶ Ἐγκρα-τείας ἢ περὶ εὐνουχίας, 465. b. c.
—— 466. d. 469. d.

L.

Laetus ἐν τοῖς Φοινικικοῖς. 326. a. apud Tatianum male ſcribitur Chæ-tus.
Lajus κατὰ τὴν Τραγῳδίαν, 388. b.
Lamia Sidonia, 304. c.
Lampas, 761. a.
Laocoon, 334. c.
Laſus Hermioneus, 308. c.
Laſthenia Arcadia, 523. a.
Leander, 300. d.
Leandrius, 29. b. 629. a.
Leo ὁ τὰ περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον θεῶν πραγματευσάμενος, 322. d.
Leonides Alexandri Pædagogus, 309. b.
Lesches Lesbius, 333. a. b.
Leucimus, 416. d.
Leucippus, 301. d. Mileſius, 43. d.
Levis, 502. c. Λιβυᾶς. Dod-wellus legit pag. 44. in Ire-næum.
Linus, 299. b. 575. a Præceptor Herculis, 323. b.
—— Citharoedus, 281. a.
Lucas ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων, 383. b.
Lycon. 301. b.
Lycophronis Alexandra, 571. c.
Lycurgus, 67. d. 309. b. 323. b. 336. b. 349. b. 327. a. 328. a. b. 351. d
Lycus Peripateticus, 416. d.
Lynceus, 321. c.
Lyricus Vates. 597. c. 613. c.
Lyſias, ἐν τοῖς Ὀρφανικοῖς, 626. c.

M.

Macetis Sibylla, 333. d.

Man-

Manto, 333. d. Thebis, 334. d.
Mantus in Pamphilia Vates, 334. d.
Marcio, 433. d. 434. b. d. 435. a. Ponticus 436. 469. d. 492. c. 500. c. 546. b. 762. d. 764. d. 765. b.
Marcioniſtæ, 377. a. 431. b. d. 432. a.
Matthæus, 502. c.
Matthias. 436. d. 488. a. Apoſtolus, 748. c.
—— ἐν ταῖς Παραδόσεσι τῶν Ἑλλήνων, 380. a.
Megaſthenes, ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν Ἰνδικῶν, 305 d.
Melanippides Lyricus, 602. d.
Meleſagoras, 629. a.
Melitus 505. d.
Menagyrtes, 14. d.
Menander 45. b. 625. a. 713. d. 716. b. Pergamenus, 326. a.
—— Comicus, 217. c. 421. a. 422. c. d. 550. c. 605. c. 606. a. 610. c. d. 620. a.
—— ἐν τῷ Δεισιδαίμονι, 712. b.
—— ἐν Ἡνιόχῳ, ἐποβολιμαίῳ δράματι, 49. b.
ἐν Ἱερείᾳ τῷ δράματι, 49. c.
ἐν Πολλωμένοις, 622. c.
ἐν Ῥαπιζομένῃ, 84. b.
Mendeſius, vid. Ptolemæus Mendeſ.
Menecrates Medicus, 36. a.
Menexene filia Diodori, Dialectica, 523. a.
Metrodorus 643. c. Chius, 43. d. Democriti auditor, 301. d. Epicureus, 614. b.
—— ἐν τῷ περὶ τὸ μεῖζον εἶναι τὴν παρ' ἡμᾶς αἰτίαν πρὸς εὐδαιμονίαν τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων, 417. c.
Miletus, 203. a.
Minoes, 349. b. 351. d.
Mneſiphilus, 302. b.
Monimus ἐν τῇ τῶν θαυμασίων Συναγωγῇ, 27. b.
Mopſus 334. a Apollinis filius, Vates, ibid. d.
ejus Μαντική, 333. d.
Moſchion Comicus, 623. c.
Moſis vita enarratur, 342. ſqq.
Muſæus, 321. d. 323. b. 575. a. 618. d. 624. a. Poeta, 628. d.
περὶ Θεσπρωτῶν, 628. b.
ejus Reſponſa, 332. d.
Myia Theanûs filia, Pythagorea, 522 d. Poetria, 523. b.
Myrſilus Lesbius, 20. a.
Myſo Cæneus, 299. d.
Myſtæ, 285. c. 343. c. 344. a. 406. a. 560. d.

N.

Nauſiphanes, 417. a. Pyrrhonis auditor, 301. d.
Nauſithous Philippi Pædagogus, 109. b.
Nazaratus Aſſyrius, 304. b.
Neanthes, 300. d. Cyzicenus, 569. b.
Neobe, 321. b.
Nicagoras, 36. b.
Nicander, 33. d. Poeta, 25. a.
Nicanor Cyprius, 15. a.

Nicias Caryſtius, 333. d.
—— ἐν τῷ πρὸς Λυσίαν ὑπὲρ Καλαθήκης, 626. b.
Nicolaus, 411. c. 436. b. c.
Nicoſtratus Comicus, 209. d.
Numa Rex Romanorum. Pythagoreus, 304. d. 548. d.
Numenius ὁ Πυθαγόρειος φιλόσοφος, 342. c.
Nymphodorus, ἐν Νομίμοις βαρβαρικοῖς, 43. a.
—— Amphipolitanus ἐν τρίτῳ νομίμων Ἀσίας, 322. d.

O.

Odryſæ, 303. b.
Oenon, 334. c.
Olympicus, ἐν Σαμιακοῖς, 30. c.
Olympus Mileſius τὴν Λύδιον ἁρμονίαν ἐφιλοτέχνησεν, 307. c.
Onomacritus Athenienſis, 332. d. 333. a. 334. c.
Ophiani, 765. c.
Oracula, 348. c. 611. b.
Orator Athenienſis, 50. c.
Orontopagas Tribunus Militum, 567. d.
Orpheus, 299. 433. a. 575. a. 569. a. b. 604. c. 607. a. b. c. d. 608. b. d. 609. b. 610. a. 611. c. 618. d. 624. a. c. 629. b. Thracius Sophiſta, 1. a. myſterii Poëta. 11. d. 13. c. Oeagri filius, 48. c. d. 299. b. Muſæi diſcipulus, 332. d. Vates 334. d. Thracius, 302. c. 321. d. 323. b. c. 568. Theologus, 585. c. d.
—— ἐκ τῶν Διονύσου ἀφανισμῶν, 628. c.
ἐν τῇ θεογονίᾳ, 628. c.
ejus Crateres, ἢ εἰς ᾅδου καταβασις, Ἱερὸς λόγος, Πέπλος, τὰ Φυσικά. 333. a.

P.

Panætius, 416. b.
Pantaclea Diodori filia, Dialectica 523. a.
Pantænus, 808. Πανταῖνος ὃν ἡμεῖς ἔλεγεν.
Panyaſis, 22. d. 23. b. 622. a.
—— Halicarnaſſeus, 628. b.
Parchor Propheta, 641. c.
Parmenides Eleates, 42. c. 613. d. auditor Xenophanis, 301. d. Magnus, 576. b. 602. d.
—— ἐν τῷ αὐτοῦ ποιήματι, 552. c.
Patrocles Thurius, 19. a.
Paulus, 648. d. uxoratus, 448. b.
—— ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς 645. c.
Γαλάταις ἐπιστέλλων, 468. b.
τοῖς Ἑβραίοις, 645. d.
ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους, 499. c.
τοῖς Κολασσαεῦσι, 277. b. 499. d. 576. c. 645. d.
ἐν τῇ πρώτῃ τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ. 96. d. 112. d. 420. d. 468. b. 750. a.
ἐν τῇ δευτέρᾳ, 514. a. 586 c.
ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ. 372. b. 419. c. 442. a. 457.

457. b. c. 477. c. 532. c. 558. b.
ἐν τῇ ἑτέρᾳ πρὸς Τιμόθεον. 448. c.
ἐν τῇ πρὸς Τίτον ἐπιστολῇ, 299 c. 525. a.
Perdix caupo, 761. a.
Periander Corinthius, 299. c. 300. c.
Pericles, 523. b.
Peripatetici, 44. a. 374. c. 421. d. 540. a. 575. d.
Petrus 644. a. 648. d. 736. b. uxoratus, 448. b.
—— ἐν τῇ ἐπιστολῇ, 473. b.
ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, 806. d. 807. c. d.
ἐν τῷ Κηρύγματι, 357. d. 390. a. 809. b.
—— περὶ τῶν Ἀποστόλων, 678. a.
ἐν ταῖς Περόδοις, 646. b.
Phanias 333. a. 337. a.
Phanocles ἐν ἔρωσιν ἢ Καλοῖς 24. b. 627. c.
Phanothea, 309. c.
Phemius, 332. d.
Phemonoë Delphis, 323. b. 334. d.
Pherecrates Comicus ἐν Αὐτομόλοις 716. a.
Pherecydes Syrus, 299. d. 300. d. 323. b. 567. c. 621 a. 643. c.
ejus Θεολογία, 571. c. 642. a.
Philemon Comicus, 252. c. 609. d. 627. c. 712. d.
—— ἐν Συνωρίδι, 209. b.
ἐν Ὑποβαλιμαίῳ, 628. d.
Philinus, 626. b.
Philippus Apostolus, 436. b. 502. c. uxoratus, 448. b.
Philistus, 620. d.
Philo 284. c. 337. d.
—— ἐν τῷ Μωυσέως βίῳ, 343. d.
Philo Pythagoreus, 305. d. 403. d.
Philo ὁ Διαλεκτικὸς ἐν τῷ Μενεξένῳ, 523. a.
Philochorus, 18. d. 30. d. 326. d. 629. a.
—— ἐν τῷ πρώτῳ περὶ μαντικῆς 334. d.
Philolaus Pythagoreus, 433. a.
Philosophus quidam, 405. d.
Philostephanus, 38. c. 308. a.
—— ἐν τῷ περὶ Κύπρου, 38. d.
Philydeus Comicus, 569. b.
Phocylides, 609. c.
Phœnix Achillis Pædagogus, 109. b
Phormio Lacon, 334. a.
Phoroneus, 67. d. 321. b.
Phoronis Poema, 321. a. 348. d.
Phrygum hæresis, 765. c.
Phyto Sibylla, 333. d.
Pindarus, 262. b. 356. c. 494. a. 596. c. 613. c. Bœotius, 18. c. 252. b. 323. a. 367. a. Lyricus, 610. a. Pythagoreus, 598. b. Thebanus, 308. d. 319. d.
—— περὶ τῶν ἐν Ἐλευσῖνι Μυστηρίων, 433. b.
Pisander Camirenus, 628. b.
Pisini Lindii Ἡράκλεια. 628. b.
Pittacus, 300. c. Mitylenæus, 299. b.
Plato Comicus, 628. d.
—— ἐν ταῖς Ἑορταῖς, 718. a.
Plato Philosophus, 44. d. 45. a. c. 46. a. 116. a. 124. c. 150. a. b. 160. d. 191. b. 192. a. 244. c. 289. b. 290.

b. 290. d. 295. c. 299. d. 300. a. 301. b. 303. a. b. c. 315. c. 338. c. 342. b. 349. b. d. 351. d. 354. b. 355. c. 365. a. 366. b. 368. c. 369. a. b. 403. d. 407. a. 417. c. d 418. a. 421. c. 423. a. 428. c. 431. b. 434. d. 466. a. 485. a. 488. d. 523. a. 536. d. 543. c. 549. d. 554. a. 555. c. 560. a. 562. c. 575. a. 579. a. d. 583. c. d. 584. c d. 585. b. 586. a. 589. c. 590. d. 592. b d. 593. d. 594. b. 595. c. d 596. d. 599. a. 603. d. 611. d. 613. b. 614. b. 623. a. 625. a. 626. a. 627. b. c. 629. b. 643. c. 675. a. 697. c. 761. a. 774. a. b.

Plato ἐν τῷ Ἀλκιβιάδῃ, 368. c.
ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ, 575. d.
ἐν Γοργίᾳ, 434. c. 575. c.
ἐν τῷ Δημοδόκῳ, εἰ δὴ τοῦ Πλάτωνος τὸ σύγγραμμα, 315. d.
ἐν τῇ Ἐπινομίδι, 349. d. 434. c. 548. b.
ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς, 579. a.
ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιστολῇ, 585. c.
ἐν τῇ πρὸς Ἔρασον καὶ Κορίσκον ἐπιστολῇ, 598. c.
ἐν Θεαιτήτῳ, 294. a. 380. a. 418. d. 537. a. 552. c. 595. b. 596. b.
ἐν Κρατύλῳ, 339. a. 433. a.
ἐν τῷ Κρίτωνι, 552. a.
ἐν τῷ Λυσίᾳ, 594. b. c.
ἐν τῷ Μένωνι, 588. c. d.
ἐν τοῖς Νόμοις, 274. b. b. 418. b. 434. c.
περὶ Ποιητικῆς γράφει
ἐν Πολιτείᾳ, 350. a. 493. a. 575. c. 584. a. 628. a.
ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Πολ 433. d.
ἐν τῷ δευτέρῳ — 5 601. a.
ἐν τῷ τρίτῳ — 481.
ἐν τῷ ε — 315. d. 4
ἐν τῷ ἑβδόμῳ — 59
ἐν τῷ δεκάτῳ — 5 600. a.
ἐν τῷ τελευταίῳ — 5
ἐν τῷ Πολιτικῷ, 293. c. 356. d. 366. c. d.
ἐν Πρωταγόρᾳ, 575. c.
ἐν τῷ Σοφιστῇ, 537. a.
ἐν τῷ Συμποσίῳ, 3 552. b.
ἐν τῷ Τιμαίῳ, 303. d. 586. b. 589. a. 5 594. c. 598. d.
ἐν Φαίδρῳ, 189. d. 368. a. 552. a. 5 593. a. 594. 505.
ἐν τῷ Φιλήβῳ. 12 b. c. 43 575. c.
ἐν Φιλήβῳ. 97.
ἐν τῷ Χαρμίδῃ, 302.
ἐν τῷ τῆς Ἰωνικῆς 572. d.

Platonici, 384. c. 590. d. 619. b.
Poeta Anonymus, 18. c. 15. d. 26. c. 28. a. 29. d. 37. a. 46. b. 63. d. 70. b. 71. c. 74. a. 101. b. 106. c. 107. a. 154. a. 155. d. 168. a. b. 169. b. 195. d. 202. a. 204. c. 222. a. 227. b. d. 238. a. b. c. 258. c. 265. c. 280. b. 315. a. 414. b. 423. b. 424. b. 432. c. 435. d. 443. c. 479. a. 496. b. 499. a. 531. b. 539. c. 541. d. 553. c. 558. d. 560. c. 576. a. 589. b. 610. c. 685. c. 712. a. 719. b.
—— ὁ τὴν Διονύσου κτίσιν, 522. c.
—— ὁ τὴν Εὐρωπίαν ποιήσας, 349. a.
—— ὁ τὴν Φαιακίδα —— 348. d.
Poetæ, 368. c. 543. d. 578. d.
Polemo, 23. a. 24. c. 25. c. 301. b. Xenocratis familiaris, 429. a.
—— ἐν τινι ἐπιστολῇ, 31. a.
—— ἐν τοῖς περὶ τῆς κατὰ φύσιν βίου συμλάγμασι, 717. d.
Polemo, ἐν τῇ τελείᾳ τῶν πρὸς Τίμωνα, 30. c.
Polyaratus Thasius, 334. a.
Polybus Medicus, ἐν τῷ περὶ κλεισμῶν, 683. b.
Polyidus, 334. a.
Posidippus, 623. a.
—— ἐν τῷ περὶ Κνίδου, 35. c. 38. c.
Posidonius, 416. b.
Postumus Romanus, 496. d.
Praxiphanes Mitylenæus, 309. a.
Prodicus, 762. d. Samius, 338. a. Chius, 561. a.
ejus αἵρεσις, 722. d.
assecla, 438. b.
—— βίβλος ἀποκρυφος τ' ἀνδρὸς τοῦδε (sc. Zoroastris) εὐχῶν καθηγὸς, 304. b.
Protagoras, 647. a. Abderitanus, auditor Democriti, 301. d.
Ptolemæus, ὁ ὁ Λαγοσάρχου, ἐν τῷ ά τῶν περὶ τὸν Φιλοπάτορα, 29. c.
Ptolemæus Mendesius, ἐν τοῖς χρόνοις, 320. c.
Pyrrho, 761. a. Anaxarchi discipulus, 301. d.
Pyrrhonii, 777. a.
Pythagoras Samius, 131. b. 274. c. 294. c. 300. c. d. 302. b. c. 303. e. 304. b. 323. b. 332. a. 333. a. 334. a. 342. c. 394. c. 400. a. 417. a. 434. c. 477. c. 535. c. 559. a. c. 560. a. c. 561. b. 565. d. 575. c. d. 590. c. 591. c. 596. d. 805. d.
Pythagoreus, ἐν τῷ Πλάτωνος πολιτικῷ, 293. d.
Pythagorei, 47. c. 145. c. 369. c. 409. c. 431. b. 435. c. 532.

b. 543. a. 571. b. 575. a. 580. a. 593. c. 614. c. 683. c.
Pythagorica Symbola, 350. c. 559. b.
Pythia, 300. a. 476. b. 680. c.
Pythocles, ἐν τρίτῳ περὶ ὁμονοίας, 27. c.
—— Samius, ἐν τετάρτῳ Ἰταλικῶν, 334. d.

S.

Samia Sibylla, 333. d.
Samius, 558. c.
Sappho, 181. c. 523. b.
Sarapion, ἐν τοῖς Ἔπεσι, 304. c.
Sarmanæ, 305. b. quos Germanas vocat Strabo. Γερμάνιοι Herodoto memorantur p. 27. ed. Gr.
Scamo seu Scamnon Mitylenæus, 308. a.
Scriptores rerum Atticarum, 321. d.
—— Britannicarum, 632. b.
—— Persicarum, 632. b.
Sechnuphis Heliopolitanus, Platonis Magister, 303. c.
Seleucus Mathematicus, 685. c.
Semanæi Bactrorum, 305. a.
Sibylla, 17. b. 32. d. 33. a. 41. b. 50. d. 223. a. 304. c. 323. c. 333. d. 432. c. 601. c. 604. b.
Sicinnus Themistoclis liberorum Pædagogus, 109. c.
Simmias Rhodius, 569. d.
Simon, 761. 764. d.
Simonides, 333. b. 383. b. 483. c. 493. d. 622. d.
—— ἐν τοῖς Ἰάμβοις, 177. b.
Sisarion Icarius, 308. d.
Socrates, 46. d. 301. a. b. 311. a. 315. c. 412. d. 417. d. 434. c. 478. b. 523. b. 537. a. 552. a. 553. d. 580. a. 592. c. 594. b. 595. b. 596. d.
—— Athenienfis ἐν τῷ Θεαίτῳ, 334. a. (apud Platon.)
Solon, 28. b. c. 67. d. Athenienfis, 280. b. 299. b. 300. b. c. 302. b. 323. b. 432. d. 587. a. 610. b. 620. c. 621. d.
ejus Ἐλεγεῖαι, 600. a. 685. d.
Sonches Archi-Propheta Ægyptius, 303. c.
Sophistæ, 280. a. d. 361. d. 730. c. 755. d.
Sophocles, 18. a. 388. b. c. 476. d. 484. a. 550. c. 602. c. d. 603. b. Sophili filius 48. a. 57. d. 181. c. 244. b. Tragicus 422. d. 575. b. 609. d.
—— ἐν τῷ Αἴαντι τῷ μαστιγοφόρῳ, 602. b. ἐξ Ἀλευαδῶν, 621. c. ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ, 624. b. 625. d. ἐκ τῆς Ἐριφύλης, 621. b.

ἐξ Ἱππόνε, 621. c.
ἐν Μίνῳ, 621. c.
ἐν τῷ Πηλεῖ, 625. d.
Sophocles Junior, 19. a.
Sosibius, 23. b. 24. c.
—— Lacon, ἐν χρόνων ἀναγραφῇ, 327. c.
Sotades Byzantinus, 300. c.
Speusippus, 301. b.
—— ἐν τῷ πρὸς Κλεοφῶντα πρώτῳ, 367. a.
ὁ Πλάτωνος ἀδελφιδῆς, 418. d.
Staphylus, 24. b.
Stasinus, 625. c.
Stesichorus Himeræus, 308. c.
Stoici, 44. a. 136. b. 191. c. 295. c. 367. b. 384. c. 404. a. 416. c. 421. c. 482. a. 485. a. 543. d. 549. d. 574. b. 591. a. c. 593. a. 594. b. 595. b. c. 599. d. 629. b. 720. d. 735. a. 770. b. 774. a. b.
Strato, ἐν τῷ περὶ Ἐνυπνίων, 300. b. 301. b. 308. a.
Stratodemus Thegeata, 300. b.

T.

Taraxandra Sibylla, 333. d.
Tatianus, 465. c. 806. b.
—— ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας, 320. b. d.
—— Syrus ἐν τῷ περὶ τῆς καθ' τὸν Σωτῆρα καταρτισμοῦ, 460. a. d.
Telenus Κυκλώπων μάντις, 334. c.
Telesilla Poetria, 522. b. 523. b.
Telmessus vates in Caria, 334. c.
Terpander Antissæus, 308. c.
——, 2. d. 333. a. b. 658. d.
Terpsichoræ ἀοιδαί, 555. d.
Thales, 643. c. Milesius, 42 c. 296. b. 299. b. 300. a. b. c. d. 301. a. 302. a. Phœnix 302. c. 332. a. 364. c. 594. d.
Theano Crotoniatis, 309. c.
—— Pythagorica, 492. a. 522. c.
Thearides ἐν τῷ περὶ Φύσεως, 611. c.
Themis una ex Titanidibus, 309. c.
Themisto Zoili filia, 522. d.
Themistocles Μνησιφίλῳ συνέτριψεν, 302. b.
Theoclymenus vates in Cephalenia, 334. c.
Theocritus Sophista, 61. c.

Theodades, 764. d.
Theodectes Tragicus, 623. c.
Theodorus Cyrenæus, 15. a.
Theodotus Pythagoreus, 496. d.
Theodotus, 793. b. bis. 794. b. d. 795. a.
Theognis, 432. c. 572. b. 620. a. c. 622. a. 625. b. 766. c.
—— Megarenſis, 483. c.
Theognis Diodori filia, Dialectica, 523. a.
—— ἐν τῇ Ωδῇ. 572. c.
Theophraſtus, 301. b. 362. d. 643. b. 697. d.
Ereſius ὁ Ἀριστοτέλους γνώριμος, 44. b. 308. a.
ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν Φυσικῶν αἰτίων, 435. d.
Theopompus, 269. a. 300. d. 334. d. 625. d. 626. d.
Thespis Athenienſis, 308. d.
—— Tragicus, 570. c.
Thesprotis Sibylla, 333. d.
Theſſala Sibylla, 333. d.
Thomas, 502. c.
Thraſyllus, 335. d.
Thraſymachus, ἐν τῷ ὑπὲρ Λαρισσαίων, 624. c.
Thucydides, ἐν ταῖς Ἱστορίαις, 620. c. 626. a.
Timæus, 269. a. 301. c. 334. d. 337. a. 350. a.
Timæus Locrus, ἐν τῷ Φυσικῷ γράμματι, 604. a.
Timo ἐν τοῖς Σίλλοις. 301. a.
Timo Phliaſius, 550. d.
Timocles Comicus, 476. d.
Timotheus Mileſius, 308. d.
Timotheus Pergamenus, ἐν τῷ περὶ τῆς τῶν Φιλοσόφων αἱρέσεως, 496. d.
Timoxenus Corcyreus, 333. d.
Tireſias vates, 74. c. 334. b.
Titanomachia, 306. b.
Tragici, 406. c. 423. d.
Tragœdia, 290. b. c. 334. c. 435. a. b. c. 493. d. 563. d. 606. d. 607. a.
—— Oreſte, 714. a.
—— ἐπὶ τῆς Ἄιδου, 413. d.
Triopas Iſidi συγχρονεῖ, 321. b. 322. c.

V.

Valentiniani, 363. a. 426. a. 438. b. 765. b. 792. b. c. 793. a. 795. c.
Valentinus, 469. d. 502. b. 546. a. 764. d. 790. b. 792. b. 793. b. 794. c.

— πρός τινας ἐπιστέλλων περὶ τῶν προσαφθεμάτων, 409. c.
ἐν τῇ περὶ φίλων ὁμιλίᾳ, 641. b.
ἔν τινι ὁμιλίᾳ, 509. b.
ἔν τινι ἐπιστολῇ, 375. d.
ἐν τῇ πρὸς Ἀγαθόπουδα ἐπιστολῇ, 450. d.
Varro, 30. a.

X.

Xanthus Lydius, 333. b.
—— ἐν ταῖς ἐπιγραφομένοις Μαγικοῖς, 431. a.
Xenocrates, 301. b. 697. d. (male Carthaginienſis, 44. a. 590. c.) Chalcedonenſis, 419. a. 604. c.
—— ἰδίᾳ πραγματευόμενος περὶ τὸ ἄπαθὲς τῶν ζώων ζητοῦσι, 717. d.
ἐν τῷ περὶ Φρονήσεως, 369. c.
Xenophanes, 300. c. 302. a. 711. b.
—— Colophonius, 301. c. 601. c.
Xenophon, 406. d. 624. b. 625. c.
Athenienſis, 46. d. 601. b.
Xiphodres, 567. d.

Z.

Zaleucus Locrus, 309. a. 352. a.
Zamolxis Heros τῶν Πυθαγόρου γνωρίμων. 497. b.
Zeno, 414. b. 643. b. 697. d. Parmenidis auditor, 301. d.
Eleates, 496. c. 575. b.
Zeno Citticus, 253. b.
Cratetis diſcipulus, 301. c.
Stoicus, 413. a. 416. a. 594 b. 584. c.
Zeno Myndius, 29. c.
Zethus Muſices inventor, 323. b.
Zopyrus Heracleota, 333. a.
—— Thrax Alcibiadis Pædagogus 109. b.
Zoroaſter, Medus, 304. a. Herus Armenius, genere Pamphilius, qui eſt Zoroaſter, 598. d. 599. a.

XXIII. ΕΚ ΤΩΝ ΘΕΟΔΟΤΟΥ.

Καὶ τῆς ἀναπολικῆς καλουμένης διδασκαλίας καὶ τὰς ΟΥΑΛΕΝΤΙΝΟΥ Χρόνους Ἐπιδομαί.

I.

Cuncta hæc Valentiniani erroris, amissa CHRISTI sapientia.

ΠΑτερ, φησὶ, ΘΕΔΑτίθεμαί σοι εἰς χεῖρας τὸ πνεῦμα μου. ὁ προέβαλε, φησὶ, σαρκίον τῷ λόγῳ ἡ σοφία, τὸ πνευματικὸν σπέρμα, τοῦτο σολισάμενος καπῆλθεν ὁ Σωτὴρ. ΟΘΕΝ τῷ πάθει τὴν σοφίαν ΘΕΔΕΙΘΕΙΑ τῷ παιρὶ, ἵνα αὐτὴν ἀπολάβῃ ΘΕΔΟ ΓΕ παιρὸς, καὶ μὴ καταχεθῇ ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν ςερίσκειν δυναμένων. Οὕτως πᾶν πνευματικὸν σπέρμα τοὺς ἐκλεκτοὺς ΔΙΑ τ' προειρημένης ΦΩΝΗΣ ΘΕΔΕΙΘΕΙΑΣ, τὸ ἐκλεκτὸν σπέρμα Φαμὲν, καὶ σωτῆρα ζωοποιούμενον ὑπὸ ΓΕ λόγου, κ' κόρην ὀφθαλμοῦ, καὶ κόκκον σινάπεως, καὶ ζύμην, τὰ δόξαντα καπαδιηπῆσθαι γένη ἑνοποιοῦσα εἰς πίςιν.

Valentinianorum nugæ.

2. Οἱ δ' ἀπὸ Ουαλενπίνου πλαθέντες, φασὶ ΓΕ ψυχικοῦ σώματος τῇ ἐκλεκτῇ ὕσῃ ἐν ὕπνῳ ἐνπεθῆναι ὑπὸ ΓΕ λόγου σπέρμα ἀρρενικὸν ὅπερ ἔςιν ἀπόῤῥοια ΓΕ ἀγγελικοῦ, ἵνα μὴ ὑςέρημα ᾖ. Καὶ ΓΕτο ἀνόμωσεν τὰ δόξαντα καπαδιηπῆσθαι, ἑνοποιοῦν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν σάρκα, ἃ κ' ἐν μερισμῷ ὑπὸ τ' σοφίας προσηνέχθη. ὕπνος ΓΕ ἦν Ἀδὰμ ἦν λήθη τ' ψυχικ' ἣ συνεῖχε, μὴ ΔΙΑλυθῆναι, ὥσπερ τὸ πνευματικὸν ὅπερ ἐνέθηκεν τῇ ψυχῇ ὁ σωτήρ. Τὸ σπέρμα ἀπόῤῥοια ἦν ΓΕ ἀῤῥενος καὶ ἀγγελικοῦ, διὰ τοῦτο λέγει ὁ σωτήρ, σώζου σὺ καὶ ἡ ψυχή σου.

3. Ἐλθὼν οὖν ὁ Σωτὴρ τὴν ψυχὴν ἐξύπνισεν, ἐξῆψεν ΓΕ τὸν σωτῆρα. Δύναμις γὰρ οἱ λόγοι ΓΕ Κυρίου. Διὰ τοῦτο εἴρηκεν. Λάμψατω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν ἀνθρώπων. Καὶ μετὰ τὴν ἀνάςασιν ἐμφυσῶν τὸ πνεῦμα τοῖς Ἀποςόλοις, τὸν μὲν χοῦν καπάπερ τέφραν ἀπεφύσα καὶ ἐχώριζεν. Ἐξῆπτε ΓΕ τὸν σωτῆρα καὶ ἐζωοποίει.

Incarnationis humilitas.

4. Ὁ Κύριος ΔΙΑ πολλὴν ταπεινοφροσύνην οὐχ ὡς ἄγγελος ἄΦΘη, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος. Καὶ ὅτε ἐν δόξῃ ὤΦΘη τοῖς Ἀποςό-

λοις

EXCERPTA THEODOTI PRIORA,

atque ex Orientali ita dicta Doctrina temporibus VALENTINI, Epitomæ.

Interprete FRANCISCO COMBEFIS,

Cujus verſio nunc demum videt lucem, deſcripta ex Avtographo ejus, quod ſervatur Pariſiis in Bibl. P. P. Dominicanorum, via ad S. Honoratum.

I.

Pater, inquit, *in manus tuas commendo Spiritum meum.* Quam, inquit, Sapientia carnem produxit, h. e. ſemen ſpiritale, hanc Salvator indutus deſcendit. Qvamobrem in paſſione Sapientiam commendat Patri, ut à Patre eam recipiat, nec in terra detineatur ab his, qui privationem ac defectum ingenerare poſſunt. In hunc modum omne ſpiritale ſemen, i. e. electos commendat eâ quam diximus voce. *Electum* autem *ſemen* vocamus & *ſcintillam* à verbo vivificandam, & *pupillam oculi*, & *granum ſinapi*, & *fermentum*: genera ſcilicet quæ ex adverſo diviſa videantur, fidei tamen communione unita.

I. Petr. 2, 9. Eſ. 42, 3. Deut. 32, 10. Matth. 13, 31. & 33.

2. Valentiniani autem ajunt formato corpore animali Electæ animæ ſomnum dormienti ſemen virile à Verbo inſatum eſſe, quod Angelici defluxio eſt, ne privatio ac defectus eſſet. Hocque adeo quæ diviſa viderentur fermentaſſe, in unum cogente animam & corpus quæ & diviſa, Sapientiâ autore condita fuiſſent. Somnus vero Adamo fuit oblivio animæ quam continebat ne diſſolveretur, velut Spiritale quod Salvator indidit animæ. Semen defluxio erat maſculi & Angelici, idcirco dicit Salvator: *Salvare tu & anima tua.*

Gen. 19, 17.

3. Veniens igitur Salvator animum è ſomno excitavit ac *ſcintillam* accendit. *Ejus* namq; *ſermones virtus ſunt.* Idcirco, ait *luceat lux veſtra coram hominibus.* Poſt etiam reſurrectionem inſufflando Spiritum Apoſtolis, pulverem quidem quaſi favillam exſufflabat ac ſeparabat, ſcintillam vero accendebat & vivificabat.

Joh. 6, 63. Matth. 5, 16. Joh. 20, 22.

4. Dominus præ multa humilitate ſenſusque modeſtia non Angeli ſed hominis apparuit ſpecie. Cumque adeo in monte ſe Apoſtolis in Majeſtate conſpicuum fecit, non ſui cauſa fecit ut ſe oſten-

Matth. 17.

Transformatio Ecclesiæ causa.

λοις ἐπὶ τ̃ ὄρους ἀ δι' ἑαυτὸν ἐποιησεν δεικνὺς ἑαυτὸν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις ἔστι τὸ γένος ἐκλεκτὸν, ἵνα μάθῃ τὴν προκοπὴν αὐτῆς μετὰ τὴν τ̃ σαρκὸς ἔξοδον. Αὐτὸς γὰρ καὶ τὸ ἄνω φῶς ἦν καὶ ἔστι τὸ ἐπιφανὲν ἐν σαρκὶ, καὶ τὸ ἐνταῦθα ὀφθὲν ἀχ ὕστερον τ̃ ἄνω, ἀδὲ διεκέχοπτο ἦ ἄνωθεν μετέσχη δεῦρο, τόπον ἐκ τόπου ἀμείβον, ὡς τὸν μὲν ἐπιλαβεῖν, τὸν δὲ ἀπολιπεῖν, ἀλλ' ἦν τὸ πάντη ὂν καὶ ἀεὶ τῷ παρὸν καὶ ἐνταῦθα, δυνάμις γὰρ ἦν τ̃ Πατρός Ἄλλως τε ἐχρῆν κἀκεῖνον πληρωθῆναι τὸν λόγον τ̃ Σωτῆρος ὃν εἶπεν. Εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἳ ἀ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τ̃ ἀνθρώπου ἐν δόξῃ. Εἶδον γὰρ καὶ ἐκοιμήθησαν δὲ, τε Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης.

Cur celata transformationis gloria

5. Πῶς γὰρ τὴν μὲν ὄψιν τὴν Φωτεινὴν ἰδόντες ἀκ ἐξεπλάγησαν, τὴν δ' φωνὴν ἀκούσαντες ἔπεσον ἐπὶ τὴν γῆν; Ὅτι ὦτα * τυγχάνει ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ διὰ δόξαν φωνὴ μᾶλλον ἐκπλήσει. Ὁ δ' Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς τ̃ φωνῆς ἀκούσας ἀκ ἐφοβήθη, ὡς ἂν πνεύματι ἀκούσας συνήθει τ̃ ταύτης φωνῆς. καθὸ δ' ἄνθρωπός ἐστι μόνον ἀκούσας, καταπλάγη. Διὸ καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ, μηδενὶ εἴπητε ὃ εἴδετε. Καίτοι ἀδὲ σαρκικοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ Φῶς ἑωράκεισαν, ἀδὲν γὰρ συγγενὲς καὶ οἰκεῖον ἐκείνῃ τῇ Φωτὶ, καὶ ἡ βούλησις τ̃ Σωτῆρος ἐνεδυνάμωσεν τὴν σάρκα εἰς τὸ θεάσασθαι ἄλλως τε καὶ ὁ ἡ ψυχὴ εἶδεν, μετέδωκεν κοινωνούσῃ τῇ σαρκὶ συμπεπλέχθαι αὐτῇ. Τὸ δ' μηδενὶ εἴπητε, ἵνα μὴ ὅ ἐστιν ὁ Κύριος νοήσαντες ἀπόχωνται τ̃ ἐπιβάλλειν τῷ Κυρίῳ τὰς χεῖρας, καὶ ἀτελὴς ἡ Οἰκονομία γένηται, καὶ ὁ θάνατος ἀπόχηται τ̃ Κυρίου, ὡς μάτην πειράζων ἐπὶ ἀνηνύτῳ. Καὶ ἔτι ἡ μὲν ἐν τῷ ὄρει φωνὴ τοῖς ἤδη συνιοῦσιν ἐκλεκτοῖς ἐγένετο, διὸ καὶ ἐθαύμασαν μαρτυρουμένου τ̃ πιστευομένου. Ἡ δ' ἐπὶ τῷ ποταμῷ, τοῖς μέλλουσι πιστεύειν διὰ τὴν ἠμελήθη ἡ φωνὴ, αὐτοῖς προκαλεχομένοις ἐπὶ τὴ τῶν νομοδιδασκάλων ἀγωγῇ.

Valentinianorum portenta ac deliria.

6. Τὸ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος) οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου ἕως ἐκδέχονται, ἀρχὴν δὲ τὸν μονογενῆ λέγουσιν, ὃν καὶ Θεὸν προσαγορεύουσιν, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐξῆς ἀνίκρυς Θεὸν αὐτὸν δηλοῖ λέγων. Ὁ μονογενὴς Θεὸς ** ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τ̃ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. Τὸν δ' Λόγον τὸν ἐν τῇ ἀρχῇ τὸν τὸν ἐν τῷ μονογενεῖ, ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ μηνύει τὸν Χριστὸν τὸν Δόγον

* Est tristissima Herodoti sententia lib. I. sub init.

** In hodiernis Codd. Græcis Evangelii Johannis est υἱὸς. Sed Θεὸς legit etiam Origenes 2. contra Cels. p. 104. & Syrus interpres. Clemens vero noster libro quis dives salvetur p. 76. ὁ μονογενὴς υἱὸς Θεοῦ. Pers. & Æthiop. transferunt ac si legissent μονογενὴς Θεοῦ.

oſtentaret, ſed propter Eccleſiam, quæ eſt *genus electum*, ut post exceſſum ejus è carne profectum cognoſceret Ipſe enim & in cœlis lumen erat, atque eſt quod apparuit in carne, & in terris viſum eſt: Non illo poſterius quod in cœlo, autve diviſum eâ ratione, quod è cœlis translatum eſt, quaſi ſcilicet locum ex loco mutet, atque alium quidem conſequatur, alium autem deſerat; Sed erat quod ubique † eſt & apud Patrem & in †† terris, quippe Patris Virtus eſt. Præterea neceſſe erat impleri, quod Salvator dixerat: *Sunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis in Majeſtate.* Viderunt ergo & obdormierunt Petrus, Jacobus & Johannes. 1 Pet. 2. 9. Matth. 16. 28. Luc. 9. 27.

5. Quomodo igitur videndo faciem lucidam non obſtupuerunt, menteque perculſi ſunt; auditâ autem voce ceciderunt in terram? Quod nimirum aures plus oculis a fide abhorreant, ac inſolita vox majorem terrorem ſtuporemque injiciat. Enimvero Johannes Baptiſta audita voce nihil timuit, ut qui in Spiritu audiſſet, cui ea vox familiaris erat: quatenus verò quis ſolummodo homo audiat, ſtupore percellitur. Quamobrem etiam ait illis Salvator: *Nemini dixeritis, quod vidiſtis.* Atqui nec carnalibus oculis lumen viderant, nulla enim affinitas aut neceſſitudo luminis (cum hac carne) ſed quatenus Salvatoris virtus ipſa atque Voluntas, videndi vim roburque carni tribuit, præterea verò etiam, quod vidit anima, ſociali membrorum vinculo illi * cohærere dedit. Illud autem, *nemini dixeritis*, ne ſcilicet id quod erat Dominus intelligentes, ſe abſtinerent ne in eum manus injicerent, eſſetque imperfecta diſpenſatio, & ab eo mors recederet, quippe quæ fruſtra ſe conari ſciret. ** Ad hæc etiam, quæ in monte facta vox eſt, qui jam intelligerent; Idcirco etiam mirabantur, quod illi teſtimonium perhibebatur cui crediderant: In Jordane autem ad eos facta eſt qui creditum erant, quamobrem etiam ab eis neglecta eſt, qui occupati legisperitorum diſciplinâ eſſent. Matth. 17. 9.

6. Illud: *in principio erat Verbum, & Verbum erat apud DEum, & DEus erat verbum*, Valentiniani ita exponunt: *Principium*, unigenitum vocitant, quem & DEum nuncupari admittunt, ut etiam in ſe- Joh. 1. 1.

S quenti-

† In Græco, *quod ſemper Deo unitum eſt.* Πατρὶ & παντοχῇ diſtinguuntur. Act. 24. 3.

†† In Græco ἐπὶ γῆς, in monte nempe Thabor, qui apud Hieronymum dicitur *Itabyrium.*

* Rectius: *quasi arctiſſime cum illo ſive cum carne conjunctus erat.* Nam συμπεπλεχθαι h. l. poſitum pro τῷ συμπ., vel ἁλλὰ τὸ συμπεπλεχθαι.

** In Græco additur: ἐπὶ ἀσυντῶ *quod non poſſit perficere.* pro quo Arnobius: *quæ fruſtra tentatura eſſet eum qui non poſſet vidi.*

γος καὶ τὴν ζωήν. Ὅθεν εἰκότως καὶ αὐτὸν λέγει τὸν ἐν τῷ Θεῷ τῷ νῷ ὃν Ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ ζωὴ ἦν ἡ σύζυγος. Διὸ καί φησιν ὁ Κύριος, Ἐγώ εἰμι ἡ ζωή.

Valentinianorum profana Theogonia.

7. Ἄγνωστος ὃν ὁ Πατὴρ ὧν ἠθέλησεν γνωσθῆναι τοῖς Αἰῶσι Διὰ τῆς ἐνθυμήσεως ἧς ἑαυτὸν ὡς ἂν ἑαυτὸν ἐγνωρισε, πνεῦμα γ σεως ὅστις ἐν γνώσει προέβαλε τὸν μονογενῆ. Γέγονεν δὲ καὶ ὁ γνώσεως, τελέσει, τῆς πατρικῆς ἐνθυμήσεως προελθὼν γνῶσις, τ σιν ὁ υἱός, ὅτι δι' υἱοῦ ὁ πατὴρ ἐγνώσθη. Τὸ δὲ τῆς ἀγάπης πνεῦμα κέκραται τῆς γνώσεως ὡς πατρὶ υἱῷ, καὶ ἐνθύμησις ἀλήθεια, ἀπ' ἀληθείας προελ ὡς ἀπὸ ἐνθυμήσεως ἡ γνῶσις. Καὶ ὁ μὲν μείνας μονογενὴς υἱὸς εἰς τὸν κόλ τοῦ πατρὸς, τὴν ἐνθύμησιν διὰ τῆς γνώσεως ἐξηγεῖται τοῖς Αἰῶσιν, ὡς ἂν ὑπὸ τοῦ κόλπου αὐτοῦ προβληθείς. Ὁ δὲ ἐνταῦθα ὀφθεὶς οὐκ ἔτι μονογενὴς, ἀλλ

Est idem DEitate & humanitate, id nesciunt explicare.

μονογενὴς πρὸς τοὺς Ἀποστόλους προσαγορέυεται. Δόξαν ὡς μονο νοῦς. Ὅτι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὢν ἐν μὲν τῇ κλίσει πρωτότοκος ἐστιν ἐν ἐν δὲ τῇ πληρώματι μονογενής. Ὁ δὲ αὐτός ἐστι τοιοῦτος ὢν ἑκάστω κεχωρηκὼς δύναται, καὶ ὑδέποτε τοῦ μείναντος ὁ καταβὰς μεμέτ φησὶ δὲ ὁ Ἀπόστολος. Ὁ δὲ ἀναβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβ Εἰκόνα δὲ τοῦ μονογενοῦς τὸν Δημιουργὸν λέγουσιν, διὸ καὶ αὐτὰ τὴν εἰκόνος τὰ ἔρ Ὅθεν καὶ ὁ Κύριος εἰκόνα τῆς πνευματικῆς ἀναστάσεως ποιήσας τοὺς νεκρούς, ἤγειρεν οὐκ ἀφθάρτους τὴν σάρκα, ἀλλ' ὡς αὐθις ἀποθανουμένους ἤγειρεν.

Catholica veritas.

8. Ἡμεῖς δὲ τὸν ἐν ταυτότητι * Λόγον Θεὸν ἐν Θεῷ φαμὲν καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς εἶναι λέγεται, ἀδιαιρέτως, ἀμέρισ εἷς Θεός. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, κατὰ τὴν προσεχῆ ἐνέργειαν τοῦ ἐν τα τότητι ** λόγου, τάτε πνευματικὰ καὶ νοητὰ καὶ αἰσθητά. Οὗτος τὸν κό πον τοῦ πατρὸς ἐξηγήσατο ὁ Σωτήρ. Καὶ Ἡσαΐας, καὶ ἀναπαύσω τὰ ἔργα α τῶν εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν, εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτῶν τὴν ἐν τῇ ψυχῇ, ἀφ' ἧς πρώ ἐνεργεῖται πρωτότοκος πάσης κτίσεως. Ὁ μὲν ταυτότητι μονογενὴς, καὶ κα δύναμιν διαιρέτως ὁ Σωτὴρ ἐνεργεῖ, οὗτός ἐστι τὸ φῶς τῆς Ἐκκλησίας, τὸ πρώ ρον ἐν σκότῳ καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ὄντος. Καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ καταλαβεν. Οὐκ ἐκ

* i. e. *idem illud Verbum dicimus Deum in Deo existentem.*

** *Unius ejusdemque Verbi.* Vide tamen Hugonem in confutatione Syftematis Faydiani de SS. Trinitate p. 83. ſqq.

quentibus Evangeliſta manifeſte oſtendit, dum ait: *Unigenitus DEus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit.* Nempe verbum hoc, quod eſt in Principio, quod, ſcilicet in unigenito in mente ac veritate eſt, Chriſtum verbum nunciat & Vitam. Unde merito ipſum quoque DEum vocat, qui in DEO mente exiſtat. *Quod factum eſt in ipſo* verbo, *vita* conjux *erat*, quare etiam ait Dominus: *ego ſum Vita.* Joh. I, 18. Joh. I, 4. Joh. II, 25. & 14. 6.

7. Ignotus ergo Pater Æonibus innoteſcere voluit, ſuique ipſius conſideratione, ut qui ſeipſum cognoviſſet, Spiritum ſcientiæ, qui *in Scientia eſt, unigenitum produxit. Extitit itaque & à ſcientiâ, paternâ ſcilicet conſideratione, quo Scientia, hoc eſt filius proceſſu, quod nimirum Pater per filium cognitus ſit. Charitatis autem Spiritus, ſcientiæ Spiritui concretus ac conjunctus eſt, ut Pater filio, mentisque conſideratio Veritati: à Veritate procedens haud ſecus ac Scientia à mentis conſideratione. Ac quidem qui manſit in ſinu Patris unigenitus filius, mentis eam conſiderationem Æonibus per ſcientiam enarrat, tanquam nimirum ipſe è ſinu productus ſit. Ut autem in terris viſus eſt, non jam unigenitus, ſed quaſi unigenitus ab Apoſtolo nominatur, *Gloriam quaſi unigeniti*; Quod cum unus idemque ſit, in Creatura quidem JEſus *primogenitus*, in plenitudine autem (Cœlorum ** ſcil.) *unigenitus*. Talis verò cuicunque loco eſt, qualis ab eo capi poteſt, nec qui deſcendit unquam dividitur ab eo qui manſit, ait enim Apoſtolus: *Qui enim aſcendit, ipſe eſt qui deſcendit.* Imaginem vero unigeniti vocant *** Demiurgum, (nos Creatorem dicemus) unde etiam eadem ſunt opera imaginis. Quamobrem etiam Dominus imaginem præſtans ſpiritalis reſurrectionis quos ſuſcitaverat mortuos, non ſuscitavit carne immunes à corruptione, ſed velut qui rurſus morituri eſſent.

Joh. I, 14. Coloſſ. I, 15. Eph. 4, 10.

8. Nos autem † DEum verbum in DEO per identitatem dicimus exiſtere, qui & eſſe dicatur in ſinu Patris inſeparatus, indiviſus, unus DEus. *Omnia per ipſum facta ſunt*, per immediatam Virtutem & operationem Verbi, quod ipſum exiſtit in identitate, tum nimirum ſpiritalia & quæ mente intelliguntur, tum quæ ſenſu percipi poſſunt. Hic Salvator *Patris ſinum enarravit.* Iſaias quo- Joh. I, 3. Joh. I, 18.

* In Græco: *quæ in ſcientia eſt*, in actu nempe γνώσεως, ut Pater in actu ἐνθυμήσεως.

** Infra ſect. 41.

*** Jam expoſitis Valentinianorum opinionibus, Catholicum dogma exponere Autor incipit, ut notat Combefiſius.

σαλήσαντες καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἔγνωσαν αὐτὸν, καὶ ὁ Θεὸς καλέσχεν αὐτὸν.

Idem ex parte. Fides major & minor.

9. Ἡ πίστις ἡ μία, ἀλλὰ διάφορος. Ὁ γοῦν Σωτὴρ Γενηθήτω σοι καλὰ τὴν πίστιν. Ὅθεν εὕρηται τὰς μὲν τῶν καλῶν ἀνθρώπους καλὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Ἀντιχρίστου πλανηθησόμενον ἢ τοὺς Ἐκλεκτούς. Διό φησι, καὶ εἰ δυνατὸν, τοὺς ἐκλεκτοὺς μου. λιν ὅταν λέγει, ἐξέλθετε ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός μου, τοῖς κλητοῖς λέγει. τῷ ἐξ ἀποδημίας ἐλθόντι καὶ καταδηλοῦντι τὰ ὑπάρχοντα, ὡς τὸν σιτευτὸν σεν μόσχον, τὴν κλῆσιν λέγει. Καὶ ὅπου ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ δεῖπνον τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς κέκληκεν. Πάντες μὲν γὰρ κέκληνται ἐπ' ἴσης. Βρέχει δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ τὸν ἥλιον ἐπιλάμπει πᾶσιν. Ἐκλέγονται δὲ οὐ λον πιστεύσαντες, πρὸς οὓς λέγει· Τὸν πατέρα μου οὐδεὶς ἑώρακεν εἰ μὴ Καὶ, ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ Κόσμου. Καὶ, Πάτερ ἅγιε, ἁγίασον αὐτοὺς ὀνόματί σου.

Impura haec omnia, nec Ecclesiastica.

10. Οὐδὲ τὰ πνευματικὰ καὶ νοερὰ, οὐδὲ οἱ Ἀρχάγγελοι πρωτόκτιστοι, οὐδὲ μὴν οὐδ' αὐτὸς ἄμορφος καὶ ἀνείδεος καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀσωμάτος ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ μορφὴν ἔχει ἰδίαν, καὶ μα ἀνάλογον τῇ ὑπεροχῇ τῶν πνευματικῶν ἁπάντων. Ὡς δὲ καὶ οἱ προφῆται ἀνάλογον τῇ ὑπεροχῇ τῶν ὑφ' αὐτῷ ὄντων. Ὅλως δὲ τὸ γενητὸν οὐκ ἀπαθὲς, οὐκ ὅμοιον δὲ μορφὴν καὶ σῶμα ἔχουσι τοῖς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ σώμασι Ἄρρενά τε οὐ καὶ θήλεα τὰ ἐνταῦθα, καὶ διάφορα πρὸς αὐτά. Ἐκεῖ δὲ μονογενὴς καὶ ἰδίως νοερὰ ἰδέα ἰδία καὶ οὐσία ἰδία κεχρημένος, ἄκρως εἰλικρινῆ ἡγεμονικωτάτη, καὶ προσεχῶς τοῦ πατρὸς ἀπολαύων δυνάμεως. Οἱ δὲ λοιπὸς κτίσεις, εἰ καὶ ἀριθμῷ διάφοροι, καὶ ὁ καθ' ἕκαστον ἀξιώσεως καὶ ἀξιογρα πλαι. Ἀλλ' ἡ ὁμοιότης τῶν πραγμάτων ἑνότητα καὶ ἰσότητα καὶ ὁμοιότητα δείκνυται. Οὐδὲ τῷδε μὲν πλέον, τῷδε δὲ ἧττον παρέχηται τῶν ἑπτά, ἀλλ' λείπεταί τις αὐτοῖς προκοπὴ, ἐξ ἀρχῆς ἀπεληλύθοτων τὸ τέ ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ υἱῷ. Καὶ ὁ μὲν ἀπρόσιτον εἴρηται, ὡς μονογενὴς καὶ πρωτότοκος, ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν οὐκ ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, οὐδὲ ἔστι τις τοιοῦτος, οὐδὲ τῶν κτιστῶν, οὔτε ἀνθρώπων. Οἱ δὲ διαπαντὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς βλέπουσι Πρόσωπον δὲ πατρὸς ὁ υἱὸς, δι' οὗ γνωρίζεται ὁ πατήρ. Τὸ τοίνυν ὁρᾶν καὶ ἀκού

Angeli à creatione perfecti.

que: *& retribuam opera eorum in ſinum eorum*, in cogitatio- Eſ. 56. 7.
nem eorum in animâ exiſtentem, ex quâ primus * efficitur primogenitus omnis Creaturæ. Qui autem idem ipſe unigenitus eſt, quô cum indiviſâ Virtute Salvator operatur, hic Lux Eccleſiæ eſt, quæ prius in tenebris & ignorantia verſabatur, *& tenebræ eam non comprehenderunt*. Apoſtatrices ſcilicet poteſtates ac reliqui mortales eum non cognoverunt, neque mors ipſum detinuit.

9. Fides non una eſt, ſed diverſa. Indeque Salvator ait: *Fiat tibi ſecundum fidem tuam*. Idcirco dictum eſt, qui vo- Matth. 9, 29.
cati fuerant homines, in adventu Anti Chriſti fore ſeducendos, impoſſibile vero eſſe ut ſeducantur Electi. Idcirco ait: *Si fieri* Matth. 24, 24.
poſſet, etiam mei electi. Rurſus cum dicit: *Discedite de do-* Joh. 2, 16.
mo Patris mei, vocatis loquitur Parabolâ. Item ejus qui peregre profectus ſubſtantiam devoraverat, cui & mactavit vitulum ſa- Luc. 15, 23.
ginatum, ad vocationem perinde pertinet. Ubi etiam Rex ad nuptiarum cœnam eos vocavit, qui in viis ac compitis erant. Matth. 22, 9.
Omnes quidem ex æquo vocati ſunt, etenim pluit ſuper Matth. 5, 45.
juſtos & injuſtos, & ſolem ſuum cunctis accendit. Eliguntur verò qui majori fide ſunt præditi, ad quos ait: *Patrem meum ne-* Joh. 1, 18.
mo vidit niſi filius, &, *Vos eſtis lux mundi*, &: *Pater ſancte*, Matth. 5. 14.
ſanctifica eos in nomine tuo. Joh. 17, 11.

10. Neque ſpiritalia ac intelligentia, nec qui omnium primi conditi ſunt Archangeli, quin ne ipſe quidem unigenitus informis nullaque ſpecie imbutus & expers figuræ & incorporeus: Sed formam habet propriam, & corpus pro ratione ejus excellentiæ, quæ cunctis Spiritibus ſuperior exiſtit. Uti etiam qui omnium primi conditi ſunt (Archangeli) pro excellentiâ quâ præſtant ſanctis, qui illis ſubjecti ſunt. Omnino enim quod ortum ac genitum eſt, non caret illud quidem ſubſtantiâ, etſi non ſimilem formam ac corpus habent cum his corporibus quæ in hoc mundo exiſtunt. Maſculis enim & fœminis diſtinguuntur quæ ſunt in terris, atque inter ſe diverſa ſunt: ibi autem unigenitus quidem proprieque intelligendi vi præditus, ſpecie propria eſſentiaque propria utitur ac ſumme pura principaliſſimaque, ac immediate Patris virtute fruitur. Qui autem primo conditi ſunt, quanquam numero diſtinguuntur, quatenus ſinguli definiti ſunt ac circumſcripti, veruntamen ſimilitudo unitatem & æqualitatem & ſimilitudinem attendit. Non enim huic amplius, illi minus exſeptem illis collatum fuit, nec quic-

* *In Græco: ex quâ primâ. A primùm.*

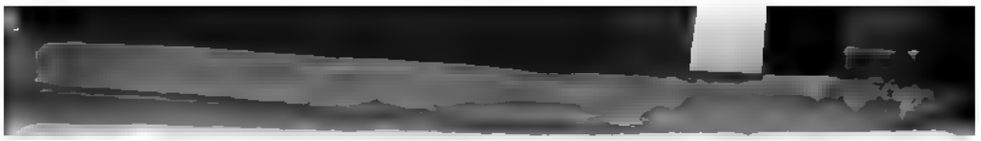

νον ἀχημάτιστον εἶναι ἢ δύνασθαι ἀσὶ ἀσώματον. Ὁρῶσι γὰρ ὀφθαλμῷ οὐκ αἰσθητῷ ἀλλ' οἷον παρέχειν ὁ πατὴρ, νοερῷ.

11. Ὅταν ἔλθῃ ὁ Κύριος. Μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, τούτων οἱ Ἄγγελοι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς διαπαντὸς βλέπουσιν, ὅτι τὸ προκεχημάτιστον ὅτι ἔστασι οἱ ἐκλεκτοὶ τὴν τελείαν ἀπολαβόντες πρεκαπήν. Μακάριοι γὰρ οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Πρόσωπον γὰρ τοῦ ἀχηματίστου πῶς ἂν εἴη; Σώματα γὰρ ἐπουράνια ἔυμορφα καὶ νοερὰ οἶδεν ὁ Ἀπόστολος. Πῶς δ' ἂν καὶ ἀνόμαζε Διάφορα αὐτῶν ἐλέγετο, εἰ μὴ σχήμασιν ἦν ἀπεγεγραμμένα, μορφῇ καὶ σώματι; Ἄλλη δόξα ἐπουρανίων, ἄλλη ἐπιγείων, Ἄλλη Ἀγγέλων, ἄλλη Ἀρχαγγέλων· ὡς πρὸς τὴν σύγκρισιν τῶν τῇδε σωμάτων, ὧν ἄρρεν, ἀσώματα καὶ ἀνείδεα, ὡς πρὸς τὴν σύγκρισιν τοῦ υἱοῦ, σώματα μὲν μεμερισμένα καὶ αἰσθητά, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα ἀσώματα βαλλόμενος· καὶ δύναμιν μὲν ἰδίαν ἔχει ἕκαστον τῶν πνευματικῶν καὶ ἰδίαν οἰκονομίαν, καθὸ ἦν ὁμοῦ γε ἐγίνοντο καὶ τὸ εἰμαλὲς ἀπελήφασι οἱ πρωτόκτισει, καινὴν τὴν λειτουργίαν καὶ ἀμέριτον.

Animata coelestia corpora. Aliis melius inanima. Error de filio, quem Arius sequebatur.

12. Οἱ πρωτόκτισεί ὧν τοῖς υἱὸν ὁρῶσι καὶ ἀυτοῖς καὶ τὰ ὑπερβαλλόντα, ὅπερ καὶ οἱ Ἀρχάγγελοι τὸς πρωτοκτίστους. Ὁ δὲ υἱὸς ἀρχὴ ὁ πατὴρ ὑπάρχει θείας, πρόσωπον δὲ πατρὸς λεγόμενος. Καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι νοεροὶ πῦρ καὶ πνεύματα νοερὰ τὴν οὐσίαν ἀποκεκαθαρμένοι. Θεὸς δὲ νοερὸν ἡ μεγίστη πρόνοια· αὐτὸ δὲ νοερὸν πυρὸς ἀποκεκαθαρμένου ζέλεσι, οἷς ἂ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι καθημένοι, ὁ Πέτρος φησίν. Ὁ δὲ υἱὸς ἔτι τούτου καθαρώτερος, ἀπρόσιτον φῶς, ἢ δύναμις Θεοῦ, καὶ παλὰ τὸν Ἀπόστολον τιμίου καὶ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου αἵματι ἐλυτρώθημεν, ὃ ἦν μὴ ἱματίου ἂν φῶς ἐλάμβανεν, ἢ πρόσωπον δὲ ὡς ἥλιος, ᾧ μηδὲ αὐτοπτεῖται ἐπὶ ἡμέρας.

13. Οὗτος

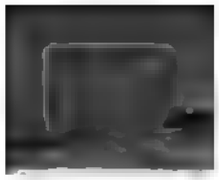

quam illis deeſt ad profectum, qui à primo ſtatim ortu & à principio quicquid eſt perfectionis adeo per filium acceperunt. Ac ille quidem *lumen inacceſſum* vocatus eſt tanquam unigenitus ac primogenitus, *quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt*: nec illi ſimilis quisquam futurus, nec in nobiliſſimis primisq; Spiritibus, nec in hominibus. Porro *Angeli ſemper vident faciem Patris*: facies autem Patris filius eſt, per quem Pater innoteſcit. Quod igitur videt & quod videtur, omnis expers figuræ aut incorporeum eſſe non poteſt. Vident autem non ſenſibili oculo, ſed qualem Pater mentis oculum tribuit. Tob. 12, 15. 1. Tim. 6, 16. 1. Cor. 2. 9. Matth. 18, 10.

11. Cum igitur ait Dominus: *ne contemnatis unum ex his parvulis, dico enim vobis, horum Angeli vident ſemper faciem Patris*: quaſi in anteceſſum docet, quales futuri electi, dum ſummo profectu perfectionem nanciſcentur. Porro: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Ejus autem qui omni figura careat, quomodo facies ſit? Cœleſtia itaque corpora longe ſpecioſa menteque prædita novit Apoſtolus; quonam vero modo etiam diſtincta illorum nomina diceret, niſi figuris formaque & corpore circumſcripta eſſent. *Alia claritas cœleſtium, alia terreſtrium, alia Angelorum, alia Archangelorum*: Si velut cum terrenis vaſtisque corporibus qvaſi aſtris comparaveris, incorporea ſunt formæque expertia, ſi autem cum filio, certæ menſuræ corpora & in ſenſum cadentia. Sic & filius ad eum modum cum Patre collatus. Ac quidem quique Spiritus propriam habent virtutem ac propriam providentiæ rationem, quatenus tum ſimul conditi ſunt, tum prima origine conditi ſunt, perfectionem munusque commune ac indiviſum acceperunt. Matth. 18, 10. 11. Matth. 5, 8. 1. Cor. 15. 40.

12. Prima igitur origine conditi tum filium vident tum ſeipſos, tumque etiam inferiora, uti & Archangeli prima vident origine conditos. Filius autem principium eſt ac origo videndi Patrem, qui Patris facies appelletur. Atque Angeli quidem ignis ſunt, intelligendi facultate præditi, ac Spiritus intelligentes ſecundum eſſentiam depurgati. Ut verò Lux intelligens ab igne intelligente exiſtat, profectus maximus eſt ejus qui perfecte depurgatus ſit, *in quæ deſiderant Angeli proſpicere*, inquit Petrus. Porro filius hâc quoque majori pollet puritate, qui Lux inacceſſa ac DEi virtus ſit, *cujus* (autore Apoſtolo) *pretioſo & immaculato & incontaminato ſanguine redempti ſumus*, cujus quidem veſtimenta ut lux ſplenduerunt, facies autem ſicut ſol, in quam intueri haud proclive ſit. 1. Pet. 1, 12. 1. Pet. 1, 18. Matth 17. 2.

13. Hic

νον ἀσχημάτιστον εἶναι ἃ δύναται μηδὲ ἀσώματον. Ὁρῶσι γὰρ ὀφθαλμῷ μὲν αἰσθητῷ ἃ παρέχει ὁ πατήρ, νοερῷ.

ΙΙ. Ὅταν οὖν εἴπῃ ὁ Κύριος. Μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, τούτων οἱ Ἄγγελοι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς διαπαντὸς βλέπουσιν, οἷον τὸ προκεχειρισμένων οἷοι ἔσονται οἱ ἐκλεκτοὶ τὴν τελείαν ἀπολαβόντες προκοπήν. Μακάριοι γὰρ οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Πρόσωπον οὖν τοῦ ἀσχηματίστου πῶς ἂν εἴη; Σώματα γὰρ ἐπιφανῆ ἔνμορφα καὶ νοερὰ οἶδεν ὁ Ἀπόστολος. Πῶς δ' ἂν καὶ ὀνόματα διάφορα αὐτῶν ἐλέγετο, εἰ μὴ σχήμασιν ἦν διειλημμένα, μορφῇ καὶ σώματι; ἄλλη δώξα ἐπιφανίων, ἄλλη ἐπιγείων, ἄλλη Ἀγγέλων, ἄλλη Ἀρχαγγέλων· ὡς πρὸς τὴν σύγκρισιν τῶν τῇδε σωμάτων, οἷον ἄστρων, ἀσώματα καὶ ἀνείδεα, ὡς πρὸς τὴν σύγκρισιν τοῦ υἱοῦ, σώματα μὲν καὶ μεμορφημένα καὶ αἰσθητά, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα σῶμα καὶ δύναμιν μὲν ἰδίαν ἔχει ἕκαστον τῶν πνευμάτων καὶ ἰδίαν οἰκονομίαν, καθὸ ἦν ὁμῶς τε ἐγένοντο καὶ τὸ εὐλελὸς ἀπειλήφασι οἱ πρωτόκτιστοι, κοινὴν τὴν λειτουργίαν καὶ ἀμέριστον.

Animata coleſtia corpora. Aliis melius inanima.

Error de filio, quem Arius ſequebatur.

ΙΣ. Οἱ πρωτόκτιστοι οὖν τόνδε υἱὸν ὁρῶσι καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὰ ὑπαρξάμενα, ὥσπερ καὶ οἱ Ἀρχάγγελοι τοὺς πρωτοκτίστους. Ὁ δὲ υἱὸς ἀρχὴ τοῦ παλιγγενεσίας ὑπάρχει Θεὸς, πρόσωπον τοῦ πατρὸς λεγόμενος. Καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι νοερὸν πῦρ καὶ πνεύματα νοερὰ τὴν οὐσίαν ἀποκεκαθαρμένοι. Φῶς δὲ νοερὸν ἡ μεγίστη πρὸ κοσμικὰ ἀπὸ τοῦ νοεροῦ πυρὸς ἀποκεκαθαρμένον τέλεον, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι, ὁ Πέτρος φησίν. Ὁ δὲ υἱὸς ἔτι τούτου καθαρώτερος, ἀπρόσιτον φῶς, καὶ δύναμις Θεοῦ, καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον τιμίου καὶ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου αἵματι ἐλυτρώθημεν, ἃ τὰ μὲν ἱμάτια ὡς φῶς ἔλαμψεν, τὸ πρόσωπον δὲ ὡς ἥλιος, ᾧ μηδὲ ἀνθωπῆσαι ἐστὶ ῥᾴδιον.

ΙΣ. Οὐδὲ

quam illis deeſt ad profectum, qui à primo ſtatim ortu & Tob. 12, 15.
à principio quicquid eſt perfectionis adeo per filium acceperunt. Ac
ille quidem *lumen inacceſſum* vocatus eſt tanquam unigeni- 1. Tim. 6, 16.
tus ac primogenitus, *quæ oculus non vidit, nec auris audivit,* 1. Cor. 2. 9.
nec in cor hominis aſcenderunt: nec illi ſimilis quisquam futurus, nec in
nobiliſſimis primisq; Spiritibus, nec in hominibus. Porro Matth. 18, 10.
Angeli ſemper vident faciem Patris: facies autem Patris filius eſt, per quem
Pater innoteſcit. Quod igitur videt & quod videtur, omnis expers
figuræ aut incorporeum eſſe non poteſt. Vident autem non ſenſibili
oculo, ſed qualem Pater mentis oculum tribuit.

11. Cum igitur ait Dominus: *ne contemnatis unum* Matth. 18,
ex his parvulis, dico enim vobis, horum Angeli vident ſemper faciem 10. 11.
Patris: quaſi in anteceſſum docet, quales futuri electi, dum ſummo pro-
fectu perfectionem nanciſcentur. Porro: *Beati mundo* Matth. 5, 8.
corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Ejus autem qui omni figura careat,
quomodo facies ſit? Cœleſtia itaque corpora longe ſpecioſa menteque
prædita novit Apoſtolus; quonam vero modo etiam diſtincta illorum
nomina diceret, niſi figuris formaque & corpore circumſcripta eſſent.
Alia claritas cœleſtium, alia terreſtrium, alia Angelorum, alia Arch- 1. Cor. 15. 40.
angelorum: Si velut cum terrenis vaſtisque corporibus quaſi aſtris com-
paraveris, incorporea ſunt formæque expertia, ſi autem cum filio, certæ
menſuræ corpora & in ſenſum cadentia. Sic & filius ad eum modum
cum Patre collatus. Ac quidem quique Spiritus propriam habent vir-
tutem ac propriam providentiæ rationem, quatenus tum ſimul conditi
ſunt, tum prima origine conditi ſunt, perfectionem munusque com-
mune ac indiviſum acceperunt.

12. Prima igitur origine conditi tum filium vident tum ſe-
ipſos, tumque etiam inferiora, uti & Archangeli prima vident origine
conditos. Filius autem principium eſt ac origo videndi Patrem, qui
Patris facies appelletur. Atque Angeli quidem ignis ſunt, intel-
ligendi facultate præditi, ac Spiritus intelligentes ſecundum
eſſentiam depurgati. Ut verò Lux intelligens ab igne intelligente
exiſtat, profectus maximus eſt ejus qui perfecte depurgatus ſit, *in quæ*
deſiderant Angeli proſpicere, inquit Petrus. Porro filius hâc 2. Pet. 1, 12.
quoque majori pollet puritate, qui Lux inacceſſa ac DEi virtus ſit, *cu-*
jus (autore Apoſtolo) *pretioſo & immaculato & incontami-* 1. Petr. 1, 18.
nato ſanguine redempti ſumus, cujus quidem veſtimenta ut Matth. 17. 2.
lux ſplenduerunt, facies autem ſicut ſol, in quam intueri haud proclive
ſit.

13. Hic

13. Διὸς ἐστιν ἄρτος ἐπουράνιος καὶ πνευματικὴ τροφὴ, ζωῆς παρεκτικὴ κατὰ τὴν βρῶσιν καὶ γνῶσιν. Τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τ' Ἐκκλησίας δηλονότι. Οἱ μὲν γὰρ τὸν οὐράνιον ἄρτον φαγόντες ἀπέθανον, ὁ δὲ τὸν ἀληθινὸν ἄρτον τ' πνεύματος ἐσθίων οὐ τεθνήξεται. Ὁ ζῶν ἄρτος ὁ ὑπὸ τ' πατρὸς δοθεὶς ὁ υἱός ἐστι τοῖς ἐσθίειν βουλομένοις. Ὁ δὲ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω; Φησὶν, ἡ σάρξ μού ἐστιν, ἤτοι ὡ τρέφεται ἡ σὰρξ διὰ τ' εὐχαριστίας, ἢ ὅπερ καὶ μᾶλλον, ἡ σὰρξ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐστιν, ὅπερ ἐστιν ἡ Ἐκκλησία, ἄρτος οὐράνιος, συναγωγὴ εὐλογημένη. Τάχα δὲ ὡς ἐκ τ' αὐτῆς οὐσίας τῶν ἐκλεκτῶν καὶ τὸ ὑποκείμενον γενομένων, καὶ ὡς τ' αὐτοῦ τέλους τευξομένων.

Panis vivus Eucharistia, ipsaque Ecclesia.

14. Τὰ δαιμόνια ἀσώματα εἶρηται, οὐχ ὡς σῶμα μὴ ἔχοντα, ἔχει δὲ καὶ σχῆμα, διὸ καὶ συναίσθησιν κολάσεως ἔχει. ἀλλ' ὡς πρὸς σύγκρισιν τῶν σωζομένων σωμάτων πνευματικῶν σκιὰ ὄντα ἀσώματα εἶρηται. Καὶ οἱ Ἄγγελοι σώματά εἰσιν, οὐρανοῦ γοῦν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ σῶμα. Ὁ γοῦν Ἀπόστολος σπείρεται μὲν γὰρ σῶμα ψυχικὸν, ἐγείρεται δὲ σῶμα πνευματικόν. Πῶς δὲ καὶ κολαζόμεναι ψυχαὶ συναισθάνονται μὴ σώματα ὄσαι; Φοβήθητε γοῦν, λέγει, τὸν μετὰ θάνατον δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς γέενναν βαλεῖν. Τὸ δὲ Φαινόμενον ἐκ πυρὶ καθαίρεται, ἀλλ' εἰς γῆν ἀναλύεται. Ἄντικρυς δὲ ἀπὸ τ' Λαζάρου καὶ τ' πλουσίου διὰ τῶν σωματικῶν μελῶν, σῶμα εἶναι δείκνυται ἡ ψυχή.

Sic & Johannes Thessalon. in VII. Synodo. Eronea omnia.

15. Ὡς δὲ ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τ' χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τ' ἐπουρανίου τ' πνευματικοῦ, κατὰ προκοπὴν τελειούμενοι. Πλὴν πάλιν εἰκόνες λέγει, ὡς εἶναι σώματα πνευματικά. Καὶ πάλιν· ἄρτι βλέπομεν δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Αὐτίκα δ' ἀρχόμεθα γινώσκειν, ἰδὲ πρόσωπον, ἰδέα, καὶ σχῆμα, σῶμα. Σχῆμα μὲν ἂν σχήματι θεωρεῖται, καὶ πρόσωπον προσώπῳ, καὶ γνώσκεται τὰ γνωρίσματα τοῖς σχήμασι καὶ ταῖς οὐσίαις.

movenda forte negat.

16. Καὶ ἡ πεντηκοστὴ δὲ σῶμα ὤφθη, ἣν οἱ μὲν τὸ ἅγιον πνεῦμα Φασὶν, οἱ δὲ ἀπὸ Βασιλείδου τὸν Διάκονον, οἱ δὲ ἀπὸ Οὐαλεντίνου τὸ πνεῦμα τ' ἐνθυμήσεως τ' πατρὸς τὴν κατέλευσιν πεπονθέναι ἐπὶ τὴν τ' Λόγου σάρκα.

At non Spiritus ipsa columba.

17. Ἔστι

13. Hic eſt panis Cœleſtis & cibus S
ducatur ac cognoſcitur vitam præbens. L
leſix. At illi quidem qui cœleſtem panem
, mortui ſunt. Qui autem verum Spiritu
itur: Filius, panis vivus eſt, à Patre datus
nducare. *Panis autem*, inquit, *quem ego d*
ive id quo nutritur caro per Euchariſtiam,
ejus corpus eſt, quod eſt Eccleſia panis cœ
ocietas. Forte autem, quod Electi, rati
ſentia conditi ſunt, & ut qui ejusdem finis e

14. Dæmonia corporis expertia dicta
pus non habeant, nam & figura prædita ſunt,
ntorum ac cruciatus ſenſum percipiunt: ſe
ſpiritalium quæ ſalute donantur, cum um
poris expertia appellata ſunt. Angeli quoq
s videntur. Sed & anima corpus eſt. D
tur quidem corpus animale, ſurgit vero cor
nam autem etiam modo quæ torquentur a
exiſtant, ſentiunt dolentque. Denique,
rum poteſt animam & corpus in Gehennam mitte
in oculis ſubjectum eſt, non igni purgatur
Palam vero Lazari ac Divitis exemplo p
terea, eſſe animam corpus monſtratur.

15. Porro: *ſicut portavimus imagine*
mus & imaginem cæleſtis, nempe Spiritalis, p
adepti. Cæterum imaginem rurſus voc
talia. Ac rurſus: *Videmus nunc per ſpeculum*
autem facie ad faciem. Statim enim atque
præſto facies eſt, ſpeciesque & figura &
conſpicitur, & facies facie, notaque ac i
is agnoſcuntur.

16. Columba quoque corporali ap
quam alii quidem dicunt Spiritum San
ziſtrum: Valentiniani autem Spiritum con
nis Patris, qui in Verbi carnem deſcende

17. Ἔστιν Ἰησοῦς καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Σοφία δι' ὅλων κράσις τῶν μάτων δυναμὴ καθὰ τοὺς Οὐαλεντινιανούς. Ἡ γοῦν ἀνθρωπίνη μίξις ἢ καθ' ἓν δυοῖν μεμιγμένων σπερμάτων ἑνὸς γένεσιν παιδίου ἀποτελεῖ. Καὶ τὸ σῶμα γῆν ἀναλυθὲν κέκραται τῇ γῇ, καὶ τὸ ὕδωρ τῷ οἴνῳ, τὰ δὲ κρείττω καὶ ῥώτερα σώματα ῥᾳδίαν ἴσχει τὴν κρᾶσιν. Πνεῦμα γοῦν πνεύματι μίγνυται ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καθὰ προσέθεσιν τοῦτο γενέσθαι, ἀλλ' οὐ καθὰ κρᾶσιν. Μετὰ θεία δύναμις διήκουσα τὴν ψυχὴν ἁγιάζει αὐτὴν κατὰ τὴν τελευταίαν πήν. Ὁ δὲ Θεὸς πνεῦμα ἅπερ θέλει πνεῖ. Ἡ δὲ δύναμις οὐσίαν διήκει ἀλλὰ καθὰ δύναμιν καὶ ἰσχύν. Παράκειται πνεῦμα τῷ πνεύματι, ὡς τὸ πνεῦμα τῷ πνεύματι.

Spiritalium mixtio quasi illapsu & insinuatione.

18. Ὁ σωτὴρ ὤφθη καθ' ὧν τοῖς Ἀγγέλοις, εὐηγγελίσατο αὐτόν· ἀλλὰ καὶ Ἀβραὰμ καὶ τοῖς λοιποῖς δικαίοις τοῖς ἐν τῇ ἀναπαύσει ὅσοι ἐν τοῖς δεξιοῖς ὤφθη. Ἠγαλλιάσατο γάρ, φησιν, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν τὴν ἐν σαρκὶ παρουσίαν. Ὅθεν ἐλθὼν ὁ Κύριος εὐηγγελίσατο τοὺς δικαίους τοὺς ἐν τῇ ἀναπαύσει, καὶ μετ' αὐτοὺς καὶ μετέθηκεν, καὶ πάντες ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζήσονται. Σκιὰ γὰρ ἦς ὁ Σωτὴρ τὸ φῶς τῷ πατρὶ ἡ παρουσία ἡ ἐνταῦθα. Φωτὸς γὰρ σκότος ἀλλὰ φωτισμός ἐστιν.

Incarnatio Angelis visa & antiquis Justis.

19. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ὁ καθὰ τὴν παρουσίαν μὲν ἄνθρωπος γενόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχῇ ὁ ἐν ταυτότητι λέγος κατὰ γραφὴν καὶ ὁ κατ' οὐσίαν γενόμενος, ὁ υἱός. Καὶ πάλιν ἐγένετο διὰ Προφητῶν ἐνεργήσας. Τέκνον γὰρ ἐν τῷ λόγῳ λόγος ὁ Σωτὴρ εἴρηται. Διὰ τοῦτο ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. Ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ, ζωή ἐστιν, ζωὴ δὲ ὁ Καὶ ὁ Παῦλος· Ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα Οἷον, εἰς αὐτὸν πίστευσον τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ Θεὸν τὸν ἐν Θεῷ κτισθέντα, Δύναται δὲ τὸ, κατὰ Θεὸν κτισθέντα, τὸ εἰς ὃ μέλλει προκοπῆς φθάνειν ὁ ἄνθρωπος, μηνύειν, ἐπ' ἴσης τῷ ἀπεβάλετο εἰς ὃ ἦλθε. Καὶ ἔτι σαφέστερον καὶ διαῤῥήδην ἐν ἄλλοις λέγει· Ὃς ἔστιν εἰκὼν τοῦ ἀοράτου. Εἶτα ἐπιφέρει· Πρωτότοκος πάσης κτίσεως. Ἀοράτου μὲν εἰκόνα τὸν Λόγον τοῦ ἐν ταυτότητι. Πρωτότοκον δὲ πάσης κτίσεως, γεννηθεὶς ἀπαθῶς, κτίσης καὶ γενεσιάρχης ἐγένετο κτίσεώς τε καὶ οὐσίας. Ἐν αὐτῷ γὰρ ὁ Πατὴρ τὰ

Quod si quasi in corpore inclusit in homine.

Nobis unus Christus & λόγος, DEUS & homo,

17. Eſt JEſus & Eccleſia & Sapien
ens mixtio, quæ per univerſa corpora didi
is nuptiarum mixtio ex duobus commixti
um efficit, corpus item in terram reſolutu
a vino. Quæ autem nobiliora ſunt & e
habent mixtionem. Spiritus itaque Sp
tem id fieri per juxta poſitionem. Numi
rvadens animam, ſupremi eam profectus
m Spiritus ubi vult ſpirat. Etenim virtu
e ratione pervadit ſed virtutis ac potentiæ,
ritui, ſicut Spiritus animæ.

18. Salvator Angelis viſus eſt cum
nnobrem etiam ejus adventus nuncium attu
; juſtis reliquis, cum eſſent in requie (in dextri
quit, *ut videret diem meum*, mei ſcilicet in c
s. Hincque adeo reſurgens, juſtis qui erant i
fixavit, eosque deduxit & transtulit, & omn
mbra enim claritatis Salvatoris quæ eſt apud
lventus eſt. Lucis vero umbra, non tenebr

19. Et *Verbum caro factum eſt*, non ſ
ſuo factum homo, verum etiam in princi
ius nimirum) per circumſcriptionem, non
um: ac rurſus caro factum eſt operando p
ndo. Porro Salvator ejus verbi quod idem
opterea *in principio erat verbum, & verbum erat*
od factum eſt in ipſo, vita erat, Vita autem Do
e: *induite novum hominem qui ſecundum DEu*
; ſi diceret, in illum crede, qui à DEo ſecun
m creatus eſt. Poteſt autem quod ita dic
erum eſt, finem profectus deſignare, quo be
ſione ac illud: amiſit in quem erat creatus fin
dſeruus in aliis ait: *Qui eſt imago Dei inviſibilis,*
ogenitus omnis creaturæ. Inviſibilis quidem
ubi dicit, ipſius nimirum quod in identitat
ro omnis creaturæ, quod impaſſibiliter ge
nnis creaturæ ac eſſentiæ effectus eſt. I
ndidit, unde & *formam ſervi* dictus eſt aſſ

τα ἐποίησεν, οὗτον καὶ μορφὴν ὕλης λαβεῖν εἴρηται, ἃ μόνον σάρκα καὶ τὴν παρουσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν ἐκ τῆς ὑποκειμένης. Ὕλη δὲ ἡ οὐσία, ὡς ἂν παθητὴ, καὶ ὑποκειμένη τῇ δραστηρίῳ καὶ κυριωτάτῃ αἰτίᾳ.

20. Τὸ δὲ, πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε, ἕτως ἐξακούομεν, ἐπὶ τῆς προλοχτίσης Θεοῦ λόγου, καὶ πρὸ ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ πρὸ πάσης κλίσεως τὸ ὄνομα σου.

Valentiniano-rum Creatio.

21. Τὸ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτούς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Τὴν προβολὴν τὴν ἀρίστην Φασὶν οἱ Οὐαλεντινιανοὶ τῆς Σοφίας λέγειν, ἀφ' ἧς τὰ μὲν ἀρρενικὰ ἀγγελικὰ καλοῦσι, τὰ δὲ θηλυκὰ αὐτούς, τὸ Διάφορον πνεῦμα. Οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ τὸ μὲν ἀρρενικὸν ἔμεινεν αὐτῷ, παρ' ᾧ τὸ θηλυκὸν σπέρμα ἆρα ἀπ' αὐτοῦ ἔνια γέγονε,

Fontes Origeniani animorum, blasphemaque alia.

ἀφ' ἧς αἱ θήλειαι, ὡς ἀπ' ἐκείνου οἱ ἄρρενες. Τὰ δὲ ἀρρενικὰ μετὰ τοῦ Λόγου συνεσάλη, τὰ δὲ θηλυκὰ ὡς ἀπανδρωθέντα ἐνέστη τοῖς Ἀγγέλοις καὶ εἰς πλήρωμα χώρει. Διὰ τοῦτο ἡ γυνὴ εἰς ἄνδρα μεταπίπτειν λέγεται, καὶ ἡ ἐκκλησία εἰς Ἀγγέλους.

22. Καὶ ὅταν εἴπῃ ὁ Ἀπόστολος. Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; ὑπὲρ ἡμῶν γάρ, φησιν, οἱ Ἄγγελοι ἐβαπτίσαντο, ὧν ἐσμεν μέρη. Νεκροὶ δὲ ἡμεῖς οἱ νεκρωθέντες τῇ συγχύσει ταύτῃ. Ζῶντες δὲ καὶ ἄρρενες οἱ μὴ μεταλαβόντες τῆς συγχύσεως ταύτης. Εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτιζόμεθα; ἐγειρόμεθα δὲ ἡμεῖς, ἰσάγγελοι τοῖς ἄρρεσιν ἀποκατασταθέντες, τοῖς μέλεσι τὰ μέλη εἰς ἕνωσιν. Οἱ βαπτιζόμενοι δέ, Φασὶν, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν νεκρῶν, οἱ Ἄγγελοί εἰσιν· οἱ ὑπὲρ ἡμῶν βαπτιζόμενοι, ἵνα ἔχοντες καὶ ἡμεῖς τὸ ὄνομα μὴ ἐπιχειρῶμεν, κωλυθέντες εἰς τὸ πλήρωμα παρελθεῖν τῷ σῴζειν καὶ τῷ σαυρῷ. Διὸ καὶ ἐν τῇ χειροθεσίᾳ λέγουσιν ἐπὶ τέλει. Εἰς λύτρωσιν Ἀγγελικὴν τυτέσιν, ἣν καὶ Ἄγγελοι ἔχουσιν, ἵνα ἡ βεβαπτισμένος τὴν λύτρωσιν κομισάμενος τῷ αὐτοῦ ὀνόματι, ᾧ καὶ ὁ Ἄγγελος αὐτοῦ προβεβάπτικεν. Ἐβαπτίσατο γὰρ ἐν ἀρχῇ οἱ Ἄγγελοι ἐν λυτρώσει τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν ἐν τῇ οἰκουμένῃ καταλελθόντος καὶ λυτρωσαμένου αὐτούς. Ἐδέησεν καὶ λυτρώσεως καὶ τῷ Ἰησοῦ, ἵνα μὴ καταισχυνθῇ τῇ ἐννοίᾳ ἡ ἐνετέθη τοῦ ὑστερήματος προσερχόμενος. Διὰ τὴν Σοφίας, ὥς φησιν ὁ Θεόδοτος.

Valentiniano-rum Paracletus.

23. Τὸν Παράκλητον οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου τὸν Ἰησοῦν λέγουσιν, ὅτι πλήρης τῶν Αἰώνων ἐλήλυθεν ὡς ἀπὸ τοῦ ὅλου πρεσβυτικὸς Χρι-

Æonum voluntate Jesus Paracletus præficitur seculo præterlabenti, in Paracleti vero figura. Paulus resurrectionis Apostolus extitit, statim enim à Domini passione ipse quoque prædicatum missus est, idcirco tum secundum hominem Christum ortu genitum mortiq; obnoxium ac patibilem prædicavit propter illos qui optimi sunt, quod cum illis datum sit ut eum cognoscerent ut ad hunc locum venerint, metu afficiuntur: tum juxta id quod spiritale ex Spiritu sancto & Virgine, ad eum modum, quo qui dextri sunt Angeli cognoscunt. Propria enim singuli ratione Dominum cognoscunt, nec similiter omnes Angeli horum pusillorum electorum, qui ejus futuri sunt heredite & perfectione, vident faciem Patris. Forte vero facies quidem etiam filius est: Est adeo etiam quicquid Patris docente Filio comprehensum vident. Quod autem Patris reliquum est, id ignotum est. Matth. 18, 10. Hebr. 1, 14.

24. Dicunt Valentiniani, quem singuli Prophetarum singularem Spiritum ad ministerium habuerunt, hunc super omnes qui de Ecclesia sunt fuisse effusum, idque adeo in causa esse, cur (signa Spiritus) sanitates & Prophetiæ per illos fiant qui de Ecclesia sunt. Nesciunt vero Paracletum, cujus nunc afflatu immediate Ecclesia agitur, ejusdem substantiæ ac virtutis esse cum illo qui & ipse in Veteri Testamento immediate afflabat & operabatur.

25. Angelum Valentiniani definierunt: Verbum ejus quod est, habens annunciationem. Ajunt vero etiam Æonas eodem ac Verbum censeri vocabulo, non eadem omnino ratione. Apostoli, inquit, in duodecim signa translati sunt, eorumque vicem susceperunt. Quemadmodum enim generis rerumque ortus ab illis disponitur, ita regeneratio ab Apostolis.

26. Videtur id quod JEsu visibile est. Sapientia & Ecclesia ex præstanti erat semine, quam eum per carnem ac corpusculum induisse autor est Theodotus. Invisibile autem nomen, quòd est unigenitus filius. Unde cum dicit: *Ego sum ostium*, hoc dicit: ad terminum usque qui sum ego, venietis, qui de præstanti semine estis. Cum vero ipse quoque ingredietur, semen etiam una cum eo in plenitudinem ingredietur, quod videlicet per ostium unà colligatur atque inducatur. Joh. 10, 7.

27. Sacerdos intra secundum velamen ingrediens tum laminam ponebat ad altare incensi, tum ipse in silentio insculptum in corde nomen habens ingrediebatur. Nempe Exod. 28, 38. Levit. 16, 4.

signifi-

Χριστὸς γὰρ καταλείψας τὴν προβαλοῦσαν αὐτὸν Σοφίαν, εἰσελθὼν εἰς τὸ πλήρωμα ὑπὲρ τοῦ ἔξω καταλειφθείσης Σοφίας ἠτήσατο τὴν βοήθειαν, καὶ ἐξ εὐδοκίας τῶν Αἰώνων Ἰησοῦς προβάλλεται Παράκλητον τῷ παρελθόντι Αἰῶνι. Ἐν τύπῳ δὲ Παρακλήτου ὁ Παῦλος ἀναστάσεως ἀπόστολος γέγονεν, αὐτίκα μετὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ αὐτὸς ἀπεστάλη κηρύσσειν. Διὸ καὶ καθ' ἕτερον ἐκήρυξε τὸν Σωτῆρα γενητὸν καὶ παθητὸν διὰ τὰς αἱρέσεις, ὅτι τοῦτον γνῶναι δυνηθέντες κατὰ τὸν τόπον τοῦτον δεδίασιν, καὶ κατὰ τὸ πνευματικὸν ἐξ ἁγίου πνεύματος καὶ παρθένου ὡς οἱ δεξιοὶ ἄγγελοι γινώσκουσιν. Ἰδίως γὰρ ἕκαστος γνωρίζει τὸν Κύριον, καὶ οὐχ ὁμοίως πάντες τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ὁρῶσιν οἱ ἄγγελοι τούτων τῶν μικρῶν τῶν ἐκλεκτῶν τῶν ἐσομένων ἐν τῇ αὐτῇ κληρονομίᾳ καὶ τελειότητι Facies Patris. Τάχα δὲ τὸ πρόσωπόν ἐστι μοῦ καὶ ὁ υἱός. Ἔστι δὲ καὶ ὅσον καλλιὸν τοῦ πατρὸς δι' υἱοῦ δεδιδαγμένοι θεωροῦσι. Τὸ δὲ λοιπὸν ἄγνωστόν ἐστι τοῦ Πατρός.

24. Λέγουσιν οἱ Οὐαλεντινιανοὶ ὅτι ὃ κατὰ εἷς τῶν Προφητῶν ἦν πνεῦμα ἐξαίρετον εἰς διακονίαν, τοῦτο ἐπὶ πάντας τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἐξεχύθη. Διὸ καὶ τὰ σημεῖα τοῦ πνεύματος, ἰάσεις καὶ προφητείαι διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτελοῦνται. Ἀγνοοῦσι δὲ ὅτι ὁ Παράκλητος προσεχῶς ἐνεργῶν νῦν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ αὐτοῦ οὐσίας ἐστὶ καὶ δυνάμεως τῷ προσεχῶς ἐνεργήσαντι κατὰ τὴν παλαιὰν διαθήκην.
Idem in utraque lege Spiritus & DEus.

25. Τὸν Ἄγγελον ὡρίσαντο οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου λόγον ἀπαγγελίαν ἔχοντα τοῦ ὄντος. Λέγουσι δὲ καὶ τοὺς Αἰῶνας ὁμωνύμους τοῖς Λόγοις λόγους. Οἱ Ἀπόστολοι, φησὶ, μετετέθησαν τοῖς δεκαδύο ζωδίοις· ὧν δὲ ὑπ' ἐκείνων ἡ γένεσις διοκεῖται, οὕτως ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἀναγέννησις.
Angelus. Apostoli 12. signa spiritalia.

26. Ὁρᾶται τὸ ὁρατὸν τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ σοφία καὶ ἡ Ἐκκλησία ἦν τῶν σπερμάτων τῶν διαφερόντων ἣν ἐσολίσατο διὰ τῆς σαρκός, ὡς φησιν ὁ Θεόδοτος. Τὸ δὲ ἀόρατον ὄνομα ὅπερ ἐστὶν ὁ υἱὸς ὁ μονογενής. Ὅθεν καὶ εἶπεν· ἐγώ εἰμι ἡ θύρα, τοῦτο λέγει· ὅτι μέχρι τοῦ ὄρους, ἐμοῦ ἐγὼ, ἐλεύσεσθε οἷτοῦ διαφέροντος σπέρματος. Ὅταν δὲ καὶ τοὺς εἰσέρχηται, καὶ τὸ σπέρμα συνεισέρχεται αὐτῷ εἰς τὸ πλήρωμα διὰ τῆς θύρας συναχθὲν καὶ εἰσαχθέν.
JESUS ostium & ὄρος terminus.

27. Ὁ ἱερεὺς εἰσιὼν ἐντὸς τοῦ καταπετάσματος τοῦ δευτέρου, τότε, πέταλον εἶχεν ἐπὶ τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ θυμιάματος, αὐτὸς δὲ ἐν σιγῇ τὸ

Æonum voluntate Jeſus Paracletus præficitur ſeculo præterlabenti, in Paracleti vero figura. Paulus reſurrectionis Apoſtolos extitit, ſtatim enim à Domini paſſione ipſe quoque prædicatum miſſus eſt, idcirco rum, ſecundum hominem Chriſtum ortu genitum mortiq; obnoxium ac paſibilem prædicavit propter illos qui optimi ſunt, quod cum illis datum ſit ut eum cognoſcerent ut ad hunc locum venerint, metu afficiuntur: tum juxta id quod ſpiritale ex Spiritu ſancto & Virgine, ad eum modum, quo qui dextri ſunt Angeli cognoſcunt. Propria enim ſinguli ratione Dominum cognoſcunt, nec ſimiliter omnes Angeli horum puſillorum electorum, qui ejus futuri ſunt heredite & perfectione, vident faciem Patris. Forte vero facies quidem etiam filius eſt: Eſt adeo etiam quicquid Patris docente Filio comprehenſum vident. Quod autem Patris reliquum eſt, id ignotum eſt. Matth. 18, 10. Hebr. 1, 14.

24. Dicunt Valentiniani, quem ſinguli Prophetarum ſingularem Spiritum ad miniſterium habuerunt, hunc ſuper omnes qui de Eccleſia ſunt fuiſſe effuſum, idque adeo in cauſa eſſe, cur (ſigna Spiritus) ſanitates & Prophetiæ per illos fiant qui de Eccleſia ſunt. Neſciunt vero Paracletum, cujus nunc afflatu immediate Eccleſia agitur, ejuſdem ſubſtantiæ ac virtutis eſſe cum illo qui & ipſe in Veteri Teſtamento immediate afflabat & operabatur.

25. Angelum Valentiniani definierunt: Verbum ejus quod eſt, habens annunciationem. Ajunt vero etiam Æonas eodem ac Verbum cenſeri vocabulo, non eadem omnino ratione. Apoſtoli, inquit, in duodecim ſigna translati ſunt, eorumque vicem ſuſceperunt. Quemadmodum enim generis rerumque ortus ab illis diſponitur, ita regeneratio ab Apoſtolis.

26. Videtur id quod JEſu viſibile eſt. Sapientia & Eccleſia ex præſtanti erat ſemine, quam eum per carnem ac corpuſculum induiſſe autor eſt Theodotus. Inviſibile autem nomen, quod eſt unigenitus filius. Unde cum dicit: *Ego ſum oſtium*, hoc dicit: ad terminum usque qui ſum ego, venietis, qui de præſtanti ſemine eſtis. Cum vero ipſe quoque ingredietur, ſemen etiam una cum eo in plenitudinem ingredietur, quod videlicet per oſtium unà colligatur atque inducatur. Joh. 10, 7.

27. Sacerdos intra ſecundum velamen ingrediens tum laminam ponebat ad altare incenſi, tum ipſe in ſilentio inſculptum in corde nomen habens ingrediebatur. Nempe ſignifi- Exod. 28, 38. Levit. 16, 4.

ἐν τῇ καρδίᾳ ἐγκεχαραγμένον ὄνομα ἔχων εἰσήει. Δεικνὺς τὴν ἀπόθεσιν ⸗ καθάπερ πέλαλυ. Χρυσὸς καθαρῶς γενομένυ κ᾽ κόφυ ΔΔ᾽ τὴν κάθαρσιν ⸗ ὥσπερ σώματ⟨ο⟩ τ ψυχῆς ἀπόθεσιν; Ἐν ᾧ ἐγκεχάραχ⟨το⟩ τὸ ὄνομα τ θεοσεβείας, δι᾽ ὃ ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐγινώσκετο τὸ ὄνομα περικείμεν⟨ο⟩. Ἀπόθεσθαι ἤτοι τὸ σῶμα τὸ πέταλον τὸ ἀβαρές, γενόμενον ἐκ⟨τὸς⟩ ⸗ κατακαύσ⟨μα⟩ ⸗ δευτέρυ ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ, ὅ ἐστιν δεύτερον ὁλοχερὲς κατάπετασμα ⸗ παντὸς, ὡ⟨σ⟩ὰ τὸ θυσιαστήριον ⸗ θυμιάμα⟨τ⟩ο⟨ς⟩, ὡ⟨σ⟩ὰ τὰς λειτουργὰς τῶν ἀναφερομένων εὐχῶν Ἀγγέλυς. Γυμνὴ ⸗ ἡ ψυχὴ ἐν δυνάμει ⸗ σωματ⟨ο⟩ὸτ⟨ο⟩ ὁῖον σῶμα τ δυνάμεως γενομένη μεταβαίνειν εἰς τὰ πνευματ⟨ι⟩κά, λογικὴ τῷ ὄντι καὶ ἀρχιερατικὴ γενομένη, ὡς ἂν ἔμψυχον μένῃ ὡς εἰπεῖν ὑπὸ τῆ Δόγ προσεχῶς ἤδη καθάπερ οἱ Ἀρχάγγελοι τῶν Ἀγγέλων Ἀρχιερεῖς γενόμενοι, καὶ τύτων οἱ πρωτόκλισοι. Πᾶ ⸗ ἔτι γραφῆς καὶ μαθήσεως καθόρθωμα τῇ ψυχῇ ἐκείνῃ τῇ καθαρᾷ γενομένῃ, ὅπυ καὶ ἀξιῦται πρόσωπον πρὸς πρόσωπον θεοῦ ἐρᾶν; τὴν γᾶν Ἀγγελικὴν διδασκαλίαν ὑπερβᾶσα, καὶ τὸ ὄνομα τὸ διδασκόμενον ἐγγράφως, ἐπὶ τὴν γνῶσιν καὶ καταλήψιν τῶν πραγμάτων μαθεῖν. Ἔρχεται γὰρ ἔτι νύμφη ἀλλ᾽ ἤδη λόγ⟨ο⟩ γενόμεν⟨ο⟩ καὶ ⸗ τῷ πνεύματι καταλύων μετὰ τῶν πρωτοκλήτων καὶ πρωτοκτίσεων, Φίλων μὲν δι᾽ ἀγάπην, υἱῶν ⸗ διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ ὑπακοήν, ἀδελφῶν ⸗ διὰ τὸ τ γενέσεως κοινόν. Ὥσε τὸ μὲν τ οἰκονομίας ἦν, τὸ πέταλον ⸗ ἀφαιρεῖσθ⟨αι⟩ καὶ μανθάνειν εἰς γνῶσιν. Τὸ ⸗ δυνάμεως, τὸ θεοφόρον γίνεσθ⟨αι⟩ τὸν ἄνθρωπον προσεχῶς ἐνεργύμενον ὑπὸ ⸗ Κυρίυ, καὶ καθάπερ σῶμα αὐτᾷ γινόμενον.

Et hæc ad errorem ſpectant abolendorum demum corporum. Scientia, diſcere.

28. Τὸ, Θεὸς ἀποδιδὺς ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς ἀσεβῶσι, Φασὶν οἱ ἀπὸ Βασιλείδυ, κατὰ τὰς ἐνσωματώσεις. Οἱ ⸗ ἀπὸ Οὐαλεντίνυ, τὰς τρεῖς τόπυς δηλᾶ⟨σθ⟩αι τὰς ἀριστερὰς, τετάρτην ⸗ γενεὰν τὰ σπέρματα αὐτῶν. Ἕλεον ⸗ ποιῶν εἰς χιλιάδας, ἐπὶ τὰ δεξιά.

29. Ἡ Σιγή, Φασιν, μήτης ὅσα πάντων τῶν προβληθέντων ὑπὸ τὸ Ἀῤῥήτυ σεσίγηκεν. Ὃ ⸗ καταλέλαβεν, τῦτο ἀκαταλήπτον προσηγόρευσεν.

Theodotus impietatis notatus quod in Deo ponit paſſionem.

30. Εἶτα ἐκλαθόμενοι τ δόξης τ̄ῦ Θεῦ, παθεῖν αὐτὸν λέγυσιν ἀθέως. Ὃ δ᾽ συνεπάθησεν ὁ Πατὴρ στερεὸς ὢν τῇ φύσει, φησὶν ὁ Θεόδοτ⟨ο⟩ς, καὶ ἀνένδοτ⟨ο⟩ς, ἐνδόσιμον, ἑαυτὸν ⸗ ἀποφῆναι, ἵνα ἡ Σιγὴ τ̄ῦτο καταλάβῃ, πάθ⟨ο⟩ς ἐστίν. Ἡ δὲ συμπάθεια, πα-

;nificans poſitionem velut aureæ laminæ mu
nundationem velut corporis, animæ poſitio
ligioſæ pietatis inſculptum nomen, per qvo
ıtibus notus erat, qvi nomen geſtabat. Poni
minam, ubi intra ſecundum velamen in mun
'od velamen (ſecundum) plenum ſolidumc
:rſitatis, penes altare incenſi, penes Angelos,
i offeruntur miniſtros. Nuda vero anima in
t corpus virtutis effecta ad ſpiritalia tranſit,
re utens Pontificiaqve evaſerit, ut jam velut i
ata, ut ſic loquar, maneat, quemadmodum
ontifices effecti, (horumqve iterum qvi primu
ım vero adhuc res Scripturæ ac diſciplinæ anim
æſtetur qvæ pura evaſerit, qvando etiam DEu
eretur: Angelicâ itaque doctrinâ ſuperatâ, ec
o docetur ac ſupra rerum ſcientiam ac compre
ın amplius ſponſa ſed jam Verbum evaſerit ſeu
ponſum manens) cum prima origine vocatis
:m præ dilectione, filiis vero ob doctrinam ac
ıtribus ob ortus communionem. Idcirco alt
inam geſtaret, atqve ad ſcientiam diſceret; di
m vero, qvod homo DEo plenus, DEumq; po
afflatu fiat, ac velut ejus Corpus exiſtat, id ne

28. Qvod ita ſcriptum eſt: *DEus rea
ım & quartam generationem incredulis*, Baſilid
ınt de corporum alligatione ac carcere: Vale
ajunt tria loca ſiniſtra, quartam vero generat
ciens vero miſericordiam in mille, in iis qvæ ſun

29. *Sige*, ajunt, ſive Silentium, qvæ
ythe (profundo) producta ſunt, qvod loqui ne
abili) hoc tacuit, qvod vero comprehendit
pellavit.

30. Deinde parum memores DEi Maj
e ajunt. Qvod enim Pater, inquit Theodo
oris ſit atque inflexi, miſeratione ductus ac co
em ac indulgentiorem præbens, ut hoc Sige
. Et enim compaſſio qvam vocant, cujusd

πάθος τινὲς διὰ πάθους ἑτέρου. Μὴν καὶ τοῦ πάθους γενομένου τὸ ὅλον συνεπάθησεν καὶ αὐτὸς εἰς διόρθωσιν τοῦ παθόντος.

Peccatum Diaboli insinuatum, eoque agnita gratia DEI.

31. Ἀλλὰ καὶ εἰ ὁ καθελθὼν Εὐδοκίᾳ τοῦ ὅλου ἦν. Ἐν αὐτῷ γὰρ τὸ πλήρωμα ἦν σωματικῶς. Ἔπαθεν γὰρ ἐκεῖνος, ὁμοιοπαθὴς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σύμπαντα συνέπαθεν, δι' ὧν τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν ὑφίστασθαι πάρεστιν. Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ δωδεκάτου Αἰῶνος πίστεως τὰ ὅλα παθὸν ἐστὶ, ἃς φασι συνεπάθησεν. Τότε γὰρ ἐπέγνωσαν ὅτι εἰσὶν χάριτι τοῦ Πατρὸς, εἰσὶν ὄνομα ἀνωνόμαστον, μορφὴ καὶ γνῶσις. Ὁ δὲ βουληθεὶς Αἰῶν τὸ ὑπὲρ τὴν γνῶσιν λαβεῖν, ἐν ἀγνωσίᾳ καὶ ἀμηχανίᾳ ἐγένετο, ἄθεν καὶ κένωμα γνώσεως εἰργάσατο; ὅπερ ἐστὶ σκιὰ τοῦ ὀνόματος, ὅπερ ἐστὶν υἱὸς μορφὴ τῶν Αἰώνων. Οὗτος τὸ παλαιὸν μέρος ὄνομα τῶν Αἰώνων ἀμέλει ἐστὶ τοῦ ὀνόματος.

Insultat de Christo.

32. Ἐν πληρώματι δὲ ἑνότητος ὄντες, ἕκαστος τὸν Αἰώνων ἴδιον ἔχει πλήρωμα τὴν Συζυγίαν. Ὅσα δὲν ἐκ Συζυγίας, φασὶ, προέρχεται, πληρώματά ἐστιν, ὅσα δὲ ἀπὸ ἑνὸς, εἰκόνες. Ὅθεν ὁ Θεοδότου τὸν χριστὸν ἐξ ἐννοίας προελθόντα τῆς Σοφίας, εἰκόνα τοῦ πληρώματος ἐκάλεσεν. Ἕτος δὲ καταλείψας τὴν μητέρα ἀνελθὼν εἰς τὸ πλήρωμα ἐκαθίσθη μετὰ τοῖς ὅλοις ἕτως δὲ καὶ Παρακλήτῳ.

Duplex Valentinianorum Chriſtus.

33. Τριάδος μέντοι γέγονεν ὁ χριστὸς, ὡς πρὸς τὰ πληρώματα ἐκλεκτὸς γενόμενος καὶ πρωτότοκος τῶν ἐνθάδε πραγμάτων, ἐστὶ δὲ ὁ λόγος ἕτος ἀπόγαιος τοῦ ἡμετέρου ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, πρωτότοκον λέγων τὸν σωτῆρα, καὶ ἔστιν ὥσπερ ῥίζα καὶ κεφαλὴ ἡμῶν. Ἡ δὲ Ἐκκλησία καρποὶ αὐτῷ χριστῷ φασὶ τὸ ἀνείκαιον *Φυγόντος, συναλόντος εἰς τὸ πλήρωμα ἐκ τῆς μητρώας γενομένης ἐννοίας. Ἡ μήτης δὲ αὐθις τὴν Οἰκονομίας προηγάγετο ἀρχοῦσα, εἰς τύπον τοῦ Φυγόντος αὐτὴν κατ' ἐπιπόθητι αὐτῷ κρείττονος ὑπάρχοντος, ὃς ἦν τύπος τοῦ Πατρὸς τῶν ὅλων. Διὸ καὶ πρὸ γένεσις ὡς ἂν ἐκ πάθους τῆς ἐπιθυμίας συνεστῶσα. Ἐμυσάχθη μέντοι ἀνδρὸς τὴν ἀπολομίαν αὐτῷ, ὥς φασιν αὐτοί.

34. Ἀλλὰ καὶ εὐώνυμοι δυνάμεις πρῶται προβληθεῖσαι τῶν δεξιῶν αὐτῆς, ὑπὸ τοῦ φωτὸς παρουσίας ἐμορφώθησαν. Καταλειφθησαν δὲ αἱρέσεσι ὑπὸ τοῦ τόπου μορφωθῆναι. Τῆς μήτρος δὲν μέσα τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν σπερμάτων εἰσελθόντος

* leg. Φυγόντος.

apta paſſionem: qvin & idcirco qvod contige
univerſum condolentis affectum paſſione et
ſcui paſſio ipſa obtigerat.

31. Sed etſi is qvi deſcendit, plena uni
In illo enim erat omnis plenitudo co
ille paſſus eſt, utqve etiam exiſtentia in il
affecta paſſione ſunt, qvorum ratione ip
n pati atqve affici invenitur. Sed & duod
qve caſtigata univerſa, ut loqvuntur, affec
nt ac condoluerunt. Tunc enim eſſe ſe Pat
qvod nominari non poſſit nomen, formam
Æonis conſilium fuit, ut qvod ſcientia ſuper
ia ac peccato obnoxius factus eſt, unde & ſci
eſt umbra nominis, qvod eſt filius, ipſe Æo
tim Æonum nominis demum nomen exiſtit.

32. Cum igitur unitas in Pleromate ſit,
na Conjugium habent. Qvæcunqve igit
nt, procedunt, pleromata ſunt, qvæcunqve aut
nulacra. Qvocirca Theodotus Chriſtum, qu
ſe proceſſerit, pleromatis imaginem ac ſim
porro relicta matre aſcendens ad pleroma ca
t vero etiam ac Paracleto.

33. Adoptatus tamen eſt Chriſtus, t
que electus, rerumqve mundi hujus primo
hoc falſa noſtri doctrina ac interpretatio ex il
torem primogenitum vocat, cum ille vel
a exiſtat. Eccleſia vero ipſius Chriſti, inqvi
inconveniens ac abſonum eſt, recepto in ple
intelligentia eſſet, mater rurſus diſpenſati
produxit, illius figura & ut ejus repræſentat
ngensqve melioris illius deſiderium eſſet, q
univerſorum erat, unde etiam minor creditu
libidine, cupiditate ſcilicet formaverit.
illi, cum illius pervicaciam improbosqve m

34. Sed & ſiniſtræ poteſtates, ante a
re, lucis adventu non formantur. Relictæ ve
rmandæ. Matre igitur filioqꝫ cum ſeminibus

εἰς τὸ πλήρωμα, τότε ὁ τόπος τὴν ἐξουσίαν τῆς μητρὸς καὶ τὴν τάξιν ἀπολήψεται ἣν νῦν ἔχει ἡ μήτηρ.

35. Ὁ Ἰησοῦς τὸ Φῶς ἡμῶν, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἑαυτὸν κενώσας ἐστὶν ἐκλὸς τοῦ ὄρους γενόμενος καὶ ἀθεόδολον, ἐπεὶ Ἄγγελος ἦν, καὶ πληρώματος τοὺς Ἀγγέλους καὶ διαφέροντος σπέρματος συνεξήγαγεν ἑαυτῷ· καὶ αὐτὸς μὲν τὴν μετάστασιν ὡς ἀπὸ πληρώματος προελθὼν εἶχεν, τοὺς δὲ Ἀγγέλους εἰς διόρθωσιν καὶ σπέρματος ἤγαγεν. Ὡς καὶ ὑπὲρ μέρους δέους καὶ ἀθυμίας καλοῦσι, καὶ δι' ἡμᾶς καλεχόμενοι σπεύδοντες εἰσελθεῖν ἄφεσιν ἡμῖν αἰτοῦνται, ἵνα συνεισέλθωμεν αὐτοῖς, ἐπειδὴ χρείαν ἔχουσες, ἵνα εἰσέλθωσιν, ἐπεὶ ἄνευ ἡμῶν οὐκ ἐπιτρέπεται αὐτοῖς, διὰ τοῦτο καὶ οὐδὲ ἡ μήτηρ συνελήλυθεν ἄνευ ἡμῶν, φασίν. Εἰκότως ὑμῶν δέονται.

Alia Angelis ratio orandi, ipsa DEI nostraque charitas.

36. Ἐν ἑνότητι μέντοιγε προεβλήθησαν οἱ Ἄγγελοι ἡμῶν, φασὶν εἰσιόντες, ὡς ἀπὸ ἑνὸς προελθόντες. Ἐπεὶ γὰρ ἡμεῖς ἦμεν οἱ μεμερισμένοι, τοῦτο ἐβαπτίσατο ὁ Ἰησοῦς, τὸ ἀμέριστον μεριωθῆναι, μέχρις ἡμεῖς ἑνώσωμεν αὐτὸν εἰς τὸ πλήρωμα, ἵνα ἡμεῖς οἱ πολλοὶ ἓν γενόμενοι, οἱ πάντες τῷ ἑνὶ δι' ἡμᾶς μεσίτῃ ἀναπαυθῶμεν.

Malorum status atque bonorum.

37. Οἱ ἀπὸ Ἀδὰμ ἐξελθόντες οἱ μὲν δίκαιοι διὰ τὸν ἐκλισμένων τὴν ὁδὸν ποιούμενοι καὶ τῷ τόπῳ καλείχοντο τοὺς Οὐαλεντινιανούς. Οἱ δὲ ἕτεροι, ἐν τῷ τοῦ σκότους ἐκλισμένῳ ἐν τοῖς αἰῶσιν ἔχοντες συναίθησιν τοῦ πυρός.

38. Πόλεμος ἐκπυρέυεται πυρὸς ὑποκάτω τοῦ θρόνου τοῦ τόπου, καὶ εἰς τὸ κενὸν τοῦ ἐκλισμένου, ὅ ἐστιν ἡ Γέεννα ἀπὸ κλίσεως τοῦ πυρὸς ῥέοντος πληρωμένη. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τόπος πύρινός ἐστι. Διὰ τοῦτο, φησὶ, καθάρσιον ἔχει, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ προσόψεως ἀναλωθῇ τὰ πράγματα. Μόνος Ἀρχάγγελος εἰσέρχεται πρὸς αὐτὸν, ὃς κατ' εἰκόνα καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσῆει. Ἔνθεν καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀναληφθεὶς καθέδρᾳ τῷ τόπῳ, ἵνα μένῃ τὰ πράγματα, καὶ μὴ προσανασῇ αὐτῷ, καὶ τὸν τόπον ἡμερώσῃ, καὶ τῷ σπέρματι δίοδον εἰς πλήρωμα παράσχῃ.

Inepta somnia.

39. Ἡ Μήτηρ προβαλοῦσα τὸν χριστὸν ὁλόκληρον, καὶ αὐτῷ καταλειφθεῖσα, καὶ λοιπὸν οὐκ ἔτι οἷόν τε προέβαλεν ὁλόκληρον, ἀλλὰ δυνατὰ παρ' αὐτῇ παρέχειν. Ὥστε καὶ τοῦ τόπου καὶ τῶν κλήρων οὓς τὰ Ἀγγελικὰ αὐτῇ προβάλλουσα, παρ' αὐτῇ καλέχει τῶν ἐκλεκτῶν τῶν Ἀγγελικῶν ὑπὸ Ἄρρενος ἔτι πρότερον προβεβλημένων.

40. Τὰ μὲν γὰρ δεξιὰ πρὸ τοῦ Φωτὸς αἰτήσεως προηνέχθη ὑπὸ τοῦ Ἄρρενος. τὰ δὲ σπέρματα τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν τοῦ Φωτὸς αἴσθησιν, ὅτε ὑπὸ τοῦ Ἄρρενος τὰ Ἀγγελικὰ τῶν σπερμάτων προεβάλετο.

41.

41. Præſtantia ſemina, inqvit, neqve ut affectus, qvibus ſolutis unà ſolverentur & ſemina, ac interirent: neqve ut creatura atqve opus proceſſerunt, ſed ut filii ac nati. Solutâ enim creatione, unà etiam abſoluta ſunt & ſemina, hinqʒ adeo eſt, ut & cum luce neceſsitudinem habeant, qvam primo produxit (JEſum ſcilicet) Chriſtus qvi expetiit Æonas, in qvo pariter pro virili defæcata ſunt, & ſemina cum illa in Pleroma, *velut dicas cæli axem*, ingreſſa, qvod nimirum ante mundi molitionem merito Eccleſia dicatur fuiſſe electa. In principio igitur, ajunt, ſimili electi ac manifeſtati ſumus. Idcirco ait Salvator: *luceat lux veſtra*, ſignificans ac loqvens de ejus luce qvi apparuit ac transformatus eſt, de qvo Apoſtolus ait: *illuminat omnem hominem venientem in mundum*, qvi nimirum excellentis ſeminis mundus eſt. Qvando enim homo illuminatus eſt, in mundum venit, hoc eſt, qvaſi mundum atqve ornatum accepit depulſis à ſe qvæ tenebras offundunt & coadmixtis ipſi paſsionibus, Adamum qvoqve rerum Conditor cum in mente haberet in fine Creationis produxit. Matth. 5, 16. Joh. 1, 9.

42. Crux ſignum eſt termini qvi in pleromate eſt, ſeparat enim infideles à fidelibus, velut illa mundum à pleromate. Idcirco etiam JEſus per ſignum in humeros ſublata ſemina in pleroma induxit: JEſus enim ſeminis humeri nuncupantur, caput vero Chriſtus. Unde dictum eſt. *Qui non tollit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt frater meus.* Tulit igitur corpus JEſu qvod eſt Eccleſiæ conſubſtantiale. Matth. 10, 39.

43. Ajunt igitur dextras poteſtates ante etiam adventum, JEſu ac Chriſti nomina cognoviſſe: non tamen ſignum virtutem ſciviſſe, dante Spiritu omnem poteſtatem, atqve etiam annuente pleromate, *Conſilii angelum* miſſum eſſe, ac poſt Patrem univerſorum caput factum eſſe. In eo enim condita ſunt omnia viſibilia & inviſibilia, throni, dominationes, regna, Deitates, miniſtrationes: qvamobrem etiam DEus exaltavit illum, & dedit illi nomen qvod eſt ſuper nomen, ut omne genu flectatur, & omnis lingva confiteatur, qvia Dominus gloriæ JEſus Chriſtus Salvator, qvi aſcendit ipſe & qvi deſcendit. Qvod autem aſcendit, qvid eſt niſi qvia & deſcendit. Qvi deſcendit, ipſe eſt, in inferiores partes terræ, & qvi ſupra cœlos aſcendit. Eſai. 9, 6. Coloſſ. 1, 16. Philip. 2, 9. Epheſ. 4, 8. 9.

44. Videns autem Sapientia illi luci ſimilem quæ ipſam reliqverat, cognovit atqve accurrit, exultavit & adoravit: maſculos autem

τα ἐποίησεν, οὗτον καὶ μορφὴν ὕλης λαβεῖν εἰρῆσθαι, ἢ μόνον σάρκα καὶ τὴν παρουσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου. Ὕλη δὲ ἡ οὐσία, ὡς αὐτοὶ θηλυκὴ, καὶ ὑποκειμένη τῇ δραστηρίῳ καὶ κυριωτάτῃ αἰτίᾳ.

20. Τὸ δὲ, πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε, ὕτως ἐξακούομεν, ἐπὶ τοῦ πρωϊοκτίστου θεοῦ λόγου, καὶ πρὸ ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ πρὸ πάσης κτίσεως τὸ ὄνομα σου.

Valentinianorum Creatio. 21. Τὸ, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτούς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Τὴν προβολὴν τὴν ἀρίστην φασὶν οἱ Ουαλεντινιανοὶ τὴν Σοφίας λέγειν, ἀφ' ἧς τὰ μὲν ἄρρενικὰ ἀγγελικὰ καλοῦσι, τὰ δὲ λυκὰ ἢ ἑαυτοὺς, τὸ Διάφορον πνεῦμα. Οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ τὸ μὲν ἄρρενικὸν ἔμεινεν αὐτῷ, παν ἢ τὸ θηλυκὸν σπέρμα ἆρα ἀπ' αὐτοῦ ἔνια γέγονε ἀφ' ἧς αἱ θήλειαι, ὡς ἀπ' ἐκείνης οἱ ἄρρενες. Τὰ δὲ ἄρρενα μετὰ τοῦ Λόγου συνεσάλη, τὰ θηλυκὰ ἢ ἀπανδρωθέντα ἐπὶ τοῖς Ἀγγέλοις καὶ εἰς πλήρωμα χωρεῖ. Διὰ τοῦτο ἡ γυνὴ ἀνδρα μεταπίθεσθαι λέγεται, καὶ ἡ ἐκκλησία εἰς Ἀγγέλους.

Fontes Origeniani animorum, blasphemaque alia.

22. Καὶ ὅταν εἴπῃ ὁ Ἀπόστολος. Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; ὑπὲρ ἡμῶν γάρ, φησιν, οἱ Ἄγγελοι ἐβαπτίσαντο, ὧν ἐσμεν μέρη. Νεκροὶ ἢ ἡμεῖς οἱ νεκρωθέντες τῇ συγχύσει ταύτῃ. Ζῶντες δὲ καὶ ἄφθαρτοι οἱ μὴ μεταλαβόντες τῆς συγχύσεως ταύτης. Εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτιζόμεθα; ἐγειρόμεθα γὰρ ἡμεῖς, ἰσάγγελοι τοῖς ἄρρεσιν ἀποκαλεσάντες αὐτούς, τοῖς μέλεσι τὰ μέλη εἰς ἕνωσιν. Οἱ βαπτιζόμενοι δέ, φασὶν, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν νεκρῶν, οἱ Ἄγγελοί εἰσιν οἱ ὑπὲρ ἡμῶν βαπτιζόμενοι, ἵνα ἔχοντες καὶ φέροντες ὄνομα μὴ ἐπιχειρῶμεν, κωλυθέντες εἰς τὸ πλήρωμα παρελθεῖν τῷ ὄρει τῷ σιὼν. Διὸ ἢ ἐν τῇ χειροθεσίᾳ λέγουσιν ἐπὶ τέλει· Εἰς λύτρωσιν Ἀγγελικὴν τυτέσιν, ἣν οἱ Ἄγγελοι ἔχουσιν, ἵνα ὁ βεβαπτισμένος ὁ τὴν λύτρωσιν κομισάμενος τῷ αὐτοῦ ὀνόματι, ᾧ καὶ ὁ Ἄγγελος αὐτοῦ προεβάπτισεν. Ἐβαπτίσθη ἢ ἐν ἀρχῇ οἱ Ἄγγελοι ἐν λυτρώσει τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν ἐν τῇ φωνῇ καλεσθέντος καὶ λυτρωσαμένου αὐτούς. Ἔδεησεν καὶ λυτρώσεως καὶ τῷ Ἰησοῦ, ἵνα μὴ παλαχθῇ τῇ ἐννοίᾳ ἢ ἐνετέθη τοῦ ὑστερήματος προσερχόμενος. Διὸ τὴν Σοφίας, ὡς φησιν ὁ Θεόδοτος.

Valentinianorum Paracletus. 23. Τὸν Παράκλητον οἱ ἀπὸ Ουαλεντίνου τὸν Ἰησοῦν λέγουσιν, ὅτι πλήρης τῶν Αἰώνων ἐλήλυθεν ὡς ἀπὸ τοῦ ὅλου πρεσβύτης

Ἰησ-

41. Præſtantia ſemina, inqvit, neqve ut affectus, qvibus ſolutis unà ſolverentur & ſemina, ac interirent: neqve ut creatura atqve opus proceſſerunt, ſed ut filii ac nati. Solutâ enim creatione, unà etiam abſoluta ſunt & ſemina, hinqꝫ adeo eſt, ut & cum luce neceſsitudinem habeant, qvam primo produxit (JEſum ſcilicet) Chriſtus qvi expetiit Æonas, in qvo pariter pro virili defæcata ſunt, & ſemina cum illa in Pleroma, *velut dicas cæli axem*, ingreſſa, qvod nimirum ante mundi molitionem merito Eccleſia dicatur fuiſſe electa. In principio igitur, ajunt, ſimul electi ac manifeſtati ſumus. Idcirco ait Salvator: *luceat lux veſtra*, ſignificans ac loqvens de ejus luce qvi apparuit ac transformatus eſt, de qvo Apoſtolus ait: *illuminat omnem hominem venientem in mundum*, qvi nimirum excellentis ſeminis mundus eſt. Qvando enim homo illuminatus eſt, in mundum venit, hoc eſt, qvaſi mundum atqve ornatum accepit depulſis à ſe qvæ tenebras offundunt & coadmixtis ipſi paſſionibus, Adamum qvoqve rerum Conditor cum in mente haberet in fine Creationis produxit. Matth. 5, 16. Joh. 1, 9.

42. Crux ſignum eſt termini qvi in pleromate eſt, ſeparat enim infideles à fidelibus, velut illa mundum à pleromate. Idcirco etiam JEſus per ſignum in humeros ſublata ſemina in pleroma induxit: JEſus enim ſeminis humeri nuncupantur, caput vero Chriſtus. Unde dictum eſt. *Qui non tollit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt frater meus.* Tulit igitur corpus JEſu qvod eſt Eccleſiæ conſubſtantiale. Matth. 10, 39.

43. Ajunt igitur dextras poteſtates ante etiam adventum, JEſu ac Chriſti nomina cognoviſſe: non tamen ſignum virtutem ſciviſſe, dante Spiritu omnem poteſtatem, atqve etiam annuente pleromate, *Conſilii angelum* miſſum eſſe, ac poſt Patrem univerſorum caput factum eſſe. In eo enim condita ſunt omnia viſibilia & inviſibilia, throni, dominationes, regna, Deitates, miniſtrationes: qvamobrem etiam DEus exaltavit illum, & dedit illi nomen qvod eſt ſuper nomen, ut omne genu flectatur, & omnis lingva confiteatur, qvia Dominus gloriæ JEſus Chriſtus Salvator, qvi aſcendit ipſe & qvi deſcendit. Qvod autem aſcendit, qvid eſt niſi qvia & deſcendit. Qvi deſcendit, ipſe eſt, in inferiores partes terræ, & qvi ſupra cœlos aſcendit. Eſai. 9, 6. Coloſſ. 1, 16. Philip. 2, 9. Epheſ. 4, 8. 9.

44. Videns autem Sapientia illi luci ſimilem quæ ipſam reliqverat, cognovit atqve accurrit, exultavit & adoravit: maſculos autem

Χριστὸς γὰρ καταλείψας τὴν προβαλλῶσαν αὐτὸν Σοφίαν, εἰσελθὼν εἰς τὸ πλήρωμα ὑπὲρ τ ἔξω καταλειφθείσης Σοφίας ἠτήσατο τὴν βοήθειαν, καὶ ἐξ εὐδοκίας τῶν Αἰώνων Ιησοῦς προβάλλεται Παράκλητον τῷ παρελθόντι Αἰῶνι. Ἐν τύπῳ ἦ Παράκλητος ὁ Παῦλος ἀναστάσεως ἀπόστολος γέγονεν, αὐτίκα μετὰ τὸ παθεῖν τ Κυρίου καὶ αὐτὸς ἀπεστάλη κηρύσσειν. Διὸ καὶ καθ' ἕτερον ἐκήρυξε τὸν Σωτῆρα γενητὸν καὶ παθητὸν διὰ τὰς αἰτίας, ὅτι τοῦτον γνῶναι δυνηθέντες κατὰ τὸν τόπον τοῦτον δεδιασιν, καὶ κατὰ τὸ πνευματικὸν ἐξ ἁγίου πνεύματος καὶ παρθένου ὡς οἱ δεξιοὶ ἄγγελοι γινώσκουσιν. Ἰδίως γὰρ ἕκαστος γνωρίζει τὸν Κύριον, καὶ οὐχ ὁμοίως πάντες τὸ πρόσωπον τ Πατρὸς ὁρῶσιν οἱ ἄγγελοι τύπῳ τῶν μικρῶν τῶν ἐκλεκτῶν τῶν ἐσομένων ἐν τῇ αὐτῇ κληρονομίᾳ καὶ τελειότητι. Facies Patris. Τάχα ἦ τὸ πρόσωπόν ἐστι μοῦ καὶ ὁ υἱός. Ἔστι ἦ καὶ ὅσον καταλληπτὸν τ πατρὸς δι' υἱοῦ δεδιδαγμένοι θεωροῦσι. Τὸ ἦ λοιπὸν ἄγνωστόν ἐστι τ Πατρός.

24. Λέγουσιν οἱ Οὐαλεντινιανοὶ ὅτι ὁ κατὰ εἷς τῶν Προφητῶν ἐκ πνεῦμα ἐξαίρετον εἰς διακονίαν, τοῦτο ἐπὶ πάντας τοὺς τ Ἐκκλησίας ἐξεχύθη. Διὸ καὶ τὰ σημεῖα τ πνεύματος, ἰάσεις καὶ προφητείαι διὰ τ Ἐκκλησίας ἐπιτελοῦνται. Ἀγνοοῦσι ἦ ὅτι ὁ Παράκλητος προσεχῶς ἐνεργῶν νῦν τῇ Ἐκκλησίᾳ τ αὐτοῦ ὑσίας ἐστὶ καὶ δυναμώσας τὸ προσεχῶς ἐνεργήσαντι κατὰ τὴν παλαιὰν διαθήκην. Idem in utraque lege Spiritus & DEus.

25. Τὸν Ἄγγελον ὡρίσαντο οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου λόγον ἀπαγγελίαν ἔχοντα τ ὄντος. Λέγουσι ἦ καὶ τοὺς Αἰῶνας ὁμωνύμως τῷ Λόγῳ λόγους. Οἱ Ἀπόστολοί, φησι, μετετέθησαν τοῖς δεκαδύο ζωδίοις· ἀφ' ὑπ' ἐκείνων ἡ γένεσις διοκεῖται, ὅτως ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἀναγέννησις. Angelus. Apostoli 12. signa spiritalia.

26. Ὁρᾶται τὸ ὁρατὸν τ Ἰησοῦ. Ἡ σοφία καὶ ἡ Ἐκκλησία ἦν τῶν σπερμάτων τῶν διαφερόντων ἣν ἐσολίσατο διὰ τ σαρκίου, ὡς φησιν ὁ Θεόδοτος. Τὸ ἦ ἀόρατον ὄνομα ὅπερ ἐστὶν ὁ υἱὸς ὁ μονογενής. Ὅθεν φησὶν ἐκεῖνος· ἐγώ εἰμι ἡ θύρα, τοῦτο λέγει· ὅτι μέχρι τ ὄρου, ἐμοῦ ἐγώ, ἐλεύσεσθε οὐτοῦ διαφέροντος σπέρματος. Ὅταν ἦ ἔλθωσι τὸς εἰσέρχηται, καὶ τὸ σπέρμα συνεισέρχεται αὐτῷ εἰς τὸ πλήρωμα διὰ ταῦτα συναχθὲν καὶ εἰσαχθέν. JESUS ostium & ὅρος terminus.

27. Ὁ ἱερεὺς εἰσιὼν ἐντὸς τ καταπετάσματος τ δευτέρου, τοῦ πέταλον εἰσετίθει ἐπὶ τῷ θυσιαστηρίῳ τ θυμιάματος, αὐτὸς ἦ ἐν σιγῇ τ

tem Angelos cum illo missos cum vidisset, erubuit, ac velum imposuit. Hujus mysterii causa jubet Paulus ut mulieres potestatem I. Cor. II, 10. gestent super caput, propter Angelos.

45. Mox itaque Salvator formæ illi ornatum adjecit, affectuum scilicet laborantium improbationem ac medicinam, ostendens quæ à Patre ingenito in pleromate & ad ipsam usque essent: amoris vero quibus laboraverat affectibus atque vitiis ab eorum immunem labe fecit. Ac quidem affectus pasionesque discernens servavit, nec velut ab interiori exstirpavit dispositione, sed & ad secundæ substantiam dispositionis traxit, inque hunc modum per Salvatoris apparitionem facta Sapientia ac quæ exterius sunt, mundusque est conditus. Joh. I, 3. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.

46. Primum igitur ex incorporeo affectu seu pasione & accidente in incorporeum, in materiam hæc ablata infudit transtulitque, sicque deinde in viventia mixtaque animantium corpora, nec enim fieri poterat ut affectus vitiaque ac labes repente substantiam facerent, ac naturalem corporibus indidit utilitatem.

47. Primus igitur universalis Conditor ac opifex Salvator efficitur, tum sequens Sapientia ædificat sibi domum, sub- Prov. 9, 7. didit columnas septem, primoque omnium producit DEum Patris imaginem, per quem fecit cœlum & terram, cœlestia scilicet & terrestria, dextraque & sinistra. Hic ut Patris imago Pater efficitur, producitque primum animalem Christum filii imaginem: tum Archangelos Æonum imagines, exin Angelos Angelorum ex animali lucidaque substantia, de qua Propheticus sermo: *& Spiritus DEI ferebatur super* Gen. I, 3. *aquas*, duplicis substantiæ complexu quæ ipsæ obsequuntur, quod purum supra terram dicens, quod autem grave & terreni ponderis, quod nimirum turbidum materiatumque, subsidere. Quin hanc quoque à principio incorpoream innuit, dum invisibilem dicit. Neque enim homini invisibilis erat cum is necdum esset, neque vero opifici, cum illo autore conderetur: sed quod informis formæque expers & figuræ, in hunc fere modum enunciavit.

48. Discretis autem Creator quæ munda essent ab eo quod grave crassumque, velut amborum inspecta natura lucem condidit, hoc est manifestavit, atque ad lucem speciem produxit. Solis namque & Cœli lumen diu post formatur, eque terrenis: è tristitia quidem substan-

φθέντας θεασαμένη καὶ ηδέσθη καὶ κάλυμμα ἐπέθετο. Διὰ τοῦτο δὲ μυστηρίου ὁ Παῦλος κελεύει τὰς γυναῖκας φέρειν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἀγγέλους.

45. Εὐθὺς οὖν ὁ Σωτὴρ ἐπιφέρει αὐτὴν μόρφωσιν τὴν καθ' ἁγνισμὸν καὶ ἴασιν τῶν παθῶν, δείξας ἀπὸ Πατρὸς ἀγεννήτου τὰ ἐν πληρώματι καὶ τὰ μέχρι αὐτῆς. Ἀποστήσας δὲ τὰ πάθη τῆς πεπονθυίας, αὐτὴν μὲν ἀπαθῆ κατεσκεύασεν, τὰ πάθη δὲ διακρίνας ἐφύλαξεν, καὶ οὐχ ὥσπερ τὸ ἔνδον διεφορήθη, ἀλλ' εἰς οὐσίαν ἤγαγεν αὐτὰ τε καὶ τὸ δευτέρας διαθέσεως. Οὕτως διὰ τὸ δι' Σωτῆρος ἐπιφανείας ἡ Σοφία γένεται, καὶ τοῦ ἔξω κτίζεται. Πάντα δὲ δι' αὐτοῦ γέγονεν, καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδέν.

Valentiniana Mundi corporalis creatio.

46. Πρῶτον οὖν ἐξ ἀσωμάτου πάθους παὶ συμβεβηκότος εἰς ἀσώματον ἐπὶ τὴν ὕλην αὐτὰ μετήντλησεν καὶ μετέβαλεν, εἶθ' ὕστερον εἰς συγκρίματα καὶ σώματα, ἀθρόως δὲ οὐσίαν ποιῆσαι τὰ πάθη οὐκ ἐνῆν, καὶ τοῖς σώμασι κατὰ φύσιν ἐπιηδειότητα ἐνεποίησεν.

47. Πρῶτος μὲν οὖν Δημιουργὸς ὁ Σωτὴρ γίνεται Καθολικός. Ἡ δὲ Σοφία δευτέρα οἰκοδομεῖ οἶκον ἑαυτῇ καὶ ὑπηρετοῦσας ἑπτά, καὶ πρῶτον πάντων προβάλλεται εἰκόνα τοῦ Πατρὸς Θεὸν, δι' οὗ ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τουτέστι τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερά. Οὕτως ὡς εἰκὼν Πατρὸς Πατὴρ γίνεται, καὶ προβάλλει πρῶτον τὸν ψυχικὸν υἱὸν εἰκόνα, ἔπειτα τοὺς Ἀρχαγγέλους, Αἰώνων εἰκόνας, εἶτα Ἀγγέλους Ἀγγέλων ἐκ τῆς ψυχικῆς καὶ Φωσεινῆς οὐσίας ἣν φησιν ὁ Προφητικὸς λόγος καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τῶν ὑδάτων, καὶ τὴν συμπλοκὴν τῶν δύο οὐσιῶν τῶν αὐτῶν πεπεισμένων τὸ εἰλικρινὲς ἐπιφέρεσθαι εἰπών, τὸ δὲ ἐμβριθὲς καὶ ὑλικὸν ὑποφέρεσθαι, τὸ θολερὸν καὶ παχυμερές. Ἀσώματον δὲ καὶ ταύτην ἐν ἀρχῇ αἰνίσσεται, τὸ φαίνειν ἀόρατον. Οὔτε γὰρ ἀνθρώπῳ τῷ μηδέπω ὄντι ἀόρατος ἦν, ὅτε τῷ (Δημιουργῷ) ἐδημιούργει γάρ, ἀλλὰ τὸ ἄμορφον καὶ ἀνείδεον καὶ ἀχημάτιστον αὐτῆς οὐδέπως ἐξεφώνησεν.

Hæreticorum duplex Creator.

Archangeli.

materia incorporea.

48. Διακρίνας δὲ ὁ Δημιουργὸς τὰ καθαρὰ ἀπὸ τοῦ ἐμβριθοῦς εἰς ἓν ἑνιδὼν τὴν ἑκατέρου φύσιν, φῶς ἐποίησεν, τουτέστιν ἐφανέρωσεν, καὶ εἰς φῶς καὶ ἰδέαν προσήγαγεν. Ἐπεὶ τόγε ἡλιακὸν καὶ ὑρανιον φῶς πολλῷ ὕστερον ἐργάζεται, καὶ ποιεῖ ἐκ τῶν ὑλικῶν. Τὸ μὲν ἐκ τῆς λύπης,

Lux prior sole condita.

condendo facit ſpiritalia nequitiæ, a
de etiam ait Apoſtolus: *nolite contriſtare*
quo ſignati eſtis: ex timoris vero, beſtias
m & anguſtiæ, elementa mundi. Porro
mentis & ſublimis extat & illis inſperſus
cenditur atque in eis moritur, non habe
formam velut reliqua elementa, ex quibu
& animata conduntur.

49. Quod autem neſciebat, quæ pe
a virtute ſe creare ac res condere exiſtimans,
ur, idcirco dixit Apoſtolus ſubjectum eſt
adi non ultro ſed propter eum qui ſubjecit i
ipſe, cum collecta fuerint DEI ſemina. E
ſed quaſi invitus ac nolens operetur, indicio
edixit Sabbato, ac requiem laboribus tuetur,
ſobet.

50. Sumpto è terra pulvere non ex arid
adua variaque materia terrenam animam &
ſationis expertem, ejusdem cum beſtiarum
Hæc homo eſt, qui ad imaginem: qui autem
dinem, ille eſt in quem inſufflavit & conſpira
tiæ Angelorum operâ illi inſerens. Ac quid
ac incorporeus eſt, ejus ſubſtantiam vitæ flat
nam induit, anima vivens effectus eſt, q
Prophetarum oraculis fatetur.

51. Eſt igitur homo in homine, animalis
te ſed totum in toto, arcanâ DEI potentiâ fi
propterea in paradiſo creatur, in tertio cœlo, i
ſcendit, ſed erat animæ, quæ divina ſit, c
nificat quod ita dictum eſt: *hoc nunc os ex oſ*
nim certe ambage ſignificatur divina anima ip
e & quæ ægre afficiatur ac potentior exiſtat.
anima & materialis, quæ ſit corpus divinæ
nimâ etiam Salvator loquitur cum dixit tim
nam atque hoc corpus animale perdere in
ſit.

πης, ὑσιῶδες, κτίζον πνευματικὰ τ πονηρίας, πρὸς ἃ ἡ πάλη ἡμῖν. Διὸ καὶ λέγει ὁ Ἀπόστολ. Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε. Τὸ μὲν ἐκ τ φόβου, τὰ θηρία. Τὸ δὲ ἐκ τ πλήξεως καὶ ἀπορίας, τὰ στοιχεῖα τ κόσμου. Ἐν δὲ τοῖς τρισὶ στοιχείοις τὸ πῦρ ἐναιωρεῖται καὶ ἐνέσπαρται καὶ ἐμφωλεύει, καὶ ὑπὸ τούτων ἐξάπτεται, καὶ τούτοις ἐπαποθνήσκει, μὴ ἔχον τύπον ἀπολακτὸν ἑαυτῷ, ὡς καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα ἐξ ὧν τὰ συγκρίματα δημιουργεῖται.

49. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐγίνωσκεν τὴν δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦσαν, οἰόμενος ἰδίᾳ δυνάμει δημιουργεῖν, Φιλεργὸς ὢν Φύσει, διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· ὑπεδέξατο τῇ μαλακότητι τ κόσμου οὐχ ἑκὼν, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐλευθερωθήσεται, ὅταν συλλεγῇ τὰ σπέρματα τ Θεοῦ. Τεκμήριον δὲ μάλιστα τ ἀκριβῶς τὸ εὐλογεῖν τὸ Σάββατον, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν πόνων ἀνάπαυσιν ὑπεραπίζεσθαι.

Locus Pauli de creatura agit non de creatore.

50. Λαβὼν χοῦν ἀπὸ τ γῆς, ὑ τ ξηρᾶς ἄλλα τ πολυμερῶς καὶ ποικίλης ὕλης μέρος, ψυχὴν γεώδη καὶ ὑλικὴν ἐτεκτήνατο ἄλογον καὶ τ τῶν θηρίων ὁμοούσιον. Οὗτος κατ' εἰκόνα ἄνθρωπος. Ὁ δὲ καθ' ὁμοίωσιν τὴν αὐτοῦ τ Δημιουργοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν ὃν εἰς τοῦτον ἐνεφύσησέν τε καὶ ἐνέσπειρεν, ὁμοούσιόν τι αὐτῷ δι' ἀγγέλων ἐνθείς. Καθὸ μὲν ἀέρατός ἐστι καὶ ἀσώματος, τὴν ὑσίαν αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς προσεῖπεν. Μορφωθὲν δὲ ψυχὴ ζῶσα ἐγένετο, ὅπερ εἶναι καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς προφητικαῖς γραφαῖς ὁμολογεῖ.

Hominis creatio ex mente hæreticorum.

51. Ἄνθρωπος γάρ ἐστιν ἐν ἀνθρώπῳ ψυχικὸς ἐν χοϊκῷ, μέρει μέρος, ἀλλὰ ὅλῳ ὅλος συνών, ἀῤῥήτῳ δυνάμει Θεοῦ. Ὅθεν ἐν τῷ ϖδ τριαδείσῳ τῷ τεταῤῥῳ * ὑρανῷ δημιουργεῖται. Ἐκεῖ μὲν χοϊκὴ σὰρξ οὐκ ἀναβαίνει, ἀλλ' ἣν τῇ ψυχῇ θεία οἷον σὰρξ ἡ ὑλική. Ταῦτα σημαίνει, τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου. Τὴν θείαν ψυχὴν αἰνίσσεται τὴν ἐγκεκρυμμένην τῇ σαρκὶ καὶ στερεὰν καὶ δυσεισθῆ καὶ δυναμωτέραν. Καὶ σὰρξ ἐκ τ σαρκὸς μου, τὴν ὑλικὴν ψυχὴν, σῶμα ὄσαν τ θείας ψυχῆς. Περὶ τούτων τῶν δυοῖν καὶ ὁ Σωτὴρ λέγει, Φοβεῖσθε δεῖν τὸν δυνάμενον ταύτην τὴν ψυχὴν καὶ τοῦτο τὸ σῶμα τὸ ψυχικὸν ἐν Γεέννῃ ἀπολέσαι.

Hæreticorum duplex anima.

52. Τοῦτο

* leg. τριτῷ.

52. Carnem hanc Salvator adverſarium vocavit, Paulus quoque legem repugnantem legi mentis ſuæ, monetque idem Salvator atque hortatur alligare ac diripere ejus vaſa tanquam potentis adverſus cœleſtem animam bellum gerentis, jubetque ab illis liberari dum ſumus in viâ, ne in carcerem pœnamque incidamus: ſimiliter etiam benevole ad eam habeamus, ne alamus, roburque conferamus peccandi licentiæ, ſed inde jam mortificemus exilemque reddamus ac extenuemus abſtinendo à malitia, ut ita cum erit diſſolvenda, extirpatam ſe diffiatamque imprudens inveniat, nullumque per ſe exiſtendi facultatem, qua firmum robur ac durabile tranſeundo per ignem obtineat. Matth. 5. 25. Luc. 10. 5. 8. Rom. 7. 23 Matth. 12. 29. Luc. 12. 58. Matth 5. 25.

53. Hoc Zizanium vocatur concretum animæ, bono ſcilicet ſemini. Hoc ſemen Diaboli, velut ejusdem ac ille ſubſtantiæ, ſerpensque ſupplantator, & latro, Regis caput invadens. Habuit vero Adamus ejus obſcure animo à Sapientia ſubſeminatum Spiritale ſemen. *Ordinatum*, inquit *per Angelos in manu Mediatoris. Mediator autem unius non eſt, DEus autem unus eſt.* Per mares itaque Angelos miniſtrantur ſemina quæ à ſapientia orta & producta ſunt, pro eo ac licet capere. Qua enim ratione demiurgus qui obſcure à Sapientia movetur à ſe ipſe moveri exiſtimat, eadem etiam homines. Primum igitur ſemen Spiritale in Adamo produxit Sapientia, ut eſſet oſſium anima utens ratione atque cœleſtis, non vacua ſed Spiritali plena medulla. Matth. 13. 25. &c. Gal. 3. 19.

54. Adamo autem naſcuntur tres naturæ, prima quidem rationis expers, ad quam Cain ſpectabat, altera vero utens ratione & juſta, ad quam Abel: & tertia Spiritalis, ad quam Seth. Ac quidem terrenus eſt ad imaginem, animalis autem ad DEI ſimilitudinem, poſtremo Spiritalis ipſe ad ſuam. De his tribus, abſque reliquis Adami liberis ac natis dictum eſt: *Hic liber generationis hominum.* Quod autem Seth ſpiritalis erat, neque paſtorem agit neque agricolam, ſed Spirituum more filium progenuit, cumque adeo qui ſperavit invocare nomen Domini; qui oculos ſurſum intendat, cujus converſatio in cœlo ſit, quem mundus non capit. Gen 5. 1. Gen 4. 26. Phil. 3. 20.

55. Tribus in Adamo incorporeis quartum terrenum ſuperinduit, pelliceas ſcilicet eas tunicas. Itaque neque ex Spiritu neque ex ſpiraculo ſeminat Adamus, ambo enim divina. Ac quidem per illum, non tamen ab illo utrumque producitur. Quod

χδ ἀμῷω, χ οἱ αὐτῷ μεν ϗχ ὑπ' αὐτῷ δὴ πρσβάλλεται ἀμφω. Τὸ ℨ ὑλικὸν αὐτῷ ἐνεργὸν εἰς σπέρμα χ γένεσιν, εἰς ἂν τῷ σπέρματι συγκεκραμένον, χ ταύτῃ ἐν ζωῇ τ ἀμωνίας ἀποτῆναι μὴ δυνάμενον. Καὶ τοῦτο ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ Ἀδαμ.

Naturæ diſcretæ ex mente hæreticorum.

56 Ὁ πρῶτον ℨ ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός. Εἰ ℨ καὶ ἐκ ψυχικοῦ ἔπειρεν, καὶ ἐκ πνευματικοῦ, καθάπερ ἐξ ὑλικοῦ, πάντες ἂν ἦσαν καὶ δίκαιοι ἐγεγόνεισαν, καὶ ἐν πᾶσιν ἂν ἡ ἐκκλησία ἦν· διὰ τοῦτο πολλοὶ μὲν οἱ ὑλικοί, ὀλίγοι ℨ οἱ ψυχικοί, σπάνιοι ℨ οἱ πνευματικοί. Τὸ μὲν ἓν πνευματικὸν φύσει σωζόμενον, τὸ ℨ ψυχικὸν αὐτεξουσίου ἐπιτηδειότητα ἔχει πρός τε πίστιν καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ πρὸς ἀπιστίαν χ φθοράν, κατὰ τὴν οἰκείαν αἵρεσιν. Τὸ ℨ ὑλικὸν φύσει ἀπόλλυται. Ὅταν ἓν τὰ ψυχικὰ ἐγκεντριωθῇ τῇ καλλιελαίῳ εἰς πίστιν χ ἀφθαρσίαν, χ μεταλάχῃ τ ποιότητος τ ἐλαίας, καὶ ὅταν εἰσέλθῃ τὰ ἔθνη, τότε ὅτω πᾶς Ἰσραὴλ (σωθήσεται.) Ἰσραὴλ ℨ ἀλληγορεῖται ὁ πνευματικὸς, ὁ ἐψόμενος τὸν Θεὸν, ὁ ℨ πιστὸς Ἀβραὰμ υἱὸς γνήσιος. Ὁ ἐκ τ ἐλευθέρας ϗχ ὁ κατὰ σάρκα, ὁ ἐκ τ δούλης τ Αἰγυπτίας.

57. Γένεται ἓν ἐκ τῶν γενῶν τῶν τριῶν, ℨ μὲν, μόρφωσις ℨ πνευματικοῦ, ℨ ℨ μετάθεσις ℨ ψυχικοῦ ἐκ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν.

Reparatio per Chriſtum, ſed ſenſu hæretico.

58. Μετὰ τὴν ℨ θανάτου τοίνυν βασιλείαν, μεγάλην μὲν χ εὐπρόσωπον τὴν ἐπαγγελίαν πεποιημένην, οὐδὲν ℨ ἧττον διακονίαν θανάτου γεγενημένην, πάσης ἀπειπούσης ἀρχῆς χ θεότητος. Ὁ μέγας ἀγωνιστὴς Ἰησοῦς χριστὸς ἐν ἑαυτῷ δυνάμει τὴν Ἐκκλησίαν ἀναλαβὼν, τὸ ἐκλεκτὸν χ τὸ κλητὸν, τὸ μὲν θεϊκὸν τ τεχνίτης τὸ πνευματικὸν, τὸ ℨ ἐκ τ οἰκονομίας τὸ ψυχικὸν, ὃ ἀνέσωσεν καὶ ἀνήγαγεν ἄπερ ἀνέλαβεν, καὶ δι' αὐτῶν καὶ τὰ τούτοις ὁμοιούσια. Εἰ γὰρ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα, καὶ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι.

Fabulæ hæreticorum.

59. Σπέρμα μὲν οὖν πρῶτον θεϊκὸν τ τεχνίτης ἐνεδύσατο, ὃ χωρηθεὶς ἀλλὰ χωρήσας αὐτὸ δυνάμει, ὃ καὶ μικρὸν μορφοῦται διὰ γνώσεως. Καὶ ℨ τὸν τόπον γενόμενον εὗρεν Ἰησοῦν χριστὸν ἐνδύσασθαι τὸν πρεσκεκηρυγμένον, ὃν καὶ ἠγγελλον οἱ προφῆται χ ὁ νόμος, ὅλα εἰκόνα ℨ Σωτῆρος.

Δλ-

52. Carnem hanc Salvator adversarium vocavit, Paulus quoque legem repugnantem legi mentis suæ, monetque idem Salvator atque hortatur alligare ac diripere ejus vasa tanquam potentis adversus cœlestem animam bellum gerentis, jubetque ab illis liberari dum sumus in viâ, ne in carcerem pœnamque incidamus: similiter etiam benevole ad eam habeamus, ne alamus, roburque conferamus peccandi licentia, sed inde jam mortificemus exilemq; reddamus ac extenuemus abstinendo à malitia, ut ita cum erit dissolvenda, extirpatam se difflatamque imprudens inveniat, nullamque per se existendi facultatem, qua firmum robur ac durabile tranieundo per ignem obtineat. Matth. 5, 25. Luc. 10, 5. 8. Rom. 7, 23. Matth. 12, 29. Luc. 12, 58. Matth. 5, 25.

53. Hoc Zizanium vocatur concretum animæ, bono scilicet semini. Hoc semen Diaboli, velut ejusdem ac ille substantiæ, serpensque supplantator, & latro, Regis caput invadens. Habuit vero Adamus ejus obscure animo à Sapientia subseminatum Spiritale semen. *Ordinatum*, inquit, *per Angelos in manu Mediatoris. Mediator autem unius non est, DEus autem unus est.* Per mares itaque Angelos ministrantur semina quæ à sapientia orta & producta sunt, pro eo ac licet capere. Qua enim ratione demiurgus qui obscure à Sapientia movetur à se ipse moveri existimat, eadem etiam homines. Primum igitur semen Spiritale in Adamo produxit Sapientia, ut esset ossum anima utens ratione atque cœlestis, non vacua sed Spiritali plena medulla. Matth. 13, 25. &c. Gal. 3, 19.

54. Adamo autem nascuntur tres naturæ, prima quidem rationis expers, ad quam Cain spectabat, altera vero utens ratione & justa, ad quam Abel: & tertia Spiritalis, ad quam Seth. Ac quidem terrenus est ad imaginem, animalis autem ad DEI similitudinem, postremo Spiritalis ipse ad suam. De his tribus, absque reliquis Adami liberis ac natis dictum est: *Hic liber generationis hominum.* Quod autem Seth spiritalis erat, neque pastorem agit neque agricolam, sed Spirituum more filium progenuit, eumque adeo qui speravit invocare nomen Domini; qui oculos sursum intendat, cujus conversatio in cœlo sit, quem mundus non capit. Gen. 5. 1. Gen. 4, 26. Phil. 3, 20.

55. Tribus in Adamo incorporeis quartum terrenum superinduit, pelliceas scilicet eas tunicas. Itaque neque ex Spiritu neque ex spiraculo seminat Adamus, ambo enim divina. Ac quidem per illum, non tamen ab illo utrumque producitur. Quod

Ἀλλὰ καὶ ὅτε ὁ ψυχικὸς χριστὸς οὐκ ἐνεδύσατο, ἀόρατος ἦν. Ἔδει γὰρ τὸ κόσμου ἀφικνούμενον ἐφ' ὥτε ὁρᾶσθαι, καὶ ἁπτὸν σώματος ἀντέχεσθαι. Σῶμα τοίνυν αὐτῷ ὑφάνας τὸ ἐκ τῆς ἀφανοῦς ψυχικῆς οὐσίας, δυνάμει θείας ἐκ καταστάσεως εἰς αἰσθητὸν κόσμον ἀφιγμένον.

60. Τὸ μὲν πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, τὴν δὲ σκέπην τοῦ Κυρίου λέγει. Δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι, τὴν μόρφωσιν δηλοῖ ἣν ἐνετύπωσεν τὸ σῶμα ἐν τῇ παρθένῳ.

61. Ὅτι μὲν οὖν αὐτὸς ἕτερον ἦν ᾧ ἀνείληφεν, δῆλον ἐξ ὧν ἐμαθε· ἐγὼ ἡ ζωή. ἐγὼ ἡ ἀλήθεια. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν. Τὸ μὲν πνευματικὸν Humana divinaque naturæ. ἀνείληφεν, καὶ τὸ ψυχικὸν ὅτως ἐμφαίνει. Τὸ δὲ παιδίον ἦν νεν καὶ προέκοπτεν σοφίᾳ. Σοφίας μὲν οὖν, τὸ, πνευματικὸν δεῖξαι, μεγέθους δὲ τὸ ψυχικόν. Διὰ δὲ τῶν ἐκρυέντων ἐκ τοῦ πλευροῦ δηλοῖ τὰς ἐκρύσεις τῶν παθῶν ἀπὸ τῶν ἐμπαθῶν ἀπαθεῖς γενομένας τὰς ψυσεσωῶσθαι. Καὶ ὅταν λέγῃ; Δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀποδοκιμασθῆναι, ἐβριοσαιρεωθῆναι, ὡς περὶ ἄλλου φαίνεται λέγων, δηλονότι τοῦ ἐμπαθοῦς. Καὶ προ ὑμᾶς, λέγει, τῇ τρίτῃ τῶν ἡμερῶν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Αὐτὸς μὲν προῆγεν γα, καὶ τὴν ἀφανῶς σωζομένην ψυχὴν ἀνασῆσειν ἠνίστελο, καὶ ἀποκαλαγ ὃ νῦν προάγει. Ἀπέθανεν δὲ, ἀποσαίνων τοῦ καταβαίνων ἐπ' αὐτῷ ἐν Manichaica. Ἰορδάνῃ πνεύματος, ὃν ἰδία γενομένου, ἀλλὰ συναλείνων, ἐνεργήσῃ ὁ θανατος, ἐπεὶ πῶς τῆς ζωῆς παρούσης ἐν αὐτῷ ἀπέθανε τὸ σῶμ ὅτω μὲν οὖν καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρος ὁ θάνατος ἐκράτησεν ἄν, ὅπερ ἀπε Δόλῳ δὲ ὁ θανατος καθεστρατηγήθη. Ἀποθανόντος μὲν τοῦ σώματος καὶ τήσαντος αὐτὸ τοῦ θανάτου, ἀνασείλας τὴν ἐπελθοῦσαν ἀκτῖνα τοῦ δυνάμ Σωτῆρ ἀπέκλεσε μὲν τὸν θάνατον, τὸ δὲ θνητὸν σῶμα, ἀποβαλὼν ἀθ σησεν. Τὰ ψυχικὰ δὲ ὅτως ἀνίσταται καὶ ἀνασώζεται. Πιστεύσαντα ματικὰ ὑπὲρ ἐκεῖνα σώζεται, ἐνδύματα γάμων τὰς ψυχὰς λαβόντα

62. Κάθηται μὲν οὖν ὁ ψυχικὸς χριστὸς ἐν δεξιᾷ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, καὶ τὰ ἑξῆς. Κάθηται δὲ μέχρι λείας, ἵνα ἴδωσιν εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. Ἐξεκέντησαν δὲ τὸ Φαινόμενον ὃ ἦν σαρ ψυχικῷ. Ὅσον δὲ αὐτῷ ἐσυντριβήσεται, φησί. Καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ ψυχ

picuus ſbret teneri ſociam vitæ rationem in
ſenſu percipi poſſet admittere. Hincque
inviſibili ſubſtantia, virtute autem ex di
dum ſenſibilem, contextum eſt,

60. Illud igitur, *Spiritus ſanctus ſup*
initici corporis fabricam dicit, *Virtus* autem
formationem ſignificat, quæ corpus in v
diſtinxit.

61. Quod autem ipſe alius eſſet qui
quibus ita fatetur: *Ego ſum Vita, Ego ſum*
Pater unum ſumus. Quod vero Spiritale a
animale, in hunc modum ſignificat: *Pue*
ret & proficiebat valde. Porro Sapientiæ era
ritale eſſet oſtenderet: magnitudinis,
mule. Per ea autem quæ ex latere fluxerunt
xiones, affectionesque ex libidinoſis illib
tas ſalutem conſecutas eſſe oſtendebat.
ret filium hominis reprobari, verberibus affici
di de alio videtur loqui, de illo nimirum qui p
loxius ſit. *Et præcedam vos*, inquit, *certo*
bo, ipſe enim præcedit omnia, animamq
bili ratione ſalvaturum ſe & ſuſcitaturum ob
ſcuturum quo nunc præcedit. Mortuus
ritu qui ſuper eum in Jordano deſcendit,
ſiſtet, ſed qui ſe ſubduxiſſet, ut & mors vim
modo præſente vita corpus potuiſſet morti
que Salvatoris potita eſſet, quod dictu abſu
ſtari quaſi ſollertia doloque expugnata eſt,
morte ipſum ſubigente, contracto Salva
adio mortem fugavit, ac mortale corpus e
que ſuſcitavit. Ac quidem quæ partis ſunt
ſuſcitat & ad ſalutem reparat: quæ autem
ſtantiore donat ſalute, nuptiarum veſtimen

62. Sedet igitur animalis Chriſtu
ſatoris, uti etiam David ait: *Sede à dextris mei*
untur. Sedet autem usque ad conſumma
ſus confixerunt. Confixerunt autem quod

ψυχὴν ὁς ὃν ἠλλαγόρησεν ἡ προφητεία Αὐτὴ γὰρ ἡ ψυχὴ τ̃ χριστ̃ πάσχων τ̃ σώματ⊙ ἑαυτὴν εἰς τὰς χεῖρας τ̃ (Δημιουργ̃) παρακαλέθετο. Τὸ δ' ἐν τῷ ὁσίῳ πνευματικὸν οὐκ ἔτι παραλαμβάνει, ἀλλ' αὐτὸς σώζει.

63. Ἡ μὲν οὖν τῶν πνευματικῶν ἀνάπαυσις ἐν Κυριακῇ, ἐν Ὀγδοάδι, ἡ Κυριακὴ ὀνομάζεται, παρὰ τῇ μητρὶ ἔχοντα τὰς ψυχὰς τὰ ἐνδύματα ἕως συντελείας. Αἱ δὲ ἄλλαι πίστεις ψυχαὶ παρὰ τῷ Δημιουργῷ. Περὶ δὲ τὴν συντέλειαν ἀναχωροῦσι καὶ αὗται εἰς Ὀγδοάδα. Εἶτα τὸ δεῖπνον τῶν γάμων, κοινὸν πάντων τῶν σωζομένων, ἄχρις ἂν ἀπισωθῇ πᾶσα, καὶ ἄλληλα γνωρίσῃ.

Apocataſtaſis hæreticorum.

64. Τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἀποθέμενα τὰ πνευματικὰ τὰς ψυχὰς ἅμα τῇ μητρὶ κομιζομένη τὸν νυμφίον, κομιζόμεναι καὶ αὗται τοὺς νυμφίους τοὺς Ἀγγέλους ἑαυτῶν, εἰς τὸν νυμφῶνα ἐντὸς τ̃ ὅρου εἰσίασι, καὶ πρὸς τὴν τ̃ πνεύματ⊙ ὄψιν ἔρχονται αἰῶνες νοεροὶ γενόμεναι, εἰς τοὺς νοεροὺς καὶ αἰωνίους γάμους τ̃ Σιγῆς.

65. Ὁ δὲ τ̃ δεῖπνου μὲν Ἀρχιτρίκλινος, τῶν γάμων δὲ παράνυμφος τ̃ νυμφίου δὲ Φίλος, ἑστὼς ἔμπροσθεν τ̃ νυμφῶνος, ἀκούων τ̃ Φωνῆς τ̃ νυμφίου χαρᾷ χαίρει. Τοῦτο οὖν τὸ πλήρωμα τ̃ χαρᾶς καὶ ἀναπαύσεως.

Chriſti doctrina non uno modo compoſita.

66. Ὁ Σωτὴρ τοὺς Ἀποστόλους ἐδίδασκεν τὰ μὲν πρῶτα τυπικῶς καὶ μυστικῶς, τὰ δὲ ὕστερα παραβολικῶς καὶ αἰνιγματικῶς, τὰ δὲ τρίτα σαφῶς καὶ γυμνῶς καθ' μόνας.

Chriſtus ad Salomen. Hæc ex Apocryphis.

67. Ὅτε ἦμεν ἐν τῇ σαρκὶ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὡσπερ ἔχει τὸ σώματος ἤδη λαλῶν. Σάρκα δὲ λέγειν αὖθις φησὶν ἐκείνην τὴν αἰθένειαν, τὴν ἀπὸ τ̃ ἄνω γυναικὸς πρόβολήν. Καὶ ὅταν ὁ Σωτὴρ πρὸς * Σαλώμην λέγῃ, μέχρι τότε εἶναι θάνατον, ἄχρις ἂν αἱ γυναῖκες τέκωσιν, δι' τὴν γένεσιν κακίζων ἔλεγεν, ἀναγκαίαν οὖσαν διὰ τὴν συντηρίαν τῶν πιστευόντων. Δεῖ δὲ εἶναι τὴν γένεσιν ταύτην, ἄχρις ἂν τὸ σπέρμα προσενεχθῇ τὸ προλελογισμένον. Ἀλλὰ περὶ τ̃ ἄνω θηλείας αἰσθάνεται, ἧς τὰ πάθη κτίσις γέγονεν τ̃ καὶ τὰς ἀμόρφους ὑσίας προβαλλόμενος. Διὸ καὶ ὁ Κύριος καθῆλθεν, ἀπὸ μὲν τ̃ πάθους ἡμᾶς ἀποπαύσων, ἀνδρὶ τελείῳ εἰς ποιησόμενος.

68. Ἄχρι μὲν οὖν ἦμεν τ̃ θηλείας μόνης τέκνα, ὡς ἂν αἰχμάλωτοι γίας, ἀτελῆ καὶ νήπια καὶ ἄφορα καὶ ἀθενῆ καὶ ἄμορφα, οἷον ἐκβεβλήματα προσ-

* Vide quæ notavi in Codice Apocrypho Novi Teſt. p 335. * ſeq.

conſpicuus foret teneri ſociam vitæ rationem inire, ac corpus ejusmodi quod ſenſu percipi poſſet admittere. Hincque adeo corpus illi ex animali inviſibili ſubſtantia, virtute autem ex divina fabrica, venienti in mundum ſenſibilem, contextum eſt.

60. Illud igitur, *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te,* Luc. 1, 35. Dominici corporis fabricam dicit, *Virtus* autem *altiſſimi obumbrabit tibi,* DEi formationem ſignificat, quæ corpus in virgine figura membrisque diſtinxit.

61. Quod autem ipſe alius eſſet qui aſſumſit, manifeſtum eſt, quibus ita fatetur: *Ego ſum Vita, Ego ſum Veritas, Ego & Pater unum ſumus.* Joh. 14, 6. Quod vero Spiritale aſſumſit, & quod animale, in hunc modum ſignificat: *Puer autem creſcebat & proficiebat valde.* Joh. 10, 30. Luc. 2, 40. & 52. Porro Sapientiæ erat, ut quod Spiritale eſſet oſtenderet: magnitudinis, ut quod animale. Per ea autem quæ ex latere fluxerunt, affectuum Joh. 19, 34. effluxiones, affectionesque ex libidinoſis illibidinoſas effectas ſubſtantias ſalutem conſecutas eſſe oſtendebat. Cumque adeo ait: *Oportet filium hominis reprobari, verberibus affici, & crucifigi,* Luc. 9, 22. quaſi de alio videtur loqui, de illo nimirum qui paſſionibus & affectibus obnoxius ſit. *Et præcedam vos,* inquit, *tertia die in Galilæam,* Matth. 26, 32. ipſe enim præcedit omnia, animamque inaſpe- Act 2, 24. ctabili ratione ſalvaturum ſe & ſuſcitaturum obſcure ſignificavit, eoque reſtituturum quo nunc præcedit. Mortuus autem eſt abſcendente Spiritu qui ſuper eum in Jordano deſcendit, non qui ut ſeorſim eſſet receſſiſſet, ſed qui ſe ſubduxiſſet, ut & mors vim ſuam exereret, etenim quomodo præſente vita corpus potuiſſet mori? Sic enim mors ipſius quoque Salvatoris potita eſſet, quod dictu abſurdum eſt. Porro mors militari quaſi ſollertia doloque expugnata eſt, emoriente enim corpore ac morte ipſum ſubigente, contracto Salvator ſuperveniente virtutis radio mortem fugavit, ac mortale corpus excuſis paſſionibus morbisque ſuſcitavit. Ac quidem quæ partis ſunt animalis, in hunc modum ſuſcitat & ad ſalutem reparat: quæ autem Spiritalis, fide imbuta præſtantiore donat ſalute, nuptiarum veſtimenta animas nacta.

62. Sedet igitur animalis Chriſtus in dextera Pſ. 110, 1. Creatoris, uti etiam David ait: *Sede à dextris meis,* & quæ ſe- Act 3, 21. quuntur. Sedet autem usque ad conſummationem, ut *videant in quem confixerunt.* Confixerunt autem quod oculis ſubje- Zach. 12, 10.

νεχθέντα, τ γυναικὸς ἡμεν τέκνα. Ὑπὸ ᾗ δ Σωτῆρ μορφωθέντες, αὖ
καὶ νυμφῶν γεγόναμεν τέκνα.

69. Ἡ εἱμαρμένη ἐστὶ σύνοδ πολλῶν καὶ ἐναντίων δυνάμεων. Αἱ
δέ εἰσιν αὐραῖοι καὶ ἀφανεῖς, ἐπιροπεύουσαι τὴν τῶν ἄστρων Φοράν, κ
ἐκείνων πολιτευόμεναι. Καθὸ γὰρ ἕκαστον αὐτῶν ἔφθακεν τῇ δ κόσμ κα
συναναφερόμενον, τῶν καθ' αὐτὴν τὴν ῥοπὴν γεννομένων εἴληχεν τὴν ἐπικράτ
ὡς αὐτῶ τέκνων.

Atqui verius, siderum esse influentias.

70. Διὰ τῶν ἀπλανῶν τοίνυν καὶ πλανομένων ἄστρων αἱ
τούτων αὐραῖοι δυνάμεις ἐποχούμεναι ταμιεύουσι τὰς γεν
καὶ προσκοποῦσι. Τὰ ᾗ ἄστρα αὐτὰ μὲν οὐδὲν ποιεῖ, δηλοῖ
τὴν ἐνέργειαν τῶν κυρίων δυνάμεων, ὥσπερ καὶ ἡ τῶν ὀρνίθων πτῆσις σημ
τι, οὐχὶ ποιεῖ.

71. Τὰ τοίνυν δεκαδύο ζῴδια καὶ οἱ ταῦτα ἐπιόντες ἑπτὰ ἀστέρες,
μὲν συνοδεύοντες, τότε ᾗ ὑπαντῶντες, ἀναλέλλοντες ὅτοι πρὸς τῶν δυνάμεων κ
μῶσι κίνησιν τ οὐσίας δηλοῦσιν εἰς γένεσιν τῶν ζῴων, καὶ τὴν τῶν πρᾶξεω
τροπήν. Διάφοροι δέ εἰσιν καὶ οἱ ἀστέρες καὶ αἱ δυνάμεις. Ἀγαθοποιοί, κα
ποιοί, δεξιοί, ἀριστεροί, ὧν κοινὸν τὸ τικτόμενον. Ἕκαστον ᾗ αὐτῶν γίνεται κ
καιρὸν τὸν ἴδιον, δ δυνατεύον τὰ καλὰ φύσιν ἀποτελοῦντος, τὸ μὲν ἐν ἀ
τὸ ᾗ ἐπὶ τέλει.

72. Ἀπὸ ταύτης τ στάσεως καὶ μάχης τῶν δυνάμεων ὁ Κύρ
ῥύεται, καὶ παρέχει τὴν εἰρήνην ἀπὸ τ τῶν δυνάμεων καὶ τ

Angelorum pro & contra nos pugna.

Ἀγγέλων διαταξεως, ἧν οἱ μὲν ὑπὲρ ἡμῶν, οἱ ᾗ καθ' ἡ
διαιάσονται. Οἱ μὲν δ στρατιῶται εἰσὶ συμμαχ
ἡμῖν ὡς ἂν ὑπηρέται Θεοῦ, οἱ ᾗ λῃσταῖς. Ὁ δ πομπὸς ὁ διὰ βασιλέω
σαλο λαβὼν τὴν μάχαιραν, ἑαυτῷ ᾗ ἐξ ἀπονοίας ἁρπάσας.

Hinc judicium & pœna Angelorum. Error damnatus in V. Synodo.

73. Διὰ δὴ τὸ ἀνθρωπείνως οἱ διὰ δ σώμ
τῶν ἐκτὸς ἐπιβαίνουσι τ ψυχῆς, καὶ ἐνεχυράζουσιν αὐ δουλ
Οἱ ᾗ δεξιοὶ οὐκ εἰσὶν ἱκανοὶ διακολουθοῦντες σώζειν κ Φ
ἡμᾶς, οὐ γὰρ εἰσιν τέλεον προνοητικοὶ ὥσπερ ὁ ἀγαθὸς
ἀλλὰ μισθωτῷ διαπλήσι ἔκας, τὸν λύκον ὁρῶντι προσιόντα κ φεύ
καὶ οὐ προθύμω τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ἰδίων προβάτων ἐπιδιδόναι. Προσέτι
ὁ ἄνθρωπ ὑπὲρ δ ἡ μάχη, ἀθενὲς ὂν ζῶον, ἐυεπίφορον ἐστι πρὸς τὸ χεῖ
τοῖς μισθοῖσι συλλαμβανόμενον, ὅθεν κ πλεῖστα κακὰ ὑπάρχει αὐτῷ. Διὰ τ
ἀλ

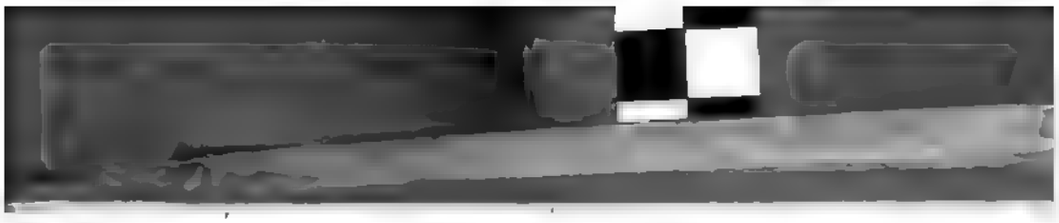

ctum erant, nempe ejus quod eſt animale, carnem. Joh. 19. 37. *Os enim*, inquit, *ejus non comminuetis*, Velut etiam in Ada- Exod 22,46. mo Prophetia oſſis nomine Spiritali ſenſu animam induxit. Ipſa enim Chriſti anima patiente corpore in manus Patris ſeipſam commendavit. Quod autem in oſſe Spiritale eſt, jam non commendatur, Luc. 23, 46. ſed ipſum ſalutem præſtat.

63. Spiritalium igitur requies in * Dominicâ. Dominica autem in octavâ celebratur, quæ videlicet apud Matrem animas indumenta habent usque ad conſummationem, cæteræ vero fideles animæ apud Creatorem. At in conſummatione recedent & ipſæ atque ad ** octavam concedent: tum nuptiarum cœna ipſa communis omnium qui ſalutem conſequentur, donec omnia ad æqualitatem traducta, ſeque alia cognoverint.

64. Exinde vero abjectis Spiritalia animabus unà cum matre ſponſum conſecuta, conſecuta & ipſa ſponſos Angelos ſuos in thalamum intra terminum ingrediuntur, atq; in Spiritus conſpectum veniunt intelligentes Æones effecta, in Spiritales æternasque conjugii nuptias admiſſæ.

65. Cœnæ autem architriclinus nuptiarumque Joh. 2, 8. & pronubus ac Sponſi amicus ſtans ante thalamum audiens 3. 29. Sponſi vocem, gaudio gaudet. Hoc ejus plenum gau- Joh. 16, 24. dium atque quies.

66. Salvator Apoſtolos docebat primo in figuris & myſticè, deinde in parabolis obſcuraque ambage, poſtremo ſeorſim aſſumtos clare & nude.

67. Cum eſſemus in carne, ait Apoſtolus, velut Rom. 7, 5. qui jam extra corpus loqueretur. Carnem igitur vocat illam infirmitatem quæ primæ originis mulieris propagine extitit. Cumque Salvator ait Salomæ, tamdiu fore mortem quamdiu mulieres parerent, non quaſi generationem crimini daret quæ ſit neceſſaria ad ſalutem fidelium, donec productum fuerit ſemen quod ante fuit electum ac prædeſtinatum: ſed primæ originis fœminam obſcure ſignificat, cujus paſſiones morbique & vitia creatura fuerunt, quæ & ſubſtantias informes producat, cujus etiam gratiâ deſcendit Dominus, ut à paſſione labeque abſtraheret, ſeque vero ipſum illi inſereret.

68. Quamdiu quidem ſolum fœminæ filii eramus, velut turpi conjugio, imperfectæ, infantes, ſtultæ infirmæ atque informes abortivi

* In Græco eſt: *in Dominica ſive Ogdoade, quæ Dominica dicitur.*

** Gr. *recedunt & ipſæ in Ogdoadem.* Notiſſimum hoc nomen inter Æonas Valentinianos.

ὁ Κύριος καλῆλθεν εἰρήνην ποιήσων τοῖς ἀπ' οὐρανῶν, καὶ τοῖς ἀπὸ γῆς, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος· Εἰρήνη ἐπὶ γῆς καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.

Fati vis eversa in fidelibus.

74. Διὰ τοῦτο ἀνέτειλεν ξένος ἀστὴρ καὶ καινὸς, καλαύων τὴν παλαιὰν αἰρεσιαστείαν καινῷ φωτὶ, καὶ κοσμικῷ λαμπόμενος, ὁ καινὰς ὁδοὺς καὶ σωτηρίους τρεπόμενος. Αὐτὸς ὁ Κύριος ἀνθρώπων ὁδηγὸς ὁ καλελθὼν εἰς γῆν, ἵνα μελαθῇ τοὺς εἰς τὸν χριστὸν πιστεύσαντας ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης εἰς τὴν ἐκείνου πρόνοιαν.

Cognitus ex stella Dominus, acquorum Rex.

75. Ὅτι δέ ἐστιν, φασὶν, εἱμαρμένη, τοῖς ἄλλοις τὰ ἀποτελέσματα προλεγόμενα δείκνυσιν. Ἐναργὴς ἡ ἀπόδειξις καὶ ἡ τῶν μαθημάτων θεωρία. Αὐτίκα οἱ Μάγοι οὐ μόνον εἶδον τὸν ἀστέρα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀληθὲς ἔγνωσαν, ὅτι βασιλεὺς ἐτέχθη, καὶ ὧν βασιλεὺς, ὅτι θεοσεβῶν. Τότε Ἰουδαῖοι μόνοι διαβόητοι ἦσαν ἐπὶ θεοσεβείᾳ, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ πρὸς θεοσεβεῖς καλιὼν ἐπὶ τούτους ἦλθεν πρώτους, τοὺς τότε ἐπὶ θεοσεβείᾳ δόξαν ἀποφερομένους.

76. Ὡς οὖν ἡ γέννησις τοῦ Σωτῆρος γενέσεως ἡμᾶς καὶ εἱμαρμένης ἐξείλαβεν, οὕτως καὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, πυρὸς ἡμᾶς ἐξείλετο, καὶ τὸ πάθος πάθους, ἵνα καὶ πάντα ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ. Ὁ δὲ εἰς Θεὸν βαπτισθεὶς εἰς Θεὸν ἐχώρησεν καὶ εἴληφεν ἐξουσίαν ἐπάνω σκορπίων καὶ ὄφεων πατεῖν, τῶν δυνάμεων τῶν πονηρῶν. Καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἐνετείλατο, πορευόντες κηρύσσετε καὶ τοὺς πιστεύοντας βαπτίζετε εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, εἰς ὃν ἀναγεννώμεθα, τῶν λοιπῶν δυνάμεων ἁπασῶν ὑπεράνω γινόμενοι.

Baptismi vis in anima.

77. Ταύτῃ θανάτου καὶ τέλους λέγεται τοῦ παλαιοῦ βίου τὸ βάπτισμα, ἀπολαυομένων ἡμῶν ταῖς πονηραῖς ἀρχαῖς. Ζωὴ δὲ καλὰ χριστὸν, ἧς μόνου αὐτὸς κυριεύει. Ἡ δύναμις δὲ τῆς μεταβολῆς τοῦ βαπτισθέντος οὐ περὶ τὸ σῶμα, ὁ αὐτὸς δὲ ἀναβαίνει, ἀλλὰ περὶ ψυχήν, Αὐτίκα δοῦλος θεοῦ ἅμα τῷ ἀνελθεῖν τοῦ βαπτίσματος καὶ πρὸς τῶν ἀκαθάρτων λέγεται πνευμάτων, καὶ εἰς ὃν πρὸ ὀλίγου ἐνήργουν, τοῦτον ἤδη φρίσσουσιν.

78. Μέχρι τοῦ βαπτίσματος οὖν ἡ εἱμαρμένη, φασὶν, ἀληθής. Μέχρι τοῦτο οὐκ ἔτι ἀληθεύουσιν οἱ ἀστρολόγοι, ἔστιν δὲ οὐ τὸ λυτρῶν μόνον τὸ ἐλευθερῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις, τίνες ἦμεν, τί γεγόναμεν, ποῦ ἦμεν, ἢ ποῦ ἐνεβλήθημεν, πρὸς ποῦσομεν, πόθεν λυτρούμεθα, τί γέννησις, τί ἀναγέννησις.

79. Ἕως

tivi instar editæ proles mulieris filii eramus, Salvatore autem formam præbente viri filii extitimus ac nuptialis thalami.

69. Fatum concursus est multarum sibique adversantium virtutum. Sunt vero hæ inaspectæ siderum catervæ præsidentes, per quas dominata vigent. Qua enim quodque ratione mundi lationibus una abreptum motum nactum est, eorum quæ illo articulo nascuntur velut filiorum dominatum obtinet.

70. Per inerrantia igitur errantiaque sidera invectæ quæ ortui præsunt invisibiles potestates, generis rerumque ortus dispensant ac prospiciunt. Sidera vero ipsa quidem nihil faciunt, dominantium tamen potestatum vim operationemque indicant, ut etiam avium volatus significat aliquid, & nihil ipse facit aut præstat.

71. Duodecim igitur signa & quæ hæc ingrediuntur ac percurrunt septem stellæ, quando quidem unà comitantur, quando vero occurrunt, horum ortus quæ à potestatibus moventur, substantiæ motum significant ut animalia generentur, & sibi adversantium casuum conversionem. Diversæ autem sunt tum stellæ tum potestates, beneficæ, maleficæ, dextræ, siniſtræ: his commune est quod nascitur, harum vero quodlibet proprio tempore nascitur & procreatur, præstante qui dominatur quod ille ex natura est, partim in principio partim in fine.

72. Ab hoc discidio pugnaque potestatum nos Dominus liberat, ac præbet pacem, ne quid potestatum ac Angelorum instructa hæc acies noceat: qua nimirum alii pro nobis, alii contra nos stant, atque alii quidem militibus similes sunt qui nobis auxilientur, ut DEi ministri; alii autem latronibus. Qui enim sceleſtus ac malus est, non à Rege succinctus gladium accepit, sed sibi ipse per socordiam mentisque superbiam rapuit.

73. Nempe adversariorum causa alii per corpus resque exteriores animum invadunt ac servituti addicunt: qui autem dextri sunt, haud idonei sunt ut ipsi comites salutem præstent nosque tueantur ac custodiant, non enim ejusmodi sunt, ut perfecte curam impendant ac prospiciant, sicut & bonus Pastor; Sed eodem se modo quisque habet ac mercenarius, qui lupum videns venientem, fugam ineat, non qui alacris animi in periculum se ipse pro ovibus suis impendat. Præterea vero etiam homo cujus ergo conflatur pugna, animal imbecillum est, ac quod facile vertatur in vitium, ac proclive his quæ

Joh. 10, 11.

79. Ἕως ἂν ἀμόρφωτον, φασὶν, ἔτι τὸ σπέρμα, θηλείας ἐστὶ τέκνο μορφωθὲν δὲ μετετέθη εἰς ἄνδρα, καὶ υἱὸς νυμφίου γίνεται, οὐκ ἔτι ἀθενὴς τοῖς κοσμικοῖς ὑποκειμένοις ὁρατοῖς τε καὶ ἀοράτοις, ἀλλ' ἀνδρωθεὶς ἀρρὴν γίνεται καρπός.

80. Ὃν γεννᾷ ἡ Μήτηρ, εἰς θάνατον ἄγελαι καὶ εἰς κόσμον. Ὁ δὲ ἀναγεννᾷ χριστὸς, εἰς ζωὴν μετατίθεται εἰς ὀγδοάδα, καὶ ἀποθνήσκει μὲν τῷ κόσμῳ, ζῶσι δὲ τῷ θεῷ, ἵνα θάνατος θανάτῳ λυθῇ, ἀναιρεθῇ ἡ φθορά. Διὰ γὰρ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος σφραγισθεὶς ἀνεπίληπτός ἐστι πάσῃ τῇ ἀλλῃ δυνάμει, καὶ διὰ τριῶν ὀνομάτων πάσης τὴν ἐν Φθορᾷ τριάδος ἀπηλλάγη· Φορέσας τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, τότε φορεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

Ignis baptisma duplex.

81. Τοῦ πυρὸς τὸ μὲν σωματικὸν σωμάτων ἅπτεται πάντων, τὸ δὲ καθαρὸν καὶ ἀσώματον, ἀσωμάτων φασὶν ἅπτεσθαι θεῖον δαιμόνων, ἀγγέλων τε πονηρίας, αὐτοῦ δὴ τοῦ Διαβόλου. Οὕτως ἔστι τὸ ἐν οὐρανοῖς πῦρ διττὸν τὴν Φύσιν, τὸ μὲν νοητὸν, τὸ δὲ αἰσθητόν. Καὶ τὸ βάπτισμα οὖν διπλοῦν, ἀναλόγως. Τὸ μὲν αἰσθητὸν δι' ὕδατος, τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς σβεστήριον, τὸ δὲ νοητὸν διὰ πνεύματος τοῦ νοητοῦ πυρὸς ἀλεξητήριον. Καὶ τὸ σωματικὸν πνεῦμα τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς τροφὴ καὶ ὑπέκκαυμα γίνεται, ὀλίγον ὄν, πλὴν δὲ γενόμενον σβεστήριον πέφυκεν· τὸ δὲ ἄνωθεν δοθὲν ἡμῖν πνεῦμα ἀσώματον οὐ στοιχείων μόνων ἀλλὰ καὶ δυνάμεων κρατεῖ καὶ ἀρχῶν πονηρῶν.

Virtus divina in sacramentis.

82. Καὶ ὁ ἄρτος καὶ τὸ ἔλαιον ἁγιάζεται τῇ δυνάμει, ἃ τὰ αὐτὰ ὄντα κατὰ τὸ Φαινόμενον ὅια ἐλήφθη ἀλλὰ δυνάμει εἰς δύναμιν πνευματικὴν μεταβέβληται. Οὕτω καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἐξορκιζόμενον, καὶ τὸ βάπτισμα γινόμενον, οὐ μόνον χωρεῖ τὸ χεῖρον, ἀλλὰ καὶ ἁγιασμὸν προσλαμβάνει.

Hæreticorum fabulæ de baptismate dæmonum.

83. Ἐπὶ τὸ βάπτισμα χαίροντας προσέρχεσθαι πρέπῃκεν. Ἀλλ' ἐπεὶ πολλάκις συγκαταβαίνει τισὶ καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα ἀκολουθοῦντα, τὰ συχνὰ μετὰ τοῦ αἰθερίου σφραγίδος, ἁνίατα δὲ λοιπὰ γίνεται, αἳ τῇ χαρᾷ συμπλέκεται φάλαγξ μία μόνος καθαρὸς αὐτὸς καθέλθῃ.

84. Διὰ τοῦτο νηστεῖαι, δεήσεις, εὐχαὶ χειρῶν, γονυκλισίαι, ὅτι ψυχὴ ἐκ κόσμου καὶ ἐκ σώματος λεόντων ἀνασώζεται. Διὸ καὶ πειρασμοὶ ἐνθάδε ἀγαναιρούντων τῶν ἀφ' ὧν τις ἀφῃρέθη, Κἂν τις φεύγῃ προσεδρεύει, ταχὺ ἐξαλεύεται.

85. Διτὰ

ſunt deteriora offerat momentum; Unde etiam plura illi mala obtingunt. Propterea deſcendit Dominus, ut is qui è cœlis non è terra pacem præſtaret, quemadmodum ait Apoſtolus: *pax in terra,* Luc. 2, 14. *& gloria in excelſis.*

74. Idcirco orta eſt nova & inſolita, ſtella veterem aſtrorum poſitionem ſitumq; ſolvens & evertens, nova ipſa luce, non quæ mundi ſit, lucens, novasque & quæ conducant ſaluti vias tenens. Ipſe nimirum Dominus hominum ductor, qui in terram deſcendit, ut Chriſti fideles è fato ad illius providentiam transferret.

75. Quod autem fatum pro aliis ſit, oſtendunt quæ prædicuntur certi aſtrorum eventus. Perſpicua item probatio eſt ſcientiæ aſtrorum conſideratio. Statim Magi non modo ſtellam Matth. 2, 2. Domini viderunt, verum & quod verum eſſet didicerunt, natum ſcilicet Regem, & quorum ille Rex eſſet nempe DEi cultorum, tum porro ſoli Judæi divini ejus cultus nomine ac religione clari habebantur. Hincque adeo eſt, quod Salvator ad religioſos DEique cultores deſcendens ad illos primum viſerit, qui eo tempore ſuper religioſo pietatis cultu gloriam retuliſſent.

76. Quemadmodum igitur Salvatoris nativitas, geneſis nos quoque neceſſitate, ſic & ejus baptiſma ab igne liberavit, & paſſio à paſſione ac labe, ut in omnibus (pæne) eum ſequamur. Qui Gal. 3, 27. enim in DEum baptizatus eſt, in DEum conceſſit, & poteſtatem accepit calcandi ſuper ſcorpiones & ſerpentes, nequam ſcilicet poteſtates. Apoſtolos quoque jubet *circumeuntes prædicate, & eos qui credent baptizate in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti:* Matth. 28. in quos renaſcimur omnibus reliquis poteſtatibus ſuperiores effecti. Luc. 10, 19.

77. Hinc eſt ut baptiſma mors ac finis veteris vitæ dicatur, abrenunciantibus nobis malis poteſtatibus. Vita vero ſecundum Chriſtum, cujus ſolus ipſe dominatur: Virtus mutationis ejus qui baptiſmo tingitur non circa corpus attenditur, idem enim aſcendit, ſed circa animam. Statim DEi Servus, mox ac à Sacro fonte aſcenderit, ipſis quoque audit impuris ſpiritibus: in quem paulo ante afflatum immittebant agebantque, hunc jam tremunt.

78. Ad baptiſmum ergo usque, ajunt, fatum veritate nititur: poſt ipſum vero nihil veri Aſtrologi loquuntur. Non ſolum autem lavacrum in libertatem aſſerit, verum etiam quod ſciamus quales fuerimus, quales effecti ſumus, ubi eramus aut quo eramus conjecti, quo properamus, unde ſumus redemti, quid generatio.

79. Quam-

79. Ἕως ὃν ἀμόρφωτον, φασὶν, ἔτι τὸ σπέρμα, θηλείας ἐστὶ τέκνον, μορφωθὲν δὲ μετετέθη εἰς ἄνδρα, καὶ υἱὸς νυμφίου γίνεται, οὐκ ἔτι ἀθενὴς τοῖς κοσμικοῖς ὑποκειμένοις ὁρατοῖς τε καὶ ἀοράτοις, ἀλλ' ἀνδρωθεὶς ἄρρην γίνεται καρπός.

80. Οὗ γεννᾷ ἡ Μήτηρ, εἰς θάνατον ἄγεται καὶ εἰς κόσμον. Οὗ δὲ ἀναγεννᾷ χριστὸς, εἰς ζωὴν μετατίθεται εἰς Ὀγδοάδα, καὶ ἀποθήσκουσι μὲν τῷ κόσμῳ, ζῶσι δὲ τῷ θεῷ, ἵνα θάνατος θανάτῳ λυθῇ, ἀναιρέσει δὲ ἡ φθορά. Διὰ δὲ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος σφραγισθεὶς ἀνεπίληπτός ἐστι πάσῃ τῇ ἄλλῃ δυνάμει, καὶ διὰ τριῶν ὀνομάτων πάσης τὴν ἐν φθορᾷ τριάδος ἀπηλλάγη· Φορέσας τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, τότε φορεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

Ignis baptisma duplex.

81. Τοῦ πυρὸς τὸ μὲν σωματικὸν σωμάτων ἅπτεται πάντων, τὸ δὲ καθαρὸν καὶ ἀσώματον, ἀσωμάτων φασὶν ἅπτεσθαι, οἷον δαιμόνων, ἀγγέλων τε πονηρίας, αὐτοῦ τε Διαβόλου. Οὕτως ἐστὶ τὸ ἐπουράνιον πῦρ διττὸν τὴν φύσιν, τὸ μὲν νοητὸν, τὸ δὲ αἰσθητόν. Καὶ τὸ βάπτισμα δὲ διπλοῦν, ἀναλόγως. Τὸ μὲν αἰσθητὸν δι' ὕδατος, τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς σβεστήριον, τὸ δὲ νοητὸν διὰ πνεύματος τοῦ νοητοῦ πυρὸς ἀλεξητήριον. Καὶ τὸ σωματικὸν πνεῦμα τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς τροφὴ καὶ ὑπέκκαυμα γίνεται, ὀλίγον ὄν, πλεῖον δὲ γενόμενον σβεστήριον πέφυκεν· τὸ δὲ ἄνωθεν δοθὲν ἡμῖν πνεῦμα ἀσώματον ὄν, οὐ στοιχείων μόνων ἀλλὰ καὶ δυνάμεων κρατεῖ καὶ ἀρχῶν πονηρῶν.

Virtus divina in sacramentis.

82. Καὶ ὁ ἄρτος καὶ τὸ ἔλαιον ἁγιάζεται τῇ δυνάμει, τοῦ ὀνόματος, οὐ τὰ αὐτὰ ὄντα κατὰ τὸ φαινόμενον οἷα ἐλήφθη, ἀλλὰ δυνάμει εἰς δύναμιν πνευματικὴν μεταβέβληται. Οὐτος καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἐξορκιζόμενον, καὶ τὸ βάπτισμα γινόμενον, οὐ μόνον χωρεῖ τὸ χεῖρον, ἀλλὰ καὶ ἁγιασμὸν προσλαμβάνει.

Hæreticorum fabulæ de baptismate dæmonum.

83. Ἐπὶ τὸ βάπτισμα χαίροντας προσέρχεσθαι προσῆκεν. Ἀλλ' ἐπεὶ πολλάκις συγκαταβαίνει τισὶ καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα ἀκολουθοῦντα, τὰ συχόντα μετὰ τοῦ αἰθερίου τὰ σφραγίδος, ἀνίατα τοῦ λοιποῦ γίνεται, εἰ τῇ χαρᾷ συμπλέκεται φόβος, ἵνα τις μόνος καθαρὸς αὐτὸς καθέλθῃ.

84. Διὰ τοῦτο νηστεῖαι, δεήσεις, εὐχαὶ χειρῶν, γονυκλισίαι, ὅτι ψυχὴ ἐκ κόσμου καὶ ἐκ σώματος λεόντων ἀνασώζεται. Διὸ καὶ πειρασμοὶ εὐθέως ἀγαναπαύντων τῶν ἀφ' ὧν τις ἀφηρέθη, Κἂν τις φέρῃ προσδοκίας, ταχὺ ἐξω σαλεύουσιν.

85. Ἀντί-

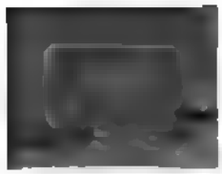

79. Quamdiu igitur, ajunt, adhuc ſemen informe eſt, fœminæ filius eſt: ubi autem formatum fuerit, in virum transfertur, ac ſponſi redditur filius, non jam infirmus, & qui iis quæ ſeculi ſunt viſibilibus ac inviſibilibus ſubjectus ſit, ſed qui virili auctus robore atque adultus fructus maſculus exiſtit.

80. Quem mater gignit, in mortem trahitur & in mundum: quem autem Chriſtus regenerat, in vitam transfertur * octavam, ac mundo quidem moriuntur, vivunt autem DEo, ut mors morte diſſolvatur, vitæque interitus reſurrectione mutetur. Patris enim & Filii & Spiritus Sancti nomine conſignatus, ab omni alia immunis virtute eſt, triumque nominum vi ab omni quæ in corruptione verſatur liberatus 1.Cor.15.49. triade eſt; ut enim imaginem terreſtris geſtaverat, tunc geſtat imaginem cœleſtis.

81. Ignis, qua quidem parte corporeus eſt, omnia corpora attingit, qua vero purus & incorporeus, incorporea ajunt inceſſere, dæmones, Angelos nequitiæ, ipſum diabolum. In eum modum qui ſub cœlo eſt ignis duplex natura eſt, in quo partim eſt quod mente intelligitur, partim quod ſenſu percipi poteſt: pari etiam ratione baptisma duplex, alterum ſenſibile, quod per aquam ſenſibilem adminiſtratur, ac vim habet extingvendi ignis ſenſibilis; alterum per Spiritum, quod ejus ignis qui mente percipitur averruncus exiſtit. Corporalis item ſpiritus (ventus) cum modicus eſt, ignis ſenſibilis cibus eſt ac fomes, ſi autem vehementius flaverit, vim extingvendi habet. Qui autem è cœlo nobis Spiritus datus eſt qui ſit incorporeus, nedum elementorum, ſed & virtutum, malorumque principatuum habet imperium.

82. Panis quoque atque oleum, Nominis virtute ſanctificatur, non eadem ipſa prout apparent exiſtentia quæ accepta ſunt, ſed virtute in ipſam virtutem Spiritalem transmutata ſunt. Sic quoque aqua quæ exorciſcatur & baptisma efficitur, nedum capit quod deterius eſt, ſed & ſanctificationem aſſumit.

83. Par erat gaudentes ad baptisma accedere. Quia tamen ſæpius quibusdam deſcendentibus etiam impuri Spiritus comites deſcendunt, unaq; cum homine donati ſignaculo, deinceps inſanabiles exiſtunt. Eam ob rem timor gaudio admiſcetur, ut quis purus ſolus ipſe deſcenderit.

84. Hinc jejunia, obſecrationes, preces, extenſæ manus, geniculationes, quod anima ex ſeculo exq; ore leonum ſervetur. Idcirco etiam mox tentationes ingruunt, indigne ferentibus à quibus ſublata anima ſit, ac ſi quis re ante animadverſa tulerit, exterius ſaltem jactant.

* Gr. *in ogdoadem.*

Quod Ἀνατολικὴν διδασκαλιαν *titulus profert, indicio eſt Europæum potius hominem fuiſſe qui ita inſcripſit, ſeu ſedi ejus ſubjectum qui Aſianos vel Syros hinc notare voluerit. Sic illi* Ἀναπολικοὶ, *ex quibus Valentinianorum illa fæces ac reliquorum primæ fere ætatis hæreticorum.*

§. 1. Τὸ πνεῦμα μὲν) *Animam ſuam Patri commendat & nos in illa, omnesque electos ſemenque electorum, quæ & Athanaſii, Patrumque aliorum in Catena expoſitio, eſt nec aliter intelligendus Ambroſius cum ait:* Spiritus Patri commendatur, ut cœleſtia quoque ab iniquitatis vinculo ſolverentur, *i. e. animæ, quarum cœleſtis & à DEO origo. Hæreticorum proclivis error, quod divina & humana in Chriſto non ſatis diſtinguunt, utrumque in Chriſto vera, qui unus ipſe verus cum Patre DEus, verusque homo nobiscum. Sic paſſim Chryſoſtomus aliique probati Patres.*

4. Διὰ πολλὴν ταπεινοφροσύνην) *Alte ſatis & orthodoxe de Chriſti myſteriis, qui ſe ita exinanivit, ut non Angelus ſed homo fieret, quæ extrema vilitas in Creatura intelligente, idem ipſe qui in cœlis & qui in terra, nec à ſe diviſus, nempe Deitate qua ubique eſt, non ita humanitatis quæ circumſcripta eſt ratione.*

6. Ὁ μονογενὴς Θεός) *Etiam Syr.* Θεός, *reliqui forte melius* υἱός, *unigenitus filius, quæ vox non ſinit trahi Deitatem verbi ad Valentinianorum ὁμωνυμίαν, ſed ut vere filius DEusque intelligatur, ſingularique nativitate qua unus ipſe unigenitus humanitate & carne, idem primogenitus & fratres habens, quibus vere communicet. Reliqua, & quod divina quæque nomina res & Αἰῶνες ceu aliquid diſtinctum vereque exiſtens accipiuntur, Valentinianorum deliria.*

7. Ἐν τῷ πληρώματι) *Vox eſt qua male uſi Valentiniani pro ſcena quadam & capacitate ſupra cœlos, uti ſic ſatis explicant, in quo unigenitus pro loci immenſitate magnus, hic in terris parvus. Sic deliri homines nihilque minus quam vere* Gnoſtici *i. e. ſapientes excellentique ſcientia præditi, ſed plane inſipientiſſimi bardique, nec aliter eis intellectus ſinus Patris.*

10. Οὐδ' αὐτὸς ἄμορφος) *Videtur ſubaudiri* μονογενὴς Θεὸς τὸ υἱός. *Perinde enim illi corpus aſſignat & formam, ac quicquid corporum eſt. Et de Angelis quidem haud aliter argumentatur Johannes Theſſalonicenſis in VII. Synodo. De DEO autem aut verbo nemo eſt Catholicorum qui non rideat ac deſpuat, quicquid olim ſimpliciores Monachi in Nitria & per Ægyptum iſtiusmodi facibus per nimiam ſimplicitatem (ne ſtoliditatem dicam) potati. Altior nobis de DEO cogitatio, quem nullo ſenſu corporis, ac ne mentis intelligentia niſi ipſo donante ad ſeque trahente ac lumen præbente, tuncque etiam*

85. Confestim à baptismo Dominus figurâ nostri jactatur, ac primum cum bestiis in deserto versatur. Tum illis superatis earumque principe, tanquam jam vere Rex, Angelorum obsequio fovetur. Qui enim Angelorum in carne victor extitit, ei merito jam ab Angelis servitur. Operæ pretium igitur est, ut Dominicis armis instruamur, ut corpore & animo extra vulnerum aleam simus. Armis inquam ejusmodi, quæ *diaboli tela extinguere* possint, ut Apostolus loquitur. Matth. 4, 11. Eph. 6, 16.

86. Oblato Dominus numismate, non dixit, cujus nam illud juris aut in cujus censu? sed, *cujus est imago & superscriptio? Cæsaris.* Ut cujus esset, illi & daretur. Simili quoque ratione fidelis, per Christum, DEI nomen adscriptum habet, Spiritum vero ut imaginem. Muta quoque animalia ex signaculo produntur cujus quodque pecus sit, exque illo vindicantur. Sic etiam fidelis anima & quæ signaculum fidei suscepit, Christi ubique impressas notas ac stigmata gestat. Hi nempe pueri sunt, qui jam in cubili conquiescunt, & prudentes virgines, quibuscum haud ingressæ sunt, quæ tardæ fuerunt, in parata bona, in quæ Angeli desiderant prospicere. Matth. 22, 20. Gal. 6, 17. Luc. 11, 7. Matth. 25, 1. 1. Petr. 1, 12.

---

ceperant, si illorum non multa exstirparunt, suaque ipsis illorum in isto unâ quasi pœne conflata ac confusa viderunt. Quanquam probabilius est majori luce Clementem suam lucubrationem digessisse, & quid Ecclesiasticum quidve Valentinianum & hæreticum, magis insinuasse, qua breviator sic non observaverit.

Quis iste Theodotus, nimis incertum, cum hic etiam Theodotus citetur, qui fuerit Clemente antiquior & ex Valentini secta. Nescio an Theodotus Ancyranus Cyrilli collega adversus Nestorium, satis probatus Nicephoro Patriarcha in suis Antirrheticis, in istis operam posuisse dici possit, atque hinc nævos contraxisse, ut non satis sanus in fide Deitatis visus sit, ut neque Eusebius cum suo Origene, qui ideis aut incertis conjecturis animum pascit sibique divinat, non certe aliquid affert in quo lector conquiescat. Hac cautela opus hoc explicandum suscepi, quicquid in illud à me conferatur, & ut ita in eo aliqua antiquitatis lumina venemus, ut incontaminata nobis fides ac vera Ecclesiastica ex hæreticorum illis fabulis atque figmentis nihil detrimenti sentiant, sed ad ridendas hominum vere stultorum in sapientia sua nænias nugasque magis convalescat. Videndi Epiph. hæres. 31. Irenæus toto late opere adversus hæreses, Tertullianus & alii.

Quod Ἀνατολικὴν διδασκαλιαν *titulus profert, indicio eſt Europæum potius hominem fuiſſe qui ita inſcripſit, ſeu ſedi ejus ſubjectum qui Aſianos vel Syros hinc notare voluerit. Sic illi* Ἀναʃολικοὶ, *ex quibus Valentinianorum illæ fæces ac reliquorum primæ fere ætatis hæreticorum.*

§. I. Τὸ πνεῦμα μȣ) *Animam ſuam Patri commendat & nos in illa, omnesque electos ſemenque electorum, quæ & Athanaſii, Patrumque aliorum in Catena expoſitio, eſt nec aliter intelligendus Ambroſius cum ait:* Spiritus Patri commendatur, ut cœleſtia quoque ab iniquitatis vinculo ſolverentur, *i. e. animæ, quarum cœleſtis & à DEO origo. Hæreticorum proclivis error, quod divina & humana in Chriſto non ſatis diſtinguunt, utrumque in Chriſto vera, qui unus ipſe verus cum Patre DEus, verusque homo nobiscum. Sic paſſim Chryſoſtomus aliique probati Patres.*

4. Διὰ πολλὴν ταπεινοφροσύνην) *Alte ſatis & orthodoxe de Chriſti myſteriis, qui ſe ita exinanivit, ut non Angelus ſed homo fieret, quæ extrema vilitas in Creatura intelligente, idem ipſe qui in cœlis & qui in terra, nec à ſe diviſus, nempe Deitate qua ubique eſt, non ita humanitatis quæ circumſcripta eſt ratione.*

6. Ὁ μονογενὴς Θεός) *Etiam Syr.* Θεός, *reliqui forte melius* υἱός, *unigenitus filius, quæ vox non ſinit trahi Deitatem verbi ad Valentinianorum ὁμωνυμίαν, ſed ut vere filius DEusque intelligatur, ſingularique nativitate qua unus ipſe unigenitus humanitate & carne, idem primogenitus & fratres habens, quibus vere communicet. Reliqua, & quod divina quæque nomina res & Αἰῶνες ceu aliquid diſtinctum vereque exiſtens accipiuntur, Valentinianorum deliria.*

7. Ἐν τῷ πληρώματι) *Vox eſt qua male uſi Valentiniani pro ſcena quadam & capacitate ſupra cœlos, uti ſic ſatis explicant, in quo unigenitus pro loci immenſitate magnus, hic in terris parvus. Sic deliri homines nihilque minus quam vere* Gnoſtici *i. e. ſapientes excellentique ſcientia præditi, ſed plane inſipientiſſimi bardique, nec aliter eis intellectus ſinus Patris.*

10. Οὐδ' αὐτὸς ἄμορφος) *Videtur ſubaudiri* μονογενὴς Θεὸς vel υἱός. *Perinde enim illi corpus aſſignat & formam, ac quicquid corporum eſt. Et de Angelis quidem haud aliter argumentatur Johannes Theſſalonicenſis in VII. Synodo. De DEO autem aut verbo nemo eſt Catholicorum qui non rideat ac deſpuat, quicquid olim ſimpliciores Monachi in Nitria & per Ægyptum iſtiusmodi facibus per nimiam ſimplicitatem (ne ſoliditatem dicam) potati. Altior nobis de DEO cogitatio, quem nullo ſenſu corporis, ac ne mentis intelligentia niſi ipſo donante ad ſeque trahente ac lumen præbente, tuncque etiam*

etiam pro noſtro modulo nec comprehendendo attingere liceat: quomodo nec videns nec quod videtur corpus eſt ex inſulſa Gnoſticorum Philoſophia, τὸ νοερὸν & νοητὸν idque longe excellens, quæ ſic vocibus ex viſu acceptis, ut ſenſuum nobiliſſimo, noſtro more ſignificamus.

§. 11. Ἐμμορφα καὶ νοερά) *Sic nimirum vel Clemens vel Valentiniani colligunt profiteri Paulum eſſe cœleſtia corpora pulchra ſpecie & intelligentia, quod illorum aliam & aliam δόξαν dicat, quæ ſimiliter futura ſit ſanctorum reſurgentium. Sed δόξαν hanc nihil cogit ut aliud intelligamus quam ſplendorem, fulgorem, lucem, & quod reddidit interpres claritatem, ex qua corporea & viſibili licuit Paulo arguere ad animarum Spiritalem majorem minoremque gloriam & claritatem, nec animarum ſolum ſed & corporum ac corporum lem, erit enim altera alteri comes, ſed illa hujus parens ac origo, & quo non facit Pauli exemplum.*

12. Ἄγγελοι νοερὸν πῦρ) *ignis intelligens, nec aliter Baſilius pluresque ſanctorum qui Angelos reipſa corporeos volunt, eorumque ſubtiliſſima eſſe corpora, nec ejusdem rationis ac craſſa hæc noſtra, ex quo fit ut & dicantur Spiritalia, & Angeli Spiritus ſic quaſi comparatione, qua diſtinctione conſulitur illis Patribus, ne aut Scriptura adverſum videantur aut aliquid docuiſſe quod poſtea Eccleſia damnaverit. Ad unigenitum autem quod trahunt Valentiniani, impium eſt nec audiendum.*

13. Ὅπερ καὶ μᾶλλον) *Hoc magis & præcipue ſignificare panem illum Cœleſtem myſticum ejus corpus, quod & illo per Euchariſtiam nutriamur, ut ſic ejus membra adoleſcamus. Hunc que ſenſum Auguſtinus egregie proſequitur. Maneat ergo ſic antiquo auctore, nutriri per Euchariſtiam carnem noſtram pane illo à Patre dato qui filius eſt: non umbra aliqua ac figura, quod erat panis cœleſtis quem vocat, amanna diſtinctus citra ἀληθινὸν ἄρτον πνεύματος & verum panem Spiritus, qui vera ipſa vita edentibus ut non moriantur præbet, & quem Spiritus DEique virtus ejusmodi panem præſtantiore ſupra munere efficiat.*

14. Ἐγέρσεως) *Quaſi reſurrectio in eo ſita ſit quod anima ipſa corpora Spiritalia terrenum corpus exuerunt, qua craſſa hæreſis eſt ipſi Paulo notata 2. Tim. 2, 18.* qui dicunt reſurrectionem jam eſſe factam. *Perdet etiam & mittet in Gehennam ipſa hæc qua videntur corpora, ſed ubi illa reſuſcitaverit, ut ſicut ſcelerum ſic & pœnæ ſint animabus quibuscum vixerunt ſocia. Lazari Hiſtoria ſi quidem vera hiſtoria eſt, ſic ἀλληγορεῖται, ut humano modo ſignificetur divitis epulonis animæ pœna, quæ ipſa jam vere torqueatur etſi corpus non eſt, quicquid myſterii ſit, quod corpus divina virtute ejusque inſtrumentum vere Spiritus damones & animas torquet.*

n. 22. Οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν) *Graviore Valentiniani* [illegible] *Marcion relatus Chryſoſtomo hom. 40. in 1. Cor. 15. vicarium ba-* [illegible] *ſic inſinuat: nam ille alterum pro altero, hominem vivum pro defun-* [illegible] *Catechumeno, ridiculo ſane conatu intingebat, & ut jam ille ea adſcripta inſinctione fidelis cenſeretur, & cui Eccleſiæ preces prodeſſe poſſent. Eundemque vel ſimilem errorem jam tum in Eccleſia Corinthiorum viguiſſe jactat famoſus Scaliger, quo ſic in memoriam Chriſti baptismatis Kalendis Febr. aut etiam VI. Januar. pro charis baptizarentur, ad eum alludere Apoſtolum, ut ſic omni modo & ſic quaſi ad hominem ex ipſo illorum ſenſu aſſerat reſurrectionem mortuorum: quod certe leve eſſet, ex inolita prava conſuetudine nec errore vacante fidei myſterio præſidium quærere. Valentiniani vero Angelos ſic baptizari pro hominibus volunt, & ſalutem conſequi cujus nomine Angelus aliquis baptizatus ſit, quæ meræ ſunt næniæ ac nugæ. Chryſoſtomi expoſitio, quod nos ipſi qui intingimur ὑπὲρ τῶν νεκρῶν baptizemur pro mortuis noſtris corporibus, & in fidem reſurrectionis illorum, quam ore profiteamur dum Symbolum reddimus, & ſigno repræſentemus, dum aquis immergimur & emergimus, ac piſcinam, Pauli phraſi pro ſepulchro habemus, in mortem CHRISTI baptizati illique conſepulti, ipſa una vera, dignaque Paulo & argumento haberi poſſit, fruſtraque eſt quicquid in eam arietat Scaliger, quod non ſcriptum ſit ὑπὲρ νεκρῶν βαπτιζόμενοι ſed ὑπὲρ τῶν νεκρῶν addito articulo, quod eſt ὁριστικὸν, quaſi baptizari pro uno aliquo mortuorum, non quaſi generatim pro mortuis ad reſurrectionis adſtruendam fidem. Certe argutus homo, ut vim Græcæ vocis agnoverit, quam hactenus parum adverterunt etiam acutiſſimi interpretes Jo. Chryſoſtomus & Græci alii, imo certe adverterent qui in Græcis & tirones ſint, ſicque vere ὑπὲρ τῶν νεκρῶν baptizamur pro nobis ipſis noſtrisque corporibus mortuis, ut reſurrectionem quæ eſt in CHRISTO & ad vitam conſequamur, non qua beneficio quaſi Creatoris etiam malorum futura eſt, ut & corpore totoque homine quo peccaverunt pœnas dueant, tametſi eam ſic credamus exque Symbolo reddamus, ex quo ipſo nugaciſſimus Ariſtarchus Chriſti εἰς ᾅδὺ καταβασιν deſcenſum ad inferos temere nimis expungit.*

Ibid. Εν τῇ χειροθεσίᾳ ἐπὶ τ τέλος) *Manuum hæc admotio in baptiſmo, de quo ſuperius, vicem ungventi in conſignatione diaconica perinde ac in ordinatione, in qua leguntur publica ſcilicet preces, quarum fuit hæc pars aliqua eique ſucceſſerit, quod ita modo in fine habetur:* πρὸς τὸ ῥυσθῆναι αὐτὰς σὺν ἡμῖν πάσης θλίψεως ὀργῆς καὶ ἀνάγκης ut nobiscum liberentur ab omni afflictione & anguſtia. *Fuerit itaque* εἰς λύτρωσιν ἀγγελικὴν, *non abſurdo illo ſenſu quem auctor ponit, quaſi Angelo redemptore qui pro nobis* [illegible] *baptiſ-*

baptizatus fuit, ſed ut neophyti pari Angelis ſorte vel etiam illis interceſſoribus à malis liberentur, fortesque pugiles ſint. Quod ſi haretica haretico Spiritu compoſita formula & precatio ipſa Valentiniana, nihil noſtra attinet explicare.

Ibid. Ἐδέησεν λυτρώσεως κ. τ. λ.) *Spurciſſima blasphemia ὀρ. ipſe Chriſtus eſt qua oſtium, ut in ſequentibus, ſine quo & cruce non ejus meritis ingredi velint in cœlos εἰς τὸ πλήρωμα, in quorum ſic nomine Angeli baptizati ſunt. Ut ſic errorem errori nectant, fiatque illorum chaos immenſum. Quaſi & Chriſto fuerit damnatio quædam quod carnem aſſumſit ſeu illi copulatus eſt, per quam obnoxius fieret defectui, eumque contingeret & πληρώμα] ſenſu capi. Faceſſat ille Theodotus ejus autor dogmatis ac forte totius lucubrationis, quem breviator illaudatum ſic bella parte abire non voluit, ac cujus ſequentibus paſſim autoritatem arceſſit.*

§. 27. Τό, τε πέταλον) *Non ſolum laminam auream nomine DEI inſcriptam ponebat Sacerdos intra ſecundum velum ingreſſurus in die expiationis, verum etiam reliquum omnem ornatum ex ritu ſummi Sacerdotii, quod luctus habitu & pœnitentis illuc ingrederetur, ac quaſi ſimplex Sacerdos, nullaque majori pompa à reliquis: qua vera ac litteralis ratio, non quam auctor ex ſua aut Valentinianorum perſona hic ἀλληγορεῖ.*

30. Ὡς φησω ὁ Θεόδ. &c. *in ſqq.*) *Eſſe Theodotum inter Valentini ſequaces, clarum, qui, velut alii, ſectam auxerit acceptaque dogmata cum ætatis plena majori impietate cumulaverit. Abſurdus igitur Epitomatori viſus, qui ab illo notatur ut impius. Et certe impium quod DEO πάθ. tribuit, velut more noſtro miſerando perturbetur labemque ullam incurrat aut vitium, quod utrumvis (ſolet) prodere πάθ.*

31. Ὁ δὴ βληθεὶς Λιὼν) *Clare hoc peccatum Diaboli ex ſuperbia ejus pœna ſcelerumque ex illa caſtigatione, ut ſe adverſus DEum erigant & quaſi à ſe ſibi eſſe & quas poſſident dotes tribuant: nec alia in iſtis deſint veræ fidei conſona, ſed fabulis immixta illisque obruta, quibus ſit ſuperbi homines & qui ſcientiæ arcem tenere in Chriſtianis videri vellent, in confuſione ſua gloriam quærerent, eamque inter Satanæ primogenitos, quaſi Apoſtoli Joannis oraculo haberent.*

§. 45. Τὴν ἔνδον) *Videtur opponere τὸ τ ἔνδον, τῷ δευτέρας κτίσεως, ut velit mundum interiorem & quod pleromate continetur quicquid affectuum eſt paſſionum, vitiorum, ægritudinum diffluſſe & exſtirpaſſe, &c. Hæc Valentinianorum Gnoſticorumque doctrina, ex illis Origeni diſputata & in Eccleſiam invecta.*

§. 52. Εἰνο-

§. 52. Ευνοεῖν αὐτῷ) *idem ac Luc.* 12. 58. ἀπηλλάχθαι *cum illo transigere, res componere, ac litem finire antequam judicio cum illo experiare. Sed durior hæc Valentianorum allegoria, ut* ἐυνοεῖν *carni, intelligatur qui jam deterit & extenuat, ut ipsa tandem diffleturque & evanescat, nullamque moram faciat dum erit transitura per ignem. De corpore carnis vitaque carnali & peccato nihil abhorreret, metaphora ducta ab iis qui ipsi litem dirimunt sibique donant, aut mitius justum faciunt antequam judicis sententia severiore cogantur.*

Hactenus Combefisius.

XXIV. MELITONIS Episcopi Sardensis in Lydia, (non Sardicensis, ut Episcopio dicitur III. Instit. Theol. sect. 5. c. 7.) fragmenta ex Apologetico pro Christianis circa A. C. 170. post L. Veri mortem scripto ad Imp. M. Antoninum, extant apud Euseb. IV. 25. Hist. & in Chronico Paschali quod Alexandrinum vulgo appellant, p. 259. 260. edit. Cangii. Apud Eusebium ibi verba ἐκ τῶν διαταγμάτων rectius forte cum Schurzfleischio τῷ μακαρίτῃ de edictis præfectorum provincialium, quam cum Valesio de jussis imperialibus intellexeris. Alia Melitonis fragmenta vide si placet apud Halloixium in Melitonis vita T. 2. Scriptor. Or. p. 835.

Ad catalogum scriptorum Melitonis deperditorum qui in laudato Eusebii loco & apud Hieron. de script. Eccles. c. 24. exstat, & de quibus Tillemontius & Caveus in Melitonis vita differunt, notabis quod librum qui ἡ κλείς sive *Clavis* inscribitur ajunt MStum extare Parisiis in Bibl. Collegii Claromontani, continereque explicationem variarum S. Scripturæ vocum ad eum fere modum, ut notat Labbeus T. 2. p. 87. quale in formulis spiritalis intelligentiæ, quæ inter S. Eucherii opera exstant, legere licet. Deinde liber περὶ ἐνσωμάτου θεοῦ non fuit de DEO corpore induto sive de incarnatione Verbi, sed Melito conatus est illo libro probare DEUM esse corporeum. Vide Petavii dogmata Theologica de DEO lib. 2. c. 1. & B. Ittigium de hæresiarchis sect. 2. c. 11.

Liber *de transitu B. Virginis* in Gelasiano decreto & à Beda rejectus, qui latine exstat in Bibliothecis Patrum & in Bibl. Concionatoria Combefisii T. VII. p. 646. non magis est antiqui illius Melitonis, quam Satyra adversus Monachos A. 1662. 12. edita Gallice sub titulo *l'Apocalypse de Meliton*, de cujus auctore vide P. Bælii respons. ad quæstiones Provinciales T. 1. p. 631. Pluribus argumentis illum librum de transitu B. Mariæ oppugnat Nourrius sect. 2. diss. V. p. 558. sq. ut Natalem

lem Alex. aliosque omittam. Modo ſuffecerit notaſſe, gemini plane commatis ſcriptum cum illo eſſe *Paſſionem S. Johannis Evangeliſtæ*, quam ſub *Melliti* Laodiceni Epiſcopi latine edidit Jo. Maria Florentinius ad Martyrologium vetus S. Hieronymi p. 130. Vide quæ notavi in Codice Apocrypho Novi Teſt p 789. 790. At ab illo Melitonis diverſus eſt, licet non multum diverſi argumenti, atque ut videtur antiquior liber qui ſub S. Johannis Theologi nomine de tranſitu B. Mariæ exſtat Græce in variis Bibliothecis. Vide Lambecium in Diario ſacri itineris Cellenſis, latisſime de utroque differentem, & Combefiſium T. I. Auctarii novi Bibl. Patrum T. I p. 821. & Bibl. Concionatoriæ T. I. p. 43. & T. 7. p. 643. ſeq.

Cæteri deperditi ſcriptores Græci Chriſtiani ſeculo ſecundo ſunt 1. PAPIAS S. Joannis diſcipulus, a) Hierapolitanus in Phrygia Epiſcopus, qui eodem fere tempore, quo Smyrnæ Polycarpus, Martyrium Pergami obiit teſte auctore Chronici Alex. p. 258. Confer Henſchenium 22. Febr. Ejus *libri quinque* λογίων κυριακῶν ἐξηγήσεως, ſive ut Hieron. c. 18. de Script. Eccleſ. b) *explanationis ſermonum DOMINI*, magnam partem conſtabant dictis quæ ab Apoſtolis vel Apoſtolicis viris fœminisque utcunque accepta meminerat. Vide Euſebium III. 39. Hiſt. qui ex illo ipſo tamen opere ait apparere quod fuerit σφοδρα μικρὸς τὸν νοῦν, *valde exili judicio*. Adde Caſaubonum XVI. 69. ad Baron. Ex libro primo verba quædam affert Maximus ad Dionyſii c. 2. de cœleſti Hierarchia T. I. p. 32. Alia Papiæ fragmenta vide collecta ab Halloixio in Papiæ vita T. I. ſcriptor. Oriental. p. 647. ſq. & à Grabio T. 2. ſpicilegii Patrum p. 30. ſeq. Ab hoc Papia regni piorum in terris millenarii aſſertores dicti *Papianiſtæ* l. 5. Cod. de Hæreticis, ut notatum Cotelerio T. I. monum. Eccleſ. Græcæ p. 765. Et Papiam in catalogum hæreticorum retulit Bernardus Luzemburgicus libro III. A Cerinthi craſſo chiliaſmo longe tamen abfuiſſe Papiam, cumque eo facientes plures antiquos Eccleſiæ doctores, diſputat D. Peterſenius in nube teſtium de regno CHRISTI lib. 2. p. 73. ſeq. Vide etiam Nourrium

a) Confer Tillemontium & Caveum in Papiæ vita. Halloixium T. 2 p. 652.

b) Idem Hieron. Epiſt. 28. ad Lucinium: *Sanctorum Papiæ & Polycarpi falſissima ad te rumor pertulit à me eſſe translata, quia nec otii mei nec virium eſt tantas res eadem in alterum linguam exprimere venuſtate.* Elogium Papiæ apud Euſeb. III. 36. quod fuerit εἰπὲ τὰ παῖδια ὅτι μᾶλιστα λογιώτατος καὶ τὰς γραφὰς εὐσημων, ſuſpectum eſt Valeſio & Antonio Pagi ad A. C. 116. n. 3. quia in pluribus Codicibus & in Rufini verſione deſideratur.

nihil nec de opere nec de verſione exſtat præter interpretis præfationem ad Vigilium, quæ legitur inter Opuſcula S. Cypriano adſcripta p. 30. edit. Oxon. & paucisſima fragmenta quæ colligit Grabius T. 2. ſpicilegii Patrum p. 131. ſeq. qui etiam ex hac *διαλέξει* petita eſſe putat quæ de obſidione Betheræ & Judæorum poſt illam expugnatam allectione ex Ariſtone Pellæo refert Euſebius IV. 6. Hiſt. Confer etiam, ſi placet quæ de hoc ſcripto Gvil. Spencerus ad laudatum Origenis locum, & Ittigius in diſſ. de Patribus Apoſtolicis p. 91. ſeq.

6. ABERCIUS S. Papiæ ut ajunt in Epiſcopatu Hierapolitano ſucceſſor, in Actis ejus quæ Græce in Menæis & latine exſtant apud Lipomannum & Surium ad 22. Octobr. ſcripſiſſe fertur *doctrinæ librum* valde utilem, ſive *librum de diſciplina* in Presbyterorum & Diaconorum ſuorum uſum. Etiam *Epiſtolam ejus ad M. Aurelium Imp.* Spiritum plane Apoſtolicum redolentem ex Græco Sirleti e) Codice dare voluit Baronius ad A. C. 163. n. 15. ſed elapſam è manibus reperire iterum non potuit. Epiſtola Antonini ad Abercium legitur in jam memoratis Abercii Actis, Simeonem Metaphraſtem (ut agnoſcit Allatius p. 130. de Simeonibus) auctorem agnoſcentibus. Sed illa Acta licet quantivis pretii videantur Halloixio in Abercii vita T. 2. ſcriptor. Oriental. p. 1 - 150. tamen exiguam fidem mereri demonſtravit Tillemontius nota 3. ad vitam S. Papiæ T. 2. Memor. Hiſt. Eccleſ. pag. 540. Mentio Abercii Marcelli circa A. C. 230. apud Euſeb. V. 16. Hiſt. Sed Acta illa de longe antiquioribus loquuntur temporibus.

7. HEGESIPPUS *ἐξ Ἑβραίων πεπιστευκὼς* ſive ex Judæo Chriſtianus, teſte Euſebio IV. 22. Hiſt. atque vicinus Apoſtolicorum temporum, circa eandem qua Irenæus ætatem ſcripſiſſe ſe innuit, defunctus ſub initia Imperii Commodi, ut ex auctore Chronici Alex. obſervarunt viri docti. Eodem Euſebio IV. 8. teſte *ἐν πέντε συγγράμμασιν τὴν ἀπλανῆ τῶν λόγων παράδοσιν τοῦ Ἀποστολικοῦ κηρύγματος ἀπλῶς αὐτὴν σωζούσης γραφῆς ὑπομνηματίσας.* Hieron. c. 22. de Script. Eccleſ. *omnes à paſſione Domini usque ad ſuam ætatem Eccleſiaſticorum Actuum texens hiſtorias, multaque ad utilitatem legentium pertinentia hinc inde congregans* quinque libros *compoſuit, ut quorum vitam ſectabatur, dicendi quoque exprimeret charactere.* Inter Scriptores Hiſt. Eccleſiaſticæ cum Clemente, Africano & Eu-

e) Baronius qui Abercium primus latinis inſeruit Martyrologiis ad 22. Octobr. ſcribit Sirletum illam Epiſtolam in antiquiſsimo Codice ut ingentis pretii margaritam cuſtodiiſſe.

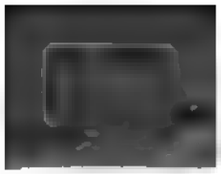

gium Rom. 31. Auguſt. addit Ariſtidem *quod Chriſtus JEſus ſolus eſſet DEus, præſente ipſo Imperatore, inculentiſſime peroraſſe.* Confer quæ de hoc Ariſtide aliisque ejus nominis dixi ſupra lib. IV. c. 30. In præſenti adſcribam tantum hæc Colomeſii in paralipomenis de ſcriptoribus Eccleſiaſticis: *Ariſtidis Apologetici fragmentum de Dionyſio Areopagita affert Uſuardus* (& Ado 3. Octobr.) *in Martyrologio e Menologio Græcorum. Ex quo, jure mihi videor colligere, à vero prorſus non abhorrere quod refert Clariſſ. Guilletierius in Itinerario Gallice ſcripto, nempe apud quosdam Calogeros qui proxime Athenas in Monaſterio Midelli habitant, extare Bibliothecam, in qua Ariſtidis Apologiam latitare credebatur.* Cum hoc non confundendus Ariſtides cui Julius Africanus ſæculo tertio dicavit Harmoniam genealogiarum CHRISTI apud Matthæum & Lucam, teſte Euſebio VI. 31. Hieronymo c. 63. Photio Cod. 35.

4. AGRIPPA CASTOR ſub eodem Hadriano clarus ſcripſerat ἔλεγχον Gnoſtici Hæretici Baſilidis ejusque filii Iſidori. Vide Euſeb. IV. 7. Hiſt. Hieron. c. 21. de ſcript. Eccleſ. & indiculo hæreſ. c. 2. Theodoritum lib. 1. de Hæret. fab. c. 4. Alius fuit Caſtor Rhodius χρονογράφος Apollodoro in Bibl. laudatus, de quo Jonſius lib. 2. de ſcriptoribus Hiſt. Philoſ. c. 15. Alius Caſtor Dejotari gener de quo P. Bælius in Lexico Hiſtorico ubi de Dejotaro, nota N. Alius Antonius Caſtor Botanicæ rei cultor peritiſſimus, Plinii majoris æqualis, quem vide XXV. 2. & XX. 17. Alius denique Caſtor ſub Valentiniano tortus & exuſtus, teſte Ammiano XXIX. 5.

5. ARISTO ex *Pella* Palæſtinæ opido Judæus atque inde Chriſtianiſmi adverſus Judæos propugnator, imperantibus Hadriano & Antonino Pio clarus, ſcripſit teſte S. Maximo ad Dionyſ. c. 1. de Myſtica Theologia T. 2. p. 17. διάλεξιν d) Παπίσκου καὶ Ἰάσωνος, qua Judæum Alexandrinum *Papiſcum* cum Chriſtiano Hebræo *Jaſone* (incertum an illo cujus Act. 17. 5. & Rom. 16, 11. mentio,) diſputantem ac denique convictum & manus dantem introduxit. Laudant hanc διάλεξιν Origenes contra Celſum IV. p. 199. Hieronymus in Epiſt. ad Galatas III. 13. & traditt. Hebr. in Geneſ. V. Opus ex Græco latine pridem (circa S. Cypriani ut videtur tempora) convertit *Celſus* quidam (incertum an Iconienſis Epiſcopus, cujus mentio apud Euſebium VI. 19. Hiſt. p. 222.) ſed nihil

d) S. Lucæ illam διάλεξιν tribuit Clemens ſexto Hypotypoſeon, teſte eodem Maximo.

nihil nec de opere nec de verſione exſtat præter interpretis præfationem ad Vigilium, quæ legitur inter Opuſcula S. Cypriano adſcripta p. 30. edit. Oxon. & paucisſima fragmenta quæ colligit Grabius T. 2. ſpicilegii Patrum p. 131. ſeq. qui etiam ex hac *διαλέξει* petita eſſe putat quæ de obſidione Betheræ & Judæorum poſt illam expugnatam afflictione ex Ariſtone Pellæo refert Euſebius IV. 6. Hiſt. Confer etiam, ſi placet quæ de hoc ſcripto Gvil. Spencerus ad laudatum Origenis locum, & Ittigius in diſſ. de Patribus Apoſtolicis p. 91. ſeq.

6. ABERCIUS S. Papiæ ut ajunt in Epiſcopatu Hierapolitano ſucceſſor, in Actis ejus quæ Græce in Menæis & latine exſtant apud Lipomannum & Surium ad 22. Octobr. ſcripſiſſe fertur *doctrinæ librum* valde utilem, ſive *librum de diſciplina* in Presbyterorum & Diaconorum ſuorum uſum. Etiam *Epiſtolam ejus ad M. Aurelium Imp.* Spiritum plane Apoſtolicum redolentem ex Græco Sirleti e) Codice dare voluit Baronius ad A. C. 161. n. 15. ſed elapſam è manibus reperire iterum non potuit. Epiſtola Antonini ad Abercium legitur in jam memoratis Abercii Actis, Simeonem Metaphraſtem (ut agnoſcit Allatius p. 130. de Simeonibus) auctorem agnoſcentibus. Sed illa Acta licet quantivis pretii videantur Halloixio in Abercii vita T. 2. ſcriptor. Oriental. p. 1 - 150. tamen exiguam fidem mereri demonſtravit Tillemontius nota 3. ad vitam S. Papiæ T. 2. Memor. Hiſt. Eccleſ. pag. 540. Mentio Abercii Marcelli circa A. C. 230. apud Euſeb. V. 16. Hiſt. Sed Acta illa de longe antiquioribus loquuntur temporibus.

7. HEGESIPPUS *ἐξ Ἑβραίων πεπιστευκὼς* ſive ex Judæo Chriſtianus, teſte Euſebio IV. 22. Hiſt. atque vicinus Apoſtolicorum temporum, circa eandem qua Irenæus ætatem ſcripſiſſe ſe innuit, defunctus ſub initia Imperii Commodi, ut ex auctore Chronici Alex. obſervarunt viri docti. Eodem Euſebio IV. 8. teſte *ἐν πέντε συγγράμμασιν τὴν ἀπλανῆ τῶν ἀποστόλων διήγησιν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος ἀπλουστάτῃ συνταξάμενος γραφῇ ὑπομνηματίσας.* Hieron. c. 22. de Script. Eccleſ. *omnes à paſſione Domini usque ad ſuam ætatem Eccleſiaſticorum Actuum texens hiſtorias, multaque ad utilitatem legentium pertinentia hinc inde congregans* quinque libros *compoſuit, ut quorum vitam ſectabatur, dicendi quoque exprimeret charactérem.* Inter Scriptores Hiſt. Eccleſiaſticæ cum Clemente, Africano & Eu-

e) Baronius qui Abercium primus latinis inſeruit Martyrologiis ad 22. Octobr. ſcribit Sirletum illam Epiſtolam in antiquiſsimo Codice ut ingentis pretii margaritam cuſtodiiſſe.

& Eusebio hunc Hegesippum refert Sozomenus libro & capite primo p. 401. Fragmenta præclara hujus operis, & quod intercidisse inprimis dolendum est, ex Eusebio & Photio colligit Grabius T. 2. specilegii Patrum p. 205-213. & Halloixius in Hegesippi vita T. 2. operis jam sæpe laudati de Scriptoribus Orientalium Vitis, p. 703-715. De Hegesippo vide etiam, si placet Henschenium ad 7. Aprilis.

Jo. Maria Vincentius incerta fide quædam de S. Simeone allegat ex Hegesippi *libro de supplemento Evangelicæ veritatis*, de quo vide Wagenseilii tela ignea Satanæ p. 420. 424. seq. & Allatium de Simeonibus p. 2. De liberiore versione latina librorum Josephi *de bello Judaico*, quæ corrupto Josippi nomine in Egesippum vulgo refertur, non repetam quæ dixi lib. IV. c. 6. §. 2. sed tantum addam quod Carolus Daubusius libr. 1. de testimonio Josephi de CHRISTO p. 10. testatur perinde ut in Ambrosianæ Bibl. Codice, quem inspexit Mabillonius, sic etiam in Codice Cantabrigiensi ad extremum libri primi exstare hæc verba: *Beatissimi Ambrosii translatio ex Josepho, Liber primus explicit.*

Fuit & Hegesippus Tarentinus mediæ Poëtæ Comœdiæ, de quo dixi lib. II. c. 22. & Hegesippus Halicarnassensis, strategus memoratus Diodoro Sic. lib. XX. p. 786. De Hegesippis tribus 1. Historico, 2. Oratore cui orationem de Haloneso tribuunt, & 3. Scriptore ὑψαγωγικῶν vide Vossium III. de Hist. Græcis p. 371. seq.

8. GLAUDIUS APOLLINARIS, Hierapolitanus in Phrygia Episcopus nascenti circa A. C. 171. Montanistarum hæresi se opposuit, nec multis annis post diem obiit supremum. De illo videndi præter Halloixium Tillemontius Tomo 2. Memor. Hist. Eccles. parte 3. p. 89. sq. & Bollandus ad diem septimum Februarii, licet Baronius in Martyrologio suo Apollinarem hunc ad diem octavum Januarii retulit. Interciderunt ejus.

Insigne volumen pro fide Christianorum ad M. Antoninum Verum. Hieron. c. 26. de Script. Eccles. & Eusebius IV. 27. Hist. ubi post verba τὸν λόγον videntur excidisse verba ὑπὲρ τῆς πίστεως, ex Hieronymo & Nicephori IV. 11. supplenda.

Adversus gentes libri V. Euseb. Hieron. & Niceph. qui dialogi more scriptos innuit. Legit & Photius Cod. XIV.

De veritate libri II. Euseb. Hieron. & Niceph. Incertum num idem opus sub titulo περὶ εὐσεβείας καὶ ἀληθείας legerit Photius, an diversum fuerit *de Pietate* περὶ εὐσεβείας, atque idem forte cum illo ὑπὲρ τῆς πίστεως jam memorato. In his Scriptis inter alia Catholicam do-

ſtrinam de CHRISTO anima humana prædito aſſeruerat, ut teſtatur Socrates III. 7. Hiſt.

Contra Judæos libri II. Euſeb. & Nicephorus.

Contra Montaniſtarum naſcentem hæreſin Epiſtolæ. Euſeb. IV. 27. & V. 19. Hiſt. Theodorit. III. 2. de hæret. fab. Hieron. de S. E. c. 41. ubi de Serapione & c. 26. ubi de hoc ipſo Apollinari. Adverſus eosdem etiam Concilium Hierapoli celebraſſe traditur. Vide T. I. Concilior. edit. Labbei p. 599. Cæterum auctor innominatus, cujus fragmenta *contra Montaniſtas ex libris tribus ad Abercium Marcellum* apud Euſeb. V. 16. ſeq. leguntur, non Apollinaris eſt, ut perſvaſum etiam Baluzio p. 5. ſq. novæ collectionis Concilior, neq; Apollonius, de quo Euſeb. c. 18. neq; ut Valeſio & pluribus aliis placuit ASTERIUS URBANUS, qui p. 182. apud Euſebium tantum ut teſtis ab illo Scriptore adducitur, ut Dodwellus diſſ. IV. ad Irenæum §. 38. recte obſervavit: ſed alius, qui ſcripſit non ante A. C. 212. poſt Montanum jam defunctum, ſive *Rhodon* (quem adverſum Phrygas inſigne opus edidiſſe Hieronymus c. 37. tradit, & c. 39. Miltiadis in illo meminiſſe teſtatus,) ſive alius.

Contra Severianos Encratitas ſcripſiſſe Apollinarem teſtatur Theodoritus, an peculiari opere, non addit lib. I. c. 21. de hæreticis fabulis. Hæc contra Montaniſtas & Encratitas reſpiciens Hieronymus Epiſt. 84. ad Magnum, *quid*, inquit, *loquar de Melitone Sardenſi Epiſcopo, quid de Apollinario Hierapolitana Eccleſiæ ſacerdote, Dionyſioque Corinthiorum Epiſcopo, & Tatiano & Bardeſane & Irenæo Photini Martyris ſucceſſore, qui hæreſeon ſingularum venena ex quibus Philoſophorum fontibus emanarunt, multis voluminibus explicarunt.*

De Paſchate liber, è quo fragmenta in Chronico Paſchali quod vulgo Alexandrinum audit p. 6. ſeq. edit. Cangii. Eadem leguntur in Uranologio Petavii ex eodem loco depromta p. 412. edit. Amſtelod.

9. SOTER Epiſcopus Romanus, cujus intercidit *Epiſtola ad Corinthios*, quam perinde ut Clementis Romani ad Eccleſiam Corinthiorum Epiſtolam publice lectam & legendam ſcribit Dionyſius Corinthius apud Euſeb. IV. 24.

Liber contra Cataphrygas ſive Montaniſtas. Vide auctorem Prædeſtinati c. 26. & 86.

Epiſtolas duas decretales, quæ ſub Soteris nomine hodie latine exſtant, ſuppoſititias eſſe nemo dubitat. Plura de Sotere ſuggerent Scriptores de Vitis Pontificum, & Bollandus 22. April.

10. DIO-

10. DIONYSIUS Corinthi ante Bacchyllum Epiſcopus, Sotere Romanum Epiſcopatum tenente circa A. C. 170. clarus ſcripſit varias Epiſtolas, quarum titulos & fragmenta quædam Euſebius IV. 23 ſervavit. Ex Epiſtola ejus ad Romanos etiam nonnulla leguntur II. 25. Hiſt. Confer & Hieron. c. 27. Catalogi. Martyrium ſubiit imperante M. Antonino. Confer Henſchenium VIII. Aprilis. Halloixium & Caveum in Dionyſii Vita, Grabium T. 2. ſpicilegii Patrum p. 214. ſeq. In Liberati breviario c. 10. citatur Dionyſius Areopagita Corinthiorum Epiſcopus. Sed vocabulum Areopagitæ ibi expungendum, ut Warthonus p. 285. ad Uſſerii diſſ. de Areopagita obſervavit.

11. APOLLONII tres; unus Commodo Imperante Romæ paſſus Martyrium, de quo Hieronymus Epiſtola 84. ad Magnum: *Scripſit & Miltiades contra Gentes volumen egregium. Hippolytus quoque & Apollonius Romanæ Urbis Senator* f) *propria opuſcula condiderunt.* De *Apologia* ejus pro Chriſtianis quam in Senatu pronunciavit, videndus Euſebius V. 21. & Hieron. c. 42. Catalogi. Ceterum hic, Apollonius licet inter Græcos in Epiſtola Hieronymi refertur, non Græce dixit ſed latine, ut idem Hieronymus c. 53. docet. At Euſebius Græce redditam illius Apologiam ſuæ Martyrum Hiſtoriæ inſeruerat, ſed quæ hodie non exſtat. De hoc Apollonio plura Tillemontius T. 3. memor. Hiſt. Eccleſ. & Henſchenius ad XVIII. Aprilis, T. 2. p. 539. ſeq.

Alter Apollonius, *Epheſi* Epiſcopus ſub eodem Commodo & Severo clarus, adverſus Cataphryges & Pepuzianos ſcripſit, teſte auctore Prædeſtinati c. 26. 27. Fragmenta vide apud Euſebium V. 18. Adverſus hunc Apollonium & Soterem Epiſcopum Romæ pro Montani ſecta pugnavit Tertullianus, ut idem auctor prædeſtinati c. 26. & 86. nimirum ut ex Hieronymo c. 40. Catalogi diſcimus, librum ſeptimum operis deperditi περὶ ἐκστάσεως proprie adverſus Apollonium elaboraverat.

Tertius denique Apollonius Epiſcopus *Corinthiorum* Cerdonis, oppugnator, de quo auctor Prædeſtinati c. 23.

12. PINYTUS & ipſe ſub Antonino clarus, Cnoſiæ in Creta Epiſcopus, Dionyſii Corinthii æqualis, cujus Epiſtolæ ad Cnoſſios de nuptiis & caſtitate reſpondit. Vide Euſeb. IV. 21. & 23. & Hieron. c. 27. Catalogi, Nicéph. IV. 8. & Baronium ad Martyrolog. Rom. 10. Octobr. Halloixium T. 2. p. 786. ſeq.

13. PHI-

f) Senatorem fuiſſe hunc Apollonium non ſine cauſa dubitat Stephanus le Moyne, quem vide populum ad Varia Sacra * 32.

lum appoſuit Euſebius, forte quia nullum ipſe vidit; uti nec Hieronymus, licet *multos ejus in Scripturam commentarios* extare ſcribit, Euſebi verba ſicuti ſolet interpretans, non quæ ipſe legerit recenſens.

19. RHODON Aſianus, à Tatiano Romæ in Scripturis eruditus, male *Corodon* dicitur in indiculo hæreſium qui ſub Hieronymi nomine extat, c. 18. ubi Apellem Hæreticum ab eo reprehenſum legas. *Colloquii cum Apelle* à Rhodone habiti mentio apud Euſeb. V. 13. & opera *adverſus Marcionitas* mire in ſeipſis diſſidentes *ad Calliſtionem: commentariorum item in Hexaëmeron*, & voluminis à Rhodone promiſſi, quo *ἐνστάσεις* ſive ſolutiones quæſtionum è ſacris literis à Tatiano propoſitarum traditurum ſe recepit. Hieronymus c. 37. addit *adverſum Phrygas* ſive Montaniſtas *inſigne opus*, putavit enim Rhodonem illius eſſe auctorem ex quo fragmenta exhibet Euſebius V. 16. 17. Vide quæ ſupra in Apollinari & Aſterio Urbano.

20. BACCHYLLUS Corinthiorum Epiſcopus, Dionyſii de quo ſupra ſucceſſor, atque caput Epiſcoporum Achajæ (unde Archiepiſcopum dici ab auctore Synodici, à Pappo editi obſervat Caveus) Euſebio V. 22. & 23. memoratur, quo poſteriore loco *Epiſtola de Paſchate* ab eo ſcriptæ meminit, *elegantem librum* vocat Hieronymus c. 44. Idem forte qui *Bacchylides* apud Euſeb. IV. 23.

21. PALMA Epiſcopus Amaſtridis & cæterarum Eccleſiarum Ponti, cujus meminit Dionyſius Corinthi Epiſc. apud Euſebium IV. 23. videtur auctor fuiſſe *Epiſtolæ de tempore Paſchatis celebrandi*, nomine Epiſcoporum Ponti ſcriptæ ad Victorem Epiſcopum Romanum, quæ apud eundem Euſebium V. 23. mentio.

22. THEOPHILUS Cæſareenſis. Vide ſupra in Theophilo Antiocheno, ubi varios Theophilos recenſui. Meminit Euſebius V. 22. 23. & 25. Hieron. c. 43. Acta Concilii Palæſtini, quæ ſub Theophili nomine extant, ſuſpecta etiam videntur Ittigio appendic. diſſ. de Hæreſiarchis p. 53. Clementis Alex. Præceptorem fuiſſe, quod contra Baronium negant viri docti.

23. POLYCRATES Epheſinæ Eccleſiæ Antiſtes, atque caput Epiſcoporum Aſiæ, ex cujus *Epiſtola* de controverſo Paſchatis celebrandi tempore *ad Victorem* Rom. Eccleſiæ Epiſcopum A. C. 196. defunctum, cum Polycrates annum ætatis 65. ageret, ſcriptâ, fragmentum occurrit duplex apud Euſebium V. 25. Pars prioris fragmenti etiam extat apud Euſeb. III. 31. & latine apud Hieron. c. 45. de S. E. Apud Euſebium ibi male *ἀναζητήσιν* legitur pro *ἀναιρέσιν*. De ſuppoſi-

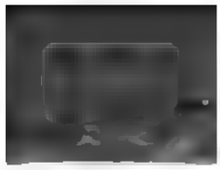

eum ex Euſebio debuiſſet ſcribere *Principibus*. Ex eo autem quod Tertullianus Miltiadem *Eccleſiæ Sophiſtam* vocat c. 5. adverſus Valentinianos, non licet concludere eum fuiſſe Rhetorem, ſed Sophiſta potuit appellari, ſive eodem modo quo Tatianus ſupra §. 20. atque à Chriſtiana quam coluit Philoſophia ἀφ' ἧς μετῆλθε φιλοσοφίας, ut verbis Euſebii de Miltiade utar, ſive quod in Apologetico & libro contra gentes veluti in foro cauſam Chriſtianorum egit. In Honorii Auguſtod. Codicibus male ſcribitur *Melciades*. Cæterum fuit quidam Rhetor Miltiades noſtro prior, cujus apud Senecam controverſ. 25. mentio.

17. SERAPION in Epiſcopatu Antiocheno circa A. C. 190. Maximini ſucceſſor, ex cujus *Epiſtola ad Caricum & Ponticum* adverſus falſas Prophetias Montaniſtarum; fragmentum apud Hieron. c. 41. ex Euſebii V. 19. qui etiam ſubſcriptiones quasdam aliorum Epiſcoporum adjunxit. De aliis ejus Scriptis; ut libro *ad Dominum* qui ad Judæos defecerat, variisque *Epiſtolis*, & *libro* cujus præfationem ibidem producit, *contra Evangelium* ſub *Petri* nomine falſo editum & Docetis probatum, vide Euſebii VI. 12. Serapioni in Epiſcopatu Antiocheno circa A. C. 214. ſucceſſit Aſclepiades. Confer ſi placet Halloixium T. 2. de Oriental. ſcriptorum Vitis.

18. PANTÆNUS Athenienſis ex Stoico Philoſopho Chriſtianus & Scholæ Catecheticæ Alex. præfectus, cui Clemens Alex. diſcipulus ejus ſucceſſit, licet Clementis Pantænum ſucceſſorem fuiſſe à Philippo * Sidete traditur: quod forte ita verum eſſe poteſt, ut poſt ſuum ex India reditum, in quam ad Evangelium propagandum miſſus erat à Demetrio Alexandrino Epiſcopo, in Schola Alexandrina iterum docuerit. Hic Pantænus, ſi à Clemente per *apem Siculam* intelligitur I. Strom. p. 274. non ſane ita dicitur quod Patria eſſet Siculus, ſed potius quod inſtar Siculæ apis (erat enim in Sicilia & Hyblæo monte ** mel apiarium celebratiſſimum) ex Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis dulciſſimum mel noſſet componere. Plura de Pantæno Euſebius V. 10. Hieron. c. 36. Photius Cod. 118. & è recentioribus Halloiſius, Tillemontius, Caveus. Citatur Pantænus aliquando in eclogis Theodoti p. 808. ubi Clemens: Παντὰινος δὲ, inquit, ἡμῶν ἔλεγεν. & non minus viva voce quam ἐν συγγράμμασιν, divinorum dogmatum theſauros expoſuiſſe ab Euſebio traditur. Nullius tamen ſcripti titulum

* Dodwell. ad Irenæum p. 501. ſeq.
** Vide Plin. XI. 13. & 14.

ſtingvit Baſilius hymnum antiquiſſimum vespertinum, cujus auctorem ait ſe ignorare, & qui ille ipſe videtur quem hodie adhuc in uſu habet Eccleſia Græca, & Athenogeni male tribuunt viri docti, ut Goar p. 32. ad Evchолog. & Græci in Horologio. Alii minus etiam verisimiliter auctorem putarunt *Sophronium* Patriarcham Hieroſol. Baſilio longe juniorem. Confer Thomæ Smithi Miſcellanea priora Lond. 1686. 8. edita p. 152. è quo Hymnum illum veſpertinum Græcorum brevis enim eſt, una cum matutino, quem & ipſum ſine cauſa Athenogeni viri docti tribuunt, integrum apponere juvat, licet utrumque etiam dedit Uſſerius diſſ. de ſymbolo Apoſtolico Rom. Eccleſiæ vetere, Oxon. 1660. 4. p. 33. De hymno Clementis Alex. quem Antiqui (Athenogeni, credo, ſcribere voluit) adſcribit Cangius, dixi ſupra p. 104. Apud Epiphanium autem LXIV. 21. pro Athenogene nomen Athenagoræ reponendum eſſe, multi jam poſt Leopardum docuerunt & ipſe monui ſupra p. 85.

ὕμνος ἑσπερινός.

Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης ἀθανάτου Πατρὸς οὐρανίου, ἁγίου, μακαρίου, Ἰησοῦ Χριστὲ, ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινὸν, a) ὑμνοῦμεν Πατέρα, b) Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα c) Θεόν. d) Ἄξιόν σε ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς e) αἰσίαις, Υἱὲ Θεοῦ, ζωὴν ὁ διδούς, f) διὸ ὁ κόσμος σε δοξάζει.

Hymnus Veſpertinus.

Lumen hilare ſanctæ gloriæ immortalis Patris Cœleſtis, Sancti, Beati, JEſu Chriſte, quum ad ſolis occaſum pervenerimus, lumen cernentes Veſpertinum, laudamus Patrem & Filium & Spiritum Sanctum Deum. Dignus es tempore quovis ſanctis vocibus celebrari, Fili Dei, Vitæ dator, quapropter mundus Te glorificat.

Alia προσφώνησις & εὐχαριστία ἐπιλύχνιος in Conſtitut. Apoſtolicis VIII. 36. ſeq. Præter quam in iisdem Conſtitutt. II. 59. vespere dicendus commendatur Pſalmus CXL. (Hebr. 141.) ἐπιλύχνιος ideoque Græcis dictus, & cum hymno ſive εὐχαριστία ἐπιλυχνίου perperam confuſus à ſummo Viro Jacobo Uſſerio: mane vero Pſalmus LXII. (Hebr. 63.) Confer utroque in loco Cotelerium.

a) αἰνοῦμεν. Baſilius.
b) καὶ υἱὸν, Baſil & ad finem Pſalterii in Bibl. Bodl.
c) Θεὸν, Baſil. & Pſalter.
d) ἄξιος εἶ, Pſalter.
e) ὁσίαις. id.
f) δι' οὗ κόσμος ἑορτάζει. id.

titiis *S. Timothei Actis* quæ ad hunc Polycratem falso referuntur, dixi in Codice Apocrypho N. T. p. 812 sq. Excerpta ex hoc scripto refert Photius cod. 254. nullo laudato nomine autoris, sed tantum hoc titulo: Ἐκ τῆς μαρτυρικῆς Τιμοθέου τοῦ Ἀποστόλου συγγραφῆς. Et Joh. Bollandus a) testatur nullum autoris nomen in Græcis codicibus esse præfixum, licet habent illud latina exemplaria jam à Sigeberti Gemblacensis usque ætate, hic enim cap. 3. libri de Scriptoribus Ecclesiasticis, *Polycratem* Ephesiorum Episcopum affirmat historiam de martyrio Timothei conscripsisse. Quod libenter credit Bollandus, atque Polycrati Ephesino, scriptori circa extremum secundi à Christo nato seculi claro illa Acta vindicat. Verum solidioribus argumentis ductus eadem longe post Polycratis illius tempora, seculo sexto aut fortasis quinto, à quodam Ephesinæ Ecclesiæ homine conscripta esse contendit Tillemontius T. 2. memor. ad H. E. p. 265. seq. 475. seq. Polycrati etiam abjudicant Baronius ad Martyrolog. Rom. 24. Jan. Aubertus Miræus notis ad Sigebertum, Vossius de Hist. Græcis p. 207. Gvil. Caveus in vita Timothei p. 50. seq. editionis Anglicanæ & in Historia literaria, Hermannus Witsius in Exerc. de Timotheo, T. 2. Misc. sacr. aliique. Vide etiam Petrum Halloixium in vitis Patrum Orientalium T. 1. p. 559. Acta martyrii Timothei scripta à Simeone Metaphraste nihil aliud sunt quam Polycrati tributorum liberior paraphrasis, neque verisimilis est sententia Leonis Allatii b) qui etiam altera illa adscribit eidem Simeoni, cum ante Simeonem à Photio lecta fuerint. Edita sunt utraque à Bollando, c) priora Polycrati tributa plus simplici vice inter vitas sanctorum vulgata habentur etiam latine in Petri Pithœi Miscellaneis Ecclesiasticis, editis una cum Francisci Pithœi Codice veteris Canonum Ecclesiæ Romanæ Paris. 1687. fol.

24. ATHENOGENES Martyr; de quo Martyrologia & Acta Sanctor. 18. Januar. *Hymnum* adstantibus, jam ad ignem festinans reliquisse traditur, in quo Spiritum S. Deum celebravit teste Basilio de Spiritu S. c. 29. Ab hoc Athenogenis hymno differte eodem loco di-

a) Ad 24. Januar. T. 2. Act. Sanctor. p. 566.

b) Lib. de Simeonum scriptis p. 126.

c) Latine tantum, non etiam Græce, ut affirmat Clariss. Caveus in Hist. literar. ubi de Polycrate.

ſtingvit Baſilius hymnum antiquiſimum vespertinum, cujus auctorem ait ſe ignorare, & qui ille ipſe videtur quem hodie adhuc in uſu habet Eccleſia Græca, & Athenogeni male tribuunt viri docti, ut Goarus p. 32. ad Evchолog. & Græci in Horologio. Alii minus etiam veriſimiliter auctorem putarunt *Sophronium* Patriarcham Hieroſol. Baſilio longe juniorem. Confer Thomæ Smithi Miſcellanea priora Lond. 1686. 8. edita p. 152. è quo Hymnum illum veſpertinum Græcorum, brevis enim eſt, una cum matutino, quem & ipſum ſine cauſa Athenogeni viri docti tribuunt, integrum apponere juvat, licet utrumque etiam dedit Uſſerius diſſ. de ſymbolo Apoſtolico Rom. Eccleſiæ vetere, Oxon. 1660. 4. p. 33. De hymno Clementis Alex. quem Antigeni (Athenogeni, credo, ſcribere voluit) adſcribit Cangius, dixi ſupra p. 104. Apud Epiphanium autem LXIV. 21. pro Athenogene nomen Athenagoræ reponendum eſſe, multi jam poſt Leopardum docuerunt & ipſe monui ſupra p. 85.

ὕμνος ἑσπερινός.

Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης ἀθανάτου Πατρὸς οὐρανίου, ἁγίου, μακαρίου, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινόν, a) ὑμνοῦμεν Πατέρα, b) Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα c) Θεόν. d) Ἄξιόν σε ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς e) αἰσίαις, Υἱὲ Θεοῦ, ζωὴν ὁ διδούς, f) διὸ ὁ κόσμος σε δοξάζει.

Hymnus Veſpertinus.

Lumen hilare ſanctæ gloriæ immortalis Patris Cœleſtis, Sancti, Beati, JEſu Chriſte, quum ad ſolis occaſum pervenerimus, lumen cernentes Veſpertinum, laudamus Patrem & Filium & Spiritum Sanctum Deum. Dignus es tempore quovis ſanctis vocibus celebrari, Fili Dei, Vitæ dator, quapropter mundus Te glorificat.

Alia προσφώνησις & εὐχαριστία ἐπιλύχνιος in Conſtitutt. Apoſtolicis VIII. 36. ſeq. Præter quam in iisdem Conſtitutt. II. 59. veſperi dicendus commendatur Pſalmus CXL. (Hebr. 141.) ἐπιλύχνιος ideo à Græcis dictus, & cum hymno ſive εὐχαριστία ἐπιλυχνίου perperam confuſus à ſummo Viro Jacobo Uſſerio: mane vero Pſalmus LXII. (Hebr. 63.) Confer utroque in loco Cotelerium.

*Ver-

a) αἰνοῦμεν. Baſilius.
b) καὶ υἱόν, Baſil & ad finem Pſalterii in Bibl. Bodl.
c) Θεοῦ, Baſil. & Pſalter.
d) ἄξιος εἶ, Pſalter.
e) ὁσίαις. id.
f) δι' οὗ κόσμος ἑορτάζει. id.

* Verba Baſilii hæc ſunt: δόξῃ τῆς παρρησίας ἡμῶν μὴ σιωπῇ τὴν χάριν ἔ ἱσταμένῃ φωτὸς δέχεσθε &c. *Viſum eſt Patribus noſtris veſpertini luminis gratiam benedictionemque ſilentio excipere, ſed nunc ut apparuit, agere gratias. Quis enim ſubito exortum lucernæ lumen quo diutius in tenebrarum abſimo ſub lucerna, ſive ſub modio latuerit, ſine ſplendoris ingratitudine, ſinet ut ſit, dicere non poſſumus. Populus tamen multum profert vocis, neque cuiquam vifi ſunt imperatorem commutare qui dicunt; αἰνῶμεν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα Θεοῦ. Laudamus Patrem & Filium & DEI.* Subjungit deinde: *εἰ δέ τις καὶ τὸν ὕμνον ἐδιηγείται ἅγιος &c. Quod ſi quis etiam novit Athenogenis hymnum, quem tanquam aliud aliquod ἐξαίρετον παλαιδίλιονὶ mundo τοῦ σύμπαντος κόσμου ἐκτῷ δὲ qui præſentes aderant reliquit; ſoſtratus jam ad conſummationem martyrii per ignem, is nunc & Martyrum ſanctorum de Spiritu.*

Ὕμνος ἑσπερινός.	Hymnus Veſpertinus.
Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Ὑμνοῦμέν σε, εὐλογοῦμέν σε, προσκυνοῦμέν σε, δοξολογοῦμέν σε, εὐχαριστοῦμέν σοι διὰ τὴν μεγάλην σου δόξαν. Κύριε βασιλεῦ ἐπουράνιε, θεὲ πάντων παντοκράτωρ. Κύριε υἱὲ μονογενὲς, Ἰησοῦ χριστὲ καὶ ἅγιον πνεῦμα. Κύριε ὁ θεὸς, ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, πρόσδεξαι τὴν δέησιν ἡμῶν. Ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, ἐλέησον ἡμᾶς, ὅτι σὺ εἶ μόνος ἅγιος, σὺ εἶ μόνος κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰς δόξαν θεοῦ πατρός, ἀμήν.	Gloria in excelſis Deo, & in terra Pax, Hominibus bonæ voluntatis. Laudamus Te, Benedicimus Te, Adoramus Te, Glorificamus Te, Gratias agimus Tibi, propter magnam gloriam Tuam. Domine Deus, Rex cœleſtis, Deus Pater Omnipotens. Domine Fili unigenite JEſu Chriſte, Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris, qui tollis peccata mundi, Miſerere nobis. Qui tollis peccata mundi, ſuſcipe deprecationem noſtram. Qui ſedes ad dextram Patris, Miſerere nobis. Quoniam Tu ſolus ſanctus, Tu ſolus Dominus, Tu ſolus altiſſimus JEſu Chriſte, cum Sancto Spiritu, in gloria DEI Patris. Amen.

Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐλογοῦμέν σε, καὶ αἰνοῦμεν τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Καταξίωσον κύριε καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην

exstant, quæ ex Hieronymo in Matthæi XXIV. & Mosé Barcepha III. 1. de paradiso exhibet Grabius T. 1. spicilegii Patrum. p. 207. seq. Simonis *cum Petro Apostolo disceptationem* sive ἀντιῤῥητικὰς λόγους ut vocant Dionysio lib de divinis Nom. c. 6. refert præter Pseudo-Marcellum falsumque Abdiam Pseudo-Clemens in recognitionum libro 2. De Simonitarum & aliorum Hæreticorum falsis *Evangeliis*, videat lector si tanti est quæ collegi pridem in Codice Apocrypho Novi Test. quemadmodum & de CERINTHI *Apocalypsi*.

DOSITHEI Samaritani libros à Dositheanis sua ætate jactatos memorat Origenes Tomo XIII. in Johannem p. 249. Legit etiam Eulogius apud Photium, qui videndus Cod. 230. pag. 466. 467. 468.

NICOLAITARUM βιβλία τινὰ ἐξ ὀνόματος. Τοῦ ἰαπλὴ βαεὼθ ποιησευόμενα detestatur Epiphanius XXV. 3. p. 78.

BASILIDIS Alexandrini † *Evangelium* atque *libri* 24. ἐξηγητικῶν *sive Commentariorum* in illud Evangelium, itemque *Prophetarchæ* & *Barcoph*, atque *Odæ* veteribus memorantur, de quibus scripsit vide Valesium ad Eusebii IV. 7. Caveum ad A. 112. atque inprimis Grabii spicilegium T. 2. p. 37. seq. qui fragmenta etiam à se collecta exhibet ex Clemente Alex. Origene atque Archelai disp. cum Manete. Basilidianorum mira sigilla ac mysticæ figuræ passim adhuc in veteribus gemmis exstant, quales exhibent vel illustrant Johannis Chifletii Abraxas Proteus, Kircherus T. 2. Oedipi part. 2. p. 459. seq. Joannes Macarius in disquisitione postuma de gemmis Basilidianis, Godefridus Wendelinus Epistola ad Jo. Chifletium, Georgius Franc. in diss. de Abracadabra Sereni Sammonici, Montfauconus p. 180. Palæographiæ Græcæ. ISIDORUS Basilidis filius scripserat libros ἠθικῶν in Prophetam Παρχὼρ sive Βαρχωφ à patre suo confectum, & librum περὶ προσφυοῦς ψυχῆς, & ἠθικὰ sive παραινέσεις, ex quibus fragmenta à Clemente Alex. & Epiphanio servata exhibet & illustrat Grabius T. 2. spicilegii p. 65. seq.

VALENTINI etiam fragmenta idem p. 50. seq. emendatiora exhibet, scripserat enim ille *Psalmos*, *Epistolas*, *Homilias* & *Evangelium*. Num librum etiam qui *Sophia* inscriptus fuerit, nescio: satis firmiter probetur ex his Tertulliani c. 2. adversus Valentinianos De-

† Alius Basilides Pentapolitanus Episcopus, ad quem scripsit Dionysius Alex. Alius Basilides Paphlago, de quo Basilius Epist. 72. 73.

27. MAXIMUS de quo Nicephorus IV. 35. Hiſt. ex Euſebii V. 27. Μάξιμος ἡ τῷ ἀδομένῳ ζητήμασι τοὺς αἱρεσιώτας, πόθεν ἡ κακία, καὶ πῶς ἐξ ἀγαθοῦ ὑπάρχων τὴν ὕλην, λύσεις ἀναμφιβόλους παρέχει. *Unde malum, & quod materia à DEO facta ſit.* Hieron. c. 47. Vide infra ubi de Dialogo Origeni tributo contra Marcionitas. Rufinus Euſebii interpres & Honorius *Maximinum* vocat, quo nomine fuit illa ætate Epiſcopus Antiochenus.

28. CANDIDUS *in Hexaëmeron* ſcripſit teſte Euſebio V. 27. & Hieronymo c. 48. ac primus quidem ſi Nicephoro credimus. Sed præter Philonem Judæum hoc jam fecerat Juſtinus Martyr, ut ſupra notare me memini.

29. APION, itidem *in Hexaëmeron*. Euſeb. & Hieron. c. 49. Male *Appius* apud Rufin.

30. SEXTUS, quem *de reſurrectione* ſcripſiſſe Euſebius V. 27. & Hieron. c. 50. referunt: forte eſt ille Eccleſiaſticus Philoſophus Sextus, quem laudat S. Maximus ad c. 5. Dionyſii de Myſtica Theol. T. 2. p. 55.

31. ARABIANUS ſub Imp. Severo inter ſcriptores Chriſtianos clarus, licet nec Euſebius V. 27. nec Hieronymus c. 31. argumentum ejus monumentorum prodidit. Male *Bnbianus* Βραβιανὸς in Hieronymi & Sophronii Codicibus.

32. JUDAS *de LXX. hebdomadibus* Danielis ſcripſit & χρονογραφίαν perduxit usque ad Annum decimum Severi h. e. CHRISTI 202. Euſeb. VI. 7. Hieron. c. 52. ubi *ſuperiorum temporum* non eſt intelligendum de temporibus LXX. hebdomades præcedentibus, nihil enim tale apud Euſebium.

De HÆRETICIS primi & ſecundi à CHRISTO nato ſeculi, eorumque erroribus differere non eſt mei inſtituti, & in omnium manibus ſunt quæ de illo argumento commentati ſunt etiam noviſſime viri Clariſſimi Tillemontius, Natalis Alex. & Nourrius in Apparatu ad Bibl. Patrum, & Ittigius noſter in diſſertatione de Hæreſiarchis ævi Apoſtolici & Apoſtolico proximi, Lipſ. 1690. 4. ejusque appendice, ibid. 1696. 4. Quoniam vero iidem Hæreſiarchæ etiam monumenta quædam reliquiſſe traduntur, univerſa licet hodie deperdita, eorum brevem elenchum hoc loco ſubjicere juvat.

SIMONIS Magi & CLEOBII ἰώδη βιβλία memorantur in Conſtitutt. Apoſtol. VII. 16. Ex Simonianis pauca fragmenta exſtant

Epiſcopum Paderbornenſem, quas ſi placet vide p. 28. ſeq. Montani ſcholæ deberi partem *Oraculorum* quæ velut *Sibyllina* hodie circumferuntur, virorum quorundam doctisſimorum ſed parum veriſimilis elucubratio, ut notavi ſupra lib. I. c. 33. n. 16 Pauca quædam Prophetiarum Montani fragmenta apud Epiphan. hæreſi XLVIII.

PROCLUS ſive PROCULUS qui *contra Valentinianos* ſcripſit teſte Tertull. c. 5. contra Valentinianos, *virginis ſenectæ & Chriſtianæ eloquentiæ dignitas*, idem Montani aſſecla, in Theodorii codicibus male Patroclus, quem Cajus teſte Photio Cod. 48. & Euſeb. II. 25. III. 31. Hiſt. impugnavit. Confer Stephanum le Moyne not. ad Varia ſacra p. 939. 943.

JULII CASSIANI, qui Valentini diſcipulus & Doctarum promachus fuit, ἐξηγητικῶν volumina & librum περὶ ἐγκρατείας ἢ περὶ ἐυνουχίας memorat, ex iisque nonnulla producit Clemens Alexandrinus.

De PHILUMENÆ *revelationibus* ſive Φανερώσεσι quas ejectavit APELLES, & de Apellis ipſius *libris Syllogismorum* adverſus Moſis hiſtoriam, quorum duodequadrageſimum allegat Ambroſius lib. de Paradiſo c. 5. vide B. Ittigii diſſ. de hæreſiarchis p. 158. Meminit etiam Origenes Homilia 2. in Geneſin: *Apelles diſcipulus Marcionis, ſed alterius hæreſeos magis quam ejus, quam à Magiſtro ſuſcepit, inventor extitit. Is dum aſſignare cupit ſcripta Moſis nihil in ſe Divinæ ſapientiæ, nihilque Sancti Spiritus continere, exaggerat hujusmodi dicta &c.* Omitto de falſo Apellis Evangelio, quod Hieronymus procemio in Matth. commemorat ſive de corruptione ſacris Evangeliorum libris ab Apelle illata, quam alteri etiam Marcionis diſcipulo LUCANO tribuit Origenes 2. contra Celſum p. 77. μεταχαράξαντας δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ἄλλως ὡς οἶδα ἢ τοὺς ἀπὸ Μαρκίωνος, καὶ τοὺς ἀπὸ Οὐαλεντίνου ὁμοίως ἢ καὶ τοὺς ἀπὸ Λουκανοῦ. Hic utrum idem ſit cum LUCIO ſive *Lucio Charino*, Apocrypharum *Periodorum Apoſtolicarum* auctore, quas recenſet Photius Cod. 114. & de quibus in Codice Apocrypho Novi Teſt. à me dictum eſt, eruditi viderint.

De HERMOGENE ac THEODOTO nihil habeo quæ addam clariſſimi Cavei obſervatis, iisque quæ de Theodotis ſupra in Clemente Alexandrino dicta ſunt. Itaque jam ad tertii à CHRISTO nato ſæculi ſcriptores Chriſtianos progredi juvat.

XXV. S. HIPPOLYTUS Doctor Ecclesiæ γλυκύτατος καὶ ἐναργέστατος * *dulcissimus & perspicuus maxime*, discipulus S. Irenæi, ut Hippolyto ipso teste Photius Cod 121. scribit: Sed quod ibidem Origenis a) familiarem & ἐγγραφέστην facit, licet suffragio Syncelli p. 358. confirmetur, error est ex male intellectis Eusebii VI. 23. & Hieronymi c. 61. Catalogi, verbis haustus, atque ab Valesio ad Euseb. & Huetio in Origenianis p. 11. confutatus. Similiter parum exploratum, quod recentiores quidam b) nescio quo auctore tradunt Hippolytum Clementis Alex. fuisse discipulum. Cumque Episcopum c) fuisse constet, nomen urbis Eusebius tacuit, Hieronymus scire se potuisse negavit. Portus Romani, non Ostiensis in Italia sed celebris in Arabia hoc nomine emporii Episcopatum gessisse doctissimi Viri Stephani le Moyne conjectura est, qui de Hippolyto ejusque Scriptis copiose disseruit in prolegomenis notisque ad Varia Sacra, & præter Tillemontium ac Caveum de hoc est consulendus. Idem Arabem natione fuisse contendit, & ultra Alexandri Severi tempus ad Philippi Arabis usque d) (qui A. C. 244. regnare cœpit) Imperium ætatem produxisse. Martyrium Hippolyti aquis ut ajunt mersi celebrant Martyrologia 22. Augusti. Prudentius autem hymno XI. περὶ στεφάνων trium Hippolytorum Martyrum e) inter se confudisse arguitur à Baronio ad Martyrolog. Chamillardo & Cellario ad Prudentium, Caveo, Sam. Basnagio aliisque, licet omnia ad unum Portuensem referenda contendit Theodoricus Ruinartus, qui illum Prudentii hymnum cum notis suis exhibet in Actis selectis Martyrum p. 155. seq. Epistolæ Dionysii Alex. Romam ἀφ' ἱστορίας perlatæ meminit Eusebius extremo libri VI. Hist.

* Chrysost. homil. de Pseudoprophet. T. 6. p. 401.

a) Vide supra in Clemente Alex. Baronium ad A. C. 229.

b) Origene præsente homiliam de laudibus JESU CHRISTI habuisse Hippolytum scribit Nicephorus IV. 31. Hist. & ante eum Hieronymus c. 61. Catalogi.

c) Coteler. T. 2. monument. p. 639.

d) Admodum ætate profectum Hippolytum fuisse oportet, S. Irenæi discipulum, si Philippi Arabis ætatem attigit. Neque martyrium apte convenit temporibus Philippi, quod alii vel ad A. C. 230. Alexandri Severi IX. vel (ut Dodwellus diss. XI. Cyprian. §. 49.) ad A. C. 235. Maximini I. vel plane ad 250. sub Decio collocant. Certe Noëti hæresin perstrinxit Hippolytus, quam non multo prius erupisse Epiphanius testatur. Vide Tillemontium in Hippolyti vita, & in hæresi Noëti.

e) Hippolyti Antiocheni presbyteri, Hippolyti militis quem S. Laurentius baptizavit, & Hippolyti Portuensis. Vide Baron. ad Martyrolog. Rom. 30. Jan. & 13. ac 22. Augusti, Chamillard. ad Prudentium p. 278.

I. A. C. 1551. non procul ab æde Laurentiana ad urbem Romam effoſſum antiquum marmor, atque Cardinalis Cervini (poſtea Marcelli II. Pontif. Max.) ſtudio collocatum in Bibl. Vaticana, in quo ſtatua ſedens Epiſcopi, & deſcriptus ex utroque latere ſedis ſive cathedræ litteris Græcis, præter Catalogum ſcriptorum Hippolyti *Canon Paſchalis*, periodi XVI. Annorum, incipiens ab Anno I. Alex. Severi, qui eſt CHRISTI 222. Hic *Græce* primùm editus atque illuſtratus eſt à *Joſepho Scaligero* * VII. de emendat. temporum p. 721. inſertus etiam ex *Pighii* Apographo, ſed ſine notis, theſauro Inſcriptionum *Gruteri* p. CXL. ſeq. Latine cum commentario *Ægidii Bucherii*, & veterum de Hippolyto teſtimoniis prodiit in Bucherii doctrina temporum Antwerp. 1634. p. 295. Sed præter Petavium II. 61. doctrinæ temporum, inprimis conferenda *Franciſci Blanchini* Veronenſis doctiſſima diatriba, quâ canonem hunc Paſchalem Scaligero & Bucherio minus intellectum illuſtrat felicisſime. Rom. 1703. fol. Titulus libri eſt: *De Calendario & Cyclo Cæſaris, ac de Paſchali Canone S. Hippolyti Martyris diſſertationes duæ, ad Clementem XI. Pontificem Max.* Per vocabula ἐτῶν ἐφημερῶν, ἔσδρα, ἔξοδος, ἰωσίας &c. non lectiones Paſchales denotantur ut viris doctis f) perſvaſum, ſed Paſchata ipſa in V. T. memorata, & ſecundum Hippolyti Canonem certis aſſignata terminis. Aſtronomus etiam ſagacisſimus *Jo. Dominicus Caſſinus* in Academia Regia Pariſ. A. 1696. animadverſiones ſuas in Hippolyti Canonem è ſcripto recitavit, de quibus vide Jo. Baptiſtam du Hamel in Regiæ ſcientiarum Academiæ Hiſtoria lib. IV. p. 414. ſeq. Adeundus etiam Henricus Noris diſſ. 2. de Epochis Syro Macedonum p. 117 - 119. edit. Lipſienſ. Antonius Pagi & Samuel Basnage ad A. C. 222. Meminere Canonis Paſchalis Hippolyti & ἐκκαιδεκαετηρίδος Anatolius Alex. in ſuo Canone Paſchali quem Bucherius edidit. p. 439. Euſebius VI. 22. Hiſt. & ex eo alii, ut Hieron. c. 61. Catalogi, Niceph. IV. 31. Iſidorus VI. 17. Orig. Syncellus p. 358. 315. &c. Euſebii verba ſunt *σύγγραμμα* de Paſchate memorantis: *ἐν ᾧ τῶν χρόνων ἀναγραφὴν ἐκθέμενος, καὶ τὸν*

* Scaligeri opus de emendat. temporum primum vidit lucem Pariſ. A. 1583. fol. deinde correctius recuſum Lugd Bat. ad Plantin. 1598. atque inde Genev. 1629. Gruteri inſcriptiones lucem viderunt ex Commelini officina A. 1600. & nuper cum inſignibus obſervationibus ſplendide recuſæ Amſtelod. 1707.

f) Conſer Tentzelii diſſ. de ritu lectionum ſacrarum §. 19. ſeq. le Moyne not. ad Varia Sacra p. 947. Ephemerides Pariſ. A. 1706. p. 919.

XXV. S. HIPPOLYTUS Doctor Eccleſiæ γλυκύτατος καὶ ἀκριβέστατος * *dulciſſimus & perſpicuus maxime*, diſcipulus S. Irenæi, ut Hippolyto ipſo teſte Photius Cod 121. ſcribit: Sed quod ibidem Origenis a) familiarem & ἐργοδίωκτον facit, licet ſuffragio Syncelli p. 358. confirmetur, error eſt ex male intellectis Euſebii VI, 23. & Hieronymi c. 61. Catalogi, verbis hauſtus, atque ab Valeſio ad Euſeb. & Huetio in Origenianis p. 11. confutatus. Similiter parum exploratum, quod recentiores quidam b) neſcio quo auctore tradunt Hippolytum Clementis Alex. fuiſſe diſcipulum. Cumque Epiſcopum c) fuiſſe conſtet, nomen urbis Euſebius tacuit, Hieronymus ſcire ſe potuiſſe negavit. Portus Romani, non Oſtienſis in Italia ſed celebris in Arabia hoc nomine emporii Epiſcopatum geſſiſſe doctiſſimi Viri Stephani le Moyne conjectura eſt, qui de Hippolyto ejusque Scriptis copioſe diſſeruit in prolegomenis notisque ad Varia Sacra, & præter Tillemontium ac Caveum de hoc eſt conſulendus. Idem Arabem natione fuiſſe contendit, & ultra Alexandri Severi tempus ad Philippi Arabis usque d) (qui A. C. 244. regnare cœpit) Imperium ætatem produxiſſe. Martyrium Hippolyti aquis ut ajunt merſi celebrant Martyrologia 22. Auguſti. Prudentius autem hymno XI. περὶ στεφάνων de Martyrio Hippolytorum Martyrum e) inter ſe confudiſſe arguitur à Baronio ad Martyrolog. Chamillardo & Cellario ad Prudentium, Caveo, Sam. Basnagio aliisque, licet omnia ad unum Portuenſem referenda contendit Theodoricus Ruinartus, qui illum Prudentii hymnum cum notis ſuis exhibet in Actis ſelectis Martyrum p. 155. ſeq. Epiſtolæ Dionyſii Alex. Romam ἀφ' ἱστολῆς perlatæ meminit Euſebius extremo libri VI. Hiſt.

a) Chryſoſt. homil. de Pſeudoprophet. T. 6. p. 407.

b) Vide ſupra in Clemente Alex. Baronium ad A. C. 229.

c) Origene præſente homiliam de laudibus JESU CHRISTI habuiſſe Hippolytum ſcribit Nicephorus IV, 31. Hiſt. & ante eum Hieronymus c. 61. Catalogi.

d) Coteler. T. 2. monument. p. 639.

e) Admodum ætate profectum Hippolytum fuiſſe oportet, ſi Philippi Arabis ætatem attigit. Neque martyrium apte ſuccenſet temporibus Philippi, quod alii vel ad A. C. 230. Alexandri Severi IX. vel (ut Dodwellus diſſ. XI. Cyprian. §. 49.) ad A. C. 235. Maximini I. vel plane ad 250. ſub Decio collocant. Certe Noëti hæreſin perſtrinxit Hippolytus, quam non multo prius erupiſſe Epiphanius teſtatur. Vide Tillemontium in Hippolyti vita, & in hæreſi Noëti.

e) Hippolyti Antiocheni presbyteri, Hippolyti militis quem S. Laurentius baptizavit, & Hippolyti Portuenſis. Vide Baron. ad Martyrolog. Rom. 30 Jan. & 13. ac 22. Auguſti, Chamillard. ad Prudentium p. 278.

I. A. C. 1551. non procul ab æde Laurentiana ad urbem Romam effoſſum antiquum marmor, atque Cardinalis Cervini (poſtea Marcelli II. Pontif. Max.) ſtudio collocatum in Bibl. Vaticana, in quo ſtatua ſedens Epiſcopi, & deſcriptus ex utroque latere ſedis ſive cathedræ litteris Græcis, præter Catalogum ſcriptorum Hippolyti *Canon Paſchalis*, periodi XVI. Annorum, incipiens ab Anno I. Alex. Severi, qui eſt CHRISTI 222. Hic *Græce* primùm editus atque illuſtratus eſt à *Joſepho Scaligero* * VII. de emendat. temporum p. 721. inſertus etiam ex *Pighii* Apographo, ſed ſine notis, theſauro Inſcriptionum *Gruteri* p. CXL. ſeq. Latine cum commentario *Ægidii Bucherii*, & veterum de Hippolyto teſtimoniis prodiit in Bucherii doctrina temporum Antwerp. 1634. p. 295. Sed præter Petavium II. 61. doctrinæ temporum, inprimis conferenda *Franciſci Blanchini* Veronenſis doctiſſima diatriba, quâ canonem hunc Paſchalem Scaligero & Bucherio minus intellectum illuſtrat felicisſime. Rom. 1703. fol. Titulus libri eſt: *De Calendario & Cyclo Cæſaris, ac de Paſchali Canone S. Hippolyti Martyris diſſertationes duæ, ad Clementem XI. Pontificem Max.* Per vocabula ἐν ἑξήμερα, Ἕσδρα, Ἔξοδος, ἰωσίας &c. non lectiones Paſchales denotantur ut viris doctis f) perſvaſum, ſed Paſchata ipſa in V. T. memorata, & ſecundum Hippolyti Canonem certis aſſignata terminis. Aſtronomus etiam ſagacisſimus *Jo. Dominicus Caſſinus* in Academia Regia Pariſ. A. 1696. animadverſiones ſuas in Hippolyti Canonem è ſcripto recitavit, de quibus vide Jo. Baptiſtam du Hamel in Regiæ ſcientiarum Academiæ Hiſtoria lib. IV. p. 414. ſeq. Adeundus etiam Henricus Noris diſſ. 2. de Epochis Syro Macedonum p. 117 - 119. edit. Lipſienſ. Antonius Pagi & Samuel Basnage ad A. C. 222. Meminere Canonis Paſchalis Hippolyti & ἐνναεσκαιδεκαετηρίδος Anatolius Alex. in ſuo Canone Paſchali quem Bucherius edidit. p. 439. Euſebius VI. 22. Hiſt. & ex eo alii, ut Hieron. c. 61. Catalogi, Niceph. IV. 31. Iſidorus VI. 17. Orig. Syncellus p. 358. 315. &c. Euſebii verba ſunt σύγγραμμα de Paſchate memorantis: ἐν ᾧ τῶν χρόνων ἀναγραφὴν ἐκθέμενος καὶ τινα ἀπο-

* Scaligeri opus de emendat. temporum primum vidit lucem Pariſ. A. 1583. fol. deinde auctius recuſum Lugd Bat. ad Plantin. 1598. atque inde Genev. 1629. Gruteri inſcriptiones lucem viderunt ex Commelini officina A. 1600. & nuper cum inſignibus obſervationibus ſplendide recuſæ Amſtelod. 1707.

f) Conſer Tentzelii diſſ. de ritu lectionum ſacrarum §. 19. ſeq. le Moyne not. ad Varia Sacra p. 947. Ephemerides Pariſ. A. 1706. p. 919.

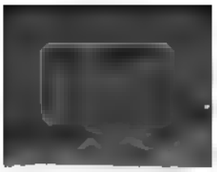

πάσης ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ πάσχα προθεὶς ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τὰς χρόνους περιγράφει. Ex quibus apparet Canonem hunc fuiſſe clauſulam operis de Paſchate, in quo demonſtrationes temporum Paſchatis celebrandi Hippolytus digeſſerat usque ad primum Alex. Severi annum, à quo Canon incipit. λόγον πρώτον περὶ τοῦ ἁγίου πάσχα συγγράμματος laudat, & quædam ex illo affert Chronicon Alex. p. 6. edit Cangii. Hippolyti memorata in laterculo marmoreo ἀπόδειξις χρόνων τοῦ πάσχα κατὰ τὰ ἐν τῷ πίνακι eſt ipſe Canon Paſchalis. At χρονικὸν deſinens in Alexandro Severo, magnam partem ſupereſſe videtur adhuc latine, editumq; eſt à Labbeo nihil tale ſuſpicante T. 1. Bibl. novæ MSS. Pariſ. 1657. fol. p. 298-309. atque emendatius à Cangio ad calcem Chronici Paſchalis p. 413. Adde collectionem Hiſtoricam ex Anonymo qui ſub Alexandro Severo vixit apud Caniſium T. 2. Antiqv. Lect. & Schelſtratenum in Tomo 1. Antiquitat. Eccleſ. illuſtratæ p. 521. ſeq. ac quæ præter Cangium in præf. Thomas Galeus apud Caveum parte 2. Hiſt. literar. & Dodwellus diſſ. de ſucceſſ. Pontif. p. 200. ſeq.

2. Ἀπόδειξις περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου ad Theophilum quendam, è Codice Rhemenſi & Ebroicenſi Græce typis luculentis edita Pariſ. 1661. 8. à *Marquardo Gudio* g) Holſato poſtea potentiſſ. Daniæ Regi à Conſiliis. Confer Gudii Epiſtolas p. 49. ſeq. ubi variarum lectionum mentio quas ex Italia attulit Ewaldus Rulæus, Harlemenſis: & Epiſtolas *Tan. Fabri* libro 2. Epiſt. 70. p. 323. ſeq. qui multis locis librum illum emendat atque illuſtrat, a *Combefiſio* etiam cum latina verſione & notis ſuis vulgatum in Auctario noviſſimo Bibliothecæ Patrum Pariſ. 1672. fol. T. 1. p. 26. & latine recuſum in Bibl. Patrum Lugd. 1677. T. 27. p. 1. *De Antichriſto* ſcriptum Hippolyti memorat Hieronymus in Catalogo c. 61. & Photius Cod. 202. qui λόγον περὶ Χριστοῦ καὶ ἀντιχρίστου vocat. Quod autem Hippolyti nomine *Jo. Picus* Græce & Latine Pariſ. 1557. 8. in lucem dederat *de Conſummatione Mundi ac de Antichriſto & ſecundo adventu Domini* περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου καὶ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου

g) Batavum vocat Combefiſii exemplo Tillemontius T. 3. memor. Hiſt. Eccleſ. parte 2. p. 18. At Caveus parte 2. Hiſt. literar. Hamburgenſem, uterque minus recte. Fallitur etiam in eo doctiſſimus Caveus, quod Hippolyti expoſitionem in Suſannam à Gudio editam ſcribit. Cum autem ille de Antichriſto liber ab eo vulgatus eſſet, Combefiſius A. 1662. in Bibl. Concionatoria T. 1. p. 19. *Produxit*, inquit, *anno ſuperiori ingenium ſupraque ætatem erudatus ac literarum abſidus adoleſcens Marquardus Gudius* περὶ τοῦ Θεοῦ *minus ſuſpectum Hippolyti opus, ſeque antiquo Epiſcopo dignum & Martyre.* Ex Epiſtolis Gudii p. 17. conſtat Petrum de Marca & Henricum Valeſium ipſi ut hoc Hippolyti opuſculum ederet, auctores fuiſſe.

ς ἐις τὴν δευτέραν παρουσίαν τ̃ Κυρίου ἡμῶν Ἰησ̃ Χριστ̃, eodem Combefisio judice *sequioris Græciæ monumentum est, ac plane stramineum, nihil ævi illius sinceritatem redolens, aut venam magni cum simplicitate Theologi sæpe in Scripturis versati.* Grotius Appendice de Antichristo p. 60. *mirint*, inquit, *lectores esse suppositicium, nam nomina usurpat quarto demum sæculo recepta.* Recusa Pici versio latina est Colon. 1563. 8. apud Maternum Cholinum, & ad calcem Justini Mart. Paris. 1575. & in Bibliothecis Patrum cujuscunq; editionis: etiam Græce & Latine in auctario Bibl. Patrum Ducæano Paris. 1624. T. 2. Gallice interpretatus fuit Nicolaus le Clerc, Paris. 1566. & 1579.

3. *De Susanna & Daniele* fragmenta, è Catena MS. edit. Græce à *Combefisio* cum latina versione T. 1. auctar. noviss. Bibl. Patrum p. 50-56. & latine ex Combefisii interpretatione T. 27. Bibl. Patrum Lugd. p. 9. *De Daniele* scripsisse Hippolytum Hieronymus c. 61. auctor est, & Photius Cod. 202. ἑρμηνείαν εἰς τὸν Δανιήλ, hoc est εἰς πολλὰ τ̃ Δανιὴλ *in plura Danielis loca*, ut Syncellus p. 358. qui pag. 248. citat Hippolyti γραμμα τὸ κατὰ τὴν Σωσάνναν καὶ τὸν Δανιήλ. Adde p. 250. Hippolyti brevem commentarium *in somnium Nabuchodonosoris*, MS. in Bibl. Chigiana memorat Mabillonius T. 1. musei Italici p. 95. Videfragmentum apud Anastasium Sinaitam quæst. 48. & quæ Hieronymus refert in c. IX. Danielis ex Hippolyto de LXX. hebdomadibus. Apud Chaldæos quoque ferri Hippolyti expositionem in Danielem minorem & Susannam testatur Hebed JEsu, num. 16. Catalogi.

4. *Demonstrationem adversus Judæos* Ἀπόδειξιν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους sive ejus fragmentum latine ex *Francisci Turriani* versione vulgavit *Masvinus* in Apparatu sacro, ubi de Hippolyto differit. Venet. 1603. Colon. 1608. fol. & novissime *Carolus Josephus Imbonatus* Mediolanensis in Bibliotheca latino-Hebraica Rom. 1694. fol. p. 74.

5. *De DEo trino & uno & de Mysterio incarnationis contra hæresin Noëti.* b) Sub Homiliæ nomine latine edidit ex sua versione *Gerardus Vossius* Tungrensis, ad calcem Gregorii Tavmaturgi, Mogunt. 1604. 4. p. 58-68. notis etiam subjectis. Atque inde sine notis prodiit in Bibl. Patrum Colon. 1618. & Lugd. 1677. Tomo 3. & in supplemento Morelliano Paris. 1639. T. 1. pag. 620. Videndum ab -fuerit

b) Epiphanium Hæresi 57. quæ est Noëtianorum ex Hippolyto, licet non nominato, multa ad verbum repetiisse notat Tillemontius, quod forte in Marcione & aliis etiam hæresibus appareret, si Hippolyti opus adversus hæreses in[illegible]

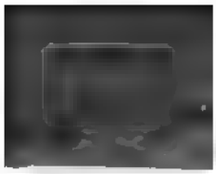

fueritne hæc ultima pars operis Hippolyti *adverſus hæreſes* XXXII. quod teſte Photio Cod. 121. multa ex S. Irenæi ſermonibus ſuccincte tradidit, & à Doſitheanis facto initio, deſiit in Noëtianis. Ex Hippolyti *memoria hæreſium* duo loca ſervavit Gelaſius lib. de duabus naturis. Aliud auctor Chronici Paſchalis quod Alexandrinum vulgo vocant pag. 6. *Contra Nicolaitas* ſcripſiſſe innuit Gobarus apud Phot. cod. 232. & Theodoritus III. 1. de hæret. fab. *Contra Valentinianos* Epiphan. XXXI. 33. *Contra Cajanos* infra num. 27. *Contra Marcionem*, infra num. 16. *Contra Montaniſtas* Gobarus apud eundem Photium. Hippolytum contra hæreſin Noëti Græce edere voluit Holſtenius.

Ex hoc de hæreſibus opere fortaſſis etiam petita fragmenta octo *de Theologia & incarnatione adverſus Beronem* i) & *Helicen* Hæreticos, quæ latine ex *Turriani* verſione primus vulgavit *Henricus Canſius* Ingolſtad. 1604. 4. Tomo V. (non I. ut habet Labbeus) Antiquæ Lect. p. 154. atque inde exhibent Bibliothecæ Patrum Colon. & Lugd. T. 3. ac Pariſ. 1654. T. 4. parte 2. Eadem fragmenta latine pridem vertit Anaſtaſius Apocriſiarius, inque collectaneis Anaſtaſii Bibliothecarii edidit Pariſ. 1620. 8. p. 209. Sirmondus, additis è Turriani Codice Græcis, atque ita Græce & Latine leguntur etiam in Tomo III. Operum Sirmondi Pariſ. 1696. fol. p. 583. Nihil eſſe in his fragmentis Hippolyto vel haud congruens vel indignum video, adeoque aſſentior Bullo, Tillemontio & aliis viris doctis, qui pro genuinis ejus habent. Ex S. Hippolyti *Martyris de ſermone Theologia* ſive *Deitatis* hoc fragmentum affertur in Concilio Lateranenſi A. C. 624. Conſultat. 5. *Velle habet DEus, non enim non velle: quoniam hoc vertilis eſt & eligentis, ſed ſempiternam voluntatem DEI ſequuntur quæ ſunt, cui & facta manent ſalva.*

6. Fragmentum inſigne libri in laterculo marmoreo memorati πρὸς Ἕλληνας καὶ πρὸς Πλάτωνα, ἢ καὶ περὶ τοῦ παντὸς quem Arlenius pridem editurum ſe præfat. ad Joſephum receperat, *Joſepho* ab aliis, vel *Juſtino* Martyri, aut *Irenæo* vel *Cajo* presbytero k) tribu-

tum,

i) De Berone hanc Hippolytus fragmento V. Βήρωνος γάρ τις ἐναγχος μεθ' ἑτέρων τινῶν τὴν Βαλεντίνου φαντασίαν αἱρέσεις χείρονι κακῷ παραπέμψασαν, λέγοντες τὴν μὲν προσληφθεῖσαν τῷ λόγῳ σάρκα γενέσθαι ταὐτηγορὸν τῇ θεότητι διὰ τὴν πρόσληψιν. Pro Ἥλικος Codex Regius & Colbertinus Nicephoti CPol. MS. contra impugnatores Imaginum, à quo & ipſo Hippolyti fragmenta teſte Sirmondo laudantur, legit Ἡλικίων τῶν αἱρετικῶν pro quo ſuſpicor legendum ἡλικιωτῶν, αἱρετικῶν, ut ſenſus ſit: *adverſus Beronem & Hæreticos alios ejus æquales.*

k) Conſer quæ pro hac ſententia Dodwellus diſſ. VI. ad Irenæum p. 463. ſeq.

tum, ſed Hippolyto à viris doctis aſſertum Græce l) ut ex Italia acceperat primus edidit *David Hæſchelius* in notis ad Photium p. 923. Auguſtæ Vindel. 1601. fol. & recuſum Genev. 1613. Rothomag. 1657 fol. Deinde cum ſua verſione *Stephanus le Moyne*, in variis Sacris p. 57 Lugd. Bat. 1685. 1694. 4. Cum eadem interpretatione etiam reddendum dedi in Appendice ad Opera Joſephi Lipſ. 1691. fol. Confer de hoc opere Photium Cod. 48. Ittigium Prolegomenis ad Joſephum ſub fin. & le Moyne not. ad Varia ſacra p. 930. ſeq.

7. Hippolyti *Didaſcalia* quæ in Bibl. Bodlejana inter Codices Baroccianos num. 26. & 185. exſtat manu exarata, teſte Pearſonio Vindic. Ignat. pag. 60. & 62. atque Grabio T. I. ſpicilegii Patrum pag. 285. & *διατάξις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων* ἁλὸς Ἱππολύτου in Bibl. Vindob. de quibus Lambecius Lib. VIII. pag. 429. quasque in lucem edi optat Dodwellus diſſ. ad Irenæum p. 50. & 463. maximam partem jam vulgatæ ſunt in octavo Conſtitutionum Apoſtolicarum libro, quamvis nonnulla aliter quandoque leguntur, *ut* Grabius, monuit, qui p. 286. illa ſpicilegio Patrum tertii ſeculi inſerturum ſe pollicitus eſt. Hoc reſpici putant viri docti in laterculo marmoreo ſcriptorum Hippolyti; ubi *περὶ χαρισμάτων Ἀποστολικῆ παραδόσεως* memoratur. Vide Stephanum le Moyne p. 1076.

8. *Canonum Eccleſiaſticorum* XXXVIII. quos ſub Abulidis ſive Hippolyti nomine habent Æthiopes, capita ſive titulos ex Gallicis Wanslebii latine translatos exhibet Jobus Ludolfus commentario ad Hiſt. Æthiopicam p. 333. 334. Forte his reſpondet ac geminus eſt liber *de regimine** (Eccleſiaſtico puta) quem ſub Hippolyti Epiſcopi nomine in Catalogo librorum Chaldæorum ſive Syrorum num 16. commemorat Hebed JEſu.

9. Hippolyti Epiſcopi *in S. Theophania* edere voluit Hollenius teſte Lambecio T. I. de Bibl. Vindob. p. 111. Eandemque homiliam Chriſtiano Daumio ad manus fuiſſe notat Ittigius in diſſ. de feſto Nativitatis CHRISTI p. 395. poſt appendicem diſſ. de hæreſiarchis. Habuit & Tho. Galeus, teſte Caveo. Incipit: *παύλου μὲν καλὰ καὶ καλὰ λίαν.*

Scripta

l) Non Græce & Latine, ut legas apud Clariſſ. Cavetum.

* Tho. Galeus Hippolyti librum *περὶ ἡγεμονίας* putat eſſe qui ſub Joſephi nomine legitur de Maccabæis *περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ.*

Scripta Hippolyti deperdita, vel certe inedita.

In laterculo marmoreo ſcriptorum Hippolyteorum, obſervationibus Scaligeri & Bucherii, ſed præcipue Stephani le Moyne, Cavei, & quæ apud Caveum leguntur Ed. Bernhardi & Tho. Gallei illuſtrato, præter ea quæ jam num. I. 4. 6. 7. memoravi, nominantur:

10. Εἰς τὰς ψαλμούς. Meminit Hieron. & Niceph. Fragmenta apud Theodoritum dialog. I. & 2. & auctorem Catenæ in Pſalmos quæ MS. in Bibl. Medicea. Operis hujus hypotheſin ſive præfationem MS. ſe habere teſtatus eſt Tho. Galeus. Habuit & Alexander Morus, qui laudat notis ad Novum fœdus, ad Hebr. X. 5. Etiam Hyppoliti expoſitio MS. Pſalmi IX. 24. in Bibl. Bodlejana.

11. Εἰς τὴν ἐγγαστρίμυθον, *de Saule & Pythoniſſa* Hieron. & Niceph.

12. Ἀπολογία ὑπὲρ τῆς κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου καὶ Ἀποκαλύψεως. *De Apocalypſi*, Hieron. & Niceph. Εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ τοῦ Θεολόγου Ἀποκάλυψιν. Syncell. p. 358. *Apologia pro Apocalypſi & Evangelio Johannis.* Hebed JEſu in Catalogo libror. Chaldæor. Commentarium Hippolyti in Apocalypſin Oporinus Principi Palatino Ottoni Henrico donavit, teſte Mich. Neandro in Erotematibus linguæ Hebrææ pag. 454. Cæterum per commentarios in Apocalypſin, Sixto Senenſi etiam memoratos Rivetus II. 11. Crit. S. intelligit librum de Antichriſto, de quo ſupra.

13. Προτρεπτικὸς πρὸς Σεβήρειαν, ad fœminam aliquam nomine Severinam, Sam. Basnage ad A. C. 222. n. 10. ſive ut Steph. le Moyne pag. 1105. Σεβήρου Philippi Arabis conjugem. πρὸς βασιλίδα τινὰ Theodorit. dialog. 2. & 3. Juliam Mammeam intelligit Baronius ad A. C. 229. n. 10.

14. Ὠδαὶ εἰς πάσας τὰς γραφάς. Odæ & carmina in omnes S. Scripturæ libros. εἰς παντοίας παλαιὰς καὶ νέας γραφάς. Syncell. p. 358.

15. Περὶ Θεοῦ, καὶ περὶ σαρκὸς ἀναστάσεως. *De reſurrectione.* Hieron. & Niceph. IV. 31. Sed pro Θεοῦ Ed. Bernhardus & Tho. Galleus malint χριστοῦ, quia de laude Domini Salvatoris homiliam Hippolyti memorant Hieron. & Niceph. IV. 31. Hiſt. Fragmentum ex

Hippolyti περὶ ἀναστάσεως καὶ ἀφθαρσίας apud Anastasium Sinaitam c. 23. Hodegi.

16. Περὶ τ' ἀγαθοῦ καὶ πόθεν τὸ κακόν. Fortasse *contra Marcionem*, quod memorat Euseb. VI. 22. & Hieron. Nicephorus IV. 31. κατὰ τῶν περὶ πρὸς Μαρκίωνα vocat. Laudat & Theodoritus lib. I. de Hæret. fabulis c. 25. Syncell. p. 358.

Laudantur præterea.

17. Εἰς τὴν ἑξαήμερον Euseb. VI. 22. & Hieronymo c. 61. Catalogi. Nicephoro IV. 31. Syncello p. 358. Hippolyti & Basilii vestigiis insistit Ambrosium, in iis quæ de eodem argumento scripsit, notat Hieronymus Epist. 65.

18. Εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον. Euseb. VI. 22. Syncell. pag. 358. Niceph. IV. 31. Vereor ne ex his Eusebii verbis Hieronymus c. 61. commentarium *in Exodum* exsculpserit, licet is separatim etiam commentarium in ἑξαήμερον & *in Genesin* commemorat, ex quo vide quæ affert Epist. 125 ad Damasum qv. 3. de Isaaco & Rebecca: & Leontius Byz. I contra Eutychem, de Bileami benedictionibus. Extant & fragmenta Hippolyti in Catena MS. in Genesin. in Bibl. Cæsarea Codice VII Theolog.

19. *In Canticum Canticorum.* Euseb. Hieron. Syncell. Niceph. Theodorit. dial. 2. Anastasius Sinaita qv. 41. ubi fragmentum insigne, quod integrius apud Lambecium VIII. p. 390.

20. *In Capita quædam Ezechielis.* Euseb. Syncell. Niceph. Extat MS. in Bibl. Bodlejana Hippolyti *de dimensione templi Salomonis.*

21. *In Zachariam.* Hier. in Catalogo & in Zachariam, atque Nicephorus.

22. *In Esaiam* Hieron. Niceph. & Theodorit. dialog. I.

23. *In Danielem.* Vide supra num. 3.

24. *De Proverbiis.* Hieron. & Niceph. Exstat MS. in Bibl. Bodlejana Hippolyti expositio in illud: *Sapientia ædificavit sibi domum.*

25. *De Ecclesiaste* Hieron. Ex hoc fuerit quod in Ecclesiastæ II. 24. servat MS. Bibl. Bodlejana.

26. *Contra omnes Hæreses* σύνταγμα βιωφελέστατον. Niceph. IV. 31. Hieron. Photius Cod. 121. Vide quæ supra n. 5.

27. *Capita adversus Cajum*, Hæreticum puta de quo Irenæus I. 35. Hebed JEsu in Catalogo libror Chaldæorum.

28. Loca quædam *Evangelii Matthæi* illustrasse Hippolytum innuit Hieron. proœmio in Matthæum. Atque Epist. 28. ad Lucinium:

De

De Sabbato utrum jejunandum ſit, & de Euchariſtia an accipienda quotidie, ſcripſit & Hippolytus vir diſertiſſimus.

29. Λόγοι ſive *Homiliæ*, ut in illud, *Dominus paſcit me.* Theodorit. dialog. 1. *In Helcanam & Annam*, ſive principium 1. libri Samuelis id. dialog. 2. *De diſtributione talentorum.* id. dial. 2. *De duobus latronibus*, id. dialog. 3.

His adde 30. βιβλιδάριον Hippolyti περὶ γνωρίμων τῶν Ἀποστόλων, è quo narrationem de virgine Corinthiaca affert Palladius in Hiſt. Lauſiaca pag. 152. edit. Meurſii. Γνώριμον τῶν Ἀποστόλων laxius ſumto hoc elogio vocat etiam Cyrillus Scythopolitanus in vita S. Euthymii pag. 82. Chronicum Hippolyti laudans, de quo ſupra num. 1.

Alii Hippolyti.

Hippolytus Theſeï filius, de quo Euripides in Hippolyto Coronato. Nam ejus Hippolytus καλυπτόμενος & Sophoclis Hippolytus intercidit.

Hippolyti duo Martyres, Romæ ſub Valeriano Imp. circa A. C. 261. de quibus acta S. Laurentii & Martyrologia 13. Auguſt. & 2. Dec. Et tertius Carthaginienſis in Africa, de quo 3. Febr.

Hippolytus ſub Fabio Epiſcopo presbyter Antiochenus, Novatianismi labe pridem infectus, ſed qui Eccleſiæ redditus cum martyrium imperante Decio ſubiret, à ſchismate Novati adſtantes dehortatus eſt. Vide Prudentium περὶ στεφ. hymno XI. v. 19. ſeq. & Baronium & Florentinium ad Martyrolog. ac Bollandum 30. Januar. è quibus videbis res Hippolyti Epiſcopi cum hoc Antiocheno paſſim confundi.

Hippolytus Nonnus poſt Ibam Epiſcopus Edeſſenus, qui Pelagiam de lupanaribus ad Eccleſiam & caſtitatem vitæ convertit imperante Theodoſio juniore. Vide Baron. ad Martyrolog. 22. Aug. & 8. Oct. & 2. Dec. Hujus Nonni res cum Hippolyto Portuenſi confundit Petrus Damiani lib. 1. Epiſt. 9. ad Nicolaum II. Confer Lemonii prolegom. ad Varia Sacra * 31.

Hippolytus Senator Romanus, ſi credimus Hieronymo qui eum inter ſcriptores Eccleſiaſticos qui Chriſtianam Religionem adverſus gentes defenderunt cum Apollonio commemorat Epiſt.

84. ad Magnum. Nisi hic unus è duobus Hippolytis Martyribus Romanis, de quibus supra. Aut vero ex Hippolyto Episcopo, ut Tillemontii suspicio est, Hieronymus fecit Senatorem.

Hippolytus Cous, à Suida laudatur in ἦβός.

Hippolytus Thebanus seculo XI. clarus, Auctor *Chronici* à CHRISTO nato ad sua tempora. Citat Eusebium, Eustathium, (Antiochen.) Georgium (Syncellum) Chronologos. Gregorium item Nicomediensem, & Basilium M. ac Patres Nicænos, Simeonemque Metaphrasten a) quem velut tunc adhuc superstitem Κύριον Συμεῶνα vocat. Laudatur Hippolytus Thebanus à Mich. Glyca pag. 227. Codino & aliis. Ex ejusdem Chronico habet etiam Nicephorus quæ male II. 3. Hist. Hippolyto Portuensi tribuit. Fragmenta illius Chronici post Sambucum b) Canisium c) & Lambecium d) ampliora è MSS. Vaticanis Græce & latine dedit Emanuel Schelstratenus in Antiquitatibus Ecclesiæ illustratis Rom. 1692. fol. p. 510—513. Sed & opusculum quod *de XII. Apostolis* sub Hippolyti nomine è Codice Regio laudat Cotelerius ad lib. IX. recognitt. Clementis §. 29. atque integrum vulgavit cum versione sua & notis Franciscus Combefisius in Auctario novo Bibl. Patrum T. 2. Paris. 1648. fol. 831. & quæ *de LXXII. discipulis* habet Baronius ad Martyrolog. Roman. IX. April. & in Annalibus ad A. C. 44. n. 38. & A. 58. n. 56. allegans libellum Hippolyti quem Græce habuit Sirletus, ex Hippolyti Thebani Chronico petita videntur. Il-

a) Confer Allat. de Simeonum scriptis p. 37. seq. Steph. le Moyne notis ad Varia sacra p. 1081. seqq. Caveum in parte altera Hist. literariæ ad A. C. 933. Combefisii manipulum rerum CPol p. 3. & 4.

b) Jo. Sambucus edidit latine, Patav. 1556. 8. typis Gratiosi Perchacini, sub titulo *libelli de ortu & cognatione Virginis Mariæ.*

c) Henr. Canisius Bavarico Codice usus, Græce & Latine T. 3. Antiqu. lect. Ingolstad. 1603. 4. p. 40. Ex Canisii editione latine cum ejus notis legitur in Bibl. Patrum. Colon. T. IX. A. 1618. & in supplemento Bibl. Patrum Paris. 1639. apud Morell. Tomo 2. p. 806. & T. 15. Bibl. Patrum Lugd. p. 240.

d) Lambecius Græcè è Codice Vindob. T. 3. p. 46. Vide eundem p. 98. seq & T. 4. p. 150 T. 5. p. 109. seq. T. 7. p. 341. T. 8. p 63. & Allatium de ætate & interstitiis in collatione Ordinum apud Græcos p. 50. Etiam Hippolyti Historici fragmentum, in quo Salome Josephi βιωτικὴ γυνὴ appellatur, à Salmasio sibi communicatum refert Andreas Rivetus T. 3. Opp. p. 640. Allegat & Turrianus in Apologia pro domo Lauretana adversus Vergerium, & in scholiis ad l. 2. Constitutionum Apostol.

Ille de duodecim Apoſtolis libellus è Co
recuſus eſt T. 3. Bibl. Patrum Lugd. p. 26
indiculi de iisdem Apoſtolis ſub Dorothei
phanii, vel nullo etiam Auctoris nomine
que cum Oecumenio in Epiſtolas Pauli,
Chronici Paſchalis p. 434. 437. à Caveo in
ad A. C. 303. & à Cotelerio ad Conſtitut
Conferendus etiam cum Baronianis illis, li
de LXXII. diſcipulis. Hippolyti Chron
& χρονογραφικὰς διδασκαλίας memorat
& 511. Palæographiæ Græcæ.

ippolytus Florentinus Ord. Minor. qui circ
miraculis S. Æmilianæ ſive Humilianæ
quod ſcriptum exſtat in Actis Sanctor. ad X

XXVI. ORIGENES Alexandrinus,
:o hujus nominis cui Plotinus aſſurrexit, di
iloſophiæ b) atque humanioris omnis litte
ıtus eſt circa A. C. 185. (Commodi VI.) p
ırtyrium ſubiit A. C. 202. (Severi X.) Cum
ıtis anno ſæculares & ſacras litteras in patria

ı) Vide quæ ſupra l. IV. ad Vitam Plotini ſcriptam à Porp
Porphyrium p. 46. Meminit & alterius Origenis illiu
Plotini vita c. 20. Hieroclis apud Phot. Cod. 215. p. 28
ton. Fuit & Origenes ad quem S. Nili Epiſtola III. 280.
nii diſcipulus. Sozom. VI. 30. Palladius Lauſiaca (
Presbyterum & Oeconomum vocat At enim comme
ſiarcha quem ab Adamantio diverſum faciunt Auguſti
phanio (qui dubius ſaltem fuit) nimium tribuentes.
Damaſcen. T. I. monument. Eccleſ. Græc p. 778. Hue
tinum Latinium in Bibl. ſacra & Profana p 78. 2.)
genſis, Juſtiniani Imp ætate in Synodo CPol. ob M
tamque reſurrectionem damnatus, de quo Eutychius
Origenes Syrus ab auctore Prædeſtinati c. 42. confictu
genem Origenianorum auctorem ſubjungit, ab eoqu
ſicum tractatorem. De Adamantio juniore Marcion
ubi de dialogo Origeni tributo contra Marcionitas. D
phiſta cujus Phyſiognomica exſtant, dixi lib; c. 6. §. 38
Euſeb. VI 18 Hiſt. Hieronymus de S. E. cap. 54. Vincen
Suid. in Ὠριγένης. Cedrenus &c.
Euſeb. VI. 1. Epiphan. LXIV. 1. Conſer, Martyrologia &

rentibus expoſuiſſet, Grammaticæ diſciplinæ profeſſione ſe abdicavit, atque Clementi Alex. præceptori ſuo d) in munere *Catechetæ* ſive Magiſtri *κατηχήσεων publici* ſucceſſit, docuitque ibi, donec circa A. C. 231. ætatis 46. per invidiam Epiſcopi Demetrii paulo poſt defuncti Alexandria expulſus, aliquo tempore deinde verſatus eſt Cæſareæ, ubi circa A. C. 228. ætatis 43. ordinatus presbyter ab illius regionis Epiſcopis Alexandro & Theoctiſto e) fuerat. Antiochiam circa A. C. 218. vocavit Julia Mammæa Alexandri Severi mater f) ab eo edoceri cupiens, à quo tempore Philippo etiam Arabi ejusque Conjugi Severæ per litteras innotuit. Interim ſub Maximino & maxime ſub Decii urgente perſecutione multis modis vexatus g) inque varia loca profugere coactus denique obiit Tyri A. C. 253. † ætatis 70. paulo ante Galli & Voluſiani obitum. Vir Athanaſio etiam judice * *Δαιμονίου καὶ Φιλοπονώτατος*, utique quam plurimorum egregiorum operum atque innumerorum ſcriptorum auctor, unde & *Adamantium* cognomento ac *Philoponum* vel *Chalcenterum*, vel *τὸν σωτάκτην aut σωταξήριον* appellatum fuiſſe conſtat. *Origenem poſt Apoſtolos Eccleſiarum Magiſtrum nemo niſi imperitus negat*, inquit Hieronymus præf. ad librum de nominibus Hebr. Atque proœmio tradit. Hebr. in Geneſin; *Vellem cum invidia nominis ejus habere etiam ſcientiam Scripturarum.* Equidem inter Sanctos confeſſores CHRISTI nomen eximium mereri poterat, multa & gravia pro ejus nomine libenter paſſus, & magnis in Eccleſiam meritis, præclarisque in Sacras literas & adverſus Ethnicos atque Hære-

d) Euſeb. VI. 6. Photius Cod. 118.

e) Theotecnum vocat Photius loco laudato.

f) Euſeb. VI. 21. Hiſt. qui Origenis Epiſtolarum ad Philippum Arabem ac Severam etiam meminit VI. 36. Confer Tillemont. ad vitam Orig. nota 16.

g) Euſeb. VI. 39. Plura de Origenis vita qui deſiderat, librum ſextum Euſebii Hiſt. & primum Origenianorum Huetii adire poterit, ne dicam omnes qui de rebus Eccleſ. tertii ſæculi, vel de ſcriptoribus Eccleſiaſticis ſcripſerunt, Tillemontium præſertim T. 3. memor. Hiſt. Eccleſ. parte 3. ac Caveum tum in Patrum vitis tum in Hiſt. litteraria. De dogmatibus Origenis fuſe diſputat præter Natalem Alex. Sec. 3. c. 3. artic. 12. & diſſ. 16. idem Huetius libro ſecundo: Centuriatores Magd. T. 3. p. 181. & aliique peculiaribus ſcriptis infra à me laudandis. *Ego miror*, inquit Sulpicius Severus dialog. I. c. 6. *unum eundemque hominem tam diverſum à ſe eſſe potuiſſe, ut in ea parte qua probatur neminem poſt Apoſtolos habeat æqualem, in ea vero quæ vere reprehenditur, nemo deformius doceatur erraſſe.* Hinc illud apud Caſſiodor. c. I. inſtitut. divinar. *ubi bene, nemo melius, ubi male, nemo pejus.*

† Confer Euſeb. VII. I. Hiſt. & Sam. Basnage ad A. C. 203. n. 12. & 18.

* Athanaſ. apud Socratem. VI. 13. Hiſt.

Hæreticos monumentis vitaque proba & abſtinente inclytus, tamen qui vivus admirationi fuit Chriſtianis omnibus, poſt mortem tot & tam gravium errorum, tamque atrociter poſtulatus condemnatusque h) eſt, ut tota fortaſſe Eccleſiaſtica Hiſtoria nullum præbeat aliud ſimile exemplum Viri qui ἀφ' ὑψηλῆς καὶ θεοφιλοῦς ſimiliter inclaruerit. Neque ideo negaverim in ejus Scriptis reperiri quæ vel Arianis vel Pelagianis grata eſſe potuerunt, multa etiam alia mira & parum ſolida placita ab eo ingeri, ne dicam allegoriis aliquando plus juſto indulgeri: certum tamen eſſe pariter exiſtimo alia illius commodam pati interpretationem ſi æqvus lector accedat, alia (quod Pamphilo Martyri olim multisque aliis animadverſum fuit,) ab Hæreticorum fraude eſſe interpolata, alia denique Philoſophorum & Hæreticorum theoriis conſentanea tantum proponi ab eo, ut à Clemente in Hypotypoſeon libris Magiſtro Origenis factum eſt, non affirmari ac ſtatui. Itaque & Athanaſius de Synodi Nicænæ decretis T. 1. p. 277. diſtingvit inter ea quæ Origenes ſcripſerit ζητῶν καὶ γυμνάζων, & quæ ὡς αὐτὸς θεσπῶν καὶ ὁρίζων. Unde inconſtans in decretis ſuis ac παλίμβολος quibusdam viſus eſt, ut Timotheo presbytero & S. Maximo. Vide Cotelerii monumenta T. 3. pag. 417. 643. & Rufinum invectiva 1. p. 386. edit. Marcianæi. Hæc ſi obſerves, multa accuſationum capita concident. Allegoriæ vero ſic ab Origene afferuntur, ut litteralem Scripturæ ſenſum tamen nemo fortaſſe veterum vel inquiſiverit attentius, vel majore luce perfuderit: nec obſcurum eſt tot illuſtres Origenis criminatores & condemnatores ſtrenue tamen ejus uſos commentationibus, eaque ad verbum in ſua ſcripta transtuliſſe. De æterna ſalute Origenis perplacet mihi Jo. Dallæi modeſtia i) bene de illa ſperantis neque audentis

h) In Synodo CPol. ſecunda anathematiſmo II. A. C. 553. Conſer Evagrium IV. 38. & ibi Valeſ. Henricum Noris diſſ. de Synodo V. cap. 6. ubi Halloixium refellit, acta Synodi V. corrupta nomenque Origenis infertum cauſantem, quibus ſexta & ſeptima Synodus in errorem tracta fuerit, p. 390. Origenis defenſi. Imperatorum reſcripta ac Principum reſponſa adverſus Origeniſtas memorant Hieron. 1. adverſ. Rufin. & Anaſtaſius Papa Epiſt. ad Johannem Hieroſol.

i) Jo. Dallæus adverſus Cottibium, à quo Origenes *ſanctus* vocatus erat: quod cum Eccleſiæ moribus contrarium eſſe oſtendiſſet, negat tamen ideo ſe Origenem damnatis ad æternos ignes addicere: *A Dieu ne plaiſe, qu'une ſi injuſte preſomption me ſoit jamais entrée dans l'eſprit. Je laiſſe au Seigneur ſes ſecrets, & ne ſuis pas ſi hardi que de m'emanciper à definir ce que nul homme ne peut ſavoir avec une certitude de*

dentis eum ſempiternis ſuppliciis adſcribere, licet in prato Spirituſi c. 26. quod citatur à VII. Synodo & à Johanne Diacono lib. 2. c. 45. viz B. Gregorii narratur revelatio, qua Origenes viſus eſt in Gehenna ignis cum Ario & Neſtorio aliisq; Hæreticis: k) & licet Jo. Picus Mirandulæ Comes à Cenſoribus l) notatus olim fuit, veluti temerarium aliquid ac hæreſin ſapiens ſtatuiſſet, quod ſcripſerat *rationabilius eſſe credere Origenem eſſe ſalvum, quam credere ipſum eſſe damnatum.*

Scripta Origenis, Græce edita.

a) *EXEGETICA*, ſive quæcunque ex *Commentariis* Origenis in S. Scripturam Græce reperire potuit, Græce & Latine cum notis edidit illuſtris Vir *Petrus Daniel Huetius* * Rothomagi 1668. fol. 2. Vol. recuſa Pariſ. 1679. & Coloniæ (Francofurti) 1685. fol. ex officina Chriſtiani Genſchii. In illo opere poſt præclariſſimum Origenianorum opus in libros tres diſtinctum, quibus de vita, doctrina & Scriptis Adamantii copioſe atque erudite Huetius diſſerit, hæc Origenis ſive ſcripta integra ſive ſcriptorum laciniæ ac fragmenta extant.

1. Fragmenta *commentariorum in Geneſin.* c. I. verſ. 12. 14. 16. ex Euſebii VII. 20. & VI. 11. præparat. atque ex Philocalia, cum verſione *Franciſci Vigeri* & *Jo. Tarini*. p. 1-17.

2. Fragmenta *commentariorum in Exodum* c. XX. 27. ex eadem Philocalia, cum *Tarini* verſione, p. 17-25.

3. *Fragmentum Homiliæ II. in Leviticum* (ſed diverſæ ab illis in Leviticum Homiliis quæ in latinis Origenis editionibus exſtant) p. 26. ex eadem Philocalia.

4. *Frag-*

de foy. Mais au reſte s' il nous eſt permis de juger de ces choſes par les apparences, je croy d' Origene ce que j' en ſouhaite, que Dieu, dont les miſericordes ſont infinies, luy à pardonné ſes erreurs, & n' a pas laiſſé perir avecque les infidelles un Baiſſeau qu' il avoit orné de dons admirables, & dont tout ce que nous avons de veritables ouvrages ne reſpire qu' une foy & une pieté ſinguliere, & ou les erreurs meſmes dont ils ſont quelques fois tachez (car on ne le peut nier) ſont toujours accompagnées d' une modeſtie & d' une humilité ravißante, pour ne point parler de ſes vertus & de la pureté de ſa Vie. Confer plura in hanc ſententiam apud Bellarm. in dictionario, ubi de Origene.

k) Bellarmin. II. 8. de purgatorio.

l) Vide Jo. Pici Apologiam p. 131. ſeq. Operum.

* Laudat Bochartus T. I. Hierozoici p. 956.

4. *Fragmentum Commentariorum in Josuam.* c. XV. p. 26. ex eadem Philocalia.

5. *Homilia in* I. *Regum c.* 28. *de Engastrimytho* pag. 28--37. cum versione *Leonis Allatii*, qui primus ediderat cum Eustathii Antiocheni contra Origenem & suo de Engastrimytho syntagmate, ad calcem Eustathii in Hexaëmeron Lugd. 1629. 4. Recusa etiam in Criticis sacris in S. Scripturam curante Joh. Pearsonio editis Lond. 1660. fol. Tomo VIII. atque inde Amstelodami, & Francof. 1696.

6. *Fragmenta Commentariorum in Psalmos* ex Epiphanii hæresi LXIV. 6. & 10. Origenis Philocalia & Eusebii VI. 25. Hist. cum versione *Petavii, Tarini, Hewr. Valesii*, p. 37-51. Utinam similiter *scholia* Origenis *in Psalmos*, quæ Græce MSS. exstant in Bibl. Vindobonensi, & aliud ὑπόμνημα in Psalmos, quod habuit doctissimus Vir Tho. Galeus, in lucem proferantur.

7. *Fragmentum parvi tomi in Canticum*, quem juvenis scripserat. Et aliud *ex secundo in Canticum Tomo.* pag. 51. 52. ex Philocalia, cum Tarini versione.

8. *In Jeremiam Prophetam Homilia XIX.* duæ primores & 4. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 16. 17. cum *S. Hieronymi* (in latinis editt. sunt 1. 13. 14. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 4.) ad 2. Codices Regios emendata, cæteræ, 3. 5. 6. 7. 15. 18. 19. cum *Balthasaris Corderii* versione p. 53--198. Illas septem * primus ediderat è Codice Vaticano, una cum Catena Patrum Græcorum & commentario suo in Jeremiam *Michaël Ghislerius* Romanus, fateturque in versione quam addidit elaboranda operam suam contulisse *Leonem Allatium* & *Jo. Matthæum Caryophilum*. Lugd. 1629. fol. Postea universas XIX. è Codice Scorialensi, in quo perperam ad *Cyrillum Alex.* referebantur, Græce edidit suamque versionem addidit *Balthasar Corderius* S. I. A. 1648. 8. Antwerp. apud Plantin. (non Parisiis, ut calami vel memoriæ lapsu scripsit præstantissimus Caveus.) Additum est ab Huetio p. 198. 199. *Fragmentum Homiliæ* 39. *in Jeremiam* ex Origenis Philocalia, cum versione *Tarini*. Sed omisit Origenis fragmenta quæ exstant in Catena *in Threnos*, quam latine Antonius Agellius Rom. 1598. 4. & Græce ac latine Ghislerius Tomo tertio commentariorum in Jeremiam publicaverat.

* Addidit Ghislerius T. 3. p. 262. etiam octavam, sed illam deinde agnovit esse Clementis Alex. librum de divite salvando, ut supra in Clemente dixi.

9. *Fragmentum Tomi XX. in Ezechielem.* p. 200. seq. ex eadem Philocalia. Vide & Mersennum p. 1321. in Genesin.

10. *Fragmentum ἐξηγητικῶν in Hoseam.* p. 201. 202. ex eadem Philocalia.

11. *Fragmentum Tomi I. in S. Matthæum* (ex Eusebii VI. 25. Hist.) p. 204. *& Tomi II.* (ex Philocalia) p. 204. cum *Valesii* & *Tarini* versione. Atque inditus hactenus in Matthæum Tomus XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. cum *Huetii* versione, qui hos primus è Bibl. Reginæ Christinæ eruit, collato etiam Codice Regis Christianissimi, & post minus accuratam *incerti*, minusque integram *Ensmi* (quæ jam in Matth. XVI. 12. p. 273. edit. Huetii desinit) versionem, de integro reddidit latine p. 205-500. à Matth. XIII. 36. ad XXII. 33. Alia fragmenta habet Bulengerus contra Casaub. part. 2. diatriba 3. p. 166. 167. 191.

12. *In Evangelium S. Johannis Tomus I. & II.* cum versione *Ambrosii Ferrarii* Mediolanensis, Monachi Casinensis T. 2. p. 1-85. *Fragmenta quarti & quinti Tomi*, ex Philocalia, cum *Tarini* versione, & ex Eusebii VI. 25. Hist. cum versione *H. Valesii* p. 85-92. Tomus VI. X. XIII. XIX. XX. XXVIII. & XXXII. (desinens in Joh. XIII. 33.) cum versione *Ambrosii Ferrarii*, ex *Joach. Perionii* interpretatione iubinde suppleta. p. 92-422. Græca primus Huetius è Codice Regio edidit. Fallitur Labbeus qui T. 2. p. 144. de Script. Eccles. ait in his tomis Arianorum & Manichæorum mentionem fieri. Hoc enim verum est de homilia secunda quæ in Johannis Evangelii initium latine tantum exstat inter Homilias diversas sub Origenis nomine. Ferrarius ** secutus est Codicem Venetum Bibl. S. Marci, in quo novem isti tomi à librario ut lectoribus fucum faceret discerpti sunt in tomos continuos duos & triginta. Ex Origene *in Lucam* nonnulla profert Bulengerus libro laudato p. 158. 222. & *in Johannis VI.* p. 251.

13. *Fragmentum Homiliæ quartæ in Acta Apostolor.* p. 422. seq. ex Origenis Philocalia, cum versione *Jo. Tarini.*

14. Fragmenta Tomi I. & IX. *ἐξηγητικῶν* in Epistolam ad Romanos. p. 425-429. ex eadem Philocalia.

15. *Fragmenta duo homiliarum in Epistolam ad Hebræos*, ex Eusebii VI. 25. cum versione Henr. Valesii, p. 430.

Alia

** Prodiit *Ferrarii* versio Venet. 1551. 4. & in Genebrardi edit. operum Origenis atque in Basileensi, A 1557. 1571. *Perioniana* Paris. fol. Ferrarius inter vertendum quædam de industria omisit, quibus lectores offendi putavit. Vide quæ post Huetium in illo notat Sandius p. 57. nuclei Hist. Eccles. & in appendice p. 7.

Alia Origenis fragmenta complura ex Catenis editis & MSS. collegerat *Franciscus Combefisius*, atque ad Huetium miserat, verum ille tametsi collectanea hæc non indigna luce judicaret, tamen nec illorum editioni, nec aliis uti receperat Origenis scriptis quæ Græce exstant recensendis junctimve vulgandis manum admovit. Quemadmodum etiam *Herberti Thorndicii* Angli, & Gallorum *Jo. Tarini*, atque *Jo. Auberti* conatus similes in herba perierunt.

β) Opus præclarum lectuque dignissimum *contra Celsum*, † Philosophum Epicureum, pro veritate Religionis Christianæ, *libris VIII.* quod sexagenario major * Origenes scripsit ad ἐργοδιώκτην suum ** *Ambrosium* Alexandrinum, quo hortante illud circa A. C. 247. susceperat. Hoc *latine* exstat in antiquioribus Origenis editionibus ex versione *Christophori Personæ*, separatim edita Romæ A. 1481. fol. Melior *Sigismundi Gelenii* versio comparet primum in editione Operum Origenis Basilienſi Ao. 1557. atque deinde in cæteris. *Græce* primus è Codicibus duobus Palatino & Boico cum notis edidit vir egregius *David Hæschelius* Augustæ Vindel. 1605. 4. una cum *Gregorii Thaumaturgi* Orat. in Origenem, & adjuncta ad calcem libri versione Gelenii. Hæc è regione Græcis apposita atque à *Guil. Spencero* Cantabrigiensi hinc inde castigata legitur in editionibus Cantabrigiensibus A. 1658. & 1677. 4. quæ Spenceri etiam eruditas annotationes & Thaumaturgi Oratione omissa, Origenis Philocaliam annexam habent. Denique elaboratissima *Elia Boherelli* interpretatio *Gallica* lucem vidit Amstelod. 1700. 4. in non paucis locis latinâ Geleniana accuratior. Additæ notæ & conjecturæ ad Græca Origenis, quibus plurima loca haud infeliciter emendantur & castigantur, ratione ubique habita paginarum editionis Cantabrig. Cæterum errata typorum indicemque in notas & præfationem pluribus exemplaribus subtractam à typographo queritur Boherellus apud Basnagium Bellovallium in Historia Operum eruditor.

† De hoc Celso qui sub M. Antonino vixit, dixi lib. III. c. 33. is opus suum contra Judæos & Christianos falso titulo inscripserat λόγον ἀληθῆ, nomen mutuatus ab Antiphonte, de cujus λόγους περὶ ἀληθείας quibus providentiam sustulerat, confer si placet lib. II. c. 26. In quibusdam Codicibus Origenis quoque opus inscribitur: ὁ καθ' ὑπ Κέλσου ἀληθὴς λόγος.

* Euseb. VI. 36. Hist.

** Hic est nobilis ille Alexandrinus per Origenem ab hæresi Valentiniana & Marcionitarum ad Ecclesiam reductus, qui pro facultatibus quibus abundabat Origenis scripta egregie promovit, tachygraphosque ac calligraphos illis excipiendis describendisque aluit. Vide Eusebium VI. 18. & 23. Hist. Hieron. de S. E. cap. 56. & Synesium p. 358.

A. 1700. p. 419. Locum Origenis lib. VI. p. 295. seq. περὶ ἑπτὰ ἀρχόντων δαιμόνων sive de septem Angelis principalibus celebratis apud Ophianos, illustrandum sumsit Jo. Crojus in specimine conjecturarum & observationum ad quædam Irenæi & Origenis loca, à quo dissentientem videre licet Petavium appendice notarum in Synesii Opera.

γ) Φιλοκαλία sive *electa* ex Origenis Scriptis, de variis quæstionibus Sacras litteras spectantibus, quæ in *Theodori Tyanensis* Episcopi *† gratiam capitibus XXVII. digessere Gregorius Naz. & Basilius M. *Latine* vertit ediditque *Gilbertus Genebrardus*, in sua Operum Origenis editione Tomo II. Paris. 1574. & recusa 1604. 1609. fol. *Græce* è Regio Codice cum nova versione & notis suis edidit *Jo. Tarinus* Andegavensis, Paris. 1618. 4. adjunctis Zacharia Scholastico de mundi Opificio, Anastasio Sinaita de hominis creatione ad DEI similitudinem, & Christiani Philosophi (incertum an ejusdem Anastasii) δόξαις sive celebrioribus opinionibus de anima, quas latine è Tarini versione Barthius p. 472. Claudiano suo Mamerto subjunxit. Philocaliæ Codex MS. sed septem capitibus postremis mancus exstat in Bibl. Vindobonensi, quem cum Tarini editione negligentius curata conferri operæ pretium esset judice Lambecio III. p. 74. Cum Tarini versione & notis, notisque paucis *Guil. Spenceri* Philocalia Græce & latine editionibus contra Celsum Cantabrigiensibus A. 1658 & 1677. 4. subjicitur. Recensuit etiam ad MSS. Codices & nova versione donavit *Tho. Galeus*, sed fatis prohibitus, quod dolendum, edere non potuit. En tibi scripta Origenis è quibus Philocalia illa excerpta est, quam à *Jo. Leunclavio* etiam & *Bonaventura Vulcanio* latine versam scribit Abrahamus Sculterus parte 1. Medullæ Patrum libro sexto, qui totus est de Origenis scriptis, pag. 152.

In Genesin tomus III. p. 44. & 67-75. edit. Cantabrig.

In Exodum σημειώσεις. p. 101 109.

In Leviticum Homilia II. p. 21.

In Josuam Homilia XX. p. 39. seq.

In Psalmum I. Tomus p. 21-24. *In Psalmum IV.* p. 94.-101. *In Psalmum L.* p 20.

In Canticum Tomus II. p. 110. *Tomus parvus in Canticum, quem juvenis composuit.* p. 31.

In

*† Naz. Epist. 88.

In Jeremiam homilia XXXIX. p. 37. seq.
In Ezechielem Tomus XX. p. 38.
In Oseam ἐξηγητικά. p. 32-34.
In Matthæum Tomus II. p. 30. seq.
In Johannem Tomus IV. p. 24. seq. *Tomus V.* p. 26-30.
In Acta, Homilia IV. p. 32.
In Epistolam ad Romanos, Tomus I. p. 90-93. *Tomus IX.* p. 34-37.
Tomi contra Celsum p. 46-49. 67. 75-82.
Περὶ ἀρχῶν liber III. p. 50-67. *liber IV.* p. 1-20.
Epistola ad Gregorium Thaumaturgum. p. 41-43.

Locus ex *Dialogo contra Marcionitas* sect. IV. p. 92. sed qui apud Eusebium VII. 22. Præparat. è *Maximi* libro *περὶ ὕλης* refertur) pag. 82-90.

δ.) Σύνταγμα *περὶ εὐχῆς*, *de precatione liber* ad *Ambrosium* suum & *Tatianam* ætate jam profectam fœminam, Tatiani forte ad quem Gregorius Thaumaturgus librum de anima misit, sororem. Hunc Pamphilo in Apologia pro Origene laudatum librum primi edidere Oxonienses A. 1686. 12. è Codice Reginæ Christinæ Holmiensi (è quo Huetius ejus editionem pridem receperat, & qui nunc servatur Cantabrigiæ in Bibl. Collegii S. Trinitatis,) una cum latina versione & brevibus notis, subjunctaque *paraphrasi* brevi *Orationis Dominicæ*, sub Origenis vel alterius Doctoris Græci *συγχρόνου* nomine edita Græce & Latine à *Fed. Morello*, Paris. 1601. 8. Addidit Morellus Græce & Latine ejusdem auctoris (Petri Laodiceni ut videtur) *paraphrasin* sive *Scholia in Cantica B. Virginis Zachariæ & Simeonis*, sed hæc Oxonienses omiserunt. Omisit etiam *Jo. Rodolfus Wetstenius* filius, qui librum de precatione Paraphrasinque Orationis Dominicæ secundum Oxonienſem editionem recudi curavit, latina tamen versione * non uno loco emendata, & B. *Marci Diadochi sermone contra Arianos* vulgato primum è Codice insigni Basileensi (quo S. Athanasii scripta continentur) una cum latina versione Jo. Rodolfi Wetstenii, parentis, Basil. 1694. 4.

ε.) Προτρεπτικὸς εἰς μαρτύριον, *Sermo exhortatorius ad Martyrium*, scriptus durante Maximini persecutione, ad *Ambrosium*, & *Protocte-*

* Versionem illam nec elegantem nec perspicuam, nec Græcis satis conformem esse notaverat Tillemontius p. 258. Basileensi editioni in quibusdam exemplis Amstelodami nomen est præfixum.

tum, ** & ex MS. Basileensi primum editus à *Jo. Rud. Wetstenio* filio cum versione & notis. Basil. 1674. 4. p. 162-218. Meminere hujus libri Eusebius, Hieronymus atque exinde alii. Trithemius etiam latine se vidisse innuit, nescio quo interprete.

5'. *Epistola ad Africanum περὶ τῆς κατὰ Σωσάννην ἱστορίας, pro historia Susanne*, scripta circa A. C. 238. atque à Wetstenio è Codice MS. Parentis sui, una cum exhortatione ad Martyrium edita primum integra Græce & lat. p. 222-247. notisque illustrata post *Julii Africani* ad Origenem Epistolam, quam cum initio Epistolæ Origenis responsoriæ è Codice A. Schotti Græce ediderat *Heschelius* Augustæ Vindel. 1602. 4. cum Hadriani Isagoge sacrarum literarum, Hesychii Hierosol. σιχηρῶ in Esaiam & 12. minores aliorumque in majores Prophetas, & fragmento Chrysostomi de Susanna. Aliud Epistolæ Origenis fragmentum quod pag. 225. edit. Wetstenii legitur, publicaverat Græce *Patricius Junius* ante Jobum σιχηρὸν subjunctum Catenæ Patrum Græcorum in Jobi librum. Lond. 1637. fol. Epistolam utramque integram ex versione *Gentiani Hervetti*, qui Sirleti codice usus est, habes etiam in latinis Origenis editionibus, quas Genebrardo debemus, Tom. 2. Aliam versionem suam Epistolæ utriusque Africani & Origenis in præfatione suorum ad Esaiam commentariorum publicavit *Leo à Castro*, Salmanticæ 1570. fol. pag. 89. seq. Laudant has Epistolas Eusebius VI. 31. Hieron. c. 63. Catalogi, Photius, Suidas itemque alii.

ζ'. *Διάλογος κατὰ Μαρκιωνιστῶν ἢ περὶ τοῦ εἰς θεὸν ὀρθῆς πίστεως Dialogus contra Marcionitas* & Valentinianos, in Codice Wetstenii & Bodlejano in quinque *** sectiones divisus, unde Trithemius memorat *libros quinque Origenis adversus Hæreticos, quorum initium: Adamantius dixit.*

** Hos duos alloquitur his verbis p. 200. Νῦν ὡσπερεὶ πομπεύεις ἄρων τὸν σαυρὸν ᾧ Ἰησοῦ, ἱερεὺ Ἀμβρόσιε, καὶ ἀκολουθῶν αὐτῷ τῷ προάγοντι ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς, ἵνα αὐτὸς σοι συμπορευθεὶς αὐτὸς σοι δῷ καὶ σόμα καὶ σοφίαν, καὶ σοὶ τῶ συναγωνιστῇ αὐτοῦ Πρωτοκλήτε. Protoctetus ipse Presbyter Cæsareensis fuit, ut ex Eusebio VI. 28. Hist. constat. Apud Hieron. c. 56. Catalogi male vocatur *Theoctistus*, licet error ille appareat etiam in Græca versione quæ Sophronio tribuitur. Sed è Freculfo colligas Hieronymum scripsisse: *cui* (Ambrosio) *cum Protoctesto Presbytero liber Origenis de Martyrio scribitur.*

*** Jo. Picus in *duas* sectiones dividit; de recta in DEUM fide & 2. de resurrectione. Laurentius Humfredus in *tres*.

dixit. Hunc *latine* è variis codicibus verterunt *Jo. Picus* ſenator Pariſ. 1555. 4. *Joachimus Perionius* Tomo 1. edit. Operum Origenis Genebrardinæ: & qui ſinceriore MS. uſus eſt *Laur. Humfredus* Anglus, cujus verſio in Origenis operibus edi cœpit Baſil. 1557. *Græce* primus è Codice parentis ſui edidit *Jo. Rudolphus Wetſtenius*, cum verſione quam ex illis Humfredi & Pici compegit & multis locis novam fecit, notasque addidit. Baſil. 1674. 4. cum protreptico ad Martyrium & jam memorata ad Africanum Epiſtola. Cæterum Origenem auctorem eſſe hujus Dialogi affirmare non auſim, propter rationes ab Huetio p. 276. Origenianor. allatas, licet Origeni tribuitur ab Anaſtaſio Sinaita qv. 48. aliisque. Inprimis perſpicuus eſt locus p. 30. quo probatur auctorem vixiſſe non ante Conſtantinum M. quem ſuperioribus Imperatoribus opponit his verbis: *ἃ δὲ ἐκεῖνοι καθεῖλον, αὐτὸς ἀνῳκοδόμησεν, ὃς ἐκεῖνοι ἐμίσησαν, ὅτι θεὸν ἠγάπησεν, ὃς ἐκεῖνοι ἐτίμων ναοὺς τε καὶ εἰδώλα, αὐτὸς καθεῖλε.* Neque huic objectioni ſatisfecit doctiſſ. Wetſtenius, licet in præfat. multus eſt in eo, ut hunc Dialogum Origeni adjudicet. Sane veriſimilis eſt Tillemontii conjectura, qui nota 13. ad vitam Origenis T. 3. Memor. Hiſt. Eccleſ. auctorem putat juniorem Adamantium, quem ab Origene Theodoritus diſerte præf. lib. 1. & c. 25. ubi Marcionitarum adverſarios refert, diſtinguit: quod facit etiam Sophronius Hieroſol. apud Photium Cod. 231. Niſi dicere malimus Adamantio vel Origeni ab aliquibus tributum fuiſſe ideo, quia Adamantius colloquens in eo Hæreticosque oppugnans inducitur, verum auctorem autem eſſe *Maximum τὸ χρυσοῦ Δίδυμον ἐκ δοκίμου ἀνδρὸς* Euſebio laudatum VII. 22. præparat. ſiquidem quæ ibi ex Maximi libro *περὶ ὕλης* affert, iisdem verbis in hoc dialogo p. 92. leguntur, ut jam ſupra ex Philocaliæ ſcholio annotavi. At ita Maximum illum Euſebio non valde vetuſtiorem ſed prope æqualem ejus fuiſſe oporteret, certe ſcripſiſſe tunc, cum Conſtantinus M. jam CHRISTO nomen dediſſet idolaqve & idolia evertere cœpiſſet. Ab eodem Euſebio autem V. 27. Hiſt. Eccleſ. refertur inter ſcriptores qui labente ſæculo ſecundo floruere, ubi idem illius opus *πρὸς τὴν καινὴν* contra Hæreticos (Marcionitas puta) commemorat. Veriſimilius igitur eſt Adamantium ex Maximo verba illa Dialogi mutuatum fuiſſe.

4. Hebraicorum Nominum S. Scriptura & menſurarum interpretatio. Hanc cum Hieronymi & nova ſua verſione, è Codicibus Regiis & Colbertinis primus *Græce* vulgavit *Jo. Marcianæus*, notis etiam ſuis additis

9. *Fragmentum Tomi XX. in Ezechielem.* p. 200. seq. ex eadem Philocalia. Vide & Mersennum p. 1321. in Genesin.

10. *Fragmentum ἐξηγητικῶν in Hoseam.* p. 201. 202. ex eadem Philocalia.

11. *Fragmentum Tomi I. in S. Matthæum* (ex Eusebii VI. 25. Hist.) p. 204. *& Tomi II.* (ex Philocalia) p. 204. cum *Valesii* & *Tarini* versione. Atque ineditus hactenus in Matthæum Tomus XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. cum *Huetii* versione, qui hos primus è Bibl. Reginæ Christinæ eruit, collato etiam Codice Regis Christianissimi, & post minus accuratam *incerti*, minusque integram *Ensmi* (quæ jam in Matth. XVI. 12. p. 273. edit. Huetii desinit) versionem, de integro reddidit latine p. 205-500. à Matth. XIII. 36. ad XXII. 33. Alia fragmenta habet Bulengerus contra Casaub. part. 2. diatriba 3. p. 166. 167. 191.

12. *In Evangelium S. Johannis Tomus I. & II.* cum versione *Ambrosii Ferrarii* Mediolanensis, Monachi Casinensis T. 2. p. 1-85. *Fragmenta quarti & quinti Tomi*, ex Philocalia, cum *Tarini* versione, & ex Eusebii VI. 25. Hist. cum versione *H. Valesii* p. 85-92. Tomus VI. X. XIII. XIX. XX. XXVIII. & XXXII. (desinens in Joh. XIII. 33.) cum versione *Ambrosii Ferrarii*, ex *Joach. Perionii* interpretatione iubinde supplета. p. 92-422. Græca primus Huetius è Codice Regio edidit. Fallitur Labbeus qui T. 2. p. 144. de Script. Eccles. ait in his tomis Arianorum & Manichæorum mentionem fieri. Hoc enim verum est de homilia secunda quæ in Johannis Evangelii initium latine tantum exstat inter Homilias diversas sub Origenis nomine. Ferrarius ** secutus est Codicem Venetum Bibl. S. Marci, in quo novem isti tomi à librario ut lectoribus fucum faceret discerpti sunt in tomos continuos duos & triginta. Ex Origene *in Lucam* nonnulla profert Bulengerus libro laudato p. 158. 222. & *in Johannis VI.* p. 251.

13. *Fragmentum Homiliæ quartæ in Acta Apostolor.* p. 422. seq. ex Origenis Philocalia, cum versione *Jo. Tarini.*

14. Fragmenta Tomi I. & IX. *ἐξηγητικῶν* in Epistolam ad Romanos. p. 423-429. ex eadem Philocalia.

15. *Fragmenta duo homiliarum in Epistolam ad Hebræos*, ex Eusebii VI. 25. cum versione Henr. Valesii, p. 430.

Alia

** Prodiit *Ferrarii* versio Venet. 1551. 4. & in Genebrardi edit. operum Origenis atque in Basileensi, A 1557. 1571. *Perioniana* Paris. fol. Ferrarius inter vertendum quædam de industria omisit, quibus lectores offendi putavit. Vide quæ post Huetium in illo notat Sandius p. 37. nuclei Hist. Eccles. & in appendice p. 7.

Alia Origenis fragmenta complura ex Catenis editis & MSS. collegerat *Franciſcus Combefiſius*, atque ad Huetium miſerat, verum ille tametſi collectanea hæc non indigna luce judicaret, tamen nec illorum editioni, nec aliis uti receperat Origenis ſcriptis quæ Græce exſtant recenſendis junctimve vulgandis manum admovit. Quemadmodum etiam *Herberti Thorndicii* Angli, & Gallorum *Jo. Tarini*, atque *Jo. Auberti* conatus ſimiles in herba perierunt.

β) Opus præclarum lectuque dignisſimum *contra Celſum*, † Philoſophum Epicureum, pro veritate Religionis Chriſtianæ, *libris VIII.* quod ſexagenario major * Origenes ſcripſit ad ἐργοδιώκτην ſuum ** *Ambroſium* Alexandrinum, quo hortante illud circa A. C. 247. ſuſceperat. Hoc *latine* exſtat in antiquioribus Origenis editionibus ex verſione *Chriſtophori Perſonæ*, ſeparatim edita Romæ A. 1481. fol. Melior *Sigismundi Gelenii* verſio comparet primum in editione Operum Origenis Baſilienſi Ao. 1557. atque deinde in cæteris. *Græce* primus è Codicibus duobus Palatino & Boico cum notis edidit vir egregius *David Hæſchelius* Auguſtæ Vindel. 1605. 4. una cum *Gregorii Thaumaturgi* Orat. in Origenem, & adjuncta ad calcem libri verſione Gelenii. Hæc è regione Græcis appoſita atque à *Guil. Spencero* Cantabrigienſi hinc inde caſtigata legitur in editionibus Cantabrigienſibus A. 1658. & 1677. 4. quæ Spenceri etiam eruditas annotationes & Thaumaturgi Oratione omiſſa, Origenis Philocaliam annexam habent. Denique elaboratisſima *Elie Boherelli* interpretatio *Gallica* lucem vidit Amſtelod. 1700. 4. in non paucis locis latinâ Gelenianâ accuratior. Additæ notæ & conjecturæ ad Græca Origenis, quibus plurima loca haud infeliciter emendantur & caſtigantur, ratione ubique habita paginarum editionis Cantabrig. Cæterum errata typorum indicemque in notas & præfationem pluribus exemplaribus ſubtractam à typographo queritur Boherellus apud Basnagium Bellovallium in Hiſtoria Operum eruditor.

† De hoc Celſo qui ſub M. Antonino vixit, dixi lib. III. c. 33. is opus ſuum contra Judæos & Chriſtianos falſo titulo inſcripſerat λόγον ἀληθῆ, nomen mutuatus ab Antiphonte, de cujus λόγους περὶ ἀληθείας quibus providentiam ſuſtulerat, confer ſi placet lib. II. c. 26. In quibusdam Codicibus Origenis quoque opus inſcribitur: κατὰ τοῦ Κέλσου ἀληθὴς λόγος.

* Euſeb. VI. 36. Hiſt.

** Hic eſt nobilis ille Alexandrinus per Origenem ab hæreſi Valentiniana & Marcionitarum ad Eccleſiam reductus, qui pro facultatibus quibus abundabat Origenis ſcripta egregie promovit, tachygraphosque ac calligraphos illis excipiendis deſcribendisque aluit. Vide Euſebium VI. 18. & 23. Hiſt. Hieron. de S. E. cap. 56. & Synellum p. 358.

A. 1700. p. 419. Locum Origenis lib. VI. p. 295. seq. περὶ ἑπτὰ ἀρχόντων δαιμόνων sive de septem Angelis principalibus celebratis apud Ophianos, illustrandum sumsit Jo. Crojus in specimine conjecturarum & observationum ad quædam Irenæi & Origenis loca, à quo dissentientem videre licet Petavium appendice notarum in Synesii Opera.

γ) Φιλοκαλία sive *electa* ex Origenis Scriptis, de variis quæstionibus Sacras litteras spectantibus, quæ in *Theodori Tyanensis* Episcopi *† gratiam capitibus XXVII. digessere Gregorius Naz. & Basilius M. *Latine* vertit ediditque *Gilbertus Genebrardus*, in sua Operum Origenis editione Tomo II. Paris. 1574. & recusa 1604. 1609. fol. *Græce* è Regio Codice cum nova versione & notis suis edidit *Jo. Tarinus* Andegavensis, Paris. 1618. 4. adjunctis Zacharia Scholastico de mundi Opificio, Anastasio Sinaita de hominis creatione ad DEI similitudinem, & Christiani Philosophi (incertum an ejusdem Anastasii) δίζησις sive celebrioribus opinionibus de anima, quas latine è Tarini versione Barthius p. 472. Claudiano suo Mamerto subjunxit. Philocaliæ Codex MS. sed septem capitibus postremis mancus exstat in Bibl. Vindobonensi, quem cum Tarini editione negligentius curata conferri operæ pretium esset judice Lambecio III. p. 74. Cum Tarini versione & notis, notisque paucis *Guil. Spenceri* Philocalia Græce & latine editionibus contra Celsum Cantabrigiensibus A. 1658 & 1677. 4. subjicitur. Recensuit etiam ad MSS. Codices & nova versione donavit *Tho. Galeus*, sed fatis prohibitus, quod dolendum, edere non potuit. En tibi scripta Origenis è quibus Philocalia illa excerpta est, quam à *Jo. Leunclavio* etiam & *Bonaventura Vulcanio* latine versam scribit Abrahamus Scultetus parte 1. Medullæ Patrum libro sexto, qui totus est de Origenis scriptis, pag. 152.

In Genesin tomus III. p. 44. & 67-75. edit. Cantabrig.

In Exodum σημειώσεις. p. 101 109.

In Leviticum Homilia II. p. 21.

In Josuam Homilia XX. p. 39. seq.

In Psalmum I. Tomus p. 21-24. *In Psalmum IV.* p. 94.-101. *In Psalmum L.* p 20.

In Canticum Tomus II. p. 110. *Tomus parvus in Canticum, quem juvenis composuit.* p. 31.

In

*† Naz. Epist. 88.

5. *In librum Josuæ. Homiliæ XXVI.* interprete Rufino.

6. *In librum Judicum Homiliæ IX.* interprete Rufino. Meminit Origenes ipſe prologo Commentar. in Canticum.

7. *In 1. Regum cap. 1. & 2. Homilia I.* interprete Rufino.

8. *Commentariorum in Jobum libri III.* ſatis licet prolixi, ſed qvi non ultra dimidium capitis tertii progrediuntur. Origeni (quicquid diſputet p. 30. nuclei Hiſt. Eccleſ. Sandius, in appendice p. 40. ipſe ſua cædens vineta) ſuppoſiti & poſt Luciani martyrium h. e. poſt A. C. 311. ſcripti ſunt ab auctore qui Homouſianis infeſtum ſe teſtatur. Utrum vero fuerit aliquis è Lucianiſtarum ſecta, an Maximinus Arianus Epiſcopus, contra quem Auguſtinus ſcripſit, tanquam parum certum definire non audeo. Latini ſcriptoris eſſe, poſt Eraſmum credidit etiam Albertinus p. 353. de Euchariſtia, quibus aſſentiri nolim propter ea quæ obſervat Huetius p. 273. Origenianorum. Certe erravit Genebrardus quando hos Commentarios Græce ſcripſit exſtare in Regis Galliæ Bibliotheca.

9. *Scholia in librum Jobi integrum*, quæ è Codice Regis Galliæ primus vertit Joachimus Perionius, atque ſuæ Origenis operum editioni Genebrardus inſeruit. Nonnullos Perionii lapſus notavit Jacobus Billius lib. I. Obſervatt. ſacrar. c. 8. atque longe plures libro. 2. unde repetiit Poſſevinus T. 2. Apparatus S. p. 193-201. & licet hæc quoque Scholia Origeni præter rem tribuantur, tamen quia antiqui ſcriptoris & lectu digna ſunt, etiam Græca è Codice Regio proferri in lucem & novæ quam concinnandam ſvadet omnium Origenis operum editioni adjungi optat Rich. Simonius lib. 1. Epiſt. ſelect. 10. p. 103. In his quoque ſcholiis Luciani Martyris & Homouſiaſtarum & Manichæorum mentio fit, unde auctorem eſſe Origene juniorem conſtat. Vide Huetium p. 274.

10. *In Pſalmum XXXVI. XXXVII. XXXVIII. Homiliæ IX.* Rufino interprete.

11. *In Canticum Canticor. homiliæ duæ* interprete Hieronymo, cujus Epiſtola ad Damaſum præfigitur, & *aliæ homiliæ quatuor* ſive potius prologo præmunita primorum duorum capitum expoſitio continua, quali in *tomis* Origenes uti conſvevit, Rufino interprete. Hanc Origenis eſſe negant. Dallæus c. 34 de ſcriptis Ignatii, Larroquanus in animadverſionibus ad Pearſonianas Ignatii Vindicias p. 83. ſeq. & P. Baltus S. I. in defenſione SS. Patrum Platonismi accuſato-

tum, ** & ex MS. Basileensi primum editus à *Jo. Rud. Wetstenio* filio cum versione & notis. Basil. 1674. 4. p. 162-218. Meminere hujus libri Eusebius, Hieronymus atque exinde alii. Trithemius etiam latine se vidisse innuit, nescio quo interprete.

5'. *Epistola ad Africanum* περὶ τῆς κατὰ Σωσάνναν ἱστορίας, *pro historia Susannæ*, scripta circa A. C. 238. atque à Wetstenio è Codice MS. Parentis sui, una cum exhortatione ad Martyrium edita primum integra Græce & lat. p. 222-247. notisque illustrata post *Julii Africani* ad Origenem Epistolam, quam cum initio Epistolæ Origenis responsoriæ è Codice A. Schotti Græce ediderat *Heschelius* Augustæ Vindel. 1602. 4. cum Hadriani Isagoge sacrarum literarum, Hesychii Hieros. fol. σιχηρῷ in Esaiam & 12. minores aliorumque in majores Prophetas, & fragmento Chrysostomi de Susanna. Aliud Epistolæ Origenis fragmentum quod pag. 225. edit. Wetstenii legitur, publicaverat Græce *Patricius Junius* ante Jobum σιχηρὸν subjunctum Catenæ Patrum Græcorum in Jobi librum. Lond. 1637. fol. Epistolam utramque integram ex versione *Gentiani Hervetti*, qui Sirleti codice usus est, habes etiam in latinis Origenis editionibus, quas Genebrardo debemus, Tom. 2. Aliam versionem suam Epistolæ utriusque Africani & Origenis in præfatione suorum ad Esaiam commentariorum publicavit *Leo à Castro*, Salmanticæ 1570. fol. pag. 89. seq. Laudant has Epistolas Eusebius VI. 31. Hieron. c. 63. Catalogi, Photius, Suidas itemque alii.

ζ'. Διάλογος κατὰ Μαρκιωνιστῶν ἢ περὶ τοῦ μὴ θεὸν ὀρθῶς πίστιν *Dialogus contra Marcionitas* & Valentinianos, in Codice Wetstenii & Bodlejano in quinque *** sectiones divisus, unde Trithemius memorat *libros quinque Origenis adversus Hæreticos, quorum initium: Adamantius dixit*

** Illos duos alloquitur his verbis p. 200. Νῦν ὥσπερεὶ πομπεύεις ἄρων τὸν σαυτοῦ Ἰησοῦ, ἱερεῦ Ἀμβρόσιε, καὶ ἀκολουθῶν αὐλῷ τῷ προάγοντι ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς, ἵνα αὐλὸς σοι συμπορευθεὶς αὐλὸς σοι δῷ καὶ σῶμα καὶ σοφίαν, καὶ σοὶ τῷ συναγωνιστῇ αὐτοῦ Πρωτόκλῃ. Protoctetus ipse Presbyter Caesaream fuit, ut ex Eusebio VI. 28. Hist. constat. Apud Hieron. c. 56. Catalogi male vocatur Theotimus, licet error ille appareat etiam in Græca versione quæ Sophronio tribuitur. Sed Freculfo colligas Hieronymum scripsisse: *cui* (Ambrosio) *cum Protoctete Presbytero liber Origenis de Martyrio scribitur.*

*** Jo. Picus in *duas* sectiones dividit; de recta in DEUM fide & 2. de resurrectione. Laurentius Humfredus in *tres*.

quo se profitetur alia in his libris omisisse, alia mutasse. Quod exemplis etiam docet Huetius p. 266. seq. & notavit jam olim Hieronymus I. contra Rufin. p. 135. qui ideo Pammachio rogante fideliorem illius operis versionem elaboravit, sed quæ jam pridem temporum injuria amissa est. Valde male ob hoc opus audiit Origenes, quod Græce legit adhuc Photius Cod. 8. Fragmenta occurrunt in Philocalia & in Justiniani Imp. Epistola de Origenis erroribus T. 5. Concil. edit. Labbei p. 672. sq. & apud Photium Cod. 235. Locum etiam ex exemplari MS. affert Græce Fullerus IV. 13. Miscell. sacr. Cæterum ex laudato Hieronymi loco constat etiam Rufinum suæ versioni nonulla ex *Didymi* commentariolis, qui Origenis propugnator fuit, exaggerata & firmiora posuisse.

20. *Lamentum* sive threnus quo de erroribus suis pœnitens inducitur, non magis Origenem auctorem agnoscit, vel Hieronymum interpretem, quam Hieronymus auctor est Epistolæ qua deplorat quod aliquando cum Origene sensisset.

Alia haud dubie fuit Epistola ad Fabianum Episcopum Romæ de qua Rufinus in extremo invectivæ I. in Hieron. *Ais etiam ipsum Origenem pro his dictis pœnituisse, libello pœnitentiæ ad Fabianum, * tunc urbis Romæ Episcopum dato: & tamen post pœnitentiam, post centum & quinquaginta annos mortis suæ in jus eum tribis & ad damnationem vocas.* Certe in lamento non legitur quod Hieronymus Epist. 65. ad Pammach. testatur Origenem in Epistola ad Fabianum qua pœnitentiam egit cur talia scripserit, *causas temeritatis in Ambrosium retulisse, quod secreto edita in publicum protulerit.* Non igitur Hottingerus reprehendendus, sed Labbeus qui Hottingerum tam acerbe reprehendit, T. 2. pag. 145. quod *libellum de pœnitentia Origenis* distinxerat à lamento, quod tamen verissimum est. Atque hic libellus, qui intercidit (non lamentum, junioris ætatis fœtus) à Gelasio inter Apocrypha refertur, nec veluti Origeni suppositus, adscribitur Apocryphis (nam Eusebius quoque VI. 36. testatur Origenem scripsisse ad Fabianum aliosque plures ἄρχοντας Ecclesiarum, περὶ τῆς κατ' αὐτὸν ὀρθοδοξίας) sed propter Origenis scilicet in erroribus pertinaciam, fide indignus judicatur.

21. *Epistola S. Barbæ ad Origenem & Origenis ad S. Barbam* quas latine affert Halloixius p. 46. sq. Origenis defensi, ipse videtur exinge-

* Romam veniisse Origenem ut sibi persuaserat Baronius, recte negant Tillemontius & Pagi ad A. C. 246. n. 2.

T. 2. Opp. Hieronymi p. 182. 246. Paris. 1699. fol. Confer si placet de hoc libro Origenis dixi lib. IV. c. 35. §. 1. Hic est de quo Justinus nior qv. 86. ad Orthodox. εἴρηται τῷ Ὠριγένει ανδρὶ ἐπισαμένῳ τὴν ἑβραίων Διάλεκτον, πάντων τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς φερομένων ἑβρα ὀνομάτων καὶ μέτρων ἡ ἑρμηνεία. Laudat etiam qv. 82. Quod vero braicæ linguæ peritum Origenem scribit, hoc Eusebius quoque VI Hist. atque inde Svidas & alii testantur eum καὶ τὴν ἑβραΐδα γλῶτταν μαθεῖν. Inprimis audiendus Hieronymus qui c. 54. Catalogi ait *contra etatis * gentisque sue naturam, Hebream linguam edidicisse*, ita dem ut, quemadmodum Epistola 25. ad Paulam idem refert, *Grecia in illo mirata sit* quod *in paucis non dicam mensibus sed diebus ita Hebraea vicisset difficultates, ut in discendis canendisque Psalmis cum matre contend* Vincentius Lerinensis p. 301. commonitorii de Origene: *cujus sci cum Græca concederent, Hebræa quoque elaborata sunt*, sive elaboratum eo est, ut Hebræa etiam addisceret. Ac Judæos ab Origene de int gentia sacrarum litterarum consultos ex eodem Hieronymo & i Origene constat: *Certe etiam Origenes* inquit ille 1. contra Rufin. p. 1 *Patriarchen Huillum* (an Hillelen?) *qui temporibus ejus fuit, nominat, trigesimum tomum in Esaiam illius expositione concludit, & cum aliter sensisse se dicat, doctum ab illo id quod est verius confitetur. Octogesi quoque nonum Psalmum qui inscribitur Oratio Moysi hominis DEI, & quos undecim, qui non habent titulos, secundum Huilli expositionem ejus Moysi putat, nec dedignatur Hebream Scripturam interpretans per singula quid Hebræis videatur inferere.* Origenes in Exod. pag. 103. Philoc ὡς καὶ ἑβραῖος ἡμῖν ἀπήγγειλε. In Psal. 1. id. p. 22. χαριεστάτην σ δοσιν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ἡμῖν καθολικῶς περὶ πάσης θείας γραφῆς προτάξομεν. Et in Epistola ad Africanum p. 228. narrat se de vocal lis Hebraicis τείνω & χίνω in historia Susannæ respondentibus, non p cos Hebræos consuluisse: καὶ ὀλίγοις Ἑβραίοις ἀνεθέμην πυνθανόμενος p. 229. μέμνημαι μέντοιγε Φιλομαθεῖ Ἑβραίῳ καὶ χρηματίζοντι παρ' ἐμ σοφῷ ἐμῷ, ἀναλαφέντι ἐπὶ τῷ Διαδέξαθαι τὸν πατέρα συμμίξας περὶ τι νων. In Jeremiam homil. 19. pag. 185. καὶ πρῶτον χρήσομαι τῇ Ἑβραϊκῇ, ἐλληνιθήσῃ εἰς ἡμᾶς διά τινος φυγοντος διὰ τὴν χρεία (Ἑβρ

* Hoc universe de illis temporibus, quibus raro aliquis Christianorum Hebraica atti bat, non de annis atque ætate Origenis intelligendum. Cæterum ad virorum doc rum argumenta quibus Origenem Hebraice vel prorsus fuisse imperitum, vel vix mas literas Hebraismi attigisse contendunt, non difficulter responderi potest, ut parte jam fecit Tillemontius nota 3. ad Origenis vitam.

quarum aliæ extemporales ex ſenis ore à notariis exceptæ, aliæ meditatæ. Vide Sixtum Senenſem lib. IV. Bibl. S. Valeſium ad Euſeb. p. 129. & Huetium p. 237.

Commentariorum in Geneſin libri XII. Euſeb. VI. 24. ubi ex *nono*, & III. 1. ubi ex *tertio* locum affert. Meminit & Origenes ipſe lib. de precatione p. 76. Fragmentum ex libro I ſervavit Chalcidius ad Timæum Platonis p. 372 ſeq. Plura expreſſit Ambroſius in Hexaëmeron. Porro Codices quos vidit Hieronymus, librum XII. in duos diſtinxerunt, unde is *tredecim libros commentariorum* Origenis in Geneſin numerat qv. I. ad Damaſum & Epiſt. 29. ad Paulam apud Rufin. invectiva 2. Namque ex Euſebio duodecim numerant Suidas in Ὠριγένης & Niceph. XV. 5. Cæterum fallitur Tillemontius, qui nota 30. ad vitam Orig. ex loco libri VI. contra Celſum p. 309 ſq. colligit tomos in Geneſin, quatuor tantummodo prima capita expoſuiſſe. Ἐξηγήσεις vocat Origenes ipſe p. 187. 190.

Homiliarum Myſticarum in Geneſin libri II. Hieron. Epiſt. 29. ad Paulam apud Rufin. invectiva 2.

Tomi in Exodum, & *ſcholia* quæ *excerpta* vocantur ab Hieronymo. Expoſitionis ſuæ meminit etiam ipſe Origenes IV. contra Celſ. p. 195.

Scholia & Homiliæ in Leviticum ab editis Homiliis diverſæ. Vide Huetium p. 240.

Octo Homiliæ in Deuteronomium. Caſſiodor. c. I. divinar. Inſtit.

Homilia de duabus meretricibus, & aliæ quædam *Homiliæ* Caſſiodoro c. 2. memoratæ *in* I. & 2. *Reg.* in 2. *Paralip.* & *Eſdræ libros duos* ſive Esdram & Nehemiam.

In Jobum Homiliæ qvas olim vertit *Hilarius* Confeſſor, ut *in Eſdram Bellator* presbyter. Fragmenta in catena ad Jobum à Paulo Comitolo & Patricio Junio edita.

In Pſalmos ſcholia, Homiliæ quædam & Commentarii. Commentarios in primos XXV. Pſalmos Alexandriæ elaboratos notat Euſebius VI. 26. ſed in totum Pſalterium multis voluminibus ſcripſiſſe ante Euſebium, Theodorum Heracleotem, Aſterium Scythopol. Apollinarem Laodicenum & Didymum Alex. docet Hieron. Epiſt. 89. ad Auguſtin. (edit. novæ 74.) addens Hilarium Pictavienſem & Ambroſium Origenis veſtigiis inſiſtiſſe.

In Proverbia Commentarii. Fragmenta duo apud Pamphilum in Apologia & aliud in Catena Mazarıniana ad Luc. VIII. 4.

In Ecclesiasten explanationes, si credimus Sixto Senensi & Possevino, Methodium lib. de resurrect. testem laudantibus. Certe Origenem suis in Ecclesiasten commentariis confutasse se testatur Hieronymus Epist. 65. ad Pammach.

In Canticum Canticorum Tomus unus quem juvenis composuerat. Vide Philocaliam p. 31.

In Canticum Canticorum tomi octo posteriores. Hieron. prologo Homil. in Canticum.

In Esaiam Tomi XXX. (è quibus vigesimus sextus jam Hieronymi ætate desiderabatur, & Tomus trigesimus desinebat in cap. 30. 6. vide Euseb. VI. 32.) *Homiliæ XVI.* & *scholia* sive σημειώσεις.

Libri II. de visione τεσσαρακόδων ad Gratam, Origeni suppositi teste Hieron. præf. ad Esaiam.

In Jeremiam Homiliæ XXIV. ex illis 45. Cassiodoro & Rabano Mauro memoratis. Confer Tillemontium in Origenis vita p. 238. seq.

In Threnos Tomi V. Euseb. VI. 24. Hist. licet in Nicephoro legas tomos IX. Ex his fragmenta quædam exstant in Catena ab Agellio & Ghislerio edita.

In Ezechielem Tomi XXV. Euseb. VI. 32. Confer Tillemont. p. 239. seq.

In Danielem expositio. Origenes ipse tract. 29. in Matth. adde Huetium p. 242.

In quosdam ex duodecim Prophetis scripsisse se & in Esaiam atque Ezechielem testatur Origenes VII. contra Celsum p. 339. atque cæteros similiter se expositurum. Tomos XXV. in duodecim Prophetas reperit Eusebius VI. 36.

In Matthæum Tomi primi X. atque *ultimus XXV. & Homiliæ quædam* itemque *scholia*.

In Marcum scripsisse se testatur Origenes tractat. 35. in Matth. Cæterum commentarius qui in quibusdam Codicibus Origeni, in aliis Cyrillo Alex. tribuitur, & quem è Codice Regio daturum se Græce promisit Huetius p. 250. *Victoris Antiochæni* Presbyteri est, Chrysostomo cujus meminit junioris. Sub Victoris nomine quoque latine Theodorus Pelta-

tanus edidit Ingolſtad. 1580. 8. una cum Tito Boſtrenſi in Lucam. Inde latine recuſus eſt in Bibliothecis Patrum Pariſienſ. Colon. & Lugd. Tom. IV. Denique Græce & latine vulgatus à Petro Poſſino Rom. 1673. fol. una cum catena in Marcum. Vide de hoc commentario Huetium pag. 274. Rich. Simonis Hiſt. Crit. N. T. lib. 3. p. 80. & 426. ſeq. & Eliam du Pin in Bibliotheca Script. Eccleſ. T. 4. p. 74. Victor Presbyter allegatur etiam in Catenis ad Lucam Regia, Mazariniana & Corderiana, ut Combefiſio in Bibl. Concionatona notatum.

In Lucam Tomi V. Hieron. prolog. in Homilias ad Lucam à ſe verſas.

In Johannem Tomi III. IV. V. VII. VIII. IX. XI. XII. XIV. usque ad XVIII. XXI. usque ad XXVII. tum XXIX. XXX. XXXI. Libros duos & viginti viſos à ſe teſtatur Euſeb. VI. 24. ſed forte legendum duos & triginta, ut apud Hieron.

In Acta Apoſtolorum, Homiliæ. Vide Philocaliam p. 32.

In I. *ad Corinthios Commentarii* ſive *tomi.* Hieron. Epiſt. 58. ad Pammach. Origenem primo loco ponit inter eos qui hanc Epiſtolam latiſſime fuerunt interpretati. Cæterorum nomina ſunt: Dionyſius, Pierius, Euſebius Cæſareenſis, Didymus & Apollinaris. Meminit & Origenes ipſe tractat. 23. in Matth. & homil. 17. in Lucam.

In Epiſtolam ad Galatas, quinque Tomi, cum ſcholia & tractatus ſive *Homiliæ* variæ. Præterea decimum ſtromatum ſuorum librum commatico ſuper explanatione ejus ſermone complevit, teſte Hieronymo proœmio ad Galatas, ubi Origenis commentarios ſecutum ſe non diffitetur.

In Epiſt. ad Epheſios tomi III. Hieron. I. adverſus Rufin. & in Epiſt. ad Epheſ.

In Epiſt. ad Coloſſenſes tomi quorum *tertium* laudat Pamphilius Apologia pro Orig.

In I. *ad Theſſalonicenſes ἐξηγητικά.* Meminit præter Hieron. Origenes ipſe lib. 2. contra Celſum p. 101.

In Epiſt. ad Titum. Fragmenta in Pamphili Apologia.

In Epiſt. ad Hebræos tomi & Homiliæ. Idem Pamphilus & Euſebius VI. 25.

rum p. 361. aliique : ſed argumentis melioribus Origeni aſſeritur à Pearſonio part. 1. Vindic. Ignatii c. 7. & ab Huetio p. 248.

12. *In Eſaiam Homilia IX.* Hieronymo interprete.

13. *In Jeremiam Homilia ſecunda & tertia* ex illis quatuordecim quæ exſtant ex verſione Hieronymi. Nam cæteræ duodecim Græce etiam habentur, ut dixi ſupra p. 217. num. 8.

14. *In Ezechielem Homilia XIV.* Hieronymo interprete.

15. *In Matthæum tractatus vigeſimus ſecundus usque ad trigeſimum quintum* ex antiqua verſione ſive *Bellatoris* presbyteri, ſive *Epiphanii* Scholaſtici, ſeu cujusvis denique alterius à Matth. XXII. 34. usque ad initium capitis XXVIII. Nam præcedentes tractatus viginti & unus Græce ab Huetio editi ſunt, ut dixi ſupra p. 218. num. 11. unde patet præter Origenis mentem feciſſe qui tomos ſingulos diſtraxerunt in plures tractatus.

16. *In Lucam Homilia XXXIX.* à juvene Origene ſcriptæ, teſte Hieronymo atque Interprete. Neque tanti ſunt rationes ob quas Origeni abjudicantur à Dallæo de ſcriptis Ignatii p. 439. ſeq. ejusque hyperaſpiſte Matthæo Larroquano in animadverſionibus ad Pearſonianas Ignatii vindicias p. 94. ſq. Vide Tillemontii notam 37. ad Origenis vitam, & Natalem Alex. Sec. 3. c. 4. artic. 2. p 606. ſq. edit. in fol.

17. *In Epiſtolam ad Romanos libri X.* abbreviati ex viginti tomis, ut Caſſiodori Codices c. 8. Inſt. divin. legunt, ſive ut Rufinus quindecim, eodem Rufino (non Hieronymo, cui in edit. tribuitur) interprete, cujus Epiſtola ad Heraclium præfixa eſt.

18. *Homilia decem in diverſos* Matthæi & Johannis locos, quarum decima eſt, de Maria Magdalena. Hæ à Jac. Moerlino primum collectæ & in latinis editionibus Origenis ſæpius excuſæ, nomen Adamantii mentiuntur. Vide Huetium pag. 275. D. Gerhardi Patrologiam pag. 139. 140. & de Homilia ultima Baronium ad Martyrolog. 22. Jul. qui eam latino ſcriptori tribuit. quemadmodum Caſaubonus XIV. 11. ad Baron. juveni & à declamationibus recenti.

19. Περὶ ἀρχῶν * *de principiis libri IV.* cum anacephalæoſi, Rufino interprete, cujus præmittitur prologus ad Macarium (Romanum) quo

* Libros περὶ ἀρχῶν ſcripſerunt etiam Longinus, Porphyrius, & cujus opus ad hos Mſs. ſupereſt, Damaſcius.

Epiſtolarum ultra centum συναγωγὴ, quæ ab Euſebio collecta & in libros digeſta non ſine magno hiſtoriæ illorum temporum detrimento intercidit. Vide Euſeb. VI. 36. Hiſt. In his fuere præter Epiſtolam ad Jul. Africanum, & alteram ad Greg. Thavmaturgum quæ extat in Philocalia, Epiſtola ad Philippum Imp. ejusque conjugem Severam: ad Fabianum Romanum aliosque Epiſcopos de fide ſua: ad amicos Alexandrinos, ad Beryllum Boſtrorum in Arabia Epiſcopum, ad Tryphonem diſcipulum ſuum. Vide Tillemont. vitam Origenis c. 24. & 36. & Huetium p. 267. ſeq.

Libellus de Paſcha cujus meminit Anatolius Alex. Epiſcopus Laodicenſis præf. ad Canonem paſchalem: *Sed & Origenes omnium eruditiſſimus & calculi componendi perſpicaciſſimus, quippe qui & χαλκεύτης* (leg. χαλκέντης) *vocatus libellum de Paſcha luculentiſſime edidit.* Ibidem nonnulla exinde producit. Omitto quæ de *Aſtrolabio* & breviario Origenis neſcio ubi latente incerta fide quidam tradiderunt.

Stromatum libri X. ad Clementis Alex. imitationem ſcripti, & Philoſophorum Ethnicorum placita cum ſacrorum librorum dogmatis conferentes. Meminit ipſe in Joh. p. 237. & Euſebius VI. 24. ac ſæpius Hieronymus.

Monobiblia, Hieron. apud Rufin. invectiv. I.

Denique juvenis etiamnum Alexandriæ non modo diſciplinas liberales & προπαιδεύματα docuit, atque ad varias Philoſophorum ſectas intelligendas auditores ſuos introduxit, ſed & teſte Euſebio VI. 18. τὰ ἐπὶ τούτοις συγγράμματα διηγήσατο, ὑπομνηματιζόμενός τε καὶ θεωρῶν ἕκαστα.

Euſebius idem VI. 32. Hiſt. teſtatur ſe accuratum ſcriptorum Origenis indicem texuiſſe in vita Pamphili Martyris: quod ſe feciſſe quoque Hieronymus c. 54. Catalogi narrat in Epiſtola ad Paulam, qua Origenis opera contra Varronis ponens contulerit. Sed nec hæc Epiſtola præter fragmentum apud Rufin. I. invectiva, neqve vita Pamphili integra ad nos pervenit. Corruptam Bibliothecam Origenis & Pamphili in membranis inſtaurare conatus eſt Evzoius Theſpeſii Rhetoris cum Gregorio Naz. auditor, & poſtea Epiſcopus Cæſareenſis, ut idem Hieron. c. 113. de Script. Eccleſ. auctor eſt.

*Tabella Chronologica * ſcriptorum plerorumque Origenis.*

A. C.	ætat. Origenis	
210.	26.	ὑπομνήματα in Philoſophos variarum ſectarum. Euſeb. VI. 18. (*Alexandriæ.*)
		tomus in Canticum à juvene ſcriptus.
217.	33.	inchoata Hexapla, Tetrapla &c.
228.	44.	Epiſtola ad Julium Africanum de Hiſtoria Suſannæ.
ante A. 231.	47.	tomi in Pſalmos 25. primores. Euſeb. VI. 24.
		Libri duo de reſurrectione.
		Tomi V. in threnos. Primi V. tomi in Johannem. Primi VIII. in Geneſin. In Exodum. In Judices.
		Libri IV. de Principiis.
		X. libri Stromatum.
		Liber de precatione.
		Homiliæ in Lucam.
235.	51.	Protrepticum ad Martyrium.
poſt A. 237.	53.	tomi poſteriores in Johannem & in Geneſin.
238.	54.	tomi XXX. in Eſaiam, (*Ceſareæ Paleſtinæ*) Euſeb. VI. 32.
240.	56.	tomi XXV. in Ezech. & V. in Cantic. (*Athenis.*)
		Epiſtola ad Greg. Thavmaturgum quæ legitur in Philocalia.
241.	57.	Homiliæ IX in Pſal. 36. 37. 38. tomi poſtremi V. in Canticum, (*Ceſareæ.*)
poſt A. 244	60.	Homiliæ variæ extemporales quas à notariis excipi permiſit, ſexagenario major. Euſeb. VI. 36.
		tomi XXV. in Matth. & XV. in Epiſt. ad Rom.
		Tetrapla, Hexapla, Octapla perfecta (*Tyri*) Epiphan. de ponderibus & menſur. n. 18.
		XLV. homiliæ in Jeremiam. XIV. in Ezechiel.
		Homiliæ in Geneſin, Exodum, Leviticum, Numeros.
		Tomi in I. ad Theſſalonicenſes.
247.	63.	In Prophetas minores.
		Epiſtola ad Fabianum & alios Epiſcopos de fide ſua.
249.	65.	libri VIII. contra Celſum.
		Homiliæ in Joſuam.
poſt A. 251	67.	Epiſtolæ variæ. Hæc

* Conſer Huetium pag 269. ſq. Tillemontii not. 41. ad Origenis vitam, & Sam. Baſnage ad A. C. 203. n. 22. ſeq. & A. 336. n. 3.

Hæc de ſcriptis Origenis dixiſſe ſufficiat, *ex quo uno ſi ſalvus perduraſſet, plus lucis* Dallæo * judice *nobis quam ex reliquis* (Patribus) *aliis, & à quo forſan potius quam à ceteris omnibus haberemus in quo acquieſceremus. Sed paucula ſunt & maximam partem fœde lacera & miſere immutata quæ ſub illius nomine feruntur. Magni enim & mirandi iſtius viri monumenta, neque temporum neque hominum injuriam ſuperare potuerunt. Atque haud ſcio annon horum invidia gravius eum afflixerit, quam ipſa tot ſeculorum vetuſtas quæ ab ipſius morte ad nos fluxerunt.* Utinam ſcripta Origenis inedita quæ apud Græcum Epiſcopum in Chio Inſula vidiſſe affirmavit vir doctus *Fr. Vernonius* Anglus, in publicos Eccleſiæ uſus proferantur.

Scripta Varia Origenem ſpectantia.

Gregorii Thavmaturgi Panegyricus in Origenem Præceptorem ſuum, de quo infra inter Thavmaturgi Opera.

Pamphili Martyris & *Euſebii* Apologia pro Origene libris VI. è quibus primus è Rufini verſione, in latinis Origenis editionibus & inter Hieronymi Opera: atque ex cæteris excerpta pauca apud Photium Cod. 118. extant. Idem Cod. 117. recenſet *Anonymi* opus Euſebio poſterioris & in quinque libros diſtributum pro eodem Origene. Quemadmodum ex *Antipatri Boſtrenſis* confutatione Apologiæ Pamphili quædam leguntur in Actis Concilii Nicæni T. 7. Concil. edit. Labbei p. 308.

Rufinus de depravatione librorum, præcipue Origenis, liber, in latinis Origenis editionibus.

Jo. Pici Mirandulani diſſ. de ſalute Origenis, p. 131. ſq. Operum, *Jacobus Merlinus* in Apologia pro Origene, & Apologia Apologiæ tribus libris conſtante & adhuc inedita, de qua Huetius p. 230. Origenianor. *Eraſmus* de Origenis Vita, phraſi, docendi ratione & operibus Origenis cum ſingulorum librorum Cenſuris T. VIII. Opp. p. 362. ſeq. & ante editiones Origenis Eraſmianas: Georgius Wicelius in Hagiologio. Gilberti Genebrardi collectanea editioni Operum Origenis à ſe curatæ præmiſſa.

Petri Halloixii Origenes defenſus, ſive Origenis vita, virtutes & documenta libris IV. Leodii 1648. fol.

A letter of reſolution concerning Origen and the chief of his Opinions, by *C. L.* Esquire. Lond. 1661. 4. Recuſus hic liber dignus examine accuratiore in volumine primo collectionis variorum opuſculo-

* Jo. Dallæus de uſu Patrum c. 1. pag. 6.

In Ecclesiasten explanationes, si credimus Sixto Senensi & Possevino, Methodium lib. de resurrect. testem laudantibus. Certe Origenem suis in Ecclesiasten commentariis confutasse se testatur Hieronymus Epist. 65. ad Pammach.

In Canticum Canticorum Tomus unus quem juvenis composuerat. Vide Philocaliam p. 31.

In Canticum Canticorum tomi octo posteriores. Hieron. prologo Homil. in Canticum.

In Esaiam Tomi XXX. (è quibus vigesimus sextus jam Hieronymi ætate desiderabatur, & Tomus trigesimus desinebat in cap. 30. 6. vide Euseb. VI. 32.) *Homiliæ XVI.* & *scholia* sive σημειώσεις.

Libri II. de visione τεϱαπτόδων ad Gratam, Origeni suppositi teste Hieron. præf. ad Esaiam.

In Jeremiam Homiliæ XXIV. ex illis 45. Cassiodoro & Rabano Mauro memoratis. Confer Tillemontium in Origenis vita p. 238. seq.

In Threnos Tomi V. Euseb. VI. 24. Hist. licet in Nicephoro legas tomos IX. Ex his fragmenta quædam exstant in Catena ab Agellio & Ghislerio edita.

In Ezechielem Tomi XXV. Euseb. VI. 32. Confer Tillemont. p. 239. seq.

In Danielem expositio. Origenes ipse tract. 29. in Matth. adde Huetium p. 242.

In quosdam ex duodecim Prophetis scripsisse se & in Esaiam atque Ezechielem testatur Origenes VII. contra Celsum p. 339. atque cæteros similiter se expositurum. Tomos XXV. in duodecim Prophetas reperit Eusebius VI. 36.

In Matthæum Tomi primi X. atque *ultimus XXV. & Homiliæ quædam* itemque *scholia.*

In Marcum scripsisse se testatur Origenes tractat. 35. in Matth. Cæterum commentarius qui in quibusdam Codicibus Origeni, in aliis Cyrillo Alex. tribuitur, & quem è Codice Regio daturum se Græce promisit Huetius p. 250. *Victoris Antiocheni* Presbyteri est, Chrysostomo cujus meminit junioris. Sub Victoris nomine quoque latine Theodorus Pelsa-

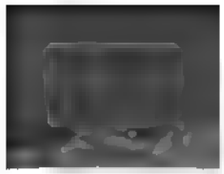

Petri Zornii Hamburgenſis de Evnuchiſmo Origenis Adamantii exercitatio, qua illum in dubium vocat (contra nimis perſpicua repetitaque Veterum teſtimonia.) Gieſſæ Haſſorum, præſide D. Jo. Henrico Majo Theologo Gieſſenſi, 1708. 4. Cæterum evitationem tum temporis non fuiſſe Canonicum Ordinationis impedimentum diſputat Natalis Alex. ſec. 3. diſſ. 15. qv. 1. Contrarium viſum Samueli Baſnagio T. 2. Annal. p. 231.

Hiſtoire des mouvemens arrivez dans l'Egliſe au ſujet. d'Origene & de ſa Doctrine, par le *Louvis Daucin*, S. l. Paris 1700. 12. Videndus etiam *Jo. Garnerius* ad Marium Mercatorem T. 1. & *Henricus Noris* in Hiſt. Pelagiana & diſſ. de quinta Synodo. *Caſp. Sagittarius* introduct. ad Hiſtoriam Eccleſ. p. 113. ſqq. ubi de Origeniſtis & adverſariis Origenis.

Jo. Vindetus Anglus in libro erudito de vita functorum ſtatu p. 40. promiſit Origenis ac Plutarchi vitas & decretorum parallelismum. Idem p. 39. docet dogma de Metempſychoſi per calumniam Origeni impactum fuiſſe, quod probat etiam *Jo. Baptiſta Criſpus* de Philoſophis caute legendis p. 464 ſeq. Sic idolis ſacrificaſſe Origenem ut traditum Epiphanio, LXIV. 2. fabulis adſcribunt Baronius, Huetius, Raynaudus, Valeſius, Halloixius, Tillemontius, & noviſſime Sam. Baſnagius quem vide ad A. C. 203. n. 20. Sed veriſſimum eſſe contendunt Natalis Alex. Sec. III. diſſ. 15. Antonius Pagi ad A. C. 251. n. 6. ſeq. Petavius ad Epiphan. & Huetius p. 22. Origenianor.

Scripta de Operibus Biblicis Origenis, Tetraplis, Hexaplis atque Octaplis, notiſq; Criticis & afteriſcis allegavi ſupra lib. III. cap. 12. §. 12, 13. quibus addes quæ Clariſſimus Vir *Jo. Erneſtus Grabius* noviſſime obſervavit in Epiſtola ad doctiſſ. Millium de genuino LXX. Interpretum exemplari & tribus novæ edit. ſpeciminibus Oxon. 1705. 4. tum in prolegomenis ad novæ ſuæ luculentæ editionis Græcæ Bibliorum volumen primum & tertium, & denique in diſſ. A. 1710. 4. vulgata *de variis vitiis LXX. Interpretum verſioni ante B. Origenis ævum illatis, & remediis ab ipſo in Hexaplari ejusdem Verſionis editione adhibitis, deque hujus edit. reliquiis tam Manuſcriptis quam prælo excuſis.*

XVII.

In Apocalypſin expoſitio promiſſa ab Origene tract. 30. in Matth.

Homiliæ quamplurimæ. Mille & eo amplius tractatus in Eccleſia locutum ſcribit Hieron. Epiſt. 65.

Libri II. de reſurrectione Euſeb. VI. 24. *alii de reſurrectione dialogi duo,* Hieron. Epiſtola ad Paulam apud Rufin. invectiva 2. Confer Huetium p. 264. 266. De reſurrectione ſcripſiſſe ſe Origenes ipſe teſtatur V. contra Celſum p. 244. Meminit & Pamphilus in Apologia.

De libero arbitrio. Origenes ipſe VII. in Epiſt. ad Rom. Niſi reſpicit librum tertium περὶ ἀρχῶν.

Acta concertationis cum Beryllo ſive *dialogus* quo Berylli Boſtrenſis in Arabia Epiſcopi errorem coarguit, qui negabat Chriſtum aliam quam Pater habere perſonam. Vide Euſeb. VI. 33. & Hieron. c. 61. de S. E. Socratem III. 7.

Dialogus cum Candido Valentiniano, in quo duos andabatas digladiantes ſe ſpectaſſe ſcribit Hieron. 2. adverſus Ruſin. p. 150.

Dialogus cum Baſſo Agnomone cujus in Epiſtolas Africani & Origenis de Suſanna mentio, licet in litteras relatum eſſe non æque conſtat: uti nec quæ diſputavit *contra Ambas Pſychopannychitas*, teſte Euſeb. VI. 37.

Adverſus varios hæreticos, ut Apelleitas & Baſilidem, Encratitasque & Helceſaitas, tum Hermogenem, Iſidorum, Menandrum, Nazarenos, Nicolaitas, Severum, Simonem & Valentinum. Atque ſi Nicephoro X. 36. credas, etiam contra Marcellum Galatam ac Porphyrium. Vide Huetii Origeniana p. 265. & Tillemontium in vita Orig. c. 12. & 36.

Parva labyrinthus contra Artemonem & Theodotianos, quam Origeni quidam tribuerunt, ſed quæ auctorem potius habuit Cajum presbyterum Romanum, de quo vide Cavei Hiſt. litterar. ad A. C. 210.

Concertatio cum hæretico quodam Epheſi, ab hæretico illo conficta & Origeni ſuppoſita, ut ipſe apud Rufinum de adulteratione libror. Origenis queritur in Epiſtola ad charos ſuos Alexandrinos.

Epiſto-

Archilochus Parius C. 74. ejus jambi impuri & virulenti, 125.
Ariſtander de Platone. C. 280.
Ariſteas Proconnenſius. C. 113. 125. 129. ejus Arimaſpia carmina 126.
Ariſtobuli ſcripta perantiqua. C. 198.
Ariſtophanes Comicus. C. 356.
Ariſtoteles. C. 18. 51. 67. 119. 333. 407.
ἀι ἐν ἡμῖν αἱρέσεις. C. 264.
Barnabæ Epiſtola Catholica. C. 49.
Baſilides hæreticus. H. a. 110. 159. 277. 287. *Catena in Jobi* cap. 41. Ejus Odæ id. p. 345. edit. Venetæ ex verſione Pauli Comitoli.
Baſſus Origenis ἑταῖρος, M. 223. cum quo diſputavit five ἱερὸν διάλογον habuit 220. ubi αἱρετικὸς appellatur. Confer Tillemont. ad vitam Origenis tota 20.
Brachmanes Indorum. C. 19.
Cabiri. C. 291.
Cainani hæretici. C. 119.
Callimachus. C. 137.
Celſus Epicureus C. 8. 97. 159. 163. 186. 200. 213.
Celſi λόγος ἀληθὴς quem Origenes confutavit. C. 14. 31. incertum idemne qui ſcripſit κατὰ μαγείας βιβλία πλείονα. 53. ὁ κατὰ χριστιανῶν ἄλλα δύο βιβλία συνταξάς. 186.
Celſi duo Epicurei. C. 8.
Cerinthus hæreticus H. b. 322. 597.
Chæremonis Stoici σύγγραμμα περὶ κομητῶν. C. 45.
Chaldæorum ἀπαθὴς γενεθλιαλογία. C. 330.
Chryſippus C. 31. 67. 268. 410. ἐν τῷ περὶ παθῶν διατριβικῷ. 50. 411. Solenſis, ὁ τὴν σοὰν τῶν φιλοσόφων πολλοῖς συγγράμμασι συνιστὰς κοσμηκήναι νομιζόμενος παραμυθίαν τὴν γεγραφὼς τὴν εἰς Σάραπιν &c. 196. ἐν τῇ περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν εἰσαγωγῇ. 206.
Cleanthes. C. 67. ab hoc præceptore ſuo ſubinde recedit Chryſippus, ibid.
Clementis Romani περίοδοι λόγῳ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ P. 8.
Epiſtola ad Hebræos illi à quibusdam adſcripta. H. b. 430.
Commentatores in Matthæum ante Origenem. H. a. 368. e.
Crates Philoſophus Thebanus. C. 84. H. a. 382.
Cynici. C. 142.

Democritus C. 84. 375. 407.
οἱ Δημοκρίτειοι C. 32.
Demoſthenes Orator. C. 176.
Diogenes Cynicus. C. 84. 294. 336.
Dionyſius Ægyptius, Muſicus, Celſi familiaris. C. 302.
Doſitheus, hæreticus C. 44. 282. P. 14. Samaritanus H. b. 219. ἀφ' ὧν μέχρι εἰσὶν οἱ Δωσιθεανοὶ φέρονται καὶ βίβλοι ἃς Δωσιθέῳ κεμύθ[ε]τινάς φασὶ αὐτῷ διηγεῖσθαι ὡς μὴ γευσαμένῳ θανάτου. Ibid.
Droſerius Valentinianus loquens inducitur dialogo contra Marcionitas.
Druides. C. 14.
Ebionitæ hæretici. C. 56. 272. 274. P. 17. 56. H. a. [illegible]. 249. 428. b. 15. 322. 397.
Ἡ ἑβραϊκὴ λέξις. H. a. 438. ſeq. M. 240. ſq.
Ebræus à quo Origenes didicit ſenſum loci de Corbane. H. a. 245. & plura alia M. 229. alius. 230.
ὁ Δανιὴλ τῶν ἑβραίων. M. 223. ſeq.
Eliæ Apocrypha. H. b. 180.
Empedocles C. 26. 359. 412.
Encratitæ hæretici. C. 274.
Enochi liber. C. 267. H. b. 132. ex eo videtur quod H. a. 7. Origenes ſcribit Aſtrologiam homines ab Angelis edoctos.
Epicurei. C. 77.
De Eſaia diſſecto narratio ἐν τῷ ἀποκεφαλισμῷ Ἡσαΐου H. a. 225. M. 232.
Eutropius judex loquens inducitur in dialogo contra Marcionatas ἱερώτατος δικαστής. M. 64. 69. ab Eccleſia peregrinus 158.
Græci ἐν τοῖς περὶ προνοίας. C. 163.
Harpocratiani ἀπὸ Σαλώμης. C. 272.
Hecatæi Hiſtorici περὶ Ἰουδαίων φέρεται βιβλίον. C. 13.
Heleniani ab Helena dicti Simoniani. C. 272.
Heracleon Valentinianus. H. b. 60. 68. 94. 112. 113. 117. 122. 129. 148. 158. 167. 181. ſeq. 187. 189. 205. 209. 211. 213. 217. 220. 221. 223. 224. 227. 230. 233. 236. 238. 242. 244. 245. 246. 248. 25[illegible] 293. 308. 312. 314. 320. 333.
Heraclitus. C. 6. 283. 303. 373.
Herennius Philo ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι. C. 13.
Hermippus ἐν τῷ α περὶ νομοθετῶν. C. 13.
Hermotimus Clazomenius. C. 129.

Hæc de ſcriptis Origenis dixiſſe ſufficiat, *ex quo uno ſi ſalvus perduraſſet, plus lucri* Dallæo * judice *nobis quam ex reliquis* (Patribus) *aliis, & à quo forſan potius quam à ceteris omnibus haberemus in quo acquieſceremus. Sed paucula ſunt & maximam partem ſede lacera & miſere immutata quæ ſub illius nomine ferunntur. Magni enim & mirandi iſtius viri monumenta, neque temporum neque hominum injuriam ſuperare potuerunt. Atque haud ſcio annon horum invidia gravius eum afflixerit, quam ipſa tot ſæculorum vetuſtas quæ ab ipſius morte ad nos fluxerunt.* Utinam ſcripta Origenis inedita quæ apud Græcum Epiſcopum in Chio Inſula vidiſſe affirmavit vir doctus *Fr. Vernonius* Anglus, in publicos Eccleſiæ uſus proferantur.

Scripta Varia Origenem ſpectantia.

Gregorii Thavmaturgi Panegyricus in Origenem Præceptorem ſuum, de quo infra inter Thavmaturgi Opera.

Pamphili Martyris & *Euſebii* Apologia pro Origene libris VI. è quibus primus è Rufini verſione, in latinis Origenis editionibus & inter Hieronymi Opera: atque ex cæteris excerpta pauca apud Photium Cod. 118. extant. Idem Cod. 117. recenſet *Anonymi* opus Euſebio poſterioris & in quinque libros diſtributum pro eodem Origene. Quemadmodum ex *Antipatri Boſtrenſis* confutatione Apologiæ Pamphili quædam leguntur in Actis Concilii Nicæni T. 7. Concil. edit. Labbei p. 38.

Rufinus de depravatione librorum, præcipue Origenis, liber, in latinis Origenis editionibus.

Jo. Pici Mirandulani diſſ. de ſalute Origenis, p. 131. ſq. Operum, *Jacobus Martinus* in Apologia pro Origene, & Apologia Apologiæ tribus libris conſtante & adhuc inedita, de qua Huetius p. 230. Origenianor. *Eraſmus* de Origenis Vita, phraſi, docendi ratione & operibus Origenis cum ſingulorum librorum Cenſuris T. VIII. Opp. p 362. ſeq. & ante editiones Origenis Eraſmianas: Georgius Wicelius in Hagiologio. Gilberti Genebrardi collectanea editioni Operum Origenis à ſe curatæ præmiſſa.

Petri Halloixii Origenes defenſus, ſive Origenis vita, virtutes & documenta libris IV. Leodii 1648. fol.

A letter of reſolution concerning Origen and the chief of his Opinions, by C. L. Esquire. Lond. 1661. 4. Recuſus hic liber dignus examine accuratiore in volumine primo collectionis variorum opuſculo-

* Jo. Dallæus de uſu Patrum c. 1. pag. 6.

Muſonius. C. 151.
Naucratitæ (Ægypti populus) C. 257.
Noëtiani hæretici. H. a. 470. b. 46.
Numenius Pythagoricus C. 13. 258. πολλῶ πρείττων ἀκηγησα[ται] Πλάτωνα 198. ἐν τῷ πρώτω περὶ τ' ἀγαθ[οῦ] 13. ἐν τῳ τρίτ[ῳ] τ' ἀγαθ[οῦ]. 198. ἐν τοῖς περὶ ἀριθμῶν. id. ἐν τῷ δευτέρω περ[ὶ] θαρσίας ψυχῆς. 269 ἐν τῷ καλεμένω Ἕπτι. 198. ἐν τῶ τόπω. id. JESU, Moyſis & Jannis atque Jambris m[ag] 198. 199.
Ophitæ hæretici. C. 119. 291—297. 300. 358. 359.
Oraculum Ammonis. C. 254. 333. Amphiarai. 131. 355. Am[phi]chi. 131. Apollinis. 125. *Clarii*. 333. 334. *Didymæi* 55. *Pythi* 63. 125. 333. 334. 335. 336. Branchidarum. 333. 336. Æ[sculapii] 113. Ariſteæ Proconeſii & Clazomenii cujusdam, Cleome[nis] Aſtypalenſis. ibid. Dodoneum. 333. 336. Pythia aliquand[o] rumpi ſe paſſa. 407.
Oraculum Laio redditum. C. 73.
Origenis cum Judæorum ſapientibus diſceptatio de veritate R[eligionis] Chriſtianæ. C. 34. 42. 43. 79.
Orpheus. C. 14. 94. 95. 359. 367. 368.
Panthera (miles) C. 25. 26. 54.
Papiſci & Jaſonis dialogus. C. 199.
ὁ Παρίῳ Ἰαμβοποιός (Archilochus) C. 74.
Parmenides. C. 359.
S. Pauli Epiſtolas admiratione dignas qui non agnoſcit, ipſe ridic[ulus] eſt. C. 122.
Peripatetici. C. 12. 32. 68. 77. 156. 375.
Perſeus ex ſervo Philoſophus. C. 144.
Petri prædicatio Apocrypha ab Heracleone lecta. H. a. 211.
Phalaris. C. 208. 245.
Pherecydes. C. 14. 15. 223. 227. 303.
Phidias ſtatuarius. C. 389.
Philiſtio ὁ μῖμῳ. M. 223. 238. 239.

P.

Philo Judæus. H. 2. 368. 475. C. 198. περὶ ἧς (κλίμακος ἣν Ἰακὼβ) καὶ τῷ Φίλωνι συντέτακται βιβλίον ἀξιον φρονίμων καὶ συνετῶν ἀνδρῶν τοῖς φιλαληθέσιν ἐξεταίσεως. 289. seq. Respicit Philon. de somniis.
Herrennius Philo ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι. C. 13.
Phlegon. C. 13. 14. 96.
ἐν τρισκαιδεκάτῳ ἢ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ ὄψιμα τῶν χρονικῶν. C. 69. 80.
Pindarus C. 125 255.
Plato C. 16. 26. 29. 31. 70. 149. 159. 173. 186. 190. 198. 202. 204. 205. 227. 275. 276. 278. 280. 281. 287. 288. 316. 350. 352. 360. Apologia. 283. 383. Crito. 370. διάλογοι. C. 16. Ex Epistolis. 276. 278. 280. 283. 287. De Legibus 285. 286. Ex Phædone 97. 350. 352. Phædro 288. 382. Philebo 20. 169. De Rep. 12. 15. 23. 186. 198. Sympolio 189. Theæteto 205. Timæo. 173. 205. 281. 316. 360.
Platonici C. 235. 245.
Plutarchus ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς. C. 268.
Polemon à Xenocrate ad frugem reductus C. 50. 152.
Polemon Physiognomicorum scriptor. C. 26.
Polycletus statuarius. C. 389.
Protesilai Thessali reditus ex inferis, C. 94. 95. Rampsiniti Ægyptii, Thesei. &c.
Ptolemæi μαγγανείαι volentis Sarapin Alexandrinis ἐπιφανῆ δόξαι θεόν. C. 257.
Pythagoras C. 6. 13. 14. 26. 94. 159. 227. 244. 280.
Pythagorici C. 6. 7. 76. 142. 245. 264. 397.
Σαββαδεῖοι C. 8. ubi junguntur μητραγύρταις, περιτροπεῦσι, Μίθραις (forte μιθριακοῖς.)
Sadducæi. H. a. 227. 264. 485. 486. 487. 499.
Saitæ (Ægypti populus) C. 257.
Samaritani H. a. 486. b. 199. 205. 208. 218. 219. 220. 245. 327. 328. 329. 486. C. 68.
Seres & aliæ impiæ gentes, Numidæ (Νομάδες) & Scythæ legibus & religione destitutæ, si Celso credimus. C. 373.
Sextus Pythagoricus. C. 397.
Sexti sententiæ. H. a. 368.

XXVII. *INDEX Scriptorum & Hæreticorum.*

ab Origene in ſcriptis Græce editis memoratorum.

C. denotat libros contra Celſum, edit. Cantabrig. H, ab Commentarios ab Huetio Græce ac Latine editos duobus to mis: M. dialogum contra Marcionitas & quæ ipſi ſubjun cta ſunt. O. librum de Oratione edit. Wetſte nianæ Baſil. ac denique P. Philocaliam edit. Cantabrig.

ABaris C. 129.
Ægyptiorum *ἱστορίαι*. C. 13. Theologia. C. 16. 18. 121. 254. H. a. 85.
Ad Africanum Origenes ſcripſit epiſtolam de Suſanna M. 222.
Ἀγνώμων. Vide infra, Baſſus.
Ambroſius Origenis *ἐργοδιώκτης* C. 1. 112. 161. 231. 275. 332. 48 H. a. 38. b. 3. 44. 87. 92. 93. 342. 373. P. 26. M. 201. & 247. (ubi & uxoris ejus Marcellæ mentio) O. 2. ſq. 148.
Anaxagoras C. 215. 238.
Anaxarchus C. 367. 368. 369.
Anicetus. M. 247.
Antiphontis Rhetoris *Φιλαλήθης*. C. 176.
Antiſthenes. C. 336.
Appelles hæreticus. C. 267.
Ad Apocrypha non confugiendum. H. a. 498. Vide infra Elias, Enoch, Eſaias, Hermas, Joſephus, Judæi, Petrus.
σὸ τὸν καλὸν ἡμῶν Πάπαν Ἀπολιναρίου ἄπασαι M. 247.
Apollonius (Magus) C. 302.
Aquila. Catena in Job. c. 22. 29. *δουλεύων τῇ Ἑβραϊκῇ λέξει*. M. 224. 225.

Archi-

cem librorum Origenis contra Celſum, Auguſtæ Vindel. 160. 4. idem Labbeus notavit. Meminit hujus Orationis Hieronymus c. 65. de Scriptor. Eccleſ.

2. *Metaphraſis in Eccleſiaſten*, male *Nazianzeno* tributa in variis MSS. ut illis de quibus Lambecius lib. III. p. 182. 187. 190. &c. atque inter Orationes Greg. Nazianzeni ſæpius edita Græce & latine ex *Jac. Billii* verſione, Orat. LIII. Sed Gregorio Thavmaturgo recte vindicavit Voſſius Tungrenſis ex teſtimoniis Hieron. de S. E. c. 65. & in c. 4. Eccleſiaſtæ, atque Rufini VII. 25. Hiſt. Eccleſ. ac Svida, licet latine tantum ex interpretatione jam laudati Billii eam exhibuit: Græcolatinæ enim tunc Nazianzeni editiones nondum lucem viderant. Eadem in Eccleſiaſten Metaphraſis pridem ſub vero Gregorii Neocæſareenſis titulo prodierat latine ex Verſione *Jo. Oecolampadii* in Micropresbytico Baſil. 1550. fol. p. 119. & in Orthodoxographis utriusque editionis, ut Patrum Bibliothecas ne memorem. Prodiit itidem Græce cum notis Antwerp. 1614. 8. una cum Catena Græcorum Patrum in Proverbia Salomonis & Pſelli paraphraſi in Canticum Canticorum, additaque latina verſio quam Andreas Schottus contexuit ex duabus illis Jacobi Billii & Johannis Monachi Brigittiani, hoc eſt Oecolampadii, qui aliquando inter Monachos S. Brigittæ nomen ſuum fuit profeſſus. Illam Thavmaturgi Metaphraſin notis quibusdam in Pariſienſi edit. Græcolatina operum Gregorii Thavmaturgi etiam illuſtravit *Fronto Ducæus*.

3. *Expoſitio fidei*, quam * à S. Johanne Evangeliſta acceptam refert Gregorius Nyſſenus in laudatione Gregorii Thavmaturgi p. 378. repetitque quinta Synodus T. 2. edit. Binianæ Colon. 1618. p. 774. & Nicetas lib. 1. theſauri Orthodoxæ fidei c. 32. Eandem quoniam brevis eſt, hoc loco integram dabo cum verſione Rufini, qui eam latinæ verſioni Euſebii Hiſt. VII. 25. ad ædificationem, ut ait Eccleſiæ, inſeruit.

Εἷς Θεὸς Πατὴρ λόγου ζῶντος, Σοφίας ὑφεστώσης καὶ δυνάμεως καὶ χαρακτῆρος ἀϊδίου. Τέλειος τελείου γεννήτωρ, πατὴρ υἱοῦ μονογενοῦς. Εἷς

Unus DEUS *Pater Verbi viventis, Sapientiæ ſubſiſtentis & Virtutis ſuæ & figuræ, perfecti perfecti genitor Pater filii unigeniti.* Unus Dominus,

Ii *ſolus*

* Narratio illa de revelatione Gregorio facta parum credibilis videtur B. Dorſchæo Hepta de diſſ. VI. Cæterum hæc eſt *Gregorii Thaumaturgi Apocalypſis*, ad quam Elias Cretenſis notat reſpicere Nazianzenum Orat. 37. p. 609. Fadem laudatur & à S. Germano atque in definitione Apocriſiariorum Gregorii IX. Papæ: tum [illegible]anne Vecco & Georgio Metochita in Allatii Græcia Orthodoxa T. 2. p. 484. 735. [illegible]. 986. & 1056.

κύριος, μόνος ἐκ μόνου, Θεὸς ἐκ Θεοῦ. Χαρακτὴρ καὶ εἰκὼν τ̃ Θεότητος, λόγος ἐνεργός. Σοφία τ̃ τῶν ὅλων συστάσεως ϖεριεκτικὴ, καὶ δύναμις τ̃ ὅλης κτίσεως ϖοιητικὴ, υἱὸς ἀληθινὸς ἀληθινῦ Πατρός. Ἀόρατος ἀοράτου, καὶ ἄφθαρτος ἀφθάρτου, καὶ ἀθάνατος ἀθανάτου, καὶ ἀΐδιος ἀϊδίου. Καὶ ἓν ϖνεῦμα ἅγιον ἐκ Θεοῦ τὴν ὕϖαρξιν ἔχον, καὶ δι υἱοῦ ϖεφηνὸς δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώϖοις. Εἰκὼν τοῦ υἱοῦ, † τελείου τελεία. Ζωὴ ζώντων αἰτία, ϖηγὴ ἁγία, ἁγιότης ἁγιασμοῦ χορηγὸς, ἐν ᾧ Φανερῶται Θεὸς ὁ Πατὴρ ὁ ἐϖὶ ϖάντων καὶ ἐν ϖᾶσι, καὶ Θεὸς ὁ υἱὸς ὁ διὰ ϖάντων. Τριὰς τελεία δόξῃ καὶ ἀϊδιότητι καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένη μηδὲ ἀϖαλλοτριουμένη. Οὐκ ἦν κτιστόν τι ἢ δοῦλον ἐν τῇ Τριάδι, οὔτε ἐϖεισακτόν τι ὡς ϖρότερον μὲν οὐκ ὑϖάρχον, ὕστερον δ ἐϖεισελθόν. Οὐκ ἦν ἐνέλιϖέ ϖοτε υἱὸς Πατρὶ, οὔτε υἱῷ ϖνεῦμα, ἀλλ ἄτρεϖτος καὶ ἀναλλοίωτος ἡ αὐτὴ τριὰς ἀεί.

solus ex solo, † *figura & imago Deitatis, verbum perpetrans*, q) *Sapientia comprehendens omnia, & virtus quæ tota creatum fieri potuit. Filius verus Veri Patris, & invisibilis ex invisibili, & incorruptibilis ex incorruptibili, & immortalis ex immortali, & sempiternus ex sempiterno.* Unus Spiritus Sanctus *ex DEO substantiam habens, & qui per Filium apparuit, imago filii perfecti, perfecta: vivorum causa, sanctitas sanctificationis præstatrix, per quem DEUS* r) *super omnia & in omnibus cognoscitur, & Filius per omnes.* Trinitas *perfecta, majestate & sempiternitate & regno* s) *minime dividitur neque abalienatur. Igitur neque* * *factum quid aut serviens in Trinitate, neque superinductum tanquam antehac* t) *quidem non subsistens, postea vero superingressum. Neque ita defuit unquam Filius Patri, neque Filio Spiritus Sanctus, sed invertibilis* u) *& immutabilis eadem Trinitas semper.* Hanc

† Antiquum Psalterium MS. latinum aureis scriptum literis, quod Hadriano I. Papæ donavit Carolus M apud Lambec. T. 2. p. 270. legit: *ex solo DEO.*

q) Id. *penetrans*, minus bene.

† Alii ut Concilior. editores distinguunt sic: εἰκὼν τ̃ υἱ̃ τελείου, τελείου ζωὴ ζώντων, αἰτία, ἁγιότης κ. τ. λ.

r) Psalterium vetus apud Lambec. *DEus solus.*

s) Gregorius Naz. Orat. 37. p. 609. Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν υἱὸν, Θεὸν τὸ ϖνεῦμα τὸ ἅγιον, τρεῖς ἰδιότητας, Θεότητα μίαν δόξῃ καὶ τιμῇ καὶ οὐσίᾳ καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένην ὡς τις τῶν μικρῶν ϖρόσθεν Θεοφόρων ἐφιλοσόφησεν. Idem Orat. 40. p. 668. οὐδὲν τ̃ τριάδος δοῦλον, οὐδὲ κτιστὸν οὐδὲ ἐϖεισακτὸν, ἡκέτω τῶν σοφῶν τινος λέγοντος.

* Hæc & quæ sequuntur, male pro Nysseni non Thavmaturgi verbis habuere Nysseni editores, hosque secutus Elias du Pin. in. T. I. Bibl scriptor. Eccles. p. 185. itaque & illa omisit Clariss. Caveus in Thavmaturgi vita §. 7 ubi hanc ἔκθεσιν fidei, Græce & Anglice exhibet.

t) Psalt r apud Lambec. *nisi hoc*, minus bene.

u) Id. *inconvertibilis*, & deinde: *semper manet.*

Hanc fidei confeſſionem Petavius non negat eſſe Thavmaturgi (ut ſcribit Labbeus p.373.cum altera ἡ καθ' ἀ μέρος πίστις eam confundens; ſed agnoſcit, & *illuſtre monumentum traditionis Eccleſiaſticæ ac Catholicæ de Trinitate profeſſionis* appellat prolegom. ad dogm. Theol. de Trin. c.4. n.5. In quibusdam Codd. Hieronymi c. 65. de S. E. inter Thavmaturgi ſcripta memoratur etiam *de fide*, ſed in plerisque & in Græca verſione & apud Freculfum deſideratum. Apud Honorium Auguſtod. eſt: *& alias de fide Epiſtolas*, pro quo Baronius ad A. C. 266. n. 20. ex Hieronymo citat: *& alia hujus vulgo feruntur Epiſtolæ, & de fide.*

Diverſa ab hac fuit Gregorii expoſitio fidei ad *Ælianum*, quem ab idolis ad CHRISTI fidem reducere conatus eſt. De illa Baſilius Epiſt. 64. cujus verba ſicut à Facundo Hermianenſi lib. X. T. 2. Opp. Sirmondi p. 740. latine transferuntur, adſcribam: *Immiſerunt quoddam experimentum per Epiſtolam ad unanimem noſtrum, Anthimum Tyanorum Epiſcopum, quod magnus Gregorius dixerit in expoſitione fidei* Πατέρα καὶ υἱὸν ἐννοίᾳ μὲν εἶναι δύο, ὑποστάσει δὲ ἕν, Patris & Filii perſonas intellectu quidem eſſe duas, ſubſiſtentiam autem eſſe unam. *Hoc autem quia non dogmatice dictum eſt, ſed certative* (οὐ δογματικῶς ἀλλ' ἀγωνιστικῶς ἐν τῇ πρὸς Αἰλιανὸν διαλέξει) *in ſermone ad Gelianum, non potuerunt conſpicere qui in ſubtilitate ſenſuum ſemetipſos beatificant. -- Rurſus vero pagano ſatisfaciens non arbitrabatur opus eſſe ſubtilitatis ratiocinatione circa verba. Eſt etiam ubi & conſentiendum ſit conſuetudini contradicentis, ut non ad neceſſaria reluctetur. Quapropter & multas invenies* ibi voces quæ nunc hæreticis maximam *virtutem præbeant, ſicut* creaturam & facturam, *& ſi quid tale eſt. Multa autem dicta & de conjunctione quæ ad hominem facta eſt, ad Divinitatis referunt rationem qui inerudite audiunt Scriptums, quale eſt & hoc quod ab his circumfertur.*

Diverſa etiam eſt, at Gregorio Thavmaturgo ſuppoſita expoſitio fidei altera prolixior, ἡ καθ' ἀ μέρος πίστις, quæ latine tantum extat ex verſione *Franciſci Turriani*, & cum ejus ſcholiis in edit. Gerh. Vosſii Moguntina pag. 15-26. Hic mihi videtur eſſe, ὁ περὶ σαρκώσεως καὶ πίστεως λόγος quem memorat Suidas in Γρηγόριος. Locum ejus Græce ex Anaſtaſio emendatiorem producit Sirmondus ad Facundi lib. X. cap. 6. ex eadem πίστει Leontius de ſectis p. 540. act. 10. affert verba: τῇ Φύσει διὸ, ὅτι ἠθέλησε, ἐνεργεῖν τὰ θεῖα. Ac libro *in eos qui proferunt quadam Apollinarii falſo inſcripta nomine Patrum* T. IX. Bibl. Patrum Lugd. p. 707.

a) Conſer ad hunc locum Petav. Dogm. Theol. de SS. Trinitate lib. I. c. 4 §. 10. & Bulli defenſ. fidei Nicenæ ſect. 2. c. 12.

notavit multos ex orthodoxis habere hanc κατὰ μέρος πίστιν quæ tamen sit Apollinarii, & p. 712 nonnulla ex eo allegat, sub Apollinarii nomine. Neque Leontius tantum sed Evagrius quoque III. 31. auctor est quosdam ex hæresi Apollinarii vel Eutychis vel Dioscori, cum vellent suam hæresin confirmare, Apollinarii λόγους Gregorio Thavmaturgo vel Athanasio, & Epistolas Julio Episcopo Romano supposuisse. In hac certe κατὰ μέρος πίστει ut Sabellianorum, Arianorum & Nestorianorum (licet Sabellio tantum nominatim rejecto) errores diserte improbatos videas, sic nonnulla etiam leguntur, quæ Apollinaris & Eutychis dogmatibus haud obscure favent. *Et quia nonnulli*, inquit, *turbas nobis excitarunt nitentes evertere fidem nostram in CHRISTUM Dominum nostrum, non confitentes DEum esse incarnatum, sed hominem DEO deputatum, idcirco confessionem edimus de fide quam diximus, rejicientes contradicentium perfidiam. DEUS enim humana carne incarnatus puram habet propriam operationem, cum sit mens passionibus animæ & carnis invicta, & carnem ac carnis motus divine ac sine peccato moderans. Qui non solum à morte tenebat non potuit, sed etiam mortem delevit. Et est DEUS verus, qui carnis expers in carne apparuit, perfectus vera & divina perfectione. Non duæ personæ neque duæ naturæ, neque enim quatuor adorari dicimus, DEUM & filium DEI, & hominem & Spiritum Sanctum. Idcirco eos anathematizamus, qui sic impii sunt, qui hominem in divina laudatione ponunt.* p. 22. edit. Vossii.

Appendix hujus κατὰ μέρος πίστεως videntur viris doctis esse *duodecim de fide capitula* sive *Anathematismi*, cum addita singulis ἐφυνεία. in quibus & ipsis ad Apollinarii sententiam spectare possit videri quod τέλειον hominem à CHRISTO assumtum negat c. 3. & 8. sed si anathematismi hi omnes sunt ab una manu, ut quidem videntur, nec Gregorium Thavmaturgum nec Apollinarium illum Hæreticum auctorem habere possunt, nam non modo Nestorii & Eutychis κυρίας δόξας explodunt, sed & anathematismo 10. ac præcipue 11. diserte Apollinaris hæresis confoditur, & corpus à λόγῳ assumtum, nec ἄψυχον nec ἀνόητον, sed tale ut omnino τέλειον ἄνθρωπον constituat, definitur. Itaque in prioribus capitibus illud tantum negatum est sensu Nestoriano, ne duas nempe in CHRISTO personas agnoscamus. Prodierunt hi Anathematismi primum latine ex *Turriani* versione in Apparatu sacro Antonii Possevini, deinde Græce & latine in lectionibus Antiquis Henrici Canisii, qui Græca à Possevino accepisse se testatur, Tomo 3. p. 1. Ingolstad. 1603. 4. Deinde in editionibus Thavmaturgi cum Vossii editoris versione & scholiis, atque in Moguntina quidem p. 29-40.

4. Ex

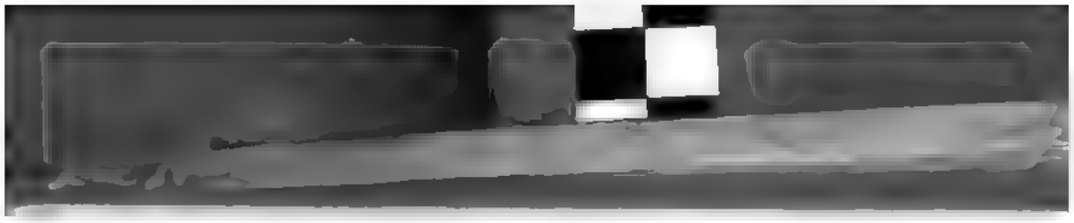

4. Ex *Epiſtolis* quas Gregorium ſcripſiſſe Hieronymus ac Svidas teſtantur, reſtat unica *Canonica* ad Πόντον ſive Epiſcopum quendam Ponti, ſcripta de iis qui in Barbarorum (Boranorum * quæ Scythica gens eſt) in regionem illam circa A. C. 258. incurſione idolothyta comederant, ſeu qui in captivitate idolis ſacrificaverant, aut alia peccaverant. Hi ſunt Canones Gregorii Thavmaturgi, qui probantur in Concilii ſexti CPol. in Trullo A. C. 680. habiti can. 2. Atque *primi decem* quidem nemini ſuſpecti de fraude ſunt, ſed *undecimum* rejiciunt plerique, quoniam nec in Græco Nomocanone illum Voſſius reperit, nec in collectione canonum à Gregorio Patriarchæ CPol. facta ** Morinus, licet eum agnovit & interpretatus eſt Theodorus Balſamon, & in ſuo Codice reperit auctor verſionis latinæ quæ in Orthodoxographis legitur, & Antonius Auguſtinus qui inter canones pœnitentiales vulgavit Tarracone 1584. 4. Pariſ. 1641. fol. & ex Sirleti Codice Voſſius Græce edidit, adjuncta latina verſione *Gentiani Herveti* & commentario *Balſamonis*, latine tantum, ex ejusdem Herveti verſione Pariſ. 1561. fol. edita. Ille Balſamonis commentarius Græce etiam additus eſt à Beveregio Oxon. A. 1672. T. 2. Pandect. Canonum p. 24. ex Pariſienſi Ducæana Canonum & Balſamonis editione A. 1620. fol. *Zonaræ* commentarios etiam addidit Beveregius ex edit. Græcolatina Pariſ. A. 1622. ad calcem Thavmaturgi. Pro γνησιότητι canonis undecimi multis pugnat Natalis Alex. diſſ. 18. Seculi 3. Sed magis probat gradus pœnitentium memoratos in illo canone eſſe ſatis antiquos, quam canonem ipſum non eſſe Gregorianis aſſutum.

5. Λόγος κεφαλαιώδης περὶ ψυχῆς, *de anima* ad Tatianum quendam, Tatianæ fortaſſis cujus Origenes libro de precatione meminit fratrem. Hunc primus edidit Voſſius pluribus MSS. Codd. uſum ſe teſtatus, addita latina verſione ſua ſcholiisque pag. 135-145. latinam verſionem recudi etiam curavit Caſpar Barthius ad calcem librorum Claudiani Mamerti de eodem argumento. Cygneæ 1655. 8. p. 460. Ex alia verſione extat in Bibl Patrum Pariſ. 1589. T. 3. Clariſſimus Nourrius hunc libellum in Codice MS. forte offendens ſine auctoris nomine, ac de Tatiano Juſtini Martyris diſcipulo cogitans pro inedito habuit, & in prima editione Apparatus ſui ad Bibl. Patrum T. 2. pag. 734. velut primus vulgavit. Sed in altera editione omiſit, ſive quod ipſe in Thavmaturgi ſcripta incidiſſet, ſive monitus à B. Ittigio

* Vide Zoſimum lib. I. c. 33. Tillemont p. 695.
** Morin. lib. 6. de ſacramento pœnitentiæ c. 1. §. 9.

Sibyllæ, Sibyllina Oracula. C. 368. 369. Chriſtiani ab Ethnici Sibylliſtæ 272.
Simoniani dicti etiam Heleniani. C. 272.
Simon Magus, Samaritanus. H. b. 36. C. 44.
Socrates C. 5. 50. 71. 151. 189. 227. 277. 280. 335. 369.
Solon. C. 155.
Σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερός τ' Εὐριπίδης. C. 335.
Stoici C. 17. 18. 156. 169. 194. 208. 209. 212. 235. 244. 245. 3[0] 325. 341. 356. 425. eorum ſophiſma, λογ@ ἀργός 73. 75.
Symmachus *Caten. in Job.* cap. 22. 29. 21. &c.
Tachygraphis uſus Origenes. H. b. 94.
Tatianus. O. 82. ejus λογ@ πρὸς Ἕλληνας C. 14.
Tatiana cui & Ambroſio Origenes librum de Oratione in[scr.] O. 3. 148.
Theodotio. M. 224. 225. *Catena in Job.* cap. 22. &c.
Thraſymachus (apud Platon.) C. 15.
Thucydides 392.
Trophonii cultus apud Labadienſes. C. 131.
Valens hæreticus Valentinianus, qui loquens inducitur dialog[o] tra Marcionitas. M. 96. 98.
Valentinus hæreticus H. a. 110. 159. 277. 287. M. 85. 89. 96. 98. [Ex]*na in Job* cap. 41. Ejus Pſalmi. pag. 345. edit. Venetæ ex v[ersione] Pauli Comitoli.
Valentiniani H. a. 3. 4. 15. 16. & ſingulis paginis ad 26. 40. [50.] 110. 200. 204. 214. 215. 220. 252. 261. 267. 293. 300. [3]87. 324. 353. 365. 378. 403. 423. 426. 470. 475. 493. [49]24. 38. 71. 74. 79. 212. 213. 263. 266. 292. 322. 397. C. 77. [2]99.
Xenocrates Philoſophus C. 50. σεμνότατ@. 125.
Zaleucus C. 155.
Zamolxis ex Pythagoræ ſervo Philoſophus. C. 49. 144. ejus apud Getas 131.
Zeno Cittieus C. 10. 144. 200. 245. 374. 401. 410. ἐν τῇ πολιτείᾳ. C. 6.
Zeuxis pictor. C. 389.
Zopyrus Phyſiognomon. C. 26.
Zoroaſter Perſa. C. 14.

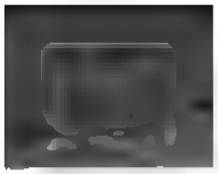

Vita Gregorii Thavmaturgi ſcripta à Nicolao Maria Pallavicino S. J. vidit lucem Rom 1649. 8.

XXIX. METHODIUS diſertus & eruditus ſcriptor etiam *Eubulius* dictus fuit, ſi Epiphanio credimus LXIV. 63. idque confirmat, quod in Convivio Virginum Eubulius eſt cui Gregorius exponit ſermones de caſtimonia ac Virginitate à decem Virginibus habitos. Epiſcopum fuiſſe multis veterum teſtimoniis conſtat, Olympi Lyciæ primum, atque Leontius auctor eſt Patarenſem, itidem in Lycia ac denique Tyri Martyrium obiit in Diocletiani perſecutione circa A. C. 311. in Chalcide Syriæ, celebraturque in Martyrologiis ad 18. Sept. & in Menologiis 20. Jun. quæ capite plexum memorant. Præ cæteris de Methodio videndi Tillemontius Tomo V. memor. Hiſt. Eccleſ. parte 3. & Allatius diatriba de Methodiis. Scripta ejus (deperdita maximam partem) hæc ab Hieronymo memorantur cap 83. de Scriptoribus Eccleſiaſticis, nam Euſebius quidem de Methodio utpote Origenis memoriæ iniquiore dicere omiſit:

1. *Adverſus Porphyrium* a) *libri*, quos alibi b) teſtatur proceſſiſſe ad decem millia usque verſuum. Veterum teſtimonia de hoc Methodii opere collegit Jacobus Godofredus ad Philoſtorgium p. 348. Utrum *καθ' ὕδα* reſponderit Porphyrio, dubitat Holſtenius lib. de vita & ſcriptis Porphyrii c. XI. Cæterum jam pridem intercidit exceptis paucisſimis fragmentis, quæ ex Jo. Damaſceni parallelis & Nicetæ catena in Jobum Combefiſius excerpſit p. 442. ſq.

2. *Sympoſium decem Virginum περὶ ἁγνείας παρθενίας καὶ ἁγνείας* Dialogus de Virginitate, Greg. Nyſſeno libello de imagine & ſimilitudine DEI in homine T. 2. p. 26. & Photio etiam lectus Cod. 237. atque integer editus primum ab *Allatio*, qui verſionem & diatribam de Methodiis addidit Rom. typis de propaganda fide 1656. 8. deinde à *Petro Poſſino* S. I. Pariſ. 1657. fol. una cum nova verſione additis Variis Lect. è Codice Mazariniano typis Regiis Lupareis, unde Poſſinum *interpretis Luparei* nomine innuit *Combefiſius*, qui & ipſe cum verſione ſua & notis recudi fecit in Auctario noviſſimo Bibliothecæ Patrum T. 1. Pariſ. 1672. fol. cum antea in Methodio ſuo A. 1644. fragmenta & excerpta tantum dediſſet. Locum etiam produxerat Allatius ad Euſtathium Antioch. p. 256.

3. *De*

a) De Porphyrii libris XV. adverſus Chriſtianos, & aliis ejus oppugnatoribus dixi ſupra Lib. III. c. 27. p. 197.

b) Hieron. Epiſtola 84. ad Magnum Oratorem.

co qui etiamnum extat, & à Pamphilo k) Apologiæ Origenis pri
insertus fuit. Origenis ad Gregorium Epistolam habes c. 13. Mi
liæ. Absens inde à Phædimo Episcopo Amaseno l) consecrat
primus Episcopus Neocæsareensis, licet vix septendecim * tum i
urbe essent Christiani. In Episcopatu suo inter varias persecut
tam felicibus successibus usus est, ut vix totidem Neocæsareæ sup
sent Ethnici, m) cum vita excederet imperante Aureliano, **
est non ante A. C. 270. Interfuit una cum Athenodoro fratre suo
scopis n) Pauli Samosateni hæresin Antiochiæ A. C. 265. redar
gestientibus. A virtute & doctrinæ præstantia *Magni*, o) à mu
lis *Thaumaturgi* sive τερατουργοῦ & *alterius Mosis* p) cognomen
Martyrem nemo ante Ruffinum dixit, celebrant tamen Martyrolo
Menologia 17. Novembr. Et late accepto vocabulo Martyrem v
recte monet Lambecius T. 2. pag. 270. Ex scriptis ejus hæc ad
pervenere:

1. Παναγυρικὸς εὐχαριστίας sive προσφωνητικὸς *ad Origen*
Cæsareæ Palæstinæ circa A. C. 239. dictus extat, Græce cum version
notis, in edit. Gerh. Vossii p. 169-224. Sed latinam versionem *Sur*
esse testatur Labbeus T. 1. p. 374. idque se ex ipso Sirmondo accepisse
grandi ætate. Observant & alii cæteris à Vossio Tungrensi Epis
translatis videri cultiorem. Editum quoque ab *Hæschelio* sub
tempus hunc panegyricum cum brevibus notis Græce & Latine ad

k) Vide Socratem IV. 27.

l) Nyssenus p. 976. seq. Niceph. VI. 17.

* Basilius de Spiritu S. c. 29. Nyssenus p. 977.

m) Id p. 1006. seq.

** Apud Suidam pro *Julium* nomine *Aurelianum* ex MSS Codicum fide repositum
Kusterus. Ita & menologia 17. Nov.

n) Euseb. VII. 28. Hist. & Theodoritus II. 9. hæreticar fabular.

o) Magnum passim nominant Basilius Epist 63 sq & de Spiritu S. c. 29. Nyssenus
Miracula ipsius Nyssenus plura refert, plura etiam p. 1009 quod incredibilia
possint prætermittere se testatus. Nonnulla itidem suæ Eusebii Hist. vertioni
runt Rufinus, ut Basilii, Socratis & aliorum veterum testimonia omittam.
Photii πρὸς τὸν Πρωτοσύγγελλον περὶ τῶ ἁγίου Γρηγορίου τῶ Θαυμα
nondum vidit lucem.

p) Basilius de Spiritu S. ad Amphiloch. c. 29. T. 2. p. 220. etiam ab ipsis veritatis hos
hæreticis δεύτερον Μωσῆν appellatum testatur. Idem elogium ei tribuit Nys
p. 975.

cem librorum Origenis contra Celſum, Auguſtæ Vindel. 100. 4. idem Labbeus notavit. Meminit hujus Orationis Hieronymus c. 65. de Scriptor. Eccleſ.

2. *Metaphraſis in Eccleſiaſten*, male *Nazianzeno* tributa in variis MSS. ut illis de quibus Lambecius lib. III. p. 182 & 190. &c. atque inter Orationes Greg. Nazianzeni ſæpius edita Græce & latine ex *Jac. Billii* verſione, Orat. LIII. Sed Gregorio Thavmaturgo recte vindicavit Voſſius Tungrenſis ex teſtimoniis Hieron. de S. E. c. 65. & in c. 4. Eccleſiaſtæ, atque Rufini VII. 25. Hiſt. Eccleſ. ac Svida, licet latine tantum ex interpretatione jam laudati Billii eam exhibuit: Græcolatinæ enim tunc Nazianzeni editiones nondum lucem viderant. Eadem in Eccleſiaſten Metaphraſis pridem ſub vero Gregorii Neocæſareenſis titulo prodierat latine ex Verſione *Jo. Oecolampadii* in Micropresbytico Baſil. 1550. fol. p. 119. & in Orthodoxographis utriusque editionis, ut Patrum Bibliothecas ne memorem. Prodiit itidem Græce cum notis Antwerp. 1614. 8. una cum Catena Græcorum Patrum in Proverbia Salomonis & Pſelli paraphraſi in Canticum Canticorum, additaque latina verſione quam Andreas Schottus contexuit ex duabus illis Jacobi Billii & Johannis Monachi Brigittani, hoc eſt Oecolampadii, qui aliquando inter Monachos S. Brigittæ nomen ſuum fuit profeſſus. Illam Thavmaturgi Metaphraſin notis quibusdam in Pariſienſi edit. Græcolatina operum Gregorii Thavmaturgi etiam illuſtravit *Fronto Ducæus*.

3. *Expoſitio fidei*, quam * à S. Johanne Evangeliſta acceptam refert Gregorius Nyſſenus in laudatione Gregorii Thavmaturgi p. 378. repetitque quinta Synodus T. 2. edit. Binianæ Colon. 1618. p. 774. & Nicetas lib. 1. theſauri Orthodoxæ fidei c. 32. Eandem quoniam brevis eſt, hoc loco integram dabo cum verſione Rufini, qui eam latinæ verſioni Euſebii Hiſt. VII. 25. ad ædificationem, ut ait Eccleſiæ, inſeruit.

Εἷς θεὸς Πατρὸς λόγου ζῶντος, σοφίας ὑφεστώσης καὶ δυνάμεως καὶ χαρακτῆρος ἀιδίου. Τέλειος τελείου γεννήτωρ, πατὴρ υἱοῦ μονογενοῦς. Εἷς

Unus DEUS *Pater Verbi viventis, Sapientiæ ſubſiſtentis & Virtutis ſuæ & figuræ, perfecti perfecti genitor Pater filii unigeniti.* Unus Dominus,

* Narratio illa de revelatione Gregorio facta parum credibilis videtur B. Dorſchæo Hebdade dill. VI. Caterum hæc eſt *Gregorii Thaumaturgi Apocalypſis*, ad quam Elias Cretenſis notas reſpicere Nazianzenum Orat. 37. p. 609. Hadem laudantur & a S. Germano atque in definitione Apocriſiariorum Gregorii IX. Papæ; tum [illegible]anne Vecco & Georgio Metochita in Allatii Græca Orthodoxa T. 2. p. 484. 785. [illegible] 986. & 1056.

ſine publico damno in Bibl Vaticana latitare: Idem Lambecio teſte T. I de Bibl Vindob. p 111. prælo deſtinavit Methodii in occurſum CHRISTI & Simeonis, nec non in ramos palmarum, & convivium decem Virginum atque de libero arbitrio: unde conſtat ipſum quoque Homiliam in ramos palmarum ad Methodium Tyrium velut auctorem retuliſſe.

Apocalypſis ſive *Revelationes*, Methodii haud dubie juniores ſunt, ac diſerte Patriarchæ CPolitano hujus nominis tribuuntur in Codice Hottingeri, videruntque lucem latine quidem Auguſtæ Vindel. 1496. 4. cum *Wolffgangi Aytingeri* Clerici Auguſtani commentario, & Baſil. 1498. cum additionibus ejusdem Aytingeri & *Sebaſtiani Brand* ſive *Titiensis* Argentinenſis, & 1516. 4. & Viennæ Auſtriæ 1547. 4. cum prolegomenis & commentario *Wolffgangi Lazii*. Et ſine commentariis inter Orthodoxographa Joh Heroldi Baſil. 1555. fol. p. 387. (ubi Methodius male *Epiſcopus Cyri* dicitur pro *Tyri*:) & in Bibliothecis Patrum. Pariſ. 1575. 1654. Colon. 1618. & Lugd. 1677. T. 3. Græce & Latine prodierunt in editione Orthodoxographorum poſteriore Baſil. 1569. fol. Tomo primo. Itaque perperam pro ἀνεκδότοις habet Hottingerus p. 98. Bibliothecarii quadripartiti. Hic eſt *liber* Methodii *de novissimis diebus* Trithemio memoratus, in Codice Vindobonenſi inſcribitur: Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μεθοδίου Ἐπισκόπου Πατάρων καὶ Μάρτυρος περὶ τῶν Σαμαρειτῶν καὶ Ῥωμαίων ἀναστάσεως καὶ τῆς Θεοῦ βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως καὶ περὶ τῆς παγκάλης ἐκβάσεως καὶ ἀφανισμοῦ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ περὶ τῆς κόσμου συντελείας, vide Lambecium IV. p. 201. VI. p 41. 167. VII. p. 269. Exinde fortaſis fuerunt qui Methodio neſcio quam *exegeſin in Apocalypſin Johannis* adſcripſerunt, quæ neque occurrit usquam neque apud veteres memoratur. Nam quæ Andreas Cæſareenſis in Apocalypſin ex Methodio repetit, ex ejus Convivio virginum accepit: & quod apud Simlerum aliosque legas Methodium in Apocalypſin extare in Bibl. Vindobonenſi & Auguſtana Græce, de revelationibus quas jam dixi intelligendum, quibus in Codice Hottingeri ſubjicitur.

Chronicon, χρονικὸν βασιλέων τῶν ἀπὸ συγκλήτου τῶν Ῥωμαίων ἡνίας διαιτησάντων, ἕως ἧς ἔκαστον τέτευκτο δύναμις, καὶ μέχρι τούτου ἐν τῷ ζωῆς αὐτῶν χρόνῳ διήκουσι, καὶ ἐν τούτῳ τέλος τὸν βίον ἐκλιπόντες. Sed illud teſte Hottingero p 99. 100. deſinit in noviſſimis Cantacuzeni temporibus, h. e. circa A. C. 1355. cum *Methodii Chronicon*, CPolitani puta Patriarchæ, quem etiam Confeſſorem vocant, laudetur non modo

modo à Trithemio ſed & à Mariano Scoto, qui jam medio ſæculo undecimo clarus fuit.

Methodium *in Evangelium Matthæi* non vidi qui memoraret præter Poſſevinum lib. 2. Bibl. ſelectæ p. 106. Nam in Collectaneis in *Epiſtolam ad Romanos* Baſil. 1537. excuſis quæ ex Methodio deſumta eſſe dicuntur, ſunt ex libro ejus de reſurrectione & excerptis à Photio ſervatis Cod. 234.

XXX. *Alii Methodii.*

Methodius Presbyter Hieroſolymitanus, cujus Homiliam integram in feſtum Hypapantes editurum ſe promiſit Allatius p. 34. ad Euſtath. in Hexaem.

Methodius Archi Epiſcopus Pannonienſis Eccleſiæ cum S. Cyrillo fratre Apoſtolus Slavorum ſive Moravorum, Bulgorarumque ab A. C. 863. & qui Worſiovium primum Bohemiæ ducem ad CHRISTI ſacra perduxit circa A. C. 894. De eo Acta Sanctor. IX. Martii, Baronius Tomo X. Annal. Antonius Pagi in Critica Baroniana Tomo III. & Jo. Georgius Stredowsky in ſacra Moraviæ Hiſtoria ſive vita SS. Cyrilli & Methodii, edita Solisbaci A. 1710. 4. In Epiſtola 195. Johannis Papæ VIII. ſcripta A. C. 878. Romam citatur hic Methodius rationem redditurus quod cantaret Miſſas Slavicæ lingva. Etiam SS. literas Methodii ac Conſtantini ſive Cyrilli ſtudio in Slavonicam lingvam translatas eſſe plerique tradunt. Vide Uſſerium de Scripturis & Sacris vernaculis p. 118. 371. ſeq. & Jacobi le Long Bibliothecam ſacram parte 2. pag. 342. ſeq. edit. Lipſienſis. Sane ex ejusdem Joannis Papæ Epiſtola 247. conſtat illa ætate ſacros libros Slavonica lingva extitiſſe & in ſacris cœtibus lectos fuiſſe. Idem videtur Methodius Monachus, quem artis pictoriæ peritum & deſcripta graphice Judicii extremi imagine Principem Bulgarorum Bodorum permoviſſe, ut ſuperſtitione Ethnica ejerata Chriſtianam religionem amplecteretur, narrant Cedrenus p. 443. & Theophanis continuatores.

Methodius Confeſſor & Patriarcha ab A. C. 842. CPol., A. C. * 846. 14. Junii defunctus, Imaginum propugnator cujus vita ab Anonymo auctore ſcripta Græce cum Allatii verſione & Henſchenii Analectis

* Anton. Pagi ad A. C. 847. n. 17.

ctis legitur in Actis Sanctor. T. 2. Junii p. 960. ſeq. Vide etiam Baronium ad Martyrolog. Roman. 14. Junii, ubi Methodium Patarenſem à Tyrio perperam diſtinguit. Effigiem ejus exhibet Goarus p. 126. ad Evchologium. De ſcriptis ejus videndus Clariſſ. Caveus, cui ſpicilegii in vicem addes, quod *Encomium S. Agathæ* Virginis latine ex Leonhardi Ponte verſione editum eſt latine à Combefiſio in Bibl. Concionatoria & à Bollando ad V. Febr. & Græcum exſtat MS. in Bibl. Veneta S. Marci ſcamno 29. Cod. π. λόγ. ς. atque incipit: *ἐπειδὴ μὲ τὸ θαῦμα πρὸς τὸ λέγειν ἐξέγειρε.* Vitam *uxoris S. Theophanis* Hegumeni & Confeſſoris à Methodio ſcriptam teſtatur auctor vitæ Theophanis apud Henſchenium in Actis Sanctor. ad 12. Martii. *Canon ſive conſtitutio ac διατύπωσις pœnitentialis de iis qui abnegarunt, per diverſos modos & ætates*, latine ex Herveti verſione extat in appendice Balſamonis p. 88 ſeqq. & in Bibliothecis Patrum Pariſ. 1575. 1589. 1654. & apud Baron. ad A. C. 842. n. 21. Græce vero & latine in Evchologio Goari p. 876. qui hunc Methodio illam vindicat, notasque addidit p. 886. ſeq. In eadem Balſamonis Appendice p. 96 occurrit etiam latine Methodii *Canon* ſive conſtitutio *de ſegregationibus Monachorum Studitarum*. Homilia *in eos qui dicunt quid profuit filius DEI crucifixus? & ad eos quos pudet Crucis CHRISTI*, ſive bina potius ex illis fragmenta, quæ Græce & latine Gretſerus in Opere de Cruce edidit, extant etiam latine in Bibl. Patrum Colonienſi T. 15. A. 1622. & in ſupplemento Pariſienſi A. 1639. T. 1. p. 835. Tertium habes apud Allatium p. 349. de Methodiis. *Encomium Dionyſii Areopagitæ* Codices quidam male tribunt neſcio cui Metrodoro, nam Methodio vindicat Anaſtaſius Bibliothecarius Epiſtola ad Carolum Calvum quæ ſubjicitur Hilduini Areopagiticis apud Surium ad IX. Octobr. & Flodoardus III. 18. ubi inter Hincmari ſcripta: *de Paſſione S. Dionyſii à Methodio CPol. Græce deBata, & ab Anaſtaſio Rom. ſedio latine ſcripta.* Encomium illud non ex antiquioribus monumentis ſed ex Hilduino ut videtur maximam partem repetitum Petrus Franciſcus Chifletius etiam ſuæ diſſ. de Dionyſio Areopagita inſeruit. Pariſ. 1676. 8. Idem cum Petri Lanſelii verſione latina primum lucem vidit in editione operum Dionyſii Lanſeliana Pariſ. 1615. fol. Apud Hottingerum MS. fuit: *Ἐγκώμιον Μεθοδίου Παλαιάρχου περὶ τῶν ἀπὸ συγκόπου κόσμου συμβάντων καὶ τῶν μελλόντων συμβαίνειν εἰς τὸ ἔξης.* Falluntur igitur qui *vel Chronicon*

vel

vel *Revelationes* Methodio Tyrio tribuunt. Confer Hottingeri Bibliothecarium quadripartitum p. 98. 99. & quæ ſupra in Methodii Patarenſis ſive Tyrii ſcriptis notavi.

Methodius junior A. C. 1240. per * trium menſium ſpatium Patriarcha CPolitanus, ex illis qui ab Ephræmo Chronologo apud Allatium de conſenſu utriusque Eccleſiæ p. 725. referuntur extra CPolin Patriarchatu functi.

Μεθόδιος ἦν καὶ μοναχὸς καὶ θύτης,
Μονῆς περιστερᾶς τῆς τηνικάδε τότε.

Methodius qui ſcripſit de Miraculis S. Nicolai Myrenſis in Lycia Epiſcopi, Græce MS. in Bibl. Colbertina, incipit: *καλὸν ἡμᾶς ὦ θεϊκῶν ἀσμάτων πρεσβεῖαι*. Latine typis excuſam teſtatur Baronius ad A. C. 326. n. 86. Vidiſſe illam ſe negat Tillemontius nota 1. ad vitam Nicolai T. 6. memor. Hiſt Eccleſ. parte 3. p. 955. Si recte memini, exſtat in Bonini Mombritii Actis Sanctor. quæ jam mihi non ſunt ad manus.

Methodius Monachus circa A. C. 1270. de quo Acta Sanctor. Februarii T. 1. p. 602. ſeq. Hic occaſione ſchiſmatis CPolitani (quo alii Joſephum alii Arſenium Patriarcham ſectabantur) ſcripſit libellum adhuc ineditum & Allatio de Methodiis p. 381. memoratum, quo exemplis ex Hiſtoria Eccleſiaſtica adductis probavit populos non debere ſejungere ſe à ſuis præſulibus, etſi injuſte depoſitorum ſucceſſoribus modo de fide recte ſentiant. Incipit: *ἰσέον ὡς παραπλησιάσιν τῷ μεγάλῳ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ τὸν θεῖον Κωνσταντίνου πόλεως, καὶ ἀναχωρήσαι τοῦ*. Aliud ejusdem argumenti ſcriptum neſcio quo auctore Græce & latine vulgavit V. C. Humfredus Hody Oxon. 1691. 4. quod editurum ſe promiſerat Cotelerius III. monument. Eccleſiæ Græcæ p. 645. Illud ſcriptoris Nicephoro Calliſto antiquioris eſſe ipſe deinde Hodyus agnovit, ut infra in Nicephoro dixi.

Methodius Grammaticus, frequenter laudatus ab auctore magni Etymologici.

Omitto recentiores, ut Methodium quem de ortu & occaſu Imperii Romani eleganti libello ſapienter admodum diſſeruiſſe ſcribit Naudæus in Bibliographia politica cap. 7.

* Vide Georgii Acropolitæ Chronicon p. 133.

XXXI. ARCHELAUS, Carrharum a) celeberrimæ in Mesopotamia Urbis Episcopus, in eadem Urbe atque deinde in Diodoride vico *disputationem* habuit imperante Probo circa b) A. CHRISTI 278. *cum Manete* sive *Manichæo*, qui exinde à Regis Persarum ex cujus vinculis se proripuerat, militibus comprehensus, non quidem propter hæresin, sed quod filii Regis morbo mederi cum recepisset, mortem ejus accelerare esset visus, crudeli supplicio affectus & vivus excoriatus fuit de quo Epiphanius LXVI. 12. *Acta* illius *disputationis* Archelaus ipse consignaverat *Syro* sermone, quæ translata in Græcum jam Hieronymi ætate ferebantur, ut ipse memorat c. 72. de S. E. *Græca* versionis auctor fuisse videtur *Hegemonius ὁ τὰς Ἀρχελάου πρὸς τὸν Μανιχαῖον ἀντιλογίας γράψας* teste Heracliano Chalcidensi Episcopo apud Photium Cod. 85. Nisi dicere malimus hunc in Epitomen redegisse Archelai acta, atque illius modo Epitomes *latinam* veterem versionem ad nos perveniisse, quod exinde colligit Clariss. Zaccagnius, quoniam in hac non leguntur quæ ex Archelai disceptatione cum Manete profert Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi VI. & quod p. 68. & 100. auctor horum Actorum ab Archelao se distinguit ac diversum innuit. Porro *duos libros contra Manetem* h. e. Acta disputationis in duas partes tributa ab Archelao missos esse ad Tryphonem c) Diodoridis (qui in agro Carrhensis vicus erat) presbyterum testatur Epiphanius LXVI. 11. Insigne fragmentum Actorum disputationis cum integra Archelai ad Diodorum Epistola ex veteri versione latina edidit *Henr. Valesius* notis ad Socratem d) p. 197-208. ex Codice MS. monasterii Bobiensis qui nunc est Mediolani in Bibl. Ambrosiana. Communicaverat hoc cum Valesio *Emericus Bigotius*, qui sub extremum præfationis ad Palladium de vita Chrysostomi testatur se comparando Græca Epiphanii, quæ hæresi LXVI. 25-31. ex Archelao retulit, nonnullos

a) Ita enim pro corrupto Καστχάρων, Καλχάρων vel quod proxime accedit Καρχάρων legendum apud Epiphanium, Socratem, Petrum Siculum, Photium cujus libri IV. contra Manichæos MSS. extant in Bibl. Johannea Hamburgensi aliosque. Urbis sub Valeriano & Gallieno nuper expugnatæ meminit Archelaus p. 40. edit. Zaccagnii.

b) Vide clariss. Zaccagnii præfat. ad monumenta Vetera.

c) Tryphonem vocat Epiphanius & Photius. Sed in Actis Archelai p. 68. 69. 70. appellatur Diodorus.

d) Socrates ex Archelai disceptatione cum Manete affert quædam lib. I. Hist. c. 22. Cæterum aliud agentes Benedictini scripserunt in notis ad S. Ambrosium T. 2. p. 639. Manichæum deliramenta sua ab Archelao mutuatum.

nullos locos in Græco correxiſſe, plures in latina verſione, voluiſſeque Græce & latine edere, ut ex collatione appareret quanti faciendæ ſint antiquæ verſiones & quantum utilitatis ex illis redundet, ſed poſtea duxiſſe ſatius relinquere ea his qui novam Epiphanii vel Socratis editionem aggreſſuri eſſent. Interim egregie hanc ſpartam ornavit doctiſſimus vir *Laur. Alexander Zaccagnius*, præfectus dignisſimus Bibliothecæ Vaticanæ, qui Rom. 1698. 4. in collectaneis e) monumentorum veterum Eccleſiæ Græcæ & latinæ primo loco p. 1-102. non modo Acta Archelai cum Manete longe integriora latine edidit ex Cod. MS. Caſinenſi, ad Bobienſem & Caſanatenſem ſubinde emendato, ſed etiam Græca ex Cyrillo Hieroſol. & Epiphanio ſuis locis, atque eruditas notas ſuas addidit, locaque Veterum atque præfationem doctam præfixit. Quanquam longe, ut dixi integriora hæc Acta ſunt, tamen & ipſa in fine mutila & vel librarii vel Epitomatoris faſtidio ſubinde decurtata eſſe videntur.

XXXII. DIONYSIUS ex Ethnico Chriſtianus, Origenisque auditor atque inde circa A. C. 231. poſt Heraclam Catecheſeon Magiſter ac denique circa A. 248. Epiſcopus Alexandrinus, anno Gallieni duodecimo (CHRISTI 265.) defunctus, de cujus magni viri vita & Scriptis non repetam quæ Tillemontius T. IV. memor. Hiſt. Eccleſ. part. 2. & Caveus in Patrum Vitis atque in Hiſtoria litteraria obſervarunt. Tantum notabo 1.) *Commentarios in Dionyſium Pſeudo Areopagitam* falſo tribui huic Dionyſio, * de quibus ſupra §. 6. dixi. 2) Nec tamen ſuppoſitam ** illi videri, ſed potius genuinam ejus eſſe *Epiſtolam ad Paulum Samoſatenſem* & reſponſionem ad decem ejus propoſitiones, licet eam rejiciunt viri doctiſſimi Valeſius ad Euſeb. p. 155. ſeq. Elias du Pin, T. 1. p. 516. Gvil. Caveus, aliique, etiam Harduinus ad Epiſtolam Chryſoſtomi ad Cæſarium p. 9. qui Eutychiano alicui tribuit. Primus eam edidit Franciſcus Turrianus vertitque latine & notas addidit, præmiſſo Catalogo deperditorum Dionyſii Operum Rom. 1608. 8. unde recuſa in Bibl. Patrum latine Pariſ. 1654. T. XI. Colon. 1618. & Lugd. 1677. T. III. Græce & lat. in auctario Ducæano Pariſ. 1624. T. 1. & in Conciliis Labbei T. 1. p. 849. 3.) *Epiſtolam de reſurrectione Dominica & Paſchalis*

e) De aliis S. Ephraemi Gregorii Nyſſeni & Euthalii Sulcenſis ſcriptis in hac collectione comprehenſis infra, ſuo loco.

* Commentitia ſunt Dionyſii Alex. in Dionyſium Corinthium ſcholia, Halloixio memorata. Vide Pearſonium part. I. Vindic. Ignatii c. 10.

** Vide Tillemontium nota VIII. ad Viram Dionyſii Alex. & Stillingfleeti vindication of the Doctrine of the Trinity p. 35.

Muſonius. C. 151.
Naucratitæ (Ægypti populus) C. 257.
Noëtiani hæretici. H. a. 470. b. 46.
Numenius Pythagoricus C. 13. 258. πολλὰ χρῆται μιμησάμενος
Πλάτωνα 198. ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τ. ἀγαθ. 198. ἐν τῷ τρίτῳ
ϑαρσίας ψυχῆς. 269 ἐν τῷ χαλκέῳ Ἔποπι. 198. ἐν τοῖς περὶ
τόπ. id. JESU, Moyſis & Jannis atque Jambris memin.
198. 199.
Ophitæ hæretici. C. 119. 291—297. 300. 358. 359.
Oraculum Ammonis. C. 254. 333. Amphiarai 131. 355. Amphil.
chi. 131. Apollinis. 125. *Clarii*. 333. 334. *Didymei* 55. *Pythii*. ibid.
63. 125. 333. 334. 335. 336. Branchidarum. 333. 336. Eſculapii
113. Ariſtææ Proconeſii & Clazomenii cujusdam, Cleomedis
Aſtypalenſis. ibid. Dodoneum. 333. 336. Pythia aliquando
rumpi ſe paſſa. 407.
Oraculum Laio redditum. C. 73.
Origenis cum Judæorum ſapientibus diſceptatio de veritate
Chriſtianæ. C. 34. 42. 43. 79.
Orpheus. C. 14. 94. 95. 359. 367. 368.
Panthera (miles) C. 25. 26. 54.
Papiſci & Jaſonis dialogus. C. 199.
ὁ Παρίου Ἰαμβοποιός (Archilochus) C. 74.
Parmenides. C. 359.
S. Pauli Epiſtolas admiratione dignas qui non agnoſcit, ipſe ridiculus
eſt. C. 122.
Peripatetici. C. 12. 32. 68. 77. 156. 375.
Perſeus ex ſervo Philoſophus. C. 144.
Petri prædicatio Apocrypha ab Heracleone lecta. H. a. 211.
Phalaris. C. 208. 245.
Pherecydes. C. 14. 15. 223. 227. 303.
Phidias ſtatuarius. C. 389.
Philiſtio ὁ μῖμος. M. 223. 238. 239.

Sybillæ, Sibyllina Oracula. C. 368. 369. Chriſtiani ab Ethnicis dicti
Sibylliſtæ 272.
Simoniani dicti etiam Heleniani. C. 272.
Simon Magus, Samaritanus. H. b. 36. C. 44.
Socrates C. 5. 50. 71. 151. 189. 227. 277. 280. 335. 369.
Solon. C. 155.
Σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερός τ' Εὐριπίδης. C. 335.
Stoici C. 17. 18. 156. 169. 194. 208. 209. 212. 235. 244. 245. 309. 324. 325. 341. 356. 425. eorum ſophiſma, λογος ἀργος 73. 75.
Symmachus *Caten. in Job.* cap. 22. 29. 21. &c.
Tachygraphi uſus Origenes. H. b. 94.
Tatianus. O. 82. ejus λογος πρὸς Ἕλληνας C. 14.
Tatiana cui & Ambroſio Origenes librum de Oratione inſcripſit. O. 3. 148.
Theodotio. M. 224. 225. *Catena in Job.* cap. 22. &c.
Thraſymachus (apud Platon.) C. 15.
Thucydides 392.
Trophonii cultus apud Labadienſes. C. 131.
Valens hæreticus Valentinianus, qui loquens inducitur dialogo contra Marcionitas. M. 96. 98.
Valentinus hæreticus H. a. 110. 159. 277. 287. M. 85. 89. 96. 98. *Caten. in Job* cap. 41. Ejus Pſalmi, pag. 345. edit. Venetæ ex verſione Pauli Comitoli.
Valentiniani H. a. 3. 4. 15. 16. & ſingulis paginis ad 26. 40. 63. 102. 110. 200. 204. 214. 215. 220. 252. 261. 267. 293. 300. 304. 307. 387. 324. 353. 365. 378. 403. 423. 426. 470. 475. 493. 496. b. 14. 24. 38. 71. 74. 79. 212. 213. 263. 266. 292. 322. 397. C. 77. 271. 298. 299.
Xenocrates Philoſophus C. 50. σιμνότατος. 125.
Zaleucus C. 155.
Zamolxis ex Pythagoræ ſervo Philoſophus. C. 49. 144. ejus cultus apud Getas 131.
Zeno Citticus C. 10. 144. 200. 245. 374. 402. 410.
ἐν τῇ πολιτείᾳ. C. 6.
Zeuxis pictor. C. 389.
Zopyrus Phyſiognomon. C. 26.
Zoroaſter Perſa. C. 14.

κύριος, μόνος ἐκ μόνου, Θεὸς ἐκ Θεοῦ. Χαρακτὴρ καὶ εἰκὼν τ Θεότητος, λόγος ἐνεργὸς. Σοφία τ τῶν ὅλων συστάσεως θεοεικελικὴ, καὶ δύναμις τ ὅλης κτίσεως ποιητικὴ; υἱὸς ἀληθινὸς ἀληθινοῦ Πατρός. Ἀόρατος ἀοράτου, καὶ ἄφθαρτος ἀφθάρτου, καὶ ἀθάνατος ἀθανάτου, καὶ ἀΐδιος ἀϊδίου. Καὶ ἐν πνεῦμα ἅγιον ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, καὶ δι υἱοῦ πεφηνὸς δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις. Εἰκὼν τοῦ υἱοῦ, † τελείου τελεία. Ζωὴ ζώντων αἰτία, πηγὴ ἁγία, ἁγιότης ἁγιασμοῦ χορηγὸς, ἐν ᾧ Φανερῶται Θεὸς ὁ Πατὴρ ὁ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι, καὶ Θεὸς ὁ υἱὸς ὁ διὰ πάντων. Τριὰς τελεία δόξῃ καὶ ἀϊδιότητι, καὶ Βασιλείᾳ μὴ μεριζομένη μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη. Οὔτε οὖν κτιστόν τι ἢ ξένον ἐν τῇ Τριάδι, ὅτε ἐπεισῆλθόν τι ὡς πρότερον μὴ ὂν ὑπάρχον, ὕστερον δὲ ἐπεισελθόν. Οὔτε οὖν ἐνέλιπέ ποτε υἱὸς Πατρὶ, ὅτε υἱῷ πνεῦμα, ἀλλ' ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ἡ αὐτὴ τριὰς ἀεί.

*ex solo, † figura & imago Deitatis, verbum perpetrans, q) Sapientia comprehendens omnia, & virtus quæ tota creatura fieri potuit. Filius verus Veri Patris, & invisibilis ex invisibili, & incorruptibilis ex incorruptibili, & immortalis ex immortali, & sempiternus ex sempiterno. Unus Spiritus Sanctus ex DEO substantiam habens, & qui per Filium apparuit, imago filii perfecti, perfecta: viventium causa, sanctitas sanctificationis præstatrix, per quem DEUS r) super omnia & in omnibus cognoscitur, & Filius per omnes. Trinitas perfecta, majestate & sempiternitate & regno s) minime dividitur neque abalienatur. Igitur neque * factum quid aut serviens in Trinitate, neque superinductum tanquam antehac t) quidem non subsistens, postea vero supergressum. Neque ita defuit unquam Filius Patri, neque Filio Spiritus Sanctus, sed invertibilis u) & immutabilis eadem Trinitas semper.* Hanc

† Antiquum Psalterium MS. latinum aureis scriptum literis, quod Hadriano I. Papæ donavit Carolus M apud Lambec. T. 2. p. 270. legit: *ex solo DEO.*

q) Id. *penetrans*, minus bene.

† Alii ut Concilior. editores distinguunt sic: εἰκὼν τοῦ υἱοῦ τελείου, τελεία ζωὴ ζώντων, αἰτία, ἁγιότης κ. τ. λ.

r) Psalterium vetus apud Lambec. *DEus solus.*

s) Gregorius Naz. Orat. 37. p. 609. Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν υἱὸν, Θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τρεῖς ἰδιότητας, Θεότητα μίαν δόξῃ καὶ τιμῇ καὶ οὐσίᾳ καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένην ὡς τις τῶν μικρῶ πρόσθεν Θεοφόρων ἐφιλοσόφησεν. Idem Orat. 40. p. 668. οὐδὲν τ τριάδος ξένον, οὐδὲ κτιστὸν οὐδὲ ἐπεισακτον, ἡκιστα τῶν σοφῶν τινος λέγοντος.

* Hæc & quæ sequuntur, male pro Nysseni non Thavmaturgi verbis habuere Nysseni editores, hosque secutus Elias du i in. T. I. Bibl scriptor. Eccles. p. 135. itaque & illa omisit Clariss. Caveus in Thavmaturgi vita §. 7 ubi hanc ἔκθεσιν fidei, Græce & Anglice exhibe[illegible]

t) Psalt r apud Lambec. *sine hoc* minus bene.

u) Id. *inconvertibilis*. & ultimo: *semper manet.*

ctis legitur in Actis Sanctor. T. 2. Junii p. 960. seq. Vide etiam Baronium ad Martyrolog. Roman. 14. Junii, ubi Methodium Patarensem à Tyrio perperam distingvit. Effigiem ejus exhibet Goarus p. 126. ad Evchologium. De scriptis ejus videndus Clariss. Caveus, cùi spicilegii in vicem addes, quod *Encomium S. Agathæ* Virginis latine ex Leonhardi Ponte versione editum est latine à Combefisio in Bibl. Concionatoria & à Bollando ad V. Febr. & Græcum exstat MS. in Bibl. Veneta S. Marci scamno 29. Cod π. λόγ. 5. atque incipit: *ἐπειδή με τὸ θαῦμα πρὸς τὸ λέγειν ἐξέγειρε.* Vitam *uxoris S. Theophanis* Hegumeni & Confessoris à Methodio scriptam testatur auctor vitæ Theophanis apud Henschenium in Actis Sanctor. ad 12. Martii. *Canon sive constitutio ac διατύπωσις pœnitentialis de iis qui abnegarunt, per diversos modos & ætates*, latine ex Herveti versione extat in appendice Balsamonis p. 88. seqq. & in Bibliothecis Patrum Paris. 1575. 1589. 1654. & apud Baron. ad A. C. 842. n. 21. Græce vero & latine in Evchologio Goari p. 876. qui huic Methodio illam vindicat, notasque addidit p. 886. seq. In eadem Balsamonis Appendice p. 96 occurrit etiam latine Methodii *Canon* sive constitutio *de segregationibus Monachorum Studitarum.* Homilia *in eos qui dicunt quid profuit filius DEI crucifixus? & ad eos quos pudet Crucis CHRISTI*, sive bina potius ex illis fragmenta, quæ Græce & latine Gretserus in Opere de Cruce edidit, extant etiam latine in Bibl. Patrum Colonienſi T. 15. A. 1622. & in supplemento Parisiensi A. 1639. T. 1. p. 835. Tertium habes apud Allatium p. 349. de Methodiis. *Encomium Dionysii Areopagitæ* Codices quidam male tribunt nescio cui Metrodoro, nam Methodio vindicat Anastasius Bibliothecarius Epistola ad Carolum Calvum quæ subjicitur Hilduini Areopagiticis apud Surium ad IX. Octobr. & Flodoardus III. 18. ubi inter Hincmari scripta: *de Passione S. Dionysii à Methodio CPol. Græce dictata, & ab Anastasio Rom. sedis latine scripta.* Encomium illud non ex antiquioribus monumentis sed ex Hilduino ut videtur maximam partem repetitum Petrus Franciscus Chifletius etiam suæ diss. de Dionysio Areopagita inseruit. Paris. 1676. 8. Idem cum Petri Lansselii versione latina primum lucem vidit in editione operum Dionysii Lansseliana Paris. 1615. fol. Apud Hottingerum MS. fuit: *ἔγγυς Μεθοδίου παρεισάγω περὶ τῶν ἀπὸ συστάσεως κόσμου συμβάντων καὶ τῶν μελλόντων συμβαίνειν εἰς τὸ ἔξης.* Falluntur igitur qui [illegible] Chronicon

festalis jejunii termino editam esse Latine à *Theodoro Peltano* S. I. Ingolstad. 1580. 8. una cum Victore Antiocheno, & à *Francisco Combefisio* in Bibl. Concionatoria: perperamque hanc apud Labbeum & Tillemontium distingui ab *Epistola Canonica ad Basilidem* Episcopum Pentapolitanum, quæ sæpius edita est latine cum Balsamonis commentario ex Herveti versione & in Bibl. Patrum; & Græce ac latine T. I. Concil. Labbei p. 831. & inter Epistolas SS. Patrum Canonicas cum Zonaræ & Balsamonis commentariis Paris. & Oxoniæ vulgatas. 4.) *Epistolas duas* quas veluti ineditas sub Dionysii nomine MSS. in Bibl. Cæsarea exstare testatur Lambecius III. p. 18. esse inter Epistolas Isidori Pelusiotæ editas I. 39. & III. 219. ut Clariss. Caveo notatum 5.) Apud Eusebium VII. 26. Hist. ubi librorum quatuor Dionysii Alex. ad Dionysium Rom. adversus Sabellium mentio, (ἐλέγχου καὶ ἀπολογίας vocat Athanasius) Valesium verba: ὁμωνύμῳ Διονυσίῳ, male reddere: *gentili suo*, pro *cognomini suo*. 6.) De iisdem libris intelligenda hæc Hieronymi adversus Rufin. *Dionysium Alexandrinæ Urbis Episcopum virum eruditissimum quatuor voluminibus disputantem adversus Sabellium in Arianum dogma delabi.* Unde *fons Arii* dicitur Gennadio c. 4. dogm. Eccles. Recte tamen de CHRISTO sensisse docent Bullus in defensione fidei Nicænæ, Baronius Martyrolog. ad 17. Nov. & Steph. le Moyne notis ad Varia Sacra p. 235. seq. Atque jam olim eum ab impacto Arianismo defendit S. Athanasius singulari Apologia pro Dionysio scripta, quæ adhuc exstat, & ex illo Facundus X 5. licet S. Basilius Epist. 41. ipsum dum nimis Sabellio instat incautum contrario errore abreptum esse scripsit. 7) Ex libris περὶ Φύσεως quorum Eusebius VII. 26. Hist. meminit, insignia fragmenta de providentia Numinis adversus Epicurum, legi XIV. 23-27. de præparat. Hos Dionysius inscripserat Timotheo τῷ παιδί, quod malim vertere *filio*, quam *puero*. De hoc Timotheo Eusebius VII. 40. 8.) Libros II. ad Nepotem Ægypti Episcopum videri intelligi ab Hieronymo præf. ad lib. 18. in Esaiam, quando scribit mille annorum fabulam à Dionysio Alex. derisam in libro contra Irenæum. De illo opere videndus Eusebius VII. 24. seq. 9.) Commentarii *in primam partem Ecclesiastæ* ex ipso Dionysio meminit Eusebius VII. 26. & allegat Procopius Gazæus in Genes 3. p. 76. Etiam *in priorem ad Corinthios Epistolam* scripsisse innuit Hieronymus Epist. 52. 10.) Singulare opus contra Origenem non crediderim à Dionysio Alex. elucubratum, Origenis discipulo & admiratore, præcipue cum non modo non meminerint veteres etiam Origenis adversarii, sed etiam Socra-

tes

refertur Methodium fuiſſe primum qui adverſus Origenem ſtrinxerit calamum. Vindendum itaque num illa quæ apud Anaſtaſium Sinaitam qv. 23. afferuntur de paradiſo terreſtri, ſub nomine Dionyſii Alex. ἐκ τῶν κατ' Αἰγύπτους, Dionyſii noſtri ſint an potius alterius, vel certe depromta ex aliquo ſcripto in quo obiter ſententiam ſuam tradidit, non ex inſtituto oppugnandum Magiſtrum ſuum ſibi ſumſit. Sed jam Catalogum Epiſtolarum Dionyſii Alex. quarum apud veteres mentio, literarum ordine digeſtam ſubjiciemus.

Ad fratres per *Ægyptum* conſtitutos de pœnitentia. Euſeb. VI. 46. & de peſtilentiali morbo id. VII. 22. & *de ritu paſchatis*. id.

Ἐπιστατικαὶ objurgatoria ad gregem ſuum *Alexandriæ*. id. Alia ad compresbyteros Alexandrinæ. id. VII. 20.

Ad *Ammonem* Berenicenſem Epiſcopum, adverſus Sabellium Euſeb. VII. 26. Hieron. c. 69. Catalogi de S. E.

Ad *Ammonem & Euporum* id.

Ad *Armenias* (quorum Epiſcopus *Meruzanes*) de pœnitentia. Euſeb. VI. 46.

Ad *Baſilidem* Epiſcopum Pentapolitanum Epiſtolæ variæ. Euſeb. VII. 26.

Ad *Cornelium* Epiſcopum Romanum. Euſeb. VI. 46.

Ad *Dionyſium* Rom. presbyterum (& poſtea Epiſcopum) Euſeb. VII. 7. ſeq. Athanaſ. de ſententia Dionyſii, Euthymius in panoplia. Et *altera de Luciano* Euſeb. VII. 22. *tertia paſchalis*. id.

Ad *Domitium* ac *Didymum* Epiſtola Paſchalis. Euſeb. VII. 20.

Ad *Euphranorem*. id. VII. 26. Athanaſ. de ſententia Dionyſii.

Ad *Fabium* Antiochiæ Epiſcopum de pœnitentia. Euſeb. VI. 41. 42. 44. Syncell. p. 366. Niceph. V. 29. ſq. Male in Hieronymi Codicibus & alibi *ad Flavium* πρὸς Φλαβιανόν.

Ad *Flavium* Epiſtola Paſchalis cum canone octo annorum. Euſeb. VII. 20.

Ad *Germanum* Epiſcopum qui ei obtrectatus fuerat. Euſeb. VI. 40. VII. 11. Niceph. VI. 28. Syncellus p. 365.

Epiſtola περὶ γυμνασίου *de exercitatione*. Euſeb. VII. 22.

Ad *Hermammonem*. Euſeb. VII. 1. & 10. Ad eundem & fratres in Ægypto degentes. VII. 22.

Ad *Hieracem* Epiſcopum Ægyptium Epiſtola Paſchalis. Euſeb. VII. 22.

Ad fratres *Laodicenſis* Eccleſiæ, cui præerat *Thelymidres* Epiſcopus: id. VI. 46.

De mortalitate. Euſeb. VII. 22.

Ad *Novatianum* cauſantem quod invitus Romæ Epiſcopus ordinatus eſſet. Euſeb. VI. 45. & Hieron. c. 69. Catalog. qui exordium ejus refert his verbis: *Dionyſius Novatiano fratri ſalutem: ſi invitus, ut dicis, ordinatus es, probabo, cum volens receſſeris.* Apud Euſebium vero ubi male *ad Novatum* exhibent Codices, Pearſonius p. 31. Annal. Cyprian. pro φίσαι legit θῦσαι. Sed vocabulum φίσαι haud dubie rectum eſt, quod legit Rufinus: *ſuſtinere martyrium ne ſcindatur Eccleſia*, Syncellus quoq; p. 374. & Nicephorus VI. 4. Verum ex eodem Nicephoro, Syncello & Rufino certiſsime apparet verba quædam excidiſſe, locumq; legendum eſſe ſic: ἢ ἦν ἐκ ἀδοξοτέρα τῆς ἕνεκεν τοῦ μὴ εἰδωλολατρῆσαι γενομένης, ἢ ἕνεκεν τοῦ μὴ φίσαι μαρτυρία. Vocula ἕνεκεν bis repetita librario oſcitanti fraudi fuit, effecitque ut verba quæ poſt prius ἕνεκεν ſequebantur, omitteret.

Contra *Paulum* Samoſatenum, ad Epiſcopos Antiochiæ A. C. 265. congregatos quibus intereſſe propter corporis infirmitatem non potuit, Epiſtola ſcripta paulo ante mortem. Euſeb. VII. 27. Theodorit. II. 8. hæretic. fab. Nicetas lib. 4. theſauri. Niceph. VI. 24. 27.

Ad *Philemonem* Presbyterum Rom. de baptiſmo. Euſeb. VII. 7.

Ad *Romanos* διακονικὴ de officio Diaconi per Hippolytum miſſa. Euſeb. VI. 46. Altera de pace, & tertia de pœnitentia. Alia item ad Confeſſores Romæ conſtitutos qui Novatiano adhuc favebant: & binæ aliæ ad eosdem, Eccleſiæ unitati redditos. Euſeb. ibid.

Ad *Sixtum* Papam, Stephani ſucceſſorem de baptiſmo Epiſtolæ tres. Euſeb. VII. 5. 6. & 9.

Epiſtola de Sabbato. id. VII. 22.

Ad *Stephanum* Epiſcopum Rom. de rebaptizatione hæreticorum. Euſeb. VII. 4. ſeq.

Ad *Telesphorum*, adverſus Sabellium. Euſeb. VII. 26. Athanaſ. de ſententia Dionyſii Alex.

Libri de pœnitentia ad Canonem Epiſcopum Hermopolitanum meminit Euſebius VI. 46. & Syncellus p. 375. ubi male Κόλλουθα legitur, & in editione Catalogi Hieronymiani Lipſienſi cum variorum notis edita, *ad Canonem*.

Libri de tentationibus, *ad Euphranorem* mentio in Hiſtoria Euſebii lib. VII. 26. pro quo nomine apud eundem Hieronymum male *ad Euphren* legitur, ubi Epiſtola Dionyſii ad eum ſcripta refertur.

Libellus

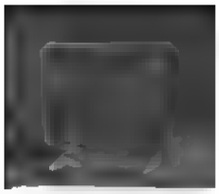

Libellum de Martyrio ad Origenem, Decii perſecutione graſſante ſcriptum memorat Euſebius VI. 46. Hiſt. Et ad vivum Origenem ſcripſiſſe Dionyſium Alex. & poſt fata eum laudaſſe, teſtatur Gobarus apud Photium. Cod. 232.

Cæteri ſcriptores Græci Chriſtiani ſæculo tertio, quorum vel omnia vel pleraque ſcripta intercide-runt, memorantur hi:

1. CAJUS S. Irenæi * diſcipulus, presbyter Romanus, atque inde Epiſcopus Athenienſis, nam apud Photium Cod. 48. pro ἰθνῶν Ἐπίσκοπον legendum videtur Ἀθηνῶν. Scripta ejus tria celebrari in veterum ſcriptis reperio, *Parvum Labyrinthum* adverſus *Artemonii* & *Theodoti* hæreſin, quem librum *Origeni* quidam perperam tribuerunt teſte Photio & Theodorito II. 5. hæretic. fabular. Vide Euſeb. V. 28. & Niceph. IV. 21. Jo. Pearſonii Opera poſtuma p. 148.

Διάλογον ſive Διάλεξιν contra *Proclum* ſive *Proculum* Montaniſtam. Euſebius II. 25. III. 31. & VI. 20. Hiſt. Hieronymus de S. E. c. 59. Photius, Niceph. &c.

Λόγον περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως, quem alii Flavio Joſepho, Juſtino Martyri alii, alii Irenæo adſcripſerunt ut Photius teſtatur. De eodem argumento ſcripſerat etiam Hippolytus, cujus libri forte pars adhuc ſupereſt, ut ſupra dixi, niſi fragmentum illud ſit ex libro quem περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ſcripſiſſe ſe in calce Labyrinthi Cajus teſtatus eſt. In eodem Cajus, ut ex Photio conſtat, de CHRISTO ut DEO vero & inenarrabili ejus generatione, Catholico more diſſeruit, unde eum inter vindices ante Nicænos fidei Nicænæ non immerito refert Georgius Bullus p. 159. ſeq. & Gardinerus pag. 149. Hypotypoſeos fidei Catholicæ circa SS. Trinitatem.

* In calce Epiſtolæ Smyrnenſium de S. Polycarpi martyrio: τοῦτον μετεγράψατο μὲν Γαΐῳ ἐκ τῶν Εἰρηναίου μαθητῇ τοῦ Πολυκάρπου, ὃς καὶ συνεπολιτεύσατο τῷ Εἰρηναίῳ. Ἐγὼ δ' Σωκράτης ἐν Κορίνθῳ ἐκ τῶν Γαΐου ἀντιγραφέων ἐγραψα. Hinc Cajum domo Corinthium fuiſſe & cum Irenæo Romam profectum ſuſpicatur Stephanus le Moyne ad Varia ſacra p. 937. Idem Mediolanenſium fuiſſe Epiſcopum conjicit p. 944. Sane diverſus fuit à Cajo qui Romæ Epiſcopatum tenuit ab A. C. 283. ad 296. Cæterum à Joſepho Medo in clavi Apocalyptica perperam Cajum noſtrum hæreſeos Alogorum poſtulari notavit D. Itigius diſſ. de hæreſiarchis p. 262.

2. **ALEXANDER** Episcopus Cappadociæ atque inde in Episcopatu Hierosolymitano S. Narcisso 116. annorum seni succenturiatus, Martyrium obiit Cæsareæ, imperante Decio. Vide Eusebium VI. 11. Socratem VII. 36. Martyrologia & Acta Sanctor. 18. Martii. Menologia 15. Maji vel 12. Dec. Hieronymus c. 62. de S. E. has ejus Epistolas memorat, plures etiam ab eo scriptas testatus:

Ad Antinoitas ex Eusebii VI. 11. ubi verba ἐν ἰδίαις Ἐπιστολαῖς capienda sunt de unica Epistola.

Ad Antiochensem Ecclesiam, quam in vinculis scripsit, & per Clementem Alex. misit Antiochensibus gratulatus de novo Episcopo suo Asclepiade. Euseb. ibid.

Ad Origenem ex Eusebii VI. 14.

Pro Origene contra Demetrium Alexandriæ Episcopum, ex Eusebii VI. 19. p. 222. Ex Bibliotheca quam in Ælia civitate condidit hic Alexander, egregie profeciisse se idem scribit VI. 20.

3. Sextus * JULIUS AFRICANUS Syrus ex Emaunte sub Antonino Helagabolo & Alex. Severo clarus, de cujus *Cestorum* libris, quorum fragmenta quædam Græce edita sunt, dixi lib. III. c. 24. Illa latine vertere cœpit *Julianus Pucbardus*, non ita pridem A. 1705, Parisiis denatus, sed non perfecit, neque interpretationem suam edere voluit: quod existimaret quædam in illis obvia rectius vulgo ignorari. *Zachariæ Lundii* Commentarium MS. in Africani cestos servari accepi Hafniæ à Clarissimo Wolfio Regiæ Bibl. custode. In illis fragmentis c. 29 auctor testatur vidisse se Bardesanem Parthum, quem diversum mihi esse persuadeo à Bardesane scriptore. Nam & huic minus convenit illa jaculando pingendi sagittarumque ictibus formam ejus quem vellet pulchre describendi ** sollertia, quam in suo Africanus prædicat, & hic Parthus fuit, alter Babylonius: Denique qui sub Antonino vixisse scriptorem docent Porphyrius & Eusebius, si Elagabolum & non Marcum Philosophum intellexissent, perinde ut Hieronymus c. 63. ubi de Africano differit, nota quadam addita Antonini nomen distinxissent.

* Sextum unus vocat Suidas.

** Quod ζωγραφῆσαι βέλεσιν vocat Africanus, apud Philostratam lib 2. de vita Apollonii c. 28. p. 81. dicitur σκιαγραφῆσαι βέλεσιν. Magisque admirandum hoc quam quod in veteri Inscriptione apud Gruterum p. DLXII. de Sorano Batavo: *emissumque arcu dum pendet in aëre telum ac vedit, ex alia fixi fregique sagitta.* Vel quod de Domitiano Suetonius c. 19. *in pueri procul stantis præbentisque pro scopo dispansam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, ut omnes per interualla digitorum innocue euaderent.*

Præcipuum Africani opus fuit *Chronographia*, Annorum 5623. ſive libri V. de temporibus, ab Orbe condito usque ad A. C. 221. Olymp. 250. I. Grato & Seleuco Coſſ. Ex illo licet hodie deperdito multa Euſebius in ſuo Chronico & Syncellus, Jo. Malala, Theophanes, Cedrenus aliiq; Chronologi, atque in his auctor Chronici Paſchalis quod Alexandrinum vulgo vocant, tum latino barbarus ſcriptor excerptorum utiliſſimorum ex Euſebio, Africano & aliis, quæ Scaliger edidit ad calcem Chronici Hieronymiani p. 58. ſq. At enim liber *de diviſionibus & generationibus gentium*, Caniſio T. 2. Antiqv. Lect. p. 579. atque emendatius à Labbeo T. I. Bibl. nov. MSS. p. 298. editus latine, quem Julii Africani eſſe ſuſpicati ſunt Voſſius III. de Hiſt. lat. part. 4. c. 3. p. 756. & Sandius ad Voſſium p. 279. ſeq. potius referendus eſt ad *Hippolytum* Portuenſem Africani æqualem, de quo ſupra in Hippolyto dicere me memini. Quanquam Africani etiam Chronicon fuere qui latine interpretati ſunt, & fortaſſe ut Dodwellus diſſ. de ſucceſſione Pontificum p. 98. ex antiquo MS. latino Chronici Euſebiani Codice Mertonenſi colligit, antequam Euſebii Chronicon verteret Hieronymus. Illi interpretes vel etiam librarii aut qui deſcribendum ſibi Africani opus curaverunt, diverſis deinde temporibus ad ſuam cujusque qua vixit ætatem continuarunt ſeriem Conſulum, aliaque pro ſuo quisque captu addiderunt vel omiſerunt interpolaruntve. Ceſtos Africani cum Chronologia confundit Petavius XII. 40. de doctrina temporum, quod ipſe retractat VIII. 2. ad Uranolog. Africanum ἐν ταῖς χρονογραφίαις laudat etiam Maximus ad Dionyſii pſeudo Areopagitæ Epiſtolam IV. Alia veterum loca Africanum laudantia, quoniam à viris doctis Scaligero & Valeſio ad Euſeb. Allatio ad Euſtathium Antiochen. p. 5. ſeq. Labbeo, Tillemontio, Caveo & Wetſtenio *** allata ſunt, omitto.

Ex eodem Africani opere petita videtur quam MS. in Bibl. Vindobonenſi exſtare teſtatur Lambecius T. 5. p. 297. διήγησις Ἀφρικανοῦ περὶ τῶν ἐν Περσίδι γενομένων ἁγίων ὑπ' ἀναθεωπήσεως τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Incipit: Ἐκ Περσίδος ἐγνωσθη ἀπ' ἀρχῆς ὁ Χριστός. ἰδεῖν γὰρ λαοὺς ἐν αὐτῇ νομισθεὶς ἄπαυστα φιλοπονεῖσθαι. Ὅσα γὰρ κ. τ. λ. Vide & Africani fragmenta apud Lambecium lib. I. p. 141. & lib. III. p. 39.

Etiam *Acta Martyrii Symphoroſæ* filiorumque ejus ſub Hadriano paſſorum in MSS. Codicibus Julio Africano tribuuntur, & ſub ejus nomine latine à Mombritio Mediolanenſi Tomo 2. Act. ſanctor. & in poſtrema

*** Wetſten. notis in Epiſt. ad Origenem de Suſanna p. 148. ſeq.

Surii editione ad 18. Julii edita sunt. Vide Baron. ad Martyrolog. Rom. 18 Jul. *Et quidem fieri potuit*, inquit Theodoricus Ruinartus qui iterum recudi curavit in Actis selectis Martyrum p. 17. *ut in Africani libris de Chronographia inserta fuerint.* Sed in temporibus à CHRISTO nato longe breviorem quam in antecedentibus ætatibus fuisse testatur Photius Cod. 34. itaque si verum est Eusebii, quod in iisdem Actis additur testimonium, quod Africanus acta Martyrum quotquot Romæ & per Italiam passi erant, literis consignaverit, in alio hoc opere quam in Chronographia fecerit.

Denique Hebed JEsu in Catalogo librorum Chaldæorum num 15. affirmat exstare *B. Africani*, *Episcopi Emaus commentarios Novi Test. & Chronicon.* Sane Origenes p. 244. Epistolæ de Susanna Africanum laudat ut πολλὰς ἀμφιβολὰς ἔχουσα ἐν ταῖς ἐξετάσεσι καὶ μαλίστας τῆς γραφῆς. Et *Julius* quidam subinde in Catenis allegatur, & in Catena Corderiana in Johannem vocatur Julius Episcopus. Laudatur & Julii commentarius in Johannem à Mose Barcepha Syro de paradiso. Confer Pauli Colomesii de scriptoribus Ecclesiasticis paralipomena.

De *Epistola ad Origenem* scripta *de Susanne Historia* & Origenis ad Africanum responsione quæ Græce & latine exstat, dictum est abunde supra in Origene. Meminere illius Euseb. VI. 31. Hist. Hieron. in Catalogo c. 63. Photius Cod. 34. Nicephorus V. 21. & Svidas in Ἀφρικανὸς & Σωσάννα.

Ex *Epistola ad Aristidem*, qua Matthæi & Lucæ narrationes *de genealogia CHRISTI* inter se conciliantur, profert nonnulla Eusebius lib. I. Hist. c. 7. atque ex illo Nicephorus lib. I. c. 11. seq. & Carena MS. in Lucam apud Lambecium III. p. 62. Licet traditionem ab Africano in illa Epistola laudatam pro suspecta habet Dodwellus p. 38. ad Irenæum. Laudat illam Epistolam Eusebius iterum VI. 31. ac præter Hieronymum, Photiumque ac Nicephorum V. 21. Augustinus II. 7. retractationum.

Africanum *de bellico apparatu* MS. de quo Casaubonus ad Svetonii Cæsarem c. 31. & Salmasius Epist. 123 ad Isaacum Vossium, intelligo partem *Cestorum* Africani tum adhuc ineditam, sed non ita pridem Græce Parisiis vulgatam. Eodem refer quod scribit Gassendus ad A. 1622. Peirescium *obtinuisse tum ex Vaticana tum ex Ambrosiana Mediolanensi exempla quædam Africani aliorumque Tacticorum in gratiam Lud. Machalti viri strenui, auctorumque militarium & Mathematicorum studiosi.* Et quod librum septi-

ſeptimum Ceſtorum, qui eſt de re re militari, habuiſſe MS. traditur Holſtenius apud Morhofium lib. 1. Polyhiſtoris p. 69. Ex ceſtis etiam petita ſunt quæ ſub Africani nomine in Geoponicis & Hippiatricis Græcis leguntur, ac fortaſſe noſtrum reſpexit Fulgentius III. 7. Mythologicon, ubi Africanum iatroſophiſtem laudat. Certe in Ceſtis ἰατρικὰς & φυσικὰς δυνάμεις atque ἰάσεις contineri jam olim Euſebius in Chron. & Svidas in Ἀφρικανὸς notarunt. Inter edita ceſtorum capita eſt etiam illud 57. περὶ κεντρίας Ἐπιστολῶν εἰσπομπῆς quod laudat Iſ. Vosſius ad Juſtini II. 10. quem vide etiam ad Catullum pag. 30. ubi de Africano quædam erudite obſervat, & inter alia affirmat στρατηγικῶν quæ ſuperſunt fragmenta conſtituiſſe ſextum ac ſeptimum Ceſtorum librum.

Quæ Jo. Trithemius ab Africano ſcripta refert *de S. Trinitate*, *de circumciſione*, *de Attalo*, *de Paſcha*, *de Sabbato*, nullus veterum quod quidem ſciam commemorat.

Commentum abſurdum de *Abdia* Babylonici libris ex Hebraico per *Eutropium* neſcio quem Græce, atque inde à Julio Africano latine verſis, & quæ in Abdia ipſo lib. VI. c. 20. de *Crutonio* diſcipuli Apoſtolorum *libris decem Actuum Apoſtolicorum* per Julium Africanum latine translatis leguntur, rejectum à me videre, ſi tanti eſt, licet in Codice Apocrypho Novi Teſt. parte 2.

Julium noſtrum Africanum Ceſtorum & Chronologiæ ſcriptorem in duos vel tres præter rem diſtrahunt viri docti. In longe plures autem Hendreichius in pandectis Brandenburgicis. Fuere tamen à noſtro diſtincti 1) Julius Africanus Orator, quem concitatiorem ſed in cura verborum nimium & compoſitione nonnunquam longiorem & translationibus parum modicum fuiſſe ſcribit Quintilianus X. 1. 2) Oratoris nepos Julius Africanus de quo Plinius VII. 6. Epiſt. 3) Sextus Cæcilius Africanus JCtus, & alter junior Papiniani diſcipulus, de quibus dixi in Bibl. latina. Illud vero lepidum, quod Africanum Poëtam cœcum Ennio laudatum exſculpit Hendreichius ex Lactantii lib. 1. Inſtitut. divinar. c. 18. cum ibi Lactantius afferat verſus Ennii, quibus loquens inducitur Scipio Africanus, jactansque clades generi humano à ſe illatas his verbis:

Si fas cadendo cœleſtia ſcandere cuiquam eſt,
Mi ſoli cœli maxima porta patet.

Quibus deinde Lactantius ſubjungit: *O quantis in tenebris Africanus verſatus eſt, vel potius Poëta, (Enni) qui per cades & ſanguinem patere hominibus aſcenſum in cœlum putas.*

4. AMBROSIUS Alexandrinus *primum Marcionites, deinde ab Origene* * *correctus, Ecclesiæ Diaconus & confessionis Dominicæ gloriæ insignis fuit. Hujus industria & sumtu & instantia ad hunc insinuat Origenes dictavit volumina*, (ut libros ad Celsum, & plures in Scripturam sacram commentarios & adhortationem ad martyrium.) *Sed & ipse, quippe ut vir non inelegantis ingenii fuit, sicut ejus* ad Origenem Epistolæ *indicio sunt. Obiisse mortem Origenis, & in hoc à plerisque reprehenditur, quod vir locuples amici fame & pauperis moriens non recordatus sit.* De hoc Ambrosio Eusebius VI. 29. Hist. Photius Cod. 121. (ubi quæ de Ambrosio Eusebius scripserat, Hippolyto ** perperam tribuit) Epiphanius LXIV. 3. Suidas in Ὠριγένης (ubi ex Credeno p. 208. locum Epistolæ Origenis de hoc Ambrosio affert) Nicephorus V. 15. &c. Uxori hujus Ambrosii, *Marcellæ* Origenes inscripsit librum de precatione. Alius junior Ambrosius Alex. auditor Didymi, cujus *volumen adversus Apollinarium & commentarios in solum* memorat Hieronymus c. 126. De hoc Acta Sanctor. ad 17. Martii T. 2. p. 513. seq.

5. TRYPHON Origenis discipulus, cujus librum *de vacca rufa* Numeror. XIX. & *de dichotomematibus* Abrahami Genes. XV. laudat Hieronymus c. 57. Apud V. C. Thomam Galeum fuit MS. ψυχὴ Τ' ἁγίᾳ Τρύφωνος, hujus an junioris non possum dicere. Videndum aliusne fuerit Diodorus Tryphon, quem iis qui Manetem confutarunt accenset Epiphanius ac Photius, & ad quem libros duos contra Manetem misit Archelaus de quo supra.

6. GEMINUS sive GEMINIANUS presbyter Antiochenus, æqualis Origenis laudatur Eusebio in Chronico & inter scriptores Ecclesiasticos refertur ab Hieron. c. 63. qui pauca scripsisse testatus nullius libri nomen sive titulum apposuit.

7. BERYLLUS Bostrenus in Arabia Episcopus, CHRISTUM antequam homo ex Maria nasceretur nullam *** subsistentiam propriam habuisse neque postea aliam quam Patris habere divinitatem inhabitantem docuit, quam ejus sententiam confutavit Origenes & Beryllum

* Hieron. c. 56. de Script. Eccles. adde cap. 61. ubi de Hippolyto.

** Confer Stephani le Moyne prolegom. ad Varia sacra.

*** Vide ejusdem le Moyne notas ad Varia sacra p. 233. seq. & 1113. seq. & Novellas Reip. literariæ A. 1700. mense Februario p. 175. seq. Verba Eusebii quibus Beryllı hæresin exprimit, sunt: μὴ πρόσθεν ἀναρχον ἰδίαν θεότητος ὑπεστῶτα, *secundum propriam essentiæ circumscriptionem non præextitisse*, id est non fuisse ante Mariam, quæ postea ipsissima Photini ac Socini hæresis fuit. Nicephorus V. 22. ex ejusdem Beryllı sententia: μὴ τινα ὑπόστασιν θεότητος ἰδίαν κεκτῆσθαι.

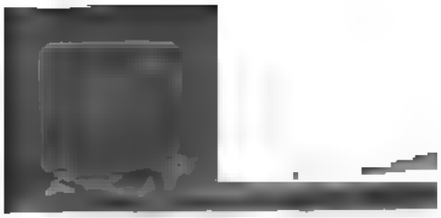

Beryllum ad Eccleſiæ ſententiam reduxit. Vide Euſebium VI. 33. cujus temporibus ſcripta Berylli & Origenis adverſus eundem & Synodi adverſus illum congregatæ monumenta adhuc exſtabant. Dialogum Origenis & Berylli in quo hæreſis ejus arguebatur, & Berylli Epiſtolas in quibus Origeni gratias agit, memorat Hieronymus c. 60. de S. E. Conſer Euſebium VI. 20. ubi teſtatur Beryllum reliquiſſe Ἀφορμὰς Φιλοκαλίας, σὺν Ἐπιστολαῖς καὶ συγγράμμασι, quæ verba Valeſius interpretatur, quod *præter Epiſtolas & lucubrationes varias quoque elegantis ingenii monumenta reliquerit*, atque in notis monet ſe per Φιλοκαλίας intelligere non electa & floridorum libros qualis exſtat Origenis Philocalia, ſed Hymnos & poëmata. Verum Nicephorus V. 15. Hiſt. Euſebii verba ſic accipit, ut in ipſis illis Epiſtolis ac συγγράμμασι Φιλοκαλίας illas quærendas eſſe innuat, dum ſcribit Beryllum Φιλοκάλου σπουδῆς συγγράμματα poſt ſe reliquiſſe.

8. NEPOS Epiſcopus Ægypti compoſuerat *Pſalmos* ſive Hymnos ſacros, quibus multos ex fratribus ſive Chriſtianis ſuæ ætatis vehementer delectatos ſcribit Dionyſius Alex. apud Euſebium VII. 24. teſtatus ſe ipſum ideo & propter fidem ac diligentiam & ſtudium Scripturarum probare eum atque diligere. Ἐν ἄλλοις μὲν πολλοῖς ἀποδέχομαι καὶ ἀγαπῶ Νέπωτα, τ̃ τε πίστεως καὶ τ̃ φιλοπονίας καὶ τ̃ς ἐν ταῖς γραφαῖς ἀσκήσεως, καὶ τ̃ς πολλ̃ς ψαλμῳδίας, ἣ μέχρι νῦν πολλοὶ τ̃ν ἀδελφ̃ν ἐνθυμοῦνται. Solum hoc in Nepote improbat Dionyſius, quod libris duobus quibus titulum fecerat ἔλεγχον ἀλληγορισ̃ν promiſſiones divinas in ſacris literis & Johannis Apocalypſi factas non allegorice ſed ad literam, de millenario annorum in his terris per delicias corporales tranſigendo explicaverat. Hanc ejus ſententiam confutavit Dionyſius ἐν τοῖς περὶ ἐπαγγελιῶν, nihilominus illo ipſo in opere non dubitat *fratrem* adhuc appellare Nepotem. ἀναγκαῖον καὶ ἡμᾶς ὡς πρὸς παρόντα τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν διαλεχθῆναι Νέπωτι. Duorum librorum Dionyſii adverſus Nepotem meminit etiam Hieronymus c. 69. ut Nicephorum VI. 21. cæterosque juniores omittam. Nec dubium eſt à pſeudo-Gelaſio illum ἔλεγχον ἀλληγορισ̃ν proſcribi, ubi librum Nepotis in decreto de Apocryphis memorat, per Apocrypha non modo intelligens ſcripta ſuppoſita & commentitia, ſed etiam ea quorum nulla debet eſſe propter errores auctoritas in Eccleſia. Alius fuit Nepos Epiſcopus Hieroſolymitanus poſt Cyrillum. Niceph. XIV. 30.

9. CORNELIUS Epiſcopus ab A. C. 251. Romanus, atque non diu poſt in Galli Imp. perſecutione propter CHRISTUM

exul & mox 18. Cal Octobr. A. 253. * Martyrio coronatus, ſcripſerat Græce Epiſtolas complures, è quibus duæ, quæ ſolæ ſuperſunt latine ad Cyprianum atque inter ** Cyprianicas leguntur, à Cypriano videntur è Græco translatæ eſſe. Octo Epiſtolæ Cypriani quas ad hunc Cornelium ſcriptas Hieronymus c. 66. teſtatur, omnes ad huc ſuperſunt. Euſebius VI. 43. memorat ejus Cornelii literas ad Fabium (Flavianum plerique alii Epiſcopum illum Antiochenum appellant) unas δηλώσας τὰ ὡς ἐπὶ τ Ῥωμαίων συνόδῳ καὶ τὰ δόξαντα πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ τὰς αὐτόθι χώρας. Alteras περὶ τῶν κατὰ τὴν Σύνοδον αἱρεσάντων & tertias περὶ τῶν κατὰ Νοβάτου † πραχθέντων, ex qua poſtrema Epiſtola Euſebius loco illo inſignia fragmenta ſervavit. Quod Hieronymus Epiſtolam quartam quoque Cornelii ad Flavianum memorat *valde prolixam, & Novatianæ hæreſeos cauſas & anathema continentem*, inde factum puto, quod pro diverſa à jam memoratis Epiſtola præter rem habuit illam, cujus fragmenta apud Euſebium leguntur.

IO. DIO.

* Vide Schelſtratenum Antiq. Eccleſ. T. I. p. 197. 429.

** edit. Fellianæ 49. 50. Pamel. & Rigalt. 46. 48. Eraſm. & Manut. lib. 3. Epiſt. 11. & 12.

† Νοβατιανὸν videtur ſcripſiſſe Euſebius, uti legit etiam Hieron. Fuit certe Novatianus presbyter ille Romanus, adverſus quem celebrata Synodus Romana A. C. 251. Novatus nomen eſt Carthaginienſis presbyteri, cujus & ipſius in illo ſchiſmate fuere partes. Vide Beveregii notas ad Synodicum magnum p. 69 ſq. Pearſonii Annales Cyprianicos, Tillemontium &c. De Novatiani qui latine ſcripſit monumentis dicere non eſt hujus loci, neque habeo quæ addam virorum doctorum de illo obſervatis. niſi quod librum illius de Trinitate nuper admodum tanquam eximium præ cæteris Antiquitatis monumentum nova editione Anglis ſuis commendavit Arianismi confeſſor Wilhelmus Whiſton, in Volumine quod inſcripſit ſermons and eſſays upon ſeveral ſubjects, Lond. 1709. 8. Quanquam Novatianum Catholici de CHRISTO dogmatis aſſertorem fuiſſe, ex hoc ipſo libro licet à Macedonianis olim etiam velut in patrocinium erroris ſui laudato, probant Stephanus le Moyne notis ad varia ſacra p. 229. ſeq. Georgius Calixtus §. 50. de Myſterio SS Trin. è Veteri Teſt. Gregorius Bullus in defenſione fidei Nicænæ p 225. Samuel Gardinerus in Hypotypoſi doctrinæ Patrum ante Nicænor de SS. Trinitate p. 105. ſeq. Natalis Alex. diſſ. IX. Sec. 2. artic. 4. & Petavius de DEO p. 82. lib. I c II § 10. qui tamen lib. I. de Trinitate c. 5. §. 5. non diffitetur parum accurate de Myſterio illo locutum auctorem illius libri quem Novatianum eſſe ibi p 81 & de angelis p. 91. negat, eo præcipue & argumento ductus quod c. 13. hæreſeos Sabellianæ circa A. C. 255. exortæ meminit. Sed ex hoc tantum ſequitur, poſt ſchiſma librum hunc à Novatiano fuiſſe compoſitum. A ſectatoribus ejus jactabantur ὑποσυνήματα de martyrio ſive Confeſſione Novatiani ſub Decio & Valeriano, quæ falſitatis arguit Evlogius apud Photium Cod. 182. Confer Jo. Felli notas ad Cypriani Epiſtolam LXI.

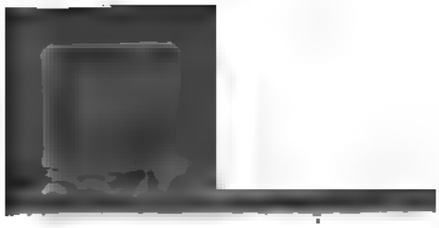

10. DIONYSIUS Romanus Epiſcopus ab 24. Jul. A. C. 259. ad 26. Dec. A. 269. de cujus ſcriptis nihil conſtat niſi quod Athanaſius de Synodis Armin. T. I. p. 918. meminit Synodi ab illo congregatæ, litterarumque ad Dionyſium Alex. ſcriptarum ſuper eo, quod hic Alexandrinus CHRISTUM ποίημα dixiſſet & Patri ἀνόμοιον negaſſet, quam criminationem ille à ſe avertit in libello ἐλέγχου καὶ ἀπολογίας, & in alia Epiſtola, cujus pars ibidem ab Athanaſio affertur, & libro de decretis Synodi Nicænæ T. I. p. 274. ubi deinde pag. 275. ſubjungit locum Dionyſii Epiſcopi Romani κατὰ τῶν τὰ Σαβελλίου φρονούντων.

11. EUSEBIUS ex Alexandrinæ Eccleſiæ Diacono * Epiſcopus Laodicenus, Dionyſii Alexandrini, de quo ſupra, æqualis, diverſus ſane ab Euſebio Alexandrino cujus *Homiliæ XVIII.* in Bibl. Cryptæ ferratæ repertas habuit & ex illis fragmenta attulit Turrianus in defenſione Epiſtolarum Pontificum, cujus fragmenta occurrere etiam in Jo. Damaſceni parallelis, notatum Colomeſio in paralipom. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Habuit & nonnullas Holſtenius teſte Lambecio lib. I. de Bibl. Viodob. p. 112. & Allatius de Simeorum ſcriptis: exſtantque in Galliæ, Italiæ, Germaniæ & Angliæ Bibliothecis, quarum tituli apud Caveum in diſſ. de dubiis ſcriptoribus videantur. Cæterum homiliarum iſtarum Allatio, Turriano, Holſtenio viſarum auctorem non fuiſſe veterem illum Euſebium, Alexandrinum tertii ſcriptorem ſæculi, patet vel inde, quod hic nunquam fuit Alexandrinus Epiſcopus, at enim in Codice Cæſareo in quo Oratio περὶ μυσίας ἁγίων *de commemoratione Sanctorum* exſtat, diſerte illa adſcribitur Euſebio Epiſcopo Alexandrino, ut teſtatur Lambecius lib. V. p. 24. qui p. 22. etiam Euſebii Epiſcopi Alexandrini λόγον περὶ νηστείας *de jejunio* memorat. *Illa* περὶ μυσίας ἁγίων eadem eſt quam habuit Turrianus, & Holſtenius edere voluit, & quam ſub Euſebii Epiſcopi nomine pridem latine ex *Caroli Fabiani* interpretatione vulgavit Thomas Galletus, unde inſerta eſt Supplemento Bibl. Patrum edit. Morell. 1639. T. I. p. 826. & Bibliothecæ Patrum Lugd. T. 27. p. 479. Ac quoniam inter Alexandriæ Ægypti Epiſcopos ſive Patriarchas nullus occurrit Euſebius, veritati conſentaneum videtur quod ſcripſit Turrianus, auctorem harum homiliarum fuiſſe Epiſcopum alterius cujusdam Alexandriæ in Aſia, vixiſſeque quarto ſæculo, ſi fuerit hic μίγας ille Εὐσέβιος Ἀλεξανδρείας

* Vide Euſebii Hiſt. VII. c. 11. p. 261. & c. 32. p. 285.

δρείας ad quem Macarius ſcripſerat quæſtiones ſuas quarum fragmentum in MStis Anonymi locis communibus Aſceticis de quibus Lambecius lib. V. p. 154. ſeq. Neſcio quem *librum doctrinarum ſacrarum* Euſebii Alexandrini Laodiceæ Epiſcopi inter libros aliquot Arabice & Syriace ſcriptos, qui tempore Gregorii XI. dicuntur ſub terram defoſſi, & poſtea oblati ſunt venales Epiſcopo Herbipolenſi, memorat Poſſevinus in Apparatu S. Omitto Euſebium Alexandrinum Rhetorem de quo Eunapius in Proæreſio p. 125.

12. MAGNETES *pervetuſtus auctor ante mille & trecentos annos Evangelica Apologiæ libros Græce ſcripſit ad Theoſtenem adverſus Gentiles Evangelii calumniatores.* Hæc Poſſevinus in Apparatu S. *Fragmenta aliquot*, (Colomeſii hæc obſervatio eſt in paralipomenis de S.E.) *ex Bibliotheca D. Marci Veneta in ſcriptis ſuis affert Codicum ille MSS. bellus Franciſcus Turrianus, ſed inprimis in Apologia pro Epiſtolis Pontificum. Unum etiam obſervaſſe mihi videor in Poſſevini Moſcovia* (qui perinde ut Coccius à Turriano petiiſſe videtur.) *Auctorem hunc laudant Græci in reſponſionibus ad Cardinalem de Guiſe.* Clariſſ. Caveo hic *Magnes* videtur eſſe Hieroſolymitanus Presbyter quem Germanus Patriarcha CPol. in dogmatico MS. ad Anthimum teſtatur interfuiſſe Concilio Antiocheno adverſus Paulum Samoſatenum A. C. 265. Utinam hos libros aliquis bono Eccleſiæ in lucem proferat, ſive Magnetem illum Hieroſolymitanum presbyterum ſive Macarium Magnetem auctorem habeant, cujus fragmenta exſtant in Nicephori CPol. antirrheticis MSS.

13. DEMETRIUS quem inter teſtes pro defendendo Origene laudavit auctor Anonymus apud Photium Cod. 117. una cum Dionyſio Alex. Clemente, aliisque, fuit Epiſcopus Alexandrinus ex Origenis hiſtoria notiſſimus, de cujus ſcriptis nihil alioqui mihi compertum.

14. THEOGNOSTUS Alexandrinus Origenis diſcipulus & poſt illum Catecheſeon in ſchola Alexandrina Magiſter atque ἐξηγητὴς Athanaſio laudatus, & Photio Cod. CVI. qui ejus *ſeptem libros Hypotypoſeon* recenſet. Vide Athanaſium de decretis Synodi Nicænæ T. 1. p. 274. & in illud quicunque dixerit verbum p. 755. Henr. Dodwellum ad fragmentum Philippi Sidetæ p. 511. & quæ pro vindicanda Theognoſti doctrina diſputat Georgius Bullus in defenſione fidei Nicænæ p. 227. ſeq.

15. ANA-

15. ANATOLIUS Alexandrinus in Epiſcopatu Laodiceno Euſebii, de quo jam memoravi, ſucceſſor. De illius ſcriptis vide ſi placet quæ dicta à me ſunt libro III. cap. 11. ubi & fragmenta quædam ſub illius nomine edidi, & lib. IV. p. 19. Nunc juvat tantum notare quod ipſe apud Euſeb. VII. 32. p. 287. mentionem facit Judæorum ſcriptorum ut Philonis, Joſephi, & *Muſæi*, atq; antiquiorum *Agathobuli* & *Ariſtobuli* Paneadenſis unius ex illis qui in gratiam Ptolemæi Philadelphi libros Legis Græce interpretati ſunt. Deinde ab hoc Anatolio diverſum eſſe 1) Anatholium Ethnicum Jamblichi Magiſtrum, cui Porphyrius quæſtiones Homericas inſcripſit, tum 2) Anatolium Berytium JCtum, de quo Eunapius in Proæreſio, & ad quem Libanii exſtant Epiſtolæ, 3) Anatolium qui in Geoponicis frequenter allegatur & in Hippiatricis, & cui fragmentum de Antipathiis & ſympathiis lib. IV. c. 29. ſupra à me vulgatum tribuit V. C. D. Jo. Rendtorfius. Nec minus 4) Anatolium CPolitanum qui interfuit Synodo Chalcedonenſi & cujus nonnulla leguntur in Græcorum Octpecho. 5) Anatolium ad quem directa eſt Hieronymo tributa præfatio quæ Victorini Commentario in Apocalypſin præmittitur. 6) Anatolium Epiſcopum Lerinenſem circa A. 484. de quo Vicentius Barralis p. 369. ſeq. 7) Anatolium Timothei Æluri Patriarchæ Alex. fratrem &c.

16. PIERIUS presb. & Catecheta Alexandrinus, fuit Præceptor Pamphili Martyris, ut Photius teſtatur, Martyr & ipſe cum fratre ſuo Iſidoro, unde Martyrologia eum colunt 4. Nov. Inter Criticos ſacros & emendatores textus Græci Novi Teſtamenti laudatur à Richardo Simone præf. ad lib. 1. Hiſt. Crit. N. T. Is ob alias etiam cauſas Origenes junior dictus eſt, de quo vide Dodwellum ad fragmentum Philippi Sidetæ p. 508. ſeq. De ſcriptis hujus Pierii Photio Cod. 119. & Hieronymo Epiſt. 52. laudatis nihil habeo quod addam præſtantiſſimi Cavei induſtriæ. Doctrinæ puritatem aſſerit Georgius Bullus in defenſione fidei Nicænæ p. 262.

17. De PAMPHILI presb. Cæſareenſis ac Martyris vita tres libros ſcripſerat *Euſebius* ſummus ejus amicus, à quo & Pamphili nomen adſcivit. Illos memorat Euſebius ipſe lib. 6. cap. 32. & lib. 7. Hiſt. c. 32. p. 288. & de martyribus Palæſtinæ p. 336. atque intercidiſſe multi mecum dolebunt. Fragmentum de Martyrio Pamphili quod A. C. 309. ſub Maximio alacriter ſubiit, ex tertio ut putat illius

operis deperditi Euſebiani libro ſervatum Græce è MS. Mediceo, cum latina verſione exhibet Papebrochius in Actis Sanctorum Calendis Junii p. 64-70. Sed & quæ ex Metaphraſte de Pamphilo Surius vulgaverat, ex illis Euſebii libris maximam partem petita eſſe viri docti ſibi perſvaſerunt. De Bibliotheca & Διατριβῇ ſive ſchola quam Cæſareæ Palæſtinæ inſtituit de Codicibus ſcriptorum ſacrorum Græcæ interpretationis quos cum Euſebio emendavit, deq; aliis præclaris monumentis quæ ſua manu deſcripta reliquit, quemadmodum etiam de aliis rebus ad hunc Martyrem pertinentibus accurate ac diligenter diſſeruit Tillemontius Tomo V. memor. Hiſt. Eccleſ. parte 3. Scripta ipſe reliquit nulla, præter quasdam *Epiſtolas* & *Apologiam pro Origene* quam cum Euſebio compoſuit, à quo etiam poſt Pamphili mortem additus eſt liber ſextus. *Primus* liber ex Rufini verſione inter Origenis & Hieronymi Opera ſæpius prodiit. Cæteri exceptis quæ Photius Cod. 118. ſervavit fragmentis perierunt. Perierunt etiam Pamphili Epiſtolæ. S. Hieronymum qui Pamphili nullas in illa Apologia partes fuiſſe contendit, multis refellit in notis ad memorias ſuas laudatus Tillemontius pag. 358. ſeq.

18. LUCIANUS Antiochenus presbyter, de quo ut de aliis hujus nominis dixi lib. IV. c. 16. neque in præſenti habeo quæ adjungam, niſi quod Stephanus le Moyne notis ad Varia ſacra p. 541. ex Hieronymo obſervat *editionis LXX. interpretum à Luciano recenſita* de qua lib. 3. c 13. §. 14. dictum eſt, uſum obtinuiſſe olim per totam fere Aſiam minorem ab Antiochia Thraciam & Byzantium usque, inque probat è Lactantio Nicomedienſi: Clariſſimus vero Grabius uti Epiſtolâ ad Joh. Millium non dubitat in editione Græcorum Bibliorum Romana hodie legi librum Judicum ex interpolatione *Heſychii* Alexandrini, ſic in prolegomenis ad T. 3. Biblior. Græcorum Oxoniæ à ſe editorum cap. 1. §. 7. ſeq. confirmat librum Jobi in Codice MS. Alexandrino ex Luciani recenſione exſtare. Video etiam Jacobo Duporto præf. ad Pſalmos felicisſime Carmine Græco à ſe expreſſos veriſimile viſum quod in MS. Vaticano edito Luciani exhibeatur. Et Iſ. Voſſius præf. ad aqpendicem de LXX. Interpretibus ſcripſit Lucianeæ editionis quæ in multis etiam exſtet Orientis Eccleſiis, exemplar habere Reginam Chriſtinam, à quâ illud ſe impetraturum ſperet. De eadem videnda Athanaſii ſynopſis Scripturæ, auctarium Theodoriti pag. 6. & Euthymius præfat. in Pſalmos p. 193. Svidas in Λουκιανός. Ex recentioribus

tioribus Hottingerus pag. 230. faſciculi, & Jo. Morinus Exerc. Bibl. pag. 218, 221. Ex *Epiſtola ad Antiochenos*, fragmentum ſervavit auctor Chronici Alex. p. 648. Præterea *brevis fidei formula* quæ incipit πιστεύομεν ἀκολούθως τῇ Εὐαγγελικῇ καὶ ἀποστολικῇ παραδόσει exſtat apud Athanaſium de Synodis Ariminenſi & Seleucienſi T. 1. p. 892. & Socratem II. 10. quam Synodi Antiochenæ A. C. 341. Patres, Luciani eſſe affirmarunt apud Sozomenum III. 5. *Feruntur*, inquit Hieron. c. 77. Luciani *de fide libelli, & breves ad nonnullos Epiſtolæ. Apologiam* ad præſidem ante Martyrium A. C. 311. Nicomediæ dictam, cujus meminit Euſebius IX 6. Rufinus in latina ſua verſione ex Actis ut videtur Martyrii ejus, quæ ad Johannem presb. Nicomedienſem referunt, excerptam exhibet. Non capite truncatum ſed alio mortis genere extinctum contendit Combefiſius ad S. Maximum T. 2. p. 718. Ab Euſebio dicitur ἀνὴρ τὰ πάντα ἄριστος, βίῳ τε ἐγκρατὴς καὶ τοῖς ἱεροῖς μαθήμασι συγκεκροτημένος. Et à Sozomeno τάτε ἄλλα εὐδοκιμήσατος καὶ τὰς ἱερὰς γραφὰς εἰς ἄκρον ἠκριβωκώς. Plura de illo Martyrologiorum ſcriptores, Suriusac Bollandus 7. Januar. & Ruinartus in actis ſelectis p. 559. ſeq. Arii hæreſi præluſiſſe multi arguunt, aliis cum Baronio eum vel excuſantibus vel defendentibus. Vide Tillemontium Tom. IV. memor. part. 3. & Valeſium ad Theodoritum. p. 6.

19. HESYCHIUS Ægyptius Epiſcopus patria ut videtur Alexandrinus iisdem quibus Lucianus temporibus *Græcam verſionem librorum ſacrorum recenſere* aggreſſus, quam ejus ἔκδοσιν ab Ægypti & vicinarum regionum Eccleſiis receptam Hieronymus teſtatur, iisdem quibus Lucianus temporibus Martyrium ſubiit. Eundem ſuspicor primum eſſe auctorem *Gloſſarii* Græci Biblicas voces tam diligenter explicantis quod ſub Heſychii Alexandrini nomine habemus. Vide ſi placet quæ dixi lib. IV. c. 35. §. 4.

20. PHILEAS Epiſcopus Thmuitanus & Martyr librum de Martyrum laude compoſuit teſte Hieron. c. 78. illum nimirum ex quo fragmenta ſervavit Euſebius VIII. 10. Hiſt.

De Hæreticorum tertii ſæculi ſcriptis ut nonnulla etiam ſubjungam, PAULUS Samoſatenus Epiſcopus ab A. C 260. Antiochenus & propter hæreſin deinde A. C. 270. ab Epiſcopis quos ſemel iterumque ſimula-

simulationibus suis * eluserat, depositus, diligenterq; distingvendus tum ab altero Paulo Antiocheno ejusdem fere ætatis, de quo Eusebius VI. 2. Hist. p. 203. & à Paulo Paulicianorum auctore, qui Manichæorum hæresin Sæculo VII. instauravit. Hujus vero, de quo jam dicere institui, sectatores dicti sunt Paulianistæ, & Samosateniani. In Epistola Synodica ** apud Eusebium VII. 30. describitur Paulus iste ut valde superbus & arrogans, & qui concionanti sibi applaudi diligenter & oraria concuti *** volebat: Ibidem traditur Hymnos CHRISTO cani solitos abrogasse ὡς δὴ νεωτέρους καὶ νεωτέρων ἀνδρῶν συγγράμματα, at instituisse mulieres qui festo Paschatis die *hymnos* in ipsius Pauli laudem in Ecclesia canerent, εἰς ἑαυτὸν ᾠδὰς ἐν μέσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ μεγάλῃ τοῦ Πάσχα ἡμέρᾳ ψαλμῳδεῖν παρασκευάζων, ὧν καὶ ἀκούσας ἄν τις φρίξειεν. Pauli *decem quæstiones* sive *propositiones* cum Dionysii Alexandrini responsione & confutatione editas esse dixi supra p. 263. Sed Epistola quam sibi à Paulo scriptam Dionysius memorat, una cum aliis ejus scriptis intercidit, & jam Athanasius negat Epistolam Pauli ad Episcopos Antiochiæ congregatos se potuisse consequi, de Synodis Arimin. p. 915. & 922. T. I. edit. Lips.

SCYTHIANUS Saracenus † Manichæi anteambulo, discipulum habuit TEREBINTHUM, qui alio nomine deinde BUD-

* Vide Eusebium VII. 28. sq. Hist. & Theodorit. II. 9. hæretic. fab. In Synodo A. 270. convictus est ab *MALCHIONE* Presbytero, qui antea Rhetorum Scholæ apud Antiochenses præfuerat, ut narrat idem Eusebius VII. 29. Ex disp. Malchionis quædam affert Leontius lib. I. contra Nestor. Confer è recentibus inprimis Tillemontium Tomo IV. memor. parte 2.

** Fragmentum illius Epistolæ ab Eusebio prætermissum exhibet Baluzius in nova collect. Concilior. pag. 22. A Malchione scriptam tradit Hieronymus c. 71. De Malchione hoc Menologia 28. Octobr.

*** De illo more consules Casaubonum ad Vopisci Aurelianum c. 48. Matthæum Larroquanum lib. I. Adversarior. sacrorum c. 37. & Jo. Baptistam Ferrarium de veterum acclamationibus & plausu lib. 2. cap. 7. & 8.

† Hunc Scythianum Manetis adhuc ætate vixisse non dubito, licet ætate ac senio eum præcesserit. Neque obstat quod Apostolorum temporibus propiorem faciunt veteres quidam, aut cum Manete confundunt [illegible] Epistola ad Scythianum fragmentum à me infra afferetur. Necesse [illegible] qui p. 116. ad Symbolum Zaranem Scythiano juniorem facit, & Ma[illegible] inserit. Quin imo fuit Zaraes antiquus legislator Persarum ac Ma[illegible] antiquior, alii Zarades vel Zaratus. Vide Tollii iter Italicum p. 135

BUDDAM † ſe vocavit, ſcripſitque ei (hoc eſt ab eo dictatos) quatuor libros, unum *Myſteriorum*, alium *Capitulorum*, tertium *Evangelium* & noviſſimum omnium *theſaurum*, ut legas in Actis Archelai cum Manete p. 96. quæ & ipſa inſcribuntur *theſaurus verus* veluti quæ falſo illi opponantur. Eorundem quatuor librorum mentio apud Cyrillum Hieroſol. Catecheſi VI. p. 57. Epiphanium LXVI. 2, Socratem lib. I. c. 22. Hiſt. Svidam in *Μάνης*, Cedrenum, & Photium MS. lib. I. contra in Manichæos, cujus verba dedi in Codice Apocrypho Novi Teſt. p. 141. Magiæ, Aſtrologiæ & artis Medicæ peritum & Magicis libris ſedulum teſtatur Epiphanius T. I. p. 620. adde 629. ſeq.

MANES ſive * MANICHÆUS cujus hæreſis circa A. C. 278. erupit, ut ſupra in Archelao notavi, acceptis ſibique magnam

† Buddæ nomine apud Indos notari ſapientem, ſcribit Andreas Mullerus Greiſenhagius in Obſervationibus Sinicis p. 16. Et fuit eo nomine in India vir ſapiens antiquiſſimis temporibus, unde Indorum Philoſophos τοῖς Βυττᾶ παραγγέλμασιν obſequentes, eumque ut DEum venerantes memorat Clemens Alex. I. Strom. p 305. Illum cum Manetis Magiſtro perperam confundit Voſſius p. 7. libri de ſectis Philoſophor. Manetem gente Brachmanem ſive Indum fuiſſe tradit è Cedreno Svidas.

* Manes Chaldaica ſive Babylonica lingva מָנֵי σκεῦος ſignificat, monente Epiphanio LXVI. I. Perſica [illegible]va ut ſcribit Photius MS. ſonat τὸν θεῖον ὁμιλητικὸν καὶ πρὸς διάλεξιν ἁρμόττοντα. Sic & Cyrillus Hieroſol. Quam tamen ſignificationem hodie in lingva Perſica ignorari notat Thomas Hyde pag 284. Hiſtoriæ relig. veterum Perſarum. Qui p. 281. probat ſignificationem vocabuli Perſici *Mani*, quo *pictor* denotatur & Manetem artem pictoriam exercuiſſe contendit. Latinis antiquis *Manes* bonum eſt, de quo Voſſii Etymologicum in *Manes*. Sed hoc nihil ad Manetem ſive Manichæum, quod nomen ſibi impoſuiſſe illum hæreſiarcham ex Hebraico מָנָה ut *paracletum* ſe jactaret, affirmant Jacobus Uſſerius in Annalibus ad A. M. 3232. & Gataker. Adverſar. Miſcell. c. 35. Phrygium etiam nomen *Manes* de quo Caſaubonus XIII. 5. ad Athenæum. At pro Manete ſive Manichæo à diſcipulis ſuis vocabatur *Mannichæus*, quaſi manna ſundens, (non à *mannacha* requies, ut eidem Hydeo perſvaſum.) Vide Auguſtin. XIX. 22. in Fauſtum & Fulleri II. 18. Miſcell. Neque tamen veriſimile eſt in Codice Juſtinianeo leg. 4. de Hæreticis & Manichæis pro verbis *Manichæos ſeu Manichæas vel Donatiſtas meritiſſima ſeveritate perſequimur*, legendum eſſe *Manichæos ſeu Manichæos*, ut nuper conjiciebat Nobiliſſimus & ſagaciſſimus Bynkershoekius in Obſervatt. Juris Romani. Nam ne urgeam in Baſilicis etiam legi Μανιχαίους & in aliis etiam legibus ut lib. XVI. Cod. Theodoſ. tit. 5. l. 7. *ſi qui Manichæus Manichæe*: non poſſum mihi perſvadere Imperatorem recepto ac notiſſimo Manichæorum nomini aliud affectatum

gnam partem vindicatis ** Scythiani libris varia & ipſe ſcripſiſſe à veteribus traditur, ut ſunt:

Λόγος περὶ πίστεως, ex quo fragmentum apud Epiphan. T. I. pag. 630. LXVI. 14.

Μυστήρια, liber ſectionibus ſive τμήμασι λόγων XXII. pro numero litterarum Alphabeti Syriaci diviſus & fortaſis Syriace ſcriptus. Epiphan. LXVI. 13. In illo inſtituit evertere Legem ac Prophetas. Vide formulam receptionis ſive anathematiſmos Manichæorum in Jac. Tollii itinere Italico p. 142. & Petrum Siculum p. 20. Ab hoc myſteriorum libro diverſam τὴν τῶν κεφαλαίων βίβλον, una cum aliis Manichæorum libris rejicit Timotheus presbyter CPol. de iis qui ad Eccleſiam accedunt, ubi etiam memorat librum τῶν εὐχῶν ſive precum, atque cujus etiam apud Petrum Sic. & in formula receptionis mentio, τὴν τῶν Γιγάντων πραγματείαν, quam oppugnaverat Heraclianus teſte Photio, ubi ἡ γιγάντειος βίβλος vocatur. Cod. 85.

Θησαυρὸς ζωῆς. Memorat Formula receptionis & Epiphan. ibid. Ex libro ſeptimo theſauri verba quædam producit Auguſtinus libro de natura boni contra Manichæos c. 44. Meminit etiam lib. I. Actor. cum Felice cap. 14.

Μικρὸς Θησαυρὸς. Epiphan. loco laudato.

Περὶ

tum & admiratoribus ejus ſolis probatum addere voluiſſe. Caterum Diogenis ſervus etiam dictus Manes teſte Laërtio VI. 55. Seneca cap. 8. de tranquill. & Ælian. XIII. 28. Hiſt. & frequens hoc nomen in ſervis, ut notatum præclaro eruditionis viro Hadriano Relando parte 2. diſſ. Miſcellan. p. 193. ſq. cui adde Menagium ad Laërt. V. 55. & VI. 55. Utrum Manes proprium Hæretici nomen fuerit, [illegible] dubitantes Pearſonium p. 116. ad Symbolum Apoſt. & Gvil. Beveregium do[illegible]mum Epiſcopum nuper Aſaphenſem notis ad Canonem 95. Trullanum p. 16[illegible], quoniam in Oriente quilibet Hæreticus *Min* ſive *Minæus*, & apud Arabes mendax *Man* appellatur. Et Epiphanius atque Auguſtinus aliud etiam nomen Manetis, *Gabrikum* memorant, (קב־ריקא σκεῦος κενόν vel קב רוחא σκεῦος πνεύματος, ut *Manichæus* מנא חיה σκεῦος τῆς ζωῆς ex ſententia Steph. le Moyne p. 634. ad Varia Sacra) de quo eundem Fullerum ſi placet conſules. Sed nec deſunt qui ἡ Manes demum (quod nomen à μανία derivant ſcriptores Græci Eccleſiaſtici, & μανιῶδες ὄνομα vocat Epiphanius LXXVIII. 3.) factum eſſe putant, ut Minæus pro Hæretico & pro mendace Man uſurpetur. Vide Rev. Joannis Wulferi therineam Judaicam p. 100. Certe veterum conſenſus vix videtur pati, ut Manetis nomen ſive Manichæi, proprium hæreſiarchæ fuiſſe dubitemus. Adde Scaliger. ad Euſeb. num. MMCCXCIII.

** Archelaus Actis cum Manete p. 98.

Περὶ Ἀστρολογίας. id. Aſtrologiæ judiciariæ ſtudium Manichæis tribuitur in præfat. Arab. ad Concil. Nicæn. Conſer Auguſtin. *IV.* 3. Confeſſ. & *V.* 7. *VII.* 6.

Epiſtola ad Marcellum virum illuſtrem, cum Marcelli reſponſione apud Epiphanium exſtat LXVI. 6. ex Actis Archelai cum Manete p. 6. edit. Clariſſ. Zaccagnii.

Epiſtola fundamenti ſcripta ad aliquem, quem dilectiſſimum fratrem vocat. Eam ſingulari libro confutavit S. Auguſtinus, cui tota paſſim inſerta legitur. Vide & ejusd. Auguſtini Acta cum Felice Manichæo & lib. de natura boni c. 42. 46. &c. Germanice illam Epiſtolam exhibet Godofredus Arnoldus in Hiſtoria ſive Apologia hæreſium T. IV. p. 54. ſeq. Incipit his verbis: *Manichæus Apoſtolus* * *JEſu Chriſti providentiâ DEI Patris. Hæc ſunt ſalubria verba ex perenni ac vivo fonte, quæ qui audierit & eisdem primum crediderit, deinde quæ inſinuans cuſtodierit, nunquam erit morti obnoxius, verum etiam æterna & gloriosa vita fruetur. Nam profecto mutus eſt judicandus qui hæc divina inſtructus cognitione fuerit, per quam liberatus in ſempiterna vita permanebit. De eo dilectiſſime frater audiſti, de quo mihi ſignificaſti, dicens meſſe te cupere* &c.

Ἐπιστολὴν βασιλίου ſive ἡμᾶς. Vide formulam receptionis apud Tollium p. 142. Petrum Siculum p. 30.

Ἡ τῶν Ἀποκρύφων καὶ ἡ τῶν ἀποκεκομμένων βίβλος. id.

Legis Chriſtianorum libros à Manichæo corruptos teſtatur Archelaus p. 99. quanquam Photio MS. teſte Manichæi in textu ipſo ſacro non multa immutarunt, τοῖς ῥήμασι μὲν καὶ ὀνόμασιν οὐδὲν μέγα παραλλάττοντες οὐδὲ καταισθηλύνοντες ἢ λόγου τὸ σχῆμα (καθάπερ Οὐαλεντῖνος καὶ ἕτεροι.) - - τὰ ῥητὰ μηδὲ παραθήκας μήτε προσθήκας ἀναίδην λυμαινόμενοι. Verum corruptos eſſe libros ſacros Novi fœderis calumniabantur, è quibus nonnullos plane repudiabant, ut Acta Apoſtolorum & quasdam ex illa ſecta Epiſtolas etiam Catholicas, Petri præſertim, ut qui CHRISTUM abnegaſſet. Idem Photius MS. lib. I. & Auguſtinus de utilitate credendi c. 2. & 3. adde Rich. Simonis Hiſt. Crit. N. T. lib. I. pag. 7. ſeq. & Jo. Millium in prolegomenis ad Novum fœdus.

* Simile & aliarum ejus Epiſtolarum exordium fuiſſe teſtis Auguſtinus XIII. 4. contra Faustum.

Fragmenta quædam * *ex Epistolis Mannis* ** *sive Manichæi.*

Ex cod. Collegii Ludovici Magni Soc. Jes. Parisiis, in quo multa veterum Patrum testimonia congesta sunt adversus eos, quæ unam dumtaxat in Christo naturam confitentur, Cap. ult.

Μάνη Πέρση ἐκ τ πρὸς Σεβηναῖν αὐτῦ ἐπιστολῆς.

Μία ἔ φωτός ἐστιν ἁπλῆ καὶ ἀληθὴς ἡ φύσις, καὶ μία αὐτῦ ἡ ἐνέργεια. τὸ φῶς γὰρ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐκ ἔλαβεν· ὁ γὰρ οὐσίας ἥψατο σαρκὸς, ἀλλὰ ὁμοιώματι καὶ σχήματι σαρκὸς ἐσκιάσθη, ἵνα μὴ κραθῇ ὑπὸ τ οὐσίας τ σαρκὸς καὶ πάθῃ καὶ φθαρθῇ, τ σκοτίας φθειρούσης αὐτῦ τὴν ἐνέργειαν τὴν φωτεινήν. πῶς οὖν ἔπαθε, μήτε τ κακίας κραθεῖσης, μήτε τ ἐνεργείας αὐτῦ σκοτιωθείσης;

Manis Persæ ex Epistola ad Zebenam. Una lucis est simplex & vera natura, & una ejus operatio. Lux enim in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Non enim essentiam carnis attigit, sed similitudine & figura carnis fuit obumbrata, ne comprehenderetur ab essentia carnis & pateretur ac corrumperetur, tenebris operationem lucis corrumpentibus. Quomodo igitur passa esset, cum nec malitia eam comprehenderit, neque operationem ejus tenebræ obscuraverint.

Τῦ αὐτῦ ἐκ τ αὐτῆς ἐπιστολῆς.

Ἁπλῆ φύσις οὐκ ἀποθνήσκει, καὶ σκιὰ σαρκὸς οὐ σταυρῦται. μίαν οὖν ἔχων ἔμεινε τὴν φύσιν καὶ ἐνέργειαν τὸ φῶς μηδὲν παθοῦσαν τῷ ἐπισκιάσματι τῆς σαρκὸς οὐκ ἔχον τὴν φύσιν κρατυμένην.

Ejusdem ex eadem Epistola. Simplex natura non moritur, & umbra carnis non crucifigitur. Perpetuo igitur unam naturam & unam operationem lux habere perseveravit, nihil patientem ab umbra carnis, quæ naturam neutiquam comprehensam tenet.

Ex Cod. Regio Paris. 2378. ad calcem operum S. Nicephori CPol.

Μάνη ἐκ τῆς πρὸς Σκυθιανὸν ἐπιστολῆς. ἐν ἑτέροις δὲ Βαλεντίνῳ δ διδασκάλῳ Μάνης ἐπιγέγραπται.

Manis ex Epistola ad Scythianum (in aliis inscribitur: Valentini, qui Manis Magister † fuit.) Sempiternæ Lucis

* Hæc fragmenta ad doctissimum virum Jo. Ernestum Grabium cum magna horum linguarum jactura nuper die XIV. Novembris anno 1711. extinctum missa pridem Parisiis á R. P. Michaële le Qvien, benevole mecum communicavit quondam Collega meus honoratissimus *Jo. Fridericus Winklerus*, in Gymnasio Hamb. Orientalium linguarum Professor, pietatis atque eruditionis laude celebratissimus.

** Uti nomen Hæresiarchæ in nominandi casu jam Manes et jam Manichæus, sic in genitivo reperio non tantum Manis, Μάνης, & Mani, sed etiam Manichæi, ut in veteri versione Actorum Archelai p. 23.

† Magister, quod Manes similia cum Valentino docuit, non quod eum audivit.

ὁ δὲ ἐκ παίδων Φαῶς εἰς τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἐν τῷ ὄρει ἐφανέρωσεν, οὐ δύο ἔχων φύσεις, ἀλλὰ μίαν ἐν τῷ ὁρατῷ καὶ ἀοράτῳ.

Τῶν αὐτῶν ἐκ τῆς πρὸς Κύδαρον Σαρακηνὸν ἐπιστολῆς.

Ἰουδαίων βουλομένων πεῖσαι λιθάσαι τὸν Χριστὸν ἐν τῇ ἀθεμιτότητι αὐτῶν τὴν τόλμαν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, ἐδείξατο σαφῶς τὴν αὐτοῦ οὐσίαν ὁ ἐκ παίδων Φωτὸς υἱός, καὶ μέσος αὐτῶν διελθὼν οὐκ ὤφθη· ἡ γὰρ ἄυλος μορφὴ συγχημματισαμένη τὸ εἶδος τῆς σαρκὸς, ὁρατὴ μὲν οὐκ ἦν, ἀψηλάφητος δὲ ὑπάρχουσα, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν κοινωνίαν τῇ ὕλῃ πρὸς τὸ ἄυλον, οὐ καὶ σαρκὸς ὤφθη μορφή.

Τῶν αὐτῶν ἐκ τῆς πρὸς Οδὰν ἐπιστολῆς.

Τῶν Γαλιλαίων δύο φύσεις ὀνομαζόντων ἔχειν τὸν Χριστὸν, γλαφυρὸν καταγέλωμεν γέλωτα, οὐκ εἰδότων, ὅτι ἡ οὐσία ἓν φῶς ἐστὶν ἀμίγητον ὕλῃ. ἀλλ' ἔστιν ἀκεραίως, ἐνωθῆναι ἑτέρᾳ οὐσίᾳ μὴ δυναμένη, κἂν δοκῇ ταῦτα συνῆφθαι, ἡ ἐκ παίδων Χριστοῦ πρόσωπον ἄυλον ἐστὶ καὶ ἀσχημάτιστον, ὅτε ὤφθη, ὅτε οὐσίας ὑπῆρχεν σαρκικῆς. τὸ δὲ ἀνάτασσον φῶς τοῖς ἑαυτῷ συνουσιώμενον ἔδειξεν ἑαυτῷ ἐν τοῖς ὑλικοῖς σώμασι σῶμα, μία οὖν αὐτοῖς φύσις τὸ πᾶν.

Filius propriam eſſentiam in monte manifeſtavit, non duas habens naturas ſed unam in viſibili & in inviſibili.

Ejusdem ex Epiſtola ad Cudarum *** *Saracenum.* Cum Judæi aliquando vellent CHRISTUM petere lapidibus, & ſceleratam audaciam ſuam re ipſa exequi, eſſentiam ſuam perſpicue demonſtravit ſupremæ Lucis Filius, & medius inter ipſos digreſſus non conſpiciebatur. Immaterialis enim forma quæ ſpeciem carnis ſibi configuraverat, non erat viſibilis & neutiquam tangebatur, quia nullam habet communionem materia cum immateriali, licet carnis forma cernebatur.

Ejusdem ex Epiſtola ad Odan. (*an Addam vel Buddam?*) Quando Galilæi duas naturas nominant atque in CHRISTO eſſe affirmant, effuſe rideamus, neſciunt enim naturam lucis materiæ alii non miſceri, ſed ſincera eſt ac ſimplex neque uniri alteri naturæ poteſt, licet illi conjungi videatur. Cæterum CHRISTI appellatio, per abuſionem ita dicitur, cum nec ſpeciem nec naturam ſignificet. Suprema vero lux ſuis eſſentialiter inhærens, ſibi ipſi inter materialia corpora corpus demonſtravit, cum ſit una univerſum natura.

*** *Cudarum*, Κύδαρον Labbeus in conſpectu Operum Jo. Damaſceni p. 53.

Qui cum Manichæo faciebant distinguebantur in *Electos* & *Auditores*. Ex Electis fuere *Duodecim Magistri* quibus præerat *tertius decimus, Magistrorum princeps*. Augustin. hæresi 46. His succedebant LXXII. Episcopi, qui Presbyteros creabant & Diaconos. id. De Electis vide Epiphan. LXVI. 53. Hi velut de genere Sacerdotum habebantur. Augustin. XXX. 5. contra Faustum. Signaculo frontis, oris & manus firmati, conjugio & carnibus abstinebant & nefas ducebant fruges manibus demetere. Augustin. hæresi 46. Epist. 74. & c. 10. seq. de moribus Manichæor. Dicti & *Illuminati* sive *Macarii* & *Catharistæ*, *Agonistæ* sive *Agonistici*. Longe inferioris conditionis erant *Auditores*, è quibus per novem annos fuit Augustinus. Nonnulli ex Manichæis dicti *Mattarii* quod in mattis dormirent. Augustin. V. 5. contra Faustum. Fuerunt etiam in illis *Solitarii* Cod. Theodos. XVI. 5. lege 9. sive *Monachi* à Victore Vitensi lib. 2. memorati. Vocantur etiam Manichæi *Encratitæ*, *Apostolitæ*, *Hydroparastatæ*, *Saccophori*. Cod. Theodos. XVI. 5. lege 7. & 9. *Acuanitæ* ab *Acua* quodam Mesopotomiæ. Epiph. LXVI. 1. & Nicetas IV. 33. Damasceno ἀκουϊται, haeres. 66. *Phantasmatici*. Prudent. Apotheos. v. 953. seq. *Atinganæi*. Scal. ad Euseb. p 241. ex Hist. Miscella, Cedreno, Zonara & Balsamone: Adde Novellam Manuelis Comneni de Melchisedecianis, Theodotianis & Atinganis, memoratam Labbeo Bibl. nov. MSS. pag. 190. *Pauliciani* sub extremum sæculi VII. à Paulo Samosateno (non prisco illo sæculi III. hæretico sed) Johannis fratre & Callinices Manichææ mulieris filio. Ab illo Joanne & Paulo dicti etiam Παυλοϊωαννῖται. De his Photius MS. & Euthymius part. 2. panoplix tit. 21. Idem Photius sectatores hujus hæreseos nominat Baanem, à quo Βααννῖται. Basilium. Armenium. Connum qui se vocavit Timotheum. Canacarem. Gabrielem. Chrysocherem. Constantinum qui sibi imposuit nomen Silvani, Pauli Apost. discipuli. Genesium Pauli filium, qui & ipse se Timotheum nominavit. Josephum qui se vocabat Epaphroditum. Michaelem. Sergium qui se Tychicum vocavit, à quo Σεργιανῖται, & ex cujus Epistolis quædam Photius recitat, quemque interemtum refert An. M. 6343. h. e. A. C. 835. Simeonem qui se appellavit Titum. Theodotum. Zachariam. Zosimum.

Manichæi nonnulli, quorum apud Veteres mentio.

Acuas Meſopotamius, a quo Manichæi dicti Acuanitæ Epiphan. LXVI. 1.

Adamantius Manichæi diſcipulus, Photio & aliis præter Addam & Adimantum memoratus.

Addas ſive *Buddas* auctor pſeudo Evangelii, quod è Marci IV. 21. μόδιον inſcripſit confutati à Diodoro Cilice libris XXV. de quibus Photius Cod. 85. Fuit itidem unus è duodecim Manetis diſcipulis: cæterorum undecim hæc ſunt nomina apud Petrum Siculum & Photium MS. lib. 1. contra Manichæos: *Adamantus*, *Adimantus*, *Agapius* (male *Alogius* apud Timotheum presb. p. 452. edit. Combefiſii) auctor Heptalogi, vide Petrum Siculum p. 30. *Aphthonius*, *Gavriabius*, *Hermas*, *Heraclides*, *Hierax*, *Siſinius*, *Thomas*, *Zarvas*. Apud Epiphanium LXVI. 5. videtur male pro ιβ eſſe ſcriptum κβ ac ſi XXII. habuiſſet diſcipulos. In Anathematiſmis à Jac. Tollio editis p. 142. *Adamantus* ille (Petro Siculo Ἄδαντος) bis dicitur *Addas*, qui una cum Adimanto ſcripſerit contra Moyſen ac Prophetas. Præterea cæteris additur *Ariſtocritus*, auctor libri cui titulum fecit Θεοσοφίαν. *Baraas*, *Hilarius*, *Innæus*, *Olympius*, *Paapis* & *Salmæus*.

Adimantus Manetis diſcipulus, contra quem ſcripſit B. Auguſtinus, quem vide etiam in libris de adverſario legis ac Prophetarum qui proprio nomine *Addam* dictum teſtatur lib. 2. extremo. Ille Adimantus ſolus poſt Manichæum ſtupendus dicitur Fauſto, ejusdem ſectæ homini, de quo infra.

Agapius cujus ſcripta ad *Uraniam* uxorem refert Photius Cod. 179. Vide & ſupra in Adda.

Alexander Lycopolita, ex Lyco Thebaidis, Ægyptius, qui poſtea Manichæus oppugnavit.

Aphthonium, *Hieracem* & *Heraclidem* ἐξηγητὰς τῶν Μάνητος συγγραμμάτων vocant Anathematiſmi Manichæorum à Tollio & Cotelerio editi.

Ariſtocritus auctor libri quem inſcripſit Θεοσοφίαν; in quo conatus eſt oſtendere Ethniciſmum, Judaiſmum & Chriſtianiſmum eſſe unum idemque dogma. id.

S. Augu-

S. Augustinus qui novem annos inter auditores Manichæorum fuit, at diruptis & derelictis illorum laqueis Catholicæ Ecclesiæ gremio se restitutum gaudet c. 1. libri de duabus animabus & in aliis contra Manichæos scriptis.

Buddas. Vide supra in Addas. Cæterum Buddæ nomine apud Indos notari sapientem, jàm supra notavi ex Andreæ Mülleri Observ. Sinic. p. 16.

Cajus Patriarcha Alexandrinus. Eutych. T. 2. Annal. p. 148.

Callinice mater Joannis & Pauli, auctoris Paulicianorum. Cedren. p. 356.

Clementianus qui Manichæi nomen femori suo inscriptum gessit, teste Victore Vitensi lib. 2. de persecut. Vandalica.

Constantius qui deinde ad Ecclesiam rediit & Pelagianis fortiter restitit. Augustin. de Moribus Manichæor. c. 20. Prosper in Chronico & Martyrolog. Rom. 30. Novembr.

Faustus Milevitanus Afer, cujus Volumen libris XXXIII. confutavit Augustinus. Episcopum Manichæorum vocat V. 3. confess. & novem annos à se auditum testatur c. 6.

Felix cum quo disceptavit, quemque ad Ecclesiam reduxit Augustinus Honorio septimum Consule h. e. A. C. 407. Vide libros duos Augustini de Actis cum Felice.

Fortunatus Manichæorum Presbyter, contra quem scripsit sive cum quo disceptavit per biduum præsente notario idem Augustinus Arcadio Augusto secundum & Rufino Viro Clarissimo Coss. hoc est A. C. 392. Adde Possidium in vita Augustini c. 6.

Gabriabius Manetis discipulus. Vide supra in Adda.

Heraclides, Hermas & Hierax, Hilarius, Innæus Manetis discipuli. Vide in Adda & Aphthonio. Hermeam à Manete missum in Ægyptum Thomam in Judæam, & Addam εἰς τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ex Archelai p. 22. scribit Epiphanius LXVI. 12. Addam contulisse se in Scythiam, Thomam cum Manete mansisse, narrat idem Archelaus p. 98. Thomæ Syriam, Addæ Orientem obtigisse, legas apud Epiphan. LXVI. 31.

Johannes Patriarcha Alexandrinus. Eutych. T. 2. Annal. p. 187.

Justus sive *Justinus* contra quem exstat Victorini liber à Sirmondo editus.

Leucius Charinus sive *Seleucus* Apocryphorum Actuum Apostolicorum scriptor, de quibus dixi in Codice Apocrypho N. T.

Olym-

Olympius Manetis diſcipulus. Vide ſupra in Adda.

Papas Παπᾶς. cujus apud Alexandrum Lycopolitam mentio. In Anathematiſmis Manichæor. videtur dici Πάπας.

Phyla presbyter, quem Manichæorum fabulas populo DEI propoſuiſſe indignatur S. Nilus lib. 2. Epiſt. 321.

Salmæus Manetis diſcipulus. Vide ſupra in Adda.

Sebaſtianus Athanaſ. T. 1. p. 704.

Secundinus, contra quem ſcripſit Auguſtinus. Secundini ad Auguſtinum Epiſtola præmittitur, quam Germanice etiam exhibet Godfridus Arnoldus in Apologia hæreſium T. IV. p. 58. una cum Manichæi Epiſtola & Fortunati confeſſione quas utrasque confutat Auguſtinus.

Siſinius Manetis diſcipulus & Petro Siculo teſte διάδοχος. Vide ſupra in Adda.

Thomas cujus meminit Alexander Lycopolita p. 4. Evangelium Apocryphum ſub Thomæ Apoſtoli nomine compoſuiſſe legitur in Anathematiſmis Manichæorum, & apud Petrum Siculum. Licet Evangelii Thomæ jam apud Origenem mentio qui ante Manetis hæreſin diem obiit. Vide & ſupra in Adda & Heraclide. De Evangelio Philippi & infantiæ CHRISTI, de Actis Andreæ Apoſtoli & aliis libris Apocryphis, ut Epiſtola * ad Laodicenſes per Manichæos temere jactatis, dixi in Codice Apocrypho Novi Teſt.

Tyrbo Manichæi diſcipulus. Epiphan. T. 1. p. 623. 624. 625. 627. & 642. ex Archelai Actis cum Manete pag. 8. 9. &c. ad Eccleſiam reductus & Diaconus ordinatus ab Archelao. id. p. 68.

Zarvas, Manetis diſcipulus. Supra in Adda.

Auctores veteres qui de Manichæis, vel adverſus illorum hæreſin ſcripſerunt. Deperditis præfixus eſt aſteriſcus.

ANathematiſmi hæreſeos Manichæorum, iis proponi ſoliti qui ab illa ad Eccleſiam redeunt, ex MS. Regio Græce & latine apud Cotelerium ad lib. IV. recognitionum Clementis c. 24. & ex Cæſareo

* Epiſtolam Pauli ad Laodicenſes inter ſcripta à Manichæis jactata refert Timotheus presbyter CPol. libello de iis qui ad Eccleſiam ab hæreticis veniunt.

MS in Jacobi Tollii insignibus itineris Italici Traject. 1696. 4. p. 126. Vide & Jac. Goarum ad Evchologium Græcorum p. 885. 890. seq.

Alexandri Lycopolitæ ex Ethnico Manichæi atque inde ad Ecclesiam reducti liber *πρὸς τὰς Μανιχαίων δόξας adversus Manichæorum placita.* Græce & lat. è Bigotii Apographo edidit Combefisius T. 2. auctar. noviss. Paris. 1672. fol. Exstat & MS. in Bibl. Cæsarea teste Lambecio T. 4. p. 210. Habuit & Allatius p. 30. & 36. ad Hexaëmeron. Videtur scripsisse sæculo quarto. Meminit Photius MS. lib. I. contra Manichæos.

* *Apollinaris* Laodicenus. Epiphan. LXVI. 21.

Archelai Acta cum Manete, latine versa exstant, de quibus supra. Ad hæc acta B. Ittigius recte referebat quod auctor libelli Synodici à Pappo editi memorat *Concilium Mesopotamicum* quo Manes damnatus fuerit.

Athanasius Alexandrinus lib. contra omne Hæreses T. I. p. 1082. seq. Inter Manichæorum oppugnatores Athanasium laudat Epiphanius LXVI. 21. Vide & infra in Serapione.

Auctor Prædestinati hæresi XLVI.

Augustinus de hæresibus c. 46. & in pentateucho † T. I. variisque scriptis in Tomo VI. antiquiorum, & octavo novæ editionis à Monachis Benedictinis curatæ.

Cedrenus, *Michaël Glycas*, *Auctor Chronici Alex. & Georgius Syncellus*, *Jo. Malala*, *Eutychius*, *Gregorius Abulpharajus*, & alii Annalium scriptores.

* *Basilii* librum contra Manichæos laudat Augustinus lib. I. contra Julianum Pelagianum. T. 7. p. 944.

Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi VI.

Jo. Damascenus hæresi LXVI. & dialogo contra Manichæos, quem post Emanuelis Margunii Græcolatinam edit. Petav. 1572. Jo. Leunclavius etiam utraque lingva edidit Basil. 1578. 8. cum Manuelis Comneni legatione ad Armenios, aliisque scriptis.

† Pentateuchum Augustini Paulinus vocat Epistola 4. hos ejus quinque libros adversus Manichæos, de libero arbitrio, de Genesi, de moribus Ecclesiæ Catholicæ, de moribus Manichæorum & de vera religione. Manichæos subvertit etiam *Leo* Magnus ut testatur S. Prosper de promissionibus f. CXI. edit. Lugd. 1539. fol.

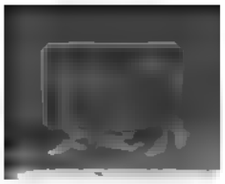

Didymus Alexandrinus contra Manichæos, cujus fragmentum latine ex Turriani verſione vulgavit Poſſevinus in apparatu S. ad calcem literæ D. & Caniſius T. 5. Antiqv. lect. Idem Græce & latine ex Emerici Bigotii quod ex Italia attulerat apographo Combefiſius in auctario noviſſimo Bibl. Patrum Pariſ. 1672. fol. parte 2. pag. 21-32. Integrum hunc librum ad nos haud perveniſſe, argumento eſt quod in Damaſceni parallelis ex Didymo contra Manichæos quædam allegantur, quæ in editis non extant. Græce locum produxerat etiam Petrus Poſſinus ad Nili Epiſtolas p. 342.

* *Diodori* Tarſenſis Cilicis libri XXV. contra Manichæos & Addæ μόδιον. Phot. Cod. LXXXV.

Ecbertus Schonaugienſis Cœnobii Monachus & presbyter medio ſeculo XII. clarus in ſermonibus XIII. adverſus Catharos & excerptis ex Auguſtino contra Manichæos. Colon. 1530. 8. & in Bibl. Patrum Lugd. Tom. 23.

Evodii Uzalenſis liber *de fide* contra Manichæos exſtat inter Auguſtini Opera T. VIII. edit. Benedictin. Appendice p. 26. edit. Amſt. Confer Sirmondum c. 1. Hiſt. Prædeſtinatianæ.

Euſebius Cæſareenſis VII. 31. Hiſt. & forte in ſingulari opere deperdito quia ab Epiphanio LXVI. 21. inter Manichæorum oppugnatores refertur. Nicephorus VI. 31. ſeq.

* *Euſebius* Phœnix Emiſenus. Epiphan. T. 1. p. 638. Theodorit. lib. 1. c. 28. hæretic. fabul.

Euthymius panopliæ adverſus omnes hæreſes, quæ latine exſtat T. XIX. Bibl. Patrum Lugd. part. I. tit. 9. ex Athanaſio, Baſilio, Gregorio Nyſſeno & Chryſoſtomo, & part. 2. tit. 21. ex Photio.

* *Georgius Laodicenus.* Meminit Epiphan. Theodoritus lib. 1. c. 28. hæret. fab. & Photius Cod. 85. adde Allatium pag. 306. de Georgiis.

Gregorii Nyſſeni contra Manichæos Syllogismi X. T. 3. Opp.

* *Hegemonius* ὁ τὰς Ἀρχελάου πρὸς τὸν Μανιχαῖον ἀντιλογίας γεγράψας. Phot. Cod. LXXXV.

* *Heliodorus* presbyter libro de natura rerum exordialium. Gennad. c. 6. de S. E.

* *Helpidii* & *Nebridii* adverſus Manichæos certamina Auguſtino memorata. Confeſſ. VI. 11. VII. 2.

* *Heracliani* Epiſcopi Chalcedonis libri XX. contra Manichæos eorumque τῶν Εὐαγγελίων Phot. Cod. LXXXV.

Leontius lib. de ſectis p. 433. *Libanius* Epiſt. ad Priſcianum apud Valeſ. p. 13. ad Socratem.

Moſes Bar Cepha lib. de Paradiſo p. 423. ſeqq.

Muhamed ben Iſaac MS. de quo Hottingerus T. I. Hiſt. Eccleſ. p. 149.

* *Nebridius.* Supra in Helpidio.

Nicetas Choniates IV. 33. theſauri Orthodoxæ fidei.

* *Origenes* licet Manete antiquior in Valentinianis & Marcionitis etiam Manichæorum hæreſin antequam naſceretur oppugnaverat. Atque ita capiendus Epiphanius LXVI. 21.

Petri Siculi (qui Baronio & Poſſevino male *Lucas*) Hiſtoria Manichæorum & Paulicianorum ad Archi-Epiſcopum Bulgariæ çirca A. C. 870. ſcripta & è MS. Vaticano Græce & latine edita à Matthæo Radero S. I. Ingolſtad. 1604. 4. & latine in ſupplemento Bibl. Patrum Pariſ. 1639. & T. IX. Colon. 1618. & T. 16. Lugd. 1677.

Philaſtrius hæreſi LXI. LXXXVII. XCIX.

Photii patriarchæ CPol. libri IV. contra Manichæos & Paulicianos MSS. Græce in Bibl. Johannea Hamburgenſi. Eorum Epitome in Euthymii Panoplia part. 2 tit. 21. integros editurum ſe recepit Clariſſ. Zacagnius poſt D. Abrah. Hinckelmannum *τον μαχαίτην*, cujus vide detectionem fundam. Bohemiani, p. 52. & 123.

Mich. Pſellus libro de operatione Dæmonum contra Manetem & Evchitas.

Serapionis Thmuitani Epiſcopi liber contra Manichæos laudatus Photio Cod. 85. etiamnum extat, de quo infra in Tito Boſtrenſi. Principium ejus libri ſed ſub *Athanaſii* nomine adducit Facundus XI. 2. Quæ vero ex Serapione profert Sixtus Senenſis, inedita Turriani verſione & Græco codice Holſteniano haud extant, ut jam notavi in Codice Apocrypho Novi Teſt. p. 3. Neque forte Elias du Pin T. 2. Bibl. Eccleſ. p. 73. ſi legiſſet Græce, accuſaſſet ſcribendi genus tanquam ſimplex nimis ac neglectum, *fort ſimple & fort peu etudié.*

Socrates lib. I. Hiſt. Eccleſ. c. 22. *Suidas* in Lexico. *Theodoritus* hæret. fab. lib. I. c. 26. V. c. 9. *Timotheus* presbyter p. 114. ſq. edit. Meurſii.

Titi Boſtrenſis libri IV. contra Manichæos, è quibus primi duo integri cum tertii initio & Serapionis libro contra Manichæos, extant Græce MSti in Bibl. Johannea Hamburgenſi. Latine ex Turriani verſione pridem in Caniſii Lect. Antiqv. Tomo V. prodierunt, & recuſi ſunt in Bibliotheca Patrum Lugd. T. 4. Libri tertii major

pars

pars & quartus totus intercidit. Quæ exſtant, illa Græce & latine dabit V. C. Jacobus Basnage, cui novam longe meliorem editionem Lectionum Antiquarum Caniſianarum notis & diſſertationibus illuſtratum molienti Apographon Græci Codicis pro ſuo bonas litteras juvandi ſtudio lubens transmiſit laudatus paullo ante mihi Collega meus honoratiſſimus Jo. Fridericus Winckler. Donec illud opus prodeat, juvat librorum quatuor argumenta è Codice Holſteniano Græce & latine hoc loco adſcribere.

Argumenta IV. librorum Titi Boſtrenſis † adverſus Manichæos, è MS. Codice Holſteniano.

ὑπόθεσις τ̃ πρώτυ λόγυ.

Ὁ πρῶτ⟨ος⟩ βιβλίον λόγ⟨ους⟩ ἔλεγχον καὶ ἀνασκευὴν τῶν μάλιστα κεφαλαίων τ̃ δογμάτ⟨ων⟩ τῶν Μανιχαίων, ὡς ἀλλοτρίας πάντη πρὸς τὰς καθ' ἡμᾶς φύσεις καινὰς ἐπινοίας ἐχόντων.

ὑπόθεσις τ̃ δευτέρυ λόγυ.

Ὁ δεύτερ⟨ος⟩ ἀποδείκνυσιν, ὡς οὐκ ἔστι τιν⟨ὰ⟩ τῆς μὴ ὄντος ἀνάρχου κακίας καὶ ἐναντίας τῷ Θεῷ ἀρχῆς ἀνθρωπ⟨ον⟩ πλημμελεῖν. Καὶ ὡς οὐδὲν κατ' οὐσίαν ἐν τοῖς οὖσι κακοῖς, οὔτε μὴν τις ἀνισότης ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐστι. Καὶ ὡς μάτην καὶ λίαν ἀσεβῶς κακίζουσι τὴν τῶν ὅλων οἰκονομίαν. Καὶ ὅλως τὸν περὶ προνοίας ἅπαντα λόγον κεφαλαιωδῶς περιλαμβάνει, ἀποδεικνὺς, ὡς οὐδεμία ἀνάγκη δευτέραν τινὰ καὶ ἐναντίαν ἀρχὴν τῷ Θεῷ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὑπονοεῖν.

Argumentum primi libri.

PRimus liber continet confutationem præcipuorum capitum doctrinæ Manichæorum, utpote quæ ſunt aliena penitus & cum communibus notionibus pugnantia.

Argumentum ſecundi libri.

Secundus liber demonſtrat non peccare hominem ex malo quodam principio principii experte & DEo contrario, quale quidem nusquam exiſtit. Et nullum eſſe malum ſecundum ſubſtantiam in iis qui male ſunt, nec ullam inæqualitatem in noſtris rebus, & temere atque vehementer impie gubernationem univerſi tanquam malam reprehendi. Denique omnem de providentia diſputationem ſummatim complectitur, docetque minime neceſſe eſſe ex rebus ſuſpicari ullum dari alterum principium DEo contrarium.

† Meminit Titi contra Manichæos Hieronymus de Script. Eccleſ. cap. 102. & Photius cod. 85. & 232.

ὑπόθεσις τ τρίτυ λόγυ.

Ὁ τρίτ@ ὑπὲρ τ Νόμυ καὶ τῶν Προφητῶν ποιεῖται λόγον, ὡς ὅλη τ Θεῦ πάσης τ παλαιᾶς διαθήκης δοθείσης, καὶ ὡς οὐδὲν τῶν αὐτόθι πεπραγμένων τε καὶ λελεγμένων εὐλογόν τινα καὶ ηγορίαν ἔχει τ ποιήσαντός τε καὶ λαλήσαντ@. Καὶ ὡς σωωδὰ πάντα τῇ καινῇ διαθήκῃ, ὡς μηδὲ ἐντεῦθεν ἀνάγκην εἶναι δευτέραν τινὰ καὶ ἐναντίαν ἀρχὴν τῷ Θεῷ ὑπονοεῖν.

Argumentum libri tertii,

Tertius liber pro Lege & Prophetis disputat, quod totum Vetus Testamentum à DEO datum sit, & nihil horum quæ in eo facta aut dicta sunt probabilem locum præbeant accusandi eum qui illorum fecit aliquid vel dixit. Et quod omnia cum Novo Testamento sint consentientia, ut nec ex hac parte necesse sit cogitare aliquod alterum principium Deo contrarium.

ὑπόθεσις τ τετάρτυ λόγυ.

Ὁ τέταρτ@ ἐξαιρεῖ καὶ τὴν καινὴν Διαθήκην τ ἐκείνων κατὰ Θεῦ βλασφημίας, ὡς οὐδὲ πρὸς αὐτὴν παντελῶς ἐχόντων τινὰ κοινωνίαν, καὶ ὡς μάτην ἐκβιάζονται μέρη γε τινὰ ταύτης πρὸς σύστασιν τ αὐτῶν ἀσεβείας. Καὶ ὡς ἡ κατὰ τὸν διάβολον ὑπόθεσις οὐδὲν αὐτοῖς συναίρεται πρὸς ἃ λέγουσι κατὰ Θεῦ.

Argumentum libri quarti.

Quartus liber Novum Testamentum ab illorum in DEUM blasphemia defendit, & quod nihil prorsus cum illo (testamento) commune habeant, & frustra quædam illius per vim trahere conentur ad impietatem suam stabiliendam. Neque dogma Christianorum de Diabolo * favere Manichæis, iisque quæ adversus Deum illi proferunt.

* *Trybon*, Origenis discipulus. Epiphan. T. 2. pag. 176. Photius MS. lib. I. contra Manichæos.

Fabii Marii Victorinii liber adversus *Justinum* sive ut Labbeus p. 24. Bibl. nov. MSS. *Justum* Manichæum. Paris. 1630. 8. & Tomo I. Opp. Sirmondi p. 409.

Zachariæ Scholastici ac deinde Metropolitæ Mitylenæi circa A.C. 530. clari, brevis disputatio de duobus principiis adversus Manichæos, latine Turriano interprete in Canisii lect. Antiquis T. V. p. 147. & in Bibliotheca Patrum Lugd. T. IX. p. 794.

Scripto-

• Ita puto redddendum illum locum, neque enim placet quod habet Turrianus: *id quod diabolice subjiciunt.* Sed & in aliis subinde ab ejus interpretatione recessi.

Scriptores recentiores, qui ad idem argumentum facium.

Præter Hiſtoria Eccleſiaſtica conditores, Centurias Magdeburgenſes ejuſq; Epitomatorem Luc. Oſiandrum, tum Hottingerum, Tillemontium, Natalem Alex. & auctores Annalium ad A. C. 277. Baronium, Spondanum, Pagium, Sam. Basnage, eosque qui de Hæreſibus tractandum in ſe ſuſceperunt, ut Gabrielem Prateolum, Conradum Schluſſelburgium aliosque, quibus addere licet B. D. Thomæ Itrigii prælectiones MSS. de rebus Seculi III. propediem ut ſpero typis excudendas, & Guil. Caveum parte præcipua altera Hiſtoria literaria Scriptorum Eccleſiaſticorum:

Petrus Bælius in Dictionario Hiſtorico Critico, & reſponſione ad quæſtiones hominis è Provincia: idem oppugnatus à Jo. Clerico in Parrhaſianis, & Bibl. ſelecta, Jac. Bernardo, Iſaaco Jaqueloto, aliisque & noviſſime ab illuſtri Leibnitio in acutiſſimo opere cui titulus: *Eſſais de Theodicée ſur la bonté de Dieu, la liberte de l' Homme & l' origine du mal.* Amſt. 1710. 8.

D. Balthaſar Bebelius Antiquitatt. Eccleſ. Seculi III. pag. 929-942. & Sec. IV. Tomo II. p. 1321-1331.

Jo. Henrici Horbii Hiſtoria Manichæorum Argentorat. 1670. 4.

Thomas Hyde in præclaro opere de religione Veterum Perſarum Oxon. 1700. 4. capite in primis XXI.

D. Jo. Adamus Scherzerus in programmatis p. 43. ſq. ubi diſſerit de dogmate Manichæorum animas poſt mortem per ſcapham lunæ vel per ſolem deduci ad DEum opinantium, de quo vide ſis etiam D. *Chriſtiani Thomaſii* Hiſtoriam ſapientiæ & ſtultitiæ parte I. p. 56. ſeq. Hinc Solem & Lunam venerabantur Manichæi οὐκ θεὸς, ἀλλ' ὡς ὁδὸν δι ἧς ἐστι πρὸς θεὸν ἀφικέσθαι, ut docet Alexander Lycopolita.

Cyriaci Spangenbergii Hiſtoria Manichæorum libri III. Urſellis 1578. 4.

Ægidii Strauchii Manichaiſmi recenſio Hiſtorica Witeberg. 1661. 4.

Johannes de Turrecremata juſſu Pii II. collegit tractatum 50. veritatum contra quinquaginta errores Manichæorum, teſte Gabriele Prateolo in elencho hæreſium p. 311.

Frag-

Fragmentum Hiſtoriæ Manichæorum à *Gerhardo Johannis F. Voſſio* **Hugonis Grotii** * ſvaſu ſcribi cœptæ prodiit in tomo ſexto ſive ultimo ejus Viri operum junctim excuſorum. Amſtelod. 1702. fol.

Jo. Wigandi ſcripta de Manichaiſmo renovato, utpote magis comparata ad invidiam Flacianis conflandam, quam illuſtrandam Manichæorum veterum hiſtoriam, ac ſimilia aliorum prætereo.

Jo. Chriſtophori Wolfii, Profeſſoris hodie in Academia Witebergenſi Manichæiſmus ante Manichæos, & in Chriſtianiſmo redivivus. Hamburg. 1707. 8.

CAPUT II.

De Scriptoribus quarti ſæculi, S. Athanaſio & Ephraimo Syro.

Vita S. Athanaſii Scriptores. 1. *Plures eo nomine.* 2. *Editiones.* 3. *Scripta Athanaſii in tomo primo editionis Clariſſ. Montfauconi, cum variis obſervationibus.* 4. *Scripta in tomo ſecundo ſive primi parte ſecunda.* 5 *In tomo tertio quo dubia & ſuppoſita continentur.* 6. *Supplementum ſcriptorum Athanaſii in nova collectione SS. Patrum à Montfaucone editum.* 7. *Scripta Athanaſii deperdita.* 8. *De S. Ephræmo ejuſque ſcriptis Syriacis, nondum in lucem editis.* 9. *De iis quæ Græce exſtant.* 10. *De iis quæ latine tantum hactenus prodierunt.* 11. *Alii Ephræmi.* 12.

I.

CUm ſimilem in modum quo tria prima à CHRISTO nato ſecula hactenus perſequutus ſum, quarti etiam & ſequentium ſcriptores Græcos attingere animus eſſet, nundinæ imminentes nimis breve temporis ſpatium relinquunt mihi, atque adeo pleraque in proximum Volumen differre jubent. Lubet itaque ex quarto ſæculo duos ſolos illos ſcriptores recenſendos adhuc in præſenti deligere, quorum præclaras editiones novas nuper à Viris doctiſſi-

* Vide Grotii Epiſt. 45. 46.

doctisſimis accepimus, S. Athanaſium & S. Ephraimum, cæteros prima quaque occaſione daturus, ſi DEus valetudinem porro benigniter mihi firmaverit.

S. ATHANASIUS Alexandrinus poſt Alexandrum A. C. 326. 17. April defunctum Epiſcopus, & Arianæ hæreſeos inter graviſſimas perſecutiones conſtans & ſtrenuus oppugnator obiit A. C. 373. 2. Maji, ut præter alios notavit Quesnellus ad Leonem M. p. 503. Vitam ejus fuſe ac diligenter ſcripſere Gallico quidem idiomate *Godfridus Hermantius*, (Tillemontii memoriis tum adhuc ineditis uſus). libris XII. Paris 1671. 4. duobus Vol. & *Tillemontius* tomo memoriarum Eccleſiaſticarum octavo, ibid. 1702. 4. demum vulgato: latine vero *Papebrochius* in Actis ſanctor. ad 2. Maji T. 1. p. 186. ſqq. ad 258. & in Addendis, tum T. 7. p. 546. ſqq. qui p. 548. etiam vitæ Athanaſii ab Adelperto, Priore S. Udalrici Auguſtano ſcriptæ meminit. *Benedictini* in limine Voluminis primi luculentæ ſuæ Operum Athanaſii editionis, in quo habentur etiam Græce & Latine Nazianzeni Oratio XXI. in Athanaſium, tum Vita ejusdem incerto ſcriptore, quæ incipit *ἄλλοι μὲν ἄλλα τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἱστορήκασι*, & latine exſtat apud Surium, 2. Maj. itemque alia ex Photii Cod. 258. & tertia ex Metaphraſte quæ incipit: *πολλοὶ μὲν τῶν ἁγίων*. Denique quarta latine ex Arabico verſa interprete V. C. Euſebio Renaudoto, Elogiaque Athanaſii à Petro Felckmanno collecta ex antiquis Scriptoribus. Omitto vitam Athanaſii ſcriptam à Jo. Tortelio Aretino, præmiſſamque opuſculis Athanaſii Latine editis Pariſ. 1520. & in tomo tertio Lipomanni de vitis ſanctorum recuſam: & Antonii Probi orationem Athanaſianam Lipſ. 1584. 4. Et quæ accuratiore ſtudio de Athanaſio tradidere viri Clariſſimi Caveus in vitis Patrum Anglice editis T. 2. & in Hiſt. literaria, tum Ant. Pagius in Critica Baroniana, & noviſſime Sam. Baſnagius in Annalibus. Conradus quoque Samuel Schurzfleiſchius ὁ μαχαίτης Witebergæ A. 1690. ſingulari diſſ. cui generalis titulus: *ex Hiſtoria Eccleſiaſtica*, eſt præfixus, Athanaſii cauſam egit, objectasque ei criminationes quasdam diluit. Bernardus vero Montfauconus tomo ſecundo collectionis novæ Patrum Pariſ. 1706. fol. animadverſiones XXII. eruditas in vitam & ſcripta Athanaſii præmiſit, in quibus plerumque diſſidet à Tillemontio, cujus octavus Memoriarum totus demum poſt Athanaſium à Benedictinis in lucem editum prodiit.

II. Plures fuere Athanaſii, nam præter ſex Martyres hoc nomine, de quibus Bollandus T. 1. Act. Sanctor. ad 13. Januar. p. 768. & Athanaſium Corinthi Archi-Epiſcopum de quo T. 2. Maji p. 54. fuit Athanaſius presbyter Alex. Cyrilli Alex. ſororis filius, cujus libellus ad Leonem Papam adverſus Dioſcorum Græce exſtat & latine in Actis Synodi Chalced. Act. 3. Athanaſius A. 1290. Patriarcha CPol. latinorum hoſtis de quo Allatius p. 182. ſeq. de libris Eccleſ. Græcorum Boivinus ad Niceph. Gregoram p. 750. ſq. 760. &c. Athanaſius Ancyranus, Epiſc. A. 372. denatus, Paterque cognominis de quo S. Baſilius Epiſt. 54. Athanaſius Patriarcha Alex. cui Georgius Pachymeres inſcribit ſuos in Areopagitam commentarios. Athanaſius Præpoſitus Paulopetrii circa A. C. 818. Vide Theodori Studitæ Epiſt. II. 13. Athanaſius Theodori Studitæ diſcipulus de quo in ejus vita mentio. Ad eum Epiſtola Theodori 48. lib. 1. Athanaſius Anazarbenſis Arianus, cujus meminit S. Athanaſius de Synod. Arian. T. 1. edit. Lipſ. p. 886. ubi fragmentum ex ejus ſcripto ad Alexandrum Epiſcopum Alex. Athanaſius Hieromonachus, cujus manu deſcriptum A. C. 1459. octœchum ſervat Bibliotheca Cæſarea. Lambec. V. p. 286. Omitto Athanaſium vivum exuſtum ſub Valente Ammian. XXIX. 3. Athanaſium Thavmaturgum de quo Act. Sanctor. T. I. Junii pag. 326. ſeq. Athanaſium Scholaſticum cujus de criminibus ajunt MS. exſtare in Bibl. Vaticana, Athanaſium Byz. Rhetorem A. C. 1640. clarum de quo alibi dixi, Athanaſium Synadenum quem memorat Allatius de conſenſu pag. 837. aliosque.

III. *Editiones S. Athanaſii.*

Latinæ

Opuſcula quædam *Omnibono Leoniceno* interprete. Vincentiæ 1482.

De 40. variis quæſtionibus liber *Jo. Reuchlino* interprete, cum ejus annotationibus. Hagenoæ 1519. 4. & Rom. 1523.

Opuſcula Athanaſii ex *Ambroſii Camaldulenſis* & aliorum verſione Pariſ. 1520. & Argent. 1522.

Opuſcula alia ex interpretatione *Eraſmi.* Baſil. 1527. & Tomo VIII. Eraſmi Operum.

Ex variorum interpretatione Colon. 1532. 8. & eodem anno, Lugduni. Præfationes Editionibus A. 1482. 1520. & Lugdunenſi 1532.

1532. præmiſſas Montfauconus exhibet
Patrum.

hanaſii opera à *Petro Nannio* collecta
1556. & 1564. quatuor tomis, quorum
quartus ab aliis verſa continet. & Par
editionibus quinquepartitis Vita S. A
Trinitate, Beza interprete, & Epiſtol
Atque iterum Pariſ. 1608. & 1612. ex rece
ginalibus *Frontonis Ducæi*. Baſileenſem
ſet Bellarminus de ſcriptoribus Eccleſ. P
piſtola ad Amunem, Feſtalisque undequa
num. Pariſ. 1574.

onnullæ S. Athanaſii homiliæ, in Bibliothe
ciſci Combefis. Pariſ. 1662. fol.

Græce & latine.

ini verſione Petri Nannii, & aliorum, Hei
melmi 1601. fol. 2. Vol. additâ à *Petro F*
tisque & Variis Lect. ex Codice Doxopat
aliis MSS. Græca in hac edit. ex Codicib
expreſſa ſunt, additique egregii indices
à Poſſevino in Apparatu.

riſienſis Anni 1627. fol. duobus Vol. curat
nitida, tamen in Græcis & verſione haud
liciter, Benedictinorum & Baluzii pr
Petri de Marca judicio, & Varias lectio
contemnendas omiſit, indicesque minu
Caveo notante, exhibet. Recenſet ha
ex Labbeo Hendreichius in pandectis Ba
ſienſis 1686. fol. quæ Coloniæ nomen falſo
riſienſem ex aſſe refert, niſi quod min
ctumque habet ſyntagma doctrinæ qu
Pariſiis Andreas Arnoldus Norimbergen

Pp

Paucæ quædam Latini Latini in hanc edit. obſervatio
ſacro-profana p. 181.

Pariſienſis Anni 1698. fol. tribus Vol. plenior longe accuratiorque, ad MSS. Codices diligenter recenſita, diviſa in ſectiones, & ordine temporum diſpoſita, verſioneque vel nova vel longe caſtigatiore (eſt enim non raro ubi Nannius * etiam, præclare licet de Athanaſio promeritus, cespitavit) & notis eruditis, indicibus locupletiſſimis, pluribusque novis Athanaſii opuſculis & Onomaſtico ſive Lexico vocum minus obviarum locupletata, curante poſt *Jac. Lopinum* A. 1693. 22. Dec. denatum, ejusdem ordinis Benedictini, Monacho doctiſſimo *Bernardo de Montfaucon*. De hac editione licet in Actis Eruditorum Lipſienſibus, in Ludolphi Neocori Bibl. Novorum librorum, in Jac. Bernardi Novellis Reip. litterariæ, aliisque diariis ſive Ephemeridibus A. 1699. dicta non pauca fuerint, operæ pretium tamen exiſtimavi eandem hoc loco paulo diligentius recenſere, ſubjungereque quæ poſt illam deinde ab eodem Montfaucono edita Athanaſii ſcripta ſunt, annotatis ad ea quæ prius jam vulgata exſtabant, paginis editionis Lipſienſis quæ Pariſienſem Anni 1629. exacte exprimit. Nota illius editionis erit præmiſſa L. litera. Primum à Montfaucone editis præfixus aſteriſcus.

IV. TOMO PRIMO.

1. *Libri duo adverſus gentes*, quorum poſterior eſt *de incarnatione*, περὶ ἐνανθρωπήσεως ſive ἐνσωματώσεως ϑεοῦ λόγου. p. 1-97. L. I. p. 1. Hos ante ortam hæreſin Arianam ſcriptos libros præclaros lectuque dignisſimos latine verterunt præter Nannium *Omnibonus Leoniceus* & *Ambroſius Camaldulenſis*. Conjecturam Petri Allixii, qui adſcriptorem antiquiorem, qui ad ſæculi ſecundi finem floruerit, referre eosdem malebat, refellit Clarisſimus Caveus.
2. *Expoſitio fidei*, ſive ut à Facundo XI. 2. appellatur *Symboli Expoſitio*. p. 99-102. L. I. p. 240.
3. *In illud* Matth. XI. 22. *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo*, adverſus pravam Euſebianorum interpretationem. p. 103-108. L. I. p. 149.
4. *Encyclica ad Epiſcopos Epiſtola* A. 341. ſcripta ſuper ordinatione Piſti & Gregorii, quos Arianos ſub Conſtantio Euſebiani in ſedem Alexandrinam ſurrogarant. p. 110-118. L. I. p. 942.

5. *Apo-*

* Notarunt hoc Hermantius præf. ad vitam Athanaſii ac Montfaucon ad Athanaſium paſſim, & in Paleographia Græca p. 343.

5. *Apologia contra Arianos* (in prioribus edit. *Apologia ſecunda*) ſcripta circa A. C. 350. p. 124-205. L. I. p. 719. Hujus primam partem ante Nannium verterat *Eraſmus*, omiſſa quam Athanaſius optimo conſilio addidit egregiæ monumentorum veterum collectioni, è qua ſingularis lux Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ horum temporum accenditur. Ex his Epiſtola ad Dionyſium * p. 195. à Montfaucono primum è MS. Regio edita eſt, & p. 159. addita Epiſtola Sardicæ Synodi ad Epiſcopos Ægypti & Libyæ, quam prior Pariſienſis T. I. p. 760. omiſerant.

6. *Epiſtola de decretis Synodi Nicænæ*, quod rectè hæreſin Arianam damnaverit p. 208-242. L. I. p. 248. In hac Epiſtola p. 253. edit. Lipſ. alterius, prioris ad eundem ſcriptæ meminit: καὶ ἡμεῖς φθάσαντες ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ ἡμῶν πρὸς σε γραφείσῃ πλατυτέρῳ τῷ κατ' αὐτῶν ἐλέγχῳ χρώμενοι. & p. 261. καὶ σὺ γὰρ γράφων ἐδήλωσας.

7. *De Dionyſii Alexandrini Epiſcopi ſententia* quod non ſenſerit cum Ario. p. 243-262. L. I. p. 548.

8. *Epiſtola ad Dracontium* Monaſterii præfectum, qui Epiſcopus Hermopoleos electus aufugerat, ſcripta A. C. 354. vel 355. p. 263-268. L. I. p. 954.

9. *Epiſtola Encyclica ad Epiſcopos Ægypti & Libyæ*, contra Arianos, ſcripta A. C. 356. p. 270-294. L. I. p. 283. Ex hoc etiam repetita *contra Arianos oratio brevis* L. II. p. 22. in edit. Montfaucon. p. 283. ſeq.

10. *Apologia ad Imperatorem Conſtantium*, ſcripta eodem Anno 356. p. 295-319 L. I. p. 673.

11. *Apologia de fuga ſua*, cum à Syriano Duce perſecutionem pateretur, Scripta A. C. 357. vel 358. p. 320-336. L. I. p. 701.

12. *Epiſtola ad Serapionem* a) Epiſcopum Thmuitanum ſcripta A. 358. *de morte Arii*, p 340-342. L. T. I. p. 670.

13. *Epiſtola ad Monachos*, veluti prologus ad Hiſtoriam rerum geſtarum ab initio Arianiſmi ad A. C. 357. Arianorumque dogmatum confutationem. p. 343. 344. L. I. p. 808.

14. *Hiſtoria Arianorum* usque ad A. 357. initio mutila & à rebus Anni 335. incipiens. p. 345-395. L. I. p. 810-864. à verbis: Αὐτοὶ δὴ οὖν ταῦτα ἐμηχανήσαντο (Depoſitio Arii & ſociorum ab Alexandro Alexandriæ Archi Epiſcopo p. 396. ſq. quam primus è Codice Regio Græce

a) Male πρὸς Ἀντίοχον *ad Antiochum* legitur apud Theodoretum lib. 3. c. 4. Bibliothecæ

cum Latina verſione ſua vulgaverat Cotelerius notis ad Conſtitutt. Apoſtolicas Lib. VIII. c. 28. & Encyclica ejusdem Alexandri Epiſtola p. 397-402. quæ minus emendate occurrit apud Socratem l. 1. c. 6. Gelaſium lib. 2. Hiſt. Concilii Nicæni cap. 3. Nicephorum VIII. 8. & in Hiſt. tripartita lib. 1. c. 13.)

15. Λόγοι ſive *libri quatuor adverſus Arianos*. p. 405-645. L. I. 306. Nonnulli quinque numerant (atque ita Photius Cod. 140.) una computata Epiſtola Cyclica ad Epiſcopos Ægypti & Lybiæ (ſupra num. 9.) Confer Petavium de incarnatione lib. V. c. 15. §. 9.

V. *TOMO SECUNDO, ſive Tomi primi parte poſteriore.*

16. *Ad Serapionem Thmueos Epiſcopum, Epiſtola IV.* è quibus prima, tertia & quarta eſt de divinitate Spiritus S. ſecunda de Filii divinitate. p. 647. 714. In prioribus editionibus perturbato admodum ordine leguntur hæ Epiſtolæ *prima* L. T. 1. p. 173. *ſecunda* I. p. 166. *tertia* II. p. 10. *quarta* II. p. 16. & I. p. 970. in illud Matth. XII. 32. *quicunque dixerit verbum contra filium hominis*, primam vertit ac ſecundam Nannius, tertiam Eraſmus, quartam incertus.

17. *Epiſtola de Synodis* Arimini in Italia & Seleuciæ in Iſauria celebratis, ſcripta A. C. 359. p. 716-769. L. I. p. 869.

18. *Tomus ad Antiochenos* miſſus A. 362. p. 770-777. L. I. p. 570. Male Epiſtolam inſcribunt nonnullæ priores editiones.

19. Joviniani Imp. b) Epiſtola ad Athanaſium de ejus reſtitutione ſcripta A. 363. Athanaſii *ad Jovinianum de fide*. Arianorum ad Jovinianum *εὐτυχίαι* ſive petitiones adverſus Athanaſium. p. 779-784. L. I. p. 245. II. p. 27. *colloquia* vocaverat prior interpres *Jo. Lampadius*.

20. *Vita S. Antonii* ad Monachos in peregrina regione verſantes, ſcripta circa An. 365. pag. 793-866. L. II. 450. Primus ex Boico Codice non emendatiſſimo non tantum Græce (ut eſt apud præſtantiſſ. Caveum) ſed cum verſione ſua & notis ediderat *D.nv. Hæſchelius*, additis ex H. Savilii Codice Variis Lect. Auguſtæ Vindel. 1611. 4. Benedictini ad MSS. Codd. plures recenſitam ediderunt cum verſione nova ſua, & antiqua

b) Memorat Epiphanius LXVIII.

qua *Evagrii* Presbyteri Antiocheni ad Innocentium missa & jam olim lecta Hieronymo, quam post Mombritii, Surii aliorumque editiones emendatius vulgarunt Rosweidus in Vitis Patrum T. 1. p. 25. seq. & Bollandus 17. Januar. T. 2. Act. Sanctor. p. 107. De MS. Codice Cæsareo vide Lambecium lib. V. p. 297.

21. *Epistola duæ ad Orsisium Abbatem*, excerptæ ex auctore vitæ S. Pachonii (in appendice ad Acta Sanctor. T. 3. Maji p. 49. 50.) Et *Narratio ad Ammonium* Episcopum & alios de fuga sua sub Juliano Augusto (ex eadem appendice p. 71.) p. 867-869.

22. *Tomus de Incarnatione DEI Verbi* περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ θεοῦ λόγου, *& contra Arianos*, scriptus post A. 364. pag. 871-888. L. I. pag. 595.

23. *Epistola* Episcoporum Ægypti & Libyæ nonaginta & B. Athanasii contra Arianos *ad Afros Episcopos* scripta circa A. 369. p. 891-900. L. I. pag. 931.

24. *Epistola ad Epictetum* Corinthi Episcopum; contra hæreticos de incarnatione CHRISTI perversa sentientes. Scripta circa A. 371. p. 901. 910. L. I. p. 581. Exstat apud Epiphanium LXXVII. 3-13. Allegatur à Ratramo c. 9. de partu Virginis, T. 1. spicilegii Dacheriani p. 342. ubi male *ad Epictetum* legitur.

25. *Epistola ad Adelphium* Episcopum Onupheos Lychnorum & Confessorem, contra Arianos. Scripta circa eundem annum 371. pag. 911-917. L. I. p. 155.

26. *Epistola ad Maximum Philosophum*, eodem scripta tempore. p. 918-920. L. I. pag. 162.

27. *De Incarnatione CHRISTI contra Apollinarium libri duo*. p. 922-955. L. I. p. 614. 633.

28. *Epistola* brevis *ad Presbyteros Johannem & Antiochum* & alia *ad Palladium Presbyterum* scriptæ sub extremum Anni 371. vel initium 372. p. 956. seq. L. I. p. 951. 952.

29. *Epistola ad Amunem* Monachum περὶ ἀνεφωνήτου & *ex Epistolâ undequadragesima festali* c) fragmentum de libris Canonicis S. Scripturæ: atque *Epistola ad Rufinianum* Episcopum pag. 959-964.

H 2

c) *Novam Paschalem* Athanasii *Epistolam* vocat Turrianus lib. I. pro Canonibus Apostolor. c. II. Fuerit hæc ex Epistolis Athanasii festalibus S. Hieronymo memoratis in Catalogo S. E.

Hæ Epiſtolæ inter alias Canonicas ante prodierant Græce & latine Gentiano Herveto interprete cum ſcholiis *Theodori Balſamonis* Pariſ. 1620. fol. & in Synodico Magno ſive Pandectis Canonum Gvil. Beveregii T. 2. pag. 36. Oxon. 1672. fol. Vertit etiam *Jo. Curierius.*

30. *Epiſtolæ duæ ad Luciferum* Calaritanum poſt A. C. 355. ſcriptæ, & *Latine* tantum inter Luciferi ſcripta ſervatæ, una tum *Epiſtola ad Monachos* de vitandis Arianis & his qui cum illis communicant. Scripta poſt A. 364. p. 965-967.

31. * *Fragmentum ex Epiſtola feſtali, XXXIX.* data A. 356. (quales complures Athanaſius in exilio ſcripſerat in cœtu fratrum legendas, illisque ſolandis comparatas) p. 968. *Latine* tantum ex Codice Colbertino.

32. *Liber de Trinitate & Spiritu S.* itidem *Latine* tantum p. 969.-981. male Vigilio Tapſenſi tributus à Chifletio. Incipit: *His qui Filium DEI creatum eſſe profitentur, nequaquam de Spiritu S. dabimus reſponſum.*

33. *Ad Marcellinum* Epiſtola præfixa Interpretationi Pſalmorum. p. 982-1003. L. I. p. 959. Verterat ſed mire decurtatam *Angelus Politianus.* Etiam *Jo. Reuchlino* interprete prodiit Antwerpiæ 1537. una cum Joh. Campenſis enchiridio Pſalmorum. Præfigitur itidem (ſed initio mutila) Catenæ Pſalmorum à *Balthaſare Corderio* Græce & Lat. Antwerp. A. 1643. fol. editæ. Noviſſime ex Codice antiquiſſimo Alexandrino Græce in ſua LXX. Interpretum editione vulgavit & Pſalmis præfixit V. C. *Jo. Erneſtus Grabe.* Quoniam in hac Epiſtola Athanaſii ne verbum quidem de inſcriptionibus Pſalmorum legitur, itaque Benedictini merito judicant aliud fuiſſe S. Hieronymo laudatum Athanaſii ad Marcellinum opus *de titulis Pſalmorum.*

34. * *Expoſitiones in Pſalmos,* quarum exigua apoſpaſmatia quædam verterat Politianus, atque priores editiones Græce & Latine exhibuerant, Daniel item Barbarus nonnulla & Corderius vulgaverant in Catenis Patrum ad Pſalmos: ſed Benedictini longe copioſiores in totum Pſalterium, licet nec ita plenas aut integras) è Codicibus Regiis & Colbertinis Catenarum & expoſitionum in Pſalmos offerunt p. 1009-1239. Mediolani in Bibl. Ambroſiana occurrunt commentaria Athanaſii in Pſalmos Græce deſcripta ex Codice Bibl. Scorialenſi, & Latine reddita ſive ab Antonio Giggeo ſive alio quodam. Ex illis argumentum in Pſalmos dignum lectu, & ſupplementa quædam commentariorum dedit Montfauconus in Collectione

ctione nova Patrum T. 2. p. 70-101. *Animadvertendum eſt*, inquit idem Vir Clariſſ. in Diario Italico p. 12. *alium etiam commentarium in iſta Bibliotheca, nec non in Muſeo Juſtiniano Venetiis* (adde p 69.) *occurrere, qui Athanaſii nomen præfert, at Athanaſii Magni eſſe nequit.* Iſtius initium eſt: *Μακάριος ἀνὴρ &c. αὕτη ἡ προφητεία πληροῦται εἰς τὸν Ἰωσηφ τὸν Ἀριμαθίας.* Athanaſius in Pſalmos ex verſione latina *Elia Ebingeri*, qui Codice Græco Bibl. Auguſtanæ uſus fuit, extat MS. in Bibl. Johannea hujus urbis Hamburgenſis. Habuit etiam Athanaſii in Pſalmos Commentarium Græce deſcriptum Wagenſeilius *ὁ μακαρίτης*, unde aſſervat eundem Lipſiæ in patria mea theſaurus librarius Amplisſimi Senatus. Expoſitionem Athanaſii in Pſalmos *Serviana lingua* (eſt hæc Slavica dialectus) MS. in Bibliotheca S. Salvatoris Bononiæ, atque *Arabice* una cum Epiſtola ad Marcellin. in Bibl. Ambroſianæ Codice 300. annorum memorat idem Montfauconus ad Athanaſ. T. I. p. 1005. & 1006.

35. *Fragmenta* commentariorum Athanaſii *in Pſalmos* à Petro Felckmanno collecta è Nicetæ Metropolitæ Heracleæ *συναγωγῇ ἐξηγήσεων* in priores Pſalmos 72. MSta in Bibl. Palatina. pag. 1241-1262. L. II. pag. 511.

36. * *Fragmenta* variorum Athanaſii ſcriptorum ex Nicetæ Heracleotæ catena in Jobum, auctiora & emendatiora ex codice Regio 2434. pag. 1262-1265.

37. Fragmenta expoſitionis Athanaſii *in Canticum Canticorum* (ex Commentariis Variorum in Canticum quæ Græce edidit Meurſius Lugd. Bat. 1617. 4.) p 1265.

38. * *Fragmenta* Athanaſii ex Catenis *in Matthæum* Marcum, Lucam I. ad Corinth. & ad Hebr. editis & MSS. pag. 1266. ſeqq. & ex Euthymii Panoplia p. 1274. ſeqq.

39. * Brevis expoſitio Symboli, è Codice Vaticano & Regio p. 1278. ſeq.

40. * Fragmentum *adverſus Apollinarium* è Codice Vaticano. p. 1279.

41. *Fragmenta* Athanaſii è Theodorito, Gelaſio, Synodo VI. Damaſceno & Catena MS. in Lucam, collecta à Felckmanno pag. 1282-1289.

42. * *De novem Herodis morbis, de falſis Prophetis*, de ſenſu dicti Matth. V. 28. *qui reſpicit mulierem*, fragmenta expoſitionis Athanaſii

Alex. *in Matthæum* è Codice Baroniano p. 1289. ſeq. cum fragmento expoſitionis *in Pſal.* 148. p. 1291. ſq. & alio ex Cod. Vaticano 790. n. 12. ἐκ τῶν κατὰ αἱρέσεων. p. 1292.

43. * Alia *fragmenta* quædam, in quibus Græcum *Epiſtola ad Eupſychium* (latine tantum inter Felckmanniana editum p. 1287.) & *Epiſtola dogmatica ad Antiochenos* ex Concilio Lateranenſi, alia item ex Facundo Concilio Hiſpalenſi pag. 1293-1295.

VI. TOMO TERTIO.

Dubia:

44. *De incarnatione τοῦ σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ λόγου*, (ex Cyrillo Alex. ad Auguſtas, T. 5. Opp. parte 2. pag. 47.) pag. 1. ſeq. Incipit: ὁμολογοῦμεν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν πρὸ αἰώνων κ. τ. λ. L. T. 2. pag. 30. Vertit *Jo. Lampadius.*

45. *Teſtimonia ex S. Scriptura* de communione naturali eſſentiæ Patris, Filii & Spiritus S. pag. 3-28. L. I. p. 209.

46. *Epiſtola Catholica* ad Epiſcopos Ægypti, Syriæ, Ciliciæ, Phœniciæ & Arabiæ. p. 29. ſq. L. I. p. 570. in qua hoc eſſe σύμβολον fidei ſuæ confitetur: ὁμοούσιος ἡ τριὰς, θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Μαρίας γενόμενος ἄνθρωπος. Ὃ ὃς μὴ σύντιθέμενος, ἀνάθεμα ἔστω. En paucis verbis, quæ fuſius explicantur in ſymbolo *Quicunque*, quod vulgari appellatione Athanaſianum vocamus.

47. *Refutatio hypocriſeos* in Epiſtola *Meletii & Euſebii Samoſatenſis* ad Jovianum Imp. (ſcripta A. C. 363. & à Socrate III. 25. Hiſt. relata) p. 31. ſeq. L. I. p. 572.

48. *De incarnatione verbi* Epiſtola, cujus auctor Neſtorianam hæreſin Pauli Samoſateni veſtigiis inſiſtentem videtur perſtringere. p. 33. ſeq. L. II. p. 591. Incipit: Ἐλύπει μὲν τὴν ἁγίαν Σύνοδον Παύλου τοῦ Σαμοσατέως ἡ καινοτομία.

49. *De æterna Filii & Spiritus S. cum DEo exiſtentia* contra Sabellianizantes (πρὸς τοὺς Σαβελλίζοντας) pag. 37-48. L. I. p. 650. Hunc librum ex homilia 27. Baſilii contra Sabellianos, Arium & Anomœos magnam partem deſcriptam eſſe notat Montfauconus.

50. Quod

50. *Quod unus ſit Chriſtus* Homilia in Natalem Chriſti. p. 49-53. L. I. pag. 664. Etiam in hac videtur pugnari adverſus Neſtorianos, & alius etiam argumentis abjudicaverat eam Athanaſio Petavius IV. 1. §. 7. de Trinitate.

51. *De Sabbato, Dominica die, circumciſione & baptiſmate.* pag. 55. L. I. p. 964. Athanaſio fortaſſe haud indignum opuſculum. Adde quæ latine leguntur. L. II. p. 640.

52. *Homilia de ſemente*, Matth. XII. 1. ſeq. quæ incipit: ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου σωϊχθήμεν p. 60. L. I. p. 1060.

53. *In illud* Matth. XXI. 2. *profecti in pagum* &c. p. 73. L. I. p. 983.

54. *Homilia* in Matth. XXVII. 33. ſeq. *de paſſione & Cruce Domini* p. 80. L. I. p. 992. Vertit Eraſmus.

55. *Liber de virginitate & ἀσκήσει.* p. 110. L. I. p. 1043. Sub Athanaſii nomine aliquid ex hoc libro allegatur in Epiſtola Hadriani Papæ ad Carolum M. T. 7. Concil. p. 916. Vertit Eraſmus. Athanaſio abjudicant præter Eraſmum, Abr. Scultetum aliosque Chamierus T. 2. panſtratiæ XIX. c. 4. §. 3.

56. *Synopſis S. Scripturæ* p. 126. L. II. p. 55. Eximium hoc opus latine vertit *Wolfgangus Muſculus*: Athanaſio abjudicare non audet Godfr. Hermantius in vita Athanaſii T. 1. p. 509. ſeq. 722. ſeq. nec Tillemontius, artic. 37. not. 45 nec ipſe dubito auctorem illius eſſe Athanaſium ſed alium annisque centum noſtro juniorem, illum nimirum Alexandrinum Epiſcopum medio ſæculo quinto clarum, in cujus gratiam Euthalius Sulcenſis Epiſcopus Acta Apoſtolorum & Epiſtolas recenſuit. Sane argumenta Euthalii à Jo. Henr. Bœclero * partim, deinde integriora à Clariſſ. Zaccagnio ** vulgata hinc inde cum ſynopſi Athanaſiana verbotenus conſpirant. Cæterum argumenta quibus vetuſtiori & magno Athanaſio hæc Scripturæ S. ſynopſis, licet alioqui præclara & lectu inprimis digna abjudicatur, vide apud Montfauconum in præfat. & animadverſione XV. ad vitam & ſcripta Athanaſii T. 2. collectionis Veterum Patrum, ubi inter alia oſtendit per κυκτία τῶν θείων γραφῶν quæ ad Imp. Conſtantium miſiſſe ſe teſtatur Athanaſius in Apologia ad eum ſcripta, nihil intelligere aliud quam libros

* In editione Græca Novi Teſt. Argentorat. 1645. 12.

** In nova collectione veterum monumentorum Rom. 1698. 4.

bros ipsos sacræ Scripturæ. Prior prologus Ecclesiastico Siracidis in plerisque editt. præmissus depromtus est ex hac Synopsi Athanasiana.

Supposita.

57. *Disputatio contra Arium in Concilio Nicæno.* p. 206. L. I. p. 111. Ita vulgo inscribitur, licet potius contineat Ἀλέξιν junioris cujusdam in diversorio habitam. Vertit Omnibonus Leonicenus.

58. *Contra omnes hæreses*, Arianos, Tropicos sive Pnevmatomachos, Paulum Samosat., Manichæos, Marcionem, Valentinum, Basilidem, Hieracam, Novatum, Phryges sive Montanistas, & Apollinaristas. p. 230. L. I. p. 1077.

59. *In historiam Melchisedech* 239. L. II. pag. 7. vertit *Jo. Lampadius.* Merito tanquam indignum Athanasio rejicit Leydeckerus de Rep. Hebræorum T. I. p. 63.

60. *Ad Imperatorem Jovinianum.* p. 241. L. II. p. 34. Vertit *Jo. Lampadius.* Male priores editt. venditant pro responsione ad Epistolam Joviniani, de qua supra num. 19.

61. *Definitiones.* p. 242. L. II. p. 42. Ex his definitionibus quædam leguntur inter S. Maximi opera, quæ vero de Etymologia traduntur, iisdem verbis exstant in Anastasii Sinaitæ Hodego p. 62. atque ita quidem ut inde petita appareat, pleniora enim ibi leguntur.

62. * Διδασκαλία *s. Doctrina ad Antiochum Ducem* πρὸς Ἀντίοχον Δοῦκαν sive ἄρχοντα p. 252. à Montfaucono primum edita Græce ex Cod. Colbertino 4249. addita latina versione & brevibus notis. Ex hoc libro desumsi fragmenta Græca Hermæ Pastoris quæ dedi supra cap. I.

63. * *Ad* eundem *Antiochum*, *de pœnis inferni*, opusculum itidem primum à Montfaucono editum p. 264. Græce & latine.

64. *Quæstiones ad Antiochum* sive responsiones ad qvæstiones CXXXVI. quarum ultima non contemnendis adversus Judæos argumentis disputat. p. 268. L. II. p. 331. Ex his, quadraginta vertit latine & cum annotationibus suis edidit *Jo. Reuchlinus* Hagenoæ 1519. 4. Rom. 1523. alias interpretati sunt *Valentinus Ampelander* & *Joannes Lampadius.*

65. Bre-

65. * Breves reſponſiones ad *quæſtiones XXXVI in Evangelia*, editæ primum è Codice Regio 2431. cum Latina Montfauconi verſione p. 306. ſubjuncta p. 310. fragmento ex qvæſt. 42. ad Antiochum, & Orat. 3. contra Arianos.

66. *Dicta & interpretationes CXIX. parabolarum Evangelii* p. 311. L. II. p. 394. In prioribus editionibus numerantur capita CXXXIII. quoniam in duo diſcerptum eſt caput LXXX. & LXXXIX. & CXIX. pleraq; autem harum interpretationum excerpta ſunt e ſcriptoribus Athanaſio junioribus ut Theodorito, & quæſtionibus ad Antiochum & Chryſoſtomo. Confer (ut loca a Montfaucono annotata omittam) qvæſtionem CVII. (in prioribus editt. CIX.) cum Chryſoſtomi Homil. 10. in 2. ad Timoth.

67. *Quæſtiones aliæ XX.* cum ſuis reſponſionibus p. 335. L. II. p. 436. vertit *Jo. Lampadius.*

68. *Hiſtoria imaginis Beryteniis* p. 344. L. T. 2. p. 627. poſt A. C. 765. quo contigiſſe traditur, ſcripta à juniore quodam Athanaſio, in Syria Epiſcopo, ut notat Baronius ad Martyrolog. Rom. IX Novembr. Legitur à Græcis Dominica Orthodoxiæ ſive reſtitutionis imaginum 1. Quadrageſ. Cæterum Græci Codicis MS. ab vulgatis diverſi initium, & antiquam anonymi interpretis verſionem antea inedit. tam è MSS. Bibl. Cæſareæ profert Lambecius lib. 1. p. 126. 128. Aliam Anaſtaſii Bibliothecarii verſionem dedit Baronius ad A. C. 787. num. 23. ſeq. & Binius T. 3. Concilior. edit. A 1618. in Actis Concilii ſecundi Nicæni A. C. 787. habiti Græce & latine editis, Actione IV. pag. 548. atque inde in recuſis Tomo VII. Concil. edit. Labbeanæ. Alia legitur in prioribus Binii editionibus. Montfauconus in ſua quam recenſemus Athanaſii editione duo diverſa Græca exemplaria, quæ è Palatinis Codicibus ediderat Nannius, utraque donavit latina verſione, & cum codicibus Colbertinis contulit, atq; præter Latinam relationem è Concilio Nicæno ſecundo, ſubjunxit p. 354 veterem latinam verſionem ejuſdem narrationis ex MS. Codice S. Germani à Pratis n. 108. Confer etiam de hoc ſcripto, Magni Athanaſii nomen & ætatem abſurde mentiente, Jo. Reiskium de imaginibus CHRISTI p. 137. 145. ſeq. & Rev. Jo. Wulferi theriacam Judaicam p. 137.

69. * *Ex libro contra latinos, quod Spiritus S. ex Patre ſolo procedat* p. 355. à Montfaucono primum editum fragmentum è Codice Regio

2271. & latina versione donatum. Forte est junioris Patriarchæ CPolitani Athanasii, latinorum non obscuri adversarii sub extremum sæculi XIII.

70. *Syntagma Doctrinæ* ad Monachos omnesq; Christianos tam Clericos quàm Laicos p. 360. L. II. p. 699. Hoc primus è Codice Is. Vossii Græce edidit & versione ac notis illustravit Andreas Arnoldus Christophori F. additis Valentiniani & Marciani Imppⁿ. Epistolis duabus ad Leonem M. & Theodori Abucaræ tractatu de unione & incarnatione, Paris. 1685. 8. Nonnulla hujus syntagmatis loca illustrat Cotelerius tomo 3. monumentor. p. 554. 662. & 665. & alteri potius quam Magno Athanasio vindicandum esse existimat, quæ Montfauconi quoque & ipsius Is. Vossii & plerorumque eruditorum est sententia, licet quarto seculo scriptum esse non dubitat Papebrochius T. 7. Act. Sanctor. Maji p. 546. seq.

71. * *Institutio Monastica, sive eorum qui in quiete vitam agere cupiunt.* p. 364. primum edita à Montfaucono è Codice Regio 2937. & latine reddita.

72. * *Epistolæ duæ ad Castorem* Aptensem in Gallia Narbonensi Episcopum *de canonicis cœnobiorum constitutionibus* p. 366. ex duodecim libris *Jo Cassiani* de hoc argumento græce versis excerptæ & Magno Athanasio perperam tributæ. Has quoque è Codicibus Roma transmissis Montfauconus primus Græce edidit & Latine vertit. Legit opus Cassiani Græce Jo. Climacus gradu IV. & Epitomen istam, quod eruditum editorem fugit, Photius Cod. 197. exstatque eadem Græce MSta in Bibl. Vindobonensi. Vide Lambecium IV. p. 167. & V. p. 276.

73. *Homiliæ* quæ Athanasii nomine circumferuntur:

1. * *in Nativitatem præcursoris, in Elisabet & in Deiparam.* Primum edita à Montfaucono p. 387. è Codice Colbertino, & Latine versa. Incipit: *χώραν μὲν ἀποχερσωθεῖσαν.*

2. *in Annunciationem Sanctiss. Deiparæ.* p. 393. L. I. pag. 1028. incipit: *τὰς θείας ἱεροκήρυκας.* Præmisitque illi Montfauconus eruditam Baronii Epistolam ad Tho. Stapletonum, qua homiliam hanc post Monothelitas exortos scriptam probat.

3. *in censum sive descriptionem S Mariæ & in Josephum,* p. 404. L. II. pag. 645. Vertit Lucas Holstenius. Incipit: *ὥσπερ οἱ τὴν χρυσίτιν γῆν.*

4. *in*

4. * *in nativitatem CHRISTI*, edita primum à Montfaucono è MS. Barocciano, cujus apographum accepit à V. C. Joanne Millio. pag. 410. Incipit: μυστηρίων ξένων βλέπω. Excerpta in eadem leguntur ex homilia Chryſoſtomi de Nativitate, T. V. Savil. Etiam alias duas homilias ejusdem argumenti Codex Barocianus Athanaſio tribuit, quæ in Chryſoſtomianis leguntur.

5. *in occurſum* ſive *præſentationem D. N. JESU CHRISTI*. p. 416. Ediderat primus Combefiſius ex Codd. Regio & Mazarin. T. I. auctarii novi Patrum p. 497. Pariſ. 1648. fol. Poſt Neſtorii & Eutychis hæreſin ſcripta, quorum nominetenus etiam meminit. Incipit: τὰ τῆς παρούσης ἱερᾶς πανηγύρεως.

6. *in centum à nativitate*. Joh. IX. p. 427. L. II. p. 679. incipit: πολυωφέλειαν πᾶσιν ἀνθρώποις. Vertit Holſtenius.

7. *in* Matth. XXI. 2. *Ite in caſtellum quod contra vos eſt* pag. 435. L. II. pag. 654. incipit: πάλιν ἡμᾶς ὑπεγυετῶν ὁ Κύριος. Vertit Holſtenius.

8. *in* Luc. XIX. 36. *Eunte autem illo ſubſternebant veſtimenta* p. 439. L. II. p. 661. incipit: ἐὰν τὰ καθ' ἑκάστα τῶν ἐξ ἀρχῆς. Eundem hujus & ſuperioris homiliæ auctorem ab Athanaſio diverſum eſſe Montfauconus non dubitat. Vertit Holſtenius.

9. *in ſanctam quintam ferriam & proditionem Judæ*. pag. 444. L. II. p. 669. Incipit: Ἑστηκῶς τὸ παθεῖν πάθος μὴ Ἰουδαίων. Vertit Holſtenius.

10. *in Paſſionem Domini in Paraſceve*, p. 447. L. II. pag. 506. Incipit: μέγα μὲν ἰσχυὸς δημιούργημα. Primus Græce cum verſione ſua vulgaverat Petrus Pantinus Tiletanus, cum aliis Methodii, Amphilochii & Jo. Chryſoſtomi homiliis Antwerp. 1598. 8. In Codicibus annorum plusquam octingentorum legi, ſed ſtylum ab Athanaſio plane abſimilem eſſe, obſervat Montfauconus.

11. *in SS. Patres & Prophetas & in S. Eccleſiam, atque in Pſal. XXXV.* pag. 450. L. II. pag. 692. Incipit: ἡ προφητεία πίστις οὐ τὴν ὁδὸν τῆς ἀσυγχυσίας. Vertit Holſtenius.

12. *in ſanctum Paſcha*. pag. 455. primus cum verſione ſua ex Cod. Regio edidit Combefiſius in auctario novo T. I. pag. 531. Incipit: οἱ ταῖς τῶν ἀγγέλων ὑπὲρ περὶ τὸ παρὸν χρήσασθαι γλώτταις.

13. *in ſanctum Paſcha homilia altera* & in recens illuminatos ſive baptizatos, Sabbato in Albis. p. 458. L. II. p 673. Vertit poſt Holſtenium Combefiſius & in jam dicto auctario novo p. 539. ex MSS. Reg. & Segvieriano recenſuit. Incipit: χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν.

14. *in aſſumtionem Domini noſtri JESU CHRISTI.* pag. 462. L. II. p. 1. Vertit poſt Jo. Lampadium Combefiſius in auctario novo pag. 551. incipit: ἡ μὲν τ ἀναστάσεως μνήμη. Hanc cum duabus præcedentibus Baſilio Seleucienſi Viri docti tribuunt. At Garnerius T. 2. ad Marium Mercatorem p. 324. ait charactere Neſtorii ſe prodere, florido ac interdum pæne poëtico, metaphoris efferente ſeſe, & apoſtrophis quaſi animato, Scripturæ teſtimoniis iisque literali ſenſu acceptis, niſi quando ad hæreſin detorquentur, ſubinde diſtincto.

15. * Encomium in S. Andream Apoſtolum p. 466. Primus è Codice Toinardi edidit Montfauconus. Incipit: ὁρῶν τὴν λαμπρὰν ταύτην ἀγέλην.

16. * Sermo de officiis Chriſtiani hominis ex Cod. Colbert. 5164. primum ab eodem Montfaucono vulgatus & latine verſus p. 469. Incipit: τρία ἀπαιτεῖ ὁ θεὸς παρὰ χριστιανῦ.

74. *Dialogi quinq; de SS. Trinitate* p. 472. L. II. p. 158. Athanaſio ab aliis, ab aliis rectius S. Maximo tributi, & cum Theodori Bezæ verſione primum editi apud H. Steph. Græce & latine A. 1570. & deinde à Felckmanno & aliis inter Athanaſii, hinc à Combefiſio inter S. Maximi ſcripta: denique parum veriſimili Garnerii ſuſpicione in Theodoriti Operum auctario, ſive Tomo quinto vulgati.

75. *Sermones ſive opuſcula varia viginti contra diverſas hæreſes* p. 541. L. II. pag. 260. Ex his duo priora quibus dialogus duplex cum Macedoniano continetur, videntur eundem auctorem habere cum præcedentibus quinque dialogis. Tertium Epiſtola eſt ad Euſtathium quam ſequuntur cætera ſeptendecim, tributa Theodorito à Jo. Dallæo in diſp. de fidei ex Scripturis demonſtratione p. 48. & 146. ex Photii Cod. 46. ſed ex Marii Mercatoris teſtimonio ad Eutherium Tyannenſem Neſtorii ſectatorem refert Jo. Garnerius, in auctario Theodoriti p. 254. & ad Marium Mercatorem T. 2. p. 277. uti priora duo Theodoriti eſſe non dubitat. Montfaucono adhuc videtur eſſe ambigendum. Vertit latine Abrahamus Scultetus.

76. Syn-

76. * *Syntagma variis argumenti ad quendam* mum à Montfaucono ex Vaticano Co Joannes Gvillot. Latinam verſione cipit: *ἐπειδὴ σοι τῷ ἀδελφίῳ καὶ μεγα*

77. * *Λόγος Διδακτικὸς in Dei mandata, ſalutem volunt conſequi.* p. 591. itider Vaticano 658. Incipit: *ἀγαπητοὶ Φρο*

78. * *Διδασκαλία ad Monachos, lenis & ſpi* è Codice Vaticano 1148. Incipit: *τὸν σιόντα ἑαυτῷ.*

79. * *Ἐξηγητικὸν de templo Athenarum*, ſcrip ter è Codice Vaticano 1198. p. 598. I tiochum: *τὰς τὰς θειας γραφὰς μὴ*

80. * *De corpore & anima* apoſpasmation, q ſtationem vocat Codice Sfortiamo u gor. Thaumaturg pag. 120. Hoc i primus Græce edidit atque ut cætera tine reddidit Montfauconus.

81. *De unica Deitate Trinitatis, ad Theophil* p. 550. Græce non exſtant, videntu Tapſenſi, ut Petrus Franciſcus Chi Montfauconus ab Idacio Claro fort editi, unde tanquam Athanaſii alle contra Græcos, Hincmaro, Ænea lianenſi, aliisque. Ordo librorum Atque qui liber VIII. eſt in editione occupat libri decimi locum, undeci cum Montfauconus octo illis libris jiciat pag. 624. *De fide unitatis & Tri* nibus eſt libri undecimi initium. *confeſſione*, quod eſt in aliis editt. lib *de fide ſua*, quod aliæ editiones inſ editione Lipſienſi T. 2. p. 588. à *creatum eſſe profitentur*, usque ad fin à Montfaucono exhibita fuerunt ſup

82. Vigilii Tapſenſis ſub Athanaſii nomi *Ario*, *coram Probo judice* p. 614. L. I

Chifletii editione quoque ſubjunxit Montfauconuspag. 642. quæ inſcribitur *altercatio S. Athanaſii Epiſcopi contra Arium, Sabellium vel Photium hæreticos.* Vigilius Ghifletii vidit lucem Divione 1664. 4. hæc vero disputatio Athanaſii ſub Vigilii nomine exſtat etiam in Georgii Caſſandri Operibus p. 460. additas habens varias Lectiones ex veteri Codice Petri Pithoei.

83. *Epiſtolæ* Athanaſii nomine *ad Romanos Pontifices* & Pontificum ad Athanaſium, nempe *ad Liberium*, Græce & latine. p. 668. L. I. p. 243. Cæteræ latinè, *ad Marcum Papam* p. 665. L. II. p. 628. *ad Julium Papam* p. 669. 673. *ad Felicem* p. 675. Confer his Epiſtolis additas cenſuras & animadverſiones Blondelli in ejus pſeudo Iſidoro pag. 436. ſeq.

84. *Vita & geſta S. Synclet icæ* Græce & Lat. pag. 681. Hanc Latine ex verſione Davidis Colvilli ediderat Bollandus ad quintum Januarii T. I. p. 242. Græce cum verſione ſua Cotelerius T. I. monumentor. Eccleſiæ Græcæ pag. 201. cujus adde notas p. 754. In aliis Codicibus & apud Nicephorum Calliſtum VIII. 40. Athanaſio, in aliis Polycarpo Aſcetæ, in aliis denique Arſenio Pegadenſi tribuitur, ita enim ſe habet clauſula hujus vitæ certe antiquæ & in vitis Patrum & à Jo. Climaco, aliisque laudatæ in editione Montfauconi ex ſchedis Combefiſianis: ἕως ὧδε πεπλήρωται οἱ ἐκ τῆς ἁγίας αὐτοῦ καὶ μακαρίας Ἀρσενίου τῶν Πηγαδῶν ἐξελυλυθότες λόγοι, καθὼς καθ' εἱρμὸν κεῖνται ἅπαντες.

85. *Exhortatio ad Monachos*, Latine pag. 709. L. II. pag. 619. Incipit: *Et ſi quid gloriari in CHRISTO licet*, atque ab Holſtenio etiam vulgata eſt in appendice ad Codicem Regularum Pariſ. A. 1663. 4. & Latine ab Athanaſio ſcriptam perſuaſit ſibi Papebrochius in Actis Sanctor. Maji T. 7. pag. 546.

86. *Exhortatio ad Sponſam CHRISTI*, itidem Latine, pag. 711. & in eadem codicis Regularum appendice Holſteniana, atque in Actis Concilii Aquisgranenſis A. C. 816. T. 7. Concil.

87. *Epiſtola ad Epiſcopum & clerum Perſarum*, qua ei mittit Epiſtolam Dionyſii Alex. ad Paulum Samoſatenum, quæ & ipſa adjicitur p. 716. Latine ex veteri verſione. Hanc Athanaſio tributam Epiſtolam Roma ad Montfauconum miſit Claudius Stephanotius.

88. *Symboli* Athanaſiani formulæ quatuor *Græcæ* non parum inter ſe diſcrepantes pag. 728. ſeq. *unæ* ex Felckmanni editione ad fidem Palatino-

latinorum Codicum L. II. pag. 31. *altera* primum vulgata à Gilb. Genebrardo libro 3. de SS. Trinitate Pariſ. A. 1569. 1585. 8. *tertia* quam poſt Nic. Brylingium & Mich. Neandrum H. Stephanus in rudimentis fidei Chriſtianæ in lucem edidit A. 1565. 12. à qua parum abit quam ex Codice Laz. Baifii dedit idem Genebrardus, & quam in poſtrema Conciliorum editione Tom. 2. Labbeus exhibet. *Quarta* denique paullo uberior, ex Patricii Junii apographo vulgata ab Uſſerio in diſſ. de Romanæ Eccleſiæ Symbolo, Lond. 1647. 4. Easdem formulas videre licet in Wolfgangi Gundlingii notis ad Euſtratii Johannidis Zialowski, Rutheni delineationem Eccleſiæ Græcæ pag. 69. ſeq. *Latinæ* formulæ antiquæ, ejusdem Symboli quæ in MSS. Codd. nihil ferme differunt, varias lectiones Codicis Colbertini addidit Montfauconus, atque duas *veteres* verſiones *Gallicas* ex MSS. adjunxit, quarum altera inſcribitur: *Canticum Bonefacii. Ce chant fut St. Anaſtaiſe qui apoſtoilles de Rome.* Cæterum *Commentarius* in Athanaſii Symbolum quem p. 735. Montfauconus protulit è Codice Bibl. S. Germani à Pratis n. 199. quingentorum circiter annorum, quædam ſimilia habet quidem, diverſus tamen eſt à Commentario *Richardi Pampolitani* Eremitæ Angloſaxonis circa A. C. 1420. cujus Commentarius exſtat in Tomo 26. Bibl. Patrum edit. Lugd. pag. 624. Veterem *Anglicam* Metaphraſin Rhythmican vulgavit V. C. Georgius Hickeſius in theſauro lingvarum Septentrionalium T. 1. pag. 233. *Angloſaxonica* verſio exſtat in Guil. Wottoni conſpectu brevi operis Hickeſiani pag. 77. De antiquis *Germanicis* Otfridi & aliorum verſionibus vide Lambecium II. p. 460. 760. 763. & Tentzelii præf. *Hebraice* verſum à Julio Marcello Romano MS. in Bibl. Vaticana memorat Imbonatus in Bibl. Latino Hebraica pag. 149. Sed omitto recentiores verſiones ut *Arabicam* à Niſſelio editam Lugd. Bat. 1656. 4. una cum Cantico Canticor. De auctore hujus Symboli multa & diverſa ac pugnantia inter ſe tradiderunt viri eruditi, ex quibus hoc ſaltem videtur eſſe certum, non fuiſſe compoſitum ab Athanaſio, ſed diu poſt ſæculo quinto Latine primitus ſcriptum & deinde à variis Græce translatum, qui vel cum Græcis negarunt Spiritum S. à Filio procedere, ut à quibus formula Græca prima & quarta profluxit, vel id cum Eccleſia Occidentali profiterentur, ut in ſecunda & tertia formula fit. Utrum vero auctor ſit *Vigilius Tapſenſis*, ut vi-

detur esse verisimillimum & persvasum est Paschasio Qvesnello diss. 14. ad Leonem M. p. 733. & 913. & Antonio Pagi ad A. C. 340. num. 8. an *Vincentius Lirinensis*, ut contendit Josephus Antelmius in disquisitione de Symbolo Athanasiano Paris. 1693. 8. non est plane exploratum, nedum ut constet de auctore quem alii minus verisimiliter volunt, *Hilario* Pictav. vel *Eusebio Vercellensi*, vel *Athanasio* Nemetum Episcopo circa A. C. 640. cui symbolum tribuit Sandius appendice ad nucleum Hist. Eccles. pag. 35. vel *Anastasio* vel *Bonifacio* denique. Conferre interim licebit Vossii diss. 2. de symbolis, Nic. Serarii & Henrici Nicolai diatribas, præcipue vero Wilhelmi Ernesti Tenzelii judicia eruditorum de symbolo Athanasiano studiose collecta & inter se collata, Gothæ 1687. 12. Tillemontium T. 8. memor. hist. Eccles. pag. 667. & Montfauconi diatriben in symbolum *quicunque*, formulis quatuor Græcis præmissam. Antiquissimum testimonium Symboli Athanasio tributi est Synodi Angustodunensis A. C. 663. *Si quis presbyter, Diaconus, Subdiaconus vel Clericus Symbolum quod Sancto inspirante Spiritu Apostoli tradiderunt, & fidem sancti Athanasii Præsulis irreprehensibiliter non recensuerit, ab Episcopo condemnetur.* Alia est *Symboli expositio* quæ vere Athanasii est, Facundo laudata, de qua dixi supra num. 2.

89. * *De S. Trinitate* opusculum p. 739. primum editum ex MS. Regio 2358. & Latina versione à Montfaucono donatum. Incipit: μίαν Φύσιν δόξατε πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος τὴν θεότητα. Videtur compositum saltem post Synodum Chalcedonensem.

90. * *De ratione Paschæ* tractatus p. 741. 742. à Clariss. Muratorio ex Bibl. Ambrosiano ad Montfauconum transmissus latine, qui etiam latini potius quam Græci scriptoris, nedum Athanasii esse suspicatur.

VII. *SUPPLEMENTUM scriptorum S. Athanasii, Græce & latine cum notis primum in lucem editum in nova collectione Patrum Montfauconiana. Tomo II. Paris. 1706. fol.*

Eugenii Diaconi Ancyrani legatio ad Athanasium pro causa Marcelli Ancyrani & confessio fidei Ecclesiæ Ancyranæ ad eum missa circa A. C. 371. primumque edita ex Apographo Bibl. Ambrosianæ quod ex

ex codice Scorialenſi deſcriptum fuerat pag. 1-4. confer præmiſſam doctiſſimi editoris de Cauſa Marcelli Ancyrani diatribam.

91. Athanaſii *περὶ πίστεως λόγος ὁ μείζων ſermo major* ſive *liber de fide* initio mutilus p. 5-19. ex Codice Bibl. Mediceæ. Fragmenta hujus libri ex Theodorito & Gelaſio jam dederat Montfauconus T. 1. p. 1282. Hunc idem putat eſſe Athanaſii libellum in quo CHRISTUM *hominem Dominicum κυριακὸν ἄνθρωπον* vocari notavit Rufinus Apologia pro Origene. Formulam eandem retractavit Auguſtinus. Confer Billii notas ad Nazianz. T. 2. p. 1273. ſeq. Athanaſ. T. 1. p. 97. 98. edit. noviſſ. & Sirmondum T. 2. Opp. p. 758.

92. *Fragmenta duo* ex Codice V. C. Stephani Baluzii p. 20. 21. unum de repudiato propter Pauli Samoſateni abuſum homouſii vocabulo, & alterum de ſcelere Stephani Antiocheni quod iisdem prope verbis narrat Nicephorus IX. 21. tangitque Theodoritus II. 9. Hiſt. Subjunxit Montfauconus ex eodem Codice Baluziano breve apoſpaſmation Athanaſii longe junioris Hagioritæ, ſive Monachi, ſacri montis Atho incolæ.

93. *Epiſtola ad Monaſticam vitam agentes*, Græce ex Codicibus Mediceo & Regio, quæ latine tantum ex veteri quæ uberior eſt interpretatione latina prodierat T. 1. p. 967.

94. *Fragmenta* commentariorum ſive ſermonum *in S. Matthæi Evangelium*, plura & meliora ex MSS. & Catenis, quam ſupra, num. 38. prodierant. p. 24-41. Neque dubitat jam amplius Montfauconus apoſpaſmation ſupra num. 42. editum de novem Herodis morbis, vere eſſe Athanaſii.

95. *Fragmenta* commentariorum ſive ſermonum *in Evangelium S. Lucæ*, triplo auctiora ex MSS. Codd. & Catena edita in lucem p. 42-48.

96. *Homilia* magno Athanaſio ut videtur, perinde ut duæ quæ ſequuntur ſuppoſita *in Canticum Canticorum*, ex MS. Ambroſiano. p. 49-54. Incipit: *πολῆται οἱ λόγοι.*

97. *Homilia de patientia*, 56-63. Incipit: *ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος παῦλος*. Ex eodem MS. Codice.

98. *Homilia εἰς τὰ βαΐα, in ramos palmarum.* p. 63-65. Incipit: *Φρικτὸν, ἀγαπητοὶ, μυστήριον σήμερον.* Ex MSS. Ambroſ. & Ottobon.

99. *In dictum* 2. Cor. XII. 2. *Novi hominem raptum ad tertium cœlum*, & 7. *datus eſt mihi ſtimulus carnis Angelus Satanæ* p. 65-68. ex MS. Bibl.

Monaſterii S. Baſilii Romæ. Non videntur hæc eſſe magni Athanaſii.

100. *Argumentum in Pſalmos*, & *commentariorum fragmenta* in priores Pſalmos LXXV. eruta ex Apographo Ambroſiano quod ex Codice Scorialenſi deſcriptum fuit. p. 70-101.

101. *Fragmentum contra Macedonianos*, & alia *contra Novatianos*, atque *de amuletis* ſive φυλάκτοις aliaque varii argumenti ex Codd. MSS. Regiis & Colbertinis. p. 102-106.

VIII. *Scripta S. Athanaſii deperdita, vel inedita.*

Contra hæreſes. Vide T. I. edit. noviſſ. p. 1292. *contra Valentinianos* id. p. 1274. *contra Macedonianos*, Montfauconi ſupplement. pag. 102. *contra Novatianos*, id. p. 103.

Ad Monachos, Arianorum dogmatum confutatio. T. I. p. 342. 956.

Contra Urſacium & Valentem liber. T. I. p. 1287. ex Hieronymo.

Contra Arianos, ſuper dicto, nunc anima mea turbata eſt. T. I. p. 1286.

Diſputatio cum Ario in Synodo Nicæna. T. 3. p. 205.

Ad Jovinianum. T. I. pag. 778.

Liber de titulis ſive inſcriptionibus Pſalmorum. T. I. p. 981. 1287.

Commentariorum in Pſalmos bona pars.

In Eccleſiaſten & Cantica Canticorum. Phot. Cod. 139.

In Cantica Moſis & Mariæ ſororis, MS. in Bibl. Ambroſ. vide T. I. p. 1006. & 1008.

In Matthæum. T. I. p. 1266. ſeq. 1289. & ſupplement. p. 24.

In Lucam. Vide ſupplement. p. 42.

In Joannem. Meminit Thomas Aquinas, notante Clariſſ. Caveo.

Sermones Conſolatorii ad virgines T. 3. p. 110 ex Theodoriti II. 4. Hiſt.

Synodicon. T. I. p. 716. ex Socratis lib. I. c. 13. Hiſt. Nomina Epiſcoporum qui Concilio Nicæno interfuere in Synodico illo lecta olim à Socrate, leguntur etiam hodie in Athanaſii Epiſtola ad Ægyptios & Africanos, inſerta Apologiæ contra Arianos quæ ſecunda vulgo dicitur.

Epiſtolæ variæ de quibus Photius Cod. 32. teſtatus illis additam fuiſſe Apologiam pro fuga, quæ exſtat. Exſtant & aliæ Athanaſii Epiſtolæ, ſed plures interciderunt, ut *ad Eupſychium* de qua T. I. pag. 1287. 1293.

1293. *ad Rufinianum*, Act. 1. Synodi II. Nicænæ & *Epistolæ festales*, quarum ad quadraginta octo olim numeratæ fuerunt. Vide Montfauconi prolegomena ad Cosmam Indopleustem cap. 6. & T. 1. Athanas. p. 968. Et *Epistola Canonica*, ut de qua T. 3. pag. 125. ex Balsamone ad Can. 27. Carthag.

Homiliæ variæ &c.

IX. S. EPHRAIM Nisibenus, Syrus, Jacobi Nisibeni discipulus, Diaconus, atq; si auctori Prædestinati hæres. 57. & Menologio Græcor. 28. Jan. fides, etiam presbyter Edessenus, A. C. 375. denatus, vir ardore pietatis & sacra eloquentia insignis de quo Acta Sanctor. T. 1. Febr. pag. 49. sqq. S. Chrysostomus sermone de falsis Prophetis T. 6. pag. 401. * Palladius Lausiaca p. 113. Sozomenus III. 16. & quæ ex Greg. Nysseno, a) Amphilochio atque aliis præfixa Operibus Ephræmi sunt ab Gerardo Vossio: Metaphrastes item atque Anonymus in Ephraimi vita, qui Græcæ editioni Oxonienſi Ephræmi subjiciuntur:

Σίρων

* Elogium quod Chrysostomus sive Jo. Nestorius Ephraimo tribuit, quia insigne est, adscribendum putavi: Πῶ εὐσέβεια ἡ συνοδία τ̃ ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διαδοχή; πῶ ἰγνάτιος τὸ θε͂ου ὀνειδήριον; πῶ ὁ Διονύσιος ὁ περίφημος καὶ ἱερώνυμος; πῶ Ἱππόλυτος ὁ γλυκύτατος καὶ εὐσέβατος; πῶ Βασίλειος ὁ μέγας καὶ μικρὸς δεῖ τῶν Ἀποστόλων ἰσόρροπος, πῶ Ἀθανάσιος ὁ ἅγιος καὶ πλουσιόκτητος τῶν ἀρετῶν; πῶ Γρηγόριος ὁ δεύτερος θεολόγος καὶ ἀήττητος προμάχης, καὶ ὁ τότε συνώνυμος; πῶ Ἔφραὶμ ὁ πολὺς ἡ θεόγραμμυθία τῶν ἀθυμούντων, ἡ παιδαγωγία τῶν νέων, ἡ χειραγωγία τῶν μετανοούντων, ἡ κατὰ αἱρετικῶν ῥομφαία, τὸ δοχεῖον τ̃ πνεύματος; *ubi Ephraim ille magnus obtrectantium excitator, afflictorum consolator, juventutis disciplinæ instructor atque excitator, dux pœnitentium, framea acutissima adversus Hæreticos, & Spiritus S. habitaculum?*

a) Greg. Nysseni ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον πατέρα ἐφραίμ. T. 2. Opp. pag. 1027. Amphilochii comparatio inter Basilium M. & Ephraimem. Confer quas laudat W. E. Tenzelius diss. de Ephraim Syro. Amstad. 1685. & in diss. selectis recusis. Tillemontius tomo VIII. Memor. Hist. Eccles. Mich. Hoyerus monachus Augustinianus lib. de vita S. Ephræmi, Duac. 1640. 12. Jo. Morinus de sacris Ecclesiæ ordinationibus pag. 490. &c. Etiam ab Eusebio Pamphili memoratum Ephraimum scripsit Photius Cod. 196. sed Eusebium pro Sozomeno nominasse conjicit Cotelerius ad T. 3. monument. Eccles. Græc. pag. 536 licet Eusebius etiam meminisse Ephræmi potuit, si audimus subscriptionem Græcam antiqui MS. CPolitani apud Vossium pag. 813. quo S. Ephræmi dicitur ἠσκῆσθαι ἐν ταῖς ἡμέραις τ̃ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ πρώτου βασιλέως, ἡκμάσαι τ̃ μέχρι τ̃ βασιλείας τ̃ Οὐάλεντος, ὑφ' ὃν καὶ ἐτελειώθη.

Σύρων ὃ παιδες φασὶν υπὲρ τὰς χιλιάδας λόγων αυτὸν ἀναγράψαι. Phot. Cod. 169. *Multa Syro ſermone compoſuit*, inquit Hieronymus c. 115. Catalogi, & *ad tantam venit claritudinem, ut poſt lectionem Scripturarum publice in quibuſdam Eccleſiis ejus ſcripta recitarentur.* Andreas Maſius præf. ad Moſen Barcepham de paradiſo, qui Ephraimum non ſemel laudat; *Mihi doctor meus Syrus ſæpe ſolebat dicere nullius alterius Scriptoris plura præſantioraq́ de rebus ſacris volumina apud Syros ferri quam Ephræmi, ut mihi cum Auguſtino noſtro conferendus videretur* ἐν τῇγε πολυγραφίᾳ. Univerſos S. Scripturæ libros ἀκριβῶς ἑρμηνεῦσαι πρὸς λέξιν illorumq́ abditos ſenſus lumine ſpiritus illuſtraſſe teſtatur Nyſſenus in ejus vita p. 1033. (T. 2. Pariſ. 1615.) Ex his *Commentarios in Geneſin & Exodum* cum 52. *homiliis* Syriaco ſermone nactus eſt D. Robertus Huntingtonus, ut ex ejus Epiſtolis pag. 8. & 10. apparet. Hebedjeſu in Catalogo librorum Chaldæorum n. 60. *Ephræm Magnus*, inquit, *qui Propheta Syrorum* (& εἰκουμενικὸς διδάσκαλος.) *cognominatus eſt, edidit commentarios in libros Geneſios, Exodi, Sacerdotum ſive Levitici, Joſuæ filii Nun, Judicum, Samuelis, libros Regum, Davidis, Iſaiæ, Duodecim & Jeremiæ, Ezechielis & beati Danielis. Extant etiam ejus libri & Epiſtolæ de fide Eccleſiæ atque ejusdem Orationes metricæ* (τριακοσίας μυριάδας ἐπῶν memorat Sozomenus III. 16. adde de Hymnis ejus Theodoritum IV. 29. Hiſt. Morinum de ſacris Eccleſiæ Ordinationibus p. 419. 490.) *adhortationes, cantica, officia defunctorum omnia, appoſitiones Alphabeti,* b) *diſputationes cum Judæis, nec non adverſus Manichæum, Bardaiſanem, Marcionem & Ophitas, demum diſſolutio impietatis Juliani.* Servantur nonnulla Ephræmi lingua Syriaca etiam in Bibliothecis Angliæ, & jam pridem Jacobus Golius ex Oriente ſcripta Ephræmi non pauca in Belgium ſecum attulit, & Uſſerius Ephræmum *de ſapientiæ amore* & alia ejus Syriace ſcripta Lugdunum Batavor. transmiſit è quibus nonnulla punctis animaſſe vocalibus & latine vertiſſe ſe teſtatur *Lud. de Dieu* præf. ad Comment. in Acta Apoſtolor. Confer W. E. Tenzelii & μαχαίτου diſſ. ſelect. pag. 289. ſq. *Inſtitutio Ephræmi ad Monachos* exſtat Syriace MS. in Bibl. Cæſarea ut notavit Lambecius T. 1. p. 171. Habui & ipſe unam alteramque Homiliam Ephræmi Syriaca lingva deſcriptam ex Codice Bibl. Bodlejanæ quam mecum & haud paucas Græcas communicavit doctiſſimus vir qui Oxoniæ è MS. Codd. deſcripſit Jo. Adolphus Hofman-

b) Punctorum vocalium inventionem litteris Syriacis apponi ſolitam Ephræmo Syri tribuunt Vide Abr. Ecchellenſis notas ad Ebed Jesu Catalogum. Negat tamen illum inventorem Jo. Morinus lib. 2. Exerc. Bibl. 18. c. 9. pag. 547. ſeq.

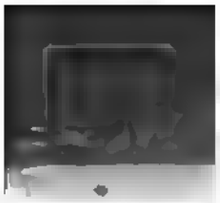

Hoffmannus, Plonnensis. Illas ego Syriace & Latine ut ederentur misi Lipsiam ad Rev. D. Godfridum Olearium, neque ingratum spero fore viris eruditis videre, quatenus Syriaca versio sacrorum librorum præcipue N. T. distet ab illa c) qua S. Ephraimus usus est. *Precationes binas* Ephræmi habes in Severi Alex. sive Antiocheni potius libello de ritibus baptismi & sacræ Synaxis, quem Syriace & Latine edidit Guido Fabricius Boderianus Antwerp. 1572. 4. p. 127. seq. Bardesanis hæresin ab Ephraimo Syro confutatam testatur Theodoritus 1. de hæreticis fabulis.

X. *Græca* versio antiqua scriptorum non paucorum Ephræmi, luculentis & majoribus theatri Scheldoniani typis A. 1709. fol. in lucem edita est Oxonii ex Cod. MS. Bodlejanis curante V. C. *Eduardo Thwaites*, quam editionem quia latina versione destituitur, ita recensebo, ut illis Homiliis & scriptis quæ latine etiam exstant, paginas adscribam latinæ versionis *Gerardi Vossii*, Præpositi Tungrensis, ex editione quæ ad manus mihi est Colonienſi A. 1603. fol.

Gr. pag. 1. περὶ αἱρετῶν καὶ κακιῶν *de virtutibus & vitiis*. Lat. T. 1. pag. 25. ad Monachos Mesebenos directum hunc librum testatur Photius Cod. 169. Verterat ante Vossium *Franciscus Zinus*.

12. ἐλεγχόμενος αὐτὸς ὑπὸ ἑαυτοῦ καὶ ἐξομολογούμενος. *Reprehensus sui ipsius atque confessio* T. 1. pag. 68. Hæc primum locum occupavit inter λόγους Ephræmi undequinquaginta laudatos Photio.

15. πρὸς καθαίρεσιν ὑπερηφανίας. *ad eversionem superbiæ*. T. 1. pag. 88.

19. λόγος κατανυκτικός. *Sermo de compunctione animi*. T. 3. pag. 540.

28. λόγος ἀσκητικός. *Sermo Asceticus*. T. 3. p. 539.

46. πρὸς μίμησιν τῶν παροιμιῶν. *Ad imitationem proverbiorum*. T. 3. pag. 509.

47. περὶ φόβου. *De timore DEI*. T. 3. pag. 510.

76. πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐμπαθῶς διαγόντων καὶ τιμὰς ἁρπαζόντων, *ad eorum correctionem qui vitiose vivunt & honores appetunt*. T. 1. p. 92. Vertit & *Zinus*.

c) Andreas Mullerus pag. 27. seq. de versionibus Syriacis sacror. libror. recte non audet affirmare versionem Syriacam N. T quam hodie habemus illam ipsam esse in quam Ephraim Syrus & Jacobus Nisibensis olim commentati sunt.

Gr. pag. 82. ἔλεγχος αὐτοῦ καὶ ἐξομολόγησις. *Confessio & sui ipsius reprehensio* Lat. T. 3. pag. 599. Incipit: ἐν πολλοῖς ὑμῶν ἀδελφοὶ δοκῶν χρησιμεύειν. Vertit idem *Zinus*.

100, περὶ τῶν παθῶν. *De passionibus* sive *perturbationibus animi* T. I. p. 130.

102. περὶ μετανοίας *de pœnitentia*. T. I. pag. 144.

106. περὶ κατανύξεως *de compunctione*. T. I. pag. 138.

*110. λόγος κατανυκτικὸς. Incipit: ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὄρθρου λίαν ἀναστὰς, ἐπορευόμην ἐγὼ σὺν τοῖς.

112. λόγος ἕτερος κατανυκτικός. *Sermo alius de compunctione.* T. I. p. 135.

*115. λόγος σωφρονετικός. Incipit: πρόσεχε σεαυτῷ, ὦ νεότης, ποθοῦσα ἀσκῆσαι, μήποθε παρέλθωσιν.

119. εἰς πατέρας τελειωθέντας. *In sanctos Patres qui temporibus suis consummati sunt.* Tom. 3. pag. 766.

122. λόγος ἕτερος εἰς πατέρας τελειωθέντας. *Sermo alius in sanctos Patres suo tempore defunctos.* T. 3. pag. 769.

125. Τοῦ αὐτοῦ λόγου τετρασύλλαβα ἤτοι μέτρον. *Ex eodem sermone tetrasyllaba Oratio, sive metrum.* T. 3. pag. 772.

126. λόγος ἑπτασύλλαβος ἤτοι μέτρον. *Sermo Heptasyllabus sive aliud metrum.* T. 3. p. 773.

127. περὶ φόβου ψυχῶν. *De timore animi* T. I. p. 66. Vertit ante Vossium *Zinus*.

129. εὐχὴ ἐκ τοῦ ἁγίου Ἐφραὶμ διδασκαλίας *Precatio ex S. Ephræm Doctrina.* T. I. pag. 247. Vertit & *Zinus*,

130. ὑπομνηστικὸν, ἤτοι ἐπιστολή. *Admonitoria Oratio in formam Epistolæ.* T. 2. p. 275.

134. περὶ ψυχῆς ὅταν πειράζηται ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, πῶς ὀφείλει μετὰ δακρύων τῷ θεῷ προστρέχειν, *Quomodo anima cum lacrymis ad DEum recurrere debeat tentationis tempore.* T. I pag. 62.

135. ἐξομολόγησις ἤγουν προσευχὴ πρὸς θεόν. *Confessio sive precatio ad DEum.* T. I. p. 250.

136. εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, *in secundum adventum Domini nostri JESU CHRISTI.* T. I. pag. 239. Ephræmi λόγους de hoc argumento laudat Nyssenus pag. 1035.

Gr. pag. 140. περὶ ἀρετῆς πρὸς νεύσεως ἀσκητὴν κεφάλαια δ. *Adhortationes IV. de virtute ad Monachum novitium* Lat. T. 2. p. 280.

150. περὶ ἀρετῆς κεφάλαια δέκα. De virtute Capita decem. T. 2. pag. 293.

159. πρόσεχε σεαυτῷ· *Attende tibi ipsi* Capita XII. T. 2. p. 307.

176. ὅτι δ' δεῖ γελᾶν καὶ μεθυσκεσθαι, ἀλλὰ κλαίειν καὶ πενθεῖν ἑαυτούς. *Non esse ridendum neque gloriandum, sed lugendum & plorandum nosmet ipsos.* T. 1. pag. 104. Laudat Photius Cod. 169.

179. συμβουλία περὶ πνευματικῆς βίου πρὸς νεόφυτον ἄρχοντα, *Consilium de vita spirituali ad novum Abbatem*, Capita XCVI. T. 1. pag. 47. Vertit ante Vossium *Zinus*.

191. μακαρισμοί. *Beatitudines.* T. 1. pag. 168. Vertit idem *Zinus*.

196. μακαρισμοὶ ἕτεροι. *Beatitudines aliæ.* T. 1. pag. 173. Vertit idem *Zinus*.

200. κεφαλαῖ ἑκατόν. Ἐρώτησις πῶς κτᾶταί τις τὴν ταπεινοφροσύνην. *Capitacentum. Quæstio de modo acquirendæ humilitatis.* T. 2. pag. 446. Laudat Nyssenus pag. 1035. Meminit & Photius Cod. 169.

220. εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Ἀβραμίου. *De vita B. Abraamii Eremitæ.* T. 3. p. 749.

Adde in notis pag. 450. περὶ τῆς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ Μαρίας *de Maria nepte Abramii* T. 3. p. 755.

234. εἰς τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ. *de laudibus Josephi Patriarchæ.* lat. T. 3. p. 632.

247. εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος. *In transfigurationem Salvatoris.* T. 3. p. 686.

253. περὶ κρίσεως καὶ κατανύξεως *de judicio extremo & de compunctione.* T. 1. p. 233.

257. περὶ ὀρθοῦ βίου *de recta vita*, Capita XC. T. 1. p. 40.

264. Λόγοι πανηγυρικοὶ πρὸς ἀσκητάς. *Adhortationes quinquaquaginta ad Monachos.* T. 2. p. 334.

343. Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωάννην μοναζοντα περὶ ὑπομονῆς &c. *Epistola ad Johannem Monachum de patientia*, &c. T. 2. p. 271.

* 347. εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Incipit: ἀδελ-

ἀδελφοί μου φιλόχριστοι, ἀκούσατε περὶ τῆς δευτέρας καὶ φοβερᾶς παρουσίας.

Gr. pag. 359. εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, καὶ περὶ συντελείας, καὶ εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Ἀντιχρίστου. Lat. *in adventum Domini, & de ſæculi conſummatione & adventu Anti-Chriſti.* T. I. p. 219.

365. Διαθήκη. *Teſtamentum.* T. 3. p. 785. Vertit & *Julius Clemens*, cujus interpretatio exſtat apud Surium Cal. Febr. Ad verba hujus teſtamenti p. 366. ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ μου ὁ κατηράσάμην, reſpicit Nyſſenus in vita Ephræmi p. 1033. & pag. 1039. ad verba teſtamenti pag. 367. οὐκ ὑπῆρχε τῷ Ἐφραὶμ βαλάντιον &c. 368. μὴ ἐγκωμάσητε, μὴ μὲ πολυτελεῖ ἐνθάψητε ἱματισμῷ &c. & quæ p. 1045. ſq. de viro qui pretioſa veſte corpus Ephræmi tegere volebat. Confer teſtamentum pag. 369. edit. Græcæ.

376. Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν, καὶ εἰς δευτέραν παρουσίαν καὶ περὶ ἀγάπης καὶ ἐλεημοσύνης. *In pretioſam & vivificam Crucem Domini, & in ſecundum Ejus Adventum, & de charitate atque eleemoſyna.* T. 3. p. 699. Græce ex Codice Bavarico hanc Homiliam primus ediderat & latinam verſionem ſuam addiderat *Greſerus* T. 2. de Cruce pag. 472.

384. λόγος κατὰ αἱρετικῶν, ἐν ᾧ καὶ ἀπόδειξις ἐκ φανερῶν ὑποδειγμάτων ὅτε μαργαρίτου καὶ τῶν λοιπῶν σωμάτων τὸ πιστὸν, ὅτι δίκα τῶν Φυσικῶν νόμων ἡ ἁγία Θεοτόκος τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν ἐπὶ σωτηρίας τοῦ κόσμου καὶ σωμάτων ἔλαβε καὶ ἐκύησε. *Sermo contra hæreticos, de margarita pretioſa.* T. 3. p. 664.

* 398. περὶ γλωσσαλγίας καὶ παθῶν. Incipit: λεπρὰ γέγονεν ἡ χεὶρ ἡ Μαριὰμ, ἵνα καθαιρωθῇ. Ejusdem argumenti ſed diverſa homilia latine exſtat T. I. p. 97.

399. Ἐγκώμιον εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον. *Magni Baſilii Cæſareæ Epiſcopi Encomium* T. 3. p. 722. Baſilio d) adhuc ſuperſtite ſcriptum. Confer Acta Sanctor. T. I. Febr. p. 51. & T. 2 Junii pag. 809. Baronium ad Martyrolog. Rom. 14. Junii. Hoc Encomium è Codice Regio Græce

d) Obiit S. Baſilius A. C. 379. Hic Homil. 2. in Hexaem. pag. 24. teſtatus ſe à Syro quodam de vi vocabuli *mera'hepheth* Gen. 1. 2. pro σωμάτων καὶ ἐζωογόνει edoctum Ephraimum utique intelligere videtur.

Græce primus ediderat *Cotelerius* T. 3. monumentor. Eccles. Græcæ p. 54. additâ latina ſua verſione.

Gr. pag. 405. εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἁμαρτωλὸν τὴν ἀλείψασαν τὸν Κύριον μύρῳ. *In mulierem peccatricem quæ Dominum unxit.* Lat. T. 3. p. 738.

411. Ἐγκώμιον εἰς τὰς ἁγίας μυροφόρους τὰς ἐν τῷ μνήματι μαρτυρησάσας. *In gloriosas myrrophoras quæ in monumento passæ martyrium* T. 3. p. 740. Nonnulla Ephraimi post Vossium atque integra alia hanc homiliam ex Græcis Codicibus de integro vertit *Franciscus Combefisius* in Bibl. Concionatoria, quantâ placet viâ.

415. εἰς τὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ. *In Abrahamum & Isaacum.* T. 3. p. 624.

* 419. περὶ τῆς Κύρας Σαλῆς. De Iſidora ſimplici in Tabenuſiotico Thebaidis Monaſterio. Incipit: ἐν τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ τῶν γυναικῶν γέγονε πάλαι τις.

420. Λόγος εἰς τὸν Προφήτην Δανιὴλ, καὶ εἰς τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας, καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστι, σωθῆναι δ' ὀφείλομεν. *In S. Danielem Prophetam & tres pueros, & in eos qui dicunt, quia tempora mala sunt, ideo salvari nequimus.* T. 3. p. 648.

* 422. περὶ τῶν ἐσχάτων λογισμῶν. Incipit: Γίνωσκε, τέκνον, ὅτι ἐσχάτῳ εἰσὶν λογισμοὶ πάντες οἱ τῶν κακῶν ἐνεργοῦντες.

* 423. περὶ τοῦ τέλειον εἶναι τὸν μοναχόν. Incipit: εἰς μάχην ἀναγκαῖον μὴ γίνε κατ' αὐτῶν εἰς ἀταξίαν πολίτευσιν.

* ibid. περὶ τῶν ἐμφυσημάτων. Incipit: ἀτυφώθη ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι, ὡς δεσμὸς φυσικὸς ἀναδιδάσκων.

424. περὶ ὑπομονῆς *de patientia* T. 1. p. 153.

428. περὶ μακαρισμοῦ καὶ τῶν λοιδορησάντων δι' ἐκείνην τὴν ἡμέραν T. 1. pag. 177. Vertit & *Zinus.*

229. περὶ πίστεως *de fide* T. 1. pag. 80.

* In notis pag. 455-462. λόγος περὶ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ μετανοίας (al. κρίσεως καὶ ἀναστάσεως) καὶ ἀγάπης * καὶ εἰς τὴν δυσῶδεαν πανωλεθρίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Incipit: ἀδελφοὶ πάντες πρέπει ἡμᾶς μεριμνᾶν τὸν ἀνυπόκριτον ἀγάπην. Sequuntur pag. 459. seq. ἀπιστίαι καὶ ἀπιστίαι de extremo judicio, quæ latine occurrunt apud Voſſ. pag. 185. ſeq. 188. ſeq.

XI. Nunc referre placet quæ Gerardus Vossius latine edidit, Græce necdum vulgata. Sunt autem hæc:

T. 1. pag. 1, *De Sacerdotio.* Incipit: *o miraculum stupendum.* Hic λόγος περὶ ἱερωσύνης Græce exstat in MS. Opusculorum S. Ephræmi in Bibl. Patrum Congregat. Oratorii Paris.

4. *Ad quem pertineat dictum Apostoli* 1. Cor. VII. *melius est nubere quam uri.* Incipit: *Apostolum audi dicentem.*

6. *Apologia ad fratrem quendam de Heli sacerdote.* Incipit: *Cum Scriptum de Heli sacerdote attestatur.* Hic inter XLIX. Ephræmi λόγους Photio Cod. 169. lectos fuit quadragesimus secundus ὡς δίκαιος πέπονθεν ἡλὶ ὁ ἐν τῷ νόμῳ ἱερεὺς, πρὸς τὸν περὶ αὐτῷ ἐπιδικασάμενον.

9. *De festis diebus & de dignitate divinorum Mysteriorum.* Incipit: *Saltem ne prorsus infructuosi inveniamur.*

10. *De charitate.* * Incipit: *Bene ait Dominus, quoniam onus meum leve est.* Græce in MS. Vindob. Vide Lambec. T. 3. p. 108.

13. *Encomium in Psalmos.* Incipit: *Et hæc quidem ac his plura de charitate.* Græce in eodem MS. Vindob.

14. *De omnido DEUM* sive *de oratione.* Incipit: *vere beatum est non peccare.*

15. *De amore pauperum.* Incipit; *Huc agite ergo fratres charissimi.*

17. *De jejunio.* Incipit: *Esto studiosus paupertatis CHRISTI, ut in cœlesti patria ejus divinitate diteris.* Græce in MS. Vindob.

18. *Quomodo intelligendum illud Matth. XXIV. Duo erunt in agro* &c. Incipit: *Audisti quod duo erunt in agro.*

Ibid. *De his quæ præsens hæc nostra vita in se continet.* incipit: *Cogitemus fratres.* Græce in MS. Vindob.

19. *De mansionibus beatis.* Incipit: *Salvator noster mansiones multas.*

20. *De locis beatis.* Incipit: *Hæc ipsa præcepta complentes.*

21. *De non sufficiendis rebus hisce momentaneis & in Psal. LXXII.* Incipit: *Cum mens nostra ad lubricitatem sit prona.*

23. Ode

* Λόγος Ephræmi περὶ ἀγάπης laudat Nyssenus de Ephræmo p. 1035.

T. I. pag. 23. *Ode optime fluens, in eos qui quotidie peccant & quotidie pœnitentiam agunt.* Incipit: *Quousque ô amice inimicum sustines.* Græce in MS. Vindob. Lambec. T. 3. pag. 106.

59. *De non fœminibus proximis, & de recta vitæ ratione.* Incipit: *Non decet eos qui ad pietatis studium accedunt.*

61. *De vera atque perfecta renunciatione.* Incipit: *qui vitam quietam excolit.*

71. *Adhortatio ad pietatem.* Incipit: *Charissime, Divina gratia Christianus es.*

73. *Sermo ad pietatem bonaque opera CHRISTI athletam exercens.* Incipit: *Qui se vere Domino consecrare cupiunt.* Græce in MS. Vindob. Lambec. T. 3. p. 107.

76. *De divina gratia.* Incipit: *Enitere ut Divinam gratiam jugiter in mente tua habeas.* Vertit ante Vossium *Zinus.*

85. *Adversus eos qui dicunt terræ motus à terræ inflatione fieri.* Incipit: *Dicite nobis qui vestro è pectore verba depromitis.*

86. *Ne decipiamur Gentilium erroribus.* Incipit: *Adjiciam autem & hoc dictis, Mortalitate glisscente in urbe CPoli.*

97. *de morbo linguæ & aliis vitiis.* Incipit: *Diversæ in cunctis hominibus sparsa reperiuntur cupiditates.* Vertit & *Zinus.*

107. *Quod ludicris rebus abstinendum sit Christianis.* Incipit: *In rebus ludicris non esse tempus à Christianis consumendum omnes novimus.*

110. *De iis qui animat ad pudicitiam pelliciunt dicuntque nihil mali esse.* Incipit: *Ad Prophetam Ezechielem Dixit DEus.*

115. *De abstinendo à cupiditatibus carnalibus, & de certamine ac de multa fecuritate ad fratrem qui exciderat.* Incipit: *Qui in Medicorum curantur officinis.*

117. *De abstinendo ab omni consuetudine pernicioſa & de continentia, Atque an bonum sit de aliorum rebus curiosum esse?* Incipit: *Bonum est unumquemque sibi attendere.*

120. *Adversus improbas mulieres.* Incipit: *Nulla par fera improba ac maledica fœmina.*

123. *An-*

T. I. pag. 123. *Antirrheticon sive controversia de virginitate & continentia.* Incipit: *fratrem sive sororem aggrediens Dæmon improbus.* Verterat ante Vossium *Zinus.*

125. *De castitate,* Incipit: *Castitatem, dilecte frater, palmæ similem existima.* Verterat idem *Zinus.*

126. *De virginitate.* Incipit: *De virginitate & animæ sanctificatione* &c. Nyssenus de S. Ephræmo pag. 1035. τὶς τοῦς περὶ παρθενίας προσομιλήσας ἀχ ἁγνὸν ἑαυτὸν ψυχῇ τε καὶ σώματι θεῷ ἀγονίσεται προστήσας.

133. *De compunctione.* Incipit: *Edessena ex urbe benedicta.* Vertit ante Vossium *Zinus.*

141. *De compunctione & salute animæ.* Incipit: *Venite omnes fratres bonum à me peccatore Ephræm consilium accipite.* Convenit ex parte quæ p. 233. sequitur & Græcè in MS. Cæsareo occurrit. Vide Lambec. T. 3. p. 108.

148. *De pœnitentia & confessione.* Incipit: *Discamus o peccatores quid sit misericordia.* Verterat & *Zinus.*

150, *De pœnitentia & confessione.* Incipit: *Ne ergo vano percellamur timore.*

ibid. *De pœnitentia & patientia.* Incipit: *Quis obsecro secum cogitans.*

157. *Sermo adhortatorius de patientia & compunctione:* Incipit: *Creator noster DEUS.*

161. *De patientia, & consummatione seculi ac secundo adventu Domini.* Incipit: *Illustris est vita justorum.* In quodam MS. Vaticano refertur ad S. Chrysostomum.

179-185. *Aliquot interrogationes ac responsiones.* Incipiunt: *Quomodo blasphematur DEUS?* Græce in MS. Cæsareo. T. 3. Lambec. p. 108.

187. *De abrenunciatione in S. baptismo facta & de variis inferni tormentis.* Incipit: *Abrenunciatio quam in baptismo facimus.*

197. *De recordatione mortis, & de virtute ac divitiis.* Incipit: *Morem oportet gerere illi qui dicit, consolamini invicem & ædificate alterum.*

200. *De resurrectione mortuorum.* Incipit: *Quid sibi vult sermo ille scriptus, nihil intuilimus in mundum.*

214. *Ad-*

T. 1. pag. 214. *Adversus illos qui dicunt resurrectionem mortuorum non esse.* Incipit: *cum Ethnicis sentis.*

228. *De iis quæ post crucis apparitionem in judicio revelanda sunt.* Incipit: *Audistis charissimi.*

231. *De judicio & retributione.* Incipit: *Adeste fratres mei omnes, & me Ephrem* &c. Græce in MS. Vindob. Lambec. T. 3. p. 106. num. decimo sexto.

242. *De futuro judicio.* Incipit: *Si quando peccatum aliquod perpetraturus sis.*

245. *Threni sive lamentationes de divina retributione.* Incipit: *immensam atque ineffabilem DEI benignitatem cernis, anima mea.* Græce in MS. Vindob. Lambec. T. 3. p. 105.

247. *De die judicii, threnus.* Incipit: *exquisitum judicium æquissimi judicis.*

Ibid. *Alia lamentatio ex S. Ephræmi Doctrina.* Incipit: *Recordatus sum diei illius, atque contremui.*

248. *Alia lamentatio ad Animam negligentem.* Incipit: *Anima obsecro ne concidas.*

249. *Pia animæ pœnitentis & ad DEUM recurrentis precatio ex doctrina S. Ephræm.* Incipit: *Hei mihi, hei mihi, maximis peccatis prægravato.*

p. 252. *Oratio ad Deum.* Incipit: *DEUS juste & laudabilis.* Additæ ibidem aliæ precationes ex variis Ephræmi homiliis editis excerptæ.

T. 2. præmittuntur *variæ S. Ephræmi sententiæ* ex ejus vita & collationibus SS. antiquorum Patrum selectæ. Confer *Apophthegmata Ephræmi* quæ Græce & latine dedit Cotelerius T. 1. monument. Eccles. Græcæ p. 431. sq.

p. 261. *Narratio ad Monachos de sua conversione.* Incipit: *S. Abbas Ephræm accedentibus ad ipsum fratribus de seipso utilitatis caussa enarravit.* Propter hoc ipsum exordium Natalis Alex. Hist. Eccles. Sec. IV. f. 136. facile ait se adduci ut hoc scriptum Ephræmi non esse credat.

267. *Canticum spirituale in laudem & amorem doctrinæ ac Sapientiæ.* Ex Syriaco traductum. Incipit: *Largire o DEUS doctrinam amanti doctrinam.*

T. 2. p. 468. *De Monachis ac de turture.* Incipit: *turturi viduato comparavit te seculo abdicatum Prophetа o Monache.*

470. *De perfectione qua præditum esse decet Monachum.* Incipit: *Anno præterito ad me accessere quidam.*

479. *De panoplia spiritali ad religiosos ac Monachos.* Incipit: *Panopliam ejusmodi possidere debet.*

483. *De agone spirituali.* Incipit: *in luctaminibus hujus sæculi.* Antiqua latina versio edita in Clariss. Zaccagnii monumentis Ecclesiæ Veteris p. 114.

487. *Sermo Ascetucus & exhortatorius ad fratres.* Incipit: *Fratres, adsvescamus benedictionibus.* Græce in MS. Vindob. Lambec. T. 3. p. 105.

493. *Sermo paræneticus de secundo Domini adventu.* Incipit: *Resipiscamus & pœnitentiam agamus, fratres.*

T. 3. p. 561-584. *Sermo* sive *liber de pœnitentia.* Incipit: *Pœnitentia fertilis est fructus.*

617. *De universali resurrectione & extremo judicio.* Incipit: *Gloria omnipotenti DEO, qui os nostrum* &c. Antiqua versio latina edita à Zaccagnio p. 106.

621. *Pia & humilis ad DEUM oratio.* Incipit: *Hei mihi, hei mihi Domine, tanta sunt vitia atque peccata mea.*

623. *In Noë & de continentia* &c. Incipit: *nonnullos à maligno draconе capi errantes.*

629. *In Lothum, & de tranquillitate ac securitate.* Incipit: *Cum homines voluptatibus dediti cor suum* &c.

650. *In Jonam Prophetam & de pœnitentia Ninevitarum.* Incipit: *Jonas Hebræus ex mari reversus.*

661. *In S. Heliam Prophetam, & in viduam Sareptanam.* Incipit: *Silentium præbete mihi, o fratres.*

678. *Adversus eos qui Filii DEI naturam curiose scrutari nituntur.* Incipit: *Rex cœlestis, immortalis Dominus.*

692. *De passione Salvatoris nostri JESU CHRISTI,* Incipit: *Eloqui pertimesco, & lingua insu[illegible]emo* &c.

697. *Threni S. Virginis Matris Mariæ super passione Domini.* Incipit: *Stans juxta crucem pura & immaculata Virgo.*

705. *De S. DEI genitricis Virginis Mariæ laudibus.* Incipit: *Inviolata integra planeque pura ac casta Virgo.*

708. *Ad*

T. 3. p. 708. *Ad S. DEI genitricem Oratio.* Incipit: *Immaculatam & intemeratam, incorruptam & prorſus pudicam.*

727. *Encomium in SS. quadraginta Sebaſtenos Martyres* qui ſub Licinio paſſi ſunt. Incipit: *Imaginem SS. Martyrum deſcribere cupio.* Confer Lambec. T. IV. p. 74. Surium & Acta Sanctor. IX. Martii, & Combefiſii Bibl. Concionatoriam Tomo VIII.

744. *Sermo de laudibus SS. CHRISTI Martyrum.* Incipit: *Imperitus & inſipiens horridus & incultus pictor.*

761. *De S. Juliano Monacho & Anachoreta Edeſſeno.* Incipit: *Optimus hic atque fortiſſimus inter pietatis pugiles.* Confer de hoc Juliano Acta Sanctor. IX. Junii T. 2. pag 175. ſeq. Meminit hujus vitæ ab Ephræmo ſcriptæ Sozomenus.

775. *Sermo in eos qui in CHRISTO obdormierunt & de vanitate hujus vitæ.* Incipit: *quidam hodie, charissimi, ſerio ſedulog, ſimul hic congregati ſumus.*

Hæc latine Voſſius Tungrenſis, MSS. Græcis Codicibus Vaticanis & Sfortiano atq; duobus Cryptæ ferratæ uſus, quorum unum à *Jona* quodam juſſu *Niconis* ſcriptum A. C. 531. ex ſubſcriptione ſibi perſuaſit in præf. & pag. 812. ſed in numero illo errorem eſſe notat Bernardus de Montfaucon V. C. in Palæographia Græca pag. 48. Meminit is p. 78. etiam Colbertini Codicis, quemadmodum Codicem qui in Bibl. Patrum Oratorii exſtat, laudat Richardus Simon T. 2. Epiſtolarum Gallice editarum Epiſt. 14. pag. 82. & notis ad Gabrielem Philadelphienſem pag. 286. Codices Regios Labbeus in Bibl. nova MSS. nec dubium ex Cæſarianis MSS. de quibus Lambecius T. 1. pag. 117. ſeq. T. 3. pag. 104. ſeq. & T. 4. atque 5. pluribus locis itemque T. 8. plura poſſe Græce proferri quæ Voſſius tantum latine extulit, nonnulla etiam quæ ab illo plane ſunt prætermiſſa, ut T. 4. Lambec. pag. 170. memoratur S. Ephræmi λόγος περὶ τῆς ἀνεξικάκιας καὶ μακροθυμίας δαίμονος. Incipit: πατέρες καὶ ἀδελφοὶ ἀκούσατε, πολλάκις γὰρ ἐχθρὸς ὑποβάλλει τῷ ἀνθρώπῳ, λέγων, ἀκριβὴν πάντες ὁδὸς, ἀπόλαυε τῶν ἐπιθυμιῶν σου. Illud quidem *de Spiritu S.* volumen quod Græce evolviſſe ſe teſtatur S. Hieronymus, & animum ſublimis ingenii etiam in translatione cognoviſſe, cap. 115. de S. E. nusquam hodie exſtat quod ſciam, neque illa εἰς τὸν ἅγιον δογματικὰ quæ allegat Syncellus pag. 15. & Syra lingua legiſſe Moſes Mar-

denus videtur. *Græcorum quanta foret utilitas*, inquit Combefisius in Bibl. Concionatoria, *vel pauca illa prodent quæ Græcum nactus Codicem interpretatione nova post Vossium repræsentavi. Ea mente ac sensu Gallie clerus ad Comitia generalia ex more congregatus JOANNI AUBERTO Collegii Laudunensis Præpositq pro ipsius quo fungebatur ejusdem Cleri Interpretis munere jusserat ut Ephræmi sanctissimi opera utraque lingua vulgaret. Cœpta editio Vitreanis typis, nec ultra sexaginta folia perducta, cum segnius agenti Auberto mors incidit, atque illius irritum conatum fecit.* Ad illam editionem perficiendam nomine cleri Gallicani Vaticanos Codices expetenti Abbati cuidam, usum eorum negatum legas in Tillemontii memoriis Hist. Eccles. Tomo VIII. p. 750. Laudandus sane Vossius Tungrensis quod tot pia præclari Doctoris opuscula undique collegit & versione atque scholiis eruditis illustravit, etsi Græca simul ab eo edita multi eruditi optarunt; Cæterum notandum non omnia Vossium è Græcis vertisse, aut primum transtulisse, sed usum esse antiquioribus latinis quas in Bibliothecis reperit versionibus. Confer ejus scholia ad sermon. de transfiguratione Domini T. 3. p. 691. seq. tum etiam editis Ambrosii Camaldulensis (cujus præfationem quoque ad Cosmum Medicem sua ad Pontificem Sixtum V. Epistola imitatus est, ut notatum Lambecio lib. 1. pag. 123.) & Petri Francisci Zini, Juliique Clementis. Quod vero Ambrosii & Zini quorum versiones interpolavit ne meminisse quidem dignatus est, haud minus ideo reprehensionem virorum doctorum incurrit, quam quod partes in Codicibus quibus usus pro lubitu divulsit ac discerpsit. Antiqua versio latina duorum S. Ephræmi sermonum à Clariss. Viro *Laurentio Alexandro Zaccagnio* * edita è Codicibus Vaticano & Casanatensi illa ipsa est, quam paucis interpolatam Vossius pap. 617. & 483. exhibuerat, ut conferenti apparebit. Atq; ante aliquot sæcula jam sermones varios S. Ephræmi latine fuisse translatos constat vel ex *Vincentio Bellovacensi* qui XV. 87. speculi Hist. refert se legisse S. Ephræmi *opuscula de pœnitentia, de luctaminibus sæculi, de compunctione cordis, de beatitudine animæ, de resurrectione & de die judicii.* Eadem *Jo. Trithemius* commemorat, additque alia *de contritione cordis, de cogitationibus, de prædicatione dura, de celebratione dura & Planctu super Edessenam urbem.* Nam de Spiritu S. volumen ex Hieronymo repetitum non à Trithemio inspectum existimo, quia alioqui prima verba libri adjungere, ut in aliis fecit, non intermisisset.

Quæ

* In Collectaneis monumentorum Veterum Ecclesiæ Græcæ, Rom. 1698. 4.

Quæ *Ambrosius Camaldulensis* vertit hæc sunt: 1. *De pœnitentia.* Incipit: *Dilectissimi, nihil sanctæ charitati præferamus, multa enim negligendo peccavimus diebus singulis & horis & momentis.* 2. *de charitate & extremo judicio.* 3. *de judicio & resurrectione.* 4. *de vita & exercitatione Monastica.* 5. *quod non oporteat videre sed flere & lugere.* 6. *ad animam negligentem.* 7. *ad Monachos de SS. Patribus qui illo tempore requieverunt.* 8. *de armatura Monachi & quod oporteat Monachum veluti militem in acie semper assistere.* 9. *de pœnitentia & conversione.* 10. *de secundo Domini adventu.* 11. *de timore DEI.* 12. *de angustia qua premitur anima cum ex pugna contra se hostis, infirmior fit.* 13. *de compunctione.* 14. *de passione Domini Salvatoris.* 15. *ad eos qui Filii naturam scrutari volunt.* 16. *de Antichristo.* 17. *de virginitate.* 18. *de laudibus Martyrum.* 19. *Laudatio S. Josephi Patriarchæ.* Prodierunt Argentorati typis Martini Schureri A. 1509. 4. & 1585. 8. Ex his Ephræmi sermonibus sunt quos *Gallice* dedit *Petrus Cuevetet.* Paris. 1520. sub titulo *la fleur de predication.* Germanice vero *Jo. Schwigerus, Magunt.* 1565. 8. Male sermones XXI. ex Ambrosii versione numerat Lambecius T. 1. p. 121. eumque secutus Warthonus appendice ad Cavei hist. literar. pag. 84. edit. Genevens. Unde fallitur etiam Tentzelius p. 281. diss. select. qui tamen eodem loco recte editionem Opusculorum Ephræmi Coloniensem A. 1547. 8. apud Novesium, alios quam ab Ambrosio translatos sermones complecti observat, in qua Vossius *sermonem de tumulatione*, incerto interprete legit.

Petrus Franciscus Zinus Canonicus Veronensis Venet. 1574. hæc à se Ephræmi opuscula latine versa in lucem edidit, plura etiam pollicitus: 1.) *De timore animi.* 2.) *Preces.* 3.) *De virtutibus & vitiis.* 4.) *De gratia DEI.* 5.) *de lingua morbo & cæteris vitiis.* 6.) *De compunctione.* 7.) *De pœnitentia & confessione.* 8) *Reprehensio sui ipsius atque confessio.* 9.) *De charitate.* Incipit: *Si tibi ea potestas concessa sit, frater charissime, ut omnibus linguis loquaris.* 10.) *De vita spirituali ad novum Abbatem capita XCIII.* 11.) *De exercitatione.* Incipit: *qui te ad virtutem ac pietatem exerces, attende tibi & cave ne dies tuos in rebus inanibus consumas.* 12.) *Eorum correctio qui cum vitiose vivant, honores petunt.* 13.) *De virginitate & castitate.* 14.) Alius sermo *de castitate.* 15.) *Beatitudines* LV. 16.) *Beatitudines aliæ.* 17.) *De recta vitæ ratione capita LXXXIX.* Incipiunt: *Si rectam vivendi rationem diligis, humilitatem amplectere.* 18.) *De beatitudine & miseria.* Nonnulla Ephræmi opuscula ex Zini interpretatione Dillingæ etiam prodiisse scribit

Simlerus, & ex eo Labbeus T. I. pag. 285. de S. E. Nimirum A. 1562. atque adeo ante editionem Venetam quam recensui. *Sunt enim mihi ad manus* (accuratissimi Ittigii verba sunt præf ad Librum de Bibliothecis Patrum p. LXXIII.) *divina quædam S. Ephræm opera è Græca lingua in latinam versa Petro Francisco Zino interprete, Dillingæ* 1562. *apud Sebaldum Mayer.* At enim Tentzelius p. 281. diss. select. negat quod Dillingana editio Zino debeatur, *quæ enim Dillingæ A.* 1563. *impressa mihique ad manus sunt, obstetricante* Jacobo Menchusio Belstano *lucem publicam adspexerunt, qui in dedicatione refert duos sibi ad manus fuisse antiquos Codices latinos MSS. ob Varias Lect. nonnihil discrepantes. Duabus quoque partibus absolvuntur opuscula Ephræmi ab ipso edita, prior constat libellis* quinque de tremendo die judicii & resurrectione universali, de jucunditate & gaudio supernorum civium & regni cœlorum, de munditia animæ & laudibus CHRISTI, *posterior continet* monita B. Ephræm de defectu religionis, de pœnitentia. *Gallice* vertit pleraque *Franciscus Feuardentius* Paris. 1579. 1583. 1590. 1602. 8.

Gerardi Vossii Tungrensis editio quam totam recensent Labbeus Caveusque, primum lucem vidit Romæ tribus Vol. quorum I. 1589. II. 1593. * & III. 1597. fol. prodiit. Recusa Colon. 1603. & 1619. (cujus editionis exemplaribus quibusdam præfixus A. 1675.) & Antwerp. 1619. Sermones aliquot ex ejusdem interpretatione prodierant Romæ 1582. 4. & Ephræmus de passione CHRISTI & threni sanctiss. Virginis prope crucem stantis ibid. 1585. 12. Parisiensem editionem Operum Ephræmi ex Vossii versione memorat Combefisius in Bibl. Conrionatoria, memoriæ ni fallor lapsu pro Antwerpiensi, nisi Claudii de Chautelou Bibliothecam Asceticam Parisiis A. 1661. 4. sex voluminibus editam intellexit, cujus tomo 2. & 3. multa Ephræmi latine continentur. Quæ in Vossiana editione desiderantur Ephræmi *Cantica in Nativitatem Domini & Epiphaniam* sive *de Maria & Magis*, ex Syriaco latine reddita per *Abrahamum Ecchellensem*, vulgavit *Jo. Baptista Marus* ** presbyter Romanus J. U. D. & Collegiatæ Ecclesiæ S. Angeli in foro piscium Canonicus. Rom. 1645. 4.

XII. Cum

* Emendandæ Tentzelii diss. selectæ p. 279. ubi legitur editionem Anni 1589. recusam auctius A. 1593.

** Idem Marus edidit sermones aliquot S. Augustini è Bibl. Vaticana & Barberina cum notis Rom. 1644. 4. Ejus sermonem in natali S. Johannis Baptistæ. ibid. 1647. 4. Acta SS. Martyrum Patermuthii Copretis & Alexandri. 1645. 4. Victoris Papæ III. sermones. 1615. 8. & Petri Damiani Opuscula de Viris illustribus Casinensibus. 1655. 8.

XII. Cum Ephræmo Syro, de quo hactenus dixi, non confundendus Ephraim itidem Syrus ex Comite Orientis Antiochiæ (circa A. C. 526. teste Theophane & Evagrio IV. 6.) Episcopus A. 545. cujus mentio in vita Simeonis Stylitæ junioris T. 5. Maji p. 317. 335. quique laudatur Actione X. Concilii Chalcedon. & ex cujus scriptis excerpta ap. Photium Cod. 228. & 229. ubi verba ὃς τῶν ἱερῶν τὰ Ἀντιοχείας ἠγγέιτο, A. Schottus † male vertit *qui de sacris Antiochiæ legibus narrat*, sensus enim est sacra tunc Antiochiæ moderatum sive Ecclesiæ Episcopum fuisse, ut notavit Pearsonius part. 1. Vindic. Ignatii cap. 10. Vixit adhuc A. C. 546. quo subscripsit Justiniani Imp. edicto adversus tria capitula *sui potius honoris quam veritatis dilector*, ut scribit Facundus sub extremum libri IV.

Ephræmus CPolitanus qui versibus Jambicis Chronicon scrisit, MS. in Bibl. Vaticana, ex quo subinde quædam allegat Allatius de consensu utriusque Ecclesiæ pag. 699. 701. sq. 725. 776. & de Psellis p. 42. Scripsit circa Sæculi XIV. ut videtur initia.

Ephræmi Cherronis Episcopi (Al. Archi-Episcopi & Martyris) sermonem περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Κλήμεντος p. 90. de Simeonum scriptis memorat Allatius. Incipit: ἐξελθόντος Φιλίππου εἰς Ἀποστόλων Γαλιλαίας. Alium sermonem memorat idem p. 93. & 96. περὶ τοῦ θαύματος τοῦ εἰς παῖδα γενομένου ἐπὶ τοῦ ἱερομάρτυρος καὶ Ἀποστόλου Κλήμεντος. Incipit: Θαυμαστὸς ὁ θεὸς ἐν ἁγίοις αὐτοῦ ὑπάρχων μᾶλλον τοῦ Προφήτου. Hunc posteriorem latine dedit Surius 29. Nov. Græce & latine Cotelerius T. 1. Patrum Apostolicor. ad calcem clementinorum pag. 811. edit. Amst.

Ephraim Monachus & Hegumenus in Monasterio S. Pauli Latris in Patruo cujus mentio in nota codici antiquo Græco Operum Ephræm Syri adjuncta apud Montfauconum p. 78. Palæographiæ Græcæ.

Ephraim Mylassæ in Caria Episcopus, & ab hoc diversus

Ephraim Cariæ, Monachus, unus è Melodis sive Hymnographis Græcorum.

ADDEN-

† Decepit Schottus, Ufferium, Simondum, Blondellum, Rivetum & Albertinum p. 886. de Eucharistia, quos reprehendit Colomesius p. 68. Observ. sacras.

ADDENDA ET EMENDANDA.

Pag. 5. v. ult. adde: Anastasii versio latina scholiorum ad Dionysium edita quidem non est sed MS. adhuc exstat in Codice Colbertino de quo Nourrius p. 210. Apparatus ad Bibl. Patrum, & in Bituricensi de quo Labbeus T. 1. de Script. Eccles. p. 67. seq. In Præfatione ad Carolum Calvum præmissa testatur Anastasius se signo Crucis scholia Maximi à Johannis Scythopolitani Antistitis scholiis distinxisse.

Pag. 7. De *S. Hierotheo* ex cujus Θεολογικαῖς στοιχειώσεσι & ἐρωτικοῖς ὕμνοις quædam affert Dionysius cap. 3. & 4. de divinis Nom. vide Halloixium T. 1. Scriptor. Oriental. p. 600. seq. Nic. Antonium lib. 1. Bibl. Vet. Hispan. c. 19. pag. 87. seq. & Tho. Ittigii Σ μαχαρίτης diss. de Patribus Apostolicis p. 121. seq. Celebratur in Menologiis & Martyrologiis 4. Octobr.

Pag. 8. Veterum locis, Hermæ verba laudantium adde Clementis Eclogas ἐκ τῶν προφητικῶν §. 45. edit. Combefisii, ubi habes verba ex lib. 2. mandato 5. In Ecclesiis δεδημοσιευμένον Hermæ librum scribit Eusebius III. 3. Hist. quod Valesius reddit, *publice legi*. Rufinus; *in nonnullis Ecclesiis legitur*.

Pag. 32. Canones Apostolorum κανονικὴ Διαταξις vocantur in Concilio Nicæno II. T. 3. Binii p. 486. ubi Canon. 53. laudatur. *Plurimos consensum non præbere facilem* fatetur Dionysius Exiguus in præf. ad versionem suam, quam in gratiam Laurentii cujusdam veteris translationis confusione offensi concinnavit. *A quibusdam Apocryphas dici* agnoscit etiam Isidorus Mercator in præfatione.

Pag. 33. De Canonibus Antiochenis qui præter rem ad Apostolos referuntur, adde hæc Concilii Nicæni II. T. 3. Binii p. 485. ἐν τῇ κατὰ Ἀντιόχειαν συνόδῳ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εἴρηται & μηκέτι πλανᾶσθε εἰς τὰ εἴδωλα τὰς σωζομένας, ἀλλ' ἀντεικονίζειν τὴν Θεανδρικὴν ἄχραντον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Pag. 43. Constitutiones Apostolicas apud Arabes & Abyssinos ferri notavit Stephanus le Moyne notis ad Varia Sacra p. 685. Ex Arabico transtulit nuper V. C. Jo. Gagnierius, & paullo ante obitum A. 1711. in lucem edidit Vir inopina & dolenda jactura hisce litteris ereptus Jo. Ernestus Grabe. De Canonibus Apostolicis apud Abyssinos, vide Jobi Ludolfi commentar. ad Hist. Æthiop. p. 330.

Pag. 38.

Pag. 38. *v. ult.* Epiſtolam pſeudo Evodii, Φῶς inſcriptam, Rev. D. Jo. Andreas Schmidius in Hiſtoria Sæculi primi fabulis variorum maculata, Helmſt. 1700. 4. p. 5. refert ad Evodium Uzalenſem. Sed Evodius iſte latine ſcripſit. Præter hunc fuit & alius Evodius Monachus Græcus de quo Caveus in diſſ. de ſcriptoribus dubiis, tum Evodius Conſul A. C. 386. quo nihil unquam juſtius fuiſſe ſcribit Severus Sulpicius in vita S. Martini c. 20. Neutri tamen horum quicquam cum illo Epiſtolæ ſuppoſititiæ auctore commune eſſe exiſtimo.

Pag. 33. Brevior Juſtini Apologia dicitur etiam πρόσφα ab Euſebio IV. 17. Hiſt.

Pag. 56. Apud Gorionidem Tryphonis nomen non ſcribitur טורפן ſed תריפן

Pag. 59. *v. ult.* Κοσμικὰς ἀρχοντὰς Euſebius opponit ἀρχιερεῦσιν Ἐκκλησιῶν, quo nomine Epiſcopos appellat in extremo capitis 24. libri V.

Pag 60. *v.* 1. Commentarios in Geneſin ſcripſiſſe Juſtinum notatur in Centuriis Magdeb. II. 10. p. 163. auctore laudato S. Hieronymo. Sed non memini ubi hoc teſtetur Hieronymus.

Pag. 69. lege *Renatus Maſſuetus.*

Pag. 73. *v. ult.* Etiam ad alios ἄρχοντας Ἐκκλησιῶν ſimiliter litteras ab Irenæo, pacis ut nomen ejus ſonat ſtudioſisſimo miſſas Euſebius teſtatur. Alius Irenæus junior, ad quem plures S. Ambroſii Epiſtolæ.

Pag. 76. addé adjurationem in ſepulchro T. Flavii Dionyſii, apud Montfauconum p. 424. Diarii Italici. Et *p.* 79. adde adjurationem Anaſtaſii Sinaitæ in Hodego p. 218. qua librarios obteſtatur ut imaginem crucifixi eo in loco ſingulari quodam modo à ſe delineatam addere ne negligant, etſi Gretſerianæ editionis illam à genuina imagine Anaſtaſiana, qualis in Cæſareo Codice exſtat, plurimum diſcrepare docet Lambecius III. p. 165.

Pag. 95. Cum Theophilo, cui Hippolytus librum de Antichriſto dicavit, idem forte κράτις Θεοφίλῳ quem alloquitur Methodius apud Epiphan. T. 1. p. 540. 560. 590. De Theophilo Alexandrino conſer Raynaudum T. 8 Opp p. 242. ſeq.

Pag. 79. adde Hermiam Abydi Epiſcopum, qui interfuit Concilio Chalcedonenſi.

Pag. 99. *in Indice, adde:* Creſcens Cynicus, T. 157.

Pag. 104. *Antigeni Martyri.* An Athenogeni? Latine eundem hymnum Poſſevinus excudi curavit in calce Tom. 1. Bibl. ſelectæ.

Pag. 112. Fragmentum insigne ex Clementis Alex. libro I. περὶ Προνοίας exstat apud Anastasium Sinaitam qvæst. XCVI.

Pag. 188. Alius *Abercius* quem Alphei Apostoli F. ajunt fuisse. Vide Papebrochium T. 6. Maji p. 368.

Pag. 193. Quæ de antiquiore *Serapione* Martyre sub M. Antonino feruntur in Actis Apocryphis Meletii Ducis T. 5. Maji p. 443. tanquam parum certa omitto.

Pag. 194. Scriptoribus deperditis Sæculi II. addendus ANONYMUS, cujus jambos adversus Marcum hæreticum profert S. Irenæus lib. I. & ex eo Epiphanius hæresi XXXIV. emendavit Scaliger ad Euseb. num. 2156. Vide & Stephanum le Moyne not. ad Varia sacra p. 684.

Pag. 196. Tho. Smithi Miscellanea priora Londini recusa sunt A. 1710. 8. Smithus ipse anno post extinctus.

Pag. 199. pro BUDAS, leg. JUDAS.

Pag. 201. Ex Ægyptiaca Theologia hæresin Valentini patria Ægyptii repetit Illustris D. Hooperus, Episcopus Bathonienſis & Wellensis in conjecturis de Valentinianorum hæresi, editis Lond. 1711. 4.

Pag. 203. S. Hippolytus Arabum Metropolitanus dicitur in Actis S. Aureæ sub Alexandro Imp. passæ. Vide Acta Sanctor. T. 7. Maji p. 319.

Pag. 225. C. A. H. est Christophorus Augustus Heumannus, qui eandem de auctore Philosophumenon conjecturam suam produxit in schediasmate de libris anonymis p. 61. seq.

Pag. 259. De sacris libris Slavonica lingva Sec. IX. lectis vide etiam Papebrochium in propylæo ad Acta Sanctorum Maji p. * 137. seq. & in paralipomenis p. 70.

Pag. 263. Epistola Dionysii Alex. ad Paulum Samosatenum edita etiam latine est à Clariss. Montfaucono inter S. Athanasii opera, ut notavi p. 314. in Athanasii Scriptis num. 87.

FINIS.

LEONIS ALLATII DE NILIS ET EORUM SCRIPTIS DIATRIBA.

recusa
ad editionem Romanam
Anni MDCLXVIII.
adjectis supplementis & animadversionibus
JO. ALBERTI FABRICII.

HAMBURGI,
Apud THEODOR. CHRISTOPH. FELGINERUM.

I. NILUS REX ÆGYPTI.

NIlus Rex Ægypti, a) ex quo Nilus Ægypti pervulgatus, & præcelebratus omnium ſermonibus fluvius hoc proprio ſignatus eſt nomine, poſtquam memoratus Rex in illum ſeſe, cauſa non una apud omnes eſt, immerſit. Nilus fluvius primo dictus fuit b) Oceanus, poſtea Ἀετὸς, *Aquila*, deinde Melas, c) tum Ægyptus, d) tum Trito, & tandem Nilus. Plutarchus de Fluminibus, προσηγορεύθη δὲ Νεῖλος διὰ αἰτίαν τοιαύτην. Γαρμαθὼ τῶν κατὰ Αἴγυπτον βασίλισσα τόκων, ἀποβαλοῦσα τὸν υἱὸν αὐτῆς χρυσοχόαν ἀκμῇ ἔφηβον, μετὰ τῶν οἰκετῶν ἐθρήνει συμπαθῶς τὸν προειρημένον. Ἶσιδος δὲ ἀιφνιδίως ἐπιφανείσης τὴν λύπην πρὸς καιρὸν ὑπερεθέτο, καὶ προσποιητὴν χάριν σκιαμένη τὴν θεὸν ἀπεδέξατο φιλανθρώπως. ἡ δὲ τὴν διάθεσιν τύπον ἀμείψασθαι βουλομένη τῆς εὐσεβείας, ὅσιον παρεκέλευσεν, ὅπως ἀγάγῃ τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐκ τῶν καταχθονίων τόπων. Ταῦτα δὲ ταῖς δεήσεσι τὴ γυναικὸς συμπεριεχθέντος, κέρδεος, ὃν ἔνιοι καλοῦσι Φοβερὸν, ὑλάκτησε. Νεῖλος δὲ ἡ Γαρμαθὼ τῆς αἰφνιδίως ἐνθεος γενομένης ἑαυτὸν ἔρριψεν εἰς ποταμὸν καλούμενον Αἴγυπτον, ὃς ἀπ' ἐκείνου Νεῖλος προσωνομάσθη. *Sumpſit vero poſtea nomen Nili ea de cauſa. Garmathone Ægypti Regina amiſſo Chryſochoa filio, nondum pubertatis annos ingreſſo, eum cum domeſticis amare lugebat, cum Iſide ei ſubito apparente moerorem ad tempus remittere coacta fuit.*

a) Ab eadem dicta etiam videtur *Nilea* Ægypti urbs, cujus Epiſcopus Chæremon memoratur ab Euſebio VI. 42. Hiſt. Eccleſ. Apud Porphyrium quoq; 2. περὶ ἀποχῆς p. 125. Theophraſtus laudat τὴν ἱερωτάτην ὑπὸ τῶν Νειλωτικῶν θεσπισθεῖσαν χοίρων.

b) Diodor. Siculus lib. I. c. 19 & 63.

c) Latinis *Melo*. Vide Stephani le Moyne Epiſt. ad illuſtrem Virum Gisb. Cuperum, de Melanophoris p. 261. & Gilberti Gaulmini notas ad vitam Moſis, p. 247.

d) Homerus Odyſſ. δ'. 427. & ibi Euſtath. Diodoro Siculo quidem, qui fluvio nomen dedit non Νεῖλος dicitur ſed Νειλεύς. Sed & Vulcani quem Philoſophiæ inventorem celebrari legas à Laërtio in limine proœmii, pater *Nilus* apud eundem Laërtium & Ciceronem 3. de natura Deor. c. 21. & 22.

humaniter humanissime excepit, fingens præsentiam illam sibi gratissimam esse, quæ eum debitas ejus pietati gratias reddere vellet, Osiridi præcepit, ut filium ex infernalibus locis reduceret. Eo autem ad mulieris preces se conformante, Cerberus, quem aliqui Φοβερὸν, *id est tremendum appellant, allatravit. Unde Nilus Garmathones vir repentino percitus furore in fluvium Ægyptum desidit, qui ab eo Nilus est denominatus.* Eustathius in Dionysium Periegetam; e) Τινὲς δὲ Νεῖλον φασὶν ὠνομάσθαι ἀπὸ Νείλου τινὸς ἀπογόνου Ἄτλαντος, βασιλεύσαντος τῶν ἐκεῖ. ἄλλοι δέ, ὅτι Μέλας πρότερον καλούμενος μετωνομάσθη Νεῖλος, ἀπό τινος Νείλου βασιλικοῦ παιδὸς ἑαυτὸν ῥίψαντος εἰς αὐτόν. τινὰς μέντοι ἀπό τινος Νειλασίου κακλῆσθαι αὐτὸν εἰπόντας, οὐκ εὖ λέγοντας ἀπελέγχει ὁ Ἀρριανός. *Alii narrant, Nilo nomen impositum à Nilo, Atlantis oriundo, qui in illas regiones imperium tenuit. Alii Melam prius dictum à quodam Regio Filio Nilo, Nilum sibi nomen adscivisse, qui in illum semetipsum conjecit. Alios, qui illum à Nilasio quodam Nili nomen inditum perperam tradunt, refutat Arrianus.* Anonymus Scholiis in Carmina de septem orbis Miraculis: καὶ τὸν Αἴγυπτον παραῤῥέων Νεῖλος ἀπό τινος Νείλου υἱοῦ Μανθώνης (corrigo, Γαρμαθώνης ex Plutarcho) ἐμβαλόντος ἑαυτὸν τῷ τοιούτῳ ποταμῷ. *Et Ægyptum circumfluens Nilus à quodam Nilo Garmathones filio nomen habuisse, qui in eum se conjecerat, tradunt.*

II. Nilus Proconsul, Pansophii Martyris Pater.

Post Regem, inter Nilos secundum locum occupat Nilus Proconsul ob dignitatem, quod ex se natum Pansophium, opum copia, & usu rerum laudabilium continuo, ad summum tum prophanarum, tum sacrarum disciplinarum apicem perduxit, & quod Anachoretam mente ab his infimis abstracta, & solis divinis colloquiis laute & benevucta vita tandem cæde pro Christo gloriosissimum Ecclesiæ Martyrem exhibuit. Menæa Græcorum: f) *Alexandrinus hic erat Pansophius, Nilo Patre, dignitate Proconsule natus; opum copia, indolis dexteritate, & virtute paterna ad summum pervenit. Post Patris obitum facultatibus in pauperes profusis, solitudinem petiit, & terrenis commodis abdicatis, Christum solum secutus, annos septem & viginti in locis desertis exegit, cum solo assidue Deo colloquens, & mente ab his infimis abstracta in cælo conversans. Cum igitur tanta virtus diutius latere non posset, ad Augustalem, Alexandriæ Præ-*

e) Ad vers. 222.
f) Confer Acta Sanctor. T. I. Januarii p. 996.

Præfectum, qui Decii imperio bellum Chriſtianis intulerat, delatus eſt. Ad eum perductus, ex ipſimet eorum fabulis inanes, & fallaces gentilium ſuperſtitiones redarguit, & ſupremum faſtum repreſſit. Quare immaniter cæſus lauream martyrii adeptus eſt. Et Panſophium amplius cædite impoſtores; ſic enim illi plures plectetis coronas. Hæc Menæa Græcorum ac decimum quintum Januarii. Sed hujus ſcriptum nullum reliquum eſt. Et de ſcriptoribus Nilis Diatriba Allatii eſt. Procul avius erras, mi Lector. Scopus ſiquidem Allatii eſt, non tantum Nilos, qui ſcripto aliquid mandarunt, commemorare, ſed eos etiam, qui eminenti aliqua virtute, vel dignitate, vel alia ſpecioſa cauſa conſpectiores fuere: ideoque Nilis & Nilum Ægypti Regem, & Nilum Proconſulem, & Nilum Epiſcopum & Martyrem adjecit, licet eorum nulla Commentaria ſcriptis demandata extent. Præterea quando omnia hunc Panſophii Patrem deficerent; an pertenuis libellus eſt, quem nobis concinnavit, & propria cura, atque ſtudio documentum in poſterum ſtatuit, ut nobis omnibus Chriſtianis vitæ morumque eſſet exemplar?

III. Nilus Ægyptius Epiſcopus & Martyr.

Nilus Ægyptius Epiſcopus & Martyr. De quo Euſebius lib. 8. cap. 22. g) Ὁ τὴς ἐπαρχίας ἄρχων δεινός τις ὢν καὶ πονηρὸς βασιλεῖ καινᾶτα, ὅσα δοκεῖν εἰς Δίαβολὴν καταγεάφων εἶτ' ἐπιστὰς ὁ τοῖς μετάλλοις ἐπιτεταγμένος, ὡς ἂν ἐκ βασιλικῆς νεύματος διελὼν τὴν τῶν ὁμολογητῶν πληθὺν, τοῖς μὲν Κύπρον, τοῖς δ' ἦν τὸν Λίβανον οἰκεῖν ἔνειμεν. Εἶτα τέτταρας τοὺς μάλιστα δοκοῦντας εἶναι τῶν κορυφαίων ἐπιλεξάμενος ἐπὶ τὸν ἐφεστῶτα τοῦ αὐτοῦ στρατεύματος ἀπέπεμπεν. Ἦν δὲ τότε Νεῖλος ἐπίσκοπος Λιγύπτιων, καὶ πρεσβύτερος ἄλλος, καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ τοῖς πᾶσι Δία τὴν αἰτίαν πάντας ἀπὸ γνωριμώτατος Παλαιεμόνιος, ὃς ὁ στρατοπεδάρχης, ἀρπάσας τὰ εὐσεβείας αἰτήσας, καὶ μὴ τυχὼν, τῷ Διὶ δ' πυρὸς τελειώσει ἀπεδίδου. *Præfectus provinciæ vir ſævus, & improbus, Imperatorem fecit per litteras certiorem, & in iisdem ea, quæ ad eorum famam violandam maxime valere putabat, perſcribit. Unde qui metallorum venis præerat, eo accesſit, & tanquam ex Imperatoris mandato Confeſſorum ſegregavit multitudinem, ſicque diſtribuit, ut deinceps alii Cyprum, alii Libanum incolerent. Deinde quatuor ex eorum numero eximens, qui principem locum inter eos tenere videban-*

g) Lib. de Martyribus Paleſtinæ c. 13. p. 343. edit. Valeſii.

debantur, ad Magistrum Equitum mittit. Quorum duo Pelous & Nilus appellabantur, Aegyptiorum Episcopi, tertius Presbyter fuit. His etiam quartus accessit Patermuthius, vir propter singulare erga omnes studium facile clarissimus. Ex quibus Magister equitum religionis & fidei in Christum inspectionem postulat, atque haud compos voti factus, eos ignis incendiis cremandos tradit. Et Callixtus lib. 7. c. 16. h) *Αἰγύπτιοι ἕτεροι Πηλεὺς καὶ Νεῖλος. Ἐπ' ἴσης τοῦτο μεθ' ἑτέρων οὐκ ὀλίγων τὴν Δίκην πυρὸς ἐδέξαντο ὁλοκαύτωσιν. Peles autem, & Nilus Aegypti Episcopi, cum quibusdam aliis non paucis igne sunt combusti.* Menologium Græcorum ex Interpretatione Guilielmi Sirleti editum inter antiquas lectiones Canisii, i) die 17. Septembris: *Eodem die Natalis sancti Petri* k) *& Nili, qui apud Palæstinam martyrium complevernnt. Gemmota siquidem adversus Christianos persecutione, ex Aegypto comprehensi sunt Petrus,* l) *& Nilus Episcopi, & duo celeberrimi Patremateus,* m) *Elias, & una cum illis centum viri, ex Palæstina vero quinquaginta. Cumque illi centum persuaderi non possent, ut Christi fidem abnegarent, effossis oculis, & ad metalla tradiri ita beatum finem acceperunt.* Corrigenda hic in pluribus exscriptorum, seu typothetarum negligentia ex superiori Eusebii, & Calixti testimoniis. De Patermuthio vide Palladium in Hist. Ægyptiaca.

IV. Nilus Eparchus Constantinopolitanus, ex Eparcho Monachus & Asceta, cum Theodulo filio.

SEd adest jam Nilus noster Asceta, cujus meminit Nicephorus Callixtus Hist. Ecclesiasticæ l. 14. c. 54. virtute, doctrina, atque eloquentia præstantissimi, quam Michaël Neander quasi nullius pretii hominem n) *quendam* vocat. Menologium Basilianum Bibliothe-

cæ

h) Habuit hæc Nicephorus ex Eusebii VIII. 13. Hist. p. 308. edit. Valesii. Confer Usuardi, Adonis & alia martyrologia 19. Septembr.

i) Tomo V. Adde si placet Menologium ab Ughello editum T. 6. Italiæ sacræ p. 1076. & Menæa Venetiis excusa Græce, Septembr. p. 247. seq.

k) Leg. *Petri.*

l) *Petrus.*

m) *Patermuthius* pro quo *Parimadii* nomen in Martyrologio Hieronymiano Florentini 19 Sept sed Πατερμούθιος etiam apud Phot. Cod. 118.

n) In opere aureo, præf. ad Nili parenesis hæc sunt Neandri verba: *Memoriæ Nili ejusdam Nicephorus &c.*

ex Vaticanæ 14. Januarii: Ἄθλησις τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν Σινᾷ ὄρει πολιτευθέντων. Ἀπὸ διαφόρων τόπων καὶ χωρίων οἱ ἅγιοι ὄντες ὑπάρχοντες ἀφῆκαν τὸν κόσμον, καὶ συγγενεῖς, καὶ πλοῦτον, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, καὶ ἐγένοντο Μοναχοὶ, δουλεύοντες μόνῳ τῷ Θεῷ, καὶ τροφὴν μόνον ὑπέβαλλον ἀγρίων. Μεθ' οὗτον ἦν ἅγιος ἐν καὶ ὁ ἁγιος Νείλος, ὁ γενόμενος ἔπαρχος Κωνσταντινουπόλεως, ἀνὴρ σοφὸς, καὶ εὐλαβής. ἀλλὰ καὶ οὗτος διὰ τὸν Χριστὸν ἀφῆκε καὶ τὴν δόξαν, καὶ τὸν πλοῦτον, καὶ ἐγένετο εἷς τῶν πτωχῶν μοναχῶν. Ἀλλ' ὁ διάβολος φθονήσας διήγειρε τὸ ἄγριον ἔθνος τῶν Βλεμμύων παῖδα τῶν ἁγίων πατέρων, ὅτινες δέ εἰσιν οἱ ἀπὸ Ἀραβίας ἕως Αἰγύπτου κατοικοῦντες τὴν Θάλασσαν ἐρυθρὰν, καὶ ἐλπίζοντες εὑρεῖν πλοῦτον, ἦλθον καταστῆσαι τοὺς μοναχούς. οὐκ ἦν εὑρεῖν, εἰ μὴ ψιάθια μόνα, καὶ τὰς ἁγίας τρίχινα φορέσσας, καὶ ἔτος ἐτελειώθησαν. *Certamen ſanctorum Patrum noſtrorum, qui in monte Sina finem ſuæ vitæ ſortiti ſunt. Ex diverſis urbibus & oppidis cum eſſent hi, mundo, parentibus, & divitiis renunciatis, cum pervenissent ad montem Sinai, Monachi effecti ſunt, & ſoli Deo inſerviebant, herbis ſilveſtribus vitam ſuſtinentes. Cum his ſanctè vitam ducebat Beatus Nilus in urbe Conſtantinopolitana quondam Eparchus, vir doctus, & in Deum piiſſimus. Quia & ipſe propter Chriſtum, & gloriam & divitias dimiſit pauperculorum Monachorum habitum induit. Verum tamen Diabolus invidentia tactus immanem Blemmydum gentem concitavit contra ſanctos Patres. Blemmydes ſunt ab Arabia uſque Ægyptum Maris Rubri accolæ, qui divitiarum expectatione erecti ad diripiendos Monachos progreſſi ſunt. Cum vero nihil amplius comperiſſent, quam tegeticula ex junco, Sanctosque ipſos ex pilis contextis indumentis circumveſtitos, in rabiem verſi eos culpa exortes contruciderunt. Et ſic vitæ finem poſuere.* Supra laudatus Callixtus loco dicto; Τῷ δὲ θεσπεσίῳ Νείλῳ παλαὶ ἡ τοῦ Κωνσταντίνου ἐτύγχανε πόλις, ἐκ τοῦ ἐνδόξου τὸ εὐγενείας, καὶ ἔπαρχος ἐχρημάτισε. πλούτῳ δὲ βαθεῖ, καὶ δυναστείᾳ περιφήμῳ αἰσχύνην ἀντιβαλόμενος ἀγαγὼν. *Admirando Nilo patria Conſtantinopolis fuit, cujus etiam propter egregiam generis nobilitatem Præfectus fuit. Potentia, & opibus affluens, aſceticam illic prætulit vitam.* Et Græcorum Menologium; ἔτος πολὺς ἦν ἐν λόγοις ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μαυρικίου ἔπαρχος Κωνσταντίνου πόλεως γνωρίζεσθαι, σεμνῇ δὲ γυναικὶ συζυγηθείς, καὶ δύο τέκνα ἄρρενα τε, καὶ θήλεα ὁ) ἀποδειξάμενος, τὸν ἑαυτοῦ πόθον πυκνοτέρως ζητῶν τὴν Κωνσταντίνου πολιν καταλιπεῖν, καὶ τοῖς Αἰγύπτου μοναστηρίοις κατασκηνῶσαι, μερίσασθαί τε τὰ τέκνα, καὶ τὸν μὲν ἀναλαβεῖν τὸν ἰδίου θεράποντα, τὴν δὲ τὴν ἑαυτῆς θυγατέρα, καὶ ἅτε πονηρίας ἐκτὸς ἀπ' ἀλλήλων

o) Imo utrumque matrem, ut Nilus ipſe in c. 2. narrationis diſſertiſſimæ de cæde Monachorum in monte Sina & captivitate Theodoli filii.

καὶ ἐπὶ ὁ μακάριος Νεῖλος ὁ ὅρος μετὰ ἧς γῆς καθειληφὼς συνῆν τοῖς πατράσιν, καὶ τὰ ἑξῆς. *Celeber hic fuit hominum ſermonibus, imperante Mauritio,* p) *urbu Conſtantinopolitanæ præfectura clarus. Qui honeſtiſſimæ matronæ junctus matrimonio, duobus ex illa ſuſceptis libris mare & fœmina, uxori perſuaſit, ut Conſtantinopoli relicta in Ægypti monaſteria immigraret, partitique inter ſe liberos, ipſe quidem Theodulum filium, illa filiam ſuam abduceret. Quo facto ab invicem ſeſe disjunxerunt. Hinc cum beatus Nilus occupato monte cum filio ſanctorum Patrum conſuetudine frueretur, quidam ferarum inſtar repentes atque irruentes barbari ejus filium Theodulum cum multis aliis captivum abduxerunt.* Et Martyrologium Romanum: *Pridie Idus Novembris Conſtantinopoli S. Nili Abbatis, qui ex Præfecto urbis factus Monachus ſub Theodoſio juniore doctrina & ſanctitate floruit.* Et tandem Menologium Sirleti die XII. Novembris. *Natalis S. Patris noſtri Nili. Hic fuit ſub Imperatore Mauritio, ſanctarum literarum eruditione, & ſanctitate morum inſignis, qui cum orationis facultate & recta vita exemplo plurimos ad virtutis ſtudium excitaſſet, in pace quievit.*

Hic ut virus pravæ religionis, & petulantium ſectariorum in pura claraque exulceranda veritate Catholica animum infrænem propicias, & in Callixtianæ Hiſtoriæ verbis ſuperius abductis interpretandis malitiam, cum de noſtro Nilo ſermonem habet, repeto tibi verba Nicephori. Τῷ ὃ θεσπεσίῳ Νείλῳ πατρὶς ἡ Κωνσταντίνου ἐτύγχανεν πόλις, ἧς τῷ ὄντι καὶ εὐγενείας καὶ ἔπαρχος ἐχρημάτισε, πλούτῳ δὲ βαθεῖ, καὶ δυναστείᾳ περιῤῥεόμενος, τὴν ἀσκητικὴν ἀντηλλάττετο ἀγωγήν. *Admirando Nilo patria Conſtantinopolis fuit, cujus etiam propter egregiam gentis nobilitatem Præfectus fuit. Potentia & opibus affluens, Aſceticam illis prætulit vitam.* Quorum illa ſententia eſt; licet nobilitate, dignitate, opibus, & rebus aliis clariſſimus, & in urbe omnium præciput, viribus præmineret, nihilominus amore Chriſti omnibus renunciavit, & Aſceticam amplexatus, in Deo ſuo & Chriſto ſpem collocavit. Quod in tanti Viri laudes reponendum eſt, easque eximias, aſſertore Callixto. Quid autem qui carni & mundo deſerviunt, & bonam Chriſtianorum educationem, & carnis excruciationem diſſipant, ex verbis iſtis Callixti Magdeburgenſes q) converterunt?

p) Rectius ſub Theodoſio juniore vixiſſe ſcribit Martyrolog. Romanum. Quam ſententiam Allatius infra pluribus confirmat, & Joſephus Maria Svarelius Epiſcopus Vaſionenſis in libro Chronologico de Vita S. Nili Abbatis p. 647. ſeq.

q) Centur. V. c. 10. p. 698.

runt? *Nilus Vir generis nobilitate, & virtutum ornamento præclarus Monachus, Urbis Conſtantinopolitanæ indigena, & Præfectus poſtremis Junioris Theodoſii temporibus. Cumque potentia & opibus aſſurgeret, atque etiam alio modo Eccleſiæ & Reipublicæ rectè & multum ſervire, prodeſſeque potuiſſet, tamen ex ſiniſtro Scripturarum intellectu, & perverſa illarum temporum ſuperſtitione, relicta legitima ſua erga præclara vocatione, Monaſticen eſt amplexus.* Et hæc quidem ſi uti ſua teſtarentur, moderate ferenda à Catholicis eſſent, qui Hæreticorum petulantiam perſpectam habent: verum cum addunt ea referre r) Auctore Nicephoro lib. 14. cap. 54. quis bene toleraverit? ſcriptori crimini haud obnoxio crimen tam atrox etiam cum mendacio, ut obcæcatos mente, & rudes fallere poſſint, appingere, quis tolerabiliter tulerit? ſed hoc dandum eſt Hæreticis, qui ex ſe veluti aranei tela fingunt. Ad hæc adjiciunt eadem Centuria cap. 10. poſt illa inſulſa de Nilo Epiſcopo & Martyre, quæ poſterius videbimus. de Capitulis ſancti Nili: *De bonis operibus præcepta expoſita ſecundum ſeriem Decalogi, quibus inſerta ſunt ſententiæ de præmiis bonorum operum, & pœnis malorum. Quæ etiam in Gnomographis quibusdam ſparſim continentur. Cæterum de fide, aut aliis doctrinæ partibus nihil dicit. Sed incommode loquitur, potu aquæ frigidæ juſtificari miſericordem.* Quis nunc voce non contenderet? O homines fœneos, infelices, & ſancti ciceris emptores, qui nec ſcripta legere, nec lecta intelligere, neque diſcernere valeris. Deſtituti ventis, remos ſaltem adhibere quis vetat? Quis aſſeveravit Nilum de fide, & aliis doctrinæ partibus nihil dicere? Quis Nilo vitio dederit, quod de præmiis bonorum operum & pœnis malorum ſcripſerit? Quis Nilo Conſtantinopolitano attribuerit dictum de potu aquæ frigidæ? Adeat ſcripta. In illis præclariſſima & præſtantiſſima de fide, & de doctrina Catholica, ſi cæcus non eſt, reperiet: nec illum averſabitur judicio, quod de præmiis bonorum operum, & pœnis malorum dictaverit. Sed iſtis opertiſſimis infamia criticis concedamus, dum alia ſcriberet Nilus, in nonnullis de dogmate ſiluiſſe. Tum advertendum eſt, eum ſæpe ſæpius cum plumbeis hominibus egiſſe, & ad dogmata intel-

r) Facile ſit pro Centuriarum ſcriptoribus extemporale ſpondere, Nicephorum ab illis laudari auctorem non omnium quæ pertexuerunt, ſed tantum modo quod monaſticen amplexus ſit Nilus, virnobilis & Conſtantinopolitanus Eparchus: Facillimum ſit quoque innumera afferre exempla è Baronio, Bellarmino & aliis Romanæ Eccleſiæ Doctoribus luſtriſſimis quæ ubi veteres ſcriptores allegant, plura etiam de ſuo interſerere non dubitarunt. At nolo cum Allatio contendere, nedum certare maledictis, ſed omnia hujuſmodi, judicio ſani & eruditi lectoris libenter permitto.

intelligenda ineptisſimis, & tantummodo corporis exercitationibus ut Deum ſibi conciliarent deditisſimis: quare ſuperiora & elevatiora illa myſteria evolvenda non erant. Dum vero cum præſtantibus ingenio tractabat, tum expurgatis diſſidiis, & diſcuſſis nebularum dubiis, ſecundis ventis in æthera elatus, myſteria fidei fundebat. Non credis? Percurre libros, & admiraberis genii dexteritatem in rebus tractandis. Et ut finem orationi imponam, cui fidens, quæ Roſſanenſi Nilo hiſtoria defert, tu ad Conſtantinopolitanum Chryſoſtomi diſcipulum detrahis? Dictum de aqua frigida, Roſſanenſis diſcipulus Roſſanenſi non invitis manibus dat. Tu quingentis annis milleſimum mutilas, nec tot annorum ſpatium decurtatum exhorreſcis? Audi illius diſcipulum, ex quo Baronius s) ſua habet. *Dicit Nilo Roſſanenſi Nicolaus Protoſpatharius. Pater quare dicit evangelium*; t) *quod quicunque parvum calicem aquæ frigidæ dederit, non amittet mercedem ſuam? Reſpondit ille: Propter hoc dictum eſt illis, qui nihil habent, ut nullus excuſetur, qui nec habet ligna, quibus calefaciat aquam. Quid vero facietis vos, qui pauperibus frigidam aquam aufertis?* Chriſtus eadem pronunciat, ut oſtenderet, ſic enim Doctores, iique maximi tradunt, exiguum & facile beneficium, & fere nullius æſtimationis apud homines, tamen habere conſtitutam mercedem à Deo, eamque non exiguam; quæ enim Deus promiſit, parva eſſe non poſſunt; majora ſunt, quam æſtimari poſſent ab iis qui recepturi ſunt. Aqua frigida ſatis indicat ſtudium & diligentiam in beneficio exhibendo, quamvis exiguo. Aeſtimat enim Deus opera magis ex ſtudio, & divina mentis incitatione, quam ex rei magnitudine. Hæc dicit Chriſtus, & Nilus identidem eadem revocando pronunciat. An videri poteſt commodius & aptius? Chriſtus loquitur, qui pleno pectore & per ſe ſapit. Dicito tu commodius, qui diviniori mente, & conſilio ſapis. Nilus Chriſti verba repetit; & tu Nilum incommode loqui non vereris aſſerere, dum ait potum aquæ frigidæ juſtificare miſericordem: & vulgi reprehenſionem non reformidas? Ita tandem & Evangelium & Chriſti verba ad libitum tuum confingito, redditoque incudi verſus

s) Ad A. C. 976. n. 3.

t) Matth. X. 42. ubi quidam Codices legunt ποτήριον ὕδατος ψυχροῦ ut notavit Rich. Simon diſſ. Critica de MSS. Novi Teſt. p. 55. Cæterum ὕδατος recte etiam ſub intelligitur, ut aquæ apud latinos. Sveton, Claudio c. 40. *De quæſtore quidem Candidato inter cauſas ſuffragationis ſuæ poſuit, quod pater ejus frigidam ægro ſibi tempeſtive dediſſet.*

verſus male tornatos, ut incommodis, quæ mentem tuam dilacerant, mederi valeas.

Doctiſſimus Poſſinus in Menologii Græci verbis *Mauricium in Marcianum* u) demutat; quod aptè cadit in rem. Qui enim potuit ſub Mauritio, qui imperium iniit anno Domini 583. communi ſpiritu frui, qui Johannis Chryſoſtomi diſcipulus, & æqualis fuiſſe aſſeritur, cujus obitus anno 407. ab Hiſtoricis ponitur? Vixiſſet unque minimum annos 175. demptis etiam annis, quibus ad obtinendas diſciplinas Chryſoſtomo adhæſiſſe negandum non eſt. Et quis crederet Nilianæ ætatis adeo diuturnæ ſpacia? Hic idem Poſſinus in Præfatione ſua in epiſtolas Nili ad Eminentiſſimum Barberinum aliam notat de Nili ætate Caryophili hallucinationem. *Quæſtum primum antiquitas ea eſt, cui qui mille annos impetare fatis habuerit, detraxiſſe de ejus ſummæ deprehenditur annos fere trecentos, totum nimirum intervallum, quo Arcadii Principatus, vera & certa ætas Nili noſtri antecedit Mauritium Auguſtum, quo tamen imperante floruiſſe ſcripſiſſeque Nilum Vir alioquin doctus hallucinatus eſt.* Et addit in margine: *Johannes Matthæum Caryophilum Præfatione in vitam ſancti Nili junioris.* Verba Caryophili ſunt: *Ut autem Nilus hic noſter Italo Græcus Roſſanenſis, Junioris titulum habuerit, parum illi quadam fuit admirabilis convenientia cum antiquiori Nilo, quem pietatis Monaſticæ ſplendor, & præclara ingenii monumenta de vita ſolitaria inſtituto immortalem reddiderunt. Vixit is imperante Mauricio, & Prætorem Conſtantinopoli egit, deinde paribus cum uxore votis, regulam ipſe quidem Monaſticam profeſſus eſt in Ægypto, una cum filio Theodulo & ſacerdote facto, uxor vero cum filia receſſit in fœminarum monaſterium; & uterque ſanctitatis lauream adeptus eſt. At vero Nilus Junior licet ſacerdos nunquam fuerit, tamen relicta uxore tantos in Monaſtica profeſſione fecit progreſſus, ut planè Monachorum Eremitarum inſtitutor evaſerit, & Baſilii magni ordinem in Italia mirificè illuſtrarit. Scripta vero ejus etſi nulla extant, multas tamen & egregias ab eo fuiſſe elucubratas epiſtolas, teſtatur qui præclaram hanc vitam ejus hiſtoriam poſteritati mandavit.* Et Chryſoſtomi fuiſſe diſcipulum habeo ex Calluxti hiſtoria lib. 14. cap. 30. Νεῖλός τε ὁ θεσπέσιος ἀσκητὴς, ὅτε ἡ Πηλουσίου ἰσίδωρος, καὶ ὁ μεγαλοφυὴς ἀσκητὴς Μάρκος, ἐσκήτευ τῷ παρὰ μαθητευθέντες. *Inſuper Nilus Aſcetes venerandus, Iſidorus Peluſiota, & decantatus Monachus Marcus, Joannis Magni diſcipuli.* Bellarminus de ſcriptoribus: *S. Nilus Joannis Chryſoſtomi diſcipulus vixit tempore Theodoſii Junioris.* Gretſerus de cruce l. 1. c. 35. Labbæus in ſua Bibliotheca, & Johannes Andreas Queneſtadt.

(B) Sed

u) Ita & Bruneus in Nili vita p. 692. & 698. ſeq. & 702.

Sed quid in indaganda Nili ætate externorum teſtimonia conquiro? Ipſe ſibi Nilus teſtis locuples eſt, & ætatem ſuam firmiſſimam aſſeverat, & ſub quo ſpiritum ducebat Imperatore indicat. Legantur, ſi volupe eſt, ipſius ad Arcadium Imperatorem literæ, quas hic cum aliis edimus, ediditque Poſſinus, cujus de exilio Johannis in ipſa ſententiam ponit in crimine. x) *Ἰωάννην οὐκ εὐλόγως εἰς ἐξορίαν ἐξέπεμψας ἐκ πολλῆς ἐλαφρίας τοῖς μὴ ὑγιαίνουσι τὸ Φρονεῖν Ἐπισκόποις πεισθείς. Johannem non recte in exilium amandaſti pra multa levitate ab inſanis quibusdam Epiſcopis male perſuaſus.* Et; y) *πῶς ἐπιθυμεῖς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῶν συχνοτάτων σεισμῶν, καὶ τῆς ἐπιλείψεως τοῦ αἰθερίου πυρὸς ἀπηλλαγμένην ἰδεῖν, μυρίων ἀτοπημάτων αὐτόθι γενομένων, καὶ νομιζομένης τοῖς πολλοῖς σὺν παῤῥησίᾳ πολλῇ ἐξοριθέντος τοῦ τύλου τῆς Ἐκκλησίας, καὶ Φαῶς τῆς ἀληθείας, σαλπιγγος καὶ χριστοῦ Ἰωάννου; Quomodo cupis Conſtantinopolim creberrimis terræ motibus, & immiſſione frequenti æthereorum ignium liberatam cernere, cum innumerabilia iſtic piacula committantur, & auctoritatem ſibi plenam fiducia liberrima invidia & furor exerceant, exterminata Eccleſiæ columine, luce veritatis, & tuba Chriſti Joanne.* &c. Hinc ſi Mauritium intruderemus, non ſine magno conatu magnas nugas diceremus, & Nilum hunc noſtrum, centum & octuaginta annis majorem pinguiore minerva affirmaremus, eoque præcipue, ſi tum ſanctum hominem & adultum artibus, & non in ipſo ſui ortu has Arcadio dediſſe Epiſtolas pro comperto poneremus.

Caryophili oſcitantiam videtur extenuare Guilielmus Sirletus in Menologio Græcorum Latine à ſe reddito, quod oculis quoq; ſequi poteris die 12. Novembris: *Natalis ſancti Patris Nili. Hic fuit ſub Imperatore Mauritio.* &c. Quin imo ipſe Caryophilus extra omnem culpam ſe ponet, ſi teſtimonium ipſius Nili cera miniata non notabitur. Et quis in cauſa Nili ſcripta ipſius Nili improbaverit vel ſententiam exploſerit? Sit ergo in medio, & de ſua ætate litem præſiniat, ex Epiſtola ad Zoſarium Tribunum l. 1. ep. 57. *Μηδὲ ἀπατάτω Ἰουδαῖος λέγων, δι' ἑτέρας ἁμαρτίας ἀπηλλαγμένους τοῦ Παλαιστίνης, καὶ δι' ἄλλας ἁμαρτίας, ἃς ἡ τὴν κυριοκτονίαν πεποίθασι τὰ ἀνήκεστα, πρώην μὲν καὶ εἰδωλολατρεῦντες, καὶ τοὺς προφήτας φονεύοντες, καὶ τοῖς δαίμοσι τὰς θυγατέρας; καὶ τοὺς υἱοὺς θύοντες, τοῖς ἀλλοφύλοις εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπὸ Θεοῦ παραδίδονται, καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη τῷ θείῳ βουλήματι πάλιν ἐπανήγοντο εἰς τὴν γῆν τῆς ἐυαγγελίας. ἀφ' ὧν ἡ τὸ ἀνίατον τετολμήκασι πρᾶγμα εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὰς χεῖρας ἐπιβα-*

x) Lib 3 Epiſt. 279. edit. Allatii.
y) Lib. 2. Epiſt. 265.

ἐπιβουλὴν κατὰ τοῦ θεοῦ ἐπιβάντες. Ἰδοὺ λοιπὸν ἐν πενταχοσιοστῷ ἔτει, τῷ ἐδαμοῦ θείας ἐπιστασίας, ἀκαταλήψει, ἀπαιδαγωγίᾳ, ἀπροφήτῳ κειμένῳ, καὶ παρίζοντι, ὥσπερ ἐν βαθυλάκκῳ τῷ ἐκεῖθι τε καὶ Δανιὴλ, καὶ οἱ ἄλλοι. σὺν ἐκεῖνοι γὰρ αὐτοῖς θέλοντες ὁμιλοῦν ὁ θεὸς βδελυττόμενος τούτους. *Ne te seducat Judaus asserens, propter alia peccata spoliatum se esse Palæstina; neque enim ob alia peccata, sed propter Domini necem, multa gravia, quibus nulla medicina est, perpessi sunt. Etenim ante illa tempora idola colentes, Prophetas trucidantes, Dæmonibus filias filiosque sacrificantes, alienigenis in captivitatem à Deo tradebantur. & paucos post annos, ita Deo annuente, in terram promissionis reducebantur. Ex quo vero immedicabile facinus, in filium Dei manus apponentes, perpetrarunt, perpetuo excidio traditi sunt. En itaque quingentesimus annus, & nusquam divinum subsidium, non auxilium, non consolatio, non Propheta instruens, & confirmans, quemadmodum in urbe Babylone Ezechiel & Daniel, & alii; non enim cum illis, ab eis abhorrens, Deus colloquebatur.* Integrum corpus Epistolæ sacro sanctæ appositum est. Ab eo tempore, quo Judæi præsenti animo in Dei Filium manus superponentes de eo capitalem cædem fecerunt, ideoque perpetuo excidio traditi sunt, est annus quingentesimus, non contractis litteris, aut brevibus numerorum notis, sed extensis & illæsis characteribus designatus, ne Scriptoris oscitantiæ mendum tribuatur. Ab anno Nativitatis Domini z) quingentesimus, est Anastasii Imperatoris decimus, Symmachi Papæ secundus, Annus quo exulavit Johannes Chrysostomus est Domini quadringentesimus quartus, Arcadii Imperatoris decimus, Innocentii Papæ tertius. Ergo si scribebat hic Nilus Johanne Chrysostomo nondum mortuo, ut superius vidimus, erat cum hæc posteriora scriberet annorum nonaginta trium, quibus si appingas annos minimum triginta, quibus sub Magistro Chrysostomo, mores ad mollitiem idoneos exuit, & artibus ingenuis instructus auctoritatem, & dicendi libertatem consecutus, Imperatorum labes & maculas non communi vituperatione,

z) Imo memorantur auctori Epistolæ quingentesimus annus ab Hierosolymæ excidio, quod ut notum est in annum à nativitate CHRISTI septuagesimum incidit. Igitur Epistolam illam circa A. C. 570. duodecim annis antequam Mauritius Imperii habenas capesseret, ab alio scriptam esse & longe juniore oportet quam a Nilo Chrysostomi discipulo. Neque id sine mirum, cum viri docti jam observarint Epistolas quæ sub Nili nomine feruntur, syllogen esse non modo epistolarum sed etiam excerptorum è variis scriptis tum ipsius Nili, tum aliorum. Cujus rei non infirmanda quædam exempla in medium attulit eruditissimus vir J. Baptista Coutelerius noster ad librum secundum recognitionum quæ ambulant sub nomine Clementis Romani sect. 20. p. 509.

tione, ſed ingenuitate libera reprehendere poſſet, annos tum centum viginti tres numerabat: Forſan hoc non videbitur abſurdum. Forte enim ita tulit natura locorum, continentia, & affectio animi, quæ ſanitati corporis nequaquam nocent.

Ego cum in bene nata Regni Neapolitani Provincia Baſilicata ſequiori nomine dicta immorarer, cognovi de plebeja fæce, auctos tamen divitiis duos, & cum iis pariter habitavi. Erant illi duramento corporis prævalidi, compactis nervis firmiſſimi, dentibus fere omnibus conſtipati, &, ut verbo expediam, athletis ipſis robuſtiores. Hi ante primam lucem tres vel quatuor horas, hyberno etiam tempore, cum ventorum algoribus, & nivium tumulis omnia congelaſcunt, experrecti, ſubito cubili exultantes præ lætitia egrediebantur: & poſt agitatorum brachiorum montibus pectus & latera tundebant in orbem contuſa; & ductim in ſe vini, quod in illa regione & ſvavitate, & lubentia, & gratia aliorum omnium longe præſtantiſſimum eſt, liquore inverſo, arrepta perula ea panem niveum, quandoque etiam ſordidum, vel rubidum, ut ſors tulerat, neque enim lenocinia quærebant cupiditatum, inferebant. Tandem falce ſtramentaria, vel ligone humeris ſuperpoſita, ædibus faceſſentes, in agrum devolabant: atque per totum diei ſpatium conſummabant multum operæ, exercentesque frangebant ſe laboribus, dempta tantummodo hora, qua epulis domo abductis uti lautis conviviis & ſumptuoſis vacabant, donec inclinato ſole ſub noctem domum regreſſi, & cœnati, & jam dormitantes ſuper lectum procumbebant, de novis laboribus ſoliciti. Et horum alter centum quindecim; alter centum, & viginti vitæ ſuæ annos compleverant. Quot autem annis poſt meum è Baſilicata abſceſſum vitæ illis adaucti ſint, nondum comperi: nulla equidem me hujus cupiditas tenuit. Id vero, quod narraturus ſum, me mihi pæne eripuit. Puerulus, ex Inſula Chio Romam cum materno avo Michaële Neurida contendens, cum ob exilem ætatem Romæ in Collegium Græcorum aditus remoraretur, ſanctionibus id Collegii pernegantibus, Paulæ Calabriæ apud illuſtriſſimum Marium Spinellum conſtiti, qui me eximia charitate complexus, oculitus amavit, & Præceptoribus humanioribus artibus tinctis, ut ferebat illa ætas, inſtruendum tradidit. Dum circa trivia animi relaxandi gratia cum ſociis annexis pererro, occurrit properanti anilitate cana deſipiens ſenex, cadaverosa facies, & plane morticinium. Illius ad latus pueri, ſenes; juvenes, & ex vili fæce homi-

hominum plures, qui perridiculis illius geſtis, dictisque oblectati concomitabantur. Inquiro quid hoc rei eſſet? Omnes, & maxime prudentiores reſpondent, illum Acheronticum eſſe ſenem, ideoque truncum, & album colorem ab atro non ultra diſcernere. Propterea que ex malis illius aſtantes ludos ſibi facere. Jam enim compleverat annos centum & triginta. Ego puerulus nihil cum animo tum agitavi. At ſubgrandes & mente ſenes aderant, in jocos transfuſi: Bene ſeſe res habet, clamitant. Et quis teſte oculato hoc ita eſſe non convicerit? Alii, non ad teſtes, qui nulli ſunt, ſed ad monumenta Eccleſiaſtica provocamus. Arriſit dictum omnibus, continuoque; ad Eccleſiam progreſſi, advocato Parocho, librum, in quo ſacro lavacro intinctorum nomina conſignantur, curioſe examinant, & anno 1462. nomen adnomenque hominis, de cujus ætate ambigebatur, dilucide expreſſeque reperiunt, indeque colligebatur anno vitæ ipſius * 1520. vel circa, Sancto Franciſco familiariſſime uſum, multasque res ſermonibus una inter ſe agitaſſe. Et is tandem ſenex delirus celeri gradu per ſcalas ædium properans, antequam ego Paula abſcederem, præceps in caput dejectus animam effudit. Et hæc de Macrobiis uſu meo exploratis adduxi, ut quingenteſimum memoratum à Nilo in hac Epiſtola conjectura ſatis probabili, & deinceps vitam ejusdem diuturniorem, de cujus longinquitate nihil certum refertur, proxime ad verum accedere colligeremus. Quod ſi commodum non videbitur, dicemus in ea epiſtola Nilum numerum integrum & completum pro incompleto atque truncato uſurpaſſe, ut adjunctione ſimili incrementum ſuæ demonſtrationi contra Judæos conciliaret; cujus exempla in ſacris quoque litteris frequentia ſunt: ſed *ſumma ſequor veſtigia rerum.* Sed Mauritii anni perquam longiſſime remoti ſunt. Tum enim Nilus prorogaſſet terminos vitæ ad annum 176. Ego quidem hoc formido credere, & cujus fide credam? Credo Deum hoc poſſe; an fecerit, ex ingenio quisque ſuo addet, vel demat fidem.

Sed hallucinatus eſt Caryophilus. Eſto. Sed cum Græcis in Menologio Græcorum, nunc quoque adde, accuratiſſimo Sirleto, qui, ut verosimile eſt, non ex propriis, ſed ex Codicibus Græcis, illisque forte antiquiſſimis, cum quibus hallucinari maluit in ſua Interpretatione, quam demendo nomen Mauritii, de mala fide ſuæ Interpretationis in crimen vocari, & accerſitus judicio de ſui purgatione commentaria ſcribere. Quid ſi diceret alium eſſe hunc

* Lege 15. aut 20. & intellige S. Franciſcum de Paula. Cæterum non exputo quomodo natus A. 1462. poſſit Allatii ætate fuiſſe tantum annorum 130.

Nilum, & non Conſtantinopolitanum? Idneque ex Græcorum Menologio, neque ex Sirleto evincitur, cum Conſtantinopolitani ſcripta, & res geſtæ majori ſua parte deſcripta eodem die utrinque tribuantur.

Fuerunt alii quoque in hujus Nili laudibus effuſiores. Franciſcus Zinus Epiſtola ad Auguſtinum Valerium, Epiſcopum Veronenſem, de S. Ephraem, Nilo, Marco, & Eſaia: *Neque ipſi Epiſcopatui tuo eſſent indecores. Sunt enim homines frugi, exigui ſumptus, & magnæ utilitatis. Tacere ſciunt in loco, & cum opus eſt, loqui. Valent ingenio. Magno ſunt rerum uſu, doctrina, & prudentia præditi ſingulari, cum domeſticis tuis propter ſanctos ſuavesque mores jucunde verſabuntur. Si inviſenda Tibi erunt Eccleſiæ tuæ, vel in civitate, vel in totâ Diœceſi, quo quidem viſitationis munere omnium gravisſimo, & laborioſiſſimo diligentisſime fungeris: ſi Monaſteria Virginum aut Monachorum, ſi Seminaria tua, vel antiquum Acoluthorum ab Eugenio IV. Summo Pontifice inſtitutum, & à Superioribus Epiſcopis, & Canonicorum Capitulo bene ſemper adminiſtratum, à te verò mirificè auctum, atque exornatum, vel novum incredibili ſtudio, cura & diligentia tua ex Decreto & inſtitutis ſancti Tridentini Concilii erectum & locupletatum: ſi Derelictorum, & Derelictarum loca, in quæ ſummo cum Dei honore, & totius civitatis commodo, & lætitia omnes utriusque ſexus Pauperes, paſſim antea vacantes tua congeſſiſti, ut nullus amplius inops & mendicus in urbe vagari comperiatur: ſi hoſpitalia, quorum præcipuam tu curam geris: ſi lites, diſcordiæ, inimicitiæ dirimendæ. ſi pax inter cives concilianda, ubique ſemper dulci quadam ſuavitate & eloquentia illa Chriſtiana, quam tu in præclara illa tua Rhetorica Eccleſiaſtica tam eleganter docteque tradis &c.* Et Epiſtola ad Aloyſium Lipomannum, Opuſculis Nili & Marci præfixa: *Sunt profecto Abbates iſti auctoritate graves, plurimo rerum uſu, & doctrinis cæleſtibus eruditi. Admiraberis acrem eorum in corrigendis vitiis gravitatem, eximiam in docendis virtutibus, & bonis moribus diligentiam, ſingularem in exponendis ſcripturis eruditionem. Perverſas hujus ætatis in religione de fide, & gratia, & operibus opiniones, atque alios errores, & hominum flagitia ita norunt, ſic inſectantur, atque coarguunt, ut non multis ſæculis procul ab hominum conſuetudine in tenebris prope ſepulti jacuiſſe, ſed nobiscum aſſidue verſati eſſe videantur.* Photius in Bibliotheca Cod. 201. & alii, quos infra videbimus. Nunc vero non abs re fuerit duo in hunc Sanctum Diſticha a) ex Codd MSS. præmittere:

Νεῖλος

a) Eadem ex Codicibus Regiis produxerat *Labbeus* Bibl nova MSS. p. 95.

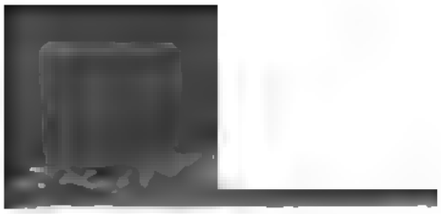

Νεῖλος μὲν ἄρδει τ' ἀνύδρους τὰς νάπας,
Νεῖλος δ' ἡ πιστῶν ἐκπιαίνει καρδίας. b)
Νείλῳ μὲν πόλεμόν φησ· Χθόνα ἄδε πετίζειν,
Νείλῳ δ' αὖ Μοναχοῖο λόγος· φρένας ἄδην ἰαίνειν. c)

Nec non & illa ex Menologio Græcorum:

Αἴγυπτον ἄρδει Νεῖλος, ἀλλὰ καὶ κτίσιν
Λόγῳ κατάρδει καὶ θανὼν Νεῖλος μέγας.

Interpretatus eſt d) doctiſſimus Poſſinus:

Nilus Canopum, major hic fonte ingenii
Orbem univerſum, & mortuus Nilus rigat.

Honeſtiſſimæ Matronæ matrimonio junctus duos ex illa ſuſcepit filios, marem & fœminam. Uxor ab eodem inducta una cum Filia in Ægypti monaſteria immigrat. Ipſe cum Theodulo filio Sinæum montem occupat, ut Sanctorum Patrum conſuetudine frueretur. Theodulus à barbaris captivus factus poſt multa vitæ pericula ac laniatus, tandem ab Epiſcopo redimitur, & ſancta & religioſa vita perfunctus animam Deo reddidit. Hunc Græci uti reliquos ſanctitate eximios viros, venerantur & colunt die decima quarta Januarii. Menologium Baſilianum: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Θεοδούλου· ὅτος ὑπῆρχεν υἱὸς Νείλου τοῦ σοφοῦ τοῦ γενομένου μὲν Ἐπάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καταλιπόντος δὲ τὴν δόξαν τοῦ κόσμου, καὶ ἀπελθόντος εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, καὶ μοναζάντος μετὰ τοῦ υἱοῦ. Τῶν δύο δὲ ὑπαρχόντων ἐκεῖ, καὶ τὴν ἀσκητικὴν πολιτείαν διανυόντων, ἐξαίφνης ἐπιπεσόντων τῶν βαρβάρων, καὶ αἰχμαλώτων καταφαγόντων τοὺς ἁγίους πατέρας, ὁ μὲν Νεῖλος ἠδυνήθη φυγεῖν, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδουλος ἐκρατήθη αἰχμάλωτος μετὰ ἄλλων ἐνὸς νέου, καὶ δεθέντες ἐσέροντο. Ἠπλήκευσαν δὲ οἱ βάρβαροι, καὶ ἐβάλλοντο σφάξαι τοὺς νέους, καὶ θύσαι τῷ πρὸ τοῦ ἡλίου ἀνατείλοντι ἄστρῳ, καὶ ὁ μὲν ἐς ἔφυγεν. Οἱ δὲ βάρβαροι μαθόντες, τοῦ ἡλίου ἀνατείλαντος, καὶ τοῦ ἄστρου κρυβέντος, οὐκ ἐσφαξαν

b) *Nilus fluvius rigat avida & ſaltuoſa loca,*
At Nilus rudes fidelium corda fecundat.

c) Vertit Jacobus Billius:
Arva rigat Nilus fluvius, ſed pollet & ore,
Ex Monachi Nili qui fuit ore, rigat.

d) Suareſius p. 702. ſic:
Perluit ex undans Ægyptum Nilus, at omnem
Mortuus hic Nilus ſermonibus irrigat orbem.

τὸν

τὸν Θεόδουλον. Βυλόμενοι δὲ πωλῆσαι, δύο μόνας χρυσίνας ἐλαμβανον, καὶ γυμνώσας ὁ εἰς τὸ ξίφος, ἤθελε σφάξαι, τότε ἠγόρασεν αὐτὸν ὁ Ἐπίσκοπος, καὶ ἀπέλυσε, καὶ καλῶς βιώσας ἐκοιμήθη. *Hoc eodem die commemoratio S. Patris noſtri Theoduli. Hic erat filius ſapientis Nili Eparchi Conſtantinopolitani, qui mundana gloriola renunciatis, in montem Sinæum progreſſus, una cum filio Monachum induit. Dum ibi immorarentur in aſcetica diſciplina elaborantes, derepente Barbaris irruentibus, & ſanctos illos Patres contrucidantibus, Nilus in fugam ſe dedit, filius Theodulus, & alius ejusdem cum illo ætatis ducti, evincti que ducebantur: ſed cum certum in locum ex itinere barbari diverteſſent, ſtatuerunt juvenes mactare, eosque ſtella ante ſolem exorienti hoſtias immolare: ſed unus quidem ex his fuga ſalutem petiit. Barbari vero gravi ſopore ſepulti, cum exorto ſole ſtella evanuiſſet, ab occidendo Theodulo manus abſtinuerunt; cum poſtea de eo pecunia commutando decreviſſent, nec ullus duo ſolique aurei offerrentur, unus ex illis nudato gladio eum conficere tentabat: tum Epiſcopus eum à barbaro mercatus, in libertatem exemit, qui cum perquam optime vitam duxiſſet, obdormivit in Domino.* Et Sirletus in Menologio Græcorum: *Eodem die 14. Januarii, Theoduli. Hic fuit filius Nili Viri ſapientis, qui relicto ſæculo, in montem Sinam ſe contulit, ubi cum filio vitam Monachi exercuit.*

Multa ingenii monumenta poſteris liquiſſe certum atque indubitatum eſt, quorum pars non exigua typorum præſidio lucem videt, pars in Manuſcriptis apud decantatiſſimas Bibliothecas manuſcripta latet, pars etiam temporum injuriis deperdita eſt. Neque enim illi copioſe loquens ſapientia, neque rerum in Scripturis obſcurarum explanatio, neque bonas artes moresque ſubſerendi ſtudium, illudque ſupremum defuit. Nicephorus Callixtus l. 14. c. 54. Λόγῳ δὲ δυνάμει κρατῶν, καὶ τῇ θείᾳ νευρώμενος χάριτι, συγγράμματα διάφορα καταλείπει πρὸς ἄσκησιν ὑπαλείφοντα, ὕτω φράσεως καὶ νοημάτων μετέχοντα, ὡς τὸν ἀναγινώσκοντα χάριτος ἀφράστου ἐμπλεῶ καθιστᾶναι. *Et cum eloquentiæ vi polleret, divinæque gratiæ nervis validus eſſet, ſcripta varia, quæ vitæ Monaſticæ exercitium inſtruunt, reliquit, verbis & ſententiis ita compoſita, ut Lectoris animum gratia incredibili recreent.* In omni recto ſtudio & humanitate verſatus Philippus Labbæus in nova Bibliotheca: *Nili Conſtantinopolitani S. Johannis Chryſoſtomi diſcipuli multa jacent opuſcula in Pariſienſibus, aliisque Bibliothecis, quæ ut audio parantur publicæ utilitati ab erudito Interprete.* Et pag. 95. *Nili Patriarchæ Conſtantinopolitani opera varia in Regiis* 378. 498. 615. 932. 944. 722. 1067. 1662. 1387. 1388. 2005

2218. *Multa quoque ejusdem S. Nili opuscula erant in Bibliotheca Sirletiana, quæ aliis memoranda relinquo.* Ita Labbæus hic & alibi: Josias Simlerus in Epitome Gesnerianæ Bibliothecæ, Georgius Draudius in Bibliotheca classica.

Hunc sanctum Nilum nostrum Ascetam alii atque alii nuncupant Archiepiscopum, & Episcopum Constantinopolitanum, perinsigni manuscriptorum pravitate decepti. Johannes Andreas Quenstadt: e) *Constantinopolitanus est Nilus Monachus, Johannis Chrysostomi discipulus, qui multa scripsit de institutione Monachorum, teste Nicephoro lib. Histor. 14. cap. 53. Quædam ejus extant in Bibliotheca Patrum To. V. edit. Sepamtim vero extat liber S. Nili de Christiana Philosophia, quo nomine Monasticam significat.* Photius in Bibliotheca Cod. 201. *Lectus est Nili Monachi Liber:* τρισὶ καὶ πεντήκοντα f) καὶ ἑκατὸν κεφαλαίοις διαιρούμενος, τὸν ἐπὶ προσευχῆς ὃν εἶναι τέτους ὁ θεῖος ἀνὴρ ἀναπλάττεται τύπον, πολλαὶ ἂν καὶ ἄλλαι αὐτῷ ἀξιόλογα, ποικίλας ὑποθέσεις ὑποβαλλόμενα, ἐς τε τὸν ἐπιτολιμαῖον τρόπον, καὶ εἰς τὸ συγγραφικὸν ἀπηγμένα συγγράμματα φιλίαν, τήν τε καλὰ τὰ ἔργα τελειότητα, καὶ τὴν ἐν λόγοις μαρμαρύσμενα δύναμιν. *In centum & quinquaginta tria capita divisus, quibus precandi formulam Vir ille divinus exposuit. Feruntur ejusdem & alia plura lectu digna diversi argumenti opuscula, partim Epistolæ, partim Historiæ *forma conscripta, quæ non operum † tantum perfectionem insignem, sed in dicendo quoque facultatem ejus testantur.* Ibidem alia ejusdem Nili Andreas Scottus g) recenset opuscula, quæ in *Italia, Bibliotheca Regia,* & *Augustana* dicuntur extare. Dubitat nihilominus, an unius Nili sint omnia.

(C) Excer-

e) Lib. de Patriis illustrium virorum p. 445.

f) In *Turriani* editione κεφαλαίων Nili περὶ προσευχῆς capita sunt 148. In *Zin. & Svarefii*, rectius 153. Causa diversitatis est non quod capita quædam ibi desint sed quod in Turriani editione ex cap. 10. 11. & 51. 52. & 66. 67. & 68. 69. & 74. 75. contracta in unum sunt capita 10. 50. 64. 65. & 70. Nonnulla etiam auctiora apud Svarefium leguntur ut 26. 114. Nonnulla aliter ut 35. προσευχὴ ἐστὶν ἀνάβασις νοῦ πρὸς τὸν θεόν. Pro quo Turrianus: *Oratio sine distractione est summa intelligentia mentis.* Turriani editio latina in Bibliothecis Patrum Bignæanis repetita est, etiam in novissima Lugdunensi A. 1677. curante *Philippo Despont*, presbytero Paris. T. VII. p. 1151. Apud Svarefium p. 475. etiam præmittitur Epistola, in qua Nilus ipse distam mentionem capitum 153. facit. Incipit: πυνθάνομαί μεφιλογνμῆ τῶν ἀκαθάρτων παθῶν.

* Malim *commentarii.*

† *In rebus & factis.*

g) Ex Turriano, hæc nempe, *de nihil possidendo,* περὶ πρωτοτυπίας, *de Philosophia Christiana, de virtutibus & vitiis. De comparatione vitæ Monachorum qui in solitudine & qui in civitate degunt. De casu SS. Martyrum Monachorum in monte Sina. Librum* item *Epistolarum* quæ in Italiæ Bibliothecis exstant.

Excerpta ex ejusdem orationibus h) *in paſcha* prima, & ſecunda, *in Aſcenſionem* Domini prima, ſecunda, & tertia ſatis prolixa totidem verbis exſcribit idem Photius in eadem Bibliotheca. Hic non absque oſcitantiæ nota deſignandus eſt ſupinus error Gesneri & Simleri, in Bibliotheca, qui opuſcula Theologica Nili cum Capitibus Diadochi confundunt. *Sancti Nili Orationes Monaſticæ, in Vaticana. Opuſcula quædam Theologica, & Capita Φωτικῆς.* Et quod magis eſt Magdeburgenſes Cent. 5. c. 10. *Nili Monaſticas orationes extare Græcas Romæ in Vaticana, Item opuſcula quindecim Theologica, & Cap. Φωτικῆς. It. librum ad Baricl. Epiſcopum.* Et infra: *Præbet tamen propemodum conjecturam, quod ſcriptum quoddam Capita Φωτικῆς commemoratur. Et Nicephorus* &c. Si ullus alius, plane Photius ipſe, i) ne hic multorum teſtimoniis rem traham, ſimilem errorem, aperte profligat. Namque ait, *παλαίρα ᾗ ἐπιγραφὴ λέγει, Φωτικῆς τὸ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἠπείρῳ Ἐπίσκοπον. Auctorem ejus inſcriptio ipſa facit Diadochum Photices illius, quæ eſt in vetere Epiro, Epiſcopum.* Et infra k) dum agit de Sophronii Hieroſolymitani Patriarchæ Epiſtola Synodica: *Καὶ ὁ τῆς Φωτικῆς Ἐπίσκοπος ὀνόματι Διάδοχος. Et Photicæ Epiſcopus nomine Diadochus.*

Omnia iſtius Nili Opuſcula, quæ pleraque ſunt, nondum quisquam juſtum in volumen redegit. Sunt nihilominus partim Latine reddita, editaque. *Oratio ad Deum* contra Barbarorum incurſiones, bella inteſtina, famem, peſtem, & mortis vim præſentem, *Johanne Sambuco* Pannonio Interprete. Princip. *Omnipotens Domine Deus, pater ingeniti Filii.* Edita latine tantum Patavii anno 1555. l) extatque MS. in Biblioth. Imperatoris Viennæ.

Petrus Franciſcus Zinus Veronenſis in latinum convertit, & publicavit Venetiis anno 1557. m) hæc quæ ſequuntur, in 8:

Librum

h) Eadem excerpta *Franciſcus Combefiſius* latine Bibliothecæ ſuæ Concionatoriæ Pariſ. 1662. fol. editæ inſeruit. Orationes in Aſcenſionem memorantur etiam Joanni Damaſceno in Eclogis.

i) Cod. 201.

k) Cod 231.

l) In 4. ſed hoc ſcriptum rectius refertur ad Nilum Patriarcham CPol. circa A. C. 1380. de quo infra. Codex Græcus Vindobonenſis incipit: *Δέσποτα κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ.* Conſer ſi placet Lambecium Lib. VIII. de Bibl. Vindob p. 526. ſeq.

m) Eſt mihi etiam in manibus editio eorundem Nili opuſculorum à *Zino* translatorum, quæ cum Ephiræmi, Marci & Eſaiæ ſcriptis Aſceticis prodiit Venet. 1574. 8. apud Bologninum Zalterium Verſionem ſuam Nili opuſculorum Zinus inſcripſit Aloyſio Lipomanno. Vide & Bibliothecam Patrum Margarini Bignæi Pariſ. 1575. Tomo tertio, Lugdunenſem Tomo ſeptimo, ut alias jam omittam.

Librum Nili *Aſceticum, ſive de vita & moribus Monachorum*, Pr *Multi ex Græcis, & ex Judæis non pauci.*

Ad Monachos inſtitutionem n) P. *Vitius intemperantiam jejunium pellit.*

Adverſus vitia Orationes Octo. o)

De gula Orat. 1. P. *Principium flos eſt proficiendi.*

De Luxuria Orat. 2. P. *Pudicitiam parit temperantia.*

De Avaritia Orat. 3. P. *Avaritia malorum eſt omnium radix.*

De Ira Orat. 4. P. *Ira furori atque inſaniæ affinis eſt.*

De Triſtitia Or. 5. P. *Spiritus voluptatem ignorat Monachus.*

De Acedia Or. 6. P. *Animi debilitas eſt Acedia.*

De inani gloria Or. 7. P. *Inanis gloria eſt animi perturbatio rationi contraria.*

De ſuperbia Or. 8. P. *Superbia eſt animi tumor, ſanie plenus.*

Diverſa capita p) P. *Deitimorem ac ſtudium retine.*

De Oratione Capita CLIII. *Qui odoriferum cupit thymiama.*

Ad Juniores Monachos Inſtitutionem. P. *Juvenis colat quietem in corpore.*

(Inter Epiſtolas ab Allatio editas Græce & lat. III. 303.)

Ad Anaſtaſium Epiſcopum Epiſtolam q) *Johannes Sacerdos admirandus Eccleſia Conſtantinopolitana.* Inter Epiſtolas ab Allatio III. 294. & in Poſſini edit. (quæ presbyterum tantum vocat, Epiſt. 254.)

n) Liber Aſceticus & παραίνεσις πρὸς Μοναχούς (quam Evagrio forte rectius vindicarunt Rosweidus & Holſtenius: vide Svareſium p. 626.) Græce & Latine cum Svareſii verſione prodiit inter S. Nili opuſcula edita Romæ 1673. fol. p. 1-84 & 553-556.

o) Hunc *Zini* interpretatio recuſa in Bibliothecis Patrum. Sed Græce librum hunc de octo vitioſis cogitationibus περὶ τῶν ὀκτὼ λογισμῶν (ſive ut in Mediceo Codice περὶ τῶν ὀκτὼ τῆς πονηρίας πνευμάτων) ex Codice Regio Chriſtianiſſimi primus edidit novaque verſione donavit *Franciſcus Combefiſius* in auctario noviſſimo Bibl. Patrum, Pariſ. 1672. fol. T. I. p. 303. Incipit. ἀρχὴ κατὰ πορνείας, ἀπὸ Θ'. Occurrit & Græce ex Codice Barberino deſcriptus, addita verſione nova latina p. 456. ad 474. in collectione operum S. Nili quam Romæ 1673. fol. dedit Joſephus Maria Svareſius, Epiſcopus Vaſionenſis. Demque *Emericus Bigotius* recenſuit ex Codice Mediceo, atque ex eadem Bibliotheca nactus antiquam præclaram ejusdem libri verſionem latinam, ante mille elaboratam annos, Græce & latine cum Evagrii Pontici ſcripto ejusdem argumenti ſubjecit Palladio de vita Chryſoſtomi Pariſ. 1680. 4.

p) Eadem capita parænetica ſed additis nonnullis, latine ex alia verſione legnntur in Orthodoxographia, Baſil. 1555. fol. p. 414. ad 416. ſubtitulo: Nili Epiſcopi & Martyris Gnomæ. Incipiunt: *Timorem parite & deſiderium erga DEUM habere oportet.*

q) In qua mira quædam Johannis ſacerdotis circa Miſſæ ſacrificium vitia declarantur.

De nimis diuturna Præfectura r) P. *Tradunt rerum naturalium obſervatores.*

In Bibliotheca Patrum Veterum s) Coloniæ edita:

Ex quodam *Paræneticolibro* t) Fragmentum. P. *Numquid Angelos, vel Poteſtates &c.*

De octo vitioſis cogitationibus. u)

De gula. P. *de octo vitioſis cogitationibus ſ. affectibus.*

De Fornicatione P. *Fornicationis Spiritus per carnis.*

De Avaritia, P. *Externum eſt avaritiæ bellum.*

De Ira P. *Iræ cum ſemel pectus obſederit.*

De triſtitia. P. *Cum improbat triſtitia ſpiritus.*

De Acedia P. *Acediæ ſpiritus mœroris ſpiritum.*

De inaniloquia. P. *Inanis gloriæ affectus multiplex eſt.*

De ſuperbia. P. *Graviſſimus, atque omnium truculentiſſimus.*

De oratione, Capita CL. ſeu. CXLVII. Latine tantum Interprete Franciſco Turriano, qui cum Diadochi Photices Epiſcopi Capitibus de Perfectione ſpirituali edenda curavit Antwerpiæ typis Plantinianis anno 1575. in 12. unde in Bibliothecas veterum Patrum à Margarino Bignæo deducta.

Liber Aſceticus. x)

Inſtitutio ad Monachos.

Orationes octo adverſus 8. primaria vitia.

Brevis inſtitutio ad Juniores Monachos.

Epiſtola ad Anaſtaſium Presbyterum, cum duobus fragmentis. y)

Tractatus *de octo vitioſis cogitationibus*, z) Latine Interprete Jacobo Billio, Prunæo, S. Michaëlis in Eremo Cœnobiarcha, qui illum cum

r) Breve fragmentum T. 7. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 1174. eſt Epiſtola III. 241. Allat. at Poſſini. 355.

s) Tomo V Colon. A. 1618.

t) Vide Svarez ad Nili Opuſcul p. 635. ſeq.

u) *Jacobo Billio* interprete. Quod ſcriptum longe diverſum eſt ab altero ejusdem argumenti, de quo jam dictum fuit.

x) Hunc Germanice etiam vertit & ad calcem Scriptorum S. Macarii edidit Gotfridus Arnoldus Goslar. 17 2. 8.

y) In Bibl. Patrum Pariſ. 1589. T. 1. legitur S. Nili *de Monachis ob pecuniam obambulantibus* fragmentum, latine.

z) Occurrit etiam latine Tom. V. Bibl Patrum Bigneanæ A. 1589. 1654. & Lugd. A. 1677. T. VII. p. 1174. At Græce è duobus codicibus Regiis cum latina interpretatione edidit *Cotelerius* Tomo 3. monumentor. Eccleſiæ Græcæ Pariſ. 1686. 4. p. 185. ſeq. Incipit: περὶ τῶν ὀκτὼ κακίας λογισμῶν.

cum Johannis Damaſceni Operibus edidit Pariſiis anno 1577. Subjecitque Eugenii a) opuſcula, de eodem argumento.

Græce vero & Latine edita ſunt: Ejusdem κεφάλαια ἢ παραινέσεις, *Capita* ſeu *Præceptiones ſententioſæ*, Franciſco Turriano Interprete, & prioris b) Interpretationis correctore, collatis tribus perveteribus exemplaribus, & ſcholiis appoſitis. Florentiæ apud Bartholomæum Sermaretellium 1578. in 8. Una cum Diadochi Epiſcopi Photices in vetere Epiro Illyrici Capitibus centum de Perfectione Spirituali. Et hæc græce. c) Latine vero Lugduni Batavorum ex officina Plantiniana 1590. in 8. & d) Baſileæ apud Robertum Winter, & Coloniæ apud Gymnicum. Item Græce & Latine in linguam Latinam traductæ, & teſtimoniis tum ſacris tum profanis illuſtratæ, opera & labore Stephani Schoningii, e) Franeckeræ excudebat Aegidius Radæus, Ordinum Friſiæ Typographus 1608. in 8. Addita ſunt Agapeti Capita Paræneticα, & Ariſtotelis liber de virtutibus, & vitiis, eodem Stephano Interprete & expoſitore. Eædem à Michaële Toxita carmine redditæ excuſæ ſunt Argentorati à Cratone Mylio. Epitomator Gesnerianus: qui tamen in Epitome nullam hujus verſionis mentionem facit, ſicuti nec Gesnerus in Toxita.

Χρυσᾶ Νείλου Ἐπισκόπου καὶ Μάρτυρος. *Capita, ſ. præceptiones ſententioſæ* f) κεφάλαια ἢ παραινέσεις, Lugduni Batavorum ex officina

 Plan-

a) Lege *Evagrii*, Pontici nimirum, cujus & Nili opuſcula ſic inter ſe confundi notat Svareſius ad S. Nili opuſcula p. 613 ut difficillime internoſcantur.

b) Zini de qua ſupra.

c) Græce & latine exſtant inter opuſcula Nili junctim edita à Joſepho Maria Svareſio Rom. 1673. fol p. 475. 511. præmiſſa Epiſtola ad amicum cui illa κεφάλαια ρνγ΄ Nilus transmiſit.

d) Tria diverſa Nili ſcripta hoc loco confundit Allatius. Nam Gnomæ illæ ſelectiores quas Baſileæ & Coloniæ editas ſcripſit Geſnerus in Bibl illæ ſunt quas in Orthodoxographis A. 1555. latine extare dixi, & incipiunt: *timorem pariter & deſiderium erga DEUM habere neceſſe eſt. Sylburgius* vero edidit vertitque 229. illas ſententias quas χρυσᾶ Nili mox Allatius appellat, quæque non modo diverſæ ſunt ab illis Geſnero memoratis, ſed etiam à capitibus ſive præceptis ſententioſis 148. quæ vertit *Turrianus*.

e) Perperam *Petrus Sylburgius* dicitur apud Clariſſ Caveum.

f) Has ſententias Nili 229. *à Jo. Hentero* è Moldavia allatas primus edidit cum verſione ſua & notis *Mich. Neander*, A. 1558. deinde recuſæ ſunt Græce & lat. cum Neandri (non Zini ut Labbeus T. 2. de Script. Eccleſ. p 124. & Svareſius p 625. ad Nili opuſcula, ubi è Codice Barberino additamentum quoddam ſententiæ 97. ſubjunctum Græce & Latine exhibet, ſententiis ipſis in collectione ſua omiſſis) verſione in

Tomo

Plantiniana apud Franciſcum Raphelengium 1590. in 8. Eadem ſub titulo : Aurea Nili Epiſcopi & Martyris Paræneticа, interprete Nicolao Glaſſero, Hamburgi excudebat Paulus Langius. Anno 1614. in 8. Ἀρχὴ σωτηρίας ἡ ἑαυτοῦ κατάγνωσις. *Initium ſalutis eſt ſui ipſius condemnatio.* De iis interpres: g) *Clarum eſt illud Phocylidis:* πρὶν ἔτι εἶναι χρεὼν δὴ καλὰ διδασκέμεν ἔργα. *Hinc & Ageſilaus ea diſcenda eſſe pueris dixit, quibus nati grandiores facti uti poſſint. Sunt igitur illi potiſſimum eligendi, quibus juventus, & in literis proficiant, & mores pietate condiantur. De Nili libello non eſt, quod dubitemus, quin ad omnia hæc poſſit plurimum. Eſt enim elegantia politus, virtutum præceptis gravis, antiquitatis auctoritate pius, prorſusque aureus. Conſtat vero eum in vetuſtiſſima quadam Bibliotheca in Walachia Transſylvaniæ finitimâ à doctiſſimo viro Johanne Hentero Coronenſi inventum, & ad Clariſſimum Nicolaum* h) *Neandrum de antiquitatis ſtudiis optime meritum, ut in lucem prodiret, miſſum fuiſſe, à quo emendatus integritati & nitori reſtitutus, primumque cum aliis editus fuit opuſculis. Quis vero hujus libelli ſit Auctor, cum plurium ejusdem nominis Epiſcoporum, Martyrum, doctrinaque præſtantium virorum in hiſtoria mentio fiat Eccleſiaſtica, non liquido apparet. Duo enim Nili auctore Nicephoro fuerunt Ægyptii. Alius* i) *Theſſalonicenſis, qui poſt Caroli M. vixit tempore. Fuit & Nilus quidam Scholaſticus, Iſtius vero, cui Opuſculum hoc Neander adſcribendum putat, mentionem facit Nicephorus l. 14. c. 54. Ex quo conſtat admirando iſti Nilo patriam fuiſſe Conſtantinopolin, cujus etiam propter egregiam nominis celebritatem Præfectus fuit. Sed relicto tali ſtatu ad vitam ſe contulit Monaſticam. Dicendi quoque facultate, præclarisque doctrinæ dotibus inſtructus cum fuerit, variis ingenii monumentis nominis ſui memoriam adpoſteritatem propagavit.* Hic obſerva verba, *Duo Nili Auctore Nicephoro fuerunt Ægyptii.* Unus tantum * Nicephoro Ægyptius eſt.

Has

Tomo I. Orthodoxographor. Grynæi A. 1569. p. 169. Et in opere Neandri aureo Lipſiæ 1577. 4. tum in auctario Bibl. Patrum Ducæano Pariſ. 1624. fol. Tomo 2. Cum *Stephani* vero *Schœningii*, Scholæ Doccumenſis in Friſia Occidentali Rectoris non ſane meliore verſione (cujus notis etiam illuſtratæ prodierant Franequeræ 1608. 8.) recudi curavit *Chriſtianus Weiſius* ὁ μακαρίτης, Gorlici 1679. 8. Neandri interpretatio occurrit etiam in Bibliothecis Patrum Latinis. 1575. & 1589. Pariſ. & A. 1610. T. 4. & Lugd. A. 1677. T. 7. p. 1147. & in Græco-Latino auctario Ducæano Pariſ. 1624. T. 2. p. 1168. & in Bibl. Patrum Pariſ. edit. Græco lat. T. XIII. Pariſ. 1644, 1654. Latinis verſibus reddidit Antonius Meierus Ulleteranus Flander, Cameraci 1561. 4. Germanice interpretatus eſt & S. Macario ſubjunxit Godfridus Arnoldus. Goslar. 1702. 8.

g) Olaſerus.

h) Leg. *Michaëlem.*

i) Diverſus puta ab illis Nicephoro memoratis. * Fallitur Allatius. Vide Niceph. VII. 16.

Has easdem Parænefes k) edidit græce & latine Paulus Minerva Barenſis Dominicanus, cum Scholus ſive Commentariis. Neapoli apud Conſtantinum Vitalem 1604. in 4. Quid in illis illuſtrandis egerit, ipſe enarrat ad lectorem: *Quidquid igitur in illis reperies, ex ſanctorum Patrum doctrina exhauſtum eſſe judices; ideo & cunctos citavimus: cumque ad Politicam & Moralem vitam perquam maxime ordinarentur, ad illas roborandas, firmandasque, Ethnicorum quoque Philoſophorum axiomata perſtrinximus, ut ſciant, qui laxatis vitæ habenis illam provinciam ducunt, legem Chriſtianam, legem eſſe virtutum, quam ex ethnicis plerique naturali illuſtrato lumine proſequuti, miris extulerunt encomiis. Quid ſi Chriſtiani nati fuiſſent? Sanctitate quidem nimia pollerent.* Hic tamen talis tantusque Vir, de harum Parænefeon Auctore diſputans, illis Nilum Aſcetam, & Conſtantinopolitanum exuit; acceptas defert Nilo Epiſcopo & Martyri. Incertum ſiquidem eſt, ut notatur in Bibliothecæ ſanctorum Patrum To. 3. Baſileæ l) impreſſo; an hic Nilus Epiſcopus Ægyptius fuerit, cujus meminit Euſebius l. 8. c. 14. Et eſſe illum Ægyptium, patet ex ipſa Inſcriptione Νείλου Ἐπισκόπου, καὶ μάρτυρος περὶ ἀσκήσεως. *Nili Epiſcopi & Martyris, capita ſive Parænefes.* Licet Margarinus de la Bigne Nilum Epiſcopum abraſerit, Nilum Monachorum Patrem inſcripſerit, quem ſententiarum harum auctorem facit; ſolo Nicephori Callixti teſtimonio fultus, hoc vel ſolo argumento. Scribit Nicephorus, *Nilum Monachum capita collegiſſe, aliqua quidem fuſius, multa autem compendioſius tractata.* Ergo, qui hæc Capita ſcripſit, non fuit Nilus Ægyptius Epiſcopus. Non tamen inde pervincit, Capita hæc non eſſe Epiſcopi & Martyris. Fieri enim poteſt, ut uterque capita concinnarit, eaque diverſe; quod & aliis viris ſanctiſſimis, & Græcis ſcriptoribus fuit ſolemne. Et Antonius Monachus in Meliſſa plures ex Nilo abſque alio cognomine ſententias, alias ex Nilo Epiſcopo ſignat. Ergo erunt iſtæ Nil-

k) Non omittendo & Pirkhaimeri editio, de qua Rev. Joannes Godfridus Olearius in Abacto Patrologico p. 336. edit. prime: *ſunt vitam ad manum Nili Epiſcopi & Martyris, uti titulum habet, Theologi antequiſſimi ſententiæ morales e Græcorum Latinorumque ſcriptis ſanctorum Codicis perpetuſti e Græco lapſi, editaque Argentorati ex editione Scharreriana à Bilibaldo Pirckhaimero Norimbergenſi interprete, hoc quidem elogio præfixo:*

Hic paucis tedolet quicquid cecinere Prophetæ,
Et Lex, & quicquid ſacra Sophia docet,

Sed hæ ſententiæ ab illis Parenteſeis a Nicandro, Grynæo & in Bibl. PP. editis ordine non minus quam haud ſatis, numeroque differunt.

l) Leg. *Parænſis.*

Nili Epiſcopi & Martyris, & non alterius: quandoquidem Nili Epiſcopi ſententiæ ordinatæ cernuntur, ut in earundem paraphraſtica catena ab eodem Paulo digeſta oſtenditur. Quod autem abſque titulo Nilo attributæ ſunt, id errore Auctorum factum eſſe, qui Nili non Epiſcopi eas eſſe crediderunt. Sic ergo & titulo Epiſcopi & Martyris ex Græca Inſcriptione, Nilum Capitum Scriptorem eſſe Nilum, eumque Epiſcopum & Martyrem. Neque dicendum eſt, inſcriptionem eſſe confictam: tum enim nulli libri titulo credendum eſſet. Adde Sixtum Senenſem, qui nullum de hujusmodi ſententiis verbum in Nilo fecerit, cum illius in Job Commentariorum meminerit; licet hæc ratio non videatur tanti momenti, ſi quis reſponderit, Sixtum Senenſem, non eam ſibi provinciam ſumpſiſſe omnia ſcripta Nili commemorandi, ſed ea tantummodo, quæ ſacrorum librorum explicationem continerent. Petrus etiam Biccordatus in ſua Hiſtoria Scholaſtica de Nilo Aſceta, & ejus ſcriptis ſermonem habens, de iſtis Parænesibus nec verbum quidem. Tandem uti validisſimam rationem ex Mutii Juſtinopolitani Epiſcopi Hiſtoria teſtimonium adducit, qui Nilum Epiſcopum & Martyrem harum Parænesεon facit Auctorem, cum ſub nomine Nili uti legitimi Auctoris nonnullas particulas ex hoc opere depromtas recitat. Hinc Paulus ovans aſcendit in Capitolium: *Quis autem alterius Nili, non autem Epiſcopi & Martyris affirmabit, cum teſtimonium hoc ſit præſtantiſſimum? Aut dicas Mutium inconſulto ſcripſiſſe? Aut Nilo Epiſcopo attribuiſſe, Nilo autem non Epiſcopo abſtuliſſe? Niſi enim ſub Nili Epiſcopi & Martyris titulo legiſſet, utique non affirmaret eſſe Nili Epiſcopi. Quid enim erat in cauſa, ut Mutius Nilo Epiſcopo attribueret, Nilo autem non Epiſcopo auferret?* Sed poſtmodum remiſſius enunciat, objici poſſe, ſententias non eſſe Nili Epiſcopi & Martyris, ſicuti ſibi à nonnullis objectum fuiſſe teſtatur: ſub perſecutione poſito Epiſcopo tempus non adfuiſſe edendi libri: In ejus actis nullam harum Paræneſeon mentionem factam. Reſpondet, martyrium, & perſecutionem non interpolaſſe ſcriptionem librorum, exemplisque pluribus oſtendit. Hinc concludit, Margarinum de la Bigne non recte Nilo Epiſcopo & Martyri quod ſuum erat abſtuliſſe, Nilo vero non Epiſcopo tribuiſſe. *Quod ſi attulerit poſtremum, nempe quod plerique viri hac tempeſtate doctiſſimi tenent oppoſitum, ſcilicet quod non ſint Nili Epiſcopi & Martyris, ſed alterius Nili, reſpondemus, quod ex alia parte adſunt centum alii viri præſtantiſſimi autumantes; Nilum Epiſcopum & Martyrem harum ſententiarum Paraneticarum auctorem.*

Sed

Sed ut unde Paulus exegit Apologiam, inde ego exordiar. Non eſſe Nili Epiſcopi, ſed alterius, tenere doctisſimos Viros, reſpondet, ex alia parte centum alios præſtantisſimos Viros tenere Nilum Epiſcopum eſſe. Et tamen non multo ante cum illuſtrium Scriptorum teſtimoniis id tutari conaretur, non ultra tres produxit, Antonium Monachum in Meliſſa, Petrum Riccordatum, & Mutium Juſtinopolitanum, qui de Epiſcopatu Nili harum Parænesεon Scriptoris ne verbum quidem obducunt. Et jam derepente in contrarium perducuntur. Sed eſto, eas Nilo Epiſcopo conceſſerint: An propterea Nilo Aſcetæ vel Monacho denegarunt? Nihil minus. Aſceta ſub aliis atque aliis titulis innotuit, quibus ab exſcriptoribus ſcripta illius cohoneſtata ſunt. Hinc in multis ſub nomine Nili præfixo deſignatur nullus alius, quam Conſtantinopolitanus iſte, uti hoc nomine inſignior. Aliis Monachus eſt, aliis Aſceta, aliis Abbas, aliis Epiſcopus, aliis Archiepiſcopus, & quod admirabilius eſt Conſtantinopolitanus, aliis Martyr. Quare ſi ex inſcriptionum titulis fas eſt nobis varios quoque Auctores fingere; quot nobis Nili aſſurgent? Vel in quot Nilos unus noſter Nilus miſere diſcerptus congemiſcet? Ex variis officiis, dignitatibus, profeſſionibus, curis, ſortibus variæ quoque perſonæ uni eidemque homini imponuntur, & variis inductis rationibus, varie quoque perſcribuntur in monumentis, neque propterea à ſe ipſis diſtant, vel minimum mutantur. Et Nilum noſtrum fuiſſe Aſcetam res ipſa docet; Sacerdotem cum Theodulo filio, in hoc de Nilis Tractatulo probamus; & Martyrem quoque, & Epiſcopum fuiſſe, & ſi vis etiam Archiepiſcopum quid vetat? Sed hoc non eſt ſcriptis relatum. Quid tum? Quæ literis mandata non ſunt, & tamen credimus, & ſine ullo dubio tenemus ita fuiſſe? Et forte hæc omnia in Nilo noſtro reperiremus, ſi res geſtas illius tempus edax nobis reliquas feciſſet. Et forte etiam qui futuri ſunt obtinebunt, cum videamus in dies ſingulos ſimilia è latebris in lucem ſuſcipi, & publicæ commoditati procreſcere. Non ex alienis advocabo argumenta. Ex vita S. Nili Epiſcopi & Martyris, quam ex Johannis Chriſtoforſoni Interpretatione recitas, de ſcriptis dicti Sancti, minus quam nihil eſt, & tamen tua largitate Auctor eſt Parænesεon. Unde id expiſcaris eum illas ſcripſiſſe? Potuit ſcribere. Scripſere alii ejusdem ætatis & dignitatis viri. Concedo nec invitus. At ſcripſiſſe; niſi meliora indicia proferantur, non dicam. Et etiam ſi Nilus

Episcopus scripserit: an Episcopus & Martyr hic tuus ille idem est? Nilos eo tempore plures fuisse, & inter eos Episcopos & Martyres, & scripsisse etiam ad posteritatem Commentarios, nemo prudens negaverit. An non insulse quis concluderet: (sit pro exemplo Nilus Patrarum Episcopus & Martyr;) Huic operi præfigitur titulus, *Paraneses Nili Episcopi & Martyris.* Ergo Nilus hic nullus alius est, quam Patrarum Episcopus. *Nam si Nili Asceta essent, non esset additio, expressioque Episcopatus & Martyrii. Si Græca Interpretatio absque titulo, & agnominatione legeretur, Nili utique non Episcopi essent sententiæ. Non enim est intelligibile, ut Nili non Episcopi fuerint, Et quis Nilo Episcopo & Martyri attribuat?* Et tamen similia in hoc eodem Nilo Asceta ante oculos obversantur. In nonnullis ejusdem Tractatibus præfigitur, *Nili Archiepiscopi Constantinopolitani.* Repudiandus itaque est Nilus Asceta, & Nilus Archiepiscopus Constantinopolitanus investigandus. In nonnullis, Nili Abbatis, rejiciendus itaque est Asceta, & Nilus Abbas perscrutandus. Sed Nilus Asceta, non fuit neque Episcopus, neque Martyr. Unde id habes? Nec etiam sub nomine Sacerdotis innotescit, & tamen sacerdotio præditum fuisse ex eodem perdisco. *Sed Sixtus Senensis nullam de hujusmodi sententiis mentionem fecit.* Esto, verum est, *cum nec de aliis Tractatibus fecerit, sed de iis tantum, qui in sacrorum librorum explicatione versantur.* Quare itaque ipsius in Cantica Canticorum, in Evangelium Lucæ, in Psalmos, & in alias sacræ Scripturæ libros explicationes non commemoravit, quas ad hæc tempora Manuscripti Codices retinent? Non dici potest, Nili in Job Commentaria prolixa fuisse, in aliis hinc inde & ipsius operibus recollectas expositiones: cum in Job eodem modo se habeat, & in Canticum Canticorum sit Commentarius integer.

Nili Monachi Eremitæ *Historiam*, sive *Narrationes*, m) *quibus cædes Monachorum montis Sinæ, & captivitas Theoduli ejus filii describitur.* Εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐν τῷ ὄρει Σινᾷ Μοναχῶν, καὶ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεοδούλου extractam ex Codice 74. Ms. Caroli de Monchal Archiepiscopi Tolosani, & eidem nuncupatam, cum nova sua interpretatione & Notis, sub Titulo: *Nili opera quædam nondum edita*, Parisiis n) publicavit doctissimus Petrus Possinus, apud Sebastianum Cramoysi Typo-

m) Distinctio in septem narrationes non à Nilo est, sed à Possino.

n) A. 1639. Ejusdem narrationis jam ante Possinum interpretationem sed minus præclaram minusque ut ex *Metaphraste* integram ediderant *Aloysius Lipomannus*, & *Laur. Surius* ad 14. Januar. Varias Lectiones é Codice Mazarini

Typographum Regium in 4. Addidit ejusdem Nili *laudationem in Albianum* o) græce & latine. De hac historia Menologium Græcorum 12. Novembris. Καὶ ἐπεὶ ὁ μακάριος Θ. Νεῖλος τὸ ὄρος Θ. μετὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ κατελεύθερος συνῆν τοῖς πατράσιν, βάρβαροι τινες ἐξαίφνης ἐπελθόντες ὡς θῆρες τὸν υἱὸν Θεόδουλον σὺν ἄλλοις πλείοσιν αἰχμαλωτεύσαντο λαβόν, ὃν ὡς αἰχμάλωτον θρηνεῖ πλέον ὁ καθηγούμενος Θ., καθὼς ἐν τῷ παρ' αὐτῷ συντεθέντι συγγράμματι ἐμφέρεται. *Hunc cum Beatus Nilus occupato monte cum filio Sanctorum Patrum consuetudine frueretur, quidam ferarum instar repente irruentes Barbari ejus filium Theodulum cum multis aliis captivum abduxerunt; cujus casum lamentatur Pater, plusquam deceret tantum virum, quemadmodum in Commentario hac de re scripto cernere est.* Nicephorus Callistus dicto loco: p) Μεθ' ὧν καὶ τὸ ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει τῶν θείων πατέρων μαρτύριον ἀναγράφεται ὑπὸ λαμπρῶς τεθραμμένου καὶ πεπαιδευμένου, ὡς ἐκεῖσε ἐν αἰνιγμοῖς ἐνδεθηκέναι, ἐφ' ᾧ καὶ κατ' ἀμφότερα γέγονεν ὁ αἰνος ἔν τε λόγων καὶ ἀρετῆς πείρᾳ, ἐκεῖ δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν καὶ τοὺς παῖδας μητρῴοις διίξεσιν ἐκτραγῳδῶν λίαν περιπαθῶς τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν, βαρβάρων καταδραμόντων, οἳ βλέμμασιν ἐκάλεσαν, καὶ φόνου οὐκ ἐλάχιστον δεδράκασιν, ὃ καὶ ἦδυσμα τοῖς πνευματικοῖς Φιλομαθέσι καταλέλειπεν. *Scripsit quoque Divinorum Patrum in monte Sina obitum & martyrium, facundia & effatu* q) *tanto, ut satis inde colligere liceat, quam eximia doctrina juxta & virtute Vir is fuerit, ubi etiam suam & filiorum res paucis commemorat miserabiliter, velati in Tragœdia, captivitatem etiam deplorans, cum barbari Blemmyes excursione sua eadem ingentem fecere: quod opusculum tanquam spirituale quoddam oblectamentum studiosis reliquit.* Cum græce legeretur διηγήματα, occasionem arripuit eruditissimus Possinus distinguendi

(D) 2 librum

Vaticano una cum quibusdam animadversionibus suis dedit *Franciscus Combefisius* in lectis triumphis Martyrum Paris. 1660. 8. p. 139-144. Latine Jo. Bollandus quoque (non Græce & Latine, ut Labbeus affirmat T. 2. de Scriptoribus Eccles. p. 125. & ex Labbeo infra nostri) ad diem 14. Januar. Tom. 1. p. 954. seq. narrationem illam quasi Surius dederat, collatam cum MS. Vaticano cum brevibus notis suis A. 1643. edidit, distinctam in capita 15. sectiones 62. adde quæ idem p. 111. seq. ubi ex Possiniana quam elegantem & plenorem fatetur, nonnulla supplet. *Gallice* vertit *Nicolaus Sudorius* (le Sueur.) Varias lectiones è quatuor Græcis MSS. Codicibus Vaticano, Barberino, Altempsiano (qui cum Sfortiano comparatus) & Palatino translato in Bibl. Vaticanam ex marginibus Codicis Barberini descriptas ad calcem Epistolarum Nili edidit *Allatius* Rom 1668. fol.

o) In MS Barberino, [illegible] Varias Lectiones etiam in hac laudatione obvias Allatius loco jam memorato edidit, dicitur *Albianus Monachus Eremita*, Monachum Nitriensem fuisse constat.

p) Lib. 14. c. 54.

q) *affectu.*

librum in ſeptem narrationes, cum hoc arbitraretur aliquo Lectoris commodo, nullo Auctoris aut operis detrimento fieri poſſe.

De ea, quæ apud Lipomanum edita eſt, interpretatione, illud eſt præſtantiſſimi Petri Poſſini interpretationis ſuæ arbitrium; *Hoc unum modo initio receperam: hocque illi, quo magno merito nihil non apud me poſſunt, mecum duntaxat egerant: ut veterem, quæ pridem à Lipomano eſt edita, hujus opuſculi interpretationem recenſerem, & cum Græco compararem. Sed cum aliquot jam paginis paſſim interpolatam, ac recantatam à me illam interpretationem amicis in ſpecimen obtuliſſem, quod ſcribenti prius mihi, hoc legentibus idem ipſis viſum fuiſſet: me, ſi pergerem ut cœperam, exhauriendis illis laboris illiberaliſſimi faſtidiis, magno meo tædio nullam tamen alienam gratiam relaturum. Et certe, ut quam omittere non poſſum, celerrime ſaltem, quod verecundiæ unum ſupereſt, tranſigam reprehenſionem laboris alieni, id quam breviter, tam vere licet affirmare, nullum omnino labus, flagitive genus, quod in eo genere caveri debeat, in iſta eſſe verſionis perverſiſſimæ deproperatione prætermiſſum. Nam & obſcurata paſſim eſt Auctoris ſententia, & non raro ad libidinem interpretis ficta, & detorta. Jam omnibus fere paginis miſerrimum in modum per ſummam licentiam lacerum fœdiſſime, mutilatæque oratio ſcriptoris, tum à capite ad calcem nullo non loco ita cooperta contaminataque maculis barbaræ cujuſdem infantiæ, ut opus veterum judiciis arce dignum, rus hodie merum, rureque inſcetius videatur. Quæ ſi quis à me dicta criminoſius exiſtimet, non ego tamen apud eum perdam aquam prolixa approbatione cauſæ meæ, certis unaquaque de re teſtimoniis proferendis. Sed ſi tanti putet rem totam cognoſcere, & Latina illa veteris interpretis cum Græco Auctoris conferre, ut ad alia conniveat, me is tamen, ſi quam habet æquitatem, cum non tantum commata, aut comprehenſiones totas, ſed paginas, atque adeo tractationes integras conſcio ſilentio præteritas toto paſſim in opere perſpiciet, & illum quisquis eſt, interpretem ſcripſiſſe feſtinanter, & non calumnioſe me accuſaſſe judicabit. Atque hinc ſatis intelligis, Lector optime, quam non leviter, aut cupide conſilium interpretationis ordiendæ novæ, ſed neceſſario ſuſceperim.* Hæc cum animadvertiſſet neſcio quis in calce Codicis editi Barberini appinxit: *Tres iſti manuſcripti Codices ita concordant, ut ex uno exemplari quaſi deſcripti eſſe videantur omnes, alioquin ab edito longe diſcrepantes: multa enim mutant, nonnulla addunt, plurima recidunt, in quibus Simeonis Metaphraſtæ manum facile agnoſces, qui ſcripta ejusmodi de Virorum Sanctorum rebus geſtis antiqua & ſatis longa interpolare, atque mutare amavit. Porro iſtam ejus editionem, quam Codices illi repræſen-*

ſentant, ſecuta eſt vetus Interpretatio Latina à Lipomanno primum evulgata, quam Pater Poſſinus in Præfatione ita exagitat, mitius fortaſſe facturus, ſi diſcrepantias, atque etiam errores non ab Interprete, ſed à Simeone Metaphraſte interpolatore proficiſci, uti factum oportuit, animadvertiſſet. Hæc in Poſſinum, Lipomani editionem, & Simeonis Metaphraſtæ nomen per ora hominum magnifice incedens traduntur. Sed condonandum eſt viro, qui quantum valeat Poſſini judicium, & Metaphraſtæ dignitas in rebus Eccleſiaſticis promovendis ex publicarum privatarumque rerum adminiſtratione, peritiaque plena, & an albus vel ater fuerit, ignorat. Quis enim, niſi nugas ſomniare voluerit, aliisq; garrire tentaverit, Simeonem Metaphraſtem nobili equeſtrique genere natum, miniſtrum inter primarios militiæ Conſtantinopolitanæ, ab Epiſtolis & Secretis Imperatoris, oratione ſoluta & vincta non absque eloquentia, & dexteritate præcipuum, jactabit: errores & diſcrepantias à tali tantoque viro profectas fuiſſe, & vitas antiquorum Sanctorum interpolaſſe contendenti, & tantum nomen lædenti, veniam concedet, ſed non proſperandam? Sed parum peritis uſu, & de facili pronunciantibus omnia non invitis manibus danda ſunt.

Dicimus ergo, & firmiter aſſeveramus, Metaphraſten nullo modo vitas Sanctorum interpolaſſe, ſic, ut multa immutaverit plurima addiderit, alia reciderit. Sed immutavit cautior factus, quæ aliorum ſcriptorum monumentis alio prorſus modo ſe habuiſſe, & contra jus fasque fuiſſe dignovit. Addidit ab aliis edoctus digna ſcitu, præterita tamen ab antiquis vitarum ſcriptoribus. Recidit aliorum ſcriptis relata, ſed nimia, ſed ſupervacanea, ſed fabuloſa, ſed ridicula, & perverſorum hominum malitia ſuperinducta. Et hoc, mi Vir, interpolare vitas Sanctorum eſt? Et hoc ne erit, vitas locis quibusdam immutaſſe, intercidiſſe, illisque addidiſſe? Metaphraſtes vitas rectè ſapienterque dictatas, intactas reliquit, ex aliorum ſtudiis ac laboribus nullam ſibi famam emendicans, ſed à capite ad calcem rerum geſtarum, uti geſtæ ſunt, expoſitionem, proprio ſtylo genereque dicendi ita expediit, ut nullis aliorum ſcriptorum periodis, addo formulis & notis, uſum fuiſſe ab arte oratoria inſtructus dignoſcere poſſit. Ita eſt. Proſtant Sanctorum antiquorum vitæ ab aliis ante Metaphraſten publicatæ, quæ poſtmodum ab eodem facultate dicendi ſingulari in meliorem atque accuratiorem tenorem editæ ſunt, quales multas in mea de Simeonibus Diatriba luculenter deſignavi. Sume in manus,

nus, attentius lectita, æque beneque judica, tum demum sententiam profer. Planus fueris, si Metaphrasten virorum Sanctorum res gestas antiquas, & satis longas interpolasse, atque immutasse enunciaveris, & doctissimi Possini de hac historia Nili Latine apud Lipomanum rectum non esse, intelligens, prudensq; judicium, aut injuria illam vexasse. Cui siquidem notum non est, in exscribendis antiquorum voluminibus exscriptorum incuriam, neq; in doctrina neque in eruditione excellentiam, & si Codices, quibus innitebantur, depravati distortis literis, sive ambiguis confusi, verba similitudine syllabarum vitiosa, multa etiam vel malignitate addita, vel spatio temporis fugientia, intrusisse? Iniquum est similia Metaphrastæ attribuere, Et ne nimius sim, vide quæ de Metaphraste in dictando, atque verbis struendis studio, apposite in Elogio ipsius construit Psellus, Diatriba nostra de Simeonibus, & eorum scriptis, in qua multa de hac eadem re ex aliis, atque aliis Auctoribus collegimus. Et ne nos similia nostra imaginatione agitare belluli ac festivi saperdæ suspicentur, habeto tibi, Lector, quæ pro eodem Metaphraste Lipomanus scriptis memoriæ prodidit. *De Metaphraste autem communis priscorum virorum Ecclesiæ Orientalis sententia, vitas Sanctorum ex diversis Auctorum libris eum in unum volumen redegisse, & quæ alicujus viri erant inscriptæ, sub hoc titulo reliquisse; quæ vero ab aliis descriptæ erant, ruditamen, & insulso stylo, eas ipsum multis laboribus, & sudoribus exornasse, & eruditione sua exposuisse, prout Theodorus Balsamon, & Psellus: ideoque & Metaphrastæ nomen fuisse adeptum, μεταφράζειν enim Græce, Latine est, scripturam aliquam dilucidioribus verbis, sensu tamen & materia retentis interpretari. Quæ autem à nemine ad huc scriptæ fuerant, sed quasi per manus, & traditionem à Patribus acceptæ, & pro veris habitæ, has ipse eleganti & condito stylo descripsit, & legendas Ecclesiæ proposuit, tantaque auctoritate liber hic in lucem prodiit, ut apud Orientalem Ecclesiam, qui Sanctorum, vitas præter unum Simeonem Metaphrastem scripserit, nec quæratur, nec reperiatur. Quin imo in suis Menæis, & sacris sanctorum, vitas recitat, non alias quam ex istis desumptas legit, adeo pro certis, veris, & authenticis, ab omnibus, & omnium auctoritate confirmatis. Imo nec Ecclesiæ Græcæ preces, Orationesque Metaphrastæ, post Basilii & Chrysostomi supplicationes statim locasset, si recentis temporis auctor is esset. Nec à Balsamone allegaretur, qui ultra 400. annos floruit, & Psello, qui ultra quingentos. Denique nec in Concilio Florentino ad confirmandum dogma fidei inter Doctores Ecclesiæ citaretur. Hæc fuerant reliqua, quæ de hoc Viro notanda erant.* Et in Præfatione Tomi V. *Illud quidem primum*

mum eſt, omnes has Vitas de Græco in Latinum noſtro hortatu, noſtrisque ſuppetiis à Gentiano Herveto, Gallo, Viro docto recens fuiſſe translatas, easque nunc primum Occidentalem Eccleſiam ſuſcipere, qua quali quantoque theſauro huc usque; ob earum ignorationem privata fuerit, poſtquam totum volumen percurreris, tu ipſe judex optimus eſſe poteris.

Et hoc quidem Lipomanus, ſi priora atteris oculatus à fronte ſimul, & occipitio, ſi poſteriora quinti Tomi, plus cimicem ſanguinis, ut ita dicam, quam illum rationis habuiſſe dices. Quid enim inconſultius fieri potuit, quam Vitas Sanctorum univerſas, quæ nullum Auctorem titulo præferebant, nulla ad liquidum explorata veritate, Simeoni Metaphraſtæ appingere? Unde poſtmodum tot famæ vulnera, & notas innoxio homini, & ab omni culpa remotiſſimo, praviſſimi, & peſſime diffamati hæretici, & fabulas fabuloſorum mangones concriminati ſunt? De quibus nos alibi fuſius. Nunc tantum illis addam de illius ætate, quod Nicephorus Gregoras in Vita ſanctæ Theophanonis Leonis filii Baſilii Macedonis Imperatoris Conſtantinopolitani uxoris; de ſtudiis reſtitutis ab eodem Leone in urbe Byzantina agens; *Τόγε μὴν τῶν λόγων κράτος εἴπερ δήτι τῶν ἀπάντων ἄλλως, καὶ τότε μᾶλλον, εἴπερ ἀλλοτέ, πόλει, μεγάλην ἔσχε τὴν ἀκμήν; ἀμφοῖν τοῖν βασιλέοιν μάλα τοι πλείστην δεδωκότων αὐτοῖς τὴν ῥοπὴν, καὶ τιμήν. Καὶ ἦν ὁρᾶν ὁσίων ἀνδρῶν συναλλαγάς, καὶ σοφῶν ῥητόρων θέαλρα, καὶ πᾶσαν λόγων ἀρετῆς ἐπίδειξιν, ἀθροιζομένων ἀπανταχόθεν πολλῶν, καὶ ποιούντων ἄλλην Σωκρατικήν τε, καὶ Πλατωνικὴν Στοὰν καὶ Ἀκαδημίαν, καὶ Λύκειον τὰ βασίλεια. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ πολλὴν τὴν ἐπίδοσιν ἔλαβε τότε καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας εὐπρέπεια. καὶ γὰρ μόνον ὁ βασιλεὺς πολλὰς τῶν ἐτησίων ἑορτῶν, καὶ πανηγύρεων οἰκείοις ἐκόσμησε λόγοις, καὶ ᾠδαῖς, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν τότε ἐλλογίμων τὰ ὅμοια πράττειν ἐκέλευσεν, ὧν εἷς ἦν, καὶ ὃς τότε ἄλλα μετέφρασε πρὸς τὸ εὐφραδέστερον, καὶ τοὺς πλείους, τῶν τε τῆς ἀρετῆς ἀσκητῶν, καὶ ἀθλητῶν συγγραψάμενος βίους.* Et dictionis quidem Oratoriæ robur, & eodem tempore, ſi quicquam alias, tum magis ac magis ingentem acceſſionem fecerat, cum ambo Imperatores maximum illi vigorem honoremque attribuiſſent. Quare jam obvii cujuscunque erant Sanctorum hominum congreſſus, ſcientiſſimorum oratorum theatra, & omnis facultas dicendi ſingularis, & copia, cum ex locis omnibus plerique accurrerent, & novam Stoicam, atque Platonicam Stoam exhiberent, & Regiam ipſam novam Academiam, & Lyceum, Prytaneumque. Inde vero multo tum augmento tunc invaluit divinæ Eccleſiæ ſpecies, & nitor. Neque enim tantummodo Imperator plerosque in annos ſingulos dies feſtos ac ſolemnitates propriis orationibus coboneſta-

neſtavit, & Canticis, ſed & multos alios qui tum vitam agebant præſtantes viros ſimilia peragere imperavit: quorum unus erat, qui & alia facundius in aliam dicendi copiam conſcripſit, & quam plurimas virtutis Aſcetarum & Athletarum vitas monumentis commendavit, unde & Metaphraſtæ nomen obtinuit. Eadem ad verbum expreſſit idem Gregoras in vita Michaëlis Syncelli expoſita, quæ facili negotio in manu fuerint eandem vitam percurrenti, ne ſemel ea parum cautus, & alia animo obſervans excidiſſe r) malignus Metaphraſtæ laudum obtrectator, in ſuſpicionem veniat. Et Conſtantinus Meliteniota Orat. 2. de proceſſione Spiritus ſancti. *Ἐπεί πε κατ' ὀδὸν λείπονται τῶν λογίων ἀνδρῶν, εἰς σωιδεῖν ἠβούλοντο τὴν ἔννοιαν, καὶ ἄλλως ἢ καὶ ὠκλαζέ τι πρὸς αὐτὸ τοῦτοις ὁ λογισμὸς, εἶχον σκέψασθαι πάντως καθ' ἑαυτοὺς καὶ τὸν συγγεγραφότα, ὅ τι καὶ τὸν καιρὸν τοῦ πρώτου χίσματος ὢν, καὶ τὴν ἀντιλογίαν γινώσκων τοῦ δόγματος, καὶ ἂν οὕτω σωεβίβη, καὶ σωέτατε τὸ τοιοῦτον ῥητὸν, εἰ πρὸς τοὺς Λατίνους καὶ αὐτὸς ἐπίσης τοῖς πολλοῖς διαφέρετο. Cum non multum longe ab eruditis viris abirent, ſi modo illius ſententiam capere vellent. Et alia quoq; ratione licet cogitatio ipſorum, circa hoc vel minimum claudicaret, poterunt in ſe Scriptorem conſiderare, qui cum in ipſo primo Schismatis exortu viveret, & dogmatis contradictionem calleret, nunquam hoc modo concinnaſſet, vel dictum compoſuiſſet, ſi cum Latinis & ipſe æque atque alii ſimultates exercebat.* Et hic vitæ Dionyſii Areopagitæ ſcriptor per eundem Auctorem Meliteniotam eſt Simeon Metaphraſtes. Audi. *Καὶ ὁ τὰς τῶν ἁγίων δὲ πολιτείας, καὶ τὰς αὐτῶν ἀθλήσεις ἀφηγησάμενος μεταφρασικῶς, εἰς τὸ τοῦ Ἀρεοπαγίτου μαρτύριον, Διονυσίου φημὶ τοῦ τῶν ἀπορρήτων ἐκφάντορος. Et qui vitas & res geſtas Sanctorum, eorumque certamina variato ſtylo enarravit, in Dionyſii Areopagitæ martyrio, dico ſecretorum revelatoris.* Collige longe procul ab omni dubio. Metaphraſtes eo tempore vigebat, cum primum Schisma inter Græcos & Latinos de proceſſione Spiritus Sancti ex ſolo Patre, emergens Græcorum cum Latinis arctiſſimam neceſſitudinem perturbavit, adeo ut de eadem proceſſione ex ſolo Patre Leo ipſe Imperator, de ſchola Photii homo, in gratiam ſui Photii ſtylum exercuerit. Et ætatem Metaphraſtæ anxie, & amplius quærimus, & eum recentiſſimum, & Ludi Magiſtrum, & Fabularum anilium concinnatorem verbis clariſſimis perhibebimus?

Nos, ait Salmaſius, *διήγησιν illam* (nempe de cæde Seniorum Patrum) in Præfatione ad Lectorem ad Opuſcula Nili de primatu Papæ,

r) Conſtructio verborum hiulca, nec ſatis apte quadrans; Senſus tamen ut cunque patet.

Papæ, *Latinam factam brevi, ſi Deus dederit, edituri* s) *ſumus. De Albiano*, quem laudibus proſequitur Nilus, ſuſpicionem Poſſini, lege apud ipſum: ſive etiam legas *Albianum*, ſive *Albinum*, ſive *Albanum*, parum refert.

Hiſtoria de interemptis in Sina monte Monachis legebatur manuſcripta in Bibliotheca Sirletana Cod. 39. MS. & nunc legitur in Vaticanis Codd. 117. 118. 1790. 1806. & Palatino 351. *Bollandus* ad diem 24. Januarii Sanctorum Martyrum in monte Sina à Barbaris occiſorum certamen refert à S. Nilo conſcriptum Græce, t) & a ſe, vel alio quopiam innominato Latine redditum, & brevibus pro more Notis illuſtratum.

Ejusdem Sancti Nili *Epiſtolæ* 355. ex Bibliotheca Medicea idem *Petrus Poſſinus* eruit, & Latine verſas Græce & Latine publicavit cum Notis, nuncupavitque Eminentiſſimo Principi Franciſco Barberino; & Didymi fragmentum addidit contra Manichæos, & Simeonis Abbatis Sancti Mamantis in Xerocerco Diſſertationem, de Altercationibus animi & corporis Græce & Latine à ſe verſa. Pariſiis ex Typographia Regia 1657. in 4. De his Epiſtolis, deque eorum Interprete Poſſino ſuſpicor intelligendum eſſe Labbeum, u) cum ſcribit; *Nili Archiepiſcopi Conſtantinopolitani multa habentur in Codd. MSS. quæ audio typis parari ab erudito Interprete.* Ipſe vero rem indigniſſimam facerem, ſi conatu tanti x) Principis fœcundam quæſturam ſubſecutam, ventis abripiendam non invitis manibus conceſſerim. Princeps is magnarum artium diſciplinis inſtructiſſimus, tantorum Patrum aliorumque antiquiſſimorum Commentarios, ſive illi Græca ſive Latina copia dicendi emineant, non ſemel atque iterum, ſed ſæpius, dum per publica & Eccleſiaſtica negotia licet, maturo judicio, ac conſiderate præ manibus tenere, ac lectitare gaudet: indeque factus inſtructior, mores & conſuetudines moderatur, antiquitatem Eccleſiaſticam reparat, de fide opiniones examinat, & quæ novi Reformatores inter incautos diſſeminant, oculatus ad omnia diſcidit. Inter tot alios Patres, eosque ſanctiſſimos unus is Nilus, quem ſæpenumero

(E) per

s) Nunquam equidem à Salmaſio hoc factum eſt.

t) Hæc ex Labbei T. 2. de Script. Eccleſ. p. 125. Allatius. Cæterum latine tantum non etiam Græce illam narrationem editam à Bollando jam ſupra notavi.

u) Bibl. nova MSS. p. 101. Idem p. 89. *Nili P. CP. Sancti Johannis Chryſoſtomi diſcipuli multa latent opuſcula in Pariſienſibus aliisque Bibliothecis, quæ ut audio, parantur publicæ utilitati ab erudito interprete.*

x) Franciſci Barberini.

per mentem verſaverat, dignus viſus eſt, qui ad compeſcenda hæreticorum ora, maleque ſanorum hominum vitam pesſime tornatam incudi reddendam non ſine ſucco Attico, & eloquentia ſingulari, typis Græce & Latine mandaretur. Idque ut commodius fieret, elegit Virum Clarisſimum *Lucam Holſtenium*, tum Bibliothecæ Vaticanæ Præfectum, & me licet Holſtenianæ virtuti imparem, tanti laboris comitem, ut ſimili opella ad templum honoris induceret, impertitur. Sententia pronunciata, ſortito Holſtenius ejus Opuſcula reliqua, ego Epiſtolas capio. Studia Holſtenii exceſſus è vita y) fatalis diſrumpit, nec vita ſuperſtes propagavit. Cum non omnes in uno Codice Epiſtolæ ſed in pluribus vage diſperſæ haberentur, collatis, ut potui, Romanis voluminibus, faſcem in unum, obviam factas coëgi, adnotatis earum variis Lectionibus in Studioſorum gratiam, quas mihi alii atque alii Codices obtulerunt. Tum me in earum dedi verſionem, cujus nunc utcunque factæ, idem munificus in publica commoda Princeps editionem demandat. z.) Et res hæc per judicium enunciata videtur ab eruditisſimo Franciſco Combefis in recenſitis Auctoribus Bibliothecæ Patrum Concionatoriæ, in Nilo: *Epiſtola Nili dari potuerant à Doctisſimo Viro Leone Allatio, ſi factum ſatis eſſet votis Eminentisſimi Cardinalis Franciſci Barberini, mihi ipſi ad prelum offerentis, cum eum Regia Lutetia hoſpitem haberet: quippe longè plures, excepta viri opera, Græcarum rerum indagine & peritia noſtro ævo facile principis.*

Antequam ad alia progrediar, illud oblivioni dare conſentaneum nullo modo mihi videtur, quod præſtantisſimus Vir, & in ſcriptis antiquorum evolvendis ſagacisſimus Emericus Bigotius ſæpe admonuit, Epiſtolam S. Nili ad Xenonem Memorialium à Posſino editam editione Pariſienſi num. 260. extractam fuiſſe ex S. Baſilii expoſitione in Pſalm. 32. Ea in meis eſt l. 1. ep. 36. & incipit: Ὁ θεὸς ἡμῶν ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην, καὶ κρίσιν. Examinavi diligenter, & rem meram eſſe comperi. Sententia eadem eſt, verba quoque ut plurimum eadem. Nilus tamen noſter plerisque immutatis & additis fecit

y) Obiit vir longe doctisſimus Romæ 4. Non. Febr. A. C. 1661. ætatis 65. nec quicquam ex promisſis Nili ſcriptis in lucem edidit. Svareſius extinctus A. 1677. 7. Sept.

z) Epiſtolæ Nili Rom. 1668. fol. cum Allatii verſione editæ & in quatuor diſtributæ tres libros, quorum primus 133. ſecundus tertiusque ſinguli totidem, quartus 62. continent. Ex his duæ poſtremæ ad Olympiodorum Eparchum & Heliodorum Sanctiarium laudantur in Synodo ſecunda Nicena Actione 4. quas Svareſius Allatio indicaverat. Habes itaque Epiſtolas Nili 1061. licet nonnullæ ſingulæ in plures diſtractæ videntur, quemadmodum l. 1. 63. ſeq. ut omittam exempla allata à Svareſio p. 65.

ſecit ſuam. Quod in Patribus novum non eſt. Semper etenim in ea Eccleſia recentiores Patres, antiquiores uti venerabundos, * & auguſtiora capita aſſiduo die noctuque percurrentes, quidquid ad mores inſtituendos, & ſacra elogia patefacienda opportunum, & obviam cupiditati irrepſiſſet, adnotabant in ſcedis, tum demum fortuna oblata, ſtudia ſeſe exercitantium promoventes aliis quoque communicabant. Quod Nilum feciſſe non in hac epiſtola tantum, ſed in aliis permultis, quæ curioſioribus conſtabant, a) veriſimile eſt. Ut vero modum diſcas, & poſſis imitando conſectari, poſt lectam Nili epiſtolam habeto tibi Baſilii ipſius ** verba, & cum Nilanis compara: Ἀγαπῶ ὁ θεὸς ἐλεημοσύνην, καὶ κρίσιν, οἰονεὶ πάχεσθαι ἑαυτῷ τὴν ἐλεημοσύνην ποιοῦσαμεν, καὶ προβληθεῖσαν τῷ βασιλικῷ τῆς κρίσεως θρόνῳ ἵνα πρεσβεύῃ εἰς κρίσιν ἑκάστου. Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς Κύριε, Κύριε τίς ὑποστήσεται, Οὔτε ἡ ἐλεημοσύνη ἀνέξεται, ὅτε ἡ κρίσις ἀνελεημόνων, πρὸ τῆς κρίσεως ἵν' ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην, καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχεται ἐπὶ τὴν κρίσιν, ταῦτα ἀλλήλοις συνίζυκται, ὁ ἔλεος μετὰ τῆς κρίσεως, ἵνα μήτε ὁ ἔλεος μόνος χαυνότητα ἐμποιήσῃ, μήτε μόνη ἡ κρίσις ἀπογνῶσιν εἰσχάσηται, βάλλεται σε ἐλεῆσαι, καὶ ἵνα ἑαυτῷ διχηρμὸν μεταδῷναι ὁ κριτὴς, ἀλλ' ἐὰν εὕρῃ σε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ταπεινὸν, συντετριμμένον, πολλὰ μετακλάυσαντα ἐπὶ τοῖς πονηροῖς ἔργοις, τὰ γενόμενα κρυφῇ ἀνεπαισχύντως δημοσιεύσαντα, δεηθέντα ἀδελφῶν συγκαμεῖν σοι πρὸς τὴν ἴασιν, ὅλον ἐλεεινὸν σε γενόμενον ἐὰν ἴδῃ, ἀφθονόν σοι τὴν ἑαυτοῦ ἐλεημοσύνην ἐπιχορηγεῖ. Ἐὰν δὲ καρδίαν ἀμετανόητον, φρόνημα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν δὲ αἰῶνος δὲ μέλλοντος, ἀφαιρεῖται ὁ κριτὴς, τότε ἀγαπᾷ ἐπί σοι τὴν κρίσιν. ὡς γὰρ ἰατρὸς ἐμμελὴς,

(E) 2 καὶ

* Forte *venerandos*, vel *venerabundi*.

a) Forte *conſtabant*. Caterum operæ pretium eſt hoc loco adſcribere obſervationem integram præſtantiſſimi Cotelerii, in notis ad Patres Apoſtolicos T. 1. p. 509 edit. Amſtelod. *Ex recognitionibus Clementis lib. 2. c. 20. obſervare deſunt eam fuiſſe Epiſtolam Nili ad Aſclepium Grammaticum, Poſſinianæ editionis 323. Allatamque 24. lib. 3. Part. modo Epiſtolam ad Xenonem acceptam fuiſſe à Baſilio, edoctè ſummo per Emeritum Negotium eximia eruditionis hominem. Sed & (ut pauca de multis dicam.) Nili Epiſtola 32. lib. 1. eſt ſententia Gregorii Naz. Orat. 21. p. 392. A. ut 234. Epiſt. ejusdem libri expreſſa eſt ex Irenæi lib. 1. c. 1. p. 19. 21. apud Epiphanium hæreſ. 31. n. 16. 17. Epiſtolam vero 247. ad verbum legere in eodem Irenæi capite p. 33. & Epiphan. n. 24. Jam libri 3. Epiſtola 6. formata fuit ex Baſilii loco quem in hiſce notis protuli. Atque Epiſtola ad Chorepiſcopum Cæſaræ habet Baſilii ejusdem 13. homilia exhortatoria ad baptiſmum, in fine. Nili certe non pauca Epiſtola excerpta magis ſunt quam Epiſtola, forſan non ſine fraude, aut ſaltem errore Gratianorum. Conferas etiam Gelasium 190. lib. 2. cum §. ult. Epiſtola 8. Dionyſii Pſeudo Areopagitæ de Carpo.* Vide ſis & Sirateſium ad S. Nili opuſcula p. 633. ſqq.

** Baſilium in Pſal. 32. T. 1. p. 201. ſeq edit. Græcolat. Pariſ. 1618. fol.

καὶ Φιλαδέλφων πρὸ καταπλήμασι πρότερον καὶ ψευδοπλάσμασιν ἀπαλοῖς πειρᾶται κακαστεῖλαι τὸ ὄιδημα, ἐπὰν ἴδῃ ἀνενδότως, καὶ σκληρῶς ἀντιβυπᾷνται τὸν ὄγκον, ῥίψας τοῦ ἐλέου, καὶ τὴν μαλακὴν ἀγωγὴν, αἱρεῖται λοιπὸν τὴν τοῦ σιδήρου χρῆσιν. Ἀγαπᾷ γὰρ ἐλεημοσύνην ἐπὶ τῶν μελανούντων, ἀγαπᾷ δὲ καὶ κρίσιν ἐπὶ τῶν ἀνενδότων. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Ἡσαΐας b) λέγει τῷ θεῷ ὅτι ἡ ἐλεημοσυνή σου εἰς σαθμόν. Καὶ γὰρ κἀκεῖνο τὴν μετὰ κρίσεως ἐλεημοσύνην παρίστησι ζυγῷ καὶ σαθμῷ καὶ τὴν ἑκάστου ἀξίαν ἀπιμελοῦντος. Hoc etiam antiquisſimis Scriptoribus & ante Chriſtum natis in more fuiſſe poſitum, ex Clemente Alexandrino, & aliis ſatis fuſe probavi in Tractatu c) meo de conſcribendis epiſtolis. Quare hic plura dicere ſuperſedeo.

Ejusdem extant *expoſitiones in Canticum Canticorum*, una cum Nyſſeni Gregorii, Maximi Commentariis, Carminibus politicis Michaëlis Pſelli Græce & Latine eodem *Zino* d) interprete, Tomo II. Auctarii Bibliothecæ Veterum Patrum Græco-Latini Anno 1624. & To. XIII e) Morellianæ editionis. In Bibliothecæ Scoriacenſis Indice, opera & ſtudio Alexandri Barvarii f) facto extat *Catena in Cantica Canticorum, & in eam Enarrationes Theodoreti præſertim, Gregorii Nyſſeni, Nili, Euſebii, Maximi, & Pſelli verſibus politicis.* Labbæus g) 177. Idem pag. 274. *Enarrationes in Cantica Canticorum, Nili* in Bibliotheca Regia Cod. 278. Idem pag. 306: *Nili nonnulla Opuſcula. Enchiridion Chriſtianum cum interpretatione*, in Codice Regio 2218.

Joſias Simlerus in Epitome Gesneriana ſcribit, Nilum Epiſcopum Conſtantinopolitanum librum ſcripſiſſe h) *adverſus Græca ſuperſtitionis ſectatores.*

Notan-

b) Eſ. XXVIII. 17.

c) Hic Allatii liber, quantum mihi conſtat, non vidit lucem.

d) Prodierat expoſitio illa in Canticum Canticorum latine ex verſione *Petri Franciſci Zini*, Canonici Veronenſis, Venet. 1574. 4. Græca primus in lucem è MSS. Pariſ. A. 1624. protulit Fronto Ducæus.

e) Pariſ. 1654. p. 681.

f) Leg. *Barbeïtii.*

g) Bibl. nova MSS.

h) Habuit hoc Simlerus à Nicephoro, qui præſtantiſſimum illud è ſcriptis Nili fuiſſe testatur lib XIV cap. 54. una cum altero ad Eulogium. Ἄριστοι δὲ αὐτῷ καὶ ἕτεροι λόγοι πεπόνηται, πνευματικῆς ὄντως ἄμοιροι χαρίτος· ὧν οἶμαι πάντων τὰ πρῶτα φέρεσθαι, ὃν πρὸς Ἕλληνας ἐπιγράφει, καὶ τὰ πρὸς Εὐλόγιον. Liber Aſcetícus ad Eulogium Monachum duplex exſtat, & Græce ac Latine editus eſt à Joſepho Maria Svareſio inter alia Nili opuſcula Rom. 1673. fol. Sed λόγος πρὸς ἕλληνας, quod dolendum, intercidit.

Notanturque alibi *Sententiæ Morales ex Græco in Latinum versæ à Bilibaldo Pirckhemero*. Argentinæ 1416. i)

Et tandem Labbæus pag. 382. ubi agit de scriptis Nicolai Cabasilæ, Nili ex Præfecto Constantinopolitano Monachi *Enchiridion Pœnitentiale*. Incipit; Ὁ παναγίας Φοβούμενος ἔχει ἐπιτίμιον. Definit, πεζεύσῃ πλημμελήματα *Horologium Monasticum*. Incipit, Ἐπὰν παιδίας οἱ ἅγιοι γενέσθαι. Definit: ἀλλὰ καὶ λίαν ἐσχολάζω. *Institutio Monastica* hoc principio exorta; πᾶς ὁ μὴ ἐθέλων. Definit: κἂν ὑμῖν καὶ αὐτοῖς ἀναγκαῖοι ὦσι. Et pag. 101. Capitulis 53. in Cod. Regio 1788. Est edita inter k) Epistolas.

Sed longe longeque plurima, & permulto etiam clariora supersunt edenda hujus sanctissimi viri opuscula, quæ fecit Deus, ut tandem aliquorum studio & diligentia in lucem veniant, quæ huc subjecta notione testata in omne tempus venient.

Duas, quas postremas vidimus epistolas ad Heliodorum, & Olympiodorum, in septima Synodo Generali Act. 4. uti Nili germanus partus scripto redditæ sunt, ad eorum errorem reprimendum, qui asserebant, Nilum contra Imagines scripsisse. Et postremam ad Olympiodorum, ab eisdem depravatam fuisse corroboratur. Ipsi enim pro eo quod dixit Nilus: *Hinc & inde pinge*, DEALBA posuerunt. Et ex duabus convincitur. Ecce ostensum est liquido, quia ipse Sanctus & egregius Pater Nilus sanctas Icones suscipiebat: accusatus autem est à Pseudosyllogo illo, quod contra Iconas loquutus fuerit.

Tract. l) Ὅτι διαφέρουσι τῶν ἐν πόλεσιν ἀσκουμένων οἱ ἐν ἐρήμῳ ἡσυχάζοντες, κἂν πολλοὶ τῶν ἀπείρων τὸ ἐναντίον δοκῇ. *Qui in eremo acquiescunt, multo illo esse præstantiores, qui in civitatibus recolunturi, licet multi inexperti contrarium sentiant.* P. τίχνης μὲν ἀπάσης τὰ τεχνικὰ κρίνουσι, ἄπειροι.

Περὶ ἀκτημοσύνης πρὸς Μάγνον Διάκονον Ἀγκύρας. Ita legunt nonnulli Codices. Alii legunt: πρὸς Μάγνον. m) Alii πρὸς Μαγνησίλαν τὴν Διάκονον Ἀγκύρας. Alii, πρώην μὲν πρὸς τοὺς ἀμελεστέρον μεθιστῶντας τὸν μοναδικὸν

i) Leg. 1516. Dixi de hac editione supra p. 23.

k) Incipit: ἐὰν μηδεὶς σε διώκῃ λυπῶν &c. inter Possinianas Epist. 41. & inter Allatiana lib. 1 Epist. 71. confer Suaresium ad Nili opuscula p. 628 seq. usque ad p. 633. singula capita ex illis 53 per Possini & Allatii collectiones dispersa indicantem.

l) Editus hic est a Suaresio inter S. Nili opera Græce & Latine p. 377 407. Rom. 1673. fol. atque inde latine in Bibl. Patrum Lugdunensi Tomo 27. p. 240.

m) Sic Suaresius qui Græce & Latine hoc scriptum edidit p. 233-320) *ad Magnum Antyræ Diaconissam* Latine legitur T. 27. Bibl. Patrum Lugd. p. 212. Initio hujus libri aliud suum asceticum ad Monachos scriptum Nilus memorat: πρώην μὲν πρὸς τοὺς ἀμελέστερον μεθιστῶντας τὸν μοναδικὸν βίον γράψαντες λόγον.

διχὸν βίον. De hac Magna Diacono vide Palladium. in n) Laufiacis.

Ἀσκητῶ ἀδελφίνεσις. P. μάθε σὺ ὁ μοναζων καὶ πιστος ἄνθρωπος.

Λόγος ἀσκητικὸς ο) περὶ τ ἐν χριστῷ φιλοσοφίας. P. φιλοσοφεῖν ἐπεδήδευσαν μὲν καὶ ἑλλήνων πολλοὶ.

Πρὸς νεωτερας Μοναχὰς διδασκαλία. P. δεῖ τὸν νέον ἀσκεῖν σωματος ἡσυχίαν.

Κεφάλαια διάφορα. P. ἀλλ' ὑμᾶς ὦ μακαριώταται μετὰ τῶν ἄλλων.

Πρὸς Εὐλόγιον p) P. οἱ τὸν ὑράνιον χῶρον τοῖς πόνοις νεμόμενοι.

Πρὸς Ἀγάθιον μοναζοντα q) P. ἔθος ἔχοντί μοι τὰ πολλὰ τὰς ἀκαίρους τῶν ἑλλήνων.

Ἐπιστολὴ ἔχουσα κεφάλαια νγ'. P. Ἐὰν μηδεὶς διώκει σε τύραννος ἕλλην. Sunt adtextæ ad alias * epiſtolas, quas jam edidi.

Περὶ προσευχῆς. P. τέλος πασῶν ἐντολῶν προσευχὴ.

Γνωμαι r) ἐπάγουσαι τῶν φθαρτῶν καὶ προσκολλῶσαι τοῖς ἀφθάρτοις τὸν ἄνθρωπον, κεφάλαια σιέ. P. Ὁδὸς εἰς ἀρετὴν ἡ τοῦ βίου φυγή.

Ἄλλαι.

n) Cap. 135. Conſer Svareſium ad Nili opuſcula p. 604. ſq.

o) In edit. Svareſiana Operum Nili p 1-84. Græce & Latine occurrit cum laudati *Svareſii* verſione. Idem liber latine ex interpretatione *Zini* ſæpe prodierat, ut ſupra p. 18. 19. dictum eſt. Etiam in Bibl. Patrum edit. Lugd. Tom. VII. p. 1156. Hic eſt Nili liber *de Chriſtiana Philoſophia* quem ab *Iſidoro Clario* latine verſum deſcripſiſſe ſe narrat Jo. Mabillonius T. I. muſei Italici p. 171.

p) Ad Eulogium Monachum tractatus Aſceticus duplex Græce & Latine in edit. Operum Nili Svareſiana p. 408-455. latine in Bibl. Patrum Lugd. T. 27. p. 246.

q) Ad Agathium Monachum de virtute colenda & vitio fugiendo, ad exemplum *Periſteriæ* clariſſimæ illa ætate matronæ. Gr. Lat. in editione Svareſiana p. 85-231. & latine in Bibl. Patrum Lugd. T. 27. p. 183. De Periſteria illa conſer Svareſium p. 596.

* Vide paullo ante notam k.

r) Sententiæ hæ CXXXV. Græce & Latine editæ à Svareſio p. 557-575. Edidit & idem Svareſius Allatio non memorata Nili opuſcula, quorum tituli:

Λόγος ἠθικὸς καὶ πολυμερὴς, ἐν ᾧ νυθεσίαι πνευματικαί. p. 321-326. Incipit: πολυμερὴς καὶ πολύτροπος πρόκειται τοῖς πιστοῖς ὁ ἀγών. Latine in Bibl. Patrum Lugd T. 27. p. 230.

Περὶ διαφόρων λογισμῶν, capita 27. Gr. & Lat. edit. Svareſii p. 512-542. incipit τῶν ἀνθικειμένων δαιμόνων. Latine in Bibl. PP. T. 27. p. 256.

Κεφάλαια κατ' ἀκολουθίαν, ſimilitudines XXXIII. Gr Lat. p. 543-548. Lat p. 262. incipit: ἱκετρός ἐστιν ἕξις χειρίστη ψυχῆς. Alia Nili κεφάλαια metro προσλεγεῖω occurrunt cum ſcholiis Græcis interlinearibus & marginal. ad huc ineditis MSS. in Bibl. Vindob. Cod. Theolog. 289. p. 77-86. Eadem κεφαλαια fuerunt etiam apud V. C. Tho. Galeum incipiunt:

Ἀνθεμόεις ὡς δαίδεος ὁ τῶν ἁγίων χορός ἐστιν
Ὁδμῆς ἡδείης πείρατα πιμπλάμενος.
Πᾶς δὲ ὃς παθέεσσιν &c.

Ἄλλαι. P. Φέβου ἐχε θεὸ καὶ πάθον.
Κεφάλαια. P. ἐὰν ἀφελήσης τινά.
Ἀσκητικά. P. Οἱ δὲ μᾶλλον ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς εὐτυχοῦντες.
Κεφάλαια νηπτικά. P. πάντα μὲν ὀρᾷ ὁ θεός.
Περὶ ἐργασίας τινός. P. τὴν ἀρχὴν τῶ καλῶ θεὸν ὠφελείας ποιεῖσθαι ἔχομεν.

Et alia minutiora, ῥήσεις, καὶ χρήσεις apud varios Auctores, quas colligere poteris ex *rebus sacris* s) Leontii, & Johannis Presbyterorum, ex Anastasio Sinaita, ex variis Quæstionibus, ex Melissa.

Locorum sacræ Scripturæ interpretationes varias ex Catenis t) in Exaëmeron, in Deuteronomium, in Jobum, in Psalmos, in Cantica Canticorum apud Procopium, in Evangelium, & Lucam, & potissimum in ea, quæ est contexta à Macario Chrysocephalo Episcopo Philadelphiæ, & Niceta Diacono Magnæ Ecclesiæ.

Præterea plura ejusdem legas in Johannis Climaci Scala, in Ecloga Patrum περὶ νήψεως καὶ προσοχῆς u) inter alios memoratur etiam Nilus ex Epistolis, in dubiis & solutionibus de variis Theologicis quæstionibus ex sanctis Patribus. In Eclogis Parallelis Johannis Damasceni, addit Labbeus pag. 283. *Cum dicta Patrum laudantur, etiam sententiæ Nili suum locum habent.* Et Bonaventura Vulcanius ad Lectorem in Nili Thessalonicensis Tractatum de primatu Papæ: *In Catalogo Bibliothecæ Patriarchæ Constantinopolitani, citantur Nili Monachi* x) *Orationes decem contra Mahomed.* In

Πνευματικὴ γνώμαι κέ καθ' ἀλφάβητον. Incip. ἄτοπόν ἐστι καὶ δυσπαίδευτον ἡμᾶς, φύγωμεν τὰς πόρνας. Gr. Lat. p. 548-551 Lat p. 263.
Ἕτεραι γνῶμαι κς'. Incip ἀρχὴ ἀγάπης ὑπόληψις δόξης. Gr-Lat. p. 252-253. Lat. p. 263. Confer quæ ex Codice Barberino addidit Svarefius p 625.
Λόγος εἰς τὸ ῥητὸν (Luc. XXII. 36.) νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον κτλ. Incipit τὸ προκείμενον ῥητόν. Gr. Lat. p. 575-590. Lat. in Tomo 27. Bibl. Patrum Lugd p. 266

Omitto narrationem de Pachone p 355. & sermonem dogmaticum de SS Trinitate p. 358 ¶76. quæ itidem Græce & Latine inter Nili opuscula Svarefius (ex Codd MSS. autoritate p 610.) edidit, sed quæ Evagrio Pontico à Viris doctis tribuuntur.

s) Locorum locos communes Theologicos & Johannis Damasceni parallela intelligit, Anastasii item Sinaitæ quæstiones, & locos communes Antonii Melissæ.

t) Confer Svarefium ad Nili opuscula p. 636. seq.

u) Περὶ συχῆς.

x) Has orationes à Juniore quodam Nilo compositas esse temporis ratio docet. Et agnoscit Allatius infra A varefio. etiam p. 697. annotatum est, in Bibl Barberina & Vaticana exstare sub Nili nomine MS Λόγοι εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ ἁγίας ἀλύσεως τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου. Incipit: ἔστι τῶ τοῦ κορυφαίου

In Philippi Solitarii Dioptra latinitate donata à Jacobo Pontano, & Ingolstadii impressa, anno 1604. in 4. inter alios Patres adductos locum suum habet & Nilus. Tandem Nilus ipse lib. 3. Epist. 11. ad Polychronium Diaconum refert se, eo efflagitante librum satis amplum περὶ κατανύξεως *de Compunctione* concinnasse. Non dolebit cordi meo Epistolæ Lectio, si bene prius expurgatus, rebusque mundanis superior factus es. Quare hic etiam tibi dabo. Μακαρίζω σε τ πρὸς θεὸν φιλίας, κ) τ ἔρωτ τ ἀφθάρτ, κ) ὑρανίε, καθότι τὰς περὶ κατανύξεως ψυχῆς y) ἀπαιτεῖς ἡμᾶς λόγους. Σημεῖον γ ἐσί τι τοιοῦτον αἴτημα τ ἐν ψυχῇ καθαρότητ, κ) δ ἐσί δυνατὸν μὴ πρότερον ἐκκαθαρθέντα καλῶς κ) τῶν βιωτικῶν ἁπάντων ἀνώτερον γενόμενον εἰς ταύτην τῶν λόγων τὴν ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν, κ) τ ῥάδιον συνιδεῖν ἐκ τῶν κ) πρὸς ὀλίγον τούτῳ κατεχομένων τῷ ἔρωτι, ὁι τοσαύτην ἀθρόον δέχονται τὴν μεταβολὴν, ὡς εὐθέως πρὸς ὑρανὸν μεταςῆναι, κ) ἀιθεροβαθεῖν τῇ μακαρίᾳ γνώμῃ. Ὅθεν προθύμως ἐγὼ δεξάμεν τὸ ἐπίταγμα τῆς σῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης, βιβλίον ὁλόκληρον περὶ καταινύξεως συντάξας ἀπέσταλκα ὑμῖν τε κ) τοῖς σὺν ὑμῖν διατρίβουσι Φίλοις θεοσεβέσι δυσωπῶν, κ) παρακαλῶν ὑμᾶς παῤῥησίαν πρὸς τὸν θεὸν ἔχοντας, ταῖς ὁσίαις ὑμῶν ἀμείψασθαι προσευχαῖς. Δύνασθε γὰ, ἔν οἶδα, ὑπὲρ ἡμῶν ἱλεῶσθαι τὸ θεῖον. *Ob amicitiam erga Deum, amoremque nulli corruptioni obnoxium, ac cœlestem, fortunatum te judico: quod à nobis de Compunctione animi sermones exposcis. Hæc autem efflagitatio puritatem, quæ in animo est, indicat. Neque enim fieri potest, ut is, qui non prius expurgatus bene, rebusque omnibus mundanis superior factus est, in sermonum similium desiderium incidat. Idque ex iis, qui vel minimo temporis intervallo ejusmodi amore corripiuntur, facile comprehendi potest, cum illico tantam immutationem admittant, ut statim in cœlum transvehantur, & beata mente gradiantur in æthere. Hinc ipse avide sinceræ tuæ dictionis imperium arripiens, librum integrum de Compunctione concinnatum vobis, illisque, qui una cum vobis commorentur, iis amicis transmisi, instanter petens, roganstque vos, qui apud Deum in aliqua estis auctoritate, sacris precibus mercedem rependere. Potestis enim, quod bene novi, Numen nobis propitium reddere.*

Et de scriptis hujusce Viri præterea addam, quæ Nicephorus Historiar. lib. 14. cap. 54 scribit: Ἄριστοι δὲ αὐτ κ) ἕτεροι λόγοι πεποίηνται πνευματικῆς ὐκ ἀμοίροι χάριτ, ὧ ὁιμαι πάντων τὰ πρῶτα φέρεσθαι

Φαίδ τῶν Ἀποσόλων θείῳ ἔρωτι γενόμενοι κάτοχοι. Sed & istam in celebritate catenarum Petri, homiliam iunioris cujusdam Nili esse mihi persvaserim.

y) Confer quæ de compunctione scribit Nilus lib. 4. Epist. 1-6. & lib. 3. Epist. 33. 243. &c.

ρεσθαι ὧν πρὸς ἕλληνας ἐπιγράφει, καὶ τὰ πρὸς Εὐλόγιον, κεφάλαια δὲ συνελέξατο, ἄλλα μὲν εἰς πλάτος ἡ πλημμένα, πολλὰ δὲ συνῃρημένων ἐνσύνοπτον ἔχον καὶ πρόχειρον τὸν πνευματικὸν καρπὸν, οἷόν τι νέκταρ ἢ ἀμβροσίαν προβάλλεται. *Alios item libros optimos, edidit ſpiritualis gratiæ non expertes. Inter quos primas eum ferre puto, quem adverſus gentiles ſcripſit, & rurſum qui ab eo* ad Eulogium z) *compoſiti ſunt. Capita autem collegit aliqua quidem fuſius, multa compendioſius tractata: in quibus ſpiritualem fructum, perinde atque nectar aut ambroſiam aliquam, oculis ſubjectam, ita ut facile percipi poſſit, propoſuit.*

Inter ſcripta noſtri Nili, quidam illud quoque videntur recenſere, quod ſub *Epicteti* Philoſophi nomine ſæpius editum eſt, prænominaturque *Enchiridion* & à plurimis doctiſſimis Viris, Angelo Politiano, Thoma Nogiorgio, a) Hieronymo Wolfio è Græco in latinum converſum & ſæpius promulgatum, & tandem cum Cebetis tabula, & aliis una cum vita Pythagoræ, ſententiis ad intelligibilia ducentibus, & Antro Nympharum, quod in Odyſſea deſcribitur, ſtudio, & diligentia Clariſſimi, eruditiſſimique Lucæ Holſtenii, Cantabrigiæ, typis Academiæ, impenſis Johannis Morden, anno 1655. in 8. Et quia Politiani Codices, quibus idem interpres uſus fuerat, videbantur eſſe corrupti, ut veræ ſententiæ Vir alias in vertendo felix & doctiſſimus, vix umbram ſit aſſecutus, ex alterius Interpretatione pauca illa Politiani ſuppleta ſunt Genevæ apud Hæredes Euſtachii Vignon 1594. in 8.

Hoc Enchiridion b) demptis tamen nonnullis, quæ gentilismum ſuperent, Deorum nempe nominibus, Jovis, Fati, Fortunæ, & aliorum Philoſophorum gentilium &c. Et nonnullis immutatis ad ſententiam honeſtiorem & probiorem, & Chriſtianis inſtitutis convenientiorem legitur. Sed ſi molem Libri conferas cum alteratis, pau-

z) Libros ad Eulogium editos eſſe, itemque capita, ſuis ſupra locis annotatum.

a) Naogeorgio. Conter ſi placet quæ de editionibus Enchiridii Epicteti dicta ſunt lib IV. Bibl. Græcæ cap. 6.

b) Enchiridion ita interpolatum ſub Nili nomine à Svareſio editum eſt inter ejus opuſcula Græce & Latine Rom. 1673. fol. p. 327-353. Latine etiam occurrit in Bibl Patrum Lugd. T. 27. p. 231. & ad calcem Theoph. Spizelii Γναναφίτης de pio receſſu hominis literati. Gallice tranſtulit Michael Mourgues S. I. Pariſ. 1700. 12. Variis porro in locis differt hæc quæ ad Nilum refertur interpolatio Enchiridii Epicteti à paraphraſi Chriſtiana quam Græce & Latine, nullo auctoris nomine adſcripto vulgavit cum notis Mericus Caſaubonus Lond. 1659. 8. & Jacobus Gronovius V. C. A. 1683. emendavit è MS. Mediceo.

cula indicantur, imo colorem etiam & ſpeciem priſtinam, quam illis dedit primus Auctor, retinent, ut non aliud eſſe exiſtimetur. Quod à Nili noſtri genuinis fœtibus alienum eſt, ideoque ambiguum habetur. Ut ſi quidem verum fatear, in immutatis neque ſuccum, neque colorem dictionis Nilanæ, neque ſpeciem intuemur. Et Nilus alias eloquentiſſimus, & Chriſtianæ Philoſophiæ promus condus, ut ex aliis ſuis ſcriptis deprehenditur, non videtur veroſimile à Stoica Philoſophia præſidia vitæ Chriſtianæ emendaſſe. c) Et quomodo id agere ſuſtinuiſſet Vir Chriſtianæ religionis exemplar ipſiſſimum? An non in alieno choro pedem poſuiſſet, ſi ex gentilium moribus, & Stoica Philoſophia Aſcetis modum imponere conſtituiſſet? Et quomodo qui in hoc Tractatu nomina antiquorum Philoſophorum ita aſpernatus eſt, atque abhorruit, ut ea data opera ex hoc Tractatu delevit, ab iisdem præcepta vivendi omnibus virtutis numeris abſolutiſſima, & quibus nihil poterat, vel addi, vel demi, petiiſſet? An non id fuiſſet calidum & frigidum ex eodem ore efflare? Vide ipſe manuſcriptum Codicem Græcum, illumque vetuſtiſſimum Nili ſcripta opera continentem: in eo ſinguli Tractatus, etiam minutiores infixum habent nomen Nili, alia etiam & in fine poſt poſitum. In *Enchiridio*, quod inter illos legebatur, neque in fronte, neque in calce eo nomine obſignatum, tantummodo illud referebat, *Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον. Epicteti Enchiridion.* Non eſſe Nili videlicet, ſed Epicteti, à quocunque ſit vitiatum. Adde his. Ita hoc *Enchiridion Epicteti*, cum eo, quod Nilo neſcio qua ratione adjudicatur, eandem labem paſſum fuiſſe. Cum de illo non inconſulto ſtatutum dictumque ſit, Epicteti non eſſe. Mihi ſit præ omnibus unius Simplicii auctoritas, qui Præfatione in dictum Enchiridion ſic ſcribit: *Arrianus vitam & obitum Epicteti prolixis verbis eſt perſecutus. Unde cognoſci poteſt, qui Vir ille fuerit. Idem Arrianus & hunc libellum, quod Enchiridion inſcribitur, compoſuit: deinde lectis ex Epicteti ſermonibus Philoſophiæ locis maxime neceſſariis, & animos permoventibus, ut ipſe teſtatur in Epiſtola ad Masgalenum, cui opus ipſum dedicavit ut amicisſimo ſuo, & maximo operis admiratori. Quæ ferme eadem & iisdem vocabulis paſſim in Arriani ſcriptis de Epicteti exercitationibus inveniuntur.* Περὶ μὲν τοῦ βίου τοῦ Ἐπικτήτου, καὶ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς Ἀρριανὸς ἔγραψεν, ὁ τὰς Ἐπικτήτου διατριβὰς ἐν πολυστίχοις συναξάμενος βιβλίοις, καὶ ἃ παρ' ἐκείνου μαθεῖν ἐστιν, ὁποῖος γέγονε τὸν βίον ὁ ἀνήρ. Τὸ δὲ βιβλίον τοῦτον τὸ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον ἐπιγεγραμμένον, καὶ τοῦτο αὐτὸς συνέταξεν

c) Leg. *emendaſſe.*

ταξεν ὁ Ἀρριανὸς, τὰ καιριώτατα, καὶ ἀναγκαιότατα ἐν Φιλοσοφία, καὶ κινητικώτατα τῶν ψυχῶν ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶν Ἐπικτήτου λόγων, ὡς αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς Μασσαλῖνον ἐπιστολῇ ἔγραψεν ὁ Ἀρριανὸς, ᾧ σύγγραμμα προσεφώνησεν ὡς ἑαυτῷ μὲν φιλτάτῳ, μάλιστα δὲ τὸν Ἐπίκτητον τεθαυμακότι, καὶ ἃ αὐτὸς ἡδέως, καὶ ἐπ' αὐτῶν ὀνομάτων ἀπομνημόνευσεν ἐν τοῖς Ἀρριανοῦ περὶ τῶν Ἐπικτήτου Διατριβῶν ἐν τοῖς γραφομένοις εὑρίσκεται. Hinc Salmaſius Notis in Simplicium colligit: *Ergo hujus Enchiridii Auctor, qui & Diſſertationum, nempe Arrianus. Sed mirum ut in hodiernis Diſſertationibus ea non reperiantur, quæ de vita & morte Epicteti memoriæ mandaſſe Arrianum hic Simplicius teſtatur. Ita multa etiam ex Enchiridio à Stobæo citari, quæ aut omnino in hoc Manuali non habentur, aut aliter ſcripta habentur.* Et Daniel Heinſius concinit Epiſtola ad Theodorum Graswinckelium: *Cum ingenti voluptate, pariter & cura legi Epictetum: Enchiridion inprimis, quod ab Arriano ex oraculis divini Viri concinnatum hic nunc habes.* Et compertiora de Epicteti Enchiridio quærimus? Hoc idem de Nilano affirmandum non eſt. Conſidera rem attentius: tum demum judicium da; ad hæc teſtes, ſi potes. Sed inter ejus ſcripta locum habet. At cujus nomen præferat, edicito. An hic libellus tantum extraneo Auctori ſuppoſitus ſuppoſititius fuerit?

Illud quoque animadvertendum eſt, Nilum hunc noſtrum Aſcetam à plerisque *Martyris*, ab aliis *Epiſcopi* titulo inſigniri. Notat Nicolaus Claſſerus: d) *Et ſi de Nili Martyrio non conſtat, ex eodem tamen Auctore, ut etiam ex Oſiandri Annalibus manifeſtum eſt, illum cum filiis* (lege e) cum filio) *à Barbaris perpeſſum eſſe. Inter Martyres igitur hoc nomine fortaſſis refertur. Circa annum Chriſti* 309. f) *floruiſſe exiſtimatur. Interpretationem vero latinam adjeci hanc qualemcunque, ut eam cum illa Neandri, ſi forte in manibus, conferre liceat, quo utriusque collatione plus luminis accedat. In decurias quoque pueriliter diſtinctas habebis ſententias, eum in finem, ut verſio Latina Græco textui poſtpoſita commodius reſpondeat.* Et plane de Martyrio, licet, opere ipſo Martyrium non ſubierit, neque pro una fide Chriſti ſanguinem effuderit, neque vitam expoſuerit; certum eſt tamen, & ex ejus ſcripto ſatis apertum, eum id agendi ſemper cupidiſſimum fuiſſe. De Epiſcopatu ipſe exiſtimo, illum poſt tot calamitates, nonnullos Epiſcopos conſiderata tanti viri virtute & doctrina

 ſaltem

d) Nic. Claſerus præf. ad Nili ſententias Hamb. 1614. 8.

e) Filios quidem duos habuiſſe ſe Nilus teſtatur narrat 2. p. 13. & 15. ſed alter apud matrem manſerat.

f) Imo 409.

ſaltem in Ægypti partibus, in quibus ſimilium hominum ſumma penuria erat, conſilio inter ſe inito inſtantam dignitatem, & merito, extuliſſe. Sed hæc mera ſuſpicio eſt. Eſto, certe id negari non poteſt, aliquod certum indicium habuiſſe eos, qui primi tanto viro Epiſcopi titulum attribuerunt. Non diſſimilis eſſet ſuſpicio de Theodulo illius filio, qui nullis ſacris ordinibus ante captivitatem conſpicuus erat, ſi vocarem illum Diaconum, & tamen ille de ſe dicit, ab Epiſcopo coactum ſimilem ordinem obtinuiſſe: & vere promotus eſt.g) *Ὡς ἢ ἂν μὴ δόξαι βίαν προσαγειν ὑπονοίᾳ τ ὑπὲρ ℈ παιδὸς δεδομένης τιμῆς, μηδὲ δεσποτικώτερον ἀπαιτεῖν τὴν πειραλὴν ὠφελιμονὴν, πράτειν ἐπέτρεπε πᾶν τὸ δοκῶν καλὰ γνώμην, ἓν τῶτο μόνον τυραννήσας ἡμᾶς, τὸ τὸν ζυγὸν ἐπιθεῖναι τὸν ἱεραλικὸν μὴ βυλομένοις, ἡμεῖς μὲν γὰρ τὸ βάρος λογιζόμενοι τ λειτυργίας ἀχάλλονλες ὀδυρόμεθα, καὶ ὐκ ἔχομεν πρὸς τὸ ἐπιτεθὲν ἄχθος ἀνεκτῶς ὑπερήμας, ὁ καὶ μόλις τοῖς ἁγίοις ἁρμόζει, ὅσον εἰς πολιτείας λόγον, κἀκείνοις γὲ ἐφάνη βαρὺ, καὶ ὁμολόγησαν καλῶμενοι, ὑπερβαίνειν αὐτῶς τὸ ἀξίωμα, ℈ Θεῷ αὐτίλεγον ἐπὶ πολὺ προβαλλόμενοι, τὸ ἀνάξιον, καὶ παρητοῦντο τὴν χειροτονίαν, τὸ ἀσθενὲς προφασιζόμενοι, καὶ τὸ πλέον τῶν νῦν ἁπάντων ὄντες ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ ἔργον, καὶ ἐξ ἀσκήσεως τῶν καλῶν παῤῥησιάν ἔχειν ἐν τῇ λατρεία πρὸς τὸν δεσπότην μᾶλλον δυνάμενοι. ἐκεῖνο γὲ πρέπειν ἔλεγεν τοῖς πόνοις τὸ γέρας, καὶ τοῖς καμάτοις ℈ ἀγῶνος, ὡς ἐνόμιζεν εὐθὺς μισθὸν τὸ ἀξίωμα.* Ex verſione Petri Poſſini, *Idem tamen, ut nolle nos vidit, modum poſuit officio; ne recordari pretii redimendo puero impenſi, & berili jure tanquam mancipium retinere velle videretur. Ea gratia arbitrio noſtro, utrum vellemus permiſit, unum hoc tantum amice perſeverans blanda tyrannide obtinuit, ut nobis recuſantibus ſacerdotalis officii jugum imponeret. Nos enim onus reputantes tanti miniſterii, hoc ejus conſilio contriſtati deflebamus, nec ferebamus facile tantam imponi nobis molem officii, quod tam emendatam, & ſublimem cæleſtis vitæ rationem exigit, qualem vix Sancti ipſi præſtare de ſe audeant. Illis quippe ipſis quoque grave hoc munus viſum eſt. Neque id diſſimularunt, cum eo ſunt vocati, majorem eſſe dignitatem illam, quam ut ſibi convenire; id ipſum etiam diu excuſare auſi apud offerentem hunc honorem Deum, deprecantes impoſitionem manuum, indignitatis & imbecillitatis propriæ conſcientia: tametſi omnibus, qui nunc ſunt, haud paulo eſſent iidem ad id munus aptiores; & propter diuturnam profeſſionem ſanctioris vitæ, virtutumque uſum majori fiducia ad tractationem myſteriorum, & functionem ſacrificii poſſent accedere. Quibus ille contra remunerandas ſibi videri ajebat hujus dignitatis titulo labores in tam difficili certamine,*

g) Nilus narrat. 7. p. 124.

tamine, cujus victoribus hoc addere præmii loco ſibi placere. Poſtremo cum diſcedere illinc, & domum reverti decrevisſemus, idem ille viatico quantum in longam illam viam opus erat, liberaliter inſtructos, votis inſuper oneratos, cum Dei gratiam nobis itineris comitem, & longum domi, poſtquam eo perveniſſemus, pacis fructum comprecaretur, ſi demum officioſiſſime dimiſit. Nihil jus oſtentans ſuum, & beneficium redemptionis, neque poteſtatem in caput pretio emptum ſibi acquiſitam gloriatus; quod minus humanus forte quiſpiam alius faceret: imo illam ipſam videbatur calamitatem venditionis, conſolatione multa levans. En hic Theodulus, & quod magis eſt, Nilus ipſe in ſacerdotem poſt tot labores operoſos atque moleſtos laurea ſacerdotis ab Epiſcopo, & ejus arte & marte evinciuntur, cum antea nulla dignitate Eccleſiaſtica effulgerent. Quare non & Nilus ob has easdem ſpecioſas animi dotes, & doctrinarum præſtantiam, & enavatam operam pro Chriſtiana Republica conſequi potuit præmium ab antiquæ Religionis exemplari Epiſcopo? Ego certe non dubito, licet id in ſcriptis relatum non ſit, aſſecutum fuiſſe. Ut hinc merito ab illius ævi ſcriptoribus, quibus pervulgatiores, & percelebratiores erant titulis non Martyris tantum, ſed & Epiſcopi inſignitus poſteritati acceſſerit: & ſi quæ de eo commentaria pertractabant, extabuerint, & ad nihilum funditus redierint. Niſi quispiam perhorridus, & incultus id quoque dicere audeat, exſcriptorum incuriam Nilum illum Ægvptium Epiſcopum & Martyrem cum hoc noſtro Conſtantinopolitano confudiſſe. *Defunctum tandem hunc Nilum Juſtinus poſterior inde translatum in fundamento ſacratioris Menſæ*, narrat Nicephorus lib. 14. cap. 54. *in eo, quod ab ipſo Petro & Paulo Apoſtolorum principibus ad orphanotrophium conſtructum eſt, templo reponit.* Οὗ τελος ἔξ εἴω χρησάμενον Ιωσὴφ ὁ ὕστερος ἐκεῖθεν ἀνακομίσας ἐπὶ τῷ βάθρῳ τ ἱερᾶς τραπέζης ἔν παρ' αὐτὸ δομηθέντος ὅικῳ Πέτρῳ καὶ Παύλῳ τοῖς κορυφαίοις τῶν Αποστόλων ἐν τῷ ὀρφανοτροφείῳ κατέθετο.

V. Nilus Abbas.

Nili Abbatis λόγος συμβουλευτικὸς πρὸς Θεόδωρον Ἀββᾶν τὸν Βυζάντιον ἐκ τ αὐτῦ Θεοδώρου ἀναφορᾶς. *Oratio exhortatoria ad Abbatem Theodorum Byzantinum ex relatione ipſius Theodori*, habetur in Codice Vaticano 733. P. διηγήσατο ἡμῖν ὁ Ἀββᾶς Θεόδωρος ὁ Βυζαντεὺς, ὅτι ἀπῆλθον πρὸς τὸν Ἀββᾶν Νεῖλον. Sed eſtne Nili Conſtantinopolitani? Ego pen-

pendeo. Pietatis & Religionis affinitas factum instat. Phrasis, & genus dicendi tenue, sententiarum quoque despicientia abnegat. Ne opponas familiaria colloquia. Noster Nilus cum infimis sermonem faciens, non remittit spiritus, sed æquali diffluens, eloquentiā concionatoris, populi animos quoquo vult asportat, & vinculis continuis illigat, & constabilit.

VI. Nilus h) Scholasticus.

Nili Scholastici Tetrastichon legitur i) in Satyri imaginem, ex crustis sectis parvis marmoreis factam apud Antiochenos:

Πάντες μὲν σάτυροι Φιλοχείλομοι, εἰπὲ δ' καὶ σὺ,
Τί πρὸς ἕκαστον ὁρῶν τοῦδε γέλωτα χέεις;
Θάμβος ἔχων, γελόω, πῶς ἐκ λίθου ἄλλοθεν ἄλλης
Συμφερὴς γενόμην ἐξαπίνης σάτυρος;

Ut hic insereretur hic Nilus, non videbatur tanti momēnti. Nilus tamen est, & fortasse scripsit alia, quæ ad manus temporis injuria non pervenere: & Tetrastichon elegans est. Vide, quæ Johannes Brodæus ibidem adnotavit.

In Bibliothecis nobilium quorundam Constantinopolitanorum feruntur extare, *Nili Monachi*, quem inclytum Philosophum inscribunt; *Dogmatica Panoplia contra omnes Hæreses*, k) *& decem orationes contra Mahometem.* l) Quis sit Nilus iste, juxta cum ignarissimis scio. Comperio tamen certis indiciis, si quia m) scripsit contra Mahometem idem ille est, qui Panopliam composuit, nullo modo esse Ascetam nostrum, multo Mahomete antiquiorem.

VII. Nilus Junior Rossanensis.

Alius est Nilus Junior Rossanensis. Hujus βίος ἐκδοθεὶς πάλαι ὑπὸ ξ μαθητοῦ, χρωμασκητῷ τῷ περὶ ξυγγραφέως. *Vita scripta olim Græce*

h) Inter Nili Ascetæ Epistolas à Possino & Allatio editas leguntur etiam missæ ad Nilum Scholasticum.
i) Libro IV. Anthologiæ Epigrammatum. p. 480. edit. Wechel.
k) Possevinus in Catalogis MSS. Apparatui sacro subjectis p. 46.
l) id. p. 44.
m) leg. *qui*.

Græce à contubernali, & ſynaſceta ejus diſcipulo. Latinitate donata à *Johanne Matthæo Caryophilo*, Archiepiſcopo Iconienſi. Romæ n) apud Hæredem Bartholomæi Zannetti edita in 4. P. ἔχει, ὦ Φιλευσεβὲς ἀνερ, & παμμάκαρ Νείλε & πάτερ. Autumant plerique viri doctiſſimi Scriptorem hujus Vitæ fuiſſe *Bartholomæum* hujus S. Viri ſocium & diſcipulum. Caryophilus Præfatione ad Lectorem: *Bartholomæum ſuſpicantur multi, quidam etiam aſſerunt, Virum & ipſum ſanctiſſimum, Nili civem, & ſapientiæ ejus, & pietatis hæredem, cujus opera Venerandum Cryptæ Ferratæ Monaſterium abſolutum, & ædes* B. *Virgini extructa eſt.* Voſſius de Hiſtoricis græcis: o) *Circa annum* 1020. *vixit ille, qui in literas retulit vitam Præceptoris ſui ſanctiſſimi Patris Nili. Eum ex Codice Monaſterii Cryptæ Ferratæ eruit, latineque vertit* Federicus Metius *Epiſcopus Thermularum. Plerasque ſe inde hauſiſſe in Annalibus ſuis profitetur Baronius ad Annum* 1475. p.) Vita extracta ex græcis longiſſime diverſis Codicibus, repertis in hujusce ordinis monaſteriis, & aliis Bibliothecis. Eſt à tribus ſummis Viris latine reddita, Cardinali Sirleto, Matthæo Caryophilo Archiepiſcopo Iconienſi, & Epiſcopo Thermularum Federico Metio, duobus poſtremis Collegii Græcorum alumnis Sirletana inter Codices Vaticanos exultat; Caryophilina in manus omnium græce & latine typorum beneficio, ut ſupra adnotavimus, ſparſa eſt; Metianam Patres Romani Oratorii in ſua Bibliotheca tenent, ex qua Cardinalis Baronius, quæ decimo Tomo Annalium de hoc Nilo, & de rebus geſtis illius exponit, deſumpſit. Si res examinas, nihil intereſt inter unam & aliam, ſed in quibus diſtinctio deprehenditur, qui eam Italice interpretatus eſt, ediditque Romæ *Nicolaus Balduinus* q) apud Impreſſores camerales anno 1628. in 4. liberam ſibi falcultatem fecit, atque ſuo licere voluit arbitrio, ſuoque genio eligendi poſt lectas, & bene conſideratas lectiones, quod aptius judicaverat, aſſumendi. Neque enim merum & purum ſibi Interpretis munus, ut ipſemet ait, neque ſcriptoris imitandum propoſuit: alterius quippe partes, ubi viſum eſt, excesſit, alterius integra non eſt executus, ſed ſuum in uſum vertit, quod in ſcriptore quisque deſiderat, nihil à veritate abſonum, & præterea rectum dicendi modum, & copiam. Multa enim ex Sirleta-

n) A. 1624.
o) Lib IV. c 19.
p) Leg. A 976. n. 2.
q) Leg. *Balduccius.* Vita di S. Nilo, fondatore del Monaſterio di Grotta Ferrata, etiam in 8.

letana ſuæ narrationi attexuit, uti integriora, in quibus Caryophilina violata eſſe videtur. Græca manuſcripta legebatur in Sirletana Cod. 1205. De hoc tanto Viro, maturo judicio Caryophilus noſter occinit: *Cæterum fuiſſe ſingularem in eo Juniorem Nilum, quod Græcia deficientis extiterit quaſi ſerotinus flos, tanta eſt laus, tam excellens prærogativa, ut merito ſchiſmaticorum mentibus pervicaci duritie exſiccatis Nilus ipſe ſit exundans ad irrigandos eorum animos Ægypti Nilo abundantior & felicior. Quando perditiſſimus Photius omnium Schiſmatis malorum conſarcinator, & architectus Romanam cavillabatur eccleſiam, & Pontificis Romani auctoritatem oppugnabat, ob additamentum, ut ſchiſmatici vocant, ad ſymbolum & dogma ipſum de Spiritus Sancti proceſſione, & à Filio, atque ob jejunium ſabbati: tunc Nilus tanta obſervantia Romanam proſequebatur eccleſiam, tam religioſus erat ſummorum Apoſtolorum gloriæ venerator, & cultor, ut ad ſe venientes orationis gratia Romam ad Apoſtolos transmitteret, tanquam ad perennem pietatis, & religionis fontem, ſeque indignum diceret, qui Principes Apoſtolos vel ſolo nomine appellaret.* Et hæc de Nilo ſanctiſſimo Caryophilus. Quid porro de vitæ ſcriptore? *Omnia narrationis hiſtoricæ lineamenta in ea comperies, & veritatem non coloribus pigmentisque venuſtatam, ſed nude ſimplicitatis puritate conſpicuam. Monachi vitam Monachus ſcribit; Magiſtri diſcipulus. Quis nam ille fuerit, non plane conſtat.*

An aliquid ſcripſerit, non nemo dubitavit. Ego eum & multa ex aliis libris tranſcripſiſſe, & de ſuo commentatum fuiſſe, ex hac vita r) comperio. Ὁ δὲ ὅσιος πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος ὑποστρέψας ἐν τῷ παλαίῳ αὐτοῦ, καὶ καθεσθεὶς ἐν ὑπομονῇ, καὶ καρτερίᾳ πολλῇ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τρία ψαλτήρια γεγραφὼς. Τότε δέ λέγεται πεληρωκέναι ἓν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν διὰ τεσσάρων ἡμερῶν, ἐλύθη δὲ χείρ τοῦ διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ χριστοῦ. *Nilus in ſuam ſpelunCam reverſus, ſedensque in patientia, & tolerantia, intra paucos dies tria exſcripſit Pſalteria (feretur enim in ſingula quatuor inſumpſiſſe dies) & liber à debito manſit, quod propter Chri-*

r) Nihil quidem ex primis locis ab Allatio adductis colligas aliud, quam librarii ac calligraphi partibus functum Nilum, & Codices deſcripſiſſe. Sed & juſſu ejus deſcriptum Volumen adhuc ſervatur in monaſterio Cryptæ Ferratæ, ut teſtatur Clariſſ. Montfauconus in admirandæ induſtriæ atque eruditionis opere quod Palæographiam Græcam inſcripſit p. 45. ubi ad calcem ejus hæc legi teſtatur: Μνήσθητι κύριε Ἰησοῦ τοῦ γράψαντι Παύλῳ χαριζόμενον αὐτῷ ὑπομονὴν καὶ ταπείνωσιν διὰ τοῦ σώ ἐλεησωθῆναι δύνηται, εὐχαῖς τοῦ ἐπιτρέψαντι πατρὶ κυρίῳ ΝΕΙΛΩ, καὶ τοῖς ἀναγνώσαι μέλλουσιν ἐν τῇδε τῇ θεοπνεύστῳ βίβλῳ, Ἀμήν, ἥτις πεπλήρωται ἐν συνιδ΄ ἔτει (Anno Græcor. 6494. h. e. CHRISTI 986.) μηνὶ Νοεμβρίῳ κζ. ϛ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ.

Chriſti præceptum contraxerat. Item: Κηρὸν ᾗ πήξας ἐπὶ τῷ ξύλῳ δι' αὐτοῦ τῶν τοσούτων βιβλίων τὸ πλῆθος ἐναλλιγράφησε. *Sed infixa cera in ligno, per illum tot librorum copiam tam eleganter exſcripſit.*

In Valle lucis rogatus à Monachorum Præpoſito, ut græco ſermone officium in Eccleſia eorum decantaret, licet prius præ humilitate recuſaſſet, ut ſimul tamen conſolatione permulcerentur omnes per eam, quæ communis eſt, fidem, ivit in ſententiam Præpoſiti. Καὶ τυπώσας ἀπὸ καρπῶν χειλέων αὐτῷ ὑμνῳδίαν πρὸς τὸν ὅσιον πατέρα ἡμῶν Βενέδικτον, ὡδείχυσα πάντα τὰ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ τεράστια γεγραμμένα, ὡδηγλαβών τε πάντας τοὺς ἀδελφοὺς ὑπὲρ τοὺς ἑξήκοντα ὄντας ἀνῆλθεν ἐν τῷ Μοναστηρίῳ Κασίνῳ, καὶ τὴν ἀγρυπνίαν ἐτέλεσε παναρμονίως, εἶχε γὰρ ἀδελφοὺς μεθ' ἑαυτοῦ σωφρονοῦς, καὶ ἱκανούς, ἔντε ἀναγνώσει, καὶ ψαλμῳδίᾳ, οὓς αὐτὸς καλ' ἀμφότερα ἐξεπαίδευσεν, μετὰ ᾗ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κανόνος σωνῆλθον πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ Μοναχοὶ μετὰ ὡδηγήσεως τοῦ Ἀββᾶ αὐτῶν. *Et compoſitis hymnis de fructu labiorum ſuorum in ſanctum Patrem noſtrum Benedictum, quibus cuncta vitæ ejus admiranda opera comprehendebantur, & convocatis univerſis fratribus, erant autem ſupra ſexaginta, in Monaſterium Caſſini aſcendit, & pernoctavit egregie modulando: habebat enim apud ſe fratres acris ingenii apte legentes, & canentes, quos ad utrumque ipſe ſatis inſtruxerat. Peracto officio convenerunt ad ipſum omnes Monachi Abbate ſuo permittente.* Hoc totum id innuit, Nilum ritu ſuæ Eccleſiæ compoſuiſſe officium, & quod magis eſt, & non fit niſi ex propriis componentis viribus, eum lingua græca de rebus geſtis & miraculis S. Benedicti ſcripſiſſe. Quod inde manifeſtius elicitur: Πολλάκις γὰρ εἴπερ ἤυρισκε χρῆσιν ἢ γνώμην, εἴτε τροπάριον ἐκ τῶν κανόνων, καθόρθωσιν ἤθους διδάσκουσα, προσκαλούμενος τοὺς ἀδελφοὺς, ὥσπερ τινὰ κλῆρον διεδίδου αὐτοῖς καὶ ἀποσηθίζειν αὐτὰ, τοῖς μὲν ἰσχύουσι τὰ ὑψηλὰ, τοῖς ᾗ ἀσθενεστέροις τὰ ἐλαφρά, καὶ ἑκάστῳ πρὸς τὸ πάθος, ὃ ἐπλεονεκτεῖτο, καὶ τὸ ἔμπλαστρον καὶ μαθήματος ἐπετίθει. *Sæpe enim ubi in dictum, aut ſententiam incidiſſet, aut in modulum ex officiis ſanctorum, quod ad corrigendos mores aliquid contineret, fratres advocabat, & quaſi hæreditariam portionem diſtribuebat, ut memoriæ mandarent, validis quidem ſublimia dans, tenuioribus vero levia, & unicuique ut affectu laborabat, ita emplaſtrum documenti apponebat.*

Cum hæc ſcripſerit, alia quoque compoſuiſſe pernegandum non eſt. Et ut magis pateat, ex eadem Vita eundem ſcripſiſſe Epiſtolas ad Theodoram Virginem p. 53. ad Judices p. 64. ad Ameram in urbem Panormitanam pag. 120. manifeſtum eſt. Sed hæc minu-

minutiora sunt, & lampyrides non sunt, nisi nocte conspicuæ. At etiam luce clara lampyrides non desinunt esse lampyrides. Quin etiam linguam oculi præcidant pag. 151. Αὐτὸς μὲν ἦν ἀχθόμενος μέγα ἠγεῖτο; καὶ σφόδρα ἀπεστρέφετο τὴν τῶν ἐνδόξων τῆς γῆς συντυχίαν, ὥσπερ πρόξενον κακοδοξίας, καὶ ψυχικῆς ζημίας. ἠναγκάζετο δὲ τοῦτο καταδέχεσθαι ἡ τῶν παρ' αὐτῶν ἀδικουμένων, καὶ πλεονεκτουμένων ἐνόχλησις, ὃς πολλάκις διὰ γραφῆς αὐτῶν καὶ μόνης ἐκ τῶν φαρύγγων αὐτῶν ἀνέσπασε, καὶ εἴ τις ἂν τὰς τοιαύτας ἐπιστολὰς αὐτῶν συνελέξατο, πάνυ ὠφέλιμον καὶ χρησιμώτατην βίβλον ἐξ αὐτῶν συνῆξαι ἠδύνατο. *Et ipse quidem egerrime ferebat, & magno studio devitabat commercium Principum terræ, ut originem inanis gloriæ, & perniciem animæ. Cæterum cogebatur id tolerare ob molestiam, quam exhibebant injuriam passi, & injuste ab illis oppressi, quorum sæpe multos ex eorum faucibus, vel per epistolam solam, extraxit. Et si quis colligeret hujusmodi ab eo scriptas Epistolas, librum posset conficere valde utilem, & magno usui futurum.* Volumen hoc litterarum nimio plus est. Indica tu majora, si vales.

EST præterea Nilus Græcus vir sanctitate, & multarum rerum præsensu, & prædictionibus clarissimus, qui cum in Monasterio Vallis Lucis quindecim annos in communi vita, spirituque mansisset, tandem demortuus dies suos obiit. Chronicon Casinense c. 17. s) *Nilum virum sanctissimum Adalbertus Sclavorum Episcopus relicto Episcopatu suo ex licentia Romani Pontificis, in Monasterium quod dicitur Vallis Lucis, cum aliquot Græcis fratribus conversantem perceperat, satis devote profectus est, à quo dum ejus genibus provolutus opportuna consilia quæreret, seque ab illo non posse recipi cognovisset; pro eo enim quod ita de Monasterio nostro recesserat, asserebat prædictus Pater, non audere se illum retinere, ne forte ob hoc & ipse cum suis inde expelleretur. Consilio tandem ipsius Romam reversus in Monasterio S. Bonifacii Martyris aliquamdiu conversatus est, nec multo post iterum ad Episcopatum suum à Pontifice Romano directus.* In gestis Adalberti apud Surium T. 2. die 23. Aprilis leguntur hisce congruentia: *Adalbertus montem festivus* t) *descendit eo quem in Philosophia Christi perfectiorem discipulum invenit Patrem Nilum calida sæpe petiit; sub quo parvulus factus jugum Christi ferre, & obedientiæ aureas literas parare satagebat, amplexusque genua senis, in hac firmus hærebat. Non negat Pater Nilus. At, inquit, bonus ego sum Græcus. Melius conveniunt, cum quibus hoc agas, Monachi Latini. Redeas Romam nutricem sanctorum filiorum. Quære nobilem Abbatem amicum no-*

s) Abbas tum Casinensis Monasterii fuit Aligernus, defunctus A. C. 986.
t) Leg. *festinus.*

noſtrum Leonem. Dic me miſiſſe te eudem diſcipulum ad talem Magiſtrum. Hoc duce itineris ad prælia Dei ſecurus accede. Sub hoc patrono contra adverſaria cuncta animæ ad Deum progrediens ſalvus enatabis, & majori flammæ, qui nunc in te ardet ignis, accenſus excreſcet. Quotidie inte Deus tuus, & Dei Filius. Fecit, ut homo Dei bonus dixit, atque Romam pergens in Monaſterio ſancti Bonifacii Monachalem veſtem accepit, &c. Et diſcipulus Beati Nili in vita ejusdem Nili: *Cum igitur mortuus eſſet æterna memoria Aligernus, qui vello, & religioſe Monaſterium S. Benedicti adminiſtravit; ejus loco Prælectus fuit quidam, qui ignorabat S. Nilum, qualis eſſet, vel ut verius dicam, nec ipſum Deum cognoſcebat: quod declarabit id, quod breviter dicam. Cum aliquando ad ipſum B. Nilus accediſſet, invenit caſu ipſum in Monaſterio inferiori, in quo eſt pulcherrimum facetium ſancti Germani, aquarum pulchritudine circumdatum. Invenit autem ipſum cum inſignioribus Monachis magni Monaſterii locum, & in cœnaculo comedentem. Cum itaque expectaret ipſum Beatus Nilus in Eccleſia cum ſuis fratribus, audit, quod Citharœdus quidam ingreſſus erat in cœnaculum, citharam pulſans. Tunc Beatus Nilus dixit ad eos, qui ſecum erant: Memoria tenete fratres verbum hoc, quod brevi tempore veniet ira DEI ſuper homines iſtos. Surgite, & hinc diſcedamus. Et hoc cum dixiſſet, receſſit: nec annus tranſivit, & Præpoſitus ipſe, Manſo ſcilicet, defectionis, ſive ſeditionis cauſa captus: eruti ſunt ei oculi, & Monachi gravi morbo oppreſſi, alii quidem usque ad mortem afflicti ſunt, alii perierunt. Citharœdus ille profectus, ut ſuperet, captus eſt, & poſt multa tormenta eruti ſunt illi oculi, & ſic omnes biberunt calicem iræ Domini, juxta S. Nili prædictionem. Beatus itaque Nilus cum in Monaſterio, quod dicitur Vallis Lucu, ſteriſſet quindecim annos, receſſit inde.* Agit etiam de excœcatione hujus Abbatis Petrus Damiani Ep. ad Mainardum Epiſcopum Eugubinum. Ex dictis nulli dubium remanet, hunc Nilum Græcum, quæ u) prænotavimus Roſſanenſem eſſe. Valle lucrum, in quo per tot annos commoratus eſt, & reliquæ omnia, quæ conſideratione dignisſima ſunt, Imperatores, ſub quibus vitam duxit, Adelardus Epiſcopus Sclavorum ſanctisſimus, cujus in familiaritate verſatus eſt, hoc idem evidentisſime probant.

VIII. Nilus x) Patriarcha.

IN Synodico MS. quod legebatur apud Theſſalonicenſes Dominica Orthodoxiæ, & conſervatur hodie in Bibliotheca Vaticana, comme-

u) Lege *quem*. Dominica Orthodoxiæ eſt 1. Quadrageſimæ. Vide Cangium.

x) In Bibl. Caſſinenſi extat MS. Ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νείλου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἱλαιώτου ὑμνοι ἰαμβικοὶ πρὸς θεόν. Τίς προσήκων λόγος ἐπὶ

Pa-

moratur quidam Nilus Patriarcha, qui ſtrenue pro Eccleſia Chriſti, & rectis illius dogmatibus & ſermone, & reipſa, & doctrinis, & Commentariis, & optimis operibus decertavit. Νείλου ἔ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἀγιωτάτου, καὶ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἔ στρατοῦ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιάς χριςοῦ, καὶ τῶν ὀρθοδόξων αὐτῆς δογμάτων, καὶ λόγοις καὶ πράγμασι, καὶ διδασκαλίαις, καὶ συγγράμμασι, καὶ εὐποιΐαις ἀγωνισαμένου ἡ μνήμη. Nilus hic mihi ante oculos obverſatur, illeque Patriarcha: ſed cujus Patriarchii, nubes violant. y) & nubilum cœlum obducunt. Quid indignius, aut inſulſius fileri potuit? de Nilo Aſceta, licet multis ille ſcriptis de omni re Eccleſiam Dei veluti tot lampadibus illuſtraverit, nondum eum neque per ſuſpicionem Patriarcham fuiſſe aſſequor. Quare cum de hoc altum ſit apud edita Triodia ſilentium, licet multis Commentariis & exercitiis tutatus fuerit rem Eccleſiaſticam, de eo quoque nihil ultra dicimus. Convincunt tamen Conſtantinopolitanum fuiſſe verba Simeonis Theſſalonicenſis Dialogo contra Hæreſes. Ἔτι δὲ καὶ τῶν ὁμοφρόνων συμπονησάντων αὐτῷ (Γρηγορίῳ τῷ θεσσαλονικεῖ) πλείστων μὲν καὶ ἄλλων, ἐξαιρέτως δὲ τοῦ πεφιλημένου θεῷ Φιλοθέου, τοῦ τὸ Κωνσταντίνου Φημὶ λαμπρὸν πατριάρχου, καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν σοφωτάτου Νείλου τὸ αὐτῆς αὐτῷ ἀρχιερατεύσαντος ἐκκλησίας. *Præterea ab iis, qui eundem cum eo (Gregorio Palama Theſſalonicenſi) laborem ſuſceperunt, pluribus quidem & aliis ſed potiſſimum à Deo dilecto Philotheo, Conſtantinopolitano inquam clariſſimo Patriarcha, & illius ſucceſſore ſapientiſſimo Nilo ejusdem Eccleſiæ ſummo Antiſtite.* Onuphrius tamen in Chronico z) non poſt Philotheum, ſed poſt Macarium Patriarcham Conſtantinopolitanum in Patriarchatu ſediſſe ſcribit annis viginti, & poſt Nilum, Antonium quartum.

IX. Nilus Damyla.

Nili a) Hieromonachi cognomento Damylæ Patris ſpiritualis in Monaſterio Cercoſſenorum *Tractatus ad Maximum & Præcepta de ſervanda recta fide.* It:

βαρβάρων, ἐπιδρομῆ καὶ ἐμφυλίῳ πολέμῳ καὶ λιμῷ καὶ λοιμῷ καὶ θανάτου πληγῇ. Hæ preces à Jo. Sambuco latine tantum editæ Patavii 1555. in 4. (non in fol. ut habet Labbeus T. 2. de ſcript. Eccleſ. continuatores Geſneri ſecutus) ab Allatio ſupra perperam inter ſcripta Nili aſcetæ referuntur primo ſtatim loco.

y) an *ſolent*.

z) Sic & alii complures, & Georgius Cyprius in Chronico Eccleſiæ Græcæ, p. 277. ubi Nilus hic per viginti annos (Labbeo per octo tantum) Patriarchatum CPolitanum tenuiſſe traditur, defunctus circa A. C. 1386.

a) Confer, ſi placet, quæ de hoc notavi infra ad cap. XVIII. de Nilo Tarchaniota.

It: περὶ τ ἐν τῇ θείᾳ τριάδι τάξεως, καὶ περὶ τ ἐκπορεύσεως τ ἁγίου πνεύματος, καὶ ἄλλων τινῶν ζητημάτων. *De ordine in divina Triade, de processione Spiritus sancti, & aliis nonnullis Quæstionibus.*

Item ejusdem *Collectanea ex sanctissimis Patribus de processione Spiritus Sancti* in Cod. Regio 1819. Sic Labbæus b) noster de Damyla Nilo. Nec est aliud quod expectes ab Allatio, qui nec vidit, nec examinavit Codices.

X. Nilus Nomine.

Nilus nomine tantum nobis pervulgatus de *Ratiocinationibus*, latine tantum, Interprete *Johanne Baptista Rasario* Lugduni c) in folio post Ammonium in Voces, Magentinum in libros de Interpretatione, & in Priora, atque Epitomen Porphyrii in universam Aristotelis disserendi artem.

XI. Nilus Doxapatrius.

Nilus Archimandrita Doxapatrius scribebat sub Rege Rogerio, in Sicilia Anno Dom. 1143. Quæ ipsius vidi, sunt; *De quinque Patriarchalibus sedibus.* d) Sic enim se habent ipsius Antelogia: Σύγγραμμα γενό-

b) Bibl. nova MSS. p. 89.

c) A. 1547.

d) Hoc Nili scriptum è Codice Levini Warneri, quem Bibliothecæ Leidensi ille legavit, editum est Græce & Latine in variis sacris *Stephani le Moyne* Lugd. Bat. 1685. & 1694. 4. pag. 211-267, A. Frid Spanhemio communicatum sibi prædicat Lemonius. Conferubi lubebit Spanhemii Opera T. 2. p. 502. Fragmenta ex eadem Doxopatri notitia ediderat Allatius lib 1. de consensu Eccles. Occid. & Or. cap. 24. & ex Allatio Rich. Simon ad calcem Hist. Criticæ editæ Gallice de fide & ritibus Orientalium. Allegatur & ab Allatio de consensu p. 255. 522. Tempus non repugnat eundem hunc esse Doxopatrium cujus *Nomocanon* MS. exstat Romæ in Codice Patrum S Basilii, de quo V. C. Bernhardus de Montfaucon in Diario Italico p. 217. seq. & in Palæographia Græca p. 62. & 302. Titulum libri quoniam quis ille Doxopater fuerit nos docet, adscribam: Νομοκάνον ὅλης τὰς κανόνας τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἑπτὰ συνόδων, καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τ μεγάλα Βασιλείου, καὶ ἑτέρων Θεοφόρων πατέρων, ἑρμηνευθὲν προτροπῇ τ εὐσεβεστάτου βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ὑπὸ τοῦ λογιωτάτου διακόνου τ τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ νομοφύλακος, τ τῶν Ῥωμαίων βασιλείας, πατριαρχικῶ νοταρίου καὶ πρωτοπροέδρου πρωτοσυγκέλλων Δοξαπάτρου.

Neque

γενόμενον τῷ ἁγίῳ Νείλῳ Ἀρχιμανδρίτῃ τῷ Δοξαπατρὶ, καὶ τὰ κέλευσιν τῷ εὐγενεστάτῳ μεγάλῳ Ῥηγὸς Ῥογερίῳ, περὶ τῶν πέντε πατριαρχικῶν θρόνων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἀρχιεπισκόπων, καὶ Μητροπόλεων, καὶ τῶν ὑπὸ τὰς μητροπόλεις Ἐπισκόπων, καὶ τῶν ἐνοριῶν ἑκάστῳ πατριαρχικῷ θρόνῳ, καὶ πῶς, καὶ πότε συνέστη ἕκαστος πατριαρχικὸς θρόνος, καὶ περὶ τ' τάξεως αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν ἰδικῶν ἑκάστῳ ὀνομάτων, καὶ πᾶν τὸν λόγον ἐπέχωσι. συνεγράφη δὲ ἔτει, ς' χιλ. Ἰνδικτιῶνος ς'. P. πανευγενέστατε αὐθέντα μου, καὶ τὰ ἑξῆς. *Nili Archimandritæ cognomento Doxapatrii de quinque Patriarchalibus*, &c. P. *Nobilissime Domine mi*, &c. Alia quoque scripsisse satis ipse indicat, ibidem. Ὅτι ἐν τῷ Κασελλίῳ Πανόρμῳ ἔγραψα πρὸς τὴν σὴν ἀντίληψιν.

XII Nilus Monachus Siculus,.

TEmpore Michaëlis Palæologi, e) cum Johannes Despota non tantum omnibus belli dotibus eminentissimus sui seculi, sed in Deum piissimus, & verum religionis exemplar, & munificentissimus in pios usus, & ædificia sacra extruenda profundens vigeret, Monachus quidam Nilus ex Sicilia cum aliis à pedibus servis Constantinopolim deveniens, magno Romanorum malo, docebat parsimoniæ attendendum esse. Rem ita exponit Georgius Pachymeres libro 3. cap. 21. ἐπεὶ δὲ οἱ, περὶ τὸν Μοναχὸν Νεῖλον, ὃς ἐκ Σικελίας μὲν ὥρμητο, ἐπὶ κακῷ δὲ τῆς τῶν Ῥωμαίων πολιτείας ἐπέσχε διδάσκων γλισχρεύεσθαι, καὶ προμηθεῖς εἶναι τὰς ἀνθρώπους περὶ τὴν δόσιν, μήπως λαθών τις μετρίως τῶν πραγμάτων ἔχων, λαβών, τῷ μὲν διδόντι τὴν, δ' κακῶς οἰκονομεῖν τὰ οἰκεῖα πρόσοντα περιρίψοι μέμψιν, τὴν δὲ χάριν ἐκείνην οὐκ ἐπὶ μισθῷ, ἀλλ' ἐν κενοῖς γενέσθαι σκευάσοι, ὡς ἐντεῦθεν μηδένα δίδοναι τῶν πάντων ἐξ ἀνάγκης ἔχόντων τι, διότι καὶ δ' ἐν πάσχειν κατὰ τὸν ἐκείνων νόμον, ἀπείργοιτ' ἂν εὐπρεπῶς, ἢ ὅτως ὁ τ μεταδόσεως ἀθενοίη νόμος. Ὦ πῶς ταῦτά τις καὶ ἐξαγγείλοι, ἰδίᾳ καιρῷ χρήζοντα; Ὁ γοῦν δεσπότης ἔχων πρὸς τοῖς ἄλλοις καλοῖς καὶ τὸ φιλόμοναχον, ἐκείνους πᾶν παραπροφήσαντας τὴν οἰκίαν ὡς ἀρετῆς φίλους δέχεται, καίτοι τινὰ συγχυσίς τις ἐπὶ μικρὸν περὶ τὰς τῶν οἰκείων δόσεις ἐκ τ ἐκείνων διδασκαλίας ἐπη-

Neque longe ab hac ætate remotus Nilus Monachus, ad quem Mich. Glycæ Epistola, quam edidit Allatius de consensu utriusque Ecclesiæ p. 1194. Sed dubito idemne an alius sit Doxopater cujus carmen iambicum in Arium de laudibus Athanasii, præfixum Codici MS. Operum Athanasii Basileensi, manu ipsius Doxopatri scripto edidit Felckmannus appendice ad edit. Athanasii Commelinianam, atque inde Parisienses ante T. I.

e) Hic præfuit Græcorum Imperio ab A. C. 1260. ad 1282.

ἐπηκολούθει. Hæc ita vertit doctisſimus Petrus Poſſinus: *Iſtud tamen ejus*, Johannis Deſpotæ, *incenſum large donandi ſtudium paululum refrigerarunt ſectatores Nili Pſeudomonachi è Sicilia huc magno malo Romanæ Reipublicæ profecti, docentes parſimoniæ attendere, ſuadentesque hominibus magna circumſpectione in dando uti, ne forte quis clam, alioquin habens, quod ſatis ipſi eſt, & callide ſimulata egeſtate pecuniæ emungens, parum cautum miſericordem, labem illi allinat multum facilis, & ſua inconſulte dilapidantis: præterea que illud fraudet fruſtra ſperata mercede talis operis, quippe quod non jam ipſi ad præmium imputandum, ſed inter vana, & otioſa numerandum ſit. Ex hujuſmodi doctrina credita receptaque neceſſario ſequebatur, ut nemo aliquid habentium, quidquam alteri donaret, ſicque omnis ex eleemoſynis, quo ſpes, ratioque victus, ac ſtatus plerorumque tenuium continetur, hac iſtorum prava diſciplina funditus exterminaretur è conſuetudine usque hominum, illo plauſibili prætextu inquirendi anxie ante largitionem, verene, an ſimulate egerent, qui petebant, nullum jam erogationi beneficæ locum relinquente: atque adeo hac arguta cavillatione tota lex eleemoſynarum abrogaretur. O quis hujus perniciem dogmatis ſatis explicet! Ad quod utique proprio ejus argumenti commentario eſſet opus. Itaque Deſpotæ, cui laudes inter cæteras inerat amor multus, veneratioque Monachorum, quosdam è Nili ſectariis eam vitam profitentes, & ſe inſinuantes in ejus domum, facile in conſuetudinem recepit, varios bonos ex veſte æſtimans; Unde contigit longe deinceps manare parcius prava iſtius doctrinæ quodam obice probibitum fontem beneficentiæ inopum ex illo greges haurire ſolitorum antea tam benigne irrigantem.* Manifeſte comperi, & manu teneo, indignum hunc eſſe, qui cum aliis Nilis in hac Diatriba locum habeat. Sed cum de Nilis ſermo ſit, qui unici fuerunt ad gloriam, vel infamiam; hic quoque qui Pachymeris calculo minus commode audiit, obticendus non fuit.

XIII. Nilus Italicorum dogmatum Propugnator.

Nilus quidam nomine tantum notus ſub Alexio Comneno f) Conſtantinopolim perveniens, in eaque commorans cum Armenis conjunctus, multas hæreſes ſparſit: & cum in illis aſſerendis defendendisque pertinacisſime inhæreret, una cum ſociis plena Synodo

f) Hic Comnenus Imperium tenuit ab A. C. 1081. ad 1118. Cæterum Nilus iſte non diverſus à Nilo Ægyptio Monacho, de quo infra num. XV.

nodo condemnatus est. Ut res sese habuit, fuse narrat Anna Comnena Alexiad. l. 14. g) ἐπεὶ ὃ τὴν ἐκκλησίαν ὥσπερ τι ῥεῦμα κακίας ὁ Νεῖλος ἐκεῖνος ἐπικλύζων πολὺν τὸν σάλον ταῖς τῶν ἀπαίδων ἐνεποίει ψυχαῖς, μεθ' ὑ πολὺ τ τῶν ἁγ Ἰταλῶν h) δογμάτων καθαιρέσεως ἀναφανείς, καὶ πολλὰς ταῖς δίναις τ αὐτ κακοδοξίας ἐβύθισεν. Ἀνὴρ ὃ ὑτος δεξιὸς μὲν τὴν αἱρετὴν ὑποκρίνεσθ, οὐκ οἶδα μὲν ὁπόθεν, τέως δ' ὧν τῇ μεγαλοπόλει ἐφάνησε, καὶ ἐγγωνιάζων Θεῷ μόνῳ δῆθεν καὶ ἑαυτῷ προσανεῖχε διὰ παιδὸς, ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἐναχολύμβ, ἀμύητος ὃ πάσης ἑλληνικῆς παιδείας ὢν, καὶ μηδὲ καθηγητήν τινα ἐχηκώς, ἀρχῆθεν τὸν ὑφαπλοῦν ταύτῃ τὸ τ θείας γραφῆς βάθος ἐνεκεκύφει μὲν τοῖς τῶν ἁγίων σύγγράμμασιν, ἄγευστος ὃ πάσης παιδείας λογικῆς ὢν ἐπεπλάνητο ὡς τὸν νοῦν τῶν γραφῶν, οὐκ ἀγεννῆ ὃ τανυν χορὸν ὑποσυρόμβ ἐν μεγάλαις οἰκίαις εἰσέδυ διδάσκαλος αὐθεκαστότητος τὸ μέντοι, διὰ τὴν ἐπιφαινομένην αὐτῷ ἀρετὴν, καὶ τὸ καθεσκληκὸς, ἐκεῖνο, ἦθος, τὸ ὃ καὶ διὰ τὴν ὑποκεκρυμμένως ἐμφαινομένην αὐτῷ τάχα γνῶσιν, ἔνθεν τοι καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν τ καθ' ἡμᾶς ἀγνόησας μυστηρίου, καὶ μήθ' ὅτι ἐστὶν ἕνωσις ἁπλῶς σωτήριον δυνάμβ, μήθ', ὅτι ἐστὶν ὅλως ὑπόστασις εἰδώς, ὅτε διακεκριμένως ὑπόστασιν, ἢ ἕνωσιν νοεῖν δυνάμβ, μήτ' αὖθις ἡνωμένως καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, μήθ' ὅπως ἐθεώθη τὸ πρόσλημμα ἀλλὰ τῶν ἁγίων διδασκόμβ, πόρρω τ ὅλ ἐξενεχθεὶς, φύσει τοῦτο θεωθῆναι ἐδόξαζεν ἀπαλῶμεν. Οὐδὲ τοῦτο διέλαθε τὸν Αὐτοκράτορα, ἀλλ' ὡς ἤθελο τὰ περὶ τούτου ὀξύῤῥοπον ἐπινοεῖ τὴν βοήθειαν, καὶ τὸν ἄνδρα μεταπαλεσάμβ, πολλὰ τ θράσους, καὶ τ ἀμαθίας ἐμέμφελο, καὶ πολλὰ τοῦτον ἐλέγξας τὴν τε καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν τ θεανθρώπου λόγου τανῦν ἐδίδασκε, καὶ τὸν τ αὐτιδόσεως τρόπον παρίστα, καὶ ὅπως ἐθεώθη τὸ πρόσλημμα μετὰ τ ἄνωθεν. ἐδίδασκε χάριτ. Ὁ ὃ τ ἰδίας ψευδοδοξίας ἀπριξ εἶχελο, καὶ πρὸς πᾶσαν κᾆνοσιν, στρεβλός τε, καὶ δεσμὰ, καὶ ξεσμὲς σαρκὸς ἑτοιμοτατ ἦν, ἢ ἀποσῆναι τ μὴ θεωθῆναι φύσει διδάσκειν τὸ πρόσλημμα. Εἶχε ὃ τότε καὶ πολλοὺς τῶν Ἀρμενίων ἡ μεγαλόπολις, οἷς τ ἀσεβείας ὑπέκκαυμα ὁ Νεῖλος ἐκεῖνος ἐγίνελο, ἐντεῦθεν διαλέξεις τε συχναὶ πρὸς τὸν Τιγράνην ἐκεῖνον, καὶ τὸν Ἀρσάκην, ὃς ἐπιπλέον τα τ Νείλου δόγματα πρὸς ἀσέβειαν ἠρώθιζε. Τί τὸ ἐνεῦθεν; Τὴν ἀσέβειαν πολλῶν ἐπιγενομένην ψυχὰς ὁρῶν ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ ἀλλήλοις τὰ τ Νείλου καὶ τῶν Ἀρμενίων ἐπιπλεκόμενα, καὶ ἀπαυλαχῆ τὸ φύσει θεωθῆναι τὸ πρόσλημμα λαμπρᾷ φωνῇ κηρυττόμενον, ἀθετουμένας τε ταῖς τῶν ἁγίων πατέρων περὶ τούτου γραφὰς, καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ἀγνοουμένην χεδὸν σῆσαι τὴν σφόδρα τοῦ κακοῦ ῥύμην βουληθείς,

g) Libr. 10. sub init. pag. 260. seq.
h) De hoc Johanne, Mich. Psselli discipulo ejusque dogmatis vide Antonium Pagi ad A. C. 1083. n. 8. seq. & Allatium de utriusque Ecclesiæ consensu p. 632.

θεὶς, τὰς τ' ἐκκλησίας λαγάδας συναγαγὼν, σύνοδον περὶ τούτου γενέσθαι κοινῇ συνεσκέψαντο. Καὶ παρῆν τηνικαῦτα ἅπαν τὸ τῶν ἀρχιερέων πλήρωμα, καὶ αὐτὸς ὁ πατριάρχης Νικόλαος i) καὶ ὁ Νεῖλος εἰς τὸ μέσον μετὰ τῶν Ἀρμενίων ἵσατο, καὶ τὰ τούτου ἀνεκαλύπτοντο δόγματα. Καὶ ὃς λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ταῦτα ἐδίδασκεν, καὶ ἰσχυρῶς αὐτῶν διὰ πλειόνων ἀντείχετο. Τί τὸ ἐντεῦθεν; Ἡ σύνοδος, ἵνα πολλῶν ἀπαλλάξῃ ψυχὰς τ' διεφθαρμένης αὐτῷ διδαχῆς, αἰωνίῳ τοῦτον καθυπέβαλεν ἀναθέματι k) καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν καλὰ τὰς τῶν ἁγίων ὁμολογίας ἐμφανέστερον ἀνεκήρυξεν. Μετὰ τοῦτον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν σὺν τούτῳ καὶ Βλαχερνίτης δεδημοσίευτο, ἀσεβὴς καὶ ἔκφυλος τῆς ἐκκλησίας φρονῶν, καὶν ἱερωμένος ἦν. Ex Interpretatione Petri Poſſini: *Interea non longe poſt condemnationem pravorum dogmatum Itali, cujus ſuperius meminimus, exortus eſt ejus amentiæ ſucceſſor*, Nilus *nomine, homo virtutis ſimulator callidus, qui cum eluvie quadam malitiæ Eccleſiam inundaſſet, & hominum animos in præſens periculum adduxit naufragandi circa fidem, & non paucos errorum hauſtos verticibus irreparabili merſit interitu. Is neſcio unde Conſtantinopolin profectus triſtem illic, ac à vulgo ſecretam vitam exercuit, Deo videlicet uni, ſibique aſſidue attendens, ſacrisque Libris volutandis otium abſumens. Funditus rudis erat Græcæ omnis eruditionis. In divinis vero litteris vi quadam irrupuerat; nemine unquam adhibito, qui primos ipſi aditus muniret ad intimam notitiam arcanorum illorum ſenſuum. Tamen erat multum in lectitandis operibus Sanctorum. Verum cum diſſerendi arte nulla, nulla ratiocinandi methodo initiatum ingenium afferret, neceſſario fiebat, ut excluderetur ſacris adytis, & toto, quod ajunt, cœlo ab exacta intelligentia divinorum aberraret oraculorum, ac dogmatum. Congregavit nihilominus numerum non parvum admiratorum ſui: ad quos in magnas ædes convocatos concionabundus prodibat, ſuis ipſe unius ſuffragiis declaratus Doctor: auctoritatem ipſi apud præoccupatos favore animos facile quantamvis conciliante primum egregiæ ſpecie virtutis; deinde aſperitate cultus, victusque, ſqualore oſtentata vultus, ac veſtium: poſtremo ſublucentes ex arcano, & imperitorum præſtringentes animos eruditionis ſcintillæ, quaſi latentis ex induſtria, & exuberanti copia modeſtiæ cuſtodiam fruſtrantis. Tali ille ſui ſuorumque fiducia in rei maximæ temere definiendæ præcipitem audaciam prolapſus, homo, nec quid eſſet Unio, quid hypoſtaſis, nec quomodo iſta jungi componique poſſent in hypoſticam unionem, didi-*

(H)

i) Nicolaum intellige tertium (Grammaticum cognomine) qui Patriarcha CPol fuit ab A. C 1084 ad 1111. de quo confer Lambecium VI. p. 302. & Antonii Pagi Critica Baron. ad A. 1089. n. 8. & A. 1117. n 27. 31, &c.

k) Illius anathema legi etiam in Triodio Dominica Orthodoxiæ ſive prima Quadrageſimæ notavit Allatius lib. 2. de conſenſu Eccleſiæ Occid. cum Orientali c. 10. §. 4. Conf. quæ infra num. XV.

didicisset unquam: nec qua ratione assumpta natura divinitatis esset facta particeps, ex Commentariis Sanctorum, quæ sine intelligendi fructu triverat, percipere potuisset: docere ac profiteri palam cœpit, Humanitatem Christi, natura fuisse deificatam, *longe in eo quidem ultra veritatis Catholicæ gyros evagatus. Hæc nec ignorare, nec dissimulare Imperator potuit, sed errori viri celebris, quippe lubrico ad sui propagationem malo, ratus occurrendum remedio non lento, istum ipsum pravæ doctrinæ auctorem accersit, objurgataque non perfunctorie audacia, imperitiaque ejus, multis deinde, quæ testimoniis, quæ rationibus convicit pervicacem: eique, si sentire posset, manifeste demonstravit: quid esset hypostatica unio Verbi cum Humanitate; tum quatenus, & qua ratione facta esset communicatio proprietatum inter naturas ambas exposuit: deinde humanitatem assumptam, non utique naturæ propriæ, sed gratia superna fuisse deificatam copiose docuit, superbo hæretico contumacia se interim involvente sua, & adeo non minus dante manifestæ veritati, ut se ad vincula, tormenta, mutilationem perferendam corporis, atque ad quodvis incommodum subeundum pantissimum ostenderet potius, quam ut sibi extorqueri pateretur id aut sentiendi apud se, aut apud alios prædicandi libertatem, quod profiteri cœperat; nempe, Humanitatem Christi naturæ fuisse deificatam. Erant tum Constantinopoli Armeni permulti, quibus ad non orthodoxe sentiendum pronis, novum ad ipsum impetum, atque incitamentum admovebat hic Nilus. Inde frequentes collocutiones cum Tigrane illo, atque Arsace, qui præ cæteris oratione, ac consuetudine Nili ad nefariam prave sentiendi sententiam pertrahebantur. Hinc Imperator pereuntium animarum interitu commotus, quas plurimas malè sanæ doctrinæ impunè serpentis contagio corrumpebat: factione prave sentientium eo firmiori facta, atque ad nocendum valentiori, quod malas per se seorsim Nili & Armenorum causas in unam implicasset, constitissetque corpus prepotentis jam secta: cujus tanta vis esset, atque autoritas, ut passim abrogatis traditionibus Patrum veterum, doctrina Catholica de Unione Hypostatica ferè ignoraretur: palam vero voce sublata, ac libera personaret impium dictum asserentium: Humanitatem assumptam naturæ fuisse deificatam. Hæc, inquam, Imperator reputans, & tempus esse statuens expediendæ opis, si quam afferre posset, ad tantum discrimen, recente pernicie sistenda, Ecclesiæ proceres unam in synodum convocat: ut collatis consiliis atque sententiis de præsenti rerum statu decernerent. Convenit universus Episcoporum cœtus una cum ipso Patriarcha Nicolao. Sistitur coram illis Nilus cum Armenis. Edere jubentur de Incarnatione Verbi quid sentiant. Tum ille improbus superiora illa, quæ retulimus, palam asseruit: impudentiæ profitendi errandi temeritatem adequante; adeo ut etiam pluribus verbis adstruere male prolata conaretur.*

tur. In ſententias ut deinde itum eſt; Synodus ſatis comperta Nili contumacia, ne lues corrupti membri ad ſanorum perniciem ſerperet, perpetuum in ipſum velut damnatæ doctrinæ pertinacem aſſertorem anathema conclamavit: Unionem vero Hypoſtaticam juxta Sanctorum traditiones manifeſtim explicarimque prædicavit. Poſt hunc, aut potius cum hoc damnatus & Blachernita eſt, impia & ipſe aliena-que ab Eccleſia ſentiens, quamquam Sacerdos erat.

XIV. Nilus Cabaſila, Archiepiſcopus Theſſalonicenſis.

Nilum Cabaſilam Archiepiſcopum Theſſalonicenſem fuiſſe legimus; ſcribit Neander de eo, vocatque *Virum eruditum & Papatui minime æquum, propterea quod plurimis ejus ſcriptis, tum idolomaniam, tum etiam ſuperbiam qua ſe ſupra DEUM & Eccleſiam extulit, acerrime confutarit.* Johannes Matthæus Caryophilus Præfatione in Nili Junioris vitam: *ſed utinam poſt duos hoſce inclytos Nilos non extitiſſet tertius, qui egregium virtutis nomen bonis omnibus affluentiſſimæ fontem falſarum exhiberet aquarum, Theſſalonicenſis Antiſtes, & vani loquentiæ ſchiſmaticorum anteſignanus. Hujus perniciоſiſſima dicta, & ſententias una cum ſuis confutationibus, DEO dante, poſt ſancti Patris hiſtoriam videbis edendas, ut palam ſit omnibus, quid interſit inter Nilos & Nilum; denique inter avitam Græcorum Theologiam, & ſchismaticorum abſonas novitates.* Quod promiſit, præſtitit in partem Caryophilus, diuturniori equidem vita dignus: ſic enim reliqua ipſius Nili contra Romanam eccleſiam dicta de ſtatu dejeciſſet, & diſſolviſſet mendacia. Extat ejusdem Nili Tractatus, quo nititur explicare: *Nullam aliam ha-benus fuiſſe cauſam, quam quod univerſali Concilio Papa rei controverſæ legitimam cognitionem cedere non vult; quin ſolus ipſe tanquam Magiſter, atque arbiter controverſiæ ſedere vult: alios autem tanquam diſcipulos dicto audientes eſſe, & hoc ab Apoſtolorum & Patrum legibus & actionibus eſſe alieniſſimum.* Ejusdem *de Papæ primatu, libri duo*, ex Bibliotheca Vaticana, Bonaventura Vulcanio Interprete. His acceſſit *de Igne Purgatorio* liber ſingularis, eodem Interprete. Lugd. Batav. apud Franciſcum Raphelengium 1595. in 8. Græce & Latine Hanoviæ typis Wechelianis apud Claudium Marnium 1608. in 8. Hunc eundem Tractatum converſum in Latinum ſermonem per Illyricum 1) ſcribit Epitomator Geſnerianus. Ejusdem

1) Eſt mihi in manibus Nili Theſſalonicenſis libellus de Primatu Romani Pontificis, Græce cum verſione Matthiæ Flacii Illyrici editus Francofurti apud Davidem Zephelium

clara & brevis ad Latinos responsio tanquam Enchiridion quoddam propositum his, quid adversum illum pugnare volunt. In illo de Primatu Papæ agit, ex vetustissimis Conciliis m) aliisque vetustis monumentis illum refutans, ut ostendat eum nec divini juris esse, sed tantum à Patribus & Imperatoribus concessum, nec tamen talem, & tantam rem suæ præeminentiæ esse, quantam Papa nunc nullo sibi jure usurpat. Verum est, hunc infamem & sexcentorum flagitiorum maculis notissimum schismaticum, sive potius hæreticum, similia, imo pejora scripta posteris tradidisse; sed quibusnam documentis probabilibus, aut necessariis, vel ut expressius dicam, amentatis hastis? Levia sunt, & nihili, & non re, sed ad gratiam nequissimorum hominum argumenta contorta, quod ex conclusione operis manifesto colligitur. Κεφάλαιον τῶν λεγομένων, ἕως μὲν ὁ πάπας σώζει τὴν τάξιν, καὶ μετὰ τ ἀληθείας ἔστηκε, καὶ τ πρώτης, καὶ κυρίας ἀρχῆς οὐκ ἀφίσταται. κὴ κεφαλὴ τ ἐκκλησίας, κὴ ἀρχιερεὺς ἔσται, κὴ Πέτρου, καὶ πάντων Ἀποστόλων διάδοχος, κὴ δεῖ πάντας αὐτῷ πείθεσθαι, κὴ μηδὲν, ὃ τὴν τιμὴν ἐκείνου χωρεῖ. Εἰ δὲ τ ἀληθείας ἀποχωρήσας, οὐ βούλεται πάλιν πρὸς ἐκείνην ἐπανιέναι, τὴν τῶν καταδίκων πεῖσεται. *Summa dictorum hæc est: Quamdiu quidem Papa ordinem servat, & cum veritate stat, à primo, & proprio principatu non removetur, & caput erit ecclesiæ & summus Pontifex, & Petri, reliquorumque Apostolorum successor, omnesque ei obedire oportet: nihilque est quod ipsius honori detrahat. Si vero à qua semel veritate recesserit, ad eam redire noluerit, damnatorum pœnis erit obnoxius.* Fulget Orichalcum, sed pallens aurum melius est. Nōndum vel à Nilo, vel ab ullo alio rationibus conquisitis probatum est, nec probabitur in posterum à quoquam, Papam ordinem non servasse, & veritatem missam feciſſe. Quanam ergo ratione à primo, & proprio principatu remotus est? ideoque nec caput Ecclesiæ, nec summus Pontifex, nec successor Pe-

lium 1555. 8. Testatur Flacius hunc se libellum à probo & fide digno homine accepisse ex satis vetusto codice descriptum Venetiis. Fallitur itaque Richardus Simon qui lib. IV. Bibliothecæ Criticæ p 24. Vulcanium primum hujus libri editorem fuisse affirmat. Editionem vero Basileensem Græcolatinam A 1544. 4. Guil Caveo V. Cl. memoratam haud vidi, & extare non credo. Certe quod Casimirus Oudinus p. 627. supplementi de scriptoribus Ecclesiasticis scribit primum illo anno 1544 typis Oporinianis prodiisse Nilum cum Flacio contra Brunum, neutiquam ita se habet, cum invectiva Conradi Bruni in centurias Magdeburgenses edi primum cœptas A. 1559. ad quam Flacius respondet, lucem demum viderit A. 1565. Flacii refutatio invectivæ A. 1566.

m) Nili argumentis pugnantem Macarium Ancyranum producit Allatius de consensu utriusque Ecclesiæ lib. I. c. 27 §. 2.

Petri, nec Apoſtolorum eſt? conſtituant in oculis hominum, quod illud tandem ſit, quod ipſius honori detraxit. Nec à Nilo diſſidet reliqua Schismaticorum cohors. Et de his alias fuſius: modo ſatis ſit attrectaſſe.

De hoc Nilo Theſſalonicenſi Bonaventura Vulcanius Ep. ad Lectorem præfixa dicto Opuſculo; *De Auctore hujus ſcripti variant Doctorum ſententiæ Varietas hinc nata, quod Nilo multi fuerunt cognomines.* Subdit Neander: ** *Nilus quando vixerit, non ſatis conſtat. Vixit ſane poſt Caroli Magni primi Germanorum Imperatoris tempora; ſeptimæque Synodi aliquoties mentionem facit.* Eſto: vixerit poſt Caroli M. tempora, cum ſeptimæ Synodi nomen attingat. Non ſatis conſtat interim, quo tempore vixerit? Salmaſius de Opuſculis Nili Theſſalonicenſis ad Lectorem ſcribit, ſibi conſtare, hunc Nilum eſſe recentiſſimum, Thomæ enim Aquinatis in aliis ſcriptis ſuis, quæ nondum edita ſunt, meminit, & Thomas ille recentiſſimus eſt. Poterat tamen certiora tempora præfinire; dum à Thoma Aquinate ad hunc Nilum non breve temporis ſpatium intercedat. Hunc ergo Nilum nos ſub Johanne Cantacuzeno vixiſſe figimus, una cum Nicolao Cabaſila, ad quem uti πρὸς τὸν αὐτῶ ἀνεψιὸν n) ejusdem *Nili* extat *epiſtola Theologica* cujus Principium: περὶ ἐννοίας τῶν συγγραμμάτων σου in Codice Vaticano 632. Demetrio Chryſoloræ, Demetrio, & Prochoro Cydoniis fratribus, pro quo Prochoro extat Demetrii Oratio ad Philotheum Patriarcham. Princip. Νῦν μοὶ λίς ἔργον ἀνδρὸς ἀπεδείξω, μὴ μοχθεῖ πολλὰ. Et quod magis rem probat, legitur etiam modo in Bibliothecæ Vaticanæ Codd. 673 674. & 1222. Johannis Cantacuzeni reſponſio ad dicta Prochori: Περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας Θεοῦ, *De eſſentia & operatione divina.* Princip. ὡς μὲν οὖν τῶν τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ εἰδῶν κατὰ τὴν ἐν προοιμίοις ἐπαγγελίαν: Item ejusdem Ἀντιρρητικὰ πρὸς τὰ προσαγόμενα ῥητὰ τῶν ἁγίων ὑπὸ Πρόχορου τοῦ Κυδώνη. *Antirrhetica ad dicta Patrum allata à Prochoro Cydonio.* Principium: ὅλως μὲν οὐκ ἔδει, ὦ ἅγιε ἀπολογήσασθαί με πρὸς τὰ λεγόμενα. Probant etiam eandem ætatem aliæ Commen-

** Eadem Flacii verba ſunt, præfat. ad Nili libellum.

n) In Bibl Cæſarea teſte Neſſelio p 355 extat etiam Nili hujus Epiſtola ad ſororis ſuæ filium Nicolaum Cabaſilam, de Oratione ejus encomiaſtica in S. Martyrem Demetrium: Ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς μητρὸς θείου Κυροῦ Νικολάου τοῦ Καβασίλα, ἀγιωτάτου μητροπολίτου θεσσαλονίκης, Κυροῦ Νείλου. Principium hujus Epiſtolæ non eſt à verbis: ἡ δὲ αἰτία δηλὴ δὴν καὶ ὧδε τέταχται, ut legas in appendice ad V.C. Guil. Cavei Hiſt literariam, ſed verba illa librarii ſunt, quibus rationem manifeſtam eſſe ait quare in Codice illo Cæſareo Orationibus Cabaſilæ, Nili Epiſtola ſubjungatur.

mentationes eodem tempore concinnatæ, uti Demetrii Chrysoloræ Καλὰ λαλίνων λόγος συνοπτικὸς, ἀφ' ὧν ἐποίησε Νεῖλος Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Principium: Ἀρχαία δόξα τῆς ἐκκλησίας ὡς ἐκ βυθοῦ τὸ πνεῦμα. Item ejusdem Ἀφέλιμος ἀναιρετικὸς τοῦ λόγου, ὃν ἔγραψεν Δημήτριος ὁ Κυδώνης καλὰ τοῦ Θεσσαλονίκης Κυρίου Νείλου τοῦ Καβασίλα. Principium: Μέγας μὲν ὁ τῶν ὁμοφύλων καθ' ἡμῶν πόλεμος, & tandem, ne plura huc aggeram, Demetrii Cydonii πρὸς τοὺς τοῦ Καβασίλα ἐλέγχους καλὰ τῶν ὑπὲρ τὸ ἐκπορεύεσθαι τοῦ ἁγίου πνεύματος κεφαλαίων τοῦ μακαρίου Θωμᾶ. Principium: ἡμὲν καλὰ λαλίνων προθυμία τοῦ ἀνδρὸς τούτου μεγάλη καὶ θαυμαστή. Et ne patientia tua abutar, videsis per te ipsum Cantacuzenum in Historia, & potissimum lib. 4. cap. 16. Ibi narrat Imperator Cantacuzenus se molestiis exsolvi cupientem, ac genus vivendi placidum, minimeque negotiosum suspirantem, cum statuisset translato Imperio Monachorum instituta sectari, ad hanc secessionem socios addidisse Nicolaum Cabasilam, & Demetrium Cydonem. *qui externæ sapientiæ fastigium attigerant, & moribus Philosophantes vitam cœlibem, conjugalium-que perturbationum expertem amplexi fuerant. Quocirca præcipuum gratiæ amicitiæ, & familiaritatis locum apud Imperatorem obtinebant.* Notat præterea Salmasius ibidem non mediocriter errare virum eruditissimum, o) qui Nilum Thessalonicensem eundem facit cum Nicolao quodam Methones Episcopo, & binominem hunc Nilum fuisse dicit, quod usus esset Codicibus, qui tractatus alios quosdam ejusdem, aut non multum absimilis argumenti continebant, quibus interdum nomen Νικολάου additum Καβασίλα refert. Nec alio argumento Nilum, & Nicolaum eundem putat. Ponit argumentum in fabulas Salmasius, & non dissimili exemplo explodit. Se quoque in Codice Palatinæ Bibliothecæ Nicolai Methonensis disputationes aliquot adversus Latinos; Item Dissertationem Basilii Thessalonicensis Metropolitani invenisse, & hoc eodem usum argumento, ex Nilo, Nicolao, & Basilio, ex his tribus Geryonem unum & triplicem creare potuisse. Nam quod idem adstruere ex styli affinitate conatur, id quale sit, se non ignorare, qui plura scripta ejusmodi recentium Græcorum Patrum tum manu

o) Bonav. Vulcanium in præf. ad Nili librum de primatu Papæ editum à se è MS. Bibl. Vaticanæ & latine redditum Lugd. Bat. 1595. 8. apud Raphelengium. Subjunxit porro Vulcanius Græce & Latine initium disceptationis Græci & quorundam καλοδηναρίων (*Cardinalium* atque Excerpta quædam ejusd. argumenti ex aliis Nili scriptis, & libellum de igne purgatorio, ejusdem ut credibile est Nili, nisi Marco Ephesio illum tribuere malis. Latine denique subjunxit Excerpta è Synodo Florentina.

nu exarata, tum excusa legit, ut argumento, ita stylo similia: nec tamen unquam ex eo Auctores, qui diversi erant, confundendos esse statuisse, sed id tandem conjecisse, eadem illos ætate vixisse, qui stylo iidem pene viderentur.

Eruditissimus hic Vir, cujus nomen obticuit, & conjecturas de Nilo & Nicolao redarguit Salmasius, est Bonaventura Vulcanius, cujus dicta accuratiori examine supponenda sunt, & hic non gravabor apponere nonnulla ex ejusdem Præfatione ad lectorem, præfixa Tractatui Nili Episcopi Thessalonicensis de Papæ Romani primatu. *Codex meus MS. in fronte libri expresse præ se fert nomen* Νείλου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης *sed cum in eodem Codice sint alii non absimiles ab hoc argumento tractatus, in iis reperio interdum nomen* Νικολάου τοῦ Μεθώνης Ἐπισκόπου, *interdum etiam additum nomen* τοῦ Καβασιλᾶ. *Quo fit ut mihi pene persuadeam binominem hunc nostrum Nilum fuisse, h. e. Nilum, & Nicolaum hunc, unum atque eundem Auctorem fuisse. Neque hoc me à sententia dimoverit, quod hic Methonensis Episcopus, alter vero Thessalonicensis Archiepiscopus fuerit. Usitatum enim hoc & olim, & hodie, ut Episcopi ab uno ad alium dignorem, aut alioquin ad Archiepiscopatum promoveantur. Accedit huc, quod quæ hodie extant Nicolai Methonensis Lucubrationes, vel typo excusæ, vel manu exaratæ plane cum stylo & filo orationis hujus Nili conveniant. Excusus autem extat Nicolai Methonensis Tractatus inter Liturgicos Auctores, è manuscriptis vero ejusdem operibus, quæ in nonnullis Italiæ & Hispaniæ Bibliothecis extant, vidi illius orationes VII. de vita in Christo, quas nonnulli, quod quidem pro me maxime facit, Nilo adscribunt, neque mea quidem sententia falluntur. Extat etiam apud me præclarum ejusdem Nicolai Methonensis opus, quo Theologiam Platonicam Proculi, quæ constat propositionibus CCXI. in quarum pleraque, ille dubium, accuratior me Philosophus, an acrior Christi hostis, principia religionis Christianæ Philosophicis rationibus, & demonstrationibus evertere conatur, doctissime confutat. Tituli libri sic habet:* Νικολάου Ἐπισκόπου Μεθώνης ἀνάτρεξις τῆς Θεολογικῆς συνοχωτέρας Πρόκλου τοῦ Λυκίου Πλατωνικοῦ Φιλοσόφου. &c. Nicolai Episcopi Methonensis confutatio Theologicæ informationis Procli Lycii Platonici Philosophi. *Hi, inquam, libri à Nicolao Methonensi conscripti, Nili hujus nostri stylum tersum sane atque elegantem proxime referunt. Horum te Candide Lector monitum volui, liberum tibi de tota re judicium relinquens.*

Eruditissimus hic vir, quisquis ille fuit, cum Nicolaum Cabasilam, & Nilum unum facit, & postremum obliterata memoria Cabasilæ, mirum non est, si Methonensem in locum illius detruserit.

Inter

Inter Nicolaum Cabaſilam, & Methonenſem magnum eſt temporis intervallum. Methonenſis ſiquidem multo Cabaſila antiquior. Si Methonenſis ut Epitomator Gesnerianus tradit, florebat anno 1230. ſub Laſcaribus, qui ſcripſit pleraque contra Pontificios, quæ in Bibliothecis manu ſcripta leguntur, ſicuti etiam ejusdem Oratio ad eos, qui hæſitant, ajuntque conſecratum panem & vinum non eſſe Corpus & ſanguinem Domini noſtri JEſu Chriſti, & legitur hodie in Bibliotheca ſanctorum Patrum Margarini Bignei: Cabaſila vero florebat anno 1314. Inter Methonenſem itaque atque Cabaſilam intermedii ſunt anni, ſi quæ ſtatuit Epitomator vera ſunt, 84. & ut liquidius res diluceat, Johannes Veccus florebat ſub Michaële Palæologo primo anno 1371. Sed Veccus multo antiquior Cabaſila, ſcribit, & plane diſſolvit argumenta Methonenſis contra Proceſſionem Spiritus etiam ex filio, poſt tot annos. Ergo Methonenſis Nicolaus, & Nicolaus Cabaſila, non poſſunt eſſe unus, & idem auctor. Adde, Nicolaus Cabaſila, licet ſententiam Nili de Proceſſione Spiritus Sancti adverſus Latinos ſecutus ſit, ac foverit, nihil tamen de eo argumento adverſus Eccleſiam Romanam ad hunc diem ab eo ſcriptum & concinnatum inveniri in Bibliothecis, quod ipſe ſciam.

Edita ſunt p) Nili Archiepiſcopi Theſſalonicenſis græce & latine Oratio demonſtrans, *non aliam diſſidii Eccleſiarum Latinarum, & Græcanicarum eſſe cauſam, quam quod Papa ejus, quod controverſum eſt, cognitionem, ac judicium ad Oecumenicam Synodum deferre detractat: Sed ipſe ſolus controverſiæ Magiſter, ac judex ſedere velit, reliquos vero diſcipulorum inſtar dicto audientes habere, quod quidem ab Apoſtolorum, & Patrum legibus actionibusque eſt alienum.* Item ejusdem *de Primatu Papæ*, quibus acceſſerunt alia nonnulla de controverſis à Græcis, opera & ſtudio Claudii Salmaſii, q) & Bonaventuræ Vulcanii, cum nonnullis Notis, Hanoviæ typis Wechelianis apud Claudium Marnium. & Hæredes Johannis Aubrii 1608. in 8. Hoc etiam opuſculum Matthias r) Illy-

p) Prodierunt etiam Græce Londini, ſine temporis nota in 4. cum Meletii Alex. atque Georgii Coreſii Chii & Gabrielis Philadelphienſis ſcriptis adverſus latinos.

q) Salmaſius tum vix quatuordecim annos natus erat cum Nilum ederet uſus Codice Palatino & altero Ludovici Servini Sed nec ſenem poſtea hujus operæ puduit, nam libro ſuo de primatu Papæ Lugd. Bat. 1645. 4. excuſo Nilum iterum ſubjunxit, quemque Nilo comitem dederat Barlaamum Monachum περὶ τ᾽ ἓξ πάντα ἀρχῆς.

r) Flacius.

Illyricus verſum ex Græco in Latinum ſermonem vertit, ut ſcribit Epitomator Gesnerianus. Hoc ſchismatici s) opus negari non poteſt à veneno, eoque perquam peſtifero ſuffuſa lingua dictarum fuiſſe, ideoque acceptiſſimum Hæreticis acceſſiſſe. Sed quas ille blasphemias in Romanam eccleſiam evomit, & argumenta, quibus in illis diſſeminandis effundit tenebras, à multis explosa ſunt in ipſa Florentina ſynodo, & poſt Synodum ab aliis perdocte, atque erudite; & nunc demum t) infirmata, atque perfracta fundinus ſunt à Johanne Matthæo Caryophilo Epiſcopo Iconienſi in Confutatione Nili Theſſalonicenſis, edita Pariſiis græce & latine. 1626 in 8.

Quæ ipſe vidi, ſunt; βιβλίον κατὰ Λατίνων, ἐν ᾧ πεῖρᾶται ἀπαντῆσαι πρὸς Λατίνους ὥσπερ ἐγχειρίδιόν τι πρόχειρον τοῖς βουλομένοις ἀγωνίζεσθαι πρὸς ἐκείνους. *Adverſus Latinos certatio inſtar Enchiridii, illis deſerviens, qui cum eisdem concertare cupiunt.* Principium: τῶν ἐν τῇ θεολογίᾳ δογμάτων, τὰ μὲν ἐστι ῥητὰ καὶ μετὰ. Quæ modeſtus locutus eſt ipſis Hæreticis: neque enim ipſe vidi quod Epitomator u) inſufflat: *Adverſus Papæ tyrannidem & Latinos. Omnia hæc græce manuſcripta extant, & latine edita ſunt verſa ab Illyrico.*

Περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγοι Λατίνων, ἐξ ὧν ἔστιν τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον. *De Spiritu Sancto argumenta Latinorum, quibus ſe demonſtrare putant, Spiritum ſanctum ex Filio quoque procedere.* Princip. πρῶτον μὲν ἀρχαία τῆς ἐκ δόξα τῆ καθολικῆς ἐκκλησίας.

Πρὸς τὸ συμπέρασμα, ἐκ τοῦ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Λόγος δὲ *Ad Concluſionem, ſive de Spiritu Sancto* x *Oratio prima.* Pr. καὶ ταῦτα μὲν τῶν Λατίνων ἐκκλησία συμφερόμενα τῇ δόξῃ τῆς ταυτῆς

(l) Λόγ-

s) Nili.

t) Inſiſtit Caryophilus veſtigiis Bellarmini, qui contra Nilum diſputat lib. 2. de Romano Pontifice c. 22. & 23. Prodierunt libri duo Nili de primatu Papæ etiam in Melchioris Goldasti primo volumine Monarchiæ S. Romani imperii, Hanov. 1612. fol. Caryophili autem liber recuſus in Bibliotheca maxima Pontificia Jo. Thomæ de Rocaberti Archi-Epiſcopi Valentini Tomo XI. Rom. 1698 fol.

u) Epitomator Geſnerus bibl. Similerus, qui quod omnia illa Nili verſa latine & edita ab Illyrico eſſe ſcribit, miror: neminem enim repeti qui illa viderit, præter librum de quo ſupra dixi de primatu.

x) Λόγος rectius fortaſſe reddunt *Liber* ſive *diſſertatio.* Videat porro Allatius qui p. 858. de conſenſu Eccleſiæ Or. & Occid. Nilo libros XI IX. de proceſſione Spiritus S. contra Latinos tribuit, hæc XI IX. argumenta Patrinorum proponit & diſſolvere conatus eſt Nilus hoc in opere, quod MS. extat in Bibl. Cæſarea, aliaque ut Baſilienſi, Veneta SS. Joannis & Pauli, aliaque. Vide Neſſelium Catalogo Bibl. Vindob. p. 181.

Λόγος β'. Pr. ὅ τι καὶ ἡ τῶν Ἀποστολων παράδοσις.

Λόγος γ'. Pr. Ἔτιγε μὴν καὶ ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῶν.

Λόγος δ'. Pr. Οὐ μὴν ἀλλα καὶ ἀπὸ τ ἁγίας, καὶ οἰκουμενικῆς συνόδ.

Λόγος ε, Pr. καὶ μὴν καὶ ἐκ τ ἁγίας, καὶ οἰκυμενικῆς ἕκτης συνόδ.

Αὔσεις τῶν προτάσεων τῶν Λατίνων, ἐξ ὧν συνάγειν δίονται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τ υἱ ἐκπορεύεσθ. *Solutiones propositionum Latinorum, quibus se concludere opinantur, Spiritum Sanctum ex Filio procedere.* Pr. πάντα μᾶλλον, ἢ τα τοιαῦτα γένοιτ' ἂν ἀληθῆ.

Ὅτι ὐκ ἔχι Λατίνοις συλλογισμοῖς χρωμένοις ἀποδεῖξαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τ υἱ ἐκπορευόμενον. *Latinos non posse suis Syllogismis demonstrare Spiritum Sanctum ex Filio procedere.* Pr. λοιπὰ ἢ οἱ συλλογισμοὶ, ὡς τοσ τον ἰσχύος μέτεσιν.

Λύσεις τῶν συλλογισμῶν τῶν Λατίνων περὶ τ ἐκπορέυσεως τ ἁγίυ πνεύματ. *Solutiones argumentorum Latinorum de processione Spiritus Sancti.* Pr. τᾶτο ἢ καὶ ἐξ ἀναντιῤῥήτων λόγων δῆλον ἐσίν.

Τ αὐτ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τ ἁγίυ πνεύματός τινα. *Ejusdem de processione Spiritus Sancti excerpta.*

De mole immensa hujus Niliaci voluminis Bessario Cardinalis apud Syropulum in Concilii Florentini hist. sect. 6. c. 12. y) ad Græcos: Ὅμως εἰ τὸ περὶ προσθήκης λέγει ὁ Καβασίλας φύλλα τέσσαρα, καὶ οἱ λόγοι ὓς εἴπομεν ἡμεῖς εἰς αὐτὸ, εἰσὶ βιβλίον ἕν, εἰς ἢ τὸ περὶ τῆς δόξης, ἐνθαγγαφεν ἐκεῖν βιβλίον ὁλόκληρον, ὃ δυνησόμεθα καὶ ἡμεῖς εἰπεῖν, πολλὰ, ἢ καλά; *Nec enim nos oportet Latinos expavescere, si quidem Cabasilas, cum de additamento scriberet, z) tantum unius libri folia implevit: quæ nos hic de eodem argumento fudimus, surgunt ad volumen. Ergo ubi Cabasilas ipsum dogma illustrando integrum Codicem confecit, numquid nos in illud item dogma non poterimus multo præclariora, a) quam quæ hactenus evulgare?*

Quid vero in prægrandi hoc opere, vastaque scriptionis mole peregerit hic Nilus, & quomodo in mari & pelago malorum contra Latinos sua direxerit, in corde concenturiaverit, & scripto copias instruxerit, non inconsiderate nobis distinxit in Protheoria hujus operis

y) In historia Concilii Florentini à Rob Creyghtono edita p. 160. Nili Cabasilæ mentio fit his verbis: ἔχομεν δὲ εἰς τᾶτο παράδειγμα τον ἅγιον τὸν Καβασίλαν ὃς μετὰ τὸ ἐλέγξαι διὰ πολλῶν τὴν τῆς δόξαν, ὕστερον χωρεῖ καὶ ἐπὶ προσθήκης.

z) In græco est *quatuor folia implevit.*

a) In græco est: *multa ac præclara.*

uperis Nicolaus Cabasila dicti Nili ex Fratre Nepos, quam, ne in illis perquirendis oleum & operam perdas, hic apponemus. Προθεωρία. ἐκλεθεῖσα σαφῶς ἅγαν ὑπὸ τ ἀδελφιδῆ τ τὴν αἵρεσιν ταύτην πραγματείαν συσπαμψὶ διὰ βραχέων ῥημάτων, ὡς ὁιόν τε τὸ πᾶν τ ὑποθέσεως ἐκτιθεμψή. Τοῦτο τὸ βιβλίον σωύστη μψὶ καθὰ τ τῶν Λατίνων καινοτομίας, τηρεῖ ὃ ἐκείνην τὴν τάξιν, τῶν λόγων ἐκλεθέντων ἀπ ἀὐτῶν, δι ὧν Λατῖνοι συμπεραίνειν δοκοῦσι τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην. Πρῶτον μψὶ πρὸς τὸ συμπέρασμ τῶν Λατίνων ὁ λόγ, τὸ ἀὐτικειμψον αὐτῷ διὰ πάντων ἀληθὲς εἶναι, δι νέων ἐκ μόνης τ πατρὸς ἐκπορέυεσθ τὸ ἅγιον πνεῦμα, δείκνυσι ὃ μαρτυρίαις τ ἁγίας γραφῆς, καὶ τῶν ἁγίων πατέρων, οἷς πιστεύειν ὥσπερ ἡμῖν, ὅτω καὶ Λατίνοις ἀνάγκη, ἀπὸ δ τῶν πρώτων ὑποθέσεων τ πίστεως, τῶν κυριακῶν, καὶ ἀποστολικῶν λόγων, καὶ τῶν οἰκυμψικῶν συνόδων, καὶ τῶν διδόχων τῶν Ἀποστόλων, καὶ θεολόγων σχεδὸν ἁπάντων τὴν ἀλήθειαν συμπεραίνει τὸ πνεῦμ τὸ ἅγιον, ἐκ μόνης τ πατρὸς τὴν ὕπαρξιν ἔχειν. Τοῦτο ὃ δειχθεν τ ἐν πάντ λόγοις, ἐπὶ τὰς προτάσεις χωρεῖ, τοῦτο δ' ἀρχαῖον ἔθ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐπειδὰν ὑπὲρ τῶν ὀρθῶν δογμάτων τοῖς αἱρετικοῖς πολεμεῖ δεικνύναι πρῶτον τὴν ἀληθῆ περὶ θεοῦ δόξαν ἔπειτα τὰς τῶν ἀντικειμένων λύειν εἰσάσεις, ὅ μάλιστα φανερὰν τὰ πρακτικὰ τῶν οἰκυμψικῶν διελθοῦσι συνόδων. Ἐπεὶ ὃ αἱ προτάσεις Λατίνων, αἱ μψὶ ἀπὸ τ ἱερᾶς γραφῆς, καὶ τῶν θεολόγων, αἱ ὃ ἀπὸ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, καὶ περὶ τὰ ὄντα γνώσεως εἰσὶν εἰλημμψαι, διτὸς κ ὁ πρὸς αὐτὰς ἅτ λόγ, καὶ ὁ μψὶ δείκνυσι τῶν θείων ἐννοιῶν τ γραφῆς καταψευδομψύς, καὶ τὰς πατέρας, δι ὧν ἔγραψαν, μηδεμίαν βοήθειαν διδόναι Λατίνοις, τὰς ὃ ἀτόπους συλλογισμὰς τὸ δεύτερον ἐλέγχει βιβλίον. Ὡς ἂν ὃ πανταχόθεν ἀναφανῇ τὴν ἀλήθειαν μεθ' ἡμῶν εἶναι, κ μαρτυρίαι προσετέθησαν ἀπὸ τῶν πρακτικῶν τ οἰκυμψικῆς ἐγδόης συνόδου, δι ὧν φανέντα κοινὴν γενέσθαι δόξαν τ ἐκκλησίας ἁπάσης, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνης τ πατρὸς τὴν ὕπαρξιν ἔχειν. Ἐπὶ δ βασιλεία τ Μακεδόν, καὶ Φωτίου πατριάρχου, καὶ πάπα Ἰωάννου, οἰκυμψικῆς καθὰ τὴν Κωνσταντίνου πόλιν συγκροτηθείσης σύνοδον. καὶ κοινῇ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τ ἁγίου πνεύματ σκεψαμψὴς ἀνεφάνη, τὴν προσθήκην τῶν Λατίνων ἄτοπον εἶναι, καὶ ἀναθεματ, καὶ τῶν τοιούτων ἀξίαν. Ἐφ' ἧς τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας κατέστη, κ γραικοὶ Λατίνοις ἐπεισανθο τὴν προσθήκην ἀπὸ τ συμβόλου ἐξελεῖν. Ἐπεὶ ὃ διασάντες αὐθις χείρων ἐνώθησαν, κ τ ἡμετέρας ἐκκλησίας ἡ βδελυρία καταχέει Λατίνων. ἄλλα τε καλὰ τῶν παρ' ἡμῖν ὠφ τῶν ἡνικαῦτα προσαλῶν διεφθάρη, κ τοῦτο τὸ βιβλίον ἠφανίθη τῶν ὑπομνημάτων τῆς οἰκυμψικῆς ταύτης συνόδου, φευγόντων τὸν ἔλεγχον τῶν ἐκεῖθεν, καί τοι κ κανόνες παρ' ἡμῖν εἰσιν οἰκυμψικῆς ὀγδόης συνόδου, καὶ Λατῖνοι γενέσθ σύνοδον οἰκυμψι-

κὴν ὀγδόην ὁμολογῦσιν, Οὕτω γ᾽ βιβλίᾳ τ᾽ καλὰ τὴν σύνοδον ταύτην ἱερείας ἀφανισθέν⟨τ⟩α, ὀλίγα τινὰ μέρη ϖ̃ ⟨τ⟩ελειφθέν⟨τ⟩α, ἄλλα ἀλλαχόθεν σωναγαγὼν τῷ καλὰ τῶν Λαλίνων σωλάγμαλι παρέθηκεν ὁ μακάριος Νεῖλος, ὁ τόδε ποιησάμενος τὸ βιβλίον, ὡς ἐναργεῖς μαρ⟨τ⟩υρίας τ᾽ ἀληθείας. Φαίνε⟨τ⟩αι γὰρ ἀπὸ τύτων συσ⟨τ⟩ὰς τε οἰκεμενικὴν σύνοδον, ἐφ᾽ ὧν ἔφην χρόνων, κὴ ⟨τ⟩ὴν προθήκην Λαλίνων γ᾽ τ᾽ πίσεως ϖ̃ειλημμέν⟨τ⟩ην συμβόλε, κὴ τὴν συμφωνίαν, κὴ τὴν εἰρήνην ⟨τ⟩ῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ τύτοις γενέ⟨σ⟩θ⟨αι⟩: Sic Schismatici celebrant ſua Pitheia, & ſi fuerint affinitate devincti, aut alio dignitatis titulo innixi, mirum eſt, quantum turgeſcant, & quaſi alis ſubannexis ad altiora repentino impetu pervolent, & ad abdita quæque aliorum penetrent, & extra proprios limites ſubſultent: adeo ut inſanire ſæpe ſæpius reperiantur. Quis crederet Nilum hunc Theſſalonicenſem, de Proceſſione Spiritus à Patre ſolo ſcribentem in ea exiſtimatione apud ſuos fuiſſe, ut vel hoc illius ſolummodo ſcripto, tot eruditorum, & rebus divinis exercitatiſſimorum hominum cohortes tum in Italia florentes ducerent proſternendos & opprimendos? Et nihilominus neglectis aliis antiquioribus, ex quibus ſua Cabaſila conſarcinat, antequam Conſtantinopoli diſcedant, in plena Synodo unus Cabaſila Nilus propoſitus eſt, illis qui diſputandi onus in ſe erant ſuſcepturi, ut ſcripta illius evulgarentur, & examinarentur. Sic enim Sgyropulus ſect. 3 c. 7. Ὅμως γ᾽ μετὰ πολλὰς λόγας τοιύτας ἔδοξε καλὸν, ἵνα ἀναγνώσκ⟨τ⟩αι τὸ βιβλίον γ᾽ ἁγίε γ᾽ Καβασίλα, κὴ ἐξ ἐκείνε ἐκλέγων⟨τ⟩αι, κὴ σκέπ⟨τ⟩ων⟨τ⟩αι, ἐν οἷς δεῖ. Ἀνεδέξα⟨τ⟩ο γ᾽ ⟨τ⟩ὸν ⟨τ⟩οιῦτον ἀγῶνα ὁ ἱερομόναχος κύριος Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς, κὴ ὁ δηλωθεὶς Σχολάριος, b) κὴ συνήρχο⟨τ⟩ο ἐνώπιον γ᾽ βασιλέως, μετὰ κὴ ὀλίγων τῶν ἐκ τῶν προειρημένων, κὴ ἐσκέπ⟨τ⟩ο⟨τ⟩ο, κὴ ἐγύμνα⟨ζ⟩ον τὰ ζητήμα⟨τ⟩α. *Verum tamen poſt multos hac illac fatos ſermones, viſum eſt etiam rationi conſentaneum, ut noſtri libros evolvant, ac præcipue ſancti Cabaſila, è quibus tanquam fœcundiſſimo promptuario per multa dogmata mo-*

ſtrouſui profutura decerpantur. Quam moleſtiam in ſe ſuſceperunt Marcus Eugenicus Hieromonachus, & qui modo peroraverat Scholarius; qui Imperatoris in-

con-

b) Hic Georgius Scholarius in prooemio ſyntagmatis ſui Græce in 4. Londinenſibus typis editi, inter recentes Græcos qui adverſus Latinos bene ſcripſerunt, primum locum Nilo noſtro tribuit: τῶν γ᾽ ὑςέρων ἁπάν⟨τ⟩ων βέλ⟨τ⟩ιον μὲν κὴ ἱκανώ⟨τ⟩ερον κὴ τῷ μεγέθει τ᾽ ὑλῆς τάυ⟨τ⟩ης συμμέτρως μάλισ⟨τ⟩α μὲν ὅ⟨τ⟩ε θεσπέσιος Νεῖλος, κ᾽ ὁ ἱερὸς θεοφάνης, μεθ᾽ αὑ⟨τ⟩ὸς γ᾽ κ᾽ τῶν ἱερῶν Γρηγορίων οἱ ὁμώνυμοί ⟨τ⟩ε κ᾽ ἀκριβεῖς ἁπάν⟨τ⟩ων συγγράψα⟨τ⟩ο. Demetrius quoque Chryſoloras Nili opus in ſynopſin contraxit, & Demetrium Cydonium qui Nilum confutandum ſumſerat dialogo ſingulari confutavit, de quo Allatius de conſenſu p. 862. atque in hoc ipſo libello p. 71.

conſpectu coierunt cum aliquibus prædictorum, & ſcrutati diligenter Cabaſilæ lucubrationes, & monumenta litteraria, quæſtiones eruerunt publicæ examinationi reſervandas. Ita vertit Creyghtonus. *Ut noſtri librum evolvant Cabaſilæ*, illi eſt; *ut noſtri libros evolvant, & præcipue ſancti Cabaſilæ, è quibus tamquam è fœcundiſſimo promptuario.* In nonnullis aliis raro, at in Creyghtono inſcitia continuo confidentiam parit. Sed ſimilia negligenda ſunt. Ante hunc Nilum Cabaſilam in Græcia adverſus Latinos de Proceſſione Spiritus ſancti à ſolo Patre Tractatus edidere, Photius Patriarcha, Nicolaus Methonenſis, Johannes Phurnus, Andronicus Camatenus, Theophylactus, & de eo nullus dubitat; quorum argumenta digeſſit, & lynceis oculis contemplatus, & efficaciſiſſimis rationibus diſcuſſa meritiſſimo jure fœdavit, atque contrivit Johannes Veccus. c) Quare ſi tuus iſte Sgyropulus, & quos ipſe ad Conſilium vocatos fuiſſe tradit, in arte & facultate Theologica excelluiſſent, & in ſumma rerum ignoratione verſati non fuiſſent, ad hos provocaſſent, non ad Cabaſilam. Sed nil mirum: Graculus quærit Graculum. Quid vero Theſſalonicenſes in Synodico Manuſcripto, quod novi illius editores uti profanum & impium rejecerunt? *Νείλου τοῦ ἁγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης τοῦ λόγοις ἅμα, καὶ ἔργοις, καὶ θείοις συγγράμμασι ἀγωνισαμένου ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ, καὶ τὴν τοῦ Βαρλαὰμ, καὶ Ἀκινδύνου* d) *κενοφωνίαν θεοσόφοις λόγοις, καὶ ἀποδείξεσιν ἀνανθρήτοις καταισχύναντος τε, καὶ διελέγξαντος αἰωνία ἡ μνήμη. Nili ſanctiſſimi Archiepiſcopi Theſſalonicenſis, qui ſermonibus ſimul, & actionibus & Commentariis divinis pro eccleſia Chriſti: & Barlaami, & Acindyni vanos ſtrepitus à Deo datis ſermonibus, quibus reſiſti non poterat, demonſtrationibus dilucidavit, & in vituperationem adduxit, & in crimine poſuit, ſempiterna memoria.* Nec alio pacto Simeon Theſſalonicenſis Dialogo contra Hæreſes: *καὶ ἔτι ἑτέρου Νείλου θειοτάτου ἀνδρὸς τοῦ τῆς Θεσσαλονικέων τὴν προεδρίαν μὲν εἰληφότος, μὴ πρὸς αὐτὴν δὲ φθάσαντος ἐλθεῖν, καταξιωθέντος δὲ τῆς τῶν Λατίνων καινοτομίας λαμπρὰ καὶ ἀληθῆ λίαν, καὶ ἰσχνὰ συγγράψαντος, καὶ κατὰ τῆς δυσήνιος ταυτησὶ τοῦ Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου αἱρέσεως. Nec non cum alio Nilo viro divinisſimo, & urbis Theſſalonicenſis æque ſummo Antiſtite, cujus tamen ſedem adipiſcendi poteſtas non fuit. Licet contra Latinorum novum facinus ſplendida, & fidei plenisſima, & valde robuſta Commentaria concinnaverit, nec non contra infelicem hanc Barlaami, & Acyndini hæreſin.* Ride ſodes Theſſalonicenſium putidas ineptitudines in Synodico.

 Quod

c) Editus ab Allatio T. 2. Græciæ Orthodoxæ.

d) Poſſevinus in Catalogo Codicum MSS. Bibliothecæ S. Mariæ in Vallicella in Urbe, refert Nilum contra Barlaamitas & Ancyndinianos.

Quod in Nilo uti præstantissimum agnoscebant, & quod ille plenissime defendit, Processionem nempe ex solo Patre Spiritus Sancti, obticent, ne injurii viderentur in Latinos, inque infamiam adducerentur, quod Latinorum opinionem palam populo criminarentur; de re minima & contemptissima, & de qua non erat apud Græcos una sententia, condemnatione nempe Barlaami & Acyndini, contra quam Nilus an quidquam scripserit, adhuc dubitatur; licet in Palamitarum sententiam iverit, eum dilaudant. Quod etiam in aliis dictæ Civitatis Pontificibus de novo Synodico additis peragunt. Hi siquidem adversus Latinorum opinionem scripta, ac si nulla fuerint, silent; in aliis, quæ Latinos non offendunt, verbosissimi sunt. Sed de his alias plenius, memoratis etiam Pontificibus. Quantum tandem Nilus hic valuerit ad res Theologicas exponendas, lege Tractatum Georgii Trapezuntii ad Johannem Cuboclesium de Processione Spiritus Sancti etiam ex Filio, Græce & Latine à me editum To. I, Græciæ Orthodoxæ. Non suppœnitebit te similis lectionis.

Johannes e) Spondanus in Annalibus Anno 1622. scribit: *Fuit postea Nicolaus Cabasila factus Episcopus Thessalonicensis, cujus extant plura scripta, sed fuligine Schismatis Græcanici perfusa; adversus quem idem ipse Demetrius* f) *Græce Latineque doctus scripsisse dicitur pro sancto Thoma Aquinate, quem Cabasila primus impetierat, cujus & aliqua opera in Latinum sermonem vertit, sicuti & Augustini, & alia, quem & Volaterranus, & alii uti virum doctum, atque ac sanctum laudant. Sunt autem, qui prædictum Nicolaum confundunt cum Nilo itidem dicto Cabasila, Archiepiscopo Thessalonicensi, qui hac eadem ætate vixit. Qui sive fuerit idem, sive alius, sive ante, sive post Nicolaum eam sedem occupaverit, de quo video controverti, nec tamen, admodum refert. Scripsisse reperitur duos Tractatulos contra Primatum Romani Pontificis, quos Hæretici exosculantur.* Vide Lector scriptoris Annalium Ecclesiasticorum in pauxillulis verbis imperitiam. Non interdistinguit etiam quod oculorum sensu percipit. Videt titulum Libri, quem exosculantur hæretici, & nomen Auctoris præfixum, & promptissimum oculis non internoscit. Hoc est in sole caligare, & ipsa cœcitate cœciorem esse. Libelli contra Romani Pontificis Primatum Auctor Nilus est. Alia pleraque sub Nicolai Cabasilæ nomine prostant, passim, & ubique. Perperam ergo judicant, qui Nicolaum cum Nilo confundunt, & Spondanus cum illis. Et cum alius Nicolaus, alius Nilus sit; si histori-

e) Henricum Spondanum dicere voluit Allatius.
f) Demetrius Cydonius, adversus quem scripsit alter Demetrius, Chrysoloræ.

ricus expertus esse vis, quanam illi ætate vixerint, & qui ante, sedem Thessalonicensem, & qui post, sedem Constantinopolitanam occupaverit, enodandum tibi erat. Sed tu satis ampliter controversiæ respondisti, *id parum admodum referre.* Acute admodum, sed ridicule. Quicunque deinceps futurus si incertus alicujus sententiæ fuerit, ad evellendum scrupulum responso hoc Spondanico, ampliter, & ex oraculo satisfaciet; *id parum admodum referre. Nicolaus plura, sed fuligine schismatis Græcanici perfusa.* Plura scripsisse, verum est, quæ Catholici in linguam Latinam versa, uti Catholicis contra Hæreticorum deliramenta opportuna, atque conducibilia ediderant. Et si quid illi excidit incauto, quod nonnullis visum est, non satis ut omnibus tutum, iidem ipsi Catholici excusare conati sunt. Sed dixit nescio quis, *non dealbarent Æthiopem.* Non semper feriet, quodcunque minabitur arcus. Et Spondanus ipse in his suis Annalibus quot mendacia, quot falsa, quot perperam, & ex ingenio insimulata, maligne atque calumniose conspergit, quæ volumen requirant, & nescio an etiam expurgata æstimationem commererentur? Nihil itaque Nicolai est, quod Primatum Papæ invadat. Et Demetrius iste Cydonius non scripsit pro S. Thoma contra Nicolaum, qui nunquam in dictum Sanctum linguam exacuit, sed contra Nilum qui id egerat, ut ex titulis librorum, qui ad hunc diem supersunt, g) colligitur. Δημητρίου τοῦ Κυδώνη πρὸς τοὺς Καβασίλα ἐλέγχους, καὶ τῶν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος κεφαλαίων τοῦ μακαρίου Θωμᾶ. Cui postea pro Nilo Cabasila respondit Demetrius Chrysolora. Δημητρίου τοῦ χρυσολωρᾶ, κατὰ Λατίνων λόγος συνοπτικὸς, ἀφ' ὧν ἐποίησε Νεῖλος Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Et: Τοῦ αὐτοῦ διάλογος ἀναιρετικὸς τοῦ λόγου, ὃν ἔγραψε Δημητρίου ὁ Κυδώνης κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κυροῦ Νείλου τοῦ Καβασίλα. Alius itaque est Nilus Cabasila, qui scripsit contra Sanctum Thomam, alius Nicolaus. Et Nilum ante Nicolaum absque ulla dubitatione susceptum in lucem, Nicolaum postea certum est, cum Nilus Nicolaum Epistola Theologica ad eundem Nicolaum ἀνεψιὸν h) vocet, & Nicolaus semetipsum Nili ἀνεψιὸν, nominet.

Reliquum est, antequam ad alios Nilos transcendam, ut notem offusam scriptoribus de scriptis horum Nili, & Nicolai Cabasilæ caliginem, etiamsi extra argumentum paululum vagare videar. Quod enim

g) Vide Allatium de Consensu lib. 2. c. 18 § 12.
h) Confer. Georgium Phranzam lib. 2. Hist. cap. 5. & Allatium de Consensu utriusque Ecclesiæ p. 858.

enim Nicolai eſt, multi Nilo; quod Nili, Nicolao attribuant. Quare deſignabo opera ipſius Nicolai legitima ab inſititiis.

Nicolaus Cabaſila ſchiſmaticus Græcus Romanæque Eccleſiæ hoſtis, primum Sacellii curator, tum Archiepiſcopus Theſſalonicenſis, vixit ſeculo Chriſti 14. i) circa annum 1350. Ejus meminit Johannes Cantacuzenus Imperator lib. 3. cap. 73. & 99. Deo eo plura Hervetus, Gretſerus, Pontanus, Poſſevinus, & inter antiquiores Simeon Theſſalonicenſis Dialogo contra Hæreſes: *Ὧν δη πατέρων αἱ θειόταται συγγραφαὶ καὶ ἔτι τοῦ μακαρίου ἐκείνου Καβάσιλα τοῦ τὴν καλὴν νίκην ἐπ εὐσεβείᾳ καὶ ἁγιότητι βίου συνηραμένου Νικολάου κατὰ τὴν κλῆσιν, τοῦ Θεοφάνους δὲ τοῦ Νικαίας ἄλλου σοφοῦ, καὶ ὁμολογητοῦ νέου, καὶ Ἰσιδώρου Θεσσαλονίκης, οὐδὲν ἀπολειπομένου τοῦ σοφοῦ τὰ θεῖα Πηλουσιώτου ἐκείνου, καὶ ὁμοῦ πως τὰ τῆς εἰρημένης αἱρέσεως ἀκριβῶς παραιτοῦσιν. Quorum Patrum divinissima ſcripta. Adde his & Beati illius Cabaſilæ, qui ob pietatem, & vitæ integritatem à victoria præclarum nomen obtinuit, Nicolai: & Theophanis quoque Nicæni ſapientis, novique Homologetæ, & Iſidori Theſſalonicenſis in divinis rebus exponendis, clarisſimi, & k) Peluſiotæ cognominis qui de dicta hæreſi ſagaciter, & ad vivum perveſtigant, atque expendunt, & alii.* Sunt ejusdem Opuſcula:

Ἑρμηνεία κεφαλαιώδης εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν. *Compendioſa Interpretatio in divinum Officium, ſive Liturgiam*, Gentiano Herveto Interprete Latine tantum excuſa eſt Venetiis anno 1545. l) apud Alexandrum Bruviolum. Græcus vero textus ex Bibliothecæ Regiæ Codicibus primum prodiit in Auctario Bibliothecæ Veterum Patrum anno 1624. m) cura Frontonis Ducæi: unde poſtea tranſiit in Tom. 12. Bibliothecæ Morellianæ. Hervetus in ea, quam in hunc librum præſcripſit, Præfatione, excuſare nititur Cabaſilam, *ſed dealbat Æthiopem. Conſtat enim*, & adnotat, n) *manifeſtiſſime illum fuiſſe Schismaticum, & odio in Romanam Eccleſiam incenſum*

librum

i) Aliquanto antiquiorem minus recte facit & ad A 1290. refert magnus Uſſerius p. 155. de Scripturis ſacrisque vernaculis

k) In Græco eſt: *Peluſiota ille in divinarum rerum peritia nihil inferioris.*

l) Imo 1548. 8. Et deinde Antwerp 1560. Extat etiam latina Herveti interpretatio in Bibliotheca Patrum Lugdunenſi T. 26 p 173.

m) T. 2. p 200. Hoc opus videtur etiam reſpicere Allatius quando p. 123. contra Hottingerum inter Græcos qui de azymis contra latinos ſcripſere, Nicolaum abaſilam laudat. Ex Cabaſilæ expoſitione Miſſæ paſſim loca producit in eodem libro p 76 89 ſeq 109 ſeq. 134. 145. 153. 204. &c.

n) Ducæus, puta.

librum hæreticum de processione Spiritus Sancti contra S. Thomam Aquinatem compositisse, & multa fundi sui ubique judicia prodidisse. Et Possevinus in Apparatu; *De Processione Spiritus Sancti cæcutiit. Quæ quidem cæcitas illum adegit, ut temere, atque imperite ausus fuerit de eodem argumento scribere adversus D. Thomam Aquinatem, Virum, cujus corrigiam calceamenti in rebus Theologicis, ne posset quidem, ut ita dicam, solvere. Quamobrem liber omnino amandandus est. Idem dicimus de libello, qui in Bibliotheca Vaticana prænotatus est,* Ἔλεγχος κατὰ Λατίνων. *In libro autem de divino altaris sacrificio, id commode fuit, quod contra Hæreticos nostri temporis divini sacrificii testimonium ab ipsis latinæ Ecclesiæ hostibus, inde apparuit. Attamen plerique in eo libro dicta sunt, quæ hominem solidæ Theologiæ imperitum satis arguunt. Quem cum Gentianus, qui eum vertit, voluisset cum catholicis Theologis conciliare, pietatem quidem suam ostendit, verum enim vero etiam suos errores quadamtenus indicavit, sed non omnino profligavit. De quibus vide Gentiani Herveti Præfationem ad suam versionem, & adeo cave vigesimum nonum, & trigesimum caput ejusdem libri Cabasilæ, ex quibus imprudens fortasse quispiam posset facile colligere, aliud sentire Græcos de verbu consecrationis, quam Latina Ecclesia sentiat.* Laudo quæ de verbis consecrationis in Nicolao Cabasila adnotavit Possevinus. Eadem verbis Nicolai adductis funditus evertit & profligavit Petrus Arcudius in Concordia Sacramentorum lib. 3. cap. 28. Sed eundem Nicolaum de Processione Spiritus Sancti contra S. Thomam & Ecclesiam Romanam commentatum fuisse o) usque adeodum non comperi, licet id percuriosius investigarim. Restituatur igitur ab infamia in integrum. Et licet Nili scriptorum adversus Ecclesiam Romanam argumentum brevissime operi præfixerit, p) non tamen ipsum in eos injurium fuisse fatebimur. Quare demonstrandum est, eum contra S. Thomam, & Ecclesiam Romanam scripsisse, ne ut affinis sceleri condemnetur.

Περὶ τῆς ἐν χριστῷ ζωῆς βιβλία ς'. *De vita in Christo libros sex.* In quibus præcipue agitur *de Baptismo, sacra Unctione, & Eucharistia.* Latine tantum prodierunt anno 1604. Ingolstadii in 4. cum *Philippi Solitarii Dioptra, seu regula rei Christianæ ad Callinicum Monachum, Johannis Carpathii documentu spiritualibus, & aliis opusculis* Jacobo Pontano Interprete; qui etiam adjecit ejusdem Cabasilæ *Orationem contra Fœneratores.* Quæ omnia postea translata sunt in Bibliothecam veterum Patrum Colonienſem, q) & Morellianam Appendicem. Arcudius lib. 2. Concordiæ cap. 21. explo-

(K)

o) Fatetur tamen hoc Allatius lib. 2. de consensu p. 858. seq.

p) Hoc exhibuit auctor supra p. 67. seq.

q) Etiam in Lugdunensem T. 26. p. 136. Cæterum *Orat. in fœneratores* Græce etiam lucem

exploditipſius Nicolai Cabaſilæ ſententiam de iteranda confirmatione: quem videre poteris, ſi libet. Scribit Poſſevinus in Apparatu: *Vide notas Jacobi Gretſeri noſtri Theologi, qui eundem Cabaſilam in reliquis ſcriptis errantem, ab erroribus purum in his ſex de vita in Chriſto conatur oſtendere.*

Τῦ αὐτῦ σημασία εἰς τὴν ὅρασιν τῦ Προφήτυ Ἰεζεκιὴλ, ἐν ᾗ ἐπὶ τῶν τεσσάρων ζώων ὁμοίωμα θρόνυ, καὶ ἐπὶ τῦ ὁμοιώματος τῦ θρόνυ ὁμοίωμα, ὡς εἶδος ἀνθρώπυ. Ejusdem r) *expoſitio in viſionem Jezechielis Prophetæ,*

cem vidit, quamvis haud integra, Auguſtæ Vindel. 1595. edente *Davide Hæſchelio*, ex Codice MS. Maximi Margunii. Integram cum oratione S. Epiphanii in ſepulturam CHRISTI Græce & Lat vulgavit *Simon Simonides*, Regni Poloniæ Cancellarius, Samoſcii 1604. 4. Etiam libri (non ſex tantum quos Pontanus vertit, ſed ſeptem) de Vita CHRISTI Græce MSS. extant in Variis Bibliothecis, ut Cæſarea, Regis Galliæ &c. Septimi initium a Lambecio affertur hoc: ὁποῖος γίνεται ὁ μεμυημένος τὴν ἀπὸ τῶν μυστηρίων χάριν φυλάξας τῇ παρ' ἑαυτῦ ψυχῇ. Ἐπεὶ δὲ εἴρηται τίς γενόμενος ὁ μυηθεὶς καὶ τίνα τὴν ὁδὸν ἐλθών Loca Græce ex hoc opere producunt Petrus Arcudius in Concordia ſacramentorum, Allatius contra Creyghtonum p. 422. ſeq. 531. &c. contra Hottingerum p 49. ſeq. 97. 108. De hoc opere intelligenda quæ leges in Caſaubonianis ab amico noſtro V. C. Jo. Chriſtophoro Wolfio cum nuper in Anglia verſaretur deſcriptis & in hac urbe editis p. 39. *Exſtat in Regia Bibl. liber MS. continens* λόγους *XIII. Nic. Cabaſilæ & unum Maximi Planudæ* εἰς τὴν θεόσημον ταφὴν χριστῦ τῦ κυρίυ ἡμῶν Ἰησῦ. *Cabaſilæ primi ſeptem* λόγοι *ſunt inſtar* λόγων κατηχητικῶν, *quibus initiandi præparantur ad ſacrorum Myſteriorum trium* βαπτίσματος, μύρυ, εὐχαριστίας *participationem. Itaque cum Catechetibus Myſtagogicis Cyrilli Hieroſolymitani, & Ambroſii libris ejus argumenti & ſimilibus aliis conſentit.* Confer Caſauboni Exerc XVI. ad Baron. n. 30. ubi lemmate ſeptem librorum, περὶ τῆς ἐν χριστῷ ζωῆς Græce producit è Codice Regio, & magna cum voluptate à ſe lectos teſtatur.

r) Hæc & quæ deinceps referuntur Nicolai Chamaëtæ monumenta pleraque MSta etiam exſtant in Bibl. Cæſarea Vindobonenſi. Exſtant etiam hæc Allatio præterita: 1. Εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν μεγαν ἱεράρχην μυροβλύτην καὶ θαυματουργὸν Νικόλαον. Incipit: ἐπεὶ δὲ πάντα ἀπήντησεν ἡμῖν ὡραῖα σφόδρα, ὡ ποιμένων ἄριστε &c. 2. Εἰς τὴν πάνσεπτον καὶ ὑπερένδοξον κοίμησιν τῆ ὑπεραγίας δεσποίνας ἡμῶν θεοτόκυ. Incipit: Ὁ νῦν ἀγὼν ὡς ἂν ὀφθεὶν ἂν γένοιτο μεῖζον &c. 3. Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον σταυροπροσκύνην Ἀνδρέαν τὸν νέον ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν τῦ μαρτυρίυ δρόμον διανυκότα. Incipit: ἐγὼ δὲ σφόδρα πῶς ἂν εἴποις ἐρῶν ὦ χριστῦ μάρτυς Ἀνδρέα &c. 4. Προσφώνημα εἰς ἔνδοξον τῦ χριστῦ μεγαλομάρτυρα Δημήτριον τὸν μυροβλύτην. Incipit: Οὐδὲν ἀνάξιον ἀποφαίνω σε μάρτυρα ἀνδρείας, εἰ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐπαινετέον τὰ σά, καὶ ἡμεῖς πρὸς τὰς καθ' ἑκάστυ θορύβυς &c. 5. Εὐχὴ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησῦν χριστὸν, τὸν μονογενῆ υἱὸν τῦ Θεῦ καὶ λόγον. Incipit: ὑμνῦμέν σε, εὐλογῦμέν σε, δοξολογῦμέν σε. Εὐχαριστῦμέν σοι Κύριε, ὁ παμβήτωρ τῶν οἰκτιρμῶν Ἰησῦ χριστὲ, ὁ Θεὸς ἡμῶν ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν &c. 6. *De Magiſtratuum civilium muneribus ante ſacra,* περὶ

in qua ſuper quatuor animalia ſimilitudo throni, & ſuper ſimilitudinem throni, ſimilitudo veluti ipſius hominis &c. Princip. πᾶσα προφητεία, καὶ θεωρία, καὶ ὅρασις εἰκόνες ἦσαν τ̃ ζ̃ Σωτῆρ☉ ἐπιδημίας.

Τ̃ αὐτ̃ σημασία εἰς τὴν ὅρασιν ζ̃ προφήτ̃ Ἰεζεκιὴλ, ἐν ᾗ τὰ ὀστᾶ τὰ ξηρὰ τῶν ἀνθρώπων τὸ πρότερον ἀπολαμβάνουσιν εἶδ☉. *Expoſitio viſionis Jezechielis Prophetæ, in qua oſſa arida hominum priorum recuperant ſpeciem.* Pr. τὴν ζ̃ θε̃ πρὸς τὰς ἀνθρώπ̃ς ἀποδημίαν.

Εἰς τὰ ἅγια καὶ σωτήρια πάθη ζ̃ Κυρί̃ ἡμῶν Ἰησ̃ χρισ̃. *In ſanctam & ſalutarem paſſionem Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Pr. Ἄκουε, γῆ, καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων ὅλων κύκλ☉ (locum inde producit Allatius contra Creyghtonum p. 425.)

Εἰς τὴν ἀνάληψιν ζ̃ Κυρί̃ ἡμῶν Ἰησ̃ χρισ̃, *In aſcenſione Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Pr. αἱ χάριτες μὲν ἐπὶ τῶν προτέρων χρόνων ἐξ οὐρανῦ.

Εἰς τὴν γέννησιν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκ̃. *In Nativitatem ſanctiſſimæ Deiparæ.* Pr. καὶ πρῶτα μὲν τὸν θεὸν ἐνταῦθα καλῶμεν.

Εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκ̃. *In annunciationem Sanctiſſimæ Deiparæ.* Pr. εἴ ποτε δεῖ χαίρειν ἄνθρωπον (καὶ σκιρτᾶν.)

Εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Δημήτριον τὸν θαυματουργὸν (καὶ μυροβλύτην.) *In magnum Martyrem Demetrium miraculorum effectorem.* s) Pr. πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων ἄδε συνιδεῖν ῥαδίων. (K) 2 Εἰς

ϖεῖ τῶν ϖλημμύρως τοῖς ἄρχουσιν ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς τολμώντων. Incipit: τὰς μὲν πονηρὰς τῶν ἀρχόντων οἱ γνώμης μοχθηρία λύουσιν τὰς νόμους, τὰς δικαίων ὑπερορῶσιν, ὡς ἂν μὴ τῶ ἀγνοεῖν ὅ, τι δεῖ ποιεῖν ἁμαρτάνοντας, ἀλλ' ἑκόντας πονηρευομένους καὶ κακουργοῦντας &c. 7. Τῇ εὐσεβεστάτῃ Ἀυγούστῃ (Ἄννῃ τῇ Παλαιολογίνῃ) ϖεῖ τόκ̃ de uſura. Incipit: πολλαχόθεν ἐπιδεξαμένη τῶν ἔργων, ὦ μεγίστη βασίλισσα &c. 8. Ἀθηναίοις, ϖεῖ ζ̃ ἐν αὐτοῖς ἐλέγ̃ βωμ̃. Incipit: ἥκω νῦν, ὦ Ἀθηναῖοι &c. 9. Κατὰ τῶν Γρηγορᾶ ληρημάτων. Incipit: Ὁ δὲ σοφώτατος Γρηγορᾶς, ὥσπερ καὶ ἀρχόντων αὖ τῶν Βυζαντίων εἰς θαῦμα, καὶ Θεσσαλονικέας ἐνάγει πρὸς τὰς ὕμνους τὰ ἑαυτ̃ &c. 10. *De criterio veritatis contra Pyrrhonem.* κατὰ τῶν λεγομένων ϖεῖ ζ̃ κριτηρί̃ τ̃ ἀληθείας, εἰ ἔστι, καὶ Πύῤῥων☉ ζ̃ καθαρά τ̃. Incipit: ζητ̃σι δὲ πρῶτον, εἰ ἔστι κριτήριον ἀληθείας. &c. 11. *Solutio quinque argumentorum quibus Rhetoricam inutilem eſſe diſputant Sceptici.* Λόγοι τῶν βλομένων ἀποδεικνύειν ὅτι ἡ ϖεῖ τὸν λόγον σοφία μάταιο☉. ἀλόγ☉. ἐνδέχεται &c. λύσεις τῶν τοιούτων ἐπιχειρημάτων &c. 12. Εἰς τὸν Ἀυτοκράτορα (Andronicum Palæologum II.) ἐγκώμιον Incipit: ἄτοπόν τι νομίζω &c. 13. Τῇ εὐσεβεστάτῃ Ἀυγούστῃ Oratio encomiaſtica ad Annam Palæologinam, Imperatricem. Incipit: Νόμ☉ μὲν ἅπασιν ἕλλησιν ἔκειτο &c. Pleraque hæc exſtant etiam in Codice Regis Galliæ, quem memorat Labbeus Bibl. nov. MSS. p. 296.

s) Locum ex hac Oratione affert Allatius contra Hottinger. p. 203.

t) Edidit Græce & Latine Godfridus Henſchenius in Actis Sanctorum die V. April T. I. Locum inde produxerat Allatius contra Hottinger. p. 204.

Εἰς τὴν ὁσίαν Θεοδώραν τὴν θαυματουργόν. t) *In ſanctam Theodoram miraculorum effectricem.* Pr. Ἐμοὶ ὑπολλῶν τὰ σὰ θαυμαζόντων ὦ μυροβλύτις.

Ἐξήγησις εἰς τὸ γ. τῆ μεγάλης συντάξεως Πτολεμαίου. In lib. tertium Magnæ Conſtructionis Ptolemæi. P. Ἐν ὑτύτῳ τῷ συντάγματι σκοπὸς ἐστιν. Baſileæ u) 1530. fol.

Ejusdem Κανὼν Ἰαμβικὸς μετὰ σχολίων τῆ ἑωσφόρῳ τῶν Θεοφανείων.

Ἕτερος κανὼν Ἰαμβικὸς μετὰ σχολίων εἰς τὴν πεντηκοστήν.

Ejusdem Nicolai Cabaſilæ laudatur à nonnullis Liber περὶ συλλογισμῶν. *De Syllogismis* Pr. x) Σκοπός ἐστι τῷ συντάγματι δεῖξαι τὸ εἶδος τῦ συλλογισμοῦ. Mediolani in Bibliotheca Ambroſiana patet ſub nomine Nicolai.

Alii fide neſcio cujus Codicis Vaticani laudant Cabaſilæ τῶ σοφωτάτυ λόγυς πή. *Orationes LXXXVIII.* Nilone, an Nicolao aſſignandas, ipſi viderint. Mihi anxie perveſtiganti Codices Vaticanos, eas videre nondum licuit. Quare judico oculis potius habendam fidem, quam auribus.

Doctisſimus Labbæus in diſſertat. hiſtorica de ſcriptoribus eccleſiaſticis To. 2. p. 114. advertit: *Oratio in tres Theologos Baſilium, Gregorium, & Johannem Chryſoſtomum, non eſt hujus Cabaſilæ fœtus, ſed Philothei Patriarchæ Conſtantinopolitani, de quo nihil obſervavit noſter Bellarminus.* Legitur in Cod. Vaticano 809. p. 100. φιλοθέυ Παλαιολόγυ y) λόγος ἐγ-

u) Una cum Magna Syntaxi Ptolemæi ac Theonis Alex Græcis in Ptolemæum commentariis p. 151. ſeq

x) Cabaſila de Syllogismis, in Codice Cæſareo incipit: Ἄτομόν ἐστι τὸ ἓν ἀριθμῷ, οἷον ὅδε ὁ ἄνθρωπος.

y) Hæc Philothei Oratio à Pontano Græce ac Latine una cum Dioptra Philippi Solitarii Ingolſtad. 1604. 4. & hinc in auctario Ducæano Pariſ. 1624. T. 2. p. 313. & Latine T. 26 Bibl. Patrum Lugd p 21[illegible]. edita longe diverſa eſt ab Oratione Cabaſilæ in eosdem ſacros triumviros, quæ MS. eſt in Bibl. Cæſarea atque incipit: ὀμαγωγὸν ἐννομωτάτων καὶ δικαιοτάτων εἶναι τὴν γινομένην τοῖς πατράσι πᾶσαν ἑορτὴν. Ἔστι δέ τινας τῶν ἀπάντων πατέρας &c Nam & ab aliis laudatam eſſe illam beatorum Doctorum trigam à Johanne Euchaitarum Metropolita, (vide Allat p 112. de Simeonum ſcriptis) Theodoro Metochita, & Matthæo Camariota aliisque obſervarunt Viri doctisſimi. Confer Acta Sanctorum T. 2. Junii p. 933. ſeq. ubi de feſto quod in honorem communem Baſilii, Nazianzeni & Chryſoſtomi à Græcis die 30. Januarii celebratur auctore Johanne Metropolita Euchaitarum, temporibus Alexii Comneni litem ambitioſam quæ inter Baſilitas, Gregoritas & Joannitas orta fuerat, ita componente, ut diceret tres illos ſimul ſibi viſos adeſſe, tollatos ſe unum eſſe apud DEUM, itaque nec ſui cauſa contendendum de prærogativa ſed cultum ipſorum communem uno die conjungendum. Confer etiam ſi placet, Nicolai Rayeri tractatum præliminarem Actis Sanctor. T. 2. Junii præmiſſum.

ἐγκωμιαστικὸς εἰς τοὺς τρεῖς ἱεραρχας Βασίλειον τὸν μέγαν, Γρηγόριον τὸν θεολογον, καὶ Ἰωάννην τὸν χρυσόστομον Pr. Τὸς διδασκαλὸς ἡμῶν ἐπαινέσωμεν.

Neander Epitomator Gesnerianus, & alii inter Nili Theſſalonicenſis Tractatus, libros etiam *de vita in Chriſto* reponunt. Quos & omnia hæc ſe vidiſſe ſcribit apud amicum in amplo & antiquo volumine, quæ ſeu ipſi, ſeu alii, quibus id negotii dabitur, aliquando cum ſtudioſis communia facient. Quidquid fuerit de eorum editione, neque enim modo anxius id exquiro, meum eſt à ſupino Neandri, & aliorum errore Lectores eximere. Libri ſiquidem de vita Chriſti Nicolai Cabaſilæ ſunt, non Nili. Idque ut videas, Librorum Nicolai notam hic libens, ut vides, attexui. Et hæc adnotavi, ne Cabaſilarum uno cognomine, unum quoque Scriptorem Nilum, ſive Nicolaum conſtituas, quemadmodum vir alter eruditiſſimus z) apud Salmaſium, ut ſupra vidimus de Nilo Theſſalonicenſi, & Nicolao Methonenſi, unum Nilum fingebat. Labbæus addit in Bibliotheca Nova, *Nili Theſſalonicenſis ad Nicolaum Cabaſilam Epiſtolam* a) in Cod. Regio 1759. Nec non; *Nicolai Cabaſilæ Chamæatæ Epitaphium* b) *Nili Theſſalonicenſis Archiepiſcopi avunculi ſui*: & *aliquot ejusdem epigrammata* in eod. Cod. Reg. 1759.

z) Vulcanius, ſupra p. 63.

a) In Bibl. Cæſarea Nicolai etiam Cabaſilæ ſedecim exſtant Epiſtolæ, quarum primæ ſex ad patrem, 7. Δικοπάλῳ τῷ Μανικαΐτῃ. 8. ὠφιαρίῳ θεσσαλονίκης τῷ Συναδηνῷ. 9. & 12. τῷ ταρχανειώτῃ. 10. τῷ μεγάλῳ Σακελλαρίῳ. 11. τῷ παπᾷ κυρῷ Δεστιθέῳ τῷ Καρανῆνῷ. 13. τῷ ὑπομνηματογράφῳ. 14. & 15. τῷ Κυδώνῃ, ad Demetrium Cydonium. 16. ad incertum. Vid. Neſſelium p. 368.

b) In eadem Bibl. Cæſarea exſtant Nicolai Cabaſilæ tredecim Epigrammata ἡρῶικὰ ſive carmine Heroico. Primum ex his εἰς τὸν ἑαυτῦ θεῖον πάτον κυρῦ Νείλου τοῦ θεσσαλονίκης, incipit: Νείλου κυδαμίμοιο πάτερ ὅδε σῶμα καλύπτει. 2) In Iſidorum Patriarcham CPol. 3) in Lucæ XXIV. 29. *Mane nobiſcum, nam adveſperaſcit.* 4) in Pſal. CXX. 5. *Heu mihi quia peregrinatus ſum longe.* 5) In Eſ. III. 5. *Veſtem habes, dux noſter eſto.* 6) in exceptionem reliquiarum S. Theodoræ, 7–12) Acroſtichides in S. Martyrem Demetrium, S. Andream iuniorem, S. Eudocimum: iterum in S. Demetrium Martyrem, in recentes Martyres Hieroſolymitanos & in S. Gregorium Palamam Archi-Epiſcopum Theſſalonicenſem. 13) In divina CHRISTI præcepta Matth. V. 21. ſeq. Feruntur præterea ſive in hac ſive in Regis Chriſtianiſſimi Bibl. hæc inedita Nicolai Cabaſilæ monumenta: 1) πρὸς τὴν ἐρώτησιν τοῦ, τίς ὁ σκοπὸς τοῦ κυρίου ἐνανθρωπήσεως; incipit: εἰ καὶ φιλόχρυσοι καὶ φιλεύλοι ἄνθρωποι &c. Neſſel. p. 429. 2) εἰς τὸ, ὦ τῆς καινῆς μίξεως, ὦ τῆς παραδόξου κράσεως (Naz. Orat. XXXVIII. T. I. p. 620.) incipit: ἐρωτᾷς ὦ φίλων ἄριστε, τί ἐκεῖνο ὃ φησιν ὁ ἐν θεολογίᾳ μέγας Γρηγόριος &c. 3) εἰς τὴν ἱερὰν ϛολήν explicatio duplex ſacrarum vellium in divina Liturgia uſitatarum. Conſer Lambecium lib. V. p. 211. 216. & 347. ſeq. 4) Labbeus

Huic Nilo, & Nicolao Cabasilæ adjici potest tertius Demetrius Cabasila itidem Thessalonicensis. Nec prætereundum, per eadem tempora unam urbem in Græcia Thessalonicam tot extulisse viros facultate dicendi singulares, & doctrinis conspicuos præter hos tres Cabasilas, Theodulum Magistrum, Acindynum, Theodorum Cutelem, Demetrium Cydonium, Balsamonem, Protonotarium Lampenum, & plerosque alios, quos eorundem ad Nicephorum Gregoram, & Gregoræ ad eosdem Epistolæ in solem & pulverem produnt in Manuscriptis Codicibus: de quibus altera vice agendum est.

XV. Nilus c) Monachus Ægyptius.

INadnotatis quibusdam post Thesaurum Nicetæ Choniatæ, in quibus nonnulli in Ecclesia Græcorum, docti equidem viri, sed qui data opera opiniones fidei catholicæ adversas in vulgus spargere non dubitarunt, ideoque contra eos pronunciatum est, legi Nilum quendam Monachum Ægyptium: *Εἶπον ἂν καὶ ὅσα Νεῖλός τις μοναζων τὸ ἐπιπηδευμα, τὴν γένυν ἔυσαχυς, τὸ γένος Αἰγύπλιος τ' ὀρθῆς ἀλλότριος πίστεως, καὶ ἄχνην τινὰ καὶ ἰλὺν ἀπόβλητον, ὡς ἀπὸ Κανωβικῦ στόματος τῶν ἐκείνυ χειλέων ἀπέπλυσεν, ὄχ ὥρα πελαγίζων, μᾶλλον μὴ οὖν, ϗ εἰς πήχεις αἰρόμενος πολύχοα τὰ βλάσφημα ἐπηγγέλλετο. ὅτι ἢ ἀπελιπον ἡμᾶς αἱ βίβλοι, καὶ τῆς ἡμετέρας μνήμης ἀπέπεσαν, ὅσα ὡς φρύνος, ἢ δίψας, θηρία λιβυκὰ, καὶ θανάθῳ πρόσπολα, ὁ Νεῖλος ὅτος ἰοφόρα καλα τῆς εὐσεβείας ἐξεμημήκει ῥήματα, σιγῇ τὰ κατ' αὐτὸν ϖροσδραμοιμι. Enarrarem etiam quæcunque Nilus quidam, instituto Monachus, barba promissa spissaque conspicuus, genere Ægyptius, rectæ fidei hostis, purgamenta quædam frumenti, & luteum rejectitium, veluti è Canobico ore propriis labiis conspuit, non maturè inundans, quinimo in cubitus, & ulnas sese erigens blasphemias valde numerosas palam, profitebatur. Quando verò illius libris caremus, & è nostra memoria effluxerunt quæcunque ille uti rubeta venenosa, aut dipsas, fera Libyca, & mortem ministrantes, sanie venenoque delibratos* d) *sermones, contra pietatem evomuit, silentio, quemadmodum & facta illius, venti abripiant.* Et ad hunc ipsum spectare

beus in Bibl. nova MSS. testatur in Bibl. Regis Galliæ exstare Collectanea ex actis Conciliorum & SS. Patrum Canonibus, cum interpretationibus zonaræ, Balsamonis, *Cabasilæ*, Studitæ Svidæ & aliorum.

c) Hic idem est Nilus Italicorum dogmatum propugnator, de quo supra num. XIII.

d) Delibatos.

ctare videtur Anathema dictum in Nilum Monachum in Synodico recitari ſolito in Eccleſia Græcorum Dominica Orthodoxiæ. Τοῖς δογματιωθεῖσιν ἀσεβῶς ὑπὸ τῦ ἁμοναύχυ Νείλυ, καὶ πᾶσιν τοῖς κοινωνῦσιν αὐτῷ ἀνάθεμα. *Placitis, & ſententiolis contra pietatem à Nilo Monachismi rebelle, & defectore pronunciatis, & reliquis omnibus, qui cum eo ſentiunt, Anathema.* Iisdem e) cum Choniata vixiſſe temporibus nullus dubito.

XVI. Nilus Metropolita Rhodius.

NIlus Metropolita Rhodius. Eum tamen genuit, & aluit Chios inſula, quod idemmet ſuo teſtimonio planum facit Oratione in S. Matronam Chiam, ipſo fere initio: Οὐ ξένα τ παρύσης ἡμῖν πανυγήρεως, ὑδ' ἀλλότρια τ ἡμῶν ἐπιφανῦς ἐσι πόλεως, ἡμέτερον γδ ἡ εὐφημυμένη καθέσηκε κλάσημα, κ τ ἡμελέρας κ ἄυλη ὄρπηξ καθέσηκε. Ματρῶνα γδ ἱερὰ ☧ συλλόγυ τύτυ κεχρημάτικε πρόξεν☩, καὶ ταύτης ἡ θεσσαλονικὴ☩ ἐορὴ, τὴν παρῦσαν πανήγυριν συγκεκρότηκεν. Ματρῶνα, ὑχ ἣν παλαιφέρυσι βίβλοι, καὶ ἣν ἡ θεσσαλονικέων μὲν προήνεγκε, καὶ ἐξεθρέψαλο πόλις. Παλαισίνη δ τῶν τ ἀρίστης καλῶν ἐκείνης ἀπολελάυκει, καὶ πλήρη τῷ θεῷ τῶν ἀσκητικῶν ἱδρώτων παρέπεμψεν, ἀλλ' ἣν ὅπερ ἄνωθεν ἡνιξάμὲν ἡ καθ' ἡμᾶς νῆσ☩ ἄυλη θεοδώρητον ἔχεν ἀκρεμονα, ἣν προήγαγεν μὲν ἄυλη εἰς φῶς, καὶ προτήγαγε θεῷ ὥσπερ ἱερόν τι, καὶ τίμιον ἀκροθίνιον. *Non aliena ſunt a nobis præſentis celebritatis myſteria, nec noſtræ præclariſſimæ hujus urbis extranea. Cujus enim laudes proſequimur, noſtrum utique germen eſt, & civitatis noſtræ ramus frondeſcens; namque ſanctæ Matronæ cœtum hunc colligit, & ejusdem à Deo honoratus dies feſtus feſtum ſolemne hoc explicat. Matrona, non quam antiquorum Annales referunt, & quam Theſſalonicenſium urbs in ſe procreatam eduxit, & Paleſtina bonorum illius conſors Aſceticis ſudoribus boneſtam Deo transmiſit; ſed quam, quod ſupra innui, Inſula hæc noſtra à Deo ſibi datum ſurculum poſſedit: quem protulit iſta in lucem, & Deo uti ſacras atque honorabiles primitias conſecravit.*

Nilum hunc ſcripſiſſe contra Latinos, diſco ex Recendyta in Dialogo Johannis Pluſiadeni. Interrogatus enim, ut numeraret nominatim Doctores, quibus ſuaſus à Latinis ſe ſejunxerat, reſpondet: Ἔχομεν Φώτιον πρῶτον καὶ λατίνων ἐνθύμια βιβλίον, μετ' αὐτὸν ὃ πολὺς κ καλὸς, τὸν φιλόσοφον Μιχαὴλ τὸν ψελλόν, Νεῖλον Καβάσιλαν, Μεθώ-

ρας

e) Nihil impedit fuiſſe paulo antiquiorem, quod in illum Johannis Itali ſectatorem Nilum pulchre quadrat.

νης Νικόλαον, Νεῖλον Ῥόδου, Μοσχαμπαράϊνα, Φυρνῆν τὸν Φιλόσοφον, Καματηρὸν γενναῖον, Βαρλαάμ τινα Μοναχὸν Καλαβρὸν, Παλαμᾶν τὸν σοφὸν, Θεοφύλακτον Βουλγαρίας, ἄλλον Βουλγαρίας Ματθαῖον, καὶ ἄλλους πλείους, οὓς ἐγὼ καταλέγω, διὰ τὸ μὴ μηκύνειν τοὺς λόγους. *Habemus Photium, qui contra Latinos primus librum conscripsit. Post eum multos & probos: Philosophum Michaelem Psellum, Nilum Cabasilam. Methonensem Nicolaum, Nilum Rhodium, Moschampara quendam, Phurnem Philosophum, Camaterum generosum Rhodium, Moschampara quendam, Phurnem Philosophum, Camaterum generosum, Barlaamum quendam Monachum Calabrum, Palamam sapientem, Theophylactum Bulgariæ, alium Bulgariæ Matthæum, & alios plurimos, quos non recenseo, ne sermonem protraham.*

Philippus Labbæus in nova Bibliotheca notat in Cod. Regio 901. & 1727. legi Nili Rhodii *de versibus Anacreonticis.*

In Bibliotheca Regia Escuriali scribitur asservari, ut ex Indice illius MS. discitur: Νείλου Μητροπολίτου Ῥόδου Διασωρηνοῦ, περὶ λίθων, περὶ καταστικῆς μύρου Μωσαϊκῆς, περὶ γενήσεως τεχνικῆς, περὶ χρόνου βυσσίνου. *Nili Metropolitæ Rhodii Diasoreni, de lapidibus, de Confectione unguenti Mosaici, de generatione artificiosa, de Anno Bisexto.* V. 14. Si idem fuerit cum superiori, jam habemus illius agnomen.

Scripsit Orationem cum elegantia & copia singulari *de laudibus & virtutibus S. Matronæ.* Pr. Οὐ ξένα γὰ τ' παρόντος ἡμῖν πανηγύρεως. Est à me latina reddita.

Enarrationem Synodorum. f) Inter Oecumenicas recenset Photianam commentitiam, ejusque decreta de unione Occidentalium & Orientalium, de restitutione Photii; & sententiam de Processione Spiritus Sancti ex solo Patre summopere laudat, & additionem in symbolo *Filioque* configit. Prætereaque Synodum contra Barlaamum & Acyndinum sub Johanne Palæologo Andronici filio inter easdem Oecumenicas Synodos collocat, & Palamitas tuetur. An præterjam dicta aliquid contra Latinos scripserit, ut ex dictis Racendytæ suprà adductis colligitur, vel aliquid aliud diversum ab iis, quæ in enarratione Synodorum somniat: ignotum mihi plane est. Schismati tamen addictissimum fuisse ex iis, quæ in Synodis enunciat, conjecturam non levi prospicio.

XVII.

f) Edita est hæc de IX Synodis Oecumenicis Synoptica enarratio Græce & Latine à Christoph Justello Paris. 1615. 4. ad calcem Nomocanonis Photiani: & à Guil. Voëllo atque Henrico Justello filio in Bibliotheca Juris Canonici veteris Paris. 1661. fol. T. 2. p. 1155.

XVII. Nilus X

Postremis Imperii Græcorum tempo
dos recenſetur Nilus Xanthopulus,
que in Eccleſia vario modo concinend
Troparia in tres Hierarchas Baſilium,
mum ſacris Officiis modulate decanta
cum nomen nullum eſſet, non alium e
thopuli g) cognomine, quatuor nobi
Vatic. 112. quarum alterius P. *οἱ δ' ἡμῶν σφε*
σι μὲν ἀρέσῃς εἴδεσι διαλάμπειν. 3. *Ἴσως εἰσὶ*
πολλάκις πεφυμένῳ σοίγε αἴσθησιν λέγειν, cui
Theodorus Xanthopulus, in cujus doctis
dice legitur Monodia à Georgio Galeſio
jus illud eſt P. *Ἄνδρες ὅσῃ τοῖς βασιλεύσιν ἥδε*
μένοι. Quare cum eadem ætate Nilus hic
thopuli; & Epiſtolæ tantum ſub Xanth
næ ipſe non effugerem inconſideratiſſim
eas adſcriberem. Decernant oculatio
vendis fortunatiores.

XVIII. Nilus Tarc
nachus.

Græci antequam in Italiam profecti
ſtantinopoli coacta decernunt, uti
ſæpius evolvendos, examinandosque,
quæ ad rem facerent, & ex Monte Atho,
eligerent, Latinorum objectis promptiu

g) Fuit & Xanthopuli cognomen Nicephoro Cal
ream, de quo Georgius Claudius, Claudii je
triba, quam manuſcriptam mihi cum in hu
que præmittere inſtituit novæ ſuæ Epiſtoları
rentino & Auguſtano Codd. veterique interp
ceriores parat in lucem emittere.

h) Inter Nili Cabaſilæ Epiſtolas ſedecim quæ M
eſt ad Tarchaniotam.

cum Nili Tarchaniotæ mentio incidiſſet, Imperator hominem, & illius commercium rejecit, timens, ne quis Monachellus dicax, & ad audendum projectus, in Synodo contra rem bene geſtam, maledice, contumeliaque dicens, magna Græcis detrimenta afferret. Syropulus ſect. 3. c. 7. ἐν τούτοις ἐσκέπτοντο καὶ περὶ προσώπων ἁρμοδίων πρὸς τὴν σύνοδον ἀφικέσθαι, καί τινων περὶ τοῦ ἱερομονάχου i) κυρίου Νείλου τοῦ Ταρχανειώτου εἰρηκότος, ὡς χρησίμου πρὸς τὴν σύνοδον ὄντος, ἔφη ὁ βασιλεὺς, δεῖλιαν μήποτε εὑρεθῇ τι καλογέριον, καὶ φωνήν τινα ῥιψῃ ἐκεῖσε, ἥτις ἡμῶν μεγάλην προξενήσει βλάβην. Quæ ita vertit Creyghtonus: *Tertia demum ſollicitudo illis incubuit, de perſonis idoneis ad Synodum eligendis: & cum quidam Domini Nili Tarchaniotæ Hieromonachi mentionem injeciſſet, tanquam viri docti, & perutilis ad has Theologicas quæſtionum ventilationes. Reſpondit Imperator, ſe magnopere pertimeſcere, ne Nilus ſeverioribus Pœnitentiariorum moribus imbutus, minus flexibilem ſe præberet ad noſtras qualescunque opiniones & vota: & forte aliquid interdum effutiret ſubruſticum, & inſulſum, quod ſibimetipſi dedecus, nobis invidiam & damnum propagaret.* Primum hic aſpis à vipera venenum mutuatur. Syropuli malevolentia, atque improbitas, ut conſiderate, prudenterque agentem Imperatorem inceſto ore lueret, ſua vitioſisſima interpretatione feneſtram ad nequitiam patefacit. Idque ut videas; undenam id hauſit Creyghtonus, Nilum hunc fuiſſe, *doctrina conſpicuum, & perutilem ad has quæſtionum ventilationes? Nilum ſeverioribus Pœnitentiariorum moribus imbutum, minus flexibilem ſe præbiturum ad Græcorum opiniones & vota? ſubruſticum, & inſulſum*

i) Forte hic ipſe eſt Nilus Hieromonachus clarus poſt milleſimum & quadringenteſimum à CHRISTO annum, *Damyla* dictus in ſeculo, antequam inter Monachos nomen profiteretur ſuum, Italus gente & in Monaſterio Hieræ Petræ Carcaſmorum in Creta inſula verſatus, de quo obiter ex Labbeo ſupra Allatius cap. IX ſed ab eo tempore plenius de ipſo edoctus plura refert lib 2. de conſenſu utriusque Eccleſiæ c. 18. p. 859. 870. Illo loco hæc etiam ejus ſcripta memorantur: ἔκθεσις περὶ τῶν θείων γραφῶν, συναθροισθεῖσα Νείλου ἱερομονάχου, Δαμυλὰ τοῦ καὶ κόσμου ὀναμαζομένου, πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας ὅτι τὸ πανάγιον πνεῦμα καὶ ἐκ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἀλλ' ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ. Incipit: τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐν χριστῷ πατρὶ καὶ ἀδελφῷ σοφωτάτῳ τε καὶ λογιωτάτῳ κυρίῳ Μαξίμῳ τῷ ἀπὸ γραικῶν ἔχοντι τὸ γένος σεραὶν, Ἰταλὸς ὁ ἀμαρτωλὸς Νείλος. Sequuntur in MSS. περὶ Δαμάσου Πάπα, καὶ ὅτι ὁμοίως ὑπῆρχεν ἡ πρεσβυτέρα Ῥώμη μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν χριστοφόρου τοῦ Πάπα, ὡς πρεσβὺς ὁ λόγος δηλώσει. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τῆς ἐπιλεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, τῆς ἐν ταῖς ἡμέραις συναθροισθείσης Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, προσαχθεῖσα βασιλικῇ κατὰ Νικολάου τοῦ τότε Πατριάρχου. Alia fragmenta dat Allatius de Conſenſu p. 622. 857. 916. 1375. ſeq. contra Hottin. p. 441. de Synodo Phot. p. 178.

ſum, quod ſibimetipſi dedecus propagaret? Nihil horum in Syropulo eſt. Si contra Allatium crocitas, prodit Græca Syropuli. Non potes. Fatere igitur hæcce tua interpretatione, cum una & continua ſit, & hoc tenore diſpoſita, te nugas, non interpretem agere. Et ſtultum quoque eſt, te, quod Imperator per contemptum Nilo appingit, ut tuo Syropulo auram affles, in laudem eamque maximam convertere. Καλογερα, mi homo, eſt Monachus pertenuis, puſillus, & licet Monaſtico habitu emineat, eſt tamen homuncio, quod Græci recentiores modo καλογεράκι efferunt, & in vita S. Nili Junioris, καλογηριον & καλογηρίζειν. Καθως ὁ ἐθος ἀει ἐ με ἀποκηρυσσαι σε, ἐυτελες καλογηρίζειν ἐμι ἐγω μηδεια κλινηρικη ἐ βαθμον ἱερατικον. Et hæc tua ſunt, Conſectarium, quod è Syropulo tuo aſſumis, plenum ſceleris, & malevolentiæ eſt, quicquid tu cum eo concinens colligis. *Unde Nilus iſte à Palæologo Johanne repudiatur quaſi minus flexibilis ad ſuum, quem pro viribus fatigebat, Latinismum. Quod acriter perſtringit in Palæologo noſter Auctor ad ultima verba hujus Capitis.* Id Syropulus expreſſerat: Ἐντεῦθεν ἂν εἶδε τοὺς συνετοὺς τίνα σκοπον εἶχε ὁ βασιλεὺς, καὶ ὅπως εἶδε γενναῖον τι ἐν τοῖς ἀρχοντοῖς τοῖς ἡμετέροις. οὐκ ἂν εἰς τοσοῦτον κρημνὸν ὦθει τὴν ἐκκλησίαν. Quæ tu vertis: *Unde prudentioribus fuit eſt conjicere, quo affectu, qua ſententia erga noſtrates noſter Imperator eſſet animatus, qui ſi quid nobile & generoſum in noſtratibus animadvertens foviſſet; nunquam in tot præcipitia ac ſcopulos Eccleſiam naufragam intuliſſet.* De malignitate Syropuli non agam hic multis, cum pluribus ſpeciatim & proprie de ea diſſerendum ſit in ſecunda Parte pro hiſtoria Concilii Florentini. Modo illud conſideret Lector. Qui proponit Nilum, unus eſt è vulgo, & multitudine infima, cui nec nomen eſt, nec agnomen, & qui indignus habitus eſt, ut memoria ejus in hac hiſtoria poſteris innoteſceret. Ideoque fuit Syropulo, τινὸς; tibi *quidam*, nullo rerum uſu clarus. Qui rejicit, Imperator in omni vero ſtudio, & humanitate enutritus atque verſatus, oculatus ad omnia, & *cujus dotes eximiæ*, verba ſunt Syrop. ſect. 2. cap. 4. *ſemper ſum admiratus, & longe imparem me fatcor ejus laudibus enarrandis.* Ἐγω ὑπαρξα τὰ ἐ θαυμασὰ βασιλέως θαυμαζων, καὶ ουδὲ ἱκανὸν ἐμαυτὸν κρινων πρὸς τὰς ἐκείνου. Qui Conſilio & Congregationi illi aderant, non puto fuiſſe truncos, & capita cerebro vacua. Illi omnes ſi commodis Græcorum aptum Nilum hunc cognoviſſent, ſi non omnes, ſaltem unus quiſpiam Imperatori refragatus fuiſſet. Nihilominus omnibus ad unum lingua excidit, & judicium Imperatoris ſubſecuti ſunt, & Nilus expul-

pulsus. Et nos Syropuli extra Synodum sententiæ uti Magistri, & secretorum cordis conscii, & divinorum eloquiorum ἐκφαίλους affigemur?

XIX. Nilus Triclinius.

His fere æqualis fuit Nilus Triclinius, virtute, dicendi arte, & prudentia conspicuus. Eum Barlaamus Monachus Italus concertationum, & controversiarum quæ inter ipsum, & Gregorium Palamam versabantur, judicem sibi eligit, & in illius sententiam, & vota, utcunque illa sive in sui, sive in Palamæ favorem subscripserit, libentissima inclinatione voluntatis se propensurum spondet, & consilio assensurum. Barlaamus Epistola ad eundem Nilum: Ἀρεσῇ τε, καὶ λόγῳ καὶ συνέσει παιδοία κεκοσμημένον εἰδώς σε, κρισὴν ἀξιῶ γενεσθ τῶν ἐμοὶ πρὸς τὸν θεσπέσιον συμβεβηκότων Γρηγόριον, ἀχ ἵνα κρίνῃς, ὁπότερος σοφώτερος, ἢ μᾶλλον παιδαῖος, ὃς χδ' ἀδεμίαν ἐμαυτῷ σοφίαν, ἢ ἀρεσὴν ξύνοιδα, πῶς ἂν καλὰ ταῦτα προβαλλεσθαί τῳ ἀξιώσαιμι; ἀδ' αὖθις, ἵνα τι τῶν ἀκαλῶν αὐτῷ καταψηφίσῃ, καθηγορίαν χδ' ἀδεμίαν καθ' αὐτῷ φέρω, ἀλλ' ἐπὶ ἀσεβείαν μὲ ἐν τῷ πρὸς ἐμὲ αὐτῷ λόγῳ καταγινώσκει, δεομαί σε δ' ἀκούσας καὶ τὴν ἐμὴν περὶ τούτων κρίνῃς, πότερον, εἰ τοιοῦτός εἰμι, οἷον αὐτός με ὑπέλαβεν, ἢ ἀ τοιοῦτος. διηγησάμενος ἃ ἐξ ἀρχῆς ἁπλῶς καὶ ἀληθῶς τὰ συμβεβηκότα, ἔπειτα καὶ τὴν κατ' ἐμοῦ καθηγορίαν ἣν ἀνθρώπε, ἐξ ἧσκα σοῦ χρῄζων ἐδεήθην, δῆλον ποιήσω. An hic idem sit, ad quem scribit k) Michaël Glycas, cujus verba nos de Perpetua consensione Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ lib. 3. cap. 15. num. 8. exscripsimus, ad liquidum explorata veritas non est.

Dignissimum circumspectione est, quod primus omnium in Nomenclatore suo Robertus Constantinus infercit, Nilum quendam historicum: quod posterioris ævi Scriptoribus etiam eruditissimis fucum fecit. Vossius de Historicis Græcis: *Alium certe dubium est Nilus Chrysostomi discipulus, de quo Lib. 2.* Georgius Draudius in Bibliotheca Classica: *Nili historici libri de Historiis Regum extant Bononiæ ad S. Salvatorem, principio tamen mutilati. Dicitur tamen nobilissimum quendam in Italia principem habere; sed in medio ejus Codicis aliquid deesse. Ajunt eosdem extare in Vaticana.* Michaël Neander: *Nili etiam cujusdam Græcum historicum in Bibliothecis Italicis asservari ajunt.* Bonaventura Vulcanius Præfat. ad Lectorem in Tractatum Nili Thessalonicensis de primatu Papæ:

k) Alium hunc & antiquiorem Nilum fuisse non dubito, cum Glycas Sæculo duodecimo clarus Barlaamum antecesserit annis amplius ducentis.

piæ: *Sunt qui & Nili cujusdam græcam hiſtoriam in Bibliotheca Italiæ aſſervari ſcribant.* Nec alia ſunt, quæ tradit Geſnerianus Epitomator, & Geſnerus ſub nomine Nili Hiſtorici. Labbæum illis verbis: *Nili hiſtoriæ in Bibliotheca Pontificia*, hunc eundem Nilum Hiſtoricum Roberti Conſtantini intelligere exiſtimo. Diverſum hunc eſſe Nilum Hiſtoricum, ſi quis tamen eſt, & perquam longiſſime, nullus dubito. Sed quisnam hic tandem fuerit? Dicam ſine fuco & pigmentis. Neque enim mihi mango Medicus, ut proverbio fertur, neque muſcerdæ piper erit. Eſt hic Johannes Cantacuzenus Græcorum Imperator, qui Græce non ineleganter, an vere, judicent alii, hiſtoriam de rebus à ſe geſtis contexuit, & qui tandem rerum humanarum pertæſus, & in adminiſtrando Imperio difficultatibus aggraveſcentibus defatigatus, primum abjectis clypeo & haſta ut ita dicam, Monachum induit, & Joſaphati ſibi nomen adſcivit. Sed quid hic commune Joſaphati cum Nilo? Cum Cantacuzenus à negotiis publicis remotus ſive veræ gloriæ umbras captans, & eo potiſſimum quod non deerant, qui geſta ab eo magnifice, ſapienter, fortiter, & feliciter, orc, & quod magis eſt, ſcripto lacerarent, animum induxiſſet literis mandare, ut malevolorum objectis reſponderet, & genium l) frangeret, ſub nomine Nili, utcunque emutili, m) inflammatæ cupiditati ignem ſubmittit, & ad ſcriptionem compellit Chriſtodulum quendam. Is erat ipſe Johannes Cantacuzenus, qui tanto oneri non gravate ſeſe ſubjicit, & verbis obligat, & tandem promiſſa exequitur, & hiſtoriam exorditur. Lector conferat has Epiſtolas, n) & videbit: & ex verbis illis Nilianæ Epiſtolæ, errorem irrepſiſſe plane comprehendet. Τάτε ἐπὶ τῶν βασιλέων γεγονότα, τάτε ἐφ' ἡμῶν. *Te porro nos hac moleſtia expedire, & ſumma cum brevitate, quæque ſub Imperatoribus illis; quæque noſtro ævo contigerunt, exponendo.* Hinc illa, *Nili Hiſtorici de Hiſtoriis Regum.* Non eſt igitur, quod nos excruciemus, quod Bononienſis Codex mutilus ſuo principio eſt, neque tempus teramus in expiſcando, quisnam ſit ille in Italia princeps nobiliſſimus ſimilis Theſauri poſſeſſor, vel quonam ex Codice defectum in medio refercismus, cum jam integer, omnibusque ſuis partibus abſolutus, editus ſit Latine Ingolſtadii o) ex Typogr. Adami Sertorii per

l) *Genuinam.*
m) *Ementiti.*
n) Nili ad Chriſtodulum & Chriſtodoli ad Nilum Epiſtola Hiſtoriæ Cantacuzeni præmittitur.
o) A. 1603. fol.

Jacobum Pontanum de Græco in Latinum converſus, ex Bibliotheca Bavarica cum Notis & Indicibus neceſſariis: & nunc tandem Græce & Latine Pariſiis p) typis Regiis apud Sebaſt. Cramoyſi in Fol.

Poſſevinus in Bibliotheca Meſſanenſi notat; *Fragmentum cujusdam libri Nili, continens Acta ſeptem Conciliorum* q) *& diſputationes ſacras.* Retulit autem Bartholomæus Spatafora, exemplum integrum hujus fuiſſe miſſum ab Annibale Spatafora ad Cardinalem Mendozam.

His addendi ſunt ex Catalogo MSS. Codicum Conſtantini Barini, quod etiam adnotaverat Bonaventura Vulcanius in Præfat. Nili Theſſalonicenſis de primatu Papæ: *Nili Monachi & Inclyti Panoplia dogmatica contra omnes hæreſes.* Nec non ex Catalogo Cod. MSS. Johannis Suzi. *Nili Monachi de Pane Fermentato cap. CXX.*

XX. NILUS HIEROMONACHUS.

EXtremus me vocat Nilus Hieromonachus ſcriptor Librarius Typici, quod numero 784. definitur in Vaticana. Sic enim ille in calce Codicis notam expoſuit: χειρὶ ἁμαρτωλῷ γραφέως r) Νείλου τάχα ἱερομονάχου γραφεῖσα, ἐν τῇ πόλει τῇ λεγομένῃ Τηφέρει ἐξ ἐπιτροπῆς καὶ μόχθου Θωμᾶ τοῦ Συριανοῦ, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες, καὶ εντυγχάνοντες αὐτῇ ἔυχεσθε τῷ γράψαντι σὺν τῷ κεκτημένῳ αὐτήν. Ἐγράφη ἐν τῇ χώρᾳ Γωτίας, πόλει ἣ λεγομένῃ Τηφέρει ἐν τῇ μονῇ τῶν ἁγίων μεγάλων Μαρτύρων Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος, καὶ Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου. *Codex hic exſcriptus eſt manu peccatoris Nili fortaſſe Hieromonachi Scriptoris in Civitate Tepheri, hortatore, & ſuaſore Thoma Syriano. Qui legitis & manu tractatis, proſcriptore & poſſeſſore ipſius Deum orate. Scriptus eſt in Regione Ruſſia in urbe Tepheri, in Monaſterio Sanctorum magnorum Martyrum Theodori Teronis, & Theodori copiarum Ductoris.* Ad hæc obſervo illud, τάχα ἱερομονάχου, *forte Hieromonachi*, non ita enunciatum eſſe, quaſi Nilus iſte dubitaret de ſua ordinatione, nec eſſet certus, an ſacri ordines illi ab Epiſcopo collati, revera ſubſi-

p) A. 1645. fol.
q) Confer quæ ſupra in Nilo Rhodio p. 80.
r) In Bibl. Vindobonenſi teſte Lambecio lib. 4. p. 84. ad calcem Codicis MS. S. Chryſoſtomi in Paulum legitur: Τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ετέλεσα ἐγὼ παντλήμων Νειλος ἱερομόναχος τήνδε τὴν βίβλον κατὰ τὸ ἔτος ϛ ταυς unde de ætate hujus Nili conſtat, nam annus Græcorum 6953. reſpondet anno CHRISTI 1445. Etiam Gregorii (Naz.) Orationes manu Nili ſcriptas in Codice Bibl. Laurentianæ quæ Florentiæ eſt, meminit V. C. Bernhardus Montfauconus in Paleographia p. 105.

ſubſiſterent: verum tamen de hoc teſtatus pronuncians demiſſo animo & humili, ſua comprimens, & eruens irrogantiam, ideoque ſe ſimilium ordinum indigniſſimum reputans, more illius ævi illud τάχα *forſaſſe*, oratione indidit. Ad hunc modum in Cod. 779. Theodulus Trapezuntius Epiſcopus: Ἐγράφησαν αἱ βίβλοι αὗται, ὅ τε τὸ μηναῖον σὺν τοῖς ἰδιόμελα & χρόνῳ ὅλῳ, τρυφῶσι δὲ καὶ ἐκλείπουσι μέλη δὲ καὶ ἐκλελύκασι κανόνας τῶν ἁγίων ὑπὸ χειρὸς ἐμοῦ & ἁμαρτωλοῦ, τάχα ἢ καὶ ἀναξίου Ἐπισκόπου Θεοδούλου & πρεσβυτέρου ἐν τῇ Μοσχοβίων πόλει μετὰ ἀσθενείας, καὶ μερίμνας, καὶ κόπων πολλῶν, καὶ οἱ τὸ βιβλίον ἀναγινώσκοντες, ἐυχέσθε ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ψυχῆς, ὅπως τύχω ἐλέους ἐν τῇ φοβερᾷ τοῦ κρίσεως, ἵνα καὶ ὑμεῖς τὸν μισθὸν λήψησθε, ὡς φιλανθρώπου, καὶ ἐλεήμονος Θεοῦ ἡμῶν. Ἐτελειώθη τῶν ς΄ ταῦ ἰς΄. μηνὶ Αὐγούστῳ, ἡμέρᾳ β΄. *Codices hi deſcripti ſunt, Menaeum ſcilicet cum Idiomelis ejus anni, Triodium, nec non octechus, & alii ſelecti Canones Sanctorum, manu mea peccatoria & indigni, forſaſſe vero & indigni Epiſcopi Trapezuntii in urbe Moſchobiorum, cum membra data eſſent ad languores, & longioribus agritudinibus vacillarent, non ſine multo labore. Qui librum legetis, orate pro mea anima, ut miſericordiam nanciſcar in horrendo die judicii, & vos mercedem aſſequamini ab humano, & miſericorde DEO noſtro. Finitus eſt hic liber anno* 6900. (annus Chriſti 1342. s) ſecundum calculum eccleſiæ Latinæ) *menſis Aug.* 16. *Feria ſecunda.* Et Georgius Phrantza ſuæ hiſtoriæ titulum præfixit, Οὗτος γεωργιος ὁ Φραντζης πρωτοβεστιάριος, καὶ γεροντόπουλος τάχα Μοναχὸς ταῦτα ἐγράψεν, ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν καὶ τινων μερικῶν γεγονότων, ἐν τῷ τῆς ἀθλίας αὐτοῦ ζωῆς χρόνῳ. *Georgius Phranza Protovеſtiarius & Gregorius forſaſſe Monachus hoc ſcripſit, de rebus ſuis & aliis particularibus ſucceſſibus, tempore ſuæ miſeræ vitæ.*

s) anno 1392.

FINIS.

NOMINA EORUM

ad quos ſcriptæ exſtant

NILI MONACHI

EPISTOLÆ.

ABlabio Notario II. 253. edit. Allatii.
Abramio Presbytero II. 25. 47.
Acacio Memorialio I. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94.
Adolio *νομικῷ* legum perito II. 211.
Adriano III. 266.
Presbytero. III. 81. 91.
Monacho. II. 60.
Ælianolectori I. 249.
Epiſcopo I. 291.
Ælianovel Avliano. III. 76. 85. 86. 87. 88.
Æmiliano Protectori II. 231.
Ænex Philoſopho II. 281.
Aëtio Monacho II. 58. 267.
Agapeto Diacono III. 257.
Agathio Diacono III. 162. 215 216.
Agathopodi Monacho III. 173. 174.
Agathoni Decembrio. II. 16. 17. 18. 219.
Agathoni Epiſcopo. IV. 37.
Aglaio Anteceſſori I. 192. 193. 194.
Aglaophonti III. 104. curatori II. 222.
Albino Monacho III. 223. 224.
Alcibiadi III. 134.
Scholaſtico III. 107. 143.
Alexandro III. 231. 281.
Archim[illegible]ritæ II. 87.
Monacho I. 129. II. 120. 121. 122. 123.
Monacho *ἀπὸ γραμματικῶν* II. 49.
Amblicho : forte Jamblicho) Curatori II. 179.
Ammonio Comiti II. 283.
Amphictyoni Rhetori. I. 183.
Amphilochio Comiti, Juniori I. 141. 142.
Monacho II. 91. 92.
Anaſtaſiæ Virgini II. 118.
Anaſtaſio Monacho III. 205. 206. 207 208. 209. 210. 211
Presbytero. III. 51. 60.
Anatolio Presbytero. III 42
Anaxagoræ Grammati[illegible] 147. 196.
Andreæ Presbytero III. 5[illegible]

Andro-

Andromacho & ſociis Monachis I. 78.
Anthemio Legum perito II. 226.
Antiocho IV. 16.
Antonio I. 143.
Scholaſtico II. 14.
Aphrodiſio Diacono II. 23.
Scriniario II. 256.
Philoſopho II. 264.
Aphthonio I. 69. III. 276.
Abbati ſ. Monacho III. 237. 238. 239.
Monacho II. 135.
Καθηγεμόνι III. 241.
Diacono I. 68.
Samaritæ I. 109. 110. 111. 112. 113. 173.
Tabulario II. 214.
Apollodoro Rhetori I. 75.
Apollophani συμπότῃ II. 236.
Aquilæ IV. 33. Conſulari III. 62. 63.
Aquilino III. 273.
Arcadio Imperatori II. 265. III. 279.
Rogatori II. 314.
Aricli πρωτέυοντι II. 254.
Ariſtarcho Presbytero II. 271.
Tribuno II. 310.
Ariſteno Monacho II. 89. 90.
Ariſtobulo Epiſcopo IV. 13.
Ariſtocli Monacho II. 50.
Ariſtocrati Eunucho II. 235.
Ariſtoni Epiſcopo II. 315.
Ariſtophani Candidato II. 220.
Arſacio, ſ. Urſacio, Ecdico III. 130.
Aſclepiadi IV. 44.
Aſclepiadi Comiti II. 270.
Aſclepio ſive Æſculapio III. 24.
Aſclepiodoto III. 24.
Aſterio Lectorio II. 8. 9. 10. 11.
Athanaſio Diacono IV. 48.
Ecdico I. 288. 317. 318.
Monacho II. 62.
Athenogeni I. 260.
Athenogeni vel Theodoto Cõmiti II. 1.
Attico Lectori I. 191.
Auguſtino Tribuno I. 225.
Aulano, vide Ælliano.
Aureliano I. 131.
Illuſtri, ἀπὸ ἑλλήνων I. 54.
Auxentio IV. 42.
Ecdico II. 309. Illuſtri II. 39. 40. IV. 42.
Babylæ Diacono I. 95.
Baccho Eparcho II. 258.
Balcho ἐπαρχικῷ II. 5. 6. 7.
Baſilio πραγματευτῇ II. 260.
Bebiano Epiſcopo II. 256.
Illuſtri III. 91. 92.
Benjamin Hebræo I. 124. 125. 126. 127. 128.
Bereniço ταξιώτῃ III. 103.
Berymo Monacho III. 53. 54. 55. 56. 57.
πρωτέυοντι ſive Primati III. 135. 136.
Belillo ſive Berylo Monacho III. 150. 151. IV. 26.
Buſirio Nauclero II. 202. 295.
Byrillo Macedoniano I. 211.
Calandioni I. 62.
Callimacho Memorialio I. 264.
Callinico Monacho III. 38.
χρυσοχόῳ II. 216.

Calliopio IV. 22.
Calliſtiano II. 37.
Calliſtioni I. 201. 202.
Calocyro I. 305. 306.
Candidiano Ductori exercitus II. 245.
Capitoni Diacono I. 104. 105. 106.
Φρουϊσιῃ ſ. Curatori II. 185.
Carino Palatino III. 68. 70.
Carino ſ. Marino, ἐπαρχικῷ II. 297.
Carpalioni I. 296.
Carpioni hæretico Valentiniano I. 234.
Caſſandrio IV. 20.
Caſtori Duci III. 21. 22. 23.
Cecropio Ταξιώτῃ II. 271.
Charicli ſive Chariclito presbytero III. 243.
Chariſio Epiſcopo II. 24.
Charitoni III. 264.
Monacho II. 59.
Chimaſio Monacho I. 333.
Chimaſio & ſociis Monachis II. 77.
Chiloni domeſtico II. 158.
Chilonio Silentiario IV. 14.
Chryſantho Lectori III. 93.
Chryſaphio Diacono III. 111.
Chryſeroti Sophiſtæ II 42.
Chryſippo Curatori III. 177.
Chryſogeno κλησυαλίῳ I. 156.
Clearcho Numerario I. 130.
Cleobulo Monacho II. 95.
Cleonico Scholaſtico II. 311.
Colocadio ſ. Colocaſio II. 275.
Diacono II. 166. 300.
Colobarſio III. 52.
Comaſio Monacho ἀπὸ Ῥηλόρων II. 73
Comaſio ſ. Comatio II. 257.
Comaſio Presbytero II. 73.
Cononi Illuſtri I. 144.
Πολιτευομένῳ ſ. Remp. gerenti IV. 39.
Conſtantino Comiti II. 290.
Cornelio I. 185.
Presbytero I. 149.
Criſpo excaptivo II. 267.
Scholario I. 162.
Curioni III. 129.
Cypriano III. 262.
Διληγάτορι delegatori II. 243.
Cyriaco III. 128. 261.
Diacono I. 323. 324. 325.
Monacho II. 78. 79. 80. 81. 82. 83. III. 39.
Presbytero II. 196. 323. III. 12.
Cyrillo vel Macedonio Diacono III. 195. 196. 197.
Monacho II. 44. 45. III. 190. 192.
Πρωτέυοντι I. 266-271.
Daburio Monacho III. 35.
Daborio vel Gelaſio μοναζόντι III. 246
Daglaipho IV. 21.
Damiano Magiſtriano II. 248.
Monacho III. 212.
Agathoni Decembrio II. 16. ſeq.
Juliano Decembrio III. 18 19.
Leonidi Δεκεμβρίῳ I. 278.
Paulo Δεκεμβρίῳ ſ. Decembrio I. 265.
Pergamino Decembrio II. 168. 169. Phariſmanino Decembrio III. 71.
Zenoni Decembrio II. 299.
Decurioni I. 158. 159. 160. 161.
Demarcho Illuſtri. II. 244.

De-

Demetrio IV. 35. 49.
Hæretico I. 253. 254.
Domeſtico II. 312.
Monacho III. 143. 152.
Democrito Monacho II. 71. 72.
Demoſtheni Patripolitano II. 36.
Diacono II. 141.
Didymo Lectori III. 244. 295.
Diocletiano I. 257.
Diomedi Oeconomo II. 250.
Dionyſio IV. 55.
Monacho II. 93.
Dionyſiodoro I. 283.
Dioſcoriæ viduæ II. 266.
Diſcipulo ſuo IV. 1.
Domitiano Eparchico II. 233.
Domnino Presbyt. III. 144. 145. 146.
Juniori Primati III. 43.
Doſitheo I. 47. 48. 49.
Dracontio I. 314.
Vindici II. 327.
Monacho II. 94. III. 36.
Druſiano I. 289.
ἀρχοντι II. 252.
Druſilliano I. 245.
Eleutherio III. 16. 17.
Epiſcopo III. 284.
Comiti Orientis II. 288.
Monacho III. 50.
Μοναχῷ ἀπὸ ταμείων (Allat. ex numeris) II. 67. 68. 69.
Elix Illuſtri II. 273.
Elpidio Monacho II. 128.
χρυσοχόῳ III. 10.
Epicteto Archimandritæ III. 125.
Epigono Curſori I. 118-124.
Epinico, Laurentio, Fauſto Monachis III. 98-102.
Epiphanio Epiſcopo IV. 56.
Lectori II. 241.
Monacho IV. 53.
Evandrio I. 117.
Eubulioni I. 315.
Eudæmoni Scholaſtico vel Panegyrio Diacono III. 287.
Evethio tribuno I. 297-301.
Eugenio Diacono I. 83.
Monacho III. 147. 175. 176. 182.
περιχώτῃ ἡ μοναχῷ III. 41.
Eugrammio legum perito I. 216. 217. 218.
Eulampio I. 145. 146. 147. Sophiſtæ II. 145.
Eulyſio Monacho II. 124. 125. 126.
Eumathio Monacho II. 103.
Eunomio Presbytero III. 30. 79-82. 300.
Euphemio Archimandritæ III. 201-204.
Monacho II. 55. 104. 105. 137. 138. 139.
Euphraſio Epiſcopo I. 246. 247.
Eupithio Lectori II. 268.
Euporo Diacono III. 34.
Eupraxio Diacono III. 271.
Eupſychio Vicario. II. 162. 163.
Eurycli Patricio II. 221.
Presbytero I. 273. 274. III. 121. 122.
Euſebio Diacono I. 235.
Duci II. 261.
Monacho I. 136.
Euſignio IV. 36.
Euſignio Satrapæ (al. Presbytero) III. 6.

Euſtathio Archimandritæ II. 102.
Cubiculario I. 37.
Decano II. 277. forte Diacono ut I. 228.
Euſtochio Comiti Largitionum II. 304.
Euthalio Monacho III. 40.
Euthio Eparchico III. 103.
Euthymio Diacono II. 41.
Epiſcopo III. 238. IV. 57. 58.
Eutropio IV. 40.
Monacho II. 98. 99.
Eutychio Diacono. III. 148. 149.
Falconi Curatori II. 295.
Fauſtiano I. 43.
Fauſtiniano III. 14.
Fauſtino Cubiculario II. 238.
Monacho II. 85. 86. 97.
Fauſto, Laurentio & Epinico Monachis III. 98-102.
Fauſto Primati I. 255.
Februario Diacono I. 280.
Felici Presbytero I. 302. III. 117.
Felicisſimo Diacono II. 331. 332. 333.
Firmiliano I. 320. 321.
Firmino Presbytero II. 175.
Firmo ſcriniario I. 81.
Flaviano I. 80. 81. 108.
Florentio Diacono IV. 8. 9.
Florioni Monacho II. 61.
Fortunato I. 99.
Franco Cancellario II. 234.
Frontoni Archimandritæ II. 88.
Frumentio Eccleſiæ ecdico I. 71.
Frumentio Comiti II. 27.
Gainæ, duci exercitus I. 70. 79. 114. 115. 110. 205. 206. 286.
Gallo Monacho. II. 66.
Ganymedi Exceptori II. 269.
Gaudentio Diacono II. 159.
Silentiario III. 124. IV. 28.
Σιλεντιάριος III. 252.
Gelaſio Monacho III. 46. 47. 48. 49. vel Daburio Monacho III. 258.
Genethlio I. 132.
Ecdico II. 325. III. 326.
Geraſimo Irenarchæ II. 276.
Germano Cancellario II. 189.
Gerontio Exceptori I. 150.
Monacho III. 253.
Gigantio III. 96. 97. 248.
Diacono I. 186. 187.
Eccleſiæ Ecdico III. 6.
Glycadio Protectori I. 252.
Gregorio Diacono III. 94-95.
Ἡγουμένῳ II. 64.
Hegeſippo Monacho IV. 17.
Helenæ Illuſtri (ἰλλουστρίᾳ) II. 270.
Heliodoro I. 41.
Monacho II. 46.
Silentiario IV. 6.
Helioni Magiſtriano II. 205.
Heortaſio Diacono II. 186. 187. IV. 47.
Hephæſtioni Presbytero III. 19. 20.
Hephæſto Scholaſtico I. 6. 31
Heraclio Hypodiacono I. 67.
Heraclito Scholaſtico I. 275.
Herimo Comiti I. 319.
Hermolao Monacho vel Marino Presbytero III. 37.
Herodoto tribuno III. 112.
Heſychio proconſuli II. 290.

Hierio Presbytero III. 23.
Senatori I. 184.
Hieronymo Domestico II. 278.
Hilario Episcopo III. 120.
Monacho I. 331. 332.
Monacho exscholastico II. 56.
Presbytero I. 281.
Hippasio tribuno II. 28.
Hipponico scriniario I. 327. 328.
Hyacintho Referendario III. 83. 84.
Hydrosio IV. 10.
Hymetio Episcopo II. 176.
Hypaphloro Diacono I. 151.
Hypatio Ephoro II. 20.
Jasoni Episcopo III. 179. 180. 181.
Ignatio Proconsuli I. 212-215.
Innocentio Monacho III. 314.
Joanni Episcopo II. 187.
Illustri II. 330.
Monacho I. 173. 294. IV. 38.
Primati, Juniori II. 206.
Jonæ Monacho III. 265.
Jordani Diacono III. 127.
Juliæ Comiti (κομητίσσῃ) II. 213.
Julianæ Virgini I. 163. 164.
Juliano III. 269. IV. 32.
Lectori III. 169. 252.
Ecclesiæ ecdico. II. 240. 242.
Episcopo IV. 52.
Monacho III. 229-235.
Presbytero III. 64. 65.
Juliano vel Julio δεκεμπρίῳ III. 18. 19.
Julio Diacono III. 282.
Monacho III. 123. 312. & sociis II. 78.
φοιδερᾶτῳ I. 284.
Isaschari Samaritæ. III. 116.
Isidoro Lectori II. 21.
Excubitori II. 322.
Lampadio Monacho II. 100. 101.
Lamprotycho Archimandritæ III. 108.
Laurentio, Fausto, Epinico Monachis III. 98-102.
Lauso primiscrinio II. 153.
Leonidi Δεκεμπρίῳ, Comiti I. 278.
Monacho II. 47.
Rhetori II. 291.
Lesbio IV. 43.
Diacono III. 297. IV. 43.
Letorio Monacho IV. 18.
Leucadio Archidiacono I. 188. 189. 190.
Licinio Juniori I. 45.
πρωτεύοντι sive primati II. 296.
Limenio Monacho I. 177-182.
Linnio Monacho I. 292.
Liriano IV. 11.
Lucæ Diacono II. 253.
Luciano Sophistæ Christiano II. 224.
Lucio Tribuno II. 151.
Lycurgo illustri II. 147.
Lysiæ presbytero III. 109. 110.
Macedonio vel Cyrillo Diacono III. 194-196.
Macedonio vel Petro Monacho III. 197-198.
Macedonio ταξιώτῃ II. 237.
Marcellino Monacho I. 4. 5. 7.
Marciano I. 22. 23. 24.
Mariano Episcopo II. 227.
Monacho IV. 7. 41.

Hypodiacono I. 185.
Marino Diacono II. 259.
Monacho II. 106-113.
Presbytero III. 37. vel Hermolao Monacho II. 25.
Marino vel Mauriano II. 54. Monacho III. 58.
Marino vel Carino Eparchico II. 298.
Marioni aurifabro I. 42.
Martiniano Presbytero II. 187. 188.
Martino Cancellario II. 316. 317. 318.
Martino diviti ſeni φιλοπόνῳ III. 4.
Martyrio Vindici II. 282.
Maroni Comiti II. 152.
Mauriano I. 329.
Monacho II. 53.
Mauriano vel Marino Monacho III. 58-61.
Maximiano I. 154.
Maximo Presbytero II. 223.
Meletio Cancellario I. 59. 60. 61.
Meliphthongo Diacono III. 130. 131.
Meliſſo Candidato I. 207.
Melitoni Diacono II. 193.
Memnoni Grammato didaſcalo II. 236.
Menandro Aſcetæ II. 54.
Domeſtico II. 32.
Merymo. vide Berymo.
Methodio Cubiculario II. 289.
Modeſto III. 274.
Monachis III. 307--333.
Ad juniores Monachos διδασκάλῳ. III. 203.
Muſioni Monacho III. 10.
Naucratio I. 259-263.
Neądio & aliis Monachis II. 78.
Nemetrio Monacho II. 129-132.
Silentiario II. 12. 13.
Ecdico II. 210.
Neophyto Monacho III. 301. 303.
Neroni magiſtro & Conſulari II. 319.
Nicandro Exceptori II. 148.
Stylitæ II. 114. 115.
Nicareto Silentiario II. 184.
Scriniario I. 231.
Nicodemo II. 22.
Niconi Archimandritæ III. 119.
Nicotycho Diacono II. 142.
Scholaſtico III. 8.
Nilo III. 170.
Monacho III. 155. 255.
Presbytero III. 236. 256.
Scholaſtico III. 153.
Numenio Primati II. 198. 293.
Olybrio Presbytero II. 191.
Olympio Epiſcopo II. 190.
Quæſtori II. 305. 306. & aliis Monachis II. 190.
Scholaſtico I. 152-153.
Olympiodoro Eparcho IV. 61.
Oneſimo Monacho II. 84.
Primati II. 177.
Oreſti κλειδοποιῷ clavium opifici II. 217.
Oribaſio IV. 15.
Origeni III. 280.
Orioni Ecdico II. 164.
Palladio presbytero III. 259.
Monacho II. 133. 134.
Palatino primati II. 149.
Pamphilo Diacono II. 143. 144.
Panegyrio Diacono, vel Eudæmoni

ni Scholaſtico III. 286.
Monacho II. 52.
Panolbio IV. 12.
Pantonymo Satrapæ II. 19.
Papiſco ὁσιοφοβίλλου * II. 249.
Paregorio Scriniario II. 330.
Parnaſio Pheſco IV. 24.
Advocato III. 168.
Paſchaſio Diacono II. 308.
Paulino III. 133.
Domeſtico III. 272.
Paulo Lectori III. 200.
Archimandritæ III. 66. 67. 68. IV. 31.
Epiſcopo III. 217. 218.
Monacho III. 165. 166. 267. IV. 45. 60.
Scholaſtico II. 239.
Paulo Decembrio I. 265.
Pelagio I 256.
Presbytero III. 250.
Pergamino Decembrio II. 268. 269.
Pergamo Lectori III. 272.
Peſagio Comiti II. 209.
Petronio III. 115. vel Petronino. 116.
Petro Lectori III. 78.
Monacho III. 164. vel Macedonio Monacho III. 197. 198.
Pharetrio Mechanico II. 262.
Phariſmanio ſ. Phariſmanino Decembrio III. 71.
Philagrio Lectori I. 175. 176.
Epiſcopo III. 126.
Presbytero I. 84. 85.
Primati III. 89.
Philemoni Epiſcopo III. 252.
Philippo III. 183. 296.
Scholaſtico I. 44.
Philochriſto Epiſcopo III. 278.
Philoni II. 230.
Epiſcopo II. 160.
Illuſtri I. 138.
Presbytero III. 312.
Philoromo Comiti I. 287.
Philoxeno Archimandritæ II. 247.
Cenſus Cuſtodi II. 146.
Philumenio III. 25.
ἐγκλείστῳ II. 96.
Monacho III. 267.
Phocæ Lectori III. 202.
Photinæ & Dor - - - II. 31.
Pierio Comiti juniori II. 167. 368.
Senatori I. 316.
Pindaro Presbytero II. 215.
Pionio III. 299. illuſtri III. 31. 32.
Piſimio Monacho II. 74.
Platoni Archimandritæ II. 57.
Plutarcho ἀξιολόγῳ III. 9.
Coriario II. 212.
Plutino Conſulari I. 51. 52. 53.
Pollioni Ἀφυφιστῇ II. 199.
Polychronio Diacono III. 11.
Presbytero III. 142.
Pompejo Diacono I. 72. 73. 74.
Primo Hypodiacono IV. 19.
Priſcilliano Diacono I. 293.
Priſco III. 288. 289. 290.
Remp. gerenti II. 298.
Probatio Monacho III. 219-222.
Proclo Monacho III. 189.
Πολίτευμάτῳ I. Remp. gerenti I. 290.
Presbytero II. 26.

Pro-

* Ὁσιοφόβου, Milus. Conder. 2. Pan. Apoſtol. p. 96.

Ptolemæo I. 272.
Συγκλητικῷ sive senatori I. 1. 2. 3. 8-21.
Quirino Monacho II. 140.
Episcopo I. 203. 204.
Rhegino Archimandritæ II. 119.
Candidato II. 392.
Scriniario II. 150.
Rhodomino Presbytero III. 213. 214
Rufino III. 263.
Hesychastæ IV. 54.
Scholastico I. 67.
Romano Episcopo II. 155.
Monacho III. 298.
Sabino IV. 27.
Magistriano I. 243. 244.
Presbytero III. 7.
Saburio Comiti I. 258.
Scriniario II. 232.
Secundiano I. 200.
Secundo Castricio II. 281.
Seleucio Diacono I. 223. 224.
Serapioni Presbytero I. 134-136.
Severo exprætecto (ἀπὸ ἐπαρχων) III. 199.
Primati I. 303. 304.
Silvano Episcopo I. 98-102.
Presbytero II. 247.
Κουιεβιάτῃ I. 307.
Simoni Cursori II. 208.
Simplicio Exceptori II. 197.
Sisinnio Spathario I. 277.
Socrati Comiti II. 200.
Presbytero I. 322.
Socratio Exceptori II. 34.
Sophiano Scholario I. 236-238.
Sophronio I. 46. III. 260.
Monacho I. 34. 35.
Sophronio tribuno I. 167-172. II. 274.
Sosandro πριμικηρίῳ I. 239. 240.
Sosicli Scholastico III. 139. 140.
Sosipatro tribuno II. 157.
Sostheni Commentariensi I. 309.
Sotericho Diacono II. 225.
Soterioni I. 96. 97.
Sozomeno I. 147. 148.
Stephanidi Comitissæ II. 218.
Strationi illustri I. 229.
Symmacho Comiti III. 44-45.
Duci militum II. 165.
Leguminum venditori (ἐπριοπώλῃ) II. 263.
Syriano IV. 50.
Monacho II. 63.
Tapisco Diacono III. 75. 76. 77.
Tauriano ex præfecto II. 178.
Telemacho primati III. 225-227.
Telesphoro ἐγκαίνῃ II. 191.
Primati I. 174.
Terentio Diacono lapso sed poenitenti III. 228.
Teucro Diacono I. 250. 251.
Candidato II. 184.
Thalassio argentario I. 308.
Thalliano Illustri I. 279.
Thavmasio s. Thavmaro Monacho III. 333.
Theocli IV. 51.
Presbytero III. 161. 162. 163.
Scholastico II. 229.
Theocliano I. 248.
Theoctisto Referendario III. 1. 2. 3.
Theodoreto Monacho III. 90.

Theodoriano I. 50.
Theodoro I. 165. 166.
Monacho II. 65. 76. III. 157. 158. 159. 160. IV. 25.
Presbytero II. 272.
Tribuno II. 286.
Theodosiæ Moniali II. 116.
Theodosio I. 133.
Lectori II. 272.
Diacono III. 42.
Monacho II. 66. 67.
Theodotioni I. 63-66.
Theodoto Diacono III. 26-29.
Presbytero II. 307.
Theodoto vel Athenogeni Comiti I. 326.
Theodoto Presbytero III. 138.
Theonæ Remp. gerenti I. 311. 312.
Theoni Monacho III. 72. 73. 74.
Theopempto Protectori I. 233.
Theophani Scholastico III. 188.
Theoph. Actuario (ἀκτουάριος) II. 207.
Cancellario I. 226.
Monacho II. 117.
Theophroni Diacono III. 277.
Thepompo Senatori I. 330.
Theoro vel Theodosio Mon. II. 69.
Theosebio II. 15.
Therino primati II. 174.
Monacho I. 222.
Thessalio Diacono I. 155. 313.
Collaboratori II. 301-303.
Thomæ (λογογράφῳ) scriptori III. 184. 185.
Thyrso Monacho II. 29. 30.
Primicerio II. 238.
Thyrso Scriniario I. 208. 209. 210.
Timoni Episcopo II. 23. 4.
Timotheo Monacho IV. 59.
Hypodiacono I. 26-31.
Tito Diacono III. 186.
Trajano III. 258.
Adjutori II. 287.
Diacono III. 141.
Tryphoni Architecto I. 197. 198.
Tymboni vel Tryphoni Diacono III. 106.
Tyrboni Presbytero III. 15.
Valenti f. Valentiniano σκρίβωνι (scribæ) II. 204.
Valerio vel Hephæstioni Presbytero II. 313.
Valerio vel Heortasio Diac. II. 187.
Valerio Cubiculario. II. 180--183.
Venusto Monacho I. 295.
Primati III. 178.
Viviano illustri III. 91. 92.
Vincentio asceta II. 51.
Victori Archimandritæ II. 70.
Vitalio Hypodiacono IV. 29. 30.
Protectori II. 324.
Ulpiano Scholastico II. 219.
Ursacio f. Arsacio Ecdico III. 232.
Xanthippo Diacono II. 154.
Xenagoræ Diacono I. 38. 39. 40.
Xenodoro Decano (an Diacono) II. 293.
Xenoni I. 36.
Xenophonti Diacono II. 172. 173.
Presbytero III. 156.
Scholastico II. 279.
Zenobio Legato II. 246.
Zenoni Diacono II. 194. 195.
Decembrio II. 299.

Zephyriano l. 230.
Zoilo chartulario II. 275.
Zoſæ Aſcetæ II. 75.
Zoſario tribuno I. 55-58.
Zoſimiano Pro-Conſuli II. 251.
Zoſimiano Monacho I. 107.
Zoſimo IV. 46.
Caligario II. 203.
Oeconomo I. 32-33.

INDEX EORUM

ad quos ſcripſit

ISIDORUS PELUSIOTA

Qui eodem quo NILUS tempore in Ægypto vixit.

Depromtus ex editione Epiſtolarum Iſidori Pariſ. 1638. fol.

A.

ABrahamio, lib. 1. 80.
Abrahamo Epiſcopo, lib. 5. 38.
Adamantio, lib. 1. 141. & l. 4. 57. 211.
Adamantio lib. 5. 258.
Adamantino lib. 4. 75.
Ædeſio remp. gerenti, l. 5. 14.
Æmiliano Diacono, lib. 2 83.
Æmiliano Presbytero, lib. 4. 172.
Aëtio, lib. 3 159.
Aëtio Comiti, lib. 3. 141. 328.
Æſculapio Sophiſtæ, l 4. 28. 31.
Ægyptio Presbytero, l. 5. 187.
Æliano, Epiſcopo, l. 5. 30. Scholaſtico, 108.
Æmiliano, l. 5. 410. 411.
Agatho, l. 1. 270.
Agathoni Presbytero, l 3. 296.
Agatho Presbytero, l. 3. 18. 27. 84. 160.
Agathodæmoni, l. 1. 435.
Agathodæmoni Grammatico, l 5. 55. 334. 439. 414. 454.
Agathodæmoni Grammatico, l. 3. 303.
Agelidi Nouatiano l. 1. 338. 339.
Alexandro l. 2. 194. 195. 196.
Alexandro Poëtæ l. 2. 89.

Ale-

Alexandro Poetæ l. 5. 331. Presbytero, 523.
Alphio l. 3. 153. & l. 4. 202.
Alphio Episcopo l. 3. 150. 152. & l. 4. 230.
Alphio Presbytero l. 1. 29. 152. 253. 254. 255. 256.
Alphio Subdiacono l. 2. 56.
Alympio Scholastico l. 4. 221.
Alypio l. 2. 97. l. 3. 112. 188. 302. 398. & l. 4. 90. 118. 136. 138.
Alypio Episcopo l. 2. 223. & l. 3. 234.
Alphio l. 5. 498. Episcopo 171. l. 3. 296. Presbytero 521. 522.
Alphino Subdiacono (fort. Alphio) l. 5. 8.
Monacho 386.
Alypio l. 5 234. 463. 506. Scholastico, 253. 553. Remp. gerenti 42. Episcopo 347.
Amazonio l. 1. 234.
Ammonio l. 4 48.
Ammoni l. 1. 351. 352. & l. 3. 82.
Ammonio l. 1. 12. & l. 2. 102. 189. 245. & l. 3. 3. 116. & l. 4. 61.
Ammonio Scholastico l. 1. 21. & l. 2. 166.
Ammonio Tribuno l. 3. 308.
Ammonio Scholastico l. 5. 9. 193. Lectori 533.
Ampelio Comiti l. 5. 455.
Ampelio Presbytero l. 1. 81.
Anatolio l. 1. 328 329. & l. 2. 10. 28. 29.
Anatolio Diacono l. 4. 134. 137.
Anatolio l. 5. 115. Diacono l. 5. 43.
Andromacho Comiti l. 5. 173. 342.
Antiocho l. v. 1.
Anastasio l. 1 233.
Antiocho l. 1 447. 448. 449. 450. & l. 2. 131. 267. & l. 3. 104. 231.
Antiocho Spadoni l. 1. 36.
Antiocho Scholastico l. 5. 7.
Antonio Scholastico l. 3. 351. 352.
Anysio l. 2. 271.
Aphrasio Presbytero l. 2. 161.
Aphrodisio Monacho l. 2 61.
Aphrodisio Presbytero l. 2. 99. 138. & l. 3. 8. 332. 271. 274.
Aphthonio l. 3. 276.
Aphthonio Episcopo l. 3. 18.
Aphthonio l. 5. 218. 428.
Apollonio l. 2. 54. 214.
Apollonio Diacono l 2 243.
Apollonio Episcopo l. 2. 31. 96. 198. 260 270. & l 3 58. 137. 138. 265. 273. 363. & l. 4. 189.
Apollonio l. 5. 556 Agricolæ 98. Episcopo 169. 370. 395.
Aquilæ lib. 1. 340.
Aquilæ l. 5. 195.
Arabiano Episcopo l. 1. 82. & l. 2. 39. & l. 3. 206.
Arabiano Episcopo l. 5. 309.
Archiæ lib. 1. 499. 500.
Archibio Presbytero l. 2. 234. & l. 4. 366.
Archontio l. 2. 272. 489. & l. 3. 76. 399.
Archontio Monacho l. 3. 42.
Archontio Presbytero l. 1. 30. 159. 161. 166 374.

Archontio Rempublicam gerenti l. 3. 282. 301.
Artemio l. 1. 88.
Artenuphio Lectori l. 3. 171. 172. 17 .& l. 4. 78. 80.
Archontio Presbytero l. 5. 27.
Artemidoro Presbytero l. 4. 161.
Artemidoro l. 5. 82.
Asclepio l. 1. 188.
Asclepio Episcopo l. 2. 88. & l. 3. 207. 319. 320. 321.
Asclepio Sophistæ l. 3. 23.
Asclepio Sophistæ (seu Æsculapio) l. 5. 76. 344 458. 465. 546. 547. 545.
Athanasio l. 1. 144. 408. & lib. 2. 7. 30. 69. & l. 4. 82. 190.
Athanasio Cœnobiarchæ l. 1. 117.
Athanasio Presbytero l. 1. 476. & l. 2. 45. 81. 128. 162. 182. & l. 3. 19. 62. 169. 258. l. 4. 25. 191.
Athanasio Diacono l. 5. 95. 388. 396. Presbytero l. 5. 138. 475. 330. 536. 541.
Ausonio l. 1. 165.
Ausonio Correctori l. 1. 116. 395. & l. 2. 25. 120. & l. 3. 9. 220. 263. 264. 315. 359. 369.
Ausonio l. 5. 204. 354. Correctori 212. 228. 418. 419. 420. 428.

B.

Basilio lib. 4 142.
Benjamin Hebræo l. 1. 401.
Boëtho Monacho l. 5. 282.

C.

Caio lib. 2. 22.
Callimacho Comiti l. 1. 316.
Capitolino l. 1. 388.
Calliopio l. 1. 191.
Candido l. 1. 399.
Candidiano l. 1. 489.
Carpo Presbytero l. 2. 114.
Casio Presbytero l. 3. 126. 111.
Casio Scholastico l. 2. 146. 149.
Casiano Diacono l. 4. 121.
Casio Magistratum gerenti l. 3. 157. 158.
Casio Scholastico l. 5. 86. Presbytero 116.
Cassio Remp. gerenti l. 5. 486. 381.
Cassio Presbytero l. 3. 400.
Casiano l. 4. 71.
Cassiano Diacono l. 3. 402. 403.
Cassiano Monacho l. 1. 309.
Cassiano l. 5. 203.
Catiliano l. 1. 470.
Cæsario Comiti lib. 1. 66.
Chæremoni l. 1. 170. 276. 304. & l. 2. 10. & l. 3. 39. 295.
Chæremoni Diacono l. 3. 39. 209 290
Chæremoni l. 5. 150. 151. 373. 443. 539.
Chrysantho l. 1. 280.
Chrysæ clarissimo l. 2. 78.
Chrystodoro l. 1. 210. 211.
Cratino l. 3. 266.
Cratoni monacho l. 1. 74. 110.
Cononi Præsidi l. 1. 148.
Celso l. 1. 346. 431.
Cercyrio l. 1. 251.
Clearcho l. 1. 279.
Cleobulo Comiti l. 1. 380.
Constantino l. 1. 496.
Crispo l. 1. 24. 434.

Cy-

Cynegio l. 1. 336. 471.
Cyrecio l. 1. 411. 420. 421. 429.
Cyrenio l. 1. 240. 267. 495.
Cyrenio Duci l. 1. 174. 175.
Cyrillo l. 1. 25. 393. 497.
Cyrillo Alexandrino l. 1. 310. 313. 314. 370.
Cyrillo Epiſcopo l. 2. 127. & l. 3. 306.
Cyrillo Epiſcopo l. 5. 79. 268.
Cyro l. 1. 57. 163. 197. 198. 369. 375. 376. 428.
Cyro Scholaſtico l. 5. 17. Monacho 256. 312.
Presbytero 412.
Cyro Lectori l. 1. 100.
Cyro Monacho l. 1. 325. & lib. 3. 272.
Cytherio Sabelliano l. 2. 138.

D.

DAnieli Presbytero l. 3. 298. 311. 331. & l. 4. 44. 93.
Danieli Presbytero, l. 5. 22. 225. 345. 542.
Didymo lib. 1. 199. 121. 204. 205. 281. 330. 331.
Didymo Presbytero l. 2. 381. 182. & l. 4. 17.
Didymo Scholaſtico l. 4. 152.
Didymo Scholaſtico l. 5. 206. 207. Presbytero 28. 167. 433. 534.
Diogem Diacono l. 3. 407.
Diogeni Magiſtriano l. 3. 389.
Diogeni Presbytero l. 3. 383. 413.
Diogeni Diacono l. 5. 75. 259. 464.
Dionyſio l. 2. 204. 216.
Dionyſio juveni lib. 1. 463.
Dionyſio Scholaſtico l. 4. 53.
Dionyſio Correctori l. 3. 9.
Dionyſio Presbytero l. 2. 232. & lib. 4. 45.
Dionyſio l. 5. 35. 141.
Digyptio (Ægyptio) Presbytero l. 4. 124.
Dioſcoro l. 1. 77. & l. 3. 244.
Dioſcoro l. 5. 274.
Diophanti Prætori l. 1. 31.
Domeſtio Medico l. 1. 391.
Domitio Comiti l. 5. 57. 528. Ejus liberis 163. 164.
Domitio Comiti l. 4. 30.
Domitio Diacono l. 4. 198.
Domitio l. 1. 214.
Donato l. 1. 208.
Dorotheo l. 2. 115. & l. 4. 19.
Dorotheo Comiti l. 1. 122. 123. 124.
Dorotheo Clariſſimo l. 3. 175. 252. 373. 381. 382. 394. & l. 4. 32.
Dorotheo remp. gerenti l. 2. 298.
Dorotheo Lectori l. 4. 46.
Dorothei filiis l. 3. 56.
Dorotheo Presbytero l. 1. 319.
Dorotheo Scholaſtico l. 4. 178.
Dorotheo Monacho l. 1. 2.
Dorotheo l. 5. 356. 357. Diacono medico, 191. Presbytero 252. Viro clariſſimo, 43. 250. 251. 273. 302. 379. 401. 568.
Doſitheo l. 1. 32.
Doſitheo Archimandritæ l. 1. 393.
Dracontio Presbytero l. 1. 248.

E.

Edicio lib. 1. 394.
Elaphio Episcopo l. 5. 201.
Elisæo Monacho l. 3, 15. 16. 386.
Epagatho Presbytero l. 1. 48.
Epicteto l. 1. 249. & l. 4. 156.
Epimacho l. 2, 150.
Epimacho Lectori l. 2. 70. & l. 4. 6. 151. 62. 103. 106.
Epimacho Scholastico l. 3. 378.
Epiphanio l. 4. 115.
Epimacho l. 5. 490.
Epiphanio l. 5. 177. Diacono 58. 111. 112. 362. 363.
Epiphanio l. 4. 115.
Epiphanio Diacono l. 2. 66.
Ermisandro l. 5. 312.
Esaiæ l. 5. 189. 190. 195. 254. 368. 409. 429. 513. 514. 549.
Esaiæ l. 1. 482. & l. 2. 197. 217. & l. 3. 196. 348. 357. 358. & l. 4. 8.
Esaiæ militi, lib. 1. 78. 167. & 2. 190. 191. 203. 292. & l. 3. 32. 52. 155. 307. & l. 4. 187.
Evagrio Diacono l. 1. 251.
Evangelo l. 1. 16.
Eubulo l. 1. 261.
Eudæmoni l. 3. 115. 243. 256.
Eudæmoni Diacono l. 2. 40. & l. 4. 225.
Eudæmoni Presbytero l. 4. 99.
Eudæmoni Lectori l. 2. 165.
Eudæmoni Scholastico l. 2. 86.
Eudæmonio Diacono l. 3. 9.
Eulampio l. 1. 64. 65. 297.
Eulogio l. 1. 257. 589. 312. 202. & l. 3. 184. 236. & l. 4. 83. 163. 176.
Eulogio Lectori l. 2. 77.
Eulogio Presbytero l. 2. 85.
Euoptio Episcopo l. 2. 215.
Eusebio Episcopo l. 1. 26. 28. 30. 37. 112. 113. 119. 151. 177. 285. 215. 250. 341. 425. 492. & l. 4. 73.
Eusebio Presbytero l. 1. 10.
Eustathio l. 11. 156. 223. 332. 348. 561. & l. 2. 124. 153. 157. 158. & 171. 172. 252. 253. 295. & l. 3.
Eustathio Diacono l. 2. 100. & l. 3. 369.
Eustathio Presbytero l. 2. 216. 43. 170. 296. 297. & l. 3. 224.
Eustephio l. 4. 128.
Eutocio Diacono l. 2. 19. 38.
Eutonio l. 1. 206. 234. 309. & l. 3. 34.
Eutonio Diacono l. 1. 95. 105. 286. 335. 477. 491. & l. 2. 131. 167. 112. 132. 144. 147. 148. 245. 257. 258. 292. 294. & l. 3. 45. 60. 83. 107. 108. 109. 121. 147. 148. 149. 168. 174. 181. 203. 247. 266. 280. 281. & l. 4. 24. 37. 50. 77. 116. 159.

F.

Fllorentino lib. 1. 227. 486.
Fideli Diacono l. 4. 109.

G.

Germano lib. 3. 291.
Germano Comiti l. 3. 377.
Gelesio Duci l. 1. 99.
Gerontio l. 1. 294.
Gigantio l. 1. 257.

Gor-

Gorgonio l. 1. 59. 60.
Gotthio l. 2. 10.
Gotto l. 2. 274.
Gregorio Epiſcopo l. 1. 125.

H.

HArpocræ Scholaſtico lib. 2. 228
Harpocræ Sophiſtæ l. 337. 364. 345. 393. & l. 4. 55. 91. 140.
Harpocræ Sophiſtæ, ſeu Rhetori l. 5. 48. 52. 80. 102. 110. 124. 125. 162. 185. 198. 199. 217. 223. 348. 349. 351. 380. 415. 423. 424.
Heliæ l. 1. 430. & l. 3. 286. & lib. 4. 167.
Heliæ Diacono l. 4. 94. 122. 141. 149. 173.
Heliæ Diacono l. 5. 139. 146. 178. 265. 269. 291. 292. 552. Presbytero. 467.
Heliæ Monacho l. 1. 91. 115.
Heliæ remp. gerenti l. 2. 248.
Helioni Monacho l. 1. 71. 72.
Heraclio Epiſcopo l. 2. 32. & lib. 3. 72. 292.
Heraclio Diacono l. 1. 263.
Heraclidi Epiſcopo l. 1. 19. 182. 189. & l. 2. 74. 220. 241. 242. & l. 3. 10.
Heraclidi Presbytero l. 1. 153 & lib. 2. 364.
Hermio Comiti l. 3. 237.
Hermiæ l. 4. 101.
Herminæ Gtammatico l. 3. 350.
Hermino clariſſimo l. 3. 373.
Hermino Comiti l. 1. 18. 23. 126. 136. 229. 230. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 287. 288. 317. 374. & l. 2. 137. 219. 235. 236. 237. 238 & l. 3. 195. 253. 235. 370. 375. & l. 4. 29. 66.
Hermociano Diacono l. 1. 237.
Hermogeni Epiſcopo l. 1. 419. & l. 2. 21. 51. 111 139 178. 199. 200. 208. 209. 210. 218. 262. 276. 277. & l. 3. 20. 21. 29. 99. 103. 130. 152. 362. 367.
Heroni l. 3. 332 & l. 4. 119. 223.
Heroni Monacho l. 3. 257.
Heroni rempublicam gerenti l. 3. 336.
Heroni Diacono l. 1. 200.
Heroni Scholaſtico l. 1 422. & l. 3. 6. 215. & lib. 4. 26. 35. 72. 85. 171. 208.
Heroni Presbytero l. 4. 76.
Heſychio Clariſſimo l. 2. 156.
Heraclidi Presbytero l. 5. 290. Epiſcopo 270.
Heraclio l. 5. 450.
Hermino Comiti l. 5. 106. 107. 249. 270. 276. 277. 299. 300. 341. 356. 357. 371. 400. 472.
Hermogeni Epiſcopo l. 5. 2. 30.
Heroni l. 5. 352. 353. 407. 433. Scholaſtico. 73.
Presbytero. 67. 104. 319 460. 538.
Epiſcopo, 527. remp. gerenti. 469.
Hieraci Diacono l. 5. 60. 64. 85. 99. 100. 135. 136. 158. 175. 176. 184. 235. 237. 356. 357. 371. 404. 416. Viro Clariſſimo 313. Presby-

bytero 321. 322. 323. 500.
Hieracioni (forte Hieraci) l. 5. 15.
Hieraci l. 1. 469.
Hieraci Clarisſimo l. 1. 20. 55. 162. & l. 2. 275. & l 3. 344. 361. 73. 392. & l. 4. 43. 134.
Hieraci Presbytero l. 2. 53. & l. 3. 35. 198. 223. 278. 316. 388. & l. 4. 14. 43. 165 181.
Hieraci Diacono l. 4. 104.
Hieraci Medico l. 2. 168.
Hieroni l. 1. 481.
Hierio l. 2. 14.
Hymetio l. 1. 97.
Hypatio l. 4. 130.
Hypatio l. 5. 396. 529. remp. gerenti 120.

I.

IAcobo Lectori l. 5. 226. 230. 236. 359.
Jeſio remp. adminiſtranti l. 5. 416.
Incerto lib. 3. 202. 376.
Joanni Diacono lib. 5. 62.
Joanni Scholaſtico l. 5. 148.
Joanni Eremitæ l. 1. 75. 76.
Joanni Diacono lib. 2. 50. & l. 4. 58. 164. 168.
Joanni Militi l. 1. 326. 327.
Joanni Monacho l. 1. 130.
Joanni Scholaſtico l. 2. 82. 163.
Joſepho l. 1. 372.
Joſepho Presbytero l. 2. 9.
Joſepho Presbytero l. 5. 297.
Ironi Scholaſtico l. 1. 142.
Iſchirioni l. 5. 261. 291. 480. Scholaſtico 13.
Diacono 155. Presbytero 397
Iſchirioni l. 2. 58. & l. 3. 117.
Iſchirioni Presbytero l. 2. 33. l. 3. 334. 335. & lib. 4. 63. 216.
Iſidoro lib. 1. 278. 485. & l. 4. 126.
Iſidoro Diacono l. 1. 337. 403. 426. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 467 & lib. 2. 169. 176. 186. 188. 239. 254. 272. & lib. 1. 22. 77. 78. 89. 95. 106. 110. 118. 120. 125. 128. 129. 152. 176. 204. 249. 250. 251. 318. & l. 4. 5. 100. 146. 148. 153. 182. 204.
Iſidoro Epiſcopo l. 1. 89. 90. & lib. 2. 224. 225. 226. 263. l. 4. 1. 7. 10. 17. 120. 169. 220.
Iſidoro Præfecto. l. 1. 299.
Iſidoro Presbytero lib. 1. 120. 221. 222. & lib. 2. 18. 94. 95. & l. 4. 26. 123.
Iſidoro Scholaſtico l. 2. 289. & l. 3. 57.
Iſidoro l. 5. 477. Diacono 32. 33. 39. 197. 294. Presbytero. 7. 394. Epiſcopo 156. 172. 179. 288. 289. 308. 318. 335. 459. 474. 557.
Juniæ l. 2. 8.
Junioribus Monachis, l. 1. 474.

K.

KAlliopio Presbytero lib. 1. 73.

L.

LAmpetio l. 1. 192. 193. 350. & l. 3. 114.
Lampetio Epiſcopo l. 2. 71. 79. 122. 192. 206. 221. 222. 264. & l. 3. 46. 47. 48. 53. 131. 132. 182. 193. 200.

200. 214. 240. 241. 346. 367. 409.
Lampetio Diacono l. 3. 313. 390. 391. & l. 4. 3.
Lampetio Monacho l. 1. 13. 52.
Lampetio l. 5. 486. Diacono 41. 74. 255. 518. Epiſcopo 165. 171. 192. 482.
Lamprepio Diacono lib. 5. 365. forte Lampetio, vel contra.
Lxandro l. 1. 271. 272. 303.
Leonidi l. 1. 362. 365. 366.
Leontio l. 1. 104. & l. 3. 360.
Leontio Epiſcopo l. 1. 83. 84. 159. 262. 297. 315. 451. 451. & l. 2. 98. & l. 3. 87. 88. & l. 3. 387. & l. 4. 110. 113.
Leontio Diacono lib. 1. 409. & l. 4. 141.
Leontio Magiſtriano lib. 3. 229.
Leontio Epiſcopo l. 5. 2. 21. 37. 171. 180. 414. 435.
Lucæ clariſſ. l. 5. 281. 421.
Lucæ Archimandritæ l. 1. 3. 8.
Lucæ Cœnobiarchæ l. 1. 298.
Lucæ Monacho l. 1. 260.
Luciano l. 4. 84.
Lucio Archidiacono Peluſii l. 1. 69. & l. 4. 188.
Lycæna l. 1. 176.
Lyſimacho l. 1. 355. 385.

M.

MAcario Epiſcopo lib. 1. 202. & lib. 2. 55.
Macario Epiſcopo l. 5. 412.
Macario Presbytero l. 3. 329.
Macrobio l. 5 144.
Marciano Presbytero l. 5. 61. 90. 91. 330. 340.
Marciano l. 4 147.
Marathonio Monacho l. 1. 190.
Marco l. 2. 109 & l. 4. 42.
Marco Monacho l. 1. 173.
Maroni l. 1. 38. 69. 70. 118. 145. 223. 272. 428. & l 2. 10. 16. 20. 22. 28. 29. 61. 123. 124. 153. 157. 158. 171. 172. 230. 252. 253. 265. 295. & l. 3. 2. 39. 61. 167. 221. 222. 275. 295. 333. 366. 484. 406. 412. & l. 4. 184.
Maroni Epiſcopo l. 4 174.
Marcioni Presbytero, ſi forte idem, l. 5. 378.
Maroni Presbytero l. 1. 269. & l. 2. 140. & l. 3. 100. 101. 105. 116.
Maroni l. 5. 29. 34. 53. 77. 84. 115. 113. 122. 311. 326. 327. 373. 384. 385. 402. 413. 473. 476. 488. 489. 512. 524. 539. 545. 567.
Martiano l. 1. 116. & l. 4. 184.
Martiano l. 1. 347. 381. 382. 460. & l. 2. 124. 153. 157. 158. 171. 172. 233. 252 253. 225. 295. 275. 333. 366. 412.
Martiniano Presbytero l. 1. 175. & l. 3. 185. 322. 410.
Martiniano Presbytero l. 4. 96. 97.
Martyrio l. 5. 399. 443.

Martyrio l. 1. 164. 207.
Martyrio Episcopo l. 1. 45.
Martyrio Lectori l. 3. 24.
Martyrio Presbytero l. 3. 162. 163. 309. 355. 356.
Maximo Philosopho Gentili 96.
Menæ Diacono l. 4. 72.
Menæ Scholastico l. 1. 46.
Menæ Diacono l. 5. 134. 443.
Monialibus crebro in Urbem commeantibus l. 1. 367.
Moysi Episcopo l. 1. 44.
Moysi Diacono l 5. 447.

N.

Nemesio l. 5. 36.
Nemesio l. 2 134. & l. 4. 39.
Nemesio Prætori l. 1 47.
Nemesiano Magistriano l. 4. 81.
Nemessiano Scholastico 339.
Nilammoni Scholastico libr. 5. 561.
Nilammoni Scholastico l. 1. 3.
Nilammoni l. 4. 150.
Nilammoni Diacono l. 3. 364.
Nilammoni Monacho l. 4. 98.
Nilammoni Presbytero l. 3. 293.
Nilammoni Scholastico l. 3. 242. 194.
Nilammoni Diacono Medico l. 3. 71.
Nilammoni & Nilammoni l. 3. 288.
Nilo Scholastico l. 5. 130. 141. 145. 157. 240. 241. 272. 287. 391. 438. 487. 492. 516.
Nilo l. 1. 5. 56. 137. 219. & l. 2. 119. & l. 2. 160. & l. 3. 69. 139. & l. 4. 151. 158. 167. 179. 193.
Nili filiis l. 1. 171.
Nilo Diacono l. 3. 65. 66. & l. 4. 127.
Nilo Grammatico l. 3. 205.
Nilo Monacho l. 1. 80. 427. 278.
Niloni l. 4. 108.

O.

Olympiodoro lib. 2. 256. & lib. 4. 27. 186.
Olympio l. 5. 387. 477. Presbytero 105.
Olympio Comiti l. 1. 377. 378.
Olympio Diacono l. 2. 24.
Olympio Presbytero, Scholastico lib. 4. 205.
Olympiodoro l. 5. 202.
Ophelio Grammatico, seu Scholastico l. 5. 66. 121. 133. 200. 337. 430. 439. 517. 544. 558.
Ophelio Grammatico l. 1. 11. 86. & l. 2. 42. 55. 319. 255. 273. & l. 3. 31. 70. 92. 93. 94. & l. 4. 105. 112 162 200.
Ophelio Scholastico l. 2. 154. 201.
Oribasio Medico l. 1. 437.

Orioni l. 1. 264. 293. 374. & l. 3. 136. & l. 4. 41.
Orioni Diacono l. 2. 16.
Orioni Monacho l. 1. 181. 194. 195. 468. & l. 2. 159. 268. & l. 3. 45. 338. & l. 4. 137. 155.
Orioni l. 5. 193. Monacho 195.

P.

PÆonio lib. 277.
Pachonio Monacho l. 1. 129.
Palladio l. 1. 190. 431. 446. & l. 2. 57. 60. 180. & l. 3. 4. 9. 61. 73. 79.
Palladio Diacono l. 1. 400. 407. 414. 456. 457. 473. & l. 2. 27. 145. 187. 249. & l. 3. 213. 216. 239. 312. 405. & l. 4. 229.
Palladio Subdiacono l. 1. 373. & lib. 3. 144.
Palladio Episcopo l. 1. 321. & l. 2. 284. & l. 3. 140.
Palladio Lectori l. 4. 228.
Palladio l. 5. 6. 34. 117. Lectori 525. Sub-Diacono 7. Diacono 31. 93. 132. 194. 225. 333. 369. 405. 427. 446. 503. 526. 550.
Pamprepio Diacono lib. 2. 17. 76. & lib. 3. 238.
Pampretio Diacono lib. 2. 130. & lib. 3. 226.
Panellio l. 4. 87.
Pansophio l. 1. 371.
Pansophio Archidiacono l. 1. 157.
Pansophio Diacono l. 1. 49.
Paulo l. 5. 46. 137. 214. 248. 303. 325. 374. 375. 377. 390. 452. 453. 516. Monacho, 174. 490. Hypodiacono, 44. Diacono, 83. 88.
Anachoretæ, Presbytero 131.
Paulo l. 1. 27. 268. & l. 2. 100. 106. 116. 129. 142. 143. 207. & l. 3. 33. 43. 55. 74. 96. 119. 122. 124. 135. 183. 191. 192. 212. 254. 357. 268. 34. & l. 4. 34. 47. 86. 132. 226.
Paulo Cœnobiarchæ l. 1. 49.
Paulo Diacono l. 1. 475.
Paulo Sub-Diacono l. 3. 165. & l. 4. 54.
Paulo Presbytero l. 2. 62. 73. & l. 3. 51. 277. 354. & l. 4. 95.
Paulo Monacho l. 3. 232. 233.
Paulo Tribuno l. 3. 347.
Patrino Monacho l. 1. 14 58.
Pelagio Monacho l. 1. 314.
Pelagio Diacono l. 2. 83.
Pelusiotis l. 1. 176.
Pelusii Cœnobitis l. 1. 154.
Pelusienſi Monasterio l. 1. 156.
Pelusiotis Monachis l. 1. 220.
Pelusii Magistratibus l. 1. 275.
Petro l. 1. 15. 278. 285. 290. & l. 2. 36. 213. 251. & l. 3. 123. 170. 246. 279. 394. 500. 411. & l. 4. 38. 41. 92. 217.
Petro Correctori l. 3. 145.
Petro Lectori l. 3. 177. 305.

Petro Monacho l. 3. 199. 208. & l. 4. 36.
Petro Scholastico l. 3. 133. 310. 314. 395. & l. 4. 56. 185.
Petro Zenobiarchæ l. 1. 258. 28.
Petro l. 5. 16. 20. 101. 127. 159. 278. 280. 304. 305. 500. 516. 560. 566. Scholastico, 209. 239. 554. Lectori, 555. Monacho, 271. 364. Correctori, 383. Remp. gerenti, 543.
Pharismanio Eunucho Palatii 87. 231.
Philagrio l. 4. 33. 81.
Philetrio l. 4. 102.
Philippo Monacho l. 1. 41.
Philitrio l. 4. 89. 177.
Philoxeno Magistro l. 2. 286.
Pœmenio Presbytero l. 2. 179.
Pisto Diacono l. 2. 87.
Polychronio l. 4. 59.
Pomasio l. 1. 364.
Phrontino Monacho l. 1. 98.
Prisco Cappadoci l. 1 158.
Presbyteri adjutoribus Discipulis l. 3 287.
Proæresio l. 1. 295. 196.
Proæresio Scholastico l. 1. 208.
Proeschio προεσχίῳ Scholastico l. 4. 125.
Prunichio l. 1. 33. 34.

Q.

QUintiniano Monacho l. 1 224.
Quintino Monacho l. 1. 302.
Quintiniano l. 1. 390.

R.

RUfino lib. 1. 176.
Rufino Prætorii præfecto l. 1. 489.

S.

SAlomoni lib. 1. 433.
Sallustio l. 1. 464.
Sandalariis Alexandrinis Monialibus lib. 1. 87.
Sereno l. 1. 186. 196. 235. 236. 238. 282. 354. 363. 462. & l. 2. 104. 105. & lib. 3. 38. 325. 326.
Sereno Tribuno lib. 1. 186. 187. 413. 429. 466. & l. 2. 279.
Sereno Tribuno Notario l. 2. 291.
Sereno Diacono l. 3. 217.
Serapioni Correctori l. 2. 15.
Serapioni Episcopo l. 3. 44.
Serapioni l. 5. 361.
Senatui l. 1. 226.
Seleuco lib. 1. 342. 356. 357. 358. 359.
Scholastico l. 1. 386. 387.
Seuero l. 1. 368.
Sereno l. 5. 403. 406. 431. Diacono, 44. 94. 143. 318. 468. 504. 526.

526. Tribuno, 142. 139. 563. 564.
Simplicio l. 1. 127. 225.
Siluano l. 1. 543. 344. 348. 349.
Sorano Comiti l. 1. 228.
Sofandro l. 1. 213.
Sozomeno, præfecti domestico l. 1. 300.
Strategio Duci l. 1. 133.
Strategio, Episcopo nuper institu-to lib. 1. 11.
Strategio Monacho l. 2. 72. 266. & lib. 3. 98. 225. 227. 228. 324. & lib. 4. 129.
Strategio Lectori l. 1. 50.
Strategio Monacho l. 5. 216. 486. 495. 519, 520.
Strategio Scholastico l. 2. 179. & l. 3. 327.
Symmacho l. 5. 10. 310.
Symmacho l. 1. 152. 265. 455.
Symphoro l. 1. 353.
Synesio l 1. 241. 418. 383.
Synesio Episcopo l. 1. 232.
Synodio l. 1. 493.
Syrioni l. 3. 25.
Syroni l. 3. 13.

T.

TArasio Isauro lib. 1. 160.
Tauro Præfecto l. 5. 40.
Tauro Hyparcho l. 3. 194. 365.
Thabennesiæ Monachis l. 1. 93.
Thalassio Monacho l. 1. 320.
Thaseleo l. 1. 143.
Thaumasio l. 1. 402.
Theano l. 1. 461.
Theoctisto l. 3. 11. 12. 13. 14.
Theodoro l. 2. 194.
Theodoro Augustali l. 3. 50.
Theodoro Diacono l. 3. 12. & l. 4. 64 65.
Theodoro Clarissimo l. 3. 289.
Theodoro Scholastico l. 1. 470. 488. & l. 2. 103. & l. 3. 40. 41. 42. 112. 164. 179. & l. 4. 11. 33.
Theodosio l. 1. 453. & l. 4. 107.
Theodosio Diacono l. 1. 404. 405. 406. l. 4. 206.
Theodosio Episcopo l. 2 52. 231. 246. 247. & l. 3. 17. 74. 75. 127. 142. 201. 330. 245. 337. 397. & lib. 1. 45.
Theodosio Presbytero l. 2. 91. 92. 125. 141. 173. 174. 259. 290. & l. 3. 349. 371. 385. & l. 4. 160. 180.
Theodosio Scholastico I. 1. 306. 396. & l. 2. 63. 229. 280. 281. 288. 299. 300. & l. 3. 185. 283. & l. 4. 192.
Theodosio Imperatori l. 1. 35, 311.
Theodosio Monacho l. 1. 39.
Theodosio l. 5. 306. 440 490. Scholastico, 149 283. Presbytero, 211. 398. 457. Episcopo, 23. 30.

Theodoro Scholastico l. 5. 97. 115. 119. 140. 232. 238. 343. 483. 484. Diacono 219. Anachoretæ. 389. Præfecto, 371. Augustali, 462.
Theodulo l. 1. 53.
Theodoto Presbytero l. 2. 177. 285. 287.
Theognosto l. 1. 209. 301. & l. 4. 139.
Theognosto Diacono l. 4. 67.
Theognosto novo Monacho l. 1. 101.
Theognosto Presbytero l. 2. 1. 155. 212. 393. & l. 3. 68. 146. 147.
Theognosto l. 5. 271. 388. Presbytero, 367. 479.
Theoni l. 5. 437. Scholastico 314. 315. Presbytero, 59. 266. 267. Episcopo 92. 160. 161. 196. 227.
Theophani l. 5. 551.
Theophilo l. 3. 114.
Theopempto Presbytero l. 5. 508. 509.
Theopompo lib. 5. 129.
Thomæ Monacho l. 5. 123. 147.
Timotheo l. 1. 7. 8. 9. & l. 2. 136.
Timotheo Lectori l. 1. 4. 67. 68. 79. 102. 103. 106. 107. 114. 121. 131. 132. 146. 147. 218. 322. 415. 416. 417. 438. 454. 494. & l. 2. 3. 4. 5. 47. 48. 49. 68 96. 126. 133. 135. & l. 4. 195.
Thimotheo Clarissimo l. 3. 353. 384.
Timotheo l. 5. 168. 170. 274. Scholastico 254.
Theoni l. 1. 39. 274. 360. 439. 472. 498. & l. 3. 186. 187. 118. 317. 342. & l. 4. 21. 51.
Theoni Episcopo l. 2. 84. 121. 184. 260 & l. 3 299.
Theoni Presbytero l. 3. 372.
Theoni Scholastico l. 4. 23.
Theologio Diacono l. 4. 60.
Theologio Scholastico l. 1. 54.
Theopempto Episcopo l. 3. 284. 285.
Theopompo l. 3. 63.
Theopompo Monacho l. 1. 62.
Theopompo Tribuno l. 1. 31.
Thophronio l. 1. 180.
Theophilo l. 1. 23. 458. & lib. 2. 64. 67. 117. 118. 167.
Theophilo Lectori l. 2. 151.
Theophilo Subdiacono l. 3. 91. 340.
Theophilo Nauclero l. 2. 155.
Thomæ l. 1. 424.
Thomæ Comiti l. 1. 161.
Thomæ Monacho l. 1. 92. & l. 3. 178. & l. 4. 215.
Thearsio l. 1. 389. 459.
Titiano l. 1. 291. 292.
Triboniano Episcopo l. 1. 149.
Tubæ Militi l. 1. 40.

V.

VAlenti lib. 5. 534.
Valentino Presbytero l. 4. 218.

Valentiniano Presbytero l. 2. 417.
Varſenuphio l. 4. 212.
Vranio Diacono l. 4. 131.
Vranio Diacono l. 5. 226. 403.
Urſenorio l. 5. 355. Urſenophio eſt 502. & forte Arſenuphius l. III. & IV.
Urſenuphio Lectori l. 3. 219. & l. 4. 70.
Urſenuphio Lectori l. 2. 240.

Z.

ZAcchæo lib. 1. 397. 398.
Zenodoro l. 1. 203.
Zenoni l. 4. 22.
Zenoni Diacono l. 2. 111.
Zenoni Monacho l. 3. 408.
Zenoni Presbytero l. 1. 212. 216. 217. & l. 2. 250. & l. 3. 190.
Zenoni l. 5. 286. 448. 466.
Zoilo Presbytero l. 2. 168. 169. & l. 4. 88.
Zoſimo l. 1. 22. 61. 118. 128. 134. 135. 140. 184. 223. 313. 347. 382. 436. 465. & l. 2. 38. 42. 124. 157. 157. 158. 171. 172. 230. 252. 253. 295. & l. 3. 39. 61. 97. 275. 295. 333. 366. 406. & l. 4. 2. 3. 4. 170. 184. 220.
Zoſimo Presbytero l. 3. 333. & l. 2. 9. 28. 29. 44. 59. 65. 75. 80. 108. 113. 185. 295. 261. 298. & l. 3. 1. 54. 59. 67. 80. 81. 90. 113. 134. 143. 189. 210. 218. 224. 235. 248. 260. 261. 323. 340. 368. 401.
Zoſimo Librigero βιβλιοφόρῳ l. 3. 86.
Zoſimo Presbytero l. 5. 4. 11. 13. 24. 29. 34. 53. 57. 77. 81. 84. 105. 122. 210. 213. 231. 257. 260. 311. 324. 326. 329. 346. 358. 393. 402. 413. 427. 426. 436. 441. 445. 476. 491. 496. 507. 510. 511. 531. 532. 539. 562. 569.

FINIS.

LEONIS ALLATII
De
PSELLIS,
ET EORUM SCRIPTIS
Diatriba,

Ad Nobiliſſimum & eruditiſſimum VIRUM
JACOBUM GAFFARELLUM,
D. Ægidii Priorem.

Huic editioni ad Romanam Maſcardi A. MDCXXXIV.
recuſæ, acceſſerunt
notæ & ſupplementa quædam,
tum
MICHAELIS PSELLI
Διδασκαλία παντοδαπὴ
Sive
De omnivaria Doctrina
Capita & quæſtiones ac reſponſiones CXCIII.
Ad MICHAELEM DUCAM Imp. CPol.
Ex Apographo Lindenbrogiano, quod exſtat Hamburgi
in Bibl. S. Johannis, Græce nunc primum editæ
& latinè verſæ
à
JO. ALBERTO FABRICIO.

HAMBURGI,
Apud THEODOR. CHRISTOPH. FELGINER.

CLARISSIMO VIRO

JOHANNI HUDSON,

Bibliothecæ Bodlejanæ Præfecto Humaniſſimo atque intelligentiſſimo,

S. D.

JO. ALBERTUS FABRICIUS.

QVamvis ſuo jure tibi non deberetur præſens Allatii libellus, quem beneficio Tuo primum inſpicere mihi licuit, rariſſime hactenus obvium & pridem etiam Lambecio tum alibi tum inter Cæſareos librorum theſauros incaſſum quæſitum, merito igitur cum conceptiſſimis gratiis jam iterum ad Te à me ablegatum: tamen jampridem publicum aliquod amoris & obſervantiæ in Te meæ pignus à me requirebat Tua in me ſingularis humanitas multis mihi cognita documentis ſingularisq; alacritas ac promtitudo promovendi bonas literas quas valde amo, Tu vero colis etiam atque exornas pulcherrimis monumentis atq; editionibus præſtantiſſimorum utraq; lingva Scriptorum, ut multiplicibus modis Tibi obſtringas omnes quotquot ubiq; terrarum ſunt ſtudiorum alumnos, non illos tantum qui Academiarum matrem Oxoniam adeunt, celebrium in ea Virorum atq; in his Tua & incomparabilis cui præes Gazæ fama acciti atq; illecti, qui humanitatem Tuam licet omnes communi ore prædicant tamen ſimul fatentur prædicare ſe ſatis non poſſe. Accipe igitur hoc à me Allatii ſcriptum una cum addito à me auctario. Nomini conſecratum Tuo patereq; eſſe interpretem meæ in Te voluntatis cultusque quo Te & amicitiam Tuam ac virtutem proſequor. Deus ter Oxt. Max faxit ut diu rem locupletes literariam, extinctisq; intra breve retro tempus nimis multis eheu Angliæ Tuæ literatæ luminibus, ſerus accenſearis. Vale. Scripſi Hamburgi Idibus Decembr. Anni Chriſtiani cIↃ IↃ ccxl.

CLARISSIMO VIRO

JOHANNI HUDSON;

Bibliothecæ Bodlejanæ Præfecto Humanisſimo atque intelligentisſimo,

S. D.

JO. ALBERTUS FABRICIUS.

QVamvis ſuo jure tibi non deberetur præſens Allatii libellus, quem beneficio Tuo primum inſpicere mihi licuit, rariſſime hactenus obvium & pridem etiam Lambecio tum alibi tum inter Cæſareos librorum theſauros incaſſum quæſitum, merito igitur cum conceptiſſimis gratiis jam iterum ad Te à me ablegatum: tamen jampridem publicum aliquod amoris & obſervantiæ in Te meæ pignus à me requirebat Tua in me ſingularis humanitas multis mihi cognita documentis ſingularisq; alacritas ac promtitudo promovendi bonas literas quas valde amo, Tu vero colis etiam atque exornas pulcherrimis monumentis atq; editionibus, præſtantiſſimorum utraq; lingva Scriptorum, ut multiplicibus modis Tibi obſtringas omnes quotquot ubiq; terrarum ſunt ſtudiorum alumnos, non illos tantum qui Academiarum matrem Oxoniam adeunt, celebrium in ea Virorum atq; in his Tua & incomparabilis cui præes Gazæ fama acciti atq; illecti, qui humanitatem Tuam licet omnes communi ore prædicant tamen ſimul fatentur prædicare ſe ſatis non poſſe. Accipe igitur hoc à me Allatii ſcriptum una cum addito à me auctario. Nomini conſecratum Tuo patereq; eſſe interpretem meæ in Te voluntatis cultusque quo Te & amicitiam Tuam ac virtutem proſequor. Deus ter Oxt. Max. faxit ut diu rem locupletes literariam, extinctisq; intra breve retro tempus nimis multis eheu Angliæ Tuæ literatæ luminibus, ſerus accenſearis. Vale. Scripſi Hamburgi Idibus Decembr. Anni Chriſtiani cIↃ IↃ ccxl.

Nobilissimo & Eruditissimo VIRO

JACOBO GAFFARELLO,

D. Ægidii Priori

Leo Allatius S.

DIATRIBA mea de Psellis; mihi inter mitiora studia aliud agenti, ac nihil ejusmodi cogitanti è calamo excidit. Eam publici juris facere vix unquam in animum induxissem, nisi Tu, Eruditissime Gaffarelle, qui innata ingenii præstantia, ac subtilitate, de rebus, quæ ad literas spectant, non secus perfecte, atque de cæteris æquissime semper pronuncias; qui multiplici illa lingvarum, ac disciplinarum varietate, quæ Te seculo nostro commendatissimum effecit, veluti lapis Lydius, uniuscujusque æstimationem exploras; perquam idoneus atque efficax svasor accessisses. Quamobrem, cum isthæc mea Lucubratio Te jam, ut qui ab illo tempore, quo ipsam Romæ inter meas schedulas evoluisti, laudatorem habuerit; majorem etiamnum in modum desidero, ut & Te fautorem, mox ac Dominum nanciscatur; sperans plurimum inde nominis illi conciliatum iri, si Tu, qui tot jam Libros feliciter edidisti; tot gravissimos Auctores ex instructissima illa Scriptorum lingvæ sanctæ Bibliotheca, quam ab ejus, quæ Pici Mirandulani quodnam fuerat, naufragio, immenso tibi sumptu comparasti, in lucem proferre, ac veluti è tenebris eruere satagis, hos quoque præstantes Viros, atque universam Psellorum familiam quam primus explico, ordinoque, tuam in clientelam acceperis. An non vides Vir præstantissime, hoc meo conatu rem melius esse, quam ipse putaram? Dum enim de Psellis agitur, Simeoni Metaphrastæ prospere omnia processere. Lætari siquidem universi possunt, hominem de Historia Ecclesiastica tam bene promeritum misereque à recentioribus acceptum, nunc primum dignitati, auctoritatique restitutum, in theatrum accedere. Nemo est, in quem tam acriter, subdoleque hominum ingenia luserint: in mille formas, eorum incuria, mutatus ille, Chamæleontis instar versicolor, prodiit. Hinc eum Religioni nomen dedisse, & inter religiosos coetus, honoribus, ac dignitatibus decoratum autumant; quem tamen nec fugisse nuptias, & negotiis civilibus, atque aulicis adhæsisse, certo certius est. Sunt qui eum & si mediæ ætatis Scriptorem, antiquissimum nihilominus fecerint, sunt & qui recentissimum: multi Virum sane nobilem, & magnis opibus præditum, miserum, inopemque atque unum de trivio, &, si DEO placet, Ludimagistrum impudentissime blaterant. Aliqui ex pluribus, iisque diversis, neque unius fidei hominibus, unum nobis variis inductis formis, & membris undique collatis, in monstrum deformarunt; contrario à Zeuxide exemplo, qui è Virginibus formosissimis, quas ille delegerat, Helenæ simulacrum, egregium scilicet muliebris pulchritudinis opus, depinxerat. Nec minus alia sexcenta, quæ quamvis obiter in Diatriba attingam. quia tamen longiorem sermonem exposcunt, singulari Tractatui à me destinantur. Diatribam itaque hanc ad Te mitto, ea conditione, ut illam tuis notis, atque Observationibus ipsis, quas in perlustrandis omnibus Venetorum Bibliothecis, opimas, ut æstimandum est, collegisti, ornatiorem efficias, reddasque etiam auctiorem. Nam ipse, dum alio, atque alio peregrinator advolo; aduentantibus libris curiosa sedulitate obviam procedo, latisque pertinaciter,

naciter, quidquid in eis est, evolvens, singularia quæque memoriæ mando; tum demum domi, congesta recolens, Pselli librorum Catalogum, utut potui, efformavi. Non dubito, si uti memoriæ, ita scriptioni res commendassem, quin plura, & tutiora referre potuissem. At non licuit. Male enim cum libris agi, & scelerate manes Auctorum torqueri ii existimant, quibus id negotii commissum est, ut libros ostendant. Quos si velis de sententia monere, ut benignius cum Scriptoribus agant; neque enim, si eorum copia fiat, miserius vivent; tum sermone, quasi fulmine tacti, hærent attoniti; mox repetito spiritu in iram conversi, angvis instar, in blandientis oculos sese ejaculant, quid non, si vires suppeterent, facturi? Thesauros illos Domino tantum reservari; custodia, in pretio haberi; communicatione vilescere: &, ut magis rideas, illud quoque mihi objectum, etiam si quid Domini jusserint, quo potestas legendi, exscribendique detur, se tamen non obtemperaturos. Miseram scriptorum conditionem! deplorandum ejusmodi sentientium, imo insanientium ingenium! Viri illustres, ac liberales, qui posteriores fortunas suas omnes pro una libertate duxere, indignis modis devincti, in custodiam mancipantur. Satisne illis erit, si tantum, exuto pulvere, à tineis, & blattis misera sub dominatione conserventur? Equidem vitam insuper cum libertate efflagitant; quas non nisi communicatione sui consequi possunt. Et vero nec animantia, delectationis causa conclusa, illigataque licet copiosius alantur, pluribusque demulceantur blandimentis, quam si haberentur libera, facile patiuntur sese contineri; sed vagos motus, ac solutos, quas sibi natura attribuit, requirunt. Utinam à magnificentissimarum Bibliothecarum Custodibus, quorum industria, vel occultissima quæque è loculis ducta, omnibus exponuntur, tandem aliquando fanatici isti ediscerent. Sed cum à magnanimis tantum Viris ea opera studiosis præstetur, mirandum non est, si tam illiberaliter nobiscum per ignavos nebulones agatur. An non vides, mi Gaffarelle, ut tibi auctorum sane innumerus cœtus, quos è latebris, & ab Orci faucibus, ut liberi sint, eduxisti, plaudat, & gratuletur? Id etiam in meo Pscllo præstitum vellem. Verum cum copia Codicum, unde hæc hausi, longe sit è manu, & fallax semper memoria, ex qua in hoc negotio laborandum fuit. non omnia, distincte saltim, suggerere poterit; laborem suspendere sæpius in animo habui; & servassem utique hæc mihi; si tuis præceptis reluctandi vires non defuissent. Ast, quando hic fidem obstringit meus in te amor, atque observantia, resque ipsa, ita cogit, habe, sed tibi. *de Psellis, eorumque Scriptis* Diatribam. Cave sis Rheno tuo, in legitimis fœtibus ab adulterinis dijudicandis, inquior. Et, ut Epistolam cum Juliano concludam: Ἡμεῖς σοι καθάπερ ἐρμῆ λογίῳ τὰς ἡμιλίρους λόγους ἐγχειρίζομεν. Κἂν μὲν ὑπομείνωσι τὴν αἰκὴν τὴν σὴν, ἐπὶ σοὶ τὸ κρῖναι πῶς αὐτὴν, εἰ δὲ πρὸς τὰς ἄλλας εἰσὶ πτήσιμοι, εἰ ἦμοι. ῥίψον ἐκεῖ καθάπερ Μυσῶν ἀλλοδρίους. ἢ πόλαμῶ κλύσον ὡς νόθους. Vale; nosque tuæ Bibliographiæ quam citissima editione bea.

Imprimatur, si videbitur Reverendiss. P. Mag. Sac. Pal. Apost.

A. Torniellus Vicesg.

Leonis Allatii Diatriba de Psellis, eorumque Scriptis, demandante Reverendiss. P. Magistro Sac Palatii Apostolici, à me perlecta, nihil habet, quod morum sanctitas, aut Fidei Catholicæ integritas aversetur: quin, dum ad cultum ingeniorum, arcanam eruditionem ex intima antiquitate depromit, æquum censeo, ut quam prophanæ, ac sacræ Historiæ lucem affert, eandem consequatur ipsa, præli beneficio. Die 26. Julii 1634.

Caspar de Simeonibus.

Imprimatur.

Fr. Antonius Cellius Magister, & Socius Reverendiss. P. Fr. Nicolai Riccardi, S. Pal. Apost. Mag. Ord. Præd.

SYLLABUS
PSELLORUM

De quibus in hac Diatriba differit Allatius:

I. Michaël Pſellus ſive τραυλός Imperator, ab A. C. 820. ad 829. ſect. 1.

II. Michaël Pſellus, Leonis Byz. Philoſophi Præceptor, Photii diſcipulus, clarus circa A. C. 870. ſect. 2-20.

III. Michaël Pſellus, Michaëlis Ducæ Imp. Præceptor, clarus circa A. C. 1050. ſect. 21-33. Ejus ſcripta edita ſect. 34-52. & 78. inedita ſect. 53-77.

Hujus etiam ſunt capita illa de omnivaria doctrina, quæ hic primum cum Allatio edidi.

Michaël Epheſius à Pſello diverſus. ſect. 31. forte ipſe Michael Ducas Imp. Pſelli diſcipulus. ſect 32.

IV. Michael Pſellus Medicus ſub Conſtantino Porphyrogenneta. ſect. 71.

V. Michael Pſellus vir militaris ſub Theodoro Laſcari. ſect. 79.

VI. Johannes Pſellus. ſect. 49. 56. 80.

VII. Conſtantinus Pſellus, ſect. 50. & 80.

LEONIS

LEONIS ALLATII
De
PSELLIS
& eorum ſcriptis Diatriba.

I.

PRimus omnium * ſit Michael Amorianus; ** poſt Leonem Armenium Imperator Conſtantinopolitanus, quem alii Τραυλὸν Balbum dixere, nos Ψελλὸν, (idem enim erit, quicquid alii dicant) vocabimus. Svidas, Ψελλὸς ἀσήμως, ἀναρθρως λαλῶν, Τραυλός. *Pſellus, obſcure, inarticulate loquens, Balbus.* Sed ne cognomina, ſumma etiam religione conſervanda, in alias ejusdem ſignificationis voces immutare, etſi non novo exemplo, videamur, en teſtem omni exceptione majorem, ea prope tempora ſcribentem, Nicetam, qui & David dicebatur, Paphlagonem, in vita S. Ignatii Patriarchæ, qui dictum Imperatorem non alio quam Pſelli cognomine inſignit. Μιχαὴλ γὰρ, ὃν ἡ Ψελλὸν φασι, δομέστικος τῶν ἐξκουβίτων ὢν τότε, ὑφ' οἷς τυραννίδα μελέσων ἀναβληθεὶς ἢ καταλυσθεὶς ἀφ' ἑαυτῶν συνωμοτῶν, *Etenim Michael, quem Pſellum nominant, Excubitorum tunc Domeſticus de affectato regno delatus, & in cuſtodiam datus à commilitonibus ſuis, & ſocius conjurationis, &c.* Hic tamen in poſterioribus Hiſtoricis ſub Τραυλῷ Balbi nomine innoteſcit: in Chriſtianæ fidei dogmata, res Eccleſiaſticas, & præcipue in adorationem ſacrarum Imaginem voce, & opere vere Ψελλὸς blæſus, vere τραυλὸς balbus.

* Non omittendus erat omnibus ab Allatio memoratis antiquior Simeon *Pſellus*, Flavii Joſephi πρόπαππος ſive atavus, cujus ipſe meminit in limine vitæ ſuæ.

** Amorium Phrygiæ opidum, quo oriundus Michael Balbus obiit A.C. 829. menſi Octobri, cum imperaſſet annos VIII. menſes 9. & dies totidem.

II. Alter Michael Pſellus in Antro Inſula, doctus vir, in cognoſcendis, atque tradendis optimis artibus, ac diſciplinis ſtudium omne ſuum poſuerat; multis ipſe nominibus commendandus, ſed eo præcipue, quod ſolus, cæteris omnibus in deploratiſſima Græcia, ſomno, ac luxu marceſcentibus, emortuas Muſas omnes non intermiſit, ſed accuratius pertractavit, volentibusque Philoſophiæ fontes aperuit. Ab hoc Leo Byzantius, Joannis Patriarchæ Conſtantinopolitani Nepos, ſtirpe Morocharzaniorum, cognomento Philoſophus, poſt ſtudia puerilia liberalium diſciplinarum elementa hauſit, ut refert Joannes Scylitza in Hiſtoria Orientali & ex Scylitza Cedrenus in Synopſi, Τὰ μὲν γὰρ γράμματα ἔλεγεν ὁ Λέων, καὶ ποιητὰς μυηθῆναι καὶ τὴν Βασιλίδα, ῥητορικήν τε, καὶ Φιλοσοφίαν, καὶ ἀριθμῶν ἀναλήψεις, καὶ τὰς τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν ἐφόδους καὶ τὴν νῆσον Ἄντρον γενόμενον. Ἐκεῖσε γὰρ παιδαίῳ τινὶ ἐντυχὼν ἀνδρὶ Μιχαὴλ τῷ Ψελλῷ, καὶ τὰς ἀρχὰς μόνον, καί τινας λόγους, καὶ ἀφορμὰς λαβὼν παρ' αὐτοῦ, ἐπεὶ μὴ ὅσον ὁβούλετο εὗρισκε, περινάσει τὰ Μοναστήρια, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ἀποκειμένας βίβλους ἀνερευνῶν τε, καὶ περιζόμενος, καὶ παιδαίως ἐμμελετῶν πρὸς τὸ τ' τοσαύτης γνώσεως ὕψος ἀνεβιβάσθη. Id eſt, *Literis, & Poëtis Leo, ut ipſe ferebat, initiatus fuit Byzantii. Rhetoricam, Philoſophiam, Arithmeticam, & reliquas Scientias in Antro Inſula didicit, ibi verſatus cum Michaele Pſello, præſtante viro, ab eoque principiis tantum, & quibusdam præceptis, occaſionibus diſcendi inſtructus, neque tantum, quantum deſiderabat adeptus, Monaſteria pervagatus eſt, librosque in iis repoſitos perquirens, atque ſcrutans, ſtudioſeque meditans ad tantæ doctrinæ faſtigium evaſit.* Leonem primis literis initiatum, Muſisque litaſſe Byzantii vides.

III. Profanis tamen ſtudiis, Gentiliumque diſciplinis addictiſſimus, rem Chriſtianam omnino neglexerat, adeo ut multis aliis, & præſertim Conſtantino diſcipulo, viſus ſit, repudiata Chriſtianorum fide, in Gentilismum, & futiles antiquorum Græcorum θελετὰς animum applicaſſe, cultumque exoſculatum, Deos improbe adoraſſe. Viri ingenium convitiis Conſtantinus acriter verberavit, & Carmine Elegiaco inſectatus eſt, quod ita clauſit:

Ταῦτα γὴ Κωνσταντῖνος ὁ σῆς γάλα Καλλιοπείης,
Καλὸν ἀμελξαίμην φησὶν ἐπισταμένως,
Ὃς ῥὰ τεῆς κραδίης μυσήεια λεπτολογήσας,
Οἶψε μόγις κακίην κευθομένην ἐδάην. id eſt:

Hæc

Hæc vero Conſtantinus, qui tua lac Calliopes pulchrum ebibit, expertus dicet; Qui tui cordis arcana intimè expendens, tandem aliquando iniquitatem deteſtandam percepi. Diſcipuli calumniam Plellus ægrè tulit, & carmine Jambico, eoque prolixo, quo ſe Chriſti aſſeclam, & Gentium hoſtem palam fatetur, injuriam propulſavit. Carmen elegantiſſimum, ſicut & alia ejusdem medita apud me ſunt, & tibi non invidiſſem, ſed brevitatis ſtudio in alia magis neceſſaria ducor. Ut tamen melius res Chriſtianas pertractaret, Photio Patriarchæ poſt Ignatii reſtitutionem, ad myſteria noſtræ fidei addiſcenda, totum ſe tradidit, à quo divina doctrina inſtructus, prioribus ſtudiis vale dixit, quod ipſe Elegiaco illo carmine refert:

Ἔρρε μοι ὦ τρισάλαινα Πολύμνια. ἔρρετε Μοῦσαι,
Αὐτὰρ ἐγὼν ἀπὸ σῶν ῥητορικῆς ἕεκατι,
Φώτιον ἀρχιερῆα γερουτοδιδάσκαλον εὗρον,
Ὅς μοι γάλακτ' ἐθρεψεν θείων καμάτων. id eſt:

Vale mihi O ter miſeranda Polymnia. Vale Muſa. Ipſe enim nunc demum Rhetoricæ deſiderio teneor, cum Photium ſummum Præſidem ſenem magiſtrum adiverterim, qui me lacte enutrivit divinarum ſcaturiginum. Vocat Photium γερουτοδιδάσκαλον, vel quod ſenex, vel quod ſenem erudiret, ambo quippe erant ætate provectiore. Idque commodius Leoni ſucceſſit, inter Aulæ primates non poſtremo. Nam Photius dignitate ſpoliatus in Regia Baſilii Macedonis vitam agens, Leonem, ac Conſtantinum, cæterosque Baſilii filios ad humanitatem, eloquentiam, & alias diſciplinas informabat. Hinc etiam aditus Leoni ad diviniora ſtudia capeſſenda datus eſt. Id habeo ex Conſtantino Porphyrogeneta * de vita, & rebus geſtis Baſilii Macedonis. Οὐ μὴν ἀλλὰ πρὸ τούτου ἐπέλιπε φιλοφρονούμενός αὐτὸν, Φώτιον, καὶ τιμῶν ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐν αὐτῷ παιδαγωγὴν σοφίαν τε, καὶ ἀρετήν. ἀλλὰ καὶ εἰ τῆς καθέδρας μετέστησεν, ἀλλ' ἐν δικαίοις ἅπασιν ἐτίμα, ὅμως τῶν εἰς ἀξιωμάτων ἀλλοῖς ἐπέλιπε παρεχόμενος. ὅθεν καὶ τοῖς βασιλείοις ἀφικομένῳ αὐτῷ ἀπὸ τῶν οἰκείων παίδων ἐπέδωκε παιδευτήν, ἢ διδάσκαλον. Id eſt: *Neque vero antea humanitatis in eum, Photium, ſtudia prætermiſerat: quinimmo propter omnimodam in eo Sapientiam, ac virtutem honoribus auxit. Et licet à Patriarchali ſede dimoviſſet, juſtitia primas concedens, attamen omnia in eum, quibus ſolari poſſet, officia contulit. Unde & in Regiam evocatum propriorum filiorum informatorem, ac Magiſtrum conſtituit.*

* In Allatii Symmictis p. 83.

IV. **Leo itaque, ſive** tradendæ Philoſophiæ **munere, ſive præſtantia, qua & ipſe in** Philoſophicis alios ſuperabat, Philoſophi ſibi **cognomen** vindicavit. Idcum Eccleſiaſticæ Parens Hiſtoriæ in Annalibus adnotaſſet, anno Domini DCCCLIX., Michaëlem Pſellum floruiſſe, non incongruè affirmavit. Eo namque tempore Michaël Pſellus non illaudatus vir in philoſophandi Scientia probabatur, à Michaële altero Pſello ſub Conſtantino, & Michaële Ducis, diverſus, quos parum cautè plerique confundentes, miſerè hiſtoriæ ordinem, ac tempora perturbarunt, adeo, ut non nemo in paucisſimis verbis quam plurima mendacia, & nugas legentibus obtrudat. Ne nimius ſim, en Gregorii Gyraldi verba de Poet. hiſtor. Dialogo 5. *Fuit quidem non incelebris Leo ille, qui Baſilii Filius, Philoſophus cognominatus eſt, qui circiter annum DCCCLXXXVII., à verbo DEI corporato, Byzantii, & Orientis annis XXV. imperium tenuit, cujus filius Conſtantinus Ducas fuit, qui & de Chriſtiana religione probe ſenſit, & optimis artibus, & diſciplinis operam naviter impendit. Hujus Conſtantini liber ille celebratus eſt, quem moriens Romano filio reliquit, in quo ſummam totius Imperii, ſociorum fœdera, hoſtium vires, quæ, & quanta eſſent, aliaque omnia ad Imperium ſpectantia complexus eſt: quem librum hodie Venetorum Reſpublica in ſua peculiari Bibliotheca diligentiſſime cuſtodiri facit. Hujus quoque Conſtantini tempore, vir cum in omni liberalium artium ſcientia, ſed & peregrinarum floruit M. Pſellus, cujus innumerabiles penè libri curioſorum, & ſtudioſorum manibus teruntur. Ad hunc certe Conſtantinum Pſelli de victus ratione, hoc eſt, de Diæta, & de auro conficiendo, hoc eſt, Chryſopœia libri extant, quos quidam non ſane indoctus Conſtantino magno datos perperam etiam ſcripto credidit: ut commentaria mittam, quæ in Zoroaſtris Chaldaica Symbola leguntur, & Canones Aſtronomicos, &c.* & paucis interjectis: *Fuit & hujus Conſtantini Ducæ filius, & M. Pſelli diſcipulus, Michael Ducas Imperator Conſtantinopolitanus, qui à fame, & penuria, quæ in exordio ejus principatus Conſtantinopolitanam urbem invaſerat, Parapinaceus cognominatus fuit. Hic quidem Michaël cætera ignavus, ac ſocors niſi quod bonis artibus ſub Pſello profecit, atque inprimis in factitandis verſibus, quæ inre Græca illum Imperatorem commendat hiſtoria.*

V. Miror hominem ſanæ mentis tam inconſideratè locutum. Leo Philoſophus, Leo illi eſt Imperator, Baſilii filius. Error. Certum eſt Leonem Imperatorem humanioribus, Philoſophicis, ſacrisque ſtudiis addictisſimum plurima, quæ etiam extant, laudabiliter in diſciplinarum omni genere conſcripſiſſe: ideoque σοφὸν ſapientem ſcili-

ſcilicet cognominatum, at nunquam illi Philoſophi nomen attributum ab eruditioribus eſt. Ex Leone itaque uno Philoſopho, altero ſapiente unum facit Leonem, eumque filium Baſilii. Imperitius lapſus eſt Auctor Theatri vitæ humanæ Vol. 21. lib. 2. p. 3759. *Litteris Leo Philoſophus Imperator initiatus fuit Byzantii, Rhetoricam, Philoſophiam, Arithmeticam, & reliquas Scientias in Antro Inſula didicit, ibi verſatus cum Michaële Pſello. Credenas.* Ingens ſanè Imperatoris, & ardens ſtudium, licet auctoritas, & facultates nullæ, qui relicta domo neglectisque ſummi faſtigii opibus, in Inſulam Antrum pro capeſſendis diſciplinis ad magiſtrum Pſellum pererraverit. Nonne multo facilius, præmio, quod poterat, maximo propoſito, Pſellus vocatus acceſſiſſet? Falſum etiam eſt id aſſerere Cedrenum, qui Philoſophum Leonem à Leone Sapiente & Imperatore diverſum novit. Et Cedreni verba de Leone Philoſopho ſunt, quæ ſupra adduximus.

VI. Pergit Gyraldus. *Cujus* Leonis ſcilicet, *filius Conſtantinus Ducas fuit.* Quis id dixit? Conſtantinus Ducas longe ab his temporibus vixit. Neque Conſtantinus Leonis filius Ducæ ſibi cognomen unquam adſcivit, ſed Porphyrogennetæ, quo maximè gaudet, & geſtit. Ducæ cognomen poſt centum ſexaginta ad minus annos in Imperio cepit. *Qui & de Chriſtiana religione probe ſenſit.* De Conſtantino duca forte verum fuerit. Verum quanam ratione Conſtantinus Leonis Filius Schiſmatis propugnator de Chriſtiana religione probe ſentire potuit, judicent alii. Conatus illius in vindicando ab injuriis Photio, vel ſolo Unionis Tomo, à Leunclavio in Jure Græco-Romano Lib. 2. edito, ſatis ſuperque liquet. *Hujus Conſtantini liber ille celebratus eſt, quem moriens Romano filio reliquit.* Eum ex Codice Bibliothecæ Palatinæ, qui Baptiſtæ Egnatii olim fuiſſe perhibebatur, deſcriptum, Græce, & Latinè edidit Joannes Meurſius, cum aliis ejusdem Conſtantini opuſculis, Lugduni Batavorum apud Elzevirum 1617. in 8. Verùm is non Ducæ, ſed Porphyrogennetæ fuit. *Hujus quoque Conſtantini tempore floruit Michaël Pſellus.* Si de Pſello, cujus innumerabiles, ut ipſe ait, libri circumferuntur, ſermo eſt, fallit. Ille etenim non eo tempore vixit: ſi de præceptore Leonis Philoſophi, licet non fallat, ille tamen innumerabilium librorum editione non celebratur. De quo, an aliquid * ſcripſerit, adhuc dubitamus. *Ad hunc certè Conſtantinum Pſelli de vitæ ratione, hoc eſt, de diæta,* Hoc quo-

* Præter Canonica, ut illa de quibus ſupra §. 3.

quoque falsum est. Nam Psellus qvi de victus ratione conscripsit, Constantino * Ducæ, vel si placet, Constantino Monomachio librum nuncupavit. *Et de auro conficiendo.* Nihil minus. Libellum etenim illum ad Patriarcham Michaëlem Cerularium, cujus hortatu illum conscripserat, misit. *Quos qvidam non sanè indoctus.* Optimè hic aliorum ineptias abdicat, & nonnulla Pselli Commentaria, non tamen Leonis Philosophi magistri, recenset. Subdit, *Fuit & hujus Constantini Ducæ filius, & Michaëlis Pselli discipulus Michael Ducas Imperator Constantinopolitanus, qui à fame, & penuria Pampinaceus ** cognominatus fuit.* Nugæ. Constantini, Leonis filii, nullus fuit filius Michaël, sed Romanus, cui librum, ut Gyraldus supra dixerat, moriens, de administrando Imperio reliquit. Et Michaël iste sub Pscllo præceptore Constantinum Ducam Patrem cognoscit. Annon benè tractat historiam Gyraldus? An non benè de Pscllo, atque his Imperatoribus meritus, quos fœdissimè commiscendo confundit, & loco suo ejectos ad alia tempora conjicit?

VII. Possevinus item, dum scripta recentioris Pselli ad veterem illum Leonis præceptorem transfert, satis male antiquitatem accipit. *Michael Psellus, qui Leonis, cognomento Philosophi, fertur fuisse præceptor, plerasque scripsit, tum ad Theologiam, tum ad Philosophiam, atque ad alias disciplinas, sive Mechanicas, sive Medicas spectantia; si tamen omnia, quæ illi adscribuntur legitima sunt illius opera.* Nec plus sapit Franciscus Bosquetus, Præfat. ad Lectorem in Michaelis Pselli de Legibus Syntagma; *Michaelem Psellum, qui prater propter annum Christi DCCCL, Leonis Philosophi Imperatoris* &c.

VIII. Et sane parum caute Andreas Schottus Præfat. ad Psellum in Cantica Canticorum, & Gerhardus Vossius de Historicis Græcis Lib. 2. C. 26. Cæsari Baronio & Bellarmino imponunt, sibi & aliis persuasisse conatos, floruisse Psellum, Christi Anno DCCCLIX, quo Constantinopoli Imperator Leo Philosophus fuit, quem & Psellus Literis informavit. Licet enim de Pscllo verum sit, nec in eo Baronius fallitur, fuit enim vere eo tempore Psellus quidam, Literatura insignis; nunquam tamen Baronius eum Psellum, Leonem Imperatorem literis imbuisse affirmavit, sed Leonem Philosophum longe ab Imperatore Leone diversum. *Baronius*, dicunt, *à Pscllo, non Leonis æquali, sed multo recentiore, Simeonem Methaphrastam oratione Panegyrica celebratum narrat.* ita est. Sed non dixerat unicum tantum Psellum extitisse. Et nos ad quem-

* Aliter tamen ipse Allatius infra §. XI.

** Quod πυγάκιον sive quarta pars modii eo tempore mentibus subtraheretur. Vide Cangium in πυγάκιον.

quemnam Pſellum oratio illa referri debeat, certo affirmare non poſſumus. Conjectura tamen, eaque leviſſima ducimur, hunc recentiorem eſſe illius Auctorem; quod & plura ſcripſerit in omni diſciplina, & Scriptorum gloria celeberrimus fuerit. An vero ſenior ille aliquid ſcripto tradiderit, certo non conſtat.

IX. Ego vero nullus dubito, ſi verum fateri velimus, Pſellum illum ſub Baſilio Macedone, multa philoſophica ſcripto conſignaſſe, eaque nunc affinitate nominis indiſtincta ſub recentioris Pſelli nomine circumferri. Scripta namque omnia, quæ Pſellum patrem indigitant, cum & tractandi ratione, & inveniendi acumine, nec eadem dicendi forma, nec figurarum coloribus geſtiant, ſed alia incomptam illam, & Græcam Philoſophiam, non barbaram ſcilicet, ſed virilem, & quæ ſuo ſplendore niteſcat, præ ſe ferant; alia cum Muſis ludant, & Gratiis, & verborum floſculis, & compto periodorum inſtructu hilariter ſubſiliant; diverſos ſibi parentes progenii diverſitate repoſcunt. Et licet magni viri aliquando rerum excelſarum parturitione defatigati videantur deſtitui, & in alias, atque alias ſe dicendi formas convertere; ſemper tamen in illis vis quædam naturæ, à ſemetipſa nunquam degenerans, inclareſcit, qua naſuta ingenia, & acres operum judices verum Auctorem expiſcantur. Quamvis deturpata facie, & pedibus diſtortis Ganymedes claudicet, non ita in alium virum migrare poterit, ut Ganymedes eſſe non cognoſcatur: adhuc lineamenta illa, & peſſime exceptas pulchritudinis ſcintillas, & latentes in membris radios, ſi fungus omnino non es, prompte dignoſcas. Sæpeque in confracto, exeſo, ac partibus mutilato marmore cælum Praxitelis deprehendi. Cum itaque in hiſce operibus longe diverſa ſint omnia, non uni adſcribentur parenti, & quæ junioris Pſelli non erunt, ad antiquiorem eſſe referenda plane judico. Præcipua illa erunt, qui Ariſtotelis libros plerosque per modum Paraphraſis, non ineleganter exponunt. Semperque de Dialogo illo, in quo operationes Dæmonum aſſeruntur, deque ejus Auctore ſubdubitavi. Stylus florido ſolidior, res extra Peripateticorum ſcholas, cum Platonis, & Zoroaſtræ ſententiis affinis, & magica illa nugamenta alterum à Pſello recentiore Pſellum indicant. Hic in Dialogo Marcus in Cherſone Inſula commorans Peregrino magiæ arcana exponit: Leo Philoſophus Philoſophica, ac reliquas ſcientias in Antro Inſula à Michaele Pſello edocetur. Video Leonis hiſtoriam ſub alienis nominibus quaſi perſo-

na-

natum in Theatrum educi. Illud etiam, quod ſe dicit Timotheus à paterno Avo audiſſe de Euchaitarum peſſimis moribus, annon magis ſenioris Pſelli ætati, tunc cum Maſſalianorum hæreſis, ut de Hæreſibus narrat Joannes Damaſcenus, crudelisſime in Eccleſiam DEI graſſabatur, quæ tempore junioris prope extincta langvebat, videtur convenire? Adde Dialogo Tractatum * de Dæmonibus, nondum editum Græce, quod ſciam, ex Græcorum ſententia, uterinum dixeris, ac germanum fœtum, & Leonem Philoſophum, ac Joannem ejus conſangvineum magiæ inſimulatos, & accuſatos tradunt Hiſtorici, quam veriſimile eſt non ab alio, quam à Michaele illo Pſello didiciſſe.

X. Libellus etiam Pſelli de Lapidibus à Mauſſaco editus, vel huic ſeniori Pſello, ſi me conjectura non fallit, tribuendus eſt, vel certe nulli. Audi quid ipſe dicat, dum in fine Auctores, qui de lapidum virtutibus cauſas reddidere, enumerat, poſt omnes ſubdit, Τῶν δ' πολὺ πρὸ ἡμῶν ὁ ἐκ τ Ἀφροδισίας Ἀλέξανδρος, ἄνθρωπος εἰς πάντα ἁπλῶς εἰπεῖν, καὶ τῶν ἀπορρήτων τ Φύσεως προχειρότατος. id eſt: *Ex his autem, qui paulo ante nos vixerunt Alexander Aphrodiſienſis, ad omnia etiam Naturæ occultiora enucleanda, ut plura paucis complectar, promptiſſimus.* Anne paulo ante tempora Pſelli, qui ſub Conſtantino, & Michaele Ducis florebat, Alexander Aphrodiſienſis, qui ſub Antonino, & Severo ſcribebat, vixiſſe dicendus eſt? ſi octingentorum, & quinquaginta annorum ſpatium modicum temporis intervallum Pſello eſt, quod erit longum? Ergo vel hic Libellus Pſello huic ſeniori vindicandus eſt, vel ſi ſexcenti etiam & plures anni diuturniora tempora ſunt, ideoq; nec ſeniori tribuendus, alius nobis Opuſculi Auctor quærendus eſt ſedulo: ne Pſellum, dum hæc ſcriberet, dormitaſſe nugacisſime fateri cogamur.

XI. Liber etiam Medicus & Therapeuticus Pſelli, quem Conſtantino Porphyrogenneta, niſi nos ludit inſcriptio, nuncupavit, forte Pſello ſeniori tribuendus eſt, ſi vitam eo usque protraxit; certe recentiori tempora negant.

XII. Veriſimile itaque eſt, Pſellum hunc plura in Philoſophicis, ac Rhetoricis compoſuiſſe. At non ſcripſit, inquies, quicquid de aliis ſit, in Simeonem Metaphraſtem Panegyricum, ut Baronius ſomniat,

* De hoc infra §. 39. Laudat & Allatius diſſ. de Engaſtrimytho c. 2. & 16.

niat, cum illum Pſellus recentior ſcripſerit. Quare Baronius falſus eſt, & in Pſello, quem in aliud tempus amandat, & in Metaphraſte, quem ob imaginarium Pſellum annis fere ducentis, antequam eſſet, ſuam Eccleſiæ operam contuliſſe in enarrandis Sanctorum vitis contendit. Nec feliciori eventu Bellarminus de Scriptoribus Eccleſiaſticis, ſæculo 9, anno 850. Jacobus Gaulterus in tabula Chronologica, ſæculo 9. pag. 598. Jacobus Gretſerus de imaginibus manu non factis c. 19. & alii, Baronium ſecuti ſunt.

XIII. Hic hiſtoriæ Eccleſiaſticæ hoſtes, & Simeonis Metaphraſtæ acerrimi defenſoris oppugnatores, tantorum virorum lapſu triumphare ſibi videntur. Sed nulla id evidenti ratione conantur, ni me mea fallit opinio. Pſelli tempora Baronius non diſtinxit, at quonam ipſi modo diſtinguunt? Ipſi Panegyrim illam in Metaphraſtem juniori Pſello, ſed quonam argumento adjudicant? prorſus nullo. Auctorem illius Orationis Pſellum alterum eſſe, non Leonis Philoſophi Magiſtrum nunquam evincent. Scripſit ille plurima, ut veriſimile eſt, quare non & hanc Orationem ſcribere potuit? & ſcripſiſſe argumento hoc ad probandum firmiſſimo, ni me Codices Manuſcripti fallunt, ni ipſi, qui contrarium adſtruunt, lapides ſunt, demonſtrabo. Concedant & concedere debent Orationis parentem cognomento Pſellum fuiſſe, vixiſſeque non diu poſt Metaphraſtæ tempora. En illius verba: * Ἐδείξε γὰρ κἀν τῷ τέλει ἑαυτὸν ἀυτῷ ὁ διασπασμὸς βίον ἐτύγχανεν ὤν. Οὐ γὰρ ὥσπερ τεμηθὲν ἀυτὸν οἱ συνιστορικότες φασιν, ἰδὼν δηχθῆναι, ἀλλ' ἐδόκει ὥσπερ τινὸς δεσμοῦ ἐλευθερούμενος, καὶ ἱλαρᾷ τῷ νεύματι πρὸς τὰς ἀγγελικὰς ἀγγέλους ἀναπετάσαι νεύματι. Id eſt; *Nam vel in fine oſtendit, qualem vitam egerat. Non enim eum veluti abſciſſum, aut diviſum fuiſſe dicunt ij, qui viderunt, ſed videbatur veluti à quodam vinculo liberari, & hilari nutu ſe extendere ad ducentes Angelos.* Neque negare poterunt, Nicetam, qui & David dicebatur, Paphlagonem, D. Ignatio Conſtantinopolitano æqualem, iisdem cum ſenioris Michaelis Pſelli temporibus, ſcriptis editis celeberrimum, vixiſſe. Ipſe hoc de ſe, in principio vitæ Ignatii à ſe conſcriptæ, tradit. Nicetam hunc eundem cum Niceta Serrone faciunt plerique Codices Vaticani. Expoſitionem ſiquidem in Carmina Gregorii Nazianzeni, ejusdem, qui & in alia Gregorii commentatus eſt, Nicetæ, Serronis ſcilicet, quod & plurimi Codices Manuſcripti confirmant, huic Nicetæ Davidi tribuunt. Habent enim ſatis evidenter, Νικήτα φιλοσόφου καὶ Παφλαγόνιος,

* Apud Allatium de Simeonibus p. 335. quem vide etiam p. 48. ſeq.

νίας, Ἑρμηνεία εἰς τὰ ἔπη τ Θεολόγ & Νικήτα τ καὶ Δαυὶδ, ἐξήγησις εἰς τὰ αὐτά. *Niceta Philoſophi Paphlagoniæ expoſitio in Carmina Theologi, & Niceta, qui & David, expoſitio in eadem.* Neque ab his diverſi ſunt Codices M. S. Auguſtani; confirmatque editio Veneta ſub anno 1563. Ut hinc videas una tot Manuſcriptorum Codicum conſpiratione, non unius exſcriptoris oſcitantia illarum expoſitionum immutatum, ſed continuata ſerie pluribus comprobatum, Auctorem Nicetam fuiſſe, qui & David, & Paphlago philoſophus dicebatur. Serron itaque Nicetas, & David auctoritate horum Codicum unus eſt, & idem Auctor. Eo præ, ſequere mi Gaffarelle. Nicetas, præter expoſitiones in Gregorii Orationes, & alia ingenii ſui in omni genere Doctrinarum, erudita ſane, & docta monumenta, in D. Lucæ Evangelium, quatuor libris diſtinctam, ſatis uberem, & luculentam Catenam ex pluribus Patribus, & Scriptoribus Eccleſiaſticis venuſte admodum concinnavit; inter eos non infimi ſunt Simeon Metaphraſtes, & Pſellus. fateri poſſumus ergo, Pſellum hunc, qui ſub Conſtantino Duca floruit, eſſe? Apage. Meræ nugæ. Ante Nicetæ tempora obiiſſe eum certo conſtat. Eum de novo poſt Nicetam revixiſſe probent ipſi, ſi poterunt.

XIV. Argumentum hoc ſane efficax, mihi in præſentia, ut verum fateor non ſatisfacit. Nec fide Manuſcriptorum Codicum, quos ſupra recenſui, Nicetam Davidem eundem eſſe cum Niceta Serrone, Catenæ in Lucam compilatore probatum ſatis puto: longum enim temporis intervallum inter utrumque interceſſiſſe exiſtimo. Nam Nicetas Serron, Diaconus primum magnæ Eccleſiæ, & Magiſter, ſeu Doctor, Catenæ in Lucam, Matthæum, & alios auctor, & Heracleenſis poſtea Archiepiſcopus, iisdem cum Theophylacto Archiepiſcopo Bulgariæ temporibus floruit, ad quem noſtram Theophylacti epiſtolam, inter impreſſas à Meurſio, legi. Sed de his alius erit inquirendi locus.

XV. Quod ſi Novatorum doctrinis inſiſtere vellem, Metaphraſtes in ultima Chriſtianæ Eccleſiæ antiquitate ipſis etiam Apoſtolorum diſcipulis σύγχρονος fuit, tantum abeſt, ut recentiſſimus ſit. Nodus quem neſcio, an unquam expedient adverſarii. Geſnerus, & ejus Epitomator ſuſpicantur, Hippolytum Thebanum, Chronici Eccleſiaſtici Scriptorem, cujus fragmentum Caniſius in Antiquit. Tom. 3. nobis Græce & Latine exhibuit, illum eſſe, cujus Hieronymus meminit in libro de Viris illuſtribus, Portuenſem dumtaxat, nec incongrue; cum & Nicephorus Calliſtus Hiſtor. Eccleſ. lib. 2. c. 3. Glycas, * & Theo-

* Glycæ etiam ſunt quos ſub Metochitæ nomine Annales Meurſius edidit. Hippolytus vero Chronici auctor floruit ſæculo XI.

Theodorus Metochita in Annalibus, ea, quæ ſunt Hippolyti Thebani, tribuant Hippolyto Portuenſi Epiſcopo, ſubſtituantque pro Thebano Portuenſem. Verum Portuenſis ſub Alexandro Imperatore, anno ſcilicet Chriſti CCXXIX., martyrium paſſus eſt. Eſt ergo Metaphraſtes antiquior, cum Metaphraſtæ Simeonis in Chronico mentio fiat, & ſuſpicione ipſorum unà cum diſcipulis Apoſtolorum floruit. Plures jam hic Metaphraſtas parturient, omnium tamen recentiſſimum vitas Sanctorum ſcripſiſſe dicent. Nugæ, & ſomnia.

XVI. Metaphraſtes Simeon unicus eſto, Thebanus à Portuenſi, uti eſt, Hippolytus diverſus exiſtimetur; & nos perquàm obſcura illius tempora, & vitæ inſtitutum aliunde quàm à tempore Pſelli, &, ſi fieri poteſt, ab eodem etiam Metaphraſte inquiramus. Auctor vitæ Sanctæ Theoctiſtæ Lesbiæ, Lippomano, & Surio, * aliiſque ſine ulla hæſitatione, quamvis neſcio quis ad incertum Auctorem transmittat, Metaphraſtes hic eſt. Comprobaturque certiſſimo ipſius Pſelli teſtimonio. Pſellus namque, dum, in Metaphraſtem Canone, commentationes Metaphraſtæ inſinuat, ſcribit illum conſilio, atque monitu Parii Anachoretæ munus aggreſſum ſcribendi, primum omnium colloquium illud compoſuiſſe, & Theoctiſtæ Virginis vitam graphicè admodùm celebraſſe, Ode 6. Τὸ πρῶτον σὸν σύγγραμμα ἐκ προνοίας θεοῦς, καὶ ὁμιλίας γίγονε ἱερᾶς πρεσβύτης, καὶ μοναχῆς, Συμεὼν θαυμάσιος, ὃν ἐν Πάρῳ τῇ νήσῳ τεθεώρηκας. & Ἀξίως ἐξύμνησας τὴν Λεσβίαν τὰ λαμπρά, καὶ θεῖα ἀγωνίσματα Θεοκτίστης τῆς ὄντως Ἀγγελικοῦ, μικροῦ καὶ ἀσωμάτου ζήλου σάρκα σοφῶς τὸ πολίτευμα. Id eſt: *Prima tua commentatio ex divina providentia, & colloquio facta eſt ſacri Senis, & Anachoretæ, Simeon admirabilis, quem in Paro Inſula conſpexiſti. Et pro dignitate laudaſti Lesbia illuſtria, & divina certamina, vere Theoctiſtæ, à DEo fabricata, quæ Angelicam, & tantum non incorpoream abſolvit ſapienter vitæ rationem.* In hac autem ſcriptione, & colloquium Senis in Paro, & adhortamenta, & vita Theoctiſtes pro humani ingenii tenuitate exponuntur. A ratione ergo alienus eſſet, quicunque ſcriptum hoc Metaphraſtæ eſſe genuinum denegaret. At in hoc vitæ inſtitutum ejusdem, & ætatis tempora plane, & ſine ullis ambagibus proponuntur. Fruſtra itaque ex alio, nec ab ipſo Simeone, de Simeone teſtimonium quærimus. Diſcamus verò à Simeone, eum non à ducenda uxore abhorruiſſe, ſed ex illa liberos etiam procreaſſe, civilibusque muneribus functum, tunc demum cum Humerio, ducendarum copiarum peritiſſimo, Legatum

* Ad X. Novembr.

ad Arabas, qui Cretam invaserant, missum fuisse: &, cùm non liceret per ventos ulteriùs, Parum ad navigasse, & cum sene illo Anachoreta cognomine, à quo & res gestas Theoctistes ea conditione, ut omnia scriptis mandaret, perceperat, collocutum familiarissimè, suæque legationis finem fortunatum, ob eamque munera ab Imperatore reportanda, præsagiente divino illo Sene, audisse: post absolutam navigationem, scribendo ea, quæ viderat, & audierat, præcepta Senis adimplesse. Illa ergo tempestate vivebat, cum Arabes Ægei Insulas, & oras Græciæ maritimas non infidelici eventu, misera tamen Græciæ calamitate, ac clade afflixerunt. Sed tunc potissimùm, cum in Arabas classe, ac ferro Himerius, ipse verbo, ac muneribus expugnandos mittitur, tunc cùm nondum ad scriptionem animum adjecisset. Sed ista evenere temporibus Leonis sapientis, Basilii Macedonis filii, si Cedreno, Curopalatæ, Zonaræ, aliisque historicis Græcis fides habenda est. Ergo tunc Simeon iste Metaphrastes, vitarum scriptor, floruit, muneribus, ac dignitatibus, auctus. Et, si quid conjectura augurari licet, Simeon ille à secretis sub hoc Leone, qui aurum à Rhodophyllo relictum, Leoni Tripolitæ infami Apostatæ obtulerat, ut eum ab excidio Thessalonicensi averteret, ideoque ab Imperatore Patricii, & Secretarii primarii dignitatibus condecoratus, nullus alius est, quam Simeon iste noster Metaphrastes, qui Logothetæ nomine à Psello, ut dicemus inferiùs, & ab aliis insignitur.

XVII. Metaphrastes ergo Simeon scriptionem exorsus est sub Leone, & sub Constantino Porphyrogenneta, Leonis Filio, & Nepote Romano, ætate etiam ipse provectiore assiduis laboribus absolvebat: ut ex illius oratione de exportatione manus dextræ Joannis Baptistæ apud Lippomanum, & Surium * colligi poterit. Ait enim ea ætate sub Constantino, & Romano Imperatoribus à Jobo Diacono manum Antiochia Byzantium delatam fuisse. Id autem sub dictis Imperatoribus evenisse confirmant Cedrenus, & Zonaras in Constantino Porphyrogenneta.

XVIII. Errat ergo Gerardus Vossius, & alii, qui putant Simeonem Metaphrastem sub Constantino Duca, vel saltem circa ea tempora floruisse: errasseq; Baronium, & Bellarminum, cum Simeon, ut Vossius ipse putat, ducentis annis posterior vixerit, quàm illi existimarunt.

XIX. Quantum præterea immaniter hallucinatus sit Hospinian⁹, dum Metaphrastas, & Psellos pro arbitratu, ut ita dicam discerpsit, abun-

* Ad XXIX. Augusti.

abunde ſatis oſtendit Jacobus Gretſerus de Imaginibus manu non factis c. 19. Conferam & ex meo nonnulla, præter jam dicta, ad meſſem tam uberem, ut veritas clarius eluceſcat. Fuit Metaphraſtes non * trivialis Conſtantinopoli ludi magiſter, ſed genere clarus, illuſtri familia natus, divitiis abundans, in Aula Imperatoria celebris, à ſecretis, & conſiliis intimis, & poſt mortem etiam miraculis illuſtris. Pſellus in eundem: Καὶ λόγε θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ γένους ἐν ἔχων, καὶ ἅμα τὰ ἐυκλείας οἰκόθεν καὶ πλούτε φέρων, βαθεῖαν πλεῖν κωμῶν, καὶ οἷς ἂν τις πρὸς παίδευσιν ἀποκρίνοιτο. *Et quod eſt admirabilius; & propter quod illum quiſpiam magis fuerit admiratus, cum eſſet genere clarus, & ex illuſtri familia natus, & abundaret divitiis, & iis, quæ ſegniorem effecerint quempiam ad diſciplinas &c.* Hinc idem Pſellus ejusdem Officium compoſuit, quod ab Eccleſiaſticis in ejus ſolemnitate, ſicuti fieri amat in aliis Sanctis, decantaretur, in eo Oda 3. ſcribit: Ἐνδιατρίψας ἐν ἀρχαῖς ἅμα τὰ κάτω Συγκλήτῳ ὡς ἀνὴρ βουλεφόρος τὸ πολύπραγμα δὲ σὸν εἰς ἡσύχιον ἐν ὑγιαῖς, καὶ ἅμα ἄνω Συγκλήτου ἐκόσμησας. *Cum terreni Senatus dignitatibus condecoratus fuiſſes, veluti Vir Conſiliarius, vita deſcendationem in cælis acquiſiveras, & ſupernum ſenatum decoraſti.* Sæpeque Logothetam nominat. Ode prima: Μέλος μοι ἔνρυθμον δὸς Λόγε Θεοῦ εὐφημεῖν ἀρμόσαντι τὸν θεράποντα τὸν σὸν Συμεῶνα τὸν Μεταφραστὴν τὸν κυρίως Λογοθέτην αἰξιάγαστον. *Melos mihi concinnum exhibe Verbum DEI, cum celebrare inceperim ſervum tuum Simeonem Metaphraſtem, proprie Logothetam admirabilem.* Et alibi: Εὐφημήσωμεν πάντες ἐπαξίοις ᾠδαῖς τὸν μέγαν Θεοῦ θεράποντα Συμεῶνα τὸν ἅγιον Λογοθέτην. *Celebremus omnes condignis canticis magnum DEI ſervum Simeonem Sanctum Logothetam.* Fuit ergo Logothetæ officio conſpicuus, quod quid nam fuerit, pluribus alii exponere conati ſunt: eos, qui plura deſiderat, videre poterit. Satis mihi erit pro hac re ſtabilienda elegantiſſimi item, ac prudentiſſimi, licet ſequioris ſeculi ſcriptoris, Joannis Cinnami teſtimonium; in quo vertendo, illuſtrandoque diu me exerceo, ** ſperoque laborem hunc meum, propter pulcherrimam hiſtoriam, ad hunc diem cum vetuſtate luctantem, meis vigiliis, & amicorum opera, è ſcopulo in tranquillum illatam, hiſtoricæ veritatis ſtudioſis non ingratum futurum. Is itaque Hiſtor. Romanæ lib. 4. de rebus geſtis Manuelis Comneni, de Richardo Antri Domino verba faciens, ſcribit, Ὃς γὰρ τῶν πυλῶν ἀλογήσαντες γίγνεταί τι αὐτὸ ὁμολογία ἔχειν, καὶ σφεῖς τῶν λοιπῶν προσιόντες ἐσκέπτοντο. Κόμητί τε ἄλλοις, καὶ δὴ καὶ τῷ Γυλιέλμῳ Καντζηλαείῳ συγγενομένοις, ἐν Λογοθέτην ἔπος αὖ τις ἐλλιπίζων ἔπης, ἐπὶ τράπεζαν αὐτοῖς ἦλθεν, ὡς αὐτοβοεὶ τὴν πόλιν αὖ

* Conſer Allatium de Nilis p. 29. edit. noſtræ.

** Cinnamum Allatii nusquam prodiit. Exſtant editiones Com. Tollii & Cangii.

[illegible] *Cum vero portæ Urbis parum caute custodirentur, Juvenalius ipsum in ejusdem fidem se dedidit. Hinc pro occupandis cæteris cum Comitibus aliis, nec non Guilielmi Cancellario, quem Logothetam Græca quis lingua expressit, consilium inibat, & Tranum usque cum illis processit, quasi primo impetu Urbem direpturus fuisset.* Alium hujus vocis significatum, antequàm majestas illa Imperii statis Veterum officiorum formis abrogatis, exteris barbarorum moribus, nova omnia approbando, cessisset, lege apud Procopium in Historia Arcana.

XX. Vitis, ut hoc etiam hic obiter notem, à Simeone conscriptis aliquas à Junioribus esse adjectas observarunt Baronius, & Bellarminus, & alii, cum Viri illi post Simeonis tempora vixerint. At eas à Psello, recentiore nempe, annexas in lucem vulgatas opinatur Andreas Schottus, Præfatione ad Lectorem, in Cantica Canticorum. Unde id habuerit Schottus non liquet, etsi verum sit Psellum, sive Simeonis æmulatione, sive religione in Sanctos, perplures Sanctorum vitas non ineleganti stylo accuratissime descripsisse, utinam puerilibus argumentis neglectis, in quibus nonnunquam totus esse videtur, in istis seriis pertractandis plures, quam fecit, horas insumpsisset. Illius in sanctos conatus in Catalogo operum infra recensebimus.

XXI. Tertius fuit Michaël Psellus, Michaëlis Ducæ præceptor, qui maxime omnium de Republica literaria meritus honorificam sui apud posteros memoriam consecravit, ita ut reliquos alios ejus cognomines acumine ingenii, eruditionis copia, profunditate scientiarum, argumentorum varietate, multitudine scriptorum, & splendore gloriæ obruerit. Quare, aliorum extincta, & (ut ita dicam) obliterata memoria, ipse solus nomen illud meruisse videtur. Sic Poëtam, & Oratorem cum dicimus, Homerus nobis, atque Demosthenes, de Græcis loquor, statim sese offerunt, mentisque oculis repræsentant.

XXII. Fuit Patria Constantinopolitanus, è Consulum, ac Patriciorum prosapia, quamvis non tam felici fortuna. Ipse id ait de se in Epitaphio Matris. Τῷ [illegible]ων ἐμῷ πατρὶ τὸ μὲν ἄνωθεν γένος εἰς ὑπάτους ἀνῆκτο, καὶ Πατρικίους. Τὰ δὲ κατ' ἐκεῖνον πράγματα οὐχ ὅπως διέπρεπεν ἔχειν. *Patris igitur mei genus antiquum ad Consules, & Patricios referebatur, res vero ipsius non nimis prospere se habebant.* Post duas fœmellas tertio ipse partu, multis Matris suspiriis, & ad DEum precibus effusis, in lucem editur. Mirum est, quod in ejus ortu narratur, nullas eum lacrymas profudisse, neque usquam postea in maximis etiam necessitatibus ploravisse, sed sem-

ſemper ante illa tenella lætos, ad puniceos oculos habuiſſe: tantum parentis nullisque aliis quam maternis, ad quæ vel uſu, vel ſententia ferebatur, uberibus inhiaſſe. Quinquennis præceptori traditur, adeoque robuſte ſtudiorum pondus excepit, ut ludicra omnia, præter literarum ſtudium, quo ſummopere delectabatur, ſordeſcerent. En illius affectum ejusdemmet verbis expreſſum: Ἐντεῦθεν ἂν ἡ μήτηρ πρὸς τὰ κρείττω χειραγωγοῦσα μὴν εἰς πέμπτον ἔτος τελέσαι, διδασκάλῳ ἐφίστησι. Καὶ ἦν μοι τὸ μάθημα οὐ μέτριον τὸ εὐχερές, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ αὐτῇ ἀλλήλοις τοῖς παιδίοις. Ἠνιώμην γὰρ, εἰ μή μοι ὅλῃ πάσης ἡμέρας διδοίη τὰ παιδικά. καὶ ἦν μοι παιδιὰ μὴ ἡ παιδή, παιδὴ δὲ παιδιά, ἀλλ' ὡς ταῦτα παίζοντι, ἐκεῖνα δὲ παιδεύοντι. &c. Id eſt: *Hinc igitur mater ad meliora manuducens quinto ætatis anno magiſtro commendat. Et erat mihi diſciplina non tantum facilis, ſed dulcis præ quolibet alio ludo. Ægre itaque ferebam, ſi mihi per totum diem, delicias non ſuggereret. Eratque mihi ludus ſtudium, ſtudium ludus, non quod hoc ludibrio haberem, illi vero incumberem.* Ætate grandiore, dum inter parentes non convenit, cuinam ſtudiorum generi eſſet addicendus, Joannes Chryſoſtomus & Apoſtoli, Matri in ſomniis viſi, decernunt. Hinc diſciplinarum, quam voluptatum cupidior, æqualibus in ſtudio ſuperatis, non longo intervallo ad ſuprema quæque doctrinarum culmina gradum fecit, omnibusque innotuit. Hæc ipſe prolixe nimis, Orationem in Matrem, proſequitur, & ex eo Anna Comnena Alexiados lib. 5. breviſſime concinnavit, dum de Italo verba faceret. Καὶ Μιχαὴλ ἐκπέμπει τῷ Ψελλῷ ἐν ὑστέρῳ πρεσβεύσοντα, ὃς καὶ παῖς ἔτι τοῖς θείοις διδασκάλοις σοφὸς ἐφοίτησε. Διὰ φύσεως γὰρ ἀγχινοίας, καὶ νοὸς εὐστοχίας, τυχὸν μέντοι καὶ Θεοῦ ἐφαγὼ. πρὸς τούτοις διὰ τὴν θερμοτάτην ἱκεσίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐπαγρυπνούσης συχνὰς τῷ ἐν τῷ ναῷ τῆς Κυρίας τῆς Θεοτόκου σεπτῷ εἰκονίσματι, καὶ θερμοῖς ταῖς δάκρυσιν ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἐκκαλυμένης, εἰς ἀκρον σοφίας ἀπάσης ἐλληνικῆς, καὶ τὰ Ἑλληνικὰ, καὶ Χαλδαϊκὰ ἀκριβῶς ἀνέβη. γέγονε τῆς τότε χρόνος περιβόητος ἐν σοφίᾳ. Id eſt. *Tandemque ad Michaelis Pſelli conſuetudinem venit, qui præceptores, ſapientes oppido, nactus, natura dexteritate, & intellectus acumine, DEO quoque illi coadiuvante, adhuc & matris immenſiſſimis precibus, ſæpius in templo Domini ante Deiparæ venerandam imaginem invigilantis, ſpiritusque pro filio lacrymis exorantis, ad univerſæ ſapientiæ culmen pervenit, & Græcorum ac Chaldæorum decreta accuratiſſime conquiſivit, ea tempeſtate celebre ſapientiæ nomen conſecutus eſt.* Subdit deinde inter Italum, & Pſellum diſſidia exorta. Medicinæ quoque operam dedit, ut ipſe de ſe Orationem in Matrem, ſæpius laudata, affirmat, dum de Patre moribundo loquitur. Ὡς ἡ κατὰ τὴν ἰατ-

ρικὴν

δακτύλοις τὰς τ' ἀρτηρίας κινήσεις ἐτεκμηράμην. ἐπῳδάζετο γὰρ μοι μακρόθεν πως περὶ τέχνης. *Ut vero & digitis arteriæ motus observari: jam enim diu aliquid in eam artem studii, & opera contuleram.* Studium in capessendis disciplinis, & omnibus addiscendis ardens, ac pertinax, ipse Libello de Admirabilibus Lectionibus in fine explicat. Ἐγὼ γὰρ οὐ περὶ ἐργασίας ἕνεκα, νὴ τὴν ἱερόν σου ψυχὴν, ἀλλὰ φιλομαθείας τὰ πλείω τῶν μαθημάτων συνελεξάμην. Ἐγένετο γάρ μοι ἡ φύσις ἀκόρεστος πρός τι τῶν τοιούτων. καὶ ἂν ἐβουλόμην μανθάνειν, εἰ καὶ μὴ ἐκ νέου τὴν γῆν. καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ πολλοὶ περί τι μόνον ἐσπούδακα, ἐκεῖνο δὲ ἀπωσάμην. ἀλλὰ καὶ τῶν φαύλων, ἢ ἄλλως ἀποτρόπαιον ἐπιγινώσκω τὰς μεθόδους ἐσπούδακα, ἵν' ἔχω ἐντεῦθεν ἀντιλέγειν τοῖς χρωμένοις αὐτοῖς. Id est: *Ego vero, non curiositatis ergo, ita sacrum tuum animum* DEUS *servet, sed amore discendi plerumque ex disciplinis collegi. Namque naturæ cujuscunque studii avidæ, nunquam scientiis potuit saturari. Nullamque vellem esse, quod mei notitiam fugeret; nec molestum mihi foret, etiam si subterraneæ, nosterem. Neque ut plurimi, in hoc tantum incumbo, illud vero negligo, sed & pravorum etiam, & abominandorum mihi notitiam comparo, ut inde habeam, quod ea usurpantibus opponam.* Plura de hoc Orat. de Matre, in qua singula quæque ad fastidium usque enumerat. Ea Lector, ne ipse fastidio sim, videat.

XXIII. Interea satis ætatis, ac prudentiæ habens, in Aula Imperatoribus innotuit, qui in maximis negotiis proficuam illius operam experti sunt. Nam Michael Stratioticus inter selectos ex Patribus Conscriptis Viros, quos Comneno Isaacio ad rebelles in concordiam redigendos misit, Psellum quoque nostrum legavit, non contemnendo elogio celebratum à Zonara tomo 3. Στέλλονται τοίνυν πρὸς τὸν κομνηνὸν πρεσβεύσοντες ἄνδρες τῶν ἐκκρίτων τῆς Συγκλήτου βουλῆς· οἵδ' ἦσαν ὁ πρόεδρος Κωνσταντῖνος ὁ Λειχούδης, ὁ πρόεδρος Λέων ὁ Ἀλωπὸς καὶ Μιχαὴλ ὁ σοφώτατος Ψελλὸς τῶν φιλοσόφων ὕπατος. *Legantur igitur ad Comnenum selecti Viri ex Patribus Conscriptis, Constantinus Lichudes præses, Leo Alopus præses, & Michael Psellus, sapientissimus Princeps tunc Philosophorum.* Et Cedrenus in Synopsi: Ἐκεῖ δὲ αὐτῷ γενομένῳ Φθάνουσι καὶ πρεσβευταὶ βασιλέως ὁ πρόεδρος Κωνσταντῖνος ὁ Λειχούδης, Θεόδωρος ὁ Ἀλωπὸς, Κωνσταντῖνος ὁ ψελλὸς ὁ τῶν φιλοσόφων ὕπατος. ἦσαν δὲ οἱ τρεῖς ἄνδρες ἐπὶ σοφίᾳ, καὶ λόγῳ δυνάμενοι τῶν καθ' τὴν ἡμέραν ἀνθρώπων διαφέρειν δοκοῦντες, καὶ ἀσυγκρίτως ὁ Ψελλὸς ἐξελέγησαν εἰς τὸ πρεσβεῦσαι, καὶ προσεδόκησεν ὁ βασιλεὺς μεγάλα καταπράξασθαι διὰ τὸ ἐκείνων εὐσε-

ευσομίας, καὶ χαριτ@. *Ibi occurrerunt Legati Imperatoris præſes Conſtantinus Lichudes, præſes Theodorus Alapas, Conſtantinus Pſellus, Philoſophorum Princeps. Etenim hi tres Viri ſapientia, & facundia, omnium quotnum vivebant, primi habiti, & quidem extrema compatationis ſortem Pſellus, ad eam legationem fuerant delecti; quod Imperator eorum eloquentia, & gratia ſe maxima conſecuturum ſperabat.* Ubi exſcriptoris incuria, pro Michaele, Conſtantinus irrepſit. Et in eo falſæ legationis accuſatur ab eodem inferius, λέγεται ὅ ὅτι καὶ οἱ πρεσβευταὶ ἀλλοπρεσβεύσαντες ἄλλο τε ἄλλως λάθρα τῷ Κεκαυμένῳ προσιόντες παρεκάλουν ἔχεσθαι τῆς ἐνστάσεως, καὶ μηδόλως ἐνδοῦναι. Τοῦτο ὅ αὐτὸς ποιῆσαι, καὶ οἱ καλῶς εἰδότες ἐπληροφόρουν ἄνδρες ὡς οἷοίτε ψεύδεσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Κομνηνὸν πληροφορῶντες ἐνωμότως ὡς ἅπαν τὸ ἀσυχὸν πλῆθ@ πεικαιῶς εἰς αὐτὸν ἔχει. καὶ ὡς εἰ μόνον ἐγγίσειε τῇ πόλει, τὴν γέφυραν ἐξωθήσαντες, μετ' ἐπινικίων, καὶ ὕμνων αὐτὸν προσδέξονται. *Ac proditum eſt memoria, ipſos etiam legatos prævaricatos fuiſſe, & modo hunc, modo illum diverſis temporibus Cecaumeno ſuaſiſſe, ut oppugnaret acriter oblatas conditiones, neque quicquam concederet. Et quidem hoc eos egiſſe pro certo perhibent ij, quibus iſta optime ſunt nota, & à mendacij ſuſpicione ſunt immunes, ajuntque eos interpoſito jurejurando affirmaſſe Comneno, ardenter eum ab urbana multitudine diligi; ac, ſi tantum accesſiſſet ad Urbem, fore ut ipſum ea, ſene exturbato, cum gratulatoriis victoriæ, & imperii carminibus excipiat.*

XXIV. Iſaacius Comnenus, cum Michaelem Cerularium, Patriarcham Conſtantinopolitanum, abdicare niteretur, aliorum, & Pſelli præcipue opera, qui, in eum Oratione conſcripta, multorum, ac variorum facinorum reum fecit, uſus eſt. Zonaras ibidem, Εἶτα καὶ καθαιρέσει ὑποβαλεῖν αὐτὸν διὰ φρονήμ@ ἐτίθετο, καί τισι τῶν Ἀρχιερέων συνεργοῖς πρὸς ὅτο ἐκέχρητο, καὶ τῷ Ψελλῷ αἰτιαμάτων πολλῶν, καὶ ἀλλοκότων συναγωγεῖ, ἃ ἐν τῷ καθ' ἑκάστ λόγῳ συνήθροιστέτε, ᾧ συνεγράψατο, δηλοῖτε διά τινων τῷ ἀνδρὶ ἀπειπάσθαι τὴν Ποιμαντικήν, ἵν' ἑκὼν δοκεῖ ὑποχωρεῖσθαι, ὡς εἰ μὴ ὅτο, καὶ ἄκων αὐτὴν ἀφαιρεθήσεται, εἰς μέσον καθ' αὑτὸ προτιθεμένων αἰτιαμάτων. *Deinde de ab rogando illi Patriarchatu cogitans, opera quorundam Epiſcoporum utitur, & Pſelli, variarum, & abſurdarum criminationum coacervatoris, quas in Oratione contra illum ſcripta congeſſit, & per quosdam Viros ſignificat, ut ſimulet ſe ultro Pontificatu cedere, quem alioquin invitus cum publica infamia ſit amiſſurus.*

XXV. Diogeni Imperatori infensus, primus ipse inter Senatores, & Joannes Cæsar, & filii, Eudociam Imperatricem in Monasterium trudunt; Michaelem Ducam Imperatorem denunciant, Diogenem jam revertentem imperio abdicant, auctore, & adjutore consiliorum eodem Psello. Zonaras, in Romano Diogene: Ὁ γὲν Καῖσαρ Ιωάννης ϗ οἱ ἐκείνε ὑι αὐτὸ, ὡς εἴρηται, ἐγκοθῦλες τῷ Διογένει ἁρπάζυσι τὸν καιρὸν, ϗ προσλαβόμφοι τῶν τ Συγκλήτε ἑνίυς, ὅσοι ὠμοφρόνυν αὐτοῖς, ὧν ἐξῆρχεν ὁ ὑπέρτιμος Ψελλὸς, δύσνυς καὶ αὐτὸς τῷ Διογένει τυγχάνων, τὴν Βασίλισαν Ευδοκίαν εἰς τὴν παὰ αὐτῆς δομηθεῖσαν Μονὴν καθὰ ὧν τὸν ἐν τῇ Προποντίδι πορθμὸν φειορίζυσιν τὸν ὑ Μιχαὴλ ἀναχηρύτθυσιν Αὐτοκράτορα, &c. *Joannes igitur Cæsar, ejusque filii Diogeni semper, ut dictum est, infesti, arrepta occasione, quibusdam etiam ex Senatu sui facinoris, quorum Psellus vir honoratissimus princeps erat, & ipse Diogenis inimicus, adhibitis, Imperatrice Eudocia in Monasterium, quod ipsa circa fretum Propontidis struxerat, relegata, Michaelem Imperatorem appellat.*

XXVI. A puero itaque liberaliter educatus, animo circa artes, doctrinasque gestiente, fructus, quas ab eis expetebat, decerpsit, non breves, atque incertos, sed uberes, & tempestivos. Eloquentiam enim, horridam tunc, & incultam, excoluit, nec ad perniciem, & pestem convertit, sed ad salutem. Tandem philosophandi rationem omnem complexus, in loco illo uberrimo, ac feracissimo, frugiferam sibi, & aliis diligentiam expertus, extraxit malorum radices; de natura & rebus occultis optime, planeque disseruit, quod verum & quod falsum est in oratione, apperuit, summisque imperatoribus fuit & vivendi præceptor, & dicendi. At labores impiger, diu noctuque aut aliquid conscribendo, aut legendo, tempus insumebat: nec vires consenuerant, nec defecerat animus. Et cum munus optimum, fructuosissimumque quod possit afferri Principibus, illud esset existimaret, si doceantur, atq; erudiantur, summa ope nitebatur, ut Michaelem Ducam instrueret, bonisque moribus informaret. Quo quis potest in vita humana, vel desiderare melius, vel optare præstantius? Coercenda est Principum libido, refrænandusq; furor, neque alia via id consequi possumus, quam doctrina, & eruditione. Hominis decus est ingenium, ingenii lumen eloquentia, eloquentiæ candor philosophia, philosophiæ rectrix, ac magistra pietas, quæ nisi præceptorum monitis fulciatur, in ignorantiæ tenebras prolapsa, ruinam facit.

XXVII. Non potuit tamen effugere calumniam Zonaræ 3. Annal. Καὶ ἦν τῶν ἀνθρώπων σύντριμμα, καὶ ϗαλαιπωρία,

ρία, καὶ ὁ τῶν ἐπιτερφόμενος ὑδαμῶς. ὁ δὲ Βασιλεὺς παιδαριώδεσιν ἐχόλαζε πράξεσι, ὑπατεύοντος τῶν Φιλοσόφων καὶ ὑπερτίμου Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, λόγοις τῷ δοκεῖν αὐτὸν ἐπιβαλλόντων, καὶ διδάσκοντος, νῦν μὲν τὴν Γραμματικὴν τέχνην, καὶ μέτρα, καὶ Διαλέκτους, νῦν δ' ἵνα καλὰ ῥήτορας Διαλέγοιτο, νῦν δ' ἱστορίαις αὐτὸν προσεθίζοντος. Ἄλλοτε ὑπὸ Φιλοσόφων θεωρημάτων ἀκροᾶσθαι παρεσκευάζοντος. Ὁ δὲ πρὸς ὕδιν ἐπεφύκει. Τούτοις οὖν ὁ Ῥωμαίων Αὐτοκράτωρ προσεληλαμένος, ὑφ' ἕτερον καὶ ἕτερον ἕνα τὸν τῶν καιρῶν κυβέρνησιν ἐποιήσατο, καὶ νόμος ἦν τὸ τῷ Λογοθέτῃ δοκοῦν. *Homines alterebantur, & erumnis premebantur: & nemo erat, cui illa curæ essent. Nam Imperator puerilibus rebus occupatus, à principe Philosophorum, & honoratissimo Michaële Psello ad literarum studia deduci videbatur; ac modo in Arte Grammatica versibus, & linguarum differentiis erudiebatur, modo declamationibus rhetoricis, modo historiis assuefiebat, modo ad audienda philosophica præcepta parabatur, quamvis ad hæc omnia ineptus. Hujusmodi igitur studiis Romanorum Imperator affixus, rerum administrationem alteri, eique uni commisit, ut legis auctoritatem haberet, quod Logothetæ visum esset.* Et inferius: Μήτιος δὲ προνοουμένου τῶν κοινῇ συμφερόντων, ὁ μὲν Βασιλεὺς περὶ λόγους ἠσχόλητο, καὶ ἴαμβους συνιθένας πρὸς τοῦ Ψελλοῦ ἐδιδάσκετο, σιτοδεία τοὺς ἐν πόλει ἐπίεζεν. *Nemine autem bonum publicum curante, nam Imperator studiis vacans, Jambos scribere à Psello docebatur, urbanos annonæ penuria premere cœpit.* Ita nil tam ſanctum * eſt, quod calumnia tentare non audeat, & quod laude dignum eſt, ex improviſo, fraudulenterque irrepens neſcio quis criminoſe dilacerat. Et hominum turba cœca veluti oraculo plaudit, miſera ſane, duraque prudentiſſimorum hominum conditione. Sub aliis item Imperatoribus Græcorum imperio jam ſeneſcente, doctrinisque omnibus in barbariem commutatis, cum, proh dolor! inertia pro ſapientia erat, vitam ipſe fama clariſſimus transegit, jucundus amicis, egentibus utilis, omnibus denique carus.

XXVIII. Illius tamen fidei cauſam, defenſionemque non ſuſceperim, ſi, quæ de eo Joſephus Methonenſis Epiſcopus Apologia contra Marcum Epheſium tradit, vera ſunt. Illum enim annumerat Schiſmaticis Photio, Cabaſilæ, Palamæ, Camatero, Phurnio, Moſchambati, Bulgariæ, Nicolao Methonenſi, & Panareto, qui dicto, & ſcripto Latinam Eccleſiam infectati ſunt. Καὶ σὺ μὲν σωφρονήσῃς, ὡς φῂς, τοῖς ἁγίοις σου πατράσιν, καὶ διδασκάλοις Φωτίῳ τῷ πρώτῳ χισμαλικῷ μᾶλλον δὲ αὐθεγ-

* Non adeo reprehendendum Zonaræ judicium, ſi ſtudiorum deliciis ita fuit edoctus indulgere Princeps, ut illis intentus imperii curam aliis relinqueret.

γῷ, καὶ δημιεργῷ τοῦ χίσματος, καὶ τῆς διαιρέσεως, Καβασίλᾳ, Παλαμᾷ Καματηρῷ, Φυρνῇ, Ψελλῷ, Μοσχάμπαρι, Βυλγαρίᾳ, Νικολάῳ Μεθώνης, Πανάρετῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς μετὰ τὸ χίσμα, καὶ τὴν πολλὴν ἔριν κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας εἰπῶσι. *Et tu quidem, ut ais, Sanctis tuis Patribus, ac Doctoribus te adjunxisti, Photio Schismaticorum Principi, immo vero auctori, & opifici schismatis, & dissidii: Cabasilæ, Camatero, Phurnio, Pſello, Moschambari, Bulgariæ, Nicolao Methonensi, Panareto, & cæteris qui post schisma, & multam contentionem in Romanam invectisunt Ecclesiam.* Sanè Photii, Cabasilæ, Palamæ, Nicolai Methonensis, aliorumque in Ecclesiam Latinam commentationes nugacissimas non sine tædio, ac stomacho legi. Pſelli similem disputationem ad hunc diem non offendi, & fortasse nec ille conscripsit. Verum tamen est in Expositione fidei ad Michaëlem Ducam, dum de processione Spiritus Sancti verba facit, eum affirmare ex solo Patre procedere, quo vel solo nomine illius in recentiorum Græcorum placitis propugnandis pertinacia, & ad pervicaciora quæque audendum, si occasio se tulisset, animus innotescit.

XXIX. Tandem jam senex exauctorato Michaële Duca, ipse quoque à Botaniata Nicephoro dignitatibus spoliatus, monachum induens, solum vertere coactus est; nec multo post, sive senio, sive etiam mœrore vitam posuit: idque conjicio ex verbis Annæ Comnenæ Hist. lib. 5. Sed iis præcipue, Ἐνθα καὶ τοῦ Ψελλοῦ, μεταχωρήσαντος Βυζαντόθεν μετὰ τὴν ἀπόκρασιν, (lego ἀπόκαρσιν,) αὐτὸς Φιλοσοφίας ἅπάσης προέδρι διδάσκαλος. *Ubi & Pſello post comam detonsam Byzantio secedente, ipse Italus universæ Philosophiæ magister creatus est.*

XXX. Quidquid tamen sit, maximis eum Laudibus exornarunt, præter Annam Comnenam, Joannes Scylitza, & Credenus in procœmio Historiæ, ὑπέρτιμος Ψελλὸς, *honoratissimus Pſellus*, & in Stratiotico; & Zonaras locis supra adductis, & in Isaacio Comneno, Πολὺς τῷ γλῶτταν ὁ σοφώτατος Ψελλὸς. vim dictionis, cum non intellexisset Interpres, πολυν τὴν γλῶτταν, *verbosum* reddidit. A page sapientissimum istum, si verbosus est. Græci cum admirandum aliquem, nec cum vulgaribus comparandum innuunt, dictione illa πολὺς utuntur. Hinc aptissime diceres, & ad Atticæ eloquentiæ normam, Πολὺς τὰ θεῖα Γρηγόριος, *exim e sanctus* * *Gregorius* Πολὺς τὴν θείαν γραφὴν Michael Ghislerius, *Disciplinarum divinarum eruditissimus, & ingenio, prudentiaque in sacris literis exponendis acutissimus.* Πολὺς τὴν Φιλοσοφίαν Fortunius Licetus, *Illis, qui ad Philosophiam spectant, quam maxime potens: pauci* ut *sint* qui *tantis Philo-*

* Malim, *rerum divinarum apprime peritus.*

Philoſophiæ doctibus præditiſſimus. Πολὺς τὰ μαθηματικὰ Petrus Gaſſendus, *in rebus Mathematicis tractandis ingenioſus, earumque difficultatibus enodandis conſultiſſimus.* Πολὺς τὰ ἰατρικὰ Gabriel Naudæus, *Rebus medicis nimium pollens, multum verſatus, ſupra pleroſque alios exercitatus, nimio jam imbutus uſu, & liberaliter inſtitutus.* Πολὺς τὴν παιδείαν Nicolaus Villanus, *Præclara eruditione, atque doctrina ornatus: eruditione, & florentibus ſtudiis nunquam non ſatis inſtructus, magnus.* Πολὺς τὴν ἐπιστήμην, Renatus Moreau, *in perfectiſſima diſciplina probatiſſimus, & incredibili quadam ingenii magnitudine adquascunq; diſciplinas inſtructiſſimus.* Πολὺς τὴν ἱστορίαν Jacobus Philippus Thomaſinus, *ad ſcribendas hiſtorias maxime illuſtris: in illuſtranda antiquitate ſedulo ſtudio apprime clarus, ſingularis.* Πολὺς τὸν νοῦν Joannes Bourdelotius. *Pleno pectore ſapiens: ſapientia munitam mentem egregie gerens; conſiderate omnia perficiens.* Πολὺς τὴν ποίησιν Joannes Rhodius, *in poeticis ſtudiis mirifice verſatus; admirabili quodam ad Poeſim ſtudio concitatus, præſantiſſime cum omnibus Muſis rationem habuit.* Πολὺς τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν Φρόνησιν Dominicus Molinus, *virtute ipſa excellentiſſimus.* An non Ciceronianum illud infert? *Talis eſt vir, ut nulla res tanta ſit, ac tam difficilis, quam ille non & conſilio regere, & integritate tueri, & virtute conficere poſſit*: & ſimilia. Sic Pſellus dictus eſt, πολὺς τὴν γλῶτταν, quaſi diceres *magnus, multus, admirandus eloquio, eloquentia ſingulari.* Σοφώτατος & etiam paſſim audit, *ſapientiſſimus*, & à Glyca in Annalibus, & à Metochita in Hiſtoria. Et illius ſententiis, qui eum ſecuti ſunt, Scriptores ſua Commentaria non minus quam aliorum Patrum teſtimoniis illuſtrarunt. Inter alios præcipui ſunt Niceta Serron, Catena abſolutiſſima in Evangelium Lucæ; Macarius Chryſocephalus in Magno alphabeto, ubi ex diverſorum Patrum dictis Evangelia perfectiſſime interpretatur; & Joannes Diaconus Magnæ Eccleſiæ Tract. Τίς ὁ σκοπὸς τῷ Θεῷ τ πρώτης & ἀνθρώπου πλάσεως, καὶ τ δευτέρας ἀναπλάσεως διὰ & Θεοῦ.

XXXI. Illud interim animadvertere debemus, Geſnerum in Bibliotheca ridiculc ſatis argutari, eundem eſſe Michaelem Epheſium, & Michaëlem Pſellum. *Mihi quidem aliquando conjectura occurrit eundem exiſtimandi Michaelem Epheſium, & Michaëlem Pſellum. Nam præter commune prænomen, utrumque conſtat recentiorem fuiſſe, Chriſtianum, Peripateticum, Ariſtotelis paraphraſtem.* Multi alii ejusdem prænominis recentiores Chriſtiani, & Peripatetici, Ariſtotelis paraphraſtæ, nova hacce argumentandi ratione Pſelli erunt, inepte Verum eſt utrumque recentiorum eſſe, Chriſtianum, an æque Peripatetici, dubium; cer-

certum omnino paraphraſtes non eſſe: ni Scholia, & Expoſitiones textus brevisſimas, una cum Paraphraſi confundere velimus. Conferantur utriusque in Ariſtotelem commentationes, quamvis ſententia in multis conveniant, in modo, ac methodo exponendi Ariſtotelem longe diverſi ſunt. Pſellus continua textus paraphraſi ſententiam aperit, Epheſius non niſi difficilioribus operam dat; clara, apertaque, uti cuique obvia, negligit.

XXXII. At quisnam ſit iſte Epheſius Michaël, qui in enodando Ariſtotele tantoperè etiam elucubrationibus editis, inſudavit, quæſiere multi. Sed fruſtra operam contriverunt. Ubi nullum rei veſtigium apparet, ſi venatori res non ſuccedit, laudem ille pro conatu; non, quod non invenerit, reprehenſionem promeretur. Verùm dum ego etiam omnia perveſtigo, ſi quid ſubodoratus ſum, in medium afferam, donec meliora ab aliis producantur. Senſuum, ac enarrationum ſimilitudo hos duos Auctores unum ab alio adjutum fuiſſe ſatis indicat, vel utrumq; ab alio, & ex uno fonte utriusq; monumenta corrivari. Cumque à quo Pſellus ſua hauſerit non habeam, utique Epheſium ex Pſelli, ſive ore, ſive monumentis, quamvis veroſimilius ex ore, ſua habuiſſe, eſſeque Michaëlem Ducam Parapinaceum dictum, Pſelli diſcipulum, ſi conjectura aliquid valeo, exiſtimo. Hic enim, dum ſummam Imperii teneret, à Pſello edoctus, illo amiſſo, in Epheſum delatus, illius Eccleſiæ Antiſtes conſecratur. Zonaras in Botaniata: Ὁ μὲν οὖν προβασιλευκὼς Μιχαὴλ, ὡς ἔφημεν, τὴν τρίχα κατεὶς, καὶ ψήφῳ συνοδικῇ Μητροπολίτης Ἐφέσου κεχειροτόνητο, καὶ ἅπαξ ποιήσας ἐκεῖ ἐπανῆλθε, καὶ ἐν τῇ τοῦ Μανουὴλ μονῇ ἐποιεῖτο τὴν διαιταν. *Michael verò, pridem Imperator, tonſa coma, ut dictum eſt, Concilii ſuffragiis Epheſi Metropolita creatur. Et cum ſemel eò veniſſet, reverſus, in Manuelis monaſterio vitam egit.* Conſtantinus Manaſſes:

Τῇ γαμετῇ δ' Μιχαὴλ ζεύξυται νόμῳ γάμου·
Καὶ ταῦτα γέρων τρυφερᾷ, πέμπελλος νεαζούσῃ.
Αὐτὸν δ' βαρυνόμφων, καὶ δυσανασχετοῦντα
Τῆς Ἐφεσίων πόλεως ποιμένα καθίστανει.

Anteceſſoris Michaelis conjugem ſibi matrimonio copulat, ſenex mulierem teneram, & delicatam, capularis, & funeri deſtinatus vegetam, atque juvenem. Quemque ſortem ſuam egrè, moleſteque ferentem, ac deplorantem, Epheſinæ Urbis paſtorem Imperator conſtituit. Et Ephræm in Chronico:

Ὁ Μι-

Ὁ Μιχαὴλ ἢ γενέσθαι μελαμφόρου,
Ἐξῆ Ἀρχιβούκης, καὶ Πρόεδρος Ἐφέσου.

Michael vero nigris veſtimentis indutus ſacrificiorum princeps, Præſulque Epheſi fit. In eo otio, ſi gregem Chriſti paſcere otium eſt, multa in varias Diſciplinas, nec dubito, conſcripſit, quæ nomine Michaelis Epheſii, quietis potius amans, memor turbarum, non Imperatoris, exemplo etiam aliorum Imperatorum, voluit, ut hominibus innoteſcerent. Non placet? dictum indictum eſto. Ἐπανίτω πρὸς μὲ τὸν ἴσκιόν τὸ ἐπώνυμον. *Redeat ad me Auctorem ſortus hic meus.*

XXXIII. Hic ergo Pſellus, ut doctrina præſtantiſſimus, ita omnium πολυγραφώτατος fuit. Auſim dicere neminem, ea, vel ſubſequente ætate, Græce vel inveniſſe acrius, vel ordinaſſe aptius: vel locutum eloquentius, vel profundius res pertractaſſe. Nulla fuit ſcientia, quam ipſe vel notis non illuſtraverit, vel compendio non tentaverit, vel optima methodo non expedierit. Eorum, quæ ſcripſit quæque ad notitiam meam pervenere, quædam edita ſunt, quædam adhuc inedita: de editis primum ſermonem inſtitutam. Edita ſunt:

XXXIV. Pſelli *de victus ratione, deque facultatibus, & ſuccì qualitate, elementorum, libri duo* ad Conſtantinum * Imperatorem, Latine, Georgio Valla Interprete, una cum Rhazæ de peſtilentia libro, & Joannis Manardi Ferrarienſis in Artem Galeni expoſitione. Baſileæ apud Andream Cratandrum anno 1529. in 8.

XXXV. Ejusdem *Jambos in vitia, & virtutes.* Item, *Anagogen in Tantalum, Allegoriam de Sphinge, Anagogam in Circem, quæ ſolebat Ulyſſem immiſcere*, Arſenius Monembaſiæ Epiſcopus Romæ ** primus vulgarat. Deinde pluribus locis reſtituta, atque interpolata, à Conrado Geſnero, Baſileæ edidit Joannes Oporinus *** anno 1544. in 8vo. una cum Heraclidis Pontici Allegoriis in Homeri fabulas de Diis,

* Ducam vel Monomachum, ut Allatius notavit ſupra §. VI. non Porphyrogennetam, ut Gyraldus p. 282. de Poetis. Prodierunt etiam hi libelli de victu humano una cum aliis variorum ſcriptis ab eodem G. Valla verſis Venet 1498 fol. ut editiones Colon. 1526. 8 & Baſil 1557. 8. omittam. In libellum iſtius Imperatoris juſſu collectus nullum ſcriptorem laudat Pſellus præter p 8. Galenum. De eodem argumento ſed plane diverſus liber Simeonis Sethi extat ad Michaelem Ducam longe cum valde ſimile ſcriptum aliud Pſello tributum de quo Allatius infra §. 51.

** Græce in 8. ad calcem Apophthegmatum, Leoni X. inſcriptorum.

*** Græce tantum, non Græce & Latine ut à Clariſſimo Caveo in Hiſt. literaria ſcriptorum Eccleſ. proditum, licet Heraclii Allegoriis latina aliarum Geſneri verſio ſubjuncta.

Diis, de quibus vide infra in Joanne Pſello. Obiter & hic animadvertendum eſt, carmina illa, quæ Federicus Morellus Lutetiæ anno 1608. 8vo. una cum Theodori Prodromi diſſertatione de Sapientia Græce edidit, eſſe excerpta, non nullis tantum verbis immutatis, ex his Pſelli Jambis. Ea ſub Ἀνωνύμῳ nomine Ἰάμβοις ἠθοποιικοῖς Morellus vulgaverat. Nihil minus. Phroneſi tantum excepta, reliqua ſunt de Philoſophia, Rhetorica, & Grammatica, quæ quantum ſpectent ad mores, judicent alii.

XXXVI. Ejusdem *Paraphraſin in Ariſtotelis librum* Περὶ Ἑρμηνείας, *de Interpretatione*, edidit Græce Aldus Venetiis, cum Ammonio, & Magentino 1503. in fol. eandem latinitate donatam, * cum ejusdem Pſelli Compendio *in quinque voces Porphirii*; & *Ariſtotelis prædicamenta* Baſileæ excudit Robertus Winter 1542. 8vo. Quæ ultima prius anno 1540. Græce Pariſiis edita fuerunt, una cum ejusdem *Introductione in ſex Philoſophiæ modos*, & anno 1541. 12. Ibidem per Jacobum Foſcarenum Michaelis filium latinitate donata. In alio Codice manuſcripto Paraphraſis titulus ita habetur, Παράφρασις τοῦ περὶ Ἑρμηνείας ἀπὸ Φωνῆς τοῦ Κυροῦ Βεστάρχου καὶ ὑπάτου τῶν Φιλοσόφων τοῦ Ψελλοῦ. *Paraphraſis in librum de Interpretatione, ex ore Domini Beſtarchæ & Principis Philoſophorum Pſelli.* Hinc Virum Veſtarchatus etiam dignitate, unde poſtea Veſtarches nobiliſimæ familiæ nomen irrepſit, inſignitum fuiſſe colligimus.

XXXVII. Ejusdem liber, ** de quatuor Mathematicis ſcientiis, Arithmetica, Muſica, Geometria, Græce & Latine editus cum aliis Auctoribus, Wittembergæ 1560. nec non Baſileæ per Joannem Oporinum 1556. 8vo. Gvilielmo Xylandro Auguſtano Interprete, cum nonnullis ejusdem Xylandri Annotationibus in eundem. Quibus accesſit Xylandri de Philoſophia, & ejus partibus Carmen, & nonnulla alia Carmina diverſi argumenti. Opus hoc primus Romæ Græce imprimendum curavit Arſenius Monembaſiæ Epiſcopus, in qua editione ſcripſerat, incertum eſſe, Pſelli ne an Euthymii cujusdam opus

* Latina verſio paraphraſeos Pſelli in lib. περὶ ἑρμηνείας, ſtudio quorundam amicorum Nic. Martimboſii prodiit Pariſ. 1539. 4. Editiones quoque Venetam 1541. fol. & Baſileenſem A. 1542. memorat Labbeus. Extat & Pſelli introductio in ſex philoſophiæ modos & Compendium quinque vocum Porphirii & de decem Categoriis, Venet. 1532. cum verſione Jacobi Foſcareni.

** Hunc librum (in quo multa è Theone delibata) Pſellus teſtatur ſe ſcripſiſſe Anno Græcorum 6516. h. e. CHRISTI 1008.

opus eſſet, plerisque tamen Pſelli videri. Καὶ ταῦτα τοῦ ταύτης παλαιὸς ἦν Ψελλὸς ἢ, ὡς τοῖς πλείοσι δοκεῖ, νέος Εὐδόμιος, χαριζόμενος. Impreſſus quoque eſt * Pariſiis Græcè anno 1545. 12. per Jacobum Bogardum. Non multò poſt Elias Vinetus, quod nullus ante eum, anno 1553. primus Latinum fecit, Pariſiisque anno 1557. edendum curavit, poſtrema ejus parte, quæ eſt de Aſtrologia, omiſſa, tum quod antiquis illis egeret Græcorum tabulis, quarum rationes ſuis temporibus non ſatis congruebant, tum quod eſſet mendoſa præter alias, & ex ea ſe haud dum, ut ipſe præfatur, ex ſententia explicare potuerit, cujus loco Procli ſphæram ſubſtituit. Editum hoc idem Opus ex Vineti interpretatione Turnoni apud Claudium Michaëlem, anno 1592. Poſt Vinetum Xylander ſuam interpretationem aggreſſus eſt.

XXXVIII. Ejusdem tractatus Περὶ Χρυσοποιΐας, *de auri conficiendi ratione*, ad Michaëlem Cerularium Patriarcham Conſtantinopolitanum, Dominico Pizimentio Vibonenſi interprete, unà cum Democrito Abderita, Syneſio, Pelagio & Stephano Alexandrino, de magna, & Sacra Arte editus eſt Patavii apud Simonem Galignanum 1572. in 8. Dicti Auctores cum plerisque aliis de eadem Arte, inter qvos præcipui erunt Zoſimus, Olympiodorus Chriſtianus; & carmine Heliodorus, Hierotheus, Theophraſtus, Archelaus, & alii non contemnendi lingva Latina, Græcè, & Latinè unum noſtrum Variorum antiquorum Volumen, cum noſtris de eadem re Tractatulis, ni meis ſtudiis ſemper Muſæ adverſæ fuerint, Chymicæ artis deditis non injucundum, conflabunt. Animadvertendum etiam, à Pizimentio malè Epiſtolam Pſelli ad Xiphilinum directam, ** qui Joannes dicebatur, non Michael, niſi velimus dicere Pſellum eundem Tractatum mutato ſolo nomine amicis pluribus divenditaſſe, quod alius etiam ſolemne fuit. Et, ne alios recenſendo, tempus conteram, ſatis mihi erit unum

(Dd) can-

* Venetiis quoque Anno 1532. 8. quæ editio Græca occurrit Romæ in Bibl. Barberina. Latina vero Xylandri interpretatio recuſa Lugd. Bat. 1647. 8. Libellum Pſelli de Muſica, ex hoc Tetrabiblo Lampertus Alardus cum latina ſua interpretatione ſubjecit libro ſuo de veterum Muſica, Schleſingæ 1636. 12.

** Etiam in Græco Codice Regio Pariſ. cujus Apographum beneficio Illuſtris Viri Pauli Vindingii poſſideo, nomen Xiphilini extat: Ἐκ μακαρίτου κυροῦ παυσόφου ψελλοῦ Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἀγιώτατον Πατριάρχην Ξιφιλῖνον περὶ χρυσοποιΐας. At in Codice Vindobonenſi ad Michaëlem (Cerularium) dirigitur, Ἐκ λογιωτάτου καὶ παυσόφου ὑπερτίμου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ ψελλοῦ περὶ χρυσοποιΐας πρὸς τὸν πατριάρχην Κύριον Μιχαήλ.

tantum in medium afferre, quod ob dignitatem Auctoris, mirum nonnullis videbitur. Quis enim credet Isocratem Oratorum illud, ac Rhetorum numen, quasi rerum argumentis destitutum, inopiaque artis adeo rudem, unam, eandemque Orationem, ejus nomine solum immutato, ad quem direxerat, paucisque aliis, pluribus, raro exemplo, inscripsisse, quod licet sileant libri Rhetorum in hunc diem editi, forte tanti magistri reverentia, non tacuit tamen Auctor illi σύγχρονος Epistola ad Philippum Regem. Locum eo libentius hic adscribo, quia pulcherrimus est, & rarus, * & à nullo, quod sciam, observatus. Ὁμοίως δὲ καὶ Ισοκράτης ἐπειδὴ νέος μὲν ὢν εἰς τὸν δῆμον μετὰ Τιμοθέου καθ' ὑμῶν ἐπιστολὰς αἰσχρὰς ἔγραφεν, νυνὶ δὲ πρεσβύτης ὤν, ὥσπερ ἐκὼν, ἢ φθονῶν τὰ πλεῖστα τῶν ὑμῖν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν παρέλιπεν. Ἀπέστειλε δέ σοι λόγον, ὃν τὸ μὲν πρῶτον ἔγραψεν Ἀγησιλάῳ, μικρὰ παρασκευάσας ὕστερον ἐπώλει τῷ Σικελίας τυράννῳ Διονυσίῳ. τὸ δὲ τρίτον τὰ μὲν ἀφελὼν, τὰ δὲ προσθεὶς ἐμνήστευσεν Ἀλεξάνδρῳ τῷ Θετταλῷ, τὸ δὲ τελευταῖον νῦν πρὸς σὲ γλίσχρως αὐτὸν ἀπηκόντισεν. Id est: *Similiter & Isocrates juvenis adhuc, una cum Timotheo, contra vos Epistolas probris plenas ad populum scriptitabat; nunc senex, sive volens, sive invidentia percitus res vestras quam plurimas, easque bonas silentio praeteriit. Misitque ad te Orationem, quam primum Agesilao inscripserat, & paucis immutatis Dionysio Siciliae Tyranno venalem exhibuit, tertium multis additis, multisque detractis Alexandro Thessalo despondit, nunc tandem ad te illiberaliter, ut ita dicam ejaculavit.* Elegantissimam hanc, & reliquas Socratis, & aliorum Socraticorum Epistolas Latinas jam antea à me factas, antiquitatis vestigatoribus quamprimum communicabo. Sed ad rem, Lilius Gyraldus Dialogismo 8. narrat, Libellum hunc, quem vocat aureolum, inter pervetustos Codices Græcos repertum, manuque sua exscriptum Pico Mirandulæ se tradidisse, exornasseque hoc Epigrammate:

Si velut Æsonides Nepheleia vellera quaeris,
Non per Cyaneas illa petenda petras.
Si quæ Tantaleis latuerunt aedibus Atrei,
Non ea Tantalea fraude paranda tibi.
Hesperidum si mala cupis servata Dracone,
Non opus Herculeo, Pice, labore tibi.
Si quidquid nigris auri defertur ab Indis,
Non est cum trucibus pugna futura feris.

* In Epistolis Socraticorum ab Allatio editis p. 66.

Si quidquid Lydiæ, vel Iberæ volvitur undis,
Non tibi per gentes longa terenda via eſt,
Omnes ecce tibi ignotos quæcunque peragrant,
Theſauros, parvo Codice Pſellus habet.

Hinc frequens illius mentio, & dictorum examen apud Joannem Franciſcum Picum in libris de Auro, ſed præcipuè cap. 2. lib. 2. *Democritica ſecta, & Abderitica inter Ariſtotelis Interpretes Michaël Pſellus non ſolum meminit, ſed à ſe revelata ſcribit ejus arcana. Hic enim poſt Rhetorica, Hiſtorica, Poëtica, Mathematica, ſcripſit & Chymica, nec non & Medica, quæ Conſtantino Imperatori dicavit.*

XXXIX. Ejusdem περὶ ἐνεργείας δαιμόνων, *de operatione Dæmonum* liber è Græco in Latinum † converſus eſt à Petro Morello * Turonenſi, editusque Latine cum Præfatione Franciſci Feuardentii Pariſiis apud Gulielmum Chaudiere 1577. 8. & anno 1615. Lutetiæ Pariſiorum notis à ſe illuſtratum primus Græcè (ex duobus MSstis ſuo & Morelli) edidit Gilbertus Gaulminus, cum interpretatione Latina ejusdem Morelli. Plura item ex eodem Dialogo excerpta, Latina facta Joanni Medici, una cum aliis ex Jamblicho, Proclo, Porphyrio, Marſilius Ficinus nuncupaverat. Geſnerus ſcriptum reliquit, Pſellum duos de Dæmonibus libros ſcripſiſſe, quos Diegus Hurtadus Venetiis poſſidebat, excuſique erant Latinè in Officina Aldi. De Hurtado nihil dico. De officina Aldi falſum eſt ibi hos duos libros de Dæmonibus eſſe impreſſos, cum in illa editione nihil aliud contineatur, quam excerpta illa Ficiniana, ſæpius ** multis in locis edita, eodem ordine, ac diſtinctione. Gaulminus conjectat ex verbis ipſius Pſelli in fine Dialogi de Dæmonibus, libros duos ſcripſiſſe, quod latuiſſe interpretes Morellum, & Ficinum, ideo maxime, quod in excerptis è Pſello, quæ cum excerptis

† In Bibl. Gallica Crucimanii p. 405. Gallica etiam verſio hujus libri a Morello edita memoratur, Pariſ. apud Guil Chaudiere 1573. adiectis capitibus 33 & 36. libri quarti Niceræ de Coloſſis Aſiæ. Librum Pſelli accepit Morellus è bibliotheca Jacobi S. Andreani, Canonici S. Mariæ Pariſ.

* Morelli verſio latina extat etiam in Bibl Patrum edit. Lugd. T. 18. p 589 Hunc Græce & Latine cum Gaulmini notis hunc librum minus emendate recudi curavit B Dan Haſenmullerus, Kilon. 1688. 12. Vide & ſi placet Cardanum c 63. de rerum varietate T. 3. Opp p. 110 ſq Jo Clericum Bibl Univerſal T 15 p 118 ſq & Vignolium Marvillium T. 2. Muſeol litterar p. 306. Dialogi titulus Τινὲς περὶ ἐνεργείας δαιμόνων. Vide Fulvium Urſinum in Lyticor. fragmentis p 179. & Lambec. lib. VII p. 238.

** Confer lib. 1. Bibl. Græcæ c. 7. §. 4.

pariter ex Jamblicho, Proclo, & Porphyrio edita ſunt, aliqua ultimo capite afferat, quæ deſumpta ex ſecundo illo, ſi quis eſt, libro videri poſſunt. Optima conjectura, & veritati conſentiens; quæ enim in eo capite continentur, cum, ut manifeſtum legenti eſſe poteſt, in hoc Dialogo non habeantur, ex alio libro deſumpta eſſe neceſſe eſt. Sunt autem, ne diutius te detineam Lector, ex tractatu ejusdem Pſelli in hanc eandem rem ſub hoc titulo, Τίνα περὶ Δαιμόνων δοξάζουσιν Ἕλληνες. *Quænam ſint de Dæmonibus opiniones Græcorum*: cujus principium tale eſt, Ὁ μὲν ἡμέτερος λόγος προαιρέσεις καὶ τοῖς Ἀγγέλοις διδοὺς. Qui an unus ſit cum ſecundo Hurtadiano non auſim affirmare: & præſertim in hoc Scriptore, cui non defuere vires eloquentiæ, nec argumentorum copia, quibus eandem rem non ſemel, ſed pluries pertractaret; ut videre eſt in aliis ab eo conſcriptis. Porro hos duos de Dæmonibus Libros alii tribuunt Michaëli Epheſio, ut ſcribit Poſſevinus in Apparatu, Eorum in Latinum verſio incerti legitur in Cod. 3122, Manuſcripto Vaticano: & de Dæmonibus excerpta ex Pſello per Joannem Jacobum Bartholotum Parmenſem Phyſicum, Codice 5376. Vide quæ nos etiam ſupra * diximus.

XL. Ejusdem *In Oracula Chaldaica expoſitio*, ** cujus potiſſimam partem Nicephorus Gregoras, ſuis in Syneſii Libellum de Inſomniis Commentariis, verbo tenus tacito Pſelli nomine, transcripſit. Nec non ejusdem, *Brevis dogmatum Chaldaicorum declaratio*, *** Græcè, & Latine primum edita eſt à Franciſco Patricio in Nova Philoſophia de Univerſis * in Zoroaſtre, imperfectè tamen, & confuſè, cum utrumque commentarium eadem ſententia concludat, ſic enim claudit: Τούτων δὲ τῶν δογμάτων τὰ πλείω, καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ Πλάτων ἐδέξαντο, οἱ ἢ Περὶ Πλωτίνον, καὶ Πορφύριον, καὶ Ἰάμβλιχον, καὶ Πρόκλον πᾶσι καθηκολούθησαν, καὶ ὡς θείας φωνὰς ἀσυλλογίστως ταῦτα ἐδέξαντο. *Horum autem dogmatum plurima & Ariſtoteles, & Plato ſuſceperunt. Plotinus verò, & Porphyrius, & Jamblichus, & Proclus omnia ſunt ſecuti, & tanquam divinas voces ea ſuſceperunt.* Patricius in Pſellum ita animadvertit: *Similia his Pſellus poſtea tradidit, utinam ſicuti prolixius, ita & diligentius, ſed qualiacunque ſint, non inutilia cognitu fuerint.* Neque hic ſilen-

* Supra §. 9.

** Inſcribitur etiam in Codice quem habeo MS. Τοῦ σοφωτάτου ψελλοῦ ἐξήγησις εἰς τὰ λόγια ζωροάστρου.

*** Ἔκθεσις κεφαλαιώδης καὶ σύντομος τῶν παρὰ χαλδαίοις δογμάτων.

* Ferrariæ 1591. Venet. 1593. fol.

lentio prætercundum eſt, primam Expoſitionem in Chaldaica Oracula ab aliis Proclo Lydio * adſcribi, ſic enim adnotatur ab illius exſcriptore in Codice DLXXII. Vaticano, Ἄλλαχοῦ ἦφον, Πρόκλου Λυδίου Ὑποτύπωσις. *Alibi inveni, Procli Lydi Hypotypoſis.* Nec dubito Proclum, rebus hiſce addictiſſimum, libellum de hac eadem re conſcripſiſſe. Sed ſive Procli, ſive Pſelli Opella ejusmodi ſit, nulli bono fuerit id noſſe. Eandem eſſe exiſtimo in Bibliotheca Reginæ Galliæ, quæ prius fuerat Joannis Laſcaris, poſtea Petri Strozzæ; primo autem Cardinalis Rodolphi, ut ſcribit Draudius in Bibliotheca Claſſica. Nec alia videtur quæ in Bibliotheca Antonii Auguſtini habebatur Cod. 219. *Pſelli explicatio dogmatum apud Aſſyrios.* Abſolutius poſtea cum Sibyllinis Oraculis, aliisque Pariſiis prodiit ſtudio Joannis Obſopæi ** 1599. in 8vo. Eorundem Opuſculorum, diverſa ab edita, in Latinum verſio habetur Manuſcripta Cod. 3122. Vaticano, Incerti.

XLI. Ejusdem *Commentarios* *** *in octo libros Ariſtotelis de Phyſica auſcultatione*, ex interpretatione *Joannis Baptiſtæ Camotii*, Cardinali Herculi Gonzagæ conſecratos, edidit Venetiis Federicus Turriſanus Latinè 1554. in folio. Eos MSSCtos Græcè extitiſſe in Bibliotheca Didaci Hurtadi, Cæſarei ad Venetos Oratoris, refert Geſnerus in Michaële Pſello, & Poſſevinus in Apparatu. In alios etiam Ariſtotelis libros ſcripſiſſe manifeſtum eſt ex iisdem, qui Viennæ ſcribunt fuiſſe ejusdem *Epitomen Philoſophiæ Ariſtoteliæ de Generatione, & Corruptione, & de Meteoris. Item Expoſitionem in Metaphyſica Ariſtotelis. Latentque eadem*, ſcribit Andreas Schottus Præfat. in Cant. Cantic. *Pſelli plurima in ejusdem Ariſtotelis Phyſicam, primamque Philoſophiam, in Cæſaris Auguſti Viennæ Bibliotheca.*

XLII. Ejusdem liber Περὶ δυνάμεων τῆς Ψυχῆς *de Facultatibus Animæ*, cujus illud eſt Principium: Ὅτι τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, αἱ μὲν εἰσιν ἄλογοι, ſub Anonymi nomine, & titulo Δοξαι περὶ Ψυχῆς. *De anima celebres opiniones*, quaſi à libro longiore, & perfecto Ἐκλογαί, καὶ

* Lycium non Lydium fuiſſe Proclum teſtatur in ejus vita Marinus, qui commentarios Procli in Χάλδαια memorat c. 26. quemadmodum & Simeon Magiſter de alimentorum facultatibus p. 141 edit. Martini Bogdani, tum Proclus ipſe p. 359. in Politiam Platonis.

** Etiam 1589 & 1601. Pariſ. in 8. Et ad calcem editionis oraculorum Sibyllinorum luculentæ cum notis ſervatis Galliæi, Amſterd 1689. 4.

*** Videtur hos ſcripſiſſe in gratiam Michaëlis Ducæ, quem diſcipulorum optimum appellat.

χρησομαθείᾳ editus est Græcè & Latinè, à Joanne Tarino Andegavo versus, cum Origenis Philocalia; Zachariæ Scholastici, Episcopi Mitylenensis, de mundi Opificio; & Anastasii Sinaitæ, de hominis ad imaginem DEI, & similitudinem creatione, Lutet. Paris. ap. Sebastianum Cramoysi 1624. 4. Illum vetusti Codices MSS. Psello vindicant, nec à Pselli orationis structura longe abest. Et, ni fallor, idem ipse est, quem Psello tribuunt, *de anima secundum variam Philosophorum opinionem*, in Augustana Bibliotheca in Armario II. Index Augustanus: & in Bibliotheca Imperatoris Viennæ, Spachius. Nec alius forsan est, qui in Bibliotheca Regis Gallorum, *Pselli de anima*, legitur.

XLIII. Ejusdem Annotationes in aliquot Gregorii Nazianzeni loca, cum Eliæ Cretensis Episcopi, & aliorum, studio & opera Jacobi Billii Latinæ factæ sæpius editæ sunt, cum Gregorii Nazianzeni Operibus.

XLIV. Ejusdem Oratio Panegyrica in Simeonem Metaphrastem edita * Latinè à Surio die 27. Novembris. Extat Græcè manuscripta in Cod. Vaticano DLXVIII. quæ incipit, τὴν μέγαν ἐν βίῳ, καὶ λόγῳ Συμεὼν ἐπαινεῖν προελόμενοι, cum aliis ejusdem Pselli in eundem, quæ non multo infrà adnotabimus.

XLV. Ejusdem Carmina ** in Cantica Canticorum interpretatus est Franciscus Zinus Veronensis; excusa sunt cum Theodoreti, Maximi, Nili explicationibus Rom. 1563. fol. separatim Venetiis, apud Hieronymum Polum. 1573. in 4. & sæpius cum Theodoreti Operibus. Tandem Antwerpiæ cum Catena Patrum, & Thavmaturgo in Ecclesiastem, à Peltano apud Gasparem Bellerum 1615. in f. In hac editione primum caput Latinè convertit Andreas Schottus, à secundo Zini utitur interpretatione. Opusculum inscribitur Nicephoro Botaniatæ, Constantinopolitano Imperatori, quem στεφηφόρον, id est *coronam gestantem*, Imperatorem scilicet appellat, ut & alios Imperatores

* Græce & latine vulgavit Allatius libro de Simeonum scriptis p. 221-23. Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μεταφράστην Κύριον Συμεῶνα, & p. 236-244. Officium in commemorationem ejusdem Simeonis à Psello compositum. Ἀκολουθία συντεθεῖσα ὑπὸ τοῦ ψελλοῦ. Hunc juniorem Psellum auctorem esse Panegyrici in Simeonem Metaphrasten, probat Bollandus præf. ad T. I. Sanctor Januarii p. XVII. Nec diffitetur Allatius ipse hoc loco & diatriba de Simeonibus p. 68.

** Ἑρμηνεία illa in Canticum Canticorum versibus scripta est Politicis. Latina versio Schotti & Zini occurrit etiam in Bibl. Patrum Paris. 1654. T. 13. & edit. Lugd. T. 18. Græce & Latine extat in auctario Ducæano Paris 1624. Tomo 2. una cum altero commentario in idem canticum è Gregorii Nysseno, S. Nilo & Maximo, per eundem ut volunt Psellum collecto.

peratores in aliis Opuſculis compellare conſvevit, quidquid alii ſomnient. Ea primus è tenebris eruit Græcè publicavit Joannes Meurſius, cum Polychronii, Euſebii, & aliorum in eadem Cantica expoſitionibus, Lugd. Bat. 1617. 4. Martinus Delrius Iſagoge in Cant. Cantic. cap. 5. refert Pſellum deficere in illa expoſitione, cujus eſt, ut ipſe ait, nimis conciſus abbreviator: & oſcitanter nimis decipitur, dum ait Pſellum citari à Theodoreto, ab antiquiſſimo recentiſſimum, & qui nonniſi poſt octingentos ferè annos ſcripſerat. Commentarius item in Cantica ex tribus Patribus, ab eodem Pſello, ſi Index Bavaricus Cod. 99. fraudi non eſt, ſæpius cum Theodoreto Latine editus, collectus eſt. En verba Indicis: *item*, Commentarius *ex tribus Patribus Gregorio Nyſſeno, Nilo, & Maximo, collectore Pſello.*

XLVI. Ejusdem ad Michaelem * Imperatorem capita quædam Theologica, *de Trinitate, & perſona Chriſti*, Græcè & Latinè, cum notis Joannis Wegelini. Auguſtæ Vindel. apud Georgium Viller, & Sebaſtianum Mylium 1608. in 8vo.

XLVII. Ejusdem Libellum, *de Lapidum virtutibus*, Philippus Jacobus Mauſſacus ** primus vulgavit, Latinè vertit, & emendavit, editus eſt Toloſæ Græcè & Latinè anno 1615. 8. Verum libellum hunc ante Mauſſacum Latinè & Italicè redditum ab Adriano Spigelio Philoſopho & Medico, & Gymnaſii Patavini Anatomico, apud Liberalem Cremam Philoſophum, ac Medicum Tarviſinum præſtantiſſimum conſervari ad hunc diem, Epiſtola ſua mihi, utriusque amicissimus, Jacobus Philippus Thomaſinus ſignificavit. Libelli item meminit Caſaubonus in Ælii Spartiani Antoninum Caracallam Notis. Et juſtus Riccvius *** in Epiſt. Centuria nova. epiſt. 29. in Saregica Bibliotheca inter alia Opuſcula Manuſcripta illum ſe vidiſſe refert.

XLVIII. Ejusdem *Synopſis Legum* verſibus Jambicis, & Politicis edita eſt Græcè, Latina interpretatione, & notis illuſtrata, opera & ſtudio Franciſci Boſqveti Narbonenſis, ex Bibliotheca Archiepiſcopi Toloſani, Pariſiis apud Joannem Camuſat. 1632. 8. in nonnullis

* In Catalogo Bibl. Barberinæ T. 2. pag. 253. perperam, ad M. Commenum. Hæc capita Theologica integriora lector ad calcem hujus libelli Allatiani reperiet.

** Plutarcho de fluminibus, cui ſolo libellum ſubjecit Mauſſacus, teſtatus illum ſe edere ex apographo Jacobi Sirmondi, Epiſt. dedicatoria ad Gaulminum.

*** Juſtus Rycquius Epiſtola ad M. Velſerum data Romæ 1610. *Mihi Bibliothecam ſuperiori Saregiæam-extulienti opuſcula quædam Græca Latino exarata in manus pervenere* Maxi-

lis Codicibus inſcripta † Imperatori Michaëli Ducæ. Alius Codex Vaticanus, ut notat idem Bosquetus, habet, Alexium, τοῦ σοφωτάτου ψελλοῦ εἰς τοὺς νόμους πρὸς τὴν Βασιλέα Κύριν Ἀλέξιον. Et vetus Sirmondi, Nicephorum, Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῶν πολιτικῶν στίχων τοῦ νόμου ἐκτεθέντων παρὰ τοῦ Κυρίου Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, πρὸς τὴν Πορφυρογέννητον Κύριον Νικηφόρον. Μὴ βαλόμενον προσέχειν τοῖς νόμου μαθήμασι διὰ τὸ κεχηνὸς τούτου πέλαγος. Titulus, vel Porphyrogennetæ cognomine, Nicephoro Botaniatæ adnexo, ſuſpectus eſt. Non dubito tamen Libellum, rerum ſummam gerentibus adeo neceſſarium, pro opportunitate diverſis Imperatoribus inſcripſiſſe, ut præcipuas Juris regulas, ex ipſis Juris totius fontibus compendio pertractatas, & carmine quaſi lenocinio emollitas, absque longioris lectionis tædio, ſi liberet, percurrerent; ut de ejusdem Chryſopœja ſupra diximus. Ex his nonnulla ſub Scholiorum nomine vulgata olim fuere à Leunclavio Juris Græco-Romani tomo 2. in Synopſi Legum Michaëlis Attaliotæ, tit. præſertim 16. 25. 28. 32. 37. 40. 42. 48. 83. qui, cum non animadverteſſet numerum carminum, tanquam ſolutam orationem, excudit indiſtincte.

XLIX. Ejusdem ad eundem ** Michaëlem Ducam carmina Politica, *de Dogmate*, Græcè idem Boſquetus cum Synopſi legum edi curavit, à Jacobo Sirmondo accepta, unde legitur, *de ſeptem Sacris Synodis Oecumenicis* Tractatus, * editus Latinè tom. 3. Conciliorum, parte prima p. 400. Coloniæ Agrippinæ 1606. induſtria Severini Binii; & Græcè ſub Joannis Pſelli nomine, cum Theodori Prodromi, & Nicephori Calliſti verſibus, Baſileæ apud Joannem Bebelium 1536. ſcri-

Maximi Planudæ & clarorum aliquot virorum Epiſtolæ centum. Pſellus de gemmarum virtutibus. Incerti cujusdam (*Empedocli Sulgo tribuuntur*) verſus Jambici de fixarum ſtellarum ſphæra, à Demetrio Triclinio emendati. Parecbolæ quædam eorum quæ in excuſis Athenæi codicibus deſiderantur. Incerti in librum Ariſtotelis de coloribus commentarius. Canicłei liber contra Plotinum, ejus forte cujus ſcriptum de immortalitate animæ ἀνέκδοτον Cardanus lib. de rerum varietate laudat. Salluſtii Philoſophi in Heracliti problemata Homerica ſummarium: Excerpta ex Geminſti Plethonis Monodia, de immortalitate animæ. Ejusdem defenſio Ariſtotelis contra Scholarium. Michaëlis Apoſtolæ pro Plethone liber, ſuper ſubſtantia Ariſtotelica, contra Gazam. Demetrii Triclinii de metris Poëticis libelli. *Deſpice quæſo an aliquid ſit cedro & pumice dignum.* Hæc ille,

† Ita etiam in Codice Vindobonenſi, cujus meminere Lambecius & Neſſelius part. 2. p. 28. & in alio Codice è quo ante Bosqueti editionem verſus nonnullos produxit Allatius ad Euſtathii Hexaëmeron p. 280.

** In MS. Cæſareo, ad Conſtantinum Monomachum. Vide Lambec. VI. p. 163.

* Totus abſolvitur verſibus politicis 71.

in 8vo. Quem Joanni * etiam tribuit Joannes Tilius Engolismenſis, in Apoſtolorum, & Sanctorum Conciliorum Decretis, impreſſis Pariſiis per Conradum Neobarium 1540. In hunc ipſum Tractatum ſcripſit Franciſcus Feuavardentius; & Bellarminus tradit Pſellum in eodem hallucinatum, in tempore, quo celebrata eſt prima Conſtantinopolitana Synodus, quæ fuit ſecunda ex quatuor primis; in Epheſina, quæ fuit tertia, Tom. I. Controverſ. 4. de Conciliis cap. 5.

L. Ejuſdem *de Nomocanone* Carmina Græce edidit cum ſuperioribus Bosquetus, quæ cum laxiora ſint, alterius eſſe multum dubitavi: nec fefellit me animus, nam in alio Manuſcripto Codice Conſtantino Pſello tribuuntur. Κωνσταντίνου προοίδιον, καὶ ὑπάτου τῶν Φιλοσόφων ἑ Ψελλοῦ εἰς τὴν Νομοκανόνα ὑπόθεσιν. In Bibliotheca etiam Antonii Auguſtini Codd. 154. & 175. eidem Conſtantino Pſello tribuuntur. Sed cujusnam opus ſit non videtur tanti, ut in ejus Auctore inquirendo diutius immoremur.

LI. Sub ejuſdem nomine circumfertur Syntagma ἐκλελεγμένων ἀπὸ τῶν ἰατρικῶν βιβλίων, περὶ δυνάμεως τροφῶν, καὶ ὠφελείας, καὶ βλάβης, *de Cibariorum facultate, utilitate, & noxa, ex Medicis libris collectum*, ad Conſtantinum Monomachum per literarum ordinem, cujus illud eſt principium, πολλῶν, καὶ λογίων ὦ μέγιστε. Illud Simeoni Setho ** magiſtro Antiocheno tributum, & à Gyraldo latine redditum Græce, & Latine Iſingrinius Baſileæ excudit in 8. 1538. Cum vero non tantum ſententiæ, ſed verba etiam ipſa in utroque reperiantur, exiſtimo, Collectaneis Pſelli nonnulla Simeonem à ſe, inter legendum animadverſa, addidiſſe, vel quempiam tertium ab utroque confeciſſe, quod ex Indice Manuſcripto *** colligi poterit: Σύνταγμα περὶ τροφῶν δυνάμεων ἑ Ψελλοῦ, καὶ Συμεὼν ἑ Μαγίστρου. *Syntagma de alimentorum viribus Pſelli, & Simeonis Magiſtri.* Neque enim adduci poſſum, ut credam, Pſellum

(E e)

* In MS. Cæſareo Michaelis Pſelli eſſe perhibetur: Τὰ ψελλοῦ Κυροῦ Μιχαὴλ περὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἑπτὰ Συνόδων πρὸς τὸν Βασιλέα τὸν Μονομάχον.

** Simeoni hoc vindicat, & ex duobus MSS. Jac. Mentelii integriorem hujus libri editionem cum verſione & notis dedit Martinus Bogdanus, Pariſ. 1658. 8. Vide & Allatium de Simeonibus, p. 181. Pſelli librum una cum Simeonis libro ad MSS. Codices recenſito edere volui: Georgius Hieron. Welſchius. Vide ejus Epiſtolam IX.

*** Sic etiam Codex Cæſareus de quo Lambecius VI. p. 161. Idem memorat Pſelli περὶδιαίτης ad Imp. Conſtantinum Monomachum. Incipit: καὶ ἔστω ὁ σὸς ἔργων προοίμιος καὶ μεγαλοφυὲς ἐπαίσιος καὶ φιλανθρωποτάτῳ ἐπίταγμα, Κωνσταντῖνε θειότατε καὶ μέγιστε Αὐτοκράτορ κ. τ. λ.

lum ſua à Setho, eruditiorem, eloquentioremque à minus erudito, & eloquente mutuatum. Aliorum ſiquidem laboribus meliores, non deteriores evadere conamur. Et Pſellus Sethianis illis, veluti aliena pluma amictus, candidisſima ſua deturpaſſet. Viderat id quoque Gyraldus, Epiſtolaque nuncupatoria omnibus ſignificavit. *De eadem*, ſcribit, *ferme re, & facultate ad Conſtantinum, hujus, ut puto Michaelis Ducæ parentem, Michael Pſellus Libellum ante ſcripſerat, cujus eſt exemplum apud Meletium, Græcum totius Medicinæ Scriptorem, non eodem modo argumento, ſed iisdem interdum pene verbis. Hunc ego Symeonem, multis licet in locis depravatum, & mancum, cum Latine quoque modo vertiſſem; adjutus in primis ipſius Pſelli libello, tum ejusdem altero à Georgio Valla in Latinum peſſime converſum, tibi in omni medica facultatis.* &c. Recte omnia, ſi illud excipias, Conſtantinum Monachum parentem Michaelis Ducæ fuiſſe, quippe qui diverſus omnino ſit à Conſtantino Duca Michaelis parente.

LII. Eidem Pſello librum περὶ Ποδάγρας, *de Podagra* à nonnullis Codicibus tribui video, cujus illud eſt initium: Ἐπεὶ ἅπαντες πρός με ὁ κράτιστος, καὶ ἅγιος, capitibus quadraginta ſex concinnatum; qui, cum ad Palæogos, quorum juſſu fuerat conſcriptus, directus ſit, niſi Pſellum alium fingere, cui tribui poſſit, velimus, certe Pſelli non eſt. Auctor tempore Michaelis Palæologi vivebat, cui a valetudinis cura erat, ut ipſe fatetur: Ἐπεὶ τοίνυν ἐκέλευσέ με ὁ θειότατος Βασιλεὺς, εἰμὶ δ' αὐτὸς ἀπὸ τῶν ἰατρῶν αὐτῷ, καὶ τὴν αὐτοῦ Φύσιν, καὶ τὴν κρᾶσιν, καὶ ἰδιότητα καθ' ὃ δυνατὸν εἰδὼς, διὰ τὸ μὴ πρὸς ὀλίγον καιρὸν συνεῖναι αὐτῷ, τὰ πρός ἐμὴν ἀνήκουσα δύναμιν κατὰ τοῦτο τῷ ὁρισμῷ τούτου πειθόμενος ἤδη γράφω. *Quandoquidem igitur hoc mihi imperavit ſanctiſſimus Rex, è cujus Medicis ſum unus, ideoque naturam ejus, temperamentumque novi, præſertim cum diu cum eo verſatus fuerim, pro ea, quæ mihi eſt ſcientia, de hoc morbo, ut ejus obediam mandato, tractare incipio.* Et ſi res in eo pertractatas, modum, & formam dicendi conſideras, aliaque: à dicendi, tractandique ratione Pſelliana longe abſunt. Vidi poſtea editum Latine ſub nomine Incerti ab Henrico Stephano,* inter Auctores Medicos, Tom. 2. ex verſione Marci Muſuri ad Scaram Trivultium, cujus de eo hoc eſt judicium: *Quod ſicut Auctor, quisquis hæc ediderit, infans, & elinguis erat, ut qui neſciret, ſi quid vel arte didiciſſet, vel uſu compertum habuiſſet, exprimere &c.* Et ante aliquot annos, Græce editum Pariſiis in 8vo 1558. apud Gvilielmum Morelium, *Demetrio Pepagomeno* vindicatum; & ſeor-

* Paris A. 1567. fol.

ſeorſim Latine ex interpretatione doctiſſimi cujusdam Viri, quem ipſe non nominat. Cum vero in multis Pſello tribuatur, licet illius non ſit, inter alia Pſelli monumenta edita locum habeat.

LIII. Et hæc Pſelli Opera * edita ſunt, quæ mihi videre contigit. An alia item ſint nondum novi. Illud ſcias Lector, alias item eſſe nonnullorum ex hiſce Operibus editiones, quas libens, volensque omiſi. Satis ſit præcipuarum commeminiſſe. Utinam & alia, quæ jam latent, eandem cum iſtis fortunam experirentur. Sed quando peſſimorum hominum nequitia id fieri nequit, en aliquorum adhuc meditorum Catalogum hic attexam, quorum mihi memoria ſuppetit; & quo dicuntur eſſe in loco aperiam, ut, ſi detur aliquando facultas, tibi poſſis tantos Theſauros comparare. Laudaboque Auctores, ut unde id habeam, tibi compertum ſit, & ſi quæ fraus deprehendetur, habeas tu etiam, in quos crimen referas. De quibus exactum tibi judicium, certamque narrationem non promitto, cum ea præ manibus non fuerint. Illud certum eſt, ex his nonnulla eſſe bis, terve repetita, quædam etiam typis excuſa. Quia tamen ex ſola tituli notitia, eaque varia, de toto tractatu non poſſumus ſententiam ferre, & unum ab alio diſtingvere, quemadmodum in aliis invenimus, ita tibi damus, quæ certo edita ſunt omnino prætereuntes, ſit ergo:

LIV. Pſelli liber *contra Eunomium*, Romæ in Vaticana ſervatur: Geſnerus in Bibliotheca, Gilbertus Gaulminus notis in eundem περὶ ἐνεργείας Δαιμόνων, & Franciſcus Fevardentius Præfatione in Petri Morelli interpretationem ejusdem libelli de Dæmonibus.

Scholia ejusdem in dictum quoddam Baſilii, Romæ; Geſnerus ibidem.

Epitome librorum Moyſis in 4to. MS. in Bibliotheca Imperatoris Viennæ: Geſnerus.

Dioptra, id eſt Perſpectiva; continens quatuor ſermones in quibus animus, & corpus diſputant, in Bibliotheca Auguſtana: Geſne-

* Adde his ab Allatio recenſitis 1.) Σύνοψιν εἰς τὴν Ἀριστοτέλους Λογικήν quam Græce & Latine edidit Elias Ehingerus Auguſtæ Vindel. 1597. 8. obſervans Petri Hiſpani ſummulam, magna parte ex hoc Pſelli opuſculo petitam eſſe. 2.) Μονῳδίαν in templum Sophiæ CPol. terræ motu quaſſatam, quam edidit Allatius notis ad Georgium Acropolitam p. 281. ſeq. 3.) Breve Carmen Jambicum in depoſitionem Jo. Chryſoſtomi Vulgatum Græce ab Allatio in Excerptis Græcor. Sophiſtarum ac Rhetorum p. 400. Rom. 1648. 8. Idem ex Oratione inedita ad Conſtantinum Monomachum producit nonnulla p. 102. de recentiorum Græcorum templis.

rus & Index Auguſtanus: Plut. 6. num. 12. Hæc an eadem ſit cum Philippi ſolitarii Dioptra, jam edita Latine, non poſſum divinare, & forte Indicis Auctor, Pſelli præfantis * nomine deceptus, totum Dioptræ opus, à vero Scriptore Philippo avulſum, Pſello imprudenter nimis ſuppoſuit. Philippi tamen eſſe apparet, cum eam, ex Bibliotheca Auguſtana depromptam, cum Cabaſila, Philotheo, Joanne Carpathio, & Glyca Latinam vulgaverit Jacobus Pontanus Ingolſtadii, ex Typographia Adami Sertorii 1604. in 4to.

LV. *Quæſtiones Theologicæ cum Reſponſionibus*, ad Michaelem Ducam, quibus & ad Phyſiologiam pertinentia continentur. fol. in Bibliotheca Auguſtana, in Armario VI. Index Auguſtanus MS. infra etiam idem Index hæc habet; *Pſelli ad Michaëlem Comnenum varia capita Theologica: περὶ ἐνυποστάτου, de Anima, de Virtutibus, & Phyſica de ſenſibus; de ſimilitudine, & diſſimilitudine liberorum cum parentibus; de Embryone; de ſomniis; de circulis cœleſtibus; de Meteoris; de Lunæ Eclipſi; de Solis calore; de ſtellis; de Dioſcuris; de pluvia, grandine, nive, pruina, rore; de Typhone, & Ecnephia ventis, de Fulmine; de partibus Mundi; de Terræ motibus; de Tempeſtatibus, de ſalſedine maris; de Imbribus; de Fluminibus; de Stellarum luce; Quid neceſſitas, contingens, tempus, materia, forma, elementum? Quid Encyclopedia? de Literarum inventoribus; de Amazonibus; de nominibus menſurarum; de circulorum initiis; quæ habeant cœlum, mare, ſol; de ortu ſolis triplici, deque igne cœlitus ad Philoſophi preces delapſo; de Potidea, Arcadia; de Ariſtotele, Cleanthe, Anaxagora; de Eubœa, Sicilia.* Gesnerus item, *ejusdem de fide ad Michaëlem Ducam, junctа ejusdem Epitome Philoſophiæ Ariſtotelicæ, id eſt Phyſicæ, de Generatione & Corruptione, de Meteoris, cum ſupplemento Gregorii Nicæni ad Petrum fratrem in 4. MS. in Bibliotheca Imp. Viennæ.* Idem habet Iſrael Spachius in Nomenclatore ſcriptorum Philoſophicorum, & Philologicorum. Item Romæ in Bibliotheca Sancto-Silveſtrina in Monte Quirinali eſt ejusdem hic liber MS. Græce, quem ego vidi, titulus erat: Ψελλοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα Κύριν Μιχαὴλ τὸν Δοῦκαν. ** *Pſelli ad Imperatorem Dominum Michaelem Ducam*, capita erant, α, Ὁμολογία τῆς πίστεως β. περὶ Ὀνομάτων τινῶν λεγομένων ἐν τῷ τῶν Χριστιανῶν δόγματι. γ, περὶ ἐνυποστάτων. δ', περὶ Ὁμοουσίου. ε, περὶ Ὁμοϋποστάτου, ϛ, περὶ ἀσυγχύτου ἑνώσεως, καὶ Διαφορᾶς. ζ. περὶ ὑποστατικῆς ἑνώσεως, καὶ Διαφορᾶς. η, περὶ φυσικῆς ἑνώσεως. θ, περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. ι, περὶ

* Etiam hoc ipſum ex temporum ratione in dubium vocat, neque perſuadere ſibi poteſt Allatius, Mich Pſellum in Philippi qui A. C. 1105. ſcripſit Dioptram præfatum fuiſſe. Vide infra cap. antepenult.

** Hoc ſcriptum habes infra ad calcem Præſentis diatribæ.

περὶ Τρόπου τ' ἀνταδόσεως. ια, περὶ Θείας ἑνώσεως. ιβ, περὶ Φύσεως. 1. *Profeſſio fidei.* 2. *De quibuſdam nominibus in Chriſtianorum dogmate uſurpatis.* 3. *De* *ἐνυποστάσιοις, 4. De Homœiſio.* 5. *De Homœypoſtato.* 6. *De eſſentiali unione, & differentia.* 7. *De Hypoſtatica unione, & differentia.* 8. *De relativa unione.* 9. *De ſancta Triade.* 10. *de modo* ** *retributionis.* 11. *De divina unione.* 12. *De natura.* Quæ omnia an unum opus ſint, vel diverſa, judicabunt, qui legent. Ego exiſtimo unum eſſe, attamen in uno Codice abundantius contineri; ex omnibus tamen unum poſſe confici perfectum, & omnibus partibus abſolutum. Quæ provincia non eſſet omnino eruditis Viris contemnenda. Conſule etiam, quæ nos de hoc eodem Opere infertis dicemus: Obiter tamen hic animadvertam titulum ſecundi Auguſtani non carere nota falſitatis, qui nobis pro Michaele Duca, Michaelem Comnenum obtrudit, cujus auctoritate deceptus Wœgelinus in ſua editione retinuit, & in Notis, Conſtantini Ducæ filium Michaelem inter Comnenos, mira ἀνιστορία refert, cum omnino eſſet immutandus, reclamantibus cæteris Codicibus, qui omnes uno ore Michaelem Ducam proponunt, cui Capita illa nuncupavit. Marquardus Freherus in Chronologia Imperii Utriusque. *Ad Michaelem Ducam ſcripſit Michael Pſellus ea ætate in Jure, & Philoſophia ſcientiſſimus, & πολυγραφώτατος Synopſim legum verſibus Politicis; extat M. S. in Bibliothec. Palatina, & Conſtantinopoli. Ejusdem Pſelli ad hunc Ducam reſponſiones ad diverſas quæſtiones Theologicas & doctrina omnifaria, CXCIV. capitibus comprehenſa; in Bibliotheca Palatina.* Codices hi, ſicut & reliqui Græci, & Latini Manuſcripti decantatiſſimæ illius Bibliothecæ, meis laboribus, *** vigiliis integri, incolumesque in Vaticana aſſervantur. Quod certe omni admiratione dignum eſt, Deique ſummi muneri adſcribendum, in tam vaſto itinere, ſævisſimo tempore, tempeſtate hyberna, ac pluvia, rerum omnium penuria, per Oppida, ac ditiones hoſtium tantum Librorum numerum ſartum tectum Romam importatum ita, ut ne ſchedula quidem perierit. Sed ad Pſellum.

LVI. Opuſcula quædam *in Paſſionem, & ſepulturam Chriſti. Libellus, Athus, Antichriſtus; de Paradiſo; in Natalem Chriſti*, in 4. Biblioth. Imperatoris Viennæ. Gesnerus, Poſſevinus.

* Lege: *ἐνυποστατικοῖς.*

** Vertendum erat: *de modo communicationis idiomatum.*

*** De Palatinis Codicibus quos Pontifici Gregorio XV. donavit Imperator Ferdinandus II. in Vaticanam Bibl. A. 1623. translatis, gloriatur Allatius paſſim, ut ad Euſtathium Antiochenum in præf. & in notis p. 151. atque in animadverſionibus ad Antiquitates Hetruscas p. 58.

Εἰς τὴν σταύρωσιν τ Κυρίυ. *In Crucifixionem Domini*, in Bibliotheca Cardinalis Columnæ, Gretſerus notis in Orationem Macarii Chryſocephali de exaltatione S. Crucis Tom. 2. de Cruce. Non conſtat, an de hac intelligat amplificator Geſnerianæ Bibliothecæ, *Georgii Nicomediæ Archiepiſcopi* de *Cruce*, *quam falſo quidem Pſello adſcripſerc Græce MS. in* 4. *Biblioth. Imper. Viennæ.*

Compendioſa expoſitio *in Ariſtotelis libros de Naturali Auſcultatione*, extat in Bibliotheca Didaci Hurtadi. Geſnerus. In Bibliotheca Bavarica Cod. 145. Index Bavaricus, & in Bibliotheca Imperat. Viennæ, Iſrael Spachius.

Synopſis Logicæ Ariſtotelis, in 4. in Bibliotheca Auguſtana in Armario num. 5. Index Auguſtanus.

Expoſitio in Metaphyſica Ariſtotelis, in Italia, Geſnerus.

Commentarius in Ariſtotelis verba, Ars artium, & ſcientia ſcientiarum, &, *quomodo omnia a Philoſophia dependeant*, in Italia, Geſnerus.

In Pſychogoniam Platonis, in Italia, Geſnerus: in Bibliotheca Auguſtana fol. in Armario v, Index Auguſtanus MS. in Bibliotheca Imper. Viennæ in 4. Iſrael Spachius.

Expoſitiones variæ in varios Platonis locos, in Bibliotheca Bavarica Cod. 165. Index Bavaricus.

Συνοπτικὸν σύνταγμα τ Φιλοσοφίας, in Bibliotheca Joannis Sambuci, Geſnerus.

Variæ Philoſophicæ, Romæ in Vaticana. Geſnerus. *Phyſicæ, Aſtronomicæ, Muſicæ, Arithmeticæ, Geometricæ, junctis opinionibus de Anima*, in 4. Biblioth. Imperat. Viennæ, Geſnerus.

Interpretationes dubiorum naturalium; Bibliothecæ Imperat. Viennæ, in 4. Geſnerus, & Iſrael Spachius: *Solutio unius, atque alterius quæſtionis Aſtrologicæ*, Biblioth. Auguſtana, 4. in Armario, Index Auguſtanus Manuſcriptus.

LVII. Inter Libros, quos Bibliothecæ Lugduno Batavæ Joſephus Scaliger legavit, in Indice Græcorum Manuſcriptorum in fol. legitur cum Heronis Geometrica, *Pſelli quædam Aſtrologica*: An eadem, vel diverſa cum ſuperioribus, non poſſumus divinare. An etiam illa ſunt, quæ ſub illo Libello de quatuor ſcientiis mathematicis continentur? Sed ſuſpendo judicium.

Expoſitio Mathematices in Timæo Platonis, de anima generatione, ſive eſſentia, fol. Bibliotheca Auguſtana in Armario. Index Auguſt. MS. An eadem cum Pſychogonia?

Opus

Opus Græcum ex Libris medicinalibus, ordine Alphabeti, Romæ, in Vaticana. Geſnerus, Paſchalis Gallus, & Joannes Georgius Schenckius in Bibliotheca Medica.

Ecloga utilis ex libro Parallelorum. Ibidem. Geſnerus, & Spachius.

Encomia diverſa. Ibidem. Gesnerus.

Monodia, Romæ in Vaticana Geſnerus.

Explicatio in librum Dioſcoridis, in Bibliotheca Manuelis Eugenici, & Joannis Suzii. Antonius Verderius in Supplemento, & Schenckius in Bibliotheca Medica.

Ænigmata, in Biblioth. Bavarica Cod. 38.

LVIII. Meurſius *Hiſtoriarum Opus* Pſellum ſcripſiſſe autumat, illudque laudari à Zonara tom. 3. in Iſaacio Comneno, & in Romano Diogene, item a Theodoro Metochita Hiſtor. Sacræ lib. 2. Cedreno, Joanne Curopalata in Hiſtoriæ ſuæ initio, Michaele Glyca in Annalibus ſemel, atque iterum. Erat etiam in Catalogo exhibito a Grammatico, apud Antonium Verderium, in Supplemento.

Gaulminus de Pſelli ſcriptis hæc habet: *alia illius in Regia pariter, & Vaticana extare certum eſt; ut ψυχογονίαν Platonis, ἐκλογὴν διαφορῶν, Comment. in Ariſtotelis Categorias, Metaphyſ. lib.* περὶ ἑρμηνείας, *Porphyrii quinque voces, contra Eunomium librum unum, de legibus duos, μονῳδίαν, ἐγκώμια diverſa, Epiſtolas item elegantes laudat in Adagio ἄκανθα Sinus Caſaubonus in Athenæum.*

LIX. Plura etiam enumerat Antonius Verderius in Supplemento Bibliothecæ Gesnerianæ, ex Bibliothecis CPolitanis. Nam inter alia apud Johannem Suzium erant, Michaelis Pſelli *Explicatio in Pſalterium Davidis, In Gregorium Nazianzenum.* In Catalogo à Grammatico exhibito, *Medicinale Michaelis Pſelli. Liber Philoſophicus. In Philoſophica Ariſtotelis. Aſtronomicum. Explicatio in Myſticam Philoſophiam. In quinque voces Porphyrii. In Topographica Strabonis, & Ptolemæi. In Arithmetica. In Galeni explicationem in quatuor libros reſolutionis Hippocratis. Menandri Comedia XXIII*, o Theſauros! *explicata a Michaele Pſello.* In Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi. *In Elenchos Sophiſtarum. Scholia in definitiones, De motu temporis, De circulo Solis, & Lunæ, De inventione diei Paſchatis. De Angelis, & Dæmonibus, De novis morborum appellationibus. De notis ſpirituum. De diviſione animalium. In ſalutationem Angelicam. In phyſica Ariſtotelis:* præter alia multa, quorum ſupra meminimus. Infra quoque nonnulla alia recenſebimus. Et in Bibliotheca Antonii Auguſtini, Pſelli *Apophthegmata*, Cod. 227. *Explicatio Mathematica ſpeculationis in Platonis*

tonis Timæum. Absoluta enarratio de Lemmate. Explicatio de Platonica aurigatione animorum, & de militia Deorum, in Phædrum. Explicatio nodi difficilis, quo pacto ex quinque ſecuplum eſt, & quod circa quinque ſecuplum eſt, & quod circa quinque figuras alia figura non ſtatuatur contenta ſub æquis lateribus & rectangulis inter ſe æqualibus, Cod. 191.

LX. Hæc ſunt, Lector, Pſelli monumenta, quæ hactenus, ut mihi videtur, in iſtis Bibliothecis repoſita latent, quæ non ſolum videre, ſed etiam quæas, ut ita dicam, uſurpare: uſurpabis enim, dum conferendi, interpretandi, edendique copia data, ipſe in tantum ſcriptorem ſtudium, & tempus inſumes. Scriptioni meæ finem hic imponere peropportunum videbatur; habes enim ni fallor exactam Pſelli ſcriptorum enumerationem; tamen, ne Rempublicam literariam fraudare videar, de qua bene mereri ſemper ſollicitus ſum, en tertium hic adſcribam Catalogum Librorum Pſelli, quos, dum ſemper aliquid novi avidus capto, mihi legiſſe contigit. Mirum enim eſt, ut animus ad res novas ſemper geſtiat, nullis laboribus, nullis ſuccumbens vigiliis. Scio aliam hominibus beatitatem paratam, ad quam totis conatibus contendere unusquisque debet: quod ſi neſcirem, in ſola optimorum Scriptorum lectione collocandam eſſe exiſtimarem: & in illis conſervandis occupatum ſummam ducerem felicitatem. In quibus omnem noſtram diligentiam, indulgentiamque conſumi jucundiſſimum, ac digniſſimum eſt. Mihi ſane lumen ſolis, dies, vitaque ipſa erunt ingrata, & amara, ſi, quæ legam, non habeam: ſi monumenta clariſſimorum virorum defecerint; præ illorum namque dignitate, & ſuavitate, divitiæ, voluptates, & quidquid apud homines in pretio eſt, ſordes ſunt, & nugæ. Hæc itaque ſitis, ſive furor (liceat propenſi ad literas animi cupiditatem, quæ neſciat modum, ita appellare) dum mihi aſſidue novos Auctores inveſtigandi ſtudium ingerit, ſemper novum quid ingenio objicit; quod poſtquam didici, angor, & doleo, me illo, tanto tempore fruſtratum fuiſſe. Hinc magis, ac magis impellor concitatioribus ſtimulis. Dabo igitur tibi, Lector, ſine fuco, & fallaciis numerum Librorum Manuſcriptorum Pſelli, qui jam latent in Bibliothecis, nec lucem viderunt, & eorum ſimul principia, ut rerum harum tibi notitiam habeas dilucidiorem. Ad Rhodum ipſam & ſaltum.

LXVI. Viſi igitur, aut lecti Pſelli a me Libri ſunt: *Στίχοι πολιτικοὶ, περὶ γραμματικῆς πρὸς Κύριν Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον. De Grammatica ad Conſtantinum Monomachum, Carmina Politica*, P. *Μελέτιος σοι γραμματικῆς, καὶ τῆς ὀρθογραφίας.*

Πρὸς

Πρὸς τὸν αὐτὸν, περὶ Ἀντιστοιχων. *Ad eundem, de Antiſtœchis* P. ἄγλαος· γὰρ ὁ ἀγγελος, ἀγῆλαι τὸ σημῆναι. Hæc duo à plerisque in unum veluti corpus digeri, & ſub Grammatices nomine laudari, novi. Codex tamen Vallicellanus in duo dividit, ſecundo primum, aliis etiam aliorum interjectis, primo ſecundum tribuens locum; & argumentum utriusque diverſam etiam poſcit tractationem. Nec in unum Grammaticæ regulæ, & dictionum expoſitiones, niſi confundas omnia, coaleſcunt. Meminit Caſaubonus in Athenæum lib. 2. c 26. *Pſellus in verſib. hos politicis, quibus obſcuriores voces expoſuit.* Auctorem horum eſſe Pſellum Michaëlem nullus dubito. Meurſius * tamen Joannem, cui de virtutibus ac vitiis Jambos tribuit, horum Auctorem inſinuat; cum exiſtimet Joannem eſſe quem in ἠγήτορες laudat Svidas, Λέγει δὲ καὶ ὁ Ψελλὸς, ἠγητορίαν πέφυκε τῶν σύκων ἡ παλάθη. Eundem Pſellum ſæpius à Suida laudatum inveni, in Δίεγερον. Δίεγερον, ξύντεγε τὸ λεπτὸν λέγει ὁ Ἰπποκράτης. φησὶ καὶ ὁ Ψελλὸς, ξὺν δὲ ἐντέγε τὸ λεπτὸν κατονομάζει δίεγερον. & Γηάρας, Γηάρας ὁ ἀλλότριος, ξὺν Ψελλῷ, Γηάρας ὁ ἀλλότριος, καὶ γέρων ὁ ὑφάντης. Quæ cum in his de Grammatica, & Antiſtœchis legantur, non alium horum, quam Joannem Auctorem Meurſius nobis intrudit.

Τί ἐστὶ Βαβυζικάριος. *Quid ſit Babuzicarius.* P. ὁ μὲν τὸν Βαβυζικάριος ἐξ.

Περὶ τοῦ Γιλλᾶς, de Gillo. P. Ἡ δὲ γιλλὰ ἔστο δὴ τὸ ἀρχαῖον. κἀκ πείθεν τὸ ξ Κερατᾶ ὄνομα. *Unde nomen Cornuti originem habuerit.* P. Τέτραπται ἐν συνηθείᾳ ξ βῆτα τὸ ξ Κερατᾶ ὄνομα.

Τί σημαίνει τὸ Καίσαρος ὄνομα. Quid ſibi velit Cæſaris nomen. P. Τὸ ξ Καίσαρος ὄνομα.

Εἰς τὸ, εἴ τι ἴφθασεν. *In illud, ſi quid adhuc.* P. ἐφθασέ τις εἶπεν, ὅτι ἴφθασεν.

Ἐξήγησις εἰς τὸ, Λίγξε βιὸς, νευρὴ δὲ μεγάλ' ἴαχεν. *In illud, Intridit arcus, nervus autem valde ſonuit.* Homeri Iliad. δ. v. 125. P. Ἔστι τοῦτο ὃ ὅπερ εἰρήκειν ἐνθὺς ἐρωτηθείς.

Εἰς τὴν ἐν Νικομηδείᾳ λεγομένην αἰκαίν. *In Intellectionem ſic dictam, quæ Nicomediæ eſt.* P. Θαυμαζω εἰ καλεῖ τὸ ἐν Νικομηδείᾳ ἴχνιον.

Τίς ἡ Διάκρισις τῶν Συγγραμμάτων. ἐν τῷ μὲν ἡ Χαρικλεια, τῷ δὲ ἡ Λευκίππη ὑποθεσις καθεστήκασιν. *Quænam ſit Scriptorum differentia, quorum alteri Chariclea, alteri Leucippe argumento ſunt.* P Πολλὰς εἶδα τῶν ἀγῶν.

LXII. Περὶ Θαυμασίων ἀκουσμάτων. *De mirabilibus auditionibus.*

* Meurſius ad Pſellum in Canticum Canticor. p. 177.

P. Μηδὲ καινῶν ἀναγνωσμάτων εἴης. Libellum Schediaſmate * illuſtravimus.

Ἐγκώμιον εἰς τὰς Κόρεις. *Laus Cimicum.* P. Οἱ δὲ πολλοὶ τὰς Κόρεις κακίζουσιν.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν Φθεῖρα. *Laus Pediculi.* P. Ἀλλ' ὀφθεὶς ὕστερος τῇ Ψύλλῃ.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν Ψύλλαν. *Laus Pulicis.* P. Τὸν Κάνωπά φασιν ὡς Ἐλέφαντα, καὶ ἵνα γε καθ' ὁδόν. Hujus meminit Joannes Tzetzes chiliad. II. Hiſtor. 185.

Ὁ Μιχαὴλ μὲν ὁ Ψελλὸς Ψύλλας ἐγκωμιάζει.
Ἡμῶν πρὸ χρόνων ἑκατὸν ἀκμάζων ἐν τῷ βίῳ.
Michaël quidem Pſellus Pulices laudat, annis ante nos centum floreus invita.

Πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτῷ Σέργιον, εἰπόντα μήποτε δηχθῆναι ὑπὸ Ψύλλης. *In diſcipulum Sergium, qui dixerat, nunquam ſe morſum à Pulice.* P. Καὶ ὡς ἀληθῶς ἄπορον, εἰ πάντων.

Πρὸς τὸν αὐτῷ Παπᾶν, *Ad ſuum Papam.* P. Καὶ πολλαπὸς Παπᾶς ὁ Παπᾶς.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν οἶνον. *Laus Vini.* P. Οὐκ οἶδα πότερον εἰς ἀνθοσμίαν.

Πρός τινα Κάπηλον μεγάλαυχον, καὶ Φιλοσοφοῦντα ἀλήθεια. *In Cauponem quendam ſuperbum, & fruſtra philoſophantem.* P. Ἀλλὰ ποίας ταύτας Φιλοσοφίας, λογιώτατε ἀδελφέ.

Εἰς Ἴνα Κάπηλον, γενόμενον νομικόν. *In Cauponem leges Pertractantem.* P. Εἶτα εἴ σέ τις δικάζειν ἐπιτρεπόμενον

LXIII. Leviſſima iſta ſunt, & minus ſeria; at oſtentandi ingenii cauſa, & eloquentiæ divitias, & vim, quæ res augeat laudando, vituperandoque rurſus affligit: &, quod ſpectabilius eſt, parva pro magnis approbat, itemque magna attenuat, & ad minima deducit. Licuit ſemper, & antiquis, & ſubſecutis deinceps temporibus eloquentiſſimo cuique, & nunc licet. Argumenta ſimilia, infames materias vel inopinabiles nuncupabant. Flagitioſa ſiquidem ſi commendarent, ἀδόξα, καὶ ἄτοπα, ſi præter hominum opinionem, παράδοξα aggredi dicebantur. Ranarum pugnam Homerus; unus è ſapientibus Græciæ Pittacus Molam laudavit; Dio Pruſæus exornavit Pſittacum; Polycrates Mures; Teredinem Clitarchus; Muſcam Lucianus; Themiſon Plantaginem; Marcion Raphanum; Eraſiſtratus Lyſimachiam, Pythagoras Bulbos; Diocles Rapam; Phanias Urticam; Cato Braſſicam; Mortem Alcidamas; Ariſtophanes Paupertatem; Febrem Quartanum Phavorinus; Syneſius calvitium; alii

* Neque libellus Pſelli, neque Allatii ſchediaſma hoc vidit lucem

alii Salem, quod ridet Plato in Convivio, alii Vomitum, Ollas, Inſecta, & quæ ſunt hujus generis, quæ Plutarchus & Iſocrates, & noſtra tempeſtate alii magnifica, ac diſerta Oratione laudibus proſecuti ſunt; hic quidam Ovum, ille Aſinum, alius Ebrietatem, alius Stultitiam, alius Mendacium, & quid non? quæ in unum Volumen ſub Theatri Joco-ſerii nomine congeſſit Gaspar Dornavius, * & publicavit non ſine Appendice. Et quod magis mirere, Wittembergæ Bruno quidam Nolanus impie præconium Diaboli recitaſſe dicitur; & quidam alius, quem nominare prætermitto, Lictoris publici: verum pro tanto in Acherontis Miniſtros beneficio, reliqui Italiæ Lictores, ne ingrati eſſe viderentur, datis ad Laudatorem literis, gratiam referre conati ſunt, officia ſua polliciti, cum tempus adſuerit, bene, & benigne ſeſe illi præſtituros. Non mirum itaque ſi Pſellus etiam noſter, ſui experiendi gratia, in contemptiſſimis iſtis ſtylum exercuit. Memini me ſuſe admodum in Rhetoricis dubitaſſe, difficilius ne ſit, ideoque præſtantius, & admirabilius res viles, minimas, vel etiam malas dicendo exornare, an quæ his contraria, ut Virtutem, Sapientiam, & Viros his ipſis celebres, & illuſtres. Nunc, ut Lectorem, lectione operum Pſelli defeſſum ſublevemus, pauca ex multis illis adducemus pro utraque parte ex ingenio aſſerenda. Iſocrates ſimiles conatus verbis etiam acerbiſſimis, pluribus in locis inſectatur; Plato deridet in Convivio; Syneſius in Epiſtolis improbat; eoque præcipue, ſi quæ totis viribus conſectamur, improba dicacitate vituperentur; ut de Carneade vituperante Juſtitiam traditur. Adde; ſicut longe præſtabilius eſſet de rebus utilibus mediocres opiniones habere, quam ſupervacanearum exquiſitam cognitionem, & paululum eminere in magnis, quam in parvis, præſertim iis, quæ vitam nihil juvant, excellere; ita & in dicendo philoſophandum eſt. Et quis neſcit gravitatem ſcurrilitati, res ſeriis ludis, & jocis eſſe laborioſiores? idque ex eo intelligitur, ut dicebat Iſocrates in Helenæ laudatione, quod neminem unquam illorum verba defecerint, cum hi univerſi longe tenuius dixerint, quam argumenti magnitudo poſtulat, adeo de rebus luculentis difficile eſt aliquid afferre in medium, quod nemo ante uſurparit; de rebus autem contemptis, & humilibus, quicquid in buccam venerit, omne

* Hanoviæ 1619. fol. Dornaviano Operi licebit addere diſſertationum iudicrarum & ameniorum ſcriptores varios Lugd. Bat. 1644. 12. & admiranda rerum admirabilium encænia. Noviomagi Batavor. 1666. 12.

proprium fuerit. Videtur tamen magis egregium primum: primi enim eloquentiæ magiſtri, qui ſibi laudi laudem comparare, & omnes in ſui admirationem trahere ſtuduerunt, ſimilia argumenta uſurparunt, Homerus, Gorgias, Protagoras, aliique non pauci, & poſt hos multo plures. Atque has materias veteres adorti ſunt, non Sophiſtæ ſolum, ſed Philoſophi quoque, ut probat A. Gellius lib. 17. c. 12. & Philoſtratus in Vitis Sophiſtarum. Nec dicendum eſt, tot eruditos homines in hac re fuiſſe deceptos: eorum apud omnes æſtimatio ſingularis id negat. Et, dum materiæ difficultate magis exercentur ingenia, magis etiam lucent: etenim ubi deficit materia propter improbitatem, aut tenuitatem, ibi eloquentiæ lumina, & vires magis intenſæ vehementiora ſpicula in audientium animos contorquent; ſuique copia in maxima inopia ingerunt admirationem. Magis enim facundiæ opes in rebus laude carentibus oſtentantur. Hinc omnibus, ſibique iſti Scriptores perſuadent, Ὡς εἰ περὶ πονηρῶν πραγμάτων ἔχοσί τι λέγειν, περὶ τῶν καλῶν, ἢ ἀγαθῶν ῥᾳδίως ἐνπορήσουσι. *Se, cum de rebus adeo improbatis verba ſuppeditent, ad res præclaras exponendas luculenta oratione facile abundaturos.* Nec male Sidonius Apollinaris: *Nam moris eſt eloquentibus Viris ingeniorum facultatem, negotiorum probare difficultatibus; & illic ſtylum peritum, quaſi quendam fœcundi pectoris vomerem figere, ubi materia ſterilis argumentum, velut arida ceſpitia macri glebæ jejunat.* Nec minutæ beſtiolæ minus neceſſariæ exiſtimantur. Nam eæ quoque in ſuo genere pulchræ ſunt, & aliquid decoris univerſitati rerum, tanquam in communem Rempublicam, pro ſua portione, conferunt; ut præter alios animadvertit Ariſtoteles 1. de partibus Animal. cap. 5. Divinus quippe Artifex ita magnus eſt in magnis rebus, ut minor non ſit in paruis. Rectèque à Plinio lib. II. Natur. Hiſtor. cap. 2. ſcriptum eſt: *In magnis corporibus; aut certe majoribus facilem Officinam ſequaci materiæ eſſe: in paruis, atque ſua exilitate nullis, mirabilem rationem, immenſam vim, inextricabilem perfectionem; & rerum naturam nunquam magis, quam in minimis totam eſſe.* Eoque ſpectat illud D. Auguſtini lib. 22. de Civit. Dei cap. 24. *Ea plus habent admirationis, quæ minus habent admirationis. Plus enim Formicularum, & Apicularum operis ſuspenſus, quam immenſa corpora Balænarum.*

LXIV. Sed de parvis pauca hæc etiam ſatis. Cætera Pſelli perſequamur.

Εἰς τὸν αὐτῷ ἔγγονον ἔτι νήπιον ὄντα. *In ſuum Nepotem adhuc infantem.* P. Οὐκ ὄψομαί σε ἴσως φίλτατόν μοι βρεφύλλιον.

Ἐγὼ μὲν

Ἐγκώμιον εἰς τινὰ Νικόλαον Μοναχὸν, γενόμενον Καθηγούμενον τῆ ἐν Ολύμπῳ Μονῆς. *Laus cujusdam Monachi Nicolai, qui in Olympi Monasterio Praefes fuerat.* P. Τὴν μὲν ἑτέρου μοῖραν τῶν.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μοναχὸν Ἰωάννην τὸν Κρυστάλλην τὸν οἰκογενόμενον ἐν τῆ ἁγίᾳ Σωρῷ. *Joannis Crystalli Monachi laus, qui in S. Urna legerat.* P. Τί δῆτα, ἐνθυμῆ μὲ εἰς ἐδυκότα με τὸν νοῦν.

Ἔπαινος εἰς Ἰταλὸν, *Laus Itali.* P. Εἰς ὃν τὸν Ἰταλὸν, εἰδὲ βύσσινον.

Πρὸς τοὺς μαθητὰς, περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. *Ad Discipulos, de eadem argumento.* P. Οὐδεὶς παρ' ἡμῶν ἐστ' αἰχμητὴς, οὐτ' ἀκοντιστής.

Πρὸς τοὺς βασκαίνοντας αὐτῷ, *Contra sui obtrectatores.* P. Τριῶν μὲν ἕνεκ. λέγω δ' τῶν.

Πρὸς τοὺς αὐτοὺς. *In eosdem.* P. Οὐδ' ὑμῶν βασκανίας σβεσθείσης τὴν ἀφορμὴ.

Κατά τινος λοιδορήσαντος αὐτὸν ἀφανοῦς. *Contra quendam, qui illi clanculum maledixerat.* P. πρὸς τὴν λοιδορίαν ὁ λόγος.

Πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀπολειφθέντας τῆς ἑρμηνείας περὶ Ἑρμηνείας, *Ad Discipulos, qui interpretationi libri Aristotelis de Interpretatione non interfuerunt.* P. Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας ὁ λόγος.

Ὅτε ἐβράδυναν οἱ μαθηταὶ αὐτῷ τῆ τῆς σχολῆς ξυναλοίσει. *Cum discipuli tarde ad Conventum scholasticum processissent.* P. Οὐδὲν παυόμενοι ὄντες δοκοῦσί ὑμῖν Φιλόσοφοι.

LXV. Μονῳδία ἐπὶ Ρωμανῷ Ραδηνοδαρίῳ, *in Romanum Radenodarium, Monodia.* P. Πολλὰς ἐγὼ τῶν φίλων ἐθρήνησα.

Μονῳδία εἰς τὸν Πρόεδρον Κύριν Μιχαὴλ τὸν Ραδηνὸν, *in Antistitem Dominum Michaelem Radenum, Monodia.* P. Τοῖς μὲν ἄλλοις τῷ.

Μονῳδία εἰς τὸν Ἐπὶ τῶν Δικαιωμάτων Ἰωάννου ἀδελφὸν, *in Advocati Joannis fratrem, Monodia.* P. Εἰ πολλὰς ὁ Δαίμων ἀφορμὰς λόγων.

Μονῳδία εἰς Ἰωάννην τὸν Πατρίκιον ὁμιλητὴν αὐτῷ ὄντα, *in Joannem Patricium discipulum, Monodia.* P. Καθὸν ἡμῖν τὸ ἀπροσδόκητον.

Ἰωάννη Βάρτζῃ Βεσάρχῃ, τελευτήσαντος ἐπὶ ἀδελφῷ αὐτῷ, *ad Joannem Bartzem Besarchum, ob obitum illius Fratris.* P. Οὐκ οἶδα τίνος τρόπου.

Ἐπιτάφιος εἰς τινα φίλον αὐτῷ, καὶ συμμαθητὴν, *in quendam Amicum, & Condiscipulum, Oratio funebris.* P. Ἐγὼ μὲν ἄμην ἀνάγκην.

Ἐπιτάφιος εἰς τὴν θυγατέρα Στυλιανὴν πρὸ ὥρας ἐκ γάμου τελευτήσασαν, *in filiam Stylianam, quae ante nuptiarum tempus mortem obiit.* P. Θυγατέρα τῷ λόγῳ ἡμῶν.

Ἐπιτάφιος εἰς τὴν ἑαυτῆς μητέρα, *in Matrem, Oratio funebris.* P. Τὸ ἐγκώμιον, ἀλλ' οὐχ ὡς.

Ἐπιτάφιος εἰς Εἰρήνην Καισάριταν. *In Irenem Cæsarissam, Oratio funebris.* P. Ἐγκωμιάζειν καλὰ ταυτὸ, καὶ θρηνεῖν ἐπιτάφια.

LXVI. Ἐγκώμιον εἰς τὸν Δέσποταν. *Laus * Imperatoris.* P. Ἐδεῖ πρὸ τὸν εὐδαίμονα ταύτην.

Εἰς τὸν Βασιλέα τὸν Διογένην ὡς ἐκ προσώπου τινὸς τῶν πολιτῶν. *In Diogenem Imperatorem loquitur unus è Civibus.* P. Νῦν πρῶτον ὁπλίτην Βασιλέα τεθέαμαι.

Πρὸς Βασιλέα τὸν Δοῦκαν, *in Ducam Imperatorem.* Δέσποτά μοι ἅγιε, ἀνεθεώρησα.

Δημηγορία εἰς τὸν Βασιλέα τὸν Δοῦκαν. *In Ducam Imperatorem, Concio.* P. Εἰ καὶ πρὸ τοῦ μεγαλοῦ τοῦ τροπαίου.

Ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ Βασιλέως. *Tanquam ex Imperatoris persona.* P. παντοδαπόν τι χρῆμα, καὶ πολυέραστον βασιλεύς.

Προσφωνηματικὴς πρὸς τὸν Κύριον Μιχαὴλ τὸν Δοῦκαν. *In Dominum Michaelem Ducam Prosphonematicus.* P. Λέλυταί μοι τὰ ἀφωνίας.

Σελέντιον δημηγορικὸν ἐκ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Δούκα. *Silentium pro concione dictum ab Imperatore Michaele Duca.* P. Εἰ καὶ πολλοῖς τῶν Βασιλέων ἔθος ἐστὶν ἐξ ὑψηλοτέρου.

Σελέντιον ἐκφωνηθὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Βασιλίσσης Κυρίας Θεοδώρας. *Silentium dictum sub Imperio Dominæ Theodoræ.* P. Η. τῶν ἀρχῶν Βασιλὶς μετὰ τῶν ἱερῶν Βασιλίδος.

Χρυσόβυλλον, *Aurea Bulla.* P. Οὐ θαυμαστὸν εἴ τις τὸν μέγαν θεώμενος ἥλιον ἀπείρῳ φωτὶ.

Λόγος ὑποθήκην φιλίας εἰσηγούμενος τοῖς ἀνεψιοῖς τοῦ Πατριάρχου Κυροῦ Μιχαὴλ. *Oratio, præcepta amicitiæ tradens Nepotibus Patriarchæ Domini Michaelis.* P. Πολλάκις ἐθαύμασα ὅτι μετῶν ἄλλων.

Πρὸς τὸν οἰκεῖον Γραμματικόν. *In proprium Grammaticum.* P. Τυχὸς σου πρὸς τὰς καθ' σου τὸν λόγον πεποίημαι.

LXVII. Λόγος εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ τιμίου λειψάνου ἁγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου ἐκδοθεὶς αὐτοσχέδιος. *Oratio in Translationem venerandarum reliquiarum Sancti Protomartyris Stephani; dicta ex improviso.* P. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς ὁ παλὴ πάντων τῶν ἐλπιζομένων.

Λόγος ἐπὶ τῷ ἐν Βλαχέρναις γεγονότι θαύματι. *In Miraculum in Blachernis patratum, Oratio.* P. Οὐ πολιτικὸν τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος τὸ.

Εἰς

* *Augusta.*

Εἰς τὰ θαύματα τ̃ Ἀρχισρατήγου Μιχαήλ. *In Miracula militiæ Principis Michaelis.* P. Σκοπὸς μὲν ἦν τέλ⟨ος⟩ ἐναγωνίους ἡμῖν πρὸς.

Εἰς τὴν μεγάλην Κυριακὴν, ἑορτὴν τ̃ ἁγίας Ἀγάθης, καὶ εἰς τὰς μαθήσεις αὐτ̃ς. *In magnam Dominicam, diem festum S. Agathæ; in Discipulas illius.* P. Οὐ τὰ παιδία μόνον αἴρεται.

Βί⟨ος⟩ τ̃ ὁσίου Πατρὸς Ἀυξεντίου. *Vita S. Patris Auxentii.* P. Ἀρχὴ μὲν ἡμῖν ὁ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐκ τ̃ παλαιῶ πτώματ⟨ος⟩.

Πρὸς τὸν Πρωτοσύγγελον, περὶ τ̃ ἁγίου Γρηγορίου τ̃ Θαυματουργοῦ. *Ad Protosyncellum, de S. Gregorio Thaumaturgo.* P. Μὴ θαυμάσῃς ὁ ἡμῶν μυσταγέτης, εἰ τοῖον τι, καὶ λαμπρὸν φθέγξομαι. In Protolyncellum hæc etiam Carmina Pselli leguntur:

Σύγγελ⟨ος⟩ ὡς σύνοικ⟨ος⟩, ἀλλὰ τῇ λόγῳ,
Καὶ πρῶτ⟨ος⟩ ὡς Πρόεδρ⟨ος⟩, ἀλλὰ τῇ Πόλει,
Πᾶς ὢν τις αὐτὸν Πρωτοσύγγελον λέγε,
Εἰς Οὐρανῶ Πρόεδρον, ὡς Θεῷ Φίλον.

LXVIII. Λόγ⟨ος⟩ ἐγκωμιαστικὸς εἰς Συμεῶνα τὸν Μεταφραστὴν. *In Simeonem Metaphrastem* * *Oratio Panegyrica*, P. Τὸν μέγαν ἐν Ἁγ., καὶ λόγῳ Συμεὼν ἐπαινεῖν προελόμ⟨ενος⟩. In quem & officium, die ipsi sacro in Ecclesia decantandum, concinnavit. Troparia in laudibus, & Vesperis conscripsit, P. Γέρας τὸ λαμπρὸν, τὸ περίβλεπτον ὕψ⟨ος⟩. & Canonem pro Matutinis horis confecit, cujus ea fuit Acrostichis, Μίλπω σε τὸν γράψαντα τὰς Μεταφράσεις. P. Μέλ⟨ος⟩ μοι εὐγενθμιον δίδου. Simeonis verò memoria celebratur iiii. Kal. Decembris, eodem ipso die, quo Stephanus vitam martyrio finuit, ut canitur Ode. 9. Εἰρηνικῶς τερματικέρα ἐξεδήμησας καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ κλεινὸς Στέφαν⟨ος⟩ ἐτελειώθη ὁ ὁσιομάρτυς. *Quiete ter beate transmigrasti eo ipso die, quo inclytus Stephanus Martyrio DEo consecratur.* Loquitur tamen non de Stephano Protomartyre, sed de juniore alio; qui sub Constantino Copronymo pro Sanctarum Imaginum cultu cum aliis vario supplicíorum genere vitam effudit.

Ἀινίγματα πρὸς Μιχαὴλ τὸν Δικαῖον. *Ad Michaelem Ducam Ænigmata*, versibus Politicis, & Jambicis composita, apud me sunt numero XLI. nescio an omnia. P. Ἔστι τι ζῶον λογικὸν, δίπουν ἄπτερον,

Ἐπι-

* Hæc Oratio una cum officio in Simeonem Græce & Latine edita ab Allatio ad calcem dissertationis de Simeonibus, Paris. 1664. 4.

Ἐπιστολαὶ, * *Epistolæ*, circiter 33. quarum prima incipit: ὁ πλουτὸς ὅτι σὺ ἠγάπημάς μοι αἰνετὲ. eas sequuntur nonnulli Jambi, cum aliis styli exercitandi gratia conscriptis. Pselli Epistolas in Bibliotheca Bavarica asservari Cod. 165. discimus ex ejus Indice, & apud Joannem Suzium, & Manuelem Eugenicum, ex Antonio Verderio in Supplem. erant & apud Antonium Augustinum Cod. 191. quarum quinque priores ad Cæsarem: ad Æmilianum Patriarcham Antiochiæ tres; ad Leonem primum Sacellarium unica; & ad Xiphilinum unica. Eas pereruditas appellavit Casaubonus Animadvers. in Athenæum lib. 1. cap. 8. & tempore etiam ipsius Pselli, Magnus Drungarius magni æstimabat, si Pselloipsi credimus, Epistola ad eundem: πάλαι ποτὲ ἀκέραιον ἐγὼ ἄλαλμα σοφίας ἐπήρατον, ὡραίας Ἐπιστολὰς, αἷς δὴ σὺ περιτυγχάνων πολλάκις, εἶτα δὴ καὶ θαυμάζων ἴσως τὸ χάριεν, ὅτι τοιαύτας με καὶ αὖθις ἀποσχεῖν δύναοιτο. Διὰ τοῦτο σὺ μὲν ἐμοὺς τῶν ἐμῶν ὠδίνων. ἐγὼ δὲ σοὶ ἐκφῆναι τὸν τόκον ὠβύλομαι. Id est: *Multo abhinc tempore sapientiæ specimen amabile, pulchras Epistolas genui, quas ipse cum sæpius accepisses, forte earum gratias admiratus, similes me, & rursum edere posse existimas. Propterea tu quidem fœtus meos exspectas; ego vero tibi partum excludere vereor.*

LXIX. Λόγος ἐκ μελέτης πρὸς Πόθον Βεστάρχην αἰτοῦντα ἔτον γράψαι, περὶ τῆς Θεολογικῆς Χαρακτῆρος. *Oratio ex tempore ad Pothum Vestarcham, qui Psellum rogaret, ut de Theologico charactere scriberet.* P. Μὴ θαυμάσῃς, Πόθε μοι φίλτατε, εἰ τῶν. Duæ de has Materia ad Pothum Orationes indicantur in Bibliotheca Antonii Augustini Cod. 191. An hæc una in duas divisa sit; vel verè binas scripserit, mihi non liquet.

Paraphrasis in Homeri Iliada, soluto ** *sermone*, P. Τὴν σὴν μοῦσ' ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω. ita tamen, ut singuli versus seorsim redditi sint. Eam habuisse etiam Joannem Operinum Basileensem, tradit Gesnerus.

Ἐξήγησις εἰς τὰς ε φωνὰς τοῦ Πορφυρίου. *Expositio in quinque voces Porphyrii.* P. Διατί ἀπροσδιορίστως.

Ἐξήγησις εἰς τὰς Κατηγορίας τοῦ Ἀριστοτέλους. *Expositio in Prædicamenta Aristotelis.* P. Τῶν πραγμάτων, τὰ μὲν κοινωνεῖ.

Διδασκαλία σύντομος, καὶ σαφεστάτη, περὶ τῶν δέκα Κατηγοριῶν, καὶ τῶν Προτάσεων, καὶ τῶν Συλλογισμῶν, ἐν οἷς ἂν τις προσβλεπτὸς εἰς πᾶσαν μὲν καὶ ἄλλην ἐπιστήμην, καὶ τέχνην, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὴν ῥητορικὴν

* Ex his, novem Pselli Epistolæ ab Allatio post idem de Simeonibus Syntagma vulgatæ Græce & Latine.

** Versibus politicis.

τῶν ἐυκλειδῶς ἐμπεριεχομένων. *Doctrina compendiosa, & quam maxime dilucida, de decem Prædicamentis, Propositionibus, & Syllogismis, quorum notitia prius habita, in quamlibet scientiam, & artem, sed Rhetorum potissimum facili negotio eloquique aditus patebit.* Γ. Σκοπὸν τινα φησὶ δεῖν εἶναι τῷ Δημοκρατικῷ.

Εἰς τὴν Περφυρίου Εἰσαγωγὴν, καὶ τὰ τῶν Ἀριστοτέλους Κατηγοριῶν. *In introductionem Porphyrii, & Prædicamenta Aristotelis.* Γ. Πολλοὶ μὲν πολλαχοῦ τῶν ἀρχαίων.

Ἐξήγησις εἰς τὸ περὶ Ἑρμηνείας Ἀριστοτέλους. *In Aristotelis librum, de Interpretatione, expositio.* Ρ. Ὁ σκοπὸς δὲ περὶ Ἑρμηνείας ἐστὶ διαλαβεῖν περὶ προτάσεων. diversa abdita, quemadmodum & sequentes.

Ἐξήγησις εἰς τὸ περὶ Ἑρμηνείας Ἀριστοτέλους. *In Aristotelis librum, de Interpretatione, expositio.* Ρ. Θέσις τῶν λέξεως καὶ ὁρισμός.

Σύνοψις, καὶ Μεταφρασις σαφεστάτη τῆς διδασκαλίας τοῦ περὶ Ἑρμηνείας. *Synopsis, & Metaphrasis quam dilucida doctrina libri, de Interpretatione.* Ρ. Διαλαμβάνει περὶ προτάσεων.

Εἰς τὸ περὶ Ἑρμηνείας ἔκδοσις ἐπίτομος. *Libri, de Interpretatione, compendiosa expositio.* Ρ. Ταῖς εἰσὶ δὲ λόγοι πέντε τὸν ἀριθμὸν.

Ψελλοῦ, καὶ ἄλλων Σχόλια, καὶ Ἀποσημειώσεις εἰς τὸ πρῶτον τῶν πρώτων Ἀναλυτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. *Psselli, & aliorum Scholia, & Annotationes in primum priorum Analyticorum Aristotelis.* Ρ. καὶ τὸ δίκαιον πρόβλημα.

Ἐξήγησις εἰς τὸ πρῶτον, καὶ δεύτερον τῶν προτέρων Ἀναλυτικῶν τοῦ Δημητρίου. *Expositio, in primum, & secundum priorum Analyticorum Aristotelis.* Ρ. Ἐν τῷ πρώτῳ εἶπεν.

Ἐξήγησις εἰς τὸ πρῶτον τῶν ὑστέρων Ἀναλυτικῶν. *Expositio in primum posteriorum Analyticorum.* Ρ. Σκοπὸς ἐστὶ ἐπιστῆσαι τῷ Ἀριστοτέλει.

Προλεγόμενα εἰς τοὺς Σοφιστικοὺς Ἐλέγχους τοῦ Ἀριστοτέλους. *In Sophisticos Elenchos Aristotelis, Prolegomena.* Ὅτι μὲν ὁ περὶ Ἀποδείξεως λόγος. In alio vero exemplari ista Michaeli Ephesio tribuuntur.

LXX. Τίνα περὶ Δαιμόνων δοξάζουσιν Ἕλληνες. *Quæ de Dæmonibus Græci opinentur.* Ρ. Ὁ μὲν ἡμέτερος λόγος προοιμίσεως ἢ τοῖς Ἀγγέλοις ἀδῆς. Et hunc puto esse alterum * librum de Dæmonibus, ex quo Marsilius excerpsit ea, quæ leguntur ultimo capite apud ipsum, eoq; magis ducor in hanc sententiam, quod in meo Codice statim post hunc Tractatum sequitur Dialogus de Dæmonibus, in quo interloquuntur Timotheus, & Thrax, de quo superius in libris editis Psselli egimus.

Εἰς τὴν Ψυχογονίαν τοῦ Πλάτωνος. *De animæ generatione apud Platonem.* Ρ. Τὸ μὲν λεγόμενον ἐστι, ὅτι ἡ μάτην.

* Vide supra § 39. p. 28.

Locus ex Physicis, de anima, & mente. P. Πῶς ἐστιν ἔξις ψυχῆς.

Περὶ ψυχῆς. *Variæ Quæstiones, de anima.* P. Ποῖα μὲν δὴ ἡ ψυχὴ, νοερὸς.

Περὶ τῶν πέντε δυνάμεων τῆς ψυχῆς, *de quinque facultatibus animæ.* P. Πῶς μὲν ἐστὶν ὁ Θεόθεν καὶ ἀφύτου κινεῖται.

Περὶ τῆς χώρας τῆς γῆς. *De situ Terræ, figura, & magnitudine.* P. Ἡ γῆ τὴν μέσην ἔχει παντὸς ἔλαχε χώραν. Non me latet tamen, in alio Manuscripto Opusculum hoc Nicephoro Blemmidæ tribui.

Πότε ἐκλείπει ὁ Ἥλιος, καὶ πότε ἡ Σελήνη, καὶ πῶς τὴν ἔκλειψιν ἀμφοτέρων συμβαίνει γίνεσθαι. *Quando deficit Sol, & quando Luna, & quomodo utrumque defectus contingat.* P. Εἰ μὲν τὰς τρόπους ἐρωτᾷς τῶν ἐκλείψεων.

Περὶ Θυσίας. *De sacrificandi ratione.* P. Περὶ τῆς Θυσίας ἐστιν ἡμῖν ἠξίωσας.

Περὶ Χρυσοποιΐας πρὸς τὸν Πατριάρχην Κύριν Μιχαήλ. *De auri conficiendi ratione, ad D. Michaëlem Patriarcham.* P. Ὁρᾷς ὁ ἐμὸς δεσπότης ὃ με ποιεῖς, ἢ τὴν ἐμῆς ψυχῆς τυραννίς. Vide supra in editis §. 33.

Περὶ Σφυγμῶν. *De Pulsibus.* P. Ἥκω δή σοι καὶ τὰ περὶ Σφυγμῶν.

Ἀποσημείωσις Πυρεταίνων, *Nota de Febrientibus.* P. Εἰ καὶ μικρὸν ἐλλείπει ὁ νοσῶν ἐν ἀρχῇ.

LXXI. Ἰατρικὸν πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον. *Medicinale ad Constantinum Porphyrogennetam.* P. τὰς προσαχθείσας ἐπιτομὰς ἔδωκέ μοι τῆς σῆς θειότητος, Vir clarissimus Melchior Inchofer, Messana delati; Ipsum, quia adhuc ineditum est, ut modum etiam tractationis habeas, hic apponam. Τὰς προσαχθείσας ἐπιτομὰς ἔδωκέ μοι τῆς σῆς θειότητος, ἐκ θείου Αὐτοκράτορος, περὶ τῆς τῶν ἰατρικῶν θεωρημάτων συναγωγῆς ἔπεισα κατὰ τὸ δυνατὸν ἀφ' ὁμαλοῦ μέτρου, καὶ σαφηνείας πᾶσαν τὴν ἰατρικὴν ἐπελθεῖν, μηδὲν κατὰ δύναμιν τῶν ἀναγκαίων ὑπερορᾶν, ἕκαστον ἐκθέμενος τῶν παθημάτων, πρῶτον μὲν τὰς αἰτίας ὑπαγορεύων σαφῶς δεύτερον τὰς σημειώσεις δι' ὧν ῥαδίως γνωσθήσονται, εἶθ' ἑξῆς τὴν θεραπείαν, δι' ἣν πάντα κατὰ τέχνην θεραπεύσομεν. πρότερον αὖτε κεφαλῆς ἀρξάμενοι, ἀφ' τὰ ἐκεῖσε ἰδρύσας τὸ ἱερὸν τῆς λογικῆς ψυχῆς. *Jussus mihi divinissime Imperator, compendia de meditationum Medicarum collectione demandata, pro virium mearum modulo, compendiose, atque perspicue, omnem Medicinæ facultatem percurrens, nullumque ex necessariis negligens, sed universos morbos exponens, absolvere nisus sum. Primum enim causas aperte enuncio; secundo, per quas non difficulter dignoscemur, notas; tandem medicinam, per quam omnia*

omnia artificiose curabimus. Prius à Capite, quod in eo sacra pars animæ rationalis inhæreat, exordiamur. Ex tungue Leonem, & ex hoc disce cætera. Liber tamen contemnendus non est, sed sæpe sua brevitate expeditus, & remediis à probatissimis Scriptoribus delectis, transcriptisque & populari loquendi forma proficuus. Pselli tamen utcumque non est. Neque enim in dicendo acrimoniam, nec in re expedienda solertiam Psellianam præ se fert. Nec patitur id Imperator, cui Tractatus inscribitur. Sive enim Constantinum Porphyrogennetam primum, sive secundum, qui cum Basilio Imperio præfuit, intelligas, Psellus Auctor esse non potuit, quem sub Imperio Alexii Comneni vivum adhuc deprehendimus, nisi tunc primum, & natum, & libros componentem dicere velimus; & tunc etiam vitam ejus ultra centesimum annum productam fateri cogemur. Quodsi triginta annos natus & amplius ad minus, ut verisimile est, (Auctorem enim, allatum exordium ætate provectum, experimentis celebrem, artisque exercitio eruditum innuit) Tractatum illum conscripsit, jam Psellum ultra centum, & quadraginta annos vixisse, ad hunc diem inauditum, dicendum est. Quare vel hic Psellus alius est à Michaelis Ducæ Præceptore, vel Psellus omnino non est.

LXXII. Διδασκαλία παντοδαπή, * καὶ πάνυ ἀναγκαιοτάτη ἐν ἐπαλξὶν ἐστηκυῖα πρὸς τοῖς τεσσαρσι κεφαλαίοις διωρισμένη, χωρὶς τῶν πολλαχοῦ ἑτέρων διαφόρων λόγων, καὶ σίγμα πρὸς διαφόρους ὑποθέσεις ἐκτεθεῖσα, πρὸς τὸν εὐσεβέστατον, καὶ φιλόμουσον βασιλέα Κύριν Μιχαὴλ τὸν Δοῦκαν Αὐτοκράτορα γεγενότα. *Doctrina omnifaria, & omnino necessaria centum nonaginta quatuor capitibus comprehensa, præter alios varios discursus, & Carmina ex tempore dictata ad argumenta varia; ad piissimum, & celebrem Imperatorem Dominum Michaelem Ducam.* P. Πιστεύω εἰς ἀναπαίρουσαν τῶν παίδων ἀρχήν. Capita, quæ in ea continentur, sunt sequentia. α, Περὶ ὀνομάτων ἃ λεγόμεθα ἐν τῇ τῶν Χριστιανῶν δόγματι. β, Περὶ Οὐσίας, καὶ Φύσεως. γ, Περὶ Ὑποστάσεων. δ, Περὶ Ὁμοουσίου. ε, Περὶ Ὁμοίου κατὰ. ς, Περὶ Ὑποστάσεων. ζ, Περὶ Οὐσιώδους ἑνώσεως, καὶ διαφορᾶς. η, Περὶ ὑποστατικῆς ἑνώσεως καὶ διαφορᾶς. ι, ια, Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. ιβ, περὶ τοῦ τέρατος τῆς ἀνθρώπου φύσεως, σίγμα. Περὶ τῆς θείας ἑνώσεως. ιδ, Περὶ Φύσεως ἀπαθοῦς. ιε, Τίς ὁ Θεός. ις, Εἰ ἄπειρον τὸ Θεῖον καὶ πῶς ἄπειρον. ιζ, Πῶς οἶδεν ὁ Θεὸς τὰ μελλοντικὰ πράγματα. ιη, Ἀπὸ ποίας πρώτης τοιχῆς ἤρξατο τὸν Κόσμον ποιεῖν ὁ Θεός. ιθ, Πόθεν ἔννοιαν ἔχομεν Θεοῦ ἄπει-

(Gg) 2 ρου.

* Hujus primæ aliquot capita Græce & latine vulgavit Woegelinus, ut dictum est supra §. 46. Ea integram communicabo cum lectore infra ad hujus diatribæ calcem.

ἀνθρωποι. κ, Πότεροι πλείους οἱ Ἄγγελοι, ἢ οἱ ἄνθρωποι. κα, κβ, κγ, κδ, κε, κς, κζ, κη, κθ, Περὶ Νοῦ. λ, λα, λβ, λγ, λδ, λε, λς, λζ, λη, λθ, μ, μα, μβ, μγ, μδ, με, μς, μζ, Περὶ ψυχῆς. μη, Εἰ μεταβάλλοι ψυχὴ εἰς Ἄγγελον. μθ, Εἰ ἀναιρεῖται ἡ ψυχή. ν, Ἀκριβέστερον περὶ ψυχικῶν δυνάμεων. να, Πῶς ὁ Πλάτων γεννητὴν ἅμα τὴν ψυχὴν, καὶ ἀθάνατον ἀποφαίνεται νβ, Τίς ἡ Πλατωνικὴ Ψυχολογία. νγ, Διατί ἡ Ψυχὴ μέση τῶν μεριστῶν, καὶ ἀμερίστων λέγεται. νδ, Ποίαν Ψυχὴν ὁ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ γεννᾷ. νε, Τίς ἡ τῆς Ψυχῆς δύναμις. νς, Ποῖαι αἱ τῆς Ψυχῆς δυνάμεις, καὶ τίνες. νζ, Τί ἐστι φύσις. νη, Τίς ἡ διαίρεσις τῶν κοινῶν ἐνεργειῶν τῆς Ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα. νθ. πότε ἡ ψυχὴ τῷ κυκλῴῳ ἑνῶται σώματι; ξ, Πῶς ἑνῶται τῷ σώματι ἡ Ψυχή. ξα, Περὶ τοῦ ἀλόγου Ψυχῆς. ξβ, Τίς ἡ βούλησις, καὶ τίς ὁ πρακτικὸς Λογισμός. ξγ, Περὶ προαιρέσεως, καὶ προσοχῆς. ξδ, Πότερον ἡ Ψυχὴ λύεται ἀπὸ τοῦ σώματος, ἢ τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς Ψυχῆς. ξη, Πῶς συνίσχεται ἡ Ψυχὴ ἐν τῷ σώματι. ξς, ξζ, ξη, ξθ, ο, οα, οβ, ογ, οδ, οε, ος, οζ, οη, οθ, π, πα, Περὶ Ἀρετῶν. πβ, Τίνι διαφέρει Ἀρχὴ, καὶ Στοιχεῖα. πγ, Περὶ τῶν Ἀρχῶν, πόσαι εἰσὶ. πδ, Περὶ Ἰδεῶν. πε, Περὶ Δαιμόνων, καὶ Ἡρώων. πς, Περὶ Ὕλης. πζ, Περὶ Αἰτιῶν. πη, Περὶ Σχημάτων. πθ, Περὶ Χρωμάτων. ζ, Περὶ Μίξεως, καὶ Κράσεως. ζα, Περὶ Γενέσεως. καὶ Φθορᾶς. ζβ, Περὶ Σωμάτων. ζγ, πόσα Ἐλαχίστων, ζδ, πόσα διαφορᾶς Γνώσεων. ζε, Πῶς χρὴ αἰεὶ μετέχειν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργοῦντα αὐτοῦ. ζς, Διατί ὅλως ἐστὶ τὸ Κακόν. ζζ, Τελειότερον πόσα τοῦ Κακοῦ, ζη, Εἰ ἐστί τι ἐν Ἀγγέλοις Κακόν. ζθ, Εἰ ἐν τούτῳ τὸ Ἀσώματον. ρ, Εἰ κακὸν ἡ Ὕλη. ρα, πόσα τὰ πρὸς τὸ Θεῖον τῶν ὄντων ἐπιστροφῆς. ρβ, πόσα Χρόνου. ργ, πόσα Κινήσεως. ρδ, πόσα Ἀνάγκης. ρε, πόσα Εἱμαρμένης. ρς, πόσα Τύχης, καὶ Αὐτομάτου. ρζ, πόσα Δαιμόνων, καὶ Χρόνου. ρη, πόσα τῶν ἐν Αἰσθήσεσιν. ρθ. Εἰ ἀληθὲς τὸ καταβατικαίνειν τινὰς ὑπὸ τῶν ὁρώντων. ρι, πῶς Ἐκλείψεις γίνονται. ρια, πῶς ἄρρενα, καὶ θήλεα γίνεται. ριβ, Διατί γυνὴ πολλάκις συνυστιάζουσα συλλαμβάνει. ριγ, Διατὶ δίδυμα, καὶ τρίδυμα γίνεται. ριδ, πόθεν γίνονται τῶν γονέων αἱ ὁμοιώσεις, καὶ αἱ πρὸς τούτους ἀνομοιότητες. ριε, Εἰ καὶ τὸ ἔμβρυον ζῶον, καὶ πῶς τρέφεται ἔτο. ρις, πῶς οἱ ὄνειροι γίνονται. ριζ, πόσα Ὑγείας, καὶ Νόσου, καὶ Γήρως. ριη, Διατὶ οἱ νεκρευόμενοι δίψῶσι μᾶλλον, ἢ πεινῶσι. ριθ, Διατί πεινῶντες, ἐὰν πίνωσι, διψῶντες γῆ, ἐὰν φάγωσιν ἐπιπλέονται, ρκ, Εἴσι τι ἐκτὸς τοῦ Οὐρανοῦ. ρκα, πόσα τοῦ Ἀνθρώπου οὐσίας. ρκβ, Εἰς πόσους κύκλους διαφέρεται ὁ Οὐρανὸς. ρκγ, πόσα τῶν Φαινομένων ἐν τῷ Οὐρανῷ Γαλακτοειδῆς κύκλος, καὶ λεγομένου Γαλαξίου. ρκδ, πόσα τῶν Φαινομένων ἐν τῷ Οὐρανῷ διαφόρων πυρίνων Φαινομένων. ρκε, πόσα τῶν Φαινομένων ἐν τῷ Οὐρανῷ Χρωμάτων αἱματωδῶν, καὶ Χασμάτων. ρκς, πόσα τοῦ οὐσίας Ἡλίου, καὶ εἰ πολλοί εἰσιν Ἥλιοι. ρκζ. πόσα μεγέθους Ἡλίου, καὶ Σελήνης, καὶ Γῆς. ρκη, πόσα ἐκλείψεως ἡλίου. ρκθ, πόσα ἐκλείψεως Σελήνης. ρλ, Εἰ θερμὸς ὁ Ἥλιος. ρλα Τίς ἡ οὐσία τῶν Ἀστέρων. ρλβ, πόσα τῶν Ἀστέρων Φορᾶς, καὶ κινήσεως. ρλγ, πόθεν αἱ τῶν ἀστέρων τὰ χήματα. ρλδ, πόσα τάξεως Ἀστέρων. ρλε, πόθεν φωλίζονται οἱ Ἀστέρες. ρλς, πόσα ἐπισημασίας Ἀστέρων, καὶ πῶς γίνεται χειμὼν, καὶ θέρος. ρλζ, πόσα ἑκάστῳ τῶν πλανήτων

πλανητῶν ὁ χρόνος. ρλη, περὶ δὲ, μὴ, περὶ τῶν ἄστρων τῶν καλουμένων Διοσκούρων. ρλθ, περὶ Κομήτου. ρμ, περὶ Τοῦ κ, χαλάζης, κ, Χιόνος, πάχνης. κ, Δρόσου. ρμα, περὶ Δρόσου, ἀλκυονίδων, κ, πάχνης. ρμβ, περὶ Ἴριδος. ρμγ, περὶ τῶν Ἅλω. ρμδ, περὶ Ῥαβδῶν. ρμε, περὶ Παραλλήλων. ρμς, περὶ Λύκων. ρμζ, περὶ Τυφῶνος. ρμη, περὶ Ἐκπυρώσεως. ρμθ, περὶ περασιτῶν. ρν, περὶ Περιοικούντων. ρνα, πῶς συνέστη ὁ Κόσμος. ρνβ, Εἰ ἐν τὸ πᾶν. ρνγ, περὶ Κενοῦ. ρνδ, περὶ Τόπου. ρνε, περὶ χάους. ρνς, εἰ ἔμψυχος ὁ Κόσμος. ρνζ, Εἰ ἔφθαρται ὁ Κόσμος, κ, ἄφθαρτος. ρνη, Εἰ γεγένηται ὁ Κόσμος. ρνθ, περὶ Ταξεως Κόσμου. ρξ, Τίς ἡ αἰτία τοῦ τὸν Κόσμον ἄλλον ἐκλελοιπέναι. ρξα, πόθεν ὡρμήθησαν γένεσιν ἐλπιζοντες ἀποδώσειν τὴν Κόσμου συστάσεων. ρξβ, Τίνα διέζια τοῦ Κόσμου, τίνα αἰώνιά. ρξγ, περὶ μεταβολῆς τῶν τῆς γῆς μερῶν. ρξδ, περὶ Σεισμῶν. ρξε, περὶ τοῦ μεγάλου Χειμῶνος. ρξς, Διατί ἁλμυρὸν τὸ τῆς Θαλάσσης ὕδωρ ἐστί. ρξζ, Τίς ἡ αἰτία τοῦ ἐν τῇ Θαλάσσῃ γλυκὺ ὕδωρ εὑρίσκεσθαι. ρξη, Διατί τὸ Θαλάττιον ὕδωρ οὐ τρέφει τὰ δένδρα. ρξθ, Διατί ἡ Θαλάσσης ἐλαίῳ καταῤῥαινομένης, γίνεσθαι καταφάνειαν, κἀν γαλήνῃ. ρο, Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν ὅταν εἰς τὴν Θάλασσαν ἐμπέσῃ πέραντος, ἅλες ἐξωθοῦσιν. ροα, περὶ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ παλιρροίας. ροβ, Διατί ὑπὸ τῶν ὑδάτων μᾶλλον, ἢ τῶν ἐπιῤῥύτων τὰ δένδρα. κἀν τὰ σπέρματα σήπονται τρέφοντος. ρογ, Διατί τῶν ὁμοίων ὑδάτων εὐωδέστερα τοῖς σπέρμασι τὰ μέλιβροντῶν, κἀν ἀτρεπῶν ὕδατα. ροδ, περὶ τῶν λιμνῶν. ροε, περὶ ποταμῶν. ρος, περὶ Νείλου ἀναβάσεως. ροζ, Διατί μόνος πάντων ὁ Νεῖλος ἄνυδρος, οὐκ ἀναδιδοὺς ὑγρὸν περὶ τῶν μεγίστων βασιλέων. ροθ, περὶ Χυμῶν. ρπ, Διατί σφοδρὰ βάλλουσιν ἄλλοι νομεῖς τοῖς θρέμμασιν. ρπα, Διατί τὴν χρείαν ὁ πολύπους ἐξαλλάττοι, ἃς ἂν πέτρας προσομιλήσει. ρπβ, Διατί τὸ ἄρμενον παλαίμενον τὸ χεῖρος φαγεῖν γλυκύ ἐστιν. ρπς, Διατί δυσκόλως ἔνυχοι καπεῖν χόρτοι συλλεγόμενοι. ρπδ, Διατί ἡ ἀσκὸς οὐκ ἐθέλει διὰ δικτύου, ὅταν ἁλίσκηται. ρπε, Διατί ἡ Τευθὶς φαινομένη σημείων χειμῶνος ἐστί. ρπς, Διατί τὸν μὲν σῖτον ἐν πλαδαρῷ φυλάσσομεν γῇ, τὸν δὲ κριθὴν ἐν καταξήρῳ. ρπζ, Διατί ἡ Ἀμπελος ὅταν φαινομένη μᾶλλον τῷ ἐξ αὐλῆς ἀναξηραίνεται. ρπη, Διατί τὰ Ῥόδα μᾶλλον αὐθεῖ δυσωδέστερα γίνεται τῶν ἐμφυομένων αὐλῆς. ρπθ, Διὰ τίνα αἰτίαν τῶν ὑγρῶν συῶν δάκνουσιν ἡδύ, τὸ δὲ τῶν ἑλάφων ἁλμυρόν. ρϙα, Διὰ τίνα αἰτίαν αἱ χάλικες καὶ αἱ μολυβδίδες ἐμβαλλόμεναι ψυχρότερον τὸ ὕδωρ ποιοῦσιν. ρϙβ, Διὰ τίνα αἰτίαν ἀχύρους, καὶ ἱματίοις ἡ χιὼν διαφυλάττεται. ρϙγ, Τί ἐστιν ὁ Βόλιμος. ρϙδ, Τῆς αἰτίας δι' ἣν ἐνθρυπτόμεναι γίνεσθαι τὰ ἐν τῇ συκῇ πεπαντόμενα κρέατα. Id eſt, De nonnullis nominibus, quæ in Chriſtianorum dogmate uſurpantur. 2. De eſſentia, & natura. 3, De Enhypoſtatis. 4, De conſubſtantiali. 5, De Homoyposiata. 6, De enypoſtatibus, 7. De eſſentiali unione, & differentia. 8, 9, De relativa unione, & differentia. 10, 11, De ſancta Triade. 12, De modo rerum ſenſilium. * 13, De divina unione. 14, De natura, quæ poſt venit. 15, Quis ſit DEUS. 16, Si infinitum eſt Numen, & qua ratione infinitum. 17, Quomodo

* Vide ſupra §. 55. pag. 37.

DEUS cognoſcat res, quæ mutantur. 18, *A quo primo elemento DEUS exorſus eſt Mundum conficere.* 19, *Unde ſententiam de DEO homines acceperint.* 20, *Quinam numeroſiores Angeli, an Homines?* 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, De Mente. 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, *De Anima.* 48, *Si mutetur Anima in Angelum.* 49, *Si ſine principio Anima eſt.* 50, *Accuratius de facultatibus Animæ.* 51, *Quomodo Plato genitum ſimul, & immortalem Animum docuerit.* 52, *Quæ ſit Platonica Animorum generatio.* 53, *Quare anima media partibilium, & impartibilium dicitur.* 54, *Quem nam Animum Plato generat in Timæo.* 55, *Quæ ſit Animæ facultas.* 56, *Quales ſint Animi facultates: & quæ.* 57, *Quæ ſit diviſio communium operationum Animi ad Corpus.* 59, *Quomodo animus generando unitur Corpori.* 60, *Quomodo Corpori Animus uniatur.* 61, *De Anima rationis experte.* 62, *Quæ ſit voluntas, & quæ operativa cogitatio.* 63, *De electione, & attentione.* 64, *Utrum Animus à Corpore, an Corpus ab Animo diſſolvatur.* 65, *Quomodo contineatur Animus in Corpore.* 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, *De Virentibus.* 82, *In quo differat Principium ab Elementis.* 83, *De Principiis, quid ſint.* 84, *De Ideis.* 85, *De Dæmonibus, & Heroibus* 86, *De Materia.* 87, *De Cauſis.* 88, *De Figuris.* 89, *De Coloribus.* 90, *De Mixtione, & Temperamento.* 91, *De Generatione, & Corruptione.* 92, *De Corporibus.* 93, *De Minimis.* 94, *De differentiis Cognitionum.* 95, *Quomodo non ſemper DEUM participamus, cum illi ſemper operetur.* 96, *Quare omnino Malum ſit.* 97, *Abſolutius de Malo.* 98, *Si eſt in Angelis aliquod Malum.* 99, *Si in loco Incorporeum ſit.* 100, *Si Malum ſit Materia.* 101, *De rerum ad DEUM converſione.* 102, *De Tempore.* 103, *De Motu.* 104, *De Neceſſitate.* 105, *De Fato.* 106, *De Fortuna, & Caſu.* 107, *De Sæculo, & Tempore.* 108, *De quinque Senſibus.* 109, *An verum ſit nonnullos faſcinari à videntibus.* 110, *Quomodo Eclipſes fiant.* 111, *Quomodo Mares, & Fœmina generentur.* 112, *Quare Mulier ſæpius Virum experta non concipit.* 113, *Quare gemini, & tergemini naſcuntur.* 114, *Unde Parentum ſimilitudines, & diſſimilitudines fiant.* 115, *An Embryum animal ſit; & qua ratione nutriatur.* 116, *Quomodo Somnia fiant.* 117, *De Sanitate, & Morbo, & Senectute.* 118, *Quare qui jejunant, ſitiunt potius, quam eſuriunt.* 119, *Quare qui eſuriunt, ſi bibant, at qui ſitiunt; ſi comedant, diſcedunt.* 120, *An ſit aliquid extra Cælum.* 121, *De Hominis eſſentia.* 122, *In quos circulos Cælum dividatur.* 123, *De apparente in Cælo lacteo ſimili Circulo, Galaxia dicto.* 124, *De apparentibus in Cælo diverſis igneis Spectris.* 125, *De apparentibus in Cælo Coloribus ſanguineis, & Veraginibus.* 126, *De eſſentia Solis, &*

ne plures Soles. 127, *De magnitudine Solis, & Lunæ, & Terræ.* 128, *De Eclipſi Solari.* 129, *De Eclipſi Lunari.* 130, *An Sol calidus ſit.* 131, *Quæ ſit eſſentia Stellarum.* 132, *De Stellarum latione, & motu.* 133, *Quales ſint ſtellarum configurationes.* 134, *De ordine Stellarum.* 135, *Unde lumen habeant Stellæ.* 136, *De ſignificatione Stellarum, & quomodo fiat hyems, & æſtas.* 137, *Quantus ſit cujuscunque Planetæ circuitus temporis.* 138, *De Stellis, Dieſcurſa nuncupatis.* 139, *De Cometis.* 140, *De Imbre, & Grandine, Nive, Pruina, & Rore.* 141, *De Rore rurſum, & Pruina.* 142, *De Iride.* 143, *De Area.* 144, *De Baculis.* 145, *De Parallelis.* 146, *De Ventis.* 147, *De Typhone.* 148, *De Ecnephia.* 149, *De Fulminibus.* 150, *De Preſteris.* 151, *Quomodo Mundus coaluit.* 152, *An unum Univerſum.* 153, *De Vacuo.* 154, *De Loco.* 155, *De Terra.* 156, *An mundus animatus.* 157, *An Mundus fatuus ſit, & incorruptibilis.* 158, *An Mundus nutriatur.* 159, *De ordine Mundi.* 160, *Quæ cauſa Mundus univerſus inclinatus ſit.* 161, *Unde nam gentilium demonſtrationibus, Mundi finis habeatur.* 162, *Quæ dextra Mundi, & quæ ſiniſtra.* 163, *De tranſmutatione Terræ partium.* 164, *De Terræmotibus.* 165, *De magna hyeme.* 166, *Quare aqua Marina eſt ſalſa.* 167, *Quæ cauſa in Mari aqua dulcis inveniatur.* 168, *Quare aqua Marina arbores non nutriat.* 169, *Quare in Mare oleo effuſo, Mare diluculum fiat, & quietum.* 170, *Quæ cauſa, cum in Mare fulmen ceciderit, ſal emergat.* 171, *De fluxu, & refluxu Euripo.* 172, *Quare aquis pluvialibus magis, quam currentibus arbores, & ſemina nutriantur.* 173, *Quare ex aquis pluvialibus, quæ cum tonitru, & fulgure decidunt, magis ſemina arrorant.* 174, *De nonnullis Lacubus.* 175, *De Fluminibus.* 176, *De Nili incremento.* 177, *Quare inter flumina Nilus ſolus ventos non eſſat.* 178, *De maximis regnis.* 179, *De Humoribus.* 180, *Quare paſtores recens natis animantibus ſal inſpergant.* 181, *Quare Polypus colorem ſaxorum, quibus ſeſe applicaverit, induat.* 182, *Quare palma Urſæ ad comedendum ſuaviſſima eſt.* 183, *Quare Dorienſes precantur, malum barbarum proventum.* 184, *Quare urſa cocta, vetus non comedit.* 185, *Quare Loligo viſa tempeſtatem præſagit.* 186, *Quare Triticum in lutoſa, Hordeum in arida terra ſeminamus.* 187, *Quare Vinum, & præcipue ſi ſuo, aſpergatur, exſiccatur.* 188, *Quare Roſa magis efflorescunt, ſi male olentia una cum ipſis inſeminentur.* 189, *Quare Porrorum agreſtium lacryma dulces, Cerverorum ſalſæ ſunt.* 190, *Quare lapilli, plumbique lamina injecta frigidiorem aquam efficiunt.* 191, *Quare paleis, & inſtrumentis Nix conſervatur.* 192, *Quidſi Bulimos.* 193, *Quare Carnes in ſicco appenſæ tenuires fiant.* Ex hiſce CLXII. capita in linguam verſa latinam à neſcio quo, oſtendit mihi nuperimi ingenii Vir Jo. Jacobus Buccardus.

LXXIII. Ἐπιλύσεις σύντομοι φυσικῶν ζητημάτων πρὸς Μιχαὴλ τὸν Δοῦκαν ἐν βιβλίοις δυσί. *Solutiones compendiosæ Naturalium quæstionum, ad Michaelem Ducam libris duobus.* P. Ὁ μὲν Πλάταρχος, μέγιστε, καὶ θειότατε Βασιλεῦ. Capita lib. I. περὶ τῆς σφαιροειδῆ εἶναι τὴν Γῆν. περὶ τῆς κείσης αὐτὴν ἐν μέσῳ τοῦ παντὸς. περὶ μεγέθους τῆς Γῆς. Ὁρίζοντος καταγραφή. Capita ſecundi, περὶ τῶν μεταξὺ τῆς γῆς, καὶ τοῦ ἀέρος Στοιχείων, καὶ τῶν περὶ ταῦτα παθῶν. περὶ Ἀέρος, καὶ Πυρὸς, καὶ Νεφῶν, καὶ Ὑετῶν, καὶ Ἀστραπῶν, καὶ Βροντῶν. περὶ Σεισμῶν. περὶ Κομητῶν Ἀστέρων. περὶ Ἀνέμων. περὶ Ἴριδος. περὶ Ἄλω. περὶ σχήματος Οὐρανοῦ. περὶ Κόσμου, εἰ ἔμψυχος ὁ Κόσμος, καὶ προνοίᾳ διοικούμενος. περὶ τάξεως Κόσμου. περὶ τῆς Κόσμου ἐγκλίσεως. περὶ τοῦ, εἰ ἐστὶ κενὸν ἐκτὸς τοῦ Κόσμου. Εἰ ἄφθαρτος ὁ Κόσμος. Τίνα δεξιὰ Κόσμου, καὶ τίνα τὰ ἀριστερά. Τίς ἡ τοῦ Οὐρανοῦ οὐσία. περὶ τῶν ἐν Οὐρανῷ νομιζομένων Κύκλων. περὶ οὐσίας Ἀστέρων. περὶ σχήματος Ἀστέρων. περὶ τῆς τῶν Ἀστέρων Φορᾶς. πόθεν φωτίζονται οἱ Ἀστέρες. πῶς γίνονται οἱ τέσσαρες καιροὶ, περὶ μεγέθους Ἡλίου, καὶ Σελήνης. περὶ τῆς Ἡλίου ἐκλείψεως. περὶ οὐσίας, καὶ Φωτισμῶν Σελήνης, καὶ σχήματος. περὶ ἐκλείψεως Σελήνης. Ἔτι περὶ ἐκλείψεως Σελήνης, Εἰς πόσους κύκλους διαιρεῖται ὁ Οὐρανὸς. περὶ τῆς τῶν Ἀστέρων Φορᾶς, καὶ κινήσεως. πόθεν ἂν τις γνοίη Ἑλληνικῶς ἀποδείξεσι τὴν τοῦ Κόσμου συντέλειαν. *Terram eſſe ſphæricam, in medio Univerſi ſitam. De Terræ magnitudine. Orizontis deſcriptio. De Elementis inter Terram, & Cælum, & eorum affectibus. De Aëre, & Igne, & Pluviis, & Fulminibus, & Tonitruis. De Terræmotibus. De Cometis. De Ventis. De Iride. De Arcu. De figura Cæli. De Mundo. An Mundus animetur, & providentia gubernetur. De ordine Mundi. De inclinatione Mundi. An extra Mundum vacuum ſit. An Mundus incorruptibilis. Quæ dextra Mundi, & quæ ſiniſtra. Quæ Cæli eſſentia. De circulis, quos in Cælo imaginamur. De Stellarum eſſentia. De Stellarum figura. De Stellarum latione. Unde Stellæ lumen habeant. Quomodo fiant quatuor tempeſtates. De magnitudine Solis, & Lunæ. De defectu Solis. De eſſentia, & illuminationibus Lunæ, & figura. De defectu Lunæ. Adhuc; De defectu Lunæ. In quot circulos Cælum dividatur. De Stellarum latione, & motu. Quomodo quis ex Gentium demonſtrationibus Mundi finem cognoſcet.* Ejusdem argumenti eſt, & alius ejusdem Tractatus, Ἀπορίαι Φυσικαὶ, καὶ Λογικαὶ. *Dubia naturalia, & logica*, qui incipit: Πολλοὶ μὲν πολλαχοῦ τῶν ἀρχαίων, & alii ſub diverſis titulis, & principiis, qui eadem ut plurimum continent. Neque ab his diverſa videntur, quæ ſub variis titulis in Bibliotheca Regis Gallorum leguntur. *Solutiones Quæſtionum ad Michaelem Ducam. Epitome Quæſtionum Phyſicarum. Quæſtionum Capita CXCI. Quæſtiones Theologicæ, & Phyſicæ. De DEO ad Michaelem*

dum Ducam. Ψειλᾶ Φιλοσόφου, ex quibus omnibus, ut etiam ante diximus, unum absolutum confici poterit Opus.

LXXIV. Ἀντιγραφὴ, πρὸς τετηκαντόν τινα Μοναχὸν περὶ ὁρισμοῦ τοῦ Θανάτου. Responsio ad Monachum quendam, de terminatione mortis. P. Οὐχ ὡς ἐπόρισε τὸ προβληθὲν ἐκείνου ζήτημα. Eadem fortè sunt, quæ ejusdem: *Determino vita*, leguntur in Bibliotheca Regis Gallorum.

Διατί ἡ Κοσμοποιΐα κατὰ τὸν Μαΐου μῆνα τὴν ἀρχὴν εἰλήφει, ὁ χρόνος ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Σαπτεμβρίου μηνὸς ἀπάρχεσθαι λέγεται. *Quanam ratione Orbis conditus, cum mense Martio principium habuerit, ab initio mensis Septembris tempus exordiri dicatur.* P. Διὰ τὸ καλεῖσθαι χρόνος ὁ χρόνος.

Περὶ τοῦ ἀποπομπαίου τράγου. *De Hirco emissario.* P. Ἐρώτησας πυρίως τοῦτον ὁ ἀρχιερεύς.

Περὶ τῶν Ἀγγέλων πτερωτῶν, καὶ στεμμάτων, καὶ ἀνθρωπομόρφων, καὶ σφαῖραν ἐν ταῖς χερσὶ φερόντων. Καὶ διὰ τὴν αἰτίαν μνήμην αὐτῶν ποιούμεθα τῇ δευτέρᾳ τῆς Ἑβδομάδος ἡμέρᾳ, τῇ τρίτῃ δὲ τοῦ προδρόμου, καὶ καθεξῆς, ἕως τῶν ἁγίων. *Quare Angeli alati, coronati, figura humana, & sphæram in manibus gestantes, depingantur, & quare eorum commemoratio fit feria secunda hebdomadæ, feria verò tertia Præcursoris, & sic deinceps per septem dies.* P. περὶ μὲν τῶν ἀνθρωπομόρφων ἴσως τοῦτο.

Εἰς τὸ Θεολογικὸν ῥῆτον, Διατί μονὰς ἀπ' ἀρχῆς εἰς δυάδα κινηθεῖσα μέχρι τριάδος ἔστη. *In Theologicum dictum, quare unitas à principio in binarium mota in ternario consedit.* P. Οὐκ ἀποκρύψομαι πρὸς ὑμᾶς, ὦ φίλτατοι, In idem dictum legi & Georgii Acropolitæ Interpretationem.

Λύσις τῆς κοινῆς ἀπορίας ἁπάντων τῶν ἔξω τῆς ἡμετέρας δογμάτων Χριστιανῶν, ἣν οὕτω προσφέρουσι λέγοντες. Τίς ἦν ἀναγκαία χρεία ἢ καθικετεύσαι τὸν παντοκράτορα θεὸν καταβῆναι, καὶ τῷ ἀνθρωπείῳ γένει συγκαταβῆναι, καὶ τεχθῆναι, καὶ πάθεα τὰ ἀνθρώπινα παθητὸν ὑποστῆναι, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ ταφῆναι, καὶ ἀναστῆναι; Τί γὰρ ἂν ἠδύνατο νεύματι μόνῳ σῶσαι τὸν ἅπαντα κόσμον, καὶ μὴ κενῶσαι τῆς ἰδίας δόξης, μηδὲ τὸ ἐλάχιστον. Τοῦτο γὰρ ἦν καὶ τοῦ ὕψους τῆς θεότητος ἄξιον, καὶ ἡμῶν τοῦ ἀνθρώπους λυσιτελέστερον. *Enodatio communis dubii omnium extra Christianorum fidem viventium, quod sic proponunt: Quæ erat necessitas omnium causam compellens, ut de Cœlo descenderet, propter humanum genus se demitteret, nasceretur, mortalium passiones subiret, crucifigeretur, sepeliretur, resurgeret? An non nutu solo poterat universum salvare; absque eo, quod propria dignitate, vel minimum exueretur? Hoc quippe erat, & apte divinitatis dignum, nobisque morta-*

libus magis expediens. P. Ταύτην τὴν ἀπορίαν οὐκ Ἀγαρηνοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες.

LXXV. Εἰς τὸ, ἡ καλὴ τῶν ὡραίων, *In illud, pulchra formosissimi* P. Κατ' ἔλλειψιν ξ, ἀπέτεμε.

Εἰς τὸ λεγόμενον ἐν τῇ ἑορτῇ τ Ἀναλήψεως ξ Χριστοῦ. Σήμερον τὰ ἅγια Κούνδουρα, καὶ αὔριον ἡ Ἀνάληψις: *In illud, quod in solemni Ascensionis Christi die dicitur, Hodie sancta Cundura, & cras Ascensio.* P. Οὐκ ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων μόνον.

Τί τὸ κατ' εἰκόνα, καὶ τί τὸ καθ' ὁμοίωσιν; *Quid sit secundum imaginem, & quid secundum similitudinem.* P. Ἁπάντων τῶν γνωρίμων μόνῳ.

Ὁ πατὴρ οὐσίας, ἢ ἐνεργείας ὄνομα, *Pater Essentiae ne, an Actionis nomen sit?* P. πρὸς ἕτερον αὐθις προβλημα.

Ἑρμηνεία εἰς τὸ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν. *Expositio in illud,* Domine JEsu Christe DEus noster, miserere nostri, Amen. P. παντὸς δογματικοῦ.

Περὶ τ συντελείας ξ Αἰῶνος. *De fine seculi.* P. Ἔνεστιν ἐν τῇ Ἑρμηνείᾳ τ ἀποκαλύψεως.

In loca difficiliora Basilii, Expositio.
In loca difficiliora Nazianzeni, Expositio.

Εἰς τὰς Ἐπιγραφὰς τῶν Ψαλμῶν, *In Inscriptiones Psalmorum.* P. Τῶν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς.

Εἰς τὰς Ἐπιγραφὰς τῶν Ψαλμῶν, καὶ τὸ Διάψαλμα, *In Inscriptiones Psalmorum, & Diapsalma,* Carmine politico. P. Οὐκ ἔστι τὸ Ψαλτήριον, Δέσποτά μου, βιβλίον.

LXXVI. Στίχοι Διάφοροι *Carmina varia,* vario metro, sed Jambica acutissime, & felicissime. Nonnulla hic ex pluribus velut in gustum describam.

Εἰς τὸν Βασιλέα Κύριν Ῥωμανὸν τὸν Γέροντα, Στίχοι ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν λέξεων δηλοῦντες τὸ ὄνομα, *in Imperat. D. Romanum senioremCarmina, quae in principiis dictionum nomen manifestant.*

Ῥοδοχρυσοπρόσωπος, Ὡραῖος, Μέδων
Ἀκμῇσι Νίκης Οὐρανοῦ Σκηπτοῦχος ἐν.

Εἰς τὸν Βασιλέα Κύριν Βασίλειον ὅμοιοι, *in Imperatorem D. Basilium similia.*

Βέβαιος

Βίβλιον Ἄτρυν, Σαμωὸν ἅλασμα λίαν.
Ἔλαμψεν Ἰσχὺν Οἴακος Σκηπτ]υχίας.

Εἰς τὸ φλάμμυλον ἓ Μονομάχε ἔχον ἱστορισμένους τὸν ἅγιον Γεώργιον, τὸν Βασιλέα ἔφιππον φέροντα λόγχην, καὶ τοὺς βαρβάρους διώκοντα. *In Monomachi flammulum, in quo erant depicti S. Georgius; & Imperator equo insidens; lanceam gestans, & barbaros fugans.*

Μάρ]υς, Βασιλεῦ, Ἵππε; Λόγχη, Βάρβαροι,
Σύμπνει, δίωκε, στεῦδε, πλῆτ]ε, πίπτ]ε.

Illud etiam *in Ulyssis certamina:*

Φυγὼν Ὀδυσεὺς τὸν μαχησμὸν Ἰλίᾳ,
Πλῆθ@, δόλῳ τε Λωτοφάγων Κικόνων,
Κύκλωπ@, δεινὸν ὄμμα ἓ Βροτοκτόνου,
Τὴν Λαιστρυγόνων ὠμότητα, καὶ κίρκης,
Τρόπις ἀδήλους, καὶ μεμηχανευμένους,
Ἀδὴν τὸν Φρυκτὸν, καὶ τῶν Σειρήνων Φθόγγον
Πέτρας τε πλαγκτὰς, καὶ Χαρύβδεως τόμα.
Σκύλλης τὸ δεινὸν, καὶ βίαιον, ὡς ἔφην,
Τίς χερσὶ τέθνηκεν ἐν τῇ Πατρίδι.

Πρὸς ἀναίθ]ον Λοίδορον. *In maledicam insensatum.*

Καὶ βάτραχοι φωνοῦσιν, ἀλλ' ἐκ]έλματων,
Καὶ Κύνες ὑλακ]οῦσιν, ἀλλὰ μακρόθεν,
Καί Κάνθαροι παίζουσιν, ἀλλ' ἐν κοπρίαις,
Οὐκοῦν, τί καινὸν, εἰ λαλοῦσιν οἱ λαλοῦσιν οἱ λίθοι;
Μικρὸν ϖ]αλλαίτ]ονες ἀδρῶν Βατράχων.

Hos Vir omnium calculo doctissimus, ac disertissimus Gaspar de Simeonibus è Græco in Latinos pariter Jambicos feliciter transtulit, uno tantum versu auctiores; & sane meliores omnino fecit; dum Psellus ipse, in sententia sese implicans, comparationem æquat parum quidem apte; ut docto, & ingenuo cuique, qui Græcos cum Latinis conferat, patere potest. Ii autem sunt:

Turpis coaxat Rana, sed cœno cubans;
Latrat molestus voce, sed procul, Canis;
Scarabæus ater ludit, ac fimo latens:
Putenti & absens ore dum jacis jocos,
His unus impar haud eras tribus, fores,
Majore monstro, stolide, ni loquax lapis.

Περὶ Σεληνιασμῦ. *De Seleniasmo.* P. Σελήνιασμὸς φυσικόν τι τυγχάνει.

Πρὸς τὸν Μοναχὸν Σαββαΐτην σκωπτικοὶ. *In Monachum Sabbaïtam Scoptici.* P. πρὸς τὸν Σαββάτην ἐχίδναν ζ βίβ.

Παράφρασις διὰ στίχων ἰαμβικῶν εἰς τὸν Κανόνα ζ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ Μαϊουμᾶ Ἐπισκόπου, ὃν ἐκεῖνος συνετέθηκε ψάλλεσθαι τῇ ἁγίᾳ, καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ. *Paraphrasis Carmine Jambico in Canonem S. P. nostri Cosmæ Majumæ Episcopi, quem ille composuit, ut sancta, & magna feria quinta caneretur.* P. Πόνος μέλας πρὶν τέτμηται, τετμημένη.

LXXVII. Multa sunt, ut vides, hujus Auctoris hæc, quæ vides, scripta. Non tamen explent sitim, sed adhuc * anxius sortem meam accuso, quod non habuerim omnia. Relatum namque mihi est ab homine fide

* Post diatribam de Psellis á se editum Allatius de Simeonibus p. 69. testatur se nactum Codicem satis antiquum, licet madore infirmatum Pselli Orationum quarundam, quarum initia ibi apponit. *Primæ* principium tribus στίχοις mutilum est, διδάσκει δ' ὑποψίαν ὧν οὐχὶ τὸ ἑκάστου. *Secundæ*: ἔδει πολὺ, θειότατε βασιλεῦ, τὴν παῦλα κρίνουσαν φιλοσοφίαν. *Tertiæ*: ὦ βασιλεῦ ἥλιε, καὶ τίς ἂν μὲ καταιτιάσαιτο ταύτην σοι προσφυῶς τὴν κλῆσιν. *Quartæ*: ὦ βασιλεῦ προθήκης ἄτερ καὶ σωφρῆς, καὶ μόνε τῶν ὄντων ἀπαραμίλλε. *Quintæ*: μὴ θαύμασης ὦ βασιλεῦ, εἰ πλείστων λογίων ἀκροατὴν ἐμὲ. *Sextæ*: Μέγιστε βασιλεῦ, τὸν ὁρατὸν τοῦτον κόσμον, τὸ μέγα τοῦ θεοῦ δημιούργημα. *Septimæ*, ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως τοῦ Μονομάχου πρός τινα σοφὸν καταχαρόμενον, incipit: ἀνέγνων τὸ γράμμα σου λογιώτατε, καὶ σοφώτατε, καὶ τῷ ἀμυθήτῳ κάλλει. Ex illis Orationibus patere notat Allatius Psellum sub Constantino Monomacho dicendi gloria & varia disciplinarum scientia clarum floruisse, atque ut ipsius de se Pselli verbis utar, τὴν μὲν φιλοσοφίαν σβεσθεῖσαν ἀνῆψαι extinctam antea Philosophiam restituisse ac novum ejus veluti lumen accendisse, privata industria, non ab alio edoctum. Ὅσον ἐγὼ μὲν πρὸς τὴν τέχνην τῶν λόγων, καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἀπέκνευσα, καὶ μαθημάτων ἥψαμην, ἐπαφὴ ἄλλα λαβών, ἔσβεσο δ' αὐτοῖς ὁ πυρσός. ἀλλ' ἐγὼ αὖθις τοῦτον ἀνάψας καὶ τοῖς ποθοῦσι διαπυρσεύσας. Hæc Allatius ibidem ex Oratione funebri edita Pselli in Joannem Xiphilinum Patriarcham. Plura Pselli monumenta manu exarata superesse in Codice Mazariniano testatur Combefisius quem vide pag. 293. manipuli Originum rerumque CPolitinar. Non pauca etiam servat thesaurus librarius Cæsareus Vindobonensis, atque in his Librum ὡροσκοπικῶν ἀποτελεσμάτων ad Mich. Cerularium Patriarcham CPol è quo prolixum locum affert Lambecius VII. pag. 222-224. tum libellum de divinatione ex ossibus humerariis macta tarum ovium vel agnorum, & de auspicio, περὶ ὠμοπλατοσκοπίας καὶ ὀϊνοσκοπίας: Incipit: Ὁ Σωκράτης ἐκεῖνος ὁ Σωφρονίσκου, τοῖς Πλατωνικοῖς ἐντυχὼν διαλόγοις, ὅτι μέν, φησιν, ὁ νεανίας, περὶ Πλάτωνος ἀγνοεῖ ἔνθα καὶ ἔνθα κ. τ. λ.

fide digno, & chirographo ſignificatum, in Bibliotheca quadam hic Romæ multa hujus Auctoris Manuſcripta neglecta jacere. Forſan aliquando, id enim totis viribus conabor, dabitur poteſtas viſendi, legendi ac demum conferendi cum aliis. Quod ſi fiet, polliceor tibi fidem meam, mi Gaffarelle, me de omnibus te ſincere commoneſacturum. Interim his fruere.

LXXVIII. Michael etiam Pſellus præfatur in Philippi Solitarii Dioptram, quæ jam edita eſt Latina, ex interpretatione Jacobi Pontani, Ingolſtadii in 4. Quod tamen vel exſcriptorum incuria, vel alicujus, qui verba Pſelli in tractatum illum accommodare voluit, contigit. Mihi certe non videtur Michael Pſellus, qui ſub Monomacho, & Ducis floruit, eo usque vitam protraxiſſe, ut poſt Philippi obitum, de quo non tanquam tunc recens extincto loquitur, in ejusdem Dioptram, licet etiam μακροβιώτατον fecerimus, præfari potuerit. Philippus enim anno 1105, ſcribebat, ut ipſe fatetur,

Ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ Χριστοῦ ἔρχει δὴ καὶ τὸ δεῦρο
Πεπλήρωται τὰ χίλια, πρὸς δὲ καὶ ἑκατόν τε,
Καὶ πεντε ἐπὶ τούτοις γε, ἕως καὶ ἓξ νῦν, ἔτη,
Ἂν δ' ἀριθμῇς ἐκ τῆς ταφῆς τὰ τέτταρα, καὶ ἓξ πάθους
Πεφύκασί τε χίλια ἑβδομήκοντα δύο.

Ecce enim à Chriſto usque in præſentem diem completi ſunt mille, & centum, & inſuper ad hæc tempora anni quinque, Si vero computas à ſepultura, & *paſſione illius, ſunt mille ſeptuaginta duo.* Anno videlicet ſexto decimo Alexii, ut idem ait inferius,

Οὗτος γε ἔτη γίνοσθαι ἀπὸ Χριστοῦ τοῦ πάθους
Χίλια ἑβδομήκοντα, καὶ δύο δὲ πρὸς τούτοις,
Τῷ Ἀλεξίου ἐκκαιδεκάτῳ Ἀλεξίῳ ἀρξίου

Simul anni ſunt à Chriſti paſſione mille ſeptuaginta duo, Imperatoris Alexii ſexdecimo completi. Nec potuit illo eodem anno Philippus ingentis ſtudii, ac laboris Opus abſolviſſe. At abſolverit, ſtatim ne ad manus omnium potuit pervenire, adornarique Præfatione etiam Pſelli? Quod ſi momento eodem factum id eſſe affirmabimus, Pſellus certe plus annis centum natus ſcribebat, & veriſimilius eſt alium ab hoc Pſello fuiſſe. De Notis ſive Scholiis, quæ ex Pſello in Dioptra inſeruntur, non mó-

moror; vel enim à præfante Pſello, ex antiquiori Pſello, ut affinis gloriam propagaret; vel à ſcribente, vel legente adnexa ſunt, ni eundemmet, cujus illa Præfatiuncula eſt, eorundem Scholiorum Auctorem agnoſcere velimus. Illud etiam mihi nec ſatis planum, nec certum eſt, Annum 1105, cum Dioptra ſcribebatur annum Alexii ſextum decimum fuiſſe, cum, ſi recte annorum ſeries computetur, fuerit annus illius Imperii 25, rerum enim potitur anno 1081. Idque pro Tractatuli hujusce brevitate innuiſſe ſat fuit.

LXXIX. Meurſius, Notis in Carmina Pſelli in Cantica Cantic. notat poſt hunc Pſellum alium etiam fuiſſe Michaelem Pſellum, Virum militarem, ſub Theodoro Laſcari, cujus meminerit Georgius Logothetes in illis verbis: ὁ δὴ Βασιλεὺς Θεόδωρος, ἐπεὶ περὶ τῶν γεγενημένων ἐπύθετο, ἔπεμπε πρὸς τὴν Ἑῴαν παλινοστῆσαι. καὶ ἀφεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ τοῖς κατὰ Δυσμὴν μέρεσιν εἰς φύλαξιν τὴν πατρόπαππον θεῖον αὐτῷ Λάσκαριν, καὶ Μιχαὴλ τὸν Ψελλὸν μετὰ μικροῦ στρατεύματος, ὅσον εἰς τριακοσίους ἀριθμηθῆναι, ᾧ τε Περιλάπτῃ, καὶ τὰ πέριξ, ἀφῆκε Θεόδωρον Καλαμπάκην, ὃν καὶ Ταταῦν τ' Αὐλῆς κατωνόμαζον τὸν δὴ Κωνσταντῖνον τὸν Χαβαρᾶν εἰς ἡγεμονίαν δὴ Αλβάνου, ἐμὲ δὲ πάντων προΐσασθαι. *Theodorus Rex, iis cognitis, in Orientem protinus redire maturat, Laſcare Patris Avunculo, & Michaele Pſello cum exiguis copiis, utpote trecentis, in Occidentis præſidium relictis Perilapo, & vicino tractui Theodoro Calampaci, quem Tatam Aulæ cognominabant, Conſtantino Chabara Albani Præfecturam demandavit; mihi autem ſupremum in omnes imperium tradidit.*

Sed, ut verum fatear, mendum in hoc loco ineſſe ſuſpicabar. Cum enim reliquorum omnium, quibus exercitum demandaverat, Imperator, nomina & cognomina apponantur, Laſcaris ſolum nomen, non ex more ſuo, tacuiſſe videbam. Deinde, cum alia, nec minoris conſiderationis, unius tantum curæ demandaſſet, *nulla* videbatur ratio duos in minimo negotio præfeciſſe, & ridiculum ſane eſt, tam exiguas copias, trecentos ſcilicet, Viris duobus commendaſſe. Immo alia ejusdem Auctoris, de eodem argumento Editio, Laſcaris nomen nobis ingerit, nec Pſellum comminiſcitur; & cum ſæpius in rei geſtæ narratione horum omnium notitia, & cognomina, ad faſtidium usque, repetat, Pſellum iſtum nunquam nominat. Duas ſiquidem ejusdem Hiſtoriæ ἐκδόσεις, Editiones, conſcripſit, alteram, quam Theodorus Douſa Græce, & Latine publicavit, brevem, conciſam, non narrantem, ſed tantum digito rem monſtrantem,

tem, ideoque perobſcuram, & decurtatam, quam ſi alterius compendium dixeris, non errabis à ſcopo; alteram diffuſam, non præcipua ſolùm, ſed minima quæque, oratorio quandoque more, exponentem, & quaſi commentario, obſcura, & ardua illuſtrantem. Hanc, quæ Pſellum non habet; cui elucidandæ nonnullas horas impendi, diutiùs apud me, maximo Reipublicæ Literariæ damno; immorari non patiar, ſed, cùm primùm per vires licebit, uſui publico excudetur. Libentiſſimè hic plura Auctoris adſcriberem, ut quid inter utramque Editionem interſit, facta collatione agnoſceres, ſed nimis longa oratione proſequitur, & iter ſuum ad Prilapum, ſpatio trium menſium peractum; & Prilapi expugnationem; tandem infelicem hujus expeditionis finem; de quibus in editis nec verbum quidem eſt. Pauca tamen pro jam adſcripto loco, * veluti in guſtum dabo. Ὁ μὲν οὖν Βασιλεὺς Θεόδωρος, ἐπεὶ τῶν γεγενημένων ἐν τῇ τῶν Μουσουλμάνων ἐπύθετο χώρᾳ, ἀπερὶ τούτων μᾶλλον ἔχων φροντίδα, ἢ περὶ τῶν αὐτοῦ, κίνδυνον δ' ἀμικρὸν ἐπισυμβαίνειν τοῖς Ρωμαϊκοῖς ὑπετόπασε χώροις, ἔπεισε πρὸς τὴν Ἑω παλινοστῆσαι. Καὶ δὴ πᾶσαν τὴν Ρωμαϊκὴν στρατιὰν μεθ' ἑαυτοῦ προσλαβὼν τὸ πρὸς τὴν Ἕω φέρεσθαι ἐφήπτετο, Καταλελοίποι δ' ἂν ἔν τε τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῖς κατὰ Δυσμὴν μέρεσιν, ὡς πρὸς φύλαξιν δῆθεν τὰ χώρας τὸν πρὸς πάππου θεῖον αὐτοῦ τὸν Λάσκαριν Μιχαὴλ, μικρόν τι, καὶ εὐσύνοπτον ἐκ Παφλαγόνων στράτευμα ἐπιδοὺς αὐτῷ, καὶ τοῦ Σκυθικοῦ, ὅσον εἰς τριακοσίους ἀριθμηθῆναι. δοὺς δὲ Πριλάπου, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων τὸν ὃν εἶχε Σκυτέριον Ξυλέαν ὠνομασμένων, Φερωνύμως τὴν κλῆσιν, ἢ τὴν θέμιν, ἔχοντα. εἰς δὲ τὸν Βέλεσον, καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Καλαμπάκην Θεόδωρον, ὃν καὶ Ταξιᾶν τὰ Αὐλῆς καλωνόμαζον. τὸν δὲ Χαβαρώνα Κωνσταντῖνον εἰς ἡγεμονίαν τοῦ Αλβάνου καθέστησεν. ἐμὲ δὲ Πραίτωρα χειροτονήσας πάντων αὐτῶν ἀνῆκεν προίσασθαι. Τοῦτο δέ, ὡς οἶμαι, πεπείκει, ἵνα τῇ ἐξ αὐτοῦ μακροτέρᾳ ἀποδημίᾳ εἰς λήθην, ὧν ἐπεπόνθεσαν γενοίμην. Οὐδὲ γὰρ εἶδε μέ ποτε μετὰ τὰς πληγὰς ἐλευθεριάσαντα. καὶ λόγοις χαροποιτέροις, ὡς εἰώθεσαν, πρὸς αὐτὸν χρήσασθαι. Ἵνα γοῦν τῇ χρονίᾳ ταύτῃ διατριβῇ τὸ ψυχῆς ἠσκυθρωπότης διαλυθείημοι, πέπραχε τοῦτο. Τάχα δὲ καὶ ὡς δυσχεραίνων ἦν, τὴν ξυναυλίαν μου βαρυνόμενος. προσέκρουον γὰρ αὐτῷ πολλάκις, ἐφ' οἷς ἤδεσαν ἀκαιρὰ τὸν δίκαιον λόγον διαπράττεσθαι θέλοντα. Ὁ μὲν οὖν Βασιλεὺς πρὸς τὴν Ἕω ἀπῆει. ἐγὼ δὲ κατελείμμην τοῖς ἐν Δυσμῇ. &c. *Imperator itaque Theodorus de rebus à Muſulmanis in eorum ditione geſtis certior factus, magis ſuis, quàm illis animum advertens, ingens inde Romanis regionibus imminere periculum ſuſpicatus, in Orientem quam celerrime pedem retulit, cum univerſis Romanorum*

* Georg. Acropolita p. 76. ſeq. edit. Allatii, Pariſ. 1615. fol.

norum copiis iter ad ea loca ingreſſus. Theſſalonicæ verò, & in aliis Occidentis partibus in cuſtodiam dumtaxat Avunculum Michaëlem Laſcarim, conſignata illa exigua, nec ampla Paphlagonum manu, & ex Scythis non ultra trecentis, reliquit. Prilapi, & vicinorum exercituum Scuterium, Xylæum dictum, digno, edepol, cognomine; Beleſſi, tractuſque circa ipſum, Calampacem Theodorum, quem Tatam Aulæ núncupabant; Conſtantinum Chabaronem Albano præfecit; me Prætorem creatum omnibus hiſce præeſſe juſſit, non alio, ni fallor, ſcopo, quàm ut longiori ab eo diſceſſu præteritorum malorum obliviſcerer. Namque poſt plagas acceptas, nunquam me liberius dicere, quæ ſentirem, nunquam verbis bilarioribus more meo uti conſpexerat. Ut ergo longa iſta mora mœrorem è pectore demerem, id egerat; fortaſſe etiam mei contubernii, quod faſtidiebat, tædio. Sæpe enim in iis, quæ ille conjus, faſque intentabat, ipſe adverſabar. Imperator itaque in Orientem proceſſit; ego in Occiduis partibus remanſi. Suſpicionem auxit Ephræmius in Chronico, qui, cum non ſententiam tantum, ſed verba etiam Acropolitæ carmine exprimat, licet alios accuratiſſime enumeret, de Michaële hoc Pſello verbum nullum facit;

Πλὴν διαθεὶς εὖ τὰ καλὰ τὴν Ἑσπέραν Ἄναξ.
Μετὰ στρατιᾶς ἐκλέχει πρὸς τὴν Ἑῴαν,
Αἰτὼν στρατηγὸς κατὰ Θεσσαλονίκην
Μιχαὴλ Λασκάριον ἄνδρα γενναῖον,
Ἐν δὲ Πριλάπῳ Σκυτέριον Ξυλέαν,
Ἐπωνυμίαν αἰτεκῇ κεκτημένον.
Ἐν δ' αὖ Βελεσσῷ τοῖς περικύκλῳ τόποις
Φύλακα Θεόδωρον τὸν Κωλαμπάκην.
Ἰλλυριῶν δὲ Χαβάρεν ἐπισάτην.
Πρὸ τοῖσδε Γεώργιον Ἀκροπολίτην.
Ἄρχοντα πάντων, κοὐ πρόσθεν δεικνύει,
Πρόσθεν τιμήσας τῇ Πραίτωρος ἀξίᾳ.

Nihilominus rebus occiduis benè compoſitis Imperator cum exercitu in Orientem convolat, Ducibus relictis Theſſalonicæ Michaële Laſcari Viro ſtrenuo; Prilapi Scuterio Xylea, cognomine ſuo equidem non diſſimili; Beleſſi, & locis vicinis cuſtode Theodoro Calampace; Illyricorum verò Chabarone Præfecto. Inſuper Acropolitem Georgium omnium præſidem, ac primatem conſtituit, priùs Præto-

Pratorii dignitate inſignitum. Tandem, præter omnem ſuſpicionem aperte evicit locum illum depravatum eſſe, & mancum, Codex perantiquus Vaticanus, in quo editio Douſiana continetur; qui Pſellum hunc nec de nomine quidem novit. Locum hic exſcribam; ut antea editum a Douſa * mutilum, & hiulcum, ope emendatiſſimi Codicis integres, ac impleas. Ὁ δὴ Βασιλεὺς Θεόδωρος, ἐπεὶ πρεῖττον ἔγεγηκόσιν ἐπεθέτο, ἔπεισε πρὸς τὴν ἕω παλινοστῆσαι, καὶ ἀφεὶς ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, ἢ τοῖς κατὰ Δυσμὰς μέρεσι τὴν Φυλακὴν τὸν πρὸ πάντων θεῖον αὐτὸν τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαὴλ μετὰ μυρίου στρατεύματος ἔσον εἰς τριακοσίους ἠριθμημένου. Ἔδει δὲ Πρωΐαν, καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ στρατεύματον τὸν, ὃν εἶχε Σκυτήριον Κυλέαν ὀνομασμένον. εἰς δὲ τὸν Βελίσαριον, καὶ τὰ πρὸ αὐτοῦ τὸν Καλαμπάκην Θεόδωρον, ὃν καὶ Τατᾶντ' Αυλῆς καταμάζων, τὸν ἢ Χαβάρνα Κωνσταντῖνον εἰς ἡγεμονίαν ἔδει Ἀλβάνου, ἐμοὶ ἢ πάντων πρωτοστάτ. &c. Hæc autem non ideo a me dicta ſunt, ut Pſellum iſtum eo tempore fuiſſe negem; potuit enim eſſe, & forte fuit; ſed ut oſtendam ex hiſce Georgii verbis certo id affirmari non poſſe.

LXXX. Fuere & alii Pſelli: inter eos præcipuus Joannes Pſellus. Meurſius hujus putat eſſe Jambos, quos cum Heraclide Pontico vulgavit olim Geſnerus; erraſſeque eum, cum Michaeli tribuit. Sed Michaeli tribuit etiam Andreas Schottus, Præfatione in Cant. Cantic. *Certe Jambicis de Virtutibus, & vitiis gnomas compoſuit, quæ cum Heraclidæ Pontici allegoriis Homericis hodie leguntur.* Non æque bene.

Ejusdem etiam edita ſunt Carmina, Εἰς τοὺς τρεῖς Ἱεραρχὰς βασιλέων, Γρηγόριον, καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Item Εἰς τὰς ἁγίας ἑπτὰ Συνόδους, cum Theodori Prodromi carminibus, Xanthopuli. Baſileæ apud Bebelium 1536. in 8vo. Verum Opuſculum, de ſeptem Synodis, eſſe Michaelis Pſelli antea indicavimus.

Item Conſtantinus Pſellus, cujus *Lexicum in Evangeliſtas, ſive Brevem expoſitionem difficilium in iis locorum*, ait extare MS. Græce in Bibl. Imperat. Viennæ in 4to. Geſnerus, & Poſſevinus. Legi etiam ipſius.

Ἔκθεσιν πίστεως, *Expoſitionem Fidei*, quæ incipit, Πιστεύω εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, quæ etiam in Bibliotheca Antonii Auguſtini Cod. 166. manuſcripta habebatur.

* P. 48. edit. Theodori Douſæ, Lugd. Bat. 1614. 8.

Leoni Allatio Polyhiſtori Eruditiſſ.

JACOBUS PHILIPPUS TOMASINUS.

EC QUID meditaris reconditæ literaturæ Vir, antiquitatis acerrimus indagator, Græci idiomatis promus condus? Nulla enim, præ fervido ingenii impetu, laboribus tuis quies, aut moderatio, quin jugiter labantes literas ſuffulcias, quin editis Lucubrationibus Typographiam dites, vetuſtiores, ac latentes Scriptores in lucem revoces, jamq; temporum injuria obliteratos, tuis meditationibus illuſtres, cum publico liberaliter communices, iisque veluti perpetuis tuæ benevolentiæ pignoribus recrees. In quorum numero cum me tam benigne cenſere volueris, neque hic meum in Te cultum premere poſſum, aut debeo. Quin mihi ſummopere gaudeo de laborioſo Simeonis Metaphraſtæ indicio, quod à multis diu deſideratum, fruſtraque quæſitum tuo ingenio non ſine Sacrorum Doctorum face omnis adſcribet poſteritas. Ut inde magnæ ſanctitatis, & doctrinæ Viro, ac Sanctis ipſis, quorum ille geſta recenſuit, ſumma in cœlis lætitia accedat, & impia in terris Hæreticorum cohors, catholicis ea in re monumentis adverſata, jam tandem conticeſcat; neque ideo non aptiſime illud Sacri Vatis per te uſurpemus; *Videbunt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.* Nec ſane ingrata erit Eruditis tua de Pſellis Diatriba, ad quam, quia nihil aliud conferre valeo, hoc ſaltem latere Te nolo, Adrianum Spigelium Philoſophum, ac Medicum Clariſſ. hujus olim Gymnaſii Anatomicum, horis ſubciſivis inter varios, graviſſimosque labores Medicos, & Chirurgicos, Libellum Pſelli Græcum *De virtutibus Lapidum* Latino, & Etruſco ſermone vertiſſe, quem ejus Gener Liberalis Crema Philoſophus, & Medicus Taruiſinus præſtantiſſimus, me parario, tuis, ſicubi opus, uſibus obtulit. Quæ, bono eventu ut prodeant omnia, DEum precor. O Numen, ſerva obſecro hæc nobis bona. Patavii Kalendis Auguſti MDCXXXIV.

Typographus Lectori.

NE ſubſequentes pagellæ otioſæ eſſent, placuit mihi, ex infinito pene Græcorum Carminum numero, quibus Auctor noſter, dum per graviores curas licet, cum Muſis, amœniſſime ludit, nonnulla illius Epigrammata Græca hic adjungere.

EX

Ex Epigrammatis
LEONIS ALLATII.

De Eudocia Theodosii Junioris Uxore.

Μῆλον ἰδὼν κάλλιστον Ἄναξ τανυγυὸς ἀνάσσῃ
Ὦπασ' Ἄναξ, Παυλίνῳ δῶρον Ἀνασσα Φίλῃ,
Ὃς ἐπαγασσάμενος μεγέθος τε, Φυῆς τε, Κραδίῃφι
Δῶκε, πρέπειν Φαέθων τοῖα Μίδῃσι γέρα.
Ὡς δ' ἐνόησεν Ἄναξ, τί δ' ἔοργας, ἀνείρετο, Μῆλον.
Ξύγγαμε. ἠδ' αἰδοῦς, Μῆλον, ἔφη, καλέβρεων.
Ἡ μεμερτὲς ἔφης; κἠπὶ μέγαν ἔρχον ὁμοῦμαι
Σὴν κεφαλήν, μαίομαι κἠθεὸν ἦγε λόγῳ.
Χώσατο δὴ τότ' Ἄναξ, σπεύσαν τ' ἄπο Μῆλον ἐρύσας,
Εἶπε, Βίους τοὺς σοὺς ἁμὲ ἄτιμος ἔφυ.
Τιννύμενός τ' ἐδαΐξε λυγρῇ Παυλῖνον ὀλέθρῳ.
Ἠδ' αὐλῆς ἐκτὸς ξῶντα ἄλαντε πέδον.
Καὶ βίον ἠγήλαζεν ἀμαιμακέτης πεζὸς ἰοῦσα,
Οὔτι κατ' αἶσαν ἄκρων ἐναίτις Συρίης.
Ὠκραίτῳ ἠρανίης μαλακμύλιον. ἦρὲ θεμέθλοις
Οὐτιδανοῖς ἔστης, πᾶσιν ἄθυρμα, γέλως.
Τὴν δηΐων, Φιλίωνα καὶ αἱ προσέκαμψαν ἐνίαι
Τὴν τ' αὐλῆσιν ἀγρῇ Μῆλον ἔσεσθ' βαθρεύς.

De Demonassa Cypri Regina.

Ἄρρεσι πρὸς δυσὶ, καὶ κούρῃ μιᾷ ὄλβιος ὥσα,
Δημώσασα νόμους Τρεῖς Κυπρίοισι θέτο.
Μοιχὶς χειραμύη πορεύεται. αἶψα δ' ἑταίρῃ
Μοιχευθεῖσα, Τρῆχας χειραμύῃ θυγάτηρ.
Ἣν ἀρότην χλείναυλι κακὸς ξίφει αἰτος ἐπέσθω.
Καὶ εἷς ἐξ ἡέων ἔφθιτο βὴν ὀλέσας.
Χερσὶ δαμεὶς σφετέραις, ἄταφος κυσὶ κύρμα γενέσθω.
Καὶ τρίτα αὐλοφόνα ῥιφθεν ἄθαπτα μέλη.
Θυδὲ δυσὶ ὁπλάσασα σιδήρεος, ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ
Θεσμὸν ἀεὶ θυμῷ ἦγεν ἀνασσομένους.

τελείαν ἔχουσι ὑπόστασιν. Ἐν γὰρ Χριστῷ τελείαις ὑποστάσεσι μία ἁπλῆ οὐσία ὑπερτέλειος καὶ πρωτέλειος. Παράκλητον δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Υἱὸν ὀνομάζομεν, ὡς τὰς τῶν ὅλων ἀξιώσεις δεχόμενον. τὸ μὲν γὰρ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ὁ δὲ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννώμενος. *

ιβ. Περὶ τοῦ Χριστοῦ τῆς ἀϊδιότητος.

Πρόσεχε, Δέσποτά μου, τῷ ὀνόματι, λίαν γὰρ ἐστὶ καὶ δυσκολώτατον καὶ ἀναγκαιότατον. Ὅθεν καὶ διὰ πλειόνων σοι καὶ βαθὺν μυθήσεται. Ὀφείλει εἰδέναι, θειότατε βασιλεῦ, ὅτι ὅταν μὲν λέγωμεν θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, ὅλην τὴν Φύσιν δηλοῦμεν τῆς θεότητος καὶ ὅλην τὴν Φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅταν δὲ λέγωμεν θεὸν καὶ ἄνθρωπον, οὐ πάντως τὰς ὁλότητας δηλοῦμεν τῶν Φύσεων, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τὰς ὑποστάσεις καὶ τὰ πρόσωπα. Ὅταν μὲν γὰρ εἴπω ἁπλῶς ὅτως, πιστεύω εἰς Θεόν, μηδὲν ἄλλο προσθείς, ὅλην ἐδήλωσα τὴν θεότητα. Ὅταν δὲ εἴπω, ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, οὐ τὴν θεότητα ἐσήμανα, ἀλλὰ μόνον τὸ τοῦ υἱοῦ ὄνομα. Καὶ πάλιν, ἐὰν μόνον εἴπω, ὁ Θεὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐσαρκώθη, ὅλην ἐδήλωσα τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐὰν δὲ εἴπω, ἄνθρωπος ἦν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ Αὐσίτιδι, μόνον τὸν Ἰὼβ ἐδήλωσα. Πρόσεχε τῷ δόγματι ἀκριβῶς. Ἐπεὶ ἐν τῷ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ δύο μὲν τὰς Φύσεις ὁμολογοῦμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, μίαν δὲ ὑπόστασιν, σύνθετον ἐξ ἀμφοτέρων. Ὅταν μὲν οὖν αὐτὰς τὰς Φύσεις ἀναθεωρῶμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα λέγομεν. Ὅταν δὲ ἐκ τῶν Φύσεων συνελθοῦσαν ὑπόστασιν ἐκ τῶν συναμφοτέρων, Χριστὸν ὀνομάζομεν καὶ θεὸν καὶ ἄνθρωπον, καὶ θεὸν σεσαρκωμένον. Ποτὲ δὲ θεὸν μόνον καὶ υἱὸν ἀνθρώπου. καὶ ὅτε θεὸν μόνον λέγοντες χωρίζομεν αὐτὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὅτε ἀνθρώπου υἱὸν καθαρομάζοντες χωρίζομεν τοῦ Θεοῦ, ὁ αὐτὸς δὲ ἔστιν ἄλλος θεὸς καὶ ὅλος ἄνθρωπος. Θεότητα μὲν δὲ λέγοντες, οὐ κατονομάζομεν αὐτῇ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιώματα, οὐ δὲ Φαμὲν θεότητα παθητὴν ἢ κτιστήν. οὐδὲ πάλιν λέγοντες ἀνθρωπότητα, νοοῦμεν ἐπ' αὐτῆς τὰ τῆς θεότητος ἰδιώματα, οὐ δὲ Φαμὲν ἀνθρωπότητα ἄκτιστον. Ἐπὶ δὲ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως οὐχ ὅτως, ἀλλὰ θαῤῥοῦντως ὁμολογοῦμεν καὶ μόνως θεὸν καὶ μόνως ἄνθρωπον, καὶ τὸ συναμφότερον Χριστόν. ἀλλὰ καὶ θεὸν λέγοντες καὶ ἄνθρωπον νοοῦμεν, καὶ ἄνθρωπον λέγοντες καὶ Θεὸν ὁμολογοῦμεν, καὶ τὸν αὐτὸν λέγομεν καὶ τὸν θεὸν παθητὸν, καθ' ὃ ἄνθρωπος καὶ

* Huc usque editio Joh. Wœgelini, Augustæ Vindelicorum A. 1611. in 8vo. Quæ sequuntur, nunc primum prodeunt.

poſtaſibus una ſimplex eſſentia, omnem ſupergrediens atq; anteceſſens perfectionem, conſtat. Paracletum denique vocamus & Filium & Spiritum S. quia uterque omnium precationes excipit. Et Spiritum ex Patre affirmamus procedere, à Filio autem dari.

12. *De ratione communicationis Idiomatum.*

Attende, Domine mi, vocabulis, valde enim difficilis res eſt & neceſſaria, quamobrem & pluribus à me tibi quantum fas erit exponetur. Scire oportet, Imperator Auguſtiſſime, quod quando dicimus Divinitatem & Humanitatem, totam * naturam ſignificamus Divinitatis & totam naturam Humanitatis. Quando autem dicimus DEUM & Hominem, non ſemper integras denotamus naturas, ſed quandoque etiam Hypoſtaſin & perſonam. Si igitur ſimpliciter dicam *Credo in Deum*, nec quicquid aliud addam, totam ſignificavi Deitatem. Cum autem dico: *DEus homo factus eſt*, non Deitatem totam ſignifico ſed tantum Filium. Ac vicisſim ſi dicam, *DEus hominis cauſa carnem induit*, totum ſignificavi genus humanum. Cum autem dico: *Homo erat in regione Auſitide*, ſolum Jobum innuo. Diligenter attende huic doctrinæ capiti. Quandoquidem igitur Domini noſtri JEſu Chriſti duas confitemur naturas, Divinitatem & Humanitatem, unam agnoſcimus perſonam ex utrisque compoſitam. Cum porro ipſas naturas conſideramus, Divinitatem & Humanitatem dicimus. Cum vero compoſitam ex naturis Hypoſtaſin, ab utraque Chriſtum vocamus DEum & hominem atque DEum carne indutum. Aliquando autem DEum modo & Filium hominis appellamus, & nec DEum modo cum dicimus, ſejungimus ab homine, nec quando filium vocamus hominis, eum à DEO ſeparamus, idem enim & DEus integer & integer homo eſt. At cum dicimus Deitatem, non una nominamus Humanitatis proprietates: Neque enim affirmamus Deitatem eſſe paſſibilem vel creatam. Uti nec vicisſim quando dicimus humanitatem, ſub ea intelligimus proprietates Divinitatis, neque enim humanitatem affirmamus eſſe increatam. Sed circa perſonæ unitatem aliter res ſe habet. Audacter ſiquidem ſeparatim confitemur Chriſtum DEum, iterum ſeparatim Hominem, nec minus confitemur utrumque. Nam & DEum quando dicimus, Hominem ſubintelligimus, & quando dicimus Hominem, confitemur DEum. Et eundem dicimus DEum paſſibilem, quatenus homo eſt; & puerum anteſecularem & principii expertem, quatenus eſt DEus. Atque hæc ſert communicationis idiomatum ratio,

* i. e. DEum univerſe, tribus conſtantem perſonis, & totum genus humanum.

καὶ παιδίον προσκυνούμενον καὶ ἄναρχον, καθ' ὃ θεός. Καὶ ἔστιν ὁ τρόπος ἀντιδόσεως ἑκατέρας φύσεως ἀντιδιδούσης τῇ ἑτέρᾳ τὰ ἴδια διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτότητα, καὶ τὴν εἰς ἄλληλα αὐτῶν περιχώρησιν. Τοῦτο, Δέσποτά μου, πλάνην ἐμποιεῖ πυλλὴν τοῖς αἱρετικοῖς, μὴ δυναμένοις διαγνῶναι τὸ βάθος τῆς οἰκονομίας.

ιγ. * Περὶ τῆς θείας ἑνώσεως.

Ὀφείλεις εἰδέναι, Δέσποτά μου Βασιλεῦ, ὡς ἡ τῆς θεότητος φύσις πᾶσα τελείως ἐστὶν ἐν ἑκάστῃ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, πᾶσα ἐν Πατρὶ, πᾶσα ἐν Υἱῷ, πᾶσα ἐν ἁγίῳ Πνεύματι. Καὶ ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει δὲ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος υἱοῦ τοῦ θεοῦ, πᾶσαν καὶ τελείαν δογματίζομεν τὴν φύσιν τῆς θεότητος ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἑνωθῆναι πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. οὐ μὴν λέγομεν, ὅτι αἱ τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ἁγίας θεότητος, πάσαις ταῖς τῆς ἀνθρωπότητος ὑποστάσεσι καθ' ὑπόστασιν ἡνώθησαν. Πάσῃ γὰρ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει φαμὲν ἑνωθῆναι πᾶσαν την τῆς θεότητος οὐσίαν. καὶ οὐδένα γὰρ λόγον κεκοινώνηκεν ὁ σταυρὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ σαρκώσει τοῦ θεοῦ λόγου, εἰ μὴ κατ' εὐδοκίαν τὴν βούλησιν. Πᾶσα δὲ ἡ φύσις οὐ κατὰ μερῶν ἐν τῇ τοῦ χριστοῦ ὑποστάσει συνεργεῖται τῷ θεῷ.

ιδ. Περὶ φύσεως ἀπαθείας.

Ὀφείλεις ὁμολογεῖν ὅτι ἡ φύσις τοῦ λόγου ἐσαρκώθη ἤτοι ἠνώθη σαρκὶ, οὐ μὴ ὅτι ἡ φύσις τοῦ λόγου ἔπαθε σαρκὶ, ἀλλ' ὅτι ὁ χριστὸς ἔπαθε σαρκὶ, ὅτι μὲν γὰρ ὁ θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ἄνθρωπος ὁ θεὸς ὁμολογοῦμεν καὶ ὅτι ἡ θεότης ἠνώθη τῇ ἀνθρωπότητι ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων. μεμαθήκαμεν, ὅτι ἡ θεότης ἄνθρωπος γέγονεν, ἢ ἐνηνθρώπησεν, οὐδαμῶς ἀκηκόαμεν. Ἐπεὶ γὰρ δύο φύσεις τοῦ χριστοῦ, δύο αὐτοῦ καὶ τὰ θελήματα παντῶς τὰ φυσικὰ, καὶ θελητικός ἐστιν ὁ αὐτὸς καθ' ἄμφω τῶν αὐτοῦ φύσεων. Τὴν γὰρ φυσικῶς ἐνυπάρχουσαν ἡμῖν θελητικὴν δύναμιν ἀνέλαβε. Δύο δὲ καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ φαμὲν, εἶχε μὲν γὰρ ὡς μὲν θεὸς καὶ τῷ πατρὶ ὁμούσιος, τὴν θείαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς ἄνθρωπος γενόμενος καὶ ἡμῖν ὁμούσιος, τὴν ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἐνέργειαν.

ιε. Τίς ὁ θεός.

Οὔτε ὁ οὐρανὸς θεὸς, οὔτε ὁ ἥλιος, οὔτε ἄλλο τι τῶν ὁρωμένων, ἀλλ' οὐδὲ ὁ πολυτίμητος καὶ πολυθρύλλητος νοῦς. οὐδὲ ἰδέα τις καθ' Πλάτωνα χωριστὴ σωμάτων. ἀλλ' οὐδὲ φύσις ὅλως ἐγκόσμιος, ἀλλ' οὐδὲ ζωὴ, οὐδὲ φῶς, οὐκ εὐσυμβολότης, οὐκ αὐλία, οὔτε αἰσθήσει θεατὸς οὔτε νῷ ληπτός. ἀλλά τις ἑτέρα φύτις ἀνεξερεύνητος, καὶ αὐτοῦ δύναμις, ἥτε φρονητικὴ, ἥτε ζωογόνος, ἥτε ἀναγωγικὴ, καὶ ἁπλῶς πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ὑπερβαίνουσι καὶ ἀνέκλητοι καὶ

* Hoc quoque caput edidit Wegelinus.

tio, quavis natura cum altera proprietates ſuas communicante propter perſonæ identitatem, & illarum mutuam inter ſe ut ita dicam permeationem. In hoc, mi Domine, multa errant Hæretici, dum Oeconomiæ in Chriſto profunditatem dignoſcere nequeunt.

13. *De Divina unione.*

Noſſe debes, Domine mi atque Imperator, quod natura divina integra eſt in qualibet perſona Deitatis, integra in Patre, in Filio integra, & integra in Spiritu S. Cum itaq; incarnatus eſt ex S. Trinitate, Filius nempe DEI, integram ac perfectam docemus naturam Deitatis in unam perſonam unitam eſſe cum integra natura humana: neutiquam vero dicimus tres perſonas ſanctæ Deitatis omnibus perſonis humanis unitas eſſe perſonaliter, integræ vero naturæ humanæ integram Deitatis ſubſtantiam unitam eſſe affirmamus. Nulla enim ratione Pater & Spiritus S. cum incarnatione Verbi communicavit, niſi complacendo & volendo. Integra igitur natura, nec pars ejus tantum in Chriſti perſona operatur divina operatione.

14. *De naturæ divinæ impatibilitate.*

Fateberis utiq; naturam Verbi incarnatam ſive carni unitam eſſe. Non ideo natura Verbi paſſa eſt in carne, ſed Chriſtus in carne paſſus eſt, DEum enim hominem & hominem DEum factum eſſe confitemur. Didicimus quoq; Divinitatem eſſe unitam humanitati in una perſona humana: Deitatem autem hominem eſſe factam, vel incarnatam, aut humana indutam natura neutiquam audivimus. Cum vero duæ ſint Chriſti naturæ, etiam duæ ſunt ejus naturales Voluntates, & ipſe voluntate gaudet ſecundum utramque naturam, ſiquidem & facultatem volendi, quæ nobis naturaliter ineſt, aſſumſit. Duplices igitur & operationes ipſius eſſe affirmamus. Ut DEus enim & conſubſtantialis Patri divina gaudet operatione, ſed tanquam homo factus & conſubſtantialis nobis, humanæ operationis non eſt expers.

15. *Quis DEus?*

Neque cœlum DEus, nec Sol neque aliud quicquam eorum quæ cernuntur, ſed neque honoratiſſima ac celebratiſſima hominum vocibus mens, neque Idea à corporibus ut docet Plato ſeparata ac ſejuncta, neque natura Mundi, neque Vita aut lumen, neque incorporalitas ut ita dicam & immaterialitas. Neque ſenſu viſibilis neq; mente perceptibilis eſt, ſed alia imperſcrutabilis natura, & potentia ejus, conſervatrix da-

καὶ αὐτὸς ἄπειρος καὶ κατὰ ἀρχὴν καὶ κατὰ τέλος. καὶ τὸ μὲν ἄνευ αὐτοῦ ἄναρχον ὀνομάζεται, τὸ δὲ κάτω ἀτελεύτητον, τὸ δὲ ξύμπαν αἰώνιον. Ἄπειρος δὲν τὴν δύναμιν ὁ θεὸς, ἄναρχός τε καὶ ἀτελεύτητος καὶ αἰώνιος. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος τῷ ὄντι θεολογικῶς διορίζεται.

ις. Πῶς οἶδε θεὸς τὰ μεταβαλλόμενα πράγματα.

Οὐχ ὡς ἔχει τὰ πράγματα γινώσκει ὁ θεὸς ταῦτα; ἀλλ' ὡς ἔστιν αὐτὸς καθ' ὑσίαν. οἷον εἰσὶ τὰ πράγματα μερισταὶ, ὁ δὲ θεὸς ἀμέριστος. ἀμερίστως δὲν οἶδε τὰ μεριστά. καὶ πάλιν τὰ πράγματα ἀλλοιωταὶ καὶ μεταβληταὶ, ὁ δὲ θεὸς ἀναλλοίωτος καὶ ἀμετάβλητος. Ἀναλλοίωτος δὲν οἶδε τὰ ἀλλοιωτὰ, καὶ τὰ μεταβλητὰ ἀμεταβλήτως. Οὕτως καὶ τὰ ὑπὸ χρόνον αἰωνίως οἶδε, καὶ τὰ ἐνδεχόμενα ἀναγκαίως, καὶ τὰ σωματικὰ ἀσωμάτως. ἀλλ' ὑκ ἐπειδὴ γινώσκει ὁ θεὸς ἀσωμάτως τὸ σῶμα, ἠλλοιώθη ἐκεῖνος ἀσώματος γέγονεν. ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ θεοῦ γνῶσις κατὰ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν γινώσκει τὰ πράγματα. ἐκείνων δὲ ἕκαστον μένει ὅπερ ἐστί. Πρὸς γὰρ τοὺς ἀπορήσαντας καὶ λέγοντας εἰ ἤδει ὁ θεὸς τὸν Ἀδὰμ τὰ ἐντεταλμένα φυλάξειν, πῶς εἰκὸς ἦν ἐκεῖνον γενέσθαι ἁναμάρτητον; Ὁ δὲ ἐγίνωσκεν ὁ θεὸς, πῶς ὁ πρωτόπλαστος ὑπερβῆναι ἠδύνατο, Πρὸς γὰρ τοὺς τοῦτο ἀποροῦντας ἀποκρίνου εὐθὺς, ὅτι ὁ θεὸς καὶ τὴν ἰδίαν ἰδιότητα οἶδε καὶ τὰ γενόμενα καὶ τὰ γενησόμενα. Καὶ πάλιν ὑκ ἀλλοιοῦται τὰ πράγματα, εἰ ἐκεῖνος κρεῖττόνως αὐτὰ ἐπίσταται. Ἐπειδὴ τοίνυν ἠπίσταται ὅτι πεσεῖται ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Ἀδὰμ, ὑχ ἡ γνῶσις αὐτοῦ αἰτία τῆς ἁμαρτίας τῷ ἀνθρώπῳ ἐγένετο. Οὐ γὰρ ἀφείλετο αὐτοῦ τὴν ἰσορροπίαν τῆς γνώμης καὶ τὴν τοῦ καλοῦ αἵρεσιν, ἔπερ ἐβούλετο, ἀλλ' ὁ μὲν θεὸς ἠπίστατο τὸ ἐσόμενον, τῷ δὲ Ἀδὰμ ὑκ ἀφῃρέθη ἡ ἐπὶ τὸ καλὸν ὁρμή. καὶ ὁ μὲν Ἀδὰμ ἀόριστον εἶχε τὴν ἐπὶ τὰ ἐναντία ῥοπήν. Ὁ δὲ θεὸς ὡρισμένως ἐγίνωσκε τὸ ἀόριστον. ὡς γὰρ τὸ σῶμα ἀσωμάτως οἶδεν, ὕτω μὲν καὶ τὸ ἀόριστον ὡρισμένως.

ιζ. Ἀπὸ ποίου πρώτου στοιχείου ἤρξατο τὸν κόσμον ποιεῖν ὁ θεός.

Μωυσῆς μὲν ὁ θεόπτης οὐρανῷ ἅμα καὶ γῇ τὰ πρεσβεῖα δίδωσι τῆς κόσμου γενέσεως. Τῶν δὲ παρ' ἕλλησι σοφῶν ἄλλη ἄλλως ᾠήθησαν. Οἱ μὲν γὰρ τὴν γῆν πρῶτον ᾠκοδόμησαν ὡς κέντρον τῆς οὐρανίου κύκλου, ἐπεὶ καὶ τῆς ἐπιπέδου κυκλου τὸ κέντρον πρεσβύτερον. Ἕτεροι δὲ εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ τὸ πέμ-

rixque vitæ & productrix, & ſemel ut dicam, omnes ipſius facultates infinitæ ſunt & principii ratione, & finis. Atqui illius quidem reſpectu ſine principio eſſe dicitur, ratione hujus vero ſine fine, hoc eſt omnino æternus. Infinita igitur poteſtate DEus, & principii finisque expers & æternus eſt, quod & *Gregorius* Theologus vere theologice docuit.

16. *Quomodo præſcit DEus res mutationibus obnoxias?*

Non quales ſunt res tali cognitione cognoſcit eas DEus, ſed quali ipſe eſt eſſentia. Sic v. g. res ſunt partibus divisibiles, DEus partium & diviſionis expers, res itaque partibus diviſibiles impartibili ratione cognoſcit. Porro res ſunt alterationi & mutationi obnoxiæ, DEus inalterabilis & haùd mutabilis. Mutabilia igitur & alterabilia cognoſcit inalterabiliter & immutabiliter. Ita etiam res temporarias æterna cognoſcit ratione, corpora item ratione incorporali. Non autem ideo quia DEus corpora incorporali ratione cognoſcit, ideo corpus mutatur, ſitq; incorporale. Sed DEus quidem ſcientia ſua res pro divinæ eſſentiæ ratione cognoſcit, illarum autem quælibet quod eſt manet. Ad hos igitur qui movens dubium, quærunt que ſi DEus præſciverit Adamum mandata eſſe transgreſſurum, quomodo fieri potuerit ut Adamus non peccaret? quod enim DEus præſcivit, id Protoplaſtus quomodo potuit evitare? Ad hoc dubium in promtu tibi ſit reſpondere, quod propria DEus virtute novit & quæ ſunt & quæ futura ſunt, nec mutantur tamen res, etſi ille perfectiore illas ratione ſcit. Quandoquidem igitur ſciebat Adamum fuiſſe prolapſurum in peccatum, ejus cognitio non fuit homini cauſa peccandi. Non enim eripuit ei æquilibritatem ad opinandum, & boni ſi vellet eligendi facultatem, ſed DEus quidem ſciebat quid futurum eſſet, Adamo autem non erepta erat animi ad bonum inclinandi potentia. Et Adamus quidem ad contraria indefinito modo ſe habebat: DEus autem indefinitum definita cognoſcebat ratione. Sicut enim corpus incorporaliter, ſic & indefinitum definite novit.

17. *Quodnam primum elementum, à quo mundum condere cœpit DEus?*

Moyſes quidem, qui DEum vidit, Cœlo ſimul & terræ primum locum aſſignat in Mundi originibus. Inter Græcorum vero ſapientes alii aliud opinati ſunt. Nonnulli enim terram præferunt tanquam centrum circuli cœleſtis, quod etiam in plano centrum ſit circulo prius & antiquius. Alii univerſum mundum diſtinguunt in quatuor elementa, & quintum æthereum genus corporis: quatuorque illa ſub æthere diſpoſita, pulcherrimum vero ætheræ naturæ cœlum primum omnium factum eſſe affirmant. Qui vero fa-

πέμπτον σῶμα τὸ αἰθέριον τὸν σύμπαντα διαιρῶντες κόσμον καὶ τὸ τελεώτατον ὑπὸ τοῦ αἰθέρος διοικεῖσθαι νομίζοντες. Τὸ δὲ κάλλιστον δὲ τοῦ αἰθέρος ὁ οὐρανός, ὃν πρῶτον τούτων γεγενῆσθαι φασίν. Ὅσοι δὲ ἀγέννητον τὸν κόσμον σαφῶς ἀπεφήναντο, ὁμῶς τὸ πᾶν εἶναι ἀκολούθως ἑαυτοῖς λέγουσι. Δεῖ δὲ μᾶλλον αὐτοὺς τὸν οὐρανὸν πρῶτον γεγενῆσθαι, ὡς καὶ κρεῖττον σωματικῶν τῶν ἄλλων στοιχείων.

ιή. Πόθεν ἔννοιαν ἔχουσι θεοῦ ἄνθρωποι;

Ἔννοιαν ἔχει θεοῦ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς τῶν ὄντων τάξεως, ἀπὸ τῆς ἰσονομίας τῶν φύσεων, ἀπὸ τῆς εἰς τὰ πάντα διοικούσης προνοίας. Ἥ τε δὴ τῶν μεγάλων φωστήρων ἀνατολὴ καὶ δύσις ἐν τοῖς αὐτοῖς καιροῖς ἀεὶ ὁμοίως ἔχουσα, καὶ οἱ τῶν ἀστέρων δρόμοι τὴν ταυτότητα σώζοντες, καὶ ἡ τοῦ οὐρανοῦ στροφὴ καὶ περίοδος κυκλοτερὴς πάντα σφίγγουσα καὶ σωώδουσα, καὶ τὰ ἄλλα ὡσαύτως ἔχοντα ἐν ἀλλήλοις σώμασι, προνοητήν τινα τοῦ παντὸς εἶναι ἀνακηρύττουσιν. εἰ δὲ τυχαία καὶ αὐτόματος ἦν ἡ τοῦ κόσμου σύμπλεξις, ἦν ἂν καὶ τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἀτάκτως καὶ ἀλόγως φερόμενα. Νῦν δὲ ἡ εὐρυθμος τοῦ παντὸς κίνησις, καὶ τὸ μηδεμιᾷ ἀλόγως ἢ τὴν κίνησιν ἔχειν ἢ τὴν ἡσυχίαν, ἀλλὰ πάντα εὐαγώγως ἠμειχεῖσθαι, τὸν θεὸν ἡμῖν ἀναδείκνυσι ποιητὴν τοῦ παντός.

ιθ. Πότερον πλείους οἱ ἄγγελοι ἢ οἱ ἄνθρωποι;

Ἐλάττους τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ πλῆθος οἱ ἄγγελοι. σκόπει δέ, ὅτι πάντες οἱ ἀριθμοὶ οἱ πλησιάζοντες τῇ μονάδι, ἐλάττους εἰσὶ κατὰ τὸ ποσὸν τῶν πορρωτέρων ἀριθμῶν. Οἷον ἡ δυὰς, ἡ τριὰς καὶ ἡ τετρὰς ἐλαττότερα εἰσὶ τῶν εἴκοσι καὶ τριάκοντα. Ὥσπερ οὖν οἱ ἐγγύτεροι τοῦ ἑνὸς ἀριθμοὶ ἐλάττους εἰσὶν, οἱ δὲ πορρωτέρω, πλείους, οὕτως οἱ ἐγγύτεροι τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ, ἔλαττον ἔχουσι τὸ ποσόν, οἱ δὲ πορρωτέρω, πλέον. ἐγγύτεροι δὲ θεοῦ ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, καὶ αἱ ὑπερκείμεναι δυνάμεις. Πορρωτέρω δὲ οἱ ἄνθρωποι. ὥστε πλείους εἰσὶ τῶν ἀγγέλων οἱ ἄνθρωποι, ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι ἤδη κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἐπεραιώθησαν, τοῖς δὲ ἀνθρώποις εἰς τὸ ἄπειρον προχεῖται ἡ γέννησις, σωθήσεται δὲ αὐτὴ κατὰ τὸν τῆς τελειώσεως καιρόν.

κ'. Περὶ νοῦ.

Οὐ πᾶς νοῦς μετέχεται ὑπὸ πάσης ψυχῆς. ὁ δὲ πρῶτος νοῦς ὑπ' οὐδεμιᾶς ψυχῆς μεθεκτός ἐστιν. Ὁ γὰρ ὑπὲρ πάντα καὶ ὄντα νοῦς καὶ πάντων δημιουργός, πῶς ἂν ὑπὸ ψυχῆς μεταχειθείη τινός; πάσης γὰρ νοερᾶς πληθύος καὶ τοῦ πλήθους τῶν νοῶν ἡγεῖται οὗτος νοῦς. καὶ ἀμέθεκτος καὶ πρῶτος μὲν νοῦς ὑπάρχει καὶ ὀνομάζεται. μετὰ δὲ τὸν ἀμέθεκτον νοῦν, ὁ μεθεκτὸς μέν, ἀλλ' ὁ ἐγγύτερος τοῦ

ctum mundum haud obſcure negant, univerſum ſimul exiſtens congruenter propriæ opinioni ſtatuunt. Fas autem potius exiſtimare primo loco factum cœlum, utpote corpus præſtantius, & quod cætera complectitur atque comprehendit.

18. *Unde homines notitionem DEI acceperint?*

Notionem DEI hauſerunt homines ex ordine rerum, ex naturæ æqualibus legibus, ex providentia ad omnia pertingente. Magnorum enim luminum ortus & occaſus iisdem temporibus eodem ſemper ſe habens modo, & curſus ſiderum eandem ſervantes rationem, & circumrotatio cœli circularis omnia colligens ac conſtringens, aliaque quæ in aliis corporibus conſimiliter ſe habent, prædicant eſſe quendam qui univerſi curam gerit eique providet: Si enim forte & caſu mundus coaluiſſet, partes ejus ſine ordine & ratione ferrentur, nunc vero motus univerſi certo numero & ordine conſtitutus, & quod nihil ſine ratione vel movetur vel quieſcit, ſed omnia facile ac commode regi ſe patiuntur, DEum nobis univerſi factorem conditoremque demonſtrant.

19. *Pluresne ſint Angeli an Homines?*

Pauciores multitudine ſunt Angeli quam Homines. Vide enim quomodo numeri omnes quo propiores ſunt unario, eo minores ſunt numeris longius ab illo diſtantibus. Uti binarius, ternarius & quaternarius minores ſunt vicenario & tricenario. Sicut igitur propiores unario numeri ſunt minores, longius vero remoti majores & numeroſiores, ſic quæ uni & ſoli DEO propiora ſunt, eadem pauciora quoque ſunt, quæ vero longius diſtant, plura ſunt numero. Propiores autem DEO ſunt Angeli, Archangeli, & his proximæ Poteſtates. Longius ab illo abſunt homines. Igitur plures ſunt homines quam Angeli, unde & Angelorum numerus jam eſt finitus & circumſcriptus, hominum vero generatio in infinitum effunditur, quæ tamen & ipſa ſiſtetur in ſeculorum conſummatione.

20. *De mente.*

Non quælibet mens ab anima quacunque participatur. Principalis mens à nulla anima participari poteſt. Quæ enim omnibus rebus mens præſtantior eſt, & omnium opifex, quomodo ab anima ulla participetur? Omnis enim intelligibilis multitudinis & multitudinis mentium princeps eſt mens quædam nullius animæ particeps. Atque hæc prima mens eſt & nominatur. Poſt hanc nullius participem animæ ſuccedit mens non mundana quidem ſed ſupramundana & à mundo ſeparabilis. Deinde mundana, nam ſecundum Græcorum ſententiam ipſe etiam mun-

ῆ, ἀλλ' ὁ ὑπέρκοσμιος καὶ χωριστὸς τ κόσμου. εἶτα ὁ ἐγκόσμιος. ἐπεὶ καὶ παρὰ τοῖς τῶν Ἑλλήνων λόγοις καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος ἔμψυχος ἅμα καὶ ἔννους ἐστὶ, καὶ ἡ ἐγκόσμιος ψυχὴ μὲν οὐκ εὐθὺς μετέχει τ ὑπερκοσμίου νοὸς, ἀλλὰ πρώτως τ ἐγκοσμίου. Ἔστιν οὖν ἡ τάξις καὶ ὁ ἀριθμὸς κ τὰ ὀνόματα ὅτως. ὁ ἀμέθεκτος νοῦς, ὁ ὑπερκόσμιος, καὶ ὁ ἐγκόσμιος.

κά. Ἔτι περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς ἑαυτὸν νοεῖ. ἀλλ' ὁ πρῶτος νοῦς καὶ ἀμέθεκτος ἑαυτὸν μόνον. ὐδὲ γὰρ ἔχει τι πρὸ αὐτοῦ, ἵνα ἐκεῖνο νοήσῃ. Τὰ δὲ μετ' αὐτὸν οὐκ ἂν νοήσειεν. ἀλλ' ἔχει τούτων τὴν νοήσιν ἀνοησίᾳ κρείττονι νοήσεως. κ ἔστιν, ὅτι οὗτος νοῦς, νοῦς ἅμα κ νοητόν. νοῦς μὲν ὡς νοῶν ἑαυτὸν νοητὸν δὲ, ὡς νοούμενον ὑφ' ἑαυτοῦ. ὁ δὲ μετὰ τὸν ἀμέθεκτον μεθεκτὸς νοῦς ἑαυτόν τε ἅμα νοεῖ, κ τὸν πρὸ αὐτοῦ νοῦν. Πᾶς γὰρ νοῦς ἢ ἑαυτὸν νοεῖ, ἢ τὸ ὑπὲρ ἑαυτὸν, ἢ τὸ μεθ' ἑαυτόν. ἀλλ' εἰ μὲν τὸ μεθ' ἑαυτὸν νοεῖ, κατὰ τὸ χεῖρον ἐπιστρέφει. εἰ δὲ τὸ ὑπὲρ ἑαυτὸν νοεῖ, εἰ μὲν διὰ τ ἑαυτοῦ γνώσεως, ἑαυτὸν ἅμα κἀκεῖνο γνώσεται. εἰ δὲ ἐκεῖνο μόνον, ἑαυτὸν ἀγνωήσει νοῦς ὤν. ἀλλὰ τὸ πρὸ ἑαυτοῦ γινώσκων, γνώσεται καὶ ἑαυτόν. ἔστιν ἄρα καὶ ἐν τῷ νοητῷ, καὶ ἐν τῷ νοητῷ νοῦς, καὶ ὁ μὲν ὁλικώτερος, ὁ δὲ μεριικώτερος.

κβ. Περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, αἰώνια ἔχει. ὅλη γὰρ ἅμα ἐστὶν ἡ οὐσία τ νοῦ καὶ ὅτε αὔξεται ὅτε μεγεθύνεται, οὐδὲ ὃ σήμερον ἐστὶ χθὲς οὐκ ἦν. καὶ ἡ νοήσις ἡ αὐτοῦ ὁμοία ἐστὶ τῇ οὐσίᾳ. Πληροῦται γὰρ καὶ ὅλη, καὶ ὁμοῦ πάντα νοεῖ, καὶ ὅτε τὸ παρελήλυθός ὁρᾷ, ὅτε τὸ μέλλον ὡς ἐσόμενον οἶδεν, ἀλλ' ἐν τῷ ἑνεστῶτι πάντα οἶδεν, ἀκινήτως, ἀσυλλογιζομένως, οὐχ ὥσπερ ἡ ψυχὴ προλάσεις τιθεῖς καὶ ἐπάγων συμπεράσματα, ἀλλ' ἐν τῷ ἑνὶ πάντα ἐπισάμενος. ἀκίνητος γὰρ ὤν, οὐκ ἂν ὑπὸ χρόνου μερεῖτο, ὅτε κατὰ τὴν οὐσίαν, ὅτε κατὰ τὴν ἐνέργειαν. Εἰ οὖν καὶ ἡ οὐσία τοῦτο αἰῶνος καὶ ἡ ἐνέργεια, κ ἡ μέση τούτων ὅσα δύναμις αἰωνίαν τὴν ὑπόστασιν ἐκληρώσατο.

κγ. Περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς οὐσία ἐστὶν ἀμέριστος. Τὸ γὰρ μὴ ἔχει μέγεθος, τὸ μὴ ὂν σῶμα, τὸ μὴ κεκερμένον πάντως καὶ ἀμέριστον. πᾶν γὰρ τὸ μεριζόμενον ἢ κατὰ

mundus anima ac mente præditus eſt. Et anima mundi non ſtatim continet ſupramundanam mentem, ſed primo mundanam. Ordo igitur & numerus atq; nomina ſic ſe habent: Mens cujus nulla anima compos & particeps fieri poteſt, tum mens ſupramundana, ac denuq; mundana.

21. *De mente.*

Omnis mens ſeipſam intelligit. Sed prima mens quæ a nullo participatur, ſe intelligit ſolam. Neque enim habet aliquid ſe prius, quod intelligat. Quæ vero poſt ſunt, non quidem intellexerit, ſed habet eorum cognitionem ſine intelligentia, per genus perceptionis quod intelligendi actu eſt præſtantius. Ac mens talis, intellectus ſimul eſt & intelligibile. Intellectus quidem, quatenus ſe ipſe intelligit, intelligibile vero, quatenus à ſeipſo intelligitur. Quæ hinc poſt imparticipabilem mentem mens participabilis ſuccedit, ſeipſam ſimul intelligit & illam priorem ſe ipſa mentem. Omnis enim mens vel intelligit ſeipſam, vel quod ſupra ſe, vel quod infra ac poſt ſe eſt. At quando hoc quod infra ſe eſt intelligit, ad deterius ſe convertit. Quando autem intelligit id quod ſupra ſe eſt, atque per ſui ipſius cognitionem, ſeipſam pariter & illud cognoſcet: ſi vero illud ſolum, ſeipſam ignorabit mentem eſſe. Sed utiq; dum id quod ſe prius eſt cognoſcit, cognoſcet etiam ſeipſam. Eſt igitur & in mente intelligibile, & in intelligibili mens ſive intellectus alius univerſalior, particularior alius.

22. *Iterum de mente.*

Mens eſſentiam, potentiam & operationem æterna habet. Eſſentia mentis ſimul tota eſt, neque augetur neque in majorem magnitudinem creſcit, neque quod hodie eſt heri non erat, & intellectio ejus eſſentiæ eſt ſimilis. Plenisſima enim & tota intelligit & omnes res ſimul, & nec præterita tanquam præterita, neq; futura tanquam futura cognoſcit, ſed omnia intelligit tanquam præſentia, non movetur neque unum ex alio colligit, neque ut anima potuit præmiſſas ex quibus inducat concluſiones, ſed ſimul ſcit omnia. Cum enim immobilis ſit, nec a tempore menſuratur, neque quoad eſſentiam neque quoad operationes. Quod ſi igitur eſſentia ejus æterna & æterna eſt operatio, etiam media inter has potentia æternam ſubſiſtentiam ſortita eſt.

23. *De mente.*

Omnis mens eſt ſubſtantia partes nullas habens. Quod enim caret magnitudine, neque eſt corpus, nec movetur, omnino etiam in partes dividi nequit. Quicquid enim in partes dividitur, dividitur vel magnitudinis vel multitudinis ratione. Quoniam vero mens omni modo ſempiterna, & corporibus ſublimior eſt,

partes

τελείαν ἔχουσι ὑπόστασιν. Ἐν γὰρ Χριστῷ τελείας ὑποστάσεσι μία ἁπλῆ φύσις ὑπερτέλειος καὶ προτέλειος. Παράκλητον δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Υἱὸν ὀνομάζομεν, ὡς τὰς τῶν ὅλων ἀναπαύσεις δεχόμενον. Τὸ μὲν οὖν Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς φαμὲν ἐκπορεύεσθαι, διὰ Υἱοῦ δὲ μεταδίδοσθαι. *

ιβ. Περὶ τοῦ Χριστοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

Πρόσεχε, Δέσποτά μου, τῷ ὀνόματι, λίαν γὰρ ἐστὶ καὶ δυσκολώτατον καὶ ἀναγκαιότατον. Ὅθεν καὶ διὰ πλειόνων σοι καλὰ βαθὺν μυστήριον ὀφείλει εἰδέναι, θεότατε βασιλεῦ, ὅτι ὅταν μὲν λέγωμεν θεότητα ἀνθρωπότητα, ὅλην τὴν Φύσιν δηλοῦμεν τῆς θεότητος, καὶ ὅλην τὴν Φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅταν δὲ λέγωμεν θεὸν καὶ ἄνθρωπον, οὐ πάντοτε τὰς ὁλότητας δηλοῦμεν τῶν Φύσεων, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τὰς ὑποστάσεις καὶ τὰ πρόσωπα. Ὅταν μὲν γὰρ εἴπω ἁπλῶς ὅτως, πιστεύω εἰς Θεὸν, μηδὲν ἄλλο προσθείς, ὅλην ἐδήλωσα τὴν θεότητα. Ὅταν δὲ εἴπω, ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, οὐ τὴν θεότητα ἐσήμανα, ἀλλὰ μόνον τὸ τοῦ υἱοῦ ὄνομα. Καὶ πάλιν, ἐὰν μὴ εἴπω, ὁ Θεὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐσαρκώθη, ὅλην ἐδήλωσα τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐὰν δὲ εἴπω, ἄνθρωπος ἦν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ Αὐσίτιδι, μόνον τὸν Ἰὼβ ἐδήλωσα. Πρόσεχε τῷ λόγῳ ἀκριβῶς. Ἐπεὶ γὰρ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δύο μὲν τὰς Φύσεις ὁμολογοῦμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, μίαν δὲ ὑπόστασιν, σύνθετον ἐξ ἀμφοτέρων. Ὅταν μὲν οὖν αὐτὰς τὰς Φύσεις ἀναθεωρῶμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα λέγομεν. Ὅταν δὲ ἐκ τῶν Φύσεων συνισταμένην ὑπόστασιν ἐν ᾗ συναμφοτέρᾳ, Χριστὸν ὀνομάζομεν καὶ θεὸν καὶ ἄνθρωπον, καὶ θεὸν σεσαρκωμένον. Ποτὲ δὲ θεὸν μόνον καὶ υἱὸν ἀνθρώπου. καὶ ὅτε θεὸν μόνον λέγοντες χωρίζομεν αὐτὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὅτε ἀνθρώπου υἱὸν καθαρὸν νομάζοντες χωρίζομεν τοῦ Θεοῦ, ὁ αὐτὸς δὲ ἔστιν ἄλλος θεὸς καὶ ὅλος ἄνθρωπος. Θεότητα μὲν δὲ λέγοντες, οὐ κατονομάζομεν αὐτῆς τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιώματα. οὐ δὲ φαμὲν θεότητα παθητὴν ἢ κτιστήν. οὐδὲ πάλιν λέγοντες ἀνθρωπότητα, νοοῦμεν ἐπ' αὐτῆς τὰ τῆς θεότητος ἰδιώματα. οὐ δὲ φαμὲν ἀνθρωπότητα ἄκτιστον. Ἐπὶ δὲ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως οὐχ ὅτως, ἀλλὰ θαῤῥοῦντως ὁμολογοῦμεν καὶ μόνως θεὸν καὶ μόνως ἄνθρωπον, καὶ τὰ συμβαίνοντα χρηστόν. ἀλλὰ καὶ θεὸν λέγοντες καὶ ἄνθρωπον νοοῦμεν, καὶ ἄνθρωπον λέγοντες καὶ θεὸν ὁμολογοῦμεν, καὶ τὸν αὐτὸν λέγομεν καὶ τὸν θεὸν παθητὸν, καθ' ὃ ἄνθρωπος καὶ

* Huc usque editio Joh. Wœgelini, Augustæ Vindelicorum A. 1611. in 8vo. Quæ sequuntur, nunc primum prodeunt.

poſtaſibus una ſimplex eſſentia, omnem ſupergrediens atq; antecellens perfectionem, conſtat. Paracletum denique vocamus & Filium & Spiritum S. quia uterque omnium precationes excipit. Et Spiritum ex Patre affirmamus procedere, à Filio autem dari.

12. *De ratione communicationis Idiomatum.*

Attende, Domine mi, vocabulis, valde enim difficilis res eſt & neceſſaria, quamobrem & pluribus à me tibi quantum fas erit exponetur. Scire oportet, Imperator Auguſtiſsime, quod quando dicimus Divinitatem & Humanitatem, totam * naturam ſignificamus Divinitatis & totam naturam Humanitatis. Quando autem dicimus DEUM & Hominem, non ſemper integras denotamus naturas, ſed quandoque etiam Hypoſtaſin & perſonam. Si igitur ſimpliciter dicam *Credo in Deum*, nec quicquid aliud addam, totam ſignificavi Deitatem. Cum autem dico: *DEus homo factus eſt*, non Deitatem totam ſignifico ſed tantum Filium. Ac viciſſim ſi dicam, *DEus hominis cauſa carnem induit*, totum ſignificavi genus humanum. Cum autem dico: *Homo natus in regione Auſitide*, ſolum Jobum innuo. Diligenter attende huic doctrinæ capiti. Quandoquidem igitur Domini noſtri JEſu Chriſti duas confitemur naturas, Divinitatem & Humanitatem, unam agnoſcimus perſonam ex utrisque compoſitam. Cum porro ipſas naturas conſideramus, Divinitatem & Humanitatem dicimus. Cum vero compoſitam ex naturis Hypoſtaſin, ab utraque Chriſtum vocamus DEum & hominem atque DEum carne indutum. Aliquando autem DEum modo & Filium hominis appellamus, & nec DEum modo cum dicimus, ſejungimus ab homine, nec quando filium vocamus hominis, eum à DEO ſeparamus, idem enim & DEus integer & integer homo eſt. At cum dicimus Deitatem, non una nominamus Humanitatis proprietates: Neque enim affirmamus Deitatem eſſe paſſibilem vel creatam. Uti nec viciſſim quando dicimus humanitatem, ſub ea intelligimus proprietates Divinitatis, neque enim humanitatem affirmamus eſſe increatam. Sed circa perſonæ unitatem aliter res ſe habet. Audacter ſiquidem ſeparatim confitemur Chriſtum DEum, iterum ſeparatim Hominem, nec minus confitemur utrumque Nam & DEum quando dicimus, Hominem ſubintelligimus, & quando dicimus Hominem, confitemur DEum Et eundem dicimus DEum paſſibilem, quatenus homo eſt; & puerum anteſecularem & principii expertem, quatenus eſt DEus. Atque hæc ſert communicationis idiomatum ratio,

* I. e. Totum univerſe, tribus conſtantem perſonis, & totum genus humanum.

καὶ παιδίον προαιώνιον καὶ ἄναρχον, καθ' ὃ θεός. Καὶ ὅτι ὁ τρόπος ἀντιδόσεως ἑκατέρας φύσεως ἀνταλλαγὴ τῆ ἑτέρα τὰ ἴδια διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτότητα, καὶ τὴν εἰς ἄλληλα αὐτῶν περιχώρησιν. Τοῦτο, Δέσποτά μου, πλατεῖαν ἐμποιεῖ πυλὴν τοῖς αἱρετικοῖς, μὴ δυναμένοις διαγνῶναι τὸ βάθος τῆς οἰκονομίας.

ιγ. * Περὶ τῆς θείας ἑνώσεως.

Ὀφείλεις εἰδέναι, Δέσποτά μου Βασιλεῦ, ὡς ἡ τῆς θεότητος φύσις πᾶσα τελείως ἐστὶν ἐν ἑκάστῃ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, πᾶσα ἐν Πατρὶ, πᾶσα ἐν Υἱῷ, πᾶσα ἐν ἁγίῳ Πνεύματι. Καὶ ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει δὲ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος υἱοῦ τοῦ θεοῦ, πᾶσαν καὶ τελείαν δογματίζομεν τὴν φύσιν τῆς θεότητος ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἑνωθῆναι πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Οὐ μὴν λέγομεν, ὅτι αἱ τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ἁγίας θεότητος, πάσαις ταῖς τῆς ἀνθρωπότητος ὑποστάσεσι καθ' ὑπόστασιν ἡνώθησαν. Πάσῃ γὰρ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει φαμὲν ἑνωθῆναι πᾶσαν τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν. καὶ οὐδένα γὰρ λόγον κεκοινώνηκεν ὁ σταυρὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ σαρκώσει τοῦ θεοῦ λόγου, εἰ μὴ καθ' εὐδοκίαν καὶ βούλησιν. Πᾶσα δὲ ἡ φύσις ὁ καθ' ἓν μερῶν ἐν τῇ τοῦ χριστοῦ ὑποστάσει συνεργεῖται τῷ θεῷ.

ιδ. Περὶ φύσεως ἀπαθείας.

Ὀφείλεις ὁμολογεῖν ὅτι ἡ φύσις τοῦ λόγου ἐσαρκώθη ἤτοι ἡνώθη σαρκὶ, οὐ μὴ ὅτι ἡ φύσις τοῦ λόγου ἔπαθε σαρκὶ, ἀλλ' ὅτι ὁ χριστὸς ἔπαθε σαρκὶ, ὅτι μὲν γὰρ ὁ θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ἄνθρωπος ὁ θεὸς ὁμολογοῦμεν. καὶ ὅτι ἡ θεότης ἡνώθη τῇ ἀνθρωπότητι ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, μεμαθήκαμεν, ὅτι δὲ ἡ θεότης ἄνθρωπος γέγονεν, ἢ ἐνηνθρώπησεν, οὐδαμοῦ ἀκηκόαμεν. Ἐπεὶ γὰρ δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, δύο αὐτοῦ καὶ τὰ θελήματα παντὸς τὰ φυσικὰ, καὶ θελητικὸς ἐστιν ὁ αὐτὸς καὶ ἄμφω τῶν αὐτοῦ φύσεων. Τὴν γὰρ φυσικῶς ἐνυπαρχοῦσαν ἡμῖν θελητικὴν δύναμιν ἀνείληφε. Δύο δὲ καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ φαμὲν, εἶχε μὲν γὰρ ὡς μὲν θεὸς καὶ τῷ πατρὶ ὁμούσιος, τὴν θείαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς ἄνθρωπος γενόμενος καὶ ἡμῖν ὁμούσιος, τὴν ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἐνέργειαν.

ιε. Τίς ὁ θεός.

Οὔτε ὁ οὐρανὸς θεὸς, οὔτε ὁ ἥλιος, οὔτε ἄλλο τι τῶν ὁρωμένων, ἀλλ' οὐδὲ ὁ πολυτίμητος καὶ πολυθρύλλητος νοῦς. οὐδὲ ἰδέα τις καθ' Πλάτωνα χωριστὴ σωμάτων. ἀλλ' οὐδὲ φύσις ὅλως ἐγκόσμιος, ἀλλ' οὐδὲ ζωὴ, οὐδὲ φῶς, οὐκ ἀσωματότης, οὐκ αὐλία, οὔτε αἰσθήσει θεατὸς οὔτε νῷ ληπτός. ἀλλά τις ἑτέρα φύτις ἀνεξερεύνητος, καὶ αὐτοῦ δύναμις, ἥτε φρονητικὴ, ἥτε ζωογόνος, ἥτε ἀναγωγικὴ, καὶ ἁπλῶς πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἄπειροί εἰσι καὶ ἀνέκλητοι. καὶ

* Hoc quoque caput edidit Wegelinus.

tis, quavis natura cum altera proprietates ſuas communicante propter perſonæ identitatem, & illarum mutuam inter ſe ut ita dicam permeationem. In hoc, mi Domine, multa errant Hæretici, dum Oeconomiæ in Chriſto profunditatem dignoſcere nequeunt.

13. *De Divina unione.*

Noſſe debes, Domine mi atque Imperator, quod natura divina integra eſt in qualibet perſona Deitatis, integra in Patre, in Filio integra, & integra in Spiritu S. Cum itaq; incarnatus eſt ex S. Trinitate, Filius nempe DEI, integram ac perfectam docemus naturam Deitatis in unam perſonam unitam eſſe cum integra natura humana: neutiquam vero dicimus tres perſonas ſanctæ Deitatis omnibus perſonis humanis unitas eſſe perſonaliter, integræ vero naturæ humanæ integram Deitatis ſubſtantiam unitam eſſe affirmamus. Nulla enim ratione Pater & Spiritus S. cum incarnatione Verbi communicavit, niſi complacendo & volendo. Integra igitur natura, nec pars ejus tantum in Chriſti perſona operatur divina operatione.

14. *De naturæ divinæ impaſſibilitate.*

Fateberis utiq; naturam Verbi incarnatam ſive carni unitam eſſe. Non ideo natura Verbi paſſa eſt in carne, ſed Chriſtus in carne paſſus eſt, DEum enim hominem & hominem DEum factum eſſe confitemur. Didicimus quoq; Divinitatem eſſe unitam humanitati in una perſona humana: Deitatem autem hominem eſſe factam, vel incarnatam, aut humana indutam natura neutiquam audivimus. Cum vero duæ ſint Chriſti naturæ, etiam duæ ſunt ejus naturales Voluntates, & ipſe voluntate gaudet ſecundum utramque naturam, ſiquidem & facultatem volendi, quæ nobis naturaliter ineſt, aſſumſit. Duplices igitur & operationes ipſius eſſe affirmamus. Ut DEus enim & conſubſtantialis Patri divina gaudet operatione, ſed tanquam homo factus & conſubſtantialis nobis, humanæ operationis non eſt expers.

15. *Quis DEus?*

Neque cœlum DEus, nec Sol neque aliud quicquam eorum quæ cernuntur, ſed neque honoratiſſima ac celebratiſſima hominum vocibus mens, neque Idea à corporibus ut docet Plato ſeparata ac ſejuncta, neque natura Mundi, neque Vita aut lumen, neque incorporalitas ut ita dicam & immaterialitas. Neque ſenſu viſibilis neq; mente perceptibilis eſt, ſed alia imperſcrutabilis natura, & potentia ejus, conſervatrix datrixq;

καὶ αὐτὸς ἄπειρος καὶ κατὰ ἀρχὴν καὶ κατὰ τέλος. καὶ τὸ μὲν ἄνω αὐτῆς ἄναρχον ὀνομάζεται, τὸ δὲ κάτω ἀτελεύτητον, τὸ δὲ ξύμπαν αἰώνιον. Ἄπειρος δὲ τὴν δύναμιν ὁ θεὸς, ἄναρχός τε καὶ ἀτελεύτητος καὶ αἰώνιος. Ταῦτα δὲ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος τῷ ὄντι θεολογικῶς διορίζεται.

ιε'. Πῶς οἶδε θεὸς τὰ μεταβαλλόμενα πράγματα.

Οὐχ ὡς ἔχει τὰ πράγματα γινώσκει ὁ θεὸς ταῦτα· ἀλλ' ὡς ἔστιν αὐτὸς καθ' ὑσίαν. οἷον εἰσὶ τὰ πράγματα μερισά, ὁ δὲ θεὸς ἀμέρίστος. ἀμερίστως δὲν οἶδε τὰ μερισά. καὶ πάλιν τὰ πράγματα ἀλλοιωτὰ καὶ μεταβλητὰ, ὁ δὲ θεὸς ἀναλλοίωτος καὶ ἀμετάβλητος. Ἀναλλοίωτος δὲν οἶδε τὰ ἀλλοιωτὰ, καὶ τὰ μεταβλητὰ ἀμεταβλήτως. Οὕτως καὶ τὰ ὑπόχρεον αἰωνίως οἶδε, καὶ τὰ ἐνδεχόμενα ἀναγκαίως, καὶ τὰ σωματικὰ ἀσωμάτως. ἀλλ' ἡ ἐπειδὴ γινώσκει ὁ θεὸς ἀσωμάτως τὸ σῶμα, ἠλλοιώθη ἐκεῖνο ἢ ἀσώματον γέγονεν. ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ θεοῦ γνῶσις κατὰ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν γινώσκει τὰ πράγματα. ἐκείνων δὲ ἕκαστον μένει ὅπερ ἐστί. Πρὸς γὰρ τοὺς ἀποροῦντας καὶ λέγοντας εἰ ἤδει ὁ θεὸς τὸν Ἀδὰμ τὰ ἐντεταλμένα παραβῆναι, πῶς εἰκὸς ἦν ἐκεῖνον γενέσθαι ἀναμάρτητον; ὃ δ' εἰρήκασιν ὁ θεὸς, πῶς ὁ πρωτόπλαστος ὑπερβῆναι ἠδύνατο, Πρὸς γὰρ τοὺς τοῦτο ἀποροῦντας ἀποκρίνου εὐθύς, ὅτι ὁ θεὸς κατὰ τὴν ἰδίαν ἰδιότητα οἶδε καὶ τὰ γενόμενα καὶ τὰ γενησόμενα. Καὶ πάλιν ἡμᾶς ἀλλοιοῦνται τὰ πράγματα, εἰ ἐκεῖνος κρειττόνως αὐτὰ ἐπίσταται. Ἐπειδὴ τοίνυν ἠπίστατο ὅτι πεσοῦνται ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Ἀδὰμ, οὐχ ἡ γνῶσις αὐτοῦ αἰτία τῆς ἁμαρτίας τῷ ἀνθρώπῳ ἐγένετο. Οὐ γὰρ ἀφείλετο αὐτοῦ τὴν ἰσορροπίαν τῆς γνώμης καὶ τὴν πρὸς καλὸν αἵρεσιν, εἴπερ ἐβούλετο, ἀλλ' ὁ μὲν θεὸς ἠπίστατο τὸ ἐσόμενον, τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐκ ἀφῃρέθη ἡ ἐπὶ τὸ καλὸν ὁρμή. καὶ ὁ μὲν Ἀδὰμ ἀόριστον εἶχε τὴν ἐπὶ τἀναντία ῥοπήν. Ὁ δὲ θεὸς ὡρισμένως ἐγίνωσκε τὸ ἀόριστον. ὡς γὰρ τὸ σῶμα ἀσωμάτως εἶδεν, οὕτω μὲν καὶ τὸ ἀόριστον ὡρισμένως.

ιϛ'. Ἀπὸ ποίου πρώτου στοιχείου ἤρξατο τὸν κόσμον ποιεῖν ὁ θεός.

Μωυσῆς μὲν ὁ θεόπτης οὐρανῷ ἅμα καὶ γῇ τὰ πρεσβεῖα δίδωσι τῆς κόσμου γενέσεως. Τῶν δὲ παρ' ἕλλησι σοφῶν ἄλλη ἄλλως ᾠήθησαν. Οἱ μὲν γὰρ τὴν γῆν πρῶτον ᾠδάγασιν ὡς κέντρον τῆς οὐρανίου κύκλου, εἶτα καὶ τῆς ἐπιπέδου κυκλου τὸ κέντρον πρεσβύτερον. Ἕτεροι δὲ εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ τὸ πῦρ-

trixque vitæ & productrix, & semel ut dicam, omnes ipsius facultates infinitæ sunt & principii ratione, & finis. Atqui illius quidem respectu sine principio esse dicitur, ratione hujus vero sine fine, hoc est omnino æternus. Infinita igitur potestate DEus, & principii finisque expers & æternus est, quod & *Gregorius* Theologus vere theologice docuit.

16. *Quomodo præscit DEus res mutationibus obnoxias?*

Non quales sunt res tali cognitione cognoscit eas DEus, sed quali ipse est essentia. Sic v. g. res sunt partibus divisibiles, DEus partium & divisionis expers, res itaque partibus divisibiles impartibili ratione cognoscit. Porro res sunt alterationi & mutationi obnoxiæ, DEus in alterabilis & haùd mutabilis. Mutabilia igitur & alterabilia cognoscit inalterabiliter & immutabiliter. Ita etiam res temporarias æterna cognoscit ratione, corpora item ratione incorporali. Non autem ideo quia DEus corpora incorporali ratione cognoscit, ideo corpus mutatur, sitq; incorporale. Sed DEus quidem scientia sua res pro divinæ essentiæ ratione cognoscit, illarum autem quælibet quod est manet. Ad hos igitur qui movens dubium, quæruntque si DEus præsciverit Adamum mandata esse transgressurum, quomodo fieri potuerit ut Adamus non peccaret? quod enim DEus præscivit, id Protoplastus quomodo potuit evitare? Ad hoc dubium in promtu tibi sit respondere, quod propria DEus virtute novit & quæ sunt & quæ futura sunt, nec mutantur tamen res, etsi ille perfectiore illas ratione scit. Quandoquidem igitur sciebat Adamum fuisse prolapsurum in peccatum, ejus cognitio non fuit homini causa peccandi. Non enim eripuit ei æquilibritatem ad opinandum, & boni si vellet eligendi facultatem, sed DEus quidem sciebat quid futurum esset, Adamo autem non erepta erat animi ad bonum inclinandi potentia. Et Adamus quidem ad contraria indefinito modo se habebat: DEus autem indefinitum definita cognoscebat ratione. Sicut enim corpus incorporaliter, sic & indefinitum definite novit.

17. *Quodnam primum elementum, à quo mundum condere cœpit DEus?*

Moyses quidem, qui DEum vidit, Cœlo simul & terræ primum locum assignat in Mundi originibus. Inter Græcorum vero sapientes alii aliud opinati sunt. Nonnulli enim terram præferunt tanquam centrum circuli cœlestis, quod etiam in plano centrum sit circulo prius & antiquius. Alii universum mundum distinguunt in quatuor elementa, & quintum æthereum genus corporis: quatuorque illa sub æthere disposita, pulcherrimum vero æthereæ naturæ cœlum primum omnium factum esse affirmant. Qui vero fa-

πέμπτον σῶμα τὸ αἰθέριον τὸν σύμπαντα διαιρῶντες κόσμον καὶ τὸ τελειότατον ὑπὸ τοῦ αἰθέρος διοικεῖσθαι νομίζοντες. Τὸ δὴ κάλλιστον δὴ τοῦ αἰθέρος ὁ οὐρανός, ὃν πρῶτον τούτων γεγενῆσθαι φασίν. Ὅσοι δὲ ἀγέννητον τὸν κόσμον σαφῶς ἀπεφήναντο, ὁμῶς τὸ πᾶν εἶναι ἀκολούθως ἑαυτοῖς λέγουσι. Δεῖ δὲ μᾶλλον εἶναι τὸν οὐρανὸν πρῶτον γεγενῆσθαι, ὡς καὶ κρεῖττον σωματικῶν τῶν ἄλλων στοιχείων.

ιή. Πόθεν ἔννοιαν ἔχουσι θεοῦ ἄνθρωποι;

Ἔννοιαν ἔχει θεοῦ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς τῶν ὄντων τάξεως, ἀπὸ τῆς ἰσονομίας τῶν φύσεων, ἀπὸ τῆς εἰς τὰ πάντα διοικούσης προνοίας. Ἥ τε τῶν μεγάλων φωστήρων ἀνατολὴ καὶ δύσις ἐν τοῖς αὐτοῖς καιροῖς ἀεὶ ὁμοίους ἔχουσα, καὶ οἱ τῶν ἀστέρων δρόμοι τὴν ταυτότητα σώζοντες, καὶ ἡ τοῦ οὐρανοῦ στρογγύλη καὶ περιοδικὴ κυκλοφορὴ πάντα σφίγγουσα καὶ σωῤῥύουσα, καὶ τἄλλα ὡσαύτως ἔχοντα ἐν ἀλλήλοις σώμασι, προνοητήν τινα τοῦ παντὸς εἶναι ἀναπηρύττουσιν. εἰ δὲ τυχαία καὶ αὐτόματος ἦν ἡ τοῦ κόσμου σύμπλεξις, ἦν ἂν καὶ τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἀτάκτως καὶ ἀλόγως φερόμενα. Νῦν δὲ ἡ εὐρυθμος τοῦ παντὸς κίνησις, καὶ τὸ μηδεπαλόγως ἢ τὴν κίνησιν ἔχειν ἢ τὴν ἡσυχίαν, ἀλλὰ πάντα εὐσταλῶς ἔχειν, τὸν θεὸν ἡμῖν ἀναδείκνυσι ποιητὴν τοῦ παντός.

ιθ. Πότερον πλείους οἱ ἄγγελοι ἢ οἱ ἄνθρωποι;

Ἐλάττους τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ πλῆθος οἱ ἄγγελοι. σκόπει δέ, ὅτι πάντες οἱ ἀριθμοὶ οἱ πλησιάζοντες τῇ μονάδι, ἐλάττους εἰσὶ κατὰ τὸ ποσὸν τῶν πορρωτέρων ἀριθμῶν. Οἷον ἡ δυὰς, ἡ τριὰς καὶ ἡ τετρὰς ἐλαττότερα εἰσὶ τῶν εἴκοσι καὶ τριάκοντα. Ὥσπερ οὖν οἱ ἐγγύτεροι τοῦ ἑνὸς ἀριθμοὶ ἐλάττους εἰσὶν, οἱ δὲ πορρωτέρω, πλείους, οὕτως οἱ ἐγγύτεροι τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ, ἐλάττους ἔχουσι τὸ ποσόν, οἱ δὲ πορρωτέρω, πλέον. ἐγγύτεροι δὲ θεοῦ ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, καὶ αἱ ὑπερκείμεναι δυνάμεις. Πορρωτέρω δὲ οἱ ἄνθρωποι. ὥστε πλείους εἰσὶ τῶν ἀγγέλων οἱ ἄνθρωποι, ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι ἤδη κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἀπηρτίωνται, τοῖς δὲ ἀνθρώποις εἰς τὸ ἄπειρον προχωρεῖται ἡ γέννησις, σωζόμενα δὲ αὐτὴ κατὰ τὸν τῆς συντελείας καιρόν.

κ'. Περὶ νοῦ.

Οὐ πᾶς νοῦς μετέχεται ὑπὸ πάσης ψυχῆς. ὁ δὲ πρῶτος νοῦς ὑπ' οὐδεμιᾶς ψυχῆς μεθεκτός ἐστιν. Ὁ δὲ ὑπὲρ πάντα καὶ ὄντα νοῦς καὶ πάντων δημιουργός, πῶς ἂν ὑπὸ ψυχῆς μεταληφθείη τινός; πάσης δὲ νοερᾶς πληθύος καὶ πλήθους τῶν νοῶν πηγαία τις νοῦς. καὶ ἀμέθεκτος μὲν καὶ πρῶτος μόνος νοῦς ὀνομάζεται, μετὰ δὲ τὸν ἀμέθεκτον νοῦν, ὁ [illegible] νοῦς ὁ συνεστηκὼς

ctum mundum haud obſcure negant, univerſum ſimul exiſtens congruenter propriæ opinioni ſtatuunt. Fas autem potius exiſtimare primo loco factum cœlum, utpote corpus præſtantius, & quod cætera complectitur atque comprehendit.

18. *Unde homines notitionem DEI acceperint?*

Notionem DEI hauſerunt homines ex ordine rerum, ex naturæ qualibus legibus, ex providentia ad omnia pertingente. Magnorum enim luminum ortus & occaſus iisdem temporibus eodem ſemper ſe habens modo, & curſus ſiderum eandem ſervantes rationem, & circumrotatio cœli circularis omnia colligens ac conſtringens, aliaque quæ in aliis corporibus conſimiliter ſe habent, prædicant eſſe quendam qui univerſi curam gerit eique providet: Si enim forte & caſu mundus coaluiſſet, partes ejus ſine ordine & ratione ferrentur, nunc vero motus univerſi certo numero & ordine conſtitutus, & quod nihil ſine ratione vel movetur vel quieſcit, ſed omnia facile ac commode regi ſe patiuntur, DEum nobis univerſi factorem conditoremque demonſtrant.

19. *Pluresne ſint Angeli an Homines?*

Pauciores multitudine ſunt Angeli quam Homines. Vide enim quomodo numeri omnes quo propiores ſunt unario, eo minores ſunt numeris longius ab illo diſtantibus. Uti binarius, ternarius & quaternarius minores ſunt vicenario & tricenario. Sicut igitur propiores unario numeri ſunt minores, longius vero remoti majores & numeroſiores, ſic quæ uni & ſoli DEO propiora ſunt, eadem pauciora quoque ſunt, quæ vero longius diſtant, plura ſunt numero. Propiores autem DEO ſunt Angeli, Archangeli, & his proximæ Poteſtates. Longius ab illo abſunt homines. Igitur plures ſunt homines quam Angeli, unde & Angelorum numerus jam eſt finitus & circumſcriptus, hominum vero generatio in infinitum effunditur, quæ tamen & ipſa ſiſtetur in ſeculorum conſummatione.

20. *De mente.*

Non quælibet mens ab anima quacunque participatur. Principalis mens à nulla anima participari poteſt. Quæ enim omnibus rebus mens præſtantior eſt, & omnium opifex, quomodo ab anima ulla participetur? Omnis enim intelligibilis multitudinis & multitudinis mentium princeps eſt mens quædam nullius animæ particeps. Atque hæc prima mens eſt & nominatur. Poſt hanc nullius participem animæ ſuccedit mens non mundana quidem ſed ſupramundana & à mundo ſeparabilis. Deinde mundana, nam ſecundum Græcorum ſententiam ipſe etiam

πέμπτον σῶμα τὸ αἰθέριον τὸν σύμπαντα διαιρῦντες κόσμον καὶ τὸ τελεώτατον ὑπὸ δὲ αἰθέρος διοικεῖσθαι νομίζοντες. Τὸ δὲ κάλλιστον δὲ καὶ αἰθέριος ὁ οὐρανός, ὃν πρῶτον τούτων γεγενῆσθαι φασίν. Ὅσοι δὲ ἀγένητον τὸν κόσμον σαφῶς ἀπεφήναντο, ὁμοῦ τὸ πᾶν εἶναι ἀκολούθως ἑαυτοῖς λέγουσι. Δεῖ δὲ μᾶλλον ἀεὶ τὸν οὐρανὸν πρῶτον γεγενῆσθαι, ὡς καὶ κρεῖττον σώματος τῶν ἄλλων βελτιστικόν.

ιή. Πόθεν ἔννοιαν ἔχομεν θεοῦ ἄνθρωποι;

Ἔννοιαν ἔχει θεοῦ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς τῶν ὅλων τάξεως, ἀπὸ τῆς εὐνομίας τῶν φύσεων, ἀπὸ τῆς εἰς τὰ πάντα διοικήσεως προνοίας. Ἥ τε τῶν μεγάλων φωστήρων ἀσάλευτος καὶ δύσις ἐν τοῖς αὐτοῖς καιροῖς ἀεὶ ὁμοίους ἔχουσα, καὶ οἱ τῶν ἀστέρων δρόμοι τὴν ταυτότητα σώζοντες, καὶ ἡ δὲ ἀέρος φορὰ καὶ περιοδος κυκλοτερὴς πάντα σφίγγουσα καὶ σωῤῥύθμισα, καὶ τὰ ἄλλα αὐτοῦ ἔργα ἐν ἀλλήλοις σώμασι, προνοητὴν τινα δὲ πάντος εἶναι ἀναπεύτικεν. εἰ δὲ τυχαία καὶ αὐτόματος ἦν ἡ δὲ κόσμου σύμπλεξις, ἦν ἂν καὶ τὰ μέρη δὲ κόσμου ἀτάκτως καὶ ἀλόγως φερόμενα. Νῦν δὲ ἡ εὐρυθμος δὲ πάντος κίνησις, καὶ τὸ μηδὲν ἀλόγως ἢ τὴν κίνησιν ἔχειν ἢ τὴν ἡσυχίαν, ἀλλὰ πάντα εὐταγῶς ἡνιοχεῖσθαι, τὸν θεὸν ἡμῖν ἀναδείκνυσι ποιητὴν δὲ παντός.

ιθ. Πότεροι πλείους οἱ ἄγγελοι ἢ οἱ ἄνθρωποι;

Ἐλάττους τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ πλῆθος οἱ ἄγγελοι. σπάνιοι γάρ, ὅτι πάντες οἱ ἀριθμοὶ οἱ πλησιάζοντες τῇ μονάδι, ἐλάττους εἰσὶ κατὰ τὸ ποσὸν τῶν πορρωτέρων ἀριθμῶν. Οἷον ἡ δυὰς, ἡ τριὰς καὶ ἡ τετρὰς ἐλαττότεροί εἰσὶ τῶν εἴκοσι καὶ τριάκοντα. Ὥσπερ οὖν οἱ ἐγγύτεροι τῆς ἑνάδος ἀριθμοὶ ἐλάττους εἰσὶν, οἱ δὲ πορρωτέρω, πλείους, οὕτως οἱ ἐγγύτεροι δὲ ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ, ἔλαττον ἔχουσι τὸ ποσόν, οἱ δὲ πορρωτέρω, πλέον. ἐγγύτεροι δὲ θεοῦ ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, καὶ αἱ ὑπερκείμεναι δυνάμεις. Πορρωτέρω δὲ οἱ ἄνθρωποι. ὥστε πλείους εἰσὶ τῶν ἀγγέλων οἱ ἄνθρωποι, ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι ἤδη κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἐπεραιώθησαν, τοῖς δὲ ἀνθρώποις εἰς τὸ ἄπειρον πρόκειται ἡ γένησις. σταθήσεται δὲ αὐτὴ κατὰ τὸν τοῦ συντελείας καιρόν.

κ. Περὶ νοῦ.

Οὐ πᾶς νοῦς μετέχεται ὑπὸ πάσης ψυχῆς. ὁ δὲ πρῶτος νοῦς ὑπ' οὐδεμιᾶς ψυχῆς μεθεκτός ἐστι. Ὁ γὰρ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα νοῦς καὶ πάντων ἀμιγὴς, πῶς ἂν ὑπὸ ψυχῆς μετασχεθείη τινὸς πάσης γὰρ νοερᾶς πληθύος [illegible] δὲ πλῆθος τῶν νοῶν ἀγαπᾷ τὸν νοῦν. καὶ ἀμέθεκτος μὲν πρώτως μόνος ὢν [illegible] ὀνομάζεται. μετὰ δὲ τὸν ἀμέθεκτον νοῦν, ὁ μεθεκτὸς μόνος, ὃν ὁ ἐγγύς μόνος

mundus anima ac mente præditus eſt. Et anima mundi non ſtatim continet ſupramundanam mentem, ſed primo mundanam. Ordo igitur & numerus atq; nomina ſic ſe habent: Mens cujus nulla anima compos & particeps fieri poteſt, tum mens ſupramundana, ac denicq; mundana.

21. *De mente.*

Omnis mens ſeipſam intelligit. Sed prima mens quæ a nullo participatur, ſe intelligit ſolam. Neque enim habet aliquid ſe prius, quod intelligat. Quæ vero poſt ſunt, non quidem intellexerit, ſed habet eorum cognitionem ſine intelligentia, per genus perceptionis quod intelligendi actu eſt præſtantius. Ac mens talis, intellectus ſimul eſt & intelligibile. Intellectus quidem, quatenus ſe ipſe intelligit, intelligibile vero, quatenus à ſeipſo intelligitur. Quæ hinc poſt imparticipabilem mentem mens participabilis ſuccedit, ſeipſam ſimul intelligit & illam priorem ſe ipſa mentem. Omnis enim mens vel intelligit ſeipſam, vel quod ſupra ſe, vel quod infra ac poſt ſe eſt. At quando hoc quod infra ſe eſt intelligit, ad deterius ſe convertit. Quando autem intelligit id quod ſupra ſe eſt, atque per ſui ipſius cognitionem, ſeipſam pariter & illud cognoſcet: ſi vero illud ſolum, ſeipſam ignorabit mentem eſſe. Sed utiq; dum id quod ſe prius eſt cognoſcit, cognoſcet etiam ſe ipſam. Eſt igitur & in mente intelligibile, & in intelligibili mens ſive intellectus alius univerſalior, particularior alius.

22. *Iterum de mente.*

Mens eſſentiam, potentiam & operationem æterna habet. Eſſentia mentis ſimul tota eſt, neque augetur neque in majorem magnitudinem creſcit, neque quod hodie eſt heri non erat, & intellectio ejus eſſentiæ eſt ſimilis. Plenisſima enim & tota intelligit & omnes res ſimul, & nec præterita tanquam præterita, neq; futura tanquam futura cognoſcit, ſed omnia intelligit tanquam præſentia, non movetur neque unum ex alio colligit, neque ut anima ponit præmiſſas ex quibus inducat concluſiones, ſed ſimul ſcit omnia. Cum enim immobilis ſit, nec a tempore menſuratur, neque quoad eſſentiam neque quoad operationes. Quod ſi igitur eſſentia ejus æterna & æterna eſt operatio, etiam media inter has potentia æternam ſubſiſtentiam ſortita eſt.

23. *De mente.*

Omnis mens eſt ſubſtantia partes nullas habens. Quod enim caret magnitudine, neque eſt corpus, nec movetur, omnino etiam in partes dividi nequit. Quicquid enim in partes dividitur, dividitur vel magnitudinis vel multitudinis ratione. Quoniam vero mens omni modo ſempiterna, & corporibus ſublimior eſt,

partes

καὶ τὸ μέγεθος μερίζεται, ἢ καὶ τὸ πλῆθος. εἰ μὲν ὁ νοῦς καὶ πάντα αἰώνιος καὶ ἐπέκεινα σωμάτων, ἀμέριστος ἄρα ἐστί. Πόθεν δῆλον; ὅτι ἀσώματος ὁ νοῦς, ὅτι ἑαυτὸν νοεῖ, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφει, σῶμα δὲ αὐτὸν οὐδὲν νοεῖ. πόθεν δὲ δῆλον, ὅτι αἰώνιον, ὅτι δὲ μερίζεται ἡ νοήσις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ. ταὐτόν ἐστι διηνεκεῖ, ὥσπερ ἡ οὐσία. ἔστι δὲ πάντων ὑποστάτης, οὐχὶ πᾶς νοῦς, ἀλλ' ὁ ἀμέθεκτος καὶ δημιουργὸς κόσμου. Τοῦτον δὲ προσεχῶς μὲν τὰ ἴδια καὶ ἀμετάβλητα, εἶτα δὴ καὶ τὰ μεταβλητὰ, καὶ ἔγχρονα, οὐχ ὅτι τὰ μὲν πρῶτα ποιεῖ, τὰ δὲ ὕστερα. ἀλλ' ἐν μιᾷ ῥοπῇ ἅπαντα ἐκεῖνα δὲ καὶ τὴν ἑαυτῶν τάξιν καὶ ἰδιότητα σῴζουσι, τὰ μὲν, καὶ τὴν νοερὰν ἰδιότητα, τὰ δὲ καὶ τὴν Φυσικὴν κίνησιν.

κδ. Περὶ νοῦ.

Ὅτι ὁ μετὰ τὸν ἀμέθεκτον νοῦς, ἤτοι ὁ μεθεκτὸς καὶ τῶν πρώτων νῶν νοερὸν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, Καὶ τῶν μετ' αὐτὸν πάντων νοερὰν τὴν εἴδησιν ἐκληρώσατο. Καθὸ δὲ τὸ μέτρον τῆς ἰδίας οὐσίας καὶ τὰ πρῶτα ἔχει καὶ τὰ ὕστερα ἑαυτῷ. ὅθεν καὶ τὸν ἀμέθεκτον νῶν νοερῶς νοεῖ. Εἰ δὲ καὶ ἀμέθεκτος, ἀλλ' ἐμφάσεις τινὰς δίδωσι τοῖς μετ' αὐτὸν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως. Καὶ τὴν ψυχὴν δὲ καὶ τὰ Φυσικὰ οἷα δὴ νοερῶς οἶδεν. οὐ δὲ ὡς ἔχουσι Φύσεως τὰ νοούμενα, οὕτως νοεῖ. Οὔτε δὲ κρειττόνως οἶδε τὰ χείρονα, οὔτε χειρόνως τὰ κρείττονα, ἀλλ' ἀμφότερα νοερῶς. Οὐδὲ δὲ συμμεταβάλλει τοῖς νοουμένοις. Πρὸς μὲν δὲ τὸ κρεῖττον οὐ δύναται, πρὸς δὲ τὸ χεῖρον οὐ βούλεται. ὡς ὃν ἔχει Φύσεως ὅτου καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτὸν νοεῖ, καὶ τὰ μετ' αὐτὸν, οὐ μὴν ἐκεῖνα ἔχει ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ τὰς ἐκείνων αἰτίας. Καὶ ὡς τὰ νοητὰ νοερῶς ἔχει, ὅτου καὶ τὰ αἰσθητὰ νοερῶς.

κε. Περὶ νοῦ.

Πάντα τὰ νοερὰ εἴδη, οἷον ψυχαὶ, νόες, ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, δυνάμεις, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ἐν ἀλλήλοις εἰσὶ, καὶ καθ' ἑαυτὸ ἕκαστον. Καὶ ὅτε τὸ ἐν ἀλλήλοις σύγχυσιν ἔχει, ὅτε τῷ καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἕκαστον, μερισμὸν λαμβάνουσι. Φοιτᾷ γὰρ πάντα διὰ πάντων, καὶ ἐν ἑαυτῷ ἐστιν ἕκαστον. Τὰ μὲν σώματα, καθ' ἑαυτά ἐστιν ἕκαστον, καὶ οὐ δι' ἀλλήλων Φοιτᾷ δύναται διὰ τὴν παχυμέρειαν. τὰ δὲ ἀσώματα καὶ νοερὰ εἴδη ἐκτὸς παχύτητος ὄντα καὶ μεγέθους, δι' ἀλλήλων Φοιτῶσι. Καὶ οὐθὲν ἀσύγχυτα μένουσιν. Ἐν ἀλλήλοις γὰρ εἰσὶ πάντα τὰ νοερὰ εἴδη ἡνωμένως, καὶ χωρὶς ἕκαστον διακεκριμένως, ὥσπερ δὲ καὶ τὰ θεωρήματα ἐν μιᾷ ψυχῇ.

Πᾶς

partes etiam nullas habet. Unde vero conſtat mentem non eſſe corpus? quoniam ſe ipſa intelligit, atque in ſe ipſam reflectitur. Corpus enim ſeipſum intelligit nullum. Unde porro conſtat æternam eſſe mentem? quoniam intelligentia ejus non partibus diviſa eſt, ſed quemadmodum eſſentia in perenni identitate manet. Omnia porro ſubſiſtere facit mens, non qualiscunq; quidem, ſed illa imparticipabilis & effectrix mundi. Facit autem ſubſiſtere inprimis quidem propria & mutationi nulli obnoxia, deinde etiam mutabilia & temporaria, non tamen ita ut illa prius faciat, hæc poſterius, omnia enim uno facit momento. Suo porro ordine & ſecundum proprietatem ſuam illa procedunt, alia proprietatem intelligibilem, alia naturalem motum ſervantes.

24. *De eodem argumento.*

Mens participabilis quæ eſt poſt illam imparticipabilem, habet in ſe * primam mentem intelligibilem, & omnium inferiorum intelligibilem cognitionem ſortita eſt. Nam pro menſura propriæ eſſentiæ & prima habet & ſemet inferiora. Unde imparticipabilem quoque illam mentem intelligibiliter cognoſcit: Licet enim illa ſit imparticipabilis, tamen inferioribus dat quasdam exiſtentiæ ſuæ perſpicuas ſignificationes. Sed & animam hæc intelligibiliter cognoſcit, & res naturales, ſiquidem non cognoſcit res quas intelligit ſecundum naturam qua illæ ſunt præditæ, neq; deterius meliora, ſed utraque intelligibiliter: Neque rebus quas intelligit ſe conformat, præſtantiori enim non poteſt, & deteriori non vult. Pro ſua igitur quam ipſa habet natura & ſuperiora ſe & inferiora intelligit, neq; iſta in ſe, ſed iſtorum habet cauſas, atq; ut intelligibilia intelligibiliter, ſic & ſenſibilia intelligibiliter in ſe habet.

25. *De mente.*

Omnes ſpecies intelligibiles, ut animæ, mentes, Angeli, Archangeli, Poteſtates & quæ ſunt ejus generis alia, tum in aliis invicem ſunt, tum quodlibet eſt per ſe, neque quod in aliis invicem ſunt confuſionem affert, neque quod per ſe ſunt ſingula, diviſionem. Omnia igitur per omnia permeant, nec minus unumquodque eſt per ſe. At enim corporum quodlibet per ſe eſt, nec per alia poteſt ob craſſitiem permeare. E contrario incorporalia & intelligibilia utpote craſſitiei & magnitudinis expertia, invicem ſe permeant, ac nihilominus inconfuſa permanent. Omnes igitur ſpecies intelligibiles ſibi invicem inſunt atque unita ſunt, nec minus ſeparata ſunt ac disjuncta, ſicut in anima cogitationes.

* h. e. cognoſcit atq; intelligit illam pro ſuo modulo.

κε'. Περὶ νῦ.

Πᾶς νῦς πλήρης ἐστὶ τῶν θείων εἰδῶν, οἷον, ἀγαθότητος, οὐσίας δικαιοσύνης, ταυτότητος, ὁμοιότητος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλ' ὁ μὲν θεῖος νῦς ὑλικωτέρων ἐστὶ ποιητικὸς εἰδῶν, ὁ δὲ ταπεινότερος μερικωτέρων, οἱ μὲν γὰρ ἀνωτέρω θείαις δυνάμεσι χρῶνται μείζοσιν, οἱ δὲ κατώτεροι πληθυνόμενοι, μᾶλλον ἐλαττοῦσι τὰς δυνάμεις, ἃς ἔχουσι. τὰ γὰρ τῷ ἑνὶ συγγενέστερα ἐλαττότερα μέν εἰσι τῷ πλήθει, τῶν ὑφ' ἑαυτά, τῇ δυνάμει δὲ ὑπεραίρει. Τὰ δὲ ἓξ ἑνὸς πεφωλίρωται, ἐμπαλιν τῷ μὲν πόσῳ πληθυντικώτερά εἰσι, τῇ δὲ δυνάμει ἐλαττότερα. πᾶν μὲν γὰρ τὸ πληθυνόμενον ἐλαττοῦται κατὰ τὴν δύναμιν, πᾶν δὲ τὸ ἑνούμενον τῇ μὲν δυνάμει μεγαλύνεται, ἐλαττοῦται δὲ κατὰ τὴν ποσότητα, ἡ μὲν γὰρ ἕνωσις δυναμικωτέρα, ἡ δὲ διαίρεσις πληθυντικωτέρα. Καὶ ἡ μὲν ἕνωσις, ἐλάττω κατὰ τὴν ποσότητα, ἡ δὲ διαίρεσις ἀθυτέρα κατὰ τὴν δύναμιν.

κζ. Περὶ ψυχῆς.

Τρίτον ἐστὶ τὸ παθητὸν ἡ ψυχῆς. Καὶ τὸ μὲν ἀκρότατον αὐτῆς, τὸ τοῖς νοητοῖς ἡνῶσθαι, νοῦσις ὠνόμασεν. Τὸ δὲ ἔσχατον τὸ τῶν αἰσθητῶν γνωστικὸν, διὰ μέσης τῆς κοινῆς αἰσθήσεως δόξα λέγεται. τὸ δὲ μέσον τὸ φαντασιαστικὸν πεφυκὸς, διάνοια. Καὶ μέχρι μὲν τούτων, ὁ ἄνθρωπος, ἤτοι νοῦς, διανοητὸν ζῶμεν δὲ ταῦτα ἅπαντα τὸ ζῷον. ἡ μὲν γὰρ πολυποίκιλος φύσις, ἡ δὲ τὰ θεῖα μοῖρας ὑπάρχουσα, ἡ μὲν γε ἐπιθυμία πολυκέφαλον θηρίον, ὁ δὲ θυμὸς λεοντώδης, ὁ δὲ λόγος ὁ ἀληθὴς ἄνθρωπος. Ἐστὶ δὲ τούτοις καὶ ἄλλος θεωτὸς ἄνθρωπος καὶ ἀληθέστερος, ὁ νοερὸς, ὃν αὐτάνθρωπον προσαγορεύουσιν οἱ τῶν αἰθέρων Φιλοθεάμονες. Τρίτον ἂν ὁ ἄνθρωπος, ὁ μὲν νοερὸς καὶ μονοειδὴς, ὁ δὲ λογικὸς καὶ τριμερὴς καὶ τριδύναμος, ὁ δὲ αἰσθητικὸς καὶ πολυειδὴς καὶ πανδαπὸς. Τὸ δὲ λογιζόμενον καὶ τὸ θεωρῶν ἡμεῖς ἐσμὲν, ἡμεῖς γὰρ καὶ ψυχὴ τανῦν.

κη. Περὶ ψυχῆς.

Τῶν παὰ ἕλλησι σοφῶν τὴν ψυχὴν, Πλάτων μὲν καὶ Ἀριστοτέλης, οὐ ὀργάνου Φασὶ χρῆσθαι τῷ σώματι. δεῖ γάρ, Φησιν Ἀριστοτέλης, τὴν μὲν τοῦτο χρῆσθαι τοῖς ὀργάνοις, τὴν δὲ ψυχὴν τῷ σώματι, οἱ δὲ ἐκ Περιπάτου Φιλόσοφοι, ὡς ἔνυλον εἶδος μεγώσαν αὐτὴν τῷ σώματι καὶ διαπλέκουσιν. Οἱ δὲ περὶ Κλεάνθην καὶ σῶμα ταύτην ἀποφαίνονται. δυναμίνην μέντοι γέ πῃ [illegible] χωρίζεσθαι σώματος. Πλάτωνος δέ Φησι μὴ ἀναγκάζεσθαι [illegible]

26. *Adhuc de mente.*

Omnis mens divinis plena eſt ideis, ut bonitatis, ſanctitatis, juſtitiæ, identitatis, ſimilitudinis, cæterisque: At divinior mens integriores ideas continet, viciſſim quo inferior eſt eo minores illarum partes. Superiores enim majoribus divinis facultatibus utuntur, inferiores vero mentes dum multiplicantur, facultatibus quas habent utuntur imbecillioribus. Quæ enim unitati proxima ſunt, multitudine quidem ab inferioribus vincuntur, potentia autem præſtant. Viciſſim quæ ab unitate longius recedunt, numero plura, ſed potentia minora ſunt. Quicquid enim in multitudinem abit, potentia minuitur, ſed quod unitur, potentia augetur ac creſcit, licet numero minuatur. Unitio enim valentior eſt, diviſio multitudinis procreatrix: Unitio minor numero, diviſio potentia infirmior.

27. *De anima.*

Tres ſunt animæ paſſiones. Prima quidem & ſumma qua intelligibilibus conjungitur, intelligentia appellatur. Infima qua res ſenſiles per ſenſum communem cognoſcimus, dicitur opinio. Media, quæ aſcendendo & deſcendendo colligere apta nata eſt. Atque homo quidem hactenus, mens, ratiocinatio, opinio: quod ſupereſt animal eſt, natura varia ac multiplex, pars divinæ ſortis particeps, pars concupiſcentia multiceps beſtia, & ira qualis eſt leonum: Sed verus homo ratio eſt. Exiſtit porro & alius homo divinior veriorque, intelligibilis, quem αὐτανθρωπον ipſhominem ſive ideam hominis vocant qui ſidearum ac ſpecierum contemplatione oblectantur. Triplex igitur homo datur, unus intelligibilis iſte & unicus ac ſimplex, alter rationabilis tribus facultatibus ac veluti partibus conſtans, tertius ſenſibilis & multiplex variusque. Sumus autem id quod ratione & conſideratione utitur, anima enim cujusque is eſt quisque.

28. *De anima.*

Inter Græciæ Sapientes Plato & Ariſtoteles ajunt animam corpore uti tanquam inſtrumento. *Ars enim*, inquit Ariſtoteles, *inſtrumentis, anima corpore indiget.* At Peripatetici Philoſophi animam, velut formam materiæ, inhærentem corpori implicant ac permiſcent. Cleanthes & animam ſtatuit corpus eſſe, utpote quæ poſſit a corpore quod oculis cernitur ſeparari ac ſecedere. *Plotinus* negat neceſſe eſſe ut anima corporis paſſionibus afficiatur, nam nec artificem ea quæ inſtrumentis ſuis

τὰ πάθη τ̃ σώματ⊙. Ἐπεὶ μηδὲ τυχίτης τὰ πάθη τ̃ ἐργάνων ὑποδέξαιτ' ἂν ποτε. αἰσθήσεω ἢ χρῆσθαι φησὶν ἀναγκαίων, τὸ γὰρ διὰ σώματ⊙ ἐνεργῶν, ἔχει τὴν αἴσθησιν, ἵνα δι' αὐτ̃ γινώσκῃ τὰ ἔξωθεν. Εἰ δὲ ἡ ψυχὴ ἀσώματ⊙, τὰ πάθη τ̃ σώματ⊙ οὐ διαβήσεται εἰς αὐτήν. Εἰ δὲ ἕξις ἐχείλει, οὐκ εἰς τὴν οὐσίαν αὐτ̃ ἔρχεται, ἀλλ' εἰς τὰς δυνάμεις ἢ τὰς ἐνεργείας.

κθ. Περὶ ψυχ̃.

Μίγνυται γὰρ μιγνύμενα ἢ κιρνάμενα ἀλλήλοις ὥσπερ τὰ ὑγρά, ἢ διαπλεκόμενα ὥσπερ ὅτε ἀὴρ καὶ τὸ φῶς. οἱ δ' ἐφεξ̃ς τὸ μέσον, τῇ μὲν οὐσίᾳ κεχωρίσται, ταῖς δ' ἐνεργείαις μέμικται. Καὶ Ἀριστοτέλης διὰ ξ̃το τὴν ψυχὴν σωμα δεῖξαι, τὴν μὲν κεχωρισμένην, τὴν δ' ἐν σώματι τὴν ὑπόστασιν ἔχουσαν. σπλὴν οὐχ ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται ἢ ἐν τῷ σώματι ὅσα ὥσπερ κέκραται τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ ἔμψυχον σῶμα. Τὸ γὰρ σῶμα διὰ τὴν ψυχὴν αἰσθητικὸν γέγονε, καὶ ἐπιθυμητικὸν καὶ τῶν ἄλλων παθῶν δεκτικόν. Πλάτων δ' τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν τ̃ ψυχ̃ς ἑαυτ̃ς φάσκων εἶναι. τὸ γὰρ ἐν ἄλλῳ τὴν ὑπόστασιν ἔχον εἰδ⊙ ποιότητος ἐπιδέχεται, ἀλλ' οὐκ οὐσίαν.

λ. Περὶ ψυχ̃ς.

Διαφόρως ἐρίσθη τὴν ψυχὴν ὁ Φυσικὸς καὶ διαλεκτικός· ὁ μὲν γὰρ Φυσικὸς αἰσθανόμενος τ̃ ψυχικ̃ς οὐσίας, καθόσον ἐστὶ σωματικὸν ἀχώριστον. ὁ γὰρ Φυσιολόγ⊙ ἐπιστημονικὸς ὤν, καὶ γὰρ ἀχώριστον οὐσίαν καὶ ὁπως ἀχώριστον. Ὁ δὲ Διαλεκτικὸς καὶ τοὺς ὁσουδὲς λόγους καθ' ἑαυτὰς ὄντας ἐπινοεῖ. ὁ δὲ μαθηματικὸς ἐξ ἀφαιρέσεως τούτων ἐπισκέπτεται, ὁ δὲ πρώτ⊙ Φιλόσοφ⊙ περὶ τ̃ χωριστικ̃ς ζωῆς τ̃ ψυχ̃ς πραγματεύεται. Δεῖ δὲ ζητ̃ν πότερον οὐσία ἡ ψυχὴ ἢ οὔ. Καὶ ἡ οὐσία δυνάμει, ἡ ἐνεργείᾳ. Καὶ σῶμα ἢ ἀσώματ⊙, ἢ ἀμφοτέρως ἴσως, ἢ τ̃ ὑπαρχόντων τῇ ψυχῇ τὴν οὐσίαν αὐτ̃ς ὑποκεῖσθαι. ἢ δὲ λεγομένη ἡμῶν ζωὴ ὑπ' ἀριστοτέλους εἰσαγομένη, ἐν τῇ πρὸς τὸ σῶμα κεκραμένη ἅμα ἐστὶ καὶ ἀχώριστ⊙.

λα. Περὶ ψυχ̃ς.

Ψυχὴ ἑαυτὴν γ[illegible] ὅτι θεῶν ἔχει ἀξίωμα, π[illegible]
Φύ[illegible] π[illegible] ἢ προέχει. πολὺ δέ τι τούτων πρ[illegible]
[illegible] ἀτ[illegible] Φασ[illegible] ἢ ἕδρα ἄνω τῆς καθημένης τῶν θ[illegible]
λόγ[illegible] [illegible] αὐτῇ δ' παρῆκε. ἢ δ[illegible]

contingunt unquam perſentiſcere. Neceſſario autem uti ſenſibus animam. Nam ut per corpus operetur, ſenſum habere auxiliatorem, ut per illum externa cognoſcat. Quandoquidem igitur incorporalis anima eſt, paſſiones corporis ad eam non pertingent, quod ſi pertingant non eſſentiam ejus afficient, verum facultates & operationes.

29. *De anima.*

Quæ miſcentur, vel ita miſcentur inter ſe, ut confundantur, quemadmodum humores: vel ut modo implicentur mutuo ac permeent, uti aer & lux, ſi quis quæ ſingula conſideret, illa quoad eſſentiam diſtincta, operationibus permixta deprehendet. Hinc Ariſtoteles duplicem ponit animam, aliam ſeparatam, aliam quæ in corpore ſubſiſtit. At noſ ſentit anima ſe corpori eſſe permixtam, ſed corpus animatum. Corpus enim animæ beneficio habet quod ſentit appetitque, atque aliarum eſt affectionum particeps. Itaque Plato ſtatuit ipſi animæ eſſe veram propriamque ſubſtantiam, quæ enim in alio ſubſiſtit forma, ab eo dem qualitas eſſentialis, non ſubſtantia appellatur.

30. *Adhuc de anima.*

Aliter Phyſicus aliter Dialecticus animam definiunt; Phyſicus animæ ſubſtantiam conſiderat quatenus non eſt a corpore ſeparata. Naturæ ſiquidem ſcientiam profeſſus, ſpectabit animam haud ſejunctam a corpore, & quatenus haud ſejuncta eſt. Dialecticus vero etiam rationes eſſentiæ illius in ſe ſpectatas expendit, & Mathematicus abſtracta a corpore contemplatur: Sed primus Philoſophus de ſeparabilitate vitæ ab anima eſt ſollicitus. Quærere nimirum oportet num ſubſtantia ſit anima nec ne, & potentiane an actu ſubſtantia ſit. Atque utrum corpus ſit an incorporalis, an utrumque? Quodammodo etiam ex iis quæ animæ adſunt ſubſtantiam ejus intelligere fas eſt. Cæterum vita noſtra rationalis, quam mentem Ariſtoteles appellat, profua ad corpus inclinatione & ſeparabilis eſt & inſeparabilis.

31. *De anima.*

Anima quæ ſeipſam cognoſcit & quod divina gaudet prærogativa, longe diſtat a natura corporum, omnibusque præſtat ſeminibus. Multo etiam ante hæc ab omnibus corporibus diſtincta eſt, atque in propria ſede ſupra omnes naturales ac ſeminales rationes, dixerim etiam ipſius

ἄτερον ἀπορροίας τῷ σώματι ἀδημονίας. ὅτε ἀπὸ φύσεως εἰς γένεσιν ἔρχεται, ὅτε σωματικοὶ λόγοι ταύτην εἰς τὸ σῶμα ἐξαιωντίζουσιν, ἀλλ' ἄνωθεν ἀπὸ θεοῦ κάτεισιν. ἀγνωήσασα ἑαυτὴν, καὶ ὅτι τὸ ἄνωθεν εὐγενείας ἐστὶ καὶ ἐλευθέρα καθέστηκεν, δουλοπρεπῶς θηεύει τῷ σώματι, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀπόλλυσιν. καὶ ὁ μέγας αὐτῆς ὀφθαλμὸς ὑπὸ τῆ φυσικῆ καλύμματι κατασχήπτεται, καὶ ἀποσβέννυται.

λϛ. Εἰ μεταβάλλει ψυχὴ εἰς ἄγγελον.

Οὐ μεταβάλλει τὰ κατ' οὐσίαν ἕτερα εἴδη τῆς ζωῆς εἰς ἄλληλα· οὐδ' ἔστιν ὅμοια τὰ γενητὰ καὶ μεταβλητὰ τοῖς ἀμεταβόλοις. ἀλλὰ ψυχὴ ἀγγέλου μὲν ἢ ἀρχάγγελος γενέσθαι δύναται, μιμεῖται δὲ ὅσον εἰκὸς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν. καὶ πρὸς τὰ ὑπερέχοντα γένη ἀπεικονίζεται, ἐπεὶ καὶ καθ' εἰκόνα θεοῦ γεγένηται, ἢ δὲ εἰκὼν ὁμοίωσιν ἔχει τὸ ὑπόδειγμα. εἰ δὲ ὁμοιοῦται θεῷ, πολλῷ μᾶλλον ταῖς ὑπερδεστέραις δυνάμεσιν. Καὶ πᾶσα μὲν ψυχὴ, καθ' εἰκόνα πεποιῆται θεοῦ, πᾶσα δὲ ἔχει τὸ καθ' ὁμοίωσιν. Τὸ μὲν γὰρ καθ' εἰκόνα, δύναμίς ἐστι πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐργασίαν, καὶ οἷον ἀρχή τις, ἀφορμὴ τῶν ἀγαθῶν πραξέων, καὶ οἷον σκιαγραφία τῶν ἀρετῶν. Τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν ἐνεργείᾳ ἐστὶν αὐτῷ τέλος καὶ ἀπηρτισμένη εἰκών. οὐ πάντες δὲ ὁμοίως τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἔχομεν, ἀλλ' οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἔλαττον.

λγ. Εἰ ἄναρχος ἡ ψυχή.

Οὐκ ἔστιν ἀρχὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ, οὐδὲ ἀγέννητος· ὅτε οὐκ ἄνευ ἑτέρας αἰτίας αὐτῆ πρὸ τῶν ἄλλων ὑπάρχουσα. Τίς δὲ ἡ αἰτία; ἀφ' ἧς πρότερον ἀρξαμένη, παυσέ γε ἔστο σαφὲς, ὡς ἡ δημιουργική, ἀρχὴ δὲ αὐτῆ πάσης τῶν ὄντων ἀπογεννήσεως. τίς δὲ ἡ πρόοδος αὐτῆς; Καὶ πῶς προῆλθεν; ἡμεῖς μὲν ὑστεροποιὸν μῦθον αὐτὴν ἀπὸ τῆ ἐμφυσήματος ᾧ ἐνεφύσησεν εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ὁ Θεός. Ἕλληνες δὲ ποικιλώτερον περὶ τούτου διεξίασιν, ὥστε δὴ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὅτι μόνην τὴν τελειότητα ἀπογεννᾷ τὰ ὑφεστῶτα ὁ Θεός. ἵνα δὲ τὸ ξύμπαν τέλειον ἀποδείξῃ, ὁμοῦ μὲν πάντα ὑφέστηκε. ἕκαστον δὲ καὶ τὴν ἰδίαν τάξιν πρόεισιν. Τὸ ὂν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἡ ζωὴ ἀπὸ τοῦ ὄντος. ὁ νοῦς ἀπὸ τῆς ζωῆς· ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ νοῦ. Ἔστι δὲ, φασὶν, ἡ ψυχὴ νοῦ γέννημα ἄκρατος ἐξ αὐτοῦ προϊοῦσα.

Universi collocata. Neque enim ex defluxione siderum in corpora venit, neque naturali sive corporali more generatur, neque seminales rationes eam in corpus ejaculant, sed a DEo desuper descendit. Quæ vero seipsam ignorat, neque scit cœleste suum genus esse ac nobile, liberaque conditione se conditam ac constitutam, illa mancipii in morem corpori inservit, libertatemque perdit: & magnus ipsius oculus a naturali velamine obruitur aut extingvitur.

32. *Num anima in Angelum mutetur.*

Quæ diversis per essentiam generibus vitæ prædita sunt, non inter se invicem permutantur, neque enim mutabilia, quæque generantur, sunt similia illis quæ nullam mutationem recipiunt. Anima vero Angelus quidem vel Archangelus fieri nequit, quantum tamen fas est, eorum imitatur actiones, atque præstantioribus generibus se asimilat, siquidem & facta est ad imaginem DEI: imago porro ad similitudinem exemplum sibi habet propositum. Quod si DEO asimilatur, multo magis iis quæ infra DEUM sunt potestatibus. Et omnis quidem anima ad imaginem facta est, ut vero similitudinem etiam referat, non habet omnis anima. Ad imaginem enim factam esse, significat facultatem pulchra & honesta facta edendi, & principium atque ansam bonarum actionum, quandamque veluti adumbrationem virtutis. Ad similitudinem vero, effectum ipsum, & finem atque imaginem perfectam & absolutam. Neque vero omnes æqualiter illud ad similitudinem habemus, sed alii magis, alii minus.

33. *Num principii expers sit anima.*

Non est ipsa sibi principium anima neque ingenita, neque citra aliam causam præ aliis existens. Quæ porro prima ejus causa sit, neminem non est perspicuum, creatrix nempe illa, quæ omnium rerum generationis est principium. Quis vero ejus progressus, & quomodo processit? Nos quidem substantiam ejus repetimus ab insufflatione, qua DEUS in primum hominem illam inspiravit. Ethnici autem varia subtilitate hac de re uti etiam de aliis disputant, ajuntque per solam perfectionem suam DEUM omnia quæ producuntur procreare, atque ut universum perfectum absolvat, omnia procreare simul, ita ut unumquodque secundum proprium ordinem procedat: Ens a seipso, Vita ab Ente, a Vita Mens, a Demiurgo sive procreatrice Mente anima. Ajunt igitur animam esse progenicm Mentis sine tempore exilla prolectam.

λδ. Ἀκριβέστερον περὶ ψυχικῶν δυνάμεων.

Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν Φιλοσόφων, ἁπλῶς ὅτι δυνάμεις ψυχῆς ὀνομάζουσι, κρὶ ἦν ἴσως ἀληθῆ, ὡς εἰσὶ νοεραὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, αἱ μὲν νοεραί, κρὶ εἰ ἦν κρείττονα ἀναγόμεθα τῆς ψυχῆς τὸν αὖλον νῶν. αἱ δὲ πληρέμβαι αὐτῷ ἐξ ἀϊδίου αὐτῇ συνυπάρχει. αἱ δὲ ῥεΐζασαι τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ὅλας κρὶ διαλάτξασαι καθ' ἑαυτὰς νοερὰν νοῆσιν, αἱ δὲ διαθιγομοβλέβασαι ὥσπερ τὸ μοι τινὲς ἔμψυχοι καὶ δεύτερα τῆς ζωῆς ἄδη μεθ' ἑαυτὰ τὸν νῶν. κὲ αἱ μὲν ἀγαθοειδεῖς. αἱ δὲ τῷ καλῷ ἀπεσεμνυνόμεναι. ἁμαβλυχθὲν δὲ ὁ Φιλόσοφος ἀκριβέστερος ἐν δεόντως ὢν, καθάγει τὴν λογικὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἄχρι τῆς γῆς, κὲ ἐν ἑκάστῃ μερίδι τοῦ παντὸς ἀλλάττει τὰς δυνάμεις αὐτῆς, κρὶ ἄλλας μὲν αὐτῆς ἐν τῷ θείῳ, ἄλλας δὲ ἐν τοῖς πνευμασι. ἄλλας δὲ ἐν τῷ παχεῖ σώματι.

λε. Πῶς ὁ Πλάτων γεννᾷ ὁμοῦ τὴν ψυχὴν κρὶ ἀθάνατον ἀποφαίνεται.

Ἀγέννητον μὲν τὴν ψυχὴν ὁ Πλάτων οὐκ οἶδε δὲ ἣν ἔχει οὐσίαν κρὶ ζωήν, ἢ γὰρ ὑπὸ χρόνον, ἢ οὐδὲ μὴ οὖσα, φησὶ, γεγένηται. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔχει ἄπειρον δύναμιν, ἀλλ' οἶδε δέχεται ἑαυτὴν ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων οὐσιῶν, καὶ ὥστε γεννᾷν δογματίζει. Τὸ μὲν γὰρ ὂν ἀγέννητον. πᾶν δὲ τὸ γινόμενον γεννᾷον. εἰκὼν μὲν οὖν ἐστι ἡ ψυχὴ καθ' ὅσον τὴν οὐσίαν κὲ τὴν ζωὴν, κὲ λόγῳ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν αἰνίσσεται, γενομένη δὲ ὡς μὴ δυναμένη δέξασθαι τὴν ἀπειρίαν ἐξ οἵας, ἀλλ' ἄνωθεν ἀντειλημένη, κρὶ ἐπινενεμένην αὐτῇ τὴν ἀθανασίαν ἔχουσα. ἡ γὰρ ἐπίκτησις τοῦτο μόνον ἡ γένεσις, ἀλλὰ κρὶ ἐπὶ ψυχῶν. καθόσον αὐταὶ χρόνου μετέχουσι. πᾶσα γὰρ μεταβατικὴ κίνησις συμπεζευγμένον ἔχει τὸν χρόνον. ὁ γάρτοι Πλάτων περὶ τῆς ψυχῆς λόγος νῦν ἔστι τὰς ἀγενήτους κρὶ τὰς ἀχρόνους, κὲ τὸν θεῖον διάκοσμον τιθήσιν.

λς. Τίς ἡ Πλατωνικὴ ψυχογονία.

Τῆς ψυχῆς ἄλλη μὲν ἡ οὐσία, ἄλλη δὲ ἡ δύναμις, ἄλλη δὲ ἡ ἐνέργεια. τὸ δὲ ψυχογονίας τρία πρόσωπα ἑαυτὰ κρὶ κεφάλαια, κρὶ ἄλλη μὲν αὐτῇ ἡ ὕπαρξις, ἄλλη δὲ ἡ ἁρμονία, ἄλλο δὲ τὸ εἶδος τὸ ἐκ τούτων ἀπεπλήρωμεν. Καὶ γὰρ ἔστιν ἄλλη μὲν ἡ οὐσία, καθ' ἣν ἐστὶν, ἄλλη δὲ ἡ δύναμις, ἄλλη δὲ ἡ ἐνέργεια καθ' ἣν τὰ μὲν ξηραίνει, τὰ δὲ θερμαίνει. Καὶ ἡ μὲν ὕπαρξις τὸ εἶναι αὐτῇ ἀφορίζεται. ἡ δὲ ἁρμονία τὸ ἰσοπαθὲς αὐτῆς πλῆθος ἁρμόζει. εἶδος δέ ἐστι τὸ ἐκ τούτων τῶν δυεῖν ἀποτελούμενον. πρώτη μὲν οὖν αὐτῆς ὕπαρξις. δευτέρα

34. *Accuratius de Animæ facultatibus.*

Multi Philoſophorum ſimpliciter ne quidem facultates animæ appellant. Fas vero eſt ita diſtingvere, quod mentales animæ facultates ſunt, ſive quæ utpote mentales mentem animæ immaterialem adducunt ad præſtantiora, ſive quæ animam mente quæ ab æterno illi coexiſtit replent, ſive quæ determinant animæ facultates integras & ſecundum mentalem intellectum diſponunt, ſive tanquam leges quædam animæ dirigunt ſecundas vitæ poſt mentem ſpecies, atq; boni honeſtive ſtudio ſunt exornatæ. *Jamblichus* vero Philoſophus modum quodammodo excedens animam rationalem a DEO usque deducit in terram, & in qualibet parte Univerſi alias ei facultates tribuit. Alias igitur ei adſcribit in cœlo, in elementis alias, alias denique in craſſis corporibus.

35. *Quomodo Plato ſimul docet animam & genitam eſſe & immortalem?*

Ingenitam equidem *Plato* animam opinatur ratione eſſentiæ qua gaudet & vitæ, non enim in tempore & poſtquam non extitiſſet factam eſſe affirmat. Quatenus autem non habet infinitam eſſendi facultatem, ſed eam ſemper a ſuperioribus eſſentiis accipit, hac ratione docet eam genitam eſſe. Quod enim * eſt, ingenitum eſt, quicquid vero fit, eſt genitum. Anima igitur ſempiterna eſt ratione eſſentiæ vitæque, & juxta hanc conditionem æterna: fit autem, quatenus infinitam eſſentiam non capit, ſed deſuper habet ut infinita ſit, & deſtinatam tenet immortalitatem. Non enim corpora ſolum generantur ſed etiam animæ, prout & ipſæ temporis participes ſunt. Omnis ſiquidem motus & mutatio tempus ſibi habet adjunctum. Nam & Plato ante animam ponit adhuc mentes intramundanas, & a corpore abſtractas, & divinam illarum ſeriem.

36. *Qualis animarum generatio ſecundum Platonem?*

Animæ alia eſſentia, alia eſt facultas, alia operatio. Tres igitur hæ ſpecies ac tria veluti capita generationis. Alia itidem ejus eſt ſubſtantia, alia harmonia, & alia denique ſpecies quæ ex his reſultat ac perficitur. Nam & ignis alia eſſentia eſt qua eſt, alia facultas, effectus alius quo hæc quidem arefacit, alia calefacit. Atque ſubſtantia quidem rationem eſſendi ejus determinat, harmonia vero eſſentialem ejus coaptat multitudinem, ſpecies vero ex duobus illis fit emergitque. Pri-

* Tanquam τὸ αὐτὸν vel ἀεὶ τὸ ὄν quod eſt per ſe ac ſemper.

λδ. Ἀκριβέστερον περὶ τυχουσῶν δυνάμεων.

Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν Φιλοσόφων, ἁπλῶς ἅπτε δυνάμεις ψυχῆς ὀνομάζουσι. καὶ ἦ ἴσως Δημοῦν, ὡς αἱσθητικαὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, αἱ μὲν νοεραὶ, καὶ ὡς τὴν κρείττονα ἀναγόμεναι τῆς ψυχῆς τὸν ἄνω νοῦν. αἱ δὲ πληρέμφυαι αὐτῇ καὶ τὴν ψυχὴν ὅσις ἐξ αἰδίου αὐτῇ συνυπάρχει. αἱ δὲ ὁρίζουσαι τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἄλλας καὶ διαλάττουσαι καθ' ἑαυτὰς νοεραὶ τυπῶν, αἱ δὲ διαθετικαὶ ἕξεσαι ὥστε νόμοι τινὲς ἐμψυχοι καὶ ἀΐδιοι τῆς ζωῆς ἀεὶ μένουσι τῶν νῶν. καὶ αἱ μὲν ἀγαθοειδεῖς, αἱ δὲ τῷ καλῷ ἀποσεμνυνόμεναι. ἁμαρτάνουσι δὲ οἱ Φιλόσοφοι οὐδὲν ἧττον ἢ δεόντως ὧν, καλέσαι τὴν λογικὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἄχρι τῆς γῆς, καὶ ἐν ἑκάστῳ μορίῳ δὲ παντὸς ἀΐδιόν τι τὰς δυνάμεις αὐτῆς, καὶ ἄλλας μὲν αὐτῆς ἐν τῷ θείᾳ, ἄλλας δὲ ἐν τοῖς τυχοῦσι, ἄλλας δὲ ἐν τῷ περὶ σώματι.

λε. Πῶς ὁ Πλάτων γεγενῆσθαι ἅμα τὴν ψυχὴν καὶ ἀΐδιόν τε ἀποφαίνεται.

Ἀγένητον μὲν τὴν ψυχὴν ὁ Πλάτων οὔπω δὲ ἦν ἔχει ἀσύγκριτον, ἃ γὰρ ὑπὸ χρόνον, ἅδε μὴ ἦσα, φησὶ, γεγένηται. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔχει ἄναρχον δὲ ὄντως δύναμιν, ἀλλ' ἀεὶ δέχεσθαι ταύτην ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν ἀσωμάτων γενητὸν ὀνομάζει. τὸ μὲν γὰρ ἀγένητον. πᾶν δὲ τὸ γινόμενον γενητόν. ἀεὶ μὲν ἐστι ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν ἀσίαν καὶ τὴν ζωὴν, καὶ διὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ἀΐδιον γνωμένη δὲ ὡς μὴ δυναμένη δέχεσθαι ἀπειρίαν δὲ ὄντως, ἀλλ' ἄπειρον ἀντιμένη, καὶ ἐπινοουμένην αὐτῇ τὴν ἀθανασίαν ἔχουσα. ἐν γὰρ ἀσυγκρίτοις μόνον ἡ γένεσις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ψυχῶν. καθόσον αὐταὶ χρόνου μετέχουσι. πᾶσα γὰρ μεταβατικὴ κίνησις συνεζευγμένον ἔχει τὸν χρόνον. ὁ γάρτοι Πλάτων περὶ τῆς ψυχῆς λόγος νῦν ἔτι τὰς ἀγνοουμένας καὶ τὰς ἀρχετύπους, καὶ τὸν θεῖον διάκοσμον σώζων.

λς. Τίς ἡ Πλατωνικὴ ψυχογονία.

Τῆς ψυχῆς ἄλλη μὲν ἡ ἀσία, ἄλλη δὲ ἡ δύναμις, ἄλλη δὲ ἡ ἐνέργεια. ἐν ψυχογονίας τρία πρόσωπα λαμβάνει καὶ καθόλου. καὶ ἄλλη μὲν αὐτῇ ἡ ὕπαρξις, ἄλλη δὲ ἡ ἁρμονία, ἄλλο δὲ τὸ εἰδος τὸ ἐκ λόγου ἀπολελυμένον. Καὶ δὴ δὲ πυρὸς ἄλλη μὲν ἡ ἀσία, καθ' ἣν ἐστὶν, ἄλλη δὲ ἡ δύναμις, ἄλλη δὲ ἡ ἐνέργεια καθ' ἣν τὰ μὲν ξηραίνει, καὶ δὲ θερμαίνει. Καὶ ἡ μὲν ὕπαρξις δὲ εἶναι αὐτῇ ἀφορίζεται, ἡ δὲ ἁρμονία τὸ ἀσιώδες αὐτῆς πλῆθος ἁρμοζον. εἰδος δὲ ἐστὶ τὸ ἐκ λόγου τῶν δυεῖν ἀποτελούμενον. πρώτη μὲν οὖν αὐτῆς ὑπάρξις. δεύ-

τερ-

maigitur eſt animæ ſubſtantia, altera, Harmonia: tertia idea, quarta facultas, quinta operatio, ſexta denique & ultima quæ ex his reſultat forma ac ſpecies.

37. *Quare anima media ſit inter partibilia atque impartibilia.*

Intelligibilium rerum proprietates hujuscemodi ſunt: ut ſit vere ens, æternum, perfectum, atque alia conſimilia. At ſenſibilium aliæ variæ ſunt proprietates, veluti quod ſecundum eſſentiam ſuam ſint in tempore, partibilia, & alterius indigentia, & plura hujus generis. His ſuccedit quod non vere ens eſt, ſed eſſentia quidem eſt æternum, operationum vero reſpectu habet ut ſit in tempore, & quæ his ſunt conſentanea. Atqui ita Anima neque vere ens eſt, neq; vere non ens, ideo mediam illam eſſe dicimus inter æterna & ſenſibilia, utpote non pure exiſtentem æternam, nec omnino ſenſibilem, ſed ex utrisque mixtam, ac veluti ex duobus extremis temperatam. Quod ſi vere ens eſſet, impartibilis eſſet, ſi contra vere eſſet non ens, eſſet partibilis. Quandoquidem autem non vere ens, media eſt inter impartibilem partibilemque.

38. *De cujus anima generatione agit in Timæo Plato?*

De generatione Animæ Univerſi Plato in Timæo tractat, ut videtur Philoſopho *Proclo*: illa enim habet ut & indiviſibilis ſit & diviſibilis, media nempe exiſtens inter mentem Mundi & diviſibilem per corpora ſubſtantiam. Quemadmodum enim nos Apoſtolico ſermoni habentes fidem, Principatus quosdam ac Poteſtates, & Dominationes & alia ejusmodi ſive majora ſive minora, DEUM inter & nosmet ponimus, ſic & ſapientiſſimi quique Græcorum Unitatem eximiam quandam ſtatuerunt, poſtque hanc entia, & viventia atque intelligentia nonnulla, deinde ſupramundanas & intramundanas Mentes, & poſt has animam omnimodam, atque deinceps animam univerſi, & denique particulares animas. Sic ordo & ſeries animarum illis completur.

39. *Quot & quænam ſint Animæ facultates?*

Animæ alia facultas eſt perceptrix, per quam res percipit, alia paſſiva, qua vel congruenter naturæ ſuæ vel injucundo modo afficitur, alia activa, qua ſponte fertur ad actiones. Harum facultatum aliæ ſunt abſolutæ & ad ſolam pertinent animam, aliæ etiam lucidis animæ inſunt corporibus, aliæ pariter in ſpiritu materiali exiſtunt, poſtremæ

τέρα ἡ ἁρμονία. τρίτη ἡ ἰδέα. τετάρτη ἡ δύναμις. πέμπτη ἡ ἐνέργεια, ἕκτον καὶ τελευταῖον τὸ ἐκ τούτων εἶδος.

λζ. Διὰ τί ἡ ψυχὴ μέση τῶν μεριστῶν καὶ ἀμερίστων λέγεται;

Τῶν μὲν νοητῶν ἰδιώματα ταῦτα, τὸ ὄντως ὄν, τὸ αἰώνιον, τὸ τέλειον, καὶ ἕτερα τοιαυτότροπα. Τῶν δὲ αἰσθητῶν ἕτερα ἄττα τὰ ἰδιώματα· τὸ ἔγχρονον κατὰ τὴν ὑσίαν, τὸ μεριστὸν, τὸ ἄλλως προσδεὲς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Μεταξὺ δὲ τούτων ἐστὶ τὸ οὐκ ὅλως ὄν, τὸ κατ' οὐσίαν μὲν αἰώνιον, κατὰ δὲ τὰς ἐνεργείας ἐν χρόνῳ, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. ἡ δὲ ψυχὴ ὅτε ὅλως ὂν λέγω; ὅτε ὅλως μὴ ὄν, διὰ ταῦτα μέσην τὴν ψυχὴν φαμὲν τῶν τε αἰωνίων καὶ τῶν αἰσθητῶν, ὅτε καθαρῶς αἰωνίαν οὖσαν ὅτε μὴν ἐναργῶς αἰσθητὴν ἀλλ' ἐξ ἀμφοῖν μικτὴν, καὶ οἷον ἐκ τῶν ἀκροθίνων κεραννυμένην. Καὶ εἰ μὲν ἦν ὄντως ὄν, ἦν ἂν ἀμέριστος· εἰ δὲ ὄντως μὴ ὄν, ἦν ἂν μεριστή. Ἐπεὶ δὲ μὴ ὄντως ὄν ἐστι, μεμιγμένη ἐστὶ καὶ ἐξ ἀμερίστου καὶ μεριστοῦ.

λη. Ποίαν ψυχὴν ὁ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ γεννᾷ;

Τὴν δὲ παντὸς ψυχὴν ὁ Πλάτων κατὰ τὸν Φιλόσοφον Ἡράκλειτον ἐν τῇ δ' Τιμαίου βίβλῳ γεννᾷ, καὶ φύσει μὲν τὸ ἀμέριστον ἔχει καὶ τὸ μεριστόν. Καὶ μέση ἐστὶ δύο τε ἐγκοσμίου καὶ τοῦ περὶ τοὺς σώμασι μεριστῆς οὐσίας. ἔστιν δὲ ἡμεῖς οἱ τῷ Ἀποστολικῷ λόγῳ ἑπόμενοι ἀρχάς τινας καὶ δυνάμεις, καὶ κυριότητας καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἢ μείζονα ἢ ἐλάττονα μέσον ἡμῶν καὶ θεοῦ τιθέαμεν, ὅτου δὴ καὶ τῶν ἑλλήνων οἱ δοκοῦντα σοφώτεροι ἐναίδατινὰ ἐξηπεμάτησαν, καὶ μεταξὺ ταῦτα ὄντα, καὶ ζῶντα καὶ νοοῦντα τινὰ, εἶτα ὑπερκοσμίους τοὺς, καὶ αὖθις ἐγκοσμίους. καὶ μεταξὺ τούτους τὴν ὅλην ψυχήν. Καὶ μεταξὺ ταύτην τὴν δ' παντός. καὶ τελευταίας τὰς μερικάς. καὶ τὸν ψυχικὸν ἐν ταύτῃ συμπληροῦσι διακοσμον.

λθ. Πόσαι αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις καὶ τίνες;

Τῆς ψυχῆς ἡ μὲν ἀντιληπτική τίς ἐστι δύναμις, καθ' ἣν τῶν ὄντων ἀντιλαμβάνεται, ἡ δὲ παθητικὴ, καθ' ἣν διατίθεται οἰκείως καὶ ἀλλοτρίως, ἡ δὲ πρακτικὴ, καθ' ἣν πρὸς τὰς πράξεις ἐκουσίους ὁρμᾷ. καὶ τῶν δυνάμεων τούτων αἱ μὲν ἀπόλυτοί εἰσι καὶ μόνης τῆς ψυχῆς, αἱ δὲ τῆς ψυ-

χῆς

pertingunt ad ipſam teſtam usque crasſi corporis. Omnibus autem animæ facultatibus ſuperaddit, eſt facultas imaginatrix, quæ velut exprimit illas ac conſignat, & præſtantioribus deteriores & deterioribus præſtantiores delineat ac deſcribit. Intelligibiles enim facultates cum effingit, cogitationi illas imprimit, & vicisſim cum efformat cogitationes, imponit eas menti.

40. *Quid eſt Natura?*

Natura eſt facultas non oculorum conſpicienda acie, ſed mente contemplanda, corporibus inſeminata a Deo, motus quietisque principium. Natura quippe eſt quæ corpora naturalia movet, iterumque facit quieſcere. Corpora enim quælibet, ut elementa & quæ ex his compoſita ſunt, licet a Deo motum & quietem habent, tamen proxime a natura moventur. Plura enim ſunt quæ corpus movent, Deus primum, tum mens, deinde anima, denique Natura tanquam Dei inſtrumentum. Hominem etenim & brutas animantes anima & natura movet. Corpora tum ſimplicia tum compoſita a ſola moventur natura, quæ iterum quoque motum eorundem ſiſtit.

41. *Quomodo diſtinguuntur communes operationes Animæ & Corporis?*

Operationum aliæ principium habent ab anima, ut potiores & præſtantiores: aliæ a corpore excitantur, quando ſitit, vel eſurit aut friget, aut alia ejusmodi re indiget, unde anima ipſi deſiderata ſuppeditat. Vicisſim corpus paſſiones ſentit animæ cauſa, ut erubeſcit, quando anima aliquid turpe judicavit. Anima itidem afficitur propter corpus, itaque voluptates ac dolores ex corporis conditione in animam penetrant. De aliis operationibus ex æquo participant utraque, ut quando de loco in locum homo movetur. Nam mutare locum, corpori proprium eſt, ſed movere & impellere, animæ eſt operatio.

42. *Quando anima naſcenti corpori unitur?*

Magnus Theologus *Gregorius* hac in parte obſcurus eſt, nec facile eum deprehendas huic vel illi opinioni adhærere. At enim divinus *Gregorius Nyſſenus*, & *Maximus* inſignis ille Confeſſor ac Philoſophus animam nec antiquiorem corpore, nec poſt genitam ſtatuunt, ſed ſimul cum dejectione ſeminis ad animam ſuſcipiendam apti, eandem ſubſiſtere affirmant. Ethnicorum autem eximii poſt perfectum

χῆς ἢ ἀυγοειδίσω ἐπεχεῖθαι σώμασι, ἅτις ἢ πνεύματι ἐνῆλθ συνυφεστήκασι, αἱ ἢ ἅλευταῖαι εἰς τὸ ὀστρεώδες σῶμα ἀποτελεσθῶσα. ἡ ἢ φαντασικὴ δύναμις, πρὸς πάσας τὰς δυνάμις τ ψυχῆς ὡδηγὸς ἐστι, καὶ οἷον ἐκματτομένη ἑαυτὴν, καὶ ταῖς μὲν κρείττοσι ταῖς ὑποδεεστέραις ἀπέλυκοι, ταῖς ἢ ὑποδεεστέραις τὰς κρείττονας. ἀποτυπουμένη γὰρ τὰς νοερὰς δυνάμεις τῇ διανοίᾳ ἑαυτὰς ἐπιφαντάζεται, καὶ αὐθις ἀποματτομένη τὰ φαντάσματα, τῷ νῷ ἑαυτὰ ἐγκαταστήσῃ.

μ. Τί ἐστι φύσις;

Φύσις ἐστὶ δύναμις, ὀφθαλμοῖς μὲν ἀθέατος, νῷ δὲ θεωρητὴ, τῶν σώμασιν ἐγκαταπεφυμένη ὑπὸ θεοῦ, ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἠρεμίας. αὕτη γάρ ἐστιν ἡ κινοῦσα τὰ φυσικὰ σώματα, καὶ αὐθις ἠρεμοῦν ποιοῦσα. Πάντα γὰρ τὰ σώματα, οἷον τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἐκ τούτων συγκείμενα, εἰ καὶ ὑπὸ θεοῦ καὶ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἡσυχίαν ἔχει, ἀλλὰ προσεχῶς ὑπὸ φύσεως κινεῖται. Πολλὰ μὲν γάρ εἰσι τὰ κινοῦντα τὰ σώματα, πρῶτον ὁ θεὸς, εἶτα ὁ νοῦς, εἶτα ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ ταλαιπωρεῖται ἡ φύσις, οἷον ὄργανόν ἐστι τῷ θεῷ. Τὸν μὲν γὰρ ἄνθρωπον καὶ τὰ ἄλογα ζῶα κινεῖ καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φύσις. Τὰ ἢ σώματα καὶ τὰ ἄψυχα καὶ τὰ σύνθετα, μόνη ἡ φύσις κινεῖ, καὶ πάλιν ἵστησι τ κινήσεως.

μα. Τίς ἡ διαίρεσις τῶν κοινῶν ἐνεργειῶν τ ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα;

Τῶν ἐνεργειῶν αἱ μὲν ἄρχονται ἀπὸ ψυχῆς ὥσπερ αἱ κρείττους ἢ περέχουσαι. αἱ ἢ ἀπὸ τ σωμάτων ἀνεγείρονται, ὅταν διψῇ μὲν ἡ πεινῇ ἡ μγη, ἢ ἵνος ἄλλε τοιάτε δέηται, ἡ ψυχὴ ἢ τὸ ἐπιτήδευον προσῆκον τὰ ἐλλιποντα τῷ σώματι. Πάλιν τοίνυν τὰ μὲν τ σώματος ἐστι παθήματα δι αὐτὴν, ὥσπερ τὸ ἐρυθριᾶν. διότι ἡ ψυχὴ αἰσχρόν τι ἔκρινε. τὰ ἢ τ ψυχῆς διὰ τὸ σῶμα, ὥσπερ αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ λύπαι διὰ τὴν τ σώματος γένεσιν περὶ τὴν ψυχὴν διαζαίνουσιν. τὰ δὲ ἐπὶ κοινωνεῖ ἐξ ἴσου, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ φέρεσθαι κατὰ τόπον. τὸ μὲν γὰρ διαμείβειν τόπον ἴδιόν ἐστι σώματος. Τὸ δὲ κινεῖν κατὰ τὴν φοράν, ψυχῆς ὑπάρχει ἐνέργεια.

μβ. Πότε ἡ ψυχὴ τῷ κινουμένῳ ἑνῶται σώματι;

Ὁ μὲν τὴν θεολογίαν μέγας Γρηγόριος ἀσαφῆς ἐστι περὶ τούτου τὸ μέρος, ἢ ἐκ ἂν ῥᾳδίως αὐτὸν εὕροις ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ προσκείμενον τῶν δοξάντων· ὁ δὲ θεῖος Γρηγόριος ὁ Νυσσεὺς, ἢ ὁ πολὺς τὴν ὁμολογίαν ἢ τὴν Φιλοσοφίαν Μάξιμος ἕτερα πρεσβυτέραν τὴν ψυχὴν τ σώματος, ἕτερα μεταγενεστέραν τιθέασιν, ἀλλ' ὁμῶ τῇ καταβολῇ τ σπέρματος ἐπιτηδείου πρὸς ὑποδοχὴν ψυ-

χῆς

fectum naturale inſtrumentum ſive corpus prognatumq́, animam illi ajunt ingenerari. Et quamdiu uteri quidem adhuc radicibus embryo adfixus hæret, naturalem illi animam tribuunt, egredienti autem rationalem, & procedente tempore intelligentem.

43. *Quomodo Anima uniatur Corpori?*

Inſinuat ſe corpori anima ſicut ſol oriens momento omnia luce complet: nam ſic & anima corpus ſtatim accendit ad vitam & vivificat, quo ipſo & illud indiget, ut cum ea uniri poſſit. Sicut porro nervi, longius etiam ſi abſunt, una moventur, & ſicut Naphtha quam vocant tranſilientis ignis vim concipit, medio aere non inflammato, ſic & corpus ab anima totum ſtatim illuminatur, neque oportet indiviſibilis vitæ & facultatis diviſas illuminationes vel participationes comminiſci. Conferri autem hæc poteſt cum participatione * entis quæ in re fluxa obſervatur. Quemadmodum rei fluxæ enim ens adeſt ſine tempore, ſic & anima ſine tempore adeſt corpori.

44. *De anima irrationabili.*

Quatuor hiſce Græcorum Philoſophi animam irrationabilem definiunt: *appetitu*, quo voluptatis ſumus ac doloris participes, *opinione* quæ medias deſignat rationes inter ſpecies ſenſiles, & puras atque a materia abſtractas rationes: *ſentiendi facultate*, quæ externis ſpeciebus aſſimilatur, ac præſentit externa, ſalutariane ſint an exitioſa: *natura* denique, quæ proprie eſt cauſa generationis & proxime corporibus adhæret, generatque illa & facit ut creſcant, gubernatq́ ac dirigit. Hisce quatuor rebus nonnulli Philoſophorum eſſentiam animæ irrationabilis conſiſtere ſtatuunt, ac veluti inſitivam eſſe rationali animæ corporique ſimul inductam: huic quoque irrationabili animæ injungunt munus adminiſtrandi corporis.

45. *Quid voluntas & ratiocinium practicum?*

Voluntas ad ratiocinatoriam animæ partem pertinet, movet enim appetitum in rem deſiderabilem, quamquia non ſine ratiocinio deligimus, hæc actio impetus voluntatis appellatur, qui a ratiocinio ipſo eſt diverſus. Eſt autem ratiocinium practicum, poſt appetitum rei

* Intelligit ut ſupra τὸ ὄντως ὄν, ens æternum ac ſtabile: cui opponitur τὸ γιγνόμενον quod fit & naſcitur, ac mutationibus eſt obnoxium atque adeo Platonici negatur eſſe verum ens.

χῆς τυγχάνοντος, ταύτην ὑφισάνουσι. τῶν δὲ ἑλλήνων οἱ πρόκριτοι, μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ φυσικοῦ ὀργάνου καὶ τὴν ἀποκύησιν τούτου, ἐνσπείρουσι ταύτην τῷ σώματι, πλὴν ὅτε μὴ ἔσωθεν ἡ καταῤῥιζωμένον τὸ ἔμβρυον, τὴν φυσικὴν ψυχὴν τούτῳ διδόασιν, ἐξελθόντι δὲ τὴν λογικὴν, καὶ προϊόντι τὴν νοεράν.

μγ. Πῶς ἑνοῦται τῷ σώματι ἡ ψυχή;

Εἰσκρίνεται τῷ σώματι ἡ ψυχὴ ὥσπερ ἡ ἀναλογὴ τοῦ ἡλίου πάντα ἀθρόως ἐμπίμπλησι τοῦ φωτός. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ ἀθρόως ἐξάπτεται τὸ σῶμα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ζωοποιεῖ, ὅτι ἐπιτηδείως ἔχον πρὸς τὴν ἕνωσιν ταύτης. ὥσπερ γὰρ αἱ νευραὶ αἱ συμπεφυκυῖαι καὶ εἰ πόῤῥω τύχοιεν ὄσαι, συγκινοῦνται ὑπὸ τοῦ καλοῦμένου φθόγγου δέχεται τὴν δύναμιν τοῦ μεταξὺ μὴ πεφυκότος, οὕτω δὴ καὶ τὸ σῶμα ἀθρόως ἐλλάμπεται ὑπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ οὐ δεῖ τὰ ἀμερίστου ζωῆς καὶ δυνάμεως διῃρημένας ἐπινοεῖν τὰς ἐλλάμψεις, ἢ τὰς μεθοχάς. ἀπειρασίον γὰρ αὐτὴν τῇ τοῦ ὄντος μεθοχῇ εἰς τὸ γενόμενον, ὥσπερ γὰρ τὸ ὂν ἀχρόνως τῷ γινομένῳ πάρεστιν, οὕτως καὶ αὐτὴ ἀχρόνως πάρεστι τῷ σώματι.

μδ. Περὶ ἀλόγου ψυχῆς.

Ἐν τοσαρσι τούτοις παρ' ἕλλησιν οἱ φιλοσοφίσαντες τὴν ἄλογον ψυχὴν ἀφορίζουσιν, ἐν τῇ ὀρεκτικῇ, καθ' ἣν ἡδονῆς καὶ λύπης μετέχομεν, ἐν τῇ δοξαστικῇ, ἥτις τοὺς μέσους λόγους καὶ μεταξὺ τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν καὶ τῶν ἀΰλων καὶ καθαρῶν λόγων ἀφώρισται· ἐν τῇ αἰσθητικῇ, ἥτις πρὸς τὰ ἐκτὸς αἴσθησιν παρέχεται καὶ προαισθάνεται τὰ ἔξωθεν σωτήρια καὶ ὀλέθρια. ἐν τῇ φυσικῇ, ἥτις ἐστὶ κυρίως γενεσιουργὸς, καὶ συμπλέκεται προσεχῶς τοῖς σώμασι, γεννᾷ αὐξεῖ καὶ αὔξει καὶ διοικεῖ καὶ καταυθύνει. ἐκ τούτων δὴ τῶν τεσσάρων τὴν ἄλογον ψυχὴν ἔνιοι τῶν φιλοσόφων ὑσιώσαντες ἐγχειρίζουσιν οἷον τῇ λογικῇ ψυχῇ, καὶ τῷ σώματι συνεισάγουσι. τὴν δὲ ἄλογον οἰκονομεῖν τὰ σώματα ἐπιτρέπουσιν.

με. Τίς ἡ βούλησις καὶ τίς ὁ πρακτικὸς λογισμός.

Ἡ βούλησις περὶ τὸ λογιστικὸν μόριον ἐστὶ τῆς ψυχῆς. κινεῖ μὲν γὰρ τὴν ὄρεξιν πρὸς τὸ ἐφετὸν, ἐπεὶ δὲ τοῦτο οὐκ ἄνευ λογισμοῦ προαιρούμεθα, ἢ καθ' αὐτὸ ἐνέργεια βουλευτικὴ ὁρμὴ νομισθῇ, ἑτέρα οὖσα τοῦ λογισμοῦ. πρακτικὸς δὲ ἐστὶ λογισμὸς, ἡ μετὰ τὴν ὄρεξιν τοῦ ἐφετοῦ μετὰ λογισμοῦ πρᾶξις

τε

rei deſiderabilis cum ratione ſuſcepta actio & operatio. Noris porro animæ corpore ſolutæ & corpori adhuc conjunctæ non unum idemque eſſe ratiocinium. Quibusvis enim præſtantioribus anima ſe aſſimilat, Deo, Archangelis, Angelis & cæteris Poteſtatibus, unde & opera ejus jam divina, jam humana, jam contraria, ut nominibus abſtineam. Quibus enim aſſimilat ſe, illorum & opera adſciſcit atque imitatur.

46. *De electione & attentione.*

Mediæ ſunt animi facultates attentio & electio, ſed electio actiones dirigit, utiturque ratione qua quid pulchrum ſit judicat, & appetitu deſiderante ea quæ congruentia ſibi ſunt & bona, quæ vero deficiunt, ſemper ſtudente ſupplere. Utroque igitur electio conſtat, ratione & appetitu. Attentio autem eſt qua attendimus ad actiones quas ſuſcipimus, & ad verba quæ loquimur. Hæc quandoque animi mores ſpeculatur, quales ſint & quomodo inter ſe congruant: jam animale conſiderat, & quid illud agat, ubi vel peccet vel aliquid omittat. Cæterum medii generis etiam ſunt Mathematicæ exercitationes, & purgatoriarum virtutum ſtudium, dicunturque medii generis, quia media hæc poſita ſunt inter intelligibiles & opinabiles rationes.

47. *Utrum corpus animæ, an anima corpore ſolvatur?*

Naturali morte corpus ab anima, ſed morte intelligibili anima ſolvitur à corpore. Natura enim corpus animæ alligavit. Jam ſi corpus ab anima teneretur, non ſolveretur. Solvitur itaque in morte ab anima corpus. At enim anima ſe alligavit corpori per affectus, anima igitur etiam ſeipſam à corpore ſolvit ac liberat. Et anima quidem media eſt inter eſſentiam impartibilem partibilemque, neque enim mens pure impartibilis, neque partium omnino expers eſt, corpus autem omnino eſt partibile. Et qualitates ſpeciesque materiales in corpore partibiles ſunt quævis in quibuslibet. Sed mens quæcunque habet, habet intelligibili, anima rationabili ratione, planta vero ſeminaliter. Corpus entium umbram imaginemque refert, DEUS vero ſupra omnem intellectum & eſſentiam eſt conſtitutus.

48. *De Virtutibus.*

Tres ſunt ordines Virtutum. Aliæ exornant hominem ſive animam corpori junctam. Aliæ purgant animam à corpore, & in ſeipſam

γε καὶ ἐνέργεια. ἔστω δέ σοι ἔργω, ὅτι ψυχῆς ἀπολυθείσης σώματος καὶ ἔτι παρούσης ἐν τῷ σωματίῳ οὐχ αὗλος ἐστι λογισμός. ἐπεὶ ἦ πάσαις ταῖς περίπλοις ἀφομοῦται ἡ ψυχὴ θεῷ, ἀρχαγγέλοις, ἀγγέλοις καὶ ταῖς λοιπαῖς δυνάμεσι, διὰ ἔστο καὶ τὰ ἔργα αὐτῆ, τὰ μὲν θεῖα, τὰ ἦ ἀνθρώπινα, τὰ ἦ ἐναντία, ἵνα μὴ τὰ ὀνόματα λέγω, μεταλαμβάνει δὲ τὰς ἐνεργείας, περὶ ἃ λαμβάνει καὶ τὴν ἀμοίωσιν.

μς. Περὶ προαιρέσεως καὶ προσοχῆς.

Μίσαι δυνάμεις εἰσὶ τ ψυχῆς προσοχὴ καὶ προαίρεσις. ἀλλ' ἡ μὲν προαίρεσις ἡγεῖται τῶν πράξεων, ἔχει ἦ καὶ λόγον ἐν ᾧ κρίνει τὰ καλὰ καὶ ὀρέξω τὴν ἐφιεμένην τῶν οἰκείων καὶ ἀγαθῶν, καὶ τὴν ἀναπληροῦσαν αὐτὰ τὰ ἐλλείποντα. ἀμφοτέρων δὲ ἦ λόγω καὶ τ ὀρέξεως συνίστασθαι ἡ προαίρεσις. προσοχὴ ἦ ἐστὶ καθ' ἣν προσέχομεν ταῖς ἐργοις οἷς πράττομεν, καὶ ταῖς λόγοις οἷς λέγομεν, αὕτη γὰρ πολλὰ μὲν τὰ τ ψυχῆς ἦθη ἀνασκοπεῖται τίνα τί ἐστι καὶ πῶς ἔχει πρὸς ἄλληλα. πολλὰ ἦ αὖ τὰ ζῶον θεωρεῖ τί πράττει καὶ τῇ παραβαίνει, καὶ τί ἐλλείπει. μέσα δέ εἰσι καὶ τὰ τῶν μαθημάτων ἀσκήματα καὶ τὰ τῶν καθαρσίων ἀρετῶν ἐπιτηδεύματα. μέσα ἦ λόγεσθαι οἷς μάλιστα κείμενα τοῖσδε λόγων καὶ τῶν δοξαστικῶν.

μζ. Πότερον ἡ ψυχὴ λύεται ἀπὸ ἧς σώματος, ἢ τὸ σῶ[illegible] ἀπὸ τ ψυχῆς;

Ἐπὶ μὲν ἧς φυσικῆς θανάτου, τὸ σῶμα λύεται ἀπὸ τ ψυχῆς, ἐπὶ ἦ ἧς νοητῆς ἡ ψυχὴ ἀπὸ ἧς σώματος. ἡ μὲν γὰρ φύσις ἔδησε τὸ σῶμα ἐν τῇ ψυχῇ. εἰ μὲν γὰρ καθέσχεθο τὸ σῶμα ὑπὸ τ ψυχῆς, ἐ διαλέλυτο ἄν. ἔθου ἐν τῷ θανάτῳ λύεται τὸ σῶμα ἀπὸ τ ψυχῆς. ἡ ἦ ψυχὴ ἔδησεν ἑαυτὴν τῷ σώματι διὰ τῶν παθῶν. ἡ ἂν ψυχὴ ἑαυτὴν λύει ἀπὸ ἧς σώματος. ἡ ἡ μὲν ψυχὴ μέση ἐστὶ τ ἀμερίστου καὶ τ μεριστῆς οὐσίας. ὅτε γὰρ καθαρῶς ἦσαν ἀμέριστος ὁ νῶς, ὅτε πάλιν ἀμερὴς, τὸ σῶμα δὲ πάντη μεριστόν. καὶ αἱ ποιότητες ἦ τὰ ἄυλα εἴδη περὶ τὸ σῶμα μεριστὰ, ἡ πάλιν μὴν ἐν πᾶσιν. ἀλλ' ὁ μὲν νῶς νοερῶς ἔχει πάλιν, ἡ δὲ ψυχὴ λογικῶς. τὸ ἦ φυτὸν σπερματικῶς, τὸ ἦ σῶμα τὰ εἴδωλα ἔχει τῶν ὕλων, ὁ δὲ θεὸς ἀπειρόντως καὶ ὑπερφυῶς.

μη. Περὶ αἱρέσεων.

Τρεῖς ταξεις εἰσὶ τῶν αἱρέσεων. αἱ μὲν γὰρ αὐτῶν κοσμοῦσι τὸν ἄνθρωπον ἢ τὴν ἧς σώματος ψυχὴν, αἱ δὲ καθαίρουσι τὴν ψυχὴν ἀπὸ ἧς σώματος ἢ ἐπι-

reverti docent, vocanturque purgatoriæ. Aliæ perfecte purgatam animam trahunt ad contemplationem intelligibilium, & dicuntur theoreticæ atq; intellectuales. Alia porro virtus est Dei, Angeli alia, alia Hominis. Ut enim essentiæ sunt diversæ, ita etiam virtutes. Atque anima proprie est dicitur que rationabilis, & quod supra animam est, mens est atque intellectus. Infra animam rationabilem est irrationabilis anima, animæq; imago sive idolum. Angelorum ordinibus quibuscunq; ab Seraphim usque descendendo Virtutes suæ congruunt. Deus etiam supra virtutem & bonum omne atque perfectione omni est superior.

49. *De Virtutibus.*

Sex sunt Virtutum gradus. Nam datur Virtus *Physica*, qualis & in bestiis reperitur. Tum *Ethica*, quæ etiam est in hominibus nulla doctrina imbutis. Atque *Politica*, quæ ratione & prudentia utitur ad recte agendum. *Purgatoria*, quæ ab affectibus omnibus hominem liberat. *Theoretica* quæ mentem contemplatur, & *Theurgica* denique, quæ id quod in anima nostra divinum maxime est excitat, & Deo ipsi unit, divinumque in anima furorem & enthusiasmum movet. Dantur etiam supra has aliæ sublimiores virtutes, quæ sunt cæterarum istarum exempla, quæque omnem substantiam supergrediuntur, neque sunt accidentia, uti accidit nobis cæteras virtutes adesse, verum sunt intelligibiles & supersubstantiales essentiæ.

50. *De Virtutibus.*

Tres sunt virtutes quæ hominem perficiunt, *Sanctitas* Deo operari studens, vitamque hominis Numini consecrans. Altera *Justitia*, quæ inferioribus prospicere satagit. Et tertia *Prudentia*, quæ conatur respectu nostri ipsius vitam intelligenter instituere. Unimur igitur per sanctitatem DEO & UNI, per Justitiam illis qui inferioris conditionis sunt providemus, & per prudentiam cognitione non vulgari imbuimur. Aque Ethica virtus quidem a prudentia proficiscitur, neque tamen per prudentiam operatur, sed comparatur per usum longo tempore. Cæterum tam divina est natura virtutis, ut per omnia entia pervadat. Datur enim virtus supraçœlestis, cœlestisque, supramundialis & mundana, Mentalis & Animæ, Angelica item atque Humana. Datur etiam fons virtutum, quem tunc assequemur, quando cognitione partiali missa facta, perfectissimam virtutem actu & opere exprimemus.

ἐπιστρέφουσι πρὸς ἑαυτήν, αὗται καὶ καθαρτικαὶ καλοῦνται, αἱ δὲ τελείως καθαρθεῖσαι τὴν ψυχὴν, ἀπασχολοῦσιν εἰς θεωρίαν τῶν νοητῶν, διὸ καὶ θεωρητικαὶ καὶ νοεραὶ ὀνομάζονται. Καὶ ἄλλη μὲν ἀρετὴ θεοῦ, ἄλλη δὲ ἀγγέλου, ἄλλη δὲ ἀνθρώπου. ὡς γὰρ αἱ οὐσίαι αὐτῶν διαφοραὶ, οὕτω καὶ αἱ ἀρεταί. Καὶ ψυχὴ μὲν κυρίως ἡ λογικὴ ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται, τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν ψυχὴν, νοῦς. τὸ δὲ μεθ' ἣν λογικὴν ψυχὴν, ἄλογος ψυχὴ, καὶ εἴδωλον ψυχῆς. πάσας δὲ ταύτας τῶν ἀγγέλων τάξεσιν, ἡ ἀρετὴ συμπροεισιν, ἄνωθεν ἀπὸ τῶν σεραφὶμ ἀρχόμενοι. ὁ γὰρ Θεὸς καὶ ἐπέκεινα ἀρετῆς καὶ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης τελειότητος.

μθ'. Περὶ ἀρετῶν.

Ἓξ εἰσὶν οἱ τῶν ἀρετῶν βαθμοί. ἔστι γὰρ ἡ μέν τις φυσικὴ ἀρετὴ, ἥτις καὶ ἐν θηρίοις εὑρίσκεται. ἡ δὲ ἠθικὴ, ἣν ἔνιοι καὶ τῶν ἀπαιδεύτων ἔχουσιν. ἡ δὲ πολιτικὴ ἡ μετὰ λόγου καὶ φρονήσεως καλουμένη. ἡ δὲ καθαρτικὴ, ἡ καθαίρουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ παντὸς πάθους. ἡ δὲ θεωρητικὴ ἡ ἐπιτηδεία τοῦτο. ἡ δὲ θεουργικὴ ἡ τὸ θειότατον ἡμῶν τῆς ψυχῆς ἀνεγείρουσα καὶ αὐτῷ ἑνίζουσα τῷ θεῷ, καὶ τὴν θείαν ἐνεργοῦσα μανίαν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἑπτὰ ἕτεραι ἀρεταὶ, αἱ μὲν οἱονεὶ παραδείγματα τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, αἱ δὲ ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν, αἵτινες δὲ συμβεβήκασιν εἰσὶν ὥσπερ ἐπισυμβεβήκασιν ἡμῖν αἱ λοιπαὶ ἀρεταὶ, μᾶλλον δὲ οὐσίαι νοεραὶ καὶ ὑπερούσιοι.

ν'. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Τρεῖς εἰσιν αἱ ἀρεταὶ αἱ τελειοῦσαι τὸν ἄνθρωπον, ἀνάστις; ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐνεργεῖν παύουσα ἡ ἀφοσιοῦσα τὴν ἐν ἀνθρώπῳ ζωὴν τῷ Θεῷ. δεύτερον δικαιοσύνη ἡ ἣν πρόνοιαν τῶν καλῶς ἐχόντων ποιοῦσα φρόνησις περιποιεῖ αὐτὰς τὴν ζωὴν νοερὰν ἀπεργάζεσθαι βουλομένη. Καὶ γὰρ ἀκριβῶς περὶ τὴν ὁσιότητα πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ ἓν, προνομὴν δὲ τῶν ἐλαττόνων περὶ τὸ δικαιοπραγνωσιν ἄρρητον ἔχομεν καὶ τὴν φρόνησιν. ἡ μέντοι ἠθικὴ ἀρετὴ ἀπὸ φρονήσεως μὲν πρόεισιν, ἀ μέντοι μετὰ φρονήσεως ἐνεργεῖ, ἀλλὰ ταῖς τῶν ἀγγέλων δίκαις ἡ ἡ τῶν ἀρετῶν θεωτης ἀφ' ἁπάντων τῶν ὄντων. ἔστι γὰρ καὶ ὑπερουράνιος ἀρετὴ καὶ οὐράνιος. καὶ ὑπερκοσμία καὶ ἐγκόσμιος καὶ νοερὰ καὶ ψυχικὴ καὶ ἀγγελικὴ καὶ ἀνθρωπικὴ. ἔστι καὶ πηγὴ ἀρετῶν, ἧς τότε καταλαμβανόμεθα, ὅταν τὴν μερίστην ἀφέντες νήσῳ, τελειωτάτῃ σύμπασαν ἀρετὴν ἐνεργοῦμεν.

51. *Adhuc de virtute.*

Aristoteles, Philosophus quatuor generales numerat virtutes: Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem & Temperantiam. Et prudentiam quidem refert ad intellectum, cæteras vero tres ad passibilem effectibusque obnoxiam animæ partem. Atque ita nec prudentiam passibili parti tribuit, neque cæteras tres virtutes in intellectu collocat. Plato autem quatuor virtutum constituit ordines, e quibus alias vocat politicas quæ homini in vita versanti possunt esse ornamento: purgatorias alias, aliasque theoreticas. Furori autem proxima virtus à Platone dicitur quæ Deo agitante est instincta enthusiasmo, animamque facit circa divina exardere & bacchari, tanquam plena commotione divina & limphatæ ac fanaticæ instar. Deus porro Virtute major est, non modo illa quæ est habitus, & qualem natura fert hominum, sed etiam ipsa æterna idea virtutis.

52. *Adhuc de virtute.*

Non una eademque numero est ratio qua Deo assimilamur, sed diversa ac multiplex. Assimilamur enim ipsi per virtutes politicas, sed exilius atque obscurius: assimilamur eidem per purgatorias virtutes, sed expressius assimilamur: per virtutes theoreticas etiamnum splendidius, assimilamur etiam per theurgicas, atque hæc demum perfectissima est assimilatio. Purgare enim animas, & entia contemplari non omnino simile aliquid Dei est, ipse enim purgatione & contemplatione est superior. At posse ex homine facere Deum, & à materia abstrahere, affectuumque reddere expertem, ut possit & ipse alios Numine implere, hæc perfectissima est cum illo similitudo. Ait enim Deus * in Evangeliis: *qui eduxerit dignum ex indigno, quasi os meum erit.* Vides quomodo Theurgia sive virtus alios Numine implendi verissimam ponit cum Deo similitudinem. Cæterum nobis egregii videmur, si modo politicis nos exornare virtutibus possimus.

53. *Adhuc de virtute.*

Philosophus Plato primum per politicam virtutem hominem adducit ad Deum, quod & illa quodammodo possit divinam similitudinem referre: ab hac per purgativam vitam perducit ad contemplationem. Siquidem duplex, ut ait ille, actus in Deo est, unus quatenus in contem-

* Jeremiæ XV. 19. Καὶ ἐξαγαγῃς τίμιον (ἄξιον καὶ τίμιον Gentilitus, Apostol. II. 56. ἀπὸ ἀναξίου, ὡς τὸ στόμα μου ἔσῃ.

να. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Ἀριστοτέλης μὲν ὁ Φιλόσοφος τέτταρας γενικὰς ἐξαριθμεῖ ἀρετάς. Φρόνησιν, δικαιοσύνην, ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην. Καὶ τὴν μὲν Φρόνησιν τάττει ὑπὸ τὴν Διάνοιαν. τὰς δὲ λοιπὰς τρεῖς ὑπὸ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς. καὶ ὅτι μὲν τὴν Φρόνησιν ἐν τῷ παθητικῷ μέρει καλλάττει, ὅτι τὰς τρεῖς ἀρετὰς ἐν τῇ διανοίᾳ ἵδρυται. ὁ δὲ Πλάτων τέτταρας τάξεις ἀρετῶν ποιεῖται, καὶ τὰς μὲν ἀνομάζει πολιτικὰς, ὅσαι κοσμοῦσι τὸν ἐν τῷ βίῳ πολιτευόμενον ἄνθρωπον. τὰς δὲ καθαρτικὰς, τὰς δὲ θεωρητικάς. μανικὴν δὲ ἀρετὴ λέγεται ἡ θεοφορουμένη καὶ ἐνθουσιῶσα καὶ τὴν ψυχὴν περὶ τὸ θεῖον ἀναβακχεύουσα, καὶ οἷον ἐνθεασμῷ πλήρης καὶ κορυβαντιάσεως γινομένη. ὁ μέν γε Θεὸς ἀρετῆς ἐστι μείζων. ὁ μόνον τὰς ἕξεις καὶ τὰς αὐλοφυΐας, ἀλλὰ καὶ τὰς αὐλοαρετῆς.

νβ. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Ὅτι μὲν ἓν ἔστι μία καὶ ἡ αὐτὴ καθ' ἀριθμὸν ἡ περὶ τὸν θεὸν ὁμοίωσις, ἀλλὰ διαφορᾷ. ὁμοιούμεθα δὲ αὐτῷ κατὰ τὰς πολιτικὰς ἀρετάς, ἀλλ' ἀμυδρότερον καὶ σκιωδέστερον. ὁμοιούμεθα τούτῳ καὶ κατὰ τὰς καθαρτικὰς, ἀλλ' ἐκτυπώτερον. ὁμοιούμεθα δὲ καὶ κατὰ τὰς θεωρητικὰς, ἀλλ' ἔτι λαμπρότερον. ὁμοιούμεθα καὶ κατὰ τὰς θεουργικὰς, αὕτη γὰρ ἔσχατη ὁμοίωσις. Τὸ μὲν δὲ καθαίρεσθαι τὰς ψυχὰς καὶ θεωρεῖν τὰ ὄντα ἐστὶ πάντι τι ὅμοιον τῷ Θεῷ ἐκείνῳ. δὲ ὑπὲρ κάθαρσιν καὶ θεωρίαν ἐστί. Τὸ δὲ δύνασθαι θεατοιεῖν ἄνθρωπον καὶ τὴν ὕλης ἐξάγειν, καὶ τῶν παθῶν ἀπαλλάττειν, ὥστε δύνασθαι καὶ αὐτὸν θεουργεῖν ἕτερον, ὅπερ ἐστὶν ἡ τελειοτάτη ὁμοίωσις. ὁ ἐξάγων, δὲ φύσιν ὁ Θεὸς ἐνίησιν ἀγγελίοις, ἄξιον ἐξ ἀναξίων, ὡς σῶμα μὴ ἔσαι. ὁρᾷς ὅπως ἐν τῇ θεουργίᾳ τὴν ἀληθεστάτην τέθεικεν ἐξομοίωσιν. ἀλλ' ἡμεῖς ἀγαπῶμεν εἰ καὶ κοσμοῦμεν ἑαυτοὺς διὰ τῶν πολιτικῶν δυναμεθα ἀρετῶν.

νγ. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Πλάτων ὁ Φιλόσοφος πρῶτον μὲν διὰ τὰ πολιτικῆς ἀρετῆς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰς θεὸν, ὡς καὶ ταύτης ἐξομοιοῦν δυναμένης τὸ θεῖον κατὰ δύναμιν. ἀπὸ δὲ ταύτης ἀνάγει διὰ τὰ καθαρτικῆς ζωῆς εἰς τὴν θεωρίαν. ἡ δὲ ἀγάπη, φησὶν, ὁ Θεὸς δι' ἣν ἔχει τὴν ἐνέργειαν, τὴν καθ' ἣν ἐν θεωρίᾳ τῶν

templatione universas ante omnem rem creatam rationes omnium novit ac perspectas habet, & alter quo prospicit inferioribus. Propterea & homo Deum imitatus politicis virtutibus res hujus vitæ curat, atque per virtutes affectuum moderatrices opem fert inferioribus: Contemplatione autem ascendens omnium rationes perspicit sive naturales, sive animarum, sive mentales ac supernaturales, atque fit instrumentum Dei, ad quem simul aciem dirigit. Et rebus hujus vitæ prospiciens anima, aliter tamen virtutem hujusmodi exercet dum in corpore est, aliterque quando est corporis vinculis soluta.

54. *Adhuc de Virtutibus.*

Essentia, & ipsum hoc quod sint, a Mente omnibus datum est, & ab ente: sed virtutum perfectio a Deo proficiscitur. Sicut enim ex principali Ente ens, sic ex principali bono est bonum. Vel potius & essentia & virtus ex Deo sunt, sed essentia ratione originis (essentia enim omnibus a Deo profluxit) perfectio autem in virtute, respectu conversionis ad Deum. Neque enim perfici virtute homo poterit, nisi ad Deum convertere se instituat. Siquidem & pictor exemplum expressurus nunquam imitatione archetypi assequitur, nisi ad illud assidue se converterit. Sic qui virtutem in se ipso voluerit adumbrare, aut coloribus veluti describere, non aliter Deo assimilari poterit, quam si ad eum continenter se convertat, & scientifica ratione contemplationeque exempli in seipso accurate meditetur prototypum.

55. *Adhuc De Virtutibus.*

Theurgicam virtutem qui habet *Pater divinus* appellatur, quoniam enim ex hominibus facit Deos, illo venit nomine. Qui contemplatoria pollet virtute, hunc *divinum* vocant, uti *dæmonium* qui purgatoria, sed qui politica est præditus, homo *probus* dicitur. Theurgo tribuitur patris divini nomen, quoniam veluti generat animam ejusmodi quam contemplatoriæ virtutis causa Deum appellamus. Oportet igitur qui per assimilationem ad Deum adduci velit, primum hominem probum fieri, deinde dæmonium, tum divinum Patrem. Ac contingere potest aliquando, ut dæmonius & probus homo ad malitiam & vitium deflectat, Forte & divinus sive Theoreticæ virtutis compos. At Theurgus sive pater divinus & totus extra se in Deo positus, nunquam potest ad contrariam virtuti speciem dilabi, cum totus extra & Deus quodammodo factus sit.

νς. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Τρία ταῦτα εἰσὶν ἐν ταῖς ψυχαῖς, δύναμις, πάθος, ἕξις. καὶ πάθος μὲν ἐστιν, ἐπιθυμία, ὀργὴ, φόβος, θόρυβος, θάρσος, χαρὰ, φιλία, μῖσος, πόθος, ζῆλος, ἔλεος. Δύναμις δ' ἐστὶ καθ' ἣν παθητικοὶ τούτων γινόμεθα, οἷον καθ' ἣν δυνατοὶ ὀργισθῆναι ἢ λυπηθῆναι ἢ ἐλεῆσαι. Ἕξις δὲ καθ' ἣν πρὸς τὰ πάθη ἔχομεν καλῶς ἢ κακῶς. οἷον πρὸς τὸ ὀργισθῆναι εἰ μὲν σφοδρῶς ἢ ἀνειμένως, κακῶς ἔχομεν. ὁμοίως δὲ πρὸς τὰ ἄλλα. αἱ μὲν αἱρεταὶ ὅτε πάθη εἰσὶν, ὅτε δυνάμεις, ἀλλ' ἕξεις. ὃ γὰρ λεγόμεθα καλοὶ τὰ πάθη σπουδαῖοι ἢ φαῦλοι. Καλοὶ δὲ τὰς αἱρετὰς καὶ τὰς κακίας, λεγόμεθα σπουδαῖοι καὶ φαῦλοι. Καὶ φοβούμεθα μὲν ἢ ὀργιζόμεθα ἀπροαιρέτως. αἱ δὲ αἱρεταὶ προαιρέσεις τινὲς, ἢ οὐκ ἄνευ προαιρέσεως. Καὶ καλοὶ μὲν τὰ πάθη κινεῖσθαι λεγόμεθα, καλοὶ δὲ τὰς κακίας καὶ τὰς αἱρετὰς οὐ κινεῖσθαι, ἀλλὰ διακεῖσθαί πως.

νζ. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Ὅτι ἡ μὲν ἀνδρεία μεσότης ἐστὶν, ὡς μὲν ὑπερβολῆς δὲ θρασύτης, ὡς δὲ ἐλλείψεως ἡ δειλία. Καὶ ἔστι περὶ φόβους καὶ θάρρη. ἡ δὲ σωφροσύνη, ὑπερβολὴ μὲν ἡ ἀκολασία, ἔλλειψις δὲ ἡ ἀναισθησία, λεγέσθω δὲ ὅτως. Περὶ δόσιν χρημάτων καὶ λῆψιν, μεσότης μὲν ἡ ἐλευθεριότης, ὑπερβολὴ δὲ ἡ ἀσωτία, ἤτοι ἀφειδία τῆς χρήσεως, ἔλλειψις δὲ ἡ ἀνελευθερία ἤτοι φειδωλία. Περὶ δὲ χρημάτων, μεσότης μὲν ἡ μεγαλοπρέπεια, ὑπερβολὴ δὲ ἡ ἀπειροκαλία, ἔλλειψις δὲ ἡ μικροπρέπεια. περὶ δὲ ὄρεξιν τιμῆς, ὁ μὲν ὑπερβάλλων τοῖς ὀρέξεσι, φιλότιμος, ὁ δὲ ἐλλείπων ἀφιλότιμος, ὁ δὲ μέσος, ἀνώνυμος. πολλαὶ γάρ εἰσι πράγματα ὄνομα κύριον μήπω ἐσχηκότα.

νή. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Περὶ τὴν πραότητα μεσοτῆτα ὅσαν, ἡ μὲν ὑπερβάλλουσα κακία, ὀργιλότης, ἡ δὲ ἐλλείπουσα ἀοργησία. περὶ δὲ τὸ ἀληθὲς, ὁ μὲν μέσος ἀληθὴς, καὶ ἡ μεσότης ἀλήθεια λεγέσθω, ἡ δὲ προσποίησις, ἡ μὲν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἀλαζονία. καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν ἀλαζὼν, ἡ δὲ ἐπὶ τὸ ἔλαττον εἰρωνία. καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν εἴρων. ἐπεὶ δὲ δύο ἡδύτητες εἰσὶν, ἡ μὲν ἐν παιδιᾷ, ἡ δὲ ἐν τῷ βίῳ, ὁ μὲν οἷς δεῖ ἡδὺς ὢν, φίλος καὶ ἡ μεσότης φιλία. ὁ δὲ ὑπερβάλλων, κόλαξ, ὁ δὲ ἐλλείπων δύσερίς τις καὶ δύσκολος. τὸ δὲ ἐν παιδιᾷ ἡδύτητος ἡ μὲν μεσότης, εὐτραπελία, ἡ δὲ ὑπερβολὴ, βωμολοχία, ἡ δὲ ἔλλειψις ἀγροικία. καὶ ὁ μὲν αἰδήμων μέσος, ὁ δὲ ὑπερβάλλων ἀναίσχυντος. ὁ δὲ ἐλλείπων, καταπλὴξ ὁ πάντα αἰδούμενος.

59. *Quomodo differunt principium atque elementum?*

Principium nihil habet ſeipſo prius, ut materia & forma: at elementum compoſitum ac coagmentatum eſt ex materia & forma, principiique loco habet materiam & formam. Eſt autem materia res incorporalis, expers qualitatum, ſola ratione explicanda, ſenſibus autem minime obvia. Huic materiæ ſpecies quædam atque figura tanquam forma ſua inprimitur, atque ita fit corpus, & primo quidem elementum, vel æther, vel ignis, vel aqua, vel aër, vel terra. Deinde coaleſcentibus hiſce elementis fit corpus compoſitum, ſive animatum ſive inanimatum. Ac materia & forma quidem magis rationem principii habent quam elementa, Elementa vero magis quam alia corpora, cæterum materiam principii nomine nuncupamus, non quod nihil habet prius ſupra ſe, ſed quod corpora proxime ſub illa conſtituuntur.

60. *De principio, quid ſint.*

Principium rerum primum & ſuper omnia principia poſitum eſt Deus, poſt Deum multa rerum naturalium ſunt principia. Ac elementorum principia materiam eſſe ac formam jam dictum eſt. Compoſitorum vero corporum principia ſunt ipſa ſimplicia elementa, de quibus Philoſophi alii in diverſa abierunt. Nam quibusdam ignis viſus eſt eſſe principium, propter efficaciam, & quod omnia in illum conſumuntur. Alius aër, quoniam illum reſpirant animalia. Alius aqua propter ſeminalem naturam. Nonnullis horum etiam terra principium viſa eſt, quoniam plura animalia ex illa naſcuntur & in illam iterum reſolvuntur. Cæteri quatuor iſta rerum eſſe principia ſtatuerunt. Plato principia eſſe docuit Deum, tanquam patrem & auctorem: materiam ut quæ creationis opus in ſe recipiat, & Ideam. Vocat autem Ideam primam conceptionem in Deo, & ineffabilem imaginationem atque efformationem, ſecundum quam mundum fecit ac condidit.

61. *De materia.*

Materia eſt res ut ita dicam immaterialis, quæ ſenſu non comprehendi, ſed ſola cogitatione percipi poteſt. Omnium entium poſtremum ſine forma, ſine ſpecie, ſine figura, eſſentia eſſentiæ expers & ſubſtantia ſine ſubſtantia. Si enim abſtrahas à corpore qualitates, relationes, habitus, modos, motus, alterationes, mutationes, aliud quodcunque,

νθ. Τίνι διαφέρει ἀρχὴ καὶ στοιχεῖον;

Ἡ μὲν ἀρχὴ οὐκ ἔχει τι πρότερον ἑαυτῆς, ὥσπερ ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος. Τὸ δὲ στοιχεῖον σύνθετον ὂν καὶ συγκείμενον ἐξ ὕλης καὶ εἴδους, ἀρχὴν ἔχει τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος· ἔστι δὲ ἡ ὕλη πρᾶγμα ἀσώματον, ἄποιον, λόγῳ μόνῳ ἐρμηνευόμενον, αἰσθήσει δὲ μὴ ὑποκείμενον. αὕτη δὲ ἡ ὕλη ὑπὸ μορφῆς τινὸς καὶ σχήματος τυποῦται ὅπερ ἐστὶ τὸ εἶδος σωματοῦται. καὶ πρῶτον μὲν γίνεται στοιχεῖον ἢ αἰθὴρ, ἢ πῦρ, ἢ ὕδωρ, ἢ ἀὴρ, ἢ γῆ. ἔπειτα τούτων τῶν στοιχείων συμπλακέντων ἀλλήλοις γίνεται σῶμα σύνθετον, ἢ ἔμψυχον ἢ ἄψυχον. καὶ ἡ μὲν ὕλη καὶ τὸ εἶδος ἀρχοειδέστερα τῶν στοιχείων εἰσὶ τὰ δὲ στοιχεῖα τῶν ἄλλων σωμάτων στοιχειωδέστερα, ἀρχὴν δὲ λέγομεν τὴν ὕλην, οὐχ ὅτι οὐκ ἔχει ἄλλο ὑστέρειον ἑαυτῆς, ἀλλὰ ὅτι τὰ σώματα ὑπ' αὐτὴν ἀναγέται προσεχῶς.

ξ. Περὶ τῶν ἀρχῶν, τί εἰσίν;

Ἀρχὴ τῶν ὄντων πρώτη μὲν καὶ ὑπεραίρχιος ὁ θεός. μεταὶ δὲ θεὸν πολλαὶ ἀρχαὶ τῶν φυσικῶν πραγμάτων εἰσὶ. Καὶ τῶν μὲν στοιχείων ἀρχαὶ ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος εἴρηται. τῶν δὲ συνθέτων σωμάτων αὐταὶ καὶ ἁπλᾶ στοιχεῖα, ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι τῶν φιλοσόφων διηρέθησαν. Καὶ τοῖς μὲν ἔδοξεν ἀρχὴ τὸ πῦρ, διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ καταναλίσκειν πάντα εἰς αὐτό. τοῖς δὲ ὁ ἀὴρ, διὰ τὴν τῶν ζώων ἀναπνοήν. τοῖς δὲ τὸ ὕδωρ διὰ τὴν γόνιμον φύσιν. τισὶ δὲ τούτων καὶ ἡ γῆ ἀρχὴ ἔδοξε, διὰ τὸ πλείω τῶν ζώων ὑπὸ τῆς γῆς γεννᾶσθαι, καὶ εἰς αὐτὴν ἀναλύεσθαι. ἕτεροι δὲ αὐταὶ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἀρχὰς τῶν ὅλων ἀπεφήναντο. Πλάτων δὲ ἀρχὰς εἴρηκε τὸν θεὸν, ὡς ποιητὴν, καὶ ποιητὴν, τὴν ὕλην ὡς δεχομένην τὴν δημιουργίαν, καὶ τὴν ἰδέαν. ἰδέαν δὲ λέγει Πλάτων τὴν πρώτην ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἄῤῥητον ἐκείνην φαντασίαν καὶ ἀνατύπωσιν, καθ' ἣν τὸν κόσμον ἐδημιούργησεν.

ξά. Περὶ ὕλης.

Ὕλη ἐστὶ πρᾶγμα οἷον εἰπεῖν ἄῦλον αἰσθήσει μὲν ἀθεώρητον, διανοίᾳ δὲ μόνῃ ληπτόν. χεῖρον πάντων τῶν ὄντων, ἄμορφον, ἀνείδεον, ἀδιαλύτωτον. ἀσία ἀνάστατος καὶ ὕπαρξις ἀνύπαρκτος· ἐὰν δὲ ἀνέλῃς τυχὸν ἀπὸ τῶν σωμάτων τὰς ποσότητας, τὰς σχέσεις, τὰς ἕξεις, τὰς τροπὰς, τὰς κινήσεις, τὰς ἀλλοιώσεις, τὰς μεταβολὰς, πᾶν ἕτερον, ὅ ὅτι ἂν τὸ καταλειπόμενον ὕλη ἐστίν. εἰ γὰρ

59. *Quemodo differunt principium atque elementum?*

Principium nihil habet ſeipſo prius, ut materia & forma: at elementum compoſitum ac coagmentatum eſt ex materia & forma, principiique loco habet materiam & formam. Eſt autem materia res incorporalis, expers qualitatum, ſola ratione explicanda, ſenſibus autem minime obvia. Huic materiæ ſpecies quædam atque figura tanquam forma ſua imprimitur, atque ita fit corpus, & primo quidem elementum, vel æther, vel ignis, vel aqua, vel aër, vel terra. Deinde coaleſcentibus hiſce elementis fit corpus compoſitum, ſive animatum ſive inanimatum. Ac materia & forma quidem magis rationem principii habent quam elementa, Elementa vero magis quam alia corpora, cæterum materiam principii nomine nuncupamus, non quod nihil habet prius ſupra ſe, ſed quod corpora proxime ſub illa conſtituuntur.

60. *De principiis, quid ſint.*

Principium rerum primum & ſuper omnia principia poſitum eſt Deus, poſt Deum multa rerum naturalium ſunt principia. Ac elementorum principia materiam eſſe ac formam jam dictum eſt. Compoſitorum vero corporum principia ſunt ipſa ſimplicia elementa, de quibus Philoſophi alii in diverſa abierunt. Nam quibusdam ignis viſus eſt eſſe principium, propter efficaciam, & quod omnia in illum conſumuntur. Alius aër, quoniam illum reſpirant animalia. Alius aqua propter ſeminalem naturam. Nonnullis horum etiam terra principium viſa eſt, quoniam plura animalia ex illa naſcuntur & in illam rerum reſolvuntur. Cæteri quatuor iſta rerum eſſe principia ſtatuerunt. Plato principia eſſe docuit Deum, tanquam patrem & auctorem: materiam ut quæ creationis opus in ſe recipiat, & Ideam. Vocat autem Ideam primam conceptionem in Deo, & ineffabilem imaginationem atque efformationem, ſecundum quam mundum fecit ac condidit.

61. *De materia.*

Materia eſt res ut ita dicam immaterialis, quæ ſenſu non comprehendi, ſed ſola cogitatione percipi poteſt. Omnium entium poſtremum ſine forma, ſine ſpecie, ſine figura, eſſentia eſſentiæ expers & ſubſtantia ſine ſubſtantia. Si enim abſtrahas à corpore qualitates, relationes, habitus, modos, motus, alterationes, mutationes, aliud quodcunque,

γὰρ ἀνέλῃς ἀπὸ τοῦ πυρὸς τὴν θερμότητα καὶ τὴν ξηρότητα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀέρος τὴν θερμότητα καὶ τὴν ὑγρότητα, καὶ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τὴν ψυχρότητα καὶ τὴν ὑγρότητα, τὸ ἔσχατον τούτων ὑπολειφθὲν, ὕλη ἐστίν.

ξβ. Περὶ αἰτιῶν.

Αἰτίας ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τέσσαρας δογματίζει, ὁ δὲ Πλάτων ἕξ. ἔστι δὲ αἰτία πρώτη μὲν ἡ ποιητική. ὥστε τοῦ κλίνης πρῶτον αἴτιον ὁ κλινοποιὸς, ὁ ποιητὴς ταύτης. ὑλικὸν δὲ αἴτιον τοῦ κλίνης τὸ ξύλον, ἄνευ γὰρ ὕλης οὐκ ἂν γένοιτο κλίνη. εἰδικὸν δὲ σχῆμα ταύτης καὶ ἡ ἰδέα. τελικὸν δὲ ἡ ἐν ταύτῃ τῶν ἀνθρώπων ἀνάπαυσις, διὰ ταύτην γὰρ τὴν αἰτίαν τὴν κλίνην ἐξεργαζόμεθα. Ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τὰς τέσσαρας ταύτας αἰτίας οἶδεν. ὁ δὲ Πλάτων ἑτέρας δύο προσλίθησι, τὴν ὀργανικὴν, οἷον τὸν πρίονα, ἢ τὸ τέρετρον, δι' ὧν τὴν κλίνην ποιοῦμεν. Καὶ τὸ παραδειγματικὸν, τοῦτο δὲ διττόν ἐστιν, ἡ μὲν ἔξωθεν ἔκκειται, καὶ πρὸς εἰκόνα πᾶς τεχνίτης ποιεῖ τὸ τεχνιζόμενον, ἡ δὲ ἐν τῇ διανοίᾳ λαμβάνει τὴν ἀναλύπωσιν.

ξγ. Περὶ σχημάτων.

Σχῆμα ἔστι ποιότης τῶν μαθηματικῶν σωμάτων ἀποπεράτωσις. μαθηματικὸν δὲ σῶμα ἐστὶν ἅπαν τὸ ἐσχηματισμένον, οἷον τὸ στρογγύλον, τὸ τρίγωνον, τὸ τετράγωνον, τὸ πενταγωνον, καὶ ὅσα τοιαῦτα. τὰ τοίνυν τέσσαρα στοιχεῖα διαφερῆ δογματίζουσι. Πλάτων δὲ καὶ διαφορὰς πλατεῖαι σχήματι· τὴν μὲν γῆν διὰ τὸ εὐέδαφον καὶ τὸ βεβηκὸς αὐτῆς, κυβοειδῆ λέγει, σφαῖραν δὲ καὶ τὸ πῦρ. τὸ δὲ πῦρ διὰ τὸ ἄνω φέρεσθαι καὶ εἰς ὀξὺ ἀπολήγειν ἀπὸ πλατείας βάσεως, πυραμοειδὲς τίθησι, καὶ τὰ πολλὰ ἑτέρως χηματίζει. στρογγύλα δὲ αὖθις ταῦτα τίθεται διότι ὁ ὑγρὸς κυκλοφερόμενος διαμορφοῖ τὴν τούτων ἐπιφάνειαν.

ξδ. Περὶ χρωμάτων.

Χρῶμα ἐστὶν ὁρατὴ ποιότης τῶν σωμάτων ἐπιφανείας. ὁ δέ γε Πλάτων καινόν τινα τρόπον διερμηνεύει περὶ χρωμάτων. λέγει δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων σωμάτων καὶ ἀπὸ ὁρώντων ὀμμάτων ἀπόῤῥοιαί τινες πέμπονται, αἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ διαστήματος γενόμεναι τὰς ἰδέας τῶν χρωμάτων ποιοῦσι. καὶ πᾶσι δὲ φασὶν ὁμοίως τὰ αὐτὰ φαίνεσθαι χρώματα, ἀλλὰ πρὸς τὰς διαφόρους κράσεις τῶν ὁρώντων καὶ ὁρωμένων τὰς χρόας μεταχρώννυσθαι, τοῖς μὲν γὰρ ἱκτερικοῖς, ὡχρὰ τὰ ὁρώμενα φαίνεται, τοῖς δὲ τὴν χόλην ξανθὴν ἔχουσι ξανθὰ, τοῖς φλέγ-

quod remanſerit materia eſt. Ita ſi ab igne v. g. abſtraxeris calorem & ariditatem, ab aere calorem & humiditatem, ab aqua frigus & humiditatem, poſtremum quod ſupereſt materia eſt.

62. *De cauſis.*

Cauſas Ariſtoteles quatuor tradit, Plato ſex. Prima eſt cauſa *efficiens*, ut lecti prima cauſa eſt qui eum conficit, ejusque eſt auctor. *Materialis* cauſa lecti eſt lignum, ſine materia enim nullus lectus perfici poteſt. *Formalis* eſt lecti figura & idea. *Finalis* denique, ut homines in illo quietem capiant, ob hanc quippe cauſam lectum fabricamus. Hæ ſunt quatuor cauſæ quas novit Ariſtoteles. Illis duas altas addit Plato, *inſtrumentalem* ut ſerram & terebrum, quorum ope lectum componimus, & *exemplarem* quæ duplex eſt, vel extrinſecus propoſita, ad quam artifex quilibet facit artis ſuæ opus, vel quæ ex mente & cogitatione conformationem accipit.

63. *De figuris.*

Figura eſt qualitas qua mathematicorum corporum ſuperficies deſcribitur. Mathematicum corpus dicitur omne figura certa præditum, ut rotundum, triangulare, quadratum, quinquangulare, ſimilia. Quatuor porro elementa rotundæ figuræ eſſe tradunt. Plato & rotunda facit & diverſas alias figuras illis circumponit. Nam terram ob firmam & ſtabilem ſuam naturam ait referre figuram cubi, ſiquidem & cubus firmus ac ſtabilis eſt. Ignem quoniam ſurſum tendit & in acutum deſinit ex latiore baſi, ponit eſſe præditum figura pyramidali, variaque alia eum in modum diſputat. Sed & rotunda eadem elementa eſſe ſtatuit, quod cœlum circumrotatione ſua ſuperficiem ipſorum veluti detornat, rotundamque efficit.

64. *De coloribus.*

Color eſt qualitas viſibilis in corporum ſuperficie. At Plato novo modo colorum rationem explicat: ait enim ab objectis corporibus & ab oculis videntium effluvia quædam emitti, quæ in medio intervallo conſtituta ſpecies colorum efficiant. Neque vero omnibus colores eodem modo apparere obſervatum eſt, ſed pro diverſis cernentium temperaturis etiam colores rerum, quæ offerunt ſe oculis, diverſi videntur, ut iis qui morbo regio laborant, flava quæ cernunt, apparent, his vero quibus pupilla rubore infecta eſt, rubra, atque iterum albi-

φλέγμα περὶ τὰς ὑμένας τῶν ὀφθαλμῶν ἔχουσιν ὑπόλευκα. καὶ ἄλλοις ἄλλα, καὶ τὴν διαφορὰν τῶν κράσεων.

ξε. Περὶ μίξεως καὶ κράσεως.

Ἡ μὲν μίξις ἕνωσις ἐστι σωμάτων καὶ ἀδιάθετον, ὡς ἐπὶ ἐλαίου καὶ ὕδατος. ὃ γὰρ δι' ὅλου ταῦτα κίρναται, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄκρας ἐπιφανείας αὐτῶν ἑνοῦται. Ἡ γὰρ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ ἐλαίου μίγνυται τῇ ἄνω ἐπιφανείᾳ τοῦ ὕδατος. Κρᾶσις δέ ἐστιν ὅταν τὰ ἑνούμενα σώματα δι' ἀλλήλων ἀναχαρῇ, ὡς ἐπὶ οἴνου καὶ ὕδατος. καὶ τὰ μὲν μιγνύμενα σώματα ἐκ μέρους μοῦ ἑνοῦται, ἀσύγχυτα δὲ μένει. τὰ δὲ κερασνύμενα δι' ἀλλήλων μοῦ διήκει καὶ τέμνει, καὶ τέμνεται καὶ συγχέεται. ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἕνωσις καὶ μίξις ἐστὶ διὰ τὸ ἀσύγχυτον, καὶ κρᾶσις διὰ τὸν τρόπον τῆς ἀνθιδόσεως. ἔστιν οὖν αὐτῷ πρὸς τὸ πρόσλημμα, καὶ ἡ μίξις καινὴ, καὶ ἡ κρᾶσις παράδοξος.

ξς. Περὶ γενέσεως καὶ Φθορᾶς.

Γένεσις λέγεται ἡ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι μεταβολή. Γένεσιν δέ τινες καὶ τὴν κίνησιν ὠνόμασαι, καθό φασιν ὑπὸ γένεσιν εἶναι τὸν κόσμον, τοῦτ' ἔστιν, ὑπὸ κίνησιν. Φθορὰ δέ ἐστιν ἡ ἀπὸ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι μεταβολή. Πᾶν οὖν τὸ ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι γενόμενον, καὶ ἀπὸ τοῦ γενέσθαι φθειρόμενον, ὑπὸ γένεσιν ἐστὶ καὶ Φθοράν. Καὶ γὰρ τὸν ἡμέτερον λόγον καὶ τῷ κόσμῳ γένεσις ἔπεται, ἦν γάρ ὅτε οὐκ ἦν, καὶ ἔσται ὅτε οὐκ ἔσται. αὔξησις μὲν οὖν καὶ ἀλλοίωσις καὶ Φορὰ καὶ ἡ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετάβασις κινήσεις εἰσὶ. Γένεσις δὲ καὶ Φθορὰ οὐκ εἰσὶ κινήσεις, ἀθρόως γὰρ τὸ γενόμενον γέγονε, καὶ τὸ φθαρὲν ἔφθαρται.

ξζ. Περὶ σωμάτων.

Σῶμά ἐστὶ τὸ πλάτος ἔχον καὶ μῆκος καὶ βάθος. καὶ ἔστι μῆκος μὲν λόγου χάριν, τὸ ἀπὸ κεφαλῆς εἰς πόδα. πλάτος δὲ τὸ ἀπὸ τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς τὴν ἀριστερὰν, ἢ τὸ ἀνάπαλιν. βάθος δὲ τὸ ἀπὸ τῶν στέρνων ἐπὶ τὰ νῶτα, ἢ τὸ ἔμπαλιν. πᾶν δὲ σῶμα ἢ βαρὺ ἢ κοῦφον ἐστί. Καὶ τὸ μὲν βαρὺ κάτω φέρεται, τὸ δὲ κοῦφον ἄνω φέρεται. Τόποι δὲ τῶν σωμάτων τῶν μὲν κούφων, ὁ ἄνω τοῦ παντὸς τόπος. Τῶν δὲ βαρέων ὁ κάτω. καὶ κουφότατον μὲν τὸ πῦρ, ὡς πᾶσιν ἐπιπολάζον. βαρύτατον δὲ γῆ, ὡς πᾶσι ὑποκείμενον. πᾶν δὲ σῶμα, ἐν μὲν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἑστὼς, οὔτε βαρὺ οὔτε κοῦφον, ὅτε δὲ ἐκτὸς ᾖ τῶν οἰκείων τόπων, καὶ μέλλει πρὸς αὐτοὺς ἀπιέναι, τότε ἡ βαρύτης ἔχει ἢ κουφότης.

cantia illis qui album humorem membranis oculorum ſuffuſum habent, aliisque pro diverſa temperatura aliter.

65. *De miſtione & permiſtione.*

Miſtio eſt unio corporum per conjunctionem, qualis eſt olei & aquæ. Neque enim tota inter ſe ambo permiſcentur, ſed ſummis modo ſuperficiebus junguntur. Inferior enim olei ſuperficies miſcetur ſive unitur ſuperiori ſuperficiei aquæ. At permiſtio eſt, quando unita corpora tota ſic invicem permiſcentur, ut aqua & vinum. Itaque miſta corpora ex parte quidem uniuntur, inconfuſa tamen manent: permiſta autem penetrant invicem, ſcinduntque ac ſcinduntur, & inter ſe confunduntur. Unio autem Dei cum noſtra natura & miſtio eſt, quia ſine confuſione fit, & eſt permiſtio, propter idiomatum communicationem. Cæterum novum illud, cum aſſumta natura, genus miſtionis eſt, & mira ac ſingularis permiſtio.

66. *De generatione & corruptione.*

Generatio dicitur mutatio à non eſſe ad eſſe: & ſunt qui generationem etiam motum appellant, quo ſenſu mundum generationi hoc eſt motui ajunt eſſe obnoxium. Corruptio contrà eſt mutatio ab eſſe ad non eſſe. Quicquid igitur, cum non eſſet fit, & cum exiſtat corrumpitur, generationi & corruptioni dicitur ſubjacere. Ex noſtra adeo ſententia ad mundum etiam generatio pertinet, erat enim quando non erat, & erit quando non erit. Cæterum augmentatiõ quidem ac mutatio & agitatio & de loco in locum translatio motus ſunt, generatio autem & corruptio non ſunt motus, continenter enim ac ſimul fit quod fit, & corrumpitur quod corrumpitur.

67. *De corporibus.*

Corpus eſt quod habet latitudinem, longitudinem & profunditatem. Longitudo dicitur verbi gratia à capite ad pedes, latitudo à manu dextra ad ſiniſtram aut viciſſim, profunditas à pectore ad tergum aut vice verſa. Omne corpus grave aut leve eſt. Grave deorſum fertur, leve tendit ſurſum. Loca corporum, levium quidem ſupremus omnium, gravium infimus. Ac leviſſimum eſt ignis qui fertur ſuper omnia corpora, terra graviſſimum, omnibus ſubjacens. At corpus omne in naturali ſuo conſtitutum loco nec grave nec leve eſt, quando autem à naturali loco abeſt & ad eum tendit, tunc vel gravitate præditum eſt vel levitate.

68. *De*

ξη. Περὶ ἐλαχίστων.

Ἐλάχιστα φασὶν οἱ φιλόσοφοι σωμάτια τινὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἕτερα σμικρομερέστερα. καὶ ὑποτίθενται ἀμερῆ τινα ἤτοι σμικρομερῆ καὶ ἄογκα, ἅτινα σμικρομεγέθη, ἀρχὰς τῶν ὄντων. ἀρχὰς δὲ ποιητικὰς ἀλλ' ὑλικάς. λέγεται πάλιν ἐλάχιστον ἑτέρῳ λόγῳ, οἷον ἀριθμητικοὶ λέγουσιν, ἀριθμὸς διπλασίως καὶ τριπλασίως καὶ ἑτέρως τοιούτως, οἷον διπλασίου λόγου χάριν, ὁ οὗτος τοῦ τέσσαρα, καὶ τῶν δύο ὁ τέσσαρα, καὶ τοῦ ἑνὸς ὁ δύο, τοῦ δὲ δύο πρὸς τὸ ἓν διπλασίου λόγου οὐκ ἔστι ὑποδεέστερον ἕτερον. ἐλάχιστον οὖν διπλασίου, ὁ δύο πρὸς τὸ ἕν. καὶ ἐλάχιστον τριπλασίου, ὁ τρία πρὸς τὸ ἕν. λέγεται ἐλάχιστον καὶ τὸ κατ' εὐτελισμὸν γενόμενον, ἀλλ' ἀκριβέστερον καὶ φιλοσόφως, τὸ βραχύτατον σωμάτιον ὀνομάζεται.

ξθ. Περὶ διαφορᾶς γνώσεως.

Πρώτη ἐστὶ καὶ ὑψηλοτέρα τῶν γνώσεων ἁπασῶν ἡ τοῦ προνοίας, ἥτις ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. ὁ τοίνυν Θεὸς ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα καὶ ὑπὲρ αὐτὸν τὸν νοῦν ἔχων τὴν δύναμιν, καὶ κυρίως ἐν ὑπάρχων, αὐτῷ δὴ τῷ ἑνὶ μόνῳ προνοεῖν λέγεται πάντων. δευτέρα δὲ ἐστὶ γνῶσις ἡ νοερὰ αὐτοῦ καὶ πανταχῶς καὶ ὁλικῶς τὰ πάντα νοοῦντος. τρίτη μετ' αὐτὴν γνῶσις ἡ τοῦ λογικῆς ἡμῶν ψυχῆς, ἥτις διαιρεῖται εἰς δόξαν καὶ ἐπιστήμην. αὐτὴ μὲν δόξα τῶν κινουμένων ἐστὶ γνῶσις, ἤτοι τῶν μεταβαλλομένων, ἡ δὲ ἐπιστήμη, τῶν ἀκινήτων, οἷον, ψυχῆς καὶ νοῦ καὶ τῶν τοιούτων. τελεία γνῶσις καὶ τελευταία, ἡ τοῦ ἀλόγου ψυχῆς, αἴσθησις καὶ ἡ φαντασία, μεριστῶν πραγμάτων ἀντιλαμβανόμεναι.

ο. Πῶς οὐκ ἀεὶ μετέχομεν τοῦ Θεοῦ, ἀεὶ ἐνεργοῦντος αὐτοῦ;

Οὐ μετέχομεν ἀεὶ τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ ἀεὶ ἐνεργεῖ οὗτος, διὰ τὴν ἡμετέραν ἀνεπιηδειότητα πρὸς τὴν μέθεξιν. ὥσπερ γὰρ τοῦ ἡλίου τὸ μεσημβρινὸν ἅπαντα καταλαμβάνοντος, οὐ πάντες εἰς αὐτὸν ἐναντίζειν δυνανται, ἀλλ' οἱ ἐρρωμένον τὸν ὀφθαλμὸν ἔχοντες, οὕτως οὐδὲ τοῦ Θεοῦ πάντες μετέχειν δύνανται, κἂν ἐκεῖνος ὑπὲρ ἥλιον ἀεὶ τὸ νοητὸν φῶς ἐξαπλοῖ, ἀλλὰ μόνοι οἱ τὸ νοερὸν ὄμμα κεκαθαρμένον ἐν τῇ ψυχῇ φέροντες. Καίμοι γε πολλάκις καὶ αὐτὸς ὁ καθαρὸς νοῦς πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν θείων αὐγῶν, διότι οὐκ ἔστιν ἐλευθέρως οὐδὲ παντάπασιν ἄϋλος, ἀλλ' ἔνυλος καὶ σωματικός. Ἔσται γε, ὅταν μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπόλυσιν καὶ τὴν ἐλπιζομένην ἀποκατάστασιν δυνατὸς ἀτενίσει θεᾷ-

σα.

68. *De parvisſimis corpuſculis.*

Parvisſima ſive minima Philoſophi vocant corpuſcula quædam quibus nulla alia parviora reperiuntur, ſupponuntque illa eſſe in nullas partes diviſibilia, minutisſima & mole deſtituta, atque exilia: Principia corporum non efficientia ſed materialia. Dicitur & alio ſenſu parviſſimum ſive minimum apud Arithmeticos, quando de numeris duplicibus vel triplicibus aut aliis ejusmodi tractant, verbi gratia octo ſunt duplum quaternarii, quatuor binarii, duo unarii. Non datur vero alius numerus duplus infra binarium, minimus igitur duplus eſt binarius reſpectu unitatis, uti ternarius eſt minimus triplus ad eandem unitatem. Dicitur & minimum quod ad tenuitatem redactum eſt, ſed peculiari ratione Philoſophis parvisſimum corpuſculum ita nominatur.

69. *De variis generibus cognitionis.*

Prima & ſublimior cognitionum omnium eſt providentia, quæ eſt actio Dei. Deus ſiquidem ſuper omnia quæ ſunt & ſuper ipſam mentem potentia pollens, & proprie unum exiſtens, hoc ipſo ſolo uno omnibus providet. Altera cognitio eſt intellectualis, quæ mens ſuprema univerſe omnia intelligit. Tertia poſt hanc eſt cognitio in anima noſtra, quæ in opinionem & ſcientiam diſtingvitur. Ex his opinio eſt cognitio rerum mobilium mutabiliumque. Scientia immobilium, ut animæ, mentis, atque aliorum ejusmodi. Quarta & poſtrema cognitio eſt irrationabilis animæ noſtræ ſenſatio & phantaſia, res particulares apprehendens.

70. *Quomodo ſemper operante Deo, non ſemper ejus reddimur participes.*

Quamvis Deus ſemper operatur, illius tamen non ſemper participes reddimur propter noſtram ineptitudinem ad eum recipiendum. Sicut enim Sole per meridiem luce omnia implente non omnes in eum intueri poſſunt, ſed qui firma oculorum acie gaudent, ita nec Dei participes fieri omnes queunt, licet illi quovis ſole ſplendidiorem lucem intelligibilem exerit, ſed tantum ille qui intellectualem mentis oculum purgatum in anima ſua gerunt. Sed & ipſa pura mens ſæpius in percipiendo divino laborat ſplendore, quoniam non omnino libera & immaterialis, ſed materiæ & corpori eſt conjuncta. Erit autem, quando poſt ſolutionem a corpore & ſperatam reſtitutionem, ſine intermiſſione aciem in Deum intentam habebit.

οά. Εἰ ἔστι τι ἐν ἀγγέλοις κακόν.

Ὁ μὲν θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖς εἰς Χριστὸν γενεθλίοις βέλτιον μὲν ἀκινήτους εἶναι τοὺς ἀγγέλους πρὸς τὸ κακόν. Εἰδοὺς δὲ τὸν διάβολον, ἀγγέλον μὲν ὄντα, κακὸν δὲ γεγονότα, δυσκινήτους αὐτοὺς ἀπεφαίνεται. οἱ δὲ σοφώτεροι τῶν ἑλλήνων ἐν προθύροις εἰσὶ θεοῦ τοὺς ἀγγέλους ἑστῶτας οἰόμενοι, ἀμελόχους αὐτοὺς εἶναι κακοῦ φασι. τοὺς γὰρ ἀπαγγέλλοντας τὴν θείαν σιγὴν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐκφαίνοντας, πῶς ἂν φασὶν εἶναι κακούς; ἀφομοιοῦσι δὲ τὸ ἀγγελικὸν φῦλον τῷ θεῷ ἀφ' οὗ ἐξήρτηται, ἵνα διὰ τῆς ἀκραιφνοῦς ὁμοιότητος ἐκφαίνειν αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἰδιότητα δύνηται. ἀγγέλους δὲ τὰς μετὰ θεὸν πάσας δυνάμεις καλονομάζουσιν.

οβ. Εἰ ἐν τόπῳ τὰ ἀσώματα;

Ἐναντία εἰσὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον. εἰ οὖν τὸ σῶμα ἐν τόπῳ, τὸ ἀσώματον οὐκ ἐν τόπῳ. εἰ δὲ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον, καὶ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον. οἷον εἰ τῷ σώματι τὸ εἶναι ἐν τόπῳ, ἐναντίῳ ὄντι τῷ ἀσωμάτῳ τὸ μὴ ἐν τόπῳ εἶναι. τὰ δὲ κυρίως ἀσώματα, κρεῖττονα εἰσὶ τούτου, καὶ τοπικῶν παρέσεσι τοῖς σώμασι, τῇ ὑπ' ἐκείνοις παρεσίᾳ αὐτοῖς, οἷον τι λέγω, ἡ ψυχὴ μετὰ ἀπόλυσιν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, εἰ μὲν καθαρῶς ἀπαλλαγῇ καὶ ἀπαθῶς, οὐκ ἔχει χώραν πρὸς τὸ σῶμα ὃ ἀπολέλοιπεν. εἰ δ' ἐμπαθῶς, ἀγαπᾷ αὐτὸ καὶ θαλυθεῖν, καὶ ἡ ἀγάπη χώρας πρὸς αὐτὸ, καὶ ὑποστάσει μὲν ἡ οὐσία οὐ πάρεστι τὸ ἀσώματον τῷ σώματι, ῥέπει δὲ πρὸς αὐτὸ ὅταν βούληται.

ογ. Εἰ καλὸν ἡ ὕλη.

Πλάτων ὁ φιλόσοφος ἐν μὲν τῷ Τιμαίῳ μητέρα καὶ τιθηνὸν τῶν καλῶν γενέσεως, καὶ σωκρασίαν τοῦ κόσμου δημιουργίας αὐτὴν ἀποφαίνεται. Ἐν δὲ τοῖς τοῦ Ἐλεάτου ξένου λόγοις, αἰτίαν αὐτὴν λέγει τοῦ παντὸς ἀταξίας. Ἐν δὲ τῷ Δημοκρίτου τῷ καλουμένῳ Φιλήβῳ, ἀπὸ θεοῦ καὶ ταύτην ἀπάγων, ἔνθεον αὐτὴν καὶ ἀγαθὸν διὰ τὴν ἀπὸ θεοῦ γένεσιν ἀποφαίνεται. Πρόκλος δὲ ὁ φιλόσοφος οὔτε ἀγαθὸν αὐτὴν οἴεται οὔτε κακὸν, ὡς μὲν δὲ ἔσχατον τῶν ὄντων καὶ πόρρω τοῦ ἀγαθοῦ, οὐκ ἀγαθὸν λέγει. ὡς δὲ αἰτίαν δημιουργικὴν, ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἀναγκαζόμενος τιθέναι, μέσην αὐτὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ τινὸς ἀναγκαῖον ἐπονομάζει. τὸ δὲ ἐνδεὲς αὐτῆς τῶν ἀγαθῶν, συμβαλεῖν λέγει πρὸς τὴν τῶν αἰσθητῶν δημιουργίαν, ὅπερ ἀναγκαῖον ἐστι.

71. *Numquid in Angelis ſit mali?*

Gregorius Theologus Oratione in CHRISTI nativitatem Angelos ad malum moveri poſſe negat. Non ignorans tamen Diabolum, Angelus cum eſſet, malum factum eſſe, difficulter ſaltem illos moveri poſſe innuit. At ſapientiores Græcorum, Angelos Deo proximos ac veluti in foribus divinitatis conſtitutos arbitrantes, mali participes fieri poſſe inficiantur. Cum enim ſilentii Divini ſint interpretes, bonitatisq; nuncii, quomodo, inquiunt, mali eſſe poſſunt? Angelorum quippe genus aſſimilant Deo, a quo dependet, ut per puram ſimilitudinem proprietatem ejus poſſit hominibus notam facere. Angelos porro vocant univerſas quæ ſub Deo ſunt poteſtates.

72. *Num incorporalia ſint in loco?*

Corpus & incorporale ſibi opponuntur. Si igitur corpus in loco eſt, incorporale non eſt in loco. Si enim uni oppoſitorum erit unum e contrariis, alteri alterum erit. Itaque ſi corpori quod incorporali contrarium eſt competit eſſe in loco, incorporali competet non eſſe. Nam & quæ proprie incorporalia ſunt, præſtantiora ſunt, quam ut ſint in loco, neque localiter corporibus ſunt præſentia, ſed relatione, uti anima poſt ſolutionem a corpore, ſi pura & affectibus libera diſceſſerit, non habebit relationem ad corpus quod reliquit. Si vero affectum ſervaverit, amat id etiam ſolutum, & amoris relatione verſus illud fertur, & ſubſtantia quidem atque eſſentia corpori incorporale non eſt præſens, affectu tamen quando vult ad illud veluti prorepit.

73. *Num materia ſit bona?*

Plato Philoſophus in Timæo materiam velut matrem & nutricem generationis rerum pulchrarum, cauſamque ſociam creationis mundi prædicat. Sed ubi Eleates hoſpes loquitur, ipſa cauſa eſſe dicitur inordinationis in univerſo. At in Philebo dialogo eam a Deo repetens, divinam & quia a Deo prognata eſt bonam affirmat. Verum *Proclus* Philoſophus neque bonam illam putat neque malam: quatenus enim entium infimum ſit, & a Bono principali longius remotum, haud equidem bonam eſſe: quatenus vero cauſam demiurgicam neceſſario accenſere bonis cogitur, mediam eam inter bonum malumque ponit & appellat neceſſitatem. Defectum enim qui in illa eſt bonitatis, conferre ait ad facienda ſenſilia, quod ipſum neceſſitatis eſt.

οδ. Περὶ τ πρὸς τὸ Θεῖον τῶν ὄντων ἐπιστροφῆς.

Τῶν σῶν Θεῷ ἀπὸ ⸗ μὴ ὄντ⸗ εἰς τὸ εἶναι σῶν⸗χθέντων, τὰ μὲν ἔστι μόνον ὄντα, ὡς τὰ ἄψυχα σώματα, τὰ ⸗ ὄντα κ⸗ ζῶντα, κ⸗ νοοῦντα, ὡς αἱ ψυχαὶ καὶ οἱ νόες. ἕκαστον ⸗ πρὸς τὸν Θεὸν αὖ⸗ ὅ παρέχ⸗θη κατὰ τ⸗ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν ἐπιστρέφει. τὸ μὲν ζῶον κ⸗ αἰσθάν⸗ κ⸗ γνωστικόν. ἕκαστον δ⸗ ὡς προῆλθεν, οὕτω κ⸗ ἐπέστραπ⸗. ⸗στι ⸗ τὸ φιλοσόφημα κ⸗ ὁ φιλόσοφ⸗ Πρόκλ⸗ ἐν τοῖς κεφαλαίοις αὐτ⸗ τίθησι κ⸗ διευκρινεῖ. καὶ πρὸ τούτου ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος σαφέστερον τοῦτο διακριβοῖ, κ⸗ ἔστιν ὁ λόγ⸗ τῶν πάνυ σπουδαζομένων, σαφέστατός τε κ⸗ ἀκριβέστατ⸗ ὤν.

οέ. Περὶ χρόνου.

Ὁ χρόν⸗ ἐπινοίας ἀνθρωπίνης ἐστὶ νόημα κ⸗ ὄνομα. Ἐπειδὴ δ⸗ μὲν αἰώνιος ἀεὶ ὄντα κ⸗ ἀκίνητά ἐστι, τὰ ⸗ ὑπὸ κίνησιν ῥέοντα κ⸗ φθειρόμενα, αὐτὸ δὴ τὸ μέτρον τ κινήσεως χρόνον ὀνόμασαν οἱ Φιλόσοφοι. ⸗δὲ δ⸗ αὐθυπαρκτὸν πρᾶγμα ὁ χρόνος ἐστὶν, ⸗δὲ σῶμα φαινόμενον, ⸗δὲ παράπαν τις ὑπόστασις, ὥσπερ ἡ Φύσις κ⸗ ἡ ψυχὴ κ⸗ ὁ νοῦς, ἀλλὰ πρᾶγμα ἐν ἐπινοίᾳ μόνῃ κείμενον. Ἡ τοίνυν ψυχὴ ἑνωθεῖσα τῷ κρείττονι, ἐν τῷ ἑστῶτι αἰῶνι ἐστίν. ἀφειμένη δὲ ⸗ αἰῶν⸗ κ⸗ πού τι πρᾶγμα τ γενέσεως κινηθεῖσα, χώραν τῷ χρόνῳ δίδοσιν, ⸗δὲν ὂν ἕτερον ἐστὶν ὁ χρόν⸗ ἢ μέτρον κινήσεως.

ός. Περὶ κινήσεως.

Δυσκαταπόητόν τι πρᾶγμα ἡ κίνησις. ἔστι ⸗ εἶδ⸗ τι κ⸗ ἐνέργεια κινουμένου πράγματ⸗, καθ' ὃν χρόνον κινεῖται. οἷον τι λέγω, ἔστι τι πρᾶγμα αὐξανόμενον, κ⸗ ἄλλο ἀλλοιούμενον, κ⸗ ἄλλο φερόμενον. κ⸗ ⸗ μὲν αὐξανομένου κίνησις ἡ αὔξησις, ⸗ ⸗ φερομένου ἡ φορὰ, κ⸗ ὅλως ⸗ γενομένου ἡ γένεσις. Ἔστιν ⸗ ἡ κίνησις, ⸗τε ἀρχὴ ⸗τε τέλ⸗, ἀλλὰ τὸ μεταξὺ τούτων. τ ⸗ οἰκοδομήσεως ⸗τε ἡ ἀρχὴ κίνησις, ⸗πω ⸗ κεκίνηται. ⸗τε τὸ τέλ⸗, πέπαυται ⸗ τὸ οἰκοδομηθέν. τὸ ⸗ ἐν μέσῳ τούτων, οἷον ἡ οἰκοδόμησις, ⸗το κίνησις ἐστὶν. ὅπερ δὴ κ⸗ ἐνδελέχειαν Ἀριστοτέλης ὀνόμασεν.

οζ. Περὶ ἀνάγκης.

Ἀνάγκην ὀνομάζουσιν οἱ Φιλόσοφοι δύναμίν τινα ἀναγκαστικὴν ⸗ ἀποτελέσματ⸗ οἷον τι λέγω, ἡ ἀστρολογία τῶν ἄστρων χρημάτων ἐξήρτηται, κ⸗ τῶν

74. *De entium reverſione ad Deum.*

Rerum quas Deus cum non eſſent fecit exiſtere, alia ſunt tantummodo entia, ut corpora inanimata, alia entia & viventia quoque & intelligentia, ut animæ ac mentes. Ad Deum igitur a quo profecta ſunt ſingula pro ſuæ ratione ſubſtantiæ iterum convertuntur, ſive animal ſit vivum, ſive ſubſtantia tantummodo, ſive præditum intellectu ac cognitione. Unumquodque enim uti proceſſit ita etiam redit. Hanc philoſophicam poſitionem *Proclus* quoque capitibus ſuis inſeruit diſcuſſitque, & ante eum *Dionyſius Areopagita* dilucidius etiam & accuratius expoſuit, ſingulari enim diligentia perſpicuitate & cura hac de re eſt commentatus.

75. *De tempore.*

Tempus a cogitatione hominum concipitur & nomen accepit. Cum enim aliæ res ſint æternæ, quæ ſemper exiſtant ſuntque immobiles, aliæ ſub motione conſtitutæ & fluxæ corruptibilesque, menſurationem motionis philoſophi tempus appellarunt. Neque enim res per ſe ſubſiſtens tempus eſt, neque corpus quod ſenſibus percipi poteſt, neque ſubſtantia incorporalis ut natura, anima, mens: ſed aliquid in ſola poſitum cogitatione. Quando igitur anima præſtantiori jungitur, in ævo ſtabili conſtituta eſt, cum autem ævo veluti emiſſa, ad generationis conditionem movetur, locum in ſe facit tempori. Tempus igitur nihil aliud eſt quam menſuratio motionis.

76. *De motu.*

Res difficilis explicatu motus. Eſt enim ratio quædam, & rei quæ movetur, actio eo tempore quo movetur. Uti v. g. eſt aliquid quod creſcit, quod mutatur, quod fertur ſive agitatur. Atque ille quidem motus quo creſcit aliquid, dicitur incrementum, motio rei agitatæ latio ſive agitatio, & univerſæ rei naſcentis, generatio. Motus igitur nec principium eſt nec finis, ſed medium inter utraque. Ut in ædificatione nec principium eſt motio, nondum enim movetur, neque finis, jam enim deſiit ædificari, ſed media in his, ædificatio nempe, motio eſt, quam etiam endelechiam Ariſtoteles nuncupavit.

77. *De neceſſitate.*

Neceſſitatem Philoſophi appellant potentiam coactam ad effectum, uti Aſtrologia omnia refert ad aſtrorum aſpectus, altitudines,

κρὸν αὐξάνεται, καὶ τὴν ἐνέργειαν, ὑ γὰρ ὁμῶ ἐνεργεῖ πάντα. ἡ γὰρ ψυχὴ κατὰ μὲν τὴν ὐσίαν αἰώνιός ἐστιν, ὐδὲ γὰρ καιρὸν μικρὸν γεγένηται. κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν χρόνῳ μετέχει. ὑ γὰρ ὁμῶ ἔχει πάντα τὰ νοήματα ἐνεστῶτι, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρῳ μεταβαίνει εἰς ἕτερον. καὶ ὁ ὐρανὸς δὲ τοιοῦτός ἐστιν, καὶ αἰώνιος μὲν κατὰ τὴν ὐσίαν, κατὰ δὲ τὴν κίνησιν ὑπὸ χρόνον καὶ αὐτὸς κείμενος.

πά. Περὶ τῶν πέντε αἰσθήσεων.

Ἡ ὅρασις γίνεται, ὅταν τὸ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν φῶς ἐκφερόμενον συναντήσῃ τῷ ἀπὸ τῶν σωμάτων συῤῥέοντι. ὅπερ ὁ Πλάτων ὀνομάζει συναύγειαν. Ἀκούομεν δὲ τῷ κενῷ τῷ ἐντὸς ᾧ ὠτός, ὅτι δὲ ἐστὶ τὸ διηχῶν κατὰ τὴν ᾧ πνεύματος ἐμβολήν. ὀσφραίνομεν δὲ τῷ ἡγεμονικῷ τῷ ἔνδον ἐν τῇ ἐγκεφάλῳ, ἕλκοντι δὲ διὰ τῶν ἀναπνοῶν τὰς ὀσμάς. Γεύομεν δὲ τῇ ἁφαιρέσει τὸ γλωττης καὶ τῇ μαλακότητι, καὶ διὰ τὸ συναίρειν τὰς ἀπὸ ᾧ σώματος εἰς αὐτὴν φλέβας τὴν φύσιν. ἡ δὲ φωνὴ, πνεῦμά ἐστι διὰ ᾧ στόματος, ἀπὸ διανοίας ἡγμένον. ἁπτόμεθα δὲ ὅλῳ τῷ σώματι, διότι ἀμοιρεπαθούσης εἰσὶ, ἃ ὧν αἰσθάνομεν ὧν ἁπτόμεθα.

πβ. Εἰ ἀληθὲς τὸ καταβασκαίνεσθαί τινας ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν.

Οὐ ψεῦδος ἐστὶ τὸ καταμαραίνεσθαί τινας καὶ καταβασκαίνεσθαι ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὄψεως. πολυκίνητος δὲ ἡ ὄψις ὅσα μετὰ πνεύματος αὐτὴν ἀφιεῖσα. πυρώδη καὶ θαυμαστικήν τινα διαπείρει δύναμιν, ὥστε πολλὰ καὶ πάσχειν καὶ ποιεῖν δι' αὐτῆς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ τῶν ἐρωτικῶν δὴ μέγιστα καὶ σφοδρότατα παθήματα τῆς ψυχῆς ἐστὶν, ἀρχὴν ἡ ὄψις ἐνδίδοσα, ὅτι ῥᾳδία καὶ λείβεται τὸν ἐρωτικὸν ὅταν ἐμβλέπῃ τοῖς ἀγαθοῖς καὶ καλοῖς. τὸ δὲ διὰ τῶν ὀμμάτων ἐκπίπτον, εἴτε φῶς εἴτε ῥεῦμα, τὰς ἐρωμένας ἐκλήπτει ἢ ἀπόλλυσι, τοιαύτη γίνεται διάδοσις καὶ ἀνάπλησις ὑπὸ τῆς ὄψεως. αἱ γὰρ τῶν καλῶν ὄψεις, κἂν πάνυ πόῤῥωθεν ἐμβλέπωσι, πῦρ ἐν ταῖς τῶν ἐρωτικῶν ψυχαῖς ἀνάπτουσι. καὶ τὸ σῶμα δὲ τῶν ἐρωμένων καὶ ἐρωμένων βλάπτεται ἐν ταῖς τοιαύταις ἀποῤῥοαῖς.

πγ. Πῶς αἱ συλλήψεις γίνονται.

Ἡ σύλληψις τῶν ζώων γίνεται, καὶ μάλιστα τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ἐπιτήδειος, καὶ ξηρότερα συμμέτρως ἡ μήτρα γένηται πρὸς τὴν ᾧ σπέρματος

apparentias, dominum genituræ & ſimilia. Si igitur omnia concurrant ut fiat aliquid vel non fiat, nec ſit quicquam adverſans vel contrarium, hoc neceſſitatem appellarunt, utpote quod evitari & mutari nequeat. Cujus vero particularia tantum ſigna ſe offerunt, ut fieri poſſit, hoc vocarunt contingens, veluti quod poſſit fieri & non poſſit. Proprie autem contingens eſt res ſub arbitrio noſtro poſita, & æquale ac par momentum ad alterutram partem ſecum habens.

78. *De fato.*

Fati rationes ſi quis accurate intelligat, unde dependeat, quæque ejus ſit natura, maximam Philoſophiæ partem comprehendit, nam a vulgo quidem contemnitur, at ſapientiores hoc nomen ſuſpiciunt & mirantur. Ut vero generatim dicam, fatum eſt natura mundi, quæ movet corpora. Particulatim autem eſt reflexus quidam radius providentiæ, curatioque quæ non directo motu utitur, uti proprie dicta providentia, ſed tempore & loco ad effectum indiget, unde & nomen apud Græcos habet, dicturque εἱμαρμένη quaſi εἰρομένη ſive connexa quædam natura & complicata ex pluribus. Incorporales igitur res ſub ſola ſunt providentia, corpora autem ſub providentia & fato.

79. *De fortuna & caſu.*

Fortunam accuratiores Philoſophi non acceperunt, ut quibusdam perſvaſum eſt, pro re irrationabili ſine ordine & nexu, ſed ſtatuerunt eſſe conſecutionem indefinitam in rebus ex propoſito & propter finem aliquem ſuſceptis. Verbi gratia exiit aliquis a ſe lavandi cauſa, hoc ex propoſito & propter aliquem finem fecit, ut nempe in balneo lavaretur. At progreſſus incidit in theſaurum. Hujus inventionis cauſam, fortunam appellarunt ſapientes. Caſui vero tam in rationabilibus quam irrationabilibus locum eſſe affirmant. In rationabilibus quidem, ut ſi homo cultellum tenens illum manibus excidere patiatur, illeque rectus infigatur terræ. In irrationabilibus vero, ut ſi equus dominum excuſſerit, & hic caſu quodam illæſus abeat.

80. *De ævo ac tempore.*

Entia quædam & ſubſtantiam & actum æternum habent, ut mens. Hujus enim & ſubſtantia nulla mutari & actus minime tranſitorius aut mutabilis eſt, ſimul enim in ſe omnia mens poſſidet. At corporis & ſubſtantia & operatio temporaria eſt. Sic v. g. noſtrum corpus ſubſtantiam temporariam habet, paulatim enim augetur; & operationem,

κρὸν αὔξάνεσθαι, καὶ τὴν ἐνέργειαν, ὃ δὴ ὁμοῦ ἐνεργεῖ πάντα. ἡ δὲ ψυχὴ κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν αἰώνιόν ἐστιν, οὐδὲ γὰρ καλὰ μικρὸν γεγένηται. κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν χρόνου μετέχει. ὃ γὰρ ὁμοῦ ἔχει πάντα τὰ νοήματα ἐνίοτε, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου μεταβαίνει εἰς ἕτερον. καὶ ὁ οὐρανὸς δὲ τοιοῦτός ἐστιν, καὶ αἰώνιόν μοι καλὰ τὴν οὐσίαν, καλὰ δὲ τὴν κίνησιν ὑπὸ χρόνον καὶ αὐλὸς κείμενον.

πά. Περὶ τῶν πέντε αἰσθήσεων.

Ἡ ὅρασις γίνεται, ὅταν τὸ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν φῶς ἐκφερόμενον συναντήσῃ τῷ ἀπὸ τῶν σωμάτων συρρέοντι. ὅπερ ὁ Πλάτων ὀνομάζει, συναύγειαν. Ἀκούομεν δὲ τῷ κενῷ τῷ ἐντὸς δι' ὠτός, ἔστι δὲ εἶναι τὸ διηχοῦν κατὰ τὴν δι' πνεύματος ἐμβολήν. ὀσφραινόμεθα δὲ τῷ ἡγεμονικῷ τῷ ἔνδον ἐν τῇ ἐγκεφάλῳ, ἕλκοντι δὲ διὰ τῶν ἀναπνοῶν τὰς ὀσμάς. γευόμεθα δὲ τῇ ἁφαιότητι τῆς γλώττης καὶ τῇ μαλακότητι, καὶ διὰ τὸ συναίρεσιν τὰς ἀπὸ δι' στόματος εἰς αὐλὸν φλέβας τὴν φύσιν. ἡ δὲ φωνὴ, πνεῦμά ἐστι διὰ δι' στόματος, ἀπὸ διανοίας ἠγμένον. ἁπτόμεθα δὲ ὅλῳ τῷ σώματι, διότι ἀμοιοπερειλήπτους εἰσὶ, ἃ ὧν αἰσθάνομεν ὧν ἁπτόμεθα.

πβ. Εἰ ἀληθὲς τὸ καλαβασκαίνεσθαί τινας ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν.

Οὐ ψεῦδος ἐστὶ τὸ καλαμαρμαίνεσθαί τινας καὶ καλαβασκαίνεσθαι ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὄψεως. πολυκίνητος δὲ ἡ ὄψις ἅτε μετὰ πνεύματος αὐτὴν ἀφιεμένη. πυρώδη καὶ θαυμαστικήν τινα διαπείρει δύναμιν, ὥστε πολλὰ καὶ πάσχειν καὶ ποιεῖν δι' αὐτῆς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ τῶν ἐρωτικῶν αἱ δὴ μέγιστα καὶ σφοδρότατα παθήματα τῆς ψυχῆς ἐστὶν, ἀρχὴν ἡ ὄψις ἐνδίδοσιν, ὥστε ῥᾳθυμεῖν καὶ λείβεσθαι τὸν ἐρωτικὸν ὅταν ἐμβλέπῃ τοῖς ἀγαθοῖς καὶ καλοῖς. τὸ δὲ διὰ τῶν ὀμμάτων ἐκπίπτον, εἴτε φῶς εἴτε ῥεῦμα, τὰς ἐρωτικὰς ἐκλύσεις ἢ ἀπόλλυσι, τοιαύτη γίνεται διάδοσις καὶ ἀνάπλησις ὑπὸ τῆς ὄψεως. αἱ δὲ τῶν καλῶν ὄψεις, κἂν πάνυ πόρρωθεν ἐμβλέπωσι, πῦρ ἐν ταῖς τῶν ἐρωτικῶν ψυχαῖς ἀνάπτουσι. καὶ τὸ σῶμα δὲ τῶν ἐρωμένων καὶ ἐρωμένων βλάπτεται ἐν ταῖς τοιαύταις ἀποφοραῖς.

πγ. Πῶς αἱ συλλήψεις γίνονται.

Ἡ σύλληψις τῶν ζώων γίνεται, καὶ μάλιστα τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ἐπιθυμήσωσι, καὶ ξηρότερα συμμέτρως ἡ μήτρα γένηται πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ σπέρ-

nem, non enim ſimul omnia agit. At anima ſubſtantiam quidem habet æternam, neque enim ſenſim nata eſt, operationem autem tempori ſubjectam, neque enim ſimul omnia cogitat ſed ex una cogitatione deſcendit ad aliam. Tale etiam eſt cœlum, ſubſtantia nimirum æternum, ſed ratione motionis ſuæ tempori & ipſum ſubjectum.

81. *De quinque ſenſibus.*

Viſio fit, quando ex oculis procedens lux occurrit lumini a corporibus viſis promananti, quod Plato *συναύγειαν* appellat, nos corradiationem ſive concurſum radiorum dicere poſſumus. Audimus per cavitatem vacuam, quæ in aure eſt, irruente ſpiritu perſonantem. Olfacimus mente quæ in cerebro reſidet & per ſpiracula odores adtrahit. Guſtamus raris & mollibus linguæ partibus, quandoquidem & venas corporis natura ad illam adnexuit. Vox eſt ſpiritus per os mente auctore emiſſus. Tangimus toto corpore, quippe cui ſuperficies & extrema ſunt, per quæ ſentimus cum contingimur.

82. *Num verum ſit aliquos a videntibus faſcinari?*

Non eſt mendaciis adſcribendum quosdam acie videntium contactos marcere & faſcinari. Viſio enim cum ſpiritu eam emittente mobilis valde eſt, & ignem mirificamque ſpirat vim, ut multa homo per illam efficere nec minus affici ac pati poſſit. Et amor qui affectus animi eſt maximus ac vehementiſſimus, initium capit a conſpectu, itaque amantes fluunt velut ac liquefiunt, quando pulchros ac formoſos vident, nam quæ per oculos incidit in eos lux ſive effuſio radiorum amantes perdit facitque contabeſcere, tanta eſt ex viſu alteratio & perculſio. Nam formoſorum conſpectus etiamſi e longinquo reſpiciunt, ignem in amantium animis accendunt. Sed & corpus amatorum conſpectorumque per ejusmodi radiorum emiſſiones afficitur.

83. *Quando fœtus concipiatur?*

Conceptio animalium, & hominum maxime fit, quando uterus eſt idoneus & temperate ſiccus ad recipiendum ſemen: menſibus ex univerſa maſſa partem puri ſanguinis attrahentibus. Confert etiam

σπέρματος τῶν καταμηνίων συνεπισπομένων ἀπὸ παντὸς ὄγκου μέρους τι ἐκ καθαροῦ αἵματος. συμβάλλεται δὲ καὶ τὸ θῆλυ πρὸς τὴν κύησιν ἐξυγραινομένη τὴν μήτραν ἐν ταῖς μίξεσιν, ἡ δὲ ὑγρασία αὕτη, σπέρμα μὲν οὐκ ἔχει λόγον, οἷον δὲ ὕλη γίνεται τῇ καταβολῇ τὸ ἀνδρείας γονῆς. καὶ ἐκ μὲν ἄρρενος σπέρμα εἰς τὰ στερεώτερα μέρη ἐκ σώματος ἐξαρκεῖ, οἷον ὀστᾶ, καὶ νεῦρα καὶ φλέβας καὶ ἀρτηρίας, καὶ τὰ τοιαῦτα. ἀπὸ δὲ θήλεος, εἰς τὰ ὑγρότερα μέρη ἐκ σώματος, αἷμα φημὶ καὶ ἀμφοτέρας τὰς χολάς. ἢ μᾶλλον πάντα ἐξ ἀμφοτέρων, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκ ἄρρενος πλέον ἔχει, τὰ δὲ ἐκ θήλεος ἐπ' ἔλαττον.

πδ. Πόθεν γίνονται τῶν γονέων αἱ ὁμοιώσεις καὶ αἱ πρὸς τοὺς ἀνομοιότητες.

Τὸ ἀποκρινόμενον σπέρμα, ἢ ἀπὸ ἐκ ἀνδρὸς, ἢ ἀπὸ τ' γυναικός. τὸ μὲν ἀπὸ ἐκ ἀνδρὸς, λόγους ἔχει τῶν ἐν αὐτῷ ἠθῶν καὶ τρόπων καὶ τ' μορφῆς, καὶ ἀπὸ μητρὸς δὲ ὡσαύτως. ὅταν δὲ ἄμφω τὰ σπέρματα συγκραθῇ, εἰ μὲν ἐπ' ἴσης, ἔχει τὸ γεννώμενον ἴσην καὶ πρὸς τὸ ἄρρεν καὶ πρὸς τὸ θῆλυ τὴν ὁμοίωσα. ὅταν δὲ τὸ ἄρρεν καταχραίσῃ τοῦ θήλεος, τῷ ἄρρενι παρόμοια τὰ γιγνόμενα ἀποτελεῖται, ὅταν δὲ τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος, ἀπεικασμένα πρὸς τὴν μητέρα. ὅταν δὲ ἡ ἐν τῷ σπέρματι θερμασία ἐξαλμυθῇ, ὑδενὶ τῶν γονέων πλαττόμενον ὁμοιῶται. πολλάκις δὲ καὶ τ' γυναικὸς φαντασίας ἐν τῷ τίκτειν λαβοῦσης τοῦδε ἢ τῆσδε, πρὸς τὸ φανταθὲν ἀπεικάζεται τὸ γεννώμενον.

πε. Πῶς οἱ ὄνειροι γίνονται;

Πολλαὶ τῶν ὀνείρων εἰσὶν αἰτίαι, οἱ μὲν δὲ αὐτῶν εἰσὶ θεόπνευστοι ἀνωθεν δι' ἀμέσου τοῦ θεοῦ τῇ λογικῇ ψυχῇ ἡμῶν ἐγγινόμενοι, οἱ δὲ οὖν αἰτιατά εἰσὶ τῶν ἡμερινῶν πράξεων. οἱ δὲ ἀπὸ φανταστικῆς ἐνεργείας δυνάμεως, φανταζούσης ἡμῖν τὰς ἡμερινὰς ἐρωτας, ἢ ἄλλο τι πάθος ψυχῆς. ἕτεροι δὲ ἀπὸ τῶν τεσσάρων χυμῶν ἀνεγείρονται, ὅθεν δὲ καὶ τὰ χρώματα τῶν ὀνειράτων, ὅμοια τοῖς τῶν χυμῶν ἔχουσι. οἱ δὲ τὰς αἰτίας ἡμῖν ἐκφαίνουσι τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, περὶ ἃ τὴν πραγματείαν ἐχομεν. φιλοσοφα δὲν τῷ φιλοσόφῳ τὰ ὀνείρατα, καὶ τῷ ῥήτορι τὰ ῥητορικὰ, καὶ τῷ γεωμέτρῃ τὰ γεωμετρικὰ. μία δὲν αἰτία τῶν ὀνειράτων, ἀλλὰ πολλαὶ, ὡς εἴρηται.

fœmina ad conceptionem, uterum in congreſſu humectando, qui tamen humor non habet ſeminis rationem, ſed velut materiam præbet dejecto virili ſemini. Atque ſemen viri firmioribus corporis partibus componendis inſumitur, ut oſſibus, nervis, venis, arteriis, & ſimilibus: Fœminæ autem debilioribus, ſanguini nimirum & utrique bilis generi. Aut potius omnia hæc ex utrisque ſeminibus conſtant, niſi quod maſculum præpollet, fœmininum minus habet virtutis.

84. *Unde contingat ſimiles vel diſſimiles parentibus naſci liberos?*

Excretum ſemen vel a viro eſt, vel a fœmina. Illud viri in ſe habet rationes morum & indolis ac formæ viri, & hoc fœminæ ſimiliter. Quando igitur utraque permiſcentur, ſi quidem æqualiter, infans qui naſcitur ex utriusque parentis ſimilitudine æqualiter participabit. Si autem fœminino ſemini prævaluerit maſculum, patri ſimilia naſcentur: ſi contra maſculo fœmininum, matrem ſimilitudine referent. Quod ſi calor qui eſt in ſemine exſpiraverit, neutri parentum conformabitur quod naſcitur. Sæpius etiam fœmina inter concipiendum hunc vel illam imaginante, infans ei quod mater imaginata eſt aſſimilatur.

85. *Quomodo fiant ſomnia?*

Multæ ſunt cauſæ ſomniorum. Alia enim rationabili animæ noſtræ, mente mediante, immittuntur divinitus: Alia ſunt veluti echo quædam ac reſonantia diurnarum actionum, alia a phantaſia efformantur, imaginante & offerente nobis diurnos amores, vel alium affectum animæ noſtræ. Alia a quatuor humoribus ſive temperamentis excitantur, unde & colores humoribus illis ſimiles habent, quæ in quiete videntur. Alia produnt cauſas habere in nobis artes quas didicimus, vel negotia quæ tractamus, unde Philoſopho philoſophica, Rhetori rhetorica, Geometriæ geometrica ſe offerunt inſomnia. Non una igitur ſomniorum cauſa eſt, ſed ut dixi varia ac multiplex.

πε. Περὶ ὑγείας καὶ νόσου καὶ γήρως.

Ὑγείας αἴτιον καὶ σωτηρικὸν, ἡ τῶν ὑγρῶν ἰσονομία, θερμότητι τῷ, ψυχρότητι τῷ, ὑγρότητι τῷ, ξηρότητι τῷ. ὅταν γὰρ τούτων ἓν πλεονάσασα τῶν ἄλλων, ἡ νόσος γίνεται. αἱ δὲ πλεῖσται τῶν νόσων, ἐκ διαφθορᾶς τῶν ἐν τῷ σώματι στοιχείων γίνονται. ἐπεισάγονται δὲ αἱ νόσοι τῷ σώματι, καὶ διὰ πλήθους τροφῶν, καὶ διὰ ἀπεψίας καὶ φθορᾶς. ἡ δὲ εὐεξία καὶ ἡ εὐδιάθετος ὑγείας σύνθεσις. μορφοῦται δὲ τὰ ζῶα ἐν γαστρὶ ὄντα, ἀπὸ ἑπτὰ καὶ τεσσαρακοστῆς ἡμέρας, τελειοῦται δὲ τοῖς μορίοις ἀπὸ τ' πενηκοστῆς. ἐπιγινώσκεται δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ἀρρένων, διὰ τὸ θερμότερα εἶναι, τὴν διάρθρωσιν γίνεσθαι ἀπὸ ἑβδομηκοστῆς καὶ εἰκοστῆς, ἐπὶ δὲ τῶν θηλυκῶν ἐν διμήνῳ μὲν διαρθροῦσθαι, ἐν τριμήνῳ δὲ τελειοῦσθαι λέγει.

πζ. Διὰ τί οἱ πνευσάντες δύψῶσι μᾶλλον, ἢ πεινῶσιν;

Διψῶμεν μᾶλλον, ὅταν πνευσώμεθα, ἢ πεινῶμεν, διότι τὸ ἐν ἡμῖν θερμὸν πρῶτον μὲν καταβόσκεται τὸ ἐν σώματι σύστασιν τροφῆς, εἶτα ἐπ' αὐτὴν βαδίζει τὴν σύμφυτον λιβάδα τ' σαρκὸς ἡ ἐν ἡμῖν πύρωσις, τὸ ὑγρὸν ἀναίνουσα, καὶ τὸ δίυγρον. γενομένης δὲ ὥσπερ ἐν πηλῷ ξηρότητος, πολὺ μᾶλλον τὸ σῶμα δίψος πέφυκεν, ἄχρις ἂν πιόντων ἀναῤῥωσθὲν καὶ ἰσχύσαν τὸ θερμὸν ἐμβριθὲς τροφῆς ὄρεξιν ἐργάσηται. τὸ γὰρ ἐν ἡμῖν μάλιστα δεῖται τροφῆς θερμὸν, ὅταν πρώτως βλέπωμεν ἔξω μήτε αἰέρα μήτε ὕδωρ μήτε γῆν ἐφιέμενα τρέφειν, μήτε σύμπλεκτα τὸ πλησιάζον, ἀλλὰ μόνον τὸ πῦρ. διὰ ταῦτα καὶ οἱ γέροντες μᾶλλον πνεύσαντες φέρουσιν. ἀμβλὺ γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ μικρὸν ἤδη τὸ θερμόν ἐστι. καὶ τὰ ἄκαιρα δὲ τῶν ζώων τροφῆς ἥκιστα προσδεῖται, διὰ ἐνδειαν θερμότητος.

πη. Περὶ τ' τοῦ οὐρανοῦ οὐσίας.

Πλάτων μὲν ὁ φιλόσοφος, ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων πύῤῥα πλεκτὰ τὰ σύνθετα, σώματα ἀπὸ τῶν αὐτῶν συγκειμένους καὶ τὸν οὐρανὸν ἀποφαίνεται. τεσσᾶται δέ, φησι, πρὸς τὰ ἄλλα τὴν διαφορὰν ἔχειν, ὅτι τὰ μὲν ἐπὶ γῆς σώματα ἀπὸ τ' ἑκάστης μεριδος τῶν στοιχείων εἶναι, τ' οἷον παχυμερέστερα καὶ μιγαδικώτερα· τὸν δὲ οὐρανὸν ἀπὸ τ' αὐγοειδεστέρας αὐτῶν μοίρας οὐσιοῦσθαι. λεπτοτέλεις δὲ τὰ μὲν τέσσαρα στοιχεῖα κατ' εὐθείαν κινεῖσθαι λαβών, τὸν δὲ οὐρανὸν κύκλῳ φέρεσθαι, ἀπὸ τ' διαφόρου κινήσεως διάφορον αὐτῷ καὶ τὴν οὐσίαν πρὸς τὰ στοιχεῖα δόντι, καὶ τοῦτον οὐρανὸν καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν αἰθέρας καὶ μέχρι σελήνης αἰθέρα καλεῖ, καὶ πέμπτον σῶμα κατονομάζει.

πθ.

86. *De ſanitate, morbo & * ſenectute.*

Sanitatis cauſa & conſervatrix eſt æqualis temperatura caloris, frigoris, humiditatis & ſiccitatis, quorum ſi unum cæteris prævaleat, morbus oritur. Plurimi certe morbi per anomaliam ſive irregularitatem horum in corpore elementorum generantur. Inferuntur morbi etiam nimia repletione vel cruditate aut corruptione ciborum. At ſanitatis conciliatrix eſt ordinata diæta & tranquillus ſorteque ſua contentus animus. Fœtus in utero formatur a die trigeſima ſexta, & membris perfectus eſſe incipit a quinquageſima. Quanquam Hippocrates in maſculis, quod calidiores ſint, articulationem membrorum a vigeſima ſexta die fieri affirmat, fœminas autem intra ſecundum menſem articulari, intra quartum perfici.

87. *Quare qui jejunarunt, ſitiunt magis quam eſuriunt?*

Sitimus magis quando jejunamus quam eſurimus, quoniam calidum quod in nobis eſt, primo loco quidem conſumit quod a cibis eſt reliqui, deinde vis illa ignea in nobis convertit ſe ad ipſam naturalem corporis humiditatem, eamq; quærit ac depaſcit. Hinc veluti in luto ſequitur ſiccitas, & potu magis indigere corpus contingit, donec in bibentibus confirmatus atq; iterum vires recipiens calor appetitum validum cibi injiciat. Namq; calidum in nobis cibo maxime indiget, ut facile etiam extra nos obſervare poſſumus nec aerem nec aquam nec terram alimento inhiare, nec propinqua conſumere, ſed ſolum ignem, quare & ſenes facillime ferunt jejunium, ſiquidem hebes jam & exiguus in illis calor eſt. Etiam animalibus ſanguine deſtitutis, quia calore non æque abundant, cibo minus eſt opus.

88. *De Cæli ſubſtantia.*

Plato Philoſophus ex quatuor elementis omnia efformat compoſita corpora, atque adeo cœlum quoque ex iisdem conſtare docet: tantum differre in eo, quod corpora terreſtria ex deterioribus ac veluti craſſioribus & magis materialibus elementorum partibus compoſita ſint, cœlum vero ex ſubtilioribus & lucidioribus ſubſtantiam acceperit. Ariſtoteles dum ſumit, elementa quatuor recto motu ferri, cœlumque circulari, ex diverſa motione etiam diverſam a quatuor elementis ſubſtantiam ejus concludit, cœlumq; & ſidera ad lunam usq; ætherem & quintum corpus appellat.

* Imo de tempore formationis fœtus in utero. Nam de ſenectute quidem nihil in hoc capite traditur, niſi eo referas, quod bona diæta & tranquillitate animi conſervari integram valetudinem, atque adeo ſenectutem feliciter attingi poſſe, veré ac prudenter monet.

ἄρεως, εἶτα ἡλίου, μεθ' ἣν ἀφροδίτη, καὶ μετὰ ταύτην ἑρμῆς, καὶ τελευταῖον ἡ σελήνη. Μεθ' ἃς τὰ τέσσαρα, στοιχεῖα, ὥσπερ εἰρήκαμεν. ὠκυμόροι μὲν οὖν τοῦτοι εἰσὶ καὶ οἱ χρόνοι τῶν κινήσεων, θαυμασίαν τὴν συμφωνίαν ἔχοντες.

ρα. Πόθεν φωλίζονται οἱ ἀστέρες;

Οὔτε τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ἐστὶν, ἐπεὶ πάντες οἱ πλανῆται, ἀλλ' ἡ σελήνη μόνη τοῦδε ἕνεκα ἡλίῳ φωλίζεται. διὰ ἔστι καὶ πεφωλισμένοι αἰεὶ μένουσιν πρὸς τὸν ἥλιον νένευκεν, ὡς ἔστι δ' ὅτι ἀφώτιστος παντάπασιν ἐστὶν ἡ σελήνη, ἀλλ' αἰεὶ ἐνδέδυται φῶς ἡμισέληνον. ἐν μὲν οὖν ταῖς συνόδοις ἀφώτιστον μέν ἐστι τὸ πρὸς ἡμᾶς αὐτῆς κύκλωμα, πεφωλισμένον δὲ τὸ ἄνω φαλακρωμα. ἐν δὲ ταῖς πανσελήνοις τὸ μὲν νεῦον πρὸς ἡμᾶς ἡμιφαίνον αὐτῆς ὁλοφαές ἐστι. τὸ δ' ἄνω ἡμιτομον, φωλεὸς ἄμοιρον. μεταξὺ δὲ τὸ σωιάδες τῆς πανσελήνου καὶ τὰ μέσα τῆς πρὸς τὸν ἥλιον διαστάσεως μηνοειδὲς γίνεται, καὶ δίχοτομον, καὶ ἀμφίκυρτον. ἢ δὲ ἐλαττον ἢ ἡμίσεως φωλίζεται, ἢ καὶ τὸ ἥμισυ, ἢ καὶ τὸ πλέον.

ρβ. Περὶ ἐπισημασίας ἀστέρων, καὶ πῶς γίνεται χειμὼν καὶ θέρος;

Ἐπισημασία ἐστὶν, ὅταν ἐπιβάλλων ἀστὴρ καὶ συναναβάλλων τῷ ἡλίῳ ὥσπερ ὁ καλούμενος κύων καὶ ὠρίων, καὶ ὁ ἀρκτοῦρος, ἢ ἕτερός τις τῶν ἀπλανῶν, ἀλλοιώσῃ τὸν ἀέρα, καὶ τὰς τέσσαρας καιρὰς ἔστιν, ἔστι δὲ Μανοῦς ὑπαναίσθησιν λόγων, ἴσασιν εἰς σημεῖα καὶ νὺς καιρὸς, καὶ εἰς ἐναυλίας. ἐπισημαίνεται δέ τι ὁ ἀστὴρ τῶν ὠδὶ τῶν ἀέρα παθῶν, οἷον ἐπιτολὴν ἢ ἐσπερίαν ποιούμενος. ὠδὶ μέν τοι γε θέρος ἢ χειμῶνος καὶ τῶν λοιπῶν ὡρῶν ἴσον, ὡς ὅταν μὲν ἡλιοβόρος ἡμῖν γένηται, καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς κυνῖτο, θέρος ποιεῖ. ὅταν δὲ πρὸς νότον ἀπέλευθῇ, χειμῶνα ἐργάζεται. Καὶ ὅταν μὲν καλὰ τὸν κριὸν τὸ ζῴδιον γένηται, ἰσημερίαν ποιεῖ. ὅταν δὲ καθ' ἑκάτερα διαπορεύηται τῶν χηλῶν, μεταπίπτειν καὶ ἰσημερίαν αὖθις.

ργ. Πόσος ἑκάστῳ τῶν πλανήτων ὁ χρόνος τῆς περιόδου;

Τοὺς πλανήτας πᾶσι καλὰ τὴν ἀναλογίαν ἔχ μεγέθους τῶν σφαιρῶν καὶ ἐκ μέτρου τῶν ἀποστάσεων χρόνους ὡρισμένους ἀφώρισεν ὁ θεὸς, τῶν κατὰ τὸν κόσμον. καὶ ὁ μὲν Κρόνος ἄτε ὑψηλότερος τῶν ἄλλων, καὶ μείζονα κύκλον ἐκπερχόμενος ἐνιαυσιαίων τριακοσιαετίας τὴν αὐτῆς ὁδὸν ἐκπληροῖ. ὁ δὲ Ζεὺς εὐθὺς μετ' αὐτὸν ὢν δωδεκαετίας. ὁ γε Ἄρης διὰ δύο καὶ ἡμίσεως ἐναυσίων. Τῷ δὲ ἡλίῳ καὶ τῷ Ἀφροδίτῃ καὶ τῷ Ἑρμῇ ἰσοδρομος ἡ ὠδικὸς καὶ ἐναύσιος. ἡ δὲ σελήνη δι' ὀκτὼ μηνῶν πρὸς τὴν ἡμισείαν ἀποκαθίσταται. οἱ δὲ ἐκ μυστικωτέρου λόγου τὸν τῶν ἀριθμῶν, τὴν δὲ δημιουργὸν σοφίαν θαυμάζοντες, πῶς ἅπαντες οἱ τῶν συμφωνιῶν λόγοι εἰς τοὺς τούτους ἐμφαίνεται, ὁ διὰ πασῶν, ὁ διὰ πέντε, καὶ διὰ τεσσάρων

rius, & poſtrema Luna. Poſt illam ſequuntur quatuor elementa de quibus dixi. Definita porro ſingulis planetis tempora ſuæ cujuſq; motionis, admirandum inter ſe concentum ſive ſymphoniam habent.

101. *Unde lumen habent ſtella?*

Neque inerrantium ulla ſtellarum, neque planetæ omnes, ſed ſola luna a ſole illuminatur. Igitur & pars ejus lucida ſemper ſoli obverſa eſt, neque unquam tota caret luna lumine, ſed usque quaque dimidia pars ejus lumine gaudet. Nam in conjunctione ſive novilunio gibbus nobis obverſus lucis eſt expers, at ſuperior ut ita dicam calvaria illuminata eſt. In pleniſunio vicisſim hemiſphærium ad nos vergens totum eſt lucidum, ſuperius autem illud expers luminis. Inter novilunium, vero ac plenilunium pro ratione qua a ſole diſtat, fit nobis vel corniculata, vel dimidiata vel decreſcens; aut enim minus quam dimidium ejus illuminatur, aut dimidium, aut plus dimidio.

102. *De ſtellarum ſignificatione, & quomodo hiems & æſtas fiat?*

Significatio ſtellæ eſt, quando oriens vel cum ſole exorta ut Canis vel Orion aut Arcturus aut alia quædam fixarum, aerem quatuor anni temporibus alterat. Nam & Moyſes hoc ſubinnuit cum ait: *Erunt in ſigna, & in tempora, & in annos.* Stella ſiquidem matutino vel veſpertino ortu ſuo aliquam ex aeris affectionibus ſignificat. De æſtate vero & hieme atque cæteris anni temporibus ſciendum eſt, quod quando ſol nobis eſt auſtralis, & ſuper capite noſtro fertur, facit æſtatem. Et quando verſatur in ariete, æquinoctium efficit. Quando autem ex adverſo poſitus cancri chelas attigerit, autumnum, alterumque affert æquinoctium.

103. *Quanti temporis periodus ſingulis planetis ſit tributa?*

Singulis planetis DEus tempora definita ſtatuit motionum, ſecundum proportionem magnitudinis ſphærarum, & menſuræ qua diſtant. Saturnus igitur tanquam cæteris ſublimior & majorem deſcribens circulum, triginta annorum ſpatio periodum ſuam explet & abſolvit. Jupiter ipſi proximus annis duodecim. Mars duobus & dimidio. Soli, Venerique ac Mercurio æqualis periodus unius anni eſt conſtituta. Luna undeviginti diebus & dimidia. Quod ſi quis Muſice numeros hoſce conſideraverit, ſapientiam Conditoris mirabitur, ſiquidem omnes rationes harmonicas in illis obſervare licet, octavam, quintam, quartamque.

104. *De*

ρδ. Περὶ κομήτου.

Ὁ κομήτης ἐν τῷ ὑπερκαύματι γίνεται, ὅταν δὲ ἐξαφθῇ τι μέρος τοῦ ὑπερκαύματος διὰ τὴν κίνησιν, ὡς εἰρήκαμεν, καὶ ἡ μὲν λεπτὴ σύστασις εἴη, διατρέχει εὐθὺς τὸ ἐξαφθὲν καὶ διάδοσιν, καὶ γίνεται ὁ καλούμενος διάττων ἀστήρ. εἰ δὲ παχυτέρα εὑρεθῇ ἡ ὕλη, καὶ ἔχει ἐκεῖσε τὸ σπέρμα τοῦ ἐξαφθέντος πυρός, καὶ ποιεῖ τὸν κομήτην. Εἰσὶ δὲ τῶν κομητῶν τὰ σχήματα διάφορα, διὰ τὴν διάφορον τῆς ὕλης ἔξαψιν. ἢ δὲ κατὰ μῆκος μόνον ἐστὶν ἡ ἐξαψις, καὶ γίνεται ὁ καλούμενος δοκός. ἢ καὶ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος, καὶ ἀποτελεῖται ὁ κυρίως καλούμενος κομήτης. ἢ ἐν βάθει ἔχει οἷον ἀποστηριγμούς τινας, καὶ καλεῖται πωγωνίας. ἔστι δὲ ἕτερα ὀνόματα τῶν κομητῶν περὶ ὧν ἐρροῦμεν προϊόντες.

ρε. Περὶ ὑέλου καὶ χαλάζης, χιόνος, πάχνης καὶ δρόσου.

Κομῆται μὲν καὶ γαλαξίαι, ἔτι δὲ δοκίδες καὶ διάττοντ[redacted] τὰ ἄλλα τὰ εἰρημένα, ἐν τῇ κατωτάτῃ γίνονται ἀναθυμιάσει. ὑετὸς δὲ κ[redacted]αλαζα καὶ χιὼν καὶ πάχνη καὶ δρόσος ἐν τῇ ἀτμώδει ἀναφορᾷ, ἥτις μετὰ τὴν κατωτάτω διαχέχυται ὑγρὰ τὴν φύσιν ἐκ τῆς γῆς, καὶ αὐτὴ ἀναφερομένη. αὕτη δὲ ἡ ἀτμώδης ἀναθυμίασις ἡ ὑγρὰ καὶ θερμή, ἡ ἀλλοιοῦται καὶ μεταβάλλεται εἰς ὕδωρ, καὶ εἰ μὲν λαμπρότερον κατέλθοι, ὑετὸν ποιεῖ. εἰ δὲ κατὰ μέρος ἐνεχθῇ, ψεκάδα. ἢ πήγνυται μόνως καὶ ποιεῖ χιόνα, ἢ μεταβάλλεται πρότερον, εἶθ' οὕτως πήγνυται καὶ γίνεται χάλαζα. εἰ μὲν οὖν ἄνω κυφιωθῇ ἡ ἀτμὶς, ταῦτα ποιεῖ. εἰ δὲ ἐν τῷ περιγείῳ τοῦ ἀέρος ἢ πήγνυται, καὶ γίνεται ὁ πάγετός. ὁ δὲ Ἀριστοτέλης αἴτιον τούτων ἁπάντων τὴν ψύξιν λέγει.

ρς. Περὶ ἴριδος.

Ἡ ἶρις τὸ καλούμενον τόξον δή τινές φασι, τῇ φύσει μὲν ἀνυπόστατόν ἐστι, καὶ φάντασμα τῆς ὁρώσης ὄψεως, ἀκτίνων ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν προσπιπτουσῶν, εἶτα δὴ ἀνακλωμένων, καὶ τὸ μὲν τόξου σχῆμα ἐμφαινόντων. ἔστι δὲ ὡς ἀληθῶς τόξον ἀντικρυς κατὰ τὸ σχῆμα, ὑδέποτε δὲ φαίνεται κυκλοτερές, ἀλλ' ἢ ἔλαττον ἢ πλέον ἡμικύκλου. Φαίνεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἀπὸ μὲν ἡλί[redacted] ἀπὸ δὲ σελήνης, καὶ μᾶλλον μὲν ἡμέρας, σπανίως δὲ νυκτὸς. [redacted] μὲν ἐπὶ τὸν ἀρίζοντα, σπανίως δὲ περὶ τὸν μεσημβρινὸν κύκλον. πολλάκις δὲ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ δύο φαίνονται ἶριδες. ἔστι δὲ πᾶσα ἶρις τρίχροος. ἡ μὲν δὴ ἐντὸς αὐτῆς ἐρυθρὰ φοινικῆ. ἡ δὲ δευτέρα πράσινος, ἡ δὲ τρίτη ἁλουργὸς, καὶ [redacted] ἀπὸ φοινικοπορφυρισμοῦ ἐστι δὲ ἐπὶ ἀνωμάλοις καὶ ἀνομοιομερέσι νέφεσι.

ζ.

104. *De Cometa.*

Cometa generatur ex fuliginoſa materia, quando enim pars hujus per motum, ut diximus, ſuccenditur, & tenuior illa compages fuerit accenſa, ſtatim procurrit ulterius, fitque ſtella cadens, ſive quam diſcurrentem appellant. Si vero materia fuerit craſſior, ſemen ignis ſuccenſi ibi continetur, & cometam efficit. Sunt & variæ formæ cometarum propter diverſimodam materiæ illius ſuccenſionem. Nam quædam in longum modo fit, & vocant trabem, aut in longum & latum, unde proprie dictus cometa naſcitur: aut in profundum habet quasdam veluti deſcintilliationes, & vocatur pogonias ſive barbatus. Sunt & aliæ cometarum appellationes, quas ſermone procedente dicemus.

105. *De pluvia, grandine, nive, pruina & rore.*

Cometæ quidem & circulus lacteus, trabesque & ſtellæ cadentes aliaque de quibus jam dixi, ex fuliginoſis vaporibus naſcuntur. Pluvia autem grandoque, & nix ac pruina & ros ex vaporibus exhalantibus ſit natura humidis, effundentibus ſeſe poſt fuliginoſos illos, & ex terra ipſis etiam ſurſum aſcendentibus. Hæ enim exhalationes vaporesque humidi ac calidi aut in aquam vertuntur & mutantur, quæ ſi conſpectior deſcendat facit pluviam, ſi minutatim demittatur, rorem: Aut modo concreſcunt, faciuntque nivem, aut in aquam prius mutantur ac deinde congelaſcunt, unde grando naſcitur. Hæc fiunt quando levitate elati vapores altius aſcenderunt, ſi vero in proximo terræ aëre ſubſiſtant, ibique congelent, generatur pruina. Cæterum Ariſtoteles horum omnium cauſam ſtatuit eſſe frigus.

106. *De iride.*

Iris quem vulgus arcum vocat, natura non ſubſiſtit, ſed imaginatio eſt videntium, dum radii ab oculis in illam incidunt ac deinde refringuntur atque ita arcus figuram referunt. Vere autem arcum repræſentat iris, nunquam enim circulum ſed ſemper ſemicirculo minorem majoremve. Ut plurimum à ſole, rarius etiam à luna apparet, & de die frequentius, rarius noctu: ſæpius prope horizontem, minus frequenter circa meridianum. Non raro ſimul duo conſpiciuntur irides, eſtque ſingulis color triplex. Interior Zona puniceum habet, altera viridem, tertia colorem croceum ac veluti ſubpurpureum, conſtatque iris inæqualibus & diſſimilibus nubibus.

ὑψηλοτέρων αἰψίδα ἡ σελήνη φέρεσθαι ἢ τὴν ἐγγίζουσαν τῷ ἥλιῳ, ὀλίγῳ μᾶλλον δοκεῖ ἔχειν ἐπισκιάζειν, ὅταν ᾖ κατώτερον δέοντα, ἐπειδὴ ἐμπεσόντες ἡμῖν τοῖς ὄμμασιν ἡμῶν ἐμπίπτει, ἅπασαν τὸν ἥλιον ἀποφράττουσι.

ιη. Περὶ ἐκλείψεως σελήνης.

Ἐκλείπει ἡ σελήνη εἰς τὸ τῆς γῆς ἐμπίπτουσα σκίασμα, φωτίζομένη ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἡ γῆ, σκιὰν ποιεῖ, ἀλλ' ὑ κυλινδρικὴν, οἷον τὸ τοῦ πίνου σχῆμα, ἀλλὰ κανοειδῆ. κῶνος δ' ὁ τροβολὸς λέγεται, ὅτις ἀπὸ πλατείας ἑαυτὴν εἰς ὀξὺ ἀποληγει. τοιαύτη δ' ἡ τῆς γῆς ἐστὶ σκιά. διότι ὅταν τι σῶμα ὑπὸ ἴσου μεγέθους φωτίζηται σώματος, κυλινδρικὴ γίνεται ἡ σκιά. ὅταν δ' ὑπὸ μείζονος, κανοειδής. μείζων δ' ἐν ὁ ἥλιος τῆς γῆς ἐστιν, καὶ φωτίζων αὐτὴν, κανικὴν ποιεῖ τὴν σκιάν. ὅταν οὖν εἰς τὸ τῆς γῆς σκίασμα ἡ σελήνη ἐμπέσῃ, ἀμαυροῦται μὲν φαίνεσθαι καὶ οἷον ἐκλείπουσα, καὶ ὅταν μὲν εἰς τὴν ῥίζαν ἐμπέσῃ τῆς σκιᾶς, τελείως ἐκλείπει, ὅταν δ' εἰς τὴν κορυφὴν, ἀμυδροτέρα - - - διότι τὸ κανοειδὲς σκιᾶς ἡ μὲν βάσις πλατυτέρα, ἡ δὲ κορυφὴ βραχυτέρα.

ιθ. Εἰ θερμὸς ὁ ἥλιος.

Πλάτων μὲν ἅπαν τὸ αἰθέριον σῶμα ἐκ πυρὸς καὶ γῆς καὶ τῶν ἀέρων δύο στοιχείων καθαιρουμένων, εἰπόντος δὲ ἄνευ θερμοῦ τὸν ἥλιον. Ἀριστοτέλης δ' ἕτερον αὖ τι τὰ στοιχεῖα τοῦ τοιούτου σώματος ὑπέθετο, ὥστε θερμὸν λέγειν τὸν ἥλιον, ἢ ἄλλην ποιότητα ἔχοντα. εἰκὸς δ' ἂν εἰρωτήσαι τινα, πῶς μὴ θερμὸς ὢν θερμαίνει οὐκ αἰσθητῶς τὸ ὑπέκκαυμα ποιεῖ καὶ τὸν αὔξοντα ἀέρα, καίτοι θερμότητος τὸ ὑποκειμένης καθίστασθαι αὐτῷ. ἔστι δ' ὑπεκκαύματος καὶ τὸν φύσει καὶ τὸ ἄνωθεν, αὐτὸς πρῶτος εἰρῆσθαι καὶ εἰρήσεται. Ὑπέκκαυμα δὲ λέγει τὴν ἀναπεμπομένην ἀπὸ τῆς γῆς ἀναθυμίασιν θερμὴν καὶ ξηρὰν, καὶ οἷον καπνώδη. αὕτη δὲ καπνώδης ἀναθυμίασις μέχρι τῆς σελήνης ἀναγομένη διὰ κοῦφότητα, εἶτα κινουμένη καὶ μέχρι ἐξάπτεται καὶ ὡς πῦρ φαίνεται, καὶ θερμαίνει τὴν ὑπεκκαιομένην ὕσιν, ὅτι δὲ ἡ κίνησις θερμότητα ποιεῖ, δηλοῦσι αἱ σφῦραι τῶν βαλλόντων τὸν σίδηρον λύουσι τὸν ἐπικείμενον αὐτοῖς μάλυβδον.

κ. Τίς ἡ ὕσις τῶν ἀστέρων.

Πάντων τῶν ἀστέρων τῶν τε ἀπλανῶν καὶ πλανήτων καὶ μὴν Πλάτων μία ὕσις, ἡ διαυγεστέρα τῶν στοιχείων μερίς, καὶ τὸ οἷον ἐξαφρισμα τούτων. καὶ

107. *De halone.*

Etiam quod in ſublunari regione apparet veluti halonium, tantum ita videtur, neque ſubſtantiam habet propriam, cæterum multa illi ſunt iridis naturæ contraria. Frequentius enim conſpicitur ut circulus perfectus, haud ita ſæpe minor circulo, crebriusque circa lunam quàm circa ſolem, & de die minus frequenter quam de nocte, ſæpiſſimeque circa meridianum, at prope horizontem rarenter: & unica ſemper uniusque coloris, nimirum albicantis, ac conſiſtit ex nubibus æqualibus & ſimilaribus. Oritur & halo ex viſionis refractione. Oportet vero id quod viſum refringit eſſe lævе ac pellucidum, ut ibi ſpecies viſibilis appareat. Cæterum halonis quoque circulus & iridis figura rationibus demonſtrantur Geometricis, quas ægre admittunt Regiæ aures.

108. *De virgis.*

Quæ in aëre apparent tanquam virgæ, neque luci adverſæ conſiſtunt inſtar iridis, neque perpendiculariter exſtant ſub illa, ut halo, tantumque conſpicuntur de die, & circa ſolem modo, & circa horizontem maxime occidentalem, rarius etiam in meridiano, fiuntque ex inæqualibus & diſſimilaribus nubibus perinde ut iris. Habent & ipſæ triplicem colorem, multa enim virgis & iridi communia ſunt, excepta figurâ, qvæ iridi eſt imperfectus circulus, cum virgæ ſint in rectam lineam conformatæ. Fiunt vero per refractionem, viſione ex una nube delabente in alteram, atque inde refracta ad aliam nubem candicantem. Quando itaque Ariſtoteles de virgis loquens, ait refringi viſionem in Sole, noris candicantem nubem iſto in loco nomine Solis intelligi.

109. *De parheliis.*

Multa ſunt parheliis communia cum virgis, nam & hi per transverſum à luce oriuntur, & de die ſolummodo, nec niſi circa ſolem, & maxime circa occidentalem horizontem vel meridianum. Cæterum virgæ in nubibus inæqualibus ac diſſimilaribus generantur perinde ut irides, parhelii autem halonis in modum in æqualibus ac ſimilaribus. Ac virgæ quidem triplici colore ſunt ut halo. De illis vero ſciendum eſt, quod tunc refractio à nube fit ad ſolem, cum nubes denſior eſt & ſolidior qvam in virgis, lævisque & æqualis, quamobrem & albicante colore parhelius apparet, quoniam ab levitate illa unus idemque color ſervatur, & à denſitate magis faciliusque viſus retringitur.

ὑψηλοτέραν αἰψίδα ἡ σελήνη φέρεται καὶ τὴν ἐγγίζουσαν τῷ ἡλίῳ, ὀλίγῳ μέρει δοκεῖ ὑπὸ τὸν ἐπισκιάζειν, ὅταν ὑπὸ κατώτερον δίεισιν, ἐπειδὴ συμμεγέθης τυγχάνουσα τοῖς ὄμμασιν ἡμῶν ἐμπίπτει, ἅπαντα τὸν ἥλιον ἀνυφαίνειν.

ιε. Περὶ ἐκλείψεως σελήνης.

Ἐκλείπει ἡ σελήνη εἰς τὸ τῆς γῆς ἐμπίπτουσα σκίασμα, φωτιζομένη δὲ ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἡ γῆ, σκιὰν ποιεῖ, ἀλλ' οὐ κυλινδρικὴν, οἷον τὸ ξύλινον ἐστὶ σχῆμα, ἀλλὰ κωνοειδῆ. κῶνος δὲ ὀστρόβιλος λέγεται, ὅστις ἀπὸ πλατείας βάσεως εἰς ὀξὺ ἀπολήγει. τοιαύτη δὲ ἡ τῆς γῆς ἐστὶ σκιά. διότι ὅταν τι σῶμα ὑπὸ ἴσου μεγέθους φωτίζηται σώματος, κυλινδρικὴ γίνεται ἡ σκιά. ὅταν δὲ ὑπὸ μείζονος, κωνοειδής. μείζων δὲ ὁ ἥλιος τῆς γῆς ὤν, καὶ φωτίζων αὐτὴν, κωνοειδῆ ποιεῖ τὴν σκιάν. ὅταν οὖν εἰς τὸ τῆς γῆς σκίασμα ἡ σελήνη ἐμπέσῃ, ἀμαυρὰ ἡμῖν φαίνεται καὶ οἷον ἐκλείπουσα. καὶ ὅταν μὲν εἰς τὴν ῥίζαν ἐμπέσῃ τῆς σκιᾶς, τελείως ἐκλείπει. ὅταν δὲ εἰς τὴν κορυφὴν, ἀμυδροτέρα - - - διότι τοῦ κωνοειδοῦς σκιᾶς ἡ μὲν βάσις πλατυτέρα, ἡ δὲ κορυφὴ βραχυτέρα.

ις. Εἰ θερμὸς ὁ ἥλιος.

Πλάτων μὲν ἅπαν τὸ αἰθέριον σῶμα ἐκ πυρὸς καὶ γῆς καὶ τῶν ἐτέρων δύο στοιχείων κατασκευάζων, εἰκότως ἂν εἴπῃ θερμὸν τὸν ἥλιον. Ἀριστοτέλης δὲ ἕτερον παρὰ τὰ στοιχεῖα τὸ τοιοῦτον σῶμα τιθεὶς, οὔτε θερμὸν λέγει τὸν ἥλιον, οὔτ' ἄλλην ποιότητα ἔχοντα. εἴποι δ' ἄν ἐρωτώμενος, πῶς μὴ θερμὸς ὢν θερμαίνοις ὅτι κινούμενος τὸ ὑπέχκαυμα ποιεῖ καὶ τὸν περίγειον ἀέρα, καὶ ἐντεῦθεν θερμότητος τ' ὑποκειμένης καθίσταται αἴτιος. Ὃ δὴ ὑπεκκαύματος καὶ τὴν φύσιν καὶ τὸ ὄνομα, αὐτὸς πρῶτος εἰσήνεγκε καὶ ὠνόμασεν. Ὑπέκκαυμα δὲ λέγει τὴν ἀναπεμπομένην ἀπὸ τῆς γῆς ἀναθυμίασιν θερμὴν καὶ ξηράν, καὶ οἷον καπνώδη. αὕτη δὲ ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις μέχρι τῆς σελήνης ἀναγομένη διὰ λεπτότητα, ἅτε κεκραμένη καλῶς μέχρι καὶ ὡς πῦρ φαίνεται, καὶ θερμαίνει τὴν ὑπεκαυθεῖσαν οὐσίαν. ὅτι δὲ ἡ κίνησις θερμότητα ποιεῖ, δηλοῦσι αἱ σφῦραι τῶν βελῶν, τῇ δὲ κινήσει λύουσι τὸν ἐπικείμενον αὐτοῖς μόλιβδον.

ιζ. Τίς ἡ οὐσία τῶν ἀστέρων.

Πάντων τῶν ἀστέρων τῶν τε ἀπλανῶν καὶ πλανήτων καλῶς μὲν Πλάτων μίαν οὐσίαν, ἡ διαυγεστέραν τῶν στοιχείων μοίρας, καὶ τὸ οἷον ἐξάφθεγμα τούτων. καθ-

cipi obſervant. Quando enim per ſuperiorem apſidem ſive partem circuli ſui Soli propiorem luna fertur, exigua parte eum obumbrare videtur, cum autem inferiorem tranſit, ſiquidem tunc maxima noſtris oculis apparet luna, totum obſtruit ſolem.

95. *De eclipſi Lunæ.*

Deficit luna quando in umbram terræ incidit. Terra enim a ſole illuminata umbram facit non cylindriformem, ſive qualis eſt figura columnæ, ſed quæ conum refert. Conus porro ſive trochus ex latiore baſi in acutum definit, talisque terræ umbra eſt. Nam quando ab æqualis magnitudinis corpore alterum illuminatur, umbra prodit cylindrica, at ſi a majore, coniformis. Jam major utique eſt ſol tellure, igitur dum eam illuminat, conicam umbram efficit. Quando igitur in terræ umbram incidit luna, obſcura fit ac veluti deficiens. Et quando in radicem ſive inferiorem umbræ incidit partem, deficit tota: At quando in partem ſupremam, tunc non tota obſcuratur, quandoquidem in coniformi umbra baſis latior, faſtigium anguſtius brevioſque eſt.

96. *Num Sol ſit calidus?*

Plato qui omne cœleſte corpus ex igne, terra & duobus cæteris elementis componit, merito ſolem calidum affirmaverit. At Ariſtoteles aliud præter illa elementa corpus cœlo tribuens, nec calidum eſſe nec alia tali qualitate præditum affirmat. Quod ſi dixerit aliquis, quomodo igitur, ſi calidus non eſt, calefacit? Reſpondet, quod dum movetur ſol excitat ἀναθυμιάσεις ſive fuliginoſos vapores, acremque movet vicinum terræ, atque inde caloris ſubjecti eſt auctor. ἀναθυμίασις veluti fomitem flammæ concipiendæ primus dixit & naturam ejus explicavit Ariſtoteles, intelligens per illam vapores ex terra prodeuntes calidos ſiccosque ac veluti fuliginoſos, qui ad lunam usque propter levitatem ſuam feruntur, atque moti & agitati ex parte ſuccenduntur, & ignis inſtar apparent ac ſubjectam ſubſtantiam calefaciunt. Quod vero motus calorem generet, docent vel ſagittarum cuſpides, ſiquidem motus celeritate plumbum illis impoſitum liquefit.

97. *Qualis ſit aſtrorum ſubſtantia?*

Omnium ſiderum inerrantium, errantiumque ſecundum Platonem una ſubſtantia eſt, pars nempe ſubtilior ſplendidiorque quatuor

ἄρεως, εἶτα ἡλίου, μεθ' ὃν ἀφροδίτη, καὶ μετὰ ταύτην ἑρμῆς, καὶ τελευταῖον ἡ σελήνη. Μεθ' ἃς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ὕδατος, ἀέρος, πυρὸς, γῆς. ἀφορισθέντες δὲ οὗτοι εἰσὶ καὶ οἱ χρόνοι τῶν κινήσεων, θαυμασίαν τὴν συμφωνίαν ἔχοντες.

ρα. Πόθεν φαίνονται οἱ ἀστέρες;

Οὔτε τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ἰδίας, οὐδὲ πάντες οἱ πλανῆται· ἀλλ' ἡ σελήνη μόνη τοῦτο δὲ ἡλίου φαίνεται. διὰ ὅτι καὶ πεφωτισμένον αὐτοῦ μέρος αὐτῆς πρὸς τὸν ἥλιον νένευκεν, ὑπ' ἔστι δὲ ὅτι ἀφώτιστον παντάπασιν ἐστὶ τὸ σελήνης, ἀλλ' ἀεὶ ἐνδέδυται φῶς ἡμιτέλεσον. Ἐν μὲν οὖν ταῖς συνόδοις ἀφώτιστον μέν ἐστι τὸ πρὸς ἡμᾶς αὐτῆς κύκλωμα, πεφωτισμένον δὲ τὸ ἄνω φαλάκρωμα. Ἐν δὲ ταῖς πανσελήνοις τὸ μὲν νεῦον πρὸς ἡμᾶς ἡμιφάνειαν αὐτῆς ὁλοφανὲς ἔστι. τὸ δὲ ἄνω ἡμιτόμιον, φαῖον ἄμειον. μεταξὺ δὲ τὸ σωιδὲς τῆς πανσελήνου καὶ τὸ μέσον τῆς πρὸς τὸν ἥλιον διαστάσεως μηνοειδὲς γίνεται, καὶ διχότομον, καὶ ἀμφίκυρτον. ἢ μὲν ἐλαττον δὲ ἡμίσεως φωτίζεται, ἢ κατὰ τὸ ἥμισυ, ἢ κατὰ τὸ πλέον.

ρβ. Περὶ ἐπισημασίας ἀστέρων, καὶ πῶς γίνεται χειμὼν καὶ θέρος;

Ἐπισημασία ἐστὶν, ὅταν ἐπιτέλλων ἀστὴρ καὶ συνανατέλλων τῷ ἡλίῳ ὥσπερ ὁ καλούμενος κύων καὶ ὠρίων, καὶ ὁ ἀρκτοῦρος, ἢ ἕτερός τις τῶν ἀπλανῶν, ἀλλοιώσῃ τὸν ἀέρα, καὶ τὰς τέσσαρας καιρὸς δὲ ἔτους, δέτο γὰρ μικροῦ ὑπαντήσεται λόγων, ἔσονται εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιρὸς, καὶ εἰς ἐνιαυτούς. ἐπισημαίνει δέ τι ὁ ἀστὴρ τῶν περὶ τὸν ἀέρα παθῶν, οἷον ἐπιτολὴν ἢ ἑσπερίαν ποιούμενος. καὶ μέν γε θέρους ἢ χειμῶνος καὶ τῶν λοιπῶν ὡρῶν ἰσόν, ὡς ὅταν μὲν ὀψιβόρειος ἡμῖν γένηται, καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς κατῇ τε, θέρος ποιεῖ. ὅταν δὲ πρὸς νότον ἀπελαυθῇ, χειμῶνα ἐργάζεται. Καὶ ὅταν μὲν κατὰ τὸν κριὸν τὸ ζῴδιον γένηται, ἰσημερίαν ποιεῖ. ὅταν δὲ καθ' ἑσπέραν διαπερνήται τῶν χηλῶν, μετοπωρινὴν καὶ ἰσημερίαν αὖθις.

ργ. Πόσος ἑκάστῳ τῶν πλανήτων ὁ χρόνος τῆς περιόδου;

Τὰς πλανήτας πάσας κατὰ τὴν ἀναλογίαν δεῖ μεγέθους τῶν σφαιρῶν καὶ ἐκ μέτρου τῶν ἀποστάσεων χρόνους ὡρισμένους ἀφορίσαι θείας, τῶν κινήσεων. καὶ ὁ μὲν Κρόνος ἄτε ὑψηλότερος τῶν ἄλλων, καὶ μεῖζονα κύκλον περιεχόμενος διὰ τριακονταετίας τὴν αὐτῷ πεῖσαν ἐκπληροῖ. ὁ δὲ Ζεὺς ἰσοδυὸς μετ' αὐτὸν ὢν δωδεκαετίας. ὁ γε Ἄρης διὰ δύο καὶ ἡμίσους ἐναυτοῦ. Τῷ δὲ ἡλίῳ καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ καὶ τῷ Ἑρμῇ ἰσοδρομος ἡ περιοδος καὶ ἐναυσιος. ἡ δὲ σελήνη διὰ κθ' ἡμερῶν πρὸς τῇ ἡμισείᾳ ἀποκαθίσταται. εἰ δὲ τις μυστικώτερον ἅπτοιτο τῶν τοιούτων ἀριθμῶν, τὴν δὲ ἀκριβεστέραν σοφίαν θαυμάζοι, πῶς ἄπαυστοι οἱ τῶν συμφωνιῶν λόγοι ἐν τοῖς τοιούτοις ἐμφαίνοιτο, ὁ διὰ πασῶν, ὁ διὰ τεσσάρων, καὶ διὰ τεσσάρων

elementorum, & illorum veluti deſpumatio. Ariſtoteles vero quintum quoddam corpus de illis cogitandum relinquit, neque enim nominat quæ ſit ſtellarum ſubſtantia, ſed cœlum omne univerſaque ſidera, quia diverſo motu quam elementa quatuor prædita ſunt, quintum corpus appellat. Ex omnibus porro ſtellis ſeptem tantummodo ſunt planetæ ſive errantes, vel proprie quinque tantummodo. Sol enim & luna non errant, at illi quinque quia videntur jam ſtare jam retrogredi, errantes dicti ſunt.

98. *De ſtellarum rotatione ac motu.*

Stellæ inerrantes univerſæ fixæ ſunt, ut ait Ariſtoteles, & ſine ulla tranſpoſitione una cum cœlo moventur, quod cum ab oriente feratur verſus occidentem, eadem & illæ cum cœlo motione circumferuntur. Planetæ vero propter contrarium & æqualem renixum, a ſapienti Providentia, ne ex conſimili curſu & volutione conflictus eſſet, proprio & naturali motu feruntur ab occidente in orientem. Quanquam & ipſi ex oriente moventur in occidentem, ſed una cum cœlo circumagitan: unde Sol propria motione quatuor anni tempora implet, jam in ſeptentrione jam in meridionali parte conſtitutus, prout vero movetur eodem motu cum cœlo ex oriente in occidentem, dies facit & noctes.

99. *Quales figuræ ſtellarum?*

Cum multiplices figuræ ſint, ut triangulares, quadrangulares, cubicæ, pyramidales aliæque planiformes, pulcherrima eſt ſphærica, itaque cœlum & ſtellæ omnes ſphærica figura præditæ ſunt, quod & ex lunæ illuminationibus perſpicuum eſt, ſiquidem illa ob gibboſitatem ſuam non ſimul tota a ſole, ſed paulatim creſcente lumine illuſtratur. Fas certe erat corpora ætheria in pulcherrimam figuram aptari, mentis figuræ æmula. Sicut enim mens in ſe reflectitur, ſic & ætherium corpus a mente directum & ad mentem converſum in ſemet vergit.

100. *De ordine ſtellarum.*

Cum in duo genera ſtellæ dividantur, inerrantium errantiumque, inerrantes planetis altiores ſunt, non tamen ipſæ omnes in eadem cæli ſummitate conſtitutæ; ſed aliæ aliis ſublimiores. At ſeptem planetæ ſub inerrantibus locum ſortitæ ſunt primus quidem Saturnus, poſt hunc Jupiter, inde Mars, hinc Sol, deinceps Venus, ac ſub Venere Mercu-

ρδ. Περὶ κομήτου.

Ὁ κομήτης ἐν τῷ ὑπερκαύματι γίνεται, ὅταν γὰρ ἐξαφθῇ τι μέρος ὑπερκαύματος διὰ τὴν κίνησιν, ὡς εἰρήκαμεν, καὶ ἡ μὲν λεπτὴ σύστασις σκεδαννύηται εὐθὺς τὸ ἐξαφθὲν καὶ διάδοσιν, καὶ γίνεται ὁ καλούμενος δοκίτης· εἰ δὲ παχυτέρα εὑρεθῇ ἡ ὕλη, καὶ ἐχθεῖσα ἐκεῖσε τὸ αἴτιον ἐξαφθὲν τοῦτο συρος, καὶ ποιεῖ τὸν κομήτην. Εἰσὶ δὲ τῶν κομητῶν τὰ σχήματα διάφορα, διὰ τὴν διαφορὰν τῆς ὕλης ἐξάψεως. ἡ γὰρ κατὰ μῆκος μόνον ἐστὶν ἡ ἐξάψις, καὶ γίνεται ὁ καλούμενος δοκὸς. ἢ καὶ μῆκος καὶ πλάτος, ἡ ἀποτελεῖται ὁ πυρσὸς καλούμενος κομήτης. ἢ ἐν βάθει ἔχει τινὰ ἀποσαθρισμούς τινας, καὶ καλεῖται πώγωνίας. ἔστι δὲ ἕτερα εἴδωλα τῶν κομητῶν περὶ ὧν ἐρῶμεν πρόσθεν.

ρε. Περὶ ὑέλου καὶ χαλάζης, χιόνος, πάχνης καὶ δρόσου.

Κομᾶται μὲν καὶ γαλαξίας, ἔστι δὲ δοκίδες καὶ διάστοιχοι [illegible] τὰ εἰρημένα, ἐν τῇ καπνώδει γίνονται ἀναθυμιάσει. ὑετὸς δὲ κ[illegible]αλάζα καὶ χιὼν καὶ πάχνη καὶ δρόσος ἐν τῇ ἀτμώδει ἀναφορᾷ, ἥτις μετὰ τὴν καπνώδη διακέχυται ὑγρὰ τὴν φύσιν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μύτη ἀναφερομένη. αὕτη γὰρ ἀτμώδης ἀναθυμίασις ἡ ὑγρὰ καὶ θερμή, ἡ ἀλλοιοῦται καὶ μεταβάλλεται εἰς ὕδωρ, καὶ εἰ μὲν λαμπροτέραν κατίλθοι, ὑετὸν ποιεῖ. εἰ δὲ κατὰ μέρος ἐνεχθῇ, ψεκάδα· ἢ πήγνυται μόνως καὶ ποιεῖ χιόνα, ἢ μεταβάλλεται πρότερον, εἶθ' ὕστερον πήγνυται καὶ γίνεται χάλαζα. εἰ μὲν ἐν ἄνω κυφωθῇ ἡ ἀτμὶς, ταῦτα ποιεῖ· εἰ δὲ τῷ περιγείῳ σὰν αἴρει ἡ πήγνυται, καὶ γίνεται ὁ πάγετός. ἢ δὲ Ἀριστοτέλης αἰτίαν τῶν τῶν ἀκαίρων τὴν ψυχὴν λέγει.

ρϛ. Περὶ ἴριδος.

Ἡ ἶρις τὸ καλούμενον τόξον οὐδὲ τοῖς πολλοῖς, τῇ Φύσει μὲν [illegible] ἐστὶ, καὶ φάντασμα τῆς ὄψεως, κατὰ τὸν αὐτὸν τῶν ὀφθαλμῶν πρόσπτωσιν, οὗτω δὴ ἀναπλωμένων, καὶ τὸ δὴ τόξον σχῆμα ἐμφαινόμενον. ἔστι δὲ ὡς ἁπλῶς τόξον ἀστρικὸς κατὰ τὸ σχῆμα, ἐδέποτε γὰρ φαίνεται κυκλοτερὴς, ἀλλ' ἡ ἔλαττον ἢ πλέον ἡμικύκλου. φαίνεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἀπὸ ἕλιος, σπανίως δὲ ἀπὸ τῆς σελήνης, καὶ μάλιστα μὲν ἡμέρας, σπανίως δὲ νυκτὸς, καὶ ἐπὶ μὲν ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος, σπανίως δὲ ἐπὶ τὸν μεσημβρινὸν κύκλον, σπάνιον δὲ ἐν αὐτῷ καὶ δύο φαίνονται ἶριδες. ἔστι δὲ πᾶσα ἶρις τρίχρους· ἡ μὲν γὰρ ἐντὸς αὐτῆς ζώνη φοινικῆ· ἡ δὲ δευτέρα πράσινος, ἡ δὲ τρίτη ἁλουργὸς, καὶ οὐκ ὑπερβάφους· συμβαίνει δὲ ἐνίοτε ἀνωμάλους καὶ ἀνομοιομερεῖς γίνεσθαι.

rius, & poſtrema Luna. Poſt illam ſequuntur quatuor elementa de quibus dixi. Definita porro ſingulis planetis tempora ſuæ cujuſq; motionis, admirandum inter ſe concentum ſive ſymphoniam habent.

101. *Unde lumen habent ſtellæ?*

Neque inerrantium ulla ſtellarum, neque planetæ omnes, ſed ſola luna a ſole illuminatur. Igitur & pars ejus lucida ſemper ſoli obverſa eſt, neque unquam tota caret luna lumine, ſed usque quaque dimidia pars ejus lumine gaudet. Nam in conjunctione ſive novilunio gibbus nobis obverſus lucis eſt expers, at ſuperior ut ita dicam calvaria illuminata eſt. In plenilunio vicisſim hemiſphærium ad nos vergens totum eſt lucidum, ſuperius autem illud expers luminis. Inter novilunium, vero ac plenilunium pro ratione qua a ſole diſtat, fit nobis vel corniculata, vel dimidiata vel decreſcens; aut enim minus quam dimidium ejus illuminatur, aut dimidium, aut plus dimidio.

102. *De ſtellarum ſignificatione, & quomodo hiems & æſtas fiat?*

Significatio ſtellæ eſt, quando oriens vel cum ſole exorta ut Canis vel Orion aut Arcturus aut alia quædam fixarum, aerem quatuor anni temporibus alterat. Nam & Moyſes hoc ſubinnuit cum ait: *Erunt in ſigna, & in tempora, & in annos.* Stella ſiquidem matutino vel veſpertino ortu ſuo aliquam ex aeris affectionibus ſignificat. De æſtate vero & hieme atque cæteris anni temporibus ſciendum eſt, quod quando ſol nobis eſt auſtralis, & ſuper capite noſtro fertur, facit æſtatem. Et quando verſatur in ariete, æquinoctium efficit. Quando autem ex adverſo poſitus cancri chelas attigerit, autumnum, alterumque affert æquinoctium.

103. *Quanti temporis periodus ſingulis planetis ſit tributa?*

Singulis planetis DEus tempora definita ſtatuit motionum, ſecundum proportionem magnitudinis ſphærarum, & menſuræ qua diſtant. Saturnus igitur tanquam cæteris ſublimior & majorem deſcribens circulum, triginta annorum ſpatio periodum ſuam explet & abſolvit. Jupiter ipſi proximus annis duodecim. Mars duobus & dimidio. Soli, Veneriq; ac Mercurio æqualis periodus unius anni eſt conſtituta. Luna undeviginti diebus & dimidia. Quod ſi quis Muſice numeros hoſce conſideraverit, ſapientiam Conditoris mirabitur, ſiquidem omnes rationes harmonicas in illis obſervare licet, octavam, quintam, quartamque.

104. *De*

ρζ. Περὶ τῆς ἅλω.

Καὶ τὸ ὑπὸ τὴν σελήνην ἢ φαινόμενον ὅιον ἁλώνιον; κατ' ἔμφασιν ἐστιν ἀλλ' οὐ καθ' ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐναντία ἢ ἔχει ἡ ἰριδ⟨ο⟩. ἐπὶ μὲν γὰρ τὸ πλεῖστον κύκλ⟨ο⟩ φαίνεται τέλει⟨ο⟩. φανιώτερον ἢ ἐλάττων κύκλ⟨ος⟩. καὶ ὠὲὶ μὲν τὴν σελήνην μάλιστα, ἔλαττον ἢ καὶ ὠὲὶ τὸν ἥλιον φαίνεται, καὶ τυπικὸς μὲν πλέον, ἔλαττον ἢ ἡμέρας. καὶ περὶ μὲν τὸν μεσημβρινὸν κύκλον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, φανιώτερος ἢ ὠὲὶ τὸν ὁρίζοντα. καὶ μία ἀεὶ καὶ μονόχρο⟨ος⟩, ἤτοι λευκὴ, καὶ συνίσταται ἐπὶ ὁμαλοῖς καὶ ὁμοιομέρεσι νέφεσι. γίνεται ἢ καὶ αὕτη ἐξ ἀνακλάσεως τῆς ὄψεως. δεῖ ἢ τὸ ἔνοπτον, ἀφ' οὗ ἀνακλᾶται, εἶναι καὶ λεῖον καὶ διαφανὲς ὅιον ἐκεῖσε ἐμφαίνηται τὸ εἴδωλον ⟨ὃ⟩ ὁρατόν. ἔστι ἢ ἡ ἀπόδειξις καὶ ⟨ὃ⟩ ἡ ἅλω πύκλω, καὶ ⟨ὃ⟩ τῆς ἰριδ⟨ο⟩ χήμαλ⟨ο⟩ γωμέτρικη, καὶ διὰ τοῦτο ἡ [illegible] βασιλικὴ ἀκοή.

ρη. Περὶ ῥάβδων.

Αἱ φαινόμεναι ὅιον ῥάβδοι καλαὶ τὸν ἀέρα, ὅτε καλάστικτο συνίστανται ⟨ὃ⟩ λαμπρὸν, ὥσπερ ἡ ἶρις, ὅτε καλὰ καθέδρον, ὥσπερ ἡ ἅλως. φαίνεται ἢ ἡμέρας μόνον, καὶ ὠὲὶ τὸν ἥλιον μόνον, καὶ περὶ τὸν ὁρίζοντα μάλιστα τὸν δυτικὸν, ἔλαττον ἢ καὶ ἐν τῷ μεσημβρινῷ, ἢ ἐπὶ ἀνωμάλων, ἢ ἀνομοιομερῶν νεφῶν, ὥσπερ καὶ ἡ ἶρις. εἰσὶ ἢ τρίχροαι, πολλὴ γὰρ συγκίνεια ταῖς ῥάβδοις ἢ τῇ ἰριδὶ πλὴν ⟨ὃ⟩ χήμαλ⟨ο⟩, ὅτι ἡ μὲν ἶρις ἀποδέδεμένη κύκλ⟨ος⟩ ἐστὶν, αἱ δὲ ῥάβδοι καθ' εὐθυωρίαν τέταμαι. γίνονται ἢ αὗται καλὰ ἀνάκλασιν προσπιπτούσης τῆς ὄψεως, ἀπὸ νέφους εἰς νέφ⟨ος⟩, κἀκεῖθεν ἀνακλωμένης πρὸς ἕτερον νέφ⟨ος⟩ λευκὸν ὅταν ἢ λέγει Ἀριστότελης περὶ τῶν ῥάβδων, ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἀνακλᾶται ἡ ὄψις πρὸς τὸν ἥλιον, γνῶθι ὅτι ἥλιον νῦν τὸ λευκὸν νέφ⟨ος⟩ ἐκάλεσεν.

ρθ. Περὶ παρηλίων.

Πολλὴν κοινωνίαν ἔχουσιν οἱ παρήλιοι πρὸς τὰς ῥάβδους; ἢ καὶ ⟨ὃ⟩ ὅτι ἐκ πλαγίων ⟨ὃ⟩ λαμπρὰ γίνονται. καὶ ἡμέρας μόνον, ὠὲὶ τὸν ἥλιον μόνον, καὶ μαλιστα, ὠὲὶ τὸν ὁρίζοντα τὸν δυτικὸν ἢ τὸν μεσημβρινὸν, πλὴν αἱ μὲν ῥάβδοι ἐπὶ ἀνωμάλων γινονται νεφῶν, ἢ ἀνομοιομερῶν, ὥσπερ ἡ ἶρις. οἱ ἢ παρήλιοι ἐπὶ ὁμαλῶν ἢ ὁμοιομερῶν, ὡσπερ ἡ ἅλως. ἢ αἱ μὲν ῥάβδοι τρίχροαι καλὰ τὰ τῆς ἰριδ⟨ο⟩ χρώματα, οἱ ἢ παρήλιοι μονοχροαι, ἢ λευκοὶ καλὰ τὸ χρῶμα τῆς ἅλω. ὠὲὶ δὲ τῶν παρηλίων ἐκεῖνο χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἡ ἀνάκλασις ἀπὸ ⟨ὃ⟩ νέφους γίνεται πρὸς τὸν ἥλιον, ⟨ὃ⟩ νέφους πυκνοῦ ἐρι⟨ο⟩ ἢ στερεμνίου, ὥσπερ καὶ τὸ ἐν ταῖς ῥάβδοις, ἢ ὁμαλοῦ. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ λευκὸς φαίνεται ὁ παρήλι⟨ος⟩. ἔστιν ὅτε καὶ ἐπὶ ὁμαλοῦ ἐν ᾧ τοῦτο χρῶμα διασώζεται, ἢ ἀπὸ τοῦ πυκνοῦ μᾶλλον μᾶλλον ἢ συνομοίως ἀναλᾶται ἡ ὄψις.

ρι.

104. *De Cometa.*

Cometa generatur ex fuliginoſa materia, quando enim pars hujus per motum, ut diximus, ſuccenditur, & tenuior illa compages fuerit accenſa, ſtatim procurrit ulterius, fitque ſtella cadens, ſive quam diſcurrentem appellant. Si vero materia fuerit craſſior, ſemen ignis ſuccenſi ibi continetur, & cometam efficit. Sunt & variæ formæ cometarum propter diverſimodam materiæ illius ſuccenſionem. Nam quædam in longum modo fit, & vocant trabem, aut in longum & latum, unde proprie dictus cometa naſcitur: aut in profundum habet quasdam veluti deſcintillationes, & vocatur pogonias ſive barbatus. Sunt & aliæ cometarum appellationes, quas ſermone procedente dicemus.

105. *De pluvia, grandine, nive, pruina & rore.*

Cometæ quidem & circulus lacteus, trabesque & ſtellæ cadentes aliaque de quibus jam dixi, ex fuliginoſis vaporibus naſcuntur. Pluvia autem grandoque, & nix ac pruina & ros ex vaporibus exhalantibus fit natura humidis, effundentibus ſeſe poſt fuliginoſos illos, & ex terra ipſis etiam ſurſum aſcendentibus. Hæ enim exhalationes vaporesque humidi ac calidi aut in aquam vertuntur & mutantur, quæ ſi conſpectior deſcendat facit pluviam, ſi minutatim demittatur, rorem: Aut modo concreſcunt, faciuntque nivem, aut in aquam prius mutantur ac deinde congelaſcunt, unde grando naſcitur. Hæc fiunt quando levitate elati vapores altius aſcenderunt, ſi vero in proximo terræ aëre ſubſiſtant, ibique congelent, generatur pruina. Cæterum Ariſtoteles horum omnium cauſam ſtatuit eſſe frigus.

106. *De iride.*

Iris quem vulgus arcum vocat, natura non ſubſiſtit, ſed imaginatio eſt videntium, dum radii ab oculis in illam incidunt ac deinde retringuntur atque ita arcus figuram referunt. Vere autem arcum repræſentat iris, nunquam enim circulum ſed ſemper ſemicirculo minorem majoremve. Ut plurimum à ſole, rarius etiam à luna apparet, & de die frequentius, rarius noctu: ſæpius prope horizontem, minus frequenter circa meridianum. Non raro ſimul duo conſpiciuntur irides, eſtque ſingulis color triplex. Interior Zona puniceum habet, altera viridem, tertia colorem croceum ac veluti ſubpurpureum, conſtatque iris inæqualibus & diſſimilibus nubibus.

ρί. Περὶ ἀνέμων.

Ὁ ἄνεμος οὐκ ἔστιν ἀὴρ κινούμενος, ὡς Ἱπποκράτης ὁ Κῶος ἰατρὸς ὤετο, ἀλλ' ἐκ τῆς καπνώδους ἐστὶν ἀναθυμιάσεως. ἡ μὲν γὰρ τοῦ ἀέρος κίνησις ἔκλυσις ὑπάρχει καὶ χαλαρά, ἡ δὲ τοῦ ἀνέμου, τυραννικὴ καὶ βιαιοπάθης, ὡς δηλοῦσιν οἱ σεισμοὶ, οἱ κινοῦντες τὴν γῆν, οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐστιν ὁ σεισμὸς, εἰ μὴ ὑπόγειος ἄνεμος. τεσσάρων δὲ ὄντων, ὡς συντόμως εἰπεῖν, καθολικῶν ἀνέμων, ἀπηλιώτης μὲν καὶ ζέφυρος οὐκ εἰσὶ σφοδρότατοι. βορέας δὲ καὶ νότος τυραννικώτεροι. διότι ἐν μὲν τῷ βορείῳ καὶ νοτίῳ πόλῳ ἔνθεν ὁ βορέας καὶ ὁ νότος πνεῖ, μὴ γινόμενος ὁ ἥλιος οὐ θερμαίνει τὰ ἐκεῖσε χωρία, ἀλλὰ μένει ψυχρά. ψυχρὰ δὲ ὄντα ἀεὶ ἔνικμά εἰσιν, ὥστε ὄμβρων πολλῶν γενομένων διὰ τὴν ψύξιν. εἶτα, τῆς γῆς διαβρόχου γενομένης, πολλὴ καπνώδη ἀναθυμίασις ἐκδίδοται, καὶ διὰ τοῦτο σφοδροὶ ἄνεμοι γίνονται, ὁ βορέας καὶ ὁ νότος. ἐν δὲ τοῖς ἀνατολικοῖς καὶ δυτικοῖς χωρίοις κινούμενος ὁ ἥλιος οὐκ ἐᾷ ψύξιν γίνεσθαι πολλὴν, ἔνθεν δὲ ὅτε πολὺς ὑετὸς γίνεται, ὅτε ἡ πολλὴ καπνώδης ἀναθυμίασις, ἄτε τῆς γῆς μὴ διαβρεχομένης, καὶ οὐ γίνονται διὰ τοῦτο ἄνεμοι σφοδροὶ ἐνταῦθα. πλὴν ἐν μὲν τοῖς νοτίοις μέρεσι πλεῖον μέν ἐστιν ἡ γῆ, οὐκ ἔνικμος δὲ, ἐν τοῖς βορείοις ὀλίγη μὲν, ἀλλ' ἔνικμος. διὰ δὲ τὴν ψύξιν ὄμβροι γίνονται, καὶ διὰ τὸ ἔνικμον τῆς γῆς πολλὴ γίνεται ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις. ἀλλ' οὐ διὰ τὸ πλῆθος αὐτῆς. Ἔνθεν τοι καὶ οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι ἀπὸ τῶν νοτίων εἰσὶ καὶ τῶν ἀρκτικῶν μερῶν, ὡς ἂν ἐκεῖ γινομένης πολλῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως. ἐν δὲ τῇ ἀνατολῇ καὶ δύσει οὐ γίνονται σφοδροὶ, ἅτε τοῦ ἡλίου ἐκδαπανῶντος τὴν ἐκεῖσε γενομένην ἀναθυμίασιν, καὶ οὐκ ἐῶντος ὑποσῆναι. καλοῦνται δὲ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἄρκτου βορέαι, οἱ δὲ ἀπὸ μεσημβρίας, νότοι. αἰτία δὲ ἐστὶ τοῦ λοξοῦ τοῦ ἀνέμου κινήσεως, ἡ τοῦ παντὸς κυκλοφορία, τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν κάτωθεν ἀνιοῦσαν πλανῶσα, καὶ τῇδε κἀκεῖσε μεταφέρουσα. γίνονται δὲ οἱ βόρειοι ἐτησίαι ἄνεμοι μετὰ ἡμέρας εἴκοσι τῆς θερινῆς τροπῆς, μετὰ τὴν τοῦ κυνὸς ἐπιτολήν. τηνικαῦτα γὰρ τοῦ χιόνος λυομένης, γίνονται αὖραι ψυχραὶ βόρειοι, αἵτινες ἐτησίαι λέγονται. εἰσὶ δὲ νότιοι ἐτησίαι ὡς ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸ παν νότου, ἀλλ' ἡμῖν ἀνεπαίσθητοι. εἰσὶ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς νότου ἐτήσιοι ἄνεμοι. ὅτοι δὲ μετὰ ἑβδομήκοντα ἡμέρας τῆς χειμερινῆς τροπῆς ἄρχονται πνεῖν, τοῦ ἡλίου ὄντος ἐν ἰχθύσι. καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἰσημερινῆς δύσεως, πνεῖ ὁ ζέφυρος, ἀπὸ δὲ τῆς ἀνατολικῆς ἰσημερίας πνεῖ ἀπηλιώτης. καὶ αὖθις ἀπὸ τοῦ ἀρκτικοῦ μὲν πόλου πνεῖ ὁ ἀπαρκτίας, ἀπὸ δὲ τοῦ νότου πνεῖ ὁ νότος. καὶ πάλιν ἀπὸ μὲν τῆς θερινῆς ἀνατολῆς πνεῖ ὁ καικίας, ἀπὸ δὲ τῆς χειμερινῆς δύσεως πνεῖ ὁ λίψ. καὶ ἀπὸ μὲν

107. *De halone.*

Etiam quod in ſublunari regione apparet veluti halonium, tantum ita videtur, neque ſubſtantiam habet propriam, cæterum multa illi ſunt iridis naturæ contraria. Frequentius enim conſpicitur ut circulus perfectus, haud ita ſæpe minor circulo, crebriusque circa lunam quàm circa ſolem, & de die minus frequenter quam de nocte, ſæpiſſimeque circa meridianum, at prope horizontem rarenter: & unica ſemper uniusque coloris, nimirum albicantis, ac conſiſtit ex nubibus æqualibus & ſimilaribus. Oritur & halo ex viſionis refractione. Oportet vero id quod viſum refringit eſſe læve ac pellucidum, ut ibi ſpecies viſibilis appareat. Cæterum halonis quoque circulus & iridis figurationibus demonſtrantur Geometricis, quas ægre admittunt Regiæ aures.

108. *De virgis.*

Quæ in aëre apparent tanquam virgæ, neque luci adverſæ conſiſtunt inſtar iridis, neque perpendiculariter exſtant ſub illa, ut halo, tantumque conſpicuntur de die, & circa ſolem modo, & circa horizontem maxime occidentalem, rarius etiam in meridiano, fiuntque ex inæqualibus & diſſimilaribus nubibus perinde ut iris. Habent & ipſæ triplicem colorem, multa enim virgis & iridi communia ſunt, excepta figurâ, qvæ iridi eſt imperfectus circulus, cum virgæ ſint in rectam lineam conformatæ. Fiunt vero per refractionem, viſione ex una nube delabente in alteram, atque inde refracta ad aliam nubem candicantem. Quando itaque Ariſtoteles de virgis loquens, ait refringi viſionem in Sole, noris candicantem nubem iſto in loco nomine Solis intelligi.

109. *De parheliis.*

Multa ſunt parheliis communia cum virgis, nam & hi per transverſum à luce oriuntur, & de die ſolummodo, nec niſi circa ſolem, & maxime circa occidentalem horizontem vel meridianum. Cæterum virgæ in nubibus inæqualibus ac diſſimilaribus generantur perinde ut irides, parhelii autem halonis in modum in æqualibus ac ſimilaribus. Ac virgæ quidem triplici colore ſunt ut halo. De illis vero ſciendum eſt, quod tunc refractio à nube ſit ad ſolem, cum nubes denſior eſt & ſolidior qvam in virgis, lævisque & æqualis, quamobrem & albicante colore parhelius apparet, quoniam ab levitate illa unus idemque color ſervatur, & à denſitate magis faciliusque viſus refringitur.

μὲν τ̃ χειμερινῆς ἀναλολῆς ἔξεισιν ὁ εὖρ⟨ος⟩. ἀπὸ ⟨ὗ⟩ τ̃ θερινῆς δύσε⟨ως⟩ πνεῖ ἀργέσης, ὃν ὁ Πτολεμαῖ⟨ος⟩ ἰάπυγα προσαγορεύει. ⟨καὶ⟩ ⟨οὗ⟩τοι μὲν οἱ ὀκτὼ ἄνεμοι κατὰ διάμετρον ἀλλήλων εἰσὶν. Ἕτερ⟨οι⟩ δὲ ἄνεμ⟨οι⟩ ἀπὸ τ̃ μιᾶς τομῆς ἐσὶ τ̃ ἀρκτικῆ πόλε, ⟨καὶ⟩ καλεῖται βορέας ἡ μέσης, μεταξὺ πνέων καικίε καὶ ἀπαρκτίε. ἄλλος δὲ ἀπὸ τῆς ἄλλης τομῆς τ̃ ἀρκτικῆ̃, ⟨καὶ⟩ καλεῖται ⟨οὗ⟩τ⟨ος⟩ θρασκίας, μεταξὺ ὢν ἀπαρκτίε καὶ ἰάπυγ⟨ος⟩. πάλιν ⟨ὗ⟩ ἀπὸ τ̃ μιᾶς τομῆς τ̃ νοτίε πόλε πνεῖ ὁ εὐρόνοτος μεταξὺ ὢν εὖρε καὶ νότε. ἀπὸ ⟨ὗ⟩ τ̃ ἑτέρας τομῆς ὁ λιβόνοτ⟨ος⟩, μεταξὺ ὢν λιβὸς ⟨καὶ⟩ νότε, ἐς καὶ Φοινικίας καλεῖται καὶ τὰ μὲν βόρεια πνεύματα, πολλὰ μὲν ὐκ ἔὐλονα ⟨ὄ⟩ντα, διὰ τὸ ἀπὸ πολλῆς ὑγροτη⟨τος⟩ πνεῖν. Τὰ δὲ νότια ὀλίγα μὲν διὰ τὴν ἔνδειαν τ̃ ὕλης, ἔὐλονα ⟨ὄ⟩ντα διὰ τὴν τ̃ γῆς ξηρότητα. τούτων τῶν ἀνέμων ἐπινέφελοι μὲν καικίας καὶ βορέας, ἀπαρκτίας. ἀραπαῖοι δὲ βορέας, ἀπαρκτίας, θρασκίας καὶ ἀργέστης. ἐκνεφίας δὲ ὁ βορρᾶς καὶ νεφελώδης μὲν μόνης καὶ ἀπαρκτίας, χαλαζώδης δὲ ἀπαρκτίας καὶ θρασκίας καὶ ἀργέστης, καυμαλώδης ⟨ὗ⟩ νότ⟨ος⟩ καὶ ζέφυρ⟨ος⟩ καὶ εὖρ⟨ος⟩. ὁ δὲ ζέφυρ⟨ος⟩ κατ' ὀσίαν μὲν ἐσὶ ψυχρὸς, καθο δὲ ἐν τῷ θέρει πνεῖ νοθευόμεν⟨ος⟩ θερμαίνεται, ὁ δὲ βορέας διὰ τὸ πλῆθ⟨ος⟩ τ̃ ἀναθυμιάσεως ἀεὶ ἀποσοβεῖ τὰ νέφη, καὶ εὐδίαν ποιεῖ, πλὴν ὅταν μὴ ψυχρὸς. εἰ ⟨ὗ⟩ εἴη ψυχρὸς, παχύνει τὴν ἀτμίδα πρὶν ἢ ἀποσοβῆσαι τὰ νέφη καὶ ποιεῖ ὑέλον, καὶ οἱ μὲν κατ' ἄὐλιχρυς ἄνεμοι ὀ δύναται ἅμα πνεῖν. ὁ δὲ παρ' ἡμᾶς νότ⟨ος⟩ ὐκ ἀπὸ νότε ⟨ὅ⟩λης πνεῖ, ἀλλ' ἀπὸ ⟨ὗ⟩ θερινῆ̃ τροπικῆ̃.

ριά. Περὶ τυφῶν⟨ος⟩.

Ὁ τυφῶν ἄνεμός ἐσιν, ὃν ὁ μὲν Ὅμηρ⟨ος⟩ θύελλαν ὀνομάζει, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀπὸ ⟨ὗ⟩ παχὺ εἶναι τὸ πνεῦμα, καὶ οἷον τύπλον τὸ ⟨ὃ⟩ δυτυχὲς, τυφῶνα. αἰτία δὲ τούτε, ἀτμὶς παχεῖα ἄνωθεν ἀπὸ τῶν νεφῶν φερομένη κατ' εὐθὺ ἐπὶ τὸ κάταντες, ἢ καθ' τ̃ θαλάσσης, ἥτις προσπαίσα τινὶ ἀντιτύπῳ ἀνέμαλι ἀναπάλλεται εἰς τὸπίσω. ἐπειδὴ δὲ κωλύεται τὸ ἀνθιπαλλόμενον αὐτῆ̃ μέρ⟨ος⟩ εἰς τὸπίσο ἀναπάλλεσθ ὑπὸ ⟨ὗ⟩ ὄπισθεν ἑπακολουθοῦν⟨τος⟩ αὐτῆ̃ μέρους, ἐπὶ τὰ πλάγια διακλᾶται, εἶτα κἀκεῖσε ἀνθιτύπῳ σωανλίσασα μέρη πάλιν σκορπίζεται, καὶ γίνεται ἕλιξ, ἤτοι συστροφὴ ⟨ὗ⟩ ἀνέμε, μεταιωρίζουσα καὶ ἀπὸ τ̃ γῆς, καὶ ἀπὸ τ̃ θαλάττης τὰ ἐπιψυχόντα σώματα. ὅτός ἐσιν ὁ ἄνεμ⟨ος⟩ ὁ καλούμεν⟨ος⟩ ⟨ὃ⟩λίτινων τυφῶν.

ριβ. Περὶ ἐκνηφίε.

Ἄνεμός ἐσι καὶ ὁ ἐκνεφίας χειδὸν ὁ αὐτὸς τῷ τυφῶνι. πλὴν ὁ μὲν ἐκνεφίας ὐχ ὁρᾶται, ὁ δὲ τυφῶν ὁρᾶται, διὰ τὸ παχυμερεσέραν ὀσίαν συνεφέλκεσθ

110. *De Ventis.*

Ventus non eſt agitatus aër, ut Hippocrates Cous Medicus ſibi perſvaſit, ſed ex vapore atque exhalatione terræ oritur. Aeris quippe motus languidus eſt ac remiſſus, venti tyrannicus ac vehementiſſimus, ut demonſtrant terræ motus, qui nihil aliud ſunt quam ſubterranei venti. Cum vero, ut breviter dicam, quatuor ſint venti Catholici ſive cardinales, ex his Subſolanus ac Zephyrus non adeo incitati ſunt, ſed violentiſſimi Boreas atque Auſter. Quoniam nimirum ad ſeptentrionalem atque auſtralem polum, ubi Boreas & Auſter ſpirant, ſol longius abſens illa non calefacit, ita ut frigida maneant: frigidaque cum ſint, ſemper ſunt humida, imbribus plurimis propter frigiditatem ibi cadentibus. Hinc deinceps terra humectata multos emittit vapores exhalationesque, unde venti vehementes naſcuntur boreas atque auſter. At enim in orientalibus atque occidentalibus partibus verſans ſol non patitur multum frigus fieri, unde nec multa pluvia, nec multi vapores atque exhalationes ex terra quippe non adeo humectata, hinc nec venti inde impetuoſi ſpirant. Cæterum in auſtralibus partibus plus quidem terræ eſt ſed minus humida, at in ſeptentrionalibus non adeo multa eſt terra, ſed admodum humida. Sane à frigore imbres oriuntur, & à terræ humiditate non ab magnitudine multi vapores multæque exhalationes Hinc etiam vehementes venti ex auſtralibus & borealibus veniunt partibus, quod ibi multi vapores ex terra exhalant. In oriente autem & occidente non ſunt venti tam immites, ſole nimirum vapores ibidem prodeuntes conſumente nec permittente ſubſiſtere. Porro ventos ab ſeptentrione flantes vocamus boreas, ab meridie notos ſive auſtros. Cauſa obliqui ventorum motus eſt circumrotatio orbis terrarum, quæ vapores deorſum tendentes divertit & huc atque illuc transfert. Eteſiæ venti Septentrionales ſpirant poſt viginti dies ab æſtivo ſolſtitio, ortumque caniculæ, tunc ſiquidem ſolutis nivibus auræ frigidæ flant boreales, quas eteſias appellant. Spirant & auſtrales eteſiæ ab auſtrali parte orbis terrarum, ſed eas nos percipere non poſſumus. Veniunt tamen & ex parte auſtrali nobis propiore eteſiæ venti, ſed quæ poſt ſeptuageſimum à bruma ſive hiberno ſolſtitio incipiunt ſpirare, quando ſol eſt in piſcibus. Ab occidente æquinoctiali flat Zephyrus. ab oriente æquinoctiali ſubſolanus: atque à Septentrionibus ſive arctico polo Aparctias, à meridie Auſter. Ab oriente ſolſtitiali æſtivo Cæciam, à brumali occaſu Libs vocant. A brumali oriente

φελκεσθ ἐκ ϛ νέφους τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν. καὶ τὸν ἐκνεφίαν πάσι ταῦτος, τὸν δ τυφῶνα οὐχ ἱκανός ἐστι παῦσαι, ἀλλ' ὁ βορέας αὐτὸν καταβέπυσι. διὸν δ ἕτερόν ἐστιν ἐκνεφίας, ἢ τυφῶν ἐπιτεταμένος, καὶ ὅσον μὲν κατὰ τὸ αὐτὸ ταυτόν ἐστιν ἐκνεφίας καὶ τυφῶν κατὰ δ τὴν ἐπίτασιν καὶ ἄνεσιν διαφέρουσιν. ὁ μὲν γὰρ τυφῶν, ἐπιτεταμένος ἐστὶν ἐκνεφίας, ὁ δ ἐκνεφίας, ἀνειμένος τυφῶν. πολλάκις μὲν, οἱ μὲν ἀπο ψυχρῶν τόπων πνέοντες ἄνεμοι, νοτευόμενοι διὰ μέσου θερμῶν τόπων θερμοὶ καταπνέουσιν. οἱ δ ἀπὸ θερμῶν κεκαυμένοι ψυχροὶ διὰ μέσου αἐρι, ψυχροὶ διαῤῥέουσιν.

ριγ. Περὶ κεραυνῶν.

Ὁ κεραυνὸς γὰρ ἔχει τὸ φλέγον, λεπτομερὴς γάρ ἐστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ, ὅθεν ταχέως διερχόμενος τὰ σώματα διὰ τὴν λεπτότητα οὐ καταφλέγει αὐτά. ἔνθεν τοι καὶ κεραυνὸς ὠνόμασται ἀπὸ ϛ εὐκρανὴς εἶναι καὶ μὴ φλέγειν, πάνυ δ λεπτομερέστερος ὢν ὡς εἴρηται, ὀξύτατα τὸ σῶμα διεισιν, ὥστε μήτε καίειν, μήτε μελαίνειν. ὅθεν καί τινες ἀργῆτα τοῦτον ὠνομάκασιν ἤτοι λαμπρὸν ἀργὸν τὸ λευκόν. εἰ δ πῦρ ἐστι καὶ φύσει ἔχει τὸ καίειν, ἀλλ' ἡ λεπτότης καὶ ἡ ταχύτης τ διὸν μὴ ἐγχρονίζουσα τῷ σώματι ἄκαυστον τοῦτο ἐᾷ. πᾶν δ τὸ καῦσον, οὐ μόνον μεγέθους οἰκείου δεῖται πυρὸς ϛ καῦσαι, ἀλλὰ καὶ ϛ καὶ ἐμβραδύναι τῷ καυστῷ σώματι. ὧδε τοίνυν τὴν αἰτίαν οὐ φλέγει ὁ κεραυνός.

ριδ. Περὶ πρηστῆρος.

Ὁ πρηστὴρ καταφλέγει, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοὔνομα. πρηστὴρ δ' ἀπὸ ϛ πρήθειν ἢ ἐμπιπρᾶν ὠνόμασται. φλέγει δὲ τὸ συνεπιπαθεῖν μετ' ἀλλήλων πυκνομερεστέραν οὐσίαν ἐκ ϛ νέφους καὶ ταύτην ἐμπυρῶν. τοῦτο δ πρηστὴρ καὶ προηγεῖται πνεῦμα, καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ ϛ, τὰ μέλλοντα ἐμπιπράναι, πρῶτον πνεῦμα ϛ πρηστῆρος θειῶδες ὂν πλήττει καὶ ῥήγνυσι, ὅθεν καὶ τὰ κεκαυμένα μένει διεσηκότα ἐπὶ χρόνον τινά. τοῦτο δ τὸ πνεῦμα οὐ προηγεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ σύνεστι τῷ πρηστῆρι καὶ ἐπακολουθεῖ. σωρεύεται δ διαῤῥηγνύμενον καὶ λεπτομερέστερον ὄν, βρονταῖς ποιεῖ καὶ ἀστραπάς, καὶ ἐξαφθὲν μὲν ποιεῖ κεραυνὸν καὶ ἀστραπὴν καὶ πρηστῆρα. μὴ ἐξαφθὲν δ ἐκνεφίαν καὶ τυφῶνα. ταῦτα δ πάντα κατὰ ἐκπυρωνισμὸν γίνονται.

ριε. Πῶς συνέστηκεν ὁ κόσμος.

Τὴν σύστασιν ὁ κόσμος ἔλαβεν ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ κινήσεως τῶν στοιχείων. ἐπειδὴ δ' τοῦτων τὰ μέν εἰσι κουφότατα, οἷον τὸ πῦρ καὶ ὁ αἰθὴρ, τὰ δὲ

ſpirat Eurus ſive Vulturnus, ab occaſu ſolſtitiali æſtivo Argeſtes quem Ptolemæus appellat Japyga. Atque hi octo venti è diametro ſibi invicem opponuntur. Alius ventus eſt ab una ſectione poli arctici, & vocatur boreas ſive Meſes, ſpirans inter Cæciam Aparctiamque. Alius ex altera poli arctici ſectione & vocatur Thraſcias, inter Aparctiam atque Japygem. Alius ex ſectione una poli auſtralis flat Evronotus, medius inter Eurum atque Auſtrum. Et alius denique ex ſectione poli auſtralis altera Libonotus, inter Auſtrum & Liba, dictus etiam Phœnicias. Atque boreales quidem venti frequentes ſunt, minus intenſi tamen, quoniam à valde humidis ſpirant regionibus. Auſtrales minus frequentes propter defectum materiæ, intenſiores vero propter terrarum ex quibus veniunt ſiccitatem. Ex his ventis nubiloſi eſſe ſolent Cæcias, Boreas & Aparctias: Fulgurales Boreas, Aparctias, Thraſcias & Argeſtes. Ex nube prorumpens (ecnephiam Græci appellant) eſt Boreas & nubes obducens Meſes atque Aparctias. Grandinem affert Aparctias, Thraſciasque & Argeſtes: æſtum Auſter, Zephyrus atque Eurus. Cæterum Zephyrus natura quidem ſua frigidus eſt, quatenus autem in æſtate ſpirat, aſcititium calorem obtinet: Boreas vero exhalationum multitudine nubes ſemper abſorbet, ac ſerenitatem inducit, niſi frigidus fuerit: ſi vero fuerit frigidus, vapores ſpiſſat indenſatque antequam nubem ſummoveat, facitque pluviam. Atque contrarii quidem venti ſpirare eodem tempore non poſſunt. Qui porro apud nos flat auſter, non à polo auſtrali ſive auſtro orbis terrarum ſpirat, ſed ab æſtivo tropico.

111. *De Typhone.*

Typhon venti genus eſt quod Homerus procellam vocat, Ariſtoteles typhonem, quod denſus hic Spiritus τύπτει & verberat ac proſternit quicquid ei ſe obtulerit. Cauſſa ejus ſunt craſſiores vapores deſuper è nubibus recta deorſum deſcendentes in terram vel in mare, qui in reſiſtentem quandam incidentes materiam retro pelluntur. Quandoquidem vero repercuſſa horum pars propter ſuccedentes alios vapores reſurgere prohibetur, ad obliqua feruntur perfringuntque, atque etiam ibi occurrentibus quæ renituntur aliis partibus, iterum diſperguntur faciuntque helicem ſive vorticem venti, qui à terra & à mari in ſublime attollit quæcunque corpora apprehenderit. Hic eſt ventus quem nonnulli typhonem appellant.

112. *De ecnephia.*

Ecnephias etiam venti genus eſt, parumque à typhone diverſum. Sed non cernitur ecnephias, oculis autem ſentitur typho, utpote qui craſſis-

φέλκεσθ ἐκ δ' νέφους τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν. καὶ τὸν ἐκνεφίαν παύει νετος, τὸν δ' τυφῶνα δ' χ ἱκανός ἐστι παῦσαι, ἀλλ' ὁ βορέας αὐτὸν καταβέννυσιν. ὅθεν δ' ἕτερόν ἐστιν ἐκνεφίας, ἢ τυφῶν ἐπιτεταμένον, καὶ ὅσον μὲν κατὰ τὸ εἶδος ταὐτόν ἐστιν ἐκνεφίας καὶ τυφῶν κατὰ δ' τὴν ἐπίτασιν καὶ ἄνεσιν διαφέρουσιν. ὁ μὲν γὰρ τυφῶν, ἐπιτεταμένον ἐστὶν ἐκνεφίας, ὁ δ' ἐκνεφίας, ἀνειμένον τυφῶν. πολλάκις μὲν, οἱ μὲν ἀπο ψυχρῶν τόπων πνέοντες ἄνεμοι, νοθευόμενοι διὰ μέσου θερμῶν τόπων θερμοὶ καταπνέουσιν. οἱ δ' ἀπὸ θερμῶν κεραννυμένοι ψυχρῷ διὰ μέσου ἀέρι, ψυχροὶ διαῤῥέουσιν.

ριγ. Περὶ κεραυνῶν.

Ὁ κεραυνὸς δ' οὐκ ἔχει τὸ φλέγον, λεπτομερὴς γάρ ἐστιν ἡ δ' ὑσία αὐτοῦ, ὅθεν ταχέως διερχόμενον τὰ σώματα διὰ τὴν λεπτότητα δ' καταφλέγει αὐτά. ἔνθεν τοι καὶ κεραυνὸς ὠνόμασται ἀπὸ τ' εὐκρανῆς εἶναι καὶ μὴ φλέγειν, πάνυ γὰρ λεπτομερέστερον ὂν ὡς εἴρηται, ὀξύτατα τὸ σῶμα διεισιν, ὥστε μήτε καίειν, μήτε μελαίνειν. ὅθεν καί τινες ἀργῆτα τοῦτον ὠνομάκασιν ἤτοι λαμπρόν. ἀργὸν γὰρ τὸ λευκόν. εἰ γὰρ πῦρ ἐστι καὶ φύσει ἔχει τὸ καίειν, ἀλλ' ἡ λεπτότης καὶ ἡ ταχύτης τ' διόδου μὴ ἐγχρονίζουσα τῷ σώματι ἄκαυστον τοῦτο ἐᾷ. πᾶν γὰρ τὸ καῖον, δ' μόνον μεγέθους οἰκείου δεῖται πυρὸς τ' καῦσαι, ἀλλὰ καὶ τ' καὶ ἐμβραδύναι τῷ καυστῷ σώματι. ὥστε ταύτην δ' τὴν αἰτίαν δ' φλέγει ὁ κεραυνός.

ριδ. Περὶ πρηστῆρος.

Ὁ πρηστὴρ καταφλέγει, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοὔνομα. πρηστὴρ γὰρ ἀπὸ τ' πρήθειν ἢ ἐμπιπρᾶν ὠνόμασται. φλέγει δ' διὰ τὸ συνεπισπᾶσθ μεθ' ἑαυτοῦ παχυμερεστέραν οὐσίαν ἐκ τ' νέφους καὶ ταύτην ἐμπυρεῖν. τοῦτο δ' πρηστὴρ καὶ προηγεῖται πνεῦμα, καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τ', τὰ μέλλοντα ἐμπιπράσθ, πρῶτον πνεῦμα τ' πρηστῆρος θειῶδες ὂν πλήττει καὶ ῥήγνυσι, ὅθεν καὶ τὰ κεραυνωθέντα μένει διεσηκότα ἐπὶ χρόνον τινά. τοῦτο δ' τὸ πνεῦμα οὐ προηγῆται μόνον, ἀλλὰ καὶ σύνεστι τῷ πρηστῆρι καὶ ἑπακολουθεῖ. σωρεύδην δ' διαχεόμενον καὶ λεπτομερέστερον ὄν, βρουτὰς ποιεῖ καὶ ἀστραπάς, καὶ ἐξαφθὲν μὲν ποιεῖ κεραυνὸν καὶ ἀστραπὴν καὶ πρηστῆρα. μὴ ἐξαφθὲν δ' ἐκνεφίαν καὶ τυφῶνα. ταῦτα δ' πάντα κατὰ ἐκπυρωνισμὸν γίνονται.

ριε. Πῶς συνέστηκεν ὁ κόσμος.

Τὴν σύστασιν ὁ κόσμος ἔλαβεν ἀπὸ τ' φύσεως καὶ κινήσεως τῶν στοιχείων. ἐπειδὴ γὰρ τούτων τὰ μέν εἰσι κουφότατα, οἷον τὸ πῦρ καὶ ὁ αἰθὴρ, τὰ δὲ

crassissimam materiam, vapores fuliginosos ex nube secum vehit. Ecnephiam sopit pluvia, sed typhoni compescendo impar est, qui a boreali vento tollitur & extingvitur. Nihil aliud porro est ecnephias vehemens quam typho, & typho remissus haud diversus est ab ecnephia. Sæpius & e frigidis oris per calida loca spirantes & alterati venti flant calidum, & ex calidis flantes in medio frigidæ permixti auræ frigidi affluunt.

113. *De fulminibus.*

Fulmen non solet incendere, substantiam enim habet subtilissimam, unde corpora celeriter transeundo propter subtilitatem ea non inflammat. Inde & Græcis dictus κεραυνὸς quasi ἀκέραυνος quod facile permeet, neque adeo accendat. Subtilissimum enim cum sit ut dixi, celerrime corpus pervadit ut nec inflammet neque nigrum faciat, unde & nonnulli vocant ἀργῆτα sive candens, ἀργὸν enim candidum significat. Quanquam enim fulmen ignis est, quod natura urit, at subtilitas velocitasque transitus non per momentum immorans corpori, illud relinquit sine ustione. Quicquid enim urit, non modo magnitudine debita indiget ad urendum, sed etiam ut corpori urendo per aliquod tempus immoretur. Ob hanc itaque causam non inflammat nec urit fulmen.

114. *De presstere sive igneo turbine.*

Presster incendit & inflammat, ut nomine etiam ipso indicatur. Dictus enim presster Græcis est a vocabulo πρήθειν quod accendere significat. Accendit autem, quia ex nube secum vehit crassiorem materiam eamque inflammat. Præcedit presterem ventus, quod inde constat, siquidem quæ inflammari debent, prius a spiritu presteris sulphureo percelluntur rumpunturque, unde & fulmine tacta per aliquod tempus hiant. Nec tantum præcedit presterem ventus, sed comitatur etiam, & sequitur. Latius ac passim diffusus & subtilior si fuerit, tonitru facit & fulgur: si inflammetur, efficit fulmen, & fulgur, presteremque. Ex non inflammato fiunt ecnephias ac typho. Cæterum omnia hæc contingunt per violentam excussionem.

115. *Quomodo, coperit Mundus?*

Mundus subsistere cœpit a natura & motu elementorum. Horum enim cum quædam levia sint ut ignis & aer, alia gravia, ut aqua

ἢ βαρύταλα, οἷον ὕδωρ καὶ γῆ, τὰ μὲν ὅσα βαρύταλα κάτω ἔπιπτε πανταχόθεν ὑπεκτιθέμενα, τὰ δ' ὅσα μετέωρα, εἰς τὸ πῦρ ἐξεφέρετο. πᾶν ἢ ἀπὸ γῆς φερόμενον ἄνω ἐστί. διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν οἷον σφαιροειδὴς μέν ἐστιν ὁ κόσμος ἐστί, συνηλιγμένων ἢ τῶν σωμάτων ἀλλήλοις, ἡ δὲ ὑδαρὴς ἐγενήθη φύσις, ῥευστικῶς ἢ καὶ ἔτι φερόμενον ἐκοίλανε τὰς ὑποκειμένας τόπους, καὶ τὰς κοιλωθείσας τόπους θαλατταίας ἐποίησεν. ἐκ μὲν δὴ τῶν ὑποκαθιζόντων σωμάτων ἐγενήθη ἡ γῆ, ἐκ δὲ τῶν μετεωριζομένων ὁ οὐρανός, πῦρ, ἀήρ.

ρις. Εἰ ἓν τὸ πᾶν;

Οὐ πολλοὶ κόσμοι σωματικοί, καθ' ἑνίους τῶν φιλοσόφων, ἐστίν, ἀλλ' εἷς τέλειος, καὶ μόνος κυρίως ἔν ὀνομάζεται. πῶς δὲ ἓν ὁ κόσμος σύνθετος ὢν καὶ πολυμερής, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν μερῶν αὐτῶν ἕνωσιν; τὴν δὲ ἑνὸς ἔχει προσηγορίαν. Κυρίως δὲ ἓν ὁ Θεός, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν ἁπλότητα. ὅσα δὲ μετὰ Θεόν, οὐ κυρίως ἕν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἕνωσιν καὶ μετοχὴν τοῦ ἑνός, ὅτι προσαγορεύεται. Καὶ δὴ καὶ ὁ νοῦς ἓν ἐστι καὶ πολλά. ὅσα δὲ τὰ ὄντα, τοσαῦτα καὶ ὁ νοῦς, ἐπεὶ καὶ τὰ παραδείγματα τῶν ἐν αὐτῷ τοῦ ἔχει. πολλὰ καὶ ἡ ψυχή, διαιρεθὴ δὲ πολλῷ πλέον, τὰ στοιχεῖα τε καὶ τὰ σώματα. ἀλλ' ἐπειδὴ ἑνώσεως ἐκκρυβοῦς καὶ ὁ κόσμος κεκοινώνηκεν, ἓν διὰ τὴν ἕνωσιν ὀνομάζεται, καὶ διὰ τὴν τελειότητα τῶν στοιχείων αὐτῷ εἷς ἐστὶ καὶ μόνος, ἀλλ' οὐ κόσμοι πολλοί.

ριζ. Περὶ κενοῦ.

Τὸ κενὸν οὐ πάντες, ἀλλ' ἔνιοι τῶν φιλοσόφων εἰσήνεγκάν τε τῷ λόγῳ καὶ ὠνομάκασιν. ἀποφαίνονται δὲ τοῦτο παντὸς σώματος ἔρημον, οἷον τι χάος ἀόρατον. καὶ φασὶ τοῦτο πρόυπακεῖσθαι τοῦ κόσμου. εἶτα τῶν στοιχείων γεγονότων καὶ τῇ οὐρανῷ τῇ κυκλοφορίᾳ τὰ σώματα πάντα συσφίγξαντος. κενὸν μὲν εἶναι μηδὲν ἀπολελεῖφθαι. τὸ δὲ ἐκτὸς τί ἔξω περιφερείας αὐτοῦ ὅλου κενὸν εἶναι, ἄπειρον ἐν ἀπείρῳ τόπῳ ἐμφανταζόμενον. οὗτον δὲ τὸν λόγον Ἀριστοτέλης μὲν ἀπογινώσκει παντάπασι, καὶ δαιμόνως τινὲς εἶναι οὔτε ἐκτὸς τοῦ κόσμου, οὔτε ἐκτός. Κλεομήδης δὲ ὁ φιλόσοφος, ἐντὸς μὲν τοῦ κόσμου οὐ φησὶν εἶναι κενόν, ἐκτὸς δὲ καὶ πάνυ βιαίως.

ριη. Περὶ τόπου.

Ὁ τόπος ὡς τὸ ὄνομα δηλοῖ, πρᾶγμα ἐστὶ δεκτικὸν σώματος, ἢ ἀσωμάτου φύσεως. ἐπεὶ δὲ ἡ ὕλη τοῦ κόσμου δέχεται, τόπος λέγοιτο ἂν ἡ ὕλη δι'

& terra, graviora ad inferiores partes universi subsiderunt, devia ut ignis sursum sese extulerunt. Quicquid vero terræ imminet, sursum est. Propter hanc causam mundus circumquaque flexus est ac gibbosus. Attritis vero invicem corpusculis, aquæ prodiit natura, quæ fluxu suo subjecta loca excavavit, & spatia mari recipiendo fecit. Ex subsidentibus igitur corporibus terra facta est, ex levibus & sublimibus Cœlum, ignis, aer.

116. *Num unum sit hoc universum?*

Non multi sunt mundi corporales, ut quibusdam Philosophis persuasum, sed unus perfectus, licet non proprie unum dicitur, quomodo enim unum fuerit mundus ex tot & tam diversis compositus? verum propter partium ejus invicem unionem unum appellatur. Cæterum proprie unum est DEus, omni simplicitate sublimior, quæcunque vero infra DEum sunt, non proprie sunt unum, sed propter unionem & participationem ex uno, ita dicuntur. Nam & mens unum sunt & multa. Quotquot enim sunt res, tot etiam mens est, nam & exempla illorum in se continet. Etiam animæ, quæ & multo magis dividuæ est, contingit multæ esse, nec minus elementis ac corpo[illegible]us. Quandoquidem igitur accuratæ unionis etiam mundus est particeps, propterea unum appellatur, & quoniam perfectus est, unus & solus, nec multi sunt mundi.

117. *De Vacuo.*

Vacuum non omnes sed aliqui in scriptis suis induxere atque nominavere Philosophi, ajuntque illud esse omni spoliatum corpore, veluti invisibile quoddam chaos, & ante mundum fuisse statuunt, deinde elementis prodeuntibus & cœlo circumrotatione sua corpora omnia colligante ac constringente, vacuum quidem intus relictum nullum fuisse, extra cœli vero ambitum omne vacuum esse, quod infinitum in infinito spatio licet cogitare. Hanc sententiam omnino rejicit Aristoteles, & nusquam admittit vacuum, neque intra mundum neque extra. At *Cleomedes* Philosophus intra mundum reperiri negat, extra vero illum dari vacuum, vehementer contendit.

118. *De loco.*

Locus secundum vocabuli vim est aliquid, quod corpus vel rem incorporalem spotest complecti. Quoniam igitur materia comple-

ρζ. Περὶ τῆς ἅλω.

Καὶ τὸ ὑπὸ τὴν σελήνην ἢ φαινόμενον ὅιον ἀλώνιον; κατ' ἔμφασίν ἐστιν ἀλλ' ὑ καθ' ὑπόστασιν, ἅ ἐναντία ἢ ἔχει τ ἰριδ. ἐπὶ μὲν γδ τὸ πλεῖστον κύκλ Φαίνεται τέλει. πανιώτερον ἢ ἐλάττων κύκλ. ᾗ ᾗδὲ μὲν τὴν σελήνην μάλιστα, ἔλαττον ἢ καὶ ᾗδὲ τὸν ἥλιον Φαίνεται, καὶ νυκτὸς μὲν πλέον, ἐλάττον ἢ ἡμέρας. καὶ περὶ μὲν τὸν μεσημβρινὸν κύκλον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, πανίως ἢ ᾗδὲ τὸν ὁρίζοντα. καὶ μία ἀεὶ καὶ μονόχρο, ἤτοι λευκὴ, καὶ συνίσταται ἐπὶ ὁμαλοῖς καὶ ὁμοιομέρεσι νέφεσι. γίνεται ἢ καὶ αὕτη ἐξ ἀνακλάσεως τῆς ὄψεως. δεῖ ἢ τὸ ἔνοπτον, ἀφ' ὗ ἀνακλᾶται, εἶναι καὶ λεῖον καὶ διαφανὲς ἵνα ἐκεῖσε ἐμφαίνηται τὸ εἴδωλον τ ὁρατ. ἔστι ἢ ἡ ἀπόδειξις καὶ τ ἅλω κύκλ, καὶ τ τῆς ἰριδ χήματ γεωμετρικὴ, καὶ διὰ τοῦτο ᾗ δυσπόρ βασιλικὴ ἀκρη.

ρη. Περὶ ῥάβδων.

Αἱ Φαινόμεναι ὅιον ῥάβδοι καθ' ὃν ἀέρα, ὅτε καθάπτηται συνίστα τ λαμπρ, ὥσπερ ἡ ἶρις, ὅτε καθ' ἑαυτὸν, ὥσπερ ἡ ἅλως. Φαίνονται ἢ ἡμέρας μόνον, καὶ ᾗδὲ τὸν ἥλιον μόνον, καὶ περὶ τὸν ὁρίζοντα μάλιστα τὸν δυτικὸν, ἔλαττον ἢ καὶ ἐν τῷ μεσημβρινῷ, ᾗ ἐπὶ ἀνωμάλων, ᾗ ἀνομοιομερῶν νεφῶν, ὥσπερ καὶ ἡ ἶρις. εἰσὶ ἢ τρίχροοι, πολλὴ γδ συγκόνεια ταῖς ῥάβδοις ᾗ τῇ ἰριδὶ πλὴν γ χήματ, ὅτι ἡ μὲν ἶρις ἀπολελυμένον κύκλ ἐστὶν, αἱ δὲ ῥάβδοι καθ' εὐθυωρίαν τέτανται. γίνονται ἢ αὗται καθ' ἀνάκλασιν προσπιπτούσης τῆς ὄψεως, ἀπὸ νέφους εἰς νέφ, κἀκεῖθεν ἀνακλωμένης πρὸς ἕτερον νέφ λευκὸν ὅταν ἢ λέγει Ἀριστοτέλης περὶ τῶν ῥάβδων, ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἀνακλᾶται ἡ ὄψις πρὸς τὸν ἥλιον, γνῶθι ὅτι ἥλιον νῦν τὸ λευκὸν νέφ ἐκάλεσεν.

ρθ. Περὶ παρηλίων.

Πολλὴν κοινωνίαν ἔχουσιν οἱ παρήλιοι πρὸς τὰς ῥάβδους, ᾗ γδ ᾗ ἅτοι ἐκ πλαγίων γ λαμπρ γίνονται. Καὶ ἡμέρας μόνον, καὶ τὸν ἥλιον μόνον, καὶ μάλιστα, καὶ τὸν ὁρίζοντα τὸν δυτικὸν ἢ τὸν μεσημβρινὸν, πλησίον μὲν ῥάβδοι ἐπὶ ἀνωμάλων γίνονται νεφῶν, ᾗ ἀνομοιομερῶν, ὥσπερ ἡ ἶρις. οἱ ἢ παρήλιοι ἐπὶ ὁμαλῶν ᾗ ὁμοιομερῶν, ὥσπερ ἡ ἅλως. ᾗ αἱ μὲν ῥάβδοι τρίχροοι καθὰ τὰ τῆς ἰριδ χρώματα, οἱ ἢ παρήλιοι μονόχροοι, ᾗ λευκοὶ καθὰ τὸ χρῶμα τῆς ἅλω. καὶ δὲ τῶν παρηλίων ἐκεῖνο χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἡ ἀνάκλασις ἀπὸ γ νέφους γίνεται πρὸς τὸν ἥλιον, γ νέφους πυκνοτέρου ὄντ ᾗ στερεμνίου, ὃθεν τὸ ἐν ταῖς ῥάβδοις. ᾗ ὁμαλοῦ, διὰ γδ τοῦτο καὶ λευκὸς Φαίνεται ὁ παρήλι. Ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ὁμαλοῦ ἓν ᾗ τοῦτο χρῶμα διασώζεται, ᾗ ἀπὸ τοῦ πυκνοῦ ῥαδίως μᾶλλον ᾗ συνόμως ἀναλᾶται ἡ ὄψις.

ρι.

107. *De halone.*

Etiam quod in ſublunari regione apparet veluti halonium, tantum ita videtur, neque ſubſtantiam habet propriam, cæterum multa illi ſunt iridis naturæ contraria. Frequentius enim conſpicitur ut circulus perfectus, haud ita ſæpe minor circulo, crebriusque circa lunam quàm circa ſolem, & de die minus frequenter quam de nocte, ſæpiſſimeque circa meridianum, at prope horizontem rarenter: & unica ſemper uniusque coloris, nimirum albicantis, ac conſiſtit ex nubibus æqualibus & ſimilaribus. Oritur & halo ex viſionis refractione. Oportet vero id quod viſum refringit eſſe læve ac pellucidum, ut ibi ſpecies viſibilis appareat. Cæterum halonis quoque circulus & iridis figura rationibus demonſtrantur Geometricis, quas ægre admittunt Regiæ aures.

108. *De virgis.*

Quæ in aëre apparent tanquam virgæ, neque luci adverſæ conſiſtunt inſtar iridis, neque perpendiculariter exſtant ſub illa, ut halo, tantumque conſpiciuntur de die, & circa ſolem modo, & circa horizontem maxime occidentalem, rarius etiam in meridiano, fiuntque ex inæqualibus & diſſimilaribus nubibus perinde ut iris. Habent & ipſæ triplicem colorem, multa enim virgis & iridi communia ſunt, excepta figurâ, qvæ iridi eſt imperfectus circulus, cum virgæ ſint in rectam lineam conformatæ. Fiunt vero per refractionem, viſione ex una nube delabente in alteram, atque inde refracta ad aliam nubem candicantem. Quando itaque Ariſtoteles de virgis loquens, ait refringi viſionem in Sole, noris candicantem nubem iſto in loco nomine Solis intelligi.

109. *De parheliis.*

Multa ſunt parheliis communia cum virgis, nam & hi per transverſum à luce oriuntur, & de die ſolummodo, nec niſi circa ſolem, & maxime circa occidentalem horizontem vel meridianum. Cæterum virgæ in nubibus inæqualibus ac diſſimilaribus generantur perinde ut irides, parhelii autem halonis in modum in æqualibus ac ſimilaribus. Ac virgæ quidem triplici colore ſunt ut halo. De illis vero ſciendum eſt, quod tunc refractio à nube fit ad ſolem, cum nubes denſior eſt & ſolidior qvam in virgis, lævisque & æqualis, quamobrem & albicante colore parhelius apparet, quoniam ab levitate illa unus idemque color ſervatur, & à denſitate magis facilisque viſus refringitur.

ρκδ. Τίς ἡ αἰτία ζτον κόσμον ὅλον ἐγκλιθῆναι.

Θαυμάζω τῶν φιλοσόφων ἐνίων τὸν κόσμον μεταπεσεῖν, καὶ τὴν πρώτην εὐεμβόλων δημιουργίαν ὥσπερ ἐξολισθῆσαν τ οἰκείας τάξεως, καὶ τὸ μὲν βόρειον πόλον μεθεωρισθῆναι, ὑπόγειον ζ γενέσθαι τὸν νότιον, καὶ τὴν ἰσημερινὴν ζώνην ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν μεθεγκλιθῆναι τοσοῦτον ζδ' ἡγοῦμαι, ὅτι φησὶ τὴν διάφορον τῶν κλιμάτων θέσιν οἱ πόλοι νῦν μὴν ἐπὶ ζ ὁρίζοντος κύκλου ἐστηκασι, καὶ ἀμεταθέτου τὸ πᾶν διαληροῦσι, τοῖς ζ τὸ βόρειον κλίμα λαχοῦσιν οἰκεῖν, ὁ μὲν ἐκεῖσε πόλος μεθέωρος φαίνεται, καὶ ἀεὶφανής, ὁ δὲ νότιος ὑπὸ τὴν γῆν κρύπτεται. ὁ μεθεκλίθη γοῦν ὁ κόσμος ἐπ' ἄλλην μέρος, ἀλλ' ἡ τῶν οἰκήσεων θέσις φανταζει τὴν ἔγκλισιν.

ρκε. Πόθεν ἄν τις γνοίη ἑλληνικοῖς ἀποδείξεσι τὴν κόσμου σωτέλειαν.

Περὶ τ τελευταίας ἡμέρας καὶ ὥρας, οὐδεὶς οἶδε καλὰ τὴν ζ εὐαγγελίου φωνήν, εἰ μὴ ὁ πατὴρ καὶ ὁ σωτὴρ ἐκεῖνος ὁ ἐκ ζ πατρὸς ἐκπορευόμενον. ἕλληνες ζ βιάζονται καὶ ταύτην εἰδέναι διὰ τινῶν ἀποδείξεων. ὁ Κρόνος ποιεῖ τὴν μεγίστην ἀποκατάστασιν διὰ τῶν διακοσίων ἑξήκοντα καὶ πέντε. ὁ ζεὺς διὰ εἴκοσι καὶ ἑπτά. ἄρης ζ διὰ διακοσίων ὀγδοήκοντα πρὸς τοῖς τετρακοσίοις. ὁ ἥλιος διὰ χιλίων τετρακοσίων ἑξήκοντα πρὸς τῷ ἑνί. ἀφροδίτη διὰ χιλίων ὀκτὼ τὸν πεντήκοντα πρὸς τῷ ἑνί. ἑρμῆς διὰ τετρακοσίων ὀγδοήκοντα καὶ ὀκτώ. ἡ σελήνη δὲ ἐτῶν εἴκοσι πέντε. ἡ ζ κοσμικὴ ἀποκατάστασις γίνεται διὰ τῶν μυριάδων ἑπτακὸν ἑβδομήκοντα καὶ πέντε πρὸς τετρακισχιλίοις διακοσίοις, καὶ τότε γίνεται σύνοδος πάντων τῶν ἀστέρων κατὰ τὴν τριακοστὴν μοῖραν ζ κριοῦ, ἣ τὴν πρώτην μοῖραν ζ ῥοπῆς. καὶ τηνικαῦτα γίνεται ὁ τελὴς ζ κόσμου κατακλυσμός. κατὰ ζ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐλαχίστων ἐτῶν τῶν ἀστέρων, οἱ μερικοὶ κατακλυσμοὶ γίνονται, ὅταν ζ ἀστέρες πλανήτης μέγιστα καὶ μέσα καὶ ἐλάττονα ἔτη ἀνύσωσιν.

ρκς. Τίνα δεξιὰ ζ κόσμου, καὶ τίνα ἀριστερά.

Τοῖς μὲν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δύσιν ὁρῶσιν, δεξιὰ ζ κόσμου μέρη τὰ βόρεια, ἀριστερὰ ζ τὰ νότια. τοῖς δ' ἀπὸ τ δύσεως πρὸς τὴν ἀνατολὴν βλέπουσι, δεξιὰ μὲν τὰ νότια, ἀριστερὰ ζ τὰ βόρεια. καὶ ἐμπρόσθια μὲν ζ κέντρου τὰ ἑσπέρια μέρη, ὅτι πρὸς ταῦτα φέρεται κινούμενος, ὀπίσθια ζ τὰ ἑῷα, ἀπ' ἐκεί-

110. *De Ventis.*

Ventus non eſt agitatus aër, ut Hippocrates Cous Medicus ſibi perſvaſit, ſed ex vapore atque exhalatione terræ oritur. Aeris quippe motus langvidus eſt ac remiſſus, venti tyrannicus ac vehementiſſimus, ut demonſtrant terræ motus, qui nihil aliud ſunt quam ſubterranei venti. Cum vero, ut breviter dicam, quatuor ſint venti Catholici ſive cardinales, ex his Subſolanus ac Zephyrus non adeo incitati ſunt, ſed violentiſſimi Boreas atque Auſter. Quoniam nimirum ad ſeptentrionalem atque auſtralem polum, ubi Boreas & Auſter ſpirant, ſol longius abſens illa non calefacit, ita ut frigida maneant: frigidaque cum ſint, ſemper ſunt humida, imbribus plurimis propter frigiditatem ibi cadentibus. Hinc deinceps terra humectata multos emittit vapores exhalationesque, unde venti vehementes naſcuntur boreas atque auſter. At enim in orientalibus atque occidentalibus partibus verſans ſol non patitur multum frigus fieri, unde nec multa pluvia, nec multi vapores atque exhalationes ex terra quippe non adeo humectata, hinc nec venti inde impetuoſi ſpirant. Cæterum in auſtralibus partibus plus quidem terræ eſt ſed minus humida, at in ſeptentrionalibus non adeo multa eſt terra, ſed admodum humida. Sane à frigore imbres oriuntur, & à terræ humiditate non ab magnitudine multi vapores multæque exhalationes Hinc etiam vehementes venti ex auſtralibus & borealibus veniunt partibus, quod ibi multi vapores ex terra exhalant. In oriente autem & occidente non ſunt venti tam immites, ſole nimirum vapores ibidem prodeuntes conſumente nec permittente ſubſiſtere. Porro ventos ab ſeptentrione flantes vocamus boreas, ab meridie notos ſive auſtros. Cauſa obliqui ventorum motus eſt circumrotatio orbis terrarum, quæ vapores deorſum tendentes divertit & huc atque illuc transfert. Eteſiæ venti Septentrionales ſpirant poſt viginti dies ab æſtivo ſolſtitio, ortumque caniculæ, tunc ſiquidem ſolutis nivibus auræ frigidæ flant boreales, quas eteſias appellant. Spirant & auſtrales eteſiæ ab auſtrali parte orbis terrarum, ſed eas nos percipere non poſſumus. Veniunt tamen & ex parte auſtrali nobis propiore eteſiæ venti, ſed quæ poſt ſeptuageſimum à bruma ſive hiberno ſolſtitio incipiunt ſpirare, quando ſol eſt in piſcibus. Ab occidente æquinoctiali flat Zephyrus, ab oriente æquinoctiali ſubſolanus: atque à Septentrionibus ſive arctico polo Aparctias, à meridie Auſter. Ab oriente ſolſtitiali æſtivo Cæciam, à brumali occaſu Liba vocant. A brumali oriente

μὲν τ̃ χειμερινῆς ἀναπολῆς ἔξεισιν ὁ εὖρ. ἀπὸ δ̃ τ̃ θερινῆς δύσε. πνεῖ ἀργέσης, ὃν ὁ Πτολεμαῖ. ἰάπυγα προσαγορεύει. ἡ δ̃τοι μὲν ὁι ὀκτὼ ἄνεμοι καὶ διάμετρον ἀλλήλων εἰσὶν. Ἕτερ. δὲ ἀνεμ. ἀπὸ τ̃ μιᾶς τομῆς ἐστι δ̃ ἀρκτικῆ πόλε, ἡ καλεῖται βορέας ἡ μεσης, μεταξὺ πνέων καικίε καὶ ἀπαρκτίε. ἄλλος δὲ ἀπὸ τῆς ἄλλης τομῆς δ̃ ἀρκτικῆ, ἡ καλεῖται δ̃τ. θρασκίας, μεταξὺ ὢν ἀπαρκτίε ἡ ἰάπυγ. πάλιν δ̃ ἀπὸ τ̃ μιᾶς τομῆς δ̃ νοτίε πόλε πνεῖ ὁ εὐρόνοτος μεταξὺ ὢν εὔρε ἡ νότε. ἀπὸ δ̃ τ̃ ἑτέρας τομῆς ὁ λιβόνοτ., μεταξὺ ὢν λιβὸς ἡ νότε, ὃς καὶ Φοινικίας καλεῖται καὶ τὰ μὲν βόρεια πνεύματα, πολλὰ μὲν ἀπ ἔὐρονα δ̃, διὰ τὸ ἀπὸ πολλῆς ὑγροτη. πνεῖν. Ταῦτα δὲ νότια ὀλίγα μὲν διὰ τὴν ἔνδειαν τ̃ ὕλης, εὔρονα δ̃ διὰ τὴν τ̃ γῆς ξηρότητα. τούτων τῶν ἀνέμων ἐπινέφελοι μὲν καικίας καὶ βορέας, ἀπαρκτίας. ἀσραπαῖοι δὲ βορέας, ἀπαρκτίας, θρασκίας ἡ ἀργέσης. ἐχνεφίας δὲ ὁ βορρᾶς καὶ νεφελῶδης μὲν μέσης ἡ ἀπαρκτίας, χαλαζώδης δὲ ἀπαρκτίας καὶ θρασκίας καὶ ἀργέσης, καυματώδης δ̃ νότ. ἡ ζέφυρ. καὶ εὖρ. ὁ δὲ ζέφυρ. κατ' ὀστίαν μὲν ἐστι ψυχρὸς, καθο δὲ ἐν τῷ θέρει πνεῖ νοθευόμεν. θερμαίνεται, ὁ δὲ βορέας διὰ τὸ πλῆθ. τ̃ ἀναθυμιάσεως ἀεὶ ἀποσοβεῖ τὰ νέφη, ἡ εὐδίαν ποιεῖ, πλὴν ὅταν μὴ ψυχρὸς. εἰ δ̃ εἴη ψυχρὸς, παχύνει τὴν ἀτμίδα πρὶν ἢ ἀποσοβῆσαι τὸ νέφος καὶ ποιεῖ ὑετόν. καὶ οἱ μὲν κατ' ἄνεμοι ὀ δύναται ἅμα πνεῖν. ὁ δὲ καθ' ἡμᾶς νότ. οὐκ ἀπὸ νότε δ̃ παντὸς πνεῖ, ἀλλ' ἀπὸ δ̃ θερινῆ τροπικῆ.

ριά. Περὶ τυφῶν.

Ὁ τυφῶν ἄνεμός ἐστιν, ὃν ὁ μὲν Ὅμηρ. θυελλαν ὀνομάζει, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀπὸ δ̃ παχὺ εἶναι τὸ πνεῦμα, καὶ οἷον τύπτον τὸ ὠδ̃τυχὸν, τυφῶνα. αἰτία δὲ τούτε, ἀτμὶς παχεῖα ἄνωθεν ἀπὸ τῶν νεφῶν φερομένη καθ' εὐθὺ ἐπὶ τὸ κάταντες, ἢ καθ' ὃ τ̃ θαλάσσης, ἥτις προσπαίσα τινὶ ἀντιτύπῳ ὀνόματι ἀναπάλλεται εἰς τοὔπίσω. ἐπειδὴ δὲ κωλύεται τὸ ἀντιπαλλόμενον αὐτῆ μέρ. εἰς τοὔπίσω ἀναπάλλεσθ ὑπὸ δ̃ ὄπισθεν ἐπακολουθοῦντ. αὐτῆ μέρους, ἐπὶ τὰ πλάγια διακλᾶται, εἶτα κἀκεῖσε ἀντιτύπῳ σωματίσασα μέρει, πάλιν στροβίζεται, καὶ γίνεται ἕλιξ, ἤτοι συσχοφὴ δ̃ ἀνέμου, μεταιρίζουσα καὶ ἀπὸ τ̃ γῆς, καὶ ἀπὸ τ̃ θαλάττης τὰ ἐπιψυχόντα σώματα. οὗτός ἐστιν ὁ ἄνεμ. ὁ καλούμεν. ὠδ̃ τινων τυφῶν.

ριβ. Περὶ ἐχνηφίου.

Ἄνεμός ἐστι καὶ ὁ ἐχνεφίας χειδὸν ὁ αὐτὸς τῷ τυφῶνι. πλὴν ὁ μὲν ἐχνεφίας οὐκ ὁρᾶται, ὁ δὲ τυφῶν ὁρᾶται, διὰ τὸ παχυμερέστερον οὐσίαν συνφέλκεσθ

ſpirat Eurus ſive Vulturnus, aboccaſu
Ptolemæus appellat Japyga. Atque hi o
opponuntur. Alius ventus eſt ab una
boreas ſive Meſes, ſpirans inter Cæcian
poli arctici ſectione & vocatur Thraſcia
gem. Alius ex ſectione una poli auſtri
ter Eurum atque Auſtrum. Et alius d
altera Libonotus, inter Auſtrum & Lib
boreales quidem venti frequentes ſunt
niam à valde humidis ſpirant regionibus
propter defectum materiæ, intenſiores v
bus veniunt ficcitatem. Ex his ventis
reas & Aparctias: Fulgurales Boreas,
ſtes. Ex nube prorumpens (ecnephiam
nubes obducens Meſes atque Aparctias.
Thraſciasque & Argeſtes: æſtum Auſte
terum Zephyrus natura quidem ſua frig
æſtate ſpirat, aſcititium calorem obtinet
multitudine nubes ſemper abſorbet, ac ſe
fuerit: ſi vero fuerit frigidus, vapores ſpiſ
bem ſummoveat, facitque pluviam. Atqu
re eodem tempore non poſſunt. Qui po
à polo auſtrali ſive auſtro orbis terrarum

111. *De Typhone.*

Typhon venti genus eſt quod Ho
teles typhonem, quod denſus hic Spiritus
nit quicquid ei ſe obtulerit. Cauſſa ejus
per è nubibus recta deorſum deſcendente
reſiſtentem quandam incidentes materi
doquidem vero repercuſſa horum pars
pores reſurgere prohibetur, ad obliqu
atque etiam ibi occurrentibus quæ renitu
ſperguntur faciuntque helicem ſive vort
mari in ſublime attollit quæcunque corp
ventus quem nonnulli typhonem appell

112. *De ecnephi*

Ecnephias etiam venti genus eſt, pa
Sed non cernitur ecnephias, oculis aute

φίλκεσ ἐκ τ̃ νέφους τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν, καὶ τὸν ἐκνεφίων παύει ὑετὸς, τὸν δὲ τυφῶνα οὐχ ἱκανός ἐστι παῦσαι, ἀλλ' ὁ βορέας αὐτὸν καταβέννυσιν. ὥδιν δ' ἕτερόν ἐστιν ἐκνεφίας, ἢ τυφῶν ἐπιτεταμένος, καὶ ὅσον μὲν κατὰ τὸ εἶδος ταὐτόν ἐστιν ἐκνεφίας καὶ τυφῶν κατὰ δὲ τὴν ἐπίτασιν καὶ ἄνεσιν διαφέρουσιν. ὁ μὲν γὰρ τυφῶν, ἐπιτεταμένος ἐστὶν ἐκνεφίας, ὁ δὲ ἐκνεφίας, ἀνειμένος τυφῶν. πολλάκις μὲν, οἱ μὲν ἀπο ψυχρῶν τόπων πνέοντες ἄνεμοι, νοτευόμενοι διὰ μέσου θερμῶν τόπων θερμοὶ καταπνέουσιν. οἱ δὲ ἀπὸ θερμῶν κεραννυμένοι ψυχρῷ διὰ μέσου ἀέρι, ψυχροὶ διαῤῥέουσιν.

ριγ. Περὶ κεραυνῶν.

Ὁ κεραυνὸς οὐκ ἔχει τὸ φλέγον, λεπτομερὴς γάρ ἐστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ, ὅθεν ταχέως διερχόμενος τὰ σώματα διὰ τὴν λεπτότητα οὐ καταφλέγει αὐτά. ἔνθεν τοι καὶ κεραυνὸς ὠνόμασται ἀπὸ τ̃ εὐκρανὴς εἶναι καὶ μὴ φλέγειν, πάνυ δὲ λεπτομερέστερος ὢν ὡς εἴρηται, ὀξύτατα τὸ σῶμα διεισιν, ὥστε μήτε καίειν, μήτε μελαίνειν. ὅθεν καί τινες ἀργῆτα τοῦτον ὠνομάκασιν ἤτοι λαμπρόν. ἀργὸν τὸ λευκόν. εἰ δὲ πῦρ ἐστι καὶ φύσει ἔχει τὸ καίειν, ἀλλ' ἡ λεπτότης καὶ ἡ ταχύτης τ̃ διόδου μὴ ἐγχρονίζουσα τῷ σώματι ἄκαυστον τοῦτο ἐᾷ. πᾶν δὲ τὸ καῖον, οὐ μόνον μεγέθους οἰκείου δεῖται πυρὸς τ̃ καῦσαι, ἀλλὰ καὶ τ̃ καὶ ἐμβραδύναι τῷ καυστῷ σώματι. ὥδε τοίνυν τὴν αἰτίαν οὐ φλέγει ὁ κεραυνός.

ριδ. Περὶ πρηστῆρος.

Ὁ πρηστὴρ καταφλέγει, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοὔνομα. πρηστὴρ δὲ ἀπὸ τ̃ πρήθειν ἢ ἐμπιπρᾶν ὠνόμασται. φλέγει δὲ διὰ τὸ συνεπισπᾶσθαι μεθ' ἑαυτοῦ παχυμερεστέραν οὐσίαν ἐκ τ̃ νέφους καὶ ταύτην ἐμπυρῶν. τοῦτο δὲ πρηστὴρ καὶ προηγεῖται πνεῦμα, καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τ̃, τὰ μέλλοντα ἐμπιπράσθαι, πρῶτον πνεῦμα τ̃ πρηστῆρος θειῶδες ὂν πλήττει καὶ ῥήγνυσι, ὅθεν καὶ τὰ κεραυνωθέντα μένει διεσηκότα ἐπὶ χρόνον τινά. τοῦτο δὲ τὸ πνεῦμα οὐ προηγῆται μόνον, ἀλλὰ καὶ σύνεστι τῷ πρηστῆρι καὶ ἐπακολουθεῖ. πορείαν δὲ διαχόμενον καὶ λεπτομερέστερον ὄν, βρονταὶς ποιεῖ καὶ ἀστραπάς, καὶ ἐξαφθὲν μὲν ποιεῖ κεραυνὸν καὶ ἀστραπὴν καὶ πρηστῆρα. μὴ ἐξαφθὲν δὲ ἐκνεφίαν καὶ τυφῶνα. ταῦτα δὲ πάντα κατὰ ἐκπυρωνισμὸν γίνονται.

ριε. Πῶς συνέστηκεν ὁ κόσμος.

Τὴν σύστασιν ὁ κόσμος ἔλαβεν ἀπὸ τ̃ φύσεως καὶ κινήσεως τῶν στοιχείων. ἐπειδὴ δὲ τούτων τὰ μέν ἐστι κουφότατα, οἷον τὸ πῦρ καὶ ὁ ἀὴρ, τὰ δὲ

craſſiſſimam materiam, vapores fuliginoſos ex nube ſecum vehit. Ecnephiam ſopit pluvia, ſed typhoni compeſcendo impar eſt, qui a boreali vento tollitur & extingvitur. Nihil aliud porro eſt ecnephias vehemens quam typho, & typho remiſſus haud diverſus eſt ab ecnephia. Sæpius & e frigidis oris per calida loca ſpirantes & alterati venti fiant calidum, & ex calidis flantes in medio frigidæ permixti auræ frigidi affluunt.

113. *De fulminibus.*

Fulmen non ſolet incendere, ſubſtantiam enim habet ſubtiliſſimam, unde corpora celeriter tranſeundo propter ſubtilitatem ea non inflammat. Inde & Græcis dictus κεραυνὸς quaſi ἀκέραυνος quod facile permeet, neque adeo accendat. Subtiliſſimum enim cum ſit ut dixi, celerrime corpus pervadit ut nec inflammet neque nigrum faciat, unde & nonnulli vocant ἀργῆτα ſive candens, ἀργὸν enim candidum ſignificat. Quanquam enim fulmen ignis eſt, quod natura urit, at ſubtilitas velocitasque tranſitus non per momentum immorans corpori, illud relinquit ſine uſtione. Quicquid enim urit, non modo magnitudine debita indiget ad urendum, ſed etiam ut corpori urendo per aliquod tempus immoretur. Ob hanc itaque cauſam non inflammat nec urit fulmen.

114. *De preſtere ſive igneo turbine.*

Preſter incendit & inflammat, ut nomine etiam ipſo indicatur. Dictus enim preſter Græcis eſt a vocabulo πρήθειν quod accendere ſignificat. Accendit autem, quia ex nube ſecum vehit craſſiorem materiam eamque inflammat. Præcedit preſterem ventus, quod inde conſtat, ſiquidem quæ inflammari debent, prius a ſpiritu preſteris ſulphureo percelluntur rumpunturque, unde & fulmine tacta per aliquod tempus hiant. Nec tantum præcedit preſterem ventus, ſed comitatur etiam, & ſequitur. Latius ac paſſim diffuſus & ſubtilior ſi fuerit, tonitru facit & fulgur: ſi inflammetur, efficit fulmen, & fulgur, preſteremque. Ex non inflammato fiunt ecnephias ac typho. Cæterum omnia hæc contingunt per violentam excuſſionem.

115. *Quomodo, coperit Mundus?*

Mundus ſubſiſtere cœpit a natura & motu elementorum. Horum enim cum quædam levia ſint ut ignis & aer, alia gravia, ut aqua

ἢ βαρύταλα, οἷον ὕδωρ καὶ γῆ, τὰ μὲν ὅσα βαρύταλα κάτω ἔπιπτε ὑπεκαίθητο, τὰ δ' ὅσα μετέωρα, εἰς τὸ πῦρ ἐξεφέρετο. πᾶν ἢ ἀπὸ γῆς φερόμενον ἄνω ἐστί. διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν οἷον σφαιροειδὴς μέν ἐστι κυρίως ὁ κόσμος ἐστὶ συνηλιβομένων ἢ τῶν σωμάτων ἀλλήλοις, ἡ δὲ ὕδατος ἐγεννήθη φύσις, ῥευστικῶς ἢ καὶ ἔτο φερόμενον ἐκοίλανε τὰς ὑποκειμένας τόπους, καὶ τὰς κοιλωμένας τόπους θαλατίους ἐποίησεν. Ἐκ μὲν δὴ τῶν ὑποκαθιζόντων σωμάτων ἐγεννήθη ἡ γῆ, ἐκ δὲ τῶν μετεωριζομένων ὁ ἀέρας, πῦρ, αἰθήρ.

ρις. Εἰ ἓν τὸ πᾶν;

Οὐ πολλοὶ κόσμοι σωματικοί, καθ' ἑνίους τῶν φιλοσόφων, εἰσίν. ἀλλ' εἷς τέλειος, καὶ μάλιστα κυρίως ἓν ὀνομάζεται. πῶς γὰρ ἓν ὁ κόσμος σύνθετος ὢν καὶ πολυμερής, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν μερῶν αὐτῶν ἕνωσιν, τὴν δὲ ἑνὸς ἔχει προσηγορίαν. Κυρίως γὰρ ἓν ὁ θεός, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν ἁπλότητα. ὅσα δὲ μετὰ θεὸν, μάλιστα κυρίως ἕν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἕνωσιν καὶ μετοχὴν τοῦ ἑνός, οὕτω προσαγορεύεται. Καὶ γὰρ καὶ ὁ νοῦς ἓν ἐστι καὶ πολλά. ὅσα γὰρ τὰ ὄντα, τοσαῦτα καὶ ὁ νοῦς, ἐπεὶ καὶ παράδειγμα τῶν ὄντων ἐν ἑαυτῷ περιέχει. πολλαὶ καὶ ἡ ψυχὴ, διαιρεθεῖσα γὰρ πολλῷ πλέον, τὰ στοιχεῖα τε καὶ τὰ σώματα. ἀλλ' ἐπειδὴ ἑνώσεως ἀκριβοῦς καὶ ὁ κόσμος κεκοινώνηκεν, ἓν διὰ τὴν ἕνωσιν ὀνομάζεται, καὶ διὰ τὴν τελειότητα τῶν στοιχείων αὐτοῦ εἷς ἐστὶ καὶ μόνος, ἀλλ' οὐ κόσμοι πολλοί.

ριζ. Περὶ κενοῦ.

Τὸ κενὸν οὐ πάντες, ἀλλ' ἔνιοι τῶν φιλοσόφων εἰσήνεγκάν τε τῷ λόγῳ καὶ ὠνομάκασιν. ἀποφαίνονται γὰρ ἔτο παντὸς σώματος ἔρημον, οἷον τι χάος ἀόρατον. καὶ φασὶ ἔτο προϋποκεῖσθαι τῷ κόσμῳ. εἶτα τῶν στοιχείων γεγονότων καὶ τῇ κυκλοφορίᾳ τὰ σώματα πάντα συνωθούσης. κενὸν μὲν εἶναι οὐδὲν ἀπολελεῖφθαι. τὸ δὲ ἐκτὸς τοῦ ἔξω περιφερείας αὐτοῦ ὅλον κενὸν εἶναι, ἄπειρον ἐν ἀπείρῳ τόπῳ ἐμφωλαζόμενον. ἔτον δὲ τὸν λόγον Ἀριστοτέλης μὲν ἀπογινώσκει παντάπασι, καὶ οὐδαμῶς τίθεται ἔτε ἐντὸς τοῦ κόσμου, ἔτε ἐκτός. Κλεομήδης δὲ ὁ φιλόσοφος, ἐντὸς μὲν τοῦ κόσμου οὐ φησὶν εἶναι κενόν, ἐκτὸς δὲ καὶ πάνυ βιαίως.

ριη. Περὶ τόπου.

Ὁ τόπος ὡς τὸ ὄνομα δηλοῖ, πρᾶγμα ἐστὶ δεκτικὸν σώματος, ἢ ἀσωμάτου φύσεως. ἐπεὶ δὲ ἡ ὕλη τὸ εἶδος δέχεται, τόπος λέγοιτο ἂν ἡ ὕλη ἔτου

& terra, graviora ad inferiores partes univerſi ſubſiderunt, levia ut ignis ſurſum ſeſe extulerunt. Quicquid vero terræ imminet, ſurſum eſt. Propter hanc cauſam mundus circumquaque flexus eſt ac gibboſus. Attritis vero invicem corpuſculis, aquæ prodiit natura, quæ fluxu ſuo ſubjecta loca excavavit, & ſpatia mari recipiendo fecit. Ex ſubſidentibus igitur corporibus terra facta eſt, ex levibus & ſublimibus Cœlum, ignis, aer.

116. *Num unum ſit hoc univerſum?*

Non multi ſunt mundi corporales, ut quibusdam Philoſophis perſuaſum, ſed unus perfectus, licet non proprie unum dicitur, quomodo enim unum fuerit mundus ex tot & tam diverſis compoſitus! verum propter partium ejus invicem unionem unum appellatur. Cæterum proprie unum eſt DEus, omni ſimplicitate ſublimior, quæcunque vero infra DEum ſunt, non proprie ſunt unum, ſed propter unionem & participationem ex uno, ita dicuntur. Nam & mens unum ſimul & multa. Quotquot enim ſunt res, tot etiam mens eſt, nam & exempla illorum in ſe continet. Etiam animæ, quæ & multo magis dividua eſt, contingit multa eſſe, nec minus elementis ac corpo[illegible]us. Quandoquidem igitur accuratæ unionis etiam mundus eſt particeps, propterea unum appellatur, & quoniam perfectus eſt, unus & ſolus, nec multi ſunt mundi.

117. *De Vacuo.*

Vacuum non omnes ſed aliqui in ſcriptis ſuis induxere atque nominavere Philoſophi, ajuntque illud eſſe omni ſpoliatum corpore, veluti inviſibile quoddam chaos, & ante mundum fuiſſe ſtatuunt, deinde elementis prodeuntibus & cœlo circumrotatione ſua corpora omnia colligante ac conſtringente, vacuum quidem intus relictum nullum fuiſſe, extra cœli vero ambitum omne vacuum eſſe, quod infinitum in infinito ſpatio licet cogitare. Hanc ſententiam omnino rejicit Ariſtoteles, & nusquam admittit vacuum, neque intra mundum neque extra. At *Cleomedes* Philoſophus intra mundum reperiri negat, extra vero illum dari vacuum, vehementer contendit.

118. *De loco.*

Locus ſecundum vocabuli vim eſt aliquid, quod corpus vel rem incorporalem poteſt complecti. Quoniam igitur materia comple-

ξ εἴδους. ἀσώματον ἢ τὸ εἶδος. πάλιν, ἐπὶ τὸ διάστημα ἔρημον ὂν καὶ κενὸν, σώματα δύναται δέξασθαι, τόπος σωμάτων ἐστὶν ἂν τὸ διάστημα. κυρίως δὲ τόπος ἐστὶ τὸ ἔχαλον ξ περιέχον μέρος τὰ σώματα, οἷον, ὁ ἀὴρ περιέχει τὰ φυσικὰ σώματα, ἀλλ' ὁ πᾶς ὁ ἀήρ. ὁ δὲ καὶ ὁ ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἢ ὁ πλησίον ξ ἀγγείου, ἀλλὰ τὸ ἔχαλον μέρος αὐτοῦ περιέχει ἡμᾶς, φύσει δὲ ἡ ξ ἀέρος ἐπιφάνεια, τόπος ἐστὶ τῶν ἡμελέρων σωμάτων.

ριθ. Περὶ χώρας.

Χώρα ἐστὶ καθ' ἃς ἀριθμητικὰς, τὸ νοητὸν τῶν ἀριθμῶν διάστημα, οἷον τὸ μεταξὺ ξ ἑνὸς καὶ τῶν δύο, καὶ ξ τρία, καὶ ξ τέσσαρα, καὶ ξ ἑξῆς. ἐπεὶ δὲ ἀσυνεχὴς ἐστιν ἡ τάξις τῶν ἀριθμῶν, διαστήματα χώρας ἐπονομάκασι. χώραν πάλιν τινὲς τῶν φιλοσόφων εἰρήκασι τὴν μερικὴν ξ περιέχοντος τὸ σῶμα περιοχὴν, οἷον ὁ πίθος περιέχει τὸν οἶνον. ὑποκείσθω δὲ, ὁ οἶνος περὶ κοίλης, ἀλλ' οὐχ ὅλον τὸ σῶμα ξ πίθου τὸν οἶνον ἐδέξατο, ἀλλὰ μόνη ἡ κοίλη αὐτοῦ περιφέρεια. ξ τὸ γοῦν τὸ μέρος χώραν φασὶ τῶν φιλοσόφων τινές, ἀπεικότως δὲ τοῦτο καὶ τόπον τις ὀνομάσειεν.

ρκ. Εἰ ἔμψυχος ὁ κόσμος.

Ὁ μὲν καθ' ἡμᾶς λόγος, οὐδὲ ἀκροθιγῶς τ' ὠσὶν ἔμψυχον εἶναι τὸν κόσμον προσίεται, προνοίας μέντοιγε διοικοῦντα. οἱ δὲ τελεώτεροι τῶν φιλοσόφων Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ ὅσοι τούτοις ἐπηκολούθησαν, καὶ ἔμψυχον, καὶ ἔννουν σαφῶς ἀπεφήναντο. ἐγκειται δὲ ἐν τε τῷ οὐρανῷ καὶ ταῖς ὑποκεκμένας σφαίραις, ἀλλ' αὐ πάλιν τὰ σώματα τῶν θειοτέρων ἠξίωσε διορίκασι, διακεῖσθαι μέντοι καὶ ὑπὸ φύσιν αὐτὰ νενομίκασιν, οὐκ ἀντικεῖσθαι μέντοιγε τὴν φύσιν οὔτε ταῖς ψυχαῖς τούτων, οὔτε ταῖς νοεραῖς διατάξεσιν. ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν μᾶλλον καθευθύνεσθαι. ἀλλ' οὐδὲ δεσμεῖσθαι τὰς ψυχὰς, ἢ τοὺς νοῦς τοῖς τούτων ἀνθηκόσι σώμασιν. ἀλλ' ὑπ' ἐκείνων ἐξάπτεσθαι καὶ καταλάμπεσθαι.

ρκα. Εἰ ἀγέννητος ὁ κόσμος καὶ ἄφθαρτος.

Οὔτε ἀγέννητον παρ' ἡμῖν ὁ κόσμος δοξάζεται, οὔτε ἄφθαρτον γενητὸν γὰρ αὐτὸν ὡς καὶ ἡ γραφὴ καὶ φθαρτὸν μεμαθήκαμεν. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ ἀγέννητον αὐτὸν καὶ ἄφθαρτον τίθεται. Πλάτων δὲ γεγενῆσθαι μὲν αὐτὸν ἐν Τιμαίῳ, ἀποφαίνεται δὲ μηδὲ φθαρήσεσθαι τὸν ἅπαντα χρόνον. ἢ ἐπειδὴ αὐ-

ditur formam, materia formæ quæ res incorporalis eſt, poſſit dici locus. Sic ſpatium deſertum ac vacuum, quandoquidem corpora recipere poteſt, non male locus corporum dicetur. Proprie vero locus eſt extremum quod ambit corpora, ita aer ambit corpora naturalia, ſed non aer quicunque, non enim ille qui montibus ſublimior & proximus cœlo eſt, ſed inferior ejus pars nos ambit. Hæc igitur aeris ſuperficies corporum noſtrorum eſt locus.

119. *De ſpatio, quod Philoſophi χώραν appellant.*

Arithmetici χώραν vocant intervallum intelligibile inter numeros, inter unum & duo, inter duo & tria, quatuor atque ita deinceps. Quoniam enim non continuus eſt numerorum ordo ſed diſcretus, intervalla inter numeros χώρας appellarunt. Sed & χώραν vocant Philoſophorum aliqui partem ac veluti regionem receptaculi corpus capientis, uti dolii quod capit vinum. Si enim ponatur ventrem dolii tantummodo vino plenum, non quidem totum dolii corpus ſed tantum venter ejus circumferentia ſua vinum comprehendit, atque hujusmodi partem Philoſophi quidam χώραν regionem vocant, quam non abſurde aliquis etiam locum appellaverit.

120. *Num mundus ſit animatus?*

Noſtra Chriſtianorum ſententia ne ſummis quidem auribus admittit animatum eſſe mundum, quem Providentia gubernari novimus. At præſtantiſſimi Philoſophi Plato & Ariſtoteles, quique hos ſequuntur, & anima & mente præditum eſſe mundum aperte ſtatuunt. Neque animas ineſſe cœlo & infra poſitis ſphæris, ſed e contrario corpora ab illis tanquam divinioribus dependere arbitrantur. Atque naturæ quidem etiam ſubjecta illa putant, ſed naturam non adverſari illorum animabus aut mentalibus legibus, ſed ab illis maxime dirigi: neque animas aut mentes ab corporibus illis ſuis exiſtimarunt alligari, ſed ab illis potius ſuſpenſa eſſe & illuſtrari corpora.

121. *Num Mundus ingenitus ſit & incorruptibilis?*

Neque ingenitus neque incorruptibilis apud nos Chriſtianos mundus eſſe docetur, quem & factum eſſe & periturum e Scriptura didicimus. Ariſtoteles vero & ingenitum illum & incorruptibilem ponit. Plato in Timæo tradit eum genitum eſſe, nullo autem tempore corrumpendum.

αὐλίκευται αὐλῷ, ὅτι σύνθεσις ὢν καὶ φθαρήσεται, πῶν γὰρ τὸ σύνθετον καὶ διαλυτόν, διαστέλλεται λέγων, ὅτι ὅσον μὴν ἐπὶ τὴν φύσιν, φθαρτός ἐστι, σῶμα γάρ ἐστι καὶ χωρεῖ διάστασιν, ἀλλὰ τὸ ἄφθαρτον ἐπεισάκτως αὐτῷ ἐκ θεοῦ κομίζεται. ὁ δέ γε Πρόκλος ἐν τοῖς ἐξηγητικοῖς τοῖς πρὸς Τίμαιον λόγοις, πειρᾶται δεικνύναι βιαιότερον, ὅτι μηδὲ γεννητὸν ὁ Πλάτων τὸν κόσμον εἴρηται, ἢ μᾶλλον οὐκ ἐκφαίνεται, καὶ ἐκ τὸ σύνθετον, ἐπιταῖα γεννητόν.

ρκβ. Εἰ τρέφεται ὁ κόσμος.

Οὐ πόρρω μοι εὐηθείας εἶναι δοκοῦσιν οἱ τρέφεσθαι τὸν κόσμον ὑπολαμβάνοντες, εἴτε οὐρανὸν μόνον καλοναμάζουσιν ὡς ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ, εἴτε μετὰ ἐκ αἰθέρος καὶ τὰ στοιχεῖα. εἰ γὰρ τελεώτατος ὁ κόσμος καὶ αὐτὸς μάλιστα ἂν καὶ ἀΐδιος, πῶς ἂν δεηθείη τροφῆς; τὸ γὰρ ἀτελὲς καὶ ἐνδεὲς τρέφεται. ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ πλῆρες καὶ ἀνενδεές. εἰ δὲ τὸ τρέφον προσθήκην τῷ τρεφομένῳ ποιεῖ καὶ αὔξησιν, αὐξηθείη ἂν καὶ κόσμος τρεφόμενος, ἀλλὰ καὶ φθίνοι κενούμενος. ὥστε μείζων ὁ κόσμος ἐαυτῷ καὶ ἐλάττων γενέσθαι. τοῦτο δὲ πρὸς τῷ ἀτόπῳ καὶ γελοῖον ἄντικρυς. εἰ δὲ ὅτε αὐξήσεως δεῖ τῷ κόσμῳ ὅτε κενώσεως, οὐ τροφῆς ἂν αὐτῷ δεήσοι πολύ.

ρκγ. Περὶ τάξεως κόσμου.

Ἐναντίοι πρὸς ἀλλήλους οἱ τῶν ἑλλήνων σοφοὶ τὰ μέρη τοῦ κόσμου τιθέασι. τὸ μὲν ἀληθές, ὁ μὲν οὐρανὸς, ὡς μέγιστον σῶμα καὶ κυκλικὸν, καὶ τὰ στοιχεῖα χωρεῖν καὶ συνέχειν δυνάμενον ἐκτὸς τούτων ἐξοικοδόμησαν. ὑπὸ μὲν τὴν κοίλην αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, πρῶτα μὲν τὰ ἀπλανῆ τῶν ἄστρων τεταχέναι; καὶ ὁ ζωδιακὸς κύκλος, εἶτα αἱ τῶν πλανωμένων ἄστρων σφαῖραι τε καὶ φοραί, ὧν ἡ σελήνη τὸ τελευταῖον, ὑπὸ μὲν ταύτην εὐθὺς τὸ ὑπέκκαυμα οἷον ἡ τοῦ πυρὸς δύναμις, εἶτα ὁ ἀὴρ, καὶ μετὰ τούτων τὸ στοιχεῖον τοῦ ὕδατος, τελευταῖον δὲ τὸ τῆς γῆς σῶμα τεθεμελίωται, καὶ πάντα μὲν ἐν πᾶσιν ἐστὶν. ἕκαστον δὲ τῶν στοιχείων ὁλότητα τινὰ ἐγκεγραμμένην ἔχει καὶ πάντα ἀλλήλοις ἥνωται.

dum. Cui quoniam objici poteſt, quod cum ſit compoſitus etiam corrumpetur, quicquid enim compoſitum eſt etiam diſſolvi poteſt, excipit ille ac reſpondet, quod naturæ ſuæ ratione utique ſit corruptibilis mundus, corpus enim nullum in ſe habere ſempiternitatem, ſed a DEO accepiſſe eſſeque illi ſuperadditum ut ſit incorruptibilis. Proclus in commentariis ſive explanationibus ſuis in Timæum omni contentione ſtudet demonſtrare, quod nec genitum Plato mundum ſenſerit, ſed tempore quidem ingenitum eſſe putat, vel ut rectius dicam confirmare annititur, ſed quatenus compoſitus eſt, genitum licet cogitare.

122. *Num Mundus nutriatur?*

Non longe mihi ab inſania videntur abeſſe qui mundum nutriri exiſtimant, ſive cœlum tantummodo Mundi nomine appellant, ut in Timæo Plato, ſive una cum Cœlo etiam quatuor elementa. Si enim ut ipſi ſentiunt perfectiſſimus eſt mundus maxime atque æternus, qui fieri poteſt ut cibo indigeat? Nutritur quippe quod imperfectum eſt & indigens, non vero plenum quod eſt, & cui nullare eſt opus. Nam ſi per nutrimentum ei qui alitur additur aliquid & incrementum accedit, creſcet etiam mundus ſi alitur, aut ſi alimento deſtituatur macreſcet. Erit itaque major ſe ipſo aut minor mundus, quod perſpicue abſurdum ac ridiculum. Quare ſi nec incrementi nec evacuationis capax mundus eſt, neque nutrimento unquam indigebit.

123. *De mundi ordine.*

Græcorum Philoſophi in collocandis Mundi partibus ſibi ipſis invicem adverſantur. Vera ſententia eſt quod cœlum tanquam maximum corpus & circulare, atque elementa complecti ac continere aptum, extra illa ſtructum eſt. Sub hujus concava ſuperficie primum quidem inerrantes ſtellæ ordinatæ ſunt, & Zodiacus circulus: deinceps planetarum orbes ac circuli, quorum infima eſt luna: infra hanc ſtatim *ἀτμίδωδες* illud ſive fuliginoſa exhalatio flammam concipere apta, hinc aer, & deinceps aquæ elementum, ac poſtremo loco terra fundata eſt. Sic omnia omnibus inſunt, & elementum quodque univerſitatem quandam ſive totitatem ut ita dicam habet circumſcriptam, & omnia invicem ſunt ſuper impoſita.

124. Quæ

ρκδ. Τίς ἡ αἰτία τοῦ κόσμον ὅλον ἐγκλιθῆναι.

Θαυμάζω τῶν Φιλοσόφων ἐνίων τὸν κόσμον μεταπεσεῖν, καὶ τὴν πρώτην διαμμίων δημιουργίαν ὥσπερ ἐξολισθεῖσαν τῆς οἰκείας τάξεως, καὶ τὸν μὲν βόρειον πολον μεθεωρισθῆναι, ὑπόγειον δὲ γενέσθαι τὸν νότιον, καὶ τὴν ἰσημερινὴν ζώνην ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν μεθεγκλιθῆναι τοσοῦτον δὲ ἠγνοήκασιν, ὅτι καὶ τὴν διάφορον τῶν κλιμάτων θέσιν οἱ πόλοι νῦν μὴν ἐπὶ δὲ ὁρίζοντος κύκλου ἐσχήκασι, καὶ ἀμεταθετον τὸ πᾶν διαφυλάττουσι, τοῖς δὲ τὸ βόρειον κλίμα λαχοῦσιν οἰκεῖν, ὁ μὲν ἐκεῖσε πόλος μεθέωρος φαίνεται, καὶ ἀειφανής, ὁ δὲ νότιος ὑπὸ τὴν γῆν κρύπτεται. ὁ μεθεγκλίθη γοῦν ὁ κόσμος ἐπ' ἀδὲν μέρος, ἀλλ' ἡ τῶν οἰκήσεων θέσις φανταζει τὴν ἔγκλισιν.

ρκε. Πόθεν ἄν τις γνοίη ἑλληνικῶς ἀποδείξει τὴν κόσμου σωτέλειαν.

Περὶ δὲ τελευταίας ἡμέρας καὶ ὥρας, οὐδεὶς οἶδε καλὰ τὴν δὲ εὐαγγελίου φωνήν, εἰ μὴ ὁ πατὴρ καὶ ὁ σωτὴρ ἐκείνου υἱός, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ δὲ πατρὸς ἐκπορευόμενον. ἕλληνες δὲ βιάζονται καὶ ταύτην εἰδέναι διὰ κοινῶν ἀποδείξεων. ὁ Κρόνος ποιεῖ τὴν μεγίστην ἀποκατάστασιν διὰ ἐτῶν διακοσίων ἑξήκοντα καὶ πέντε. ὁ Ζεὺς διὰ εἴκοσι καὶ ἑπτά. ἄρης δὲ διὰ διακοσίων ὀγδοήκοντα πρὸς τοῖς τετρακοσιν. ὁ ἥλιος διὰ χιλίων τετρακοσίων ἑξήκοντα πρὸς τῷ ἑνί. ἀφροδίτη διὰ χιλίων ἑκατὸν πενταήκοντα πρὸς τῷ ἑνί. Ἑρμῆς διὰ τετρακοσίων ὀγδοήκοντα καὶ ὀκτώ. ἡ σελήνη δὲ ἐτῶν εἴκοσι πέντε. ἡ δὲ κοσμικὴ ἀποκατάστασις γίνεται δὲ ἐτῶν μυριάδων ἑκατὸν ἑβδομήκοντα καὶ πέντε πρὸς τετρακισχιλίους διακοσίους, καὶ τότε γίνεται σύνοδος πάντων τῶν ἀστέρων κατὰ τὴν τριακοστὴν μοῖραν δὲ καρκίνου, ἢ τὴν πρώτην μοῖραν δὲ λέοντος. καὶ τηνικαῦτα γίνεται ὁ τελὴς δὲ κόσμου καταχλυσμός. κατὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐλαχίστων ἐτῶν τῶν ἀστέρων, οἱ μερικοὶ καταχλυσμοὶ γίνονται. ἐκάστῳ δὲ ἀστέρι πλανήτῃ μέγιστα καὶ μέσα καὶ ἐλάττονα ἔτη ὡρισται.

ρκς. Τίνα δεξιὰ δὲ κόσμου, καὶ τίνα ἀριστερά.

Τοῖς μὲν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δύσιν ὁρῶσιν, δεξιὰ δὲ κόσμου μέρη τὰ βόρεια, ἀριστερὰ δὲ τὰ νότια. τοῖς δ' ἀπὸ δ' δύσεως πρὸς τὴν ἀνατολὴν βλέπουσι, δεξιὰ μὲν τὰ νότια, ἀριστέρα δὲ τὰ βόρεια. καὶ ἐμπρόσθια μὲν δὲ κόσμου τὰ ἑσπέρια μέρη, ὅτι πρὸς ταῦτα φέρεται κινούμενος, ὀπίσθια δὲ τὰ ἑῷα, ἀπ' ἐκεί-

124. *Quæ cauſa ſit mundum hunc totum inclinari?*

Miror Philoſophos quosdam exiſtimantes mundum loco ſuo excidiſſe, ſitumque quem primum a conditore acceperat perdidiſſe, polumque adeo borealem in altiorem partem elatum, auſtralem vero depreſſum infra terram, & æquinoctialem zonam verſus meridiem inclinatam eſſe. Usque adeone ignorant quod pro diverſo climatum ſitu, poli jam ſupra horizontem verſantur, nec in mundo quicquam ideo mutatur aut transponitur, quodque auſtrale clima habitandum ſortitis polus borealis ſemper conſpicitur & capitibus eorum imminet, auſtralis vero infra terram occultatur. Neutiquam igitur Mundus in alteram partem inclinatus eſt, ſed habitationum ſitus, inclinationem ſibi imaginatur.

125. *Quomodo quis per Græcorum demonſtrationem perſpectum habere poſſit Mundi finem?*

De ultima die & hora, ſecundum dictum Evangelii, nemo novit niſi Pater, & conſcius cum ipſo Filius, & Spiritus e Patre procedens. At Græci etiam hanc ſcire vanis contendunt demonſtrationibus. Saturni maxima periodus eſt annorum ducentorum ſexaginta quinque, Jovis annis viginti & ſeptem. Martis ducentis octoginta quatuor. Solis mille quadringentis uno & ſexaginta. Veneris mille quadringentis uno & quinquaginta. Mercurius quadringentis octingenta & octo. Lunæ denique viginti quinque annis. Sed magna mundi periodus abſolvitur annis millies ſeptingenties ac quinquagies mille & termille ac ducentis, illo tempore omnium planetarum conjunctio fiet in trigeſimo gradu cancri vel primo leonis, atque tunc univerſali mundus obruetur diluvio. Poſt abſolutas periodos minorum in planetis annorum, particulares accidunt eluviones, unicuique enim ſtellarum errantium maximi, medii & minores anni tributi ſunt.

126. *Quænam mundi dextra ſint, quænam ſiniſtra?*

Ab oriente occaſum verſus ſpectantibus dextra mundi ſunt ſeptentrionalia, auſtralia ſiniſtra. Sed ab occidente ſpectantibus ad orientem, auſtralia dextra ſunt, ſiniſtra ſeptentrionalia: Facieique obverſæ ſunt occidentales Cœli partes, ad illas enim fertur ſiquis procedat.

ἐκείνων δὲ ὁρμᾶται. Τίνα δὴ κάτω τ᾽ οὐρανὸν καὶ τίνα ἄνω, οἱ μὲν ἄλλοι τῶν φιλοσόφων τὸ μὴν ὑπὲρ κεφαλὴν ἡμῶν ἡμισφαίριον ἄνω τιθέασι, τὸ δὲ ὑπὸ πόδας κάτω. Ἀριστοτέλης δὲ νῦν μὲν ὅλον τὸν οὐρανὸν ἄνω τ᾽ γῆς ἀποφαίνεται, νῦν δὲ κάτω ἄνω, πλὴν μετὰ θαυμασίας καὶ λογικωτάτης ἀποδείξεως.

ρκζ. Περὶ μεταβολῆς τῶν τ᾽ γῆς μερῶν.

Μεταβάλλει τὰ μέρη τ᾽ γῆς καθ᾽ τὸ ξηρότερον καὶ ὑγρότερον. ἀπὸ μὲν ὑγρῶν ξηρότερα γινόμενα καὶ ἀπὸ ξηρῶν ὑγρανόμενα. συμβαίνει δὲ καὶ τὴν θάλατταν ἠπειρῶσθαι, καὶ τὴν ἤπειρον θαλατταῦσθαι. καὶ ἐν μὲν τῷ μεγάλῳ χειμῶνι ἡ ἤπειρος θαλατταῦται, ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ θέρει ἡ θάλασσα ἠπειρῶται. ἐμβάλλουσι δὲ εἰς αὐτὴν τῷ ἐπιφέρειν τὴν ἰλὺν ἠιόνας ποιοῦσι. Καὶ ὅτως ἀποχαίνεται ὁ πόλαμὸς ἐκεῖνος. μὴ εἰσβάλλουσι δὲ ποιοῦσι τὴν γῆν θαλατταῦσθαι. ἀλλ᾽ ἐνταῦθα ἠπειρωμένη ἡ θάλασσα, ὠθεῖται εἰς τὴν αὐτίπερας ἤπειρον, καὶ θαλαττεῖ ταύτην, εἰ δὲ μή, παλινοστεῖ τὸ ὕδωρ αὖθις ἐπὶ τὸν οἰκεῖον τόπον, καὶ θαλατταῦται πάλιν τὸ ἠπειρωμένον.

ρκη. Περὶ σεισμῶν.

Τὸν σεισμὸν ποιεῖ μὲν ὁ Θεὸς, ὥσπερ δὴ καὶ τ᾽ ἄλλα σύμπαντα, καθ᾽ τὸ, ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. πρόσεχε δὲ τούτῳ αἴτιον, τὸ ἀναπεμπόμενον ἀπὸ τ᾽ γῆς πνεῦμα. ὅταν εἴσω τύχει ῥυὲν τὸ ἔξω ἀναθυμιώμενον, διὰ ταῦτα καὶ πνευμίας γίνονται οἱ πλεῖστοι καὶ μέγιστοι τῶν σεισμῶν, καθαπλείσται δὲ τηνικαῦτα ὑπὸ γῆν τὸ αἴτιον τῶν σεισμῶν. γίνονται δὲ ἰσχυρότεροι τῶν σεισμῶν, ὅπου ἡ θάλασσα ῥοώδης καὶ ἡ χώρα σομφὴ καὶ ὑπανθρος. διὰ δὲ τὴν τεθερότητα τὸ πνεῦμα γινόμενον σφοδρὸν, μᾶλλον σείει τὴν γῆν. αἵ τε χῶραι ὅσαι σομφὰς ἔχουσι τὰς κάτω τόπους, πολὺ δεχόμεναι πνεῦμα σείονται μᾶλλον, ὅτι ἥλιος ἀχλυώδης καὶ ἀμαυρὸς τότε φαίνεται, ὑπονόησιν ἀρχομένου πνεύματος εἰς τὴν γῆν διαλύοντος τὸν αἰθέρα καὶ διακρίνοντος.

ρκθ. Περὶ τοῦ μεγάλου χειμῶνος.

Μέγας ἐστὶ χειμὼν ἡνίκα πάντες οἱ πλανῆται ἐν χειμερινῷ ζωδίῳ γίνονται ἐν ὑδροχόῳ ἐν ἰχθύσι· μέγα δὲ θέρος, ὅταν πάντες ἐν θερινῷ ζωδίῳ γίνωνται

poſt tergum vero ſunt orientales, ab his enim recedit. Quod ſi requiras quænam ſuperiora ſunt in cœlo, quæ inferiora, alii quidem Philoſophi quæ ſupra caput noſtrum ſunt ſuperiora ſtatuunt, quæ his ſunt oppoſita habent pro inferioribus. At Ariſtoteles jam totum cœlum ut ſuperius reſpectu terræ conſiderat, jam quod ſuperius vocavit appellat inferius, ac viciſſim, nec ſine præclara & erudita demonſtratione.

127. *De partium terræ mutatione.*

Partes terræ alterantur ratione ſiccitatis & humiditatis, cum ex humidis fiunt ſiccæ vel ex ſiccis humidæ. Contingit & ex mari fieri terram continentem, & terram mutari in mare. Nam & in magna hieme mari terra obruitur, & in magna æſtate mare exſiccatur. Fluvii quoque in cauſa ſunt ut mari nudetur terra, dum enim in illud influunt ſecumque adducunt limum, littus augent, qua ratione etiam fluvius ejusmodi in terram abit. Sin vero non influant, faciunt terram mari obduci. Sed tum mare continenti cedens ad contrarium littus pellitur idque obruit; quod ſi non poſſit, recurrit iterum ad ſuum locum, & quæ jam terra continens facta erat, illam iterum opplet & occupat.

128. *De terræ motibus.*

Terræ motus ut omnium in natura Auctor eſt DEUS, ſecundum illud: * *Qui reſpicit in terram, facitque eam tremere.* Sed proxima cauſa eſt emiſſus ex terra ventus, quando intus agitari contingit vapores exhalari ſolitos, quamobrem & vehementiſſime & maximi terræ motus ſunt nullo vento ſpirante, hæc enim cauſa motus a terra includitur. Fiuntque ibi concuſſiones graviores, ubi mare fluctuoſum & terra plena cavernis eſt ac meatibus: Spiritus enim firmo loco incluſus fit vehementior magisque terram quatit, & regiones quibus loca infra terram ita meatibus referta ſunt, multum ventum capiunt, magisque concutiunt terram quando ſol nubibus obſeptus & obſcurus eſt, nam ſpiritus ille ſubire extrinſecus terram iterum incipit, qui aerem diſſolvit ac ſerenum reddit.

129. *De magna hieme.*

Magna hiems eſt quando omnes planetæ in hiberno erunt ſigno zodiaci, in aquario vel piſcibus. Magna ſive magni anni æſtas eſt,

* Pſal. CIV. 32.

ρλβ. Διὰ τί τὸ θαλάττιον ὕδωρ οὐ τρέφει τὰ δένδρα;

Οὐ τρέφει τὰ δένδρα τὸ θαλάττιον ὕδωρ, διότι οὐκ ἐνδίδωσι ταῖς ῥίζαις αὐτῶν. ὑδὶ ἀναφέρεται ταχέως εἰς τὸ τέλειον· καὶ τὰς ἀκρέμονας διὰ τὸ ταχὺ εἶναι, καὶ ὅτι ἐμβριθές ἐστι καὶ γεῶδες. ἔστω ἡ ἀποδίκνυσι αὐτὸ ἧττον μᾶλλον ἀνέχειν καὶ ὑπερείδειν τὰ πλοῖα, καὶ τὰς κολυμβώσας· αὐτὸ καὶ ἄλλην αἰτίαν, ὅτι ξηραίνειν ἐστὶ ἔστω τὸ ὕδωρ. δεῖ ἡ τοῖς δένδρεσι ὑ ξηρότητος· ἀλλ' ὑγρότητος. ὅτι δὲ ξηραίνει τὸ θαλάττιον ὕδωρ, φανερὸν καθίστησιν ἀπὸ ἧς βυθεῖεν πρὸς τὰς σήψεις, ἐκμιμάζονται ταῦτα καὶ ἀναξηραῖνον, καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν λουομένων ἐν τῇ θαλάσσῃ ξηρὰν ἔχει καὶ τραχεῖαν τὴν ἐπιφάνειαν. αὐτὸ καὶ ἄλλην αἰτίαν ὅτι πολλῆς ἡ θάλασσα μετέχει τῆς λιπαρότητος, τὸ δὲ λιπαρὸν, ἐμπίπτον τοῖς πόροις τῶν δένδρων, οὐκ ἐᾷ ταῦτα καρπογονεῖν.

ρλγ. Διὰ τί ἡ θαλάττης ἐλαίῳ παραπλησίως γίνεται καθαφάνεια καὶ γαλήνη;

Ὅτι τὴν θάλασσαν γεώδη καὶ ἀνώμαλον ὄσαν ἐξωθεῖ καὶ διαστέλλει τὸ ἔλαιον τῇ πυκνότητι, εἶτα ἀναλειχόμενον εἰς ἑαυτὸν καὶ συστελλόμενον γίνεται πόροι τινὲς, καὶ κατὰ διαλείμματα, μεταξὺ διαύγειαν ταῖς ὄψεσι διδόντες καὶ καθαφάνειαν. Καὶ τὸ πνεῦμα τὴν λειότητος ἀπολισθαῖνον ἐποιεῖ ψιλήν, καὶ σάλον. ἢ ὅτι τὸ ἔλαιον ὁμαλώτατον καὶ λιπαρώτατον ὂν ἐπιχεόμενον τῇ θαλάσσῃ, διασκίδνησι τὸν ἐν αὐτῇ ζοφερὸν ἀέρα καὶ λαμπρότερον ἀπεργάζεται· γαλήνην δὲ ἐμποιεῖ ἐπιπλέον ἄνωθεν, καὶ οὐκ ἐῶν κάτωθεν αὐτὴν ἀναβράττειν. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι πολλαὶ περὶ τούτων αἰτίαι, ἀλλ' ἀΐδιοι εἰσὶ μένουσαι τῶν ἄλλων αἱ ἀκριβέστεραι.

ρλδ. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν ὅταν εἰς θάλασσαν ἐμπέσῃ κεραυνὸς, ἅλας ἐξωθεῖται.

Πηγνύμενον τὸ θαλάσσιον ὕδωρ τοὺς ἅλας ποιεῖ. πήγνυται δὲ ἐξ κεραυνοῦ ἐμπεσόντος ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ τὸ γλυκὺ καὶ πότιμον ὕδωρ ἐξαίφνης. ἔστω τὸ μὲν λεπτὸν καὶ πότιμον ὕδωρ, ὃ ὑπὸ ἡλίου καιόμενον πήγνυται· ὃ δ' ὑπὸ κεραυνοῦ, τὸ δὲ ἁλμυρὸν ὑπ' ἀμφοτέρων ἔστω πάσχειν, καὶ μάλιστα ὑπὸ κεραυνοῦ. θαυμάζει γὰρ ὅτι τὸ πεφυκὸς πῦρ σβεννύμενον εἰς τὴν θάλασσαν ἐμπέσῃ, ἐξατμίζεται μὲν καὶ ἀναξηραίνει τὸ πότιμον. πήγνυσι δὲ τὸ γεῶδες καὶ ἁλμυρὸν, οὕτω ἄσηπτα μὲν οἱ κεραυνοὶ ποιοῦσι τὰ σώματα, ἄσηπτα δὲ οἱ ἅλες ἐκπεμπόμενοι ὑπ' αὐτῶν τὴν ὑγρότητος. ταῦτ-

quando omnes conveniant planetæ in ſigno æſtivo. Sol quidem in leone conſtitutus æſtatem, in ſagittario hiemen facit. Hinc & annus ἐνιαυτὸς Græcis, quod ſolem εἰς τὸ αὐτὸ in eundem locum referat, ab uno enim puncto in idem punctum ſol redit. Omnes igitur planetæ ſupra noſtrum verticem conſtituti magnam facient æſtatem, e diametro autem a nobis remoti omnes magnam hiemen. Et in magna hieme terra mari obruetur, ut in magna æſtate exſiccabitur mare.

130. *Quare maris aquæ ſalſæ ſint?*

Aqua marina ſalſa eſt, quoniam vapores fumoſi tanquam materia non ſatis cocta ac digeſta mari incidentes eam ſalſam gravemque reddunt. Similes exhalationes e terra factæ mixtæque æſtivis & autumnalibus pluviis, ſalſas eas reddunt. Fluvii autem ſalſedine non afficiuntur propter fluxum ſuum continuum. Stabilitate enim opus eſt, ut fumoſæ illæ exhalationes ſubjectis aquis miſceantur. Salſedinis etiam cauſa eſt ſol. Calore enim ſuo vapores e mari eliciens dulcioresque partes elevans & attollens in auram, ſalſiores & graviores inferius relinquit. Quod vero marinæ aquæ fluviatilibus craſſiores ſint, ad ſenſum ipſum patet, quæ enim ob grave onus fluviis vehi non poſſunt naves, a mari propter illius denſitatem facile portantur.

131. *Quæ cauſa ſit quare in mari quoque dulces aquæ reperiantur?*

Cauſa ob quam dulces etiam in mari aquæ reperiuntur, ſunt fluvii in illud defluentes. Sic in ora Gazæ vicina mare aquas dulces habet, quod Nili quædam oſtia non procul inde in illud ſe exonerant. Dum enim vehementia & impetu fluvius devolvitur in mare, ſcaturitiones veluti quasdam facit, & aquam reddit dulcem. Memineris etiam hoc, quod ab omni magno fonte manat fluvius, & putei quoque fontibus ortum debent: atque alicubi ex profundo terræ loco aquæ ſcaturiunt: alibi vero e fontibus & ſcatebris in terræ ſummitate. Ac fluvii quidem & ſcatebræ aquas habent profluentes: putei vero ſtantes, neque enim promanant. Cæterum Ariſtoteles mare Erythræum extra Oceanum ponit, quoniam finibus ipſi non jungitur. Eſt & *locus* eidem dictus *profundus* ſupra * Mæotin paludem, ubi cum multo Spiritu aqua dulciſſima propullulat.

132. *Quare*

* In Græco eſt, *circa fluvium profundiſſimum*. Sed præ obſcuriore illa interpretatione poſui *Mæotin paludem*, reſpicit enim Pſellus hanc Ariſtotelis lib. de Mundo cap. 4. τὸ δὲ ὑπὲρ Κασπίας βαθὺν ἔχει τὸν ὑπὲρ τὴν Μαιῶτιν λίμνην τόπον.

ρλβ. Διὰ τί τὸ θαλάττιον ὕδωρ οὐ τρέφει τὰ δένδρα;

Οὐ τρέφει τὰ δένδρα τὸ θαλάττιον ὕδωρ, διότι οὐκ ἐνδύεται ταῖς ῥίζαις αὐτῶν. οὐδὲ ἀναφέρεται ταχέως εἰς τὸ στέλεχος καὶ τὰς ἀκρέμονας διὰ τὸ παχὺ εἶναι, καὶ ὅτε ἐμβριθές ἐστι καὶ γεῶδες. ἔστο ἢ ἀποδείκνυται ἀπὸ ᾧ μᾶλλον ἀνέχειν καὶ ὑπερείδειν τὰ πλοῖα, καὶ τοὺς κολυμβῶντας. εἰπὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν, ὅτι ξηραντικόν ἐστι ἔστο τὸ ὕδωρ. δεῖ ἢ τοῖς δένδροις ὑ ξηρότητος ἀλλ' ὑγρότητος. ὅτι δὲ ξηραίνει τὸ θαλάττιον ὕδωρ, φανερὸν καθέστηκεν ἀπὸ ᾧ βοηθεῖν πρὸς τὰς σήψεις, ἐξικμάζον ταῦτα καὶ ἀναξηραῖνον, καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν λουσαμένων ἐν τῇ θαλάσσῃ ξηρὰν ἔχει καὶ τραχεῖαν τὴν ἐπιφάνειαν. εἰπὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν ὅτι πολλῆς ἡ θάλασσα μετέχει λιπαρότητος, τὸ δὲ λιπαρὸν, ἐμπίπτον τοῖς πόροις τῶν δένδρων, οὐκ ἐᾷ ταῦτα καρποφορεῖν.

ρλγ. Διὰ τί ἡ θαλάττης ἐλαίῳ καταῤῥαινομένης γίνεται καταφάνεια καὶ γαλήνη;

Ὅτι τὴν θάλασσαν γεώδη καὶ ἀνώμαλον οὖσαν ἐξωθεῖ καὶ διατέλλει τὸ ἔλαιον τῇ πυκνότητι, εἶτα ἀναλαμβάνουσης εἰς ἑαυτὴν καὶ συστελλομένης γίνονται πόροι τινὲς, καὶ κενὰ διαλείμματα, μεταξὺ διαύγειαν ταῖς ὄψεσι διδόντες καὶ καταφάνειαν. Καὶ τὸ πνεῦμα τὴν λειότητος ἀπολιθαίνουσι ποιεῖ πληγὴν, οὐδὲ σάλον. ἢ ὅτι τὸ ἔλαιον ὁμαλώτατον καὶ λιπαρώτατον ὄν ἐπιχεόμενον τῇ θαλάσσῃ, διασχίζησι τὸν ἐν αὐτῇ ζοφερὸν ἀέρα καὶ λαμπρότερον ἀπεργάζεται. γαλήνην δὲ ἐμποιεῖ ἐπιπλέον ἄνωθεν, καὶ οὐκ ἐῶν κάτωθεν αὐτὴν ἀναβράττεσθαι. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι πολλαὶ περὶ τούτων αἰτίαι, ἀλλ' αἰνιγματισμέναι τῶν ἄλλων εἰσὶ ἀκριβέστεραι.

ρλδ. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν ὅταν εἰς θάλασσαν ἐμπέσῃ χέραυνος, ἅλες ἐξωθοῦσιν.

Πηγνύμενον τὸ θαλάσσιον ὕδωρ τοὺς ἅλας ποιεῖ. πήγνυται δὲ ᾧ χέραυνῷ ἐμπεσόντος ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ τὸ γλυκὺ καὶ πότιμον ὕδωρ ἐξάγοντος. ὅθεν τὸ μὲν λεπτὸν καὶ πότιμον ὕδωρ, ὑφ' ὑπὸ ἡλίου καιόμενον πήγνυται, ὕδ' ὑπὸ χεραυνῷ, τὸ δὲ ἁλμυρὸν ὑπ' ἀμφοτέρων ἔστο παχὺ, καὶ μάλιστα ὑπὸ χεραυνῷ. θεωδες γὰρ ὂν τὸ τεραύνιον πῦρ ὅταν εἰς τὴν θάλασσαν ἐμπέσῃ, ἐξατμίζει μὲν καὶ ἀναξηραίνει τὸ πότιμον. πήγνυσι δὲ τὸ γεῶδες καὶ ἁλμυρὸν, ὅθεν ἅπτεται μὲν οἱ χεραυνοὶ ποιοῦσι τὰ σώματα, ἅπτεται δὲ οἱ ἅλες ἐκπεμομένης ὑπ' αὐτῶν τὴν ὑγρότητος. ταύτην τὴν

132. *Quare aqua marina arbores non alantur?*

Non alit aqua marina arbores, quia ſe non facile inſinuat radicibus, nec celeriter in truncum ramoſque aſſurgit, utpote craſſior graviorque ac terreſtri natura: hoc enim inde demonſtratur, quod facilius quam alia aqua fert ſuſtinetque naves & urinatores. Dices & aliam cauſam, quod aqua marina exſiccat, cum arboribus non ariditate ſed humore opus ſit. Quod vero ſiccandi vim habet aqua marina, manifeſtum eſt quia juvat contra putrefactionem, quoniam aridas res reddit ſiccasque. Sed & corpora eorum qui in mari laverunt ſiccam & aſperam ſuperficiem habent. Addes & tertiam cauſam, quod aqua marina abundat pingvedine, at pingvedo poris arborum ſe inſinuans fœcundas eſſe non permittit.

133. *Quare olea in mare effuſo perſpicua ejus aqua fiat & tranquilla?*

Quia marina aqua terreis & inæqualibus conſtans particulis trudſitur, laxaturque olei denſitate, deinde recurrente illa ad ſuam naturam ſeſeque componente fiunt pori quidam & vacua intervalla, quæ oculis liquidam illam faciunt ac perſpicuam. Et ſpiritus lævi corpori allabens non turbat aquam jactatve. Vel quod oleum æquabile maxime & pingvefi aquæ marinæ affundatur, caliginoſum in illa aerem diſpellit, & lucidiorem facit. Tranquillitatem vero facit oleum, dum aquæ marinæ ſupernatat, nec permittit ex inferiore loco illam exæſtuare. Sunt & aliæ multæ harum rerum cauſæ, ſed aliis accuratiores ſunt quas attuli.

134. *Quid ſit cauſæ, quare ſi fulmine tangatur mare, ſal emergat?*

Ex aqua marina coagulata fit ſal. Coagulatur autem ſi fulmine tacta fuerit, idque dulcem atque potabilem aquam ſubduxerit. Nam tenera quidem ac potabilis aqua nec ſole urente, nec fulmine incidente coagulatur: marina autem utroque modo, maximeque a fulmine. Ignis enim ejus ſulfureus in mare delatus potabilem aquam abſumit atque in vapores abigit, terream autem ac ſalinam coagulat, unde & corpora fulmine tacta incorruptibilia ſunt, & ſalis ope a putredine conſervantur, humore per illum exſiccato. Hanc cauſam

τὴν αἰτίαν καὶ Ἀριστοτέλης ὁ Φιλόσοφος τίθησί τε καὶ ἀποδίκνυσι, καὶ οἱ περὶ τὰ φυσικά.

ρλε. Περὶ τῶν ἐν ὑβοίᾳ παλιῤῥοίας.

Τὸ πέλαγος τὸ Ἰωνικὸν ἐκ πολλῆς ἐνεργείας ἐν τῇ Εὐβοίᾳ συνέβη, καὶ καθάπερ διά τινος ἐν τῶν περικαίων κόλπων ἐκχεόμενον ἐπιμίξαι πρὸς τὴν αἰγαίαν θάλατταν ἐπειγόμενον ὑπὸ τοῦ τῶν πελαγωνίων ὀθωμένου τὸ πρόσω φορᾶς ἀναπόπλησε, προμηθείᾳ κρείττονι εἰς ἴσον ἐκπλῦναι τὴν ἀνίσωσιν προβολῇ τοῦ αὐχένος ἀπολειχόμενον, καὶ λύσιν ἡ παλιῤῥοίας, εἰς τὸ ἐπὶσ γνωσθῆναι. καὶ περὶ τόνδε τὸν πορθμὸν πλέον ἢ καθ' ἕτερον κόλπον θλίβεται τοῦ ἐπιμίσγοντος· ἐπεὶ τῷ ἀναβρέχοντι πολλάκις ἐμπίπτον τὸν βρασμὸν ποιεῖ τὸ ὕδωρ, καὶ πύρια φλεγμαίνει ἐγείρει πρὸς τὸ αἰθιοπίας εἰς πλεῖόνα καρυφίζεσθαι.

ρλς. Διὰ τί ὑπὸ τῶν ὑετίων ὑδάτων μᾶλλον ἢ τῶν ἐπιῤῥόντων τὰ δένδρα καὶ τὰ σπέρματα σήπεται τρέφεται;

Διότι τῇ πληγῇ διεῴσασι τὴν γῆν καὶ πορὺς ποιοῦσι καὶ διαδύονται εἰς τὴν ῥίζαν. ἢ ὅπερ ἀληθέστερον, πρόσφατόν ἐστι καὶ νέον ὕδωρ τὸ ὑέτιον, ὁμοιωθὲν καὶ παλαιωθὲν τὸ λιμναῖον, ἢ ὅτι τὸ ἀεροῦδες ὕδωρ πνεύματος μεμιγμένον ἐστὶ, διηγεῖται καὶ ἀναπίμπραται ταχέως εἰς τὸ φυτὸν ὑπὸ λεπτότητος, διὸ καὶ σαπροφόλογας ποιεῖ, διὰ τὴν τοῦ ἀέρος ἀναίμιξιν, ἢ ὅτι τὸ ἔμβριθον ὕδωρ γινόμενον ἐν ἀέρι καὶ πνεύματι καθαρῷ καὶ ἀμιγεῖ κάτωσι. τὰ δὲ σπέρματα καὶ τὴν γονὴν καὶ τοὺς τόκους ὁμοιώματα δ' ὧν ἔχουσι, πολλῶν ἀναπίμπλασθαι πνευμάτων Προόδους καὶ ἄλλην αἰτίαν. ὑγιεινότατόν ἐστι τὸ ὑέτιον ὕδωρ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ θρεπτικώτατον. πᾶν δὲ ὕδωρ τὸ ἧττον ἔχων, τρόφιμον τὸ ὑποκείμενον.

ρλζ. Διὰ τί τῶν ἐμβρίων ὑδάτων ἀναδίσκεται * τοῖς σπέρμασι τὰ μετὰ βροντῶν καὶ αἰθρίων ὕδατα;

Πνευματώδη εἰσὶ διὰ τὴν τοῦ ἀέρος ταραχὴν καὶ ἀνάμιξιν. τὸ δὲ πνεῦμα τὴν ὑγρότητα κινῶν μᾶλλον ἀναπίμπησι καὶ ἀναδίδωσιν. ἢ ὅτι βροντὰς μὲν καὶ αἰθρίας ποιεῖ τὸ θερμὸν ἐν τῷ ἀέρι πρὸς τὸ ψυχρὸν μαχόμενον. διὸ καὶ χειμῶνος ὑδαμοῦ βροντᾷ. ἔαρος δὲ μάλιστα καὶ φθινοπώρου. ἡ δὲ θερμότης πίτνουσα τὸ ὑγρὸν προσφιλὲς ποιεῖ τοῖς βλαστάνουσι καὶ ὠφέλιμον. διὰ μηδὲν οὖν ἑαυτοῦ τῶν ὑδάτων ἀναγκαιότερα τοῖς σπέρμασι πρὸς δὲ θέρος. ὅθεν ἡ πλείστη γίνεται ἔαρος χώρα, καθάπερ ἐν Σικελίᾳ πολλὴ καὶ ἀγαθὴ καρπὸν ἀναδίδωσι.

* ἀναλδίσκεται ex Plutarchi quæſt. natural. p. 912. clariſſ. Ruſſnero.

cauſam Ariſtoteles Philoſophus ponit probatque, & præſtantiores quique Phyſicorum.

135. *De Euripo ſive æſtu Euboico.*

Jonium mare ex amplisſima latitudine ad Euboeam inſulam anguſto arctatum ferto, ac veluti per oſtium quoddam in Criſſæum ſinum ſe effundens miſcetur mari Ægæo, Iſthmumque ſubit Peloponneſiacum, atque adeo divina ut videtur providentia prohibetur ne ante ſe proruat & adverſas terras ex anguſto loco, quo velut muris incluſum & exaggeratum eſt, obruat fluctibus. Atque hæc veriſimilis eſt æſtus ſive refluxus illius cauſa. Uti & apud iſtud fretum plus quam in reliquo ſinu aquæ arctantur, itaque recurrentibus incidentes veluti effervescunt ac ebulliunt fluctusque faciunt, qui renitentibus undis alliſi in æſtum exaggerantur.

136. *Quare arbores & ſemina lætius incrementum capiant a pluvialibus quam fluentibus aquis?*

Quoniam pluviales aquæ dum cadunt diffindunt terram poroſque & vias aperiunt, & in radicem ſe inſinuant. Aut quod verius, quia recens & nova aqua eſt, cum illa ex lacubus ſit vetus & a longo tempore. Vel quod pluvialis aqua aëreis referta particulis & ſpiritum admixtum habens pro ſubtilitate ſua celeriter in plantam ſe immittit, unde & propter aërem intermixtum bullas excitat. Aut quoniam pluvia aqua in aëre & ſpiritu prognata, pura & ſincera deſcendit, fontana autem refert ſuas origines aſſimilaturque locis per quæ tranſit, atque ita variis qualitatibus repletur. Addes & aliam rationem. Pluvia aqua facile putreſcit atque ita facile alteratur. Omnis autem aqua ita comparata nutrit ſubjectum in quod incidit.

137. *Quare ex aquis pluviis illæ melius rigant * quæ cum tonitru cadunt & fulgure?*

Nempe ſpiritu plenæ ſunt, concuſſo & admixto aëre. Spiritus autem humorem magis movet impellitque ac diſtribuit. Aut quoniam calor frigori repugnans tonitrua facit & fulgura, quare & hieme nulla tonitrua, ſed vere maxime & autumno. Calor autem accedens humorem plantis oportunum reddit atque utile. Atque vernæ aquæ ſeminibus ante æſtatem maxime neceſſariæ ſunt, unde regiones in quibus veris tempore plurimum pluit, ut in Sicilia, multos & bonos ferunt fructus.

* lætius faciunt plantas creſcere.

ρλη. Περί τινων λιμνῶν.

Ἡ μὲν καλυμένη ὑδὰ τοῖς πολλοῖς νεκρὰ θάλασσα ἡ ἐν παλαιστίνῃ, παχυλάτη ὅσα, ἁλμυρολάτη ἐςὶ πάντων ὑδάτων. καὶ πᾶν τὸ ἐμβαλλόμενον ἐν αὐτῇ σῶμα ἀναθέτει ὑπὸ τ ὕδατος, καὶ ὑγίεια ὑποβρύχιον. πᾶν τ ὕδωρ ἁλμυρὸν θερμὸν μήν ἐςιν ἢ δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ· δυνάμει μὲν οἷς τὰ ἐν Τύρῳ, ἐνεργείᾳ τ ὡς ἐν Γαβαίροις. καὶ ἐν ὀμβρικοῖς χώρα ἐςὶν ἰλυώδης, ἐν ᾗ κάλαμοι καὶ χόνοι γίνονται πλεῖςοι, τότων καιόντες οἱ τ χώρας καὶ ἀπο-ληφθέντες, καὶ τὴν τέφραν εἰς ὕδωρ ἀφέψοντες τὸ ἐπιπαγὲν ἅλας ἐυρίσκουσι. καὶ ἡ σερβωνίτης τ λίμνη ἁλμυρά ἐςι, καὶ ὅσον ἂν ἐπιγαίνεται ἡ τ ὕδατος πηχυ-αία, τοσοῦτον καὶ ἡ ἁλμυρότης, ὡς εἶναι τὸ παχύτατον ἁλμυρόταται. καὶ ἡ θάλασσα δ' ἁλμυρά ἐςι, διότι παχεῖα, διὰ τὸ συμμεμίχθαι αὐτῇ τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν παχυλάτην οὖσαν.

ρλθ. Περὶ πταμῶν.

Ἀπὸ τ παναρύου καλυμένου ὄρους τ ὄλπος ἐν τῇ ἀσίᾳ ῥέουσι πόταμοι ὁ βάκτρος καὶ ὁ χοάσπης καὶ ὁ Ἀράξης. ἐκ δὲ τ Καυκάσου ὄρους ὁ Φάσις, ἄλλοι, τε πολλοὶ ῥέουσι πολὺ καθ' ἑαυτὸ πλήθος καὶ μέγεθος ὑπερβάλλοντες. ὁ δὲ Καύκασος μέγιστον ὄρος τῶν πρὸς τὴν ἑῴαν τὴν θερινὴν καὶ πλήθει καὶ ὕψει. ἐκ δὲ τ πυρηνης, τοῦτο δέ ἐςιν ὄρος πρὸς δυσμὴν τὴν ἰσημερινήν, ἐν τῇ Κελτικῇ, ῥέουσιν ὅτε Ἴστρος δι' ὅλης τ Εὐρώπης εἰς τὸν ἔυξεινον πόντον. ὑπ' αὐτὴν δὲ τὴν ἄρκτον ὑπὲρ τ ἑκάτης Σκυθίας αἱ καλούμεναι ῥίπαι εἰσίν. αἱ δ' ῥῖπαι, ὑπερμεγέθη καὶ ὑψηλότατα. περὶ δὲ τὴν λιβύην ἐκ τῶν αἰθιοπικῶν ὀρῶν, ὁ Αἰγὼν καὶ ὁ Νίγειρος καὶ ὁ χρεμέτης. ἐκ δὲ Νείλου τὸ ῥεῦμα ἐκ τ ἀργυρᾶ κάτεισιν ὄρους. καὶ ὁ μὲν Ἀχελῷος ἐκ πίνδου. ὁ δὲ Στρυμὼν καὶ ὁ Ἕβρος ἐκ τ Σκόμβρου. ὄρη δὲ ταῦτα περὶ τὸν ἑλληνικὸν τόπον.

ρμ. Περὶ τ τ Νείλου ἀναβάσεως.

Ὁ Νεῖλος τὰς μὲν ἀρχὰς τ ῥύσεως, ἐκ τῶν ἄκρων μὲν τ αἰθιοπίας, ἐκάτων δὲ τ λιβύης λαμβάνει, καθὸ μέρος τὸ κλίμα τὸ ἀνατολικὸν ἀπολῆγον ἀρχὴν τῇ μεσημβρίᾳ δίδωσιν. ἀυξάνεται δὲ καθ' ἑκάτην θερινὴν ὥραν, οὐχ ὥς τινες ὠήθησαν πρὸς τῶν ἐτησίων ἀνέμων ἀντικοπτόμενον ἀναχεόμενος, ἀλλ' αὐτῶν δὲ τούτων τῶν ἀνέμων καθ' τροπὴν τὴν θερινὴν ἀπὸ τῶν ἀρκτώων ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν πᾶν νέφος ἐλαυνόντων καὶ ὠθούντων, ἕως ἐπὶ τὴν πεπαυμένην ζώνην συναύξωσι, καθ' ἣν τ πρόσω φορᾶς ἀναπόπτωσις, καὶ τότε λάβρων ὑδῶν ῥηγνυ-

138. *De Lacubus quibusdam.*

Mare quod vulgo vocatur mortuum in Palæſtina craſſiſſimam omnium aquarum vehit & ſalſiſſimam, ita ut quicquid in illam injiciatur ſupernatet nec ſubmergatur. Omnes porro aquæ ſalſæ vel actu vel poteſtate calidæ ſunt, poteſtate quidem ut Tyriæ, actu vero ut quæ ſunt Gabaris. Et apud Ombricos regio eſt limoſa, in qua plurimus naſcitur juncus & calamus, quem urentes regionis incolæ ac redigentes in cinerem, eumque cum aquis coquentes, ſalem concretum reperiunt. Sed & Sirbonis lacus ſalſus eſt, & quantum aquis ineſt craſſitiei tantum etiam ſalſedinis adeſſe ſolet, ita ut craſſiſſimæ quæque ſalſiſſimæ ſint. Itaque & mare ſalſum eſt, utpote craſſum, quoniam ipſi admiſcentur fuliginoſi & craſſiſſimi vapores.

139. *De fluviis.*

A monte Panaryo in Aſia oriuntur fluvii Bactrus, Choaſpes & Araxes. Ex Caucaſo monte Phaſis multique & magni fluvii alii. Eſt porro Caucaſus omnium montium verſus Orientem æſtivum & jugorum multitudine & altitudine maximus. Ex Pyrenæo * (eſt is mons in Celtica regione ad occidentem æquinoctialem) naſcitur Iſter, qui per totam Europam profluit in Euxinum pontum. In ipſo ſeptentrione ultra extremam Scythiam montes ſunt Riphæi, maximi altiſſimique. In Africa ex Æthiopicis montibus oriuntur fluvii Ægon, Neoſis & Chremetes. Nilus ex monte Argyro: Acheloi origines a Pindo, Strymonis & Hebri a Scombro ſunt, qui montes ſunt in Græcia.

140. *De incremento Nili.*

Nilus originem habet ex ſummis Æthiopiæ & ultimis Africæ partibus, ubi clima Orientale deſinit, incipitque meridies. Intumeſcit Nilus æſtivo tempore, non ut quibusdam perſvaſum eſt quod ab Eteſiis contra ſpirantibus aquæ illius repellantur, cum hi ipſi venti potius circa tropicum æſtivum a ſeptemtrionali parte meridiem verſus omnes nubes contrahant & propellant, donec in Zona torrida cumulatæ cum ulterius progredi inhibentur, copioſis pluviis erumpentibus Nilus turget concitaturque, nec alveo ſuo contineri ſe patitur. Tunc dulciſſimæ ad potum ſunt Nili aquæ, utpote cœleſtibus aquis

* Abnobam duxiſſet cum Tacito, Aviano, Plinio & aliis. Sed videtur hic in Græco aliquid deſiderari.

ρνζ. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν ἔυθρυπτα γίνεται τὰ ἐν τῇ συκῇ κρεμαννύμενα κρέατα;

157. * *Quare carnes ex fico arbore ſuſpenſæ teneriores fiant?*

Τὸ φυτὸν ἡ συκῆ ἐκ πάντων ἐστὶ ὀπωδέστατον, θερμὸν ἀνάπνευμα καὶ δριμὺ καὶ τμητικὸν ἀφίησι. καὶ ἅτε θερμὸν ὂν καὶ πεπαίνει τὴν σάρκα ἅτε ὄρνιθος, ὅθεν τῶν ταύρων ὁ χαλεπώτατος συκῇ προσδεθεὶς ἡσυχίαν ἄγει καὶ ψαύσεως ἀνέχεται, καὶ ὅλως ἀφίησι τὸν θυμὸν ὥσπερ ἀπομαραινόμενος. Τοῦτο γοῦν τὸ πνεῦμα καὶ τοῖς θύμασιν ἢ ὅλως τοῖς κρέασι προσπίπτον διαιρεῖ τὴν σάρκα καὶ διεθύπτει καὶ ψαφαρὰν ἀπεργάζεται, διὰ ταῦτα τοι καὶ πρὸς τὸ γλυκείας συκῆς ἕτερα σῦκα τὰ λεγόμενα ὄλυνθοι τὴν ἄχρηστον ὑγρότητα ἅτε φυτὰ ἐν ἑαυτοῖς ἕλκουσα, ἣν χρηστοτέραν ἀφίησι, διὰ ταῦτα φησὶ καὶ ἡ γραφή, ἡ συκῆ ἐξήνεγκε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, τουτέστιν, ψυχὴ διὰ καθάρσεως ἅπαν τὸ ἄχρηστον ὥσπερ ὄλυνθον ἐξήνεγκεν καὶ ἀπεχεύσεν.

Ficus omnium fruticum arborumque maxime ſucco abundat, itaque ſpiritum ex ſe emittit calidum, acrem & incidendi vi præditum. Atque hic ſubigit ac veluti percoquit avis appenſæ carnes, ſiquidem ferociſſimus etiam taurus fico alligatus mitior fit contingique ſe permittit, atque omnino jam veluti langvidus factus omittit iram. Hujusmodi igitur ſpiritus carnibus victimarum vel quibuscunque aliis allabens illas permeat maceratque & teneriores efficit. Itaque etiam dulci è fico groſſi crudæ, abundantem illius humiditatem ad ſe attrahunt atque ſic eam meliorem reddunt, quo alludens S. Scriptura ait: ** *Ficus extulit groſſos ſuos*, hoc eſt anima per purificationem omne inutile tanquam groſſum crudam à ſe emiſit atque effudit.

* Ita in MSto quo uſus ſum quæſtiones hæ capitibus CLVII. diſtinguuntur, neque tamen pauciora argumenta continent quam codex Allatii diviſus in capita CXCIII. ut ex titulis ſupra p. 51. adſcriptis videbis. Itaque ne quis exiſtimaret me minus integrum iſtud Pſelli opuſculum dare, in titulo capita CXCIII. memoravi, licet pro divinare quam in Lindenbrogiano apographo reperi, non plura ſint capita quam CLVII.

** Cantic. II, 13. Conſer quæ de caprifico ſupra cap. 152.

FINIS.

)(o)(

INDEX.

auctæ & maxime ſalubres. Non amplius calidæ quidem uti initio, ſed tamen adhuc ut ab tali initio, tepidæ.

141. *Quare ſolus e fluviis Nilus auras non emittat?*

Solus e fluviis Nilus auras non emittit, quoniam in nubibus ab Æthiopia usque per Eteſias meridiem verſus propulſis vapores omnes a caloribus illius loci abſumuntur, atque exinde pluviis multis cadentibus Nilus ripas ſuas egreſſus agros fœcundat, nec mirum eſt quod auras emittit nullas, vaporibus omnibus a calore jam conſumtis. Neque vero, quod Philoſophis quibusdam perſvaſum eſt, a nivibus liqvefactis augetur & incrementum capit Nilus, neque verior illa cauſa eſt aurarum nullarum a Nilo emitti ſolitarum, quam incrementi.

142. *De Regnis maximis.*

Primum celebrium regnorum fuit Aſſyrium, inde Medicum qvod ſuperius illud evertit, & majus imperium ſibi comparavit. Perſæ inde Medos debellarunt, & Aſia propemodum tota ſubjugata, conati ſunt Europæas etiam nationes oppugnare, paucas tamen ſubegerunt, principatumque tenuerunt non multo majore quam ducentorum annorum ſpatio. Macedonum Imperium Perſas principatu dejecit, & ad ſecundam vel tertiam vix productum eſt generationem. Urbs Roma omni terræ, qua non inacceſſa eſt, & ab hominibus incolitur, imperat, & toti mari atque oceano, etiam qva navigabilis eſſe deſinit.

143. *De Saporibus.*

Ex ſaporum variis generibus ſolum ſalſum in nullo fructu generari obſervamus, amarum enim oliva fert, adſtringentem * glans unguentaria, acerbum malum punicum, dulcem mel, acidum poma qvædam, mordicantem multa ſemina, multæque radices. Sallus vero humor in nullo reperitur. Qvare & aqua marina quando plantam ſubit alitque, ſalſedinem relinquit quæ terreæ & craſſæ naturæ eſt, & in qualibet planta aquæ ſalſæ & marinæ naturam mutant, ſalſedinemqve deponunt & aliam indolem induunt. Qvatenus enim ſalſum

* Phœnicobalanum Græci recentiores ponunt pro myrobalano, cui fructus στρύφνος ſive στρυφνὸς eſſe oſtendit Ariſtoteles lib. 1. de plantis. Vide Jo. Bodæum a Stapel ad Theophraſtum p. 97.

Hiatus in cœlo. c. 92. Hordeum. 150.
Hypoſtaſis c. 2. Ομοιπόστατα 6. ὑπέκχαυμα 96. 123.
Idea. c. 60. Iris 106. Lacus 138.
Locus c. 67. 72. 118. Loligo 149.
Lunæ Eclipſis. 95. magnitudo. 93.
Materia c. 61. an bona. 73.
Mens c. 20. ſeq.
Michaëlis Ducæ habitus corporis. 8.
Miſtio c. 65. Montes 139. Morbus 86.
Motus 76. Mundus. 115. ſeq.
Muſica periodorum cœleſtium proportio. 103.
Naphtha. c. 43. Natura. 40.
Natura in Divinis c. 2. 13. ſeq.
Neceſſitas c. 77.
Neoſis fluv. 139. Nilus 139. 140. 141.
Nix. 105. 155. Oleum mari affuſum. 133.
Ombrici. 138. Parhelii. 109.
Panaryus fluvius 139.
Perſona c. 2. Phaſis fluv. 139.
Phœnicobalanus. 143. Pindus mons. 139.
Planetarum Periodi. 103. 125.
Plumbum. 154.
Pluvia 105. 136. ſeq. Polypus 145.
Præſcientia DEI. 16. Preſter 114.
Principia naturalia. c. 59. ſeq.
Pyrenæi montes. 139. Pruina 105.
Mich. Pſelli habitus corporis. 8.
Ratiocinium practicum c. 45. Roma 142.
Regna maxima 142. Riphæi montes 138.
Ros 105. Sal pecoribus utile. 144. ex [illegible] fulmine tacto. 134. ſalſus ſapor in [illegible] fructu. 143.
Sanitas 86. Sapores. 143.
Scombrus mons. 139.
Senſus 81. Silices. 154.
Similes vel diſſimiles parentibus [illegible]
Sirbonis lacus. 138. Sitis jejunantium [illegible]
Sol an calidus. 96.
Solis magnitudo 93. eclipſis 94.
Somnia 85. Stellæ cadentes 91.
Stellarum motus 98. ſubſtantia 97. figura 99. ordo 100. lumen. 101. Significatio [illegible]
Strymon fluv. 139.
Tempus c. 74. 79.
Terræ magnitudo. 93. motus 128.
Theurgia c. 52. 55. S. Trinitas c. 1. 10. ſeq.
Typho. 111. Vacuum. 117. Ventus [illegible]
Virgæ in cœlo. 108.
Virtutum ordines c. 48. gradus 49. alia de Virtutibus. c. 50. ſeq. Vitis. 151.
Unio perſonalis c. 8. 65. relativa 9.
Unitas eſſentiæ. c. 7.
Voluntas c. 45.
Voluntates & operationes duæ in Chriſto 114.
Urſus 146. 148.

SCRIPTORES à PSELLO Allegati.

Ariſtarchus ἀστρονομικώτατος. c. 93.
Ariſtoteles c. 28. 29. 30. 51. 76. 88. 91. 96. 97. 98. 105. 108. 111. 126. 131. Ejus problemata. 154.
Cantici Canticorum locus 157.
Cleanthes. c. 28.
Cleomedes Philoſophus 117.
Dionyſius Areopagita. c. 74.
Eleates hoſpes apud Platon. (in Timæo) c. 73.
Evangelii locus 125.
Gregorius Nyſſenus c 42.
Gregorius Theologus c. 15. 42. Oratione in Chriſti nativitatem 71.
Hippocrates 146. Cous Medicus 110.
Homerus 111. 144.
Jamblichus c. 34.
Jeremiæ Prophetæ locus. c. 52.
Maximus Confeſſor & Philoſophus c. 42.
Moyſis locus 102.
Neſtorius c. 9.
Peripatetici Philoſophi c. 28.
Plato. 15. 28. 29. 35. 41. 53. 62. 81. 87. Phædone 153. Philebo. 73. Timæo c. 38. 73. 121. 151.
Platonica ψυχογονία. c. 36. 38.
Plotinus c. 28.
Proclus Philoſophus c. 73. in Timæum Platonis c. 38. 121. Ejus κεφάλαια c. 74.
Pſalmi locus 128.

FINIS.

quasis valde constat particulis, non potest per radices in ramos attolli, nisi falsedinem gravitatemque abjiciat.

144. *Quare pastores pecoribus salem præbeant?*

Quoniam acor appetitum excitat, porosque aperit, qvod facit ad meliorem digestionem. Vel potius valetudinis causa dant salem pecoribus, quæ pingvedine quandoque laborant, sal autem absumit & digerit. Pingvedo enim quæ pellem constipaverat & adduxerat, ab acore illo tenuatur, & minuitur, & langvis pecudum salem lambere jussarum redditur subtilior. Etiam ad generandum aptiores & congressus appetentiores exinde fiunt pecudes, uti canes salsamento vorato libenter imprægnantur. Sed & Poeta * divinum salem appellat cum ait:

adspersitque salem divinum - - -

divinam enim virtutem sortitus est, quod cadavera mortuorum a putredine, quam passuræ erant, immunia conservat.

145. *Quare polypus mutat colorem, prout saxis adhæserit?*

Constat hoc animal si strepitum aliquem senserit, aut peti se conjecerit, mutari præ timore & colorem alium induere. Assimilat autem se saxorum coloribus, quibus adhæret. Nimirum ab omnibus corporibus ut ære, ferro, lapidibus, effluvia quædam egrediuntur. Cum itaque Polypi corpus poros effluviis a rebus illis emanantibus congruentes habeat, colores earum adsciscit, suumque iisdem permutat. Quando igitur timet polypus, movet & convertit se, corpusque veluti colligit ac constringit, ut adeo propinquarum rerum effluvia in summitate facile excipiat contineatque. Neque vero polypus neque chamæleon ad alba prope posita mutatur, ineptos enim ad alborem poros habet, aliis vero coloribus congruentes.

146. *Quare planta pedis anterioris in ursa suavissima est in cibum?*

Quicquid probe coctum ac digestum, idem suave est. Bene coctum autem est qvod inprimis incaluit. Incalescit autem maxime qvod maxime agitatur & exercetur, ut pedis anterioris planta, qua ursus & incedit & tanquam manu utitur, qua res oblatas arripit. Unde

& volu-

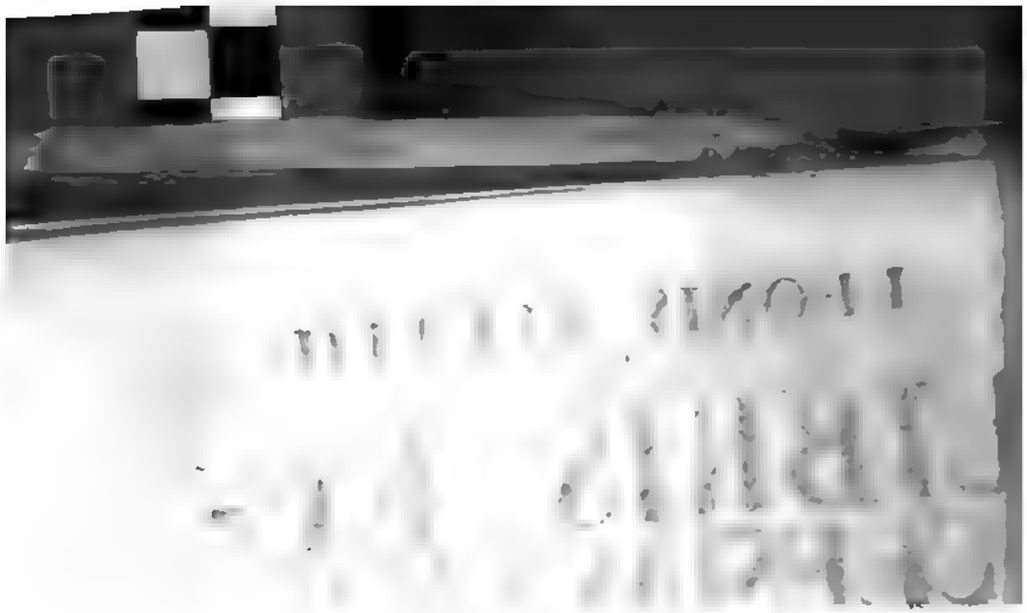

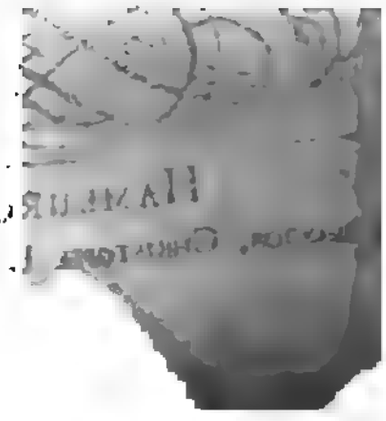

& volucrium animalium ſuaviſſimæ & ad nutriendum aptiſſimæ partes ſunt quas movent maxime, ut alæ, hiſce enim aërem movent ac trajiciunt, cætera autem membra non ſimiliter bene nutriunt. Similiter exercitationes corporis bonum ejus habitum promovent, utpote quibus moventur, coquuntur & tenuantur humores. Neqi corporibus tantum ſed animis etiam utilitatem afferunt exercitationes in diſciplinis & artibus. Atque ſecundum Hippocratem motio quandoque interpoſita corpus confirmat, iguavia corrumpit.

147. *Quare Dorii malum graminis proventum exoptant?*

Graminis mala meſſis contingit plurima cadente pluvia. Cum enim viride illud pluvia permadens demetitur, facile corrumpitur. At pluviæ frumentum ante æſtatem rigantes illud juvant adverſus calidas auras & ab auſtro ſpirantes, quæ non permittunt fructum in ariſta condenſari, ſed calore ſuo ſoliditatem ejus impediunt diſſipantque, niſi terra irrigata humor ariſtam refrigerans atque madefaciens acceſſerit. Quandoquidem igitur propter pluvias mala fit meſſis graminis, utpote quod per illas putreſcit ac perditur, frumento autem eædem ante æſtatem cadentes conducunt, ſiquidem illud humectant, nec permittunt illud à calidioribus ventis æſtu affici & uri, hinc Dorii malum graminis proventum exoptant.

148. *Quare urſa non arrodat retia quando capitur?*

Lupi & agni aliæque beſtiæ arrodunt retia quando illis conſtrictas ſe ſentiunt. Urſa vero dentes interius in faucibus habens minus illis valet adverſus linum, quod labiis propter illorum craſſitiem & magnitudinem patitur excidere: aut vero quoniam magis valet anterioribus pedibus, illis laqueos dirumpit, atque adeo retia quoque, & ore defendit ſe adverſus perſequentes: aut quia volutationes urſæ maxime juvant ut evadere poſſit, diſcindendo atque diſrumpendo rete, ſæpe enim cum eo ſe circumvolvens id laxat ac refringit, ac deinde facile proſilit atque ſe tuetur. Itaque cum multa habeat quibus ſe poſſit defendere, multaque ad effugiendum auxilia, robuſtiſſimis utitur, laqueumque quo tenetur ligatus, perrumpit.

149. *Quare loligo ſuper aquis viſa ſignum ſit tempeſtatis?*

Loligo piſciculus eſt ſuperficie corporis lævis, unde & μαλάκιον à mollitie appellatur, nudus enim nec munitus teſta, nec cute indutus,

ſequendis Græcorum ſcriptis, neque hoc cum maxime Tibi volumen exiſtimavi poſſe diſplicere, quo libri liturgici quibus preces & officia atque hymni Græcæ Eccleſiæ recenſentur, eorumque notitia traditur. Inprimis vero putavi haud ingratum Tibi fore elenchum Melodorum Græcorum, quem attextum his Allatianis diatribis a me vides. Quanquam enim rudis admodum ille eſt & vix inchoatus, tamen confido, poſt deperditum eheu Allatii, unius in editis pariter atque ineditis ſequioris Græciæ monumentis verſatiſſimi viri, quem de iſthoc argumento promiſit librum, haud improbaturum Te hosce, primos licet conatus meos in celebrandorum Græcæ Eccleſiæ Hymnopœorum ſtudio, quod circa vernaculas cantiones ſacras tantum Tibi debet. Equidem libenter profiteor ſicut aliis tuis ſcriptis quæ cum magna voluptate & fructu evolvi, ſic illis præcipue vehementer me eſſe delectatum, quibus hymnos Germanicos in Eccleſiis noſtris decantari ſolitos ſive per abſolutiſſimos indices promtis quærentium uſibus aptaſti, ſive collatis editionibus eluiſti varias & partim fœdas quæ paſſim illos inſederant mendas, ſive docto Theologicarum & Hiſtoricarum obſervationum apparatu veluti pul-

cher-

nec ſquama contectus mollibus accenſetur. Nudus itaque & minime tectus adeo cum ſit, facile afficitur præſentitque tempeſtatem, unde proſilit ut frigus & maris turbationem quæ in fundo eſt effugiat, & in ſumma aqua pronatet. Quando igitur hunc pilciculum nautæ vel piſcatores mari ſupernatantem vident, tempeſtatem præſagiunt, uti ventorum imminentium ſignum eſt, ſi polypodem animadverterint petræ adhærentem. Inſeminavit enim DEus animalibus facultatem ejusmodi prænotricem, cujus ope profutura proſequuntur, & quæ nocere poſſunt fugiunt.

150. *Quare frumentum in lutoſo, hordeum in arido conſerimus ſolo?*

Quoniam frumenti planta amara ac ſurculoſa eſt, hordei autem laxa & fungoſa quæque facile corrumpitur, unde illud ab humido emollitum ſuccoque impletum optime creſcit, hordeo autem quia laxiore natura eſt, magis conducit terra ſiccior, unde & pingvis ac profundus ager bonum profert frumentum, tenuis hordeum. Semina robuſta copioſiore nutrimento indigent, infirmiora tenuiore ac leviore. Eſt autem hordeum longe infirmius rariusque, unde non fert nutrimentum grave ac multum. Cuivis enim plantæ herbæve naſcenti ac ſemini congruentem terram ſujicere atque aptare oportet, ut qua quodlibet gaudet, in hac alatur & adoleſcat, prout alia ſicco, humido alia, alia calido delectantur ſolo.

151. *Quare vitis vino irrigata, maxime quod ipſa edidit, exareſcat?*

Quoniam merum vi ſua ſtyptica ſive contrahente inſinuat ſe radicibus, porosque conſtipando ac condenſando non ſinit aquam ut planta floreat creſcatque, penetrare. Facilius vero imbibit vitis vinum quod ex ipſa profectum eſt, ſi illi iterum affundatur. Etſi enim ſenſu deſtituitur planta, ac nec appetitu nec phantaſia movetur, tamen natura fertur ad ſuccum ſibi familiarem, & ab eo facilius conſtipatur. Cæterum nihil verius, quam multa in phyſicis eſſe quæ difficulter explicari & quorum rationes conjecturis non facile attingi poſſunt, cujusmodi profunda cognitione tantisper dilata, ſatis nobis eſſe debet ſi veriſimile aliquid afferatur. Idem aperte profitetur Plato in Timæo, atque ideo nec ego, inquit, qui loquor, nec vos qui me auditis humani aliquid a nobis alienum putare debemus.

ρλη. Περὶ τινων λιμνῶν.

Ἡ μὲν καλυμένη Ὦδρὶ τοῖς πολλοῖς νεκρὰ θάλασσα ἡ ἐν παλαιστίνῃ, παχυλάτη ὖσα, ἁλμυρολάτη ἐςὶ πάντων ὑδάτων. καὶ πᾶν τὸ ἐμβαλλόμενον ἐν αὐτῇ σῶμα ἀναθεῖται ὑπὸ τ ὑδατ⊙, καὶ ὑγιείαν ὑπαβρύχιον. πᾶν τ ὕδωρ ἁλμυρὸν θερμὸν μήν ἐςιν ἢ δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ· δυνάμει μὲν ὡς τὰ ἐν Τύρῳ, ἐνεργείᾳ τ ὡς ἐν Γαβαίροις. καὶ ἐν ὀμβρικοῖς χώραις ἐςὶν ἰλυώδης, ἐν ᾗ κάλαμοι καὶ χόανοι γίνονται πλεῖστοι, τὰτων καίοντες οἱ τ χώρας καὶ ἀπολεφρῶντες, κ τὴν τέφραν εἰς ὕδωρ ἀφίεντες τὸ ἐπιπαγὲν ἅλας ἐκλέκτους. κ ἡ σερβωνίτης τ λίμνη ἁλμυρά ἐςι. καὶ ὅσον ἂν ἐπιγειότερα ἢ τ ὑδατ⊙ παχύτης, τοσᾶτον καὶ ἡ ἁλμυρότης, ὡς ἑνὶ τὸ παχύτατον ἁλμυρότατον. καὶ ἡ θάλασσα ὧν ἁλμυρά ἐςι, διότι παχεῖα, διὰ τὸ συμμεμίχθαι αὐτῇ τὴν ἀμπτωσὴν ἀναθυμίασιν παχυλάτην ὖσαν.

ρλθ. Περὶ πόλαμῶν.

Ἀπὸ τ παναρύου καλυμένου ὄρους τ ὄπ⊙ ἐν τῇ αὐτίᾳ ῥέουσι ποταμοὶ ὁ βάκτρ⊙ καὶ ὁ χοάσπης κ ὁ Ἀράξης. ἐκ δὲ τ Καυκάσου ὄρους ὁ Φᾶσις, ἄλλοι, τε πολλοὶ ῥέουσι πολὺ καθ᾽ πλῆθ⊙ καὶ μέγεθ⊙ ὑπερβάλλοντες. ὁ δὲ Καύκασος μέγιστον ὄρ⊙ τῶν πρὸς τὴν ἕω τὴν θερινὴν καὶ πλήθει καὶ ὕψει. ἐκ δὲ τ πυρινης, τ τὸ δέ ἐςιν ὄρ⊙ πρὸς δυσμὴν τὴν ἰσημερινὴν, ἐν τῇ Καλλιῃ, ῥέουσιν ὅτε Ἴστρ⊙ δι᾽ ὅλης τ εὐρώπης εἰς τὸν ἔυξεινον πόντον. ὑπ᾽ αὐτὴν δὲ τὴν ἄρκτον ὑπὲρ τ ἑκάτης Σκυθίας αἱ καλούμεναι ῥιπαῖαι εἰσίν. αἱ δὲ ῥιπαῖαι, ὑπερμεγέθη καὶ ὑψηλότατα. περὶ δὲ τὴν λιβύην ἐκ τῶν αἰθιοπικῶν ὀρῶν, ὁ Αἴγλων καὶ ὁ Νίφατες καὶ ὁ χρεμέτης. ἐκ δὲ Νείλου τὸ ῥεῦμα ἐκ τ ἀργυρᾶ κάτεισιν ὄρους. καὶ ὁ μὲν Ἀχελῶ⊙ ἐκ πίνδου. ὁ δὲ Στρυμὼν καὶ ὁ Ἕβρ⊙ ἐκ τ Σκόμβρου. ὄρη δὲ ταῦτα περὶ τὸν ἑλληνικὸν τόπον.

ρμ. Περὶ τ τ Νείλου ἀναβάσεως.

Ὁ Νεῖλ⊙ τὰς μὲν ἀρχὰς τ ῥύσεως, ἐκ τῶν ἄκρων μέρ τ αἰθιοπίας, ἐχάτων δὲ τ λιβύης λαμβάνει, καθὸ μέρ⊙ τὸ χεῖμα τὸ ἀνατολικὸν ἀπολῆγον ἀρχὴν τῇ μεσημβρίᾳ δίδωσιν. αὔξεται δὲ καὶ τὴν θερινὴν ὥραν, ὐχ ὥς τινες ᾠήθησαν πρὸς τῶν ἐτησίων ἀνέμων αὐτῷ πνεόντων ἀναστομβόμενος, ἀλλ᾽ αὐτῶν δὲ τούτων τῶν ἀνέμων καὶ τροπὴν τὴν θερινὴν ἀπὸ τῶν ἀρκτείων ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν πᾶν νέφ⊙ ἐλαυνόντων καὶ ὠθοῦντων, ἕως ἐπὶ τὴν κεκαυμένην χώραν συναύξωσι, καθ᾽ ἣν τ πρόσω φορᾶς ἀναπόπτωσις, καὶ τότε λάβρων ὑετῶν ῥηγνυ-

152. *Quare roſæ latius fiorent jacentibus plantis juxta naſcentibus?*

Non roſæ ſolum ſed & lilia & quæcunque ſuavi odore præſtant, juxta naſcentibus allio & cepis fragrantiora ſunt. Siquidem quicquid adhuc in illis ſupererat acre atque ingratum, natura ſua fertur ad illa acerrimi odoris ſemina, ſic ut reliquum deinde ſit fragrantiſſimum amœniſſimumque. Sed & ruta ſub fico plantata fit quam prius erat acrior, nam quod in fico erat graveolentius, in rutam transfertur. Etiam in ficis prope caprificos plantatis ſuaviores fici naſcuntur, ſiquidem homogenea ac ſimilis generis quæ ſunt, per naturam feruntur ac trahuntur ad ſimilia, quicquid itaque in fico erat acre, in caprificum tranſit, atque adeo ſinceram ei ſervat dulcedinem.

153. *Quare aprorum lacryma dulces, cervorum ſint ſalſæ?*

Hoc ex calore & frigiditate contingit. Cervus enim frigidæ naturæ eſt, unde & timidus ſemperque fugiens, nec qui unquam alios perſequitur. At aper calida temperatura, unde calor oculis ejus inſidens lacrymas coquit & dulces reddit, ſed in cervis frigus cum mutare illarum naturam non poſſit, relinquit ſalſas crudasque. Nihil ſane eſt in natura quod cauſam ſuam non habeat, licet multa captum noſtrum effugiant. Itaque oportet veriorem cauſam ſemper inquirere, tamen contentum eſſe etiam veriſimilibus, quod & Plato in Phædone facere jubet, non ea modo quæ refelli nullo modo poſſunt amplectens, ſed & quæ difficulter poſſunt confutari.

154. *Quare ſilices & plumbi lamine aquæ impoſita illam frigidiorem reddant?*

Hanc quæſtionem Ariſtoteles in problematis cum inſtituiſſet expendere, inſolutam reliquit, eſt enim ex difficillimis. Nimirum vero cum aër extrinſecus allabens aquam reddit frigidam, id magis etiam efficere valet cum in lapides & plumbi laminas impingitur: denſitate enim ſua excipiunt illud atque in aquam iterum remittunt, ut per totam illam validius frigus pervadat, unde nihil mirum quod ſilices plumbique laminæ aquæ injectæ illam refrigerant. Similem ob cauſam hiemis tempore fluvii frigidiores ſunt quam mare, aër enim frigi-

ῥηγνυμένων, ὀργᾶται ὁ Νεῖλος καὶ πόλεμος εἶναι ἐκ ἀνίσχει. διὸ πῶν τὸ ἐς γλυκύτατος, ἅτε ἐξ ὄμβων ὑρανίων χορηγούμενος, καὶ θίγειν προσηκάλεις, ἐκ ἔτι μὴ θερμὸς ὡς ὄθεν ἤρξατο, ἔτι ᾖ χλιαρὸς ὡς ἐκεῖθεν ἀρξάμενος.

ρμα. Διὰ τί μόνος πολεμῶν ὁ Νεῖλος ἄνυδρος ἐκ ἀναδίδωσιν;

Μόνος πολεμῶν ὁ Νεῖλος ἄνυδρος ἐκ ἀναδίδωσι, διότι τῶν κρῶν ἀπὸ τῆς αἰθιοπίας καὶ τῶν ἐτησίων ἀνέμων ἄχρι μεσημβρίας ἐλαυνομένων, ἡ ἐμπεσοῦσα τότε ἀτμὶς ὑπὸ τῆς καυτῆς τοῦ τόπου πυρώσεως, ἅπασα ἐξαναλίσκεται, καὶ οὐθὲν ὑγρὸν πολλοῦ καταφερομένου ὁ Νεῖλος τὴν οἰκείας ἔχθρας ἐξανιστάμενος γεωργεῖ τὰς ἀρούρας, καὶ εἰκότως ἄνυδρος ἐκ ἀναδίδοται, τῆς ἀτμίδος πάσης ἐκλελοιπυίας διὰ θερμότητα. ἐ ᾗ ἦν ὁ Νεῖλος ἀυξόμενος ἀπὸ χιόνος ἡπερῴτης, ὥς τινες τῶν Φυσικῶν Φιλοσόφων ᾠήθησαν, ὅθεν δὴ ἐστὶ αἰτία ἀληθεστέρα τῆς πόλεμῳ ἀναβάσεως, καὶ τοῦ μὴ ἄνυδρος ἐξ αὐτοῦ ἀναδίδοσθαι.

ρμβ. Περὶ τῶν μεγίστων βασιλειῶν.

Πρώτη τῶν διανεμασμένων βασιλειῶν ἡ τῶν ἀσσυρίων, μετ' ἐκ ἐ μηδική, ἐκείνην τε καθελοῦσα καὶ μείζονα δυναστείαν περιβαλομένη. Πέρσαι ᾗ μῆδος καταγωνισάμενοι, τὴν μὲν Ἀσίας ὀλίγου δεῖν πάσης τελευτῶντες ἐκράτησαν· ἐπιχειρήσαντες ᾗ καὶ τῶν ἑυρωπαίων ἔθνεσιν ἐ πολλὰ ὑπηγάγοντο. χρόνῳ ᾗ ἐ πολλῷ πλείονι διακοσίων ἐτῶν ἔμειναν ἐπὶ τὴν ἀρχῆς. ἡ ᾗ μακεδονικὴ δυναστεία τὴν Περσῶν ἀρχὴν καθελοῦσα ἄχρι δευτέρας ἢ τρίτης ἴσχυσε προελθοῦσα γενεᾶς. ἡ ᾗ ῥωμαίων πόλις ἁπάσης μὲν ἀρχῆς γῆς, ὅση μὴ ἀνέμβατός ἐστιν, ἀλλ' ὑπὸ ἀνθρώπων οἰκεῖται. Πάσης ᾗ κρατεῖ θαλάττης, καὶ αὐτῆς τὸ ὠκεανίτιδος, καὶ ὅση πλεῖσθαι δύναται.

ρμγ. Περὶ χυμῶν.

Ἐν τῷ γένει ὅλων τῶν χυμῶν ἕνα μόνον τὸν ἁλμυρὸν ἐπ' ὀλίγοις καρποῖς ὁρῶμεν γινόμενον, τὸν μὲν γὰρ πικρὸν χυμὸν ἡ ἐλαία φέρει. καὶ τὸν στρυφνὸν αἱ φοινικοβάλανοι, καὶ τὸν αὐστηρὸν αἱ ῥοαί. καὶ τὸν γλισχρὸν τὸ μῆλον καὶ τὸν ὀξὺν τῶν μήλων ἔνια. καὶ τὸν δριμὺν πολλὰ τῶν σπερμάτων καὶ τῶν ῥιζῶν, ὁ ᾗ ἁλμυρὸς χυμὸς ἀπ' οὐδενὸς γίνεται. διότι ἡ θάλασσα ἀνθυμᾶται διὰ φυλῆς τὸ ἁλμυρὸν ἀποβάλλει, γεώδης γὰρ καὶ παχυμερὴς ἐστι, καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν φυλῶν τὸ ἁλμυρὸν ὕδωρ καὶ θαλάττιον ἀλλασσόμενον, τὴν μὲν ἁλμυρότητα ἀποτίθε-

τίθε-

dus in illis reflexus prævalet magis qu
tatem nullum in ſolidum corpus
qui plumbum etiam natura frigidum
frigus in imo faciunt.

155. *Quare paleis &*
nix conſer

Mirum videri poſſit quod calidis
frigidiſſimas conſervant. Sed non ita
dicas falleris. Neque enim natura ca
tunicam primo nos cum eam induimu
mum calefacit, impleta ſcilicet calore
externum aërem ab illo arcens ac repe
calefacta veſtis nos calefacit, ſic frigeſ
autem emiſſo ab illis tenui ſpiritu, qui
integras ac compactas conſervat. Hic
nix in aquas è quibus conſtat liquefact
luti florem amittet, perinde ut evaneſc
tum aqua permixto nata fuerat. Sed
molliter nivibus incumbens, conſiſte
tegrum relinquit.

156. *Quid ſit*

Bulimos vehemens fames eſt, q
λιμὸς quod famem ſignificat. Veheme
nives frequenter iter faciunt, quod & e
quando caricas vel poma portant. Qu
non homines modo ſed & jumenta in
confirmantur & vires recipiunt, ac ſi
erecta iterum ſtant & progrediuntur.
faciunt, corpora vehementer afficiun
que inde calor intrinſecus reſiſtens co
ſumto una cum calore illa deficiunt ac m
riunt vehementer, & vel paullulum cibi
Sunt & qui acrem hanc famem paſſio
ob calorem illi conjunctum facit,
patiantur.

πίθηκοι, ἑτέραν δὲ μεταλαμβάνει ποιότητα. ἅτε γὰρ παχύτερον ὂν τὸ ἁλμυρὸν οὐ δύναται ἀπὸ τῶν ῥιζῶν εἰς τὰς κλάδους μεταφέρεσθαι, εἰ μὴ σὺν τῇ ἁλμυρότητι ἀποβαλὴ καὶ τὴν βαρύτητα.

ρμδ. Διατί ἀδιαβάλλουσιν ἄλλας οἱ νομεῖς τοῖς θρέμμασιν;

Διότι τὴν ὄρεξιν ἡ δριμύτης ἐκκαλεῖται, καὶ τὰς πόρους ἀνασῴζουσα, ὠφελεῖ τὴν τροφὴν πρὸς ἀνάδοσιν. ἢ μᾶλλον ὑγείας ἕνεκα τὸν ἅλα διδόασι τοῖς βοσκήμασι. νοσεῖ γὰρ τὰ θρέμματα πιαινόμενα, τὴν δὲ πιμελὴν τήκουσιν αἱ ἅλες καὶ διαχέουσιν· ἡ γὰρ κολλῶσα καὶ συνδέουσα τὸ δέρμα πιμελὴ, λεπτὴ καὶ ἀσθενὴς ὑπὸ δριμύτητος γίνεται, καὶ τὸ αἷμα δὲ τῶν τὸ ἅλας διαλειχόντων, λεπτύνεται. καὶ τὰ βοσκήματα δὲ γονιμώτερα καὶ πρόθυμα πρὸς τὰς συνουσίας ἐντεῦθεν καθίστανται, καὶ αἰκύνες δὲ ταχέως κύουσι, ταῖριχον ἐπεθύμησαν. τὸ δὲ ἅλας θεῖον ὁ ποιητὴς * εἴρηκεν, ἐν οἷς λέγει. πάσσε δ' ἁλὸς θείοιο. διότι θείαν κέκτηται δύναμιν, τὰ νεκρὰ τῶν σωμάτων ἔυσηπτα, ἄσηπτα ἐργαζόμενον.

ρμε. Διατί τὴν χροιὰν ὁ Πολύπους ἐξαλλάττει αἷς ἂν πέτραις προσομιλήσῃ;

Δῆλόν ἐστι τὸ ζῶον καὶ ὅταν ἢ ψόφον τινὰ αἴσθηται, ἢ θηρεύσῃ ὑποπτεύσῃ, τρέπεται ὑπὸ δηλείας καὶ μεταβάλλεται. ὁμοιοῦται δὲ ταῖς χρόαις τῶν πετρῶν, αἷς ἐγκάθηται· διότι ἀπὸ πάντων σωμάτων καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου καὶ λίθου ἀπορροαί τινες φέρονται. συμμέτρως δὲ οἱ πόροι ἔχουσι τοῦ πολυπόδου πρὸς τὰ ἀπὸ τῶν σωμάτων πεμπόμενα ῥεύματα ἔχοντες, τήν τε χροιὰν αὐτῶν ἴσχουσι, καὶ μεταβάλλουσι πρὸς αὐτὴν. ὅταν δὲ δείσῃ στρεπτόμενος ὁ πολύπους οἷον ἐσφιγξε τὸ σῶμα καὶ συνέσπασεν, ὥστε προσδέχεσθαι καὶ στέγειν ἐπιπολῆς τὰς τῶν ἐγγὺς ἀπορροίας. Οὔτε δὲ ὁ πολύπους, οὔτε ὁ χαμαιλέων πρὸς τὸ λευκὸν ἀλλοιοῦται, διότι ἀσυμμέτρους ἔχουσι τοὺς πόρους πρὸς τὴν τοιαύτην χροιάν. πρὸς δὲ τὰς ἄλλας ἐπιηδείως.

ρμς. Διατί τ' ἄρκτῳ ἡ παλάμη τ' χειρὸς φαγεῖν γλυκυλάτη;

Διότι πᾶν τὸ εὔπεπτον, ἡδύ ἐστιν. εὔπεπτον δὲ τὸ θερμαινόμενον. θερμαίνεται δὲ τὸ μάλιστα γυμναζόμενον. καὶ γὰρ ὡς ποδὶ αὐτῇ χρῆται βαδίζουσα, καὶ ὡς χειρὶ ἀντιλαμβανομένῃ δὲ προσλυχόνηται, ὅθεν καὶ τῶν πτηνῶν ζώων ἥδιστα καὶ εὐπεφθα ἐστὶ τὰ κινητικώτατα μᾶλλον, οἷα ἐστὶν αὐτοῖς τὰ πτερύγια, τούτοις δὲ

‡ Iliad. i. 214.

tem, de Jejuniis Græcorum Carmina c) *Politica.* Inde locum habent minutiora quædam, *de* d) *Artziburio, de Feriis Monachorum, de Continentia & inglavie, de quatuor* e) *Evangeliſtis, de triginta argenteis ex Maximo Monacho, de Fide, & aliis ad eam pertinentibus.* Finem occupant *Capita adhortativa ad virtutem.*

Nomen habet à τύπος, quaſi forma ſit, ordinatio, præſcriptio, norma, regula, inſtitutio. Hinc & libro nomen τύπος fuit. Evchologium: *ἰστέον ὅτι ὁ τοιοῦτος τύπος γίνεται καὶ εἰς τοὺς τετελευτηκότας γυναῖκας, καὶ ἵνες ἐγκατέστησαν τῷ τύπῳ ἀκολουθίαν ἰδίως γυναικῶν, παιδῶν. καὶ τεθαύμανται, πῶς ἐπελάθοντο ἔτι τυπῶσαι καὶ εὐτύχων ἰδίως ἀκολουθίαν, ἢ βασιλέων. Sciendum eſt, hunc eundem normam ſervari & in defunctas mulieres; licet quidam ordini intruſerint officium proprium pro mulieribus, & pueris. Et ſubit admirari eos oblitos fuiſſe pro Eunuchis, atque Imperatoribus officium proprium ordinare.* Ab aliis dictus fuit Διάταξις, ab aliis Διατύπωσις; Latinis erit, *Ordo recitandi divini officii.*

Illius Auctor unus eſſe non potuit, cum pro varietate 6
temporum, & rerum, res etiam divina, & ordo recitandi officii immutatus ſit: nec unus apud omnes ſemper invaluerit uſus. Quare ſingulæ Græcorum Eccleſiæ, & ex potiſſimum quæ Patriarchalibus infulis cohoneſtantur, peculiarem ſibi modum in rebus divinis peragendis præſcripſerunt, quod alio in loco nos fuſe probaſſe meminimus. Cum deinceps barbarorum incurſu res Eccleſiæ imminui cœpta eſt, & una cum ipſa Eccleſia finem habere, reliquis aliarum Eccleſiarum ritibus obmuteſcentibus, ille, qui ſancti Sabæ f) fuiſſe dicitur, uti melior, & rebus accommodatior,

c) Carmina ſunt CCXXIV.

d) Scriptum illud de Artziburio auctorem habet Anaſtaſium Cæſaræ Palæſtinæ Epiſcopum, clarum ſub extrema tempora Seculi XI. Porro per Artziburium, jejunium intelligitur Armeniorum, de quo multa invidioſa & in odium eorum excogitata Græci, ut videre licet apud Cangium in Ἀρζιβούριον. Sed ex Clariſſ. Viri Jo. Joach Schroederi theſauro linguæ Armenæ p. 335. ſeq. cognoſces Armena lingua *arradſchanaw* ſonare *primum*, illoque vocabulo intelligi primos quinque dies magni jejunii à Dominica Septuageſimæ usque ad Paſcha. Marcus ille Hieromonachus non diverſus fortaſſis ab eo cujus interrogata diſſolvit Theodorus Balſamo.

e) Ex Pſeudo Dorothei Synopſi.

f) Typicum Sabæ allegatur ab Eutychio T. 2. Annal. p. 247. 248. ubi illud Eccleſiæ typicum appellat. In MS. Vindob. Ἰωάννου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀκολουθίαι τοῦ ἐν ἱερουσα-

δὲ τὸν ἀέρα κινεῖ καὶ διαπερᾷ. τὰ δ' ἄλλα μέρη οὐχ ὁμοίαν τούτοις πρὸς ἐμ-
τροφίαν ἔχουσι. διὰ τοῦτο καὶ τὰ γυμνάσια εὐεξίαν αὐτοῖς σώμασι διδοῦσι κινοῦντα
καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς χυμοὺς πέπτοντα καὶ ἀπολεπτύνοντα. ὁ μέχρι δὲ σωμάτων
ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ψυχὰς τὰ ἐν τοῖς μαθήμασι γυμνάσια ὠφέλειαν ἐμποιεῖ.
ἡ κίνησις δὲ μετεξετέρη κατὰ τὸν ἱπποκράτην, κραδύνει τὸ σῶμα, ἀρχὴν δὲ ἧκει.

ρμζ. Διατί δωριεῖς εὐχοῦται κακὴν χόρτῳ συγκομιδήν;

Κακὸς συγκομίζεται χόρτος βρεχθείς, ὅτι πλείστην δεχόμενος. χλωρὸς δὲ
θριζόμενος σήπεται ταχὺ διάβροχος γεγονώς. ὑόμβρος δὴ πρὸ θέρους ὁ σπό-
βοτρυς καλεῖται πρὸς τὰ θερμὰ καταιόντα πνεύματα. ταῦτα δὲ οὐκ εἰς πανευθήμερον-
ἐς ἄμβων τὸν καιρὸν ἐν τῷ ς ἀχυϊ. ἀλλ' ἐξίσησι καὶ διαχέει τὴν θερμότητα τὴν πῆ-
ξιν ἂν μὴ βεβρεγμένης τῆς γῆς ἡ ὑγρότης ὑποδραμοῦσα καὶ πολύουσα τὸν τά-
χιον. διότι δὲ ἡ κακὴ τοῦ χόρτου συγκομιδὴ διὰ τὴν βροχὴν γίνεται, φανερὸν
τοῦτον καὶ αἰφανίζουσαν, ὁ δὴ ὑετὸς ὠφέλιμός ἐστι τῷ σίτῳ πρὸ θέρους γινόμε-
νος, ἐξυγραίνει δὲ αὐτὸν καὶ οὐκ ἐᾷ ὑποκαίεσθαί τε καὶ φλέγεσθαι, διὰ ταῦτα εὔχονται τοῖς δωριεῖς κακὴν χόρτῳ συγκομιδήν.

ρμη. Διατί ἡ ἄρκτος οὐκ ἐσθίει τὰ δίκτυα
ὅταν ἁλίσκεται;

Λύκοι μὲν καὶ ἄρκτοι καὶ τἄλλα τῶν θηρίων διαμάσσεται τὰ δίκτυα,
ὅταν ἐν τούτοις γένηται. ἡ δὲ ἄρκτος τὰς ὀδόντας ἔχουσα εἴσω κύρτωσε πρὸς τὰ λίνα ἐκκινεῖται. ὑποπέμπει δὲ τὰ χείλη διὰ πάχος καὶ μέγεθος,
ἢ μᾶλλον ἰσχύσαι ταῖς χερσὶ διαπᾶν τὸν βρόχον, καὶ ταῖς μὲν χερσὶ διαπᾷ τὸ
λίνον, τῷ δὲ στόματι ἀμύνεται τοὺς διώκοντας. ἢ ὅτι αἱ εἱλικυλινδήσεις μᾶλλον
βοηθοῦσι αὐτῇ πρὸς τὴν ἀποφυγὴν διαπτῶσα τὸ δίκτυον καὶ ῥηγνύουσα πολ-
λάκις εἱλικυλιομένη τοῖς βρόχοις διαιρεῖ τούτους καὶ τέμνει, εἶτα ῥᾳδίως ἐκκυλισθεῖσα
καὶ σῴζεται. πολλῶν δὲ αὐτῇ ὄντων ἀμυντηρίων καὶ ἀφορμῶν εἰς ἀποφυγήν.
τοῖς μάλιστα ἰσχυροτέροις χρῆται, καὶ διολισθαίνει τοῦ βρόχου ὑφ' ὃ κατέχεται.

ρμθ. Διατί ἡ ψευδὴς φαινομένη, σημεῖον
χειμῶνός ἐστί.

Ἡ ψευδὴς ἰχθύδιόν ἐστι λεῖον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σαρκός, ὅθεν καὶ
μαλακίαν ὠνόμασαι. ψιλότατον δὲ ὂν καὶ μήτε εἰς ῥᾴκωσυγκαλυπτόμενον, μήτε
δέρ-

& volucrium animalium ſuaviſſimæ & ad nutriendum aptiſſimæ partes ſunt quas movent maxime, ut alæ, hiſce enim aërem movent ac trajiciunt, cætera autem membra non ſimiliter bene nutriunt. Similiter exercitationes corporis bonum ejus habitum promovent, utpote quibus moventur, coquuntur & tenuantur humores. Neqi corporibus tantum ſed animis etiam utilitatem afferunt exercitationes in diſciplinis & artibus. Atque ſecundum Hippocratem motio quandoque interpoſita corpus confirmat, iguavia corrumpit.

147. *Quare Dorii malum graminis proventum exoptant?*

Graminis mala meſſis contingit plurima cadente pluvia. Cum enim viride illud pluvia permadens demetitur, facile corrumpitur. At pluviæ frumentum ante æſtatem rigantes illud juvant adverſus calidas auras & ab auſtro ſpirantes, quæ non permittunt fructum in ariſta condenſari, ſed calore ſuo ſoliditatem ejus impediunt diſſipantque, niſi terra irrigata humor ariſtam refrigerans atque madefaciens acceſſerit. Quandoquidem igitur propter pluvias mala fit meſſis graminis, utpote quod per illas putreſcit ac perditur, frumento autem eædem ante æſtatem cadentes conducunt, ſiquidem illud humectant, nec permittunt illud à calidioribus ventis æſtu affici & uri, hinc Dorii malum graminis proventum exoptant.

148. *Quare urſa non arrodit retia quando capitur?*

Lupi & agni aliæque beſtiæ arrodunt retia quando illis conſtrictas ſe ſentiunt. Urſa vero dentes interius in faucibus habens minus illis valet adverſus linum, quod labiis propter illorum craſſitiem & magnitudinem patitur excidere: aut vero quoniam magis valet anterioribus pedibus, illis laqueos dirumpit, atque adeo retia quoque, & ore defendit ſe adverſus perſequentes: aut quia volutationes urſæ maxime juvant ut evadere poſſit, diſcindendo atque diſrumpendo rete, ſæpe enim cum eo ſe circumvolvens id laxat ac refringit, ac deinde facile proſilit atque ſe tuetur. Itaque cum multa habeat quibus ſe poſſit defendere, multaque ad effugiendum auxilia, robuſtiſſimis utitur, laqueumque quo tenetur ligatus, perrumpit.

149. *Quare loligo ſuper aquæ riſa ſignum ſit tempeſtatis?*

Loligo piſciculus eſt ſuperficie corporis lævis, unde & μαλάκιον à mollitie appellatur, nudus enim nec munitus teſta, nec cute indutus,

δέρματι περιεχόμενον μήτε λεπίδι σκεπόμενον, μετὰ τῶν μαλαχίων τεθέχαται, γυμνὸν μὲν παντὶ καὶ ἀσκεπὲς ὂν προαισθάνεται δι' εὐπαθείαν τῶν χειμώνων, ὅθεν ἐξάλλεται φεύγοντα τὸ ψύχος καὶ τὴν ἐν βάθει ταραχὴν τῆς θαλάσσης. Καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ἀναπήχεται. Ὅταν μὲν τὸ ἰχθύδιον τοῦτο θεάσωνται οἱ θαλαττουργοὶ τῇ θαλάσσῃ πηχόμενον, χειμῶνα τεκμαίρονται, ὥσπερ ὅταν ἴδωσι τὸν πολύποδα τὰ πέτρας περιεχόμενον, ἀνέμων σημεῖόν τινα φοράν. Εὐκαλέσατο γὰρ ὁ θεὸς τοῖς ζώοις δυνάμεις προγνωστικὰς, δι' ὧν τὰ σωτήρια διώκουσι καὶ τὰ λυπηρὰ διαφεύγουσι.

ρν. Διατί τὸν μὲν σῖτον ἐν πηλώδει φυτεύομεν γῇ, τὴν δὲ κριθὴν ἐν καταξήρῳ;

Ὁ σῖτος πυκνὸς ὅτι καὶ ξυλώδης, χαύνη δὲ καὶ εὐδιάσπαστος ἡ κριθή. ὅθεν ἐκεῖνος μὲν μαλατόμενος καὶ χυλόμενος, ὑπὸ δὲ ὑγρῷ μᾶλλον φύεται. Τῇ δὲ κριθῇ διὰ μανότητα συμφορόν ἐστι τὸ ξηρότερον, ἅθεν πυροφόρος μὲν ἡ πίων καὶ βαθύγεως ἄρουρα, κριθοφόρος δὲ ἡ λεπτόγεως. Διότι τῶν σπερμάτων τὰ ἰσχυρὰ πλείονος τροφῆς δεῖται, τὰ δὲ ἀσθενῆ λεπτοτέρας καὶ ἐλαφρᾶς. Ἀσθενέστερον δὲ ἡ κριθὴ καὶ μανότερον, ὅθεν καὶ φέρει τὴν πολλὴν τροφὴν καὶ βαρεῖαν. ἐκάστῳ δὲ βλαστήματι καὶ ἑκάστῳ φυτῷ χόρτῳ ἢ σπέρματι καταλλήλου χρὴ τὴν ὑποκειμένην διαγεωργάζεσθαι γῆν, ὅπως ὡς χαιρεστάτου τρέφοντος αὔξηται. χαίρει δὲ τὰ μὲν τοῖς ξηροῖς, τὰ δὲ τοῖς ὑγροῖς, τὰ δὲ τοῖς θερμοῖς.

ρνα. Διατί ἡ ἄμπελος οἴνῳ ῥαινομένη μᾶλλον τῷ ἐξ αὐτῆς, ἀναξηραίνεται;

Ὅτι ὁ ἄκρατος συριχὴν ἔχων φύσιν ἐνδύεται ταῖς ῥίζαις, καὶ τὰς πόρους σωληναγωγῶν καὶ πυκνώσας καὶ διιέναι τὸ ὕδωρ ὥστε τὸ φυτὸν ἀνθαλεῖν καὶ βλαστάνειν. ῥᾷον δὲ ἡ ἄμπελος δέχεται τὸ ἐξ αὐτῆς ἀπιὸν, εἰς αὐτὴν ἐπανιόν. Εἰ δὲ καὶ ἀναίσθητον τὸ φυτὸν, καὶ ὅτε ὁρμῇ ὅτε φαντασίᾳ διοικούμενον, ἀλλὰ φύσει πρὸς τὸν οἰκεῖον χυμὸν τρεπομένη, παρ' αὐτῇ μᾶλλον ὑπεμένει τὴν πύκνωσιν. Εἰσὶν δὲ ὡς ἀληθὲς τὰ πλείω τῶν φυσιολογουμένων δύσφραστα καὶ δυσεύρετα, καὶ δεῖ τὸ μὲν βάθος ἀπογυμνώσαντα διαγνώσεως, δέχεσθαι δὲ τὸ διδόμενον ἂν ἔχει τὸ πιθανόν. Τοῦτο καὶ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ βοᾷ, ὡς ἐγώτε ὁ λέγων ὑμεῖς τε οἱ ἀκούοντες φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν.

nec ſquama contectus mollibus accenſetur. Nudus itaque & minime tectus adeo cum ſit, facile afficitur præſentiſque tempeſtatem, unde proſilit ut frigus & maris turbationem quæ in fundo eſt effugiat, & in ſumma aqua pronatet. Quando igitur hunc piſciculum nautæ vel piſcatores mari ſupernatantem vident, tempeſtatem præſagiunt, uti ventorum imminentium ſignum eſt, ſi polypodem animadverterint petræ adhærentem. Inſeminavit enim DEus animalibus facultatem ejuſmodi prænotricem, cujus ope profutura proſequuntur, & quæ nocere poſſunt fugiunt.

150. *Quare frumentum in luroſo, hordeum in arido conſerimus ſolo?*

Quoniam frumenti planta amara ac ſurculoſa eſt, hordei autem laxa & fungoſa quæque facile corrumpitur, unde illud ab humido emollitum ſuccoque impletum optime creſcit, hordeo autem quia laxiore natura eſt, magis conducit terra ſiccior, unde & pingvis ac profundus ager bonum profert frumentum, tenuis hordeum. Semina robuſta copioſiore nutrimento indigent, infirmiora tenuiore ac leviore. Eſt autem hordeum longe infirmius rariusque, unde non fert nutrimentum grave ac multum. Cuivis enim plantæ herbæve naſcenti ac ſeminicongruentem terram ſujicere atque aptare oportet, ut qua quodlibet gaudet, in hac alatur & adoleſcat, prout alia ſicco, humido alia, alia calido delectantur ſolo.

151. *Quare vitis vino irrigata, maxime quod ipſa edidit, exareſcat?*

Quoniam merum vi ſua ſtyptica ſive contrahente inſinuat ſe radicibus, porosque conſtipando ac condenſando non ſinit aquam ut planta floreat creſcatque, penetrare. Facilius vero imbibit vitis vinum quod ex ipſa profectum eſt, ſi illi iterum affundatur. Etſi enim ſenſu deſtituitur planta, ac nec appetitu nec phantaſia movetur, tamen natura fertur ad ſuccum ſibi familiarem, & ab eo facilius conſtipatur. Cæterum nihil verius, quam multa in phyſicis eſſe quæ difficulter explicari & quorum rationes conjecturis non facile attingi poſſunt, cujusmodi profunda cognitione tantisper dilata, ſatis nobis eſſe debet ſi veriſimile aliquid afferatur. Idem aperte profitetur Plato in Timæo, atque ideo nec ego, inquit, qui loquor, nec vos qui me auditis humani aliquid a nobis alienum putare debemus.

ϙβ. Διατί τὰ ῥόδα μᾶλλον ἀνθῇ δυσεδῶν τοῦτο ἀναφυομένων αὐτοῖς;

Οὐ τὰ ῥόδα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴα καὶ πάντα ὅσα ἔχει ἡδεῖαν ἀποφοράν, ὅταν σκόροδα ἢ κρόμμυα ἐγγὺς αὐτοῖς ἀναφύηται, εὐωδέστερα γίνεται. Διότι πᾶν ἐστι δριμὺ καὶ δύσοδμον ἐν τούτοις ἦν, ἐν τοῖς δριμυτέροις τῶν σπερμάτων Φυσικῶς ἀπορρεῖ, καὶ γίνεται τὸ καταλιμπανόμενον εὐωδέστατον καὶ εὐφραντικώτατον. Καὶ τὸ πήγανον δι' ὑπὸ τῇ συκῇ φυτευόμενον ἡμέρωτερον ἑαυτοῦ γίνεται, μεταλλάττεται γὰρ εἰς φύσιν τὸ ἐν τῇ συκῇ βαρύοσμον. Καὶ τῶν συκαίων ἡ ἀγρίας ἀναφυομένων συκῶν βελτίω τὰ σῦκα γίνεται. ἐλκεῖ γὰρ ἑαυτῷ ἡ φορᾶς πρὸς τὰ σύμφυλα καὶ ὁμοια γενεμένης, ὅταν ἐγγὺς ἐν τῇ γλυκείᾳ συκῇ δριμύ, εἰς τὴν ἀγρίαν μεταβαίνει συκῆν, καὶ ἀμείβει τὴν ἑαυτοῦ ἀνομοφυλάττει γλυκύτητα.

ϙγ. Διὰ τίνα αἰτίαν τὸ τῶν ἀγρίων συῶν δάκρυον ἡδύ, τὸ δὲ τῶν ἡμέρων ἁλμυρόν;

Τοῦτο διὰ θερμότητα καὶ ψυχρότητα γίνεται. Ὁ μὲν γὰρ ἄγριος ψυχρός, ὅθεν καὶ δασὺς καὶ φύσιν ἀεί, διώκων ἢ ἀδίψος. Ὁ δὲ ἥμερος θερμός, ἔνθεν ἐστὶ τὸ μὲν θερμὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν συῶν συγκαθέλκεται πρὸς τοῦτο τὸ δάκρυον, καὶ γλυκὺ ἀπεργάζεται. Τὸ δὲ ψυχρὸν μεταβαλλόμενον τοῖς ἁλέσι μὴ ἐξισχύον, ἁλμυρὸν ἔστο καὶ φαῦλον ἰᾷ. Οὐδὲν γὰρ τῶν παθῶν ἀναίτιον, εἰ καὶ πολλὰ τὴν ἡμεῖς ἀν διαφέυγει καταλήψιν. Διὸ ἢ αἰτία μὴν τὰς ἀληθεστέρας διώκειν τῶν αἰτιῶν, ἀλλὰ καὶ ταῖς πιθανωτέραις ἀρκεῖσθαι, ἐπεὶ καὶ ἔστο Πλάτων ἀναπεπαύσθαι ἐν τῷ διαλόγῳ τῷ Φαίδωνι, ὡ τὰ αἰτιολογικὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ συναίτια πρεσβεύομεν.

ϙδ. Διὰ τίνα αἰτίαν αἱ χάλικες καὶ μολιβδίδες ἐμβαλλόμεναι ψυχρότερον τὸ ὕδωρ ποιοῦσι;

Τοῦτο τὸ ζήτημα ἐν προβλήμασιν Ἀριστοτέλης ἐπιχειρήσας λύσασθαι οὐκ ἐπιλύσασθαι, ἔστι γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα δυσθεωρήτοις. Εἰ γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς ἀναφύσα τὸ ὕδωρ ἔξωθεν ἐμπίπτων, ὕστερον ἢ μᾶλλον ἰσχύει πρὸς τὰς λίθους ἢ τὰς μολιβδίδας ἀπερειδόμενον. τέγγυσι γὰρ αὐτὸν τῇ πυκνότητι καὶ ἀνακυκλώσει τὸ ὕδωρ, ὥστε δι' ὅλα ἰσχυρὰν γίνεσθαι τὴν ἀθάψυξιν, καινὸν οὐδὲν εἶναι τὸ τῶν χαλίκων λιθίδια καὶ αἱ μολιβδίδες ἐμβαλλόμεναι ψυχρὸν ποιοῦσι τὸ ὕδωρ.

152. *Quare roſæ latius florent jacentibus plantis juxta naſcentibus?*

Non roſæ ſolum ſed & lilia & quæcunque ſuavi odore præſtant, juxta naſcentibus allio & cepis fragrantiora fiunt. Siquidem quicquid adhuc in illis ſupererat acre atque ingratum, natura ſua fertur ad illa acerrimi odoris ſemina, ſic ut reliquum deinde ſit fragrantiſſimum amœniſſimumque. Sed & ruta ſub fico plantata fit quam prius erat acrior, nam quod in fico erat graveolentius, in rutam transfertur. Etiam in ficis prope caprificos plantatis ſuaviores fici naſcuntur, ſiquidem homogenea ac ſimilis generis quæ ſunt, per naturam feruntur ac trahuntur ad ſimilia, quicquid itaque in fico erat acre, in caprificum tranſit, atque adeo ſinceram ei ſervat dulcedinem.

153. *Quare aprorum lacrymæ dulces, cervorum ſint falſæ?*

Hoc ex calore & frigiditate contingit. Cervus enim frigidæ naturæ eſt, unde & timidus ſemperque fugiens, nec qui unquam alios perſequitur. At aper calida temperatura, unde calor oculis ejus inſidens lacrymas coquit & dulces reddit, ſed in cervis frigus cum mutare illarum naturam non poſſit, relinquit ſalſas crudasque. Nihil ſane eſt in natura quod cauſam ſuam non habeat, licet multa captum noſtrum effugiant. Itaque oportet veriorem cauſam ſemper inquirere, tamen contentum eſſe etiam veriſimilibus, quod & Plato in Phædone facere jubet, non ea modo quæ refelli nullo modo poſſunt amplectens, ſed & quæ difficulter poſſunt confutari.

154. *Quare ſilices & plumbi lamina aqua impoſita illam frigidiorem reddant?*

Hanc quæſtionem Ariſtoteles in problematis cum inſtituiſſet expendere, inſolutam reliquit, eſt enim ex difficillimis. Nimirum vero cum aër extrinſecus allabens aquam reddit frigidam, id magis etiam efficere valet cum in lapides & plumbi laminas impingitur: denſitate enim ſua excipiunt illud atque in aquam iterum remittunt, ut per totam illam validius frigus pervadat, unde nihil mirum quod ſilices plumbique laminæ aquæ injectæ illam refrigerant. Similem ob cauſam hiemis tempore fluvii frigidiores ſunt quam mare, aër enim frigi-

Διὸ καὶ χειμῶνος οἱ ποταμοὶ ψυχρότεροι τῆς θαλάττης γίνονται, ἰσχὺει γὰρ ἐν αὐλοῖς ὁ ψυχρὸς ἀὴρ ἀναχλώμενος, ἐν ᾧ τῇ θαλάσσῃ διὰ βάθος ἐκλύεται πρὸς μηδὲν ἀνερείδων. ἄλλως τε καὶ ὁ μόλιβδος τῶν φύσει ψυχρῶν ἐστιν, εἴτε χάλικες τῇ πυκνότητι τὸ ψυχρὸν διὰ βάθος πιεῖσιν.

ρνε. Διὰ τίνα αἰτίαν ἀχύροις καὶ ἱματίοις ἡ χιὼν διαφυλάττεται;

Θαυμαστὸν δοκεῖ εἰ τὰ θερμότατα ἄχυρον καὶ ἱμάτιον συνεχῶς τῶν ψυχροτάτων ἐστίν. ὁκ ἔχει γὰρ ὕτως, ἀλλ' εἰ αὐτὸς τις ἐπιλογιζόμενος. οὐ γὰρ φύσει θερμὸν τὸ ἱμάτιον, καὶ γὰρ ὁ χιτὼν ψυχρὸς ἡμῖν προσπίπτει τὸ πρῶτον ἐνδυσαμένοις, εἶτα μέντοι θερμαίνει τὸ ἀφ' ἡμῶν θερμότητος ἐμπιπλάμενος, καὶ αἷμα φλεγμένων καὶ τὸν ἔξω ἀέρα τοῦ σώματος. ὥσπερ γὰρ ἡμᾶς θερμαινόμενον θερμαίνει τὸ ἱμάτιον, ὕτω ψυχόμενον τὴν χίονα φυλάττει. ψύχεται γὰρ ὑπ' ἀφειδίας πνεῦμα λεπτὸν, ὅτο γὰρ συνέχει τὴν πῆξιν αὐτῆς ἐγκαταπεπλεγμένον. ἀπελθόντος γὰρ πνεύματος ὕδωρ ὕσαι ῥᾳδίως καὶ ἀπανθεῖ τὸ λευκὸν, ὅπερ ἡ τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ ὑγρὸν ἀναμιξις ἀφρώδης γινομένη παρέσχε, καὶ τὸ ἄχυρον διὰ κυφότητα μαλακῶς φυλάττει καὶ θρύπτει τὸν πυρόν.

ρνς. Τί ἐστι βύλιμος;

Βύλιμος λέγεται ὁ μέγας λιμὸς, οἷον πύλιμός τις, ὅτ' ἐστὶ πολὺς λιμός. βυλιμιῶσι γὰρ οἱ διὰ χιόνος μάλιστα πολὺ βαδίζοντες. πάσχουσι γὰρ ὅτο καὶ ἵπποι καὶ ἡμίονοι, καὶ μάλιστα, ὅταν ἰσχάδας καὶ μῆλα κομίζωσιν. ὃ γὰρ θαυμασιώτατόν ἐστιν, ὁκ ἀνθρώπους μόνον ἀλλὰ καὶ κτήνη ἀναῤῥώννυσιν ἅπαντα ἐδωδίμων μάλιστα, ὥστε κἂν ἐλάχιστον ἐὰν φάγωσιν, εὐθὺς ἴσασιν καὶ βαδίζουσι, πεψύχεται γὰρ ἰσχυρῶς καὶ πυκνοῦται τὰ σώματα τῶν βαδιζόντων διὰ χιόνος, κἀντεῦθεν τὸ θερμὸν ἔσωθεν ἀντιπεριστέλλον ἀναλίσκει τὴν τροφήν, ἐπεὶ ἐπιλειπούσης αὐτῆς ὥσπερ τὸ πῦρ ἀπομαραίνεται. διὸ πεπῶσι σφόδρα οἱ ὅτο πάσχοντες, καὶ βραχὺ παύσωσιν ἐμφαγόντες εὐθὺς ἀναλάμπουσιν. οἱ γὰρ τὴν βυλιμίαν πάσχοντες ἐν τοιούτῳ φασὶ διὰ συνδρομὴν θερμοῦ λειποψυχίαν ποιεῖν.

dus in illis reflexus prævalet magis quam in mari, ubi propter profunditatem nullum in ſolidum corpus incidit, ſed diſſolvitur. Alioqui plumbum etiam natura frigidum eſt, & ſilices propter denſitatem frigus in imo faciunt.

155. *Quare paleis & veſtimentis injectis, nix conſervatur?*

Mirum videri poſſit quod calidiſſimæ res ut palea & veſtimentum frigidiſſimas conſervant. Sed non ita ſe habet, verum ipſe qui ita judicas falleris. Neque enim natura calidum eſt veſtimentum, nam & tunicam primo nos cum eam induimus frigidam ſentimus, deinde demum calefacit, impleta ſcilicet calore à corpore noſtro procedente, & externum aerem ab illo arcens ac repellens. Qvemadmodum igitur calefacta veſtis nos calefacit, ſic frigefacta nives refrigerat. Frigefit autem emiſſo ab illis tenui ſpiritu, qui dum à veſte incluſus retinetur, eas integras ac compactas conſervat. Hic enim ſi exſpiret & evolaverit, nix in aquas è quibus conſtat liquefacta diffluet, alboremque ſuum veluti florem amittet, perinde ut evaneſcit ac perit ſpuma quæ ſpiramine cum aqua permixto nata fuerat. Sed & palea, quoniam perlevis eſt, molliter nivibus incumbens, conſiſtens ejus gelu non diſſolvit, ſed integrum relinquit.

156. *Quid ſit bulimos?*

Bulimos vehemens fames eſt, quaſi πολίμος à πολὺς multus & λιμὸς quod famem ſignificat. Vehementius autem eſuriunt qui per nives frequenter iter faciunt, quod & equi ſentiunt & muli, maxime quando caricas vel poma portant. Qvod vero mirandum maxime eſt, non homines modo ſed & jumenta inter omnes cibos pane maxime confirmantur & vires recipiunt, ac ſi vel paululum ex eo comederint, erecti iterum ſtant & progrediuntur. Eorum porro qui per nives iter faciunt, corpora vehementer afficiuntur frigore & conſtupantur, atque inde calor intrinſecus reſiſtens conſumit nutrimentum, quo abſumto una cum calore illa deficiunt ac marcent. Sic itaque affecti eſuriunt vehementer, & vel paululum cibi ſi ceperint, iterum reficiuntur. Sunt & qui acrem hanc famem paſſionem in ſtomacho eſſe ajunt, qui ob calorem illi conjunctum facit, ut deliquium animi homines patiantur.

157. *Qua-*

ρνζ. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν ἔυθρυπτα γίνεται τὰ ἐν τῇ συκῇ κρεμαννύμενα κρέατα;

Τὸ φυτὸν ἡ συκῆ ἁπάντων ἐστὶ ὀπωδέστατον, θερμὸν ἔν πνεῦμα καὶ δριμὺ καὶ τμητικὸν ἀφίησι. καὶ ἅτε θρύπτει καὶ πεπαίνει τὴν σάρκα ἔ ὄρνιθος, ὅθεν τῶν ταύρων ὁ χαλεπώτατος συκῇ προσδεθεὶς ἡσυχίαν ἄγει καὶ ψαύσεως ἀνέχεται, καὶ ὅλος ἀφίησι τὸν θυμὸν ὥσπερ ἀπομαραινόμενος. Τοῦτο γοῦν τὸ πνεῦμα καὶ τοῖς θύμασιν ἢ ὅλως τοῖς κρέασι προσπίπτον διαιρεῖ τὴν σάρκα καὶ διεθρύπτει καὶ ψαφαρὰν ἀπεργάζεται, διὰ ταῦτα τοι καὶ πρὸς τ γλυκείας συκῆς ἕτερα σῦκα τὰ λεγόμενα ὄλυνθοι τὴν ἄχρηστον ὑγρότητα ἔ φυτὸν ἐν ἑαυτοῖς ἕλκουσα, τὴν χρηστοτέραν ἀφίησι, διὰ ταῦτα φησὶ καὶ ἡ γραφὴ, ἡ συκῆ ἐξήνεγκε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, τουτέστιν, ψυχὴ διὰ καθάρσεως ἅπαντα ἄχρηστον ὥσπερ ὄλυνθον ἐξήνεγκεν καὶ ἀπέχετευσεν.

157. * *Quare carnes ex fico arbore ſuſpenſæ teneriores fiant?*

Ficus omnium fruticum arborumque maxime ſucco abundat, itaque ſpiritum ex ſe emittit calidum, acrem & incidendi vi præditum. Atque hic ſubigit ac veluti percoquit avis appenſæ carnes, ſiquidem ferocisſimus etiam taurus fico alligatus mitior fit contingique ſe permittit, atque omnino jam velut languidus factus omittit iram. Hujusmodi igitur ſpiritus carnibus victimarum vel quibuscunque aliis allabens illas permeat maceratque & teneriores efficit. Itaque etiam dulci è fico grossi crudæ, abundantem illius humiditatem ad ſe attrahunt atque ſic eam meliorem reddunt, quo alludens S. Scriptura ait: ** *Ficus exiulit groſſos ſuos*, hoc eſt anima per purificationem omne inutile tanquam groſſum crudam à ſe emiſit atque effudit.

* Ita in MSto quo uſus ſum quæſtiones hæ capitibus CLVII. diſtinguuntur, neque tamen pauciora argumenta continent quam codex Allatii diviſus in capita CXCIII. ut ex titulis ſupra p. 51. adſcriptis videbis. Itaque ne quis exiſtimaret me minus integrum iſtud Pſelli opuſculum dare, in titulo capita CXCIII. memoravi, licet pro diviſione quam in Lindenbrogiano apographo reperi, non plura ſunt capita quam CLVII.

** Cantic. II, 13. Conſer quæ de caprifico ſupra cap. 152.

FINIS.

)(o)(

INDEX.

ἐπιτερπεστέρων παραδοὺς λέγειν. Et infra, Διὸ καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος θεραπευτικῇ τινι μεθόδῳ χρώμενος ἐπιτερπεστέρων ταύτην ἐπαγγέλλει. μᾶλ᾽ ὡς πολὺ ἦν παλαιὸς ἐμπειρότατος, ὁ τὴν γλωτταν χρυσᾶς Ἰωάννης ὁ πρεσβάτων σωτηρίας οἷα ποιμὴν προθύμως ποιούμενος, εἰς τε τὴν ἐκείνου φύσεως ἀνθρωπίνου ἀφορᾶν πρόνοιαν τῶν Σατανικὴν προφάσιν βεβληθηκὼς ἐκκαίδεκα. διὸ καὶ τὰ πολλὰ ἐπιτερπεστέρων σωτηριωτέρων τελεῖος διετάξατο. *Multi quidem & alii divina Eccleſiæ Paſtores, & Doctores, qui ſacris ſucceſſerunt Apoſtolis, ſacroſanctæ Miſſæ editionem ſcriptis demandantes tradiderunt Eccleſiæ, quorum primi, iique præclariſſimi cenſentur, beatus nimirum Clemens ſummi illius Apoſtolorum principis diſcipulus & ſucceſſor, qui ſacris Apoſtolis ei dictantibus, illam edidit: & divus Jacobus, qui Hieroſolymitanam Eccleſiam nactus eſt in ſortem, ejusque primus a primo magnoque illo ſummo Pontifice Chriſto DEO noſtro fuit conſtitutus Epiſcopus. Tum inde magnus Baſilius hominum ſocordiam, & in deterius prolapſionem conſpicatus, ac proinde longinquitate prodictæ Miſſæ pertæſus, non quod ipſe ſupervacaneum quidquam vel nimis longum productum in ea forte arbitraretur, ſed ut pariter tum ſimul orantium, tum auditorum ignaviam ex longo illo temporis internallo præcideret, breviorem recitandam tradidit.* Et infra: *Quamobrem & divus Baſilius medica quadam ratione uſus, breviorem eam conciſioremque reddidit. Haud vero multo poſt pater ille noſter aurea præditus lingua Joannes de opium ſalute, ut paſtorem decet, ſtrenua cura ſollicitus, naturæ humanæ ſocordiam ignaviamque reſpiciens, fibras omnes ac radices Satanici pratextus hujus voluit evellere; & idcirco multa præcidit, & conciſiori preſſioriſque oratione ſacrum conficiendum ſtatuit.* Id quoque teſtati ſunt Canon Trullanus 32. Leontius Byzantius contra Neſtorium & Eutychetem lib. 3. Gregorius Protoſyncellus, Gennadius Scholarius, Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus, Beſſarion, Marcus Ephe- 19
ſinus, & alii. Et eas quæ nunc tum in dicto libro, tum in Evchologio, tum alibi ſub tantorum ſanctorum nomine digeruntur Miſſæ, eorum eſſe nullus, quod ipſe ſciam, dubitavit, r) præter unum Caſaubonum exercitat. 14. num. 8. in Baronium. Et alius neſcio quis contendebat, Joannis Chryſoſtomi nomen primum

r) Liturgiam à S. Baſilio eſſe compoſitam non adeo negandum videtur, uti nec a S. Chryſoſtomo, ſed inter juſto tempore variis modis fuiſſe interpolatas ipſa exemplarium diverſitas arguit. Conſer Acta Sanctor. T. 2. Junii p. 843.

Hiatus in cœlo. c. 92. Hordeum. 150.
Hypostasis c. 2. Ὁμοούπόστατα 6. ὑπέκκαυμα 96. 123.
Idea. c. 60. Iris 106. Lacus 138.
Locus c. 67. 72. 118. Loligo 149.
Lunæ Eclipsis. 95. magnitudo. 93.
Materia c. 61. an bona. 73.
Mens c. 20. seq.
Michaëlis Ducæ habitus corporis. 8.
Missio c. 65. Montes 139. Morbus 86.
Motus 76. Mundus. 115. seq.
Musica periodorum cœlestium proportio. 103.
Naphtha. c. 43. Natura. 40.
Natura in Divinis c. 2. 13. seq.
Necessitas c. 77.
Neosis fluv. 139. Nilus 139. 140. 141.
Nix. 105. 155. Oleum mari affusum. 133.
Ombrici. 138. Parhelii. 109.
Panaryus fluvius 139.
Persona c. 2. Phasis fluv. 139.
Phœnicobalanus. 143. Pindus mons. 139.
Planetarum Periodi. 103. 125.
Plumbum. 154.
Pluvia 105. 136. seq. Polypus 145.
Præscientia DEI. 16. Presser 114.
Principia naturalia. c. 59. seq.
Pyrenæi montes, 139. Pruina 105.
Mich. Pselli habitus corporis. 8.
Ratiocinium practicum c. 45. Roma 142.
Regna maxima 142. Riphæi montes 139.
Ros 105. Sal pecoribus utile. 144. ex mari fulmine tacto. 134. salsus sapor in nullo fructu. 143.
Sanitas 86. Sapores. 143.
Scombrus mons. 139.
Sensus 81. Silices. 154.
Similes vel dissimiles parentibus liberi 84.
Sirbonis lacus. 138. Sitis jejunantium. 87.
Sol an calidus. 96.
Solis magnitudo 93. eclipsis 94.
Somnia 85. Stellæ cadentes 91.
Stellarum motus 98. substantia 97. figura 99. ordo 100. lumen. 101. Significatio 102.
Strymon fluv. 139.
Tempus c. 74. 79.
Terræ magnitudo. 93. motus 128.
Theurgia c. 52. 55. S. Trinitas c. 1. 10. seq.
Typho. 111. Vacuum. 117. Venti. 150.
Virgæ in cœlo. 108.
Virtutum ordines c. 48. gradus 49.
alia de Virtutibus. c. 50. seq. Vitia. 151.
Unio personalis c. 8. 65. relativa. 9.
Unitas essentiæ. c. 7.
Voluntas c. 45.
Voluntates & operationes duæ in Christo. c. 14.
Ursus 146. 148.

SCRIPTORES à PSELLO Allegati.

Aristarchus ἀστρονομικώτατος. c. 93.
Aristoteles c. 28. 29. 30. 51. 76. 88. 91. 96. 97. 98. 105. 108. 111. 126. 131. Ejus problemata. 154.
Cantici Canticorum locus 157.
Cleanthes. c. 28.
Cleomedes Philosophus 117.
Dionysius Areopagita. c. 74.
Eleates hospes apud Platon. (in Timæo) c. 73.
Evangelii locus 125.
Gregorius Nyssenus c 42.
Gregorius Theologus c. 15. 42.
Oratione in Christi nativitatem 71.
Hippocrates 146. Cous Medicus 110.
Homerus 111. 144.
Jamblichus c. 34.
Jeremiæ Prophetæ locus, c. 52.
Maximus Confessor & Philosophus c. 42.
Moysis locus 102.
Nestorius c. 9.
Peripatetici Philosophi c. 28.
Plato. 15. 28. 29. 35. 41. 53. 62. 81. 87.
Phædone 153.
Philebo. 73.
Timæo c. 38. 73. 121. 151.
Platonica ψυχογονία. c. 36. 38.
Plotinus c. 28.
Proclus Philosophus c. 73.
in Timæum Platonis c. 38. 121.
Ejus κεφάλαια c. 74.
Psalmi locus 128.

FINIS.

LEONIS ALLATII
DE

LIBRIS ECCLESIASTICIS GRÆCORUM,

Diſſertationes Duæ,

Quarum unâ, Divinorum Officiorum potiores uſitatioresque Libri percenſentur: altera Triodium, Pentecoſtarium & Paracletice examinantur.

Ad editionem Cramoiſianam Pariſ. MDCXLIV. additis notis, ſupplemento & Indice: atque Elencho Alphabetico

MELODORUM GRÆCORUM

recuſæ cura

JO. ALBERTI FABRICII.

HAMBURGI,
apud THEODOR. CHRISTOPH. FELGINER. MDCCXXII.

VIRO

MAXIME REVERENDO

atque Celeberrimo

GEORGIO SERPILIO,

Eccleſiarum Ratisbonenſium

Superintendenti meritiſſimo,

Paſtori & Conſiſtoriali Primario ac Scholarchæ,

S. D.

Jo. ALBERTUS FABRICIUS.

QUas prælis iterum curavi ſubjici & ſupplemento quodam adauxi diſſertationes Leonis Allatii de libris Eccleſiaſticis Græcorum, ad Te potiſſimum deferre in animum induxi, Venerande Antiſtes, cultus mei & amoris & obſervantiæ publicum teſtimonium. Intellexi enim nec Te aſpernari meum qualecunque ſtudium in perſequen-

ſequendis Græcorum ſcriptis, neque hoc cum maxime Tibi volumen exiſtimavi poſſe diſplicere, quo libri liturgici quibus preces & officia atque hymni Græcæ Eccleſiæ recenſentur, eorumque notitia traditur. Inprimis vero putavi haud ingratum Tibi fore elenchum Melodorum Græcorum, quem attextum his Allatianis diatribis a me vides. Quanquam enim rudis admodum ille eſt & vix inchoatus, tamen confido, poſt deperditum heu Allatii, unius in ediris pariter atque inediris ſequioris Græciæ monumentis verſatiſſimi viri, quem de iſthoc argumento promiſit librum, haud improbaturum Te hosce, primos licet conatus meos in celebrandorum Græcæ Eccleſiæ Hymnopœorum ſtudio, quod circa vernaculas cantiones ſacras tantum Tibi debet. Equidem libenter profiteor ſicut aliis tuis ſcriptis quæ cum magna voluptate & fructu evolvi, ſic illis præcipue vehementer me eſſe delectatum, quibus hymnos Germanicos in Eccleſiis noſtris decantari ſolitos ſive per abſolutiſſimos indices promtis quærentium uſibus aptaſti, ſive collatis editionibus eluiſti varias & partim fœdas quæ paſſim illos inſederant mendas, ſive docto Theologicarum & Hiſtoricarum obſervationum apparatu veluti pulcher-

cherrima exornasti florum sparsione, sive de auctoribus eorum erudite nos edocuisti, sive denique à corruptionibus ac detorsionibus, quibus omni procul pudore contaminare nescio quis nuper ausus ipsos parum pie fuerat, liberasti atque asseruisti. Igitur quamvis multum abest in tanta Græcorum librorum hujus generis apud nos raritate ac penuria, quam tamen sublevatum iri aliqua spes est, neque exinde pendens meliora aliquando dandi defuerit voluntas: quamvis igitur adhuc multum abest, inquam, ut de Græcis Melodis tam luculenta afferre in medium, eorumque sacris carminibus tantum valeam lucis affundere, quam per Te, venerandorum & doctissimorum virorum B. D. *Jo. Benedicti Carpzovii*, B. D. *Georgii Gœrii*, D. *Georgii Henrici Gœrii*, B. *Wilhelmi Ernesti Temelii*, Cl. *Godfridi Ludovici* aliorumque, præcipue Rev. *Johannis Christophori Olearii* exemplo insistentem, in vernaculis nostris felici, impigro & laudatissimo studio factum est, audeo tamen vel primas hasce quas duxi in consimili genere lineas Tibi dedicare, unaque cum illis Allatianas dissertationes qualicunque a me annotationum auctario locupletatas. In illo cum brevitati maxime studuerim, hoc tamen mihi datum volui negotii,

tii, ut priorem diatribam, quæ tota Hiſtorica eſt, ſupplerem ex præſtantiſſimorum virorum monumentis Meurſii, Goari, Cangii, Suiceri, Cavei, Rayæi aliorumque, & meis obſervationibus: in altera vero elenctica eſſem brevior, & innuerem potius quam multis diſputarem, Allatium, quæ in libris illis Eccleſiaſticis tam ſevere ac prolixe reprehenderet, non adeo multa fortaſſe ſi ſecum habitare voluiſſet, habuiſſe. Quod ſupereſt ut quam diutiſſime doctrina ac virtute Tua præluceas Ratisbonæ Tuæ Tui merito amantiſſimæ, multisque præſtantiſſimis monumentis Tuis orbem litera tum porro & Eccleſiam mactes, ex animo voveo. Hamburgi VIII. Cal. Aprilis Anni Chriſtiani MDCCXII.

LEONIS

LEONIS ALLATII

De Libris Eccleſiaſticis Græcorum

DISSERTATIO PRIMA,

Qua divinorum Officiorum potiores & uſitatiores libri percenſentur.

Ad clariſſimum & eruditiſſimum Virum

GABRIELEM NAUDÆUM.

PETIS a me (CLARISSIME NAUDÆE) eorum librorum œconomiam tibi per litteras transmitti, quorum in Eccleſiæ Græcæ ritibus celebrandis potiorem uſum fuiſſe exiſtimo. Nam quemadmodum rectè ſubjungis, tanta eſt ipſorum non modo copia, ſed inter ſe diverſitas, ut cognoſci probe non poſſint, niſi ab homine, ut linguæ, ſic rituum & librorum omnium iſtius gentis callentiſſimo. Et ſane non poſſum ego qui tibi devinctus ſum multis & inſignibus modis, hoc officii tantillum, vel æquiſſimæ poſtula- 4
tioni tuæ, vel amicitiæ, quæ mihi tecum anni ſunt ferme XIV. arctiſſima ſemper fuit, non concedere. Imo vero ſi Bibliothecæ Mazarineæ cui te præfectum eſſe nuper accepi, libros ipſosmet inſeri deſideras, putasque in illis perquirendis opera mea tibi

 uten-

utendum esse, faciam omni studio, atque diligentia ne quicquam a me postules quod a viro tui amantissimo præstari possit. Atque ut inde exordiar unde tu ad me scribendi occasionem desumpsisti:

Græcorum Ecclesiastici libri, plures nec unius generis sunt, in eamque jam excreverunt molem, ut attentius introspicienti haud fieri posse videatur, ut per annum ab homine, id studiosius incumbente, nec aliis negotiis implicito recitentur, tantum abest, ut cantu etiam, & per intervalla temporum respirante, commode accensentur. Illius etenim gentis religio increbrescens unicuique de novo, dummodo Sanctorum res pertractantur, accessionem facere, & ingentia duplicare volumina permisit. Hinc maximam librorum copiam majorem fecit, & novis semper additis, molem in immensum adauxit.

I. Inter eos primus per me fit, qui apud alios locum tenet postremum, *Typicum*. a) Typicum ipsum: *ἀναλαμβάνων ἐπὶ χεῖρας τὸ παρὸν τυπικόν.* In eo, a primo die anni singulis diebus, quid inter Missarum solemnia, quid ad Vesperas, quid ad Horas, quid ad Matutinum, quid denique ad reliqua divina Officia, sive dies illi feriales sunt, sive festi, recitandum, quid psallendum, aut legendum sit, quibus diebus jejunandum, quibus & quomodo solvendum jejunium, verbis clarissimis, ac facillima methodo præscribitur: variisque est distinctum pro materiæ varietate capitibus. In edito præ aliis b) continentur, *Ordo recitandi officium per totum annum, ex præscripto sancti Sabæ, capitibus* 59. Sequuntur, *Marci Hieromonachi de dubiis Typicis capita* C. Postea. *Nicolai Patriarchæ Constantinopolitani ad Anastasium Montis Sinæ Abbatem,*

a) Typicum hoc a Josaphato Hieromonacho circa A. 1584. emendatum, sæpius Græce vidit lucem, ut Venetiis apud Antonium Pinellum 1603 1615. 1643. fol. De quo præter Meursium, Allatium, Caveum, Suicerum, Cangium, Nicolaus Rayæus diss præliminar. ad Tomum 2. Act. Sanctor. Junii p. LXXV. & Jacobus Goar ad Euchologium Græcorum p. 35.

b) Omisit Allatius diserte memorare nonnulla Typicis adjungi solita ut Menologium a Septembri mense per totum annum complectens *ἀκολουθίαν* sive ordinem Ecclesiasticæ Psalmodiæ & *συναξέων* sive collectarum. Nec non *Πασχάλιον* quale etiam Horologiis & aliis libris suis adjiciunt Græci.

tem, de Jeiuniis Græcorum Carmina c) *Politica.* Inde locum habent minutiora quædam, *de* d) *Artziburio, de Feriis Monachorum, de Continentia & ingluvie, de quatuor* e) *Evangeliſtis, de triginta argenteis ex Maximo Monacho, de Fide, & aliis ad eam pertinentibus.* Finem occupant *Capita adhortativa ad virtutem.*

Nomen habet à τύπος, quaſi forma ſit, ordinatio, præſcriptio, norma, regula, inſtitutio. Hinc & libro nomen τύπος fuit. Evchologium: ἰστέον ὅτι ὁ τοιοῦτος τύπος γίνεται καὶ εἰς κοιμηθείσας γυναῖκας, κἂν τινες ἐγκαλέσωσιν τῷ τυπῳ ἀκολουθίαν ἰδίως γυναικῶν, παίδων. καὶ τεθαύμακα, πῶς ἐπελάθοντο οἱ τυπῶσαι καὶ εὐτύχων ἰδίως ἀκολουθίαν, ἢ βασιλέων. *Sciendum eſt, hanc eandem normam ſervari & in demortuas mulieres; licet quidam ordini intruſerint officium proprium pro mulieribus, & pueris. Et ſubit admirari eos oblitos fuiſſe pro Eunuchis, atque Imperatoribus officium proprium ordinare.* Ab aliis dictus fuit Διάταξις, ab aliis Διατύπωσις; Latinis erit, *Ordo recitandi divini officii.*

Illius Auctor unus eſſe non potuit, cum pro varietate 6
temporum, & rerum, res etiam divina, & ordo recitandi officii immutatus ſit: nec unus apud omnes ſemper invaluerit uſus. Quare ſingulæ Græcorum Eccleſiæ, & eæ potisſimum quæ Patriarchalibus infulis cohoneſtantur, peculiarem ſibi modum in rebus divinis peragendis præſcripſerunt, quod alio in loco nos fuſe probaſſe meminimus. Cum deinceps barbarorum incurſu res Eccleſiæ imminui cœpta eſt, & una cum ipſa Eccleſia finem habere, reliquis aliarum Eccleſiarum ritibus obmuteſcentibus, ille, qui ſancti Sabæ f) fuiſſe dicitur, uti melior, & rebus accommodatior,

c) Carmina ſunt CCXXIV.

d) Scriptum illud de Artziburio auctorem habet Anaſtaſium Cæſareæ Palæſtinæ Epiſcopum, clarum ſub extrema tempora Seculi XI. Porro per Artziburium, jejunium intelligitur Armeniorum, de quo multa invidioſa & in odium eorum excogitata Græci, ut videre licet apud Cangium in Ἀρτζιβέριον. Sed ex Clariſſ. Viri Jo. Joach Schrœderi theſauro linguæ Armenæ p. 335. ſeq. cognoſces Armena lingua *arradſchaſuer* ſonare *primum*, illoque vocabulo intelligi primos quinque dies magni jejunii à Dominica Septuageſimæ usque ad Paſcha. Marcus ille Hieromonachus non diverſus fortaſſis ab eo cujus interrogata diſſolvit Theodorus Balſamo.

e) Ex Pſeudo Dorothei Synopſi.

f) Typicum Sabæ allegatur ab Eutychio T. 2. Annal. p. 247. 248. ubi illud Eccleſiæ typicum appellat. In MS. Vindob. Τυπικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τῆς ἐν Ἱεροσο-

modatior, ideoque plausibilior apud Græcos invaluit; quo non tantum qui sancti Sabæ regulis nomina scripserunt, sed cæteri etiam aliorum ordinum sectatores, & sacerdotes in sæculo vitam agentes, & quod maximum est, universa fere Græcia ad recitanda divina officia diriguntur. Idque ut magis mireris, sæculo addicti homines, & mulieres abstinentias, & jejunia Monachis, & similis sortis hominibus à Patribus præscripta ita amplectuntur, atque iis obligantur, ut ab iis vel minimum quidem ungvem recedere piaculum sit. Quare in tota Græcia fere sæcularium hominum, ac Monachorum vitæ institutum, si uxores tantum subtrahas, à quibus Monachi ex præcepto abstinent, quoad omnia unum idemque est. Typici historiam, illiusque pro tempore
7 mutationem prosecutus est Simeon Thessalonicensis Dialogo contra hæreses. Ejus verba, quia inedita, libentius exscribo: Καὶ δέομαι ὑμῶν ἐν Χριστῷ συμπρεῖναι ταύτην τὴν τάξιν μέχρι παντὸς, καὶ ὡς σπινθῆρα τινὰ θεῖον μένειν ἐν ἡμῖν τὴν σύστασιν τῶν πατέρων. ἢν γὰρ καὶ ἡμεῖς βουλόμεθα σύμπνοιαν ποιεῖσθαι καὶ μένειν ὥσπερ ἥδυσμά τι, καὶ ἄρτυμα γλυκαίνον συμπεμόσαμεν αὐτῇ καὶ τοὺς τῶν κανόνων, ἵνα μὴ τις γογγυστὴς τοῖς καλοῖς, καὶ μὴ γνῶσιν ἔχων τῆς τάξεως, ἀκηδιαστὴς ᾖ μᾶλλον καὶ ῥάθυμος ὢν προφάσεις εὕροι τινὰς, καὶ χαυνότητα πρὸς τὴν ταύτης καταλύσιν λέγων, ὡς ὑπὸ τῆς συνηθείας, καὶ σχεδὸν πάντων ἀδομένους ἀκούομεν κανόνας. νῦν γὰρ καὶ ὅτοι συνήφθησαν, καὶ τοῖς προσέχουσι καίπερ θυμουμένοις εὐπαρατηρητότερα μᾶλλον καὶ ἡδύτερα αὐτῇ τῶν ἐν ταῖς μοναῖς καὶ χαρὰν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἡ ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων τυπικὴ τῆς μονῆς τῆς ἁγίας Σάββα τελεῖται τάξις. ὅτι δὴ καὶ σχεδὸν μόνου τινὸς ὀψιαλοῦ ἐστι ταύτην γίνεσθαι. ἐπεὶ καὶ σχεδὸν μοναχῶν ἐξελέιφθη, καὶ μέχρις ἀσμάτων πολλάκις ἐν κοινοβίοις ἐκλελεῖπται. καὶ ἡ τοιαύτη γὰρ διάταξις ἀναγκαιοτάτη, καὶ πατρική. ἣν γὰρ ὁ θεῖος πατὴρ ἡμῶν Σάββας ταύτην διετυπώσατο, σχεδιαθὼν αὐτὴν ἐκ τῆς ἐν ἁγίοις Εὐθυμίου, καὶ Θεοκτίστου. ὅτοι δέγε ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῶν, καὶ τῆς ὁμολογηθείσης Χαριτωνος τεκμηράσι. τὴν γὰρ ἱερᾶς Σάββα διατύπωσιν, ὡς ἐμαθόμεν, κατα-

Ἱεροσολύμοις ἁγίας Λαύρας τῆς ὁσίας καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα. Αὕτη γὰρ ἡ ἀκολουθία γίνεται καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίων μονῶν. Obiit Sabas ille magnæ Lauræ Hierosol. Abbas A. C. 532. De illo Cyrillus Scythopol. apud Bollandum ad 20. Jan. & Cotelerium T. 3. monument. Fuit & Sabas Monachus circa A. C. 846. clarus scriptor vitæ S. Joannicii, memoratus Allatio de Synodo Photiana p. 541., alii itidem plures de quibus Bollandus T. 1. Januarii p. 936. 979.

καταφθαρίνῃ. ἓ τέτε ὑπὸ βαρβάρων ἀφανισθεῖσαν ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Σωφρόνιος ὁ τ ἁγίας πόλεως πατριάρχης φιλοπονήσας ἐξέθετο. καὶ μετ' αὐτὸν πάλιν ὁ θεῖος ἡμῶν, καὶ θεολογικὸς πατὴρ ὁ Δαμασκηνὸς Ιωάννης ἀνανεώσατο, καὶ γραίψας περίδωκεν. *Deprecor vos in Chriſto, ut ordinem hunc in perpetuum conſervetis, & veluti ſcintilla quædam divina traditio Patrum perſeveret: quam cum & ipſi velimus ut* 8
incorrupta conſervetur, & veluti condimentum quod dulcedinem concilias perſiſtat, illi & canones ſubjunximus, ne quis circa bona murmurator, & ordinis ignarus, qui nimo piger ac ſegnis nonnullis adinventis pratextibus illius deſtructionem machinetur; non ſolitos inquiens, & qui ab omnibus canuntur Canones audiri. Nunc enim & hi additi ſunt. At his qui attentius animum applicant, alacrioresque ſunt, ordinatior, & ſuavior eo, qui in Monaſteriis, & aliis fere omnibus Eccleſiis fit, qui ex Hieroſolymitano Typico Monaſterii ſancti Sabæ ordo præſcribitur, accedit, quod ſcilicet ab uno eoque ſolo perfici poteſt. Quando & à Monachis diſpoſitum eſt, & absque cantu ſæpiſſime in Cœnobiis abſolvatur. Et hic quidem Conſtitutio, quam maxime neceſſaria, & Patribus convenientiſſima eſt. Etenim ſanctus Pater noſter Sabas eam præſcripſit à ſanctis Euthymio, & Theoctiſto acceptam: hi porro à majoribus, & homologeta Charitone deſumpſerunt. Sacri vero Sabæ conſtitutionem, ut audivimus, locis illis irruptione Barbarorum vaſtatis, deperditam, ſanctus pater noſter Sophronius ſanctæ civitatis Patriarcha ſtudio laboreque reſtituit; & poſtea rurſus divinus, & rebus Theologicis pertractandis acerrimus Joannes Damaſcenus renovavit, ſcriptoque demandatam tradidit. Hanc itaque ſacra Monaſteria, &c. Et in Reſponſis ad Quæſtiones Gabrielis Pentapolitani Metropolitæ: Καὶ οἱ πατέρες ὁμοῦ πάντες παραδεδώκασιν ὁ θεῖος τε Σάββας, καὶ ὁ ἐκ Δαμασκοῦ Ιωάννης διὰ τ Ιεροσολυμιτικοῦ τυπικοῦ. *Et Patres univerſi tradiderunt, & inter eos Sabas divinus, & Damaſcenus Joannes per Hieroſolymiticum Typicum.* Et infra: Αἱ λοιπαὶ δὲ νηστεῖαι, 9
καὶ ἅπασαι μὲν καλὰ παράδοσιν ἀρχαίαν, ὡς ἡ σωμήθεια μαρτυρεῖ, καὶ ἀπ' ἀρχῆς διατάξεις, καὶ ὁ τ ἐνώσεως τόμος αὐτῶν μεμνημένος, καὶ τὸ Ιεροσολυμιτικὸν Τυπικὸν, ὡς προέφημεν ὁ τὸν θειότατον Σάββαν, καὶ μετ' αὐτοῦ τὸν Δαμασκοῦ θεολόγον συγγραφεῖς ἔχει καὶ νομοθέτας. καὶ ὁ μὲν κατὰ τὴν τετάρτην οἰκουμενικὴν σύνοδον, ὁ ὢν μέσον τ ἕκτης καὶ τ ἑβδόμης, ἄμφω τ ἐκκλησίας πατέρες τε καὶ διδάσκαλοι. οἱ δύο ὢν τυπικὸν συνεθήκασιν, ὅτι τὸν παρὰ τοῦ θείου Σάββα τῇ ἐπιδρομῇ τῶν ἐθνῶν ἀπολιφθὲν, ὁ μέγας Ιωάννης ἐξ ἀρχῆς ἔστο κατὰ τὴν ἄνω-

ϑεν τάξιν σωιϑηκε, καὶ διεσπεύσαλο. *Cetera vero omnia jejunia ab antiquis tradita sunt, ut usus testatur, veteresque Constitutiones, nec Unionis tomus tacuit, qui eorum meminit, & Typicum Hierosolymiticum, quod ut supra diximus sanctissimum Sabam, & post eum Theologum Damascenum auctores, institutoresque agnoscit, quorum alter tempore quartæ Oecumenicæ Synodi, alter inter sextam & septimam vitam agebat, qui ambo Typicum composuere: nam cum à divino Saba compositum barbarorum incursione excidisset, magnus hic Joannes ab initio, illud ut antiquitus erat conscripsit, ordinavitque.* Nec aliud nobis innuit Cyrillus Scythopolitanus in vita sancti Theodosii g) Archimandritæ. Ὅϑεν καὶ ὁ Κομανῶν αὐλὸς ἁγίας ἐκκλησίας ψάλτης χρησιμώταλος γέγονεν ἐκ παιδὸς καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα ταχέως ἐξεπαιδεύθη, καὶ ἐξέμαθε τότε ψαλτήριον καὶ τὰς λοιπὰς θείας γραφάς. Et infra. Αὐλὸς ἦ ὁ Θεοδόσιος γνοὺς καὶ τὸν τῆς ἀρχῆς κίνδυνον ὑφορώμενος φυγαῖς ἄχεσο, καὶ πρῶτον ἔρχεται εἰς τὰς περὶ τὰ μετοπὰ τόπους, πρός τε τὸν μακαρίτην Μαρκιανὸν, καὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Λουκᾶν τὸν Μετοπηνὸν τὸ ἐρήμου κανόνα ὑπ' αὐτῶν ἐκμαθεῖν, ὅς τινας ἐν πρώτοις ὁ ἐν ἁγίοις Εὐθύμιος τὴν μοναχικὴν ἠπαίδευσεν ἀκρίβειαν. *Hinc & Communorum Ecclesiæ Cantor ipse oppido utilis à puero factus est, & Ecclesiasticum ordinem accuratissime edoctus, & memoriæ mandavit Psalterii librum, & reliquas divinas scripturas.* Et, *ipse autem Theodosius cognoscens, & dominationis pericula cavens aufugit, primumque venit ad Metopa loca ad beatum Marcianum Anachoretam, necnon ad Abbatem Lucam Metopensem, & Eremi regulas ab illis instruitur, quos in primis sanctus Euthymius accuratum institutum Monachorum edocuit.* Non inelegantia sunt Joannis Euchaitarum Metropolitæ carmina in Typicum Lauræ:

Δέδοικα μήπως ϑεσπίσας ἄλλοις τάδε,
Αὐτὸς δὲ ζήτων ἀδὲν ἐξειργασμένος,
Κατηγόρους ἔυρωμι τὰς ἐμὰς νόμους.
Αλλ' ὁ κριτής μου, κὴ ϑεὸς, καὶ δεσπότης,
Μὴ τοῖς ἐμοῖς με, τοῖς δὲ σοῖς κρῖνον νόμοις,
Οὐ τοῖς δικαίοις. Φεῦ γὰρ οἴχομαι τάλας,
Τὰς συμπαθεῖς ἦ καὶ φιλανθρώπους λέγω,
Οἷς πρόσθα σώζειν οἶδας, ὡς εὐεργέτης.

Varia

g) Hanc vitam latine dederunt Lipomanus, Surius & Ballandus ad XI. Januarii.

Varia pro varietate Ecclesiarum, & quandoque etiam ejusdem Ecclesiæ Typica fuisse, ut reliqua missa faciam, habeo ex auctore sive compilatore ejuscemodi Typici. *Ταῦτα πάντα πατέρες καὶ ἀδελφοὶ, οὐχ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἐτέθησαν παρ' ἡμῖν, ὡς ἄν τις οἰηθῇ, ἀλλὰ διαφόροις ἐντυχόντες τυπικοῖς τὴν πραγματείαν* 11
ἐξ λόγου κ. τ. λ. Hæc omnia, patres & fratres, non simpliciter, & ut casus se obtulit a nobis apposita sunt, ut quispiam existimabit; sed variis Typicis conquisitis, rem ita, &c. Et alibi sæpissime ab ipso commemoratur, in alio Typico aliter rem ordinari. Quæ Typica proprio nomine *κτητορικὰ* h) appellabantur. Noto ex Scholio in sect. 2. tit. 6. sacrorum Canonum Constantini Harmenopuli. *Εἰ δὲ τις καὶ πλέον τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν κατὰ ἑορτὰς τούτων ἢ ἑκοντὶ, ἢ ἀπὸ κτητορικοῦ τυπικοῦ συνωθούμενος νηστεύσει, οὐ καταισχυνθήσεται. Quod si quis etiam ultra dies illos septem in festis horum vel sponte sua, vel municipali Typico compulsus jejunet, non confundetur.* Eadem habet Theodorus Balsamon Responso 53. a quo puto fuisse exscripta. *Κτητορικὰ* Typica fuerint, quæ in Bibliotheca Barberina manuscripta habentur sub num. 75. & 76. Alterum civitatis Bovensis scriptum a Georgio Constantinopolitano: alterum Monasterii Casulorum ab Hierotheo Monacho exaratum, & tertium Byzantii Studiorum, & alia alibi, ne singula recenseam. Posteriores itaque Ecclesiarum Præfecti pro arbitrio, & temporis necesitate multa addiderunt, vel detraxerunt. Planeque mea sententia titulo Typici ex antiquissimo descripti, & ab Antonio Arcudio Romam missi, & modo in eadem Bibliotheca conservati, stabilitur. Ibi namque sic titulus concipitur: *Τυπικὸν σὺν Θεῷ τοῦ ὅλου χρόνου ἔχων τὴν ἐκκλησιαστικὴν καθάρσιν ἁπασῶν τῶντε δεσποτικῶν ἑορτῶν τὸ ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ τῶν ἐπισήμων ἁγίων, καὶ ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ* 12
καθὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἁγίων πατέρων τοῦ τε ἁγίου Σάββα, καὶ τοῦ Στουδίτου, καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ἁγίου ὄρους. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μέρος τὸ παραδόσεως τοῦ ὁσιωτάτου πατρὸς ἡμῶν Ἰωσὴφ τοῦ κηποποιοῦ τὸ ἁγίας μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Κασούλων. Typicum cum DEo totius anni, continens Ecclesiasticam constitutionem omnium festorum, & sanctissima

h) Hujusmodi Typicum *κτητορικὸν* sive *fundatorium* complectens regulam Monasterii ab Irene Augusta, Alexii Comneni Imp. conjuge conditi, utraque lingua ediderunt Monachi Benedictini in Analectis Græcis Paris. 1692. 4. Vocabulum *τυπικοῦ* non uno sensu ibi occurrens observabis p. 128. 136. 212. 224. Vide & Clariss. Montfauconi Palæographiam Græcam p. 299. seq.

ſolviturque hebdomadibus ſeptem & decem. Harum undecim ſingulis diebus Matthæi lectionem continuant, & duodecimæ quinque tantum diebus Marci lectio aſſumitur, Sabbatis, & Dominicis Matthæi reſtituitur, usque hebdomadem decimam & ſeptimam, dummodo hæc poſtrema inter tempus Paſchale occurrat, ſin minus, non legitur. Lucæ f) Evangelium à feria ſecunda quæ Dominicam poſt Exaltationem excipit, & integris
37 hebdomadibus duodecim continuatur, ab initio decimæ tertiæ Marci percurritur in reliquis diebus, ſed Sabbatis & Dominicis Lucæ aſſumitur: Marci g) tandem inter Matthæi & Lucæ aſſumitur, quod vero ſupererit, Sabbatis & Dominicis Quadrageſimæ abſolvitur. His tamen non obſtantibus, ut Evangeliorum in Sanctorum diebus feſtis recitari ſolitorum regulam quandam Sacerdotibus darent, eamque facilem, ac infallibilem poſt quatuor Evangelia, eorumque ſeriem, varia ex ingenio commenti ſunt. Hæc illis: Πύαξ τῶν εὐαγγελίων καθὰ πρέπομεν, ὡς ἔωθεν ἀναγινώσκεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις, ἔνθα ταῖς ἑορταῖς τ κυρίου, καὶ τ παρθένου, καὶ τῶν ἁγίων. Et, Κανονάριον σὺν θεῷ ἀρχόμενον ἀπὸ μηνὸς Σεπτεμβρίου κβ΄ Αὐγούστ. μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εἰς τὸν Ἀπόστολον. Et, Ἐκλογὰ ὧν τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν ἀφ᾽ ἃ τε τ ἀρχῆς καὶ τ τέλους τὴν πρέπουσαν ἑκάστῳ εὐαγγελιστῇ, ἅμα τῇ τῶν κεφαλαίων προσημείωσιν ἀκριβῶς ἀφηγησάμενον. Et, Παρασημείωσις τῶν εὐαγγελικῶν προκοπῶν καθὰ τὰς ἑορτὰς ἡμέρας τ ἐνιαυτὸν ἀναγινωσκομένων ἐν τῇ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, μετὰ προθήκης τῶν ἀρχιλειῶν πρὸς εὐαρεστῆσαι καὶ σύντομον καταλῆψιν τ τῶνδε. Et, Ἐκλογάριον τῶν ἁγίων εὐαγγελίων ὅλου τ ἐνιαυτοῦ τὰ καθημερινὰ καθὰ διαφόροις πρέπουσι, ὡς ἔωθεν ἀναγινώσκεσθαι ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς ἐκκλησίαις ἐν ταῖς ἑορταῖς τ κυρίου, καὶ τῶν ἁγίων, ἃ δὲ λοιπὰ αἱ πρέπουσαι καθὰ πλάτος. Et, Κανονάριον τῶν ἀναγινωσκομένων εὐαγγελίων καθ᾽ ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν, ὃν δὴ τρόπον δεῖ ἀναγινώσκεσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Et hæc in Bibliotheca Barberina manuſcripto codi-

f) Τὸ καθὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον ἄρχεται ἀπὸ τ μετὰ τὸν ὕψωσιν δευτέρας ἀρχὴ Κυριακῆς τ ἑβδόμης, (Septimæ ſ.) ἔχον ὁλοκλήρους τὰς δ΄ ἑβδομάδας. Ἀπὸ τ δευτέρας τ ἑνὸς ἑβδομάδος ἀναγινώσκεται ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις τὸ καθὰ Μάρκον. Ἐν δὲ τοῖς σαββάτοις καὶ ταῖς κυριακαῖς πάλιν τὸ καθὰ Λουκᾶν.

g) Τὸ δὲ καθὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον ἔστιν μὲν ἀναγινώσκεσθαι ἀνὰ μέσα ξύλου Μαθαίου καὶ τ Λουκᾶ. Τὸ δὲ ἐπίλοιπον καθὰ τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστὴν ἐν ἑβδομάσι πέντε, ἤγουν ἐν πέντε σαββάτοις καὶ [illegible]

nomen Domini dicitur; & in fine cujuslibet verſiculi adnectitur *alleluja*. Polyeleus nomen habet ab eo, quod eodem tempore Pſalmus alius accinitur, ἐξομολογεῖσθε τὸν κύριον, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. *Confitemini Domino Dominum, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.* Vel quod tunc cereis, & luminibus lampadis in medio Eccleſiæ ante Sancta Sanctorum appenſæ, quæ vocatur *Polyeleus*, Pſalmus ille recitatur. Poſſem hic de candelis ſeu lampadibus m) Græcorum, quas ſane alii non intellexerunt, aliquid referre. Sed quid illud ad Typica? Primum itaque Typicorum genus erit ex variis Pſalmis verſuum in ſolemnitatem collectio, quæ in feſtis ut ita dicam *vigilatis* canitur. Alterum Typicorum genus eſt, quod inter Miſſarum ſolemnia diebus etſi non omnibus, & ſunt πρωῖα καὶ δεύτερα, *prima & ſecunda*; nec alia ſunt, quam Pſalmus CII. & CXLV. n) Quando vero ea dicuntur, noto ex Typico Sabæ. Ἰστέον ὡς ἀπὸ τ̃ νέας κυριακῆς ἕως τῶν ἁγίων, πάντων ἀντίφωνα ψάλλει ἡ ἐκκλησία, καὶ ὐ τυπικά. ὁμοίως καὶ τῷ δωδεκαημέρῳ ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς, καὶ εἰς τὰς μνήμας τῶν ἁγίων, ἃς ἑορτάζομεν τὰ ἀντίφωνα ψάλλομεν. τας δὲ λοιπας πάσας κυριακὰς & χρόνῳ ψάλλομεν τυπικά. *Advertendum eſt, a novis Dominica ad feſtum omnium Sanctorum Eccleſiam cancre Antiphona, & non Typica: ſimiliter & diebus duodecim, quos Dodecaemeron nuncupant: in faſtis Dominicis, in memoriis Sanctorum, quas celebramus, Antiphona canimus, reliquis vero diebus omnibus Dominicis Typica canuntur.* Antiphona * quoque iſta cum ab alio non explicentur, animadvertas velim, ea quemadmodum de Typicis matutini diximus, eſſe puram putam ex variis Pſalmis diverſorum verſuum, qui magis ſolemnitatis myſterium exprimunt, Eclogam. Eamque dividi in primum & ſecundum Antiphonum. In primo poſt ſingulos verſus recitatur, ταῖς πρεσβείαις τ̃ θεοτόκε σῶτερ σῶσον ἡμᾶς. *Precibus Deiparæ Salvator ſalva nos.* In ſecundo pro ſolemnitatum diverſitate verſui adnectitur formula ſolemnitatem exprimens: ut in die Paſchatis dicitur, σῶσον ἡμᾶς υἱὲ θεῦ ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ψάλλοντάς σοι ἀλληλούϊα. *Salva nos Fili DEI, qui a mortuis reſurrexiſti, canentes tibi alleluja.* In Pentecoſtes, σῶσον ἡμας υἱὲ θεῦ παράκλητε ἀγαθὲ ψάλλοντάς σοι ἀλληλούϊα. *Salva nos Fili DEI Paraclete bone canentes tibi alleluja.*

(Bbb)

m) De his videndus interim Cangius in utroque gloſſario, in καντήλα & λαμπάς.

n) Confer Jacobum Goarum ad Euchologium Græcor. p. 124. & 186. & Meurſii gloſſar in τυπικά.

* Idem Goarus p. 123. Rayeus p. 32. ſeq & 48. Meurſius, & Cangius in ἀντίφωνα.

gitur etiam Tetraevangelium ſecunda, tertia & quarta ſimili, καὶ πληρεῖται, & completur, ſeu terminatur.

At, ut video, rebus hiſce ſubactus, oppreſſaque mente creare paululum, & mentem refice carminibus, tum Heroicis tum Jambico pede currentibus, necdum editis; ex ipſis Barberinis, aliisque codicibus in Evangelia modo jam dicto ordine Græcorum diſecta.

Η Ἰέρεια ὠδὴ τῶν μαθητῶν & λόγων
Ἐκχεῖ τὸ ῥεῦμα τῶν ἀειῤῥύτων λόγων.
Τοίνυν ὁ δίψων μὴ κατόπτευε & πίνειν
Ψυχὴν καλαίρεσιν, καὶ πετίζων τὰς φρένας,
Εὐαγγελιστῶν ἱερὰς θεοπνεύστους λόγους
Τομαῖς διαιρεθείσας εὐσεπτεύχους,
Καὶ ἱερὰν βίβλον τετμημένας ἡμισυμόρους
Ἀτρεῖς ἀκόας, καὶ ἱερῶν καθ' ἡμέραν
Ἐστῶσι αἱ τὰς ὑπεκφωνημένας
Ἰωάννου θαύμαζε τ' εὐβουλίας
Σπέρμα πολλῶν ὑ πρὶν ἀπειδαιμόνων,
Καὶ ἀπειδάσαντα σωτηρίους προθυμίας
Καὶ καλλιεργήσαντα κάσμοις ποικίλως
Τοῖς μὲν ξενίζει τὰς ὁρᾶσθας οἷς ἔχει
Τοῖς & θεῖ & ῥήμασι ψυχοτρόφοις
Εὐαγγελῶν ἄπαυστος ἀκροωμένους
Ἐνταῦθα τὴν θέλγουσαν εἰκότως λύραν
Κινῶν ἑλῶν γε συγκινεῖ καὶ τὰς λίθους.
Ὅθεν πλάνης σίγησεν Ὀρφέως λύρα
Πόνους, Ἰωάννης γὰρ ἤμασε ξένους,
Καθημερῶσαν τὴν λιθότροπον φύσιν.

Εἰς Ματθαῖον.

Σελασφόρους λάμψασα & Παρακλήτου
Τὸν νῦν ἀλλαμφθεὶς ὁ Ματθαῖος θεόπλους
Τὴν & λόγῳ σάρκωσιν ἀφράστῳ ἱερᾷ
Κατηγγειλας ἄρτια τῇ χθονὶ πάσῃ.

Ἄλλα.

Εἰς μαργάρους δίδυμα [illegible] λόγους
Πλάτων τοιοῦτον [illegible]
Οὐ καὶ πεπλῶσθαι ἴσθι ἐν σέρνοις φίλοι
Κόσμον φύγωμεν, καὶ μαθόντες φρονεῖν

Joannis Chryſoſtomi, Baſilii Magni, illiusque quam ipſi vocant προηγιασμένων, *Præſanctificatorum*. Licet enim pleræque apud eos Miſſæ fuerint, quæ etiam ad hæc tempora pervenerunt, ut Jacobi, Clementis, Petri, Marci, nihilominus illæ omnes, poſt

(Bbb) 2 Baſilia-

ferunturſub nominibus SS. *Jacobi*, *Marci*, *Petri* & *Gregorii* Papæ. Ediderat que cum verſione ſeparatim excuſa Gvil. Morellus Pariſ. 1560. fol. typis Regiis Liturgias Jacobi, Baſilii & Chryſoſtomi. Præter illas tres Liturgias in Græcorum λειτουργικῷ obvias circum feruntur & aliæ, ut 1) S. *Jacobi* nomine edita a Morello Græce & latine Pariſ. 1560. fol. atque inde ab aliis, pro cujus γνησιότητα ſingularis Allatii diatriba legitur in ejus συμμίκτοις, quæ tamen doctis non ſatisfacit, licet verum eſt ſub Jacobi ἀδελφοθέου nomine paſſim laudari a recentioribus Græcis, ferri etiam apud Syros atque commentario illuſtratam a Syro ſcriptore Dionyſio Bar, Salibi Jacobita qui A. 1171. obiit. Si vero Jacobum Apoſtolum atque Præſulem Hieroſol. ut volunt haberet auctorem, non ignota fuiſſet Cyrillo Hieroſol. a quo tradita liturgia Catecheſi Myſtagogica ult. ab illa Jacobi multum eſt diverſa. 2) *S. Petri*, quam Græce & lat. vulgavit Jo. a Sancto Andrea Pariſ 1595. 8. typis Fed. Morelli. 3) *S. Marci* cum *Clemente Rom.* de ritu Miſſæ (ex libro VIII. Conſtitutt. Apoſtolic.) edita a G. Sirleto Cardinali Pariſ. 1583. 8. itidem Græce & latine quam laudatus Montfauconus annotat Coptice extare MS. nomine *Cyrilli* Alex. Neque dubitandum quod ſi unquam Jacobus, Petrus, Marcus aliquid in hoc genere tradiderunt, id vehementer auctum ac mutatum ad nos pervenerit. Sed ob ea quæ de antiquis temporibus morcque vetuſtiſſ. Chriſtianorum ſacram cœnam celebrandi tradit in Apologia Juſtinus Martyr. veriſimilius videtur nullam ejusmodi formulam liturgicam tradidiſſe, ſed verbis Inſtitutionis CHRISTI fuiſſe contentos. De Miſſa *Gregorii* Theologi ac *Gregorii* Papæ jam feci mentionem. Plures Græce exſtare haud memini.

Liturgiæ *S. Baſilii* Codex mille amplius annorum extat in Bibl. Barberina, teſte Clariſſ. Montfaucono in Diario Italico p. 210. Prodiit & Baſilii liturgia Græce Venet. 1601. 4. Cæterum lapſus eſt memoria Clariſſ. Caveus, qui illam in omnibus Baſilii editionibus reperiri ſcribit, nam in nulla quod ſciam legitur. At ex *veteri latina* verſione edidit Jo. Cochleus in ſpeculo antiquæ devotionis circa Miſſam, Mogunt. 1549 p 117. uſus Codice Rincavienſis monaſterii S. Johannis. Occurrit etiam ex veteri interpretatione inter Liturgias SS. Patrum a Claudio de Sainctes Theologo Pariſ. editus Antwerp. 1562. 8. pag. 34. Alia eſt quam ex *Syriaca* lingua vertit & latine edidit Andreas Maſius Antwerp. 1569. recuſam in Bibl. Patrum & Criticorum ſacrorum Anglorum ſupplemento Francofurtenſi T. 2. p. 439. Alia itidem quam ex *Arabicis* Codd. uno Joſephi Scaligeri ad Velſerum miſſo & altero reperto apud Gabrielem Negib. Abbatem Ægyptium in comitatu Parſumi Archidiaconi, Patriarchæ Alex. ad Clementem VIII. legati Victorius Scialagh Accurenſis, Maronita e monte Libano. Auguſtæ Vindel. A. 1604. 4. publicavit additis Liturgiis S. *Gregorii Theologi* & *Cyrilli* Alex. De Codice Copto Arabico Bibl. Regis Chriſtianiſſ. in quo duæ liturgiæ SS. *Baſilii* & *Gregorii Theologi*, vide Montfaucoui Paleographiam Græcam pag. 314.

Litur-

Λαοῖς ἦ δεῖξεν ἐν σκότῳ καθημένοις
Οἷον βλέπειν ἔδειξε φῶς Ιωάννης.

Ἄλλο.

42 Σάλπιγξ μεγίστη τῶν λόγων Λυκᾶς τέλει
Σάλπιγξ σοβοῦσα τὴν πλάνην τῶν δαιμόνων
Καὶ πρὸς βίον λήγουσα μηδαμῶς γένῃ.
Βροτῶν τρέχειν πείθουσα, καὶ ψυχῶν νόσων
Τοῖς Φαρμάκοις λύουσα τῶν χρηστῶν λόγων.
Ιατρὸς γὰρ σωμάτων, καὶ ψυχῶν μέγας.

Ἄλλο.

Τὸν συναίναρχον τῷ πατρὶ θεῷ λόγον
Εβρόντησας ἄρτι σεσαρκωμένον
Κηρύξας αὐτοῖς τὴν ἐν γῇ παρουσίαν
Ω Λυκᾶ μάκαρ, ἐκ θεοπαίδων κόρης.

Εἰς Ιωάννην.

Ἀΐγλη τριφεγγεῖ τὸν νῶν λελαμπρυσμένον
Ηὐραψας κόσμῳ βροντήσας ἀρδήλως
Τρανῶσε τὴν σαρκωσιν ἔνθεε λόγε
Ω θεολόγε γόνε βροντῆς ἐνθέως.

Ἄλλο.

Βροντῆς γόνε βρόντησον ὕψιστον μέγα.
Καὶ σήμανον πῶς ἡ πρωτάρχου φύσις
Θεὸς βροτός τε, καὶ θεὸς πάλιν μένει.
Δίδου ἦ λύσιν τῶν ἀθλημάτων βίου
Ιωάννου κοσμοῦντι τήνδε τὴν βίβλον.

Ἄλλο.

Βροντὴ πέφυκεν ἡ θεηγόρου λόγος
Βροντῶσα, κηρύττουσα τῇ οἰκουμένῃ,
Ιωάννης ἄῤῥητον ὑσίαν μόνην
Θείαν τριφεγγῆ, δημιουργὸν τῶν ὅλων
Ἐγνω γὰρ ὄντως, καὶ γεγραφεν θείαν βίβλον,
Καὶ νῶν διδαχθεῖ, καὶ καταυγάζει φρένας.

B

ἐπιτομώτερον παρέδωκε λέγων. Et infra, Διο καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος θεραπευτικῇ τινι μεθόδῳ χρώμενος ἐπιτομωτέραν ταύτην ἐπαγγέλλει. μετ' ὀλίγα δὲ πάλιν ὁ ἡμέτερος πατὴρ, ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς Ἰωάννης ὁ προβάτων σωτηρίας ὅλα πεμπὸν προθύμως κηδόμενος, εἰς τε τὴν ἁπάντων Φύσεως ῥᾳθυμίαν ἐφορῶν πέρυσι πάσας Σατανικὰς προφάσεις βουληθὲν παντὸς ἐκτεμεῖν, συντομωτέραν τελεῖσθαι διατάξατο. *Multi quidem & alii divinæ Eccleſiæ Paſtores, & Doctores, qui ſacris ſucceſſerunt Apoſtolis, ſacroſanctæ Miſſæ editionem ſcriptis demandantes tradiderunt Eccleſiæ, quorum primi, iique præclariſſimi cenſentur, beatus nimirum Clemens ſummi illius Apoſtolorum principis diſcipulus & ſucceſſor, qui ſacris Apoſtolis ei diſtantibus, illam edidit: & divus Jacobus, qui Hieroſolymitanam Eccleſiam nactus eſt in ſortem, ejuſque primus a primo magnoque illo ſummo Pontifice Chriſto DEO noſtro fuit conſtitutus Epiſcopus. Tum inde magnus Baſilius hominum ſocordiam, & in deterius prolapſionem conſpicatus, ac proinde longinquitate prodictæ Miſſæ pertæſus, non quod ipſe ſupervacaneum quidquam vel nimis longum productum in ea forte arbitraretur, ſed ut pariter tum ſimul orantium, tum audientium ignaviam ex longo illo temporis intervallo præcideret, breviorem retinendam tradidit.* Et infra: *Quamobrem & divus Baſilius medica quadam ratione uſus, breviorem eam conciſioremque reddidit. Haud vero multo poſt pater ille noſter aurea præditus lingua Joannes de ovium ſalute, ut paſtorem decet, ſtrenua cura ſollicitus, naturæ humanæ ſocordiam ignaviamque reſpiciens, fibras omnes ac radices Satanici prætextus hujus voluit evellere; & ideirco multa præcidit, & conciſiori preſiſioque oratione ſacrum conficiendum ſtatuit.* Id quoque teſtati ſunt Canon Trullanus 32. Leontius Byzantius contra Neſtorium & Eutychetem lib. 3. Gregorius Protoſyncellus, Gennadius Scholarius, Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus, Beſſarion, Marcus Epheſinus, & alii. Et eas quæ nunc tum in dicto libro, tum in Evchologio, tum alibi ſub tantorum ſanctorum nomine digeruntur Miſſæ, eorum eſſe nullus, quod ipſe ſciam, dubitavit, r) præter unum Caſaubonum exercitat. 14. num. 8. in Baronium. Et alius neſcio quis contendebat, Joannis Chryſoſtomi nomen primum

18

19

r) Liturgiam a S. Baſilio eſſe compoſitam non adeo negandum videtur, uti nec a S. Chryſoſtomo, ſed inter jecto tempore varias modis fuiſſe interpolatas ipſa exemplarium diverſitas arguit. Conſer Acta Sanctor. T. 2. Junii p. 843.

In Marcum.

De Chriſto quacumque Petrus præcucurrit ubique gentes
Edocuit vere aperiens ſacratia lingua
Collegit Marcus, mandavitque acta tabellis,
Hinc Chriſti eximius colitur nunc nuncius orbe.

Aliud.

Non exprimendum Numinis myſterium
Verbi, quod ante ſæcla progenuit Pater,
Nobisque coram carneum Chriſti typum
Marcus revelans, inclytus, ſpectabilis,
Illuſtrat omnem carneam propaginem.

Aliud.

Marcus perennes ſemper eloquii ſacri
Venas, aquasque fontis effundit fugis,
Ut orbis inde ſitiat et ſacram ſitim.

Aliud.

Deiloquos effundit & Marcus ſonos,
Mortale recta & ſemita ducit genus
Ad celſa veritatis; hinc itaque gradu
Nos ambulemus congruo, tenebras procul,
Mundo abſtinentes, ejus & fallaciis
Summum ad parentem amabilem, & placidum redimus.

In Lucam.

At mitis Lucas medicinæ aſſeſſor, opisque
Herbarum, haud mortale genus miraculaque ipſa
Chriſti enarravit, nosque ut moriens reparaverit,
Rurſus ut ex tumulo, terras, hominesque revêſit,
Et tandem ad Patrem rutilanti apparuit axe.

Aliud.

Accede Luca, & indica explicitum vitam
Pedibus, tenebræ compede in caliginis

terquam ſabbato & Dominica, & ſancto Annunciationis die fiat ſacrum Præſanctificatorum. Etſi non displicet absque nomine in Concilii Laodiceni Canone 49. ὅτι οὐ δεῖ τῇ τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν, εἰ 21
μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ μόνον. *Non oportere in Quadrageſima panem offerre, niſi ſabbato, & die Dominico tantum.* Namque præter hos dies Græci in aliis, dummodo Annunciationis ſolemnitas non acceſſerit, ſi Miſſa celebranda eſt, non aliam quam hanc τῶν προηγιασμένων celebrant, in qua corpus Chriſti die Dominico in Miſſa conſectum abſumitur. Tum ſiquidem quilibet ſacerdos venturæ hebdomadis dies, quibus celebraturus eſt, digitis ipſe ſuis numerat, inde tot particulas panis in oblatione abſcindit, quot Miſſas dicturus eſt, eas cum particula eo die abſumenda conſecrat, & conſecratas ſanguineque Dominico intinctas, uti moris eſt, conſervat in pyxide, ex qua poſtmodum celebraturus tempore opportuno, cochleari, aliis ibi ad alium uſum relictis, haurit, & in diſco reponit, & in altare majus advectam conſumit. Quadrageſimæ etenim diebus, ut Canon Laodicenus præſcribit, non licet ἄρτον προσφέρειν, *panem offerre*, ſacramentum, corpus ſcilicet Chriſti ſanguinemque conficere. Quod Juſtinus in Dialogo cum Tryphone dixerat ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, ſed in iis præterquam ſabbato, & die Dominico, & ipſo Annunciationis die Trullanus ait, *Præſanctificatorum* ſacram Miſſam, ſeu Liturgiam faciendam. Typicon clariſſime omnia. Ιστέον ὅτι 22
ἐν ταῖς κυριακαῖς τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, καὶ ἐν ταῖς νηστείαις τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν ἡ τοῦ μεγάλου Βασιλείου λειτουργία τελεῖται, ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ, ἡ δὲ προηγιασμένη κέκτηται τὴν ἰδίαν ἀκολουθίαν, ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ. τὰς δὲ λοιπὰς ἡμέρας τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἡ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργία τελεῖται. *Sciendum eſt in diebus Dominicis magnæ Quadrageſimæ, & in vigiliis veſtrium ſolemnitatum magni Baſilii Liturgiam fieri, ſimiliter & in commemoratione ipſius, Præſanctificatorum vero ſacra Quadrageſimæ dies ſibi vendicat, reliquis totius anni diebus Joannis Chryſoſtomi Liturgia fit.* Ordo quoque Monaſterii Caſulenſis, poſtquam ſacrorum jejuniorum dies præſanctificatis aſſignaſſet, de Miſſa Baſilii ita definit: Ιστέον ὅτι δεκάκις ψάλλεται ἡ τοῦ ἁγίου Βασιλείου λειτουργία τὸν ὅλον χρόνον, τῇ πρώτῃ τῶν χερουβικῶν, καὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ τῇ πρώτῃ τῶν Φώτων, καὶ εἰς τὰς πέντε κυριακὰς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς,

In Marcum.

De Chriſto quacumque Petrus præcoudique gentes
Edocuit vere aperiens ſacraria linguæ
Collegit Marcus, mandavitque acta tabellis,
Hinc Chriſti eximius colitur nunc nuncius orbe.

Aliud.

Non exprimendum Numinis myſterium
Verbi, quod ante ſæcla progenuit Pater,
Nobisque coram carneum Chriſti typum
Marcus revelans, inclytus, ſpectabilis,
Illuſtrat omnem carneam propaginem.

Aliud.

Marcus perennes ſemper eloquii ſacri
Venas, aquasque fontis effundit jugis,
Ut orbis inde ſitiat os ſacram ſitim.

Aliud.

Deiloquos effundit & Marcus ſonos,
Mortale rectâ & ſemitâ ducit genus
Ad celſa veritatis; hinc itaque gradu
Nos ambulemus congruo, tenebras procul,
Mundo abſtinentes, ejus & fallacias
Summum ad parentem amabilem, & placidum nimis.

In Lucam.

At mitis Lucas medicinæ aſſeſſor, epiſque
45 *Herbarum, haud mortale genus mimeulaque ipſa*
Chriſti enarravit, nosque ut moriens repararet,
Rurſus ut ex tumulo, ternus, hominique reviſit,
Et tandem ad Patrem rutilanti apparuit axe.

Aliud.

Accede Luca, & indica explicitum vitam
Pedibus, tenebræ compede in caliginis

Quæ

τῶν μυστηρίων τελετῆς. *Rurſus in Alexandria quarta feria, & ea, quæ dicitur, Paraſceve, & leguntur Scripturæ, & Doctores eas interpretantur, & omnia, quæ ad ſynaxim ſpectant, adminiſtrantur, præter myſteriorum conſecrationem.* Theodorus Petrærorum Epiſcopus in vita S. Theodoſii Archimandritæ: Τέτταρας εἶδον ἐγὼ μοναστήρια κατασκευάσας ἐκκλησίας, μίαν μὲν ἐν ᾗ τὴν ἑλληνίδα φωνὴν παλαιῶν πλέον ἰδιαζόντας τὴν τῆς αἰτήσεως καθὼς γέγραπται θεὸν τῷ θεῷ θυσίαν, ἑτέραν δ' ἐν ᾗ τὰ κατὰ τὴν οἰκείαν γλῶσσαν γένους τῶν τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόντων. ἄλλην δὲ, καθ' ἣν Ἀρεθμίοις τῆς ὑμνῳδίας ἅπαντες ἀχόμενοι, ἰδίᾳ φωνῇ τῷ κοινῷ δεσπότῃ προσάγουσι, ἑτέραν δὲ, ἐν ᾗ οἱ ὑπὸ δ μιαροῦ δαίμονος στρεβλούμενοι ἀδελφοὶ, οὓς φθάσαντες μνήμην ποιούμεθα, τὴν εὐχαριστίαν ὁμοῦ τοῖς Ἀρμενιστὶ αὐτοὺς ἀφιερωμένοις τῷ σωτῆρι προσάγουσι χριστῷ, τάχα που μέσον εἰς τοῦτο νηφάντες εἰς ὃ νῦν γεγόνασιν. Ὅταν μὲν οὖν οἱ ταύτας ὁ ἱερὸς τῆς ψαλμῳδίας ἐπιτελεῖται κανὼν, ἑπτάκις τῆς ἡμέρας, τὸ δὴ λεγόμενον, τὸν πάσης κτίσεως αἰνετὸν ποιοῦσιν, εἰς δὲ τὴν τῆς ἁγίας κοινωνίας σύναξιν τὴν τῆς λειτουργίας ἀπολυθίαν, ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τῆς τῶν θείων εὐαγγελίων ἀναγνώσεως ἐν τῇ οἰκείᾳ τέτταρα ἕκαστοι ἁγίᾳ ποιήσαντι ἐκκλησίᾳ, οὗτοι ἅπαντες πλὴν τῶν δαιμονιόντων ἀδελφῶν κατὰ τὴν μεγάλην τῶν ἑλληνιζόντων συναθροίζονται ἐκκλησίαν, κἀκεῖ τῶν θείων χριστοῦ ἔ θεοῦ ἡμῶν μύστοχοι γίνονται μυστηρίων. *Cumque intra Monaſterium quatuor exadificaſſet Eccleſias, unam in qua Græca dialecto multitudo Patrum ſeparatim ſacrificium laudis, uti ſcriptum eſt, DEo ſacrificaret: alteram, in qua vernaculo ſermone genus aliud hominum ſupremo DEo ſupplicationes deferrent: tertiam in qua Armenii perpetuo divinus hymnorum cantibus additis lingua propria communi Domino laudes dicerent: quartam, in qua qui ab impuro dæmone torquerentur fratres, quorum paulo ante meminimus, gratias una cum iis, qui eorum ſervitio defungerentur, Servatori Chriſto agerent, in hoc forte ſolum ſani, in quod & facti ſunt. Hacitaque ratione in his ſacra Pſalmodia regula peragebatur, cum ſepties in die, quod dici ſolet, creatura univerſa auctorem collaudarent. In ſacra vero communionis ſynaxi Miſſæ ſeriem ab initio ad Evangeliorum ſacrorum lectionem in propria lingua ſinguli, & Eccleſia complentes, cum omnes, exceptis à dæmone vexatis fratribus, in magnam Græcorum congregantur Eccleſiam, ubique divinorum Chriſti DEi myſteriorum participes fiunt.* Et Cyrillus Scythopolitanus in vita S. Sabæ: Τότε, ὧν τοῖς Ἀρεθμίοις μετέσχον ἀπὸ δ μιαροῦ ἐνεστηκότος

Subſtantiam ineffabilem, vere unicam
Trinamque vere, mente quam novit, ſonat
Sic in libello congerens ſacro ſacra
Et frangit umbras, pectoraque irradiat face.

Poſt Evangelium additur: Εὐαγγελιστάριον i) ὃ ἔχει τὴν τῶν εὐαγγελιστῶν ἀκολουθίαν, πόθεν ἄρχονται, καὶ πῦ καταλήγουσιν, ἔτι ἢ καὶ κανόνια λέ. ἐν οἷς εὑρίσκεται ἀεὶ πότε τὸ εὐαγγέλιον τῶν κυριακῶν ὅλε ἐνιαύτε. ὁμοίως καὶ τὸ ἑωθινὸν, καὶ ποῖον ἦχον ψάλλεται ἐν ἑκάστῃ κυριακῇ, καὶ ἕτερα ἀναγκαῖα πρὸς τὸ εὑρεῖν τὴν ἡμέραν τε ἁγίε πάσχα, καὶ πασχάλιον διηνεκὲς σωληθὲν παρὰ Ἐμμανουὴλ τε Γλυκζωνίε. *Evangeliſtarium continens Evangeliſtarum continuationem, unde incipant, & unde finiant. Præterea canones triginta quinque, in quibus ſemper invenitur Dominicarum totius anni Evangelium, ſimiliter matutinum, & quis tonus canitur ſingulis Dominicis, & alia neceſſaria ad inveniendum diem ſancti Paſchatis, & Paſchalium perpetuum compoſitum ab Emanuele Glyzonio.* Aſſuuntur præterea Canones Evangelici, Euſebii ad Carpianum.

IV. Qvartus liber eſt dignitate inferior, ſacer tamen & venerabilis; neque enim eſt περὶ τῶν κυριακῶν λογίων, ſed περὶ τῶν ἀποστολικῶν κηρυγμάτων. Alii ἀπόστολον vocant, k) quod potior majorque illius pars ex Epiſtolis Apoſtoli Pauli concinnatur. Cy-
47 rillus Scythopolitanus in vita S. Sabæ, ἅμα ἢ καὶ καλεσάμενον αὐτὸν τό, τε ψαλτήριον διδάξαι με, καὶ τὸν ἀπόστολον. *Simulque eum compellens docere me Pſalterium, & Apoſtolum.* Codinus cap. 6. τὰς μὲν ἓν ψαλμὰς τῶν ὡρῶν ἀναγινώσκει ὁ ἀρχιδιάκονος, τὴν προφητείαν, καὶ τὸν ἀπόστολον ὁ πρωτοαποστολάριος, τῶν ἢ εὐαγγελίων. *Pſalmos horarum legit Archidiaconus, Prophetiam & Apoſtolum Protapoſtolarius ex Evangeliis primum*, &c. Alii πραξαπόστολον nuncupant, quod præter Epiſtolas Pauli, & alias canonicas, Actus etiam Apoſtolorum ſcriptos à D. Luca, & ante Epiſtolas contineat, non quod

i) Evangeliſtarium pro Evangelio poſuit Clariſſ. Montfauconus, ubi ſpecimen affert ex Evangeliſtario MS. Græco Baſilianorum ante octingentos annos ſcripto literis unicialibus oblongis & erectis, p. 233. Palæographiæ Græcæ.

k) Prodit Venetiis 1633. 1641 Vide Cangium & Caveum in Ἀπόστολος, Ἀποστολοευαγγέλιον, & πραξαπόστολος. Nic. Rayæi diſſ. præmiſſam Tomo 2. Act. Sanctor. Maji p. 12 Goarum ad Evchologium p 921. qui p. 904. ſeq. exhibet lectiones ex Apoſtolo & Evangeliis per feſta totius anni.

vel ſit, ut habeatur ſangvis Domini, vel ut habeatur per modum potus. Si ut habeatur, fruſtra tingitur, cum in ſpecie panis non deſit ſangvis, ut dicunt Scholaſtici, per concomitantiam: unaquæque enim pars ſeparatim ſumpta effectum alterius cumulatiſſime præſtat, & ſupplet: ſi vero ut habeatur per modum potus, fruſtra etiam intingitur, quia ſangvis ille exſiccatur, & panis ille ſic tantus non bibitur, ſed editur, & cavendum eſſe ne Græci putent, ſpecies panis, vel ſpecies vini ſeorſim acceptas non eſſe perfectum corpus Chriſti, & ſacramentum. u) Nos tamen dicimus nullo modo Rubricam expungendam videri, ſed uſum antiquum illius Eccleſiæ jam per omnes Eccleſias diſſeminatum, cum improbari, neque damnari poſſit, omnino retinendum. Quamvis enim in Eccleſia Conſtantinopolitana aliquando in uſu non fuerit, & concedamus lege etiam ſcripta, quod nusquam apparet, prohibitum eſſe, non inde colligitur etiam in aliis Græcorum Eccleſiis, & Patriarchalibus eodem decreto abrogatum fuiſſe, quod ex univerſali illius Eccleſiæ uſu comprobatur. Nec argumentum Arcudii contrarium evincit; Illa enim commixtio ſangvinis, & carnis fit, non quaſi prius illa eſſent ſeparata, & tunc unirentur: nullus enim apud Græcos unquam dubitavit vel aſſeruit, in hoſtia eſſe ſolum corpus, in calice ſolum ſanguinem, ſed omnes uno ore fatentur, corpus ſimul eſſe cum ſangvine, & ſanguinem cum 18
corpore. Quare illa commixtio fit non ſecundum ſuas veras & reales eſſentias, ut ſcholaſtici loquuntur, ſed ſecundum formas & ſpecies ſacramentales, ſub quibus corpus & ſangvis Chriſti veraciter continentur. Quia ergo ut Theologi adnotant, ſpecierum ſacramentalium fit commixtio, dicitur fieri commixtio rerum contentarum. Frequenter enim multa, quæ ad ſpecies pertinent, uſus loquendi tribuit contentis ſub ſpeciebus. Et hæc ſpecierum ſacramentalium commixtio neſcio qua ratione improbari poſſit in Eccleſia Græcorum, cum tantopere probetur in Eccleſia Latina, in qua etiam nemine improbante fit iſta commixtio in calice. Nihil enim differt, ſive corpus immittatur in ſangvinem, ſive ſangvis infundatur in corpus, par enim eſt utrorumque commixtio;

u) Sane non eſt inſtitutioni CHRISTI perfecte congruens.

Elisſimæ Deiparæ, & celebrium ſanctorum, & totius anni ſecundum tra-
tionem ſancti Sabæ, Studitæ, & potiſſimam partem ſancti Montis. nec
*partem traditionis ſanctiſſimi Patris noſtri Joſephi poſſeſſoris * ſancti Mona-*
rii divini Nicolai Caſulorum. Sed utinam liceret nobis ex primis il
fontibus tanquam integrioribus & purioribus, divino Chriſti ſ
vitio incumbere. Næ illis ſuperſeminata ab homine nequam
zania dignoſceremus. Et hæc de Græcorum Typico.

An vero cum in eorum libris Τυπικὰ, *Typica*, libros e
dem plures, nec unicum indigitant, & cum πρῶτα καὶ δεύ
Τυπικὰ *prima & ſecunda Typica*, libros eosdem plures primos, &
cundos, & quonam ſenſu? Nequaquam. Ea, cum videam al
confundere, ne res alicujus conſiderationis in occulto late
operæ me facturum pretium exiſtimo, ſi poſt Typici, eor
quoque expoſitionem ſubnectam. Typicorum duo ſunt gene
alterum quod in matutinis precibus, dum vigiliæ, quod eam
ctem inſomnes traducant, peraguntur, recitari, aut cani ſole
13 Vigiliæ nonniſi ἐν ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς, Feſtis nempe Chri
Domino, & beatæ Virgini dicatis fiunt. Principes vero dies ſi
ejusmodi apud eos modo plures, modo pauciores,
pro temporum ratione fuere: nunc demum duodenario num
ro, ne nimius ſim, clauduntur, & ſunt *Annunciatio Virgi*
Chriſti Nativitas, *Hypapante*, i) *Baptiſmus Chriſti*, *Transfiguratio*, *Re*
ſurrectio Lazari, *feſtum Palmarum*, *Lignum Crucis*, *Reſurrectio*, *Aſce*
Spiritus Sancti adventus, & *Deiparæ aſſumptio*. Licet hæc poſſun
non ſemper inter hos locum habuerit; modo tamen certum ſi
vindicat, nec ſine piaculo negligeretur. In his celebrioribus
Typica dicuntur, quæ nihil aliud ſunt quam verſuum ex Pſal
hinc inde congeſtorum, & ad ſolemnitatis arcana exponend
tiorum Ecloga. Hinc fit non eadem in omnibus, ſed va
pro diverſitate ſolemnitatum concinnari. Eaque aliis dicun
minicis non recitantur, ſed loco eorum Pſalmus, qui Græcis ἄμ
μῶμος, k) *Immaculatus* eſt. Si aliæ ſunt ſolemnitates, easque
illi Doxologumenas vocant, neque Typica, neque Amomus,
Polyeleos, l) eſtque Pſalmus αἰνεῖτε τὸ ὄνομα κυρίου, *Laud*

* *fundatoris.*

i) Feſtum purificationis Mariæ, quando Simeon Chriſto in templo occurrit.

k) Pſalmus CXIX. (al. 118.) qui incipit: μακάριοι οἱ ἄμωμοι.

l) Pſalm. CXXXV. (al. 134.)

nomen Domini dicitur; & in fine cujuslibet verſiculi adnectitur *alleluja*. Polyeleus nomen habet ab eo, quod eodem tempore Pſalmus alius accinitur, ἐξομολογεῖσθε τῷ κύριον, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. *Confitemini Domino Dominum, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.* Vel quod tunc cereis, & luminibus lampadis in medio Eccleſiæ ante Sancta Sanctorum appenſæ, quæ vocatur *Polyeleus*, Pſalmus ille recitatur. Poſſem hic de candelis ſeu lampadibus m) Græcorum, quas ſane alii non intellexerunt, aliquid referre. Sed quid illud ad Typica? Primum itaque Typicorum genus erit ex variis Pſalmis verſuum in ſolemnitatem collectio, quæ in feſtis ut ita dicam *vigilatis* canitur. Alterum Typicorum genus eſt, quod inter Miſſarum ſolemnia diebus etſi non omnibus, & ſunt πρῶτα καὶ δεύτερα, *prima & ſecunda*; nec alia ſunt, quam Pſalmus CII. & CXLV. n) Quando vero ea dicuntur, noto ex Typico Sabæ. Ισέον ὡς ἀπὸ τ νέας κυριακῆς ἕως τῶν ἁγίων, πάντων ἀντίφωνα ψάλλει ἡ ἐκκλησία, καὶ ὐ τυπικά. ὁμοίως καὶ τῷ δωδεκαημέρῳ ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς, καὶ εἰς τὰς μνήμας τῶν ἁγίων, ἃς ἑορτάζομεν τὰ ἀντίφωνα ψάλλομεν. τας δὲ λοιπας πάσας κυριακὰς & χρόνῳ ψάλλομεν τυπικά. *Advertendum eſt, a novis Dominica ad feſtum omnium Sanctorum Eccleſiam cancre Antiphona, & non Typica: ſimiliter & diebus duodecim, quos Dodecaemeron nuncupant: in feſtis Dominicis, in memoriis Sanctorum, quas celebramus, Antiphona canimus, reliquis vero diebus omnibus Dominicis Typica canuntur.* Antiphona * quoque iſta cum ab alio non explicentur, animadvertas velim, ea quemadmodum de Typicis matutini diximus, eſſe puram putam ex variis Pſalmis diverſorum verſuum, qui magis ſolemnitatis myſterium exprimunt, Eclogam. Eamque dividi in primum & ſecundum Antiphonum. In primo poſt ſingulos verſus recitatur, 15
ταῖς πρεσβείαις τ Θεοτόκυ σῶτερ σῶσον ἡμᾶς. *Precibus Deiparæ Salvator ſalva nos.* In ſecundo pro ſolemnitatum diverſitate verſui adnectitur formula ſolemnitatem exprimens: ut in die Paſchatis dicitur, σῶσον ἡμᾶς υἱὲ θεῦ ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ψάλλοντάς σοι ἀλληλούϊα. *Salva nos Fili DEI, qui a mortuis reſurrexiſti, canentes tibi alleluja.* In Pentecoſtes, σῶσον ἡμας υἱὲ θεῦ παράκλητε ἀγαθὲ ψάλλοντάς σοι ἀλληλούϊα. *Salva nos Fili DEI Paraclete bone canentes tibi alleluja.*

m) De his videndus interim Cangius in utroque gloſſario, in καντήλα & λαμπάς.

n) Conſer Jacobum Goarum ad Euchologium Græcor. p. 124. & 186. & Meurſii gloſſar in τυπικά.

* Idem Goarus p. 123. Rayneus p. 32. ſeq & 48. Meurſius, & Cangius in ἀντίφωνα.

gitur etiam Tetraevangelium secunda, tertia, & quarta feria, καὶ πληροῦται, & completur, seu terminatur.

At, ut video, rebus hisce subactus, oppressusque es, recreare paululum, & mentem refice carminibus, tum Heroico, tum Jambico pede currentibus, necdum editis, ex ipsis Barberinis, aliisque codicibus in Evangelia modo jam dicto pro officiis Græcorum disecta.

Ἡ τέτρας ὧδε τῶν μαθητῶν ἐκ λόγου
Ἔχει τὸ ῥεῦμα τῶν εἰρμένων λόγων.
Τοίνυν ὁ δίψῶν μὴ κατώκνει καὶ πίνειν
Ψυχὴν καλάρδων, καὶ ποτίζων τὰς φρένας,
Εὐαγγελιστῶν τοὺς θεοπνεύστους λόγους
Τομαῖς διαιρεθέντας εὐεπιτρόχοις,
Καὶ τηδὲ βίβλῳ τεχνικῶς ἡρμοσμένους
Ἅπας ἀκούων, καὶ τροφῶν καθ' ἡμέραν
Ἐσῶσιν ὠσὶ τοὺς ὑπερφωνουμένους
Ἰωάννῃ θαύμαζε τ' εὐβουλίας
Σπέρασμα πολλοῖς ἢ πρὶν ἐσπερασμένοις,
Καὶ σπεράσασθαι σωφρόνως προθυμίας
Καὶ καλλιεργήσασθαι κόσμοις ποικίλοις
Τοῖς μὲν ξενίζειν τοὺς ὁρῶντας ὡς ἔχει
Τοῖς δ' θεῖ ἢ ῥήμασι ψυχοτρόφοις
Εὐεργετεῖν ἅπαντας ἀκροωμένους
Ἐνταῦθα τὴν θέλουσαν εἰκότως λύραν
Κινῶν τέλος γε συγκινεῖ καὶ τοὺς λίθους.
Ὅθεν πλάνος σίγησεν Ὀρφέως λύρα
Πόνοις, Ἰωάννης δὲ ἥμερόσε ξένην,
Καθημερῶσαν τὴν λιθότροπον φύσιν.

Εἰς Ματθαῖον.

Σελασφόροις λάμψεσιν ἐκ Παρακλήτου
Τὸν νῶν ἐλλαμφθεὶς ὦ Ματθαῖε θεόπλα
Τὴν ἐκ λόγου σάρκωσιν ἀφράστῳ τρόπῳ
Κατήγγειλας ἄρισα τῇ χθονὶ πάσῃ.

Ἄλλο.

Ὡς μακαρίως δώδεκα Ματθαίου λόγους
Πλάττων νοητὸν Χριστιανικῷ σθένει
Ὃν καὶ κραταιοῖς ἔνδον ἐν στέρνοις φίλοις
Κόσμον φύγωμεν, καὶ μαλα[illegible]

annis Chryſoſtomi, Baſilii Magni, illiusqu
ρηγιασμένων, *Præſanctificatorum.* Licet enim
liſſæ fuerint, quæ etiam ad hæc tempora pe
i, Clementis, Petri, Marci, nihilominus

ſeruntur ſub nominibus SS. *Jacobi*, *Marci*, *Petri*
cum verſione ſeparatim excuſa Gvil. Morellus Pariſ.
Jacobi, Baſilii & Chryſoſtomi. Præter illas tres Litu
obvias circum ſeruntur & aliæ, ut 1) S. *Jacobi* nomi
Pariſ. 1560. fol. atque inde ab aliis, pro cujus γνησι
gitur in ejus συμμίκτους, quæ tamen doctis non ſa
ἀδελφοθέου nomine paſſim laudari a recentioribus
atque commentario illuſtratam a Syro ſcriptore
A. 1171. obiit. Si vero Jacobum Apoſtolum atque
beret auctorem, non ignota fuiſſet Cyrillo Hieroſo
ſi Myſtagogica ult. ab illa Jacobi multum eſt diverſa
lat. vulgavit Jo. a Sancto Andrea Pariſ 1595. 8. ty
cum *Clemente Rom.* de ritu Miſſæ (ex libro VIII. Co
leto Cardinali Pariſ. 1583. 8. itidem Græce & latin
annotat Coptice extare MS. nomine *Cyrilli* Alex. Ne
Jacobus, Petrus, Marcus aliquid in hoc genere
ctum ac mutatum ad nos pervenerit. Sed ob ea qu
que vetuſtiſſ. Chriſtianorum ſacram cœnam celebr
Martyr. veriſimilius videtur nullam ejusmodi form
verbis Inſtitutionis CHRISTI fuiſſe contentos.
Gregorii Papæ jam feci mentionem. Plures Græce

Liturgiæ *S. Baſilii* Codex mille amplius annorum extat
Montfaucono in Diario Italico p. 210. Prodiit & Baſi
Cæterum lapſus eſt memoria Clariſſ. Caveus, qui ill
reperiri ſcribit, nam in nulla quod ſciam legitur.
dit Jo. Cochleus in ſpeculo antiquæ devotionis circ
uſus Codice Rincavienſis monaſterii S. Johannis.
pretatione inter Liturgias SS. Patrum a Claudio d
Antwerp. 1562. 8. pag. 34. Alia eſt quam ex *Syr*
Andreas Maſius Antwerp. 1569. recuſam in Bibl.
Anglorum ſupplemento Francofurtenſi T. 2. p. 4
cis Codd. uno Joſephi Scaligeri ad Velſerum miſſo
Negib, Abbatem Ægyptium in comitatu Parſumi
ad Clementem VIII. legati Victorius Scialagh Ac
bano. Auguſtæ Vindel. A. 1604. 4. publicavit ac
gi & *Cyrilli* Alex. De Codice Copto Arabico Bibl
turgiæ SS. *Baſilii* & *Gregorii Theologi*, vide M
cam pag. 314.

*Etisſima Deipare, & celebrium ſanctorum, & totius anni ſecundum traditionem ſancti Sabæ, Studitæ, & potisſimam partem ſancti Montis. nec non partem traditionis ſanctisſimi Patris noſtri Joſephi poſſeſſoris * ſancti Monaſterii divini Nicolai Caſulorum.* Sed utinam liceret nobis ex primis illis fontibus tanquam integrioribus & purioribus, divino Chriſti ſervitio incumbere. Næ illis ſuperſeminata ab homine nequam zizania dignoſceremus. Et hæc de Græcorum Typico.

An vero cum in eorum libris Τυπικά, *Typica*, libros eosdem plures, nec unicum indigitant, & cum πρῶτα καὶ δεύτερα Τυπικὰ *prima & ſecunda Typica*, libros eosdem plures primos, & ſecundos, & quonam ſenſu? Nequaquam. Ea, cum videam alios confundere, ne res alicujus conſiderationis in occulto lateat, operæ me facturum pretium exiſtimo, ſi poſt Typici, eorum quoque expoſitionem ſubnectam. Typicorum duo ſunt genera; alterum quod in matutinis precibus, dum vigiliæ, quod eam noctem inſomnes traducant, peraguntur, recitari, aut cani ſolet:
13 Vigiliæ nonniſi ἐν ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς, Feſtis nempe Chriſto Domino, & beatæ Virgini dicatis fiunt. Principes vero dies feſti ejusmodi apud eos modo plures, modo pauciores, pro temporum ratione fuere: nunc demum duodenario numero, ne nimius ſim, clauduntur, & ſunt *Annunciatio Virginis, Chriſti Nativitas, Hypapante*, i) *Baptiſmus Chriſti, Transfiguratio, Reſurrectio Lazari, feſtum Palmarum, Lignum Crucis, Reſurrectio, Aſcenſio, Spiritus Sancti adventus, & Deipare aſſumptio.* Licet hæc poſtrema non ſemper inter hos locum habuerit; modo tamen certum ſibi vindicat, nec ſine piaculo negligeretur. In his celebritatibus Typica dicuntur, quæ nihil aliud ſunt quam verſuum ex Pſalmis hinc inde congeſtorum, & ad ſolemnitatis arcana exponenda aptiorum Ecloga. Hinc fit non eadem in omnibus, ſed varia pro diverſitate ſolemnitatum concinnari. Eaque aliis diebus Dominicis non recitantur, ſed loco eorum Pſalmus, qui Græcis ἄμωμος, k) *Immaculatus* eſt. Si aliæ ſunt ſolemnitates, easque, quas illi Doxologumenas vocant, neque Typica, neque Amomus, ſed Polyeleos, l) eſtque Pſalmus αἰνεῖτε τὸ ὄνομα κυρίου, *Laudate nomen*

* *fundatoris.*

i) Feſtum purificationis Mariæ, quando Simeon Chriſto in templo occurrit.

k) Pſalmus CXIX. (al. 118.) qui incipit: μακάριοι οἱ ἄμωμοι.

l) Pſalm. CXXXV. (al. 134.)

ἐπιτομώτερον παρέδωκε λέγειν. Et infra, Διο καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος θεραπεύσιμῃ τοι μεθόδῳ χρώμενος ἐπιτομώτερον ταύτην ἐπαγγέλλει. μετ' ὀλίγον δὲ πάλιν ὁ ἡμέτερος πατὴρ, ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς ἰωάννης ὁ προβάτων σωτηρίας εἶα πᾶσιν προθύμως κηδόμενος, ἐκ τε τὴν τοῦ ἀνθρωπίνης φύσεως ῥᾳθυμίαν ἐφορῶν περίῤῥιζον πᾶσαι σα- 18
ταναῖν πρόφασιν βυλόμενος ἀποτεμεῖσθαι. διο καὶ τὰ πολλὰ ἐπιτομὴν σωτομώτερον τελεῖσθαι διετάξατο. *Multi quidem & alii divinæ Eccleſiæ Paſtores, & Doctores, qui ſacris ſucceſſerunt Apoſtolis, ſacroſanctæ Miſſæ editionem ſcriptis demandantes tradiderunt Eccleſiæ, quorum primi, iique præclariſſimi cenſentur, beatus nimirum Clemens ſummi illius Apoſtolorum principis diſcipulus & ſucceſſor, qui ſacris Apoſtolis ei dilectantibus, illam edidit: & divus Jacobus, qui Hieroſolymitanam Eccleſiam nactus eſt in ſortem, ejusque primus a primo magnoque illo ſummo Pontifice Chriſto DEO noſtro fuit conſtitutus Epiſcopus. Tum inde magnus Baſilius hominum ſocordiam, & in deterius prolapſionem conſpicatus, ac proinde longinquitate productæ Miſſæ pertæſus, non quod ipſe ſupervacaneum quidquam vel nimis longum productum in ea forte arbitraretur, ſed ut pariter tum ſimul orantium, tum audientium ignaviam ex longo illo temporis intervallo præcideret, breviorem recitandam tradidit.* Et infra: *Quamobrem & divus Baſilius media quadam ratione uſus, breviorem eam conciſioremque reddidit. Haud vero multo poſt pater ille noſter aurea præditus lingua Joannes de omnium ſalute, ut paſtorem decet, ſtrenua cura ſollicitus, naturæ humanæ ſocordiam ignaviamque reſpiciens, fibras omnes ac radices Satanici prætextus hujus voluit evellere; & ideirco multa præcidit, & conciſiori præſertimque oratione ſacrum conficiendum ſtatuit.* Id quoque teſtati ſunt Canon Trullanus 32. Leontius Byzantius contra Neſtorium & Eutychetem lib. 3. Gregorius Protoſyncellus, Gennadius Scholarius, Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus, Beſſarion, Marcus Epheſinus, & alii. Et eas quæ nunc tum in dicto libro, tum in Evchologio, tum alibi ſub tantorum ſanctorum nomine digeruntur Miſſæ, eorum eſſe nullus, quod ipſe ſciam, dubitavit, z) præter unum Caſaubonum exercitat. 14. num. 8. in Baronium. Et alius neſcio quis contendebat, Joannis Chryſoſtomi nomen pri- 19

(Bbb) 3 mum

z) Liturgiam a S. Baſilio eſſe compoſitam non adeo negandum videtur, uti nec a S. Chryſoſtomo, ſed inter ipſius tempore variis modis fuiſſe interpolatam ipſa exemplarium diverſitas arguit. Confer Acta Sanctor. T. 2. Junii p. 843.

luja. Et ſic de aliis terminatis verſiculis idem repetitur, in *Nunc & ſemper*, dicitur illud, ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος & θεὸς ἀθάνατος ὑπάρχων. *Unigenitus Filius, & ſermo DEI immortalis exiſtens,* &c. Poſtmodum tertia ſtatio excipit, quæ & tertium Antiphonum vocatur, verſiculi Pſalmorum cum Tropario proprio ſolemnitatis, cujus vicem, cum Typica dicuntur, Beatitudines occupant, in quarum poſtremis tertiæ, ſextæque odæ Troparia, ſive Paracletices recitantur. His facillime intelliges, quæ ex D. Joannis Chryſoſtomi Liturgia, & ex Triodio adducit Meurſius in Lexico Græco-barbaro: apud quem Triodii verba interpungenda ſunt, hoc modo, καὶ ἀναγνώσεις] καθηχήσεις, εἰς τὴν λειτουργίαν, τυπικά. *Et leguntur Catecheſes in Liturgia, Typica,* ſubauditur, *canuntur.* Catecheſes namque non in Liturgia, ſed in matutinis precibus legebantur.

Nec alius a Typico eſt liber Tacticus, o) qui ſub hoc
16 nomine in plerisque Græcorum Monaſteriis innoteſcit, in eo etenim nihil aliud eſt, quam ordo, & regula divinorum Officiorum, qui a τάξει nomen habuit, ſicuti & apud Latinos ab ordine *Ordinarium* fit; præſcribit enim ſingulis diebus, quid in rebus ſacris peragendis præſtandum ſit. Nonnemo, cum opus non viderit, & vidiſſe videri volens mera ſibi fingit ſomnia, aitque in eo ritus omnes, & ceremonias in adminiſtratione ſacramentorum a Græcis obſervari ſolitas contineri, ideoque ad illud potius, quam ad Euchologium recurrendum eſſe. Viro non aliud dixerim, glaucomam ab oculis excutiat: & quod non vidit, videat, tum judicet, & ſententiam dicat, ſin minus fruſtra omnia fuerint, cum ſomnia ſunt ex imaginatione conficta, qui rem vident aliter ſentiunt.

II. Secundum eſt *Liturgiarum*, p) in quo Miſſarum celebrandarum ſeries habetur, non omnium, ſed trium ſolummodo, Joannis

o) Vide Cangium in Ταχτικά.

p) Λειτουργικὸν illud ſive λειτουργίαι tres SS. Baſilii & Chryſoſtomi atque tertia τῶν προηγιασμένων continentur in ſæpius vulgato Græcorum Euchologio, cum quo Jacobus Goarus eas verſione & notis illuſtravit, variasque lectiones ex variis quæ non parum inter ſe differunt editionibus ac Codd. MSS. ſubjunxit Pariſ. 1647. fol. Prodierunt & Græce Rom. 1601. 4. Venet. 1626. 4. & Græce ac Latine cum *Hervetî* verſione in Tomo ſecundo Auctarii Bibl. Patrum Morelliani Pariſ. 1624. additis Liturgiis quæ ſerun-

terquam ſabbato & Dominica, & ſancto Annunciationis die fiat ſacrum Præſanctificatorum. Etſi non displicet absque nomine in Concilii Laodiceni Canone 49. ὅτι οὐ δεῖ τῇ τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν, εἰ 21
μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ μόνον. *Non oportere in Quadrageſima panem offerre, niſi ſabbato, & die Dominico tantum.* Namque præter hos dies Græci in aliis, dummodo Annunciationis ſolemnitas non acceſſerit, ſi Miſſa celebranda eſt, non aliam quam hanc τῶν προηγιασμένων celebrant, in qua corpus Chriſti die Dominico in Miſſa confectum abſumitur. Tum ſiquidem quilibet ſacerdos venturæ hebdomadis dies, quibus celebraturus eſt, digitis ipſe ſuis numerat, inde tot particulas panis in oblatione abſcindit, quot Miſſas dicturus eſt, eas cum particula eo die abſumenda conſecrat, & conſecratas ſanguineque Dominico intinctas, uti moris eſt, conſervat in pyxide, ex qua poſtmodum celebraturus tempore opportuno, cochleari, aliis ibi ad alium uſum relictis, haurit, & in diſco reponit, & in altare majus advectam conſumit. Quadrageſimæ etenim diebus, ut Canon Laodicenus præſcribit, non licet ἄρτον προσφέρειν, *panem offerre*, ſacramentum, corpus ſcilicet Chriſti ſanguinemque conficere. Quod Juſtinus in Dialogo cum Tryphone dixerat ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, ſed in iis præterquam ſabbato, & die Dominico, & ipſo Annunciationis die Trullanus ait, *Præſanctificatorum* ſacram Miſſam, ſeu Liturgiam faciendam. Typicon clariſſime omnia. Ισέον δὲ ὅτι
ἐν ταῖς κυριακαῖς τ̃ μεγάλης τεσσαρακοστ̃ς, καὶ ἐν ταῖς νηστείαις τῶν
δεσποτικῶν ἑορτῶν ἡ ἁ̃ μεγάλου Βασιλείου λειτουργία τελεῖται, ὡσαύτως 22
καὶ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτ̃, ἡ δὲ προηγιασμένη κέκτηται τὴν ἰδίαν ἀκολουθίαν, ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ. τὰς δὲ λοιπὰς ἡμέρας ἁ̃ ὅλου ἐνιαυτ̃ ἡ ἁ̃ ἁγίου Ἰωάννου ἁ̃ Χρυσοστόμου λειτουργία τελεῖται. *Sciendum eſt in diebus Dominicis magnæ Quadrageſimæ, & in vigiliis feſtivum ſolemnitatum magni Baſilii Liturgiam fieri, ſimiliter & in commemoratione ipſius, Præſanctificatorum vero ſacræ Quadrageſimæ dies ſibi vendicat, reliquis totius anni diebus Joannis Chryſoſtomi Liturgia fit.* Ordo quoque Monaſterii Caſulenſis, poſtquam ſacrorum jejuniorum dies præſanctificatis aſſignaſſet, de Miſſa Baſilii ita definit: Ισέον ὅτι
δεκάκις ψάλλεται ἡ ἁ̃ ἁγίου Βασιλείου λειτουργία τὸν ὅλον χρόνον, τῇ
ὀγδόῃ τῶν χερουβικῶν, καὶ τῇ ἑορτῇ ἁ̃ ἁγίου Βασιλείου, καὶ τῇ
ὀγδόῃ τῶν Φώτων, καὶ εἰς τὰς πέντε κυριακὰς τ̃ ἁγίας τεσσα-
ρακοστ̃ς,

Basilianam, & Chrysostomianam neglectæ desitæ sunt, præter unam Jacobi, quæ semel in anno in Hierosolymitana Ecclesia, ut mihi relatum est, dicitur.

Apud Græcos primus omnium Basilius, quod historiis
17 traditum sit, prolixiorem Jacobi Missam, brevioribus finibus concluſit, quam postmodum licet decurtatam, Chrysostomus nimis prolixam existimans, obtruncatis, quæ sibi videbantur, breviorem, ad commodiorem populi usum effecit. Neque ullus unquam apud Græcos dubitavit Basilium & Chrysostomum Missas, quæ nunc in Orientali Ecclesia celebrantur, conscripsisse. Proclus Patriarcha Constantinopolitanus de traditione divinæ Missæ, q) si tamen illius Procli tractatus ille est: Πολλοὶ μὲν τινες καὶ ἄλλοι τῶν τοῖς ἱεροῖς Ἀποστόλοις Δεδεξαμένων θεῖοι πομπῆς ἢ διδάσκαλοι τὴν τῆς μυστικῆς λειτουργίας ἔκθεσιν ἐγγράφως καταλιπόντες τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδώκασιν, ἐξ ὧν ἢ πρῶτοι ἦσαν, καὶ Δικαιρύσιοι τυγχάνουσιν, ὅ, τε μακάριος Κλήμης, ὁ τῆς κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων μαθητὴς καὶ Δεύτερος, αὐτῷ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων ὑπαγορευσάντων, καὶ ὁ θεῖος Ἰάκωβος, ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν ἐκκλησίας τὸν κλῆρον λαχών, καὶ ταύτης πρῶτος ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν καταστάθείς. ὁ τε μέγας Βασίλειος μετὰ ταῦτα τὸ ῥάθυμον καὶ κατωφερὲς τῶν ἀνθρώπων θεωρῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς λειτουργίας μῆκος ὀκνοῦντων, ταύτην οὐ ῥᾴδιον εἶναι νομίζων, ἀλλὰ τὸ τῶν συνευχομένων καὶ ἀκροωμένων ῥάθυμον διὰ τὸ πολὺ τοῦ χρόνου ἀνάλωμα ἐκκόψων ἐπιτο-

Liturgia S. *Chrysostomi* cum versione, *Erasmi* nomen mentita, legitur Tomo quarto Operum Chrysostomi edit. Græcolatinæ Ducæanæ, & Græce Tomo sexto in Saviliana p. 93; Latine ex versione *Leonis Tusci*, facta CPoli circa A. C. 1180. ad Rainaldum de monte Catano, in Liturgiis Claudii Sanctii sive de Sainctes p. 49. Græce a Demetrio Duca in lucem edita plus simplici vice lucem vidit Romæ ac Venetiis.

De liturgia præsanctificatorum, quæ licet *Gregorio* Papæ sive Dialogo tribuitur, tamen usus ejus a latinis quibusdam & Latinizantibus Græcis improbatur, unde Ioannes a Sancto Andrea, Claudius de Sainctes & Iacobus Pamelius eam in Liturgicis suis prætermiserunt, videnda peculiaris Allatii dissertatio libris ejus de consensu utriusque Ecclesiæ subjecta p. 1541. seq. Diversa est *Gregorii* Papæ Missa quæ latine cum interpretatione Græca Georgii Coditii edita est a Federico Morello Græce & latine Paris. 1595. 8. atque inde in Auctario Patrum Ducæano. Sed illa præsanctificatorum extat etiam una cum aliis latine ex versione Gilberti Genebrardi Tom. 27. Bibl. Patrum Lugd. p. 646.

q) p. 156. edit. Elmenhorstii.

τῶν μυστηρίων τελετῆς. *Rurſus in Alexandria quarta feria, & ea, quæ dicitur, Paraſceve, & leguntur Scripturæ, & Doctores eas interpretantur, & omnia, quæ ad ſynaxim ſpectant, adminiſtrantur, præter myſteriorum conſecrationem.* Theodorus Petræorum Epiſcopus in vita S. Theodoſii Archimandritæ: Τέσσαρας εἶδον ἐν μοναστηρίῳ κατασκευάσας ἐκκλησίας, μίαν μὲν ἐν ᾗ τῇ ἑλληνίδι φωνῇ παλαιῶν πλήθη ἰδιάζοντας τὴν τῆς αἰνέσεως καθὼς γέγραπται θυσίαν τῷ θεῷ θυσίαν, ἑτέραν δ' ἔνθα κατὰ τὴν οἰκείαν γλῶτταν γένους τῶν τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς ἀποδίδοντας. ἄλλην δὲ, καθ' ἣν ἀριθμὸς τῆς ὑμνῳδίας ἅπας παντὸς ἐχόμενοι, ἰδίᾳ φωνῇ τῷ κοινῷ δεσπότῃ προσάγουσιν, ἑτέραν δὲ, ἐν ᾗ οἱ ὑπὸ τοῦ μιαροῦ δαίμονος στρεβλούμενοι ἀδελφοὶ, ὧν φθάσαντες μνήμην πεποιήμεθα, τὴν εὐχαριστίαν ἅμα τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῖς ἀφιερωμένοις τῷ σωτῆρι προσάγωσι Χριστῷ, τάχα που μόνον εἰς τοῦτο νοήσαντες εἰς ὃ ἐγένοντο. ὅτου μὲν οὖν ἐν ταύταις ὁ ἱερὸς τῆς ψαλμῳδίας ἐπιτελεῖται κανὼν, ἑπτάκις τῆς ἡμέρας, τὸ δὴ λεγόμενον, τὸν παῖδες πίστεως αἰνοῦντων ποιητήν. εἰς δὲ τὴν τῆς ἁγίας ποιωνίας σύναξιν τὴν τῆς λειτουργίας ἀπολυθίαν, ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τῆς τῶν θείων εὐαγγελίων ἀναγνώσεως ἐν τῇ οἰκείᾳ τάξει ἅπασαι ἁγίαι παίμνιαι ἐκκλησίαι, οὗτοι ἅπαντες πλὴν τῶν δαιμονώντων ἀδελφῶν κατὰ τὴν μεγάλην τῶν ἑλληνισμῶν συναθροίζονται ἐκκλησίαν. καὶ οἱ τῶν θείων χρισθέντες θεῷ ἡμῶν μέτοχοι γίνονται μυστηρίων. *Cumque intra Monaſterium quatuor exædificaſſet Eccleſias, unam in qua Græca dialecto multitudo Patrum ſeparatim ſacrificium laudis, uti ſcriptum eſt, DEo ſacrificarent: alteram, in qua nativo ſermone genus aliud hominum ſupremo DEo ſupplicationes deferrent: tertiam in qua Armenii perpetuo divinis hymnorum cantibus additi lingua propria communi Domino laudes dicerent: quartam, in qua qui ab impuro dæmone torquerentur fratres, quorum paulo ante meminimus, gratias una cum iis, qui eorum ſervitio deſtinarentur, Servatori Chriſto agerent, in hoc forte ſolum ſani, in quod & læſi ſunt. Hac itaque ratione in his ſacra Pſalmodia regula peragebatur, cum ſepties in die, quod dici ſolet, creatura univerſa auctorem collaudarent. In ſacra vero communionis ſynaxi Miſſæ ſeriem ab initio ad Evangeliorum ſacrorum lectionem in propria lingua ſinguli, & Eccleſia complentes, tum omnes, exceptis à dæmone vexatis fratribus, in magnam Græcorum congregantur Eccleſiam, ubique divinorum Chriſti DEi myſteriorum participes fiunt.* Et Cyrillus Scythopolitanus in vita S. Sabæ: Τότε οὖν τοῖς Ἀρειμίοις μετέσχον ἀπὸ δὲ μικροῦ ἐνιαυτοῦ πρῶ-

mum additum esse a Leontio in Evchologio a se correcto & Venetiis edito anno 1564. quod in ceteris Evchologiis tum ante Leontii impressionem excusis, tum a manuscriptis abesse, & videri a veritate alienum.

Falsum nihilominus est, inscriptionem illam additam fuisse a Leontio, & a manuscriptis abesse, cum plurimi codices, illique antiquissimi, non tantum in Vaticana, sed in Barberina etiam Bibliotheca asservati illam agnoscant, & Leontius iste, quisquis ille fuerit, cum illam in manuscriptis inveniisset, nil mirum si illam edi curaverit. Qui enim opera antiquorum edunt, ea prius ad manuscriptos codices referunt, & ad illorum normam corrigunt. Si dicat Missam a Chrysostomo editam ab hac esse diversam, temere id asseritur, codicibus pluribus manuscriptis, iisque antiquissimis reclamantibus, & Chrysostomo vindicantibus, licet quemadmodum in aliis antiquorum scriptis usu venit, nonnullas variantes lectiones inveniri posse, quod exscriptorum incuria contingit, non negaverim: at illæ non tanti fuerint, ut propter eas nomen Chrysostomi expungamus.

In tertia Missa, quam Græci *τῶν προηγιασμένων* vocant, tu *Præsanctificatorum* diceres, corpus Christi non conficitur, sed confectum antea divinis laudibus decantatis absumitur. Illius auctorem faciunt plerique Græcorum *Gregorium* Romanum Pontificem, cui *Dialogus*, ob dialogos conscriptos cognomen fuit. Ipsi in Græcorum lectionibus, quas illi *συναξάρια* vocant, appositum invenio, sic enim habetur 12. mensis Martii: *Φασὶ δ ὅτι ἐπιτελεῖσθαι λειτουργίαν παρὰ Ρωμαίοις ἐν ταῖς νηστίμοις ἡμέραις, ἅτις ἐστὶν ὁ νομοθετήσας, ὅπερ κρατεῖται μέχρι τῆ σήμερον παρ' αὐτοῖς. Ajunt autem ex hujus institutione factum, ut quadragesimali tempore apud Romanos Missa sacrificium integrum peragatur, quod apud illos hodieque servatur.* Quod annotaverat etiam ante me Gregorius Protosyncellus in epistolam Marci Ephesini. Quidquid tamen sit, ea apud Græcos in maxima est consideratione, & non nunc primum, sed a multo tempore, & ante Concilium ipsum Trullanum, in quo illius mentio habetur Can. 52. *ἐν πάσαις ταῖς ἁγίαις τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις παρεκτὸς σαββάτου καὶ κυριακῆς, καὶ τῆ ἁγίας τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας, γινέσθω ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερὰ λειτουργία. In omnibus sanctæ Quadragesimæ jejunii diebus præter*

vel ut, ut habeatur ſangvis Domini, vel ut habeatur per modum potus. Si ut habeatur, fruſtra tingitur, cum in ſpecie panis non deſit ſangvis, ut dicunt Scholaſtici, per concomitantiam: unaquæque enim pars ſeparatim ſumpta effectum alterius cumulatiſſime præſtat, & ſupplet: ſi vero ut habeatur per modum potus, fruſtra etiam intingitur, quia ſangvis ille exſiccatur, & panis ille ſic tantus non bibitur, ſed editur, & cavendum eſſe ne Græci putent, ſpecies panis, vel ſpecies vini ſeorſim acceptas non eſſe perfectum corpus Chriſti, & ſacramentum. u) Nos tamen dicimus nullo modo Rubricam expungendam videri, ſed uſum antiquum illius Eccleſiæ jam per omnes Eccleſias diſſeminatum, cum improbari, neque damnari poſſit, omnino retinendum. Quamvis enim in Eccleſia Conſtantinopolitana aliquando in uſu non fuerit, & concedamus lege etiam ſcripta, quod nusquam apparet, prohibitum eſſe, non inde colligitur etiam in aliis Græcorum Eccleſiis, & Patriarchalibus eodem decreto abrogatum fuiſſe, quod ex univerſali illius Eccleſiæ uſu comprobatur. Nec argumentum Arcudii contrarium evincit; Illa enim commixtio ſangvinis, & carnis fit, non quaſi prius illa eſſent ſeparata, & tunc unirentur: nullus enim apud Græcos unquam dubitavit vel aſſeruit, in hoſtia eſſe ſolum corpus, in calice ſolum ſanguinem, ſed omnes uno ore fatentur, corpus ſimul eſſe cum ſangvine, & ſanguinem cum 28
corpore. Quare illa commixtio fit non ſecundum ſuas veras & reales eſſentias, ut ſcholaſtici loquuntur, ſed ſecundum formas & ſpecies ſacramentales, ſub quibus corpus & ſangvis Chriſti veraciter continentur. Quia ergo ut Theologi adnotant, ſpecierum ſacramentalium fit commixtio, dicitur fieri commixtio rerum contentarum. Frequenter enim multa, quæ ad ſpecies pertinent, uſus loquendi tribuit contentis ſub ſpeciebus. Et hæc ſpecierum ſacramentalium commixtio neſcio qua ratione improbari poſſit in Eccleſia Græcorum, cum tamtopere probetur in Eccleſia Latina, in qua etiam nemine improbante fit iſta commixtio in calice. Nihil enim differt, ſive corpus immittatur in ſangvinem, ſive ſangvis infundatur in corpus, par enim eſt utrorumque commixtio;

u) Sane non eſt inſtitutioni CHRISTI perfecte congruens.

πρὸς τὸ ἐπιτελεῖν τὸν τ̃ ψαλμῳδίας κανόνα τῇ τῶν Ἀρμενίων Διαλέκτῳ εἰς τὴν θεόκτιστον ἐκκλησίαν, παρεγγυήσας αὐτοῖς τὸ μεγαλεῖον, καὶ τὴν λοιπὴν ἀκολουθίαν ἐν ταῖς συναξεσιν Ἀρμενιστὶ καθ' ἑαυτὰς λέγειν, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τ̃ θείας προσκομιδῆς ἔρχεσθ μετὰ τῶν ἑλληνιστῶν, καὶ τῶν θείων μεταλαμβάνειν μυστηρίων. *Eo itaque tempore Armenios à parvo oratorio in Eccleſiam à DEo exſtructam transtulit, ut Pſalmodiæ regulam Armeniorum dialecto exequerentur, imponens ipſis Megalion, & reliquam Officii ſeriem in ſynaxibus ſeparatim Armenica lingua peragerent, & tempore divinæ oblationis cum Helleniſtis convenirent, & divinis participarent myſteriis.* Præſanctificatorum quoque meminerunt Joannes Epiſcopus Citri, in Reſponſis, Manuel Patriarcha in Sancitis, & Nicephorus Patriarcha in Canonibus: Νηστεύειν τὸς
26 μοναχοὺς καὶ τοὺς ἱερεῖς τῇ τετράδι τ̃ τυροφάγου, καὶ τῇ κυριακῇ, καὶ μετὰ τὴν τῶν προηγιασμένων ἀπέλυσιν ἐσθίειν τυρὸν ὅπου ἂν εὑρεθῶσιν, ἀνατρέπει δὲ ὁ κανὼν ὅτ̃ τὸ τ̃ Ἰακώβου δόγμα, καὶ τῶν τετραδιτῶν αἵρεσιν. Vertit Leunclavius: *Oportet Monachos jejunare die Mercurii & Veneris Septuageſimæ, & ubicumque fuerint, caſeum comedere, poſt Præſanctificatorum ſolutionem. Evertit hic Canon Jacobi dogma, & Tetraditarum hæreſim.* Sed an τυροφάγ Septuageſima t) ſit, dicemus alibi.

Diximus particulas conſecratas ſanguine Dominico intinctasque conſervari, idque ex præſcripto Euchologii, uſuque fere totius Orientalis Eccleſiæ, quæ hoc tempore non alio modo præparat. Morem improbat Arcudius libro 3. cap. 56. & rubricas in Euchologio, in quibus id præcipitur, expungendas eſſe cenſet ex Concilii Bracarenſis tertii Can. 1. ubi damnatur illa intinctio panis, & ex obſervatione ipſa Græcorum, Epitome ſacr. Can. Harmenopuli ſect. 2. tit. 6. ubi videtur præcipi ſimilem intinctionem nequaquam fieri debere. Τὸ μὴ χρίειν τὰ προηγιασμένα ἁγί τ̃ λαβίδ ἐν τῷ δεσποτικῷ αἵματι, ἐν τῷ μέλλειν ταῦτα φυλάττειν, ἀκριβέστερόν φησιν ὁ μακάρι Ἰωάννης ὡς καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ γινόμενον. *Non eſſe inungenda Præſanctificata per cochlear ſanguine Dominico, dum cuſtodienda ſunt, accuratius tradit beatus Joannes, veluti quod etiam in Eccleſia noſtra majori fiat.* Addi poteſt Michaël Anchiali, qui tradit ſimilem intinctionem non
27 eſſe in uſu in Eccleſia Græcorum. Argumentatur Arcudius: Nam vel

t) Quinquageſimæ potius eſt, ut docet Allatius hebdomad. Græcor. p. 1422. ſeq.

vel ſit, ut habeatur ſangvis Domini, vel ut habeatur per modum potus. Si ut habeatur, fruſtra tingitur, cum in ſpecie panis non deſit ſangvis, ut dicunt Scholaſtici, per concomitantiam: unaquæque enim pars ſeparatim ſumpta effectum alterius cumulatiſſime præſtat, & ſupplet: ſi vero ut habeatur per modum potus, fruſtra etiam intingitur, quia ſangvis ille exſiccatur, & panis ille ſic tantus non bibitur, ſed editur, & cavendum eſſe ne Græci putent, ſpecies panis, vel ſpecies vini ſeorſim acceptas non eſſe perfectum corpus Chriſti, & ſacramentum. u) Nos tamen dicimus nullo modo Rubricam expungendam videri, ſed uſum antiquum illius Eccleſiæ jam per omnes Eccleſias diſſeminatum, cum improbari, neque damnari poſſit, omnino retinendum. Quamvis enim in Eccleſia Conſtantinopolitana aliquando in uſu non fuerit, & concedamus lege etiam ſcripta, quod nusquam apparet, prohibitum eſſe, non inde colligitur etiam in aliis Græcorum Eccleſiis, & Patriarchalibus eodem decreto abrogatum fuiſſe, quod ex univerſali illius Eccleſiæ uſu comprobatur. Nec argumentum Arcudii contrarium evincit; illa enim commixtio ſangvinis, & carnis fit, non quaſi prius illa eſſent ſeparata, & tunc unirentur: nullus enim apud Græcos unquam dubitavit vel aſſeruit, in hoſtia eſſe ſolum corpus, in calice ſolum ſanguinem, ſed omnes uno ore fatentur, corpus ſimul eſſe cum ſangvine, & ſanguinem cum corpore. Quare illa commixtio fit non ſecundum ſuas veras & reales eſſentias, ut ſcholaſtici loquuntur, ſed ſecundum formas & ſpecies ſacramentales, ſub quibus corpus & ſangvis Chriſti veraciter continentur. Quia ergo ut Theologi adnotant, ſpecierum ſacramentalium fit commixtio, dicitur fieri commixtio rerum contentarum. Frequenter enim multa, quæ ad ſpecies pertinent, uſus loquendi tribuit contentis ſub ſpeciebus. Et hæc ſpecierum ſacramentalium commixtio neſcio qua ratione improbari poſſit in Eccleſia Græcorum, cum tantopere probetur in Eccleſia Latina, in qua etiam nemine improbante fit iſta commixtio in calice. Nihil enim differt, ſive corpus immittatur in ſangvinem, ſive ſangvis infundatur in corpus, par enim eſt utrorumque commixtio;

u) Sane non eſt inſtitutioni CHRISTI perfecte congruum.

Et quemadmodum Latinus hoſtiam immittens calici, non dicitur propterea carnem ibi ineſſe negare, ita & Græcus ſangvinem apponens corpori, non propterea dicendus erit corpus illud exangue aſſerere.

Si dicant id non debere fieri ob periculum, ſangvis enim dum cochleari à calice aſportatur in corpus, faciliter poteſt effundi, quod in corpore in calicem immiſſo non poteſt accidere; Dicemus nullum ibi periculum eſſe, cum non aſportetur ſangvis in cochleari, ſed tantum in ſangvine cochlear madefiat, eoque
29 madefacto, ſignum crucis in corpore formetur. An ideo à ſuis ritibus, & ceremoniis per tot annos confirmatis Eccleſia Græcorum ſummovenda eſt?

Illud etiam ipſe obſervo ex Præſcriptis Patriarchæ Conſtantinopolitani ad Paulum Hypopſephium Callipolitanum miſſis, Præſanctificatorum Liturgiam non unam atque eandem apud omnes fuiſſe, ſed pro varietate Eccleſiarum, & temporum variam: in ea enim, quam nos hodie habemus, ſangvis Chriſti nullus conficitur, at quam ipſe explicat, conficiebatur: ideoque Patriarcha aſſerebat, non eſſe opus, præſanctificato ſangvine particulas panis præſanctificatas eſſe intinctas, quod ſangvis in ipſa Miſſa conficeretur, & calix abſolveretur: bis enim idem haberetur. In particulis vero conſecratis pro infirmis illa intinctio neceſſaria videbatur, quod nullus ibi alius ſangvis conficeretur. Verba quia rara ſunt, nec omnibus ita obvia eſſe poſſunt, exſcribam. Περὶ ὧ τῆς τῶν προηγιασμένων ὑποτυπώσεως τοιαύτα σε ἀπαγγέλλει. τῇ τελευταίᾳ τῆς τυροφάγε κυριακῇ τελείας τελεμβρίης μυσαγωγίας, καὶ ἄρτων ἁγίων, ὃ καλὰ τὸ σύνηθες, ἀλλὰ πλείονων ἑτοιμαζομένων. μεθ' ὧ τὴν μετάληψιν, καὶ οἱ τῆς μέχρι ὠδομαδῶς ἄρτοι φυλάττονται ἐν πυξίῳ ἀφωρισμένῳ τινὶ ὃ καθαγιαζομένῳ τιμίῳ αἵματι ἐν ἐκείνοις, διό περ πολήριον καθεκάστην τῶν νηστίμων ἡμερῶν ἑτοιμάζεται τε καὶ ἁγιάζεται προηγιασμένης ἐπιτελλομένης. εἰς ὃ καὶ ὁ προτέλειος ἄρτος ὑψόμενος καὶ καθαιρόμενος ἐμβάλλεται. καὶ τίς ἡ χρεία αἷμα προσμιγῆναι ἅγιον τῷ θείῳ ἄρτῳ. ἡ δὲ χρηγιασμένη
30 ὑπὲρ τῆς τελευτώσας μόνον ἔχ ἁγίε γίνεται πολήριε. καὶ ὅταν καθεζῆς ἐν ταῖς πέντε τῆς ἑβδομάδος τελεῖται ἡμέραις, τῷ δὲ Σαββάτῳ τελεία ἔχ χρυσοστόμε τελεῖται λειτεργία τῇ δὲ κυριακῇ ἔχ μεγάλε Βασιλείε, ὅτε καὶ ἄρτος πάλιν φυλάττεται. καὶ ἕτε καθίσαται μέχρι καὶ αὐτῆς,

τῆς

τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ἀφ' ἧς καὶ τὰ προηγιασμένα λέγεται, ὅτι ἡ βάπτισμα θεοῦ ἀληθῶς ἐν αἵματι, ὅταν τις τῶν ἀναχωρητῶν ἐν ὄρεσι καταφύγῃ, καὶ ἐκπλησσόμενος ἀφ' τὸ εἰς ἀρετὴν ἀπαιδεύτως αὐτῷ, εἰθέλει ἡ συνεχέστερον τῶν ἁγιασμάτων μεταλαχεῖν ἀφ' τὸν ἐκεῖθεν ἁγιασμὸν τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ σώματος. τὸ τῶν ἐν πυξίῳ τινὶ καθαρῷ ὁ θεὸς νομιζόμενος ἀληθῶς ἐμβαπτισμένος ἐστὶ καὶ τοῦ θείου αἵματι. ἢ πάλιν ὅτως ἀφ' τὸν τοῦτο ἐπισυμβαίνοντα θάνατον αὐτοῖς ὅλως ἡ τῆς ἁγίας ἱεραρχοστῆς καιρῷ φυλάττεται πολλάκις ἀληθῶς βεβαπτισμένος ἐν αἵματι, καὶ οἱ χρεία μεταλήψεως ἢ ἐν ἡμέρᾳ ἢ ἐν τῇ νυκτὶ τινὸς θνήσκοντος, ὅτε μὴ δύνεται μυσταγωγία, ἐνίοτε μέρος ἄρτε ἐπὶ ἡ ποτηρίου. καταπλάζεται ἡ καὶ τι ὑγρὸν, ἵνα διευθύνῃ ὁ θνήσκων μεταλαχεῖν. ἁγιάζεται δὲ καὶ τὸ ἐμβαλλόμενον ὑγρὸν ἐκ ἡ ἁγίου ἄρτου. ἐν ἄλλῳ καιρῷ, ὅτε δύνεται λειτουργίας γινομένης φυλάττεται ἐν τῷ ἁγίῳ πυθμένι καθιστῷ μεμιγμένος ἁγιασμάτων ἀφ' τοῦς ὅτως ἀρτιζομένοις ἐπιδιαδύσεις, ὅτε μὴ ἀδυνάμενοι. εἰ δ' ἐ χρεία καταφθάσῃ τῶν φυλαττομένων ἀφ' τὸ μὴ τεθνᾶναι τινὰ, πρώτας ἐκ παιδὸς καθαρῷ καὶ τιμίῳ καταπαλαίεται. *De Præſanctificatorum modo hæc tibi communiter*, Patres ſcilicet. *Ultima Tyrophagi Dominica, Quinquageſimæ nempe, cum Miſſa perfecta ac integra celebratur, & panes ſacri, non uti moris eſt, ſed plures præparantur, poſt communionem panes, qui ad Paraſcevem uſque ſufficere debent, in pyxide ad id muneris deſtinata aſſervantur, nullo in eos pretioſo ſanguine immiſſo, quod calix ſingulis jejuniorum diebus præparatur & conſecratur, cum Præſanctificatorum Miſſa celebratur, in quem & ante perfectus panis poſt elevationem in partes diviſus immittitur. Verumtamen quæ neceſſitas fuerit ſanguinem ſanctum divino pani ante immiſceri, cum Præſanctificatorum Miſſa pro ſancto calice tantum conficiendo fiat, ſicque ſervato ordine per quinque hebdomadis dies continuatur. Sabbato integra Chryſoſtomi Miſſa dicitur, die Dominico Baſilii Magni, tum & panes rurſum conſecrantur, & conſervantur, & hoc continuatur ad feriam quartam magnæ hebdomadis, cum Præſanctificata finiunt. Hunc autem divinus panis ſanguine tingitur, cum ex Anachoretæ aliquis in montes ſe abdit, nec ad Eccleſiam accedit propter nimium ejus virtutem ſtudium, avetque ſæpius ſacrorum particeps fieri, ob eam quæ inde corporis & animæ conſequitur ſanctitatem. Panis divinus in pyxide mundo huic delatus divino ſanguine intinctus eſt, vel rurſus fuit præter mortem adorientem panis ipſe toto Quadrageſimæ tempore conſervatur ſanguine tinctus, & cum communione opus fuerit, ſive interdiu,*

sive nocte, aliquo moriente, cum non sit sacrum, in calice pars panis injicitur, & humidum aliquid immittitur, ut possit morions assumere. Quod vero injicitur humidum à pane sancto sanctificatur. Alio vero tempore cum sacrum perfectum absolvitur in sacro calice singulis diebus sanctificatorum particulæ conservantur propter tum, cum minus exspectamus, moribundos. Si vero depositorum opus non fuerit, mane à puero mundo jejunoque absumuntur. An non pœnituisset similes antiquæ Ecclesiæ ritus ob minimum scriptionis tædium non recensuisse? Alio itaque tempore alius in Ecclesia etiam in Præsanctificatorum Missa celebranda invaluit. Nos ista alibi * fusius prosequemur.

Præsanctificatorum in jejunio Quadragesimali causas ex jam laudatis auctoribus sibi quisque varias colligere poterit. Non illaudabilem eam tute tibi habeto, mi NAVDÆE, ex Joanne Phurne scriptore non inelegante nondum edito, ad Gregorium Antigonitem. *Ἕτερον δ' ἂν χεῖρον πρὸς τὴν τῶν λεγομένων ἀπόδειξιν ὁ τῶ προηγιασμένων, μυστικὸς λόγος, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀδιάγνωστος. ἐπεὶ γὰρ καὶ τοὺς αὐθημερὸν πολέμους οἱ στρατιῶται διημερεύοντες ἐν τῇ μάχῃ μόλις πρὸς ἑσπέραν διακριθέντες ἔωλά τινα διατηροῦντες ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτῶν ἐσθίουσι βρώματα, πρὸς τὸ μὴ πάντῃ τὰς αὐτῶν δυνάμεις ἐξασθενῆσαι, μελλόντων αὖθις γινομένης ἡμέρας τοῖς βαρβάροις συμπλέκεσθαι. βυθυτεῖν γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ σφαγιάζειν ἀδύνατον, ὃ τοῖς πανηγυρίζουσιν ἴδιον. διὸ ἔστο καὶ ἡμῖν τότε τὸ καινὸν ἡμῶν σφάγιον ὁ μόσχος ὁ σιτευτὸς, ἂν τὰς σάρκας σιτούμενοι νεορύμεθα πρὸς τὰς καθ' ἡμῶν ἐναντίων μάχας, ἀ θύεται. ἐπεὶ δὴ πάλιν ἀναγκαῖον τὸ βρῶμα καὶ ἀπαραίτητον, πνευματικῷ δ' ὁπλίτῃ, πνευματικὴ τροφὴ σύστασις ἐκ τῶν προτεθυμένων, καὶ προηγιασμένων μερίδων τὸ ἐνδεὲς πρὸς ἑσπέραν ἀποπληροῦμεν.* *Aliud quoque est ad rerum dictarum demonstrationem non minoris momenti Missa, quæ Præsanctificatorum dicitur mystica ratio, nec omnibus cognita. Cum enim in pugnis quæ sub*
33 *sensu cadunt, milites in bello per totum diem se exercentes, vix tandem ad vesperam ab hostibus sejuncti repositos quosdam in propriis tentoriis pridianos & frigidos cibos comedunt, ne vires eorum prorsus debiliteneur, cum rursus adveniente sole cum barbaris manus conserere debeant: namque in bello boves sacrificare mactareque non possunt, quod iis, qui splendide dies festos agunt, proprium sit. Propterea & tunc nobis quoque communis nostra victima, vitulus saginatus, cujus carnes*

ipsi

* Fecit hoc Allatius in diss. quam supra laudavi, de Missa præsanctificatorum.

ipſi comedentes, robur adverſus hoſtium impetus acquirimus, non maſtabatur. Cum vero rurſus cibus nobis neceſſarius ſit, & inevitabilis: ſpirituali enim militi ſpirituale alimentum confirmatio eſt, ex Præſacrificatis particulis infirmitatem noſtram ſero roboramus.

Quantum porro Præſanctificatorum Miſſa ab ea quæ *ſicca*, & *nautica* x) dicitur, differat, optime quisque dijudicabit, ſi quæ de ea Joannes Stephanus Durantus de Ritibus Eccleſiæ Catholicæ lib. 2. cap. 4. num. 8. refert, una cum iis, quæ in Præſanctificatorum perſequuntur, conferat. Sane in ſicca neque panis offertur, neque oblatus abſumitur: in Præſanctificatorum vero, licet non offeratur, abſumitur tamen. Et hæc ſunt quæ in hoc Liturgiarum libello continentur.

III. Tertius εὐαγγέλιον, y) *Evangelium* dicitur, Codex nempe, in quo deſcripta ſunt Evangelia, quæ primum locum dignitate & officio inter Lectiones Miſſarum occupant. Cedrenus Leonis primi anno quinto: ἀνελθὼν εἰς τὸ κεράμιον μετὰ εὐαγγελίου, καὶ θυμιατοῦ, καὶ τὸ θεῖον δάκρυον ἐξιλεώσατο ἀμφω. *Cum una Evangelio & thuribulo adhibitis ad Ceramium aſcendiſſet, Deumque lacrymis placaſſet.* Palladius ad Lauſum in Eulogio: καὶ λαβὼν εὐαγγέλιον εἰς χεῖρα τῶν ἀκολούθων ἑπτὰ ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν. *Et accipiens Evangelium* 34

x) De Miſſa ſicca & nautica ſive inter navigandum uſurpanda juvabit conferre Johannis Bona Cardinalis rerum Liturgicar. lib 1. cap. 15. & trigam Exercitationum Hiſtorico Theologicarum Rev. Helmſtadienſium Theologi Jo. Andreæ Schmidii, editam Jenæ 1692. 8. Quemadmodum de Miſſa præſanctificatorum præter eundem Bonam & Svicerum Cangiumque in προηγιασμένη, & πυξίον & p. 1238. ſeq. & ad Chronicon Paſchale p. 611. conſulendi Beveregius ad can. 52. Trull. Petavius ad Epiphan. p 352. Hugo Menardus ad Gregorii M Sacramentarium p. 75. Joſephus Vicecomes, Edmundus Martene, Henricus Rionerus & alii qui de ritibus ſacræ Euchariſtiæ ſcripſerunt.

y) *Editum eſt hoc θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον (hunc enim habet titulum) primum ab Emanuele Glyzonio anno ni fallor* 1599. *poſtea cura Theophylacti Hieromonachi apud Jo. Petrum Pinellum* 1645. *Præmittitur præfatio ſive Epiſtola dedicatoria ad ſanctiſſimum doctiſſimumque Gabrielem Philadelphiæ Metropolitam, & ad Severum Memphiſiæ Epiſcopum & D. Raphaelem Patriarchæ τοποτηρητὴν data Julii 24. Vita quatuor Evangeliſtarum ex Sophronio Hieronymi interprete & Dorotheo ſynopſi deſumpta, cuilibet Evangeliſtæ ſuo loco præfixa ſunt.* Hinc præſtantiſſimus Caveus in diſſ. de libris & officiis Eccleſiaſticis Græcorum. Prodiit etiam Evangeliorum Codex ejusmodi Venetiis A. 1624. fol. quæ editio exſtat Romæ in Bibl. Barberina. De iſto Græcorum Evangelio præter Allatium, Meurſium, Svicerum, Cangium ac Caveum agit Wilh. Ernestus Tentzelius ὁ μυσταγώγης in diſſertatione de ritu Eucharistiam ſacrandi.

ſive nocte, aliquo moriente, cum non ſit ſacrum, in calice pars panis injicitur, & humidum aliquid immittitur, ut poſſit morientis aſſumere. Quod vero injicitur humidum à pane ſancto ſanctificatur. Alio vero tempore cum ſacrum perfectum abſolvitur in ſacro calice ſingulis diebus ſanctificatorum particulæ conſervantur propter tuum, cum nunc exſpectamus, moribundos. Si vero depoſitorum opus non fuerit, mane à puero mundo jejunoque abſumuntur. An non pœnituiſſet ſimiles antiquæ Eccleſiæ ritus ob minimum ſcriptionis tædium non recenſuiſſe? Alio itaque tempore alius in Eccleſia etiam in Præſanctificatorum Miſſa celebranda invaluit. Nos iſta alibi * fuſius proſequemur.

Præſanctificatorum in jejunio Quadrageſimali cauſas ex jam laudatis auctoribus ſibi quisque varias colligere poterit. Non illaudabilem eam tute tibi habeto, mi NAVDÆE, ex Joanne Phurne ſcriptore non inelegante nondum edito, ad Gregorium Antigonitem. Ἕτερον ἢ ἐ χεῖρον πρὸς τὴν τῶν λεγομένων ἀπάδειξιν ὁ τὰ προηγιασμένης, μυστικὸς λόγος, καὶ ἧς πολλοὶ ἀλλήγουσιν. ἐπεὶ γὰρ καὶ ἧς αἰσθητὰς πολέμους οἱ στρατιῶται διημερεύοντες ἐν τῇ μάχῃ μόλις πρὸς ἑσπέραν διακριθέντες ἔωλά τινα διατηροῦντες ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτῶν ἐσθίουσι βρώματα, πρὸς τὸ μὴ πάντη τὰς αὐτῶν δυνάμεις ἐξασθενῆσαι, μελλόντων αὖθις γινομένης ἡμέρας τοῖς βαρβάροις συμπλέκεσθαι. βοῦς γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ σφαγιάζειν ἀδύνατον, ὃ τοῖς πανηγυρίζουσιν ἔξεστι. Διὰ ἔστι καὶ ἡμῖν ἧστε τὸ κοινὸν ἡμῶν σφάγιον ὁ μόσχος ὁ σιτευτὸς, ἐ τὰς σάρκας σιτεύεσθαι νομίσασθαι πρὸς τὰς καθ' ἑαυτῶν ἀνταίους μάχας ἀ θύειν. ἐπεὶ ἢ πάλιν ἀναγκαῖον ἧν τὸ βρῶμα καὶ ἀπαραίτητον, πνευματικῇ γὰρ ὁπλίτῃ, πνευματικὴ τροφὴ σύστασις ἐκ τῶν προτεθυμένων, καὶ προηγιασμένων μερίδων τὸ ἐνδεὲς πρὸς ἑσπέραν ἀποπληροῦμεν. *Aliud quoque eſt ad rerum diſtinctam demonſtrationem non minoris momenti Miſſæ, quæ Præſanctificatorum dicitur myſtica ratio, nec omnibus cognita. Cum enim in pugnis quæ ſub*
33 *ſenſu cadunt, milites in bello per totum diem ſe exercentes, vix tandem ad veſperam ab hoſtibus ſejuncti repoſitos quosdam in propriis tentoriis pridianos & frigidos cibos comedunt, ne vires eorum prorſus debilitentur, cum rurſus adveniente ſole cum barbaris manus conſerere debeant: namque in bello boves ſacrificare maſtareque non poſſunt, quod iis, qui ſplendide dies feſtos agunt, proprium ſit. Propterea & tunc nobis quoque communis noſtra victima, vitulus ſaginatus, cujus carnes*

ipſi

* Fecit hoc Allatius in diſſ. quam ſupra laudavi, de Miſſa præſanctificatorum.

εὐαγγελίῳ, ὅτε ἀναφέρεται εἰς τὸν ἄμβωνα πρὸς ἀνάγνωσιν, ἢ τῶν ἁγίων δώρων, εἴτε τῇ εἰς τὴν ἁγίαν Πρόθεσιν ἐκπομπῇ, ἢ ἐν τῇ εἰς τὸ πρόθεσιν ἐπανόδῳ αὐτῶν. Deputati vero mandyas induti antecedunt cum lampadibus Evangelium, quando lectionis cauſa fertur ad ſuggeſtum: idem manus idem obeunt in ingreſſu ad ſacram menſam, quando ſacra dona circumferuntur, & ad Prothefim referuntur.

Differt à quatuor Evangeliis, quod illa continuatam hiſtoriæ ſeriem, non interruptam, neque alterius verbis interturbatam contineat, hic liber ea omnia habet. ſed in certas partes, & ſectiones diviſa, quas alii τμήματα, μέρη, τεύχεσι, ἀναγνώσεις. Latini *Lectiones* indigitant, ad uſum ſingulorum dierum & feſtivitatum, modo unius, modo alterius Evangeliſtæ textu, quandoque etiam plurib. 36
in locis, utut opus fuerit, interpoſito; non ita tamen, ut ſeriem Evangelicam prorſus interrumpant: exceptis enim ſolemnitatibus, quæ peculiare ſibi poſcunt Evangelium, in reliquis anni diebus ita diſpertiuntur ut unius prius Evangeliſtæ textum, in tmemata dividant. & diebus applicent, donec finiat, poſtmodum alterius continuent, donec omnia ad exitum perduxerint, & diebus Dominicis à ſcriptore Evangelii nomen imponant: dicunt enim ἡ πρώτη κυριακὴ τοῦ Ματθαίου. *Prima Dominica Matthæi, ſecunda Matthæi*, c) & ſic de aliis. Id ut melius comprehendas, velim animadvertas d Joannis Evangelii textum univerſum ſeptem integris hebdomadibus legi, quæ à magna Paſchæ Dominica, tribus diebus exceptis, numerantur. Matthæi e) à feria ſecunda poſt Dominicam Pentecoſtes ad ſubſequentem Paraſceven Exaltationis diem feſtum, abſolvitur.

(Ddd)

c) Conſer Allatii diſſ. de hebdomadibus Græcor. §. 31. ſeq.

d) Ecce tibi verba Typici, è quo hæc Allatius hauſit: ἰστέον ὅτι τὸ ΥΦΣ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ἀναγινώσκεται ἐν ὅλαις ἑβδομάσι ἑπτὰ, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ἁγίας Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, καὶ λῆγον ἄχρι τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, χωρὶς ἡμερῶν τριῶν.

e) Idem Typicum: Τὸ δὲ κατὰ Ματθαῖον ἅγιον Εὐαγγέλιον ἀναγινώσκεται ἀπὸ τῆς δευτέρας τῆς μετὰ τὴν πεντηκοστὴν, ἤγουν τῆς ἁγίας Πνεύματος, ἄχρι τῆς μετὰ τὴν ὕψωσιν τοῦ σταυροῦ κυκλῶν ἑβδομάδων, ὧν αἱ μὲν ἔχουσι τὸ κατὰ Ματθαῖον ἀναγινωσκόμενον, ἀπὸ δὲ τῆς ἑβδομάδος ἀναγινώσκεται τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον ἐν ταῖς πέμπτης ἡμέραις. ἐν δὲ τοῖς σαββάτοις καὶ ταῖς Κυριακαῖς πάλιν ὁ Ματθαῖος, ἄχρι τῶν ιζ ἑβδομάδων. εἰ δὲ μὴ ἑβδομὰς ὑπερέχει ἕως τοῦ πάσχα ἀναγινώσκεται αὐτόν. Εἰ δὲ μέλλει ἀναγινώσκεσθαι, ἡ αὐτὴ ἑβδομὰς ἀναπαύεται δύο ἤτοι ὀκτὼ, καὶ ἀναγινώσκεται ὅταν θέλει.

tum ad congregandos ea qui essent, prius a medio fuerunt. Codex ΒΟΣΣΙΑΝΟΣ *ἡμῖν μετ' αὐτῶν ἐπέχρησεν ἀναγνώσεσιν, ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μετὰ τὸ εὐαγγέλιον. Post quem alendum Dejice, deinde Andreanum non cum Evangeliis.* Et de eo supra dixerat, *ὡς τοῦτο μὲν Χρυσὸς τὸ ἀναγνώσεσιν ἔθετο.* *Quod enim ferme omnes Evangeliorum praedicant.* Euchologium: *τὸν κανόνα μετὰ τὸ εὐαγγέλιον. Tum imponunt eum Evangelio.* Nicephorus Blemmida in vita S. Pauli Latrensis, *ἀναγνώσεσι προσέσχε τῷ εὐαγγελίῳ.* Et Gregorius Pardus in vita sancti Lazari Galesii, *ἡνίκα τοῖς μετὰ εὐαγγέλιον ἐφεξῆς ἀναγνώσεσι χρώμενος ἐδίδασκε τοὺς ἀκροατάς.* *Evangeliorum*, codicem nempe Evangeliorum. Cum vero quatuor Evangelistarum tetrabiblos sit, περιευαγγέλιον, & περιευαγγέλιον, *circumscriptioni nomine*, περιευαγγέλιον, quasi diceres, *circumscriptio, nuncupatur.* *ἡνίκα τὰς ἀναγνώσεις ἐκ τοῦ περιευαγγελίου ἐποιεῖτο ὁ τοῦ ἁγίου ἐκδοχεὺς τῇ πρώτῃ ἑβδομάδι τῆς τεσσαρακοστῆς.* Marcus Hieromonachus de dubiis typicis cap. 38. Τελεσθείσης δὲ ταύτης ψάλλουσι τὰ ἐξαποστειλάρια τῆς τρισθέου λιτῆς, ἐκ τῶν ἀναγνώσεων ἐκ τοῦ περιευαγγελίου. Typicum: *Ἐντεῦθεν ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἀναλογίου μετὰ φώτων, τιθεὶς τὸ ἀναγνωσθὲν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ τοῦτο ἐκτιθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀναλογίου ἀπέρχεται πρὸς τὴν ἁγίαν ἀναγνώ-*

35 Et notanda est reverentia, qua audiri debent Evangelia, 2) stantes enim cuique & aperto capite audiebant, sive ex institutione Anastasii, ut Anastasius in ejus vita, & Micrologus de Ecclesiasticis observationibus cap. 9. sive Siricii, ut Marianus Scotus in Chronico, sive Clementis, ut lib. 2. Constitut. Apostol. cap. 61. 2) sive ex alia Apostolica traditione, aut veteri instituto, aut antiqua consuetudine, ut Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. 136. & Sozomenus Hist. lib. 5. cap. 22. b) *Per totas Orientis Ecclesias quando Evangelium legendum est, accenduntur lumina, sole videlicet,* scribit Hieronymus adversus Vigilantium. Lumina accensa ferentes *Deportati* vocantur à Joanne Episcopo Citri in Responsis, *Δεπορτάτοι ἢ μανδοφορεῖται μετὰ λαμπάδων προπορεύονται, τότε ἁγίου ἀναγνώ-*

2) De cultu hoc ac reverentia Evangeliis omnique lectioni apud veteres Christianos tributa adeundi Cotelerius ad Constitut. Apost. lib. 57. Jac. Godofredus ad Philostorgium p. 117. Sviceus in thesauro pag. 1226. Jo. Andreas Schmidius in triga diss. Aloisera ad Anastasium de vitis Pontificum p. 36. & Elocadelius in Turiano vapulante pag. 557.

a) Lege 57. b) Lege lib. 7. c. 19.

bus patent, quibus multo plura addi poſſent ex aliis. Et nota ad unam rem ſignificandam vocabulorum Græcobarbarorum co- 38
piam, πίναξ, κανονάριον, σιναξάριον, ἐκλογάδιον, ἀπόστολος, ἐκλογάριον. Nec diverſa ſunt, quæ in diſponendis epiſtolis legi ſvetis h) uſurparunt, immo etiam, ſi diis placet, multoties abſurdiora. Nec ab re fuerit obſervare, quæ in Meurſium animadverterat Gretſerus in Codinum lib. 3. cap. 7. *Meurſius admodum anxie monet, ne quis, cum audit, quatuor Evangelia lecta eſſe, ſuſpicetur Tetrabiblon Evangeliorum, hoc eſt ipſos integros quatuor Evangeliorum commentarios lectos eſſe, quod nimis longum fuiſſet. Itaque articulum τὰ, præpoſitum vocabulo Τεσσαρα exulare jubet, ſed ſi Græcorum Rituales libros diligentius inſpexiſſet, aliter puto ſuper hac re enunciaſſet. Ita enim Typicum Sabæ cap 38. agens de hac magna hebdomadis feria ſecunda.* ἀναγινώσκεται ὃ τὸ Τεσσαρευαγγέλιον τῇ γ'. καὶ τῇ δ'. καὶ πληροῦται Leguntur quatuor Evangelia feria ſecunda, tertia, & quarta, & abſolvuntur. *Ne autem ſuſpicere tantum partem aliquam ex quatuor Evangeliis lectam eſſe, audi ejusdem Typici auctorem eodem loco:* Δεῖναι ὃ χρὴ ὅτι τὸ καθ' Ματθαῖον ἅγιον εὐαγγέλιον ὅλον ἀναγινώσκεται. ὁμοίως καὶ τὸ κατὰ Μάρκον, καὶ τὸ κατὰ Λουκᾶν. τὸ δὲ κατὰ Ἰωάννην ἀναγινώσκεται ἕως τῆς ἀρχῆς τῶν ἁγίων παθῶν. ἀναγινώσκεται δὲ οὗτος ἐν ταῖς τρισὶ ἡμέραις ἤγουν β'. γ'. καὶ δ'. καὶ πληροῦται ἐν ταῖς ὥραις. γίνεται δὲ τὸ κατὰ Λουκᾶν ἀναγνώσεις τρεῖς. τὰ δὲ ἄλλα ἀπὸ δευτέρου ὁμοῦ ἀναγινώσκεται θ', καὶ ὥρας θ', καὶ πλέον οὐδέν. Scire oportet Evangelium S. Matthæi totum legi (Nota 39
eorum) ſimiliter & S. Marci, & S. Lucæ. At Evangelium S. Joannis legitur usque ad principium ſalutiferæ Paſſionis. Leguntur autem ſic Evangelia tribus diebus, nempe feria ſecunda, tertia, & quarta: & abſolvuntur in horis. Evangelium S. Lucæ tribus lectionibus perficitur, reliqua ſimiliter, ut ſimul fiant novem lectiones ad horam nonam, & nihil amplius. *Ex his jam Meurſius non Codinum, ſed ſua emendare poterit, & ſi quid emendandum ſit, potius expungam illud τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ, quia magna feria quinta non legebatur τὸ τετραευαγγέλιον, quippe quod præcedente die, videlicet magna feria quarta jam abſolutum erat, ut ex Typico Sabæ audivimus, niſi forte in Palatio Conſtantinopolitano Tetrabibli lectio ad quintam ipſam feriam magnam extenderetur. Quamvis ipſum quoque Triodium Græcorum cum Typico Sabæ concinat, cujus hæc ſunt verba:* Le-

h) Vide infra p. 46. ſeq.

ſolviturque hebdomadibus ſeptem & decem. Harum undecim ſingulis diebus Matthæi lectionem continuant, à duodecima quinque tantum diebus Marci lectio aſſumitur, Sabbatis, & Dominicis Matthæi reſtituitur, usque hebdomadem decimam & ſeptimam, dummodo hæc poſtrema inter tempus Paſchale occurrat, ſin minus, non legitur. Lucæ f) Evangelium à feria ſecunda quæ Dominicam poſt Exaltationem excipit, & integris
37 hebdomadibus duodecim continuatur, ab initio decimæ tertiæ Marci percurritur in reliquis diebus, ſed Sabbatis & Dominicis Lucæ aſſumitur: Marci g) tandem inter Matthæi & Lucæ abſumitur, quod vero ſupererit, Sabbatis & Dominicis Quadrageſimæ abſolvitur. His tamen non obſtantibus, ut Evangeliorum in Sanctorum diebus feſtis recitari ſolitorum regulam quandam Sacerdotibus darent, eamque facilem, ac infallibilem poſt quatuor Evangelia, eorumq; ſeriem, varia ex ingenio commenti ſunt. Hinc illis: Πίναξ τῶν εὐαγγελίων καὶ ἀπόστολος, ὡς εἴωθεν ἀναγινώσκεσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἔνθε ταῖς ἑορταῖς τ κυρίου, καὶ τ παρθένου, καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων. Et, Κανονάριον σὺν Θεῷ ἀρχόμενον ἀπὸ μηνὸς Σεπτεμβρίου μέχρι Αὐγούστου. μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εἰς τὸν Ἀπόστολον. Et, Ἐκλογάδιον τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν ἀφά τε τ ἀρχῆς καὶ τ τέλους τὴν ἀπόστολον ἑκάστου εὐαγγελιστοῦ, ἅμα τῇ τῶν κεφαλαίων ὑπομνηματίσωσιν ἀκριβῶς διηγορεῦον. Et, Παρασημείωσις τῶν εὐαγγελικῶν ἀποστόλων καὶ τὰς ἑορταστίμους ἡμέρας τ ἐνιαυτοῦ ἀναγινωσκομένων ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἐκκλησίᾳ, μετὰ προσθήκης τῶν ἀρχιερατικῶν πρὸς ἐναργῆ καὶ σύντομον κατάληψιν τ ζητούντων. Et, Ἐκλογάριον τῶν ἁγίων εὐαγγελίων ὅλου τ ἐνιαυτοῦ τῶν καθημερινῶν καὶ διαφόροις ἀποστόλοις, ὡς εἴωθεν ἀναγινώσκεσθαι ἐν ταῖς ἀναστασίμοις ἐκκλησίαις ἐν ταῖς ἑορταῖς τ κυρίου, καὶ τῶν ἁγίων, καὶ ἄλλαι αἱ ἀποστολαὶ κατὰ πλάτος. Et, Κανονάριον τῶν ἀναγνωσμάτων τ εὐαγγελίου καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν, ὃν δὴ τρόπον δεῖ ἀναγινώσκεσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Et hæc in Bibliotheca Barberina manuſcripta omnibus

f) Τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον ἄρχεται ἀπὸ τ μετὰ τὴν ὕψωσιν δευτέρας ἕως τ Κυριακῆς τ ἀποῶτε, (Septuageſ.) ἔχον ὁλοκλήρους τὰς ιϛ ἑβδομάδας. Ἀπὸ δὲ τ δευτέρας τ ιγ ἑβδομάδος ἀναγινώσκεται ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις τὸ κατὰ Μάρκον. Ἐν δὲ τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς πάλιν τὸ κατὰ Λουκᾶν.

g) Τὸ δὲ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον ὅσον μὲν ἀναγινώσκεται ἀνὰ μέσον τ Ματθαίου καὶ τ Λουκᾶ. Τὸ δὲ ἐπίλοιπον κατὰ τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστὴν ἐν ἑβδομάσι πέντε, ἤγουν ἐν πέντε σαββάσι καὶ πέντε κυριακαῖς.

Ἐκεῖνος ὥσπερ τῶν ζελωτῶν τὴν λύμην
Καὶ πρὸς χαρὰν δεάμωμεν χριστῷ ἐν ζάχει.

Εἰς Μάρκον.

Οσα σοφὶ χριστοῖο θεηγόρος ἔθνεα Πέτρος
Κηρύσσων ἐδίδασκεν ἀπὸ στομάτων ἐριτίμων 41
Ἐνθάδε Μάρκος ἄγειρε, καὶ ἐν σελίδεσιν ἔθηκε.
Τοὔνεκα καὶ μερόπεσσιν εὐάγγελος ἄλλος ἐδείχθη.

Ἄλλο.

Τὴν ἀφραστον γένησιν τὴν πρὸ αἰώνων
Καὶ ζὴν πρὸς ἡμᾶς σαρκικὴν παρυσίαν
Ο Μάρκος ὁ παύσεπτος διαζρανώσας
Τῷ θεῷ λόγῳ Φρυκίωρε πᾶσαν κλίσιν.

Ἄλλο.

Λόγων ὁ Μάρκος ζὴν ἀείῤῥυτον χύσιν
Εἰς πλῆθος ἐκκένωσον ἀνζλήσας, ὅτι
Κόσμος παρηγῶ ῥημάτων δίψος λάβοι.

Ἄλλο.

Μάρκος προβάλλει τοὺς θεηγόρους λόγους
Ἕλκει πλάνης ζε, καὶ σκότους βροτῶν γένος
Πέμπει ζε πρὸς Φῶς τ' ἀληθείας τάδε.
Τοίνυν δεάμωμεν εὐσεβῶς πάντες Φίλοι
Κόσμον λιπόντες τὸν μάταιον, καὶ πλάνον,
Πρὸς δεσπότην εὔσπλαγχνον εὐμενῆ λίαν.

Εἰς Λυκᾶν.

Λυκᾶς ἠπιόθυμος ἀκεσορίης ἐπιβήτωρ
Ἀθανάτου χριστοῖο γένος, καὶ θέσκελα ἔργα
Ἀτρεκέως καζέλεξε, καὶ ὡς θάνεν ἄμμε σαώσας,
Καὶ πάλιν ἐκ ζύμβοιο θορῶν μερόπεσσιν ἐμίχθη.
Ἐνθεν δ' ὑρανίην ὑπὲρ ἄνζυγα πατρὶ Φαάνθη.

Ἄλλο.

Λυκᾶ πάρελθε, καὶ ξένον Φράσον ζρίβον
Τοῖς αἰσχίστως ζρέχουσιν εἰς ζρίβον πλάνης,

gitur etiam Tetraevangelium ſecunda, tertia, & quarta feria, καὶ πληροῦται, & completur, ſeu terminatur.

At, ut video, rebus hiſce ſubactus, oppreſſusque es, recreare paululum, & mentem refice carminibus, tum Heroico, tum Jambico pede currentibus, necdum editis, ex ipſis Barberinis, aliisque codicibus in Evangelia modo jam dicto pro officiis Græcorum diſecta.

Η τετρὰς ὠδὲ τῶν μαθητῶν τ̃ λόγω
Εκχεῖ τὸ ῥεῦμα τῶν εἰσῤῥύτων λόγων.
Τοίνυν ὁ διψῶν μὴ κατώκνει τ̃ πίνειν
Ψυχὴν καταῤῥόων, καὶ ποτίζων τὰς φρένας,
Εὐαγγελιστῶν τὰς θεοπνεύστους λόγους
Τομαῖς διαιρεθέντας εὐσπιτρόχοις,
Καὶ τῇδε βίβλῳ τεχνικῶς ἡρμοσμένους
Απας ἀκούων, καὶ τρυφῶν καθ' ἡμέραν
Εσῶσιν ὡσὶ τὰς ὑπερφωνουμένας
Ιωάννην θαύμαζε τ' εὐβουλίας
Σπέρασμα πολλοῖς ὑ πρὶν ἐσπερασμένοις,
Καὶ σπερμάσαντα σωτηρίους προθυμίαις
Καὶ καλλιεργήσαντα κόσμοις ποικίλοις
Τοῖς μὲν ξενίζειν τὰς ὁρωμένας ὡς ἔχει
Τοῖς τ̃ θεῖ ῾ῆμασι ψυχοτρόφοις
Ἐυεργεῖν ἅπαντας ἀκροωμένους
Ενταῦθα τὴν θελγουσαν εἰκότως λύραν
Κινῶν τέλ῾ω γε συγκινῶ καὶ τὰς λίθους.
Οθεν πλάν῾ω σίγησεν Ορφέως λύρα
Πόνοις, Ιωάννης δ' ἥμοσε ξένην,
Καθημερῶσαν τὴν λιθότροπον φύσιν.

Εἰς Ματθαῖον.

Σελασφόροις λάμψεσιν τ̃ Παρακλήτου
Τὸν νῶν ἐλλαμφθεὶς ὦ Ματθαῖε θεόπνα
Τὴν τ̃ λόγου σάρκωσιν ἀφράστῳ τρόπῳ
Κατήγγειλας ἅρτα τῇ χθονὶ πάσῃ.

Ἄλλο.

Ὡς μαργαρους δώδεκα Ματθαῖ῾ω λόγους
Πλέκτον νοητὸν Χριστιανικῷ στέφει
Οι καὶ κραθέντες ἔνδον ἐν στέρνοις φίλοις
Κόσμον φύγωμεν, καὶ ματαίας φρονήσεις.

Ἐκεῖνος

Ἐκεῖνος ὥσπερ τῶν ἰελωνῶν τὴν λύμην
Καὶ πρὸς χαρὰν δεάμωμεν χριστῷ εἰν ἰάχαι.

Εἰς Μάρκον.

Οσα περὶ χριστοῖο θεηγόρος ἔθνεα Πέτρος
Κηρύσσων ἐδίδασκεν ἀπὸ σωμάτων ἐριτίμων 41
Ἐνθάδε Μάρκος ἄγειρε, καὶ εἰν σελίδεσιν ἔθηκε.
Τοὔνεκα καὶ μερόπεσσιν εὐάγγελος ἄλλος ἐδείχθη.

Ἄλλο.

Τὴν ἄφραστον γένησιν τὴν πρὸ αἰώνων
Καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς σαρκικὴν παρουσίαν
Ο Μάρκος ὁ πάνσοφος διαρρανώσας
Τῷ θεῷ λόγῳ φρυκτωρὲ πᾶσαν κλίσιν.

Ἄλλο.

Λόγων ὁ Μάρκος τὴν ἀείῤῥυτον χύσιν
Εἰς πλῆθος ἐκκένωσον ἀνλήσας, ὅτι
Κόσμος παρηγῶ ῥημάτων δίψος λάβοι.

Ἄλλο.

Μάρκος προβάλλει τὰς θεηγόρους λόγους
Ἑλκει πλάνης γε, καὶ σκότους βροτῶν γένος
Πέμπει πρὸς φῶς τ' ἀληθείας τάδε.
Τοίνυν δεάμωμεν εὐσεβῶς πάντες φίλοι
Κόσμον λιτόντες τὸν μάταιον, καὶ πλάνον,
Πρὸς δεσπότην εὔσπλαγχνον εὐμενῆ λίαν.

Εἰς Λυκᾶν.

Λυκᾶς ἠπιόθυμος ἀκεσορίης ἐπιβήτωρ
Ἀθανάτου χριστοῖο γένος, τὰ θέσκελα ἔργα
Ἀτρεκέως καλέλεξε, καὶ ὡς θάνεν ἄμμε σαώσας,
Καὶ πάλιν ἐκ τύμβοιο θορῶν μερόπεσσιν ἐμίχθη.
Ἐνθεν δ' ὑπανίην ὑπὲρ ἄντυγα πατρὶ φαάνθη.

Ἄλλο.

Λυκᾶ πάρελθε, καὶ ξένον φράσον τρίβον
Τοῖς ἀσκόποις τρέχουσιν εἰς τρίβον πλάνης,

Λεοῖς ἦ δείξει ἐν σιότῳ καθημένους
Οἷον βλέπων ἐδειξε φῶς Ιωάννης.

Ἄλλο.

42 Σάλπιγξ μεγίστη τῶν λόγων Δεκὰς πέλει
Σάλπιγξ σαθρῶσα τὴν πλάνην τῶν δαιμόνων
Καὶ πρὸς βίον λήγουσα μηδαμῶς γένῃ.
Βροτῶν τρέχειν πείθουσα, ἢ ψυχῶν νόσον
Τοῖς Φαρμάκοις λύουσα τῶν χρηστῶν λόγων.
Ἰατρὸς ἀδ σωμάτων, κἀὴ ψυχῶν μέγας.

Ἄλλο.

Τὸν συμπάροχον τῷ πατρὶ θεῷ λόγον
Ἐβρόντησας ἄριστα σαρκωμένον
Κηρύξας αὐτῷ τὴν ἐν γῇ παρουσίαν
Ω Δεκὰς μάκαρ, ἐκ θεόπαιδος κόρης.

Εἰς Ιωάννην.

Ἄγγελη τροφεῖ τὸν νῦν λελαμπρυσμένον
Ἡτοιμασας κόσμῳ βροτῆσαι ἀριδήλως
Τραυλῶν τε τὴν σαρκωσιν ἢ θεῖον λόγον
Ω θεολόγε γόνε βροτῆς ἐνθέως.

Ἄλλο.

Βροτῆς γόνε βρότησιν ὕψόθεν μέγα.
Καὶ σήμανον πῶς ἡ προάρχιος φύσις
Θεὸς βροτός τε, κἀὴ θεὸς πάλιν μένει.
Δίδου ἦ λύσιν τῶν ἐφλεγμάτων βίᾳ
Ιωάννῃ κοσμοῦντι τήνδε τὴν βίβλον.

Ἄλλο.

Βροντὴ πέφυκεν ἡ θεηγόρος λύρα
Βροντῶσα, κηρύττουσα τῇ οἰκουμένῃ,
Ιωάννης ἄῤῥητον ὑσίαν μόνην
Θεὸν τροφεῖ, δημιουργὸν τῶν ὅλων
Ἐγνω γὰδ ὄντως, καὶ γράφει θεῖα βίβλῳ,
Καὶ τῶν δεδοχῶν, κἀὴ καταυγάζει φρένας.

Hæc

Hæc carmina, quemadmodum & ea quæ ſequuntur, 43
oannes Argolus amicus noſter raptim in Latinam lingvam
ertebat:

Verbum ſequentium hic ſacer quaternio
Fundet perennis cælitus fluens melos.
Quicumque ſitis, hauſtum ne dubita ſuggere.
Evangeliſtæ eloquia, quin cujulibet
Bene inſtitutis diſtributa formulis
Affabre in iſto conditos libro ſonos
Captans diebus ſingulis cor exhilarans
Haud aure prona cælitum ſermonibus,
Joannis admirare dein ſolertiam
Pereſficacem, & talibus nunquam prius
Modis laborem, quo vir improbo utitur
Doctaque nitidos, quos parat compta manu
Videntibus mirabiles, ſalubribus
Verbis juvans, levamen attentis ferens,
Rite ille plectris ordinem teſtudinis
Movens, movetque ſaxa blandiens ſono.
Fallax file ergo vatis Oeagrii lyra,
Joannis ipſa verba poſſunt ſaxea
Mollire chordis namque cordis intima.

In Matthæum:

At tu beati cor nitore ſpiritus,
Fulgens, DEI conſortio, domeſtice
Matthæe, carmen ſcribis tenui ſono
Evangelizans optime mortalibus.

Aliud.

Ut uniones explicat duodecim
Effata Chriſti divitias ſodalibus
Matthæus his potita, & has animo intimo
Plebi occultas mundana paſſibus citis 44
Vitemus, atque ſenta mundi inſanies
Ut publicanus ille perfidum malum,
Curramus inde ad gratiam Chriſti cito.

In Marcum.

De Chriſto quæcumque Petrus præcoundique gentes
Edocuit vere aperiens ſacraria linguæ
Collegit Marcus, mandavitque acta tabellis,
Hinc Chriſti eximius colitur nunc nuncius orbe.

Aliud.

Non exprimendum Numinis myſterium
Verbi, quod ante ſæcla progenuit Pater,
Nobisque coram carneum Chriſti typum
Marcus revelans, inclytus, ſpectabilis,
Illuſtrat omnem carneam propaginem.

Aliud.

Marcus perennes ſemper eloquii ſacri
Venas, aquasque fontis effundit jugis,
Ut orbis inde ſitiat os ſacram ſitim.

Aliud.

Deiloquos effundit & Marcus ſonos,
Mortale recta & ſemita ducit genus
Ad celſa veritatis; hinc itaque gradu
Nos ambulemus congruo, tenebras procul,
Mundo abſtinentes, ejus & fallaciis
Summum ad parentem amabilem, & placidum nimis.

In Lucam.

At mitis Lucas medicinæ aſſeſſor, epiſque
Herbarum, haud mortale genus miraculaque ipſa
Chriſti enarravit, noſque ut moriens reparavit,
Rurſus ut ex tumulo, terras, hominesque reviſit,
Et tandem ad Patrem rutilanti apparuit axe.

Aliud.

Accede Luca, & indica explicitum vitam
Pedibus, tenebræ compede in caliginis

Quos

Quos alligant, oſtende euntibus diem,
Lumenque profer, quale Joannes docet.

Aliud.

Lucas loquela eſt magna ſacra buccina,
Eſt buccina, hoſtis arma terrens dæmonis
Vitamque ad ipſam, non habentem terminum
Vocans genus mortale, morbos ſpirituum
Solvens medela vocis ætherei ſoni:
Animis medetur, nam & medetur corpori.

Aliud.

Ævo parentis comparem genitum DEI
Tuba fragore carneum ſacro intonans
Ejusque narrans corporis præſentiam
Beate Luca per parentem virginem.

In Joannem.

Splendore ter ſplendente mentem fulgidus
Micuiſti in orbe lucide ex alto intonans
Humanitatem dum exprimis Verbi DEI
Theologe o tonitrui, & ætherеum genus.

Aliud.

O intona ſtirps fulguris cælo grave
Atque indica, ante ut omnium primordia
Homo eſt DEUS, ſummusque remanet ex homine
Iterum DEUS, ſolutionemque impetra
Vitæ ſceleſtæ, deferens veniam mali 46
Joannis exornantis iſtas paginas.

Aliud.

Fulgur fuit; Deiloquens hic & lyra
Quæ obmurmurans præconio mortalibus

Substantiam ineffabilem, vere unicam
Trinamque vere, mente quam novit, sonat
Sic in libello congerens sacro sacra
Et frangit umbras, pectoraque irradiat face.

Post Evangelium additur: Εὐαγγελιστάριον i) ωξιέχον τὴν τῶν εὐαγγελιστῶν ἀλλοχὴν, πόθεν ἄρχονται, καὶ πῦ καταλήγουσιν, ἔτι ϑ καὶ κανόνια λέ. ἐν οἷς εὑρίσκεται ἀεί ποτε τὸ εὐαγγέλιον τῶν κυριακῶν ϗ ὅλυ ἐνιαυτῦ. ὁμοίως καὶ τὸ ἑωθινὸν, καὶ ποῖῳ ἤχῳ ψάλλεται ἐν ἑκάστῃ κυριακῇ, καὶ ἕτερα ἀναγκαῖα ωξὶ ϗ εὑρεῖν τὴν ἡμέραν ϗ ἁγίυ πάσχα, καὶ πασχάλιον διηνεκὲς συντεθὲν ωπ' Ἐμμανουὴλ ϗ Γλυτζωνίυ. *Evangelistarium continens Evangelistarum continuationem, unde incipant, & unde finiant. Praterea canones triginta quinque, in quibus semper invenitur Dominicarum totius anni Evangelium, similiter matutinum, & quis tonus canitur singulis Dominicis, & alia necessaria ad inveniendum diem sancti Paschatis, & Paschalium perpetuum compositum ab Emanuele Glyzonio.* Affluuntur præterea Canones Evangelici, Eusebii ad Carpianum.

IV. Qvartus liber est dignitate inferior, sacer tamen & venerabilis; neque enim est ωξὶ τῶν κυριακῶν λογίων, sed ωξὶ τῶν ἀποστολικῶν κηρυγμάτων. Alii ἀπόστολον vocant, k) quod potior majorque illius pars ex Epistolis Apostoli Pauli concinnatur. Cyrillus Scythopolitanus in vita S. Sabæ, ἅμα ϑ καὶ καταπύγων αὐτὸν τὸ, τε ψαλτήριον διδάξαι με, καὶ τὸν ἀπόστολον. *Simulque eum compellens docere me Psalterium, & Apostolum.* Codinus cap. 6. τὰς μὲν ὧν ψαλμὰς τῶν ὡρῶν ἀναγινώσκει ὁ ἀρχιδιάκονος, τὴν προφητείαν, καὶ τὸν ἀπόστολον ὁ πρωταποστολάριος, τῶν ϑ εὐαγγελίων. *Psalmos horarum legit Archidiaconus, Prophetiam & Apostolum Protapostolarius ex Evangeliis primum*, &c. Alii πραξαπόστολον nuncupant, quod præter Epistolas Pauli, & alias canonicas, Actus etiam Apostolorum scriptos à D. Luca, & ante Epistolas contineat, non quod

47

i) Evangelistarium pro Evangelio posuit Clariss. Montfauconus, ubi specimen affert ex Evangelistario MS. Græco Basilianorum ante octingentos annos scripto litteris uncialibus oblongis & erectis, p. 233. Palæographiæ Græce.

k) Prodiit Venetiis 1633. 1641 Vide Cangium & Caveum in Ἀπόστολος, Ἀποστολικὸν εὐαγγέλιον, & πραξαπόστολος. Nic. Rayæi diss. præmissam Tomo 2. Act. Sanctor. Maji p. 42. Goarum ad Evchologium p. 921. qui p. 904. seq. exhibet lectiones ex Apostolo & Evangeliis per festa totius anni.

quod D. Lucæ sit liber de Actis Apostolorum. Typicum Sabæ: Μεθ' ἣν τὴν ἀνάγνωσιν πραξαποστόλου, εὐλογοῦντος τοῦ ἱερέως. Et: Καὶ εὐθέως ἀνάγνωσιν εἰς τὸν πραξαπόστολον. Item: Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ πραξαποστόλου, εὐλογοῦντος τοῦ ἱερέως, ἀπαρχόμεθα τοῦ ἑξαψάλμου. Triodium: Καὶ τὸ δ' ἀνάγνωσις εἰς τὸν πραξαπόστολον εἰς τὸν ὄρθρον.

Liber, quemadmodum de Codice Evangelii diximus, ex Actibus Apostolorum, Epistolis Pauli, & Canonicis, nec non Apocalypsi compositus est. Textus in plures partes divisus, & diebus singulis, & festis diebus accommodatus, ita ut completo libro, ea quoque omnia terminentur, nihilque in iis sit quod in libro non habeatur, & quandoque etiam bis & ter, ut sese tulerit occasio, repetitum. Modum præscribit Typicum. Ἰστέον ὅτι ἀπὸ τοῦ κυριακοῦ τοῦ πάσχα μέχρι τῶν ἁγίων πάντων εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάγνωσιν, λέγω δὴ τοῦ μεγάλου ἑσπερινοῦ, αἱ πράξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἀναγινώσκονται μόναι. εἰς ἃς τὰς λοιπὰς κυριακὰς τοῦ ὅλου χρόνου αἱ ἑπτὰ καθολικαὶ, καὶ αἱ δεκατέσσαρες τοῦ ἁγίου Παύλου ἐπιστολαὶ, καὶ ἡ ἀποκάλυψις Ἰωάννου. *Scire debes à Dominica Paschatis usque ad Dominicam Sanctorum omnium pro lectione magni Vesperi Actus sanctorum Apostolorum tantummodo leguntur: in aliis reliquis Dominicis totius anni septem Catholicæ, & quatuordecim S. Pauli Epistolæ, & Joannis Apocalypsis.* 48

Res etiam in libro contentas carmine Jambico expressit nescio quis:

Η βίβλος ἥδε ὡδάϊσιος τυγχάνει
Ἐξ ὧν διδαχῶν βλαστάνει πηγὴ μία.
Οὐκ εἰς πολλοὺς τόσους ἀπλωμένη
Ἀλλὰ τὸ δὴ μέγιστον εἰς ἓξ ἀρτίους
Οἵ περ χθόνα μὲν ὃ ποτίζουσιν ὅλην
Ἀλλὰ ψυχὴν ἅπασαν ἄρδουσι ξένως.
Πηγὴ μὲν οὖν ὄντως ἡ γραφὴ πᾶσα πέλει
Τοῦ δελταρίου τοῦδε τοῦ θεοσδότου.
Ἐξὰς πολλῶν ἐξ μαθητὰς τοῦ λόγου
καὶ πρῶτος αὐτῶν Λουκᾶς εὐφυῶς γράφει
Πράξεις ἀρίστους τῶν σεφῶν ἀποστόλων
Ὁ παμμεγας Παῦλος Χριστοῦ τὸ σῶμα,
Ἐπιστολὴν Ἰακώβου μίαν πλέκει
Δυτὰς ὁ Πέτρος ταύτας ὑφαίνει πάλιν

Ο θεολόγος βροντᾶ τρεῖς Ιωάννης
Καὶ μίαν αὖθις σωτίθησιν Ιούδας.
Επτὰ πέλασι καθολικαὶ ξύμπασαι.
Θεολογικὴ δ' ἀποκάλυψις πάλιν
Σφραγὶς πέφυκε τῆσδε τ' βίβλου πάσης. *Liber iſte hortus*
49 *eſt, ex quo doctrinarum erumpit fons unus, non in quatuor flumina extenſus, ſed quod omnium maximum eſt, in ſex ingentes, qui terram quidem non potant univerſam, ſed quamlibet animam irrigant mirabiliter. Fons equidem univerſa ſcriptura exiſtit libelli hujuſce à DEO exhibiti. Sex flumina ſunt Verbi diſcipuli, & primus inter eos Lucas aptiſſime ſcribit actiones optimas ſapientum Apoſtolorum. At ingens vero Paulus Chriſti os, Epiſtolam Jacobus unam nectit: binas Petrus has rurſum orditur: Theologus tres fulminat Joannes, & unam rurſus apponit Judas, quando Catholica univerſa ſeptem tantummodo ſint. De rebus divinis tandem pertractans Apocalypſis ſigillum hujus univerſi libri eſt.*

Epiſtolarum l) hujusmodi lectionem non eſſe Novatorum inventum, ſed ab Apoſtolis ipſis ad nos transmiſſam ex Clement. Conſtit. lib. 2. cap. 57. Jacobo in Liturgia, Juſtino martyre Apolog. 2. & aliis colligitur. Itemque quantum fallantur illi, qui lectiones Apoſtolicas ante Evangelium in celebratione Miſſarum conſtituiſſe Alexandrum Papam aſſeverant, cum Jacobus, Clemens & Juſtinus Alexandrum præceſſerint. Diximus ſupra, cum legeretur Evangelium, fideles ſtetiſſe: ſed enim dum legitur Epiſtola, ſedebant Epiſcopus & Miniſtri. Cauſas petito ex Amalario Fortunato libro 3. de Eccleſiaſticis Officiis cap. 10. Innocentio III. lib. 2. Myſteriorum Miſſæ cap. 35. & aliis.

Alio tempore de ſcripturis hiſce diſceptatum eſt, in eam-
50 que itum ſententiam à plerisque, non eſſe eorum auctorum, quos præferunt. Diſſidia ſententiarum Chriſtinus ſive Chriſtianus m) in Topographia Chriſtiana lib 7. ſic expreſſit: Σιωπῶμεν ὅτι τὰς καθολικὰς ἀνέγνωσεν ἡ ἐκκλησία ἀμφιβαλλομένας ἔχει, καὶ πάντες οἱ ὑπομνηματίσαντες τὰς θείας γραφὰς, ὅτε εἰς αὐτῶν λόγον

l) Confer Cotelerium ad Conſtitutionum Apoſt. lib. 2. c. 57. Jo. Baptiſtam Ferrarium, de ſacris Coucion. lib. 1. c. 15. & laudatam Tentzelii diſſertationem de ritu lectionum ſacrarum. Menardum, ad Sacramentarium Gregorii M. p. 368. Thomam Milles ad Cyrillum Hieroſol p. 4. & 15.

m) Hic eſt quem ſub Coſmæ Indopleuſtæ nomine Clariſſ. Montfauconus edidit, p. 292.

γον ἐποιήσαλο τῶν καθολικῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ κανονίσανλες τὰς ἐν Διαθήκης βίβλους τ̃ θείας γραφῆς πάνλες ὡς ἀμφιβαλλομένας αὐλὰς ἔθηκαν· λέγω δὴ Εἰρηναῖον ὁ Λυγδύνων ἐπίσκοπον ἀνὴρ ἐπίσημον καὶ λαμπρῶ βίῳ μετ̃ ὀ πολὺ τῶν ἀποσόλων γενόμενον, καὶ Εὐσέβιον ὁ Παμφίλου, καὶ Ἀμφιλόχιον ἐπίσκοπον γενόμενον τ̃ Ἰκονίου, φίλον καὶ κοινωνικὸν τ̃ μακαρίου Βασιλείου, καὶ αὐλὸς ἐν τοῖς πρὸς Σέλευκον αὐλῷ γραφεῖσιν ἰάμβοις ἀμφιβαλλομένας αὐλὰς ἐξεῖπεν. ὁμοίως καὶ Σευηριανὸς ὁ Γαβάλων εἰς τὸν καλὰ Ἰουδαίων λόγον αὐλῷ αὐλὰς ἀπεκήρυξεν. ὀ γὰρ τῶν ἀποσόλων αὐλὰς φασιν οἱ πλείους, ἀλλ̓ ἑτέρων τινῶν πρεσβυτέρων ἀφελεσέρων. ὅθεν ὁ Παμφίλου εἰς τὴν ἐκκλησιασικὴν αὐτῷ ἱσορίαν λέγει, ὅτι ἐν Ἐφέσῳ δύο μνήμαλά εἰσιν· ἓν Ἰωάννου τ̃ εὐαγγελισ̃, καὶ ἓν ἕτερον Ἰωάννου πρεσβυτέρου τ̃ γράψανλος τὰς δύο ἐπισολὰς τῶν καθολικῶν, τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην, ἔνθα προγέγραπλαι· ὁ πρεσβύτερος Γαΐῳ τῷ ἀγαπητῷ. εἰ μὴ γὰρ τὴν πρώτην Πέτρου, τ̃ τὴν πρώτην Ἰωάννου ὀ λέγει αὐλὸς καὶ Εἰρηναῖος εἶναι τῶν ἀποσόλων. ἕτεροι δ̃ ὅτε αὐλὰς λέγουσι τῶν ἀποσόλων εἶναι, ἀλλὰ τῶν πρεσβυτέρων. πρώτη γὰρ τ̃ δευτέρα τ̃ τρίτη Ἰωάννου γέγραπλαι, ὡς δῆλον ἐνὸς προσώπου εἶναι τὰς τρεῖς. ἕτεροι δ̃ τ̃ τὴν Ἰακώβου σὺν ταῖς ἄλλαις δυσὶ δέχονλαι. ἕτεροι πάσας δέχονλαι. ἀλλὰ Σύροις δ̃ εἰ μὴ τρεῖς μόνας αἱ προγεγραμμένας ὐχ εὑρίσκονλαι· λέγω δὴ τ̃ Ἰακώβου, τ̃ τ̃ πρώτη Πέτρου, τ̃ τ̃ Ἰωάννου * τρίτη. αἱ ἄλλαι 51
γὰρ ὅτε κεῖνλαι παῤ αὐλοῖς. ὀ χρὴ δὴ τὸν τέλειον Χριτιανὸν ὐκ τῶν ἀμφιβαλλομένων ἐπιτηρίζειν τῶν ἐν Διαθέτων τ̃ κοινῶς ὡμολογημένων γραφῶν, ἱκανῶς πάνλα μεμνυόνλων περί τε τῶν ὐρανῶν τ̃ τ̃ γῆς καὶ τῶν τοιχείων, καὶ πανλὸς τ̃ δόγμαλος τῶν Χριτιανῶν. *Silemus multo abhinc tempore Eccleſiam Catholicas epiſtolas in dubium vertiſe, eorum omnium qui in divinas litteras commentaria ediderunt, neminem in Catholicas animum applicuiſſe: ſed eos etiam qui divinæ ſcripturæ libros in canonem redegerunt, omnes de iis tanquam dubiis ſermonem habuiſſe. Irenæus nempe Lugdunenſium Epiſcopus vir clariſſimus & vitæ præclaræ, non multum poſt Apoſtolorum tempus; Euſebiusque Pamphili, & Amphilochius Iconii Epiſcopus amicus ſociusque beati Baſilii, ipſe quoque in Jambicis carminibus ad Seleucum tanquam dubiæ fidei reiicit. Similiter & Severianus Gabalienſis in ſua adverſus Judæos oratione eas proſcripſit: neque enim eas Apoſtolorum eſſe plerique referunt, ſed aliorum ignobiliorum Presbyterorum. Hinc Pamphili Euſebius in Hiſtoria ſua Eccleſiaſtica tradit Epheſi duo monumenta cerni: unum Joannis Evangeliſtæ,*

* leg. πρώτη.

liſtæ, alterum Joannis Presbyteri, qui duas ex Catholicis epiſtolis, ſecundam ſcilicet & tertiam ſcripſerit, in quibus præfigitur: Presbyter Gajo dilecto. Tantum enim primam Petri & primam Joannis ipſe atque Irenæus affirmant Apoſtolorum eſſe: alii vero neque eas Apoſtolorum eſſe aſſeverant, ſed presbyterorum; quandoquidem prima & ſecunda & tertia Joannem præfert: ut manifeſtum inde ſit, tres tantum illas unius
52 *eſſe. Alii item & eam quæ Jacobi eſt cum reliquis duabus amplectuntur, alii omnes exoſculantur. Apud Syros non niſi tres tantum, quas prædiximus, inveniuntur, Jacobi ſcilicet, prima Petri, & Joannis tertia: reliquæ enim apud eos non habentur. Haud itaque operæ pretium fuerit perfectum Chriſtianum ex iis quæ in dubium referuntur conſtabiliri, cum canonicæ & ab omnibus in univerſum comprobatæ ſcripturæ ſatis abundanterque de cœlo & terra & elementis, & univerſo Chriſtianorum dogmate omnia enunciant.* Et hæc quidem hic auctor. Attamen hiſce temporibus, tanta eſt vis veritatis, adeo fixum in Græcorum animis manſit, non Actus Apoſtolorum, & Epiſtolas Pauli tantum, ſed eas etiam quas Catholicas vocant, & Apocalypſim ipſam veram & genuinam eſſe ſcripturam, & uti talem, ritu Eccleſiæ Romanæ publice in Officiis per totam Græciam in Eccleſiis, quemadmodum & alias divinas ſcripturas legunt.

Epiſtolis adnectitur Menologium, n) in quo ab initio Septembris nomina Sanctorum ſingulis diebus recenſentur, illisque Epiſtola propria in Officiis recitanda ſubjungitur.

V. Subſequitur liber quintus non multum diſſimilis, eum ἀναγνώσεις ſeu ἀναγνώσματα vocant, *Lectiones*. o) Cum enim in ea Eccleſia ex antiqua conſvetudine non Teſtamentum novum tantum, ſed vetus in Eccleſia, dum divina officia peraguntur, recitatur, partes eas, ſeu ſegmina ex Teſtamenti veteris libris, anni
53 diebus variis pro dierum feſtorum ſolemnitate in unum volumen redegerunt, ut facilius & commodius præ manibus habeantur. Librum

n) Hujusmodi Menologium ſive commemorationem ſacrarum ſolennitatum & præcipuorum ſanctorum totius anni ſecundum duodecim menſes ſubjici etiam Πραξαποστόλῳ qui MS extat in Bibl. Vindobonenſi, teſtatur Lambecius lib. V. pag. 287. Confer quod exhibetur à Rev Jo. Mich. Heineicco in egregio opere Germanico quo Eccleſiam Græcam veterem ac recentem deſcripſit parte I. I. p 187. ſeq.

o) Eadem fere ex Allatio Cangius, Caveus, Sviccrus, atque in diſſ. de ritu lectionum ſacrarum Tentzelius. Hujusmodi ἀναγνώσεις canonem quartum in quotidiano officio à Græcis interrumpi notat idem Allatius de Georgiis p. 417.

Librum uſitato Eccleſiæ vocabulo ἀναγνώσεις, ut dixi, nuncuparunt. Id Latinis *lectio* eſt. Liber, quod ipſe ſciam, ineditus eſt. Proſtat tamen paſſim manuſcriptus in monaſteriis Græcorum, & in Italicis Bibliothecis, & potiſſimum Vaticana & Barberina ſub num. 16. & 17. Lectiones per totum annum ex Prophetis & Apoſtolis ſanctum Hieronymum collegiſſe, nomenque libro *Lectionis*, vel *Comiti ſancti Hieronymi* p) impoſuiſſe tradit Pamelius libro 3. Liturgicon, & meminerunt Micrologus de Obſervationibus Eccleſiaſticis cap. 25. Honorius in Gemma Animæ lib. 1. cap. 88. Benno de quibusdam rebus ad Officium Miſſæ pertinentibus cap. 2.

Liber diverſus eſt ab aliis lectionibus prolixioribus, quas iidem Græci inter Officia, non tamen ex divinis litteris deſumptas, recitant; quarum ubique frequens mentio eſt, ut Expoſitiones Chryſoſtomi in vetus & novum Teſtamentum, Orationes Baſilii, Gregorii Nazianzeni, Catecheſes Studitæ & aliorum, nec non Aſcetica Ephræmi Syri, Lauſiaca, Paterica, q) & vitæ Sanctorum ex Simeone Metaphraſte potiſſimum, de quibus alius erit dicendi locus.

VI. Sextus erit ψαλτήριον, *Pſalterium.* Typicum cap. 4. καὶ χολάζει τὸ ψαλτήριον ἀπὸ τ̃ μεγάλης πέμπτης μέχρι τ̃ σαββάτου τ̃ ἀντιπάσχα. *Et ceſſat Pſalterium a magna Feria quinta usque ad ſabbatum Antipaſchæ.* In vita Palæmonis Abbatis: ἦν δὲ τ̃ ἁγίου γέροντος ἡ λειτουργία τοιαύτη. ἐν μὲν τῇ νυκτὶ ἔψαλλεν ὅλον τὸ ψαλτήριον καὶ τὰς ᾠδὰς ἀθορύβως. *Erat vero ſancti ſenis miniſterium ſimile, nocte canebat totum Pſalterium & Cantica ſine ullo ſtrepitu.* Epiphanius Monachus de locis Syriis: καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πόρταν τ̃ ἁγίας πόλεώς ἐστιν ὁ πύργος ὁ Δαυιτικὸς, εἰς ὃν ἐκάθισεν ἐπὶ τ̃ σοδ̃, καὶ ἔγραψε τὸ ψαλτήριον. *Ad Occidentalem portam ſanctæ Civitatis eſt turris Davidica, ubi conſedit ſuper cinere, & ſcripſit Pſalterium.* Cyrillus Scythopolitanus in vita S. Sabæ: ἕως δ' τὸ ψαλτήριον μάθωσι, καὶ 54

p) Comitem ſive Lectionarium illum S. Hieronymo tributum longe, quam a Pamelio T. 2. Liturgicon vulgatus eſt, ampliorem edidit Steph. Baluzius poſt capitularia Regum Francorum Pariſ. 1677. fol 1309. Præfationem vero ad Conſtantinum Epiſcopum CPolitanum, quam primus in lucem proferre viſus ſibi eſt Pacherius, pridem ante illum Matthias Flacius publicaverat Magdeb. 1549. 8. poſt duo capita Polydori Virgilii de nomine & autoribus Miſſæ.

q) Palladii Historia Lauſiaca, Moſchi Pratum, & alia hujusmodi Πατερικὰ ſive libri Vitas Patrum complexi.

ἡμῖν τὸν τῆς ψαλμῳδίας κανόνα, καὶ τὴν μοναχικὴν παιδευθῶσιν ἀκρίβειαν. *Donec Pſalterium addiſcerent, & Pſalmodiæ regulam, & monaſticæ imbuerentur diſciplinæ.* Et: εἶπε πρὸς τὸν παῖδα· δίδαξον αὐτὸν τὸ ψαλτήριον, ὅτι χρήζω αὐτῷ. *Doce ipſum Pſalterium, quoniam ipſius indigeo.* Et in vita S. Theodoſii: καὶ ἐξέμαθε τό, τε ψαλτήριον, καὶ τὰς λοιπὰς θείας γραφάς. *Et addidicit Pſalterium, & reliquas divinas ſcripturas.* Dicitur etiam ψαλτής. Alexius Ariſtenus in Can. 2. Concilii Nicæni ſecundi: τὸν μέλλοντα εἰς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς προάγεσθαι βαθμὸν δεῖ πάντως τὸν ψαλτῆρα γινώσκειν, καὶ ἑρμηνεύειν αὐτόν. *Promovendus in Epiſcopum omnino ſcire debet Pſalterium, illudque interpretari.* Nullus alius ſive in Miſſis, ſive in Matutinis precibus, ſive in aliis divinis officiis eo frequentior eſt, tamquam qui ſemper præ manibus ſit, licet ob aſſiduam illius recitationem ex memoria fere omnia dicantur, ſuntque meri Pſalmi Davidici, non alterato ordine, ſed uti in ſacris Bibliis jacent, in certas tamen claſſes, plures vel pauciores Pſalmos, pro Pſalmorum longitudine, continentes, diſtincti, ſectiones Græci καθίσματα vocant, quaſi diceres *ſeſſiones*: & viginti r) tantummodo numerant. Ut Pſalmi diſponantur, expreſſit Meurſius in Gloſſario. Cathiſmata ſingula in tres partes ſubdividunt, quas hymno illo, *Gloria Patri, & Filio*, &c. terminant, aliter ac fit in Eccleſia Latina, quæ dictum hymnum poſt omnes Pſalmos recitat. Cathiſma decimum ſeptimum, ob prolixitatem Pſalmi, *Beati immaculati*, uno tantum Pſalmo completur, quem etiam in tria tmemata, & hymno jam dicto *Gloria Patri*, dividunt. Diviſiones Cathiſmatum στάσεις dicunt, *ſtationes* nempe: ſtantes enim recitant, vel quod lectionem finientes ſtent, & quaſi reſpirent. Ideo vero Cathiſmata vocata conjectat Balſamon, quod Laodiceni Concilii decreto, in unoquoque Pſalmo interjecto ſpatio lectio fieret, ne dum Pſalmi uno contextu legerentur, laboris pertæſi homines qui in Eccleſiam convenerant, neglectis officiis,

r) Καθίσμα I. a Pſalmo 1. ad 8. II. 9—16. III. 17—23. IV. 24—31. V. 32—36. VI. 37—45. VII. 46—54. VIII. 55—63. IX. 64—69. X. 70—76. XI. 77—83. XII. 85—90. XIII. 91—100. XIV. 101—104. XV. 105—108. XVI. 109—117. XVII. 118 XVIII. 119—131. XIX. 132—142. XX. 143—150. Hæc jam notantur in antiquiſſimis Pſalterii Græci editionibus, ut Mediolanenſi A. 1481. & eam ſecuta Aldina ſine temporis nota in 4. in cujus præfatione Juſtinus Decadyus promittit editiones Triodii, Pentecoſtarii ac Paracletici.

ciis, ad alia animum adverterent. In Can. 17. ejusdem Concilii: Τῶν ψαλμῶν ἀναγινωσκομένων διὰ μιᾶς ὑφῆς καὶ παλαιὰν παράδοσιν, καὶ ἐξ συναγομένου λαοῦ ἀποκναίοντος, καὶ ἐνδεῦθεν ἀκηδιῶντος ἀπὸ ἔργου, καὶ ἐξερχομένου τ ἐκκλησίας. ὥρισαν οἱ πατέρες μὴ συναπλῶς ἐν ταῖς συναξεσιν ἐκφωνεῖσθαι τοὺς ψαλμούς, ἀλλὰ διὰ μέσου γένεσθαι καὶ ἀναγνώσεις ἐπὶ τῷ ἀναπαύεσθαι τὸν λαὸν πρὸς μικρόν, καὶ πάλιν ψάλλειν. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ εἰς καθίσματα διάφορα τὸ ἱερὸν καταμερίθη ψαλτήριον. χάρις ἔν τοῖς ἁγίοις πατράσι καὶ ὑπὲρ ταύτης τ κηδεμονίας. *Cum Psalmi uno contextu ex antiqua traditione legerentur, & populus qui congregabatur & molestia afficeretur, & labore propterea confectus, nullam ejus curam gereret, & ab Ecclesia exiret, statuerunt Patres non esse psalmos in Ecclesiasticis congregationibus uno contextu dicendos, sed aliquo intercedente, lectionem esse faciendam, ut aliquantulum quiescat populus, & rursus canat. Propterea enim & in diversas sessiones sacrum distributum est Psalterium. Sunt ergo sanctis Patribus gratia agenda pro hac eorum cura.* Quod etiam sublatum quoque fuisse, ordine etiam rerum Ecclesiasticarum immutato, notat Zonaras in eundem Canonem: ἦθος ἦν καὶ τοῦτο παλαιὸν, ὅπερ ἐχέλασεν, εἰς ἄλλην καθάρασιν καὶ τάξιν ἐλθόσης τ ἐκκλησίας. *Fuit hoc quoque antiquæ consuetudinis, quæ quidem alio nunc rerum Ecclesiasticarum ordine instituto sublata est.* Sed quomodo hæc immutatio facta sit, alius erit dicendi locus. 56

Illud hic quoque obiter animadvertendum est, Cathismata ista Psalmorum diversa esse, (licet non nemo confundat) a tropariis, quæ Psalmi non sunt, & Cathismata pro materiæ diversitate nunc ἀναπαύσιμον, nunc ἀναστάσιμον, s) &c. nuncupantur, de quibus nos alibi diximus.

Quemadmodum igitur ex hoc Psalmorum corpore quidam avulsi in peculiaremque usum conversi nomen sibi diversum vindicarunt, typica dicta, t) ut supra notabamus, ita & alii ad alios atque alios usus in Officiis Ecclesiasticis reducti, aliud atque aliud nomen induerunt, quæ operæ pretium fuerit, quia non 57

s) adde ex Meursio & Cangio ἀποστολικὸν, θεοτόκιον, καταυκτικὸν, μαρτυρικὸν, ἐξ μηναίων & σαυρώσιμον. Tot enim enumerant genera canticorum sive τροπαρίων quæ sedendo persolvuntur.

t) Psalm. 102. & 145. supra p. 14. Sic αἶνοι sive εἰς αἴνους dicuntur Psalmi 148. 149. 150. Τρίψαλμος Psalm. 3. 6. 62.

ita obvia unicuique ſunt, adnumerare, uſumque quantum fieri poteſt, promere. Primus itaque erit, qui ab inchoandis Officiis nomen ſibi Proœmii habuit, προοιμιακὸς dictus. Typicum cap. 1. εἶτα ἄρχεται ὁ ἐκκλησιάρχης, δεῦτε, προσκυνήσωμεν· καὶ ψάλλει τὸν προοιμιακὸν, τὸ, εὐλόγει ἡ ψυχή μου, ἡσύχῳ Φωνῇ, καὶ ἡρεμαίᾳ. *Tum incipit Eccleſiarcha*, Venite adoremus, & *canit Proœmiacum*, *nempe*, Benedic anima mea, *quieta ac tranquilla voce*. Et cap. 38. καὶ μετὰ τὸν προοιμιακὸν ψαλμόν. *Et poſt Proœmiacum Pſalmum*. Erat autem, Benedic anima mea Domino, Domine DEus meus magnificatus es vehementer CIII. Potiſſimus vero illius uſus fuit in inchoandis Veſperis. Dicitur προοιμιακὸς, quod vicem proœmii gereret in Veſperis, vel quod ab eo exordium haberent, vel ἀπὸ τῶν προοιμίων, *Proœmiis*, ita enim precationes illæ vocabantur, quæ in divinarum laudum Officiis primum locum occupabant. Zonaras in Can. 117. Africanum, ἐν μὲν γὰρ ἀρχαῖς προλέγουσας ἃς καὶ προοίμια εἶπον. *Initio enim aliquas precationes adhibebantur*, *quas* Proœmia *appellavere*. Secundus Tripſalmus, τρίψαλμος, a numero, quo conſtabat Pſalmorum, dici ſolitus inter Horas, aliis atque aliis Pſalmis, neque ſemper iisdem, pro diverſitate argumenti conſutus. Typicum cap. 41. καὶ ψάλλομεν τὰς τρεῖς καθ' αὑτὸ τριψάλμους· εἶτα τὰ τυπικὰ καὶ μακαρισμοί. *Et canimus tres horas ſingulas tribus tantummodo Pſalmis*, *tum Typica*, & *Beatitudines*. Et cap. 38. συνάπτεται δὲ καὶ ἡ τρίτη ὥρα ἤ τις ψάλλεται συνήθως τρίψαλμος. *Adnectitur vero*, & *prima hora*, *quæ ut moris eſt*, *tribus tantum Pſalmis abſolvitur*. Tertius ἐξάψαλμος, *exapſalmus*, a numero Pſalmorum, quibus componitur, dictus, ſive etiam ἐξάψαλμον. Philotheus de inſtitutione Diaconi, εὐθὺς ὁ ταχθεὶς μοναχὸς λέγει τὸν ἐξάψαλμον. *Statimque Monachus*, *cui id onus incumbit*, *recitat exapſalmum*. Pentecoſtarium: ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ σαββάτου τ̃ Διακαινησίμου ψάλλομεν τὸ καθ' σύνηθες ἐξάψαλμον. *Incipientes a ſabbato Diacaneſimi* canimus*, *ut moris eſt*, *exapſalmum*. Typicum: καὶ ψάλλουσιν ἀμφότεροι τὸν ἐξάψαλμον ἡσύχῳ Φωνῇ καὶ ἀργῶς εἰς ἐπήκοον πάντων. *Et canunt utrique exapſalmum tranquilla voce*, *ut omnes audiant*. Et, σημειωτέον ὅτι ἄδειαν οὐκ ἔχει τις βῆξαι, ἢ πτῦσαι μέχρις ἂν τελεσθῇ ὁ ἐξάψαλμος. *Animadvertendum eſt*, *non licere cuiquam*, *aut tuſſire*, *aut ſputare*, *donec finiatur exapſalmus*. Et, εἰς τὸν ὄρθρον συνήθως τὸν ἐξάψαλμον

* Dominica Quaſimodogeniti.

In matutino, uti ſolet, exapſalmum. Canebantur ut plurimum in Matutinis, erantque III. XXXVII. LXII. LXXXVII, CII. CXLII. Dixi ut plurimum, cum etiam in Apodipnis dicerentur. Menæum: εἰς ὃ τὸ ἀπόδειπνον ψάλλομεν τὸ καταὶ σύνηθες ἐξάψαλμον. *In Apodipno vero canimus conſuetum exapſalmum.* Quartus erit, τὰ πρὸς κύριον, ea, quæ ſunt ad Dominum. Triodium: τῇ δευτέρᾳ τῆς δευτέρας ἑβδομάδος εἰς τὸ λυχνικὸν μετὰ τὸν προοιμιακὸν Ψαλμὸν στιχολογοῦμεν τὰ πρὸς κύριον. *Feria ſecunda ſecundæ hebdomadis in Lychnico* 59
poſt Proœmiacum Pſalmum, recitamus ea quæ ſunt ad Dominum. Et, τῇ τρίτῃ τ' πέμπτης ἑβδομάδος ἑσπέρας στιχολογοῦμεν ἀντὶ τῶν πρὸς κύριον, τὸ ἐν ἑσπέρᾳ κάθισμα τῷ ψαλτηρίῳ. *Feria tertia quintæ hebdomadis in Veſperis dicimus loco eorum, quæ ad Dominum ſunt, Cathiſma Pſalterii, quod ordine ſuo recitandum eſt.* Et, τῇ πέμπτῃ ἑσπέρας μετὰ τὸν προοιμιακὸν στιχολογοῦμεν ἀντὶ τῶν πρὸς κύριον, τὸ κάθισμα, ὅπερ ἀφείθη ἐν τῇ πρώτῃ ὥρᾳ. *Feria quinta in Veſperis poſt Proœmiacum Pſalmum recitamus loco eorum, quæ ad Dominum ſunt, Cathiſma quod relictum fuerit in prima hora.* Et, ἐν τῇ ἀρχῇ τ' ἀκολουθίας τῶν προηγιασμένων Ψάλλομεν τὰ πρὸς τὸν κύριον. *In principio Officii Præſanctificatorum canimus ea, quæ ad Dominum ſunt.* Typicon cap. 4. εἰς ὃ τὸ λυχνικὸν τὰ πρὸς κύριον μέχρι σαββάτου τ' ἀποκρέω. In Lychnico ea quæ ad Dominum ſunt, usque ad ſabbatum Apocrei, & unico nomine, τὰ προσκύρια, τῶν προσκυρίων. Typic. cap. 39. καὶ στιχολογοῦμεν τὰ προσκύρια. Et cap. 38. μετὰ τὸν προοιμιακὸν Ψαλμὸν σωθῇ στιχολογία τῶν προσκυρίων. *Poſt Proœmiacum Pſalmum fuerit recitatio Pſalmorum, quæ ad Dominum ſunt.* Et ſunt Pſalmi CXIX. CXX. CXXI. CXXII. CXXIII. CXXIV. CXXV. CXXVI. CXXVII. CXXVIII. CXXIX. CXXX. CXXXI. CXXXII. CXXXIII. nomen habent à primo qui ſic incipit, πρὸς κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα. *Ad Dominum cum tribularer clamavi.* Nec alii ſunt quam qui Graduales u) apud Latinos dicuntur. Hæc quamvis minutiora prætereunda non erant, ne quis eorum ignoratione alia atque alia in medium afferat, ut de 60
aliis factum eſt. Quid ſit Amomus, x) quid Polyeleos y) jam diximus.

Pſalterii autem recitandi per totum annum modum hunc Græcorum Eccleſia ſervat. A vigeſima menſis Septembris

u) Cangius in ἀναβαθμοὶ, & πρὸς Κύριον.
x) Pſal. 118. y) Pſal. 134. ſupra p. 13.

ſingulis diebus tria Cathiſmata recitant, in Veſperis ea quæ ſunt *ad Dominum*. Pſalmumque cui Polyeleos nomen eſt, in pervigilio a Chriſti Nativitate ad decimamquintam menſis Januarii, cum ſolemnitati Epiphaniæ Dominicæ finis imponitur in Matutino, bina Cathiſmata, in Veſperis unum, adeo ut unaquaque hebdomada Pſalterium univerſum percurratur. A decima quinta Januarii Cathiſma in matutino adjungimus, in Lychnico vero, ea quæ *ad Dominum* ſunt, usque ad Sabbatum Carnis-privii. Hebdomade vero Carnis-privii, ſubſequenteque, quæ ab edendo caſeo Tyrene dici obtinuit, in Matutino duo, in Veſperis alterum, ut Fratres paululum quieſcant. At ſex Qvadrageſimæ hebdomadibus ſingulis bis Pſalterium recitatur. Sancta hebdomade ſemel tantum dicitur, finitque Feria quarta: à Feria quinta, usque ad Sabbatum Antipaſchæ, quæ eſt Dominica in Albis, ſilet. In pervigilio poſtmodum D. Thomæ, nova nempe Dominica, quæ eſt in Albis, rurſus inchoatur illius lectio, non tantum diebus Dominicis, ſed ſingulis etiam diebus; in Matutino ſcilicet, Cathiſmata bina, in Veſperis unum, usque ad vigeſimam menſis Septembris.

61 In quanto porro veneratione Pſalmi Davidici in Eccleſia fuerint, & eorum continuus uſus, ſatis nobis expoſuit auctor Topographiæ Chriſtianæ lib. 7. Διὰ ἕτο καὶ ἐμμελῶς καὶ μετὰ ῥυθμῶ αὐτὰ ἐξεῖπεν, ἵνα εὐκάτοχα, καὶ εὐμνημόνευτα τοῖς πᾶσιν ὡς τερπνὰ γένωνται. καὶ ἕτο εὔδηλον ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τ κόσμυ ᾄδόμενα τὰ τ Δαυὶδ εὑρήσομεν, καὶ χεδὸν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων μικρῶν τε καὶ μεγάλων διὰ στόματος φερόμενα, καὶ καθ' ἑκάστην ᾀδόμενα πλείω τῶν ἄλλων προφητῶν καὶ γραφῶν. *Propterea & modulate & rythmis concinnata illa voluit edere, ut eſſent ad captum prompta, & memoria facile ab omnibus ob eorum ſuavitatem comprehenderentur. Id quoque non eſt obſcurum, cum per totum terrarum orbem in omnibus Eccleſiis Davidis Pſalmi decantentur, atque etiam in omnium fere ore parvorum juxta ac magnorum circumferantur ac celebrentur, quotidie, menteque aſſidue, & memoria revolvantur, & pluquam omnium aliorum Prophetarum ſcripta, & alia monumenta divina recolantur.* Philemon propterea Abbas cum interrogaretur, quamnam ob cauſam Pſalmos univerſæ ſcripturæ præponeret, eorumque lectione admodum delectaretur: Διατί πάτερ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν γραφὴν τῶ Ψαλτη-

Ψαλτηρίῳ καλαγλυκαίνη, καὶ λοιπὴ Ψάλλων ῥέμα ὡς πρός τινα διαλεγόμενος ὑποκρίνῃ τὰς λόγους; *Quare, ô Pater, ſuper reliquam univerſam ſcripturam Pſalterio delectaris, & quare quiete concinens ita verba imitaris ac ſi cum aliquo ſermonem conferres?* Reſpondit: Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφη, λέγω σοι τέκνον, ὅτω προεβύπωσεν ὁ θεὸς τὴν δύναμιν τῶν Ψαλμῶν ἐν τῇ ταπεινῇ μου Ψυχῇ, ὡς καθάπερ τῷ προφήτῃ 62
Δαβὶδ, καὶ χωρισθῆναι τ γλυκύτητος τῶν ἐν αὐτοῖς θεωρημάτων ὐ δύναμαι· πᾶσα γὰρ τ θείας γραφῆς εἰσὶ θεσπέσιοι. *Et ſenex reſpondit: ſcias, fili,* DEum *in animo meo demiſſo vim Pſalmorum impreſſiſſe, quemadmodum & Davidi, nec poſſum ab arcanorum dulcitudine, quæ in ipſis latent, me avellere, univerſam enim divinam ſcripturam in ſe continent.*

Cathiſma vigeſimum z) in eodem libro tum ex veteri tum ex novo Fœdere Cantica abſolvunt, eas vocant ᾠδὰς, & ſunt binæ Moyſis, altera, ex Exodi cap. 15. *altera*, ex Deuteronomii cap. 32. *tertia*, Annæ matris Samuelis ex Regum cap. 2. lib. 1. *quarta*, Abacuc Prophetæ cap. 3. *quinta*, Eſaiæ Prophetæ cap. 25. a) *ſexta*; Jonæ Prophetæ capite 2. *ſeptima* & *octava*, trium puerorum ex cap. 3. Danielis: *nona*, beatæ Mariæ Virginis ex cap. 1. Lucæ. *decima*, Zachariæ ſacerdotis ex eodem capite. *undecima*, b) Ezechiæ regis Judæ ex cap. 38. Eſaiæ. *duodecima*, Manaſſis regis Judæ. *decima tertia* Simeonis ſenis ex cap. 2. Lucæ. Habeo penes me eorundem Canticorum paraphraſim Græcam carmine Jambico à Joanne Geometra non infeliciter concinnatam. Libro ſolent præfigi carmina:

z) Poſt καθίσματα viginti ſubjicitur in Pſalterio Græco Pſalmus 151. ἰδιόγραφος h. e privatus nec ejusdem cum prioribus auctoritatis, ac deinde ſuccedunt cætera Cantica Allatio memorata, quæ exſtant & in νέῳ ἀνθολογίῳ Antonii Arcudii. Conſer ſer Nic Rayæi diſſ præliminarem ad Acta Sanctor. T. 2. Junii p. 18. ſeq.

a) Eſaiæ XXVI. 9. ſeq.

b) Tres hæ poſtremæ Allatio memoratæ preces ſive ᾠδαὶ in Pſalterii editionibus plerisque & in novo Anthologio omittuntur. Refert tamen illas etiam Clariſſ. Caveus, ex editione Pſalterii Veneta apud Antonium Pinellum 1627. 8. Idem obſervat editioni Venetæ A. 1643. præmitti modum Pſalterii in Eccleſia Græca recitandi per totum annum, ſubjicique duplex Lexicon, grammaticum alterum & etymologicum, alterum Hiſtoricum de perſonis & nominibus propriis quorum in ſacris hymnis mentio.

Σίγησον Ορφεῦ, ῥίψον Ερμῆ τὴν λύραν
Τρίπους ὁ Δελφοῖς δύνον εἰς λήθην ἔτι,
Δαυὶδ γὰρ ἡμῖν πνεύματος χρύων λύραν
Τρανεῖ τὰ κρυπτὰ τῶν θείων μυςηρίων
Πληθὺν παλαιῶν ἱςορεῖ τερατίων
63 Κινεῖ πρὸς ὕμνον τὸν κτίσαντα τὴν κτίσιν
Σώζων ἅπαντας μυσαγωγεῖ, καὶ γράφει,
Αμαρτάνοντας εἰς ἐπιστροφὴν φέρει
Πολλοῖς σὺν ἄλλοις, καὶ κριτὴν δηλῶν κρίσιν
Σημήνειν διδάσκει ψυχικὰς ἁμαρτάδας. Ea sic vertit Conradus Rittershusius notis in Moschum:

Orpheu sile, lyram abijce Mercurii tuam
Oblivione Delphice Tripus mergitor.
Nobis Davides, spiritus lyram increpans
Mysteria in lucem abdita eruit DEI.
Antiqua narrat affatim miracula,
Movet, ut celebrent conditorem, conditæ.
Scribit, docetque quod saluti est omnibus.
Peccantium conversionem promovet,
Diem & supremi judicii extremum notat,
Mentisque labem abstergere impuram docet.

In manuscriptis etiam illa præponuntur:

Τῷ πνεύματος τὰ θεῖα τόξα, καὶ βέλη
Τείνας ὁ Δαυὶδ ψαλμοκινήτῳ λύρᾳ
Απασαν ὅλως προσβολὴν μὲν δαιμόνων
Κάλλει τιτρώσκει, καὶ διώκει, καὶ τρέπει
Πιςῶν δ' ἅπασαν πρὸς θεὸν πτεροῖ φρένα
Καὶ τῶν καμερπῶν ἐξανίςᾳ φρονήσεων
Πρὸς τὴν ἐν ἔργοις ψυχικὴν σωτηρίαν.

Nec non & illa:

Τέτμηγξ προφητῶν, ἡ λύρα δ' πνεύματος
Ο γῆν ἅπασαν ἐμφορῶν μελῳδίαις
Ω πρᾳότης γνώρισμα τ' ἐξουσίας.

Ex versione Joannis Argoli.

Arcus sacrati spiritus tela ardua
64 *Torquens fonante David edas pectine*

Omnes phalanges impetusque dæmonum
Feritque, ſequitur, vertit in fugam minans.
Mentes fidelium excitat ſomno gravi
Ad cælum, humoque corde pronos erigit,
Animæ ad ſalutem vitæ ut operentur bonum.

Aliud.

Votum cicadæ numinis, lyræ ſpiritus
Terrasque replens cælicum cunctas melos
Clarum o placiditas indicium potentiæ.

VII. Iſto ordine ſeptimus *Octoechus*, c) quem diceres *Octonarium*, ſive *octo tonos continentem librum.* Typicum: *δεῖ γινώσκειν ὅτι πάσας τὰς κυριακὰς, ἐν αἷς Ψάλλεται ἡ ὀκτώηχος. Sciendum eſt omnibus Dominicis quibus canitur Octoechus.* Cum enim Græcorum muſica proprios tonos, ipſi vocant *ἤχους*, *ſonos*, quatuor habeat, primum, ſecundum, tertium, & quartum; quatuor item obliquos, *πλάγιον τοῦ πρώτου*, *obliquum primi*, obliquum ſecundi, obliquum tertii, gravis aliis eſt, & obliquum quarti. Canones omnes ſive Troparia, & quæcunque aliæ cantiones, in hoc libro contentæ ita diſpoſitæ ſunt, ut quæ primo tomo concinuntur omnia ſimul primum ſibi locum occupent, quæ ſecundo ſecundum, quæ tertio tertium, & ſic de ſingulis, donec ab obliquum quarti perveniatur, qui inter tonos ultimus ultimum quoque ſibi locum vendicat, & cantiones eo modulatæ ac commenſuratæ, ultimo quoque loco reponuntur. Continet tantum Troparia & Canones qui a primis Veſperis Dominicæ ad finem uſq; Miſſæ ca- 65
nuntur. Et octo Dominicis pro tonorum numero finitur. Singuli toni tres habent Canones. Primum *ἀναστάσιμον*, qui in Crucis & Reſurrectionis Dominicæ: Secundum *σταυροαναστάσιμον*, qui in Reſurrectionis: Tertium in Mariæ Virginis laudibus celebrandis verſantur, & hæc in Octoechis antiquis habebantur. In recentioribus modo additur pro ſingulis Tonis Canon, qui in *μεσουρκτίοις*

c) Eſt mihi ad manus editio Octoëchi Veneta A. 1543. 8. Præſtantiſſimo Caveo memorantur Venetæ A. 1523. 1584. 1602. 1610. 1624. 8. MStum cum antiquis notis Muſicis & aliud cum amplo Jo. Zonaræ commentario ſervat Bibliotheca Cæſarea. Occurrit & MS. in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi. Vide & Cangium in *ἦχος* & Goarum ad Evcholog p. 206. & 433.

τίς vel μεσονυκτικῶς, mediæ ſcilicet noctis officio cani ſvevit, & quod de Trinitate pertractat, *Triadicus* dicitur, & Canones hi dierum Dominicorum numerum non excedunt, cum octo etiam illi ſint.

Hinc liquet, quam facile labantur ij, qui cum in libro *Anthos* dicto legerint, τὸ μεσονυκτικὸν Ψάλλεται, Διατὶ εἶπεν ὁ Χριστός· Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ὅτι δὲν ἰξεύρετε ποία ὥρα ἔρχεται ὁ Κύριος· καὶ πάλιν· ὅτι ἐδῶ τὸ μεσονύκτιον κραυγὴ γέγονεν. ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται. *Officium mediæ noctis canitur, quod dixerit Chriſtus: Vigilate & orate, quoniam neſcitis, qua hora veniet Dominus. Et iterum: Circa mediam noctem clamor factus eſt: Ecce ſponſus venit.* Et cum occurrat apud Philotheum in Diaconico, autumant eſſe hymnum, quem media nocte canebant, hymnus etenim officii pars eſt: Meſonyctícum, officium completum, quod ex Pſalmis, Hymnis, aliisque precibus perficitur.

Errant præterea, & maximum in modum errant, qui ex
66 Rituali Græcorum hauriunt ἦχον eſſe Cantici nomen in Liturgia, & duo illorum fuiſſe genera, ἦχον βαρὺν, & ἦχον πλαγίαν, & in exodio utriusque Triadicum unum, atque Theotocium. Nihil minus ἦχος, ut diximus, eſt tonus, ad quem canebantur Cantica, nec in Liturgia ſolummodo, ſed in omnibus aliis Officiis, nihil enim in illis concinitur, quod non ſub aliquo Echo ſeu tono decantetur, & plura quam duo genera ſupra memoravimus, & βαρὺς ipſe non eſt niſi πλάγιος, *obliquus*, ſed πλάγιος Tertii. Non aliud innuit Gennadius de igne Purgatorio cap. 3. quin, ſicut eſt in Auctore, integer locus concipiatur. ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Παρακλητικὸν τῷ Σαββάτῳ εἰς τὸν ὄρθρον τοῦ δευτέρου ἦχου εἰς τὴν ἑβδόμην ᾠδὴν τοῦ νεκρωσίμου κανόνος τὸ τρίτον τροπάριον λέγει. *Similiter & in Paracletico, Sabbato in Matutino ſecundi toni in ſeptima Ode Canonis, qui pro mortuis ſcriptus eſt, tertium Troparium dicit*, noſtram ſententiam firmat. Nam ſi eſt Troparion ſecundi toni, quomodo tonus Canticum erit? ſi Sabbato in Matutinis dicitur, quomodo in Liturgia? ſi eſt ſecundi Echi, ergo Echorum non tantum duo genera ſunt, & ut res magis pateat, confer Gennadii iſta cum illis Cedreni in Theophilo. Ἐφιλοτιμεῖτο ὑπὲρ μελῳδὸς εἶναι. διὸ καὶ ὕμνους ποιῶν τινας, ἢ στιχηρὰ μελίζων, ἀδέσθαι προστέτακτο. μεθ' ὧν ἢ τὸ τοῦ τετάρτου ἦχου, εὐλογεῖτε, ἐν τῇ καθ'

κατὰ τὴν ὠγδόην ᾠδὴν, ἄκουε κόρη, μεθαρμοσάμενος, ἕτερον ᾠδαχὼν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ εἰς ὑπήκοον ᾄδεσθαι διωρίσατο. Vertit Xylander: *Impedit quoque cantilenis operam, hymnos quosdam & carmina componens, ac canere ea eos jubens: de quibus est,* Benedicite *quarti toni, quod ex* Audi filia, *octavae Odae translatum a se atque concinnatum in Ecclesia* DEi *clara voce cani mandavit.* Cum debuisset sic: *Ambibat quoque melodus esse, quapropter hymnos quosdam componens, & Troparia concinnans, alios adhortabatur ut canerent, inter ea locum habet Troparion quarti toni, quod incipit,* εὐλογεῖτε, Benedicite: *ad illius quod in octava Odae est, & incipit* ἄκουε κόρη, Audi filia, *formam concinnatum, in* DEi *Ecclesia, ut palam populo caneretur praecepit.* Hic etiam habetur Troparion quarti Echi: ergo Echus diversus a Cantico. Troparion est quarti Echi: ergo praeter gravem & obliquum, est & aliud genus Echorum; & illud est quartum: quare tria alia praecessisse necesse fuerit. Scio in Liturgia Cantica quoque varia concini: sed quid hoc ad Echum, quo Cantica ipsa & canentium voces mensurantur? 67

Triadicorum Canonum, qui pro tonorum numero sunt octo, auctor est Metrophanes Episcopus Smyrnaeus: reliqua, praeter nonnulla, quae Anatolii Patriarchae Constantinopolitani, & Theodori Studitae sunt, omnia a Joannis Damasceni calamo proficiscuntur. In postremis editionibus in fine adduntur Troparia ἑωθιναὶ, *Matutina*, undecim Leonis Imperatoris, & tot alia *Exapostilaria* Constantini Porphyrogennetae illius filii. Ex octo tonis quos Octoëchus continet, duo tantum editi sunt Latine a Billio inter opera Damasceni. De Octoëcho, quemadmodum & de aliis Damasceni libris, in opere nostro de libris Apocryphis, in Joanne Damasceno diximus. 68

VIII. Octavus sit παρακλητικὴ, d) quam παρακλητικὸν βιβλίον Gennadius, & aliquando tantummodo παρακλητικὸν vocat.

d) *Prodiit Paracletice Venet.* 1610. *deinde opera Nicephori Paschalei ibid. apud Antonium Pinellum* 1625. *& curante Theophylacto Hieromonacho, ibid.* 1640. *hoc titulo:* παρακλητικὴ σὺν θεῷ ἁγίῳ, παρεισχύσατο τὴν πρέπουσαν αὐτῇ ἀκολουθίαν *Nihil fere aliud est quam Damasceni Octoechus, a Graecis subsequentibus temporibus admodum auctus, unde &* ὀκτώηχος νέα *vocatur, & Josephum (Melodum) auctorem habuisse dicitur.* Haec praestantissimus Caveus. Quae in hoc libro reprehendit Allatius, vide infra diss. 2. p. 283. seq. Ab hoc differunt qui passim memorantur κανόνες παρακλητικοὶ hymni imploratorii v. g. ad B. Virginem, de quibus Cangius.

cat. Differt ab aliis Græcorum libris Eccleſiaſticis, quod in aliis certa ſunt certis diebus decreta Officia, Canones, ſeu Troparia, quæ recitari ſolent, quibus finitis reponuntur, donec eadem tempora remeent, cum rurſum ad recitandum ſuscipiuntur: ut Triodion, quod Quadrageſimæ præcipue Officia: Pentecoſtarium, quod a die Reſurrectionis ad Pentecoſtem: Menæa, quæ ſingulis menſibus. Paracleticus tantum ſemper præ manu eſt, & omnibus diebus aliquid in eo invenitur quod ſive in Miſſa, ſive in Veſperis, ſive in Matutino, ſive in aliis Officiis recitatur. Quando enim in aliis Officiis propria deſiderantur, quæ ad complementum Officii pertineant, ad hunc lector remittitur. Dicitur, ut puto, παρακλητικός, *Paracleticus*, quaſi *Conſolatorius*. Videntur enim omnia quæ in eo ſunt, eo maxime ſpectare, ut peccatorem conſolentur, hortentur, & quaſi vi quadam compellant, ut de commiſſis pœnitentiam agat, & DEum quem peccando offenderat, pœnitentia ac precibus ſibi propitium reddat.

69 Hinc modo Angelorum opem, modo Apoſtolorum, modo Martyrum, modo Confeſſorum, aliorumque Sanctorum, prout dici cujus Officium recitatur, ratio expoſcit. Unde etiam Paracleticus dici potuit, quaſi *Invocatorius*, vel *Imploratorius*. Dividitur in octo partes, quos Græci ἤχους appellant. Uno nempe Echo Officia unius hebdomadis implentur, altero ſubſequentis, & ſic de ſingulis, quibus finitis, denuo ab initio exordiuntur: & ſic perpetuo iſto circulo materiam DEum laudandi perpetuam ſibi & nunquam deficientem ſuppeditant. Differt ab Octoecho, quod ille tantummodo, ut diximus, a primis Veſperis ad Miſſam Canones & Troparia continet, Paracletice & illa, & multo plura, cum & ſubſequentes Veſperas, & aliorum dierum inter hebdomadem Officia integra exhibet. Ingens, ſed apprime neceſſarium, & defectus aliorum ſupplens volumen. Quænam vero in eo continentur, brevibus exponit Joannes Nathanael epiſtola ad Metrophanem Patriarcham Conſtantinopolitanum libro præfixa, ne ipſe ea referendo longior ſim.

IX. Nonus eſt Τριῴδιον, *Triodium*, e) e Cantionum; ſive

e) Videndus de Triodio præter Cangium, Sviceruni & Caveum Baronius ad A. C. 842. n. 27.

ſive Canonum ita dictorum, quibus abundat, ratione, & modo, ita appellatus. Cæteri namque Græcorum Canones, qui in Officiis divinis in uſu ſunt, novem Odis ſeu Strophis conſtant. At qui in iſto volumine continentur, tribus tantum conflantur: continetque Officium in Eccleſiis eorum recitari ſolitum a Septuageſima, quam illi vocant Dominicam Publicani & Phariſæi, ad 70
Sabbatum ſanctum. Nicephorus Calliſtus in Synaxario: Καλὰ ὴ τὴν παροῦσαν ἡμέραν σὺν θεῷ καὶ τ̃ τριῳδίῳ ἀρχόμεθα, ὃ πολλοὶ μὲν τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων μυσταγωγῶν ἡμῶν πατέρων ἄριστα καὶ ὡς ἐχρῆν ὑπὸ τ̃ ἁγίου πνεύματ̃ ἐμελέργησαν. πρῶτον ὴ πάντων τοῦτ' ἐπενόησε, τὰς τρεῖς φημι τῶν ᾠδῶν, εἰς τύπον, οἶμαι, τ̃ ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδ̃ ὁ μέγας ποιητὴς Κοσμᾶς, ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ ἁγία τῶν παθῶν τ̃ Κυρίου καὶ θε῀ καὶ σωτῆρ̃ ἡμῶν Ἰησ῀ Χριστ῀ ἑβδομάδι, καθ' ἑκάστης ἡμέρας ἀφ' ὧν ἀκροστιχίδων ἐπινοήσας τὰ μέλη, ἐξ ὅπερ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν παλαίων, καὶ μᾶλ-

n. 27. Prodiit Venetiis A. 1620. fol. & Theophylacti Hieromonachi cura recognitum ibid. apud Pinellum A. 1644. hoc titulo: Τριῳδίον ψυχολέσταλον ὠφελέχον τὴν πρέπουσαν ἐν τῇ ἁγία καὶ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ ἅπασαν ἀκολουθίαν. Synopſin Triodii & Pentecoſtarii a Nicephoro Calliſto ſcriptam verſibus Jambicis, ſubjectamq; carminibus Cyri Theodori Prodromi, excuſis Baſil. apud Jo Bebelium A 1536 quia brevis eſt, hoc loco adſcripſi: Τριῳδίου σύνοψις ἀκριβεστάτη. Ἐγὼ ὴ τριῳδίον ταῦτα σοι φέρω, ὦ ἀβολὴν πρώτισα τ̃ Φαρισαίου, μεθ' ἣν ἀσώτου καὶ ψυχῶν μνείαν ὅλων, τὴν δευτέραν τ̃ λόγου παρουσίαν, τ̃ τυροφάγου τὰς διφυεῖς ἐνστάσεις, μνείαν ἁπάντων τῆς ἐρήμου πατέρων. Ἔκπλωσιν Ἀδὰμ τῆς τροφῆς τ̃ χωρίου, τὸ θαῦμα τ̃ τριῶν. Ὀρθοδοξίαν, σταυρ῀τε προσκύνησιν, κανόναμεγαν τὸν ἀκάθιστον, καὶ τὰ Φὴν τ̃ Λαζάρου, ἔγερσιν αὐτ῀ καὶ νικητὰ βαΐα. πάγκαλον ἄυθις καὶ συκῆς ξηρᾶς τύπον, ὦ ἀβολῆς ὕψωμα παρθένων δέκα, δάκρυα πόρνης, καὶ πολύτιμον μύρον, τὸ μυστικὸν δεῖπνον τε, νιπτῆρ̃ βάθ̃, Χριστ῀ προσευχὴν καὶ προδοσίαν πάλιν, τὰ φρικτὰ πάθη τὴν σφαγὴν καὶ τὸ ξύλον, τὴν ἀποκαθήλωσιν, ἐν τάφῳ θέσιν, θρῆνον τ' ἐπιτάφιον, γυναικῶν μύρα. Χαρᾶς τὸ πάσχα, τὴν ἀνάστασιν λέγω, τὴν ψηλάφησιν τ̃ θωμᾶ, μυροφόρους, τὸν ὦ ἄλυπον, πεντηκοστῆς τὴν μέσην, τὴν σαμαρεῖτιν, τυφλὸν ὠμμαωμένον. Χριστ῀ τε λῆψιν πρὸς πόλους ἀνωτάτω, καὶ πατέρων ἄθροισμα τῶν ἐν Νικαίᾳ, τὴν πεντηκοστὴν καὶ τ̃ πνεύματ̃ χύσιν, πληθύν τε πάντων ἁγίων τῶν ἐν Σίνᾳ. Hunc Nicephorum Calliſtum & Philotheum Patriarcham CPol. nonnulla ex odio in Romanam Eccleſiam inſeruiſſe quæ in antiquioribus Triodiorum exemplaribus non reperiantur, conqueritur Allatius de Synodo Photiana p. 528. & prolixius infra diſſ. 2 p. 113. ſeq.

λοι τῶν ἄλλων Θεόδωρός τε καὶ Ιωσὴφ οἱ Στουδῖται καλὰ ζῆλον εἰσάγω, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἑβδομάσι τῆς ἁγίας μεγάλης τεσσαρακοστῆς σωλαξάμφω τῇ αὐτῶν μονῇ τῶν Στουδίου πρῶτον ἐδιδάξασαν ἐπὶ μᾶλλον τὰς ᾠδὰς καλατάξαως καὶ ῥυθμίσαως. Et infra: Καλαχρησαιῶς ᾧ τριῴδιον ὀνομάζεαι. ᾧ γὰρ αἰὲ τριῴδια ἔχει, καὶ γὰρ ὁλοτελεῖς κανόνας προβάλλεαι. ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τοῦ πλεονάζοντος τὴν ἐπωνυμίαν λαβεῖν, ἢ διὰ τὰ τῆς μεγάλης ἑβδομάδος, ὡς εἴρηται, πρώτως γινόμενα. σκοπὸς μέντοι τοῖς ἁγίοις ἡμῶν πατράσι διὰ τῆς βίβλου τοῦ τριῳδίου πᾶσι ἐν συντόμῳ τὸ πᾶν τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ θεοῦ εὐεργεσίας ἐξ ἀρχῆς ἀναμνῆσαι, καὶ εἰς ὑπόμνησιν πᾶσιν εἰσθεῖναι. &c. *Hoc vero die, ita DEO annuente, Triodion inci-*
pimus, quod multi ſanctorum & Deiferorum patrum noſtrorum Patrum optime, & uti addecebat, à Spiritu ſancto moti modulati ſunt. Primum omnium illud, tres inquam Odas, in figuram, ut exiſtimo, ſanctæ &
71 *viviſicæ Trinitatis excogitavit magnus Poëta Coſmas, in magnæ ſanctæque Paſſionis Domini & DEI & Servatoris noſtri JEſu Chriſti hebdomade, appellatione fere cujuslibet diei per acroſtichides cantus concinnans: ex quo & reliqui Patres, & inter eos præcipue Theodorus & Joſephus Studitæ eum æmulati in aliis hebdomadibus ſanctæ magnæ Quadrageſimæ componentes proprio Studiorum monaſterio tradiderunt, Odas iſtas magis ac magis protrahentes & accommodantes.* Et paucis interjectis: *Triodion porro improprie dicitur, non enim ſemper Triodia habet, cum integros etiam Canones proponat. Puto tamen nomen ex abundanti aſſumpſiſſe, vel propter magnæ hebdomadis Canones ſic dictos. Scopus ſanctis noſtris Patribus fuit per univerſum Triodii volumen, quaſi in compendio, divinum erga nos beneficium ab ipſo principio recenſere, & in memoriam omnium inducere.*

Et ſane Triodion magis late patet, quam quod acceperint nonnulli, qui ex Gennadii verbis ambiguis cap. 4. Ἀδουσιν μελὰ μελῳδιῶν καθ' ἡμέραν, καὶ μηναῖα, καὶ τριῴδια καὶ λόγοι. Et Menologio: Δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὸ προειρτιον τριῴδιον εἰς τὸ ἀπόδειπνον ψάλλεται. Canticum diviſum in tres partes, quas Odas appellabant, Triodion eſſe exiſtimant, attamen ex verbis Ritualis Græcorum: Ψάλλομεν τῆς ὀρθοῤῥίχου ἀναστάσιμα τρία, καὶ ἀναβολικὰ τρία, καὶ τοῦ τριῳδίου ἰδιόμελα δύο. Et Evchologio: Εἶτα το μαξυριχὸν, τὰ τρία προσόμοια τοῦ τριῳδίου. καὶ τὰ τρία τοῦ μηναίου: non de Cantico, ſed de libro, in quo ejuscemodi Cantica ſunt, intelligendum eſſe manifeſto concluditur: cum genus id Troparii,

quod

quod Idiomelon & Prosomion vocant, Cantici ejuscemodi Troparion esse non possit, cum illa omnia ad alterius cantum hirmumque accommodentur: & Idiomelon, præsertim vagum, & per se proprium cantus modum habens, qui Triodion haud dici potest: quia tamen in libro Triodio dicto legitur, Triodii Troparium fuerit. 72

Et animadvertendum est hic obiter, quemadmodum hymnus, sive cantus, sive malis Canon, qui tribus Odis perficitur, Triodion dici svevit, ita & eum qui duabus constat, διῳδιον, *Diodion* dici, ἕτερον διῳδιον. ὁ ἠχ῾ος αὐτὸς, ἅ ἡ αἱκροστιχὶς τρίτητε, & eum qui quatuor, τετραῳδιον, *Tetraodion*, perperamque correctum quod hodie bene editur in Cedreno de Marco Monacho: Ο σοφώτατ῾ος μοναχὸς Μάρκ῾ος, οἰκονόμ῾ος ὢν τ῀ τοιαύτης μονῆς, ὁ τὸ τετραῴδιον τ῀ μεγάλ῀ σαββάτ῀ ἀναπληρώσας τ῀ κυρ῀ κοσμᾶ, πολλὰ καταδεήθη τ῀ βασιλέως. Xylander vertit: *Et quidem sapientissimus monachus Marcus ejus Monasterii dispensator, qui Tetraodion magni Sabbati complevit, quod habet Cyri Cosmæ multis Imperatorum deprecatus est.* Cum vertere debuisset: *Sapientissimus Monachus Marcus, illius Monasterii Oeconomus, qui in magnum Sabbatum Tetraodion domini Cosmæ complevit, multis Imperatorem deprecatus est.* Marcus etenim ille Cosmæ Melodi, non Patriarchæ, & qui una cum Damasceno vixerat, Tetraodion in magnum Sabbatum in absoluti Canonis formam, Odas addendo, quæ illi deerant, redegit. Quid hic de Thomis ac Cosmis argutamur? Quis 73
Cosmam, Majumensem Episcopum, præcipuum inter melodos, & hymnographos Græcos, dummodo Græcorum libros inspexerit, ignorat? Et futile est dicere Joannem Curopalatem sua ex Cedreno, qui è Curopalata omnia hausit, exscripsisse. Ut se res habuit, habeo ex Gregorio, seu Georgio Metropolita Corinthi in expositione illius Canonis. Ποίημα Μάρκ῀ μοναχ῀ ἄχρι τ῀ πέμπτ῀ ᾠδ῀ς, καὶ αὐτ῀ Φέρων αἱκροστιχίδα, καὶ σήμερον δὲ τ῀ ἕκτ῀ ἡ αἱκροστιχὶς, καὶ τῶν ἑξ῀ς ᾠδῶν, αἵτινές εἰσι κοσμᾶ μοναχ῀ τετραῴδιον σωιζυσ῀ τ῀ τριῳδίᾳ τ῀ ἁγίας καὶ μεγάλης ὠδοστειχ῀ς, ἥ τις ἐστὶ λόγ῀ στίχ῀ ἰαμβικ῀, προσάββατόν τε σάββατον μέλπω μέγα, ἣ παρεινεῖρε τὰ ἑαυτ῀ ἄσματα ὁ θεῖ῀ς ἀνδρ῀ Μάρκ῀, καὶ σήμερον αἰρηκὼς, ἤγαγε αἰ προηγιασμέναι τ῀ς ἁγίας, καὶ μεγάλης ἑβδομάδ῀ ἡμε-

ἡμέραν τοῖς θείοις ἄσμασιν ἐνετιμήθησαν τῷ ἀξιοτίμῳ καὶ σοφωτάτῳ Κοσμᾷ τῷ μελῳδῷ, καὶ σήμερον ἡ τὰς ἐλλειφθείσας ἐκείνῳ τέσσαρας ᾠδὰς, ἐγὼ φησιν, ἀνεπλήρωσα. *Opus Marci Monachi usque ad quintam Odam ipsam, habens acrostichidem* καὶ σήμερον ἡ, *sexta vero acrostichis, & subsequentium, quæ sunt Cosmæ Monachi Tetraodion, conjungitur cum ea, quæ est Triodii sanctæ & magnæ Paraskevæ, ea carmine Jambico sic concipitur:* πρεσάββατόν τε σάββατον μέλπω μέγα. *Ubi inseruit sua Cantica divinus hic Marcus, &* σήμερον *hodie dicens, Præsanctificatæ scilicet sanctæ & magnæ Hebdomadis dies divinis cantibus coboneſtatæ sunt, sanctis hymnis & canticis veneratione digni, & sapientissimi Cosmæ Melodi; &* 74 *hodie vero relictas ab eo quatuor Odas ego, ait, complevi.* Nicephoro Callisto in Synaxariis : Ὥσπερ δὴ καὶ ὁ θεῖος Κοσμᾶς ἐν τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ τέθεικε τροπάριον ἐκεῖσε πεποιημένως, κἂν ἐς ὕστερον ὁ σοφώτατος βασιλεὺς Λέων κελεύσας εἰς τέλειον κανόνα ἀφῆκε τὸ ἐπισκόπου ἱδρυνῖνος τοῦ μοναχοῦ Μάρκου ἐργάσατο. *Quemadmodum & divinus Cosmas in magnum Sabbatum* τροπάριον *composuit, licet postmodum sapientissimi Imperatoris Leonis mandato Marcus Monachus Episcopus Hidruntinus in perfectum Canonem terminaverit.* Nec alia fuerint quæ ex Triodio & Typico afferri possent. Et omnium accuratissime Theodorus Prodromus in Herilium festivitatum Canones, expositione in Canone Sabbati sancti : Ὁ παρὼν κανὼν ποίημα μὲν ἐστιν ἄχρι καὶ πέμπτης αὐτῆς Μάρκου ἐπισκόπου ἱδρυνῖνος, ἐκ δὲ ταύτης ἄχρις ἐννάτης τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Κοσμᾶ. ἀλλὰ πολὺ πρότερον εἰς ἐξ ἀγραφου ἔχομεν ᾠδοδόσεως, γυνή τις τῶν ὑπαγιδίων σοφή, καὶ παρθένος Κασία τοὔνομα ἥτε μέλους ἀρχηγὸς ἐχρημάτισε, καὶ τὸν κανόνα συνεστεράνατο. οἱ δὲ ὕστερον τὸ μέλος μὲν ἀγασάμενοι, ἀνάξιον δὲ ὅμως κρίναντες γυναικείοις συμμίξαι λόγοις τὰ τοῦ Ἡρῴου ἐκείνου Κοσμᾶ μυστηρήματα, τὸ μέλος ᾠδοδόνησαν τῷ Μάρκῳ, καὶ τοὺς εἱρμοὺς ἐγχειρήσαντες τὴν πλοκὴν τῶν τροπαρίων τούτῳ μόνῳ ἐπέτρεψαν. καὶ ἔοικεν ἀληθεύειν ὅστις ὁ λόγος, ὅτε δὴ τοῖς τῶν εἱρμῶν στοιχείοις εἰς τὴν ἀκροστιχίδα χρᾶται ὁ Μάρκος, καίτοι σωαιρομένοις αὐτῷ τὰ πολλά, αὐτίκα δὴ τοῦ, Κύματι θαλάσσης, τὸ κάππα. καὶ τοῦ, σὲ τὸν ἐπὶ ὑδάτων, τὸ σῖγμα σωπελοῦσιν αὐτῷ εἰς τὴν ἀκροστιχίδα, ἀλλὰ ταῦτα καταλιπὼν ὡς ἀλλότρια, καὶ οὐχ ἑαυτοῦ ποιήματα ὄντα, αὐτὰ ἐκεῖνα 75 ποιεῖται τροπάρια, ἀπὸ μὲν τοῦ κάππα ἀρχόμενον τὸ, κύριε θεῖμα, ἀπὸ δὲ τοῦ σῖγμα, τὸ, σύμβολα τῆς σῆς. ἔκ τε δὴ τούτου δῆλον ἐστὶ τὸ μὴ τοῦ Μάρκου εἶναι τὸ μέλος καὶ τοὺς εἱρμούς, καὶ ἐξ ἐκείνου δὴ οὐχ

ὐχ ἧττον δ' λέγειν ἐν τῷ εἱρμῷ τ πρώτης ᾠδῆς, ἀλλ' ἡμεῖς ὡς νεάνιδες τῷ κυρίῳ ἄσωμεν. νεανῖς δ' ὅσα δηλονότι καὶ ἡ μελοποιὸς, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐμφῆναι θέλουσα, ὅτι γυναικός ἐστι τὸ μελούργημα, ἐπεὶ δύο χορείας ἦσαν ἐν τῇ ἐξόδῳ τὴν πρώτην ᾠδὴν ἄδουσαι, μία μὲν ἀνδρῶν ἑτέρα δ' γυναικῶν, αὐτὴ τὴν τῶν ἀνδρῶν παρωσαμένη, ὡς οὐκ ἀνὴρ, ὡς αἱ νεάνιδες, εἶπε, τῷ κυρίῳ ἄσωμεν. ἀλλὰ ἤδη καὶ τὴν ἀκροστιχίδα δ' κανόνος ἐπισκεψώμεθα, διπλῆν τινα καὶ ταύτην οὖσαν, καὶ οὕτως εἰπεῖν, ἢ δικόρυφον ὡς ὁ παρνασσὸς, ἢ διθύραμβον ὡς οἱ Διονύσου ὕμνοι, ἢ ὡς τὰ ἔνια χέρσῳ καὶ θαλάσσῃ ζῶντα τῶν ζώων ἀμφίβια. ἔς' ἂν μὲν δ' τετραῴδιον ἔμενε τὰ ἐπὶ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ μέλη, μέρος ἰάμβου ἦν ἡ ἀκροστιχὶς ἐκείνου λέγω ἰάμβου δ', προσάββατον τε σάββατον μέλπω μέγα. ὃ ἰάμβου τὸ ἥμισυ μετὰ προείληφεν ἡ μεγάλη παρασκευὴ τὸ, προσάββατόν τε, τὸ δ' λοιπὸν ἥμισυ τὸ, σάββατον μέλπω μέγα, ἐνταῦθα παρελήφθη. ἐπεὶ δ' ἐδέησεν ἐκλαθῆναι τὸ μέλος καὶ τὸ τετραῴδιον γενέσθ κανόνα ὁλόκληρον, ἀναλόγως συνολοκληρῶται καὶ ἡ ἀκροστιχὶς, καὶ ἀντὶ μέρους ἰάμβου ὅλος ἴαμβος γίνεται. ὧδε ἡ ἔχει καὶ σήμερον δ' σάββατον μέλπω μέγα. *Præsens Canon ortus quidem est ad quintam ipsam Odem Marci Episcopi Hidruntini, ab eaque usque ad nonam magni Poëtæ Cosmæ, sed multo ante, ut ex non scripta traditione discimus, mulier quædam nobilis casta, & virgo cui erat nomen Cassiæ, ejusmodi modulationis prima fuit auctrix, & Canonem ipsum absolvit, qui vero eam subsequuti sunt melos admirati, dignum nihilominus judi-* 76
cantes muliebribus sermonibus Heroïs illius Cosmæ cantiones conjungere, melos tradentes Marco, & hirmos consignantes Tropariorum compositionem, illi soli commiserunt. Et sane traditio hæc non videtur a veritate aberrare, neque enim hirmorum literis capitalibus in acrostichide Marcus utitur, licet illi multum conferrent: statim enim illius, κύματι θαλάσσης unde majus K, nec non illius, σὲ τὸν ἐπὶ ὑδάτων, te super aquas. Σ. *quam maxime illi in acrostichide conducunt, sed his neglectis tanquam alienis nec propriis operibus loco eorum Troparia conscribit* a K *quidem incipiens illud,* κύριε θεέ μου, Domine DEus meus, *ab* Σ *vero illud,* σύμβολα τ ταφῆς σου, symbola tuæ sepulturæ. *Ex hoc utroque manifestum est melos hirmosque Marci non esse, & eo etiam æque probe evincitur cum dicat in prima Odæ hirmo:* Sed nos tanquam juvenculæ Domino cantemus. *Juvencula enim cum esset ipsa modulationis artifex, & hoc idem ostendere volens Canticum illud mulieris esse, cum duæ essent Choreæ apud Exodum, primam Odem canentes, una quidem ex masculis, altera ex feminis, ipsa masculorum spernens, ve-*

lut

luti quæ mulier erat, tamquam juvencula dixit DEO canamus. Verumtamen & ipsam Canonis acrostichidem, duplicem illam quoque, & ut ita dicam, bicipitem veluti Parnassum, vel dithyrambum, ut sunt hymni in Bacchum, velut ea quæ & in mari, & in terra vivunt animalia amphibia consideramus. Donec enim Tetraodion erat, quod in sancto Sabbato concinitur melos, Jambi principium erat acrostichidis, illius nempe, qui

77 *incipiebat, προσάββατόν τε σάββατον μέλπω μέγα,* ante Sabbatum, Sabbatum cano magnum. *Cujus Jambi mediam quidem partem præripuit magna Paraseve, nempe προσάββατόν τε,* ante Sabbatum, *reliquum vero, nempe σάββατον μέλπω μέγα,* Sabbatum cano magnum, *hoc in loco relictum est. Attamen cum opus esset melos elongari, & Tetraodion integri Canonis partes sustinere proportione quadam & acrostichis integratur, & Jambi mutili loco, Jambus integer succedit hunc in modum: καὶ σήμερον ὃ σάββατον μέλπω μέγα.* Et hodie vero Sabbatum cano magnum. Xylander notis in Cedrenum num. 235. nugatur suo more: *Tetraodion videtur hymnus quatuor partibus seu carminibus constans fuisse, sed quid illud Cyri Cosmæ sit, viderint alii.* Frustra itaque hic plura de Cosma congererem, res est satis aperta. Spondeo tamen me plura dicturum, in eo, quem præ manibus habeo tractatum, f) *de Melodiis Græcorum.*

X. Triodion sequitur *πεντηκοσάριον*, g) *Pentecostarium*, qui erit decimus. Gennadius c. 4. *ἄδονται μέλη μελῳδιῶν καθημέραν, καὶ μηνιαῖα, καὶ ἰδιόμελα, καὶ λόγοι, καὶ μεταφρασταὶ, καὶ πεντηκοσάρια, καὶ τιχηρὰ, καὶ τροπάρια.* Anthologium: *ζήτει εἰς τὸ πεντηκοσάριον κυριακῇ ἕκτῃ μετὰ τὸ πάσχα.* Continet Officium ab ipso die Paschatis usque ad octavam Pentecostes, quæ Dominica ab iis, omnium Sanctorum nuncupatur. Celebratur namque in ea omnium Sanctorum memoria. Nomen libro inditum est a Pentecoste. Et sic Officium a Dominica Septuagesimæ ad

78 Octavam Pentecostes in Triodio, & Pentecostario continuatur, hoc-

f) Hunc librum etiam promittit infra pag. 81. & cum auctore intercidisse inprimis dolendum est.

g) Etiam in Pentecostario plura a recentioribus addita conqueritur Allatius infra diss. 2. p. 229. seq. ubi editionem Venetam A. 1579. 4. perstringit. Vidit iterum lucem ibid. 1568. 4. & 1618. fol. Theophylacti Hieromonachi cura, & 1642. *Ἀρχὴ τοῦ θεῷ ἁγίῳ ᾠδῇ πεντηκοσαρίου ἀρχομένου ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης κυριακῆς ᾠδῇ Πάσχα πρωΐ, καὶ καθαλιγεῖται μέχρι καὶ τῆς κυριακῆς τῶν ἁγίων πάντων.*

hocque in ipſo titulo libri declaratur. ἀρχὴ σὺν θεῷ ἁγίῳ καὶ πανηγυρικῇ ἀρχομένου ἀπὸ τῆς ἁγίας, καὶ μεγάλης κυριακῆς τοῦ πάσχα περὶ, καὶ καταλήγοντος μέχρι καὶ τῆς κυριακῆς τῶν ἁγίων πάντων *Principium DEigratia Penteceſtarii incipientis à ſancta & magna Dominica Paſchatis, & finientis in Dominica omnium Sanctorum.*

Legi etiam in Bibliotheca Barberina Joſephi melodi Trioëdia a Paſchate ad Pentecoſtem ipſam Cod 118. adhuc inedita, digna tamen quæ in commodum Eccleſiæ Catholicæ edantur. Ut hinc videas quantum in compingendis ſimilibus Canticis ingenia humana in omnes ſe formas vertendo luſerint. Quid præterea in his duobus poſtremis libris dignum animadverſione judicavimus, alibi ſcripſimus abunde, unde ea petenda ſunt, ne bis eadem repetere cogamur.

XI. Undecimus ſit duodecim voluminibus comprehenſus, & qui μηναῖον, vel μηνιαῖον dicitur. Typicum: ἴσιον ὅτι, οἱ ἑορτάζεται ὁ ἅγιος καὶ μηνάϊα, καὶ διευρύθμ τὰ ἐν τῷ μηναίῳ στιχηρὰ τῦ ἁγίυ. Menſes ſinguli ſingula explent volumina, h) ſingulis diebus unius vel pluritum Sanctorum Officium, quorum

(Hhh) ſolem-

h) *Menæorum Baſilæam opus extaſtare eſt Græce Venetiis apud Pinelles, aliasque in fol. non ante & eadem tempore ſed variis diverſique annis. Menſis* September *a quo annum ſuum Græci ſolent inchoare, prodiit cura Nicephori Paſchalis Hieromonachi A.* 1628. *Hieromque curante Theophylacto Transſylvano Hierodiacono A.* 1648. *hoc titulo:* Βιβλίον καὶ Σεπτεμβρίου μηνὸς περιέχων τὴν πρέπουσαν αὐτῷ ἅπασαν ἀκολουθίαν, *& ſic in reliquis.*

September } October }	*cura Nicephori*	A. 1628.	*& Theophylacti*	A. 1648.
November	——	1626	——	1649
December	——	1602	——	1628
Januarius *cura Matthæi Galeſiani, Cypri Hieromonachi*		1603	——	1629
Februarius *cura Nicephori*		1626	——	1644
Martius *cura Theophani Zenacis Hieromonachi*		1625	——	1645
Aprilis	——	1625	——	1638
Majus *cura Nicephori*		1625	——	1642
Junius	——	1626	*& cura Theophani Zenacii*	1645
Julius	——	1624	*& cura Theophylacti*	1642
Auguſtus	——	1625	——	1642

Hoic Clariſſ. Cavei obſervationi adde quod antiquior etiam exſtat Menæorum editio, cœpta A. 1596. cujus primora volumina, (nam poſtremum A. 1607. demum inſecutum eſt) cum

ſolemnitas eo die celebratur, digeritur. Troparia ſcilicet in primis & ſecundis Veſperis, Miſſa, & Canones in Matutino, aliisque divinis Officiis recitandis, inter quos Synaxaria rerum nempe geſtarum ab illis Sanctis, quorum dies agitur, ſuccincta narratio: aliorum item Sanctorum, licet eorum Officium peculiare
79 non habeatur, eaque vel proſa vel carmine commemoratio, ſic a menſe Menæa appellantur. Ea plerique in rebus Eccleſiaſticis minus accurati cum Menologiis confundunt, quæ omnino diverſa eſſe, ex his quæ infra dicemus manifeſtum erit. In Menæa correcta & dono data Eccleſiæ Euchaitarum, extant carmina Joannis Euchaitarum Metropolitæ:

Τμνων ὑπελθὼν ἡμερησίων βίβλον·
Πᾶσαν τε τούτων τὴν γραφὴν ἐπιξέσας,
Καὶ χεῖρα κὴν νοῦν, ὡς ἑνὶ καθαρτίσας,
Δῶρον φίλον δίδωμι, κὴμὲ πρέπον,
Τῷ προσκαλοῦντι τὸν τόπον στεφηφόρῳ,
Ος ἔνδον οἰκεῖ τόνδε τ' ἐκκλησίας,
Δι' ὃν τύχοιμι τ' ἀκηράτου βίου,
Τῇ χειρὶ τοῦ πλάσαντος ἐγγεγραμμένου.

In eadem ejusdem.

Οὐ πολλὰ μέν, κράτιστα πάντα δὲ ἐνθάδε·
Οὐκ ἂν γὰρ ἔυροις ἀλλαχοῦ τὰ βελτίω.
Εβουλόμην γ' ἂν ταῦτα μὲν τύπους μένειν,
Ἀντιγράφων δὲ καὶ γ' τὴν ὑπουργίαν.

Εἰς

sum Caniſio ante A. 1602. communicavit Velſerus, e quibus teſtatur ſe eluiſſe maculas in Menologio, quod ab Andrea Schotto acceptum vulgavit ex latina verſione Gvil. Sirleti Cardinalis. Pórro Menæa ſed latius ni fallor accepto Menæorum vocabulo pro quocunque opere quod Græce Menſium ordine de ſanctis agit. *Mediolanenſia* MSS. in Bibl. Ambroſiana allegat Papebrochius in actis Sanctor. ut T. I. Junii p. 621. 726. &c. & alia *Taurinenſia* T. 7. Maji p. 237. De Sophronii Patriarchæ opera cum Joanne Damaſceno impenſa in reſtituendis Meneis adi eadem Acta Sanctor. ad diem XI. Martii, & quæ de Menæis præter Sviceram, Cangiumque Bollandus ad T. I. Act. Sanctor. Februarii p. XXI. qui nihil in illis hereſici nihil ſchiſmatici contineri profitetur prolegom. ad T. I. Januar. p. LV. Duo Menæorum menſes commode poſſunt compingi uno Volumine in fol. Ex Menæis decerptum *Anthologium* Græcorum quod cum præfatione Antonii Arcudii ad Clementem VIII, qui illud approbavit, excuſum eſt Romæ A. 1598. 4. Etiam Matthæi Raderi S. I. Viridarium Sanctorum editum Auguſtæ Vindel. 1604. 4. multas hiſtorias e Meneis verſas continet, voluitque Raderus (ut Bollando etiam notatum p. LV. prolegom. ad Tomum I. Januarii) integra Menæa Græce ac latine in lucem emittere.

Εἰς τὰ διορθωθέντα βιβλία.

Καλὴν δεδωκὼς τοῖς βίβλοις ὑπουργίαν
Αὐτὸς πεπραὼ ἀντιλαμβάνω χάριν.
Τῶν μὲν γὰρ ἤδη τὰς νόσους ἰασάμην.
Ἐγὼ δὲ σωτέτηκα, κοὐ κακῶς ἔχω.
Κόπων τὸ σῶμα συντριβεὶς ἀμετρία.
Ἀλλ' οἱ τρυφῶντες ἐν πόνοις ἀλλοτρίοις
Καὶ ταῖς ἐμαῖς πλέοντες ὠδῖσι ζέλα
Πρὸς κύριον μέμνησθε τοῦ κεκμηκότ

Laudes peroraus publicas voluminum
Horum vetuſto litteras mundans ſitu
Senſus, notasque, quoad potui, coordi
Libens amicum, illuſtra, conducibile
Munus ſodali detuli huic ſtephephoro
Qui in hoc fideli præſidet templo vigil;
Ut particeps hinc fiam ego haud aquabili
Libri, creator ipſe quem ſcripſit manu.

Aliud.

Quare ne multa, potiſſima illic omn
Nam nunquam in ullo reperies melius loc
Verum iſta vellem de ordine haud moveri
Tantum antigraphorum vim, eſſeque m

Aliud.

Pulchrum exhibens volumini negotium
Malam inde & ipſe gratiam capio miſer.
Illius inbians quando valetudinem
Ego perinde me bene haud habeo, terens
Corpus labore, membra ſtudio deprimens
Sed cæterorum qui fruuntur commodo,
Sudoris, & tranquilla tempeſtatibus
Meis legendo navigans ſpatia freti,
Memores laborantis velim ad DEum mei

ùm verò in Menæis ejusmodi & aliis Græcor
tatibus Sanctorum, quandoque plures qua

nes appoſiti ſint, ſcias illud in ea Eccleſia obſervari, quod habeo ex Typici cap. 7. Ιστέον ὅτι καὶ τοῦτο, ὡς εἴπερ ἔχοι τὸ μηναῖον ἐν μιᾷ μνήμῃ ἁγίου τινὸς καινὰς διαφόρων ποιήσεων. εἰ μὲν ἔστι καινὸς ὁ τοῦ κυροῦ Κοσμᾶ,
81 προκρίτέον, εἰ δὲ τοῦ κυροῦ Ἰωάννου καὶ ἑτέρων, τοῦ Ἰωάννου προκρίσεως. Εἰ δὲ τοῦ κυροῦ Θεοφάνους καὶ ἑτέρων, ὁ τοῦ κυροῦ Θεοφάνους προκρίνεται προτιμητέον δέ ἐστι τῶν ἄλλων. εἰ δὲ τοῦ κυροῦ Ἰωσὴφ, ἔτι τῶν λοιπῶν προτετίμηται ποιητῶν, τούτων δὲ μὴ ὄντων, εἰ δὲ τοῦ Ἰωάννου αὐτῶν δὲ μὴ ὄντων, ὁ τοῦ κυροῦ Θεοφάνους. ἀπαύξων δὲ τούτων εἰ δὲ τοῦ Ἰωσὴφ τῶν λοιπῶν ἁπάντων προκρίνοιτο. *Hoc quoque ſciendum eſt, ſi Menæum habet in memoriam alicujus ſancti Canones variorum Poëtarum, ſi Canon aderit domini Coſmæ, eum aliis anteponendum, ſi domini Joannis & aliorum, eum, qui Joannis eſt, anteponi: ſi domini Theophanis & aliorum, domini Theophanis anteponi, ille enim ante alios honoratus eſt: ſi domini Joſephi, eum reliquis Poëtis præponi. Si ceteri defuerint, domini Joannis, ſi hi quoque defuerint, domini Theophanis, ſi hi etiam, domini Joſephi ceteris omnibus præponi.*

At quinam fuere hi Canonum & Tropariorum, quibus Græcorum libri, & Paracletice, Triodion, Pentecoſtarium, & Menæa potiſſimum abundant, auctores? plures ac varii, recentiores & veteres, ſupremi infimique nominis, de quibus cum fuſe nimis egerim in Tractatu meo *de Melodis Græcorum*, i) nunc ſatis fuerit nomina tantummodo, eaque non omnia numeraſſe. Sunt vero Anthimus, Timocles, Methodius Patarenſis, Coſmas, Joannes Damaſcenus, Georgius Siculus, Georgius Nicomedienſis, Romanus, Germanus Patriarcha, Anatolius Patriarcha Conſtantinopolitanus, Theophanes, Andreas Cretenſis, Joſe-
82 phus Studita, Theodorus Studita, Stephanus Sabaïta, Theodorus Siceota, Clemens, Byzas ſive Byzantius, Cyprianus Monachus, Simeon Magiſter & Logotheta, Leo Imperator, Conſtantinus Porphyrogenneta, Arſenius Monachus, Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus, Marcus Monachus, Caſſia, ſive Caſſiana, ſive Icaſia, Joannes Euchaita cognomento Mauropus, Nicephorus Calliſtus, Nilus Xanthopulus, Nicolaus, Philippus, Baſilius Monachus, Leo Magiſter, Sergius Hagiopolita, Stephanus Hagiopolita, Andreas Pyrus, Ephrem Cariæ, Simeon Thavmaſtorita, Philotheus Patriarcha, Baſilius Pegoriota,

i) Horum melodorum Catalogum quibusdam nominibus auctum, ordine Alphabetico cum obſervationibus nonnullis dabo infra ad calcem hartæ diſſertationis.

riota, Sophronius Patriarcha Hieroſolymitanus, Juſtinus Decadio, Joannes Archiepiſcopus, Demetrius, Ignatius, Methodius Patriarcha, Chriſtophorus Protoaſecrita, Photius Monachus, Mauroleo, Procopius Chartophylax, Joannes Zonara, Euthymius Monachus, Hierotheus Monachus, Emmanuel Palæologus, Theophilus Imperator, Michael Pſellus, Theodoſius Laſcaris Imperator, David, Metrophanes, Emmanuel Phile, Athanaſius, Nicetas Heracleenſis, Paulus Amonius, Gabriel, Nicetas Stethatus, Joannes Stauracius, Theodorus Coetonita, Leo Peganius, Georgius Scyliza, Dorotheus Monachus, & alii, ne ſingulos recenſendo tædio ſim.

XII. Menologia k) non alia ſunt (& erit duodecimus liber) quam quæ Latinus *Martyrologus* vel *Calendaria* dixerit, nec aliud in illis habetur niſi vel Sanctorum vitæ quolibet die per totum annum ſummatim expoſitæ, vel quorum vitæ non habentur commemoratio, nullaque ibi aut officii ordinandi, aut recitandi ſeries continetur. Verum eſt tamen ſæpiſſime Menologiorum horum partem, eamque non minimam in Menæis inter Canones poſt Odam ſextam eſſe digeſtam, ut ſine alterius libri ope, qui officium in Eccleſia aut domi recitat, habeat unde celebrandorum Sanctorum hiſtoriolas, & commemorationes legat. Hoc Menologium apud Græcos non unum eſt, ſed pro opportunitate temporis variam quoque faciem induit: aliud quippe eſt quod nobis Latine tantum ex verſione Cardinalis Sirleti, Caniſius in antiquis lectionibus l) repræſentavit: aliud m.) quod ſeparatim hinc inde manuſcriptum adhuc in Bibliothecis, & 83

k) Confer de his Bollandi prolegom. ad Tom. I. Januarii p. LIV. ſeq & Rev. D. Zachariæ Grapii diſſertationem, quam Roſtochii A. 1697. edidit de Menæis & Menologiis Græcorum.

l) Tomo II. Antiquarum lect. p. 730-941. Ingolſtad. 1602. 4. quas nunc Roterodami cum obſervationibus ſuis recudi curat Vir Clariſſimus Jacobus Baſnage.

m) Hujusmodi Menologium MS. in Bibl. Cæſarea, Neſſel. I. P. 347. Confer quod Gerebrardus latine præfixit Commentario in Pſalmos. Et Menologium Metricum Græcum & latinum ſingulis verſibus Hexametris, quod cum alio Ruthenico iconibus expreſſo & obſervationibus ſuis illuſtrato Papebrochius præmiſit Tomo I. Act. Sanctor. Maji. Idem memorat Menologium Slavo Ruſſicum vetuſtiſſimæ impreſſionis, quod ipſi reliqui illuſtriſſ. Vir Jo. Gabriel Baro de Sparwenfeld, dictavitque alterum verbotenus translatum e variis MSS. & excuſo Moſcuæ A. 7187. hoc eſt Anno Chriſtiano 1679. Vide T. I. Act. Sanctor. Junii T. I. p. 135. 758. & Menologium quod exhibet Peſſevinus in Apparatu ſacro, voce *Rutheni*.

Barberina potiſſimum, quod & antiquiſſimum eſt, aſſervatur: quæ nec omnia ſibi invicem reſpondent: aliud quod poſt divinas Horas, n) Evangelium, Apoſtolum, aliosque libros legitur. Menologium ex Menæis Græcorum in vernaculam verſum a Maximo Margunio o) Evangelium, Apoſtolum, aliosq; libros legitur. Menologium ex Menæis Græcorum erutum, & in linguam Græcorum vernaculam verſum a Maximo Margunio o) Cytherorum Epiſcopo edidit Antonius Pinellus Venetiis anno 1529. in 4to.

Baronius anno Domini 886. refert Baſilium Macedonem Imperatorem Græcorum Menologium ſcribendum curaſſe & augendum, p) atque etiam imaginibus exornaſſe, quibus
84 ſingulorum Sanctorum exprimerentur certamina: cujus ipſum autographum credimus, & legimus conceſſum nobis a Paulo Sfondrato ſanctæ Cæciliæ Cardinale nepote Gregorii Papæ XIV. Menologium hoc auro, gemmisque pretioſius Conſtantinopoli ad Ludovicum Sfortiam ſatis munifice advectum, Ludovico vita functo, Joannes Baptiſta Franciſci Sfondrati Cardinalis parens, avusque Nicolai Sfondrati Cardinalis in arbitrio ac poteſtate habuit, quemadmodum monumenta alia, maximæque æſtimationis ſcripturas ejusdem Ludovici, apud quem Baptiſtæ auctoritas plurimum pollebat, ut ex diverſis legationibus, quas ille ob graviſſima negotia apud omnes fere Principes Chriſtianos, Innocentium nempe VIII. Carolum Galliæ, Ferdinandum & Eliſabetham Hiſpaniarum, Ferdinandum Neapolis & Siciliæ Regem, & tandem Rempublicam Venetam, ubi & mortem obiit, colligere poſſu-

n) In Græco precationum libello qui εὐχολόγιον inſcribitur. In hujusmodi precum libellis exſtat & Menologium a *Chriſtophoro* Patricio & Proconſule Mytilenæo in epitomen redactum. Aliud item excuſum Venetiis A. 1535. quod latino Calendario permixtum cum Nicephori CPol. Chronologia edidit Antonius Contius Pariſ. 1573. 4.

o) Menologium Margunianum latine vertere cœpit teſte Bollando Matthæus Raderus S. I.

P) In Actis Sanctor T. 2. Junii p. 808. rectius refertur ad A.C. 984. atque eodem ſpectat quod T. 1. Junii p. 274. dicitur ſcriptum ante annos ſeptingentos. Baſilius enim cujus juſſu ſcriptum eſt illud Menologium non eſt Baſilius Macedo ſed Baſilius II. junior Porphyrogenitus Romani II. filius, qui præeſſe Imperio cœpit A. C. 975. Vide Cavei partem alteram Hiſt. literariæ ad A. C. 976. & Allatium infra p. 88.

poſſumus. Poſtmodum a Paulo Sfondrato Cardinali dono acceptum Paulus V. in Bibliothecam Vaticanam invexit, & præfixa inſcriptione ſignificavit. PAULUS V. PONTIFEX MAXIMUS HUNC LIBRUM CONSTANTINOPOLI AD LUDOVICUM SFORTIAM MEDIOLANI DUCEM ALLATUM, DEINDE SERVATUM APUD SFONDRATORUM FAMILIAM A PAULO S. CÆCILIÆ CARDINALI SFONDRATO SIBI DONO DATUM, IN BIBLIOTHECAM VATICANAM INFERRI JUSSIT ANNO ↀↃ ↀↃↀxv. PONTIFICANUS XI. Liber unam tantum Menologii partem, q) quando ſex tantum menſibus Septembre, Octobre, Novembre, Decembre, Januario, & Februario abſolvitur, continet: altera quibusnam caveis addicta lateat, incertum eſt, & utinam non communem ſortem librorum paſſa, igne vel ferro, vel impiorum aut otioſorum hominum manibus, elementorum etiam injuria in luce eſſe deſierit. Scriptus eſt in folio grandi pergameno affabre perpolito, licet ætate jam vieta aliquantulum ſublurido, forma quaſi quadrata characteribus elegantiſſimis, nusquam pro illius atramenti facultate, quod nigrum non tingit, nigricantibus. Capitales quas vocant litteras auro efformantur, ſingularum pagellarum pars ſuperior nomina Sanctorum illius diei repræſentat, alterius dimidia ſcripta compendio Sanctorum geſta, altera imaginibus coloribusque non indiligenter, & pro eo tempore ſatis eleganter, ſub oculos ponit. Picturam recentiores *miniaturam* vocant, neque enim oleo, ſed aqua gummique colores temperantur. Imagines non ab una manu promanant, ideoque nec unius omnes conditionis, ſed una altera concinnior, accuratior, & ad artem accommodatior excellit, & ne *adiaphora* palarent, pictor quilibet imagini a ſe depictæ in margine libri nomen expreſſit. Pictorum nomina ſunt, Pantaleo, Michael Blachernita, 85

q) Hanc partem latine ex verſione Petri Arcudii edidit Ferdinandus Ughellius Italiæ ſacræ Tomo VI. p. 1048. ſeq Rom. 1644. fol Græce etiam altera pars Menologii hujus Baſiliani ſive ſex poſtremi menſes Martius, Aprilis, Majus, Junius, Julius & Auguſtus exſtant MSti in antiquiſſimo Codice monaſterii Cryptæ ferratæ in Latio, ex quo Synaxaria Martii, Aprilis & Maji ad calcem Tomi primi cujusque horum menſium Græce dedere Henſchenius & Papebrochius.

86 nita, Georgius, Simeon, Michaël parvus, Menas, Neſtor, Simeon Blachernita. Imagines ita disponuntur, ut una alteri adverſæ non reſpondeat, ſed litteris & Sanctorum vitis, quare nunc ſuperiorem partem paginæ, quando alterius ſuperior pars ſcriptionem refert, nunc inferiorem, quando alterius inferior deſcripta eſt. Quando liber ſcriptus ſit, divinare non poſſumus, adhinc tamen annos 662. ſcriptum videntur indicare qui operi præfiguntur Jambi. Hi vero ſunt:

Ενθᾶυθα νῦν σκόπησον ὀρθῶς ὁ βλέπων
Αριστον ἔργον ἐξ ἀρίστων πραγμάτων,
Εργον θεῷ κάλλιστον ἐκπλῆτον φρένας,
Εργον τὸ ἱερὸν πᾶσαν εἰκότως κλίσιν,
Ανω δ' αὐλὸς ὡς θεὸς, καὶ δεσπότης
Αστρων χορείαις ζωγραφήσας τὸν πόλον,
Ον αἰαδέρριν ἐξέτεινε τῷ λόγῳ,
Κόσμον διδυχεῖ παντάφῳ προμηθείᾳ
Κάτω δε ὁ τῦτον εἰκονίζων τοῖς τρόποις,
Αναξ ὅλης γῆς ἡλιῳ τ' πορφύρας
Βασιλειῳ τὸ θρέμμα τ' ἀλυσγίδῳ,
Κράτις ῳ ἀμφῶν, καὶ τροπαίοις, καὶ λόγοις,
Ως ἄλλον ὄντως κρεῖνον τεύξας βίβλον,
Εκ δερρέων τεθεῖσαν, ὡ ἔχει φύσις
Φέρεσαν εἰς φωστῆρας αἰωνίους τύπως
Πρῶτον μὲν αὐτῷ τῷ θεανθρώπῳ λόγῳ
Επειτα μητρὸς τ' ἀχράντου ἀσπόρως,
Σοφῶν προφητῶν, μαρτύρων, ἀποστόλων,
Πάντων δικαίων, ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων,
Τῶν ὀρθοδόξων πᾶσαν εὐφραίνει φρένα.
87. Τέρπει δ' πᾶσαν ἱερωτάτῃ καὶ θείαν.
Αλλ' ὅς περ εἰκόνισεν ἐκ τῶν χρωμάτων,
Εὕρει βοηθὸς πάντας ἐκ τῶν πραγμάτων,
Κράτος συνεργὸς, συμμάχος ἐν ταῖς μάχαις,
Παθῶν λυτρωτὰς, φαρμακευτὰς, τῶν νόσων,
Εν τῇ κρίσει πλέον δ' πρὸς τὸν δεσπότην
Θερμὸς μεσίτας προξένους καὶ τ' ἄνω
Δόξης ἀφράστῳ, καὶ θεῷ σκηπτυχίας.

Ex verſione Joannis Argoli.

Conſidera præbe oculis hic, o qui aſpicis,
Ex rebus optimis, operisterę optimum.

DEI,

DEI, inquam, opus pulcherrimum mentem impetens
Visu creata cuncta delectans merito,
Ut namque supra Rex Poli summi Artifex
Cœlum choreis condecorans clarum igneis,
Quod pellis instar vocis explicuit sono,
Mundum irradiat sapiente providentia,
Infraque ut ipsum moribus splendens variis
Terræ plagas totius, & Rex purpura
Basilius, filiusque duplici potens
Fama triumphis scilicet, sermonibus,
Ut machinam polorum constituit librum
Ex pellibus protensum in ipso, quæ gerit
Naturæ cuncta deferens sidera, æthera
Pulchras colore, nobilesque imagines,
Primam beatique hominis, & Verbi inclyti,
Dein puellæ matris absque semine
Sanctos Prophetas, Martyres, Apostolos,
Cunctos beatos Angelos, Archangelos,
Unde credentes allicit mentes pias
Oblectat oblectamine haud oculos minus. 88
Sed quos colore fecit atque imagine
Habeat opitulantes, in armis affectus,
Affectibusque vindices, morbo medicos,
In judicio medios precantes ad Dominum,
Et hospites salutis atque gloriæ
Ineffabiles, & imperi simul superi.

Et hoc est Menologium Baronio visum, nec abnuo; studio jussuque Basilii Imperatoris descriptum, exornatumque imaginibus, nisi aliunde edoctus fuero, non credam, quemadmodum & Basilium hunc Macedonem fuisse, ex Jambis enim hic Basilius Porphyrogenneta asseritur, ἄναξ ὅλης γῆς ἥλιος τ πορφύρας βασίλειος τὸ θρέμμα τ ἀλιπρεπίος, *Imperator terræ universæ sol purpuræ Basilius & alumnus.* Id de Macedone dici non potest, cum neque Porphyrogenneta fuerit, nec Imperatore patre natus sit, neque adultus. Zonaras in Constantino Duca. τὴν μὲν βασιλείαν αὐτῷ καταλέλειπτο τρισὶν ἡβῶσι, ὡς αὐτῷ ἡ σύνευνος Εὐδοκία ἐγεννήσατο. τὼς μὲν δύο τὸν Μιχαὴλ, καὶ τὸν Ανδρόνικον ἰδιοσεύουσι ἔτι, τὸν δὲ Κωνσταν-

Κωνσαντῖνον βασιλεύσαντι, καὶ αὐτὴ Αὐγοῦσα ἀναρρηθεῖσα. ὅθεν ὁ τῶν μόνων Πορφυρογεννήτης ἦν· ὃν αὐτίκα καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τοῖς βασιλικοῖς ἀξιώμασιν ἐκόσμησαν. *Imperium tribus filiis reliquit, quorum duos Michaëlem, & Andronicum Eudocia privato adhuc, Constantinum vero imperanti pepererat, cum & ipsa Augusta appellata esset. Unde hic solus Porphyrogennitus fuit, ac statim præ cæteris imperii insignibus adornatus.* 89 Ex eo nempe Porphyrogenitorum nomen emersit, ut qui imperante patre nascerentur, sive in thalamo Porphyræ dicto, sive purpura obvoluti, Porphyrogennetæ r) dicerentur. Herodianus histor. lib. 1. de Commodo Marci Imperatoris filio: ἔδωκε γὰρ μετ' ἐκεῖνον ἐμὲ βασιλέα ἡ τύχη οὐκ ἐπεισακτὸν, ὥσπερ εἰ πρὸ ἐμοῦ, οὐδὲ προσκτήτῳ σεμνυνόμενον ἀρχῇ, ἀλλὰ μόνον τε ὑμῶν ἐγὼ ἐν τοῖς βασιλείοις ἐτέχθην, καὶ μὴ πειραθέντα με ἰδιωτικῶν παραγάνων, ἅμα τῷ τ γαστρὸς προελθεῖν ἡ βασιλεὺς ὑπεδέξατο πορφυρίς· ὑμῖν δέ με εἶδεν ἄνθρωπον ἥλιος καὶ βασιλέα. *Nunc me post Marcum patrem vobis fortuna principem dedit, non quidem adscititium, quales ante me fuerunt, neque veluti acquisito imperio gloriantem, quippe unus ego vobis natus, educatusque in aula, non quidem privatis obvolutus fasciis: statim me ut ex alvo prodieram imperatoria purpura suscepit, simulque sol hominem me vidit & principem.* Et Themistius orat. 6. de Valentiniano Gratiani Imperatoris fratre. πρῶτος δὲ δὴ τέως τ εἰδαίμονος οἰκίας ἐσπαργανώθης ἐν ἀλουργίδι. *Primus autem tunc inclytæ domus purpureis obvolutus es fasciis.* Dicitur tamen de Basilio juniore, qui circa annum Domini 977. cum Constantino Porphyrogenneta imperium tenuit.

XIII. Esto decimus-tertius ἀνθολόγιον, s) *Anthologium*, primo sui ortu tenue, nec magnæ æstimationis, sed novis additionibus

r) Πορφύρα pro domo sive οἰκίσκῳ in septo Imperialis palatii CPolitani, in qua Imperatrices pariebant, passim occurrit ut in Typico Irenes Augustæ p 140. Hinc *Porphyrogenitus*, qui natus est Patre jam Imperatore De quo plura Martinus Hanckius de scriptoribus Byz p. 162. & Cangius ad Alexiadem p. 223. atque in CPoli Christiana p. 120. & in utroque glossario.

s) Prodiit Venetiis 1621 fol. & A. 1639. apud Jo. Petrum Finellum, curante Theophylacto Tzanphurnaro, Hieromonacho Cui editioni Paschalion annorum 50. ab A C. 1642. ad 1692. subjicitur. Denique Anthologion excussum est A. 1697. in Hungarowalachia, emendante ac recensente Panagiota, Monacho Sinoptensi. Ἀνθολόγιον

nibus ſemper excreſcens, hac poſtrema pro correctorum libidine immenſum factum eſt, adeo ut, ut ita dicam, in monſtrum evaſerit. Indicat titulus: ἀνθολόγιον ἔ ὅλα ἐπαυξῆ περιέχον τινὰς καὶ ἑτέρας ἀναγκαίας ἀκολουθίας τε καὶ ἑρμηνείας μὴ ὑπαρχούσας ἐν τοῖς πρωτυπωθεῖσιν ἀνθολογίοις. *Tertius anni Anthologium continens & alia quædam neceſſaria officia, & interpretationes, quæ in prioribus Anthologiis deſiderabantur.* Potiſſimum tamen in eo continentur officia, quæ per annum in Domini noſtri JEſu Chriſti, Beatæ Virginis, & reliquorum celebrium Sanctorum ſolemnitate decantantur. Sequuntur officia quæ *communia* dici ſolent in unum vel plures Prophetas, Apoſtolos, Martyres, Pontifices, Confeſſores, & alios. Tum demum multa ex Paracletice hauſta ingeruntur, & omnium poſtremum adnectitur Paſchalium triginta duorum annorum. Liber, ut verum fatear, lucri cauſa excogitatus, fere enim nihil in eo eſt, ſi recentiora quædam addita excipias, quæ eradi tanquam noxia, operæ pretium fuerit, quod non in Menæis, & Paracletice, aliisque libris, & commodius & accuratius digeſtum ſit. Plura in eo poſſemus animadvertere, ſed cum non ſcribamus cenſuram, opportuniori in loco animadvertenda notabimus. Auctores melodi majori ex parte ſunt ii ipſi, quos ſupra in Menæis recenſuimus, ex quibus, ſi tibi animus eſt, repetas.

XIV. Decimus-quartus erit ὡρολόγιον, t) *Horologium*, quod Horas diurnas & officia contineat: Latini *Diurnum* dicent.

λόγιον ἔ ὅλα ἐπαυξῆ - - ἐτυπώθη ἐν τῇ εὐεξῴμι καὶ πεφανωμένῃ τῇ Συγκροβλαχίᾳ ἐπὶ τῆ ἐκλαμπροτάτης ἀρχῆς ἔ εὐσεβεστάτε εὐδοξοτάτε τε καὶ μεγαλοπρεπεστάτε ἡγεμόνος καὶ αὐθέντος πάσης Συγκροβλαχίας, κυρίε κυρίε Ἰωάννε Κωνσταντίνε Μπασαράμπα Βοεβόδα Conſer Clariſſ. Montfauconi Diarium Italicum pag. 437. Aliud eſt Anthologium novum, pro iis qui ne per agentes vel ægrotantes aut alioqui legitime impediti choro intereſſe nequeunt, ab Antonio Arcudio, Corcyrenſi, Archipresbytero Soletano concinnatum juſſu Julii Antonii Sanctorii Cardinalis, editumque Romæ A. 1598. 4. De hoc Allatius infra p. 104. ſq.

t) Prodiit Horologium Venet. 1535. 1568. 1601. 1623. 1646 1652. &c. ὡρολόγιον σὺν Θεῷ ἁγίῳ, ἔχον ἅπασαν ἀκολουθίαν. Etiam Romæ A. 1677. excuſum Horologium ſecundum vetuſtum Ordinem & Typicum monaſterii Cryptæ Ferratæ, adjuncto Menologio. Sed Horologium iſtud complura habere quæ ſunt ritibus Latinorum magis quam Græcorum conformia, notat Nic. Rayæus diſſ. præliminar. ad Tom. 2. Act. Sanctor. Junii p. XXVII. & LXXX. Exſtat & ὡρολογάκιον ſive parvum Horologium de quo Allatius infra p. 104.

Præter Horas & Mesoria, & alia quæ singulis officiis necessario dicuntur, ut Troparia, Psalmos, preces varias, habetur *Canon*
91 *compunctivus*, *Canones Paracletici in B. Virginem*, *& Angelum custodem*, *& deprecatorius in omnes Angelos & Sanctos*, *officium satis amplum sanctissimæ Communionis*, *& minutiora alia*, quæ non est opus recensere. Demum adnectuntur *Cyrilli Alexandrini* oratio de exitu animæ, & de secundo adventu, *Christophori Patritii Mitylenæi* Troparia, Prosomia dicta, totum Menologium complectentia, *Paschalium* u) annorum quinquaginta quatuor, *Joannis Gialeni* Selenodromium perpetuum, *Nicephori Paschalei* de jejuniis Græcorum tractatulus, lingva eorum vulgari.

XV. Decimus quintus erunt *Synaxaria*, x) Vitæ Sanctorum & Martyrum in compendium redactæ, & succincta expositio solemnitatis de qua agitur. Antequam typis Menæa, aliique Græcorum libri Ecclesiastici editi omnibus paterent, similes discursus & Sanctorum vitæ peculiari libro dispositæ, peculiare quoque sibi volumen poscebant, ut etiam ad hæc tempora ex manuscriptis colligimus: postquam vero omnibus communia facta sunt, synaxaria ejuscemodi una cum libris, officiis inservientibus edita sunt. Dicuntur synaxaria à *συνάγω*, quasi diceres colle-

u) Paschalio illi Græcorum intelligendo addendus Petavius in Uranologio lib. VIII. cap 12.

x) In hoc diversa sunt Synaxaria à Menæis, quod omissis cæteris partibus Officii ad Sanctos spectantis, solas eorum synaxes sive festivitates indicent cum brevi unius cujusque elogio, ut notatur in Actis Sanctor. T. I. Junii p. 16. Celeberrimus inter Synaxariorum concinnatores est Nicephorus Callistus, licet & plura alia vetustiora in Bibliothecis manu exarata exstant, Cangio, Lambecio, Allatio & aliis memorata. Synaxarium Combefisianum quod servatur Parisiis à Patribus Praedicatoribus strictioris observantiæ, laudant Acta Sanctor. T. 6. Maji p. 368. Mazarinianum T. I. Junii p. 635. & alibi, Metricum Divionense quod Collegio S. I. Divionensi comparavit Petrus Franciscus Chifletius, T. 2. Junii p. 953. T. I. p. 326. & passim aliis locis: Synaxarium Gabrielis Naudæi, T. I. Maji p. 423. 747. Claramontanum Collegii S. I Paris. quod Ecclesiæ CPol. in usu fuisse videtur, T. I. Junii p. 72. 169. &c. Nicephori Synaxaria à Matthæo Cigula Cyprio & à Maximo Margunio Cytherorum Episcopo in idioma Græcorum vulgare conversa prodiere A. 1607. 1637. 1648. 4. *συναξάρια ἤτοι βίοι ἁγίων ἐκ τ ἑλληνικῆς γλώττης μεταφρασθέντα ὑπὸ Μαξίμου τοπανῦ Ἐπισκόπου Κυθήρων εἰς κοινὴν ὠφέλειαν.* Venetiis apud Antonium Pinellum. Synaxarium Ruthenorum dioecesis Kijoviensis, à Georgio Davide S. I. latine versum laudat Papebrochius T. I. Junii p. 125.

collectiones & contractiones. Res ſiquidem latius patentes, & longa narrationum ſerie prolixæ in anguſtiores terminos colliguntur & contrahuntur. Gennadius cap. 5. τοῦτο ἐν τῷ σωναξαρίῳ τῆς ἁγίας Μαξίμης γεγραπται, καὶ ἀναγινώσκω ὁ βυλόμενος, & alibi ſæpius. Meurſius notat duplicia fuiſſe, & hæc quidem Xanthopuli dici, illa Triodii, obſervatque ex ipſo Triodio, πρόλογος ἐν ἐπιδόμοις τῶν σωναξαρίων τῆς Ξανθοπούλου εἰς τὰ τῆς Τριωδίου σωναξάρια. Id tamen falſum eſſe, nec obſervari poſſe ex Triodio à lingvam Græcam intelligente, ipſa Triodii verba, & ſynaxariorum prologus arguit, qui ita concipitur: Νικηφόρου Καλλίστου τῆς Ξανθοπούλου σωναξάρια εἰς τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς τῆς Τριωδίου μίαν ἑκάστην αὐτῶν αἰτιολογοῦσα, πῶς ποτὲ κατ' ἀρχὰς γέγονε, καὶ δι' ἣν αἰτίαν ἔστιν οὕτω ἔχουσι, καὶ πῶς τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἐτάχθησαν μετὰ τῶν ἑπισήμων μερικῶν, ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου, καὶ καταλήγοντα μέχρι τῶν ἁγίων πάντων. *Nicephori Calliſti Xanthopuli in præcipuas Triodii feſtivitates ſynaxaria, quæ illarum cauſas reddunt, unde originem habuerunt, & quamnam ob cauſam hoc tempore ita ſe habeant, & à divinis Patribus ſic diſpoſita ſint, cum nonnullis circumſtantiis particularibus. Ordiuntur à Publicano & Phariſæo, finiunt in ſolemnitatem omnium Sanctorum.* Ergo ſynaxaria hæc Xanthopuli fuere ab eo ſolemnitatibus Triodii confecta, & Triodio locis ſuis inſerta, quæ à Publicani Dominica incipiunt, & finiunt in Dominica omnium Sanctorum. Ergo ſynaxaria Triodii & Pentecoſtarii, non quia diverſa ab iis, quæ Xanthopulus compoſuit, ſed quia Triodio & Pentecoſtario aſſuuntur, Xanthopuli ſunt, & fruſtra alia in his duobus libris quæres. Sic item dicimus Troparia & Canones Triodii & Pentecoſtarii, quia in Triodio & Pentecoſtario habeantur, licet eorum auctores alii atque alii fuere. Non itaque alia Xanthopuli ſynaxaria, alia Triodii, ſed ea quæ Triodii eſſe aſſeruntur, quæ in Triodio leguntur, Xanthopuli erunt, quia auctor eorum Xanthopulus fuit, qui in illis pleraque ex recentiorum Græcorum penu inſperſit, digna animadverſione Eccleſiaſtica, y) quæ ipſe ſingulari de hoc tractatu indicavi. Hoc idem confirmat Gennadius cap. 2. de Azymo, aſſeveratque 92

y) Proſixe in Nicephorum eo nomine invehitur Allatius infra diſſ. 2. Vide etiam lib. de Synodo Photiana p. 326. ſeq. 527. & contra Hottingerum p. 124. Lambecium lib. V. p. 282.

præterea ea in Constantinopolitana Ecclesia non legi. ὡς ἂν ᾖ Νικηφόρῳ Καλλίστῳ τῷ Ξανθοπούλῳ μνηθῶ, ἔπεισί μοι καὶ σφόδρα γελᾶν, ὃς ἐφιλοτιμήθη μὲν συγγράψαι τὰ ἐν τῷ τριῳδίῳ νῦν εὑρισκόμενα συναξάρια. τῇ ῥύμῃ δὲ τῆς καρδίας τῷ σχίσματι θεὶς ἔγραψε καὶ περὶ τῆς προκειμένης ἡμῖν ὑποθέσεως μεγάλα καὶ θαυμαστά. ὅτι δὲ ταῦτα ἐν Κωνσταντινουπόλει οὐκ ἀναγινώσκοντο, ἴσασι πάντες, καὶ οὐ δεῖ με περαιτέρω προβαίνειν. ἐν ταύτῃ μόνον τῇ πόλει τινὲς καταξαι ἐν τῷ τριῳδίῳ, ὡς εὑρίσκονται. *Ut vero & Nicephori Callisti Xanthopuli mentionem faciam, sane illud ridiculum mihi & apprime videtur, quod ille synaxaria, quæ nunc in Triodio sunt, componere ambitioso studio conatus est: verum impetu pernicioſi schismatis motus scripsit & de proposita hac materia ingentia & admirabilia. Ad synaxaria illa Byzantii legi non fuisse solita omnes norunt, nec oportet me ultra procedere. In hac tantum civitate nonnulli in Triodio assuerunt, modo quo nunc videmus ea jacere.*

XVI. Decimus-sextus in ordine sit παν-
94 *cus*, qui diversorum auctorum orationes laudativas, seu demonstrativas, si vis etiam exornativas in varias Christi Domini, & aliorum Sanctorum solemnitates. Quemadmodum enim apud antiquos in nundinis & conventibus publicis, ubi infinita hominum multitudo ludorum spectandorum causa confluebat, simile genus orationum habebatur, sic & in diebus festis Sanctorum, concurrente universo populo ad eorum res gestas celebrandas, hæ orationes veterum sanctorum Patrum & scriptorum celebrium leguntur. Liber manuscriptus passim in Ecclesiis Græcorum reperitur, non idem tamen omnibus est, sed varius pro varietate Ecclesiarum, & collectoris pietate, nec uno tantum volumine continetur, sunt quibus duodecim voluminibus. iisque satis ingentibus pro mensium numero disponuntur. Frustra hic scriptorum nomina numerarem, cum omnes ij ad manus non sint, nec esse unquam poterunt, necesseque esset omnes qui unquam aliquid in memoriam Sanctorum composuerunt, recensere. Recensebo tamen præcipuos, z) & qui apud omnes maximo in honore sunt. Athanasius Episcopus Alexandrinus, Pantaleo Diaco-

z) Pleniorem Catalogum Panegyristarum Græcorum petere licebit ex Allatio lib. de Symeonibus, quem nuper eorum undique ex Vaticana & aliis Bibliothecis non indiligenter collegit, cui in nova quam paro editione plures etiam adjunxi.

Diaconus & Chartophylax magnæ Eccleſiæ, Ignatius Diaconus magnæ Eccleſiæ, Baſilius Archiepiſcopus Seleuciæ, Joannes Chryſoſtomus, Theodorus Studites, Baſilius Cæſarienſis, Antipater Boſtrorum Epiſcopus, Andreas Archiepiſcopus Cretæ, Cyrillus Alexandrinus, Amphilochius Epiſcopus Iconienſis, Cyrillus Hieroſolymitanus Epiſcopus, Gregorius Neocæſarienſis, Proclus Patriarcha Conſtantinopolitanus, Leontius Byzantius, Leontius Hieroſolymitanus, Conſtantinus Porphyrogenneta, Leo Imperator, Germanus Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus, Georgius Nicomedienſis, Titus Boſtrorum Epiſcopus, Joannes Damaſcenus, Theodorus Daphnopates, Joſephus Theſſalonicenſis, Procopius Diaconus & Chartophylax, Alexander Monachus, Nicetas Philoſophus, Timotheus Hieroſolymitanus, Ephræm Syrus, Gregorius Nyſſenus, Aſterius Amaſeæ, Gregorius Nazianzenus, Coſmas Veſtitor, Sophronius Patriarcha Hieroſolymitanus, Epiphanius Cypri, Simeon Metaphraſtes, & plures alii. 95

XVII. Erit decimus-ſeptimus *Evchologium*, a) εὐχολόγιον. Preces enim apud Græcos εὐχαὶ ſunt, hinc a potiori præſtantiorique parte libri, libro nomen inditum eſt. Auctor opuſculi περὶ θείας λειτουργίας καὶ ἱερέων. *De ſacra Miſſa & Sacerdotibus.* τὸ δ' εὐχολόγιον ὀφείλει πρᾶξαι ὁ ἱερεὺς, καὶ μὴ μέλλει σπουδῆς καὶ συγχύσεως λέγειν τὰς εὐχὰς, ἀλλὰ καθαρῷ στόματι. *Evchologium vero habeat ſacerdos, & preces neque feſtinanter, neque confuſe, ſed claro ore recitet.* Continet poſt tres Chryſoſtomi, Baſilii & Præſanctificatorum Liturgias, de quibus nos ſupra in libro Liturgiarum diximus, Preces & ordinem Lychnici ſive Veſperi, ordinem & ſeriem adminiſtrandorum Sacramentorum, preces variis ad rerum varianum benedictiones, in mortuos varios ritus & canti- 96

a) Evchologion allegatur in Anaſtaſii Sinaitæ (ſive is Nicænus potius eſt) quæſtione CXLI. Excuſum eſt ſæpe numero Græce Venetiis ut 1544. 1550. 1570. 1600. 1602 1629. 1638. 1642. quibus a Clariſſ. Caveo memoratis editionibus addere licebit Venetas A. 1526. 1553. 1616. 1622. 4 Ruſsice vertit Petrus Mogilas Metropolita Kijovienſis, thronique CPol. Exarchus, & in monaſterio Kijovienſi edidit A. 1646. Græce ad varias editiones & MSS. Codices recenſitum, & latina verſione doctiſſimisque notis & obſervationibus illuſtratum vulgavit Jacobus Goar, Pariſ 1645. fol. cujus editionem ex MS. Codice Cæſareo valde poſte ſu, plerisque notat Lambecius lib. V pag. 287 Evchologion MS. Cryptæ Ferratæ laudat Rich. Simon T. 3. Bibliothecæ Cretiæ Gallice editæ p. 226.

cantica, quæ, Lector, per te in ipsa libri fronte inspicere poteris. Liber in ea Ecclesia non Sacerdotibus tantum, sed Episcopis etiam maxime necessarius, editus cum manuscriptis, si pauca quædam excipias, quæ exscriptorum potius incuria irrepserunt, concordat. Manuscripta, ne ea apud Græcos in Græcia perqviramus, Romæ pleraque apud doctissimos viros comperiuntur, antiquissimæ & optimæ notæ, omnium tamen antiquitatem superat Codex Barberinus in charta pergamena quadratis litteris accuratissime descriptus ante nongentos & plures annos, sententia virorum qui in hisce rebus judicandis primi habentur, conscriptus. Manuscripti in eo differre videntur, quod unus alio in rerum benedictionibus auctior aut amplior sit, in Sacramentis conferendis, si pauca quæ essentiam rerum non respiciunt, demas, in omnibus similes sunt. Idque mirum non est, cum apud Græcos pro varietate Ecclesiarum varii quoque ritus inoleverint, fides una eaque perpetua semper fuerit, cum eorum Præsules bene sapere continuabant. De libro plura possem referre & examinare: verumtamen cum sub censura atque judicio acerrimorum virorum sudet, sententiam de eo veram & judicium infallibile expecto.

XVIII. Sunt alia quædam, sed minoris momenti, & majorum librorum quasi τεμάχια, & ἀποσπασμάτια, in quibus ad
97 argumentum unum spectantia, simul una omnia congeruntur, ne in illis conquirendis Lectores defatigentur. Et sit Liber decimus-octavus, quem illi *Diaconion* b) nuncupant, quo omnia quæ ad Diaconi munus obeundum requiruntur in agenda re divina, & singulis Officiis uno veluti fasce continentur. De eo videtur intelligendus esse Joannes Evchaîtarum Episcopus, cum ea carmina εἰς τὸ βιβλίον τ' Διακονίας ἔ τροπαιοφόρα c) scripsit:

Πιστὸς βασιλεὺς, εὐσεβὴς αὐτοκράτωρ,
Σεβαστὸς, ὀρθόδοξος ὁ μονομάχος,

Τὸ

b) Alioqui Διακονικὸν denotat secretarium sive Sacristiam ut vulgo appellant, sive etiam locum in Ecclesia in quo consistunt Diaconi, tum collectam a Diacono pronuntiandam.

c) Hic titulus abest in Joannis Mauropidis, Evchaitorum (ita enim potius quam Euchaitarum scribendum esse notat Lambecius) Metropolitæ circa A. C. 1050. clari carminibus in principalium festorum Historias vulgatis Ecnos per M. Rustum A. 1610, 4. pag. 51.

Τὸ πρὸς σὲ φίλτρον, οἷον ἐν ψυχῇ φέρων,
Ἔργοις ἔδειξε λαμπρὸς Ζεπταυοφόρε,
Ἁπάντα ταῦτα τὴν ἀπαξίσας χάριν.
Ὧν ἡ γραφὴ δείκνυσιν αὐτὴ τοὺς τύπους,
Ἐμοὶ πρὸ πάντων μαρτυρῦσα τὸν πόθον;
Ἐπεῖσα ταῖς σαῖς πανσεβάσαις Αὐγούσαις.

Et illa in eundem.

Ἀλλων βασιλεὺς, σὸς ᾧ πιστὸς οἰκέτης,
Ὁ τὸ κράτος σαῖς ἐκ θεοῦ λιταῖς ἔχων,
Ἀδελφὸν ὃν δίδωμι τοῖς ὑπηκόοις,
Χαίρων ἐμαυτὸν εἰς τὸ σοὶ δόξαν φέρειν,
Καὶ ταῖς Αὐγούσαις ὡς σωτηρίοις λαμβάνω,
Πρὸς τὴν ἅπαν κράξιν τε, καὶ λειτουργίαν.
Ἀλλ' ἀνίδος μέγιστε Ζεπταυοφόρε
Ἅπασιν ἡμῖν τὴν ἄνω συνεργίαν.

Quorum ſententia fuerit ex verſione Argoli:

Princeps fidelis, Imperator & pius,
Auguſtus, orthodoxus en Monomachus
Erga te amorem, qualis eſt corde intimo
Mihi revelavit, tibi Stephephore
Cuncta hæc tui ipſe conferens in gratiam,
Scriptura quorum ecce ipſa locos indicat,
Tibi ante cunctos teſtificans cor debitum,
Tuique magni Palatii inclitis moribus.

Aliud.

Rex cæterorum, ſed tibi domeſticus,
Fidelis, ex te plurimum coram DEO
Potens, benigne ſubditis fratrem exhibeo
Me, cuncta promptus gloriæ hæc tribuens tuæ,
Et comminiſtras utique miniſterii,
Nurus capio totius Auguſtæ domus,
Sed redde contra, magne Tropheophore,
Nos axe latos æthèris dominarier.

98

86 nita, Georgius, Simeon, Michaël parvus, Menas, Neſtor, Simeon Blachernita. Imagines ita disponuntur, ut una alteri adverſæ non reſpondeat, ſed litteris & Sanctorum vitis, quare nunc ſuperiorem partem paginæ, quando alterius ſuperior pars ſcriptionem refert, nunc inferiorem, quando alterius inferior deſcripta eſt. Quando liber ſcriptus ſit, divinare non poſſumus, adhinc tamen annos 662. ſcriptum videntur indicare qui operi præfiguntur Jambi. Hi vero ſunt:

Εἰς ἅιδα νῦν σκάπτων ὀρθῶς ὁ βλέπων
Ἀριτον ἔργον ἐξ ἀρίστων πραγμάτων,
Ἔργον θεῷ καλλίστην ἐκπλήττον φρένας,
Ἔργον τὸ ἱερὸν πᾶσαν εἰκότως χθόνα,
Ἄνωθεν αὐτὸς ὡς θεὸς, καὶ δεσπότης
Ἀσμων χορείαις ζωγραφήσας τὸν πόλεμον,
Οὐ σιδήρῳ ἐξέτεινε τῷ λόγῳ,
Κόσμον δαδύχῃ παντοίῳ προμηθείᾳ
Κάτω δὲ ὁ Τᾶτον εἰκονίζων ταῖς ἱεραῖς,
Ἀναξ ὅλης γῆς ἥλιος ὁ πορφύρας
Βασιλεὺς τὸ θρέμμα τ' ἀλυσγίδος,
Κράτις ἀμφοῖν, καὶ ἱεροπαίοις, καὶ λόγοις,
Ἅς ἄλλον ὕστως κρανὸν ἐυξας βίβλοις,
Ἐκ δέρρεων ἁθέσπισαν, ὡ ἔχει φύσις
Φέρουσαν ὡς φωσφόρους αἰρέσεις τύπους
Πρῶτον μὲν αὐτῷ τῷ θεανδρώπῳ λόγῳ
Ἐπεῖτα μοίρεος τ' ἱερώσης ἀσπόρως,
Σοφῶν προφητῶν, μαρτύρων, ἀποστόλων,
Παίδων δικαίων, ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων,
Τῶν ὀρθοδόξων πᾶσαν εὐφραίνει φρένα.
Τέρπει δ' πᾶσαν ἱερωτάτῃ καὶ θέαν.
Ἀλλ' ὅς πως εἰκόνισεν ἐκ τῶν χρωμάτων,
Εὗρε βοηθὸς πάσῃς ἐκ τῶν πραγμάτων,
Κράτις συνεργὸς, συμμάχους ἐν ταῖς μάχαις,
Παθῶν λύσεως, φαρμακεύσας, τῶν νόσων,
Ἐν τῇ κρίσει πλέον δ' πρὸς τὸν δεσπότην
Θερμὸς μεσίτας προξένους καὶ τ' ἄνω
Δόξης ἀφεσιν, καὶ θεῷ σκηπτοῦχίας.

87. Ex verſione Joannis Argoli.

Conſidera prabe oculis hic, o qui aſpicis,
Exrebus optimis, opuſtertis optimum.

DEI, inquam, opus pulcherrimum mentem
Viſu creata cuncta delectans merito,
Ut namque ſupra Rex Poli ſummi Artifex
Cœlum choreis condecorans clarum igneis,
Quod pellis inſtar vocis explicuit ſono,
Mundum irradiat ſapiente providentia,
Infraque ut ipſum moribus ſplendens gar
Terræ plagas totius, & Rex purpuræ
Baſilius, ſilmque duplici potens
Fama triumphis ſcilicet, ſermonibus,
Ut machinam polorum conſtituit librum
Ex pellibus protenſum in ipſo, quæ gerit
Natura cuncta deferens ſidera, æthera
Pulchras colore, nobilesque imagines,
Primam beatique hominis, & Verbi inclyt
Dein puellæ matris absque ſemine
Sanctos Prophetas, Martyres, Apoſtolos,
Cunctos beatos Angelos, Archangelos,
Unde credentes allicit mentes pias
Oblectat oblectamine haud oculos minus.
Sed quos colore fecit atque imagine
Habeat opitulantes, in armis aſſeclas,
Affectibusque vindices, morbo medicos,
In judicio medios precantes ad Dominum,
Et boſpites ſalutis atque gloriæ
Ineffabiles, & imperi ſimul ſuperi.

hoc eſt Menologium Baronio viſum, nec ab
que Baſilii Imperatoris deſcriptum, exornatur
i aliunde edoctus fuero, non credam, q
filium hunc Macedonem fuiſſe, ex Jambis
rphyrogenneta aſſeritur, *ἄναξ ὅλης γῆς ἡλ*
λεῦ. τὸ θρέμμα τ' ἀλυεγίδ., *Imperator ter*
ra Baſilius & alumnus. Id de Macedone dici
que Porphyrogenneta fuerit, nec Imperato
que adultus. Zonaras in Conſtantino Duca.
ῷ καλαλέλοιπε τρισὶν ἡέσω, ὡς αὐτῷ ἡ σύνευ
μὲν δύο τὸν Μιχαὴλ, καὶ τὸν Ανδρόνικον id

mica nuda ſuperior ſit, præſentat Abbati, qui extremis digitis miculam arripit, & ori impoſitam abſumit: deinde aliis monachis, ſervato ordine offertur, qui eodem modo miculam ex Panagiario auferunt, & comedunt; Tum Abbas vinum calici infuſum bibit, quem omnes ſequuntur, & gratiis DEO actis diſcedunt: & hic eſt modus exaltandi Panagiam, quamvis alii alio quoque modo præparent. Hic tamen modus in monte ſancto uſitatiſſimus eſt. Morem hunc etiam Imperatores ſervaſſe in ſua menſa habeo ex Codino cap. 7. *το δέγε παναγιάριον ὁ ἐπὶ τ̃ τραπέζης λαβὼν, ἐπάνω τίθησι τ̃ τραπέζης, κὴ ὑψῶν παναγίαν δίδωσι ταύτην τῷ δομεςίκῳ, ὁ ὃ τῷ μεγάλῳ δομεςίκῳ, ὅτ⊙ ὃ τῷ βασιλεῖ, κὴ ἅμα τῷ παναγίαν λαβεῖν ἐν τῷ ςόμαλι πάντες βοῶσι πολυ χρόνιον κὴ ὁ πικέρνης αὐλίκα τὸ ℈ οἰνοχόϊ φέρει σκυφέλιον, χρειῶν κὴ μανδήλιον, ἐπεὶ προαπῆραν ὡς εἴρηται, τὸ μιτσάλιον.* *Porro Præfectus menſæ acceptum Panagiarium menſæ imponit, & elevans Panagiam dat illam Domeſtico menſæ; ille magno Domeſtico, hic Imperatori, & quamprimum Panagiam ori inſerit, omnes accinunt*, ad multos annos, *& confeſtim Pincerna cellæ vinariæ ſcutellam affert cum maſtli*, quia menſaria mappa jam antea ablata fuit, ut dictum eſt.* Id cum plerique
102 non intellexiſſent, in meras nugas verſi ſunt, quas optime explosit Gretſerus in Codinum. In exaltatione itaque Panagiæ, ut diximus, non unus ſervatur ab omnibus modus, nam ſeculares cum ſolemni convivio cives excipiunt, poſt menſam in dexteram adoleſcentuli, ex Clero tamen, paululum contractam, & volæ ſiniſtræ impoſitam panem præperant, & conceptis precibus, Sacerdos ibi aſtans primus micam accipit, poſtea aliis adoleſcens ſuggerit, quod remanet, ipſe in manibus maxima cum veneratione conſumit.

XX. Pari ratione editus fuit & alius, qui ſit vigeſimus liber ſub hoc titulo: *σύνταγμα τινῶν ἀναγκαίων ἀκολυθιῶν καθημέρων ἀνηκυσῶν τῷ ἱερεῖ συλλεγεισῶν ἐκ τ̃ εὐχολογίυ. Neceſſariorum quorumdam quotidianorum officiorum ad ſacerdotes pertinentium, & ex Euchologio deſumptorum Collectio* in 4to, & continentur: *Ordo ſervandus in Veſperis, Ordo in Matutino, Epiſtolæ & Evangelia in varias commemorationes Sanctorum, Ordo pro parva benedictione, Ordo communis invocationis, Ordo in ſponſalibus, Ordo in coronatione ſponſorum,* Ordo

* mantili.

ous ſemper excreſcens, hac poſtrema proc
amenſum factum eſt, adeo ut, ut ita dicam, i

Indicat titulus: ἀνθολόγιον ἔχον ὅλας ἑπομένας
καὶ ἀναγκαίας ἀκολουθίας τε καὶ ἑρμηνείας καὶ ὑπο
θέσεις ἀνθολογίου. *Totius anni Anthologium*
ne neceſſarias officia, & interpretationes, quæ
ſiderabantur. Potiſſimum tamen in eo conti
annum in Domini noſtri JEſu Chriſti, Be
quorum celebrium Sanctorum ſolemnitate
guntur officia quæ *communia* dici ſolent in
betas, Apoſtolos, Martyres, Pontifices,
lios. Tum demum multa ex Paracletice ha
manium poſtremum adnectitur Paſchalium
orum. Liber, ut verum fatear, lucri ca
quim nihil in eo eſt, ſi recentiora quædam ad
radi tanquam noxia, operæ pretium fuerit
quis, & Paracletice, aliisque libris, & con
ius digeſtum ſit. Plura in eo poſſemus anim
on ſcribamus cenſuram, opportuniori in
nda notabimus. Auctores melodi majorib
nos ſupra in Menziis recenſuimus, ex quib
ſt, repetas.

XIV. Decimus-quartus erit ἀνθολόγιον
quod Horas diurnas & officia contineat: Lat

λόγιον ἔχον ὅλας ἑπομένας -- ἐτυπώθη ἐν τῇ αὐτοῦ
βλαχίᾳ ἐπὶ τοῦ ἐκλαμπροτάτης ἀρχῆς τῆς ἐνετ
γαλοπρεπεστάτου ἡγεμόνος καὶ αὐθέντος πάσης
Ἰωάννου Καρατζᾶ τοῦ Μπασαράμπα Βοεβόδα. Co
Italicum pag. 437.* Aliud eſt Anthologium nov
ægrotantes aut alioqui legitime impediti choro
Arcudio, Corcyrenſi, Archipresbytero Soletano
Sanctorii Cardinalis, editumque Romæ A. 1598. 4. D

*) Prodiit Horologium Venet. 1535. 1568 1601. 1623. 16
Θεῷ ἁγίῳ, ἔχον ἅπασαν ἀκολουθίαν. Etiam
gium ſecundum vetuſtum Ordinem & Typicum mon
Menologio. Sed Horologium iſtud complura ha
magis quam Græcorum conformia, notat Nic Ra
Act. Sanctor Junii p. XXVII. & LXXX. Euſtat. &
Horologium de quo Allatius infra p. 104.

necesſitate, minuſculum hoc, & ad portandum magis idoneum, extractum eſt. Continet, *poſtquam Chriſtianus e ſomno ſurrexerit, gratiarum actionem. Officium media nocte, & Veſperis ſingulis diebus dici ſolitum. Novem Cantica. Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam horas. Typica, Parvum Apodipnum, Exapoſtularia, & Apolyticia totius Hebdomadis, Preces in menſa, Preces breviſſimas dicendas ſingulis diei horis, Menologium breviſſimum, Paſchalium annorum decem.*

XXIII. Addam his omnibus νέον ἀνθολόγιον, I) *novum Florilegium*, qui erit vigeſimus-tertius, ab Antonio Arcudio Romæ anno 1593. editum in 4to, cum enim ipſe quamvis pium, & accuratum, prolixum tamen atque diffuſum divini celebrandi Officii conſideraſſet: ideoque ob penuriam librorum, ſecumque tot volumina deferendi moleſtiam, Presbyteri vel Monachi Græci, qui dictum Officium recitare tenentur, munus ſuum non recte obeant: ita jubente Julio Antonio Sanctorio Cardinali, Nationis Græcorum Protectore, & parente humaniſſimo, pro iter agentibus, & aliis, qui quamcunque ob cauſam choro intereſſe non poſſent, & Græco ritu viverent, ex tot voluminibus divinum Græcorum Officium in Breviarium, ſeu compendium redegit. Quemadmodum & Orientales Græci *Anthologium* habent, licet imperfectum, ut Arcudius ait, ediditque. Quid
105 vero in hoc Anthologio contineatur, habeto tibi ex ejusdem Arcudii verbis: *Complectitur autem hoc Breviarium rubricas generales, Pſalterium cum Canticis, juxta ſeptuaginta interpretes, ex nova veteris Teſtamenti recognitione, & editione. Horologium, Officium feriale, Officium τὸ ἀναστάσιμον ἑκλεγὲν μετὰ τῶν ἑνδεκα ἑωθινῶν, εὐαγγελίου τε, καὶ ἐξαποστειλαρίων, ἀναστασίμων. Pentecoſtarium, Officium Corporis Chriſti. Officium defunctorum, στιχηρὰ, δόξας, καθίσματα, atque lectiones Sanctorum communium, ſimplicium, ac propria eorum συναξάρια, ſeu geſta, quorum apud nos dies feſti celebrantur. Dominicæ ſolemnitatum, ſanctiſſimæque DEi genitricis Mariæ, caterorumque inſignium tum duplicium, tum ſemiduplicium feſtorum dierum Sanctorum integra per annum Officia. Simplicium vero feſtorum Canones, ſeu lectiones proprias, ob operis magnitudinem vitandam, non ponimus, ſed commu-*

I) Confer quæ ſupra ad p. 89.

ſectiones. & contractiones. Res ſiquidem
gis narrationum ſerie prolixæ in anguſtiore
ntur & contrahuntur. Gennadius cap. 5. τ
ν ἁγίου Μαξίμου γέγραπται, καὶ ἀναγινώσκ
ſæpius. Meurſius notat duplicia fuiſſe. &
puli dici, illa Triodii, obſervatque ex ipſi
ν ἐν ἑπτῴμῳ τῶν συναξαρίων τ Ξανθοπούλου
ξάρια. Id tamen falſum eſſe, nec obſerv
à lingvam Græcam intelligente, ipſa Tri
rionum prologus arguit, qui ita concipit
ν τ Ξανθοπούλου συναξάρια εἰς τὰς ἑπισήμ
ν ἑκάστην αὐτῶν αἰτιολογεῖται, πῶς ποτὲ κατ' α
τίαν ἔτυχον ἔχουσι, καὶ πόθεν τῶν ἁγίων κα
ἤρξαντο μετὰ τῶν ἑπισήμων μερικῶν, ἀρχόμ
νοις, καὶ καταλήγοντα μέχρι τῶν ἁγίων πάν
Xanthopuli in præcipuas Triodii feſtivitates ſyna
ſus reddunt, unde originem habuerunt, & quæ
ptæ ina ſe habeant, & à divinis Patribus ſic
nullis circumſtantiis particularibus. Ordiuntur à
ν finiunt in ſolemnitatem omnium Sanctorum
lia hæc Xanthopuli fuere ab eo ſolemn
fecta, & Triodio locis ſuis inſerta, qua
inica incipiunt, & finiunt in Dominica
m. Ergo ſynaxaria Triodii & Pentecoſ
verſa ab illo, quæ Xanthopulus compoſuit,
ntecoſtario aſſuuntur, Xanthopuli ſunt, &
robus libris quæres. Sic item dicimus Tri
iodii & Pentecoſtarii, quia in Triodio &
untur, licet eorum auctores alii atque alii fu
à Xanthopuli ſynaxaria, alia Triodii, ſed e
runtur, quæ in Triodio leguntur, Xanth
ctor eorum Xanthopulus fuit, qui in illis pl
in Græcorum penu inſperſit, digna animad
ca, γ) quæ ipſe ſingulari de hoc tract
em confirmat Gennadius cap. 2. de Azy

γ) Proluit in Nicephorum eo nomine invehitur Allatius
Synodo Photiana p. 526. ſeq. 527. & contra Hottinge
V. p. 282.

LEONIS ALLATII
In . Libros Ecclesiasticos Græcorum
TRIODIUM, PENTECOSTARIUM, PARACLETICUM
EXAMEN,
Ad VIRUM Clarissimum & Doctissimum
JOANNEM AUBERTUM.

JOANNI AUBERTO
VIRO CLARISSIMO, Ac DOCTISSIMO,
LEO ALLATIUS.

QVALE sit aliorum ingenium, non anxius exquiro (VIR CLARISSIME AUBERTE) meum certe est, cum aliquid, quod arriserit, chartis mandavi, statim aliquem mihi conquirere ex hominum genere, qui non levi pede, & superficie tenus, sed pleno, & prudentia munito pectore sapiunt, non ut scripti causam suscipiat, & reprehensione digna tueatur, & si Diis placet, laudet; sed ut vulneribus medeatur, & si qua sint non a recta ratione dictata, corrigat, emendet, immutet, deleat, penitus tollat. Neque enim fieri potest, ut omnia semper laudanda scribamus, 110 *reprehendenda nunquam. Homines sumus, ex ingenio humano scribimus, qui nunquam non labuntur, & errant. Id si nusquam alias, nunc mihi in negotio difficillimo peroptandum fuit: neque enim in levibus, & levi manu versamur, sed in intima Græcorum penetrantes adyta, & evisceratas ex eorum pectore, & scriptis sententias censoria virgula examinantes, & ad amussim judicio facto ponderantes ea, in quibus minus est; nec ad Ecclesiæ Catholicæ dogmata sustinentur, tanquam spuria, & adulterina pandimus, refellimus, & rejicimus, recta sanaque*

que comprobamus. Tanta cognitor cauſa unus mihi obvius factus es, ALBERTE, cura eam judicio diremi, quam in partem cunque res ceciderit, facile patiar. Nolo hic illas animi dotes, quibus te DEus ornavit, & orbi Chriſtiano inclarescere voluit, recenſere: ne actum ipſe agere, & rem gravem, atque eximiam, omnibusque patentem, etiambi hac mea oratione imminuere videar; jubet id etiam modeſtia tua, quæ delatas ſibi laudes amolitur, & quaſi ex non opportuno ſuoque loco collocatu pudore afficitur, & me etiam ſimilis ratio pudoris ab hac laude retardat. Sed ſive taceam ipſe, ſive fileant alii, nunquam Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus adeo ſpecioſa veſte per te domo elatus, & per omnium manus vagari juſſus, conticeſcet; ſed magnis clamoribus beneficium evulgabit. Ægre reprimunt ſe Damaſcenus, Maximus Monachus, & alii, qui a te lumen, & ſplendorem expectant. Ad te itaque meum de tribus præcipuis Græcorum Libris Examen tranſmiſſum, lætus ſuſcipito, atque quo pollet ingenio diyudicato, male compta perpolito, errata corrigito, ſpuria obeliſco notato, ſi nihil eſt quod arrideat, igne cremato: quidquid feceris, optime factum fuerit: fauſtum, fortunatumque ſcriptioni acceſſerit quidquid a te deletum, aut immutatum fuerit, ne des aliquid amicitiæ: excuſabor ſententiam, nec judicem alium appellabo. Mitto tibi nonnulla alia Damaſceni ſcripta, e Bibliothecis Italicis erutaEt Georgii Chioniadæ ſcholia improbo labore, atque invitis Muſis exſcripta, adeo in Archetypo erant omnia confuſa, & aſtra, ut niſi Simonis Portii amiciſſimi mei intendens induſtria, & vigil cura advenisſet, fame de eo exſcribendo deſperaſſemus. Exſcriptus tamen ille eſt, capita numerata, verba, quibus ſcholia applicanda erant, indicata, ut ALBERTO noſtro majoribus ſtudiis occupato, laborem levaremus: quidquid præterea ſum totus tuus ſum. Vale.

113 LEONIS ALLATII. DE TRIODIO.

LIBRUM Græcorum Ecclesiasticum, in quo Officium in Ecclesiis eorum recitari solitum à Septuagesima, quam ipsi vocant Dominicam Publicani & Pharisæi, ad Sabbatum sanctum continetur, nomine Triodion, n) quod cum Canones & Hymni in solemnitates Domini nostri JEsu Christi, B. Mariæ Virginis, & aliorum Sanctorum novem habeant strophas, ut ita dicam, Odas nuncupatas, quasi Cantiones liber hic Canones hujuscemodi [illegible]t plurimum, qui ternas Odas non excedunt, complectitur. Hunc ego librum Triodion appellatum attente legi, & in eo præter multa Typographorum errata fœdissima, quæ librum ipsum non culpant, hæc præterea adnotavi digna, quæ expurgentur, tamquam hæretica, & erronea.

Antequam autem illa enumerem, illud animadvertendum est, libri hujus plures & varios fuisse auctores, qui pro tempore alia atque alia addendo, librum neque parvum per se, neque exiguum, majorem etiam usque ad fastidium fecere adeo, ut, si
114 modus non adhibeatur, & temeritas addentium non tantum in isto libro, sed in aliis etiam, comprimatur, erit cum nox & dies pro illis solum recitandis, tantum abest ut cani possint, quæ vix modo sufficiunt, satis non erunt. Quare sacerdotes, qui nostro hoc ævo lectione tam prolixa defatigati, sæpe sæpius ab Officiis recitandis abstinent, vel pro libito omittentes, quasi per saltus, quæ sibi videntur, tantum recitant, plausibiliori nomine impotentiam causati penitus omittent omnia. Eoque præcipue quod apud eos ad hunc diem non convenit, quæ quisque quolibet die recitare teneatur.

Auctores libri, quo propius aberant à Christo, & divina progenie, melius quæ erant veritatis cernentes, optime & sine ulla offensione divinas Sanctorum laudes, & Fidei dogmata decanta-

n) De hoc Triodio dictum supra p. 69. ut de Synaxariis p. 91.

cantarunt: sequiores affectibus propriis distracti, sæpe etiam odio in Romanam Ecclesiam, multa quæ a veritate aberrant, intruserunt. Quod sane manifestum est in hoc libro; nam antiqua fere omnia plana sunt, nihil in se continent, quod pias aures offendat: recentia multis scatent erroribus, & subdole sæpius in Romanam Ecclesiam garriunt, multas etiam hæreseon labes lectionibus inspergunt. Quibus abcisis, liber nitori suo pristino restitutus, nulla expurgatione indigebit.

Inter auctores recentiores, qui librum novis scriptorum accessionibus fœdarunt, præcipui sunt Nicephorus Callistus Xanthopulus, o) & Philotheus Patriarcha Constantinopoli- 115
tanus, Schismatici, & Hæretici.

Callistus, qui est etiam auctor Historiæ Ecclesiasticæ a Lango editæ, in suis scriptis processionem a Patre tantum Spiritus sancti pertinaciter defendit. Andronico Imperatori Ecclesiæ Romanæ hosti infensissimo, ob hanc contra Latinos hæresim defensam, blanditur, & in Latinorum ritus, & Ecclesiasticas Cæremonias oblatrat.

Philotheus Palamæarum partium assertor multis contra Latinos invectus est: multum etiam pro Palama, illiusque hæresibus a plerisque Græcis oppugnatis, & damnatis, defendendis, & scriptis, & operibus insudavit. Tandem ipsum Palamam inter Sanctos retulit, & Officium in ejus laudem composuit, ut infra videbimus.

Errores a me in hoc libro notati potissimum in synaxariis, hoc est in lectionibus sic dictis, quod in compendio sparsa hinc inde recolligantur, & auditoribus pleno conventu proponantur, comperiuntur. Eorum collector fuit dictus Xanthopulus, ut ex nota quasi proœmiali pag. 3. fac. 6. col. 1. in fine discimus. Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου συναξάρια εἰς τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς τῆς Τριωδίου μίαν ἑκάστην αὐτῶν αἰτιολογικῶς, πῶς πότε καὶ ἀρχὰς γέγονε, καὶ δι' ἣν αἰτίαν ἕτω νῦν ἔχουσι, καὶ τοῦ βίου τῶν ἁγίων, καὶ

o) Antonius Possevinus lib. VI. Bibl. selectæ c. 2. inter causas dissidii, quod inter Ecclesiam Græcam & latinam adhuc foveri non desinit, refert errores qui spectant ad eorum rituale, in quod quadringentos abhinc annos acerba quædam maledicta Nicephorus Xanthopulus in latinam Ecclesiam male affectus conjecerit Philotheus Patriarcha CPolitanus fuit circa eadem fere tempora, eodem sæculo XIV. De utroque & Nicephoro & Philotheo dixi in Bibl. Græca suo loco.

θεοφόρων παλαίων ἐτάχθησαν μετὰ τίνων ἑπτὰ ἁγίων μαρτύρων. ἀρχόμενα 116 ἀπὸ τ̃ Τελώνου καὶ τ̃ Φαρισαίου, καὶ καταλήγοντα μέχρι τῶν ἁγίων πάντων. Id eſt, *Nicephori Calliſti Xanthopuli in præcipuas Triodii feſtivitates ſynaxaria, quæ illarum cauſas reddunt, unde originem habuerunt, & quamnam ob cauſam hoc tempore ita ſe habeant, & à divinis Patribus ſic diſpoſita ſint, cum nonnullis circumſtantiis particularibus. Ordiuntur à Publicano, & Phariſæo, finiunt in ſolemnitatem omnium Sanctorum.*

1. Primus ergo error eſt, qui pœnarum inferni aliquando finem eſſe, & damnatorum redemptionem inſinuat. Pag. enim 9. 6. c. 2. f. hortatur Chriſti fideles Chriſtum exorare, ut animas fidelium mortuorum ab igne ſempiterno liberet, ὅπως τ̃ αἰωνίου πυρὸς αὐτὰς ῥύσηται, *ut eas ab igne ſempiterno liberet.* Et infra p. 10. b. c. 2. m. τ̃ αἰωνίου λύτρωσαι κολάσεως, *ab æterna libera pœna.* Et rurſus, καὶ σκώληκος ἀληκτου κολάζονται, *à vermi indefinenter puniente.* In his videntur Origenis errorem p) ab Eccleſia Græca etiam decreto ſynodali, atque Oecumenico q) damnatum ſecuti, qui finem aliquando infernalibus pœnis ſtatuebat. Et in nonnullis Orientalium Nationum r) a piis viris confectis, & cui id onus incumbit, traditis relationibus, ubi inſtituta ac mores, & fides illarum nationum exponuntur, inter alios earum errores, hunc quoque vidi adnotatum, eos tenere firmiter, pœnas inferni aliquando finem habituras. Hinc facilius ſvadeor, ſive id Origeniſtarum, ſive aliorum fraude factum ſit

p) De Origenis ſententia confer Petavium III. 6. de Angelis, Guil. Spencerum ad Origenem contra Celſum p. 47. ſeq. & illuſtris Huetii Origeniana p. 153. Si tamen recte calculos ponas, videbis Græcorum quos h. l. perſtringit Allatius ſententiam ab Origenis opinione plurimum diſſidere, nam Origenes ſibi perſvaſit omnes pœnas atque ſupplicia inferorum fore tantum temporalia & purgatoria: Græci vero non negant dæmones & impios homines in æternum eſſe puniendos, ſed tantum aliquos ex hominibus putant precibus aliorum, poſt temporaria ſupplicia inferorum flammis eripi, quæ eorum doctrina ab Eccleſiæ Rom. placitis de purgatorio non differt niſi nomine, & quod infernum appellant, quod latini purgatorium. Vide Allatium libro de purgatorio & contra Hottingerum p. 152. atque Richardi Simonis notas ad Gabrielem Philadelphienſem p. 254. ſeq.

q) In Synodo V. & diu poſt in Florentiana.

r) Conſer quæ de Georgianis ſive Iberianis idem Rich. Simon in Hiſtoria Critica dogmatum rituumque Oriental. cap. V.

sit in Ecclesiam Græcam, præter Catholicorum mentem irrepsisse, & postea latenter fuisse propagatum. Adde Græcos illam 118
mordicus tueri sententiam, preces a sanctis viris, Deoque gratis effusas, infidelibus, & æternis cruciatibus damnatis proficuas esse, quibus & recreantur, & aliquando etiam earum ope a pœnis liberantur. Exemploque multorum, sed præcipue Trajani, & Theophili Imperatorum, & Ethnici, quem allocutus esse S. Macarius narratur in synaxario ejusdem diei pag. 11. b. c. 1. f. ὅτι ᾗ ὠφελεῖ τὰς ψυχὰς τὰ ὑπὲρ αὐτῶν γινόμενα, δῆλον μὲν καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ τῆς περὶ τὸν ἅγιον Μακάριον ἱστορίας, ὃς ἀνδρὸς ἀσεβοῦς ἕλληνος ξηρὸν κρᾶνιον κατὰ τὴν ὁδὸν παριὼν εὑρηκὼς, ἤρετο εἰ τινά ποτε ἐν ᾅδῃ εὐφροσύνης αἴσθησιν ἔχουσι. τὸ δὲ ἀπεκρίνατο. πολλὴν αὐτοῖς ἔχειν ἄνεσιν, ἡνίκα ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων εὐχὴ πατὴρ ποιῶν. ἦν γὰρ ἔθος τοιοῦτο τῷ μεγάλῳ καὶ δεδόμενον τῷ θεῷ μαθεῖν ἐφιέμενον, εἰ ὠφέλειά τις τοῖς προκεκοιμημένοις ἐντεῦθεν ἐγίνετο. ἀλλὰ καὶ Γρηγόριος ὁ Διάλογος διὰ προσευχῆς τὸν βασιλέα Τραϊανὸν σέσωκεν, αἰτήσας τοῦτο θεόν, μή τι πλέον αὐτὸν ὑπὲρ ἀσεβοῦς δεηθῆναι. καὶ μὴν καὶ τὸν θεοσυγῆ Θεόφιλον Θεοδώρα ἡ βασιλὶς διὰ τῶν ἁγίων καὶ ὁμολογητῶν ἀνδρῶν τῶν βασάνων ἐξήρπασε, καὶ διέσωσεν ὡς ἱστόρηται. Id est, *Res a sanctis pro animabus gestas, illis proficuas esse, multis aliis, sed precipue ex historia illa, qua de sancto Macario narratur, perspicuum est. Hic siquidem infidelis hominis gentilis exsiccatam calvariam prateriens in itinere adinuentam interrogavit: si quam in inferno consolationem persentiscunt. Illa respondit summopere eos recreari, cum pro mortuis preces Pater effundis. Magnus enim ille id facere suevisset,* DEumque exorabat, *discere appetens, si qua inde utilitas mortuis accederet. Sed & Gregorius Dialogus nuncupatus, mediis precibus Imperatorem Trajanum liberavit, monitus propterea a* DEO, *ne de cetero pro infideli deprecaretur. Quinimmo* DEO *exosum Theophilum Theodora Imperatrix, sanctorum Confessorum ope tormentis surripuit, servavitque, ut in historiis scriptum est.* Glycas epist. 26. Καὶ τί λέγω περὶ ἀνδρῶν εὐσεβῶν ὅπως καὶ θανάτου ἀσεβέσι τισὶν, ὡς ὁ λόγος, ἤδη γνωρίσει σοι λύσιν ἀμπλακημάτων ἐπήνεγκε δικαίᾳ εὐχή; ἀλλ' ὑπὲρ τοιούτων ἀπίστων δηλαδὴ, ἐὰν τὰ τοῦ κόσμου πέμψῃ δώσεις, ὡς οἱ μαθηταί φαγορεύουσι τοῦ Χριστοῦ κατ' ὀδὸν ὠφελήσῃ αὐτούς. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, τί χρὴ καὶ λέγειν περὶ τοῦ ἰσχύος τῶν ἱερῶν εὐχῶν. ὃ δὲ ποιῆσαι τὰ τοῦ κόσμου διδόμενα πέμψειν ἢ ἰσχύσειν, τοῦτο εὐχὴ δικαίου παραδόξως

ξως ἐπείσθην. ὁ γὰρ Διάλογος μέγας Γρηγόριος ἐν θεῷ δηθεὶς ὑπὲρ συγχωρήσεως ἁμαρτιῶν Τραϊανῦ βασιλέως τῦ ἐν εὐσεβείᾳ τὸν βίον παλαιώσαντος, ἐ διημάρτε ἀ αἰτήσως, ἀλλὰ ἡ πρωτομάρτυς Θέκλα ὑπὲρ ἐλληνίδος τινὸς, ἧ Φαλκονίλλη τὸ ὄνομα, τῷ θεῷ δηθεῖσα τὸν αἰωνίων αὐτὴν βασάνων, ἀπήλλαξεν. καὶ ὁ μέγας ἦ Μακάριος ἐντυχὼν καθ' ὁδὸν τῷ ἐν ἀρχαρείοις τῶν εἰδώλων ἐκκεφαλίντι κρανίῳ, καὶ ἐρωτήσας αὐτὸ, ὅθεν ἂν ἐγλίκεσθο μαθεῖν, ἔμαθεν ἐξ αὐτῦ, λόγου γε ἀληθείας ἐνέπνευσεν αὐτῷ τοιαῦτα ὁ θεὸς, ὡς ἡίκα προσφέρεις τὰς θυσίας ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, τότε ὠφελιμωθίας μικρᾶς αἰσθανόμεθα. ἀλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς Μαυρίκιος ἁμαρτίαν ἀθανάτων μείζονι τῷ ἀφθάρτῳ αὐτῷ, μυρίως ληθεὶς ὁ τρισὸν μαχαίρᾳ παρέδωκε βαρβαρικῇ, ἵνα μὴ ἀνδρῶν ὅσιον ἐξέφυγε τὴν αἰωνίζουσαν κόλασιν. *Et quid de hominibus*
119 *piis loquor, cum & quibusdam demortuis impiis, ut oratio jam expertis peccatorum ſolutionem apportarunt preces juſti? Veruntamen ſi pro impiis delibus omnia mundi pauperibus tradas, ut Chriſti diſcipuli dicunt, nihil illis emolumento fuerint. Et haec ſi ita ſe habent, quid nobis de ſeparatis precum viribus dicendum eſt? Quod enim res mundana pauperibus exhibita efficere non poſſunt, juſti oratio admirabiliter perfecit. Magnus namque Gregorius cognomento Dialogus, effuſis precibus ad DEum pro remiſſione peccatorum Trajani Imperatoris, qui vitam in impietate finierat, a poſtulatis non cecidit. Sed & prima martyr Thecla pro quodam gentili, cui Falconilla nomen, ſupplicans, a ſempiternis eum penis eripuit. Magnus item Macarius per viam in ſacerdotum Idolorum principis exſiccatam calvariam incidens, & poſcens ab ea quod libebat addiſcere, audiit, verbum namque veritatis illi DEus inſpiraverat. Cum ſacrificia pro mortuis offers, tunc nos puſillam conſolationem perfruiſcimur. Imo & Mauricius Imperator, cum in peccatum remiſſione gravius incidiſſet, innumeram enim exercitus multitudinem barbaris trucidandam exhibuit, precibus hominum ſanctorum aeternas penas aufugit.* Joannes Damaſcenus. s) Trajani hiſtoriæ, quam miraculum germanum, & irrefutabile ab Oriente, & Occidente comprobatum vocat, & de Macarii cum Mortuo colloquio, de Falconilla narrationem ſubdit, quæ cum eſſet gentilis, idolorum cultrix, profana, & Chriſti miniſterio aliena, ſalvata nihilominus eſt a Protomartyre.
120 De Trajani & Falconillæ ethnicæ ſalute, eadem cum Damaſceno refert Auctor vitæ Coſmæ Melodi: Κύριε ὁ θεὸς, ὁ ἐξ

Τραϊανοῦ

s) Joannes Damaſcenus Sermone de mortuis pro defunctis p. 420. ſeq.

ωὸν Τὸν δυσηθῆ βασιλέα, καὶ καλὰ χριστιανῶν ἀμ
ξ σῦ θερμότατ☉ Γρηγορίᾳ δείσαντι τ γαύνης
ν☉, καὶ φαλκονίλλαν τὴν ἑλληνίδα ταῖς τ πρωΐ
ἰς τῷ κλήρῳ τῶν σωζομένων συγκαταλέξας, αὐ
καὶ ταῖς τῶν ἐκλεκτῶν σε σκηναῖς τὸν τῶν σῶν
σκήνωσον. ἡ γ μεγίστη ἡ πρωτομαρτύρ Θέκλα
ρι☉, καὶ Δία ξ τὸ σὸν δέ σου δεδωκυῖαν Τὸ
νατι καὶ ἡμῶν αἴτε ξ τεθνηκότ☉ αἰγανθυργίαν πρὸ
ἴτι τὰ εὐγενῆ τᾶυτα νεόφυτα, καὶ καλλίκαρπα
βλάστησαν, ὡς τὸ ἐνδέον ἐκεῖθεν, ἔνθεν τὴν α

Domine, DEus, qui Trajanum regem impium
mundorate tanquam rabidus canis ferveret, ferv
gehennæ ignis liberasti, & Falconillam gentilem,
supplicationibus fervi justorum adnumerasti, tu ip
& in electorum tuorum tabernaculis fervorum
t. Licet enim Thecla protomartyr maxima fuer
mus Gregorius, ideoque maxima quoque ex te
imus supperimus & nobis, quæ apponamus, &
, & nobiles hi, recenterque nati, & fructifer
radice orti sunt, surculi, quibus si quid fuerit,
, supplere possumus. Et Nicolaus Atheniensi
io sancti Olei, quod in demortuos canit
ἐμοῦ Τῷ δούλῳ σε Τῷ παρεγγίσαντί σε, ὡς σ
νῆ καὶ αἰθέριαν ἔχωσι, καὶ ὡς ἐπήκουσας Τῇ θ
μαρμαρίζῃς, τῇ ἐπὶ μητρὶ αὐλῆς εἰδωλολάτρι
ἐμοῦ αὐλῆς, ἀλλ' ὡς ὑπεράγαθ☉, ᾗ αὐ
αὐλῇ συγχωρήσῃ. ᾗ ὡς ἔλυσας τ μάστιγ☉ Τ
ἔσας Τῷ δούλῳ σε Γρηγορίῳ τῷ Διαλόγῳ, ἐπ
ἐμοῦ σε ἐπὶ εἰδωλολάτρι, ἀλλ' ἐπὶ τὸν π
ταῦτα σε δι' αἰθέριον. *Et probe veniam servo*
eum commovit, tanquam qui carnem humanam f
objicitur; & ut exaudisti tua voluntate Thecl
vere gentili exorantem, & non contempsisti pr
omnia bonus, & facile conciliabilis exhibuisti ill
cio liberasti Trajanum, per extensas preces servi t
li nos quoque supplicantes non pro gentili, sed
imbecillitatem te in iracundiam concitavit. De

Nicephorus Blemida Tractatu, Qualem deceat eſſe Imperatorem: Διὸ πολλοὶ τῶν πάλαι βασιλέων ἔργοις καὶ λόγοις ἐφιλοσόφησαν περὶ ταύτης τὴν ἀρετῆς. οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν ἄλλων Τραϊανὸς ὁ βασιλεύσας τὸν παλαίφατα Νερούαν διαδεξάμενος καλῶς καὶ αὐτὸν βασιλεύσας ἐμιμεῖτο. ἦσαν γὰρ ἔχων τὸ ταπεινὸν, καὶ συμπαθὲς, καὶ εὐσπρόσοδον, ὡς καὶ πᾶσι λυπουμένοις συμπάσχειν, καὶ συναλγεῖν, καὶ πρὸς τὰς πλαισίους ἀνεξίκακον εἶναι, λέγων, ἁρμόζει τῷ βασιλεῖ μιμεῖσθαι θεὸν, καὶ τῶν πλασμάτων τῶν ἀδίλων ἀνέχεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ συγγινώσκειν ἠξιώθη παρὰ θεοῦ, ὑ μόνον τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσεβείας αὐτῷ τὸ μέγιστον καὶ παράδοξον ταῖς δεήσεσι δ θαυμαστὸς Γρηγορίου, ὃν ὁ Διάλογος. τὸ γὰρ Φιλανθρωπίας, καὶ συμπαθείας ἧς ἐκεῖνος πλεῖστος μεταδιδοὺς τοῖς πλείοσιν ἔτυχε καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τῆς ζωῆς τέλει παρὰ θεοῦ δ ἀποδεχόμενον μὲν τὸ συμπαθὲς, καὶ Φιλάνθρωπον, μισεῖν δὲ τὸ ἀσύνετον, καὶ ἀπάνθρωπον, καὶ πρὸς τὸ ὁμόφυλον ἀκαμπῆ, καὶ ἀσυμπαθῆ κατ' ἀξίαν κολάζον. ἔδειξε γὰρ ὅτι συναγωνίσης ἐν χῆς δικαίᾳ νικᾷ τὸ συμπαθὲς, καὶ αὐτὴν τὴν ἀσέβειαν. *Quapropter multi ex antiquis Imperatoribus verbo & opere de hac eadem virtute philoſophati ſunt. Inter eos non fuit poſtremus Trajanus Imperator, qui patrem Nervam exſtinctum, probeque illius res geſtas imitabatur: adeo enim erat animo demiſſo, miſericordi, & facili, ut cum omnibus afflictis afflictaretur, ac condoleret, nec ille, qui male ſe geſſerant, iraſceretur; illud habens in ore, proprium eſſe Imperatori DEum amulari, & errores ſervorum ſuſtinere: ideoque miſericordiam a DEo conſecutus eſt, non ſi peccatorum tantum, ſed quod apprime eximium eſt, & præter omnem expectationem, precibus miraculorum effectoris Gregorii cognomento Dialogi, propria ſalutis. Humanitatem enim, & miſericordiam, quam ille abunde aliis miniſtrabat, ipſe in vitæ exitu a DEo, qui miſericordiam atque humanitatem exoſculatur, efferatos atque immiſericordes animos odit, & ad idem genus implacabiles, atque inexorabiles pro dignitate caſtigat, adeptus eſt, illudque omnino comprobavit juſtorum precibus concurrentibus, ipſam etiam impietatem a miſericordia ſuperari.* Macarii hiſtoriam e Palladii Lauſiacis deſumptam t) præter Nicephorum, Joannes Damaſcenus refert ibidem, & com-

pro-

122

t) Quamquam in editionibus Palladii illud de Macario non exſtat, tamen in Codice Colbertino reperit Cotelerius I. p. 563. monument. Græc. Vide eundem T. I. p. 548 ſeq. nec non Falconillæ Acta Theodoræ in Spicilegio Græciano T. I. p. 109.

probat. Et Joannes Hagioelita in Encomio Macarii Ægyptii. 123
Οὗ τὰς πρεσβείας καὶ πρόπαλιν ἔλεγος τινὸς ἱερέως ἐν ἐρήμῳ κειμένου θαυμασίως ἀπεκάλυψεν, καὶ ἐν τοῖς βασάνοις ἀνεπιχαρίτους ἐπέδειξεν, ὅταν ὑπὲρ αὐτῶν γένοιντο. *Cujus preces & calvaria cujusdam gentilis ſacerdotis in eremo projecta admirabiliter prædicavit, & iis, qui in tormentis erant ceſſationem ſuppeditantes, cum pro illis funderentur, demonſtravit.* Theophilum ab alterius vitæ ſupplicüs liberatum ſanctorum precibus, præter Nicephorum, tradunt Zonaras Hiſtor. tom. 3. in vita Michaelis filii, Conſtantinus Manaſſes in Synopſi Gennadius pro Concilio Florentino pag. 5. & alii Trajani. Theodorus Metochita Hiſtor. Rom. lib. 1. Gabriel Philadelphienſis pro Græcis contra Latinos differt. 4. ex Joanne Damaſceno. Quæ ſi vera ſunt, jam poſt hanc vitam in inferno redemptionem, ac ſalutem eſſe comprobant. Et licet plerique apud Latinos, quibus hiſtoria de ſalute Trajani cordi eſt, ut ſimilem errorem evitarent, multa commenti ſint: hi quidem Trajanum ad vitam revocatum à ſancto Gregorio, & baptizatum, rurſumque vita functum abiiſſe in cœlum: Alii non reviviſſe corpus, ſed clanculo animam à Gregorio baptizatam: Alii haud quaquam ab inferis liberatam, ſed tantummodo pœnis alleviatam: Alii alia ridicula addidere, ut de cranio illius cum vivida adhuc lingva reperto. Alii item ſcholaſtice diſſerentes, rem ita potuiſſe eſſe voluerunt, Trajanum, poſtquam ex hac vita migravit, ſecundum præſentem juſtitiam in Tartarum detruſum, ſecundum autem ſuperiores cauſas, quibus prævidebatur ad vitam revocandus orationibus S. Gregorii, erat de illo aliter diſponendum, quare non finaliter fuit in inferno deputatus. Alii tamen ſaniori conſilio, inter fabulas, & anilia nugamenta, u) totum hoc, quod de Trajani ſalute refertur, rejecerunt. Licet, inquam, res hæc ita pertractetur à Latinis, Græci tamen apertis velis, & ſine ulla ſui dicti emollitione, quin etiam factum aliorum exemplis comprobantes, in eam 124

u) Plures è Romana Eccleſia ſcriptores qui fabulam illam explodant, laudavi in Bibliotheca latina, ubi de Plinii jumoris Epiſtolis. Quanquam ex eadem Eccleſia Romana non deſunt qui huic & ſimilibus narrationibus libenter accommodarunt fidem, ut Alphonſus Ciacconius, cujus Apologia pro relatione de Trajano inſcribitur; *Hiſtoria veriſſima à multorum calumnia ſindicata.*

iverunt ſententiam, animas æternis pœnis condemnatas, ſi ſanctorum preces intercedant, ſalvari poſſe, & ſanctorum precibus detrahere, qui id negaret, quaſi ipſæ nullius eſſent roboris apud DEum. Ideoque neque cauſas ſententiæ ſuæ quærunt, ſed admiratione perciti, omnia in miſericordiam DEi, & orationis vim deferunt. Joannes Damaſcenus dicto loco: *Θαυμαστὰ σὰ δίπτολα, καὶ θαυμασά σε τὰ ἔργα, καὶ σε τὴν ἄφατον εὐπλαγχνίαν δοξάζομεν, ὅτι πάντοτε πρὸς τὸ φιλάνθρωπον νεύεις, καὶ τοῖς δούλοις σε τὰς ἀφορμὰς παρέχεις, τό τε φιλαδελφίας, καὶ τὸ πρός σε βεβαίας πίστεως καὶ ἐλπίδος, καὶ ἐδίδαξας ἡμᾶς διὰ τῶν σῶν θεραπόντων ἐυεργεσίας ποιεῖν ὑπὲρ ἀλλήλων ἐξιλασμούς τε, καὶ ἐλεημοσύνας, ὕμνους, καὶ ψαλμῳδίας, καὶ προσευχάς· ὁποία καὶ ἐκ μέσου. σὺ γὰρ ἀπλανὴς καὶ εὐπάρεδρος, καὶ διὰ πᾶν ὁτιοῦν προφέρουσιν εἰς δόξαν σε μυριοπλασίονα τὴν αἰτίδοσιν, καὶ οὐδὲν ὅλως ἐστὶ τῷ σῷ ὀνόματι γινομένων ἀνώτερον.* Ideſt: *Mirabilis es Domine, & mirabilia ſunt opera tua: miſericordiam tuam ineffabilem recte glorificamus:* 125 *undequaque enim ad miſericordiam propenſus es, ſervisque tuis varias occaſiones ſalutis, fraternæ dilectionis, ſolideque ſpei, ac fidei erga te prabes, docens per famulos tuos nos invicem mutuis beneficiis debere proſequi: qualia ſunt propitiationes & holocauſta, hymni, pſalmorum cantus, & preces. Neque id temere fruſtraque. Nam cum errare neſcias, ad largiendumque ſis facilis, & milleſariam retribuas pro omnibus, que in gloriam tuam offeruntur, quomodo inutile erit aliquid, quod in nomine tuo fuerit factum?* Et cum ipſi fateantur, criminoſum eſſe pro infidelibus, & filiis perditionis aut orare, aut ſacrum offerre, ideoque eundem D. Gregorium admonitum, ne de cætero ſimilia auderet, tanto viro non verentur, actionem tam indignam, quæ neque ex ignorantia, neque ex impotentia animi potuit provenire, impingere; & volunt hominem in eadem ipſa actione, in qua pro idololatra orans in DEum delinquebat, à DEo exauditum fuiſſe.

De Theophilo Baronius x) ex Gennadio Patriarcha in expoſitione pro Concilio Florentino ſeſſ. 5. tradit in ipſo fine vitæ ſui erroris pœnitentem, imaginem ſacram adoraſſe, ac poſt mortem in judicium raptum, precibus uxoris Theodoræ, Metho-

x) Baron. ad A. C. 848.

thodii Patriarchæ, & aliorum, miſericordiam a DEo conſecutum eſſe : & fuſe narrat idem Xanthopulus in Synaxario ſecundæ jejuniorum Dominicæ pag. 72. 6. c. 1. m refertque Auctor innominatus de conſtitutione * Dominicæ orthodoxæ. 126
Quod ſi verum eſſet, nulli dubium eſt, ſanctorum preces ſibi invaluiſſe, pœnitentia etiam Theophili confirmatas, ut a meritis æternisque ſuppliciis illum liberarent. Sed hoc ad rem propoſitum nihil facit, cum Græci dicant mortuis infidelibus impœnitentibus, & in peccatis mortuis preces Sanctorum proficuas eſſe. & manifeſte colligitur ex Joanne Zonara in ejus vita. Expirans enim uxorem, & Caniclejo Præfectum Theoctiſtum multum obteſtatus eſt, ne paterentur venerandas imagines reponi, aut Joannem, qui Iconomachorum hæreſim propugnabat. Eccleſia pelli. Adde etiam Imperii æmuli Theophobi caput pervim abciſum manibus propriis contrectaſſe, & quaſi injurias ulciſcentem, illius cruciatu, atque ſupplicio paviſſe oculos, animumque exſaturaſſe, & vindictæ ſitum verbis etiam illis, *neque ego poſthac Theophilus, neque tu Theophobus eris*, propalaſſe, & dum hæc diceret, expiraſſe. Hunc tamen Zonaras in vita Michaelis filii, communibus precibus poſt mortem a tormentis liberatum narrat, illisque fidem abrogare, nonniſi qui interceſſiones ſanctorum apud DEum aliquid poſſe ignorat. Ecce ejus verba: Οὕτω φασὶ καὶ τὴν βασίλισσαν θερμότατα δεηθῆναι τότε πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων, καὶ μοναχῶν καὶ πρεσβυτέρων δέησιν τῷ θεῷ, ὅπως σωτηρίας τύχοιεν τὸν βασιλέα, καὶ ζωοποιήσειεν αὐτόν. καὶ μέντοι θερμότατα δεηθῆναι αὐτοὺς τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν μὴ παραδοῦναι τὸν αὐτοκράτορα τῶν θεραπόντων αὐτῷ, ἀλλ' ἀζώντα συγχωρῆσαι τὸν βασιλέα Θεόφιλον. ἀδέξαι ταῦτα καὶ τοῖς ἀφορῶσι πρὸς τὸ φιλάνθρωπον τοῦ θεοῦ, καὶ δέχεσθαι, καὶ πιστεύσαι. ἀπιστήσει δὲ οὐδείς, ἢ ὅστις ἀ μέγα πᾶσαι διακρίνας τὰς τῶν ἁγίων εὐχὰς τὰς πρὸς τὸν θεὸν, οὐδὲ αὐτομαστῶν οἶδε τὴν τοῦ θεοῦ ἀγαθότητα πρὸς τὰ ἀνθρώπινα ἀγωνίσματα. Id eſt: *Tum aiunt Imperatricem inſtantiſſime oraſſe Patriarcham, aliosque Pontifices, & monachos, ut communibus precibus Imperatoris & conjugis ſui ſalutem a DEo exorarent. Quod cum illi ferventibus animis feciſſent, DEum preces ſervorum ſuorum non eſſe aſpernatum, ſed ignoviſſe Imperatori Theophilo. Celebrantur hæc & ab eis, qui DEi humanitatem intuentur, & recipiunt, & credunt. Neque vero quiſquam eis fidem abrogaret, niſi* 125

*2. Quadrageſimus, qua reliquiarum imaginum cultum Græci celebrant, infra p. 144.

qui parum poſſe intercesſiones ſanctorum apud DEum ſenſerit, & Dei bonitatem cum humanis erratis componere ignorarit. Quid plura? Paulus Monachus Monembaſiæ Epiſcopus in Narrationibus tradit, matrem adulteram damnatam, a pœnis liberatam fuiſſe a filio precibus & orationibus. Et Glycas, ſive Zonaras in epiſtolis, epiſt. 21. *Εἰ γὰρ καὶ περὶ τινων ἁγίων ἔτι τῷ βίῳ περιόντων ἐμάθομεν ὅτι δι' εὐχῶν ἀὐλῶν, καί τινας ἐν ἀσεβείᾳ τὴν ζωὴν καταλυσάντας αἰωνιζούσης κολάσεως ἠλευθερώθησαν, τί τὸ κωλύον μὴ καὶ τὸν βίον ἀλλαξαντες καὶ ἐκ θεοῦ δῆθεν ἐγγύτερον γεγονότες τὰ αὐτὰ τοῖς προλαβοῦσι ποιεῖν, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχειν ἐνέργειάν τε καὶ δύναμιν, ἵνα μὴ λέγω πολλῷ μείζονα διά γε τὴν τοῦ σαρκὸς ταύτης ἀπόθεσιν; Et enim ſi de nonnullis ſanctis, cum adhuc hanc vitam ducerent, intelleximus eos precibus ſuis quosdam,* 128 *qui in impietate perierant, a ſempiterno ſupplicio liberaſſe, quid impediet, ne præſenti vita immutata, Deoque facti proximiores, præceſſoribus eadem efficere, eandemque poſſidere facultatem, & efficaciam, ne dicam multo majorem, propter hujuſce carnis depoſitionem?* Non diſſimile eſt, quod multorum ſententia, ſuaque ad ſua usque tempora producta, narrat Auctor vitæ ſancti Coſmæ Melodi, de patre Joannis Damaſceni, qui Mahometanæ legi addictus, extra Eccleſiam mortem obiit. Is nihilominus Coſmæ Præceptoris, Coſmæ Melodi, & Joannis filiorum precibus, ab æternis ſuppliciis, quibus infideles puniri ſolent, liberatur, & inter beatos gloriæque Chriſti participes collocatur. Nicephorus quoque Blemmidas in vita ſancti Pauli Latrenſis refert, Ignatium quendam monachum, qui nefario ſcelere vitam divinam atque humanam polluerat; ideoque derepente peſſime contrucidatum, & pœnis æternis, uti memorat, condemnatum, precibus Fratrum, & intercesſione Pauli Latrenſis, non multos poſt dies ab iisdem liberatum, & beatorum ſocietati redditum. Et ne tandem hiſcere audeant, in nonnullis eorum Euchologiis Venetiis editis, & præcipue in edito apud Chriſtophorum Zannetum 1553. cap. 96. pag. 214, habetur Officium ſancti Olei, quod in demortuos canitur a ſeptem ſacerdotibus, compoſitum a Nicolao Athenarum Metropolita. Quisquis tamen is Nicolaus ſit, in eo Officio apertiſſime preces illæ ab
129 illis ſacerdotibus effunduntur, & reliquæ cæremoniæ peraguntur ad liberandam demortui animam, non a gloria Paradiſi, tunc

tunc enim deſiperent, non a pœnis Purgatorii, quas illi nullas agnoſcunt: ergo a pœnis inferni: & id ſe conſecuturos illis ſupplicationibus Thraſones iſti exiſtimant. Precantur DEum, ut demortui animam liberet a ſempiternis vinculis, & carcere: *Απόλυσον αὐτὸν τῶν αἰωνίων δεσμῶν καὶ τ φυλακῆς, ὅτι σὲ αἰσθανόμεθα ὑπερφάγαθον λυτρωτὴν αἰωνίων δεσμῶν τῶν ψυχῶν.* Et orat. 4. *Εὐχαριστοῦμέν σε ὑπερφάγαθε, ὅτι τοὺς ἀνοσίους ἁρπαγίνας, καὶ αἱματοκτόνους, καὶ τῷ ἅδῃ καταχθονίους δι' ἱκετείων τῶν ἁγίων σου ἀνίεις τῶν δεσμῶν, καὶ λύτρωσαι ζόφου, καὶ ἀνάγεις τ φυλακῆς. διὸ καὶ ἡμεῖς οἱ ἀνάξιοι.* *Gratias agimus tibi, ſuper omnia bone, quod ex improviſo raptos, & nulla pœnitentia acta, & in inferno detentos, per ſupplicationes ſanctorum tuorum, a vinculis ſolvis, & liberas a tenebris, & e carcere educis. Quapropter & nos viles*, &c. Orat. 5. affert exemplum de Trajani, & Falconillæ ſalute, defunctoque ſimilia deprecatur. Et Orat. penultima: *Καὶ ἐλευθέρωσον αὐτὴν τ ζοφώδους καὶ σκοτεινοτάτης κολάσεως, καὶ τῶν πικρῶν τυράννων καὶ κολαστῶν δαιμόνων.* *Et libera eum a caligoſo, & obſcuriſſimo tormento, & amaris, & punientibus dæmonibus.* Vincula & carcer ſempiternus, qui in inferno detinentur, nulla propriorum delictorum peracta pœnitentia, Trajani & Falconillæ exemplo libertatem depoſcere, tenebricoſiſſima tormenta, amari, puntentesque dæmones, Purgatorii ne ignis an infernalis indicia ſunt? & tamen miſericordes iſti, & qui tantundem de ſuis precibus confidunt, DEum alias miriſſimum exorant, ut peccatores ſimiles, & ad ſimiles pœnas condemnatos, e carcere, tenebrisque perpetuis eductos, in gloriam beatorum deducat, ut immemor ſcilicet ſui dicti, *in inferno nulla eſt redemptio*, redemptionem ibi eſſe facto demonſtret. Id cum Novatoribus hiſce durum videretur, & clariſſime ſequi viderent, ſi ſemel pro uno vel altero DEI miſericordis benignitate portæ inferi adaperirentur, etiam pro univerſis aliis fore futuris temporibus adaperiendas, quod impium eſſet aſſerere, verba ſancti Baſilii orat. in Pentecoſten impie depravarunt, quaſi in eo eſſet, in inferno non omnes, ſed unam tantum partem confeſſuros Dominum. *ὅτι οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε κύριε. οὐδὲ πάντες οἱ ἐν ἅδῃ ἐξομολόγησιν ἀρῶνται σοι τῷ θεῷ σου.* *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui in inferno ſunt confitebunt confeſſionem offerre tibi.* Ibi enim legitur, *οὐδὲ οἱ ἐν ἅδῃ*, abe-

θεοφόρων πατέρων ἐτάχθησαν μετά τινων ἐπισάσεων μερικῶν. ἀρχόμενα
116 ἀπὸ τε Τελώνου καὶ τε Φαρισαίου, καὶ καταλήγοντα μέχρι τῶν ἁγίων πάντων. Id eſt, *Nicephori Calliſti Xanthopuli in præcipuas Triodii feſtivitates ſynaxaria, quæ illarum cauſas reddunt, unde originem habuerunt, & quamnam ob cauſam hoc tempore ita ſe habeant, & à divinis Patribus ſic diſpoſitæ ſint, cum nonnullis circumſtantiis particularibus. Ordiuntur à Publicano, & Phariſæo, finiunt in ſolemnitatem omnium Sanctorum.*

1. Primus ergo error eſt, qui pœnarum inferni aliquando finem eſſe, & damnatorum redemptionem inſinuat. Pag. enim 9. 6. c. 2. f. hortatur Chriſti fideles Chriſtum exorare, ut animas fidelium mortuorum ab igne ſempiterno liberet, ἵνα τε αἰωνίε πυρὸς αὐτὰς ῥύσηται, *ut eas ab igne ſempiterno liberet.* Et infra p. 10. b. c. 2. m. τε αἰωνίε λύτρωσαι κολάσεως, *ab æterna libera pœna.* Et rurſus, καὶ σκώληκος ἀληκτου κολάζουτος, *à vermæ indefinenter puniente.* In his videntur Origenis errorem p) ab Eccleſia Græca etiam decreto ſynodali, atque Oecumenico q) damnatum ſecuti, qui finem aliquando infernalibus pœnis fore bat. Et in nonnullis Orientalium Nationum r) a piis viris confectis, & cui id onus incumbit, traditis relationibus, ubi inſtituta ac mores, & fides illarum nationum exponuntur, inter alios earum errores, hunc quoque vidi adnotatum, eos tenere firmiter, pœnas inferni aliquando finem habituras. Hunc facilius ſvadeor, ſive id Origeniſtarum, ſive aliorum fraude factum ſ

p) De Origenis ſententia confer Petavium III. 6. de Angelis, Gvil. Spencium ad Origenem contra Celſum p. 47. ſeq. & illuſtris Huetii Origeniana p. 158. Si autem recte calculos ponas, videbis Græcorum quos h. l. perſtringit Allatius ſententiam ab Origenis opinione plurimum diſidere, nam Origenes ſibi perſuaſit omnes pœnas atque ſupplicia inferorum fore tantum temporalia & purgatoria: Græci vero non negant dæmones & impios homines in æternum eſſe puniendos, ſed tantum aliquos ex hominibus putant precibus aliorum, poſt temporaria ſupplicia inferorum flammis eripi, quæ eorum doctrina ab Eccleſiæ Rom. placitis de purgatorio non differt niſi nomine, & quod infernum appellant, quod latini purgatorium. Vide Allatium libro de purgatorio & contra Hottingerum p. 152. atque Richardi Simonis notas ad Gabrielem Philadelphienſem p. 254. ſeq.

q) In Synodo V. & diu poſt in Florentiana.

r) Confer quæ de Georgianis ſive Iberianis idem Rich. Simon in Hiſtoria Critica dogmatum Nationum Orientalium cap. V.

sit in Ecclesiam Græcam, præter Catholicorum mentem irrepsisse, & postea latenter fuisse propagatum. Adde Græcos illam 118
mordicus tueri sententiam, preces a sanctis viris, Deoque gratis effusas, infidelibus, & æternis cruciatibus damnatis proficuas esse, quibus & recreantur, & aliquando etiam earum ope a pœnis liberantur. Exemploque multorum, sed præcipue Trajani, & Theophili Imperatorum, & Ethnici, quem allocutus esse S. Macarius narratur in synaxario ejusdem diei pag. 11. b. c. 1. f. ὅτι ὦ ὠφελεῖ τὰς ψυχὰς τὰ ὑπὲρ αὐτῶν γινόμενα, δῆλον μὲν καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ τῆ κατὰ τὸν ἅγιον Μακάριον ἱστορίας, ὅς ἀνδρὸς ἀσεβοῦς ἕλληνος ξηρὸν κρᾶνιον κατὰ τὴν ὁδὸν παριὼν εὑρηκὼς, ἤρετο εἰ τινά πο᾽ ἐν ᾅδῃ ϖαραμυθίας αἴσθησιν ἔχοσι. τὸ δ᾽ ἀπεκρίνατο. πολλὴν αὐτοῖς ἔχειν ἄνεσιν, ἡνίκα ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων εὐχὴ ϖάτερ εἴπῳ. ἦν γὰρ ὅτο ποιῶν ὁ μέγας, καὶ δεόμενος τ᾽ θεοῦ μαθεῖν ἐφιέμενος, εἰ ὠφείλετά τις τοῖς προκεκοιμημένοις ἐντεῦθεν ἐγίνετο. ἀλλὰ καὶ Γρηγόριος ὁ Διάλογος διὰ προσευχῆς τὸν βασιλέα Τραϊανὸν σέσωκεν, ἀκούσας ϖαρὰ θεοῦ, μὴ ἄλλο τί ποτε αὐτὸν ὑπὲρ ἀσεβοῦς δεηθῆναι. Καὶ μὴν καὶ τὸν θεοσυγῆ Θεόφιλον Θεοδώρα ἡ βασιλὶς διὰ τῶν ἁγίων καὶ ὁμολογητῶν ἀνδρῶν τῶν βασάνων ἐξήρπασε, καὶ διέσωσεν ὡς ἱστόρηται. Id est, *Res a sanctis pro animabus gestas, illis proficuas esse, multis aliis, sed precipue ex historia illa, que de sancto Macario narratur, perspicuum est. Hic siquidem infidelis hominis gentilis exsiccatam calvariam prateriens in itinere adinuentam interrogavit: si quam in inferno consolationem persentiscunt. Illa respondit summopere eos recreari, cum pro mortuis preces Pater effundis. Magnus enim ille id facere solebat,* DEumque exorabat, *discere appetens, si qua inde utilitas mortuis acce-* 117
deret. Sed & Gregorius Dialogus nuncupatus, mediis precibus Imperatorem Trajanum liberavit, monitus propterea a DEO, *ne de catero pro infideli deprecaretur. Quinimmo* DEO *exosum Theophilum Theodora Imperatrix, sanctorum Confessorum ope tormentis surripuit, servavitque, ut in historiis scriptum est.* Glycas epist. 26. Καὶ τί λέγω ϖερὶ ἀνδρῶν εὐσεβῶν ὀϖτάγε καὶ θανάτῳ ἀσεβίσι τισὶν, ὡς ὁ λόγος, ἤδη γνωρίσει σοι λύσιν ἁμπλακημάτων ἐπήνεγκε δικαίᾳ εὐχή; ἀλλ᾽ ὑπερ τοιούτων ἀπίστων δηλαδὴ, ἐὰν τὰ τ᾽ κόσμῳ πένησι δώσεις, ὡς οἱ μαθηταί διαγορεύουσι τῷ Χριτῷ κατ᾽ ᾄδειν ὠφελήσῃ αὐτούς. εἰ δ᾽ ταῦτα ὅτως ἔχει, τί χρὴ καὶ λέγειν ϖερὶ τ᾽ ἰσχύος τῶν ἱερῶν εὐχῶν. ὃ γὰρ ϖοιῆσαι τὰ τῷ κόσμῳ διδόμενα πένησιν οὐκ ἰσχύσιν, τοῦτο εὐχὴ δικαίου ϖολλάκις

similia auderet? At isti dicunt ita Gregorium admonitum. Ergo de pœnis inferni, non de Purgatorii * intelligunt, a quibus orant, ut animæ liberentur. Ergo pœnarum illarum aliquando finem futurum existimant: alias non orarent. Quod inde
134 necessario sequi satis subodoratus est Auctor Græcus de Purgatorio igne, quamvis male postea inde concludat, ignem Purgatorium non esse concedendum, ne in errorem Origenis, pœnis æternis finem statuentis prolabamur. *Εἰ δὴ νῦν ἐκνέοι καὶ πρόσκαιρον ὀνομάσωμεν πῦρ, δέος μὴ ξθ' ὑποπτεύσαιεν εἶναι οἱ πιστοὶ τὸ αἰώνιον, καὶ πᾶν ἤδη τοιοῦτο νομίσωσι πῦρ, κἀντεῦθεν τοὺς Ὠριγενίστας ἀποτέμνεσθαι, καὶ τὴν τῆς αἰωνίου κολάσεως μνήμην τῶν ψυχῶν ἀποσείσασθαι, τέλος κολάσεος θέμενοι. ὅθεν ὡς πολλαὶ μὲν ἔψεται ἄτοπα, πολλὴν δὲ ἐπιδείξονται περὶ τὴν οἰκείαν πολιτείαν ἀμέλειαν, καὶ πολλὴν χορηγήσουσιν ὕλην τῇ αἰωνίῳ κολάσει, ἀδεὶς ἀγνοεῖ. Si vero nunc noviter temporarium etiam vocaverimus ignem: verendum est, ne fideles hunc existimantes æternum, etiam omnem jam talem esse ignem putent: atque hinc in Origenis errorem prolabantur, æternique supplicii memoriam animis suis excutiant, finem pœnæ statuentes. Ex quo multa quidem sequentur absurda, cum & magnam arrepturi sunt circa vitam suam recte instituendam negligentiam, & magnam suppeditaturi æterno supplicio materiam, nemo ignorat.* Et Georgius Corcyrensis Metropolita syntagmat. contra Latinos de Purgatorio igne: *Ἀλλ' ὦ θαυμάσιε ἔφην ἐγὼ, ὁ ὅτῳ φρονῶν καὶ ὅτῳ διδάσκων Ὠριγενειασὴς μοι ἄνωχρος εἶναι δοκεῖς. Ὠριγένης γὼ καὶ οἱ καθ' ἑκεῖνον τέλος κολάσεως ἐδογμάτισαν, ὡς ἀὐθὶς τοὺς δαίμονας μετὰ πολυετηρίδας τινὰς συγγνώμης τυχεῖν ἀπαλλαγέντας τῆς ἀτελευτήτως κολάζεσθαι.* 135 *Sed, o admirande, ego inquam, qui ita sentis, & ita doces, Origenista plane mihi esse videris. Origenes quippe, & illius assecla pœnarum finem statuerunt, quemadmodum & ipsos dæmonas post multorum annorum curriculum veniam consecuturos, à sempiternis illis pœnis liberatos.* Inter præcipuos assecias Origenis memorantur Palladius, Evagrius, Didymus, qui 6. tom. Biblioth. Patrum colum 648. docet aperte reparationem dæmonum cum Origene. Et alii, qui cum viderent Gregorium Nyssenum, doctrina singulari, eloquentia insigni, & sanctitate per omnium ora decantata, ut talis viri virtute, atque doctrina sua tutarentur nugamenta, Origenicæ hæreseos pernicioſa venena in scriptis illius malitiose admiscuerunt. Horum tamen

* Vide tamen Allatium de consensu utriusque Eccles. p. 663. & lib. de purgatorio.

ανὸν τὸν δυσσεβῆ βασιλέα, καὶ καλεῖ χριστιανῶν ἀ
ᾧ σῷ θεράποντι Γρηγορίῳ δεήσεσι τὸ γεέννη
μον, καὶ Φαλκονίλλαν τὴν ἑλληνίδα ταῖς τῶ πρωτ
ῖς τῷ κλήρῳ τῶν σωζομένων συγκαταλέξας, αὐ
καὶ ταῖς τῶν ἐκλεκτῶν σου σκηναῖς τὸν τῶν σῶν
ισχήνωσον. ἡ γὰρ μεγίστη ἡ πρωτομάρτυς Θέκλα.
όριον, καὶ Διὸ ἔστω σοὶ δεδωκότι τὰ
σι καὶ ἡμῖν αὐτὸ τοῦτο τεθνηκόσι ἀγαθουργίαν πρ
ἔτι τὰ εὐγενῆ τοῦτα νεόφυτα, καὶ καλλίκαρπα
εβλάστησαν, ὡς τὸ ἐνδέον ἐκεῖθεν, ἔνθεν τὴν
Domine, DEus, qui Trajanum regem impiu
immoderate tanquam rabidus canis fevierat, ſervi
gehennæ ignis liberaſti, & Falconillam gentilem,
ſupplicationibus ſorti juſtorum adnumeraſti, tu ip
& in electorum tuorum tabernaculis ſervorum
a. Licet enim Thecla protomartyr maxima fue
vinus Gregorius, ideoque maxima quoque ex te
inus ſuppetunt & nobis, quæ apponamus, &
, & nobiles hi, recenterque nati, & fructicoſi
radice orti ſunt, ſurculi, quibus ſi quid fuerit,
t, ſupplere poſſumus. Et Nicolaus Athenienſi
io ſancti Olei, quod in demortuos canit
νώμην τῷ δούλῳ σου τῷ παροργήσαντί σε, ὡς σ
ινὶ καὶ ἀσθένειαν ἔχοντι, καὶ ὡς ἐπήκουσας τῇ Θ
ρωτομάρτυρι, τῇ ἐπὶ μητρὶ αὐτῆς εἰδωλολάτρι
δέησιν αὐτῆς, ἀλλ' ὡς ὑπεραγαθος, καὶ εὐ
αὐτῇ συγγνώμην. καὶ ὡς ἔλυσας τὸ μάστιγ
ξεως τοῦ δούλου σου Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου, ἐπ
μῶν σου οὐκ ἐπὶ εἰδωλολάτρισι, ἀλλ' ἐπὶ τὸν π
ξαντα σε δι' ἀσθένειαν. *Et prabe veniam ſervo*
iam commovit, tanquam qui carnem humanam
ſubjicitur; & ut exaudiſti tua voluntate Thecla
matre gentili exorantem, & non contempſiſti p
omnia bonus, & facile conciliabilis exhibuiſti il
icio liberaſti Trajanum, per extenſas preces ſervi
di nos quoque ſupplicantes non pro gentili, ſed
b imbecillitatem te in iracundiam concitavit. D

ſempiterna beatitudine. Αἱ μὲν τῶν οἰχομένων ψυχαὶ δύο τόπους ἔλαχον εἰς ἀναγωγήν· αἱ μὲν τῶν ἁγίων τοὺς οὐρανούς, αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν τὸ τῆς γῆς κέντρον τὸν ᾅδην δηλαδὴ, πολὺν αἱ μὲν τῶν ἁγίων ἐλευθερίαν τετίμηνται· ὅτι καὶ πάντα τὸν κόσμον καὶ τὴν Εδὲμ τρυφῆς,
137 τὸ χωρίον ἐνδιαίτημα ἔχουσιν. αἱ δὲ κατακριθεῖσαι εἰς ᾅδου μένειν ψυχαὶ ἐξελθεῖν ἐκεῖσε ἕως ἡμέρας τῆς κρίσεως καὶ φωτὸς, ἢ τινῶν ἀνέσεως ἀπολαῦσαι κωλύονται· οὐχ ὅτι προῖξ κριθῆναι κολάζονται· οὔτε γὰρ οἱ ἅγιοι τῶν αἰωνίων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀπολαύουσι πρὸ τῆς κρίσεως, οὔτε οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς ἀπεράντου κολάσεως ἐν μελλησίᾳ γίνονται. ἀλλ' ὅτι ἐν φυλακῇ καθεχόμεναι ζοφερᾷ φορτικοὶ καὶ ὠμοὶ, καὶ ἀπλήμονας ἐπισάτας τοὺς δαίμονας ἔχουσιν· οἱ οὐκ εἰῶσι δι' ὀσμῆς τινὰ ἀναπνεῦσαι, πῦρ πνέοντες, πῦρ βλέποντες νυκτὶ ἐοικότες τὰ πρόσωπα, μᾶλλον καταφρὲς καὶ μισάνθρωπον. *Defunctorum animæ duo ad degendum loca ſortitæ ſunt: ſanctorum, cœlum, peccatorum, terræ centrum, infernum nempe. Sed ſanctorum libertate gaudent, quod & orbem univerſum, & Edem voluptatis locum ſedem habent: quæ vero ad infernum condemnatæ ſunt animæ, eo egrediendi ad diem judicii, & luminis, vel refectionis alicujus participes fieri, prohibentur. Etenim neque ſancti ſempiternis illis bonis ante judicium perfruuntur, neque peccatores tormentorum, quæ nullum finem habent, participes fiunt: verumtamen carcere tenebroſo mancipatæ, difficiles, inhumanos, atque immiſericordes cuſtodes dæmones experiuntur, qui nulli extra carcerem caput efferre permittunt, ignem ſpirantes, ignem intuentes, facie noctis ſimiles propter triſtitiam atque inhumanitatem.* Error hic damnatus eſt in Concilio Florentino ſeſſione ultima in Decreto Unionis Græcorum, & Latinorum, & in Concilio Tridentino, ſeſſione 25. & diſertis verbis ab Innocentio III. cap. Apoſtolicam, Extra. de Presbytero non ba-
138 ptizato. & Benedicto XII. in Extravag. quæ incipit, *Benedictus DEus.* & ſane ſi quis auctorum loca, pro viſione ſanctorum beatifica poſt mortem, in unum colligere faſcem voluerit, ne illæ ingens volumen conficeret; fere enim nullus eſt, dummodo occaſio ſe obtulerit, qui viſionem illam aperte, & ſine involucris non fateatur. Nos omiſſis reliquis, uno vel altero, eoque non ita omnibus obvio contenti erimus. Auctor vitæ ſancti Theodori Studitæ: Ἀλλὰ σὺ μὲν ὦ ἱερώτατε πάτερ ὄντως καὶ βιοὺς, καὶ μεταξὺ, νῦν ἐν οὐρανῷ κομίζεις τὰς ἀμοιβὰς, φωτὶ τῷ μεγάλῳ παρισάμενος, καὶ ταῖς αὐγαῖς τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς τριάδος ἐλ-

λαμπό-

probat. Et Joannes Hagioelita in Encomio Macarii Ægyptii. 123
Οὗ τὰς πρεσβείας καὶ κρανίον τινὸς ἱερέως ἐν τόπῳ κειμένου ἐνδεδέξας ἀνεκήρυξεν, καὶ ἐν τοῖς βασάνοις ἀνεσιν χαριζομένας ἐπέδειξεν, ὅταν ὑπὲρ αὐτῶν γένοιτο. *Cujus preces & calvaria cujusdam gentilis ſacerdotis in eremo projecta admirabiliter prædicavit, & iis, qui in tormentis erant ceſſationem ſuppeditantes, cum pro illis funderentur, demonſtravit.* Theophilum ab alterius vitæ ſuppliciis liberatum ſanctorum precibus, præter Nicephorum, tradunt Zonaras Hiſtor. tom. 3. in vita Michaelis filii, Conſtantinus Manaſſes in Synopſi Gennadius pro Concilio Florentino pag. 5. & alii Trajani, Theodorus Metochita Hiſtor. Rom. lib. 1. Gabriel Philadelphienſis pro Græcis contra Latinos differt. 4. ex Joanne Damaſceno. Quæ ſi vera ſunt, jam poſt hanc vitam in inferno redemptionem, ac ſalutem eſſe comprobant. Et licet plerique apud Latinos, quibus hiſtoria de ſalute Trajani cordi eſt, ut ſimilem errorem evitarent, multa commenti ſint: hi quidem Trajanum ad vitam revocatum à ſancto Gregorio, & baptizatum, rurſumque vita functum abiiſſe in cœlum: Alii non revixiſſe corpus, ſed clanculo animam à Gregorio baptizatam: Alii haud quaquam ab inferis liberatam, ſed tantummodo pœnis alleviatam: Alii alia ridicula addidere, ut de cranio illius cum vivida adhuc lingva reperto. Alii item ſcholaſtice diſſerentes, rem ita potuiſſe eſſe voluerunt, Trajanum, poſtquam ex hac vita migravit, ſecundum præſentem juſtitiam in Tartarum detruſum, ſecundum autem ſuperiores cauſas, quibus præ- 124
videbatur ad vitam revocandus orationibus S. Gregorii, erat de illo aliter diſponendum, quare non finaliter fuit in inferno deputatus. Alii tamen ſaniori conſilio, inter fabulas, & anilia nugamenta, n) totum hoc, quod de Trajani ſalute refertur, rejecerunt. Licet, inquam, res hæc ita pertractetur à Latinis, Græci tamen apertis velis, & ſine ulla ſui dicti emollitione, quin etiam factum aliorum exemplis comprobantes, in eam

n) Plures è Romana Eccleſia ſcriptores qui fabulam illam explodunt, laudavi in Bibliotheca latina, ubi de Plinii junioris Epiſtolis. Quanquam ex eadem Eccleſia Romana non deſunt qui huic & ſimilibus narrationibus libenter accommodarunt fidem, ut Alphonſus Ciacconius, cujus Apologia pro relatione de Trajano inſcribitur; *Hiſtoria ſanctiſſima à multorum calumniis vindicata.*

ſempiterna beatitudine. Αἱ μὲν τῶν οἰχομένων ψυχαὶ δύο τόπους ἔλαχον εἰς ἀναγωγήν· αἱ μὲν τῶν ἁγίων τοὺς οὐρανούς, αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν τὸ τῆς γῆς κέντρον τὸν ᾅδην δηλαδὴ, ὅλην αἱ μὲν τῶν ἁγίων ἐλευθερίαν τετίμηνται· ὅτι καὶ πάντα τὸν κόσμον καὶ τὴν Εδὲμ τοῦ τρυφῆς,
137 τὸ χωρίον ἐνδιαίτημα ἔχουσιν. αἱ δὲ κατακριθεῖσαι εἰς ᾅδου μένειν ψυχαὶ ἐξελθεῖν ἐκεῖσε ἕως ἡμέρας τῆς κρίσεως καὶ φωτὸς, ἢ τοῦ ἀνέσεως ἀπολαῦσαι κωλύονται· οὐχ ὅτι πρὸ τῆς κριθῆναι κολάζονται· ὅτε γὰρ οἱ ἅγιοι τῶν αἰωνίων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀπολαύουσι πρὸ τῆς κρίσεως, οὕτε οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς ἀπεράντου κολάσεως ἐν μελλησίᾳ γίνονται. ἀλλ' ὅτι ἐν φυλακῇ καθεχόμεναι ζοφερᾷ φοβεραὶ καὶ ὠμαὶ, καὶ ἀνελεήμονας ἐπισάτας τοὺς δαίμονας ἔχουσιν· οἱ οὐκ εἰσὶ δεσμοφύλακες ἀγγελικοί τινες, πῦρ πνέοντες, πῦρ βλέποντες νυκτὶ ἐοικότες τὰ πρόσωπα ἀπὸ τὸ κατηφὲς καὶ μισάνθρωπον. *Defunctorum animæ duo ad degendum loca ſortitæ ſunt: ſanctorum, cœlum, peccatorum, terræ centrum, infernum nempe. Sed ſanctorum libertate gaudent, quod & orbem univerſum, & Edem voluptatis locum ſedem habent: quæ vero ad infernum condemnatæ ſunt animæ, eo egrediendi ad diem judicii, & luminis, vel refectionis alicujus particìpes fieri, probibentur. Etenim neque ſancti ſempiternis illis bonis ante judicium perfruuntur, neque peccatores tormentorum, quæ nullum finem habent, participes fiunt: verumtamen carcere tenebroſo mancipatæ, difficiles, inhumanos, atque immiſericordes cuſtodes dæmones experiuntur, qui nulli extra carcerem caput efferre permittunt, ignem ſpirantes, ignem intuentes, facie noctì ſimiles propter triſtitiam atque inhumanitatem.* Error hic damnatus eſt in Concilio Florentino ſeſſione ultima in Decreto Unionis Græcorum, & Latinorum, & in Concilio Tridentino, ſeſſione 25. & diſertis verbis ab Innocentio III. cap. Apoſtolicam, Extra. de Presbytero non ba-
138 ptizato. & Benedicto XII. in Extravag. quæ incipit, *Benedictus DEus.* & ſane ſi quis auctorum loca, pro viſione ſanctorum beatifica poſt mortem, in unum colligere faſcem voluerit, nec illæ ingens volumen conficeret; fere enim nullus eſt, dummodo occaſio ſe obtulerit, qui viſionem illam aperte, & ſine involucris non fateatur. Nos omiſſis reliquis, uno vel altero, eoque non ita omnibus obvio contenti erimus. Auctor vitæ ſancti Theodori Studitæ: Αλλὰ σὺ μὲν ὦ ἱερώτατε πάτερ ἴστω καὶ βιὸς, καὶ μεταστὰς, νῦν ἐν οὐρανῷ κομίζεις τὰς ἀμοιβὰς, φωτὶ τῷ μεγάλῳ παρισάμενος, καὶ ταῖς αὐγαῖς τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς τριάδος ἐλ-

λαμπό-

λαμπρότερόν τε καὶ καθαρώτερον, ὅλην νοῒ ὅλῳ τὴν αἴγλην δεχομένῳ τῆ θεότητι, καὶ τῇ ἑνώσει ταύτης θεούμενον. *Tu vero ſanctiſſime Pater, hac ratione vita defunctus, atque demortuus, nunc in cœlo fers præmia, lumini magno aſſidens, & fulgoribus beatæ & dominatricis Triadis clarius, purgatiuſque colluſtratus, totum tota mente ſplendorem deitatis accipiens, & illius unione deificatus.* Auctor vitæ ſancti Coſmæ Melodi: Ἡ μὲν οὖν ἁγία πρόῤῥησις καλὰ καιρὸν εἰς ἔργον ἐκβέβηκε, καὶ πρὸς τὰς ὁρατὰς μετέβη μονὰς, ὁ τούτων ἄξιος ὢν ὄντως καὶ προστίθη τοῖς πατράσι καὶ διδασκάλοις, ὁ πατὴρ καὶ διδάσκαλος καὶ νῦν ἀμέσως παρεστὼς τῇ ἑνιαίᾳ Τριάδι ταῖς ἐκεῖθεν φωτοχυσίαις καθαιρόμενον καταλαμπόμενος. *Et ſanctus quidem præfagito tempore opportuno opere effectum habuit, gradumque fecit ad cœleſtes manſiones, vere earum dignus, & oppoſitus eſt Patribus & Magiſtris, Pater ipſe & Magiſter, & nunc immediate Triadi in unitate conſpicuæ aſſiſtens, quibus inde effulgent ſplendoribus, purgatius illuſtratur.* Joannes Patriarcha Hieroſolymitanus in vita ſancti Joannis Damaſceni: Καὶ τὸν μὲν ἐν ἐκείνοις ἔτι ὁρᾷ, μὲν ἐν ἐκτυπώματι προσκυνεῖ, ἀλλ' αὐτὸν ἐπιβάντα καὶ πρόσωπον ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ βλέπων τὴν δόξαν τῆς μακαρίας Τριάδος. *Et nunc non in imagine illum intuetur, non in effigie adorat, ſed ipſum facie ad faciem detecto capite conſpicit, gloriam beatæ ſpectans Trinitatis.* Gregorius Patriarcha in vita ſancti Lazari: Καὶ νῦν ἔστι Λάζαρος ἐν ὑψηλοῖς χορεύων σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις χορείαν τὴν ἀκατάπαυστον, τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου ἀκατακαλύπτῳ προσώπῳ ἐποπτεύοντος καὶ ὕμνον πᾶσι κοινῇ τὸν δεσπότην ἐργαζόμενος. *Et nunc Lazarus in cœlis eſt, cum reliquis ſanctis nunquam ceſſantem ſaltationem ſaltans, gloriam Domini aperto capite conſpiciens, & omnibus ſimul Dominum propitium reddens.* Et ex ſchiſmate etiam ipſe errorem hunc deteſtati ſunt plerique, & tractatibus etiam editis oppugnarunt. Videſis Glycæ, ſive Zonaræ epiſt. 20. & 21. Gabrielis Severi Philadelphienſis Epiſcopi cap. 5. inter ea, quæ ſcripſit pro Græcis neotericis adverſus Latinæ Eccleſiæ dogmata. Rideres, mi Auberte, aliquorum ex Græcis, qui nunc vivunt veſaniam; namque cum hilce vel ſimilibus auctoritatibus illis mutire neceſſe ſit, quidenum clarius, aut apertius dici potuit? ne videantur palam obnoxii, reſpondent dicta Patrum encomia eſſe ſic prolata ad extollendam, magnificandamque ſanctorum vitam & mortem, re tamen vera eos, quod ipſi ſentiunt, ſenſiſſe. Alii, illud *nunc*, 139

140 quod in auctoritatibus habetur, non præſens tempus, ſed futurum indicare: ſicque non quam nunc ſancti gloriam possident, ſed quam poſt judicium poſſeſſuri ſunt, nobis verbis illis ſignificare. O caſtos, o divinos ſanctorum Interpretes! qui, quod in corde ſanctorum ſomniant, aſſerunt, quod ex ore effluit, & ſcripto confirmatur, abjiciunt. Patres ſcilicet in tradendis noſtræ fidei dogmatis aliud habuere in ore, aliud in corde, & quod magis mirere, fanaticis ejuscemodi revelarunt, nam aliunde unde ipſi ſciunt ſanctorum aliam in corde fuiſſe ſententiam, aliam ſcripto & ore profeſſos. Deinde ſi *nunc* futurum tempus deſignat, ideoque gloriam non quæ nunc eſt, ſed quæ futura eſt, eaque poſt judicium ſignificare, ſequetur etiam reliqua omnia, quæ Patres dictæ gloriæ adnectunt, non nunc præſtari, ſed explenda ea quoque poſt judicium. Ergo poſt judicium DEum pro nobis orabunt, nobis ſuccurrent, venient ad nos vocati, miſeris opem ferent, indigentibus præſto erunt, & ſexcenta alia. At ſi poſt judicium nulli homines, nullum auxilium neceſſarium, neceſſe fuerit illa tunc effici, cum opus fuerit, ac *nunc* opus ſunt non poſt judicium ſanctorum pro nobis intercesſiones, ergo *nunc* quoque non poſt judicium DEum vident, Trinitati aſſiſtunt, &c. & tamen nugas prædicantibus non male creditur. Argumentis & rationibus Græcorum abunde ſatis fit à D. Thoma, Bellarmino aliisque.

141 III. Tertius error in Synaxario de extremo judicio p. 17. à col. 1. f. Qui damnatorum pœnas non eſſe corporeas z) tradit, ſed tantum tenebras neſcio quas, & DEI privationem, & animarum propter conſcientiæ ſtimulos conſumptionem. Α δὴ πάντα λαμπρῶς ἡ ἐκκλησία τ̃ θεῦ δεχομένη οἴεται τρυφὴν μὲν, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν εἶναι τὴν μετὰ θεῦ τῶν ἁγίων συνδιαγωγὴν, καὶ τὴν ἐσομένην ἐκείνοις ἔλλαμψιν διηνεκῆ καὶ ἀνάβασιν, βάσανον δὲ καὶ σκότ☉, καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν ἀπὸ θεῦ μακρυσμὸν, καὶ τὴν τῶν ψυχῶν διὰ τ̃ συνειδότ☉ δαπάνην, ὅπως δι' ἀμελείας καὶ τρυφῆς προσκαίρε τ̃ θεϊκῆς

z) Hæc ſententia non Origeni ſolum ſed & Ambroſio, Auguſtino & aliis Eccleſiæ doctoribus olim placuiſſe videtur. Vide Benedictinorum notas ad Ambroſium T. 1. p. 1460. Sixtum Senenſem lib. 5. Bibl. ſanctæ annotat. 40. & Dionyſium Petavium dogm. Theol. de Angelis III. 5. S. Ephræmo Syro tamen præter rem tribui iſtud dogma, adverſus Eliam Dupinium diſputavit Petitdidierius, quem ſi placet vide.

θῶκῳ ἐλλάμψεως ἐστερήθησαν. *Quæ omnia plane DEI Eccleſia ſuſcipiens exiſtimat delicias ac regnum cælorum una cum DEO ſanctorum conſuetudinem, & futuram illu perpetuam illuſtrationem, atque aſcenſum eſſe. Tormenta vero, & tenebras, & ſimilia à DEO elongationem, animarumque propter conſcientiam conſumptionem, quando negligenter luxuſ caduci cauſa divina illuſtratione privati ſunt.* In contrarium eſt communis doctrina Eccleſiæ, & auctoritas B. Gregorii 4. Dialogorum, qui ſic ait, *Ignem gehennæ corporeum eſſe non ambigo, in quo certum eſt damnatorum corpora cruciari.*

IV. Qvartus error eſt in eodem Synaxario, de tempore ſecundi Domini adventus. Cum enim dixiſſet illud Dominum abſcondiſſe diſcipulis, tandem ita determinat, licet ex aliorum ſententia, poſt ſeptem annorum millia a) futurum, pag. 16. b. c. 1. f. Πότε μέντοι γενήσεται ἡ αὐτοῦ παρουσία οὐδεὶς οἶδε. Ἔτι δὲ καὶ ὁ κύριος τοῖς ἀποστόλοις ἀπέκρυψεν. τίνες γε μὴν σημεῖα τινὰ ἐπέφημε προηγήσασθαι, ἅτινα τῶν ἁγίων καὶ πλατύτερον διεσάφησαν. λέγεται 142
ὅτι μετὰ τὴν τῶν ἑπτὰ χιλιάδων χρόνον παρέλευσιν ἔσται. *Quando vero illius adventus erit, nemo ſcit, hoc enim & Dominus Apoſtolis abſcondit. Nihilominus ſigna nonnulla præceſſura manifeſtavit, quæ plerique Sanctorum fuſius expoſuere. Fama vero eſt poſt ſeptem annorum millia exacta futurum.* Ubi dupliciter errat: Primo, tempus adventus determinat contra verba Domini. b) *De die autem illa*, &c. Et, c) *non eſt veſtrum noſſe tempora*, &c. Secundo, quod falſum enunciavit, ſecundum enim Græcorum computum Eccleſiaſticum, qui diverſus omnino eſt à Latino, in ea tamen Eccleſia ſemper in uſu, licet etiam non omnibus Græcis conformis

a) Quemadmodum DEUS ſex diebus mundum condidit, ita ſex millibus annorum (at millenarii ſinguli ſingulis diebus reſpondeant) etiam conſummandam mundi durationem, multi veteres tradiderunt, qua de re conferre juvabit Allatium in notis ad Euſtathium Antiochenum p. 248. ſeq. atque Menardum & Cotelerium ad Epiſtolam quæ S. Barnabæ Apoſtolo tribuitur ſect. 15. Poſtea alii ludicium extremum differendum eſſe ſibi perſvaſerunt usque ad Sabbati ſive ſeptimi millenarii dimidium, quæ de ſententia illuſtris locus eſt German. CPolitani ab eodem Cotelerio jam laudatus. Denique alii futurum CHRISTI adventum ſtatuerunt ſub jam dicti ſabbati Myſtici ſive ſeptimi millenarii finem, atque hæc ipſa ſententia eſt quam hoc loco in Græcis Allatius carpit, quæ tamen illi communis eſt cum aliis doctoribus latinæ etiam Eccleſiæ, ut dixi ad primum ſtatum.

b) Matth. XXIV. 36. Marc. XIII. 32.

c) Actor. I. 7.

sit, quibusdam enim annis Græci singuli, qui calculum annorum a principio mundi produxerunt, discordant, hi contractiorem chronologiam statuentes, jam tempus ab hoc auctore determinatum elapsum est. Annum enim 7615. vel 7162. vel secundum communiorem opinionem 7139. d) percurrimus, & tamen Domini adventus, de quo sermo est, nullus apparuit. Deceptum hunc auctorem eorum opinione puto, qui sex annorum millibus mundi duraturi tempora finiebant, multorum etiam Patrum, ut videbatur, auctoritate firmata. Præscriptum enim tempus excesserat, quare ipse experimento edoctus falsa quæ de hac duratione dicta erant fuisse, non tamen melior factus, neque aliorum erroribus prudentior, tempus in septem millia dilatavit.

143 Quod etiam falsum esse decursu temporis comperimus. Loquimur nunc de computo Græcorum, quo Xanthopulus utebatur, & quo nisus similia propinabat. Quod si Latinorum computum respiciamus, res aliter se habet. Consideratius itaque Josephus Bryennius orat. 1. de futuro judicio, & sempiterna beatitudine: *Πότε μέν ἔσαι ἡ ἡμέρα τ κρίσεως, ὁ Χριτὸς, ἡ αὐτοσοφία ἐρωτηθὲς ἀπεκρίνατο, ὅτως εἰπών, περὶ δ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν. οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τ οὐρανῦ, οὐδὲ ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ πατὴρ μόνος, ὅτε τοίνυν οὐδὲ οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελοι ἴσασι περὶ ταύτης τὸ πότε αὐτῆς ἔσαι ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως. εἰ δ' ἑκάστυ τὸ τέλος ἄδηλον εἶναι ἡ πρόνοια ἔκρινεν ἐπὶ σκοπῷ σωτηρίῳ πολλῷ μᾶλλον τὴν τ κόσμυ συντέλειαν ἐπ' ὠφελείᾳ κοινῇ τοῖς πᾶσιν ἀγνώριτον εἶναι πανσόφως αὐτὴ προώρισε. καὶ διὰ περὶ δ ζητήματος τύτυ ἐν τοῖς περὶ δ ζητήματος τύτυ ἐν τοῖς περὶ συντελείας πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀγάπην λόγοις διεξοδικώτερον, καὶ σαφέστερον εἴρηται.* *Quando vero erit dies judicii? Christus ipsa sapientia interrogatus hoc modo respondit:* De die autem illa & hora nemo novit, neque Angeli cœlorum, neque Filius, nisi Pater solus. *Ubi itaque neque cœlestes Angeli sciunt de eo, quando dies judicii futurus est, etenim si singulorum finem ignotum esse providentia voluit pro cujuslibet salute, multo magis mundi consummationem occultam esse, ad communem omnium utilitatem prædeterminavit: quemadmodum nos de hac quæstione in nostris de Consummatione orationibus fusius clariusque ad vestram dilectionem egimus.*

V. Quintus error ordine erit, quem si multorum erro-
144 rum quasi in unum congeriem dixeris, verum dices. Est enim veluti

d) Si anno Græcorum demas 5508. prodit annus CHRISTI 1631.

veluti fœcunda mater errorum multijuga ſobole fœdiſſimus. In ſecunda namque Quadrageſimæ Dominica, quam ex reſtituto imaginum ſacrarum cultu, & hæreticis profligatis ὀρθοδοξίας, quaſi *rectæ fidei* nominant; ubi veræ rectæque fidei profeſſionem emittunt, & ſingula religionis capita palam & in aperto, voce alta confitentur, ſectarios, eorumque hæreſes iteratis anathematis damnant, neſcio qua ratione dæmon malus impie ita omnia confundit, ut hæreſeon potius proteſtatio, quam rectæ fidei dicenda ſit. Pro libidine enim ſanctiſſimos quoque viros, qui fidem vita & ſanguine tutati ſunt, iniquo ſilentio involvunt, peſſimos quosque & fidei hoſtes odio & adulatione, mirificis laudibus extollunt. Ideoque non immerito conditionem modernorum Græcorum, quæ ſimilibus addicta in Eccleſia recitaret, deplorabat Georgius Trapezuntius ad Joannem Crebucleſium, de proceſſione Spiritus ſancti. Αλλ' ἐνταῦθα ξ λόγε γενόμενος ἐγὼ γίνομαι ἐμαυτῷ τῷ πάθ ἡμέρᾳ. οὐαί μοι τῷ ἀθλίῳ; οὐαί μοι, ὅτι τὸ ἐμὸν γένος τὸ ὀρθοδοξότατον ποτε καὶ Χριστῷ φίλον εἰς ξτο ἀσεβείας καλῆλθες, ὥστε συνοδικῶς ψεύσασθαι τὰ ξ Παλαμᾶ, καὶ κατ' ἔτος τῷ ἀναθέματι παραπέμπειν Τριάδα καὶ τὰς αὐτῆς. οὕτως ἐμάνης κατὰ τῆς ἀληθείας ὡδ' ἴν' ἀποφύγῃς τὰς ἀλύτες τὰ ἀληθείας λόγως ἀποτολμῆσαι κηρύττειν ἀπείρους ὄσας τὰς ἐνεργείας ξ θεῦ, καὶ ἀκτίσες εἶναι, καὶ ἀπειράκις τῆς οὐσίας διαφέρειν, καὶ πιστεύειν ἐξω Τριάδος εἶναί τι ἀκτιστον, καὶ τὰς μὴ 145
οὕτω φρονεῦντας ἀποκηρύττειν τ ἐκκλησίας, ἤτοι τ παλαιᾶς Ρώμης ἐρωτᾶν καὶ μαθήσεσθαι. κρῖνε, καὶ ἀνοιγήσεταί σοι. ἀκολέθει τοῖς σοῖς διδασκάλοις, Αθανασίῳ τῷ πάπυ, Βασιλείῳ, Κυρίλλῳ, τῷ Νύσης, καὶ τοῖς λοιποῖς. ὧδ' ἀπεμψον τῷ ἀναθέματι Παλαμᾶν, τὸν ἵνα Φύγῃ τ Ρώμης δόξαν, ἤτοι τὴν ἀληθειαν αὐτῆν εἰς πολυθεΐαν, ξ αὐτῆς τ ἑλληνικῆς πολλῷ χείρω εἰσβαλόντα πᾶσαν τὴν ἐκκλησίαν Γραικῶν. Τίς τραῦμα ἐκτραῦσθήσ, ὡς δεῖ, ταῦτα. τίς ἀρκευθῶς ἀποκλαύσεται; ἐμοὶ ξ, εἰ ἐσῆσαι καὶ ἀληθῆς, ὅταν τὰ τοιαῦτα μηνθῶ, ὥσπερ καὶ Φιλογένῃ γυναικὶ ὧν ξν ἐπέχειν ξύεσι ταῖς παρειαῖς, καὶ τὴν κόμην ξαίνειν χερσί, δέρειν εἰς ἧν κεφαλήν, καὶ τύπτειν παλάμαις τὰ γόνατα ἐνθυμεμένῳ τὴν ξ γένες ἀπώλειαν. ἀλλ' ἀ χρεὼς νῦν τῶν τοιῶτων θρήνων. οἶδα καὶ ὅτι καταγελᾶς Γραικὸς ἢ δέξῃ ὡς αἰσθήσῃ. ἐγὼ ξ ὥσπερ ἀληθὴ λέγω, οὕτω μοι ὁ Χριστὸς φείσαιτο ν ἡμέρᾳ τ κρίσεως. *Sed cum hunc dicendo accesſerim paſſione devictus extra me fio. Va mihi miſero; Va mihi, quod gens mea, quæ aliquando quam orthodoxam fidem ſequebatur, & Chriſti amans in id impietatis prorumpat, ut ſynodice ea, quæ Palamas, ſenſerit,*

tires, & ſingulis annis anathemate devoveas, Triadem, illimque cultores: adeo adverſus veritatem inſaniſti, ut dummodo inſolubiles veritatis rationes declinares, auſa fueris, infinitas DEI operationes prædicare, easque increatas, & infinite ab eſſentia differre, credereq; aliquid extra Triadem increatum, & eos qui aliter ſentiunt ab Eccleſia exturbare, ſeu à veteri Roma. Quære & diſces. Pulſa, & aperietur tibi: ſequere tuos præceptores Athanaſium magnum, Baſilium, Cyrillum, Nyſſe-
146 *num, & reliquos. Dic anathema Palamæ, qui ut Romæ ſententiam declinaret, ſeu potius veritatem in multos deos, & Gentilium ipſorum multo perniciоſiores Græcorum univerſam Eccleſiam conjecit. Quis Tragœdus hæc uti addecet, tragœdia proſequetur? quis abunde deplorabit? mihi ſane, verum enim dicetur, dum hæc in mentem veniunt, veluti cuidam lacrymis deditæ mulieri ſubit unguibus laniare genas, & manibus comam evellere, capiti plagas appingere, & palmis pulſare genua gentis meæ exitium reminiſcenti. Sed ſimiliuum lacrymarum nunc tempus non eſt. Novi enim quod qui opinione Græcus es, irrides me veluti mente captum. At ego quemadmodum vera dico, ita mihi DEus parcat in die judicii.* Ut melius vero hæc quæ diximus innoteſcant, illa animadvertenda ſunt.

Primum, Synodicum tomum, e) in quo iſta omnia continentur, impudentiſſimo mendacio ſeptimæ Synodo generali appingunt, ut Synodi ſanctiſſimæ nomine quisquiliis, ac deliramentis ſuis fidem faciant. Nihil tale in ea Synodo reperitur. Qui id enim fieri potuit, ut res poſt illam Synodum multis annorum centuriis geſtas Synodus illa prævidens, ac determinens, has quidem laudando, illas damnando publicaret. Quare Philotheus Patriarcha, cujus ſuperius meminimus, Synodicum hunc à ſe conſcriptum, ut ego exiſtimo, & ex ſerie Patriarcharum, quos in eo commemorat, legenti facile patet, ne auctoris damnati nomine ſcriptum vileſceret, ſub ſpecioſo ſeptimæ Synodi titulo editum in Eccleſiis Græcorum alta voce recitari quotannis inſtituit.

147 Secundum, veriſimile eſſe, nonnulla præſertim quæ in principio leguntur, cum de Imaginum reſtitutione, aliisque in ſeptima Synodo pertractatis agant, ab eadem Synodo, multis immutatis,

e) Hic eſt quem ſchiſmaticorum tomum Synodicum vocare ſolet Allatius, ut de Synodo Photiana p. 446. 450. &c. de purgatorio p. 153.

mutatis, vel innovatis excerpta. Verum reliqua alia post mentionem Nicephori, & Methodii Patriarcharum, ubi Ignatii & Photii memoriam facit, ad finem usque Synodici, nulli dubium esse debet, ab eodem Philotheo ex ingenio fuisse adjuncta ad propriæ sententiæ pro defensione Gregorii Palamæ propugnationem, & aliorum oppugnationem.

Tertium, multas hæreses contineri in ea parte potissimum, ubi contra Joannem Italum, & Barlaamum, & Acyndinum insurgit, eosque multiplici anathemate ferit, omnes e penu Gregorii Palamæ, ac similium prognatas, quas cum Demetrius Cydonius libro de hac re edito contra Palamam, & nuper * Græce & Latine edito, fuse prosequatur, ne nimius sim, silentio prætereo.

Quartum pag. 77. b. c. 1. m. Ignatium & Photium sanctissimos vocat Patriarchas, & orthodoxos, & infra pag. 82. b. c. 1. Quod etsi de Ignatio verum est, de Photio f) tamen nonnisi in Historia Ecclesiastica rudis, & schismatis fautor dicet. Malorum enim omnium, quæ ad hæc tempora Græcorum Ecclesiam deturpant, prima origo & causa, ipse Photius fuit, qui eam ab Ecclesia Latina veluti a matre filiam separavit, multisque 148
pravis opinionibus imbuit. Et quod omnium pessimum est, adeo in similibus obstinatam esse erudiit, ut malum adeo ingravescens non jam sentiat, & remedia in ejus salutem ab Ecclesia Latina exhibita respuat, & in tanto malo pertinaciter gaudeat.

Quintum pag. 77. b. c. 1. m. Omnia scripta vel dicta tam contra Ignatium, quam ipsum Photium damnat. *Ἀναθεματὰ καὶ τῶν ἁγίων πατριαρχῶν Γερμανοῦ, Ταρασίου, Νικηφόρου, καὶ Μεθοδίου, Ἰγνατίου, Φωτίου, Στεφάνου, Ἀντωνίου, καὶ Νικολάου γραφέντα, ἢ λαληθέντα, ἀνάθεμα. Omnia contra sanctos Patriarchas Germanum, Nicephorum, Tarasium, & Methodium, Ignatium, Stephanum, Photium, Antonium, & Nicolaum sive scripta, sive dicta, anathema.* Ergo anathematizanda est octava Synodus generalis contra ipsum Photium, pro restitutione Ignatii celebrata. Ergo

* Edente Petro Arcudio, inter opuscula aurea Rom. 1630. 4.

f) Solenne est Allatio & aliis Ecclesiæ Romanæ assectis in Photium, tantopere ab aliis laudatum, velut hostem convitia & maledicta congerere, ut patet ex ejus libris contra Creygtonum., contra Hottingerum, nec minus de Synodo Photiana, & de utriusque Ecclesiæ consensu II. 4. seq. &c.

anathematizandæ epiſtolæ Adriani Papæ, Nicolai, Joannis, & aliorum Pontificum ſanctiſſima ſcripta, quæ Photii in Ignatium machinas, in Eccleſiam Romanam dolos, in optimos quosque inſidias, & illius improbam & execrabilem vitam deprædicant, vel eo ſolo nomine quod contra Photium ſint. Et ut plauſibilior res videatur, etiam contra Ignatium ſcripta & dicta damnat, cum unum ex iis veracem fuiſſe oporteat, alterum iniquum, & alieni occupatorem. Et tamen ſcripta contra Ignatium ipſi recipiunt, cum Pſeudoſynodos Photii, & latrocinalia conventi-
149 cula exoſculentur, & inter alias Synodos connumerent: canonesque ibi editos etiam prolixis commentariis cohoneſtent. Quæ omnia ut honori Photii Græci conſulerent, non nunc primo, ſed ab eodemmet Photio, etiam dum viveret, poſt Ignatii obitum tentata fuiſſe ex iisdemmet Photii technis, & dolis comprobantur. Nam Joannes Pontifex, cum ad Baſilium Imperatorem, Clerum Conſtantinopolitanum, & ipſum Photium, etiam legatione miſſa, de reſtitutione ejusdem ſcripſiſſet, mandaviſſetque quidquid in ea legati cæterique ſervare debuiſſent, ipſe Photius, legatis Pontificiis ſive aſſentientibus, ſive connivantibus, in Pſeudoſynodo, quam pro ſui reſtitutione congregavit, ſi modo vera ſunt quæ in ea narrantur, & non ex libidine Photii conficta, poſtquam a ſe corruptas, quibusdam additis & detractis, Joannis literas publicaſſet, illud ſummo ſtudio conatus eſt conſequi, ut acta octavæ Synodi contra ſe, auctoritate Concilii, & ipſius Pontificis damnata, de medio tollerentur, & ſic tandem omnis eorum memoria ſenſim obſcurata evaneſceret. Primum in epiſtolam Joannis ad ſemet redditam illa perfide inſeruit: *Τὴν δὲ γενομένην κατὰ τὴς ἐυλαβείας σύνοδον ἐν ταῖς αὐτόθι ἡκυρώσαμεν, καὶ ἐξωσάχισαμεν παντελῶς, καὶ ἀπεβαλόμεθα πάντα τὰ ἄθεα, καὶ ὅτι ὁ πρὸ ἡμῶν μακάριος Πάπας Ἀδριανὸς οὐκ ὑπέγραψεν ἐν αὐτῇ. Quæ vero Synodus in urbe iſta contra reverentiam veſtram habita eſt, eam nos irritam fecimus, atque omnino abrogavimus, & rejecimus tum*
150 *ob alia, tum etiam quod qui fuit ante nos beatæ memoriæ Papa Adrianus, non ſubſcripſit Synodo illi.* Et illa in Commonitorio Fratribus Paulo, & Eugenio Epiſcopis, etiam ab ipſo Photio falſato, quod legitur Synodi Photianæ act. 2. *Volumus præterea ut conem univerſa Synodo promulgetur, quod Synodus habita adverſus prædictum Patriar-*

cham

cham Photium, tempore Adriani ſanctiſſimi Papæ, tum Romæ, tum Conſtantinopoli, ex nunc habeatur nulla & irrita, & non numeretur cum alia ſancta Synodo. Ibidem etiam variæ Patriarcharum epiſtolæ recitantur, quarum illè ſcopus fuiſſe videtur, ut octavæ Synodi contra Photium acta damnarentur, & act. 3. a Patriciis etiam eadem Synodus deſtruitur. Sic item in alia Synodo Photiana, ſed breviori illa quidem, quam meæ ſchedæ ſubminiſtrarunt: illa ad faſtidium usque etiam in ſubſcriptionibus Legatorum Apoſtolicorum, & Imperatoris, illiusque filiorum repetuntur. Ἀλλὰ μὴν κ᾽ κατὰ τὸ ἕ κομμονιτορίῳ ῥηθὲν ἀποβάλλομαι, κ᾽ ἀναθεματίζω τὴν κατ᾽ αὐτὸ συνεστᾶσαν σύνοδον ἐν τῇ Κωνσταντινουπολιτῶν ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ, ὡσαύτως καὶ ἅπαντα τὰ πραχθέντα κατ᾽ αὐτὸ ἐν τοῖς καιροῖς ἕ ἐν συνόδῳ τῇ μνήμῃ Ἀδριανοῦ Πάπα Ῥώμης κατὰ τὸ κεφάλαιον ἕ κομμονιτορίῳ καταργῶ, καὶ ἀναθεματίζω, καὶ ἀποβάλλομαι, καὶ ἐν ἀριθμῷ συνόδων ἁδαμῶς τάυτην καταψηφίζω. Verba ſunt Petri Legati Pontificii: *Quinimmo & ſecundum Commonitorii verba rejicio & anathematizo Synodum contra eum, Photium, celebratam in ſacra Conſtantinopolitana Eccleſia, ſimiliter & omnia contra ipſum temporibus piæ memoriæ Adriani Papæ Romani facta juxta Commonitorii clauſulam, irrita facio, & anathematizo, & rejicio, & inter aliarum Synodorum numerum nullo modo illam conſtituo.* Et: Πάντα τὰ κατ᾽ αὐτὸ συνάντα ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ, καὶ παρ᾽ οἱῳδήποτε προσώπου τῷ αὐτῷ καθυποβάλλων ἀναθέματι. *Omnia contra ipſum in quocunque loco, & a quacunque perſona facta eidem ſubjiciens anathemati.* Καὶ ἀποβολῇ πάντων τῶν κατ᾽ αὐτὸ γραφέντων, ἢ λαληθέντων. *Et omnium contra eum aut dictorum, aut factorum ejectione.* Hæc licet falſa ſint, & Photiana commenta, nec ab Eccleſia Romana unquam recepta, ut infra, cum de excommunicatione Photii dicemus; ſimilium tamen rerum principium, & illorum auctorem, necnon Synodici hujus originem, & ſummam Græcorum in ſuo Photio defendendo pervicaciam dilucide ſatis habemus. Eorum poſtea continuatus uſus videri poteſt ex Tomo Unionis ſub Conſtantino, & Romano Imperatoribus, in jure Græco-Romano lib. 2. & rurſus poſtea ſub Baſilio & Conſtantino Imperatoribus, Siſinnio Patriarcha rem promovente renovato, ut refert Joannes Scylitza. Ὅτις καὶ τοὺς διακρινομένους πᾶσι διὰ τὴν τέτραγαμίαν. *Is diſſidium propter quartas nuptias dudum ortum diſtulit concordia facta.*

ſempiterna beatitudine. Αἱ μὲν τῶν οἰχομένων ψυχαὶ δύο τόπους ἔλαχον εἰς Διαγωγήν· αἱ μὲν τῶν ἁγίων τὸν οὐρανὸν, αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν τὸ τῆς γῆς κέντρον τὸν ᾅδην δηλαδὴ, πολὺν αἱ μὲν τῶν ἁγίων ἐλευθερίαν τετίμηνται· ὅτι καὶ πάντα τὸν κόσμον καὶ τὴν Ἑδὲμ τὸν τρυφῆς,
137 τὸ χωρίον ἐδιαίτημα ἔχουσιν. αἱ δὲ καταχωσθεῖσαι εἰς ᾅδου μένειν ψυχαὶ ἐξελθεῖν ἐκεῖσε ἕως ἡμέρας τῆς κρίσεως καὶ φωτὸς, ἢ τοῦ ἀνέσεως ἀπολαῦσαι κωλύονται· οὐχ ὅτι προὸ τῆς κριθῆναι κολάζονται· ὅτε γὰρ αἱ ἅγιοι τῶν αἰωνίων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀπολαύουσι πρὸ τῆς κρίσεως, οὕτω καὶ ἁμαρτωλοὶ τὰ ἀπεράντου κολάσεως ἐν μελλησίᾳ γίνονται. ἀλλ' ὅτι ἐν φυλακῇ καταχόμεναι ζοφερᾷ φοβεραὶ καὶ ὠμαὶ, καὶ ἀνελεήμονας ἐπισάτας τοὺς δαίμονας ἔχουσιν· οἳ οὐκ εἰσὶ τῆς δεσμοτηρίου φυλακὴν τινὰ, πῦρ πνέοντες, πῦρ βλέποντες νυκτὶ ἐοικότες τὰ πρόσωπα μᾶλλον καταφερὲς καὶ μισάνθρωπον. *Defunctorum animæ duo ad degendum loca ſortitæ ſunt: ſanctorum, cœlum, peccatorum, terræ centrum, infernum nempe. Sed ſanctorum libertate gaudent, quod & orbem univerſum, & Edem voluptatis locum ſedem habent: quæ vero ad infernum condemnatæ ſunt animæ, eo egrediendi ad diem judicii, & luminis, vel refectionis alicujus participes fieri, prohibentur. Etenim neque ſancti ſempiternis illis bonis ante judicium perfruuntur, neque peccatores tormentorum, quæ nullum finem habent, participes fiunt: verumtamen carcere tenebroſo mancipatæ, difficiles, inhumanos, atque immiſericordes cuſtodes damnes experiuntur, qui nulli extra carcerem caput efferre permittunt, ignem ſpirantes, ignem intuentes, facie noctis ſimiles propter triſtitiam atque inhumanitatem.* Error hic damnatus eſt in Concilio Florentino ſeſſione ultima in Decreto Unionis Græcorum, & Latinorum, & in Concilio Tridentino, ſeſſione 25. & diſertis verbis ab Innocentio III. cap. Apoſtolicam, Extra. de Presbytero non baptizato. & Benedicto XII. in Extravag. quæ incipit, *Benedictus*
138 *DEus.* & ſane ſi quis auctorum loca, pro viſione ſanctorum beatifica poſt mortem, in unum colligere faſcem voluerit, ne illæ ingens volumen conficeret; fere enim nullus eſt, dummodo occaſio ſe obtulerit, qui viſionem illam aperte, & ſine involucris non fateatur. Nos omiſſis reliquis, uno vel altero, eoque non ita omnibus obvio contenti erimus. Auctor vitæ ſancti Theodori Studitæ: Ἀλλὰ σὺ μὲν ὦ ἱερώτατε πάτερ ἅτε καὶ βίᾳ, ἢ μετασᾷς, νῦν ἐν οὐρανῷ κομίζεις τὰς ἁμοιβὰς, φωτὶ τῷ μεγαλῳ τὸ εἰσάμβων, καὶ ταῖς αὐγαῖς τῆς μακαρίας [illegible] τῆς Τριάδος ἐλλαμπό-

Septimum hoc idem in Patriarchis Conſtantinopolitanis facit. Plurimis enim, qui in Eccleſiam Latinam & ſcripto, & verbo invecti ſunt, acclamat, & orthodoxos ac ſanctos enunciat. pag. 82. b. col. 1. Inter eos, ne ſingulos recenſeam, ſunt Photius, Siſinnius, Michaël Cerularius, Michaël Anchiali, Germanus, Joſephus, Athanaſius, Iſidorus, & omnium poſtremus Philotheus, quem hujus Synodici auctorem eſſe puto. De quo tanquam melioris notæ homine illa habentur a ſequacibus addita, niſi novus Alcidamas ipſe ſibi g) illas laudes intexuit φιλοθέε ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένε ἁγιωτάτε, καὶ ἀοιδίμε πατριάρχε, ἔτι τε ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας Χριστῦ καὶ τῶν ἱερῶν αὐτῆς δογμάτων, καὶ λόγοις καὶ πράγμασι καὶ διαλέξεσι, καὶ διδασκαλίαις καὶ συγγράμμασιν ἀγωνισαμένε, αἰωνία ἡ μνήμη. *Philothei beatæ memoriæ ſanctiſſimi & celeberrimi Patriarchæ, qui ſtrenue pro Eccleſia Chriſti, & reliquorum illius dogmatum, & verbis, & operibus, & diſputationibus, & doctrinis, & monumentis editis decertavit, ſempiterna memoria.* 154 Cum tamen omnia hæc pro tuenda doctrina Pachymæ, & Græcorum erroribus, contra Latinam Eccleſiam, quam miris modis dilaceraverit, tentaſſe audacter, ac pertinaciter abſolviſſe, ex hiſtoriis etiam Græcorum compertum ſit. Et ut perverſum auctoris hujus ingenium magis mireris, inter tot Patriarchas hic commemoratos, præter Germanum, Nicephorum, Methodium, qui ante Photium & ſchiſma illam Eccleſiam ſanctiſſime rexerunt, nullum alium in tanta abundantia ſanctorum commemorat, poſt ſchiſma & Photium nullum ſilet, ſed omnes ad amuſſim unum poſt alium, inter quos etiam apud Græcos nocentiſſimos deprædicat. Satis videlicet illi eſt, ſi ſchiſma propagarunt, in eo mortui ſunt, & in Romanam Eccleſiam oblatrarunt. Crimina alia etiam enormia, & ab hiſtoricis Græcis damnata, penes hunc Auctorem nulla ſunt. Et ſi poſt Photii mortem tres ad ſummum inter ſanctos relati ſunt, ut Stephanus Antonius, Euthymius, nondum enim ardens ille ſpiritus tepuerat, tamen poſt illos rara avis, neſcio quisnam ſit, qui ſancti nomen meruerit. Conſideremus ergo, quomodo Photius

g) Hoc nullo modo eſt credibile, cum de mortuo aperte ſcripta ſint. Parum quoque exploratum, licet audacter id tum h. l, tum ſupra p. 146. Allatius affirmat, quod Philotheus cætera Synodici conſcripſerit, atque ſeptimæ Synodo, cujus haud dubie multa continet, ſuppoſuerit.

orthodoxus eſſe potuit, illiusque memoria laudabitur, qui vivens propter hæreſim & ſchiſma a Pontificibus Romanis excommuni-
155 catus, nunquam in gratiam etiam ſui Joannis rediit; mortuus quoque a ſubſequentibus Pontificibus damnatus. Ne verba Pontificum recitando faſtidio ſim, ſatis nobis ſit Auctor Appendicis ad Concilium octavum generale, ubi inter cætera: Μέχρι τῆς σήμερον ἑξακοσίοις πέντε ἔτη ἀναθεματίζεται φώτιος προδήλως ἀπὸ τοῦ πάπα Λέοντος ἕως τοῦ Φορμόσου. ἐνδεκα γὰρ ἔτη ἀνεθεματίζετο κοσμικὸς ὢν, ὡς κοινωνὸς τῷ καθηρημένῳ καὶ ἀναθεματισμένῳ Γρηγορίῳ τῷ Συρακούσης, καὶ ἄλλα λδ'. ἀφ' ὧν ἐγένετο ἀββᾶς. ὁ γὰρ πάπας Λέων καὶ ὁ Βενέδικτος, καὶ ὁ Νικόλαος τὸν Γρηγόριον ἀνεθεμάτιζον καὶ ἐπὶ πολλαῖς ταῖς αὐτοῖς αἰτίαις. ἐπεὶ δὲ ὁ φώτιος ὡσαύτως καθηρημένου ἐχειροτονήθη, καὶ δι' ἄλλα μέν, ἀλλὰ καὶ διότι ὡσαύτως τοῦτον τὸν ἱερωσύνην ἀναθεματίζεται ὑπὸ τῶν ἐννέα προκαθέρων τῆς Ῥώμης, Λέοντος, Βενέδικτος, Νικολάου, Ἀδριανοῦ, Ἰωάννου, Μαρίνου, Ἀδριανοῦ ἑτέρου, καὶ Φορμόσου. *Photius quadraginta quoque annis ad hodiernum usque diem palam anathemate feritur a Leone Papa, usque ad Formoſum. Nam annos undecim anathematizatur ſecularis, & laicus, tanquam qui cum Gregorio Syracuſano exauctorato, anathematizatoque communicaret, & aliis triginta quatuor, poſtquam ſacris initiatus eſt. Etenim Leo Pontifex, & Benedictus, & Nicolaus Gregorium propter varias cauſas anathemate damnabunt. Ubi vero Photius a damnato conſecratus eſt, cum propter alia ipſius facinora, tum quod ſacris eſſet a Gregorio initiatus, anathematizatur a novem Romanis Pontificibus; Leone, Benedicto, Nicolao, Hadriano, Joanne, Marino, Hadriano altero, Stephano, & Formoſo.* Siſinnii ad hæc tempora epiſtola
156 in Romanam Eccleſiam ad omnes Thronos Orientales, ex Photii penu deprompta legitur, nec eum reſipuiſſe, vel cum Eccleſia Catholica communicaſſe aliquis tradidit. Sergius ex progenie Photii, ejus ſecutus veſtigia, ut Baronius h) refert, eo amplius obfuit, quo diutius præfuit, propagato ſedis tempore ultra vigeſimum annum, & illius nomine invenitur alicubi ſcripta epiſtola. Et cum Siſinnius & Sergius etiam monumentis editis, in Latinam Eccleſiam invecti ſint, quomodo dicta unitas ad Michaëlem Cerularium duraſſe, affirmandum eſt? & de Siſinnio quidem adeo clarum eſt, ut probatione non indigeat.

De

h) Baron. ad A. C. 608. 5. & 639. 17.

De Sergio, quod non ita manifeſtum eſt, ex eorundem Græcorum monumentis aperiam, i) qui tradunt Sergium primum omnium nomen Romanorum Pontificum ex diptychis deleviſſe, eumque poſtea ſecutos ſucceſſores memoriam Romanorum Pontificum cum aliis Patriarchis, inter Miſſarum ſolemnia, uti fieri moris erat, non admiſiſſe. Auctor libelli, *Quando Latini, aut quibus Auctoribus Spiritum ſanctum à Filio quoque procedere dicere cœperunt, & azyma ſacrificare:* Χριστοφόρος ὁ μετ' αὐτὸν γενόμενος πάπας Ῥώμης, καὶ ὑπὸ Σεργίου, τοῦ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχοῦντος, ἀπαιτουμένου τὴν τοῦ ἁγίου συμβόλου ὁμολογίαν, πρῶτος ὁ τοιοῦτος πάπας Χριστοφόρος ἐν τῇ ὁμολογίᾳ αὐτοῦ ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ πανάγιον πνεῦμα ἐκπορευόμενον λέγων ἀνεφάνη. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ Σεργίου πατριάρχου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν ἀπὸ τῶν ἱερῶν διπτύχων ἐξεβλήθη. Et: μετὰ τὸν Σέργιον τὸν προρρηθέντα πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ἀπὸ τῶν διπτύχων ἐκβαλόντα τὸν Χριστοφόρον, γέγονε πατριάρχης ὁ κηρουλάριος. Et, ἂν δὲ τῆς ἀληθείας τὰ πράγματα ἐξετάσεις, ἐξ ὅτου ὁ πατριάρχης Σέργιος Χριστοφόρον τὸν πάπαν τῶν διπτύχων ἐξέωσε διὰ τὴν τοιαύτην καινοτομίαν τῆς αἱρέσεως, εὑρήσεις ἂν μὴ εὐδοκιμήσασαν τὴν βασιλείαν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ. *Chriſtophorus poſt eos Papa Romanus fuit, cum ab eo Sergius Patriarcha Conſtantinopolitanus ſacri ſymboli profeſſionem exigeret, primus omnium in ſua confeſſione ex Patre & Filio ſanctiſſimum Spiritum procedere dixiſſe inventus eſt. Propterea a Sergio Patriarcha, & aliis, à ſacris Diptychis ejectus eſt.* Et: *Poſt Sergium jam dictum Patriarcham Conſtantinopolitanum, qui è Diptychis Chriſtophorum ejecerat, in Patriarcham promotus eſt Cerularius.* Et: *Quod ſi veritate ipſa rem æſtimabis, ex quo Patriarcha Sergius Chriſtophorum Papam è Diptychis expunxit, propter ſimilem de novo intentatam hæreſim, invenies imperium Conſtantinopolitanum in expeditionibus militaribus ſplendorem ac gloriam aſſecutum non eſſe.* In quibus verbis multa conſideranda ſunt: præter enim illud unum quod narrat de Sergio, eum nempe memoriam Pontificis è Diptychis deleviſſe, quod illi credimus, quod ex Sergii ſchola ſit, reliqua omnia falſa ſunt: adeo Auctor iſte non in Hiſtoriis Latinis tantum, ſed Græcis etiam cœcutiit; & plane infans fuit. Quis enim neſcit Chriſtophorum Pontificem mortem obiiſſe annos prope octogin-

157

(i) Conſer Allatium de conſenſu utriusque Eccleſiæ lib. 2. cap. 8.

158 octoginta sex, antequam Sergius Patriarchatum iniisset? Et qui nondum natus, quomodo a Pontifice fidei professionem exigere potuit? Et quomodo post Sergium hunc Patriarcha creatur Cerularius, cum inter utrumque Eustathius Archipresbyter magnæ Ecclesiæ, & Alexius Studita Patriarchatum obtinuerint? Si Græcus Græca tam bene novit, quid de eo dicemus, quando Pontificum Romanorum seriem in ordinem redigit, ut sua probet? Confuse omnia, nec ad rem. Illud propemodum admiror, dicit, post deletam è Diptychis memoriam Pontificum, Imperii expeditiones omnes male, infeliciterque evenisse. Et infortunium non vident? causam habent, fatentur, & sibi non providentur. *Hoccine credibile est*, ut cum antiquo scriptore dicam, *aut memorabile, tanta vecordia innata cuiquam sit, ut malis gaudeat?* Ex his facile colligi potest, quantum a veritate aberret Manuel Caleca lib. 4. contra Græcos, qui asserit Photium obiisse, cum esset Ecclesiarum unitas, & dicta unitatem post illum, per decem & septem Patriarchas durasse. Quomodo enim in unitate Ecclesiæ mori dicendus est, qui per tot Pontifices etiam post mortem communione, atque unione fidelium privatur? Et cum Sisinnius & Sergius etiam monumentis editis in Latinam Ecclesiam invecti sint, quomodo dicta unitas ad Cerularium durasse affirmandum est? Michaël Cerularius, & Leo Achridanus Bulgarorum Archiepiscopus, adversus Apostolicam Sedem fellis plenam
159 epistolam Joanni Tranensi in Apuliam misere, cui talis titulus affixus erat, ut refert Baronius, k) in Codice, in quo erat transcripta. *Calumnia Episcoporum Michaëlis Constantinopolitani, & Leonis Achridani pervicaciter exhalantium pestiferas Memphites diversorum hæreseon adversus sanctam Romanam, & Apostolicam Sedem, imo contra Latinam, & Occidentalem Ecclesiam. Hæc quidem calumnia Græco sermone edita, & Joanni Tranensi Episcopo, in sigillationem omnium Latinorum directa, cum fuisset Tranis exhibita fratri Humberto sanctæ Ecclesiæ Sylvæ Candidæ Episcopo, in Latinum est translata ejus studio, atque delata D. Leoni nono.* In ea Latinos accusat, & damnat, quod præter instituta Christi Ecclesiæ in Azymis consecrarent, Sabbatum Quadragesimæ Judaice observarent, suffocata comederent, Alleluja in Quadragesima non psallerent, sed semel

k) Baron. ad A. C. 1053. 22.

mel in Paschate. Neque scripto solùm in Romanam Ecclesiam istorum odium innotuit; factis atrocissimis Latinos ipsos, & Latini nominis fautores prosecuti sunt. Leo IX. epist. 1. cap. 29. ad eosdem scripta: *Vos enim alloquimur, qui sicut Dominus ait Pharisæis, tulistis clavem scientiæ, qui claudistis regnum cœlorum ante homines; nec ipsi intrastis, nec alios intrare permittitis, sed potiùs prohibetis, dum matris venerandam faciem conspuere quæritis, dum eam insequimini convitiis, & maledictis, dum agnos ejus ab ea segregare etiam anathemate & flagellis, ne vocem maternam agnoscant, & sequantur, contenditis. Ut enim fertur, omnes Latinorum Basilicas penes vos clausistis, Monachis monasteria & Abbatibus tulistis, donec vestris viverent institutis. Ecce in hac parte Romana Ecclesia quanto discretior & clementior vobis est? siquidem cùm intra & extra Romam plurima Græcorum reperiantur Monasteria, sive Ecclesiæ, nullum eorum adhuc perturbatur, vel prohibetur à paterna traditione, sive consuetudine; quin potiùs suadetur, & admonetur eam servare.* Et epist. 7. ad Constantinum Monomachum Imperatorem Constantinopolitanum: *Sed noverit claritas tua super præsumptionibus ejus,* Michaelis Cerularii Patriarchæ, *multa & intolerabilia jamdudum pervenisse ad aures nostras, qualiter etiam apertâ persecutione in Latinam Ecclesiam exardescens anathematizare non timuit omnes, qui sacramenta attrectant ex Azymis: & quod Alexandrinum & Antiochenum Patriarchas antiquâ dignitate suâ privare contendens, contra fas & jus sibi subdere novâ ambitione appetit, & plemque, quæ usurpare dicitur, sicut à nostris Nunciis diligenter cognoscere poteris.* Et epistolâ ad eundem Michaëlem: *Illud autem quis non stupescat, quòd post tot sanctos & orthodoxos Patres, per mille & viginti a Passione Salvatoris annos, novus calumniator Ecclesiæ Latinorum emersisti, anathematizans omnes, & publicam persecutionem excitans, quicumque participarent sacramentorum ex Azymis. Quam præsumptionem tuam, & fama nobis obtulit, & litterarum sub nomine tuo ad Appulos datarum textus manifestavit.* Hic cùm temerè adhuc in Latinos insurgeret, & perseveraret in stultitia obstinatus, inter Missarum solemnia, in templo sanctæ Sophiæ, chartam illius excommunicationis, propter multas dicti Michaëlis, illiusque fautorum hæreseos, super principale altare posuerunt, sub oculis omnium Papæ Leonis noni Apocrisiarii, indeque mox egressi pulverem pedum excussere, & anathemate dato cunctis, qui deinceps communicarent ex manu Græci Romanum sacrificium vituperantis, alacres cœpere reverti, ex commemoratione ipsius Humberti tunc Apostolici Apocrisiarii. Ex-

160

161

communicatione contumax Cerularii ingenium in rabiem versum, in Latinam Ecclesiam literis hinc inde datis, atrocioribus calumniis plenis insaniit, quibus alias Orientis Ecclesias suo præcipitio ipse à Romana Ecclesia avulsus, miseriores facit. Deinceps ab Isaacio Comneno depositus, exulans sine ulla Pontificis absolutione, sine ulla commissorum pœnitentia, tristem ac DEo exosam animam exhalavit. Id ut magis videas, habeto tibi monumentum dicti Michaëlis, l) quod in Legatorum excommunicationem publicavit, atque excommunicationem ipsam ab Græco homine relatam, & statum illius Ecclesiæ non cuicumque obvium, ex schedulis meis depromptum.

Σημείωμα περὶ τοῦ ῥιφέντος πιττακίου ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ παρὰ τῶν ἀπὸ Ρώμης πρεσβέων κατὰ τὸ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ, μηνὶ Ἰουνίῳ, Ἰνδικτ. ζ.

Προκαθημένου Μιχαὴλ τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τῶν καθημένων, συνδιαζόντων αὐτῷ θεοφιλεσάτων μητροπολιτῶν Θεοφάνους Καισαρείου καὶ
162 Συγκέλλου, Νικήτα Χαλκηδόνος καὶ Συγγέλλου, Λαυρεντίου Δημητριάδος καὶ Συγγέλλου, Ἀνθίμου Σίδης, Νικολάου Πισιδείας, Δέοντος Μύρων, Λέοντος Τραπεζοῦντος, Ἰωάννου Σμύρνης, Εὐσεβίου Λαοδικείας, Κωνσταντίνου Μιτυλήνης, Νικολάου Χίου, Γαβριὴλ Ἰκονίου, καὶ ἀρχιεπισκόπων Λέοντος Καραβιζύης, Γρηγορίου Μεσημβρίας παρεσαμένων καὶ τῶν πατριαρχικῶν ἀρχόντων.

Οὐκ ἦν ἄρα, ὡς ἔοικε κόρος τῷ πονηρῷ τῶν κακῶν. διὸ δὴ καὶ οὐ παύεται τοῖς εὐσεβέσιν ἐπιφυόμενος, καὶ καινόν τι κατὰ τῆς ἀληθείας ἀεὶ ἐφευρίσκειν ἐκμηχανώμενος. τοιγάρτοι καὶ μυρίας μὲν τὸ σας ἀπάτας πρὸ τῆς ἐν σαρκὶ τοῦ δεσπότου παῤῥησίας τοῖς ἀνθρώποις ὑπηγάγετο. μυρίους δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πλάναις καὶ δολεράσ μασιν ἐπισκελίζειν, καὶ ἀποσύρειν τοὺς αὐτῷ πειθομένους οὐκ ὤφηκεν ἄλλως, οὐδὲ διέλιπεν. ἀλλὰ καὶ τούτων ἐκποδὼν γενομένων, καὶ εὐσεβοῦς καὶ βασιλείας ἐλπίδος τοῖς εὐσεβεῖν ὑποτρεφομένης ἐθέλουσι, μήτ' ἂν κακοτέρων δυσσεβημάτων εὑρεστὰς γενέσθαι ποτε, ἐν πᾶσιν οἷς κατὰ τὸ ὀρθὸν λόγῳ ὁ πονηρὸς πειράσας ἐπῳδάσειν εἰς τοὐναντίον αὐτῷ τῶν μηχανημάτων ἐξετράπεντων. νῦν τινες δυσσεβεῖς ἄνδρες καὶ ἀπατεῶνες, καὶ τί γὰρ ἂν καὶ τις εὐσεβῶν τούτους ὀνομάσειεν, ἄνδρες εἰκότως ἀναδύντες, τῆς γὰρ ἐσπερίου μοίρας ὑπῆρχον γεννήματα, εἰς τὴν εὐσεβῆ ταύτην

1) Adde quæ de hoc Michaële Allatius lib. 2. de consensu Ecclesiæ Occidental. & Orientat. c. 9.

τὴν ἐλθόντες πόλιν καὶ θεοφύλακτον, ἀφ' ἧς, ὥσπερ ἀπό τινος ὑψηλοῦ καὶ μετεώρου χωρίου αἱ τῆς ὀρθοδοξίας πηγαὶ ἀναδύονται, καὶ καθαρὰ τῆς εὐσεβείας τὰ νάματα ἐς τὰ τῆς οἰκουμένης διαῤῥέουσι πέρατα, καὶ πολλῶν δίκην τὰς ἐν αἱρέσει τῇ ὑφ' ἥλιον ψυχὰς, τοῖς εὐσεβέσι δόγμασι καταρδεύουσιν εἰς ταύτην ὡς πηγὴν οὐρανοὺς, ἢ σεισμὸς, ἢ χαλάζης πλῆθος. εἰ χρὴ δὲ μᾶλλον εἰπεῖν οἰκειότερον ὡς μύσος ἄγριον ἀποδύσαντες τὸν ὀρθὸν λόγον τῇ διαφορᾷ τῶν δογμάτων καταλυμήνασθαι ἐπιχείρησαν, ὡς καὶ γραφὴν ἀποθέσθαι ἐν τῇ μυσικῇ τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας τραπέζῃ, δι' ἧς ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ τὴν ὀρθόδοξον τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν, καὶ πάντας τοὺς μὴ συνυπαγομένους τοῖς αὐτῶν δυσεθήκασιν ὀρθοδόξους ἀναθέματι δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι εὐσεβεῖν καὶ τὸ ὀρθόδοξον προβαίνειν ἐθέλομεν, καθυπέβαλον. ἐκαλέσαντες ἡμῶν ἄλλα τε ἴνα, καὶ ὅτι τοὺς πάγους παραπλησίως ἐκείνοις ξυρᾶν, καὶ τὴν κατὰ φύσιν ἀνθρώπου μορφὴν οὐδὲ φύσιν ἐξαλλάσσειν οὐκ ἀνεχόμεθα. πρὸς δὲ καὶ ὅτι μὴ διακρινόμενοι ἀπὸ πρεσβυτέρων μεταλαμβάνειν γεγαμηκότων. πρὸς ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις, καὶ ὅτι τὸ ἱερὸν, καὶ ἅγιον σύμβολον, ὃ πᾶσι τοῖς συνοδικοῖς καὶ οἰκουμενικοῖς ψηφίσμασιν ἅμαχον ἔχει τὴν ἰσχὺν, νόθοις λογισμοῖς καὶ παρεγγράπτοις λόγοις, καὶ θράσους ὑπερβολῇ μὴ κιβδηλεύειν ἐθέλομεν, μηδὲ οὐδαμῶς ἐκείνοις ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἰοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς τῶν τοῦ πονηροῦ μηχανημάτων, ἀλλ' ἐκ τοῦ πατρὸς φαμὲν ἐκπορεύεσθαι. μήτε τῇ γραφῇ προσέχειν ἐθέλοντες, ἢ ἐκ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως φησι τοὺς πώγωνας ἡμῶν, ἅτε μὴν ἐννοεῖν ὅλως βουλόμενοι ὅτι γυναικὶ ἁρμόττει τοῦτο ὁ κλίσας ἐποίησε θεὸς, ἀνδράσι δὲ ἀνάρμοστον ἐδικαίωσεν, ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ ἀρχιερέως τοῦ ἐν Γάγγρᾳ συνόδου θεῖ τῶν τὸν γάμον βδελυσσομένων φανερῶς ἀτιμάζοντος, ὃς φησιν, εἴ τις διακρίνοιτο θεοῦ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χρῆναι λειτουργεῖσθαι αὐτοῦ προσφορᾶς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω. κατ' αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τὴν ἕκτην σύνοδον ἀθετοῦντες καὶ ἀτιμάζοντες, ἣ φησιν, ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος θεοδέδοσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου, ἢ πρεσβυτέρου ἀξιοῦσθαι χειροτονίας καθομολογεῖν, ὡς ἀκέτι ταῖς αὐτῶν συναφθησομένης γαμετῶν, ἡμεῖς ἀρχαίοις ἐξακολουθοῦντες κανόσι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια, ἀπὸ τοῦ νῦν ἐῤῥῶσθαι βουλόμεθα, μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς τὰς γαμετὰς συναφὴν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτὰς τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας. ὥστε εἴ τις ἄξιος εὑρεθῇ πρὸς χειροτονίαν διακόνου, ἢ ὑποδιακόνου, οὗ μηδαμῶς κωλύεσθαι ἐπὶ τὸν τοιοῦτον βαθμὸν ἐπαναβαίνεσθαι νομίμων συνοικῶν γαμετῆς. μήτε μὴν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας καιρῷ ἀπαιτεῖσθαι ὁμολογεῖν, ὡς ἀποστήσεται τῆς 163 164

τῆς νομίμης πρὸς τὴν οἰκείαν γαμετὴν ὁμιλίας, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν, τὸν ἐκ θεοῦ νομοθετηθέντα καὶ ἐυλογηθέντα τῇ αὐξῇ παρουσίᾳ, γάμον καθυβρίζειν ἐκδιαθῶμεν. τῆς τοῦ ἐυαγγελίου φωνῆς ἐκδούσης, ὃς ὁ θεὸς ἔζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω, καὶ τοῦ ἀποστόλου διδάσκοντος, τίμιον τὸν γάμον ἐν πᾶσι, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον. καὶ, δέδεσαι γυναικὶ, μὴ ζήτει λύσιν. εἴ τις οὖν τολμήσει παρὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας κινούμενος τινὰ τῶν ἱερομένων πρεσβυτέρων φαμὲν, ἢ διακόνων, ἢ ὑποδιακόνων ἀποστερεῖν τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας καὶ κοινωνίας καθαιρείσθω. ὡσαύτως, καὶ εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα προφάσει ἐυλαβείας ἐκβάλλοι, ἀφοριζέσθω. ἐπιμένων δὲ καθαιρείσθω. πρὸς ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις μηδὲ ἐννοεῖν ὅλως ἐθέλοντες, ἐν οἷς τὸ πνεῦμα οὐκ ἐκ τοῦ πατρός, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ, ὑοῦ φασὶν ἐκπορεύεσθαι, ὅτε ἀπὸ Εὐαγγελιστῶν τὴν φωνὴν ἔχουσι ταύτην, ὅτε ἀπὸ αἱρετικῆς σωῴδα τὸ βλάσφημον τοῦτο κέκληνται δόγμα. ὁ μὲν γὰρ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν φησὶ, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. οἱ δὲ τῆς καινῆς ταύτης δυσεβείας πατέρες τὸ πνεῦμα φασὶν, ὃ παρὰ
165 τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ὑοῦ ἐκπορεύεται. ἀλλὰ μηδὲ σωορῶντες πάλιν, ὡς ἐν ᾧ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα, ἡ ἰδιότης ἐπιγινώσκεται αὐτοῦ. ὡσαύτως καὶ εἰ ἐν ᾧ γεννᾶται ὁ ὑὸς, ἡ τοῦ ὑοῦ. ἐκπορεύεται δὲ ὡς ὁ αὐτῶν λῆρος καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ ὑοῦ, πλείοσιν ἂν ἰδιότησιν διαιρέλλεται τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς, ἥπερ ὁ ὑὸς. κοινὸν μὲν γὰρ πνεύματι καὶ ὑῷ ἡ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς πρόοδος, ἰδία δὲ τοῦ πνεύματος ἡ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπόρευσις, ἁ μὴν καὶ ἡ ἐκ τοῦ ὑοῦ. εἰ δὲ πλείοσι διαφοραῖς διαιρέλλεται τὸ πνεῦμα, ἥπερ ὁ ὑὸς, ἐγγυτέρω ἂν εἴη τῆς πατρικῆς οὐσίας ὁ ὑὸς, ἥπερ τὸ πνεῦμα. καὶ ὅτως ἡ Μακεδονίου πάλιν καὶ τοῦ πνεύματος ἐξεμύψωσε τόλμα, τὸ ἐκείνων ὑποδυομένη δράμα καὶ τὴν σκηνήν. χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, οὐδὲ συνιέναι ὅλως ἐθέλουσιν, ὅτι εἷς πᾶν, ὅπερ μή ἐστι κοινὸν τῆς πανυποστατικῆς, καὶ ὁμουσίου Τριάδος, ἑνός ἐστι μόνου τῶν τριῶν. οὐκ ἔστι δὲ ἡ τοῦ πνεύματος προβολὴ κοινὸν τῶν τριῶν, ἑνὸς ἄρα ἐστὶ μόνου τῶν τριῶν. ἀλλ' οἱ μὲν ὅτως ἡμῶν τε αὐτῶν, καὶ τῆς ὀρθοδόξου τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας καθηναδύσαντο. ἐφ' ἑτέρας μὲν, ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πρὸς τὸν φιλευσεβέστατον ἡμῶν αὐτοκράτορα ἀφικόμενοι. ἄλλα δὲ τινα κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου τῆς ἐκκλησίας πληρώματος σκαμωνήσαντες. μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἄφιξιν πεπλασμένην τὴν ἀρχὴν ποιησάμενοι, καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης μὲν ἀφικέσθαι, καὶ τοῦ πάπα ἀποσαλῆναι σκηψάμενοι, ταῖς δὲ ἀληθείαις, ταῖς τοῦ ἀεγυροῦ δολεραῖς ὑποθήκαις καὶ συμβουλαῖς, αὐτοί τε ἀφ' ἑαυτῶν ἀφικόμενοι, καὶ μήτε τοῦ πάπα ἀποσαλέντες. ἀλλὰ καὶ τὰ γεάμματα, ἃ ὡς ἀπ' ἐκείνου δῆθεν ἐπεφέροντο πλα-

πλασάμενοι. Ἦτο γὰρ ἀπότε ἄλλων διεγνώσθη πολλῶν, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν γραμμάτων σφραγίδας νενοθευμένας φανερῶς φωραθῆναι. αὐτὸ μὲν οὖν τὸ σῶμα τῶν δυσεβῶν Ἤτου ἀποτεθὲν ἔγγραφον καθ' ἡμῶν, Ἑλληνικῆς 166
γράμμασι γεγραμμένον, καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ὑποδιακόνων τῆς δευτέρας ἑβδομάδος, παρ' αὐτῶν πρῶτον μὲν τῇ τραπέζῃ τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἐπιτεθέν. ὕστερον δὲ διὰ τὸ τοὺς ὑποδιακόνους ἀπώσασθαι τοῦτο, καὶ τῆς θείας ἀποῤῥίψαι τραπέζης, καὶ προτείνασθαι μὲν τοῖς θείοις λαβεῖν, ἐκείνους δὲ μὴ βεληθῆναι Ἦτο καθ' ἑαυτοὺς ἐδάφους ῥιφὲν, καὶ εἰς χεῖρας πολλῶν ἐλθὸν, ἵνα μὴ δημοσιευθῇ τὰ ἐν αὐτῷ βλασφημούμενα ἡ μητρυιὰ ἡμῶν ἀνελάβετο. εἶτα τῶν τὴν Ἰταλίδα γλῶσσαν εἰς τὴν ἑλλάδα μεταβαλλόντων εἰδότων παρακαλεσαμένη γυναῖς, ἤγουν τὸν Πρωτοσπαθάριον Κοσμᾶν, τὸν Ῥωμαῖον τὸν πυρὸν, καὶ τὸν μοναχὸν Ἰωάννην τὸν Ἱσπανὸν μεταφράσαι τὸ ἔγγραφον ἐπετρέψατο. καὶ τὰ ἐγγράφως σῶμα Ἤτου μεταφρασθέντα εἶχεν ἡ Ἤτου ὑφ' αὐτοῖς ῥήμασιν ἅτινα. Ὃς γὰρ ἂν τῇ πίστει καὶ τῇ θυσίᾳ τῆς ῥωμαϊκῆς καὶ ἀποστολικῆς καθέδρας ἀντιλέγῃ, ἀνάθεμα ἔστω, καὶ μήτε ἀσχέθω ὀρθόδοξος, ἀλλὰ λεγέσθω προζυμίτης, καὶ νεὸς Ἀρείχριστος. Οὗτος δὲ τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, Πέτρος τῶν Ἀμαλφηνῶν ἀρχιεπίσκοπος, διάκονος καὶ σακελλάριος πᾶσι τοῖς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τέκνοις. Ἡ ἁγία Ῥωμαϊκὴ πρώτη καὶ ἀποστολικὴ καθέδρα, πρὸς ἣν ἅπτε δὴ πρὸς κεφαλὴν ἡ φροντὶς πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἰδικῶς ἐφαρμόζει, τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ χρείας χάριν, πρὸς ταύτην τὴν βασιλικὴν πόλιν ἡμᾶς ἀποκρισιαρίους αὐτῆς ποιῆσαι κατηξίωσεν, ἵνα καθὼς γέγραπται καὶ τέλοιμεν καὶ ἴδωμεν, ὡ ἄρα ἔργῳ πεπλήρωται ἡ βοὴ, ἣ ἀδιαλείπτως ἐκ ταύτης πόλεως ἀνέβαινε πρὸς τὰ ὦτα αὐτῆς. οἱ δὲ καὶ μὴ ἦν ἔτως, γνῷ, ἄθεν γνωσκέτωσαν πρὸ μὲν πάντων οἱ δεδοξασμένοι αὐτοκράτορες, ὁ κλῆρος, ἡ σύγκλητος, καὶ ὁ λαὸς ταύτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πᾶσα ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἡμᾶς ἐνταῦθα διεγνωκέναι, οὗπερ πλεῖστα χαιρόμεθα ἀγαθὸν καὶ μέγιστον, ὅθεν ἐλεεινῶς λυπούμεθα κακόν. καὶ γὰρ ὅσοι πρὸς τὰς κίο- 167
νας ἕξ κεφάτους, καὶ τοὺς αὐτῷ τετιμημένους, καὶ τοὺς πολίτας σοφοὺς χριστιανικώτατοι καὶ ὀρθόδοξός ἐστιν ἡ πόλις ὅσον δὲ πρὸς τὸν Μιχαὴλ τὸν καλαχρηστικῶς λεγόμενον παλαιολόγον, καὶ τῆς αὐτοῦ αἰσίας τοὺς συνεργοὺς, πλεῖστα ζιζάνια τῶν αἱρέσεων καλλικάτην διασπείρεσθαι ἐν μέσῳ αὐτῆς, ὅτι καθὼς οἱ Σιμωνιακοὶ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ πιπράσκουσι, καὶ ὡς βαλέσιοι τοὺς παραλόγους αὐτῶν ἐξευνυχίζουσι, καὶ ὁ μόνον πρὸς Κληρικατα, ἀλλὰ καὶ πρὸς Ἐπισκοπαλα ἀναγωγὴν. ὡς οἱ Ἀρειανοὶ ἀναβαπτίζοντες ἐν ὁμοουσίῳ τὴν ἁγίαν Τριάδα βεβαπτισμένους, καὶ μᾶλιστα τοὺς Λατίνους ὡς οἱ Δοναϊσταὶ ἐπικωμῶσιν, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀλη-

ἀληθινὴ θυσία καὶ τὸ βάπτισμα ἐξ ὅλου τοῦ κόσμου ἀπολωλεκέναι· ὡς οἱ Νικολαΐται τὰς σαρκικὰς γάμους ὡσαχωροῦσι καὶ διεκδικοῦσι τοῖς τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ὑπηρέτας. ὡς οἱ Σεβηριανοὶ ἐπικαταράτου φασὶ τὸν νόμον τοῦ Μωσέως. ὡς οἱ Πνευματομάχοι, ἢ Θεομάχοι, ἀπέκοψαν ἀπὸ τοῦ συμβόλου τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν ἐκ τοῦ πατρός. ὡς οἱ Ναζωραῖοι τὸν σαρκικὸν τῶν Ἰουδαίων καθαρισμὸν ἐπὶ τοσοῦτον τηροῦσιν, ὥστε τὰ βρέφη τὰ θησκόμενα πρὸ τῆς ὀγδόης ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως βαπτίζεσθαι ἀπαιτεῖν, καὶ τὰς γυναῖκας, τὰς ἐν τοῖς καταμηνίοις αὐτῶν, εἴτε ἐν τῇ γέννῃ κινδυνεύσας κοινωνῆσαι, εἴτε ἀβάπτιστοί εἰσι βαπτίζεσθαι διακωλύειν, καὶ τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ πώγωνος, ὡς οἱ Ναζωραῖοι τρέφοντες, τοὺς τὰς κόμας κείροντας, καὶ κατὰ τὴν διάταξιν τῆς Ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας τοὺς πώγωνας ξυρίζοντας εἰς τὴν κοινωνίαν οὐ καταδέχονται. ὑπὲρ δὲ πλανισμῶν καὶ ἑτέρων πλείστων ἔργων αὐτοῦ ὁ αὐτὸς Μιχαὴλ γράμμασι τοῦ κυροῦ ἡμῶν Λέοντος τοῦ πάπα νουθετηθείς, πα . . . . . καταφρόνησεν. ἐπι-
168 τα ἡμῖν τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ τὰς ὑποθέσεις τῶν ἡλικούτων κακῶν λογικὰς ἀνίσηναι λέγουσι, τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν συντυχίαν παντελῶς ἀπαιτήσαντο. ὅτε τῷ ὑγιεῖ βουλεύματι τῶν ἀποκαθόρων, καὶ τῶν σοφῶν, νουθετούντων καταπαύσασθαι αὐτὸν, οὐκ ὑπήκουσεν, καθὼς καὶ πρότερον τὰς τῶν Λατίνων ἐκκλησίας ἠσφαλίσατο, καὶ αὐτὰς ἀζυμίτας ἀποκαλῶν ῥήμασι καὶ ἔργοις ἀπανταχῆ καταδιώξατο ἐπίσοσον, ὥστε ἐν τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ ἀναθεματίζειν τὴν ἀποστολικὴν καθέδραν, καθ' ἧς ἑαυτὸν ἔτι ὑπογράφει οἰκουμενικὸν πατριάρχην. ὅθεν ἡμεῖς τὰ αὐτῆς ἁγίας καὶ πρωτῆς ἀποστολικῆς καθέδρας τὴν ἐξάκουστον βίαν καὶ ὕβριν οὐκ ὑποφέροντες, τὴν τε καθολικὴν πίστιν καταδύεσθαι πολυτρόπως ὑφορώμενοι προκρίσει τῆς ἁγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦτε ἀποστολικοῦ θρόνου, ὃ ἐστιν τὴν ἀπόκρισιν ἐδέξαμεν, καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων πατέρων τῶν ἑπτὰ συνόδων, ἀπὸ πείσης τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῷ ἀναθέματι, ὅπερ ὁ κύριος ἡμῶν ὁ ἐπιλαβόμενος πάντας τῷ αὐτῷ Μιχαὴλ, καὶ τοῖς αὐτῷ ἑπομένοις ἐὰν μὴ πεισθῶσιν ἀπεφήναντο ὅτω καθυπογράφομεν. Μιχαὴλ ὁ καταχρηστικῶς πατριάρχης, ὁ νεόφυτος, καὶ μόνῳ ἀνθρωπίνῳ φόβῳ τὸ μοναχικὸν σχῆμα δεξάμενος· νῦν δὲ ἐγκλήμασιν ἀνηκέστοις ὡσὰ πολλῶν διαπεφημισμένος, καὶ μετ' αὐτοῦ Λέων ὁ τῆς Ἀχρίδας ἐπιλεγόμενος, καὶ ὁ σακελλάριος τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ Νικηφόρος, ὅστις τὴν τῶν Λατίνων θυσίαν προφανῶς καταπάτησε τοῖς ποσί, καὶ πάντες οἱ ἑπόμενοι αὐτοῖς ἐν τοῖς προκειμένοις πλανίσμασι καὶ τολμήμασιν, ἔστωσαν ἀνάθεμα, Μαραναθὰ σὺν τοῖς Σιμωνιακοῖς, Βαλεντίοις, Ἀρειανοῖς, Δοναλισταῖς, Νικολαΐταις, Σεβηριανοῖς, Μανιχαίοις, σὺν οἷς δογματίζουσι, καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅτι τὸ ἔνζυμον ἔμψυχον εἶναι, καὶ σὺν πᾶσι τοῖς αἱρετικοῖς, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, ἐὰν μὴ πεισθῶσιν, ἀμήν.

ἀμήν.

ἀμήν. ἀμήν. Ταῦτα μὲν οὖν τοῦ τῆς δυσσεβοῦς τούτης καὶ ἀνοσίου γραφῆς. ἡ δὲ μεγιότης ἡμῶν τὴν τηλικαύτην κατὰ τῆς εὐσεβείας τόλμαν, καὶ τὴν ἀναίδειαν μὴ ἀναχομένη ἀνεπεξέλευσον μεῖναι καὶ ἀτιμώρητον τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ τὰ περὶ τούτου κοινολογεῖται. καὶ ὅς, ἦσαν γοῦν τινες ἀπόδημοι πρὸ μιᾶς καὶ μόνον ἡμέρας μετὰ τὸ περὶ τούτου ἀνενεχθῆναι τῷ κράτει αὐτοῦ, τοὺς ὡς τὴν μεγαλόπολιν τούτους μεταξελθόντας ἐκπέμπει. καὶ θᾶττον μεταπέμπονται, ἃ βούλονται δὲ τῇ ἡμετέρᾳ μετριότητι προσελθεῖν, ἢ τῇ ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ εἰς ὄψιν ἐλθεῖν, καὶ ἀπόκρισίν τινα δοῦναι, περὶ ὧν ἀσεβῶν ἀπηρεύξατο. ἀλλ' ἀκολούθως μὲν τῷ παρ' αὐτῶν ἐκτεθέντι ἐγγράφῳ, καὶ πλείω δὲ τῶν ἐν αὐτῷ γραφέντων κατὰ τῆς ἡμετέρας πίστεως ἔχοντι εἰπεῖν διατείνονται. αἱρεῖσθαι δὲ θανεῖν μᾶλλον, ἢ εἰς ὄψιν ἡμῶν καὶ τῇ συνόδῳ ἐλθεῖν. ταῦτα γοῦν ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς διὰ ἀποκρίσεως τοῦ περιβλέπτου μαγίστου, καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων, καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου χαρτοφύλακος, καὶ τοῦ ὑπομνηματογράφου λέγειν τούτοις ἡμῖν καὶ τῇ συνόδῳ μεμήνυκεν. ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς μὲν μὴ βουλομένους τῇ συνόδῳ καὶ ἡμῖν ἀπαντῆσαι, βιαθῆναι ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς διὰ τὸ δοκοῦν πειθεῖσθαι τούτους τῆς πρεσβείας ὀφφίκιον οὐκ ἠνέσχετο. ἀνεκδίκητον δὲ πάλιν τὴν τηλικαύτην κατὰ τῆς εὐσεβείας μεῖναι ἀναίδειαν ἀπρεπὲς ἦν, καὶ ἄλλως ἀνάξιον, ᾠκονόμησε θεραπείαν ἀξίαν τῷ πράγματι καὶ τίμιον, καὶ προσκυνητὸν, γράμμα πρὸς τὴν ἡμετέραν μετριότητα διὰ Στεφάνου τοῦ ὁσιωτάτου μοναχοῦ καὶ οἰκονόμου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ Ἰωάννου μαγίστρου, καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων, καὶ κόμητος βεστάρχου καὶ ὑπάτου τῶν Φιλοσόφων ἐξαπέστειλεν. ἔχει δὲ ἐπὶ λέξεως οὕτωσί. ἁγιώτατε δέσποτα περὶ οὗ συμβάντος ἡ βασιλεία μου ἐρευνήσασα εὗρε τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ γενομένην ἀπὸ τῶν Ἑρμηνευτῶν καὶ τοῦ μέρους τοῦ ἀργύρου, καὶ τοὺς μὲν ἐθνικοὺς ὡς ξένους, καὶ παρ' ἑτέρων ὑποβληθέντας τί ποιήσαι οὐκ ἔχομεν. τοὺς δὲ αὐτίους τυφθέντας ἀπεστείλαμεν πρὸς τὴν ἁγιωσύνην σου, ὡς ἂν δι' αὐτῶν παιδαγωγηθῶσι καὶ ἄλλοι τὸ μὴ φλυαρεῖν τοιαῦτα. τὸ δὲ χαρτίον μετὰ τὸ ἀναθεματισθῆναι καὶ τοὺς συμβουλευσαμένους, καὶ τοὺς ἐκδεδωκότας, καὶ γράψαντας, καὶ μικρὰν εἴδησιν τοῦτων πεποιήσεως ἔχοντας, καυθήτω ἐνώπιον πάντων. προσέταξε δὲ ἡ βασιλεία μου, ἵνα καὶ τὸν βεστάρχην τὸν γαμβρὸν τοῦ ἀργυροῦ, καὶ τὸν βέστην τὸν ἐκείνου υἱὸν ἀποκλείσωσιν εἰς τὴν φυλακήν. ὡς ἂν διάγωσιν ἐν αὐτῇ κακοχούμενοι, καθὼς εἰσὶν ἄξιοι ἕνεκα τοιαύτης ὑποθέσεως. μηνὶ Ἰουλίῳ ἰνδικτιῶνος ζ. Ταῦτα μὲν ἡ βασιλικὴ καὶ θεία γραφή. Καὶ ἀγὼν τὴν τοῦ φιλευσεβοῦς αὐτοκράτορος οἰκονομίαν, αὐτόθεν τὸ ἀσεβὲς ἔγραφον, καὶ οἱ τοῦτο ἐκθέμενοι, καὶ τὴν γνώμην εἰς τὴν τοῦτου ποίησιν δεδωκότες, ἢ αὐτοῖς τοῖς ποιήσασι συναρχόμενοι ἐπὶ παρρησίᾳ τῶν πρὸς βασιλέως ἀπεσταλμένων, ἐν τῷ μεγά-

λῳ

169

170

λῳ σεκρέτῳ ἀναθέμασι ὑπεβλήθησαν· ἐκρίθη δὲ καὶ τὴν τελαίτην ἡμέραν, ἥ τις ἐστὶ πρώτη μὲν τ̃ ἑνεσώσης ἑβδομάδ⟨ος⟩, κδ̃. δὲ τ̃ παρόντ⟨ος⟩ Ιουλίου μηνὸς, καθ' ἣν καὶ ἡ τ̃ πέμπτης συνόδου ἔκθεσις ἀναγνωσθῆναι μέλλει κατὰ τὸ σύνηθες ἐπ' ἀκροάσει τ̃ πλήθους ἀναθεματισθῆναι τὸ αὐτὸ ἀσεβὲς, καὶ λυθὶς ἔγγραφον. πρὸς δὲ καὶ τοὺς τοῦτο ἐκθεμένους καὶ γράψαντας καὶ συναίνεσίν τινα, ἢ βυλὴν εἰς τὴν τούτου ποίησιν δεδωκότας. τὸ δὲ πρωτότυπον τ̃ ῥιφέντ⟨ος⟩ ὑπὲρ τῶν δυσεβῶν ἀνοσίου ἐγγράφου καὶ μισαρᾶ καθεκαύθη. ἀλλ' ἐν τῷ εὐαγεῖ τ̃ χαρτοφύλακ⟨ος⟩ ἀπετέθη σεκρέτῳ εἰς ἔλεγχον διηνεκῆ τῶν τηλικαῦτα τ̃ θεοῦ ἡμῶν βλασφημησάντων, καὶ εἰς μονιμωτέραν καθ' ἁγνωσιν. δεῖ δὲ γινώσκειν ὅτι κατὰ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν τ̃ ἑνεσῶτ⟨ος⟩ μηνὸς, καθ' ἣν ἀνεθεματίσθησαν οἱ κατὰ τ̃
171 ὀρθοδόξου πίστεως βλασφημήσαντες συμπαρῆσαν τοῖς σήμερον συνεδριάζουσιν ἡμῖν ἀρχιερεῦσι, καὶ οἱ ἐνδημοῦντες πάντες μητροπολίται καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἤγουν Λέων ὁ Ἀθηνῶν καὶ Σύγγελ⟨ος⟩, Μιχαὴλ Συλαίου καὶ Σύγγελ⟨ος⟩, Νικόλα⟨ος⟩ Εὐχαϊτείας, καὶ Σύγγελ⟨ος⟩, Δημήτρι⟨ος⟩ Καρίας καὶ ἀρχιεπίσκοπ⟨ος⟩, Παῦλ⟨ος⟩ Λήμνου, Λέων Κοτραδίας, Αντώνι⟨ος⟩ Ζιχχίας. Quorum ſententia ea fuerit:

Edictum de projecto pittacio in ſacra menſa a Legatis Romanis, contra ſanctiſſimum Patriarcham Dominum Michaelem, menſe Junio, indictione ſeptima.

Præſidente Michaele ſanctiſſimo Domino noſtro, & Oecumenico Patriarcha, a dextris Catechumenorum, & ſimul cum ipſo conſidentibus DEI amantiſſimis Metropolitis Theophane Cyzici & Syncello, Niceæ Chalcedonis & Syncello, Laurentio Dyrrhachii & Syncello, Antimo Sidæ, Nicolao Piſinuntis, Leone Myrorum, Leone Trapezuntis, Joanne Smyrnæ, Euſebio Adrianopolis, Conſtantino Mitylenes, Nicolao Chonarum, Hypatio Hidruntis, & Archiepiſcopis Leone Carabyziæ, Gregorio Meſembriæ, aſſiſtentibus, & Patriarchalibus nobilibus.

Nequam ac improbo Dæmoni non ſat fuit, ut videtur, malorum. Propterea namque nullum unquam finem fecit, in pios homines arrepens, & novum quid adverſus veritatem ſemper excogitans. Quapropter innumeris fere fraudibus ante Domini in carne adventum humanum genus illuſit, innumeris vero poſtmodum erroribus, & illecebris ſupplantare, & dejicere eos, qui illi credebant, omnino non deſtitit, neque unquam
172 *ceſſavit. Verumtamen his quoque de medio ſublatis, cum pia magnaque ſpes eſſet in iis, qui pietatem ampleCtuntur, nunquam poſterum nova impietatis ſemina inventuros, in omnibus his contra rectam rationem improbus ille diſſeminare ſtuduit, cum contra ac ipſe ſperaverat, machinæ illius diſſipatæ fuiſſent, nunc quidam homines impii, & quid non quicumque*

que pietatem colit eos non nominantes, tenebris eripientes, cujus ex Hispania ortum ducunt, in pietatis cultorem hanc, & in DEO conservatam Urbem advenientes ex qua nunquam ex alia & eminentes specula orthodoxiæ fontes erumpunt, & puræ pietatis flumina in orbis terrarum fines perfluunt, & flaviorum [illegible] quæ sub sole illustrant omnes pios dogmatibus irrigans, in hanc vos illabi, sive turbo, sive grandinis copia, sive, ut magis proprie rem indicamus, veluti sylvestris pecus irruentes, veritatem rationem diversitate dogmatum pervertere conati fuistis, ut & Scripturam in mystica magnæ DEI Ecclesiæ reponerent mensa, qua vos, immo orthodoxam DEI Ecclesiam, omnibusque, quotquot pii eorum dogmatibus non abrepti fuit, orthodoxos, ob idipsum, quod pii esse, & fidem orthodoxam diligere præoptant, anathemate feritis, infames nos in multis aliis, & præterea quod barbam aque ac illi radere, & eam, quæ illi secundum naturalem hominis figuram, immutare non sustinuimus. Nec non quod non divisi à Presbyteris matrimonio junctis, constitutionem suscipimus? *Ad hæc, quod sacrum sanctum symbolum, quod omnibus Synodalibus, & Oecumenicis Decretis inconcussum atque inexpugnabile robur habet, pariter cogitati, & sermonibus adulterinis; & audacia excessu adulterare noluimus, nec ut illi, ex Patre, & Filio Spiritum sanctum, ô improbi Dæmonis machinas! sed ex Patre dicimus procedere, neque Scripturæ animum advertere volentes, quæ ne dilabatur, ait,* * *mensa vestra, neque omnino animo voluere volentes, decorum id mulieribus creatorem Deum statuisse, quod indecorum esset hominibus, sed & quidnam Gangrensis Synodi Canonem de iis, qui a nuptiis abhorrent, palam contemnentes, qui dicit:* Si quis se dividit a Presbytero conjugato, quasi non oporteat, postquam ille sacrum fecerit, illius oblationis participem fieri, anathema sit. *Et in hoc etiam sextam Synodum rejicientes, & contemnentes, quæ ait Can.* 13. Quoniam Romanæ Ecclesiæ pro Canone traditum esse cognovimus, ut qui ad Diaconatum, vel Presbyteratum promovendi sunt, profiteantur, se non amplius suis uxoribus conjungendos, nos antiquos Canones Apostolicæ perfectionis, ordinisque servantes, hominum, qui sunt in sacris, conjugia deinceps ex hoc temporis momento firma & stabilia esse volumus, nequaquam eorum cum uxoribus conjunctionem dissolventes, vel eos mutua, tempore convenienti, consuetudine privantes. Quamobrem si quis dignus inventus fuerit, qui Hypodiaconus, vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, is ad talem gradum assumi nequaquam prohibeatur, si cum legitima

* Levit. XIX. 27.

158 octoginta ſex, antequam Sergius Patriarchatum iniiſſet? Et qui nondum natus, quomodo a Pontifice fidei profeſſionem exigere potuit? Et quomodo poſt Sergium hunc Patriarcha creatur Cerularius, cum inter utrumque Euſtathius Archipresbyter magnæ Eccleſiæ, & Alexius Studita Patriarchatum obtinuerint? Si Græcus Græca tam bene novit, quid de eo dicemus, quando Pontificum Romanorum ſeriem in ordinem redigit, ut ſua probet? Confuſe omnia, nec ad rem. Illud propemodum admiror, dicit, poſt deletam è Diptychis memoriam Pontificum, Imperii expeditiones omnes male, infeliciterque eveniſſe. Et infortunium non vident? cauſam habent, fatentur, & ſibi non provident. *Hoccine credibile eſt*, ut cum antiquo ſcriptore dicam, *aut memorabile, tanta vecordia innata cuiquam ſit, ut malis gaudeat?* Ex his facile colligi poteſt, quantum a veritate aberret Manuel Caleca lib. 4. contra Græcos, qui aſſerit Photium obiiſſe, cum eſſet Eccleſiarum unitas, & dictam unitatem poſt illum, per decem & ſeptem Patriarchas duraſſe. Quomodo enim in unitate Eccleſiæ mori dicendus eſt, qui per tot Pontifices etiam poſt mortem communione, atque unione fidelium privatur? Et cum Siſinnius & Sergius etiam monumentis editis in Latinam Eccleſiam invecti ſint, quomodo dicta unitas ad Cerularium duraſſe affirmandum eſt? Michaël Cerularius, & Leo Achridanus Bulgarorum Archiepiſcopus, adverſus Apoſtolicam Sedem fellis plenam
159 epiſtolam Joanni Tranenſi in Apuliam miſere, cui talis titulus affixus erat, ut refert Baronius, k) in Codice, in quo est transſcripta. *Calumnia Epiſcoporum Michaëlis Conſtantinopolitani, & Leonis Achridani pervicaciter exhalantium peſtiferas Memphites dimicarum hereſeon adverſus ſanctam Romanam, & Apoſtolicam Sedem, imo contra Latinam, & Occidentalem Eccleſiam. Hæc quidem ephemis Græco ſermone edita, & Joanni Tranenſi Epiſcopo, in ſupplementum omnium Latinorum directa, cum fuiſſet Tranis exhibita fratri Humberto ſanctæ Eccleſiæ Sylvæ Candidæ Epiſcopo, in Latinum eſt translata ejus ſedio, atque delata D. Leoni nono.* In ea Latinos accuſat, & damnat, quod præter inſtituta Chriſti Eccleſiæ in Azymis conficerent, Sabbatum Quadrageſimæ Judaice [illegible] rent, [illegible] comederent, Alleluja in Quadrageſima [illegible] fallerent, [illegible]

k) Baron. ad A. C. 1053. 22.

mel in Paschate. Neque scripto solùm in Romanam Ecclesiam istorum odium innotuit; factis atrocissimis Latinos ipsos, & Latini nominis fautores prosecuti sunt. Leo IX. epist. 1. cap. 29. ad eosdem scripta: *Vos enim alloquimur, qui sicut Dominus ait Pharisæis, tulistis clavem scientiæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homines, nec ipsi intrastis, nec alios intrare permittitis, sed potiùs prohibetis, dum matris venerandam faciem conspuere queritis, dum eam insequimini convitiis, & maledictis, dum agnos ejus ab ea segregare etiam anathemate & flagellis, ne vocem maternam agnoscant, & sequantur, contenditis. Ut enim fertur, omnes Latinorum Basilicas penes vos clausistis, Monachis monasteria &* 160 *Abbatibus tulistis, donec vestris viverent institutis. Ecce in hac parte Romana Ecclesia quanto discretior & clementior vobis est? siquidem cùm intra & extra Romam plurima Græcorum reperiantur Monasteria, sive Ecclesiæ, nullum eorum adhuc perturbatur, vel prohibetur à paterna traditione, sive consuetudine; quin potiùs suadetur, & admonetur eam servare.* Et epist. 7. ad Constantinum Monomachum Imperatorem Constantinopolitanum: *Sed noverit claritas tua super præsumptionibus ejus,* Michaelis Cerularii Patriarchæ, *multa & intolerabilia jamdudum pervenisse ad aures nostras, qualiter etiam apertâ persecutione in Latinam Ecclesiam exardescens anathematizare non timuit omnes, qui sacramenta attrectant ex Azymis: & quod Alexandrinum & Antiochenum Patriarchas antiquâ dignitate suâ privare contendens, contra fas & jus sibi subdere novâ ambitione appetit, & plemque, quæ usurpare dicitur, sicut à nostris Nunciis diligenter cognoscere poteris.* Et epistolâ ad eundem Michaëlem: *Illud autem quis non stupescat, quòd post tot sanctos & orthodoxos Patres, per mille & viginti a Passione Salvatoris annos, novus calumniator Ecclesiæ Latinorum emersisti, anathematizans omnes, & publicam persecutionem excitans, quicumque participarent sacramentorum ex Azymis. Quam præsumptionem tuam, & fama nobis obtulit, & litterarum sub nomine tuo ad Appulos datarum textus manifestavit.* Hic cùm temerè adhuc in Latinos insurgeret, & perseveraret in stultitia obstinatus, inter Missarum solemnia, in templo sanctæ Sophiæ, chartam illius excommunicationis, propter mul- 161 tas dicti Michaëlis, illiusque fautorum hæreseos, super principale altare posuerunt, sub oculis omnium Papæ Leonis noni Apocrisiarii, indeque mox egressi pulverem pedum excussere, & anathemate dato cunctis, qui deinceps communicarent ex manu Græci Romanum sacrificium vituperantis, alacres cœpere reverti, ex commemoratione ipsius Humberti tunc Apostolici Apocrisiarii. Ex-

processionem ex Symbolo abſciderunt: ut Nazareni, canalem Judæorum munditien adeo ſervant, ut parvulos morientes ante octavum diem à nativitate baptizari contradicant; & mulieres vel in menſtruis, vel partu periclitantes, communicare, vel ſi baptizatæ non fuerint, baptizari prohibent: & comam capitis, & barbam, veluti Nazareni nutrientes, eos qui comas tondent, & ſecundum inſtitutionem Romanæ Eccleſiæ barbas radunt, in communionem non recipiunt. De qvibus erroribus, & aliis pluribus operibus, ipſe Michael literis domini noſtri Leonis Papæ admonitus, reſipiſcere neglexit. Poſtmodum nobis illius nunciis ſimilium malorum argumenta rationabiliter opponentibus, præſentiam ſuam, atqve colloqvium penitus denegavit, neqve ſacrum Imperatorum conſilium, & ſapientum eum cohortantium ad ſanam mentem, audiit; quemadmodum & antea Latinorum Eccleſias clauſit, eosque Azymitas nuncupans, ver-
178 bis & factis ubique perſecutus eſt in tantum, ut in filiis ſuis anathematizaret Apoſtolicam Sedem, contra qvam ſe ipſum adhuc ſubſcribit Oecumenicum Patriarcham. Quare nos ejusdem ſanctæ, & primæ Apoſtolicæ Sedis inſignem injuriam, & vim non ferentes, & Catholicam fidem multis modis demergi poſſe ſuſpicantes, præjudicatione ſanctæ, & individuæ Trinitatis, & Throni Apoſtolici, cujus nos ſumus Apocriſiarii, & omnium Orthodoxorum Patrum, & ſeptem Synodorum, ex univerſa Catholica Eccleſia anathemati, quod dominus noſter piiſſimus Papa eidem Michaeli, & illius ſequacibus, ſi ſuaderi nolunt, decrevit, hunc in modum ſubſcribimus. Michaël qui Patriarchatu abutitur, Neophytus, & qui tantum humano timore monaſticum habitum induit, nunc vero delictis incurabilibus apud multos diffamatus, & una cum eo Leo, qui Acridæ dicitur, & ejusdem Michaëlis Sacellarius Nicephorus, qui Latinorum ſacrificium in conſpectu omnium pedibus conculcavit, cæterique omnes, qui eos ſequuntur in jam dictis erroribus, & facinoribus ſit, anathema, Maranatha; cum Simoniacis, Valeſiis, Arianis, Donatiſtis, Nicolaitis, Severianis, Manichæis, cum quibus dogmata ſtatuunt, & aliis, qui fermentatum, animatum eſſe dicunt, & cum omnibus Hæreticis, immo vero cum Diabolo & Angelis ejus, ſi reſipiſcere nolunt. Amen. Amen. Amen. *Et hæc quidem in impio illo ſcripto & deteſtando continebantur.*

Media-

Mediocritas vero noſtra tantam contra pietatem audaciam, & impuden- 179
tiam haud ſuſtinens ſine examine & inpunitam prætergredi, valido & ſancto Imperatori noſtro de hac re ſermonem habuit. At ille, namque ante unum tantum diem ab urbe diſceſſerant, poſtquam illi relatum fuerat, viros, qui eos in hanc magnam Urbem reducerent, mittit, evocanturque citiſſime, ſed nolunt mediocritatem noſtram convenire, aut in conſpectu ſanctæ & magnæ Synodi procedere, & reſponſum utcumque dare de his, quæ ipſi impie enunciarunt, ſed ut ipſi in ſcriptura ab ipſis exarata expreſſerant, & multo plura, quam in eo ſcripta fuerant, contra noſtram fidem habere ſeſe contendunt, velleque ſe potius mortem oppetere, non tamen in conſpectum noſtrum, & Synodi venire. Hæc enim robuſtus & ſanctus noſter Imperator, per reſponſum ſpectabilis Magiſtri, & à ſupplicationibus, & DEI amantiſſimi Chartophilacis, & Commentariorum ſcriptoris, eos nobis & Synodo dicere renunciavit. Cum vero iis nolentibus ad Synodum & nos accedere, vim inferri, validus & ſanctus noſter Imperator, propter legationis provinciam, quam præ ſe ferre videbantur, non probaret, rurſumque tantam contra pietatem impudentiam innoxiam permanere haud decorum eſſet, & prorſus indignum, medicinam optimam rei præparavit, & pretioſum & venerandum ſcriptum ad noſtram mediocritatem per Stephanum ſanctiſſimum Monachum, & magnæ Eccleſiæ Oeconomum, & Joannem Magiſtrum, & à ſupplicationibus, & Conſtantem Veſtarchem, & Philoſophorum Hypatum transmiſit, cujus tenor ille eſt: Sanctiſſime Domine, de eo, quod acciderat, mea Regia Majeſtas perquirens offendit, mali radicem 180
ortum habuiſſe ab Interpretibus, & ſociis Argyri; & de alienigenis quidem tanquam peregrinis, & ab aliis ſuppoſitis aliquid facere non poſſumus, mali vero auctores verberatos ad tuam Sanctitatem transmiſimus, ut per eos inſtruerentur & alii, ne ſimilia impoſterum effutiant. Chartula hæc poſt anathema dictum & Conſiliariis, & iis, qui publicarunt, aut ſcripſerunt, aut rem, ut geſta eſt, vel tenuiter callent, coram omnibus comburatur. Mea ſiquidem Regia Majeſtas imperavit, ut & Veſtarches Argyri gener, & Veſtes illius filius in phylacam concludantur, ut ibi vitam degant, malis divexati, quemadmodum ſunt digni propter hanc cauſam. Menſe Julio. Indict. 7. *Et hæc quidem regia & divina ſcriptura continebat. Secundum itaque pietatis cultoris Imperatoris providentiam, ipſum impietatis ſcriptum, nec non qui illud expoſuerunt, & vel ad illud faciendum adhortati ſunt, vel auctoribus*

bus auxilium præstiterunt, in præsentia missorum ab Imperatore in magno secreto Anathemate subacti sunt. Indicatum vero est quartâ die, quæ est prima currentis hebdomadis, vigesima quarta vero die præsentis mensis Julii, quæ & quinta Synodi expositio pro more legenda est, audientes omnes ultimo Anathemate feriendum esse rursum impium scriptum, nec non & qui illud ediderunt, & scripserunt, & consensum aliquem, aut consilium, ut illud fieret præstiterunt. Protocypum vero projecti ab impiis, impii exectandique
181 *scripti combustum non est, sed in sacro Chartophylacis secreto repositum, ad perpetuum eorum dedecus, & stabiliorem condemnationem, qui similia adversus DEum nostrum blasphemarunt. Sciendum præterea est quod vigesimo die præsentis mensis, quo illi, qui adversus orthodoxam fidem blasphemarunt, anathemate icti sunt, aderant una cum aliis Præsulibus, qui nobiscum considebant universi Metropolitæ, & Archiepiscopi, qui in urbe degebant; nempe Leo Athenarum & Syncellus, Michaël Sylæi & Synodus, Nicolaus Evchaniæ & Syncellus, Demetrius Cariæ & Archiepiscopus, Paulus Lemni, Leo Cotradiæ, Antonius Zicchiæ.*

Vides adhuc Cerularii tempore, quod pertinebat ad columnas Imperii, virosque ab iisdem coloneſtatos, & sapientes cives maxime omnium, Christianam & orthodoxam Constantinopolim fuisse, nec tantum valuisse auctoritatem Patriarcharum, ut eos ab Ecclesiæ Romanæ gremio avelleret? Michaelis item Archiali p) qui post Lucam Ecclesiæ Constantinopolitanæ præfuit, epistola, calumniis & conviciis plena in Romanam Sedem circumfertur. Germanus q) qui hic post Patriarchas Constantinopolitanos acclamatur, non alius est, quam qui post exactos Constantinopoli Græcos, & Niceam compulsos, ipse quoque Nicæa Patriarcham agebat. Hic asperrime in Latinos, eorumque consuetudines & dogmata libris editis stilum strinxit. Vivebat sub Joanne Duca; illius adversus Latinos prælia, & fortiter gesta prædicat; ut pietati fiet percurrenti Orationes sub ejus nomine editas à Gretsero tom.
182 2. de Cruce. Legi ipsius opusculum de Processione Spiritus sancti, & alia contra Latinos. Sed qualis ipse in Latinos, & quo odio eorum Ecclesiam persecutus fuerit, ne ex me id dicere aliquis suspicetur, fatebitur idem in epistola ad Patriarcham Latinorum Constantinopolitanum, qui Græcos compellebat, ut inter Officia mentionem summi Pontificis facerent. Scribit enim inter alia: Ἐγὼ δὲ τοῦ τοῦ ἐν Ῥω-

p) Vide Allat de consensu lib. 2. c. 12.
q) Idem lib. 2. c. 14. §. 3.

Ἕκαστος τόλμα Ἑρμιππῷ Φθαίσιος ἀφορμῇ καθυπέβαλεν, μηδὲν τῶν ἐφέσιμον, ἢ τῶν ἀφ' ὑπερκειμένου ψυχῆς ὑπηκόων ἀπεσταγμένων, καὶ θέλημα τὸ παλαιᾶς Ῥώμης μηδὲ σπουδάσαι ἐπιγνῶναι ἐν τῶν χειρῶν αὐτῶν, μηδὲ συμβιβάσαι αὐτῷ, ἢ τροφὴν ἐκ τῶν θείων, ἢ ἐμῶν πατέρων, ἢ τῶν παλαιῶν δογμάτων ἰδίων. *Ergoque & Graeci qui Constantinopoli degunt anathemate subjugi, & sacerdotibus, qui propter animi malitiem, in obedientiam, & nutum veteris Romae transierunt, oblationem accipiant, imaque cum iis officiis adsint divina, tanquam divinorum sacerdotumque Canonum, & a majoribus traditorum confuetudinum desertoribus, & proditoribus.* Josephus, 2) qui Arsenio successit, pro eodem studio iniquior fuit, dum Graecos in propria sententia pertinaciores effecit, & ad Latinorum dogma, & consuetudines profligandas, & retrahendas ab eorum animis, plurimum operae & laboris contulerit. Colligo ex Pachymerae Historiae lib. 5. qui Josephi conatus adversus imperatorem Michaelem Latinorum dogma promoventem, & Chartophylacem illud oppugnantem, prono studio non paucis prosequitur. Quid de Patriarcha Athanasio 3) dicam, homine sustici moribus, ef- 183
fero, diro, immanissimo, atque inexorabili, cujus etiam ab aliis mira recensita ludibrio habuit Pachymeres, & vitae horridae, incultaeque illius laudem apud alios partam non levibus dictetriis expugnat, opprimitque, Histor. lib. 6. cap. 13. Ἀλλὰ πρώτων μὲν ἀπωθεῖν, οἳ ἐς πολιτείαν ἐκεῖνον ἐληλύθεσαν, πολλοὶ τοὺς ἐξανιέντας ἐκ τῶν καθ' αὐτοὺς φυλακῶν. οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἀχαρίτων ἐκείνου πρασσημάτων, ἢ τὸ πλέον ἐς αὐλοκομίαν, καὶ ἀσκλαγχνίαν· ὅτε καὶ ἐξ ἐπιλαγῆς ὄνυχι τοῦτο ἐπιθεὶς τῶν ὄντων ἦν στέρεσιν δόξαι, ἀδίκῳ πάθει τῶν τῶν λαχάνων κόπτων τοῖς μοναχοῖς. οἱ δ' καὶ ἐς θαυμαστεργὸν αἰμαλέαν, ὅτι ἐν μιᾷ λαχάνα συνάξας, λύκον ἐυρὼν ἐπιλαθόμενον ἐκεῖ ἅμα, ἐφ' ᾧ οἱ ξ κόπτε συμπέσοιτο, ἐπιλάξας ἀπάγειν πρὸς τὴν μονήν, ἢ ὁ λύκος ἄνθρωπος, εἰ δ' παρελογίζετο λέγοιμι, ὡς ὕστερον ἔφυσε. καὶ ὡς πεμφθέντος ἐκείνου ἐξ οἰκείου τινὸς ἀπὸ μελισσῶν κηρίου, ἔφαγε τε φάγοι, καὶ γλυκανθείη τὸν φάρυγγα. ἐκβαλὼν δ' τὸν γλυκασμὸν καὶ τῷ πέμψαντι. καὶ ὡς αὐτὸς ἐπεῖδεν ὁ πέμψας ἐξ οἰκείου καὶ ἐς ὕστερος αὐτὰ τοῦτο τῶν γλυκύτητα σφεφάσαι, τὸ ἰσχνὸν ἐκείνου τοῦτον ἀπαπλησιάσας καὶ τοῦτο ξ μέλιτος. ταῦτα ἐκεῖνον μὲν ἔλεγεν. *Sed ubi primum promulgatum est, Athanasium suffragio Synodi in Patriar-*

2) Allat. libro laudato p. 753.
3) circa A. C. 1290. atque iterum ab A. 1301.

triarcham promotum fuisse, multi ex cavеis erumpentes, adversus eum pleraque non admodum pergrata contestabant. ; & pectissimum animum alieno consilio subdi nescium, & immisericordem; quod ita eo imperante, asino aures ex pœna ablati sunt; quod impiè se gessisset circa olera in Monachorum horto. Alii cum tanquam rerum admirabilium effectorem depradicabant, quod cum aliquando olera in fascem vellegis-
184 *set, obviam lupo occurrenti imponit, ut laboris compar, ad Monasterium, ita eo jubente, adveheret. Lupus vero hic homo erat, dicet illi fallaci captione deciperent, ut postea cognitum est. Sic etiam cum ille ex oblato sibi mellis favo comedisset, dulcitudinem faucibus sensit, eam homini, qui miserat deprecatus. Hinc, qui misent ad nonnullos dies dulcitudinem in ore circumtulit, prece illi in ore locum mellis supplente. Et hæc quidem illi dicebant.* Joannes Patriarcha Constantinopolitanus epist. ad Synodum, multis eum criminibus reum facit: *Ἰδὺ κὴ αὐτὸς ὅσον τὸ ἐξ ἀφορισμῦ ἀπολύω, κὴ συγχώρησιν λελυμένον ἔχω αὐτόν. ὑ μὴν τοι τὴν ἀναβασιν αὐτῦ ἐυδοκῶ, πῶς γὰρ ἂν αὐτὸν κὴ δέξωμαι ὡς ἀρχιερέα ἄνθρωπον καθηγορημένον, κὴ ὑβριστήν, κὴ χείρονα, ἢ ἐγω' μικρῦ δεῖν καὶ εἰς αὐτὴν ἐυσέβειαν αὐτῦ. ἄλλως τε καὶ παράληψάμενον ἐκκλησιαστικῶς, καὶ κανονικῶς. τοῦτο λέγω πᾶσι, κὴ διαμαρτύρομαι. Ecce & ipse eum, Athanasium* nempe, *ab excommunicatione omnimode absolvo, absolutumque habeo non ita tamen, ut ejus promotionem approbem. Quomodo enim, ut Præsulem excipiam, hominem in judicium vocatum, & contumacia affectum, & me ipso pejorem, etiam in ea, quam ipse profitetur pietate: immo quum, ut Ecclesiastici moris est, & Canones postulant, sede renunciarit. Hæc omnibus dico, & obtestor.* Sed hæc minutiora nonnemini videri poterant, nisi etiam in Ecclesiam Latinam factis dictisque iniquior assurrexisset. Pachymeres Hist. lib. IV. *Οὐ μὴν ἦ ἀλλὰ κὴ ἐς πλέον ἐυσεβείας ἦκεν δοκῶν, τῶν μὲν δικαίων*
185 *πατριαρχῶν τῶν τριῶν Γερμανῶν τὴν ἐπὶ δεξιᾷ εἰσιῦσιν τῶν αὐλείων πυλῶν ἰσαμήν, διὰ τὸν ὕστερον τὸν ἐξ Ορεστιάδος μεταλαθόντα, ὅτι τῇ πρὸς τοῖς Ιταλοῖς εἰρήνῃ αὐτὸς ἐκεῖνος πρεσβεύσας συνήγαγε, καταπαύσας.* Quin immo, *ut majoris pietatis speciem pre se ferret, columnam a tribus Patriarchis Germanis dictis, prope speciosas portas, dextera introeuntibus stantem, propter ultimum, qui ex Orestiade erat, translatum, quod pro pace apud Italos legationem obiens, a divinis cessaverat, disjecit.* Et Auctor illius vitæ, quisque ille fuerit, Athanasio

non

non ſimulata ſedulitate conjunctus, ſ
Athanaſium ſubiiſſe, pro aſſerendis Grae
-cra Latinam Eccleſiam narrat, licet verbi
ut eorundem errorum propugnator. Ο
μοναρχος μᾶλλον, ἢ πατριάρχης κεχειροτόν
μᾶλλον ἦτεν ὁλομιχθηρόν τινα αἱρεσιάρ
κεφαμείας ὅλα πηλῷ πηλὸν καθαίρων ἀνατ
ζον μεγας ἦτεν κὴ ψυχὴν, κὴ γνώμην ἀτρ
ζο ἦτον σωθίαζ τῇ ασεβεία κη καπωπησαμ
παναγίαν λεγομένην ἐυχὴν. ὁ δὲ ἀνθυπέφερ
λέγοῦσα, εἴ τις ἀκοινώνητος ἦν ἐν δίκαι
ταῦτ' ἔστι κὴ ὁ ἀνήρ ἐκεῖν ἀρχιερεὺς
καθέδρας, κὴ Αθανασίῳ δρᾶξαι μὲν ἀμφ
πλεῶς ὁ ἐπάρσης, κη πρὸς γῆν κατα
κὴ συμπαθεῖν ὁ ἀναιδὴς τὸν αἰσθόμενον. *Nam*
cum, Demonarcha potius quam Patriarcha, f
tantum malum Gaza Præſidem ordinavit, ejus
rum, luto lutum expurgans, impudens,
guum animo, menteque inconcuſſum Athanaſ
mus daret, & precum ſaltem earum, quæ in
cepi fieret, compellebat. At ipſe referebat
orem, Si quis ab Eccleſia ſeparato etiam in
tur, excommunicetur. Hæc dixit, & pra
excandeſcens proſiliit è Cathedra, ambabus
ſum inclementer ex barba trahebat deteſtand
pedibus conculcabat, ac comprimebat impuden
lior eſt Iſidorus t) ſub Joanne Cantacuz
Conſtantinopolitanam ſedem occupavi
omnia ſectatus: hinc æque ac Palamas
Græcos audiit, & variorum Patriarcharu
de Patriarchali ſummo cum dedecore p
Gregoras in Hiſtoria de Iſidoro: Ος Μον
τερον, ὅτ᾽ εἶχε τὸ ταῖς ἁγ Παλαμᾶ κ. αὐτ
δὲ ὃν δὴ κ παλαιμαχήσαντα νῦν τὸ ἁγ ἐκκλη

(R rij)

t) Iſidorum intelligo cognomine Buchuram quem
zenus p. 763. Idem auctor eſt eum in Patriarc
unic Henricus Hilarius ad Philippi Cyprii Chron

tam. Palamæ præter ea, quæ ipſe in Latinos de Spiritus ſancti
proceſſione effutiit, alias in Theologia hæreſes & ineptias, eas-
que quam plurimas ex ejus ſcriptis collectas late proſequitur libel-
lo de hac re edito Demetrius Cydonius. Quare hic plura referre ſu-
perſedeo. Andreas etiam Coloſſenſis Dialogo in Marci Epheſi-
ni epiſtolam, contra ritus Latinorum, nonnullas hujusce Pala-
mæ in unum collegit pravas & à fide Catholica alienas ſententias,
quas hic tranſcribam, quia liber non omnibus patet. *Patres*
cum Patres tui te Epheſiis in Præſulem præficere vellent, non prius Pa-
tificis dignitate ornaverunt, quam jurejurando pollicitus fueris, ea que
Gregorius Palama in ſua editione, quam Tomon nominavit, edocet, indu-
bitata fide ſuſciperes, ac defenſares. Ille autem inter cæteras blaſphe-
mas differentias, quas eſſentiæ divinæ, & ſuis energiis fabricavit, hæc
etiam addidit, ut divina eſſentia creaturæ minimæ appropinquet, quod
energia facit. Nam ſi divina Majeſtas, ut ait, creaturæ jungeretur,
ipſam omnino abſumeret. Energia vero proxime facta quoddam tempe-
ramentum facit, propterea & ipſam inhabitat, illuminat, docet, ſan-
ctificat, atque deificat, quæ à divina eſſentia, ut ipſe fingit, profuſa
minime poſſunt. Item energiam dicit, extremum hominis finem, hæ-
reditatem Sanctorum, ſummamque felicitatem. Hæc à divina eſſen-
197 *prorſus adimit. Solum deitatis nomen dicit ipſis eſſe commune. Si ig-*
tur illa ſumma Deitas ex ſe inter non entia numeratur: ſi omnem enti-
tem & excellentiam ab aliis accipit: ſi creatura inacceſſibilis: ſi prop-
quare nobis ſine noſtro interitu nequeat: ſi non docet, nec illuminat,
ſanctificat, ſi finis non eſt, quem omnibus hominibus natura indi-
vana ſunt igitur ſacrificia, quæ illi offerimus, nil proſunt, nil lucr
nullæ religioſæ obſervantiæ Chriſtianis populis proficere poſſunt. Un
aliam fidem quærere oportebit, & novam religionem videre. Quæ
etiam ipſos dæmones terrent, cum ipſi illum DEum unum ſolum
dant. & contremiſcant. Quomodo ergo hominem nefarium
pium, hæreticum, Turcicæ libidini expoſitum, infa
paſſum, ſi vera nobis narrat Gregoras, & abuniver
rum Eccleſia, etiam dum viveret, fruſtra conantibus In
toribus Conſtantinopolitanis, coacta Synodo à Patriarch
tiocheno Ignatio, & Conſtantinopolitano Joanne, no
pter in Latinos dicta, ſed quamplurimos alios in fide erro

nodo facta agemus, nunc ista sufficiant, triarchæ Theopolitani Tomum contra eu triarchatum invasisset, rarum, nec omn mus. Ελαλήθη δὲ ὑποψηφίου τ ἁγιωτα βασίας ἱερομονάχου Ισιδώρου, ὡς τινὰς τῶν σίας ἐπίμηκε προβιβασμοῖς ἐκκλησιαστικῶν ὀ ὃ κ ὡς εἴθισαι κ νενόμισαι μνημονεύεσθ τὰς ἀ νίαν, ὑδεμίαν ἐποιήσαλο διόρθωσιν μετὰ τὸ γνωρί ὡς δὲ πρὸς τὸ βασίλειον ὕψ@ καθαρὰν ἐπέφ βάση ἀποστασίᾳ κὴ τυραννίδι τὸ πλέον προστ ἐκεῖθεν δεξαμένη πόλεως τοιαύτης κ χωρῶν κ ἐπισασίαν ἀρχιεραλικήν. πρὸς τούτοις ἐλαλή νεῖ κὴ χαίρει τῷ Παλαμᾷ δ πειθομένῳ τῇ ἐκκλ πατέρων στοιχοῦνλι δογμάτεσιν, ἀλλὰ δὴ κὴ κ τῶν δ ἐκτεθέν@ τόμυ ἐπὶ τοῖς λαληθεῖσι μ λαὰμ, κὴ πρὸς τὸν οἰκεῖον μεταφέρονλι σκοπ κ κοινὴν ἔννοιαν τῶν δογμάτων τ ἐκκλησίας ἀφορισμῷ ἐκφωνηθέν]ος Δ]ὰ δ τοιούτυ τόμυ, πδ, μήτε γράφειν αὐ]ὸν τοιοῦτό τι. ἐν]εῦθεν θεῷ ἐκκλησία, αὐ]ὸς καὶ δ τοσούτυ βάρυς καὶ πάλιν ἐπιχειρῶν. συμφρονῶν τοίνυν αὐ]ῷ θη καὶ πρότερον τ ἱερυργίας· ἐπεὶ ὃ ἐ προείλε]ο, ὅτε ὁμολογίαν δοῦναι, ὃς δ Φρονι ὅτω λαληθέν]ων αὐ]ῷ, κ δ ποιη]έυ ζη]ηθέν]@ συνοδικῶς, μηκέτι δεῖν τὸν ὅτως ἔχον]α, ἢ εἰς ἱερ προσδεχθῆναι. ὁ γὰρ πρὸ τ εἰς τὴν ἀρχιερω ἀρχιερεῦσιν ἀνήκον]α εἰργασμένοις, τοῖς τυρα κ τὰς]αῖς οἰκείαις στοιχοῦν]ας δόξαις, κ μὴ στοιχεῖ προσδεχόμεν@. ὅτ@ ἐνδίκως, δ σύνης ἐπιβραβευγχωρηθήσε]αι. εἶχε καὶ Δ]ὰ παλιάρχικῆς χειρὸς τὸ μηνὶ Νοεμβρίυ. Ινδ θεῷ παλιάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀν]ιοχε

Verba facta sunt de sanctissimo Metropolitan Hieromonacho Isidoro, cum scilicet nonnullos Ecclesiastica Officia promovisse: cum vero ipsi quemadmodum haberi solet, & leges prescrib ratio post ordinationem nulla se correctione me

τῶν ἁγίων. εἰδὼς καὶ τὰς ὧδε γινομένας ἐμφάσεις ἐκ τῆς μακαρίας Τριάδος,
ἣν ἐκ τῆς ἐνεργείας. αὕτη ἡ δόξα τῆς ἐκκλησίας. αὕτη ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων.
τῶν ἀποστόλων τὸ κήρυγμα. τῶν πατέρων τὰ δόγματα. τῶν μακαρίων τὰ
σφάγια. τῶν ὁσίων τὰ καλλιεργήματα. τῶν ἱερῶν ἡ συμπαράστασις. τῶν διδα-
σκάλων ἡ θεολογία. καὶ ἔπεσε τῶν σῶν δογμάτων ὁ ὄρος. συνεδρίσθη ὁ οἶκος.
ὑπὸ λαίλαπος τὰ σὰ γέγονε καταφύγια. ὁ φραγμὸς κατεκαύθη. ὡς χῶς, ὡς κόνις
ἐπάλξεις ἠφανίσθησαν. εἰς τέλος ἀπώλοντο. τί λέγεις λοιπόν; πείθομαί τοῖς
λόγοις τούτοις, καὶ ταῖς ἐκ τῆς γραφῆς μαρτυρίαις; εἰ μὲν πεθόμην, τῷ
θεῷ χάρις τῷ τοὺς ἀπεγνωσμένους ἐκ πλάνης ἐπιστρέφοντι, καὶ μὴ θυλομένῳ
τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. εἰδ' ὅ πείθομαι,
ἄρα λοιπὸν ἐν ὁσίαις καὶ οἵαις ἐμπίπτεις αἱρέσεσιν ὁ ψυχῶν πρὸς ἀτῆν, καὶ
ἐκκλησίας θεοῦ γενόμενος κρίμασιν, οἷς οἶδεν ἐκεῖνος ὁ ἀπορρήτος, καὶ
παρεδόθη σοι Δημ πολλὴν αὐτῷ μακρὸ θυμίαν ἡ ἐκκλησία, καὶ αἰ ψυ
πᾶσαι μὲν ἂν αἱ αἱρέσεις τῶν τῶν πατέρων τῶν ἁγίων θανατωθεῖσαι
διαφθαρεῖσαι, ξηρὰ γεγόνασιν ὀστᾶ σαρκῶν, ἄνευ νευρῶν, καὶ αἱμάτων
ἦταύτας ἀναγεννήσας, καὶ ἀναπλάσας, καὶ τὰ μάταια δέγματα, π
σαρξ, αἱμορροία, καὶ νεῦρα ταύταις γενόμενα ζῶν ἐμψυχον, καὶ κ
200 ἐδημιούργησας σῶμα, ψυχὴν ἔχον τὴν πολυθείαν, καὶ πῦρ πνέον
Χριστῷ ἐκκλησίας ἦς θεμέλιος ὁ ἀβραὰμ Χριστῷ Πέτρος. καὶ μαθητ
Φαῦλος. ἀλλ' ἂν εἰς τέλος ἐπιληθήσεσθαι ὁ πτωχός. πτωχοὶ γὰρ ἐγ
μῶν καὶ ἡ θεία χάρις τοῦ θεοῦ λέγειν σὲ θεότητας ἀπείρους ἀπειράκις
τίας. ἄκουσον ἐν α'. ἐν τῷ λέγειν σε δύο θεότητας, ὁρατὴν, καὶ ἀ
πᾶσι τοῖς ἕλλησι. β'. ἐν τῷ λέγειν σε δύο θεότητας ἀπείρους ἀπειράκις
ρωνεῖς τῷ Πλάτωνι τῷ λέγοντι δύο θεοὺς ῥητὸν, καὶ ἄρρητον, ὁρατὸν κ
τον. γ. ἐν τῷ λέγειν σε δύο θεότητας μαθητὴν καὶ ἀμίαθητον, κοι
Μανιχαίοις, τοῖς λέγουσι δύο θεότητας ἀγαθὴν, καὶ πονηράν. δ.
σε τέσσαρα τινὰ ἐπὶ τῇ θεότητι, παλέα, ὑγὸν, πνεῦμα, ἐνέργει
νεῖς τῷ Πυθαγόρᾳ τῷ λέγοντι καὶ δοξάζοντι θεὸν τὰ τέσσαρα, καὶ
τὴν παγὰν ἀενάου φύσεως λέγοντι. ε'. ἐν τῷ λέγειν σε τὸν ἄνθρω
ἀναρχον, καὶ ἀτελευτήτον, κοινωνεῖς Ἀριστοτέλει τῷ λέγοντι τὸν κ
χων εἶναι, καὶ ἀτελευτήτον ς'. ἐν τῷ διαιρεῖν σε τὴν μίαν θεότητα
μὴν, καὶ Φεμέτην, κοινωνεῖς Λρείῳ τῷ ἀφρονι, τῷ λέγοντι τὴν
χὴν τριάδος καὶ ἰσοτίμιον θεότητος εἰς διαιρέσεις ὑπερπιπτούσας. ζ'
ξάνειν σε ταῖς γραφαῖς πνεῦμα ὃς ἐνεργείας εἰς τὴν ἐνέργειαν τὴν ὑφε
καὶ τὸ πνεῦμα ποιεῖν ἀνενέργητον ὡς κτίσμα, κοινωνεῖς τῷ π
Μακεδονίῳ τῷ λέγοντι τὸ πανάγιον πνεῦμα κτίσμα ἀνενέ
ἰσοδύναμον τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ. η'. ἐν τῷ τὰ ἀνόμοια ὡς
τητι τῇ οὐσίᾳ καὶ μιᾷ, καὶ ἰσοδυνάμῳ τὸ ἀόρατον καὶ ὁρατόν.

Octavum pag. 81. b. c. 1. p. Gregorium Palamam, etiam judicio Græcorum, ob hæreſes condemnatum, ſummis laudibus & acclamationibus proſequitur, quaſi ille ſolus, plusquam cæteri omnes alii Patres in Eccleſiam contulerit. De quo plura infra, x) cum de ejus officio dicemus. Hic innuiſſe ſatis ſit.

Nonum, quod in fine pag. 82. b. c. 2. f. Corollarii loco ponit, ubi non bona, ſed dira ſibi, univerſæque Eccleſiæ Græcorum a DEo peccatur. Τῶν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας μέχρι θανάτου ἀθλοις τε καὶ ἀγωνίσμασι καὶ διδασκαλίαις παιδαγωγεῖσθαί τε καὶ κραταιοῦσθαι θεὸν ἐκλιπαροῦντες, καὶ μιμηταὶ τῆς ἐνθέου αὐτῶν πολιτείας μέχρι τέλους ἀναδεικνυσθαι ἐκδυσωποῦντες ἀξιωθείημεν τῶν ἐξαιτουμένων οἰκτιρμοῖς καὶ χάρισι τοῦ μεγάλου, καὶ πρώτου ἀρχιερέως Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων, καὶ πάντων τῶν ἁγίων. *Horum pro pietate ad mortem usque laboribus, certaminibus, & doctrinis inſtitui, ac corroborari DEum deprecantes, & eorum divini inſtituti imitatores usque ad finem fieri exorantes, digni eorum quæ petimus, efficiamur, miſericordia & gratia magni ac primi ſacerdotum Principis Chriſti veri DEI noſtri, precibus glorioſiſſimæ noſtræ Deiparæ, & ſemper Virginis Mariæ, divinorum Angelorum, & omnium Sanctorum.* Bene nobiſcum ageretur, ſi quæ petimus DEus concederet. Miſeram Græcorum nationem, quæ talia ſibi ſuorum magiſtrorum erroribus intercepta deprecatur. DEus avertat tale omen. Peſſimorum hominum vitæ rationem rationis omnis expertem, & quam execrabilem fuiſſe cognoſcit, æmulari deſiderat. Schismaticorum pro aſtruenda impietate, pro pietate certamina ſcriptaque illorum nefanda, & contra veritatem, doctrinam patriam vocans inſcia & demens, qui enim id faceret, ſi mente polleret? juxta ea dirigi inſtruique exorat. Domine, Domine DEus, & pater miſericordiarum, neſciunt quid petunt: animam ſuam tranſtulerunt ad ſtultitiam, devitaverunt ſapientiam. Non vident, quid eſtutile filiis hominum, ne exaudias eos, vota eorum irrita, contra eorum deſideria ex animis eorum ſimiles doctrinæ vepres, & ab homine nequam ſuperſeminata zizania evelle. Semina bona à lumini- 192

x) infra p. 194. ſeq.

»Θ., μηδὲ πύλας ἅδυ καταχύσειν αὐτῆς, μηδὲ τὰ τῶν αἱρετικῶν ἀπύλωτα στόματα, μὴ ὑψώθωσαν ἐν ἑαυτοῖς οἱ ἀθεμιτικραίνοντες τοῖς τῶν ἄλλων κακοῖς παυσυέθωσαν, καὶ μὴ θανέτωσαν, ὁ θεολογ Φησίν. ὑδὲ γὰρ αἱρέσεως μὴ διακόψας τὰς κεφαλὰς τῶν αἱρετικῶν ὄντων, καὶ ταρατζόντων τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν δικαίαν δογματίζόντων, ἡ διακοπτομένη θεότης, ἢ διαιρουμένη. κακῶς εἰς γε τὸ μεῖζον, καὶ ἔλατζον. τὸ ὁρατὸν καὶ ἀόρατον. τὸ μεθεκτὸν, καὶ ἀμέθεκτον. εἰ γὰρ καὶ παρεδόθημεν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, παρεδόθημεν γὰρ ὡς καὶ ἐν ἄλλοις. ἀλλ' ὅν ὑκ εἰς τέλ ἐγκαταλειφθῆσεται ἡ νέα Σιὼν, ἡ νύμφη Χριστοῦ, ἡ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία, ἡ τῷ αἵματι γὰρ Φοινιχθεῖσα καὶ καθαρθεῖσα. ἰδοὺ γὰρ, Φησὶν, ἐγὼ παρέδωκά σε, καὶ ἐγὼ βοηθήσω σε. ἐν θυμῷ μικρῷ ἐκάταξά σε, καὶ ἐν ἐλέει
203 αἰωνίῳ δοξάσω σε. μεῖζον τὸ μέτρον τ Φιλανθρωπίας ὑπὲρ τὸ μέτρον τ παιδαγωγίας. μέχρι γὰρ τίν Φησὶ, κληρονομήσῃ τὸ ὄρ, τὸ ἅγιόν μου; μέχρι τίν ἡ κιβωτὸς ἀθεμίτοις καὶ τοῖς ἀλλοφύλοις. νυνὶ δὲ μικρὸν ἐντρέφεσον τοῖς ἀλλοτρίοις, καὶ τὸ βέλεσι ἀπόλαυσον. ὅτι ὃν τρόπον ἀπώσασθέ με ἐβουλεύσασθε, καὶ ἐγὼ ἀπώσομαι ὑμᾶς, λέγει κύριος παντοκράτωρ. Πρὸ μὲν γὰρ τῶν σῶν δογμάτων καὶ τ σῆς ἱεραρχίας ὕτω γινώσκω, καὶ ὕτως ἐλπίζω μάλιστα δὲ καὶ καλῶς οἶδα, καὶ πεποίθηκα, καὶ πέπεισμαι ταῖς τ σωτηρ ἐπαγγελίαις πιστεύω. ἡμεῖς δὲ τῷ κηρύγματι τῶν ἀποστόλων, καὶ τοῖς δόγμασι τῶν πατέρων ἑπόμενοι, καὶ πάντων ἁγίων, ὑ θεολογοῦμεν, ἀλλ' ἀνασκευάζοντες τὰ βδελυρὰ δογματα, κηρύττομεν καὶ λέγομεν ὕτως. πιστεύομεν εἰς πατέρα, υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τρεῖς ἰδιότητας, μίαν θεότητα. τρεῖς ὑποστάσεις, μίαν θεότητα. τρία πρόσωπα, μίαν θεότητα. μίαν οὐσίαν. μίαν φύσιν ἀπλήνιστον. ἀδιαίρετον. ἀσύγχυτον ἑνιαίαν. τριάδα ἐν μονάδι, καὶ μονάδα ἐν τριάδι προσκυνουμένην, καὶ σεβομένην. ἀλλοτρίῳ δὲ μὴ ἀκολουθήσομεν· ὑδὲ γὰρ οἴδαμεν τὴν φωνὴν τῶν ἀλλοτρίων ἀκολουθεῖν, ὑδὲ γὰρ οἴδαμεν τὴν φωνὴν τῶν ἀλλοτρίων ἀκολουθεῖν. ὑδὲ σοὶ τῷ λησταὶ ἀλλαχόθεν ἀναβαίνοντι, καὶ μὴ διὰ τ θύρας εἰς τὴν αὐλὴν εἰσερχομένῳ τῶν προβάτων. ὕτω δὲ προσκυνοῦντες, ὕτω δοξάζοντες, καὶ ὕτω σεβόμενοι τὴν μίαν ἐν τρισὶ προσώποις θεότητα, καὶ τὰς ἐπαγγελίας πιστὰς ἔχομεν, ὑψοῦ τοίνυν τελεώτερόν τε, καὶ καθαρώτερον, ὑκ ἐν αἰνίγμασι, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀθανάτῳ βασιλείᾳ, καὶ ἀπολαύσει τῶν δικαίων. ἧς ὄφειμι γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, καὶ σὲ μετανοήσαντα, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ φιλανθρωπίᾳ τ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ τῇ μόνῃ αἰτίᾳ καὶ
204 τῷ παναγίῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, τῇ μιᾷ καὶ ἀδιαιρέτῳ θεότητι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

Διέγερμι

a. c. 1. m. ſſ. Palamæ vero laudes ita proſecutus eſt, ut jam Nazianzenus, Nyſſenus, Baſilius, Chryſoſtomus, Athanaſius, cæteraque Eccleſiæ Græcæ culmina, quibuscum tantum ſcelus committit, nihil ſint, nihil in Eccleſiæ utilitatem egerint. Pag. enim 96. & infra vocat eum θαυματουργὸν, *miraculorum effectorum*, θεολογίας σάλπιγγα, *Theologiæ tubam*, πυρίπνουν στόμα & χαίρισμα, *ignem ſpirans os* & *gratia*, πνεύματος δοχεῖον, *ſpiritus receptaculum*, στῦλον τῆς ἐκκλησίας ἀκραίδαιστον, *columnam Eccleſiæ inconcuſſam*, εὐσεβείας ὑπέρμαχον καὶ ἀσεβείας ἀνάλωτον, *pietatis propugnatorem*, *impietatis oppugnatorem*, πίστεως προστάτην, *fidei defenſorem*, μέγαν καθηγεμόνα καὶ διδάσκαλον, *magnum ducem & magiſtrum*, λύραν παναρμόνιον πνεύματος, *ſpiritus lyram omni harmoniarum genere compactam*, πηγὴν βρύουσαν ἰαμάτων νάματα πιστοῖς, *fontem ſcatutientem ſanitatum fluvios fidelibus*, ἐκκλησίας διδάσκαλον, *Eccleſiæ magiſtrum*, Φωστὸς θείας κήρυκα, *luminis divini buccinatorem*, ἁρμονομύστην τῆς Τριάδος, *cæleſtem Triadis myſtem*, Φωσφόρα ὀρθοδοξίας, *rectæ fidei ſplendorem*, ἐκκλησίας στήριγμα καὶ διδάσκαλον, *Eccleſiæ fulcrum & magiſtrum*, κήρυκα τοῦ χαρίσματος, *præconem gratiæ*, στῦλον τῆς πίστεως, *fidei columnam*, καύχημα καὶ στήριγμα μέγιστον, τῶν ὀρθοδόξων, *gloriam & maximum orthodoxorum firmamentum*, θεολόγον δεύτερον, *Theologum ſecundum*, τῶν διδασκάλων ἀκρότητα, *Magiſtrorum apicem*, θεολόγου τὸ στόμα, *Theologorum os*. Et quid non? omnia laudationis capita, quæ aliis patribus diviſim ab aliis tribuuntur, in hunc ſolum Philotheus iſte congreſſit. Et ne videtur etiam Divæ Virgini inferior, hymnum illum ſacrum, & recitari ſolitum in officio Acathiſti ſic dicti, quod nunquam in eo ſedeatur, ob reverentiam Deiparæ, cujus laudes pro beneficiis acceptis recitantur pag. 158. b. c. 1. f. inde avulſum, & paucis immutatis, per parodiam in hunc Palamam, non ſine maxima temeritatis nota transvexit. Præterea in ejus Synaxario, ubi Palamæ vitam compendioſe exequitur, inter alia, dum ejus in hæreſibus oppugnandis, ac fide Catholica propaganda ſtudium narrat, nihil aliud, niſi illius in Romanam Eccleſiam machinas, in Latinos odia, pro aſſerendis Græcorum erroribus, ac illis confirmandis, evertendis Latinorum veritatibus, & præcipue 196
de proceſſione Spiritus ſancti ex Patre & Filio operam, etſi ſubdole nomina & circumſtantias taceat, proponit p. 98. per totam.

bensibile, communicabile, & incommunicabile, magis & minus, asseris cum
206 *Eunomio unum Triadis Christum Dominum Patri inaequalem.* 9. *Cum contrahis, & decurtas in unam tres Divinitatis personas, ab eisque asseris operationem, non alienus es à Sabellio, qui tres Patris, Filii, & Spiritus sancti personas, in unam impie coarctat.* 10. *Cum majorem minoremque Deitatem, primam ac secundam profiteris, ca* [illegible] *Apollinario es, qui inconfusam, atque incorruptibilem naturam, in pr* [illegible] *m, & secundam, & tertiam personam, majorem, minorem, & adhuc minor* [illegible] *m subdividit.* 11. *Cum DEum ex contrariis quibusdam visibilibus, & invi* [illegible] *sibilibus, comprehensibilibus, & incomprehensibilibus, communicabilibus, & incommunicabilibus, superioribus, & inferioribus componis, cum Paulo S* [illegible] *sateno convenis, DEum compositum adstruente.* 12. *Cum aiis DEi Eccles* [illegible] *m in Christi Incarnatione perfectam rerum Theologicarum cognitione* [illegible] *habuisse, sed nunc postmodum tua aetate, cum Manete concordas, seipsi* [illegible] *Paracletum asserente: etenim si Christo incarnato per eum perfi* [illegible] *e Thei* [illegible] *c* [illegible] *non sumus assecuti, sed tuo hoc aevo, manifestum apparet uni* [illegible] *Ti* [illegible] *s se esse, Paracletum scilicet, & quae de eum Filio adimplesse.* 13. [illegible] *creatum esse contendis, eadem qua & Monothelita dicis, J* [illegible] *b* [illegible] *vo increatus est, & caro Domini increata, & secundum utraqu* [illegible] *& eadem, & una voluntas.* 14. *In eo sane concorditer congruis ci* [illegible] *Mon* [illegible] *tis: nam si homo increatus, & Dominus velut homo increatus, & DEus increatus secundum utraque unius naturae increata.* 15. *In hoc ad sententiam Theopaschitarum accedis: nam si increatus Dominus ut homo, & una natura in eo increata, ipsa natura increata in*
207 *Cruce passa est.* 16. *Es & in Aphthartodocitarum haeresi: etenim si eadem natura, & una in Domino increata, & incorruptibilis in Passione & Cruce.* 17. *Neque in eo differs ab Iconoclastis: nam si increatus est Dominus, ut homo, & incircumscriptus, propterea que per te neque imagine exprimendus est, hoc venerandarum Imaginum cultum destruis.* 18. *Facis cum Massalianis, seipsis universam DEi essentiam habere clamitantibus: etenim si increatus homo, & quaecumque divinam naturam consequuntur, omnia per quae increato accedunt, fit & per te essentia DEi.* 19. *Cum in Deitate duas causas, & duo principia astruas, causam quidem & principium Filii, & Spiritus Patrem, tria vero causam & principium operationis, non abhorres à Latinis, in Divinitate duas causas, & duo principia ponentibus, unam causam Filii, & Spiritus Patrem, & aliam causam Spiritus Patrem, & Filium, causam & principium, Patrem, causam & principium Patrem & Filium. Haec itaque veluti dogmata astruens, & palam edocens DEi Ecclesiam perturbas pacificus Praesul, & Pacifici Auditor: verumtamen funditus non evertes. Fidus enim dignus est, qui promisit, neque portas inferi pr* [illegible] *s adversus eam, ut*

themati, & excommunicationi ſubjectum, z) adeo pium nobis illius ſectatores proponunt. Tomum Ignatii in Palamam, quia prolixor eſt, prætereo, breviorem Joannis hic habeto: Τὸν Παλαμᾶν, τοὺς ἐμφρονας αὐτῷ, καὶ πάντα τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα, ῥιπτέον ὡς ἄτοπα ἀποβλήματα, τούς τε ἐκδικοῦντας, καὶ ἐπαλαμβανομένους τὰ ἐν τῷ τόμῳ κατὰ τὴν αὐτῶν ἐξήγησιν, μᾶλλον δὲ φλυαρίαν, καὶ οὐ κατ' ἔννοιαν θεοπρεπῆ, καὶ ὀρθόδοξον, καὶ καθὼς οἱ τῆς ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι, οἷς καὶ ἡμεῖς ἐπόμεθα, καὶ ἀκολουθοῦντες τὰ τῶν 198
ἁγίων ῥητὰ ἐνεγράψαμεν ἐν τῷ τόμῳ, καὶ πάσας ἴσως δ' αὐτὸ τοῦτο, ἤγουν ὅτι μὴ ἀποδεχόμεθα τὰ τοιαῦτα αὐτῶν ἀποβλήματα, ὧν τὰ μὲν ἀπεστάλησαν ἡμῖν παρ' αὐτῶν, τὰ δὲ καὶ παρ' ἑτέρων ἐνεφανίσθησαν, τολμήσαντας ἀκατονύστους, καὶ ἀκρίτους ἀποκόψαι τὸ μνημόσυνόν μου τῷ ἀπὸ τῆς ζωοποιοῦ, καὶ ἁγίας Τριάδος δεσμῷ καθυποβάλλομεν, καὶ τῷ ἀναθέματι ἀνατίθεμεν. ἡ ὑπογραφή. Ἰωάννης ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. *Palamam, & illius ſectatores, & omnia eorum impia dogmata, vel verius nugamenta, nec non defenſores, propugnatores, exceptoresque eorum, qua in Tomo digeruntur, ſecundum eorum expoſitionem, immo vaniloquentiam, & non ſecundum ſenſum divinum, & orthodoxum, & ut Eccleſia lumina, & Magiſtri, quorum nos veſtigiis inſiſtentes, & ſententias ſequentes, ſanctorum dicta in Tomo digeſſimus: & omnes propter hoc, quod eorum nugamenta non acceptamus, quorum partem ipſi nobis tranſmiſerunt, pars ab aliis nunciata eſt, qui auſi ſunt contra Canones, & ſine judicio commemorationem meam exſcindere, vivifica, & divina Triadis vinculo ſubjicimus, & anathemate ferimus. Subſcriptio. Joannes miſeratione divina Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus, nova Roma & Oecumenicus Patriarcha.* Et hæc ſatis videri poterunt ad eos ipſos refellendos, qui adeo inverecunde Palamam inter Sanctos collocant, & ejus laudes ab ejusdem notæ hominibus, ſummo faſtu mendacioque conſcriptas, in Eccleſia recitant. Cum vero ejus hæreſes, quod illius, & ſectariorum libri præ manibus non 199
ſint, non omnibus pateant, ne nos tali viro injuſte hæreſes appingere videamur, earum partem, ex illius ævi ſcriptoribus nondum editis, nec ita in promptu, hic apponemus. Nomina nondum reperi: acuti tamen ſunt, & argumentis ad probandum firmiſſimis adverſarium jugulant. Primus eſt: Διαλεξις τινὸς λογίου, καὶ φιλοσόφου ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. Εἰδὼς τὴν αὐτοῦ ἀποδοσιν ἐκ τελέμου, καὶ

z) De Conciliis habitis in controverſia Palamitica, tomisque adverſus Palamam editis adeundus eruditiſſimus Petavius in notis ad Nicephorum Gregoram p. 790.

ἀορά̃των, ὡς ἐν τῷ ἁγίῳ τ πίστεως συμβόλῳ ὁμολογεῖται. παλ̃ης, ὑὸς, καὶ
πνεῦμα ἅγιον, ζω̃ης ὑποστάσεις, μία θεότης ἁπλῆ, ἀορά(Θ), ἀνεί(Θ),
ἀσχημάτις(Θ), ἀμέριστος, ἀδιαίρε(Θ), παν̃αχοῦ τε πανσθένα καὶ τὰ πάν-
τα πληρῶσα καὶ παν̃α ἐνεργοῦσα. ἀμήκιστον ἐν ἐκείνῃ καὶ μέγα, ἀδέ ἀνισότης,
καὶ ἀνομοιότης, ἀλλὰ πᾶσα ἰσότης, καὶ ὁμοιότης. οὗ γὰρ ἡ πίστις τ ἁγίας
ἓν θεῖ καθολικ̃ης, καὶ ἀποστολικ̃ης ἐκκλησίας. διὰ μὲν τὸ ζωοποιεῖ-
σθαι τ θεότητα τὸ φρόνημα τῶν Ἰουδαίων καταβάλλει. αἵτινες πιστεύσει καὶ
ὁμολογ̃σι, θεόν, ἀ ζωοποιόν τον ὄντ, ἀλλὰ μισοπρόσωπον. διὰ δὲ τὸ μοναδι-
κὸν αὐτ̃ης καὶ ἀμέριστον τὴν τῶν ἑλλήνων πολυθέαν ἀπήλασε, καὶ τὴν Ἀρείου
καὶ Εὐνομίου τῶν ἀθέων αἱρε̃σιν κατέβαλεν. διὰ δὲ τὸ μοναδι-
χὸν ὁ λεγόμεν(Θ) Παλαμ̃ας πάν̃α τὰ δόγματα τ ἁγίας θεῖ ἐκκλησίας
ἓν πᾶσαν τὴν πίστιν ἡμῶν καταλύει τοῖς ἑαυτ̃ μαθηταῖς ὡς ἀναφαί-
σι καὶ διδάξμασι, καὶ πάν̃ων ἐστὶν αἱρε̃σιν ἀσεβέστατος· ὡς ἀναφαί-
πρόδηλος ἐν ταύτῃ πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ θεῖ, καὶ ἀπερίφη πρὸ καιρ̃
μέλ(Θ) σεσηπὸς, καὶ ἀνίατον ὑπ' αὐτ̃ης. ἐξεκίνησε δ' ὧν διὰ τὰς ἁμαρ
ἡμῶν· μᾶλλον δ' ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται, ὡς φησιν ὁ θεῖ(Θ) ἀπό
λ(Θ). μιᾶς γὰρ, ὡς εἴρηται, τρισηπὸς ἁτ θεότη(Θ) ὁμολογουμένης ἡμῖ
χ̃ης τε καὶ ἀμερίστ, αὐτὸς πολλὰς κηρύτ̃ται θεότητας μιχρὰς καὶ μεγά
γει, τὰς δ' ἄλλας ὑφειμ̃ας, ἃ ὡς ἐλαττόνας ἐκείνης, ὥσπερ τὰ κ
τα καὶ τὴν μὲν ὑπερκειμ̃ην ὐσίαν λέγει ἓν θεῖ, τὰς δ' ὑφειμ̃ας
ἐνεργείας, καὶ δυνάμεις αὐτ̃, καὶ χάριτας ἐνεργουμ̃ας, ἅπερ τὰ κ
καὶ πάλιν αὐτ̃ς. ὅπερ οὐ μόνον ἐστὶ πολυθεῖαν, ἀλλ' ἔστι καὶ μωρὸν, κα
γὰρ τὴν μοναδικὴν θεότητα εἰς πολυθεῖαν, ἀλλ' ἔστι καὶ μωρὸν, κα
παντελῶς. λέγει καὶ ὁρα̃ὴν σωματικ̃ς ὀφθαλμοῖς τὴν φυσικὴν
θεῖ, καὶ θεότη̃α, ἣν καὶ ὑφειμ̃ην δογματίζει θεότητα, καὶ
ρονκαὶ μικρὸν μέχρις ἡμῶν καταβαίνουσα, καὶ ὁρωμένου ἡμῖν, ὅτι ὁ
νος φησιν, ὑψηλός τε ἐστι, καὶ ἀθεώρητος. ὅτος δ' οὐ φειμ̃νος θεό
μενος, καὶ ἄλλα, θεότητες ἰσοδύναμοι αὐτῷ, ἃς ὀνομάζ ἓν πνεῦ
καὶ ἄκτισα, ἕτερα τ ἁγίας τριάδος, καὶ ὑφειμένα αὐτ̃ς ἃπερ τὰ κτίσματα. αὐτ̃ς
ἦλθεν ἀσυγκρίτως ἐλάττονα αὐτ̃ς, ὥσπερ τὰ κτίσματα. αὐτ̃ς
τητες, καὶ ταῦτα τὰ πνεύματα, καὶ ἡ ὁρατὴ θεότης, φησὶν, ὅτι ἐν
σι θεϊκ̃ς ἐνεργ̃σιν. ἄλλη φωτίζ, καὶ ἄλλη καθαίρ, καὶ ἄλλη
ἄλλη φωτίζ, καὶ ἄλλη ἄλλως προνοεῖται ὧν ὄντων. κ ἑκάστη ἔρ
ἐνεργεῖ. ὥστε οὐ μόνον τὴν ἑλληνικὴν πολυθέαν εἰσάγ, ἀλλὰ κα
Εὐνομίου, καὶ Μακεδονίου, καὶ τῶν Μασσαλιανῶν, καὶ Βογομίλω
περιχ̃. φανερῶς δὲ σαλανὰς ἐστὶ κάτοπτον αὐτ̃ ζωὴ διάνοιαν ἔ
τῶν τῶν, καὶ διαμέρισεν εἰς τὰς πολλὰς, ἃς ἐλλιπ̃ θεότη̃ας, κα
καὶ τὸ φῶς βλέπειν, σιότ(Θ) ἐστὶ μεταχηματιζόμ

themati, & excommunicationi ſubjectum, 2) adeo pium nobis illius ſectatores proponunt. Tomum Ignatii in Palamam, quia prolixor eſt, prætereo, breviorem Joannis hic habeto: Τὸν Παλαμᾶν καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτῷ, καὶ πάντα τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα, ῥιπτοῦσαν ἢ ἀπεῖπον ἀθεμιτήματα, τούς τε ἐκδικοῦντας, καὶ ἐπιλαμβανόμενος, καὶ ἐκδεχόμενος τὰ ἐν τῷ τόμῳ κατὰ τὴν αὐτῶν ἔξηγησιν, μᾶλλον ἢ φλυαρίαν, καὶ οὐ κατ' ἔννοιαν θεοπρεπῆ, καὶ ὀρθόδοξον, καὶ καθὼς οἱ τῆς ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι, οἷς καὶ ἡμεῖς ἑπόμενοι, καὶ ἀκολουθοῦντες τὰ τῶν 198
ἁγίων ῥητὰ ἐνεγράψαμεν ἐν τῷ τόμῳ, καὶ πάντας τοὺς δι' αὐτὸ τοῦτο ἤγουν ὅτι μὴ ἀποδεχόμεθα τὰ τοιαῦτα αὐτῶν ἀθεμιτήματα, ὧν τὰ μὲν ἀπεστάλησαν ἡμῖν παρ' αὐτῶν, τὰ δὲ καὶ παρ' ἑτέρων ἐνεφανίσθησαν, τολμήσαντας ἀκαιρότερον, καὶ ἀκρίτως ἀποκόψαι τὸ μνημόσυνόν μου, τῷ ἀπὸ τῆς ζωαρχικῆς, καὶ ἁγίας Τριάδος δεσμῷ καθυποβάλλομεν, καὶ τῷ ἀναθέματι ἀθεμίτως ἐμπίπτομεν. ἡ ὑπογραφή. Ἰωάννης ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. *Palamam, & illius ſectatores, & omnia eorum impia dogmata, vel verius nugamenta, nec non defenſores, propugnatores, exceptoresque eorum, quæ in Tomo digeruntur, ſecundum eorum expoſitionem, immo vaniloquentiam, & non ſecundum ſenſum divinum, & orthodoxum, & ut Eccleſiæ lumina, & Magiſtri, quorum nos veſtigiis inſiſtentes, & ſententias ſequentes, ſanctorum dicta in Tomo digeſſimus: & omnes propter hoc, quod eorum nugamenta non acceptamus, quorum partem ipſi nobis tranſmiſerunt, pars ab aliis nunciata eſt, qui auſi ſunt contra Canones, & ſine judicio commemorationem meam exſcindere, vivificæ, & divinæ Triadis vinculo ſubjicimus, & anathemate ferimus. Subſcriptio. Joannes miſeratione divina Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus, novæ Romæ & Oecumenicus Patriarcha.* Et hæc ſatis videri poterunt ad eos ipſos refellendos, qui adeo inverecunde Palamam inter Sanctos collocant, & ejus laudes ab ejusdem notæ hominibus, ſummo fastu mendacioque conſcriptas, in Eccleſia recitant. Cum vero ejus hæreſes, quod illius, & ſectariorum libri præ manibus non 199
ſint, non omnibus pateant, ne nos tali viro injuſte hæreſes appingere videamur, earum partem, ex illius ævi ſcriptoribus nondum editis, nec ita in promptu, hic apponemus. Nomina nondum reperi: acuti tamen ſunt, & argumentis ad probandum firmiſſimis adverſarium jugulant. Primus eſt: Διάλεξις τινὸς λογίου, καὶ φιλοσόφου ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. Εἰδὼς τὴν αὐτοῦ ἀποδημίαν ἐκ πολέμου, καὶ τῶν

2) De Conciliis habitis in controverſia Palamitica, tomiſque adverſus Palamam editis adeundus eruditiſſimus Bollandus in notis ad Nicephorum Gregoram p. 790.

νη τῶν ἀποστολικῶν λόγων, ποίων τούτων; καὶν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσηται ἡμῖν παρ' ὃ παρελάβετε ἀνάθεμα ἔστω τὰς βλασφημοφωνίας φεύξασθε, ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας, καὶ ὁ λόγος αὐτῶν, ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει. διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ παραφέρεσθε, καλὸν γὰρ χάριτι βεβαιοῦσθαι καρδίαν, οὐ βρώμασιν, οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατοῦντες ἐν αὐτοῖς. ἀπέχεσθε τῶν τοιούτων βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς εἰς μετάληψιν κτίσας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν, εὐχαριστοῦσι τῷ θεῷ δι' Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ. ἐν ὀλίγῳ καιρῷ τελειωθήσεται ὁ χρόνος τῆς ἀσεβείας καὶ ἡ τῆς πλάνης ἀπώλεια. ἐγγίζει γὰρ ἡ τῆς ἀληθείας ἐπιφάνεια, ἣν ἐπόθησαν οἱ ἅγιοι προφῆται, καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἁγία καθολικὴ ἐκκλησία, ἣν ἐντέλλεται ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ κηρύγματι αὐτοῦ. ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ, καὶ τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ, καὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ τῇ εἰς τὸν αἰῶνα τῶν αἰώνων. ἀμήν.

213 *A Domino nostro* JEsu *Christo, & sanctis Discipulis, & Apostolis illius, nec non sacris Prophetis, divinisque Synodis, & omnibus deiferis Patribus, & Magistris nobis traditum fides, & pietas omnibus eam possidentibus manifesta est, & aperta. Ubique enim omnes profitentur* DEum *unum in tribus personis, visibilium omnium, & invisibilium factorem, quemadmodum in sacro fidei symbolo astruitur. Pater, Filius, & Spiritus sanctus, tres Hypostases, una Deitas, simplex, invisibilis, informis, nullam figuram recipiens, individua, indivisa, ubique praesens, omnia explens, & omnia efficiens: in ea neque magnum est, neque parvum, inaequalitas & dissimilitudo nulla, sed aequa omnia, & similia. Haecque*

214 *sancta* DEi *Catholica, & Apostolica Ecclesiae fides, per tres Deitatis Hypostases Judaeorum opinationes convellit, qui credunt, fatenturque* DEum, *at non in tribus Hypostasibus, sed una: per unitatem ipsius individuam, plura Gentilium numina profligat: necnon Arii, Eunomiique impiorum Haereticorum Deitatis concisionem. Recens vero Haeresiarcha nomine Palamas, universa sancta* DEi *Ecclesiae dogmata, & fidem nostram universam, suis execrandis, ac impiissimis dogmatibus, & doctrinis confundit, Haereticorum omnium nequissimus. Qui palam hic in Ecclesia* DEi *comparens, paulo ante tanquam membrum marcidum, & medicinam non admittens*

ἄληπτον· τὸ μαθητὸν, καὶ ἀμάθητον. τὸ μεῖζον καὶ ἔλαττον. κοινωνῶ Εὐ- 201
νομίῳ τῷ λέγοντι τὸν ἕνα τῆς τριάδος Χριστὸν τὸν κύριον, ἀνόμοιον τῷ πα-
τρί. ϑ'. ἐν τῷ συναιρεῖν, καὶ συναλείφειν τὰ ἴδια πρόσωπα τῆς ϑεότη-
τος, καὶ λέγειν ἐξ αὐτῶν τὴν ἐνέργειαν, κοινωνῶ τῷ Σαβελλίῳ, τῷ συναλεί-
φοντι τὰ ἴδια πρόσωπα πάλιν, ὑῷ, καὶ πνεύματος εἰς ἓν πρόσωπον αἰσ-
θῶς. ι'. ἐν τῷ λέγειν μεῖζονα καὶ ἐλάττονα ϑεότητα, πρώτην καὶ δευτέραν, κοι-
νωνῶ Απολιναρίῳ τῷ καταριθμοῦντι τὴν ἀδιαίρετον, καὶ ἀσύγχυτον εἰς πρῶτον
καὶ δεύτερον, καὶ τρίτον πρόσωπον μεῖζον, ἔλαττον, καὶ ἔτι ἔλαττον. ια'. ἐν τῷ
πεῖν σε τὸν ϑεὸν σύνϑετον, ἐξ ἐναντίων γνώσεων ἀφαῖρεῖν, καὶ ἀοράτου, ληπτῶν
καὶ ἀλήπτων, μαθητῶν, καὶ ἀμαθήτων, μειζόνων καὶ ἐλαττόνων, κοινω-
νῶ Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ, τῷ λέγοντι τὸν ϑεὸν σύνϑετον. ιβ'. ἐν τῷ λέγειν σε
μὴ λαβεῖν τὴν ἐκ ϑεοῦ ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ σαρκώσει καὶ Χριστοῦ τελείαν τὴν
ἐπίγνωσιν τῆς ϑεολογίας. ἀλλὰ νῦν ἐπὶ σοῦ κοινωνῶ τῷ Μανιχαίῳ τῷ λέγοντι
ἑαυτὸν παράκλητον. εἰ γὰρ Χριστοῦ σαρκωθέντος μὴ ἐλάβομεν δι' αὐτοῦ τελείαν
τὴν γνῶσιν τῆς ϑεολογίας, ἀλλὰ νῦν ἐπὶ σοῦ φαίνεται λοιπὸν τὸν ἕνα τῆς
τριάδος εἶναι σε τὸν παράκλητον, καὶ τὸ ἐλλεῖπον τῷ ὑῷ ἀναπληροῦσαι. ιγ'. ἐν
τῷ λέγειν τὸν ἄνϑρωπον ἄκτιστον, κοινωνῶ τοῖς Μονοϑελήταις. εἰ γὰρ ἄκτιστος ὁ
ἄνϑρωπος, καὶ ἄκτιστος ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου, καὶ ἀμφότερα ἄκτιστος καὶ τὸ αὐτὸ
καὶ ἓν ϑέλημα. ιδ'. ἐν τούτῳ κοινωνῶ τοῖς Μονοφυσίταις. εἰ γὰρ ἄκτιστος ὁ ἀν-
ϑρωπος, καὶ ὁ κύριος ὡς ἄνϑρωπος ἄκτιστος, καὶ ϑεὸς ἄκτιστος, καὶ κατ' ἀμ-
φότερα μιᾶς φύσεως ἡ ἀκτίστου. ιε'. ἐν τούτῳ κοινωνῶ τοῖς Θεοπασχίταις.
εἰ γὰρ ἄκτιστος ὁ κύριος ὡς ἄνϑρωπος καὶ μία φύσις, ἐν αὐτῷ ἡ ἀκτιστος,
ἡ αὐτὴ φύσις ἡ ἄκτιστος ἔπαϑεν ἐν τῷ σαυρῷ. ις'. ἐν τούτῳ κοινωνῶ τοῖς Αφθαρ-
τοδοκήταις. εἰ γὰρ ἡ αὐτὴ φύσις καὶ μία ἐπὶ τοῦ κυρίου ἡ ἄκτιστος καὶ ἄφθαρτος
ἐπὶ τοῦ πάϑους, καὶ τοῦ σαυρῷ. ιζ'. ἐν τούτῳ κοινωνῶ τοῖς Εἰκονομάχοις. εἰ 202
γὰρ ἄκτιστος ὁ κύριος ὡς ἄνϑρωπος, καὶ ἀπερίγραπτος, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ
ἐν εἰκόνι δεῖ περιγράφεσϑαι κατὰ σάρκα. ἀπὸ τούτου καταλύεις καὶ τὴν τῶν
σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν. ιη'. ἐν τούτῳ κοινωνῶ τοῖς Μασσαλιανοῖς, τοῖς
λέγουσιν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς ὅλην τὴν τοῦ ϑεοῦ οὐσίαν. εἰ γὰρ ἄκτιστος ὁ ἀν-
ϑρωπος καὶ πάντα κατὰ χάριν γίνεται τῷ ἀκτίστῳ ὑπόμενα, καὶ τῇ ϑείᾳ
φύσει, καὶ κατὰ σὲ γίνεται οὐσία ϑεοῦ. ιϑ'. ἐν τῷ λέγειν σε δύο αἴτια
ἐπὶ τῆς ϑεότητος καὶ δύο ἀρχάς, αἴτιον μὲν τὸν πατέρα ὑῷ καὶ πνεύ-
ματος, καὶ ἀρχήν. τὰ τρία δὲ αἴτιον καὶ ἀρχὴν τῆς ἐνεργείας, κοινω-
νῶ τοῖς λατίνοις, τοῖς λέγουσιν ἐπὶ τῆς ϑεότητος δύο αἴτια, καὶ δύο ἀρχάς.
ὧν μὲν αἴτιον ὑός, καὶ πνεύματος τὸν πατέρα, ἀρχὴν, καὶ αἴτιον τὸν
πατέρα, καὶ τὸν υἱόν. τοιαῦτα δόγματίζων, καὶ παῤῥησίᾳ διδάσκων,
διαιρεῖς τὴν τοῦ ϑεοῦ ἐκκλησίαν ὁ ἱερωσύνης ἀρχιερεύς, καὶ τοῦ ἱερωσύνῃ μα-
ϑητής, ἀλλ' ὦ τῆς τάλας αἱρεσιομαχλεύσεως αὐτῶν. πῶς γὰρ ὁ ἐπαγγελλόμε-

henſibile, communicabile, & incommunicabile, magis & minus, aſſeris cum
206 *Eunomio unum Triadis Chriſtum Dominum Patri inæqualem. 9. Cum con-*
trahis, & decurtas in unam tres Divinitatis perſonas, ab iisque aſſeris opera-
tionem, non alienus es à Sabellio, qui tres Patris, Filii, & Spiritus ſancti per-
ſonas, in unam impie coarctat. 10. Cum majorem minoremque Deitatem,
primam ac ſecundam profiteris, cum Apollinario es, qui inconfuſam, atque
incorruptibilem naturam, in primam, & ſecundam, & tertiam perſonam,
majorem, minorem, & adhuc minorem ſubdivisit. 11. Cum DEum ex con-
trariis quibusdam viſibilibus, & inviſibilibus, comprehenſibilibus, & incom-
prehenſibilibus, communicabilibus, & incommunicabilibus, ſuperioribus, & infe-
rioribus componis, cum Paulo Samoſateno convenis, DEum compoſitum ad-
ſtruente. 12. Cum ais DEi Eccleſiam in Chriſti Incarnatione perfectam re-
rum Theologicarum cognitionem non habuiſſe, ſed nunc poſtmodum tua ætate,
cum Manete concordas, ſeipſum Paracletum aſſerente: etenim ſi Chriſto in-
carnato per eum perfecte Theologica non ſumus aſſecuti, ſed tuo hoc ævo, mani-
feſtum apparet unum Trinitatis ita eſſe, Paracletum ſcilicet, & qua de erant
Filio adimpleſſe. 13. Cum hominem increatum eſſe contendis, eadem qua & Mo-
nothelita dicis, ſiquidem, ſi homo increatus eſt, & cara Domini increata,
& ſecundum utraque increatus, & eadem, & una voluntas. 14. In eo ſane
concorditer congruis cum Monophyſitis: nam ſi homo increatus, & Dominus
veluti homo increatus, & DEus increatus ſecundum utraque unius naturæ in-
creata. 15. In hoc ad ſententiam Theopaſchitarum accedis: nam ſi increa-
tus Dominus ut homo, & una natura in eo increata, ipſa natura increata in
207 *Cruce paſſa eſt. 16. Es & in Apbthartodocitarum hæreſi: etenim ſi eadem na-*
tura, & una in Domino increata, & incorruptibilis in Paſſione & Cruce.
17. Neque in eo differs ab Iconoclaſtis: nam ſi increatus eſt Dominus, ut ho-
mo, & incircumſcriptus, propterea que per te neque imagine exprimendus eſt,
hoc venerandarum Imaginum cultum deſtruis. 18. Facis cum Maſſalianis
ſeipſis univerſam DEi eſſentiam habere clamitantibus: etenim ſi increatus eſt
homo, & quæcumque divinam naturam conſequuntur, omnia per gratiam
increato accedunt, ſit & per te eſſentia DEi. 19. Cum in Deitate duas cauſas,
& duo principia aſtruas, cauſam quidem & principium Filii, & Spiritus Pa-
trem, tria vero cauſam & principium operationis, non abhorres à Latinis, in
Divinitate duas cauſas, & duo principia ponentibus, unam cauſam Filii, &
Spiritus Patrem, & aliam cauſam Spiritus Patrem, & Filium, cauſam &
principium, Patrem, cauſam & principium Patrem & Filium. Hæc itaque
veluti dogmata aſtruens, & palam edocens DEi Eccleſiam perturbas pacificus
Præſul, & Pacifici Auditor: verumtamen funditus non everteris. Fide enim
dignus eſt, qui promiſit, neque ponacinſuri prævalituram adimplentem eam, ut-

que

Diſceptatio cujuſdam viri eruditi, & Philoſophi è ſacris literis. Didiſti pugnæ ac certaminum remunerationem. Didiſti quæ hic facta ſunt ex beata Triade, non ex operatione demonſtrationes. Hic eſt ſenſus Eccleſiæ, hæc recte ſentientium fides, Apoſtolorum prædicatio, Patrum dogmata, Martyrum cædes, Confeſſorum facinora, Sacerdotum decor, Præceptorum de DEo ſcientia. Cecidit eorum dogmatum culmen, domus colliſa, fundamentum everſum, ſepes exuſta, veluti cinis. & pulvis a turbine tua ſubterfugia diſſipata, muri diſſecti, propugnacula abolita, funditusque everſa ſunt. Quid tu interim ais? num verbis hiſce, & divina Scriptura teſtimoniis ſuaderis? ſi ſuademus, DEo gratia habenda ſunt, qui deſperatos ab errore convertit, & non vult mortem peccatoris, ſed ut converſentur, & vivant; ſi non ſuaderis, tuum erit animo volvere, in quot, & quantas hæreſes incidas, qui animarum, & DEi Eccleſiæ viram gerere inſtitutus es, judiciis, qui in effabilis ille novit, licet propter illius nimiam tolerantiam, Eccleſia, animæque tibi concreditæ non ſint. Omnes itaque hæreſes per ſanctos Patres mortis tradita, abolitaque, ſicca oſſa reddita ſunt abſque carnibus, nervis, reliquaque compage, ecce tu ipſe regenerantur, inſtauratisque ſtultis tuis dogmatibus, ſpiritum, carnem, atque compaginem imperiens vivens, animatum, & ſe movens corpus effeciſti: pro anima deorum multitudinem habens, & ignem adverſus DEi Eccleſiam ſpirans, cujus fundamentum eſt infragilis Chriſti Petrus, & Diſcipulorum apex, ſed non obtuiſcetur in finem 205.
pauperis, pauperes enim facti ſumus, & divinæ gratiæ, ſi usquam alias, propter noſtra peccata, indigi. Audi itaque. 1. Cum dicis deitates infinitæ infinitas, cum Gentilibus omnibus conſociaris. 2. Cum dicis, duas Deitates viſibilem, & inviſibilem, comprehenſibilem, & incomprehenſibilem DEum, in eadem cum Platone ſententia es, qui aſſerit duos DEos, fandum, nefandumque, viſibilem, & inviſibilem. 3. Cum dicis duas Deitates, communicabilem, & incommunicabilem, in eadem cum Manichæis opinione es, qui duas Deitates, bonam & malam adſtruunt. 4. Cum in Divinitate quatuor ponas, Patrem, Filium, Spiritum & operationem, cum Pythagoræ ſentis, qui quatuor DEum eſſe aſſevere, enunciatque quaternionem perennis naturæ fontem. 5. Cum ais hominem increatum, & ſine principio & fine, Ariſtotelem præ te ferens, qui mundum ſtatuit ſine principio & fine. 6. Dum unam Deitatem in ſuperiorem & inferiorem dividis, cum inſenſato Ario affirmas compar, principium unius, æqualisque Deitatis, in ſuperius inferiusque diſcerpis. 7. Cum omnes Spiritus operationes, in operationem inferiorem, nempe Deitatem accipis, & Spiritum operatione, atque ac creaturam privas, non abſimilis es Spiritu hoſti Macedonio affirmanti, ſanctiſſimum Spiritum ſine operatione eſſe ſervum ejusdem cum Patre & Filio facultatis. 8. Cum diſſimilia in ſimplici, una, ac ſola Deitate introducis, viſibile, & inviſibile, comprehenſibile, & incompre-

ἀοράτων, ὡς ἐν τῷ ἁγίῳ τ πίστεως συμβόλῳ ὁμολογεῖται. πατὴρ, υἱὸς, καὶ πνεῦμα ἅγιον, τρεῖς ὑποστάσεις, μία θεότης ἁπλῆ, ἀόρατος, ἀνιδέος, ἀσχημάτιστος, ἀμέριστος, ἀδιαίρετος, παντα χοῦ τε παροῦσα καὶ τὰ πάντα πληροῦσα καὶ πάντα ἐνεργοῦσα. ἀ μικρὸν ἐν ἐκείνῃ καὶ μέγα, ἀδὲ ἀνισότης, καὶ ἀνομοιότης, ἀλλὰ πᾶσα ἰσότης, καὶ ὁμοιότης. αὕτη ἄν ἡ πίστις τ ἁγίας ⸗ θεῦ καθολικῆς, καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας. Διὸ μὴν τὸ τρισυπόστατον τ θεότητος τὸ φρόνημα τῶν Ιουδαίων καὶ ἔβαλεν. οἵτινες πιστεύουσι καὶ ὁμολογοῦσι θεὸν, ἀ τρισυπόστατον ⸓, ἀλλὰ μονοπρόσωπον. Διὸ ⸓ τὸ μοναδικὸν αὐτῆς καὶ ἀμέριστον τὴν τῶν ἑλλήνων πολυθεΐαν ἀπήλασε, καὶ τὴν Αρείου, καὶ Εὐνομίου τῶν ἀθέων αἱρετικῶν κατατομὴν τ θεότητος, ὁ ⸓ νῦν αἱρεσιάρχης ὀλεγόμενος Παλαμᾶς πάντα τὰ δόγματα τ ἁγίας ⸗ θεῦ ἐκκλησίας
210 καὶ πᾶσαν τὴν πίστιν ἡμῶν καταλύει τοῖς ἑαυτοῦ μιαροῖς καὶ ἀσεβεστάτοις δόγμασι καὶ διδάγμασι, καὶ πάντων ἐστὶν αἱρετικῶν ἀσεβέστατος· ὃς ἀνωφανῶς μὲν προδήλως ἐν ταύτῃ πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ⸗ θεῦ, καὶ ἀπερίφη πρὸ καιροῦ, ὡς μέλος σεσηπὸς, καὶ ἀνίατον ὑπ' αὐτῆς. ἐξεκίνησε ⸓ νῦν Διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· μᾶλλον ⸓ ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται, ὡς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος. μιᾶς γὰρ, ὡς εἴρηται τρισιποστάτου θεότητος ὁμολογουμένης ἡμῖν ἁπλῆς τε καὶ ἀμερίστου, αὐτὸς πολλὰς κηρύττων θεότητας μικρὰς καὶ μεγάλας, καὶ διαιρεῖ τὴν μίαν ταύτην εἰς τὰς πολλάς. καὶ μίαν μὲν ὑπερκειμένην λέγει, τὰς ⸓ ἄλλας ὑφειμένας, ἤ ὡς ἐλάττονας ἐκείνης, ὥσπερ τὰ κτίσματα καὶ τὴν μὲν ὑπερκειμένην οὐσίαν λέγει ⸗ θεῦ, τὰς ⸓ ὑφειμένας οὐσιώδεις ἐνεργείας, καὶ δυνάμεις αὐτ, καὶ χάριτας ἐνεργουμένας, ἤγουν κτίσεις, καὶ πάλιν ἀκτίστους. ὅπερ ⸓ μόνον ἐστὶ πολύθεον, καὶ ἑλληνικόν. διαιρῶν γὰρ τὴν μοναδικὴν θεότητα εἰς πολυθεΐαν, ἀλλ' ἔστι καὶ μωρὸν, καὶ ἀνόητον παντελῶς. λέγει καὶ ὁρατὴν σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν φυσικὴν μορφὴν ⸗ θεῦ, καὶ θεότητα, ἣν καὶ ὑφειμένην δογματίζει θεότητα, καὶ θεὸν δεύτερον καὶ μικρὸν μέχρις ἡμῶν καταβαίνοντα, καὶ ὁρώμενον ἡμῖν. ὅτι ὁ ὑπερκείμενος φησιν, ὑψηλός τε ἐστι, καὶ ἀθεώρητος. ὅτος ⸓ ὁ ὑφειμένος θεὸς, καὶ ὁρώμενος, καὶ ἄλλαι θεότητες ἰσοδύναμοι αὐτῷ, ἃς ὀνομάζει καὶ πνεύματα ἅγια, καὶ ἄκτιστα. ἕτερα τ ἁγίας Τριάδος, καὶ ὑφειμένα αὐτῆς ἀπειράκις ἀπείρως, ἤγουν ἀσυγκρίτως ἐλάττονα αὐτῆς, ὥσπερ τὰ κτίσματα. αὗται ἄν αἱ θεότητες, καὶ ταῦτα τὰ πνεύματα, καὶ ἡ ὁρατὴ θεότης, φησιν, ὅτι ἐν τοῖς κτίσμασι θεϊκῶς ἐνεργοῦσιν. ἄλλη φωτίζει, καὶ ἄλλη καθαίρει, καὶ ἄλλη ζωογονεῖ, καὶ ἄλλη φωτίζει, καὶ ἄλλη ἄλλως προνοεῖται τῶν ὄντων, καὶ ἑκάστη ἔργον ἔχει ἴδιον, καὶ ἐνεργεῖ. ὥστε ⸓ μόνον τὴν ἑλληνικὴν πολυθεΐαν εἰσαγει, ἀλλὰ καὶ ⸗ Αρειου, καὶ
211 Εὐνομίου, καὶ Μακεδονίου, καὶ τῶν Μασσαλιανῶν, καὶ Βογομίλων τὰ δόγματα περιέχει. Φανερῶς γὰρ σαλανᾶς ἐσκότισεν αὐτ τὴν διάνοιαν καὶ ἐφαντασεν αὐτ τὸν νοῦν, καὶ διεμέρισεν εἰς τὰς πολλὰς, ἃς ἐλέγει θεότητας, καὶ πολλὰ πνεύματα. καὶ τὸ φῶς ὃ βλέπει, σκότος ἐστὶ μεταχηματιζομένου πρὸς αὐτὸν ⸗ σατα-

que Hæreticorum ora effrænata. Ne exaltentur in ſemetipſis, qui exaſperant. Aliorum infortuniis diſcant, nec mortem ſubeant, dictum eſt Gregorii Theologi, neque enim moras ponet ad abſcindenda Hæreticorum capita, Eccleſiæ DEi interturbantium, & unam Deitatem in duas dividentium, abſciſſa Deitas, peſſimeque diviſa in majus, & minus, viſibile, & inviſibile, communicabile & incommunicabile. Licet enim propter iniquitates noſtras tradamur: namq; quemadmodum vobis etiam in aliis traditi ſumus, nihilominus non ad finem usq; nova Sion deſeretur, CHriſti ſponſa, DEi Eccleſia, illius ſanguine rubefacta, & expurgata. Ecce enim, ait, ego tradidi te, & ego opem feram tibi: in parvo furore percuſſi te, & in ſempiterna miſericordia glorificabo te. Incredibile eſt, quanto punitionis menſuram anteeat humanitas. Modicum enim ait hæreditabitis montem ſanctum meum: modicum apud alienigenas arca: nunc paululum in aliena inſolentius tegere, & placita exple: quemadmodum enim me ejicere conati eſtis, ita & ipſe ejiciam vos, dicit Dominus omnipotens. De tuis itaque dogmatibus, & ſummo occupato ſacerdotio ita ipſe ſentio, & ſpes me tenet ita futurum. Quin immo apprime novi, & confido, & firmiter teneo, Salvatoris promiſſionibus indubie confirmatus. Nos vero Apoſtolorum prædicationem, & dogmata Patrum, Sanctorumque omnium ſequentes, non de DEo decernimus, ſed execranda dogmata refellentes, hunc in modum prædicamus, & profitemur. Credimus in Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, tres proprietates, unam Deitatem: tres Hypoſtaſes, unam Deitatem: tres perſonas, unam Deitatem, unam eſſentiam, unam naturam, ſimplicem, æqualem, indiviſam, inconfuſam, unicam Trinitatem in unitate, & unitatem in Trinitate adoratam, & cultam. Alieno vero non animum intendemus; neque enim vocem alienorum ſequi novimus; neque te, qui prædonum inſtar aliunde intruderis, & non per portam in ovium caulam ingrederis. Sic porro adorantes, ſic tenentes, & ſic venerantes unicam in tribus perſonis Deitatem, 208 *promiſſis certos conſtabilimur, eam nos perfectius, & purius viſuros, non in ænigmate, ſed facie ad faciem, in illo immortali regno, & juſtorum fruitione: cujus viſionis utinam ipſi participes efficiamur, & te aliquando pœniteat, gratia, & miſericordia, & humanitate Domini noſtri JEſu Chriſti, cui addecet omnis gloria, honor, & adoratio, cum ejusdem ſine principio Patri, ſoli cauſæ, & ſanctiſſimo, & bono, & vivifico illius Spiritu, uni & indiviſæ Deitati, nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.* 209 Alter eſt: Ἡ μὲν πρὸς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τῶν ἁγίων μαθητῶν, καὶ ἀποστόλων αὐτοῦ, καὶ τῶν ἱερῶν προφητῶν, καὶ τῶν θείων συνόδων, καὶ πάντων τῶν θεοφόρων πατέρων, καὶ διδασκάλων ὀρθοδοξία πίστις ἡμῶν καὶ εὐσέβεια πᾶσιν ἐστὶ πρόδηλος· καὶ φάσκειν τοῖς μετέχουσιν αὐτῆς. πανταχοῦ γὰρ ὁμολογοῦσαν εἰς θεὸν τριυπόστατον, καὶ πομπὴν ὁρᾶσθαί τι πάντων, καὶ ἀορά-

benſibile, communicabile, & incommunicabile, magis & minus, aſſeris cum
206 *Eunomio unum Triadis Chriſtum Dominum Patri inæqualem.* 9. *Cum con-*
trahis, & decurtas in unam tres Divinitatis perſonas, ab eisque aſſeris opera-
tionem, non alienus es à Sabellio, qui tres Patris, Filii, & Spiritus ſancti per-
ſonas, in unam impie coarctat. 10. *Cum majorem minoremque Deitatem,*
primam ac ſecundam profiteris, cum Apollinario es, qui inconfuſam, atque
incorruptibilem naturam, in primam, & ſecundam, & tertiam perſonam,
majorem, minorem, & adhuc minorem ſubdivisit. 11. *Cum DEum ex con-*
trariis quibusdam viſibilibus, & inviſibilibus, comprehenſibilibus, & incompre-
henſibilibus, communicabilibus, & incommunicabilibus, ſuperioribus, & infe-
rioribus componis, cum Paulo Samoſateno convenis, DEum compoſitum ad-
ſtruente. 12. *Cum ais DEi Eccleſiam in Chriſti Incarnatione perfectam re-*
rum Theologicarum cognitionem non habuiſſe, ſed nunc poſtmodum tua ætate,
cum Manete concordas, ſeipſum Paracletum aſſerente: etenim ſi Chriſto in-
carnato per eum perfecte Theologica non ſumus aſſecuti, ſed tuo hoc ævo, mani-
feſtum apparet unum Trinitatis te eſſe, Paracletum ſcilicet, & quæ de eum
Filio adimpleſſe. 13. *Cum hominem increatum eſſe contendis, eadem quæ & Mo-*
nothelita dicis, ſiquidem, ſi homo increatus eſt, & caro Domini increata,
& ſecundum utraque increatus, & eadem, & una voluntas. 14. *Ita eo ſane*
concorditer congruis cum Monophyſitis: nam ſi homo increatus, & Dominus
veluti homo increatus, & DEus increatus ſecundum utraque unius naturæ in-
creata. 15. *In hoc ad ſententiam Theopaſchitarum accedis: nam ſi increa-*
tus Dominus ut homo, & una natura in eo increata, ipſa natura increata in
207 *Cruce paſſa eſt.* 16. *Es & in Aphthartodocitarum hæreſi: etenim ſi eadem na-*
tura, & una in Domino increata, & incorruptibilis in Paſſione & Cruce.
17. *Neque in eo differs ab Iconoclaſtis: nam ſi increatus eſt Dominus, ut ho-*
mo, & incircumſcriptus, propterea que per te neque imagine exprimendus eſt,
hoc venerandarum Imaginum cultum deſtruis. 18. *Facis cum Maſſalianis ipſis*
ſeipſis univerſam DEi eſſentiam habere clamitantibus: etenim ſi increatus eſt
homo, & quæcumque divinam naturam conſequuntur, omnia per gratiam
increato accedunt, fit & per te eſſentia DEi. 19. *Cum in Deitate duas cauſas,*
& duo principia aſtruas, cauſam quidem & principium Filii, & Spiritus Pa-
trem, tria vero cauſam & principium operationis, non abhorres à Latinis, in
Divinitate duas cauſas, & duo principia ponentibus, unam cauſam Filii, &
Spiritus Patrem, & aliam cauſam Spiritus Patrem, & Filium, cauſam &
principium, Patrem, cauſam & principium Patrem & Filium. Hæc itaque
veluti dogmata aſtruens, & palam edocens DEi Eccleſiam perturbas pacifici
Præſul, & Pacifici Auditor: verumtamen funditus non evertes. Fides enim
digna eſt, qui promiſit, neque portæ inferi prævalituras adverſus eam, ut

σαλπικὰ εἰς ἄγγελον Φωλὸς, ὡς Φησιν ὁ ἀπόστολος, ἡ ἅπερ αὐλὸς ἐλέγετο σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ἡ λέγει εἶναι ὑφειμένα ἔ θεῦ ἀπειράκις ἀπείρως ὥσπερ γὰρ κἄμοι μαλα, ταῦτα προσκαιρῶς τῷ θεῷ ἡ λέγει ἀσεμνόδη ἡ φυσικὰ ἔ θεῦ. ἡ παλεύει γαῦτα ἡμῖν προσκαιρῶν ὡς αἰλήσεις θεὸς, ἡ θεότης, ἡ ὕτως ὁ μονογενὴς πλῆθος ἀλλόκοτον, καὶ διάστασιν τοιαύτην διακαὶ τὸ θεῖον τοῖς δόγμασιν, ἀλλὰ καὶ σύνθετον τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀμερὲς, καὶ ἄποσον, καὶ ἀνείδεον ποιῶ ὥσπερ γὰρ κἄμοι μαλα, καὶ ἐλάττουσα τῇ κἄμοι τὸ ἐκ τοῦ κἄμαλα, ἐπέκεινα καὶ τῶν ἑλλήνων τὸ ἀφρονήσας. ὁ γὰρ μόνον ὕτως ησέβησε τῷ πλήθει τῶν θεοῖ ήτων, ἡ τῷ τῇ κἄμοι ὁμοιῶσαι τὸ θεῖον, καὶ τὸ τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἁγίων ὑσίας, καὶ τῶν ψυχῶν χεῖρον δογματίσαι καὶ ὑφειμένον. ἡ μὲν γὰρ Φύσις τῶν ἀγγέλων ἀόρατός ἐστι, καὶ αἱ ψυχαί. ὁ γὰρ Παλαμᾶς ὁρατὸν εἰδος λέγει τὸν θεὸν Φυσικὸν αὐλὸν, καὶ ὁσιώδες ἔχειν. τὸ γὰρ ἀόρατον ἔ ὁρατῦ κρεῖττον ἐστὶ πάντων καὶ τιμιώτερον. ὁ μόνον γοῦν ὕτως τις τὸ θεῖον ησέβησεν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἄκλιστον θεὸν, καὶ ἄναρχον ἐδογμάτισεν εἶναι. λέγει γὰρ ὅτι οἱ μετέχοντες ἀνθρωποι τ' ὑφειμένης θεότητος, ἥ τις αὐλὸς θεοποιεῖ, καὶ ὁρῶντες τὸ Φῶς ἐκεῖνο τὸν ὑφειμένον θεὸν σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς, ὅταν γένωνται θεοὶ ἄκτιστοι ἡ ἄναρχοι. ἔστω γὰρ ἐκ ἔλαττόν ἐστι τῶ τολμηθέντος παλαι τῷ διαβόλου. ὅτε εἶπε, θήσω τὸν θρόνον μου ἐπὶ τῶν νεφελῶν, καὶ ὅμοιος ὕψιστος. ἐδύναλον γὰρ μείζονα ῥηθῆναι ἀσέβειαν, ἢ ὅτι ἀνθρωπος θεὸς ἄκτιστος, καὶ ἄναρχος γένεσθαι. καὶ ἔστο ἐστὶν, ὃ πάλαι προεῖπεν ὁ κύριος, ἐλεύσονται ψευδόχριστοι, καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα τῷ λαῷ. καὶ ἐὰν ὑμῖν εἴπωσιν, ἰδὲ ὧδε ὁ Χριστὸς, ἢ ἰδὲ ἐκεῖ, μὴ πιστεύσητε αὐτοῖς. λέγωσιν ἔν καὶ ἔτοι ἃ ἔστο μόνον. ἀλλ' ὅτι γυμνὴ θεότης ἐστὶ παρ αὐτοῖς, ὁρωμένη σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ αὐτοὶ θεοί εἰσιν ἄκλιστοι. ἔστο γὰρ ὁ θεῖος Παῦλος ἔφη σαφῶς ἔ Λαοδικείᾳ, ὅτε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πᾶν σέβασμα, καὶ καθεδεῖται ἐν τῷ ναῷ λέγων ἑαυτὸν θεόν. τί γὰρ πλέον κομπάσαι, ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος. καὶ τί ἀπεναντήσεται εἰς τὸ ὕψος ἔ θεῦ, ἡ βλασφημήσει μεῖζον ἔ λέγειν, ὃ, τι ἐστὶ θεὸς ἄκτιστος καὶ ἄναρχος, ὅπερ νῦν ὁ Παλαμᾶς ἐδογμάτισε, καὶ παρρησίᾳ διδάσκει. ὥστε ἡ ὅτος ἐστὶν ὁ σαλπικὰς, ἢ πρόδρομος αὐλῦ ἐστιν. ἐπαυὸν καὶ τέλος ἐστὶ τῶν αἰώνων. ὡς οἶμαι ἐγγὺς ἤδη ἔ παυλος ἐστιν ἡ ἀλλοίωσις. καὶ μακάριος ὃς ἠρήσει τὰς ἔ Χριστῦ εὐδοκιμελίας, καὶ τῶν αὐλῦ μαθημάτων, καὶ τὰ δόγματα τῶν παλαιῶν τ' ἀνοσιότητος ἀκέραια, καὶ φυλάξῃ ἀπὸ τ' πλάνης τῶν Παλαμιτῶν, ὡς ἀπὸ πυρὸς καὶ ὄφεως. ὅτι αὕτη ἐστὶ τὸ ἔσχατον τ' ἐκκλησίας κακὸν, καὶ πάντων τῶν προγεγενημένων τὸ ἀθεώτατον. καὶ ἔστοισιν, οἶμαι, ὅπερ πλανήσει καὶ τοὺς ἐκλεκτούς, ὡς ἀκούσθη τῦ κυρίου προειρηκότος. καλὸν ὖν ἀρίστως ὑπαμιμνήσκεσθ' πάλαι τὸν βουλόμενον ζῆν ἀνεπαῶς, καὶ ἀσάλευτον εἶναι ταύτῃ τῇ ὀλεθρωδεστάτῃ πλά-

Palamas vero ait, DEum ſpeciem habere viſibilem, naturalem ipſi, & eſſentialem. Inviſibile porro multo eſt viſibili melius, ac præſtabilius. Neque hæc ratione ſolum in DEum impius fuit, ſed & ſæpiſſime DEum interemit, & abſque principio eſſe decrevit: nam aſſerit, inferiorem Deitatis lumine participes, quæ eos deificat, cernentes lumen illud DEum inferiorum oculis corporeis, fieri DEos increatos, & ſine principio. Hæc autem vanilogus aliquis ab eo, quod aliquando Diabolus auſit, cum dixit, Ponam ſedem meam ſuper nubes, & ero ſimilis Altiſſimo. Sane hac impietate nulla poteſt excogitari atrocior, quam cum ſe homo DEum increatum, & ſine principio fieri jactat. Id ideſt quodolim Dominus prædixerat, Venient Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna & prodigia in populo: & ſi vobis dixerint, ecce hic Chriſtus eſt, vel ecce ibi, ne credatis illis. Hi itaque tantum non hoc dicunt, verum Deitatem eſſe apud apud ipſos corporeis oculis viſam, ſeque ipſos eſſe DEos increatos. Hoc vero Paulus de Antichriſto enunciavit. Cum revelabitur ex lex, ſeipſum ſuper omnem cultum extollens, & ſedebit in Templo, deens ſe ipſum DEum. Quid enim magis jactabit, cum ille venerit? & quid in ſublimitatem DEi inſaniet, & blaſphemabit atrocius, quam cum ſe dicit DEum increatum, & ſine principio? quod nunc Palamas affirmavit, & eorum omnibus docuit. Quare aut hic Satanas eſt, aut præcurſor illius, cum

217 *jam & finis ſeculi, & (ut ipſe opinor) immutatio univerſi prope ſit, & beatus, qui mandata Chriſti, & illius diſcipulorum, & Patrum decreta ſartatecta ſervabit, & ab errore Palamiticorum, ut ab igne, & colubro inſecta turbitur, quod hæc ſit peſſima Eccleſiæ noxa, & omnium quæ unquam antea fuerint, error impiiſſimus. Idque eſt, ut vere, quod in errorem inducet etiam electos, ſicuti à Domino prædictum audimus. Optimum itaque nunc fuerit, ut quicunque pie vitam agere vocet ab errore iſto perniciоſiſſimo immunem, Apoſtolicorum verborum memor ſit. Quorum? Licet angelus de cælo evangelizaverit vobis præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Prophanas, novaſque voces contundite, ingentem enim impietatem exercent, & ſerum ipſorum, ut gangrænæ paſſuum habebit: doctrinis variis, & peregrinis ne pervertamini. Et erit, ait, tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt homines, ſed ſecundum propria deſideria, ſibi ipſis congregabunt magiſtros, prurientes auribus, & veritate quidem aures avertent, ad fabulas vero convertentur, & erunt inter vos Pſeudomagiſtri, qui olim Pſeudoprophetæ fuerunt, qui introducent ſectas perditionis, per quas via veritatis blaſphemabitur, & in avaro fraudulenta fabulæ formentur de vobis negotiabuntur, quibus judicium jam olim non eſſet, & perditio eorum non cæcutiet. Permanete itaque in fide, & omnes traditio-*

mittens, ab eadem ejectus eſt. Commovit autem ipſe multa propter peccata noſtra, quinimmo, ut probati manifeſti fiant, quemadmodum divinus ait Apoſtolus. Nam cum unam ipſi Deitatem in tribus Hypoſtaſibus confiteamur ſimplicem, atque indiviſam, ille multas Deitates palam producat parvas, & magnas, & hanc unam in multas diſcerpit, & unam quidem ſuperiorem, reliquas inferiores, ſive ea minores, ſicuti creaturas facit, & ſuperiorem eſſentiam DEi appellat, inferiores eſſentiales operationes, & facultates illius, & charismata, quæ operatur, creata nempe, & rurſus increata, quod non tantum Gentilium eſt, & multos DEos inducit: unicam enim Deitatem in multos DEos concidit, ſedetiam vanitate plenum eſt, & a mente, conſilioque plane deductum. Ait corpore corum oculorum obtutui ſubjici naturalem DEi formam, & Deitatem, quam inferiorem Deitatem enunciat, & DEum ſecundum, & parvum, ad nos usque pervenientem, & nobis viſibilem. Quod ſuperior, inquit, excelſus eſt, nec viſui patet. His vero inferior DEus, qui videtur, & alia Deitates, æqualis cum eo facultatis, quas nuncupat, & Spiritus ſanctos, & in creata alia ſuaſta Triadis, eaque inferiorem infinite infinita, hoc eſt abſque ulla comparatione ad ea, quemadmodum & reliqua creatura defectiva. Has itaque Deitates, & hos Spiritus, & viſibilem Deitatem, ait, in creaturis æque atque ipſum DEum operari, aliam illuminare, aliam expurgare, aliam vivificare, aliam alio modo rerum curam gerere, & unamquamque propriam opus ſibi vindicare, & operari: ut non tantum Gentilium pluria numina introducat, ſed & Arii, & Eunomii, & Macedonii, & Maſſalianorum, & Eugenianorum decreta ſtabiliat. Plane enim Satanæ menti illius tenebras affudit, & variis imaginibus obſedit, & in multas, quas intuetur Deitates, & plures ſpiritus diſpartitus eſt. Et lumen, quod ipſe videt, tenebræ ſunt, cum Satanas apud ipſum in angelum lucis transformatur, ut ait Apoſtolus. Et quæ ipſe conſpicit corporeis oculis, fateturque eſſe DEo inferiora infinite infinities, quemadmodum & creaturæ DEi tribuit, vocatque eſſentialia, & naturalia DEi, præcipitque nobis, ut ea veneremur, tanquam DEos increatos, & Deitates: & ſic non tantum in immanem multitudinem, & prodigioſam partitionem Numen diſſis ſuis diſcerpit, verum etiam ſimplex, indiviſum, æquale, * atque informe, compoſitum, ut ſunt alia creatura, fecit. Et cultum exhibuit creaturæ, & non Creatori, multo immanius, quam Gentiles ipſi, inſanientes. Neque enim ea impietatis adacti ſunt Numinum multitudine, ut DEum creaturæ aſſimilarent, & Angelorum, Sanctorum, atque animarum eſſentia inferiorem, pejoremque ſtatuerent. Namque natura Angelorum perfici non valet, quemadmodum neque anima.

215

216

* Qualitatis expers.

μὴ τῶν ἀποστολικῶν λόγων, ποίων τούτων; καὶ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσηται ἡμῖν παρ' ὃ παρελάβετε ἀνάθεμα ἔστω τὰς β βήλους κενοφωνίας φεύγοντας, ἐπὶ πλεῖον δὲ προκόψουσιν ἀσεβείας, καὶ ὁ λόγος αὐτῶν, ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει. διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ παραφέρεσθε, καλὸν γὰρ χάριτι βεβαιοῦσθαι καρδίαν, οὐ βρώμασιν, οἵτινες οὐκ ὠφελήθησαν ἐν οἷς περιεπατοῦσιν, ἀλλὰ καλὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν. καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται. καὶ ἔσονται ἐν ὑμῖν ψευδοδιδάσκαλοι, ὡς καὶ πάλαι ψευδοπροφῆται ἐγένοντο, οἵτινες ἐπεισάξουσιν αἱρέσεις ἀπωλείας, δι' ἃς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται, καὶ ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται. ὧν τὸ κρίμα ἔκπαλαι οὐκ ἀργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν οὐ νυστάζει. στήκετε οὖν ἐν τῇ πίστει καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς παρελάβετε, καὶ ἀγωνίζεσθε τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ πίστει τοῖς ἁγίοις. τοιαῦτα καὶ ὅσα τοιαῦτα δεῖ προλέγειν ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν, μάλιστα ἐν τῷ παρόντι καιρῷ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς εἰσελθούσης πλάνης. πάντα δὲ εἰς ὑποθεσίαν ἡμῶν ἐγράφη, ὡς γέγραπται, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθοποιῷ, καὶ ζωοποιῷ, πνεύματι, τῇ μιᾷ θεότητι, καὶ δόξα, καὶ βασιλεία εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. *A Domino noſtro JEſu Chriſto, & ſanctis Diſcipulis, & Apoſtolis illius, nec non ſacris Prophetis, divinisque Synodis, & omnibus deiferis Patribus, & Magiſtris nobis traditam fides, & pietas omnibus eam poſſidentibus manifeſta eſt, & aperta. Ubique enim omnes profitentur DEum unum in tribus perſonis, viſibilium omnium, & invisibilium factorem, quemadmodum in ſacro fidei ſymbolo aſtruitur. Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, tres Hypoſtaſes, una Deitas, ſimplex, invisibilis, informis, nullam figuram recipiens, individua, indiviſa, ubique preſens, omnia explens, & omnia efficiens: in ea neque magnum eſt, neque parvum, inaequalitas & diſſimilitudo nulla, ſed aqua omnia, & ſimilia. Haec itaque*
214 *ſancta DEi Catholicae, & Apoſtolicae Eccleſiae fides, per tres Deitatis Hypoſtaſes Judaeorum opinationes convellit, qui credunt, fatenturque DEum, at non in tribus Hypoſtaſibus, ſed una: per unitatem ipſius individuam, plura Gentilium numina profligat: necnon Arii, Eunomiique impiorum Hereticorum Deitatis [illegible] ciſione[illegible] Recens vero Hereſiarcha nomine Pale[illegible]s, [illegible]erſa[illegible]ae D Ec[illegible]ie dogmata, & fidem noſtram univerſam, [illegible]execr[illegible], ac [illegible]is[illegible] [illegible]rmatibus, & doctrinis confundit, Here[illegible] Qui palam hic in Eccleſia DEi comp[illegible]rum marcidum, & mendacem non ad[illegible]*

nes, quas accepiſtis, & certate pro ſemel concredita fide Sanctis. Hæc & ſimilia proponenda ſunt e ſacris literis, præſertim hoc tempore, ad deſavientem errorem propellendum. Omnia ad inſtructionem noſtram ſcripta ſunt, ut traditum eſt in Chriſto JEſu Domino noſtro, cui gloria, & potestas cum Patre ipſius ſine principio, & ſanctiſſimo, & munifico, vivificoque Spiritu, nunc & gloria, & regnum in ſecula ſeculorum. Amen. 218

Et hæc de Palamæ erroribus, hæreſibusque nunc ſatis ſint: reliquas alio loco opportunius afferemus. Philotheum vero Patriarcham, qui ita in Palamæ laudes effuſus eſt, Palamæ in omnibus hæreſes, quaſi hæreditario jure ſecutum eſſe, non minus eo in Latinos odio infectum ſatis probant libri ejus quindecim, quos adverſus Nicephorum Gregoram, Palamæ adverſarium conſcripſit. Hic Patriarchatum rexit anno Domini 1362. ſub Joanne Palæologo, annos triginta circiter poſt Palamam, cum ipſe dicat Palamam ſub Andronico ex Palæologis quarto floruiſſe. pag. 98. a. c. 1. f. *Τῷ δευτέρῳ ἰσως βασιλέως & Ἀνδρονίκῳ ὁ εὐσεβὴς προσαιζητ@- & τῶν Παλαιολόγων τετάρτῳ, σύνοδ@- ἱερὰ συλλεχθεῖσα, κατὰ & Βαρλαὰμ ἀθρησκευτότ@-, καὶ τῷ αὐτῷ προβεβλημένων κακοδόξων δογμάτων, καὶ κατὰ τῶν εὐσεβῶν καλῳδουμένων ἀνδρῶν πλησθεὶς ὁ μέγας Γρηγόριος, καὶ δόναμιν ἄμαχον περιβαλλόμεν@- ἄνωθεν τὸ καλὸν θεῦ ἀνοιχθὲν ἐκεῖνο στόμα ἐφράξατο, &c. Divinissimo itaque Imperatore Andronico, pietatem propugnante, qui erat quartus a Palæologis, ſacra Synodus convocatur. In eam cum accessiſſet Barlaamus, illius male ſentientis enormibus dogmatibus, necnon contra pios viros accuſationibus propoſitis, divino Spiritu repletus magnus Gregorius, & robore cœlitus ſibi conceſſo inexpugnabili circumvallatus, os illud contra DEum ad apertum obduxit, &c.* Vide etiam quæ de Palama habet Gregoras lib. 11. cap. 13. Hiſtor Rom. 219

VII. Septimus error eſt de Azymis, qui uti & alii Græci recentiores, Chriſtum non in Azymo, ſed fermentato corpus ſuum Apoſtolis tradidiſſe affirmat, pag. 200. a. c. 1. f. *Εἶτα θραύσας ἀφελόμενος λαβὼν ἦν ἄρτον λέγων, λάβετε. φάγετε. καὶ τὸ πόμα μου ἐμοίως, πάντες ἐξ αὐτοῦ πίνετε ἅπαν, τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. πλὴν καὶ αὐτὸς τοῦτο ποιῶν ἤδειν καὶ ἐπίνε μετ' αὐτῶν, ὁρᾷς ὅτι ἄρτον λέγει τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὃ μὴν ἄζυμον. ἀπεχριεάθωσαν οὖν οἱ τῇ θυσίᾳ ἄζυμον προσφέροντες. Deinceps panis poſt aſſumpto pane dixit: Accipite & manducate,*

ducate, & calicem ſimiliter, Bibite ex e[illegible], Hic eſt ſanguis meus novi Teſtamenti, hoc facite in [illegible]. Id etſi ipſe faceret, comedebat tamen, & bibebat [illegible] ipſi. Panem vocare corpus ſuum, non item azymum. Confundantur itaque qui in ſacrificio azymum offerunt. Idem innuere videtur pag. 207. a. c. l. p. ubi ait, Chriſtum uno die ante Paſcha Judæorum Paſcha celebraſſe. In quibus tria conſideranda ſunt, quæ contra Latinæ Eccleſiæ decreta a) dicuntur. Primum, Chriſtum in celebratione Paſchatis non expect[illegible] d[illegible]m ſtatutum, b) ſed uno die anticipaſſe. Secundum, in[illegible]entato conſecraſſe. Tertium, illudque impudentiſſimum, c[illegible]nſecrationem in azymo tanquam malam rejici, c) reprel[illegible]ique eos, qui ſimili modo conſecrant. Rationibus & argur[illegible]is Græcorum, quæ circa hoc adduntur, ſapientiſſimi viri & Græci & Latini reſponderunt, demonſtraruntque ea, quæ pro confirmanda tali ſententia in medium afferuntur, quibus reſpondere debeant. Sufficit hic errorem digito demonſtraſſe. Aliquorum tamen impudentiam non prætermittam, qui ut in hoc negotio, cum reliquis omnibus ſe cernerent deſtitutos, habere viderentur aliquid, quod Latinis opponerent, inter alias reliquias, quæ in ſacrario Palatii Conſtantinopolitani erant, Panis quoque particulam ex eo ipſo, quem tradens diſcipulis Dominus dixit, *Accipite & manducate* &c. conſervatam fuiſſe narrant, quam ubi vidiſſent Latini, eandem cum pane fermentato, argumenti ejusdem evidentia convictos obmutuiſſe. Georgius Corcir de Commun. Tractat. Ὥσπερ καὶ ὁ ῥηθεὶς ἱερεὺς Βενέδικτ Θω, ὁ τ παπα Ρωμης ἰνοκεντίος ὁ τρίτος ἰσποδηγητὴς ὢν πολε, ἐν Κωνσταντινουπόλει σαλεὶς ἀφ᾽ ἑαυτ τῶν πραγμάτων τῶν ἀναμφιλέκτων Γ[illegible] καὶ Λατίνων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσφερ[illegible] σαντες

a) T[illegible] Ec[illegible] ſeculum IX. fermentato in E[illegible] uſum docun[illegible] di[illegible]: de azymo & joannes Bona rerum Liturgicarum l. 23. [illegible]o. Launojus ſingulorum librum evolvendum, q[illegible]ne[illegible] una cum[illegible] ſedis ſubeuntem ajunt.

b) [illegible]: [illegible]ne de [illegible]unt e[illegible] nam Eccleſia viri doctiſſimi, ut Ignatii Ruſſ[illegible]au[illegible]yu[illegible]etavium vide XII. 16 ſectum. temporum & ad a[illegible]n. D. 1184.

c) Hocre[illegible]arem[illegible]t Alatius. Confer ejus Roulingerum cap. IX. qui alibi [illegible] Græcis fermenti uſum permittere, ex ſtatuto Leonis [illegible] VII.

nes, quas accepistis, & certate pro semel concredita fide Sanctis. Hæc & similia proponenda sunt è sacris literis, præsertim hoc tempore, ad desavientem errorem propellendum. Omnia ad institutionem nostram scripta sunt, ut traditum est in Christo JEsu Domino nostro, cui gloria, & potestas cum Patre ipsius sine principio, & sanctissimo, & munifico, vivificoque Spiritu, uni Deitati & gloriæ, & regnum in secula seculorum. Amen. 218

Et hæc de Palamæ erroribus, hæresibusque nunc satis sint: reliquas alio loco opportunius afferemus. Philotheum vero Patriarcham, qui ita in Palamæ laudes effusus est, Palamæ in omnibus hæreses, quasi hæreditario jure secutum esse, non minus eo in Latinos odio infectum satis probant libri ejus quindecim, quos adversus Nicephorum Gregoram, Palamæ adversarium conscripsit. Hic Patriarchatum rexit anno Domini 1362. sub Joanne Palæologo, annos triginta circiter post Palamam, cum ipse dicat Palamam sub Andronico ex Palæologis quarto floruisse. pag. 98. a. c. 1. f. *Τῷ θεοτάτῳ τοίνυν βασιλέως ϗ Ανδρονίκῳ τ̃ ἐυσεβείας προαπιζοντ⊙ ϗ τῶν Παλαιολόγων τετάρ|ῳ, σύνοδ⊙ ἱερὰ συλλεγ|εῖσα, κὰι ϗ Βαρλαὰμ ἐπ̃ηγγελμένοτ⊙, κὰι τῷ αὐτ̃ προβεβλημένων κακοδόξων δογμάτων, κὰι κατὰ τῶν ἐυσεβῶν καθηγορημάτων πνεύματος θείᾳ πλησθεὶς ὁ μέγας Γρηγόρι⊙, κὰι δύναμιν ἄμαχον ἐκβαλλόμν⊙ ἄνωθεν τὸ κατ̃ὰ θεὸ̃ ἀνοιχθὲν ἐκεῖνο στόμα ἐφήμωσε, &c. Divinissimo itaque Imperatore Andronico, pietatem propugnante, qui erat quartus e Palæologis, sacra Synodus convocatur. In eam cum accessisset Barlaamus, illius male sentientis enormibus dogmatibus, necnon contra pios viros accusationibus propositis, divino Spiritu repletus magnus Gregorius, & robore cælitus sibi concesso inexpugnabili circumvallatus, os illud contra DEum adapertum obduxit, &c.* Vide etiam quæ de Palama habet 219 Gregoras lib. 11. cap. 13. Histor Rom.

VII. Septimus error est de Azymis, qui uti & alii Græci recentiores, Christum non in Azymo, sed fermentato corpus suum Apostolis tradidisse affirmat, pag. 200. a. c. 1. f. *Εἶτα βραχύτι Δμελικτὸν λαβὼν τὴν ἄρτον λέγει, λαβετε. Φάγετε. κὰι τὸ ποτήριον ὡσαύτως, πάετε ἐξ αὐτ̃ πάντες οἰκτὸν, τ̃το ἐστὶ τὸ αἷμά μυ τὸ τ̃ καινῆς Δμαθήκης. τ̃το ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. πλὴν κὰι αὐτὸς τ̃το ποιῶν ἠσθιε κὰι ἔπινε μετ' αὐτῶν. ὅρα δ' ὅτι ἄρτον λέγει τὸ σῶμα αὐτ̃, ἀ μὴν ἄζυμον. ἀισχυνέσθωσαν οὖν οἱ τῇ θυσίᾳ ἄζυμον προσφέροντες.* Deinceps panis post assumpto pane dicit: *Accipite & man-*

polleret, & divinis literis immutritus; ſed nec externa ſapientia expers erat, imo in Dialecticis demonſtrationibus acutiſſimus. In hac tamen quæſtione abſit, inquiebat, ut contra divina myſteria linguam moveam, ita ut partim incruento ſacrificio detrahatur, partim laudi ſim, &c. Et poſt pauca: *Ad quod Græci reſpondérunt. De hoc nunc nullum dubium eſt. Vos enim ipſi, inquiunt, vidiſtis qualis fuerit à Chriſto diſcipulis panis traditus, ſive ille azymus, ſive fermentatus fuerit, tanquam nunc certo id ſciatis. Qui enim novit omnia antequam fiant, & omnia gubernat, & pro libito renovat, ingens hoc myſterium omnibus revelavit. Et ſubdiderunt. Devicta a Francis regina urbium, theſauriſque omnibus, non tantum in regia, & reliquo populo, ſed & in ædibus Domini, ut quondam Nabuchodonoſor & Nabuzardan ejusdem Archiocus Hieroſolymitanos exhauſerant, conquiſitis, in magni Palatii ſecrarium irruentes, prædonum more, in quo ſancta erant repoſita, veneranda ſcilicet ligna, ex ſpinis corona, Salvatoris ſandalia, clavus, faſcia, quæ & nos poſtmodum noſtris hiſce oculis vidimus, multa quidem ibi invenerunt: ô tolerantiam meam Domine! & inter ea, eum ipſum panem, quem immaculatis manibus Chriſtus meus diſcipulis in cœna diſtribuit, in vaſe quodam aureo, margaritis, & lapidibus pretioſis ornato. In eo inſcriptio quod intus erat, literis Græcis ſignificabat hoc* 223 *modo: Hic jacet divinus panis, quem Chriſtus diſcipulis tempore cœnæ diſtribuit, dicens. Accipite, manducate, hoc eſt corpus meum. Qui vero eum invenerant fuerunt Albetanenſis Epiſcopus, & Bethlemi Hypoſophius, & alii quidam, qui eum abſcondere voluerunt, ſed DEus qui non mentitur, & ex terra Filium ſuum veritatem oriri faciens, illam manifeſtiſſime omnibus demonſtrat, indeque dubium omne diſſolutum eſt.* Sed hujusce narrationis fides ſit apud auctorem, ἐγὼ δὲ ὁ ταχυπειθὴς. Vellem dilucidius expoſuiſſet, quibusnam oculis poſt tot annorum centurias, panem illum, ut veroſimile eſt, exſiccatum, contractum, colore immutatum, & niſi literæ indicaſſent panem materiam illam eſſe cognoviſſet, fermentatum ab azymo ſecrevit? ex quonam poſtmodum habuit, Chriſtum ultra tunc diſcipulis panem dispenſandum, alium etiam qui ſupereſſet conſecraſſe: ut ſcilicet eo poſt tot annos Latinos aliter ſentientes convinceret? ſed quid fuerit ineptire, ſi hoc non eſt? Verba Evangelii clariſſima habeo, & nugas quæro?

VIII. Ob-

VIII. Octavus error eſt pag. 209. a. c. 1. p. & pag. 215. b. c. 1. p. ubi in Paſſione Chriſti Deiparam adeo in planctu, affectibusque immoderatam d) facit, ut doloris impatiens, more vilium mulierculorum, genas unguibus dilaniatas fœdaverit, capillos laceraverit, & pectus percutiens lacrymabiliter voces extulerit. Quæ omnia tantæ mulieris fortitudine indigna ſunt. Paſſio namque Chriſti prudenter & decore deflenda eſt. Et quamvis, ut vaticinatus fuerat Symeon, Mariæ animam doloris gladius in morte Filii pertranſierit, e) non ita tamen dolore illi obcæcari debuit; ut indecora ageret, & impatienter lugeret. Quod etiam in aliis mulieribus à Chriſto reprehenſum ſcimus, f) *Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me*, &c. Dolorem Virginis in ærumnis, & in eo moderatum ac temperatum animum elegantiſſime expreſſit Michael Pſellus Orat. de Paſſione Domini. Η δὲ τοῦ λογου μήτηρ ἐκεῖνο τὸ εμψυχον εἰκόνισμα ἄγαλμα, ἀλγεῖ μὲν γὰρ ὑπὲρ φύσιν, ἐκλέλυται δ' ἀθρόον, καὶ ἐν ῥισὶν αὐτῇ ἡ πνοὴ, καὶ τὴν ψυχὴν μὲν ταύτην μικρᾷ δεῖν ἀπολέλοιπεν. ἡ δ' οὖν ἐν τοῖς παθεσιν τὸ σεμνὸν ἀπηνήναλο. ἀλλ' ἀθυμαίνει μὲν, ἀδρανὲς δ', καὶ σπαράζει μὲν βαθιον καὶ δυσπνουν, ἔσηκε δ' ὅμως ἀκριβῶς συσπάσασα ἑαυτὴν, καὶ πρὸς τὸ βάθος σαυτὸν σασα τὴν ψυχὴν καὶ ἔτι ἀνανεύει πρὸς τὸν υἱὸν, ἐτε γὰρ ἔψιν μεθέστραπται. τὸ μὲν γὰρ ἐπωδύνως ἔχει. τὸ δ' ὅμμασιν ἐστι σωφρονεῖν. ἔοικε δέ τι καὶ συλλογίζεσθαι καὶ φιλοσοφεῖν καὶ λανθανόντως. εἰς ἀπορρήτους γὰρ αὐτῇ ἐνοίας τὰ ὄμματα ἵσταται ἀνελκυσθεισης ἔνδοθεν τῆς ψυχῆς. ὧν μὲν πρῶτα τετύχηκεν οἷοις τε νῦν σφαλῆναι κακοῖς· καὶ οὔτε συμβάλλει ἄμφω πρὸς ἄλληλα, καὶ νικᾷ τοὺς βελτίοσιν. ὅμως δὲ μὴ θαυμάζειν τὴν νίκησιν, ἢ ὅπως μὴ δῆτα ἀπηξίωσεν αὐτῆς ὁ υἱός. *Verumtamen Verbi mater, animatum illud virtutum exemplar, indolet quidem ſupra quem dici poteſt, ſimulque rerum cardo tempore concabuit, ſpiritus ipſe in naribus vagatur, & tantum non vitam depoſuit, retinet tamen gravitatem in ærumnis, anhelat illa, ſed remiſſe: ſuſpirat, ſed intime, & ita ut auribus non audiatur. Stat nihilominus concinne ſe ipſam componens, & in intima* 225 *anima mentem dirigens, neque ad filium aſpectum erigit, neque oculos alio avertit: illud enim ingentem dolorem, hoc factum non approbare indicat. Videtur etiam inter ſe neſcio quid occulte latenterque meditari, oculi ſiquidem illius in cogitationes, quæ verbo explicari non poſſunt, deſiguntur, cum ani-*

d) Facile apparet Allatium rigidi cenſoris more conquirere & erroribus adſcribere, quæ ſi voluiſſet facile excuſare vel ſimilibus exemplis Eccleſiæ Romanæ celebratiſſimorum ſcriptorum tueri potuiſſet.

e) Luc. II. 35. f) Luc. XXIII. 28.

ma intus examinet, quæ prius poſſederit, & quibus nunc malis divexatur, & utra ſi, ſimul veluti in examine libras, & melioribus vincit. Atqui mortem admiratione non proſequi, aut quamcunque ratione, Filium illi non dimiſit. Hi ſunt errores, quos in Triodio deprehendi.

Eſt præterea locus pag. 12. a. c. 2. p. de biothanatis, ſive violenta morte peremptis ambiguus, & perplexus. Loquitur enim de divina ſcientia, & prædeterminatione, & DEI providentia de rebus particularibus nimis confuſe, quæ ſi recte exponantur, g) admitti poſſe, & Catholica videri non dubito. Ut jacent, dubia ſunt, & neſcio quid fidei abſonum prima facie ſonant. Illa ego ſicuti non condemno, ita nec laudo. Verba Græca exſcripſi, & Latinis verbis, ut potui, fideliter expreſſi, ut aliorum etiam judicio examinentur. Χρὴ ἢ εἰδέναι ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον ἀποτίθενται καὶ πυρὶ τὴν θαλάσσαν, τὰς τῶν λεγομένων θανατικῶν
ἐκβαίνομεν, καὶ κρύει, καὶ λιμῷ καὶ ἄλλοις πολλοῖς θεοῦ ξένοις πράγμασι.
ταῦτα γὰρ εἰσι θεοῦ κρίματα, ὧν τὰ μὲν γίνεται καὶ ἀνθρώπων, τὰ δὲ
καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἦν. ἀλλὰ ἢ δὲ ἄδηλα, καὶ δὲ ἀσαφῆ, ἢ τοιαῦτα
ἑτέρων γένεσιν. καὶ τὰ μὲν προγεγραμμένα λέγω αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καὶ τὴν θα-
226 λάμαξι αὐτῶν γένεσιν, ὡς δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ῥιζῶν λέγεται ἀρὰ ἀναβλαστάνει. ἡ
μὴν ἢ ῥιζα καὶ ὅταν γένηται, πλὴν ἅμα τῷ σπερμάτων τοῦ
μὲν πυγμαίου, τοῦ δὲ θαυσίου. καὶ τὸν μὲν χρόνον, ὃν ἢ μένει, ἀλλ' αὐτὰ
ὡρισε τοῖς καθ' ἕλικας, καὶ ἀνθρώπων χρόνον καὶ τὰς τοσαύτας τῶν ἀνθρώπων
ἡλικίας. εἰ δὲ ὁ τῶν τοσούτων χρόνων ἀλληθρεὶς τρόπος τοῦ
γένεσιν, ἡ μὲν ἐξ ἀρχῆς ὡς [illegible]. ἔξ ἐστι, γενόμενα [illegible] πρὸς ἢ
τὴν πολλαπλασίαν ἑνὸς ἑκάστου ἢ ἀριθμὸν ἔξ θεοῦ τὸν τε χρόνον καὶ τὸν ἀριθμὸν
γένεσιν αὐτῶν χρὴ δοκεῖν. εἰ ἢ πρὸς μὲν ἄλλοις λέγεται μάγοις [illegible], ἀλλὰ
ται, γᾶ εἰ καὶ ἐς γᾶν ἀπέλθοντα, αὐτὰ ἅμα λέγει γὰρ ὁ Δημόκριτος
χρῆσθαι ὅτι ἀναζῆσαι μέλλοντες, ὅπως ἂν τὰ σώματα πολλοῦ ἢ
ἀμείνω, καὶ κομιδῆς ἕνεκα, ἢ τοιαῦτα ἀποθνήσκουσι πολλοῖς
ἀναγκαίως με ἡμῶν ἡμέρᾳ μιᾷ. καὶ πολλοὺς δὲ θανάτους ἡμέρας μιᾶς καὶ
ὁ Σόλωνος, ἐπὶ τίμαι τοῦ πατέρα σε, ἕνεκα ὧν πολυχρονίου, καὶ πολλῶν,
καὶ ἐκ τοιούτου ἢ ἐ κακοῦ ἢ ἐν τοῖς ἰδίοις πρὸς τὸν Ἑλλήνας ὁ δὲ λέγων ἐξω-
λοθρεύσαι αὐ νεκρὸς, εἰμὶ λέγε ἰδίᾳ τοῦ δικαστοῦ μὴ μόνον ἐδόκουν ἢ ὄρον
εἶναι ζωῆς. εἰ δὲ τις ἔστι ἄρα καὶ ἀνὴρ θεοῦ τὸν θέλοντα ἀπο-
τρόπαιον, ἐλπὶ ἢ ἕτερον, καὶ πρὸς τὸν συμφέρον ἀναπαῦσαι καὶ ἐκ θε-
ἔστιν θεὸς ἀπόκειται ἢ ἔστιν, καὶ χρόνος ἐστὶν ἐστὶ, ὡς
ὁ μὲν ὁ Φαῦστος Αὐτοκράτωρ, ἢ θέλοντος, καὶ βουλὴ ἢ θεοῦ. ἔστω τῷ λόγῳ
καὶ τῷ βαθέων καρμάτων ἐν χρὴ θαρρεῖν, καὶ τοῦ μεγάλου βασι-
λέως

g) Quibus igitur hoc ſenſu conſonum, generatim in hoc genere

λείᾳ, θανάσιμοι, λιγονίσῳ, ἐκαγούσαις, τῶν ὄρων τὸ ζωῆς πληρωθέντων, ὅρος ἢ ζωῆς τὸ θέλημα λέγομεν τοῦ θεοῦ. εἰ γὰρ ὄρος ἐστὶ ζωῆς, ἵνα χάριν θεόμεθα θεοῦ ἢ ἱερῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν παίδων εὐχόμεθα; *Oportet autem ſcire, quod non omnes qui præcipitiis concidunt, ſive igne,* 227
*& mari, & aliis letiferis vitam finiunt, & frigore, & peſte, ſecundum juſſum DEI id patiuntur. Hæc enim ſunt DEI judicia, quorum non-nulla ſecundum beneplacitum accidunt, alia ſecundum permiſſionem, alia propter ſcientiam, & comminationem, & correctionem aliorum fiunt. Et præcognoſcitiva quidem ratione omnia cognoſcit, & ſcit, & voluntates ipſius ſunt, quemadmodum & de paſſeribus * ſacrum dicit Evangelium. Non vero determinat ea ſic fieri, exceptis aliquibus: exempli gratia, ſi ſuccedat ut hic ſuffocetur, ille moriatur, & hic ſenex, ille infans, ſed ſemel determinavit univerſum, ac humanum vitæ tempus, & tam varia mortis genera. In tot itaque annorum ſpatiis diverſa mortis genera inferuntur, non ab initio DEO determinante, ſed cognoſcente. Ad inſtitutum vero vitæ uniuſcujuſque voluntas DEI, & tempus, & mortis illius genus ex tempore ſtatuit. Verum ſi magnus Baſilius* h) *prædeterminationem vitæ dicit, illud nobis:* i) Terra es, & in terram reverteris, *innuit. Ait ſiquidem Apoſtolus Corinthiis ſcribens:* k) Propterea quod indigne communicetis inter vos multi infirmi ſunt, & imbecilles, & dormiunt multi: *quaſi diceret, moriuntur multi. Et David:* l) Ne revoces me in dimidio dierum meorum: *Et,* m) menſurabiles poſuiſti dies meos. *Et Solomon,* n) Fili honora Patrem tuum, ut ſis longævus. *Et rurſus,* o) ut ne moriaris in non tempore. *Et apud Job Deus dicit ad Eliphaz:* p) Conſumpſiſſem vos, niſi per Job ſervum meum. *Hinc demonſtratur nullum eſſe terminum vitæ. Si quis porro dicit terminum, DEI puta illius voluntatem:*
quemadmodum enim vult, addit, & minuit alteri, omnia in utilitatem 228
diſponens, & cum DEus voluerit, & modum, & tempus diſponit. Terminus itaque vitæ uniuſcujuſque eſt, ut magnus inquit Athanaſius, q) *voluntas & placitum DEi. Hac ratione, & profunditate judiciorum tuorum Domine, illud magni Baſilii conciliabis, dicentis, Mortes inferuntur, terminis vitæ completis, terminos vero vitæ, voluntatem DEI dicimus. Etenim ſi terminus vitæ eſt, cujus gratia DEum exoramus, preces que pro filiis effundimus, & medicorum indigemus.*

* Matth. X. 29. XII. 6.

h) Adde quæ de loco S. Baſilii Gennadius Epiſtola de prædeſtinatione, quam Hoeſchelius edidit. i) Gen. III. 19. k) 1. Cor. XI. 30. l) Pſal. CII. 25.
m) Pſal. XXXIX. 6. n) Sir. III. Exod. XX. 12. o) Eccleſiaſtæ VII. 18.
p) Job. XLII. 8. q) Locus eſt quæſt. 113. ad Antiochum.

ma intus examinet, quæ prius poſſederit, & quibus nunc malis divexatum & utrasq; ſimul veluti in examine libras, & melioribus vincit. Atque mortem admiratione non proſequi, aut quamnam nationem, Filium illi non dedi genuit. Hi ſunt errores, quos in Triodio deprehendi.

Eſt præterea locus pag. 12. a. c. 2. p. de biothanatis, ſive violenta morte peremptis ambiguus, & perplexus. Loquitur enim de divina ſcientia, & prædeterminatione, & Dei providentia de rebus particularibus nimis confuſe, quæ ſi recte explicantur, g) admitti poſſe, & Catholica videri non dubito. Ut jacent, dubia ſunt, & neſcio quid fidei abſonum prima facie ſonant. Illa ego ſicuti non condemno, ita nec laudo. Verba Græca exſcripſi, & Latinis verbis, ut potui, fideliter expreſſi, ut aliorum etiam judicio examinentur. Χρὴ γὰρ εἰδέναι ὅτι οὐχ ἁπλῶς τοὺς κρημνοῦς ἐξαιρεῖται ἡ γραφὴ καὶ πυρὶ καὶ θαλάσσῃ, καὶ τοὺς λεγομένους θανάτους ἐκλειβόμενοι, καὶ κρίνει, καὶ λιμῷ καὶ πολέμῳ δοξάζει τὸν θεόν. Ταῦτα γὰρ εἰσι θεοῦ κρίματα, ἐν τοῖς μὲν γινόμενα καὶ εὐδοκίαν, τοῖς δὲ καὶ ἐξ ὀργῆς. ἀλλ' ἐγὼ δι' ἑαυτῶν, καὶ δι' ἀπειλῶν, καὶ σωφρονισμοῦ ἕτερον γίνεσθαι, καὶ τῷ μὲν πεφυκυῖαν λόγῳ εἶδος παίδων καὶ γνώσεως, καὶ τῷ θανάτῳ αὐτὰ γίνεσθαι, ὡς δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ῥηθέντων λέγει τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, 226
μὴν ὁρίζει καὶ ὅτῳ γίνεται, πλὴν ἴσως ἅμα τῷ ἀξιοθῆναι τυχόν τι μὲν πνιγῆναι, τὸν δὲ θανεῖν. καὶ τὸν μὲν γέροντα, τὸν δὲ νήπιον, ἀλλ' ὅρους ὥρισε τοῦ καθόλικοῦ, καὶ ἀνθρώπινον χρόνον καὶ τὰς τοσαύτας τῶν θανάτων τρόπους. ἐντὸς ἂν τῶν τοσούτων χρόνων οἱ διάφοροι τρόποι τῶν θανάτων γένωνται, ἃ μὲν ἐξ ἀρχῆς ὡρίσατο ὁ θεὸς, γνώσεται μόνον τοῦ τὴν πολλείαν ἑνὸς ἑκάστου ἡ βουλὴ ὁ θεὸς τόν τε χρόνον καὶ τὸν τρόπον ἑκάστου αὐτῶν χαθάζει. εἰ δὲ προορισμὸν ζωῆς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος τὸ, γῆ δὲ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, αἰνίττεται, λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος γράφων· διότι ἀναξίως μεταλαμβάνῃς, διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἄῤῥωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοὶ, ἢ τοι ἀποθνήσκουσι πολλοί, καὶ ἀναγαγών με ἡμίσει ἡμερῶν μου. καὶ παλαιὰς ὄψεται ἡμέρας ὁ Σολομών, ἢ τίμα τὸν πατέρα σου, ὅπως ἔσῃ πολυχρόνιος. καὶ ἵνα μὴ ἀποθάνῃς ἐν ᾗ καιρῷ ἢ ἐν τῷ Ἰὼβ πρὸς τὸν Ἐλιφὰζ ὁ θεὸς λέγει λόθρευσα ἂν ὑμᾶς, εἰ μὴ Δαβὶ Ἰὼβ τὸν θεραπευτά μου, οὗτος δείκνυσιν εἶναι ζωῆς. εἰ δέ τις ἔχει ὅρον μείζονα θεοῦ τὴν θέλησιν αὐτοῦ. ἢ χρόνοις προσίθησιν, ἐλαττοῖ ἢ ἕτερον, πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν ὁ λήσειν θεὸς οἰκονομεῖ τόν τε τρόπον, καὶ χρόνον. ὧν ἑκάστῳ ζωῇ ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος, ἡ θέλησις, καὶ ἡ βουλὴ τοῦ θεοῦ. Ταύτῃ καὶ τῷ βάθει τῶν κριμάτων σου Χριστὸν θεραπεύεις. καὶ τὸ μέγα

g) Quidni igitur hoc facere malueris, quam nodum in ſcirpo quærere?

ſimile Officium à Typico inventimus ordinatum, ſed pro affectu in Beatiſſimam Virginem edidimus. Et pag. 201. a. m. Ἀκολουθία τῶν μεγάλων ὡρῶν τ' ὠδῆς μονῆς τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, ποιηθεῖσα ὑπὸ Νικολάου ἱερέως τ' Μαλαξοῦ πρωτοπαπᾶ Ναυπλίου. *Officium magnarum horarum vigiliæ ſanctæ Pentecoſtes, compoſitum à Nicolao ſacerdote Malaxo Archipresbytero Nauplii.* Et alibi ſæpius. A Correctoribus ipſis, ac ſimilium librorum editoribus petere poſſumus, quanam auctoritate tantum facinus audent, & temeratas manas in intemeratos Eccleſiæ ritus imponunt? Homines viliſsimi ſunt, nulla ſcientiarum laude, nulla auctoritate, nulla dignitate conſpicui, qui ex arbitrio Officia Eccleſiæ moderantur, addunt, ſubtrahunt, mutant, de novo 231
conſarcinant, quidquid illis videtur. An univerſæ Orientali Eccleſiæ legem ipſi dare? compellerene poſſunt, ut compicta ab illis nugamenta inter rerum ſacrarum cæremonias, non domi tantum, ſed in ſacris conventibus, & Eccleſiis legantur, recitentur, & cantionum ſacrarum etiam modulis in obſequioſi populi aures intrudantur? Vetant id leges, rejiciunt Canones, & integerrimus Eccleſiaſticæ diſciplinæ ordo prohibet. Libri in Eccleſia legendi, nonniſi approbati, aliasque recepti in Eccleſia eſſe debent. Preces nonniſi Synodorum calculo comprobatæ. Joannes Zonara in Canonem 18 Concilii Laodiceni. Οἶκος δὲ ἐστὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν διατάττεται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, τὰς κεκυρωμένας ὑπὸ τῆς συνόδου εὐχὰς ὑπὸ πάντων λέγεσθαι, καὶ μὴ νέας ἄλλας. Ὅτε οὖν ἔοικε καὶ ὁ παρὼν κανὼν διατάττεσθαι, τὸ μὴ τὸν βουλόμενον ἁπλῶς εὐχὰς ἰδίας συντιθέναι, καὶ ταύτας λέγειν ἐν ταῖς συνάξεσιν, ἀλλὰ τὰς αὐτὰς εὐχὰς, ἤγουν τὰς ἤδη ὑπὸ συνοδικοῦ γνώμης ἐν πάσῃ συνάξει. *Ut in ſupplicationibus probatæ tantummodo per Synodum precationes, rejectis aliis novis, ab omnibus adhibeantur, Carthaginenſis Synodi vigeſimo tertio Canone conſtitutum eſt. Idem hoc quoque Canone decretum videtur, ac ne cui ſcilicet pro arbitrio formulas precum contexere, eaſque in publicis conventibus recitare liceat, ſed easdem, hoc eſt diuturna conſuetudine uſurpatas in quocumque conventu omnes retineant, definitum.* Et in Canonem 117. Carthaginenſem. Τὰς δὲ κεκυρωμένας ἐν τῇ συνόδῳ λέγεσθαι ὁρίζει ἡ σύνοδος, ὁποίαι ἂν εἶεν, καὶ ὡς ἂν καλοῖντο, καὶ μὴ ἑτέρας προσφέρεσθαι, ἀλλὰ τὰς ὑπὸ τῶν συνετωτέρων συναχθείσας εὐχὰς λέγεσθαι. Ἐτ, ἐν πᾶσιν ἂν τοῖς εἰρημένοις ἐκείνας ὁρίζει λέγεσθαι τὰς ἤδη κυρωθείσας εὐχὰς, καὶ μὴ νέας ὑπὸ τινων εἰσαγομένας παρὰ τὴν πίστεως, ἃ δὴ καὶ ἐδο- 232

232 κίμασαν οἱ πάλαι, ἀμφίβολά ἐστι. Φόβος δ' ὑπῆρχε τὸ τοὺς τοιούτοις μὴ πόλεις καὶ ἀσεβῆ ὥσί τινα, καὶ καλὰ τὰ πίστεως. διὰ τοῦτ' ἀνεῤῥάπτισε τὰ νέα ἡ σύνοδος. *Preces igitur in Synodo confirmatæ, & à ſapientioribus collectæ, quæcumque demum illæ forent, & quæcumque nomine vocarentur, eas omnibus aliis rejectis, adhiberi Synodus juſſit.* Et: *His ergo locis omnibus preces jam à Synodo confirmatæ adhiberi, novæ autem, quæ ab aliquibus contra fidem invehuntur, repudiari omnino jubet. Quæ enim Patrum judicio non ſunt probatæ, dubiæ ſunt, proindeque ne aliquid à pietate, fideque alienum contineant, metuendum. Idcirco nova omnia Synodus abrogavit.* Theodorus Balſamo in dictum Canonem Laodicenum: Καὶ ἔτος ὁ κανὼν διορθωτικός ἐστι παλαιοῦ ἤθους ἀτάκτου. Φαίνεταί γὰρ ὥς τινες ἐξ ὑπεροψίας ἰδίας ψυχὰς συνηθέμβροι εἰς τὰς ἑσπερινὰς ὑμνῳδίας ἀνεγίνωσκον αὐτάς. καὶ αἰτιώμενοι ἔλεγον μηδὲν ἢ ἀπεικὸς ποιεῖν, μηδὲ ἀναλύοντας τὰς ἀναδόσεις τῶν παλαίων ἀδομένας ἰδιοψυχάς. ἐκεῖναι μὲν γὰρ εἰς τὰς ἑωθινὰς ἐτυπώθησαν γένεσις. αἱ δὲ παρ' αὐτῶν γεγενημέναι εἰς τὰς ἑσπερινὰς ὑμνῳδίας ἐκφωνοῦνται. Φασὶν οὖν οἱ παλαίοις ἀρκεῖν τὰς ἀναδιδομένας ἰδιοψυχὰς καὶ ἐν ταῖς ἑωθιναῖς, καὶ ἐν ταῖς ἑσπεριναῖς, καὶ ἐν πάσαις ἁπλῶς ταῖς συνάξεσι, καὶ μὴ ἔχειν ἄδειαν τὸν βουλόμενον ἰδιοψυχὰς συνηθεῖναι. *Hic quoque Canon veterem inordinatum morem corrigit. Quidem enim propter arrogantiam, ut videtur, in veſpertinos hymnos preces componentes, eas legebant,* 233 *& cum reprehendebantur, ſe nihil abſurdum, alienumve facere, nec à Patribus datas orationes diſſolvere dicebant. Illæ enim in matutinis factæ juſſæ ſunt, quæ autem ab ipſis factæ ſunt, in veſpertinis hymnis proferuntur. Dicunt ergo Patres ſufficere preces, quæ ſunt traditæ, & in nonis, & in veſperis, & in omnibus, ut ſemel dicam, congregationibus, nec licere ei qui velit preces componere.* Et in Canonem Carthaginenſem; Ὡς ἔοικε, τινὲς ἐπίσκοποι ἐπιχείρουν λέγειν ἰδιοψυχὰς ἀναγνῶναι καλὰ τὰ προοίμια τῶν θείων δοξολογιῶν, ἤγουν εἰς τὰς εὐχὰς, ἢ καλὰ τὰς ἀναθέσεις, ἤγουν ἐν τῷ μέσῳ, ἢ καλὰ καιρὸν τῶν χειροθεσιῶν κωλύσεις ἐν ἕτοι οἱ πάλαι φασὶ μόνας ἐκείνας τὰς εὐχὰς λεγούσας τὰς προκεχυρωμένας, ἤτοι τὰς συνήθεις. *Ut eſt verisimile, quidam Epiſcopi aggrediebantur dicere precationes inuſitatas, vel in initiis glorificationum, vel in commendationibus, ſeu in medio, vel etiam tempore manuum impoſitionis. Hoc ergo vetantes Patres, dicunt eas ſolas deberi dici precationes, quæ prius conſtitutæ ſunt, ſeu quæ ſunt conſuetæ.*

Hoc

Hoc in Eccleſia Conſtantinopolitana adeo invaluit, ut diverſis edictis Synodalibus contra eos, qui ſimilia auderent, & pœnis graviſſimis cautum ſit. Idem Balſamom ibidem. Ἐν ᾗ τῇ συνόδῳ ὁ βασιλεύσας ἐκείνης τῶν πόλεων, διάφορα γεγόνασι σημειώματα, ἀφορισμῷ, ἀλειτουργησίας καθυποβάλλοντα τοὺς ἐν τοῖς μνημοσύνοις τῶν ἀποιχομένων εὐγενῶν καὶ μεγιστάνων ἱερουργοῦντας ἀρχιερεῖς καὶ λέγοντας ἐπαοιδηρίους εὐχὰς μετὰ ἰαμβείων, ἢ καὶ λογοειδῶς. πολλοὶ γὰρ ἐφωράθησαν τοιαῦτα ποιοῦντες. ὡσαύτως ἀφωρίσθησαν διὰ συνοδικὸν σημειώματος· καὶ οἱ ἀναγνῶσαι, οἱ κατὰ 234
τὰ αὐτὰ μνημόσυνα μουσικὰ λέγοντες, καὶ ὀργανικὰ μουσίσματα, καὶ ποιοῦντες τὸν ἐπιτάφιον ἐπιγάμιον. *In Synodo autem hujus regiæ urbium diverſa fuerunt edicta, ſignificantia eos ſacrorum celebrandorum, ſuſpenſioni eſſe obnoxios Antiſtites, qui in nobilium & procerum defunctorum memoriis ſacrificant, & dicunt laudatorias preces cum Jambis, vel etiam ſoluta oratione. Multi enim hæc facere deprehenſi ſunt. Similiter & Synodali edicto excommunicati ſunt Lectores quoque, qui in eisdem memoriis muſica & organica cantica cantillant & pro epitaphio, epithalamium celebrant.* Cum enim quæ in Eccleſia recitantur proponantur Chriſti fidelibus, tamquam res probatiſſimæ, non cujuscunque voluntati fræna laxanda ſunt, ſed licentia ſimilia audentium, integerrimo plurimorum in Spiritu ſancto congregatorum judicio compeſcenda. Tunc enim non ſolum res in illis contentæ, ſed verba etiam examinata, tutam audientibus exhibebunt doctrinam. Refert namque idem Balſamon in 63. Canonem Trullanum, Nicolaum Muzalonem, cum vitam ſanctæ Paraſceves, quæ in Callicratiæ vico colebatur, à quodam vicano inepte, ac indocte, indigneque compoſitam inveniſſet, eam igni mandari juſſiſſe, & aliis vitæ illius ſcribendæ negotium demandaſſe. Doceant ergo recentiores iſti quonam Synodali decreto id agant. Quod ſi docere non poſſunt, cum non habeant, ceſſent ſimplicibus imponere, ceſſent innocuis fidelibus fucum facere, ceſſent propria & ſpuria inter vera, & tot jam annis comprobata Sanctorum 235
ſcripta, & preces Eccleſiaſticas inſerere. Servent ſibi dicta Patrum à maculis innoxia, ſervent poſteris, nihil detrahant, nihil addant, nihil immutent in rebus Eccleſiaſticis, ſine ipſius Eccleſiæ conſenſu.

II. Hinc

II. Hinc etiam factum eſt, & eſt ſecund ood debet ani-
madverti in hoc libro, ut licet in Eccleſia Gra rum ſæpiſſime
etiam decretis Synodalibus pſeudœpigrapha, & apocrypha
omnia ſub graviſſimis pœnis fuerint ſummota ex Lectionibus,
& Officiis divinis, rurſus ab hiſce Novatoribus multorum offenſa
introducta fuerint, ut vi s pag. 75. 6 m. in Synaxario de
Nicodemi Evangelio. Λέγε μύθοι ὡς καὶ Νικόδημος ὕτος λε-
πτομερῶς τὰ κατὰ τὸ πάθος καὶ Χριστῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν συνέλεγμαβ
διασαφησε πρῶτος πάντων, ὃ συναγωγῆς ὢν, καὶ ἀκριβέστερον,
καὶ τὰς βυλὰς τῶν Ιυδαίων, λόγους, καὶ ἁπλῶς τὰ πατρια εἰδὼς,
Fama eſt etiam Nic passionis & reſurrectionis Chriſti res geſtas minutatim comm um omnium ſtudiſſe, tanquam qui è ſynagoga eſſet, ideoque accurate Judæorum conſilia, ſermones, & uno verbo omnia perneſciret. Evangelium hoc ab aliis dictum Nicodemi, tanquam fictitium & apocryphum ſemper rejecit Catholica Eccleſia. Nec r gis probatæ fidei ſunt, quæ ſequuntur de Maria Magdalena p. . a. p. Ἡ μὲν μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῦ Χριστῦ εἰς Ῥώμην παραγενομένη, ὡς λόγος, καινῷ θανάτῳ τὸν Πιλάτον, καὶ τὰς ἀρχιερεῖς παρεδίδουσι, τὰ κατὰ τὸν Χριστον πρὸς τὸν Καίσα-
236 ρα Τιβέριον, ἀνεγίνασα. *Quæ poſt aſcenſionem Chriſti Romam perveniens, ut fertur, in cauſa fuit, ut novo mortis genere Pilatum et ſummi ſacerdotes enecarentur; quæ Chriſto contigerunt, omnibus Cæſari Tiberio renunciatis.* Audi quid de hujuscemodi libris ſcribat Joannes Zonaras in 60. Apoſto orum Canonem. Πολλὰ γὰρ βιβλία παρὰ τῶν ἀσεβῶν ἐνοθεύθησαν ις βλάβην τῶν ἁπλουστέρων ὥστε καὶ αἱ ἁγίαι καὶ θεῖαι Κλήμεντος γραφεῖσαι τοῖς ἐπισκόποις ἀποστολικαὶ διατάξεις ὑπ' αὐτῶν ἀπεβλήθησαν, διὰ τὸ καὶ δόλῳ παρ' ἐκείνων συνετέθειται ψευδεπιγράφους ἔχουσα, ὡς παρὰ πατέρων ἁγίων συγγεγραμμένα. ταῦτα καὶ ἀπόκρυφα καλεῖται. ταῦτα τοίνυν ἀπόβλητα εἶναι κελεύει ὁ κανών, καὶ εἰς ἀναγνωσιν μὴ προσίεσθαι. εἰ δέ τις δημοσίᾳ ταῦτα πράττει, ἢ καὶ ἐν ἐκκλησίας ἀναγινώσκειν πειρᾶται, θεσπεσίου ἔνδα καθαιρέσεως ἄξιοῖ. *Ab impiis & ſceleſtis hominibus ſuppoſiti libri multi fuerunt in perniciem, captionemque ſimpliciorum. Veluti ſunt Epiſcopis per ſanctum Clementem ſcripta Apoſtolica ordinationes, quæ propterea Synodis rejecta ſunt. Ab aliis quoque ſunt omnino quædam compoſita falſas inſcriptiones habentia, perinde ac ſi forent à ſanctis Patribus conſcripta. Sunt & quædam inſcripta apocry-*

apocrypha. Canon censet igitur haec esse rejicienda, nec ad lectionem proponenda. Quod si quis haec publice profert, in Ecclesiaque legere conatur, hunc etiam consecratum ministrum, dignum depositione censet.

III. Tertium est, quod primum in primo Synaxario occurrit, & die Paschatis legitur de descensu Christi ad inferos, & animarum ibi degentium liberatione pag. 4. 6. p. Ἐν ταύτῃ πάλιν ἐξ οὐρανῦ καταβὰς τῇ μήτρᾳ τ̃ παρθένε ἐνῴκησεν, καὶ νῦν τὸ ἀνθρώπινον σύμπαν τῶν ἔξ ἅδε αἰχμαλώτων πυθμένων εἰς οὐρανὺς ἀνεκίβασε, καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα ἤγαγε τ̃ ἀφθαρσίας. πλὴν καταβὰς εἰς ἅδην ὐ πάντας ἀνέστησεν, ἀλλ' ὅσοι πιστεύσαι αὐτῷ ἠθέλησαν. τὰς γ̃ ψυχὰς τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων βιαίως κρατυμένας ὑπὸ τ̃ ἅδε ἠλευθέρωσε, καὶ πᾶσι δέδωκε πρὸς οὐρανὺς ἀνιέναι. *Haec rursum de coelo descendens in utero Virginis habitavit, & nunc genus humanum omne ab infernis cavernis arreptum in coelos adnexit, & ad pristinam incorruptibilitatis dignitatem traduxit. Verumtamen ad infernum descendens, non omnes vita restituit, sed eos, qui illi credere voluerunt. Animas vero Sanctorum, qui ab orbe condito fuerunt, ab inferorum Domino violenter custodia mancipatas, liberavit, omnibusque facultatem fecit, ut remearent ad coelos.* 237 Descendit Christus, quod & verisimum est, ad inferos, hoc est in inferiores terrae partes, in terrae viscera, cor, & ventrem: quemadmodum enim cor, venter, & viscera in medio animalis sunt, ita & infernus in medio terrae r) esse perhibetur. Tertullianus in lib. de Anima: *Nobis*, inquit, *infernus non nuda cavernositas, nec subdivalis aliqua mundi sentina creduntur, sed infossa terra, & in alto vastitas, & in ipsis visceribus ejus abstrusa profunditas.* Quare audiendus non est Josephus Bryennius oratione de extremo judicio, & sempiterna beatitudine. Quum enim quaesisset ποῖός ἐστιν ὁ τόπος τ̃ κολάσεως, *qualis sit locus punitionis*, respondet, ὅτι τόπος τ̃ κολάσεως, ἔστι ὁ ἅδης ἐστὶν, ἤδιτι δ̃ πάντες τ̃δε τὸν κόσμου μέ- 238

r) Fuit haec sane Veterum sententia, è quibus Hieronymus in Ephes. IV. *Infernum sub terra esse jam nemo ambigit.* Illam opinionem profluxisse credibile est ex hypothesi de systemate Mundi, quale proponit Cosmas indopleustes, secundum quam coelum suprema pars, ἔσχατα γαίης pars infima universi. Vide si placet Jacobi Vindeti librum eruditum de vita functorum statu.

ρῶν. ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνάσχετος σφαίρας ἔκτὸς ἔσται ἡ γέεννα, καὶ μαρτυρεῖ ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς λέγων ῥητῶς οὕτωσί· καὶ ἐν ποίῳ χωρίῳ αὕτη ἔσται ἡ γέεννα· ἵνα σου ἅπτωμαι; τὸ γὰρ ζητούμενον δεῖξαι ὅτι ἔστιν, οὐ πῶς τετυφλώπται, καὶ ἐν ποίῳ χωρίῳ. ἀλλ' ἐν ποίῳ τόπῳ ἔσται φησὶν, ἔξωθεν ἴσως αὐτῆς ἔσται τῆς κόσμου τούτου παντός. καθάπερ γὰρ τῶν βασιλικῶν τὰ δεσμωτήρια, καὶ τὰ μέταλλα πόρρω διέστηκεν· οὕτω δὴ καὶ ὁ αἰωνίζων τοῦτος ἔξω που ἔσται ἡ γέεννα, μὴ τοίνυν ζήτωμεν, που ἐστὶν αὕτη, ἀλλὰ πῶς αὐτὴν φύγωμεν. *Punitionis locus neque eſt infernus, neque hujuſce orbis univerſi pars, ſed etiam extra ſphæram, quæ ſtellis nullis collaſtretur, geenna erit; ſuoque probat teſtimonio aurea lingua præditus Joannes in expoſitione epiſtolæ ad Romanos, hæc verbatim referens: & quonam in loco hæc erit geenna? quid hoc ad te? Nos enim quærimus oſtendere eam eſſe, non quonam in loco conſervetur. Sed quonam erit in loco? ait, extra hunc orbem univerſum alicubi ipſe vero eſſe, quemadmodum a regiis carceres, atque metalla longe abſunt, pari ratione extra hunc mundum habitatum alicubi erit geenna. Ne itaque quæramus ubinam illa ſit, ſed rationem, qua illam fugiamus.* Sententiam Bryennii parum nobis curæ fuerit redarguere. Non is eſt, qui ſolo ſuo dicto auctoritatem faciat. Ipſe dixit, tenuit, non nego: quid tum? Ego illi non credo, & cum aliter cum Eccleſia ſentiam, verba ejus etiam nulla adducta ratione deteſtor, & locum, quem ipſe verbis Chryſoſtomi fecit, veritatis colore
239 fuſſundam. Sententia namque Chryſoſtomi eſt, parum referre ut quis ſciat, quonam in loco geenna jaceat, ſatis ſit, ſi illi conſtet eſſe: tum enim dabit operam, ut pœnas effugiat, & bene agat. Movemur enim atque afficimur a pœnis, quæ vere & reipſa ſunt, & puniunt. Nihil meliores reddunt, ſive ſub terra, ſive ſub aëre, vel extra hoc univerſum fuerint. Quare concludit, quærendum eſſe non ubinam geenna illa ſit, ſed modum, quo illam evitemus. Ne tamen etiam huic quæſtioni non reſpondiſſe videretur, reſpondit geennæ locum eſſe extra hunc locum univerſi, qui habitator ab hominibus, ſed longe ab illis abeſſe, & verum dicit, eſt enim in infimis terræ partibus, & in corde ipſo, & ventre terræ, nempe in receſſu infimo, & interno, & in inferioribus abyſſis, in quibus nulla hominum habitatio eſt, & in hunc infernum Chriſtum ſua anima deſcendiſſe fatemur.

Quam-

apocrypha. Canon cenſet igitur hac eſſe rejicienda, nec ad lectionem proponenda. Quod ſi quis hac publice profert, in Eccleſiaque legere conatur, hunc etiam conſecratum miniſtrum, dignum depoſitione cenſet.

III. Tertium eſt, quod primum in primo Synaxario occurrit, & die Paſchatis legitur de deſcenſu Chriſti ad inferos, & animarum ibi degentium liberatione pag. 4. 6. p. Εν ταύτῃ παλιν ἐξ ὑρανῦ καταβὰς ℨῇ μήτρα τ παρθένε ἐνώκησεν, καὶ νῦν τὸ ἀνθρώπων σύμπαν ℨῶν ℰ ἄδε ἁρπάσας πυθμένων εἰς ὑρανὺς ἀνεβίβασε, καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα ἤγαγε τ ἀφθαρσίας. πλὴν καταβὰς εἰς ἅδην ὐ πάντας ἀνέςησεν, ἀλλ' ὅσοι πιςεῦσαι αὐτῷ ἠθέλησαν. τὰς ℨ ψυχὰς ℨῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων βιαίως κρατυμένας ὑπὸ ℰ ἅδε ἠλευθέρωσε, καὶ πᾶσι δέδωκε πρὸς ὑρανὺς ἀνιέναι. *Hac rurſum de cœlo deſcendens in utero Virginis habitavit, & nunc genus humanum omne ab inferni cavernis arreptum in cœlos aduexit, & ad priſtinam incorruptibilitatis dignitatem traduxit. Verumtamen ad infernum deſcendens, non omnes vita reſtituit, ſed eos, qui illi credere voluerunt. Animas vero Sanctorum, qui ab orbe condito fuerunt, ab inferorum Domino violenter cuſtodia mancipatas, liberavit, omnibuque facultatem fecit, ut remearent ad cœlos.* 237 Deſcendit Chriſtus, quod & verisſimum eſt, ad inferos, hoc eſt in inferiores terræ partes, in terræ viſcera, cor, & ventrem: quemadmodum enim cor, venter, & viſcera in medio animalis ſunt, ita & infernus in medio terræ r) eſſe perhibetur. Tertullianus in lib. de Anima: *Nobis*, inquit, *inferni non nuda cavoſitas, nec ſubdivalis aliqua mundi ſentina creduntur, ſed infoſſa terra, & in alto vaſtitas, & in ipſis viſceribus ejus abſtruſa profunditas.* Quare audiendus non eſt Joſephus Bryennius oratione de extremo judicio, & ſempiterna beatitudine. Quum enim quæriſſet ποῦ ἐςὶν ὁ τόπος τ κολάσεως, *qualis ſit locus punitionis*, reſpondet, ὅτι τόπος τ κολάσεως, ὅτι ὁ ἅδης ἐςὶν, εἰδότι ℨ πάντες ℨῶν πόσμα με- 238

r) Fuit haec ſane Veterum ſententia, è quibus Hieronymus in Epheſ. IV.° *Infernum ſub terra eſſe jam nemo ambigit.* Illam opinionem profluxiſſe credibile eſt ex hypotheſi de ſyſtemate Mundi, quale proponit Coſmas indopleuſtes, ſecundum quam cœlum ſuprema pars, ἔσχατα γαίης pars infima univerſi. Vide ſi placet Jacobi Vindeti librum eruditum de vita functorum ſtatu.

ρ. ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνώτερος σφαῖρος ἐκτὸς ἔσαι ἡ γέεννα, καὶ μάρτυρα ὁ τὴν γλῶσσαν χρυσᾶς ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς λέγων μήτως ἄτοπόν ἐστι· καὶ ἐν ποίῳ χωρίῳ αὕτη ἔσαι ἡ γέεννα· Τί σοι ζητῶ μέλῃ; τὸ δὲ ζητούμενον δεῖξαι ὅτι ἐστὶν, ἀ πᾶ τεταμίευται, καὶ ἐν ποίῳ χωρίῳ. ἀλλ' ἐν ποίῳ τόπῳ ἔσαι φησὶν, ἔξωτε ἔγγυς εἶναι ἔ κόσμε τέτε παντός. καθάπερ γὰ τῶν βασιλέων τὰ δεσμωτήρια, καὶ τὰ μέταλλα πόῤῥω διέσηκαν· ἕτω δὴ καὶ ὁ ἀνωμάλος τοῦτος ἔξω πᾶ ἔσαι ἡ γέεννα, μὴ τοίνυν ζητῶμεν, πᾶ ἐστιν αὕτη, ἀλλὰ πῶς ἐκ τὴν φύγωμεν. *Punitionis locum neque eſt infernus, neque hujuſce orbis univerſi pars, ſed etiam extra ſphæram, quæ ſtellis nullis colluſtratur, gehenna erit; ſuoque probat teſtimonio aurea lingua præditus Joannes in expoſitione epiſtolæ ad Romanos, hæc verbatim referens: & quamnam in loco hæc erit gehenna? quid hoc ad te? Nos enim quærimus oſtendere eam eſſe, non quonam in loco conſervetur. Sed quonamnam in loco? ait, extra hunc orbem univerſum alicubi ipſe reor eſſe, quemadmodum a reliquis carceres, atque metalla longe abſunt, pari ratione extra hunc mundum habitatum alicubi erit gehenna. Ne itaque quæramus ubinam illa ſit, ſed rationem, qua illam fugiamus.* Sententiam Bryennii parum nobis curæ fuerit redarguere. Non is eſt, qui ſolo ſuo dicto auctoritatem faciat. Ipſe dixit, tenuit, non nego: quid tum? Ego illi non credo, & cum alter cum Eccleſia ſentiam, verba ejus etiam nulla adducta ratione deteſtor, & fucum, quem ipſe verbis Chryſoſtomi fecit, veritatis colori
239 ſuffundam. Sententia namque Chryſoſtomi eſt, parum refere ut quis ſciat, quonam in loco geenna jaceat, ſatis ſit, ſi illi conſtet eſſe: tum enim dabit operam, ut pœnas effugiat, & bene agat. Movemur enim atque afficimur a pœnis, quæ vere & reipſa ſunt, & puniunt. Nihil meliores reddunt, ſive ſub terra, ſive ſub aëre, vel extra hoc univerſum fuerint. Quare concludit, quærendum eſſe non ubinam geenna illa ſit, ſed modum, quo illam evitemus. Ne tamen etiam huic quæſtioni non reſpondiſſe videretur, reſpondit geennæ locum eſſe extra hunc locum univerſi, qui habitatur ab hominibus, ſed longe ab illis abeſſe, & verum dicit, eſt enim in infimis terræ partibus, & in corde ipſo, & ventre terræ, nempe in receſſu infimo, & interno, & in inferioribus abyſſis, in quibus nulla hominum habitatio eſt, & in hunc infernum Chriſtum ſua anima deſcendiſſe fatemur.

Quam-

Quamvis itaque in ea Eccleſia nullus unquam fuerit, qui de deſcenſu animæ Chriſti ad inferos dubitarit, attamen rem apertam per ſe, & Sanctorum ſententiis comprobatam, dictis neſcio quibus veluti caligine obduxerunt, ut nonnulla hinc ab Eccleſiæ dogmate diverſa, non ſolum nata, ſed novis aliorum aſſertionibus propagata, in eorundem libris legantur, ſicuti in verbis jam dictis videmus, quæ ſi accuratius examinentur, multa nobis præter ſanctorum mentem obtrudunt.

Primum eſt, *Humanum genus omne* s) *ab inferni caverna ereptum à Chriſto in cælos fuiſſe aſportatum.* Illud enim notant verba illa, τὸ ἀνθρώπινον σύμπαν, & ſæpius etiam hoc idem in eodem libro, licet aliis verbis, & mutata dicendi formula repetitur. Nam pag. 148. a. m. in Canone Joſephi ſcriptum eſt: ὡς ἔβλεψέ σε λόγε ὁ ᾅδης κάτω μεῖὰ ψυχῆς ἐσείναξε, ϗ πάντας τὺς νεκρὺς φόβῳ ἀπέλυσεν, ἐπιγνόντας τὸ κράτ☉ ἐξυσίας συ. *Ut vidit te, Verbum, infernus inferius cum anima ſuſpinuit, & omnes mortuos timore relaxavit, qui agnoverunt potentiam tuæ auctoritatis*, & p. 82. b. p. καὶ γανόμν☉ ἐν νεκροῖς ὁ θεὸς τὺς ἀπ' αἰῶνος νεκρὺς ἐγείρας. *Et perveniens ad mortuos DEus mortuos à ſeculo exſuſcitat*, & p. 121. a. m. καὶ ἀνίσανλο νεκροὶ οἱ ἀπ' αἰῶν☉. *Et reſurgebant qui à ſeculo erant mortui*, & pag. 122. a. m. πύλας χαλκᾶς συνέτριψας βασιλεῦ κράτε, καὶ ἀφῆλες δεσμίυς ἀπ' αἰῶν☉ ἐκεῖσε χρεμαζίζονλας. *Portas æreas confregiſti, Rex cæleſtis, & abſtuliſti vinctos qui à ſæculo ibi manebant*, & pag. 134. b. m. καὶ καλελθὼν ἐν τῷ ᾅδη τὺς ἀπ' αἰώνων δεσμίυς ἠλευθέρωσας. *Et deſcendens ad infernum vinctos à ſeculis liberaſti*, & pag. 140. b. m. & 153. a. f. & 156. a. m. κύριε νεκρὺς προσηγορεύθης ὁ νεκρώσας τὸν θάνατον, ἐν μνήμασι ἐτέθης ὁ καινώσας τὰ μνήματα. *Domine mortuus vocatus es, qui mortem mortificaſti; in ſepulchro poſitus, qui ſepulchra evacuaſti*, & pag. 147. b. m. ὁ ᾅδης κάτω σε ἰδὼν ἐσείναξε, καὶ ἀπεδίδε ἀπεδαίως τὺς νεκρὺς, ἅυς ἐκ τ αἰῶν☉ ἐκεῖσε φρεκεμένυς, &, Τελῶν τεράτια Χριςὲ ἐξαίσια ἐθελησίως ὑψώθης ἐν

240

s) Eorum puta, qui CHRISTO apud inferos prædicanti fidem habuerunt. Ita enim hæc limitari ab auctore Pentecoſtarii Allatius ipſe p. 243. non diffitetur. Quo pacto nihil dicit quod non multi veteres, multi è Romana Eccleſia dixerunt, quorum doctrina de limbo Patrum quem vocant, ad hæc Græcorum dogmata non differt niſi diverſitate vocabulorum. Multus tamen eſt in illo exigitando Allatius non modo hic, ſed & infra p. 320. ſeq.

σαμενῶν καὶ νεκρῶν σωτὴρ θεὸς, ὁ νεκρώσας τὸν ᾅδην καὶ πάντας ἐν ἀνδρίᾳ
ἀπέλυσας δεσμίους. *Infernus inferna cum se vidisset suspensus, &*
241 *sevio restituebat mortuos, qui à seculo ibi custodiebantur.* Et: *Pastus*
mirandus Christe eximia, voluntarie exaltatus es in Cruce, & inter mor-
tuos annumeratus, qui mortem destruxeras, & omnes in virtute dissol-
visti devinctos, & pag. 129. a. m. μετὰ ψυχῆς καταβὰς εἰς μέσον καθο-
ῆρα δὲ ἀδὺ ἐξήξας ἐν ἀνδρείᾳ δεσμίους ἀνέστας, δι' ὧν δὲ αἰῶνες ἐσκότι-
ἔσχεν πικρὸς τύραννος. *Cum anima descendens in partes inferiores infimi,*
eduxisti in virtute devinctos universos, quos à seculo mors possidebat crudelis
tyrannus, & p. 122. a. l. ἡ γῆ ἐσαλεύθη, ἡ ἑτοιμάζων ὁ παντέλειος
ᾅδης καὶ πάντας δεσμίους ἀνέλυσε. *Et terra mota est, & infernus mi-*
xime omnium deridendus infernus, & omnes devinctos liberavit, & p. 175.
a. p. καὶ ἀνέστη ἰσχύμας & σκυλεύσας τὸν θανατον, καὶ σωσανα-πεσὼν
πάντας τοὺς φθαρέντας. *Et tertio die resurrexisti, & resurgere fecisti omnes mortuos*, pag. 158. b. m. ἐτέθης ἐν μνήμασι,
& ὡς ἰσχυρὸς γενόμενος & νεκρὸς, & τὰ βασίλεια & ᾅδου βασιλεῦ ἀθάνατε
ἅπαντα ἐσάλευσας, νεκροὺς τῇ ἀναστάσει ἐγείρας τῇ σῇ. *Positus es in*
monumento, nonquam qui voluntarie mortuus factus es, & regias infer-
Rex immortalis, omnes evacuasti, pag. 159. a. m. ἔθανες ἄπαντα σε τεκόν Χριστὲ ἐν μνήμασι τὸν πάσιν ζω-
ἐμπνεύσας τὴν ζωὴν ἀνίστης δὲ νύμφη πάντα νεκρώσας λόγε τὰ μνήματα &
σε δυνάστην. *Posuerunt te exanimem mortuum Christe in sepulchro &*
omnibus mortuis vitam inspiras. Resurrexisti vero Domine, omnia
suam Verbum sepulchra tua divina facultate, pag. 198. b. m.
μία ἡ κοιλία σε κενώσασα γέγονεν Τὸ γὰρ τὴν κοιλίαν ἁδὲ &
242 κενώσασα ἀνεκμετρήτως χωρῆσαι καθῆξίωσας. *Beatus venter*
immaculatissima, factus es. Ventrem enim inferni penetropinis-
mirum evacuantem inenarrabiliter capere dignatus es. pag. 267.
καὶ Δία θανάτου τὸν ᾅδην κλέπτε κενώσαν, &, ἀναστὰς ἐκ & μ-
πάντας σωσανέστησας τοὺς ἐν ᾅδου νεκρούς. *Et per mortem infernum*
evacuatum, & Resurgens è sepulchro omnes exsuscitasti, qui
no erant, mortuos. pag. 271. a m. τῇ θείᾳ καθόδῳ σε Φωτὸς &
τὰ καλαχθόνια, καὶ τὸ σκότος ἠλάθη τὸ πρὶν διῶκον, ἅθεν ἀνέ-
ἀπ' αἰῶνος δεσμῶται. *Divino descensu tuo, lumine impleta sunt*
ra terra, & tenebræ, quæ antea persequebantur, expulsæ sunt
resurrexerunt qui à seculo vinculis obstringebantur. pag.
ᾅδου πύλαι, & μοχλοὶ σιδηροῖς λόγε, πάντας τοὺς ἐν ᾅδῃ ἀνέστη-
Inferni portis, & vectibus confractis, omnes qui in inferno erant resur-
gi Domine.

Mortuos ergo omnes ab orbe ipſo condito in ſepulchris, & intimis terræ receſſibus, & in inferioribus abyſſis, morte ac vinculis damnatos deſcenſu ſuo Chriſtus, ut iſti ajunt, liberavit, compotesque ſui fecit. Quod omnino falſum eſt, & Catholicis auribus inauditum, ſive enim de animarum liberatione ſermo eſt, & hoc eſt falſum. Nullus enim ad hæc tempora animas, quæ æternis ſuppliciis addictæ continuis vexabantur anguſtiis, vel quæ quod aqua baptismali renatæ non fuerint, viſione DEI arcebantur, vel quæ quod non feciſſent ſatis pro delictis peccati pœnis atrociſſimis redimebant, omnes à Chriſto liberatas fuiſſe falſus eſt, ſive de corporum reſurrectione, quæ tantopere in 243
ſententiis adductis videtur inculcari, & hoc etiam falſum eſt. Nullus enim ſimilem corporum reſurrectionem ſomniavit, & hiſtoriæ Evangelicæ adverſatur Matthæi 27. qui multa Sanctorum corpora, non autem omnia, & præcipue damnatorum, reſurrexiſſe narrat. Quæ poſt reſurrectionem exierant é monumentis, & venerunt in civitatem ſanctam, *Et monumenta aperta ſunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierunt, ſurrexerunt, & exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem ejus venerunt in ſanctam civitatem, & apparuerunt multis.*

Hoc cum auctori Synaxarii non recte, neque ad normam Catholicæ veritatis prolatum videretur, ſe ipſum quodammodo corrigens, & amplam ac vagam, & nullis terminis circumſcriptam ſententiam in ſtrictiorem, ac modeſtiorem dicendi formam reſtringens, ſubdit, *Verumtamen ad infernum deſcendens non omnes vitæ reſtituit, ſed eos, qui illi credere voluerunt.* Quibus verbis eorum nobis dictum intrudit, qui dixerunt animam Chriſti poſt mortem ſeparatam à corpore in interiora terræ, atque loca illa, quibus animæ mortuorum detinebantur, commigraſſe, ibique omnibus etiam damnatis myſteria noſtræ fidei prædicaſſe, illisque ad ſe converſis à pœnis illis liberatis, beatitudinem contuliſſe; eos vero qui illi non crediderunt, æternis ſuppliciis condemnatos neglexiſſe.

Prædicatio hæc Chriſti hac ratione expoſita non ſolum 244
Xanthopulo, ſed aliis etiam Patribus t) tribuenda videtur,

t) Videndus omnino Cotelerius in notis ad Hermæ Paſtorem III. 16. & Jo. Erneſtus Grabe ad Irenæum IV. 45.

quorum auctoritate plausibilior fit. Namque Clemens Alexandrinus libro 6. Stromatum. * Διόπερ ὁ κύριος εὐηγγελίσατο τοῖς ἐν ᾅδου. Φησὶ γὰρ ἡ γραφή. λέγει ὁ ἅδης τῇ ἀπολείᾳ, εἶδος μὲν αὐτῆς οὐκ εἴδομεν, φωνὴν δὲ αὐτῆς ἠκούσαμεν, ἀλλ' οἱ ἐν ᾅδου καταληχέντες, φωνὴν λαβόντες εἶπεν τὰ προειρημένα, ἀλλ' οἱ ἐν ᾅδου καταληχέντες, καθάπερ ἐκ τινος νεὼς εἰς θάλασσαν ἐκβάντες ἀπορρίψαντες, αὐτοὶ δὲ οἷονει εἰσὶν οἱ ἐπακούσαντες τῆς θείας δυναμέως τε καὶ φωνῆς. ἐπεὶ τίς ἂν εὐφρανθῶν ἐν μιᾷ καταδίκῃ, καὶ τὰς τῶν ἀμαρτωλῶν ὑπολαίβοι εἶναι ψυχὰς τῶν δικαίων, καὶ τὰς τῶν ἀμαρτωλῶν ὑπολαίβοι εἶναι ψυχὰς τῶν ἀδικίαν ἢ πονηρίας καταχέων. τί δ' οὐχὶ δηλοῦσιν εὐηγγελίσατο τοῖς τε ἀπολωλόσιν ἐν τῷ κατακλυσμῷ, μᾶλλον δὲ πεπεδημένοις καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ τε καὶ φρουρᾷ σωιεχομένοις. Et: ἐναργεῖ δὲ ὁ σωτὴρ, ἐπεὶ τὸ σῶζειν ἔργον αὐτοῦ, ὅπερ ἂν καὶ πεπαίκασιν τὰς ἀοράτου πιστεῦσαι βεβουλημένους. καὶ δὲ κηρύγματος, ὅτοι πρὸ ἐνσχεθέντες, ἐλκύσας εἰς σωτηρίαν. εἰ γὰρ ἂν ὁ κύριος δι' ἅδου ἔτερος γεγονότες, ἢ διὰ τὸ εὐαγγελίσασθαι, ὥσπερ καὶ ἦλθεν, ἤτοι πάντας ἅδου καὶ ἦλθεν, ἢ διὰ τὸ εὐαγγελίσασθαι, ἢ μόνους Ἑβραίους. εἰ μὲν δὴ πάντας, σωθήσονται πάντες οἱ πιστεύσαντες, καὶν ἐξ ἐθνῶν ὦσι τυχόντες, ἐξομολογησάμενοι τὴν ἐπεὶ σωτηρίαν καὶ παιδευθῆναι οἱ κολάσεις δὲ θεοῦ εἰς ἐπιστροφὴν σαι, καὶ τὴν μετάνοιαν δὲ ἀμαρτωλῶν μᾶλλον, ἢ τὸν θάνατον μᾶλλον. καὶ ταῦτα καθαρώτερον διορᾶν δικαιωμένων τῶν σωμάτων ἀγγέλων ψυχῶν, καὶν πάθεσιν ἐπισκιῶσα, διὰ τὸ μηκέτι ἐν θείας σαρκίῳ. *Quamobrem prædicavit Dominus iis quoque* 245 *erant apud inferos. Dicit quidem certe scriptura. Dicit infernus. Ejus quidem speciem non vidimus, ejus autem vocem audivimus. Non locus utique voce accepta dicit ea, quæ prius dicta sunt. Sed ii qui sunt collocati apud inferos, & seipsos tradiderunt ad nunquam ex nave aliqua se sua sponte in mare projicientes. Fuit, qui divinam audierunt virtutem, & vocem. Nunc ergo mentis, & justorum & peccatorum animas esse existimaverit condemnatione, injustitia maculam infundens providentiæ? annon significant, Dominum annunciasse Evangelium & iis rierunt in diluvio, vel potius vinctis fuerunt, & iis, qui continebantur, & custodia? Et: Operetur autem, ut navis, quandoquidem ejus est opus servare, & salvum facere quidem certe facit, ut qui eos, qui in ipsum voluerint cre*

* p. 657. edit. Paris.

dicationem, ubicunque eſſent, traxerit ad ſalutem. Si ergo Dominus nulla alia de cauſa deſcendit ad inferos, quam ut annunciaret Evangelium, ſicut deſcendit; aut deſcendit, ut annunciaret omnibus, aut ſolis Hebræis. Atque ſi omnibus quidem, ſalvi erunt omnes, qui credididerint, etiamſi ſine ex Gentibus, cum jam illic confeſſi fuerint. Sunt enim ſalutares, & quæ erudiunt, DEi caſtigationes adducentes ad converſionem, & potiùs pœnitentiam eligentes, quam mortem, idque cum poſſint anima purius perſpicere, quæ ſunt libera a corporibus, etiamſi obſcurentur vitiis, & perturbationibus, eo quod non ſe amplius eis opponat, & eas impediat caruncula. Nec ſolum Chriſtum in terræ latebris mortuis gentibus, quæ dum vixerunt 246
fidem non habuerunt, ſed etiam Apoſtolos ipſos, ex Hermetis, ſeu Paſtoris ſententia, in easdem deſcendentes infidelibus fidem annunciaſſe, non ſolum hic docet, ſed ſtromate etiam ſecundo, * ex quo tanquam ex fonte recentiores Græci ſua hauſiſſe videntur.

Dubitaſſe videtur etiam Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Paſchate ſub finem. *Sic in infernum deſcendit, ſimul deſcende, ea quoque myſteria cognoſce, quæ Chriſtus illic deſignavit: quod duplicis deſcenſus conſilium, quæ ratio fuerit: utrum omnes ſine ulla exceptione adventu ſuo ſalvos fecerit, an illic quoque eos duntaxat qui crediderant.* Nec longe abit Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus epiſtola ad Leonem Pontif. Romanum. Joannes Damaſcen. de fide orthodoxa lib. 3. cap. 29. Κάτεισιν εἰς ᾅδην ψυχὴ τεθεωμένη, ἵνα ὥσπερ ζοῖς ἐν γῇ δικαιοσύνης ἀνέτειλεν ἥλιος· ὕτω καὶ τοῖς ὑπὸ γῆν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθημένοις ἐπιλάμψῃ τὸ φῶς. ἵν' ὥσπερ τοῖς ἐν γῇ εὐηγγελίσατο εἰρήνην, αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. καὶ τοῖς μὲν πιστεύσασι γέγονεν αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου, τοῖς δ' ἀπειθήσασιν ἀπιστίας ἔλεγχος. ὕτω καὶ τοῖς ἐν ᾅδου, ἵν' αὐτῷ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων. καὶ ὕτω τοὺς ἀπ' αἰῶνων λύσας πεπεδημένους αὖθις ἐκ νεκρῶν ἀνέρχεται, ὁδοποιήσας ἡμῖν τὴν ἀνάστασιν. *Ob id porro deificata Chriſti anima ad inferos deſcendit, ut quemadmodum iis, qui in terra verſabantur, juſtitiæ ſol ortus erat, ita etiam iis, qui infra terram in tenebris & umbra ſedebant, illuceret. Et quemadmodum bis, qui in terra erant,* 247
pacem, captivis remiſſionem, cæcis viſum evangelizaverat, atque

iis

* pag. 379.

ius quidem qui fidem ipſi adhibuer[illegible] exiſtere,
eorum autem, qui contumaces & [illegible] , infidelita-
tem coarguerat: ſic etiam ille, qui in inferno erant [illegible] ipſe omne genu
flectatur, cœleſtium, terreſtri[illegible], & inferorum. Atque hoc pacto iis,
qui ab omni ævo compedibus a[illegible] tenebantur, ſalutis, ipſe rurſus a
morte ad vitam rediit, vi[illegible]mpe ad reſurrectionem nobis muniens.

Ut enim comparatio r[illegible] beat, illud neceſſario ſequi debet,
pari ratione Chriſtum, & viventibus, & mortuis pacem de-
nunciaſſe, [illegible] ui in[illegible]ndo Chriſto, illique genu fle-
ctendo mini[illegible]ha[illegible]it. [illegible]inam autem fuerint, qui Chriſto
credi derunt ex[illegible] ideoque ſempiternis cruciatibus
damnati, idemn[illegible]xponit ſermone de defunctis. Illi
ſcilicet, qui vitæ ſpatiu[illegible] pute[illegible]egerant, procul a luxu, & vene-
re, nec ullius ſceleris ſ[illegible]o[illegible]ii fuere, fidem tamen non habue-
runt. Qui vero vitiis, [illegible]ceatis commaculati vitæ finem fe-
cerant, illi nulla ratio[illegible]que crediderunt, neque ſalui fadi
ſunt. Er[illegible]as[illegible]I[illegible]

[illegible] , ὡς αἱ ἀπειλαὶ μὲν Φοινικώδεις ἔ
[illegible]ραλ@ Τοῦτο Φιλανθρωπία. καὶ γὰρ με
[illegible], γέγονε πάλιν ἐν τῷ ἅδῃ ἐξομολόγη-
[illegible]σις τῷ δεσπότῃ καθεδῶ. ὁ γὰρ ἁπλῶς
[illegible]ὡς εἰρηται καὶπᾶ τοὺς πιστεύσαντας, τι-
[illegible]ας, αἰτίας εἶναι παντὸς καὶ προφάσεως,

248 [illegible]Καὶ[illegible] ὧ τῶν Ελεαίων
[illegible]ῶμι[illegible], [illegible]ρόσλαι τοῖς πᾶσιν.

Ἡμεῖς δὲ πρὸς ταῦτα ἀντερῶμεν τοῖς δεξαμένοις τοῦτο, ὡς ἦν ἄρα, ὅτι θαυμαστὸν καὶ προσηδοξημένον ἔτι

Τὸ σῶσαι Χριστὸν τοὺς προκεκοιμημένους.
Εἷς κριτὴς δίκαιος· ὑπαίτιος μία·
Καὶ πᾶς ὁ τούτῳ πεπιστευκὼς οὐκ ὀλεῖται.
Εἷς γὰρ ἀγαθὸς τοὺς σωθῆναι πάντας,
Καὶ τῶν δὲ ὧδε δεσμῶν ἀπαλλαγῆναι
Τῇ παλαιᾷ δὲ θεῷ καὶ δεσπότῃ.
Ὃ καὶ γέγονε τῇ τούτου προμηθείᾳ
Οἱ δύο χάριν Φιλανθρωπίας μόνης
Σωθέντες ὑπάρχουσι, καὶ ὅλοι, πάντες

Οσοι τὸν βιον καθαρώτατον εἶχον
Καὶ πᾶσαν πρᾶξιν ἀρίστην ἐπέλεων,
Ισχνῶς βιῶντες ἐγκρατῶς καὶ σωφρόνως.
Τὴν δέ γε πίστιν ἀκραιφνῆ τε καὶ θείαν
Οὐ καθέλαβον μὴ γυμνασθέντες ὅλως,
Αλλ' ἀδίδακτοι μαθηταὶ τὸ παράπαν,
Τούτους ὁ πάντων δαμίας, καὶ δεσπότης
Εἴλκυσεν, ἐζώγρησε δικαίους θείους,
Καὶ τούτους ὑπέκλινε πιστεῦσαι τούτῳ.
Λάμψας ἐπ' αὐτοὺς τὰς θείας ἀκτῖνας,
Καὶ δείξας αὐτοῖς τὸ φῶς τ' ἀληθείας.
Οὐ γὰρ ἠνέχθη ὁ συμπαθὴς τῇ Φύσει,
Εἰς κενὸν ζῆτων τὰς κόπους γεγενῆσθαι. Et inferius:
Οἱ δέγε βίον αἰσχρὸν βεβιωκότες,
Καὶ μηδὲν ὅλως τῶν χρηστῶν πεπραχότες,
Στύφει, ἢ καρπὸν μηδόλως κεκτημένοι.
Αλλὰ καὶ βίῳ, καὶ λόγῳ τε καὶ πίστει
Εἰς ἅπαν ὑπάρχοντες κατεφαλιμένοι. 249
Οὔτε τ' βροχῆς γὰρ θείας ἠρανίθεν
Χυθείσης αὐτοῖς ἐβλάστησε καθόλου.
Οὐ γάρ, ὡς ἐφθὴν εἶπὼν, ἔβαλεν ἀτίρων.
Οὔτε λάμψαντος τ' δόξης ἡλίου
Ἐπαυθησαν ὡς ἄκαρπον καθόλου.
Τούτους ἂν εἴποι Χριστὸς εἰς ἅπαν
Οὐ σωμήγυριν, ὡς οἶμαι, πεπλασμένους,
Ως ἀναξίους παντελῶς σωτηρίας.
Οὔτε μὴν ἐπίστευσαν αὐτῷ δοκεῖ μοι
Ἐπήρατοι γὰρ αὐτῶν τὰς Αἰτούσας,
Καὶ τὰς νοερὰς ὀφθαλμὰς τ' καρδίας
Η γὰρ σκότος ἐπαρθὲν, ὁ πρῶτος δράκων. *Superius jam a nobis dictum eſt, minas quidem illius omnium verum inſpectorie, graves atque horrendas eſſe: verum eas ab ipſius humanitate, quam nulla oratio aſſequi poteſt, ſuperari. Siquidem poſtquam hæc Prophetæ locutus eſt, fuit profecto quibusdam in inferno confeſſionis locus, iis videlicet, qui in ſalutari Domini deſcenſu fidem amplexi ſunt. Neque enim ille vitæ auctor omnibus ſine exceptione ſalutem attulit, ſed illis de-*

mum, qui illic quoque, uti dictum eſt, ipſius fidem amplexi ſunt. Ac nonnulli quidem per eos, qui ante crediderunt, Patres, & Prophetas, & Judices, & Reges, ac Principes intelligunt, aliosque nonnullos Hebraici populi, qui facile recenſeri poſſunt, omnibusque noti, ac perſpicui ſunt. Nos vero adverſus eos, qui ita ſentiunt, ad hunc modum diſſeremus. Nec beneficii loco ducendum, nec nequam ac minus hoc cenſendum eſt, ile nimirum, qui crediderunt, ſalutem a Chriſto
250 *allatam eſſe. Quippe cum ſolus ipſe judex æquitate præſtet, nec periturus ſit quisquis ipſius verbis fidem adhibuerit: Quocirca eos omnes ſalutem conſequi, atque ad DEi ac Domini deſcenſum inferni vinculis ſolvi neceſſe erat. Id quod etiam ipſius providentia contigit, ut vero eximii illi, meo quidem ſententia, ſola ipſius benignitate, ac miſericordia, ſalutem acceperunt, qui etiamſi aliqui vita puriore excelluiſſent, atque optimis quibusque actionibus perfuncti fuiſſent, temperanter ac ſanctè, & caſte vixiſſent, tamen puram ac divinam fidem hactenus quam perceperant, ut qui nulla omnino diſciplina, aut magiſterio eruditi exultique fuiſſent. Hos quippe ille ſuapte natura moderatur ac Dominus retibus divinis inclusos ſublime traxit, eisque cum divinorum radiorum ſplendorem injeciſſet, ac veritatis lumen effudiſſet, ita eorum animos inflexit, ut in eum crederent. Neque enim ille naturæ miſericors tot labores fruſtra, atque inceſſum ab ipſis ſuſceptos fuiſſe ſuſtinebat.* Et infra: *Contra qui turpiter, ac ſcelerate vixerunt, nihilque omnino, quod cum virtute conjunctum eſſet, egerunt, nec ſemen ullum aut fructum habuerunt: verum & vita, & ſermone, & fide prorſus aberrarunt, nec pluvia divina cœlitus in eos juſſa ullum germen ediderunt; neque enim, ut jam à me dictum eſt, ſemen ullum fecerunt, nec, ut prorſus ſteriles illucente gloria ſole, maturuerunt; his profecto nullo modo Chriſtus profuit, nec lapſos, ut opinor, ſecum excitavit, ut qui ſalute penitus indigni eſſent. Quin ut in ipſum quidem eos credidiſſe exiſtimo. Primus etenim ille ex ſuperbia in tenebras*
251 *lapſus draco, quem à prima ætate coluerunt, mentes eorum, ac ſpirituales cordis oculos cæcavit.* Damaſcenum ſequitur Philippus Solitarius in Dioptra lib. 2. cap. 11. & 12.

Si dicas: Cum Chriſtus clare pronuntiet, *Qui non eſt natus ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cœlorum*: quomodo fieri poteſt, ut qui ante adventum ejus fuerunt juſti non baptizati, tamen in id ingreſſi ſint? non illepide reſpondet Theo-

Theodorus Abucaras opuſc. 13. * Mortuos omnes ante Chriſti paſſionem in elementa reſolutos, ſanguine & aqua, quæ ex latere ejus fluxere, baptizatos fuiſſe, cum omnia elementa illa aſpergine ſanctificata fuerint, non ideo tamen omnes à Chriſto extractos fuiſſe ab inferis, ſed eos tantum qui in eum crediderunt. En verbæ Ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἐκείνων ἐβαπτίσθη, ὥσπερ καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ πάντων. ἐγὼ γάρ φησιν ἐμαυτὸν ἁγιάζω ὑπὲρ αὐτῶν, πλὴν ἀλλὰ καὶ σωματικῶς ἐβαπτίσθησαν. Β. καὶ πῶς ἦν τοῦτο δυνατόν; Α. οὐκ οἶδα ὅτι οἱ πάντη οἱ ἀποθνήσκοντες ἀπόλλυνται, ἀλλ' ἐν τοῖς στοιχείοις ἀναλύονται, ἐξ ὧν καὶ συνετέθησαν Β. ἔστω ἔχει. Α. γέγραπται ὅτι κεντηθεὶς τῇ λόγχῃ τὴν πλευρὰν ἐξέχεε αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ. Β. ναὶ ἔστω γέγραπται. Α. ἐκεῖνο ἀναλυθὲν τῷ ὕδατι ἐν τοῖς στοιχείοις ἐκείνοις ἁγίασε τὰ πάντα, καὶ ἐβάπτισε τοὺς μεμερισμένους καὶ ἀναλυθέντας εἰς τὰ στοιχεῖα. Β. ἤδη τῷ λόγῳ καὶ οἱ ἄπιστοι, καὶ πάντες ἁπλῶς ἐβαπτίσθησαν οἱ προαποθανόντες. Α. οὐχί, ἀλλὰ μόνα τὰ σώματα τῶν πιστῶν, ὧν αἱ ψυχαὶ ἐν τῷ ᾅδῃ κατελθόντος ἐκεῖσε τοῦ Χριστοῦ, ἦσαν τῆς ἁγίας αὐτοῦ ψυχῆς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἀγωγὸς, ἡ φύσις ὕδατος δένδρα πολλὰ παραπεφυτευμένα ἔχων, τὰ μὲν παντελῶς νεκρὰ καὶ ξηρά. τὰ δ' ἔστι ζῶντα. τί δοκεῖ σοι; πάντα τὰ δένδρα, ὧν ἅπτεται τὸ ὕδωρ, ὠφελῶνται, καὶ ἀνιμῶνται τὴν ποιότητα, καὶ τὴν ζωὴν, ἢ μόνα τὰ δικτικὴν ἔχοντα δύναμιν, ἤτοι ἐλκτικήν. τὰ γὰρ τελείως ξηρὰ οὐδὲν παρὰ τοῦ ὕδατος ὠφελῶνται. ὅτων οὐδὲν ὠφελήθησαν οἱ ἄπιστοι ἐκ τοῦ ὕδατος ἐκείνου εἰς τὰ στοιχεῖα ἀναλύσεως. *Chriſtus pro illis baptizatus eſt, quemadmodum etiam pro illis mortuus eſt.* Ego enim, *inquit*, pro illis ſanctifico me ipſum *Cæterum illi corporibus ſuis baptizati ſunt.* B. *Quomodo id fieri potuit?* A. *Nôſti eos, qui moriuntur, non penitus intercidere, ſed in elementa, ex quibus compoſiti ſunt, reſolvi.* B. *Sic eſt.* A. *Scriptum eſt, latere ejus lancea aperto, ſanguinem & aquam ex latere ejus fluxiſſe.* B. *Sic ſane ſcriptum eſt.* A. *Illa igitur aqua reſoluta in elementa Chriſtus omnia ſanctificavit, baptizavitque diviſos, & reſolutos in elementa.* B. *Hac ratione infideles etiam, & denique omnes baptizati ſunt, qui antea fuerant mortui.* A. *Minime, ſed ſola corpora fidelium, quorum anima, cum deſcendit ad infernum Chriſtus, hoc eſt ſancta ejus anima, in eum crediderunt. Sicut enim ſi quis aqueductus, aut vinea multas arbores habeat juxta conſitas, alias quidem omnino extinctas, & aridas, alias vero adhuc viventes, & virides, quid tibi videtur, an omnes arbores, quas aqua tangit, utilitatem capiant, & pinguedinem,*

252

* De hac Abucaræ ſententia exſtat erudita diatriba Doctoris quondam mei D. Theo. Ittigii ἔν μακαρίτῃ, edita Lipſiæ 1698.

rum, ac vitam hauriunt; an illa ſola quæ vim habeat recipiendi, & eliciendi? Quæ enim ex toto ficta ſunt, nihil eis prodeſſe aquæ, ſic infidelibus nihil profuit aqua illa, quæ in elementa abiit.

253 Oecumenius in primam Petri cap. 3. Gregorii Nazianzeni dictum explanans, eos, ait, Chriſtum ſalvaſſe, qui animo ita compoſiti erant, ut fidei propoſitæ præbuiſſent aſſenſum: Πρόχειμαι λευκὸν πᾶς ἀποθανὼν ὠφέλησε τὰς προσκαιμηθέντας, εἴμα ἢ καὶ ζήλωσεως παλλὰς ἄσης, εἰ ἐπὶ σωτηρίᾳ πάντων ἀνθρώπων ἡ ἐναντρώσις ἢ κυρίε, ποίας ἔτυχον σωτηρίας οἱ προθανόντες. λύει ἀμφότερα ἡ ἀνὰς, καὶ φησὶν, ὅτι ὁ ἢ κυρίε θάνατος ἀμφότερα ταῦτα εἰργάσατο, ἐλπίδα ἀναστάσεως λέγε ἢ ἀναστῆναι αὐτὸν, καὶ σωτηρίαν πάλιν τῶν προκεκοιμημένων. οἱ γὰρ ἐγρηγορότες ἀγαθοὶ τὸν ἑαυτῶν, καὶ τὸν ἐν ζωῇ αὐτῶν χρόνον πᾶσαν θέσεως ἔχον, ὡς εἰ καὶ ποτε τῷ πάσμα ἐπεδήμησε Χριστὸς μὴ ἂν ἀπολεφθῆναι ἢ ζωποιοῦντος αὐτὸς κηρύγματος, ἅτοι καὶ ποτε λέγε τὸ εἰς ᾅδου ἢ κυρίε καθόδε τὸ σωτηρίας ἔτυχον, ὡς καὶ Γρηγορίῳ τῷ θείῳ δοκεῖ. Φησὶ γὰρ ὅτος, ἁπλῶς σώζει πάντας Χριστὸς ἐπιφανεὶς δηλονότι ἐν τῷ ᾅδῃ, ἢ κἀκεῖ τοὺς πιστώσαντας. Λέγε γὰρ ἢ πιστοῦσαντας σημαίνει τοὺς ἔτω παρασκευασθέντας ἑαυτοὺς, ὡς εἰ καὶ ποτε παρεγένετο, πιστεύσαντας. καὶ ἐ μέμψεως ἔτο. ἐ γὰρ ἀπεκληρώθησαν ἡ σωτηρία, ἀνὰ ἢ τοῖς ζῶσι πᾶσι γινόμενος ἐ πάντας σώζει, εἰ μὴ μόνον τοὺς πιστεύσαντας *Cum enim hucusque progreſſus oratione fuiſſet, & reſtaret adhuc in dubio, quo pacto eos qui antea dormierant moriendo juverit: non parvaque relinqueretur quæſtio, ſi in ſalutem omnium hominum humanitas à Domino ſumpta eſt, quam ſalutem fuerint conſecuti, qui mortui antea ſunt: utraque una hac ratione diſſoluit. Domini mortem, inquiens, utraque hac effeciſſe, & ſpem reſurrectionis, propterea quod ipſe fu-*

254 *rerat, & ſalutem eorum, qui mortui antea fuerant. Qui enim quo tempore vivebant, bonis operibus vitam ita exornarunt ſuam, ut ſi tunc quoque in mundo verſatus fuiſſet Chriſtus, vivificam doctrinam non repudiaſſent: ii tunc ex deſcenſu Domini ad inferos ſalutem conſecuti ſunt. Quemadmodum Gregorio etiam divino placet. Inquit enim, ſalvosne fecit omnes abſolute, & in univerſum Chriſtus, ubi ſuſtinet ad inferos ſupervenit? An etiam illic eos, qui credituri erant? Dum enim inquit eos, qui credituri erant, eos ſignificat, qui ſibi ita præſtiterunt, ut ſi tunc etiam acceſſiſſet Chriſtus, fuiſſent credituri. Nemo id reprehendendum videtur. Non enim fortito exhibetur ſalus. Nam cum inter viventes etiam verſaretur, non omnes ſalvos fecit, ſed eos tantum qui crediderunt.*

Simi-

Similia habet Joannes Zonaras, ſive Glycas epiſt. 10.

Καὶ μή μοι λέγε ὡς ἀνεύθυνοι λοιπὸν οἱ πρὸ τῆ Χριςῦ πάντες εἰσίν. εἰ γὰρ προλαβὼν ἐπηθεώπησεν, οὐκ ἂν ἦτος ἐξ ἀγνοίας ἀπώλοντο οἱ ἐν ἀπιςίᾳ τὴν ζωὴν καταλύσαντες, ἰδικόν τι λέγε μηδέν. ὅσοι γὰρ ὡς ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης φησὶ, βίον ἀσκητικώτατον ἔζων, εἰ μὴ λανθανόντως εἰς τὴν πίςιν ἀπεπλανήθησαν, ψυχῆς τε ἴσως ἦσαν εὐπειθεῖς καὶ εὐγνώμονες, ὡς ἰδόντες καὶ ἀκούσαντες ἑτοίμως πιςεῦσαι, ἐκεῖνοι, πίςευε, οὐκ ἀπώλοντο. εἰδὲ γὰρ ὁ Φύσει ἀγαθὸς θεὸς τὴν ἀγαθότητα αὐτῶν προείρεσιν, καὶ τὸ τῶν καμάτων ἄπειρον εἰς καιρὸν ἀποβῆναι ἠνέχετο. ἐνθεν τοι καὶ πρὸς τὸν ἅδην νόμῳ Φύσεως κατιόντες αὐτῷ κἀκεῖσε κηρύξαντες, καὶ προσδέξαντο ὅτι τὸ κήρυγμα, καὶ ἐπίςευσαν. εἰ δέγε ἀμβλυωπίαν, καὶ πονηρίαν ἐκ πονηρίας, νοσοῦντες, εἰ μόνον ἀπυτραπίσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλὰ καὶ θέλειν ἀπεςυφλώθησαν, ὃ νοητὸς ἥλιος, ὡς ἔφαμεν, ἐκεῖσε αἰτιᾶται. 255
αὐτὸ δὲ τοι καὶ ὁ ἐν θεολογίᾳ Διαπρεπὴς μέγας Γρηγόριος ὑπεμφαίνων ἔλεγεν. ἆρα πάντας ἔσωσεν ἐν ἅδῃ ὁ κύριος ἐπιφανείς, ἢ κἀκεῖ τοὺς πιςεύσαντας, καὶ ταῦτα ἓν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἐπιφάνιος ἐν ἴσῃ τῶν αὐτῷ λόγων, ἐπὶ ἀρχῇ, Τίνος; σιγὴ πολλή, καὶ τάδε κατὰ ῥῆμα διέξεισι, Τί δὲ πάντας ἁπλῶς σώζει ἐπιφανεὶς ἐν ἅδῃ θεός; ἐ. ἀλλὰ κἀκεῖ τοὺς πιςεύσαντας. Τίνες δὲ οἱ πιςεύσαντες, ἢ πάντως οἱ ἐν ἀσεβείᾳ μᾶλλον τὴν ζωὴν καταλύσαντες, πιςεῦσαι δ' ὅμως ἑτοίμως ἔχοντες; καὶ τάυτῃ ἔνεπα μὴ ἀμφίβαλλε. ἔχεις γὰρ πρὸ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸν τὸν κορυφαῖον Πέτρον, ὅτω καὶ τὰ Ἰω λέγοντα, καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξε καὶ πιθήσασί που. ἐνταῦθεν δὴ καὶ ὁ μέγας ἑρμηνεὺς Κύριλλος ἔλεγεν. ὥσπερ ἐν τοῖς ἐν σαρκὶ μετὰ σαρκὸς σωνανεσράφη ὁ θεὸς, ἵνα καὶ τοὺς ἐν ἅδου ψυχαῖς διεκήρυξεν, ἴδιον ἔχων φόρημα τὴν ἐνωθεῖσαν αὐτῷ ψυχήν. οὐχ ἥτλεν δὲ λὰ ωδὲ ἵνα καὶ ὁ θειότατος διείληφε Δαμασκηνὸς λέγων, ὥσπερ τοὺς ἐν γῇ ἐυηγελίσατο εἰρήνην, καὶ τοῖς μὲν πιςεύσασιν σωτηρίας γέγονεν αἴτιος, τοῖς δὲ ἀπωθήσασιν ἀπιςίας ἔλεγχος. ἵνα καὶ τοὺς ἐν ἅδου. ὑπὲρ ἡμᾶς ἡμοιοθέως τὰ πάντα οἰκονομῶν, οὐ μήτε τοῖς ποιηρεῖς, οἷαν δὴ ἵνα ἔχων πρόφασιν, λέγοντας, εἰ ἤδειμεν, ἐπιςεύσαμεν ἄν, κηρύττει καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἅδῃ, ὡς εἴρηται, ὥςε πλησίον τοῖς ἄνω. πάντευθεν ἐπισπάται τὰς ἐπιτηδείους ἔχοντας ἕλκεως, καὶ εἴ τις λαμπρὸς ἀφῖκται, σὺν αὐτοῖς ἐκεῖθεν ἀπανίσιν. εἰ γὰρ καὶ πᾶσι κοινὸς ἐκφοίτατο ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν τὴν ἁγιωτάτην ἐκείνην ἀνάςασιν, ἀλλ' οὐχὶ πάντες αὐτῷ συνῆλθον ἐξ ἅδου ἀνερχομένῳ, μόνοι δὲ οἱ πιςεύσαντες, ὡς ὁ θεολόγος Γρηγόριος φησίν. *Ac ne idcirco mihi dixeris, omnes, qui ante Chriſtum fuerunt, culpa vacare. Si enim anticipato hoc tempore homo factus fuiſſet, non ita ex ignorantia periiſſent, qui expertes fidei ex hac vita deceſſerunt.* 256

Nihil tale dixeris, quotquot enim, ut Joannes Damaſcenus ait, vitam laboriosiſſimam in exercitio pietatis duxerunt, etiamſi imprudentiâ circa fidem aberrarunt, quique animo erant adeo obediente & grato, ut ſi vidiſſent, atque audiſſent, prompti paratique ad credendum fuiſſent, illi, crede, non perierunt. Neque enim DEus, qui natura bonus eſt, bonam eorum electionem, & immenſos illorum labores cum tempore ipſo permiſſet praterlabi. Idcirco cum etiam in infernum ipſe deſcendiſſet, ibique praedicaſſet, & amplexi ſunt hi praedicationem, & crediderunt. Qui vero cuncti entes ex malitia laborant, non ſolum manifeſte obtuti non potuerunt, verum etiam tandem excuſati ſunt, intellectuali ille ſole, uti diximus, illic coruſcante. Hoc ipſum excellens ille in rebus divinis Gregorius Magnus ſubindicans dixit: Forte an Dominus, quum in inferno apparuit, omnes ſervavit, vel tantummodo, qui fidem illi adhibuerunt. Nec iſta ſolum, ſed & magnus Epiphanius in oratione quae incipit, τί ἔτι; σιγὴ πολλή, haec ad verbum enunciat: Quid igitur? Omnes penitus ſalvat apparens in inferno DEus? Non. Sed ibidem etiam eos tantum, qui crediderunt. At quinam illi ſunt qui crediderunt? Forte an illi qui in impietate vitam finierunt, ad credendum tamen erant paruti. Atque hac de cauſa ne dubita. Habes enim pra aliis etiam ipſum Principem Apoſtolorum Petrum ita de hoc docentem: Et his, qui in carcere erant ſpiritibus veniens praedicavit, qui increduli
257 *fuerunt aliquando. Hinc itaque etiam magnus ille Cyrillus impulſus dixit: quemadmodum itaque cum iis, qui in carne erant, cum carne verſatus eſt DEus, ita etiam animabus in inferno praedicavit, proprium habens geſtamen, unionem ſibi animam. Neque vero ſecus de his ſtatuit divinissimus Damaſcenus dicens: Quemadmodum ita, qui in terris erant annunciavit pacem, atque iis quidem qui crediderunt ſalutis auctor extitit, inobedientes vero, incredulitatis arguit: ita etiam iis, qui ſunt in inferno. Optimo itaque ordine omnia diſpenſans, ita ut neque bonis per ignorantiam bonitas ipſorum pereat, neque mali ullam omnino excuſationem habeant dicentes, ſi ſciviſſemus, credidiſſemus utique, praedicas etiam in inferno, ut diximus. Similiter atque ille, qui in terris degunt, atque hinc extrahis, qui apti ſunt, benegue comparati ad trahendum, & veluti illuſtris quidam princeps cum eo de hinc aſcendit. Tametſi enim omnibus communiter largitus eſt ſuſcitatus a mortuis extremam illam reſurrectionem, non tamen etiam omnes cum ipſo venerunt ex inferno redeuntes, ſed vero qui crediderunt, ut inquit Gregorius Theologus.*

Mani-

Maximus etiam Planudes eandem opinionem ſecutus eſt orat. in ſepulturam Domini, & in planctum ſepulchralem ſanctiſſimæ Deiparæ, ubi inter alia: *Εἰ γὰρ ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ μετανοίᾳ προσιόντος, ἡδονὴν μεγάλην ἠδόμενοι, ἵνα μὴ ἂν ἔλαθεν ἐνθυμίαν τῶν ψυχῶν, ὥσπερ ἐξ ἀφ' ἑτέρας ἄκρας, καὶ σφοδρῷ τάχει ὑπίσω ἑαυτῶν ποιησάμενον τὸν ᾅδην, καὶ νῦν δὴ συγχαίρουσι σωθέντας αὐτοῖς καὶ ταῖς ψυχαῖς. Εἰ γὰρ ᾅδης κενωθείς, γέμει μὲν πνευμάτων προφητικῶν ἠρανός, γέμει ἢ καὶ δικαίων, γέμει πατριαρχῶν*, &c. 258
Si unus peccatore per pœnitentiam prope advenienti, lætitia ingenti exultent, quonam non ſeſe immerſiſſent gaudio, animabus tanquam ex alia regione immoderata celeritate, derelictis inferis concomitantibus, quare & nunc una cum illis ſimul commorantibus, & animabus reliquis collætentur. Etenim vacuis inferis factis, Prophetici ſpiritibus cœlum repletur, repletur juſtis, repletur Patriarchis, &c. Et: *Πολλὰ τὰ καλὰ τὴν ἐν σαρκὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πρὸς ἡμᾶς ἀφιξιν προβάντα μυστήρια, καὶ πάντα πᾶσαν ὑπερβαίνοντα δύναμιν λόγου. Ἓν δ' οἷον καὶ μέγιστον τὸ γελώμενον σήμερον. Ἔστι δ' ἔστι νέκρωσις ᾅδου, θανάτου θάνατος, ἐλευθερία ψυχῶν, καὶ πρὸς ἠρανὸν ἠνεῳγμένη τοῖς βουλομένοις ὁδός. πρὸς ὃ καὶ τάλλα φέρεται πάντα.*
Multa in Servatoris noſtri in carne ad nos adventu myſteria facilitata ſunt, & omnia omnem verborum ſuperant facultatem. Unum illud potiſſimum, ac maximum, quod hodie fit. Id autem eſt mortificatio inferni, mortis interitus, animarum liberatio, & apertum ad cœlos volentibus iter. Ad hoc cætera referuntur omnia. Si volentibus iter patebat, non ergo tantum juſtis & fidelibus: ſi inferi exinaniti exhauriuntur, fruſtra hinc juſtos à peccatoribus diſcernes. Et infra idem inculcat, dum quæſtionem illam ſolvere conatur, quamnam ob cauſam diutius ſuper terram, quam infra terram Servator, ſalutem evangelizaverit, & cujus gratia tempus utrumque ternario commenſuraverit, hoc annorum, dierum alterum.

Nonnulli de hac Chriſti prædicatione modo, quo dixi- 259
mus, adeo confidenter locuti ſunt, ut ex damnatis etiam unum nominarint Platonem, qui illius beneficio, & in Chriſtum crediderit, Chriſtumque ſecutus, una cum aliis inter beatorum cœtus fuerit collocatus. Nicetas in orationem Nazianzeni: *Ἔσωσε γὰρ Χριστὸς εἰς ᾅδην καλῶν ἅπαντας, ἀλλὰ μόνους τοὺς πιστεύσαντας. ὃ καὶ Χρυσόστομος ἰσχυρίζεται, ὅτι ᾅδάνα ὁ Χριστὸς ἐν τῷ ᾅδῃ στάσας, μὲν*

ἄξιον

ἄξιον σωτηρίας ὄντα, ὅτε ἀπίθησαν. καὶ ἵνα εἰ πιστεύσας ἴδοι ἄξια ἔδοξεν ἃ σωτηρίας. οἷόν τι καὶ περὶ Πλάτωνος ἔξ ἄλλων ἐν τοῖς τῶν παλαίων Φέρεται συγγράμμασιν. ὕβρεσι γὰρ ἐκεῖνος ἀποθανόντα λαμπρὰν τῶν χριστιανῶν ὡς ἄθεος καὶ πτωχὸς ἐβαλλεν. ὀναρ δ' αὐτὸς τῷ ἀνδρὶ ἐντυχὼν, ἠτιᾶτο τὸν ἄνδρα, ὡς μάτην αὐτὸν ὑβρίζοντα. ὁ γάρ φησιν, ἀπαγγελῶ μὲν ἐγὼ οὐκ ἂν ἀφικοίμην. ἔξ Χριστοῦ δ' ὡς ἄλλος πιστοῦ, ὑδὲ πρόγε ἐμοῦ ἐπίστευσε. τοιοῦτον τὸ περὶ ἔξ Πλάτωνος διήγημα. εἰ δ' χρὴ πιστεύειν ἢ μὴ, τοῖς ἀναγκαίοις κρίνειν παρέχομεν. *Enimvero Chriſtus in infernum deſcendens non omnes, verum eos ſolos, qui crediderunt, ſalvos fecit. Chryſoſtomus ipſe affirmat, neminem in inferno à Chriſto ſalutem accepiſſe, niſi qui ſalute digni eſſe, cum ex hac vita diſceſſiſſet. At fortaſſe qui cum crediderunt, ſalvos dignoſcibiti ſunt. Cujusmodi quiddam de ethnico Platone in Patrum bibliotheca circumfertur. Nam cum diu ante vita functus à quodam Chriſtiano maledictis, convitiisque ut ſceleratus & impius laceratus eſſet, ad ſuum convitiatorem ſuum venit, benignumque accuſavit, ut ſtrophio ipſum maledictis infectantem. Ego enim, inquit, me peccatorem eſſe haud*
260 *quaquam inficias ivero: verum cum Chriſtus in infernum deſcendit, me ante me ad fidem accerſit. Hoc de Platone commemoratum, quandoquidem ſic, necne, audientibus judicandum relinquo.* Et Anaſtaſius Sinaita in Odego quæſt. 3. * Μηδαμῶς ἀναθεματίσῃς ἄνθρωπον πρὸ ἐπιδημίας Χριστοῦ τελευτήσαντα, καὶ ἐν τῷ ἅδῃ πρὸς ἄπαξ καὶ μόνον ἐγνικότα τὸ Χριστοῦ κήρυγμα· προλαβὼν γὰρ Ἰωάννης ὁ πρόδρομος ἐκήρυξε πανταχοῦ τὸν Χριστόν. ἡ ἄκουσον ἔξ αὐτοῦ Πέτρου λέγοντος περὶ Χριστοῦ, ὅτι πνευθεὶς, φησὶν, ἐκήρυξε καὶ τοῖς ἐν ἅδῃ πνεύμασι τοῖς πρὸ αὐτοῦ ἀπειθήσασι. καὶ τῶν Φέρεται εἰς ἀρχαίας ἀνδρὸς δόξας, ὅτι τὸν χρόνον τινὰς σὺν Πλάτωνα τὸν Φιλόσοφον, Φαίνεται ἐν ἅδῃ καὶ ὄντως ὁ Πλάτων λέγων ἄνθρωπε, πεῖσον ἔξ καταφρόνησί μου, σεαυτὸν γὰρ βλάπτεις. ὃν φιλανθρώπως ὁ μακαρίτης γέγονε· οὐκ ἀγνοῶν ὅτι πλὴν κατελθὼν ἔξ Χριστὸς ἐν τῷ ἅδῃ, ὄντως ὑδεὶς ἐπίστευσε πρὸ ἐμοῦ εἰς αὐτόν. ταῦτα δ' αὐτὸν μὴ παρόντος εἶναι πάλαι ἐν τῷ ἅδῃ μετᾶναι. ἅπαξ γὰρ καὶ μόνον ἔστι γέγονεν ὅτε Χριστὸς ἐν τοῖς καταχθονίοις παραλήλυθε τοῖς ἀπ' αἰῶνος πεπαρακοίτοις ἐπισκιάσας. *Nequaquam diris devovebo hominem, qui ante Chriſti adventum defunctus eſt, nam apud inferos prædicatio Salvatoris pervenit, primum quidem Joanne Præcurſore Chriſtum illic annunciante, deinde ipſo Chriſto prædicante. De quo audi quid S. Petrus dicat: Inquiſ hic, qui in carne*

* Hæc non leguntur in Hodego Anaſtaſii Sinaitæ, ſed in quæſtionibus & responſionibus quæ ſub Sinaitæ nomine edita alii rectius tribuunt juniori Anaſtaſio Nicæno quæſt. CXI.

carcere erant ſpiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando. Fertur antiqua traditio de Scholaſtico quodam, qui multa probra in Platonem Philoſophum jaciebat, cui ſecundum quietem apparuit Plato, eumque ſic affatus eſt: Heus tu deſine à maledictis in me vibrandis, ne quid tibi mali accerſas. Peccator fui, non nego. Cæterum 261 *quando Chriſtus ad inferos deſcendit, ante omnes alios ego in illum credidi. Hæc cum audis, ne cenſeas in inferno ſemper dari pœnitentiæ locum; ſemel id accidit, quando redemptor noſter ad loca ſubterranea deſcendit, ut omnes, qui à condito mundo obierant, inviſeret.* Et ne illis deeſſet ſacræ Scripturæ auctoritas, ex epiſt 1. Petri cap. 3. verba illa adducunt: Ὅτι καὶ Χριστὸς ἅπαξ περὶ ἁμαρτιῶν ἔπαθε δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ θεῷ, θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι, ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν ἀπειθήσασί ποτε, ὅτε ἀπεξεδέχετο ἡ τοῦ θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέραις Νῶε κατασκευαζομένης κιβωτοῦ. *Quia & Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus eſt, juſtus pro injuſtis, ut nos offerret DEO, mortificatus quidem carne, vivificatus autem ſpiritu, in quo & his, qui in cuſtodia erant ſpiritibus profectus prædicavit, incredulis aliquando, quando expectabat DEI longanimitas in diebus Noë, dum fabricaretur arca.* His ſimilia Juſtinus Martyr Dialogo cum Tryphone, Iſaiæ tribuit, & Jeremiæ Irræneus lib. 4. cap. 39. quæ apud eos nusquam leguntur. *Commemoratus eſt Dominus ſanctus Iſrael mortuorum ſuorum, qui dormierant in terra ſepulcrorum, & deſcendit ad eos evangelizare ſalutem, quæ eſt ab eo, ut ſalvaret eos.*

Zonaras, Planudes Xanthopulo favent, viri ejusdem cum Xanthopulo farinæ. Non ii tamen ſunt, qui eum & ſemetipſos, quando hæretica proferunt, ab hæreſeos nota poſſent vindicare. Immo dum in eodem aſſerendo conveniunt, Xan- 262 thopuli nobis mens clarius innoteſcit. Nec invertendo ſententiam, hæreſeos notam ſubterfugiet. Quare ejus verba examinemus. Eum de infidelibus, & ad pœnas ſempiternas damnatis verba facere, ipſemet aperit, qui ſanctorum ac juſtorum animas, quas alia ratione vult fuiſſe ſalvas, ab animabus hujuſcemodi prædicatione liberatis diſcernit, ac dividit. *Verumtamen ad infernum deſcendens non omnes vita reſtituit, ſed qui illi credere*

voluerunt. Animas vero San *liberarunt, de*
inferorum domino violenter cuſtodia *tas* *in.* Diverſi ergo ſunt quibus prædicatur, à Sanctis qui concauſi incarcere liberantur, ergo non poſſunt eſſe, niſi peccatores usque ad vitæ exitum, & pœnis æternis condemnati. De iis quiin Purgatorio erant intelligi non poteſt. Qui enim Xanthopulus Purgatorium concedet? Quod ſi concederet, dum ait ex illis non omnes ad ſalutem protractos, de Purgatorio ſermo eſſe non poteſt. Sive enim Chriſtus deſcenſu ſuo Purgatorii omnes animas à pœnis, idque cum ſufficiente compenſatione, & ſolutione pœnæ pro culpa, aut etiam liberalitate Chriſti, ſive non omnes, ſed aliquas liberaverit, id certum, firmumque eſt, animas in Purgatorio detentas tandem aliquando poſt purgata ſcelera, ad beatitudinem traduci. At quibus prædicavit Chriſtus, plerque in illis iisdem pœnis, in quibus erant ante prædicationem permanſerunt, ſine ſpe ulla ſalutis. Ergo non eſt ſermo de animis Purgatorii.

263 Qvare ſive dicant, omnes damnatos per illam Chriſti prædicationem, ſive aliquos eſſe ſalvatos, error eſt, & hæreſis manifeſta, damnata à D. Auguſtino lib. de Hæreſibus cap. 79. & Philaſtrio cap. 47. Quam etiam in Marcione Irenæus, & Epiphanius damnarunt, qui deſcenſu Chriſti ad inferos omnes impios ſalvatos regnum DEi percepiſſe, juſtos vero ac ſanctos non fuiſſe ab illo liberatos, cum noluiſſent ipſi credere, aſſerebat. Et Gregorius Papa tanquam hæreticum in Georgio Presbytero, & Theodoro Diacono Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ condemnavit, confirmatque ſuam *ntiam* Auguſtini & Philaſtrii auctoritate lib. 6. epiſt. 15. *Pra* *a poſt diſceſſum veſtrum dilectiſſimi f-*
l *Diac* *rranti* *novi, quod dilectio veſtra dixiſſet,*
C *pos* *Sa* *um noſtrum JEſum Chriſtum adinferos*
condemn *s* *vi* *e confiterentur eum DEum, ſalvaſſe, at-*
a *vi* *De qua re volo, ut fraternitas veſtra lon-*
ter ſenti *Deſcen* *ope ad inferos ſolos illos per ſuam gra-*
um eſſe crediderant, & præcepta ejus
quia poſt Incarnationem Domini nul-
lus

tus etiam ex his ſalvari poteſt, qui fidem illius tenent, & vitam fidei non 264
habent: quia ſcriptum eſt, Confitentur ſe noſſe DEum, factis autem ne-
gant. Et Joannes ait, Qui dicit quia novit eum, & mandata ejus
non cuſtodit, mendax eſt. Jacobus quoque frater Domini ſcribit dicens,
Fides ſine operibus mortua eſt. Si ergo fideles nunc ſine bonis operibus non
ſalvantur, & infideles ac reprobi ſine bona actione Domino ad inferos
deſcendente ſalvati ſunt; melior illorum ſors fuit, qui Incarnationem
Domini minime viderunt, quam horum, qui poſt Incarnationis ejus my-
ſterium nati ſunt. Quod quanta fatuitate ſit dicere, vel ſentire, ipſe
Dominus teſtatur diſcipulis dicens, Multi Reges & Prophetæ cupierunt
videre quæ vos videtis, & non viderunt. Sed ne dilectionem veſtram
in mea diſputatione immorer, quid de hac hæreſi Philaſter in libro, quem
de hæreſibus ſcripſit, dixerit, cognoſcat, cujus hæc verba ſunt: Sunt
Hæretici qui dicunt, Dominum in infernum deſcendiſſe, & omnibus poſt
mortem ſuam etiam ibidem ſe nunciaſſe, ut confitentes ibidem ſalvarentur:
cum hoc ſit contrarium dicenti Prophetæ David: In inferno autem quis
confitebitur tibi? & Apoſtolus, Quotquot ſine lege peccaverunt, ſine le-
ge peribunt. Cujus verbis beatus quoque Auguſtinus in eo libro concordat,
quem de hæreſibus ſcripſit. Hæc itaque omnia pertractantes, nihil aliud
teneatis, niſi quod vera fides per Catholicam Eccleſiam docet: quia deſcen-
dens ad inferos Dominus illos ſolummodo ab inferni clauſtris eripuit, quos
viventes in carne per ſuam gratiam in fide & bona operatione ſervavit.
Quod enim per Evangelium dicit: Cum exaltatus fuero à terra omnia
traham ad me ipſum: omnia videlicet electa. Nam trahi ad DEum poſt
mortem non potuit, qui ſe à DEO male vivendo ſeparavit.

Si Græci dicant; Auguſtinum & Philaſtrium eſſe auctores Latinos. Nolo ab ipſis quærere quanam ratione apud ipſos Latinum nomen exoſum eſt adeo, ut auctoritate, quam præ ſe 265
habet in confirmandis fidei dogmatibus, ſolummodo quod contra eos ſit, carere debeat. Latini veritatem non à Latinis tantum, ſed à Græcis ipſis, ſicubi eam eſſe odorentur, ſedulo & alacriter expiſcantur. Illud negare non poterunt, Georgium Presbyterum, & Theodorum Diaconum, qui de deſcenſu Chriſti ad inferos ea tunc affirmabant, quæ nunc Xanthopulus, Zonaras, Oecumenius, Planudes, aliique nonnulli dictitant,

Græcos fuiſſe, Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ [illegible], Gregorio Romano Pontifici ad eorum dicta refellenda, & ingenia convincenda ſatis fuiſſe auctoritatem & Philaſtrii, & Auguſtini. Eruntne recentiores iſti Græci antiquis illis ſapientiores, prudentiores, in rebus fidei addiſcendis accuratiores? nollem, eſſent pervicatiores.

Dixerant in Triodio, ut nos ibi u) abunde probavimus, damnatos piorum precibus, animasque æternis ſuppliciis addictas ſublevari, quandoque etiam liberari, ut potioribus argumentis rem comprobarent, hæc de novo nobis obiiciunt, contenduntque, Chriſtum eorum plurimos, qui ſcilicet in eum crediderunt, liberaſſe. Quod utique hæreticum eſt, cum univerſalis totius Eccleſiæ conſenſus ille ſit, ſanctorum Patrum & Scripturæ ſacræ teſtimoniis confirmatus, pœnas damnatorum eſſe æternas, & in inferno nullam eſſe redemptionem.

Si dicant ex ſpeciali privilegio, & Chriſti arbitrio illos fuiſſe liberatos, doceant de privilegio. Sane propoſita illis prædicatio, libera, ſed effectu tantum valida, ſi ipſi credidiſſent, non ſpeciale privilegium, ſed legem ordinariam arguit. Ut ergo pœnas inferni aliquando finem habituras fidelibus inculcarent, præter tot alias machinas commentum etiam de prædicatione Chriſti ſuperinduxerunt.

266 Sed bene eſt, quando illius Eccleſiæ lumina, ac primi Patres, quibus ipſi potius animum, quam iſtis tantum ſchismati firmando intentis, advertere debent, piorum tantum animas ac ſanctorum, deſcenſu illo Chriſti a miſeriis illis, fas eſt enim ſtatum illum nulla DEi viſione pellucidum, ita nuncupare, fuiſſe liberatas affirment. Et cum hic non ſit hujus controverſiæ examinandæ locus, ſed tantum iſtius libri errores indagandi, ac manifeſtandi, in illis afferendis paucis me expediam. Cyrillus Hieroſolymitanus catechef. 4. illuminatorum, & catechef. 14. Epiphanius hæreſ. 69. contra Arianos, Joannes Chryſoſtomus

orat.

u) Supra p. 116. ſeq.

. 5. de Reſurrectione, & demonſtratione adverſus Gentiles, d Chriſtus ſit DEus, Syneſius hymno 9. Philo Carpathius in d Cantici, *apprehendam te*, Joannes Caſſianus de canonico narum orationum, & pſalmorum modo lib. 3. cap. 3. Ni- in orationem dictam Nazianzeni. Et quod magis mire- ipſe etiam Nicephorus Hiſtor. Eccleſ. lib. 1. cap. 31.
Ἥλιος ἡ δικαιοσύνης Χριστὸς μετὰ ψυχῆς μόνης διαιρεθείσης τοῦ
ἑτέρου τοῦ σώματος ἐπιφανεὶς τοῖς ἐν ᾅδου τῶν δικαίων ψυχαῖς τῆς πρὸς 267
τοῦ ᾅδου ἐξόδου ὁδοιπορίας ὁδηγὸς ἐχρημάτισε, φωτὸς ἀρχηγὸς, καὶ
τῶν αὐτοῖς τῆς ὁδοῦ, ὥσπερ δὴ καὶ τῷ λῃστῇ γεγονώς. *Ipſe enim*
ita ſol Chriſtus anima ſola per mortem a corpore ſegregata apud in-
juſtorum animas præſto fuit, & dux itineris ad paradiſum ferentis
et lucis princeps, viaque ductor eis perinde atque latroni factus.
idem etiam commatis Nilus Monachus ad Philippum ſacerdo-, de Trinitate & incarnatione Tractatu: Καὶ σώματι προσ-
ὼν ὁ θάνατος ἀνθρωπίνῃ δυνάμει θεότητος κατατραφέσσεται, καὶ
ναῦται ἐκεῖθεν αἱ ἀπ' αἰῶνος τῶν δικαίων πεπεδημέναι ψυχαί.
ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας πᾶσαι αἱ ψυχαὶ
ἀνθρώπων δικαίων τε καὶ ἀδίκων ἐκεῖσε κατείχοντο δίκας τῆς ὠδῖνος
ἐκτινόμεναι. ἐλθὼν δὲ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ ᾅδῃ οὐ πάντας ἁπλῶς
κρατηθέντας ὑπ' αὐτοῦ ἀνεσώσατο, ἀλλ' ὅσοι θεὸν αὐτὸν ἤδεσαν,
πεπιστεύκεσαν, καὶ ἀνωμολόγησαν. *Et cum corpori humano mors*
iſſet, deitatis potentia diſrumpitur, & educuntur ex eo loco, quæ
ibi juſtorum animæ vinctæ erant. Ab Adamo enim usque ad præ-
ſentem Chriſti, omnes hominum ſive juſtorum, ſive impiorum animæ
detinebantur, inobedientiæ pœnas perſolventes. Veniens vero Chri-
ſtus ad inferos, non omnes penitus ab eo detentos liberavit, ſed eos tan-
tum ipſum moverant, & in eum crediderant, eumque confeſſi ſunt.

Auctoritatibus pro Synaxarii Auctoris ſententia, facili otio occurrere poſſumus. Clementis Alexandrini ad confir- da Eccleſiæ dogmata, ſi præter aliorum Sanctorum men- 268
& Eccleſiæ decreta loquatur, auctoritas nulla eſt, ſcatet rubique erroribus, & præcipue in hoc loco, ubi de prædi- ne Chriſti in inferno ſermonem inſtituit, Hydræ Origeni- aſcituræ ſeminarium quoddam eſt. Illius contra Eccleſiæ

dogmata conatus ab antiquis ſcriptoribus dat [illegible] & nunc in dies à recentioribus refelluntur. Si cum Ec[illegible] loquitur, ob antiquitatem venerabilis eſt, & ſuo teſtimonio non ingratus accedit. Anne hoc, quod de Chriſti apud inferos prædicatione diſſeminavit, Origeni cujus ipſe doctor extitit, cauſa errandi fuerit, cum in eo quaſi in matre, de damnatorum aliquando ſalute hæreſis contineatur.

Damaſceni in libro de fide orthodoxa ea ſententia fuit, non minus viventibus, quam mortuis Chriſti Incarnationem beneficam fuiſſe, nec minus illis illuxiſſe; quin etiam ſua prædicatione non minus liberalem adveniſſe: ſua namque præſentia illis ſpiritibus prædicavit, hoc eſt eorum fidem indicavit, vitæque anteactæ probitatem dignis celebravit laudibus, quibus poſtea vitam beatam impertivit, infidelium contumaciam arguit. Nec aliam fuiſſe Damaſceni ſententiam ſatis abunde docent, quæ ipſe orat. de Transfiguratione Domini ediſſerit: ibi enim omnia, quæ per deſcenſum Chriſti ad inferos effecta ſunt, enumerans, de damnatis ne verbum quidem faciens, tantum juſtorum & ſan-
296 ctorum animas commemorat. Εἰ ἐν ὄρει Θαβὼρ μεμήνκασε, οὐκ ἂν εἰς πέρας ἡ πρὸς σὲ εὐαγγελία ἐνεβέβηκει, οὐ γὰρ ἂν κλοιὸν τῆς βασιλείας γεγένησο. οὐκ ἂν λησῆ ἠνέῳκτο ὁ παράδεισος, οὐκ ἂν ἡ γαῦρος τυραννὶς ἐσθνάτῳ καθῃρέθη, οὐκ ἂν εἰς πρωτομὴν τὰ ἔσω βασίλεια δέδωτο· οὐκ ἂν Ἀδὰμ ἀνεστάθη, οὐκ ἂν ἡ Εὔα ἀπελελύτρωτο, οὐκ ἂν παλαιάρχαι, καὶ προφῆται, καὶ δίκαιοι τῶν ἄδου μυχῶν ἀνεσώθησαν, οὐκ ἂν ἡ φύσις τὴν ἀφθαρσίαν ἐνεβέβλητο. *If in monte Thabor manifeſtis, nequaquam, o Petre, pollicitatio tibi facta exitum nacta fuiſſet, non enim regni claviger extitiſſes, non paradiſum patuiſſet: non ſuperba atque inſolens tyrannis deleta fuiſſet, non Adamus ſaluti reſtitutus, non Eva redempta, non Patriarchæ, ac Prophetæ, & juſti ex imis inferni receſſibus erepti fuiſſent, nec denique humana natura incorruptibilitatem induiſſet.* In exacta hac rerum enumeratione, nusquam rei, quæ tanti intereſſet, oblitus, tam grande DEI beneficium in genus humanum, & peccatores ſiluiſſet.

Majo-

Majorem difficultatem habet, quod ipſe ſcripſit in ſermone de defunctis. Nihilominus ibi etiam palam fatetur, ſe non aſſertive, ſed probabiliter loqui. Ἰὰ τὰ φέρων ὁ λόγος ἀπήγαγεν ἡμᾶς λῦσαι σὺν θεῷ, καὶ ἀνευρόντας πρᾶγμα, μικρὸν ὂν κεκαλυμμένον, οὐκ ἀποφαντικῶς ἀλλὰ τὸ ἀνακῦψαι, ἀλλὰ συλλογιστικῶς διὰ τὸ φιλάδελφον. *En quo nos oratio provexerit, ut rem pene occultam, & opertam juvante DEO explicaremus, atque id non veluti quandam ſententiam pronunciantes: neque enim id patitur noſtra indignitas, ſed rationibus atque conjecturis, ut charitas poſtulat, utentes.* Et ſuæ diſſertationi veram aliorum tanquam digniorem, ut ego exiſtimo, præpoſuit. Οὐ γὰ ἁπλῶς ἔσωσε πάντας ὁ ζωοδότης, ἀλλ' ὡς εἰρηται καὶπὶ τῆς πιστεύσαντας, τινὲς γὰρ φασὶ τὰς προκεκοιμημένους, οἵτινες εἰσὶ παλαιοὶ καὶ προφῆται, βασιλεῖς καὶ τοπάρχαι, καί τινες ἄλλοι τῶν λαῶν τῶν Ἑβραίων, ἐναρίθμητοι καὶ πρόδηλοι τοῖς πᾶσιν. *Neque enim ille vitæ Auctor omnibus ſine exceptione ſalutem attulit, ſed illis demum, qui illic quoque, uti dictum eſt, ipſius fidem amplexi ſunt. At nonnulli quidem eos, qui ante crediderunt, intelligunt, Patres nempe, & Prophetas, & Reges, ac Principes, aliosque nonnullos Hebraici populi, qui facile recenſeri poſſunt, omnibusque noti ac conſpicui ſunt.* Potuit ergo Damaſcenus in conventu doctiſſimorum hominum plures ſententias licet adverſas in medium proferre, quas ipſis poſtea examinandas relinqueret, & cum propoſitum illius non parum prædicatio Chriſti adjuvaret, διὰ τὸ φιλάδελφον, charitate ſcilicet in fratres, ut ipſe opinabatur, expoſuit. 270

Verum enimvero ſermo ille neſcio quid mihi ſemper ſubboluit, & ut verum fatear, nunquam x) Damaſceni fœtum legitimum exiſtimavi, ſed ut alias ſæpe contingit, à nebulonibus, ut gratiam, ac pondus orationi tanti Patris nomine adderent, Damaſceno fuiſſe appictum. Quod dummodo è Damaſceni operibus erro non ero, facillimo negotio perſentiſcam. Levis

x) Eadem aliorum virorum doctorum eſt de hoc ſermone ſententia. Vide cenſuras Rob. Ceci pag. 427. ſeq. & Damaſcenum nuper editum à doctiſſ. Viro Michaele Lequien.

* pag. 119. ſeq.

271 Levis eſt inprimis, ac nugax hic auct[or], [ge]ſtissimis re-
bus agens, quaſi per ſaturam ludens, [ne] poſſit nullo di-
cendi fine, orationem omnem infarcit. Dictio illi, ac modus,
ſi rectè conſideres, vilis, & è trivio, hiulca, languida, affe-
ctata, puerilis, & à Damaſcenica mirum quantum diverſa, quæ
licet oratoriis floſculis, & accurata exponendi forma non luxu-
riet, fluit tamen inoffenſa, ſua facilitate decora, concentu
gravis, ſententiarum pon[dere] clara, ſevera, æqualis, divina.
Verſus Damaſceni cum alias [ele]gantiſsimi ſint, ſelectis ſemper
verbis nitidi, quantitate ſy[llabarum] ſemper commodi, errori-
bus ſemper innoxii, hi qui[dem] iſto ſermone leguntur, ſi nume-
rum tantum ſyllaba[s], ſemper incompti, ac ruſtici
in ipſa tanta deformitate con[tar]mes. Ad hoc probandum nul-
lum argumentum erit validi[us] ipſa lectione, lege, ſi potes, ſine
faſtidio, per te tantum nullo [du]lio duce me vera fateri cogноſces.
Præterea omnes illæ hiſt[oriæ] ab eo adducuntur, ex anilibus
confabulationibus deſcri[ptæ] unt, de quibus nos ſuperius * non-
nulla diximus: at quor[sum] Damaſcenus hujus orationis auctor
eſſe poterit, qui ſecu[m] e fide orthodoxa cap. 4. ſcribit.

Διὸ τῷ Δ[εσπότῃ] πρόσ[ευξαι] ἑτοίμασαι τὸ πῦρ τὸ ἀσβεστον, καὶ
ἡ κόλ[ασις] εἰς αἰῶ[νας]. χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι οὐκ ἐστὶ τὰς
ἀνθρ[ώπους] ἀγγέλους ἢ ἐκπέμψαι, μᾶλλον δὲ τὸν ἐκπέμψαντα
αὐτ[ούς], οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τὸν θάνατον.

Obi[ce][re]*, a*[ni]*mibus, iisque qui ducem ipſum ſequun-*
272 *tur, [ſ]upplicium[que] ſempiternum paratum*
eſt. [Ne]tiam [ſ]cire a[ni]mum fuerit, quod hominibus mors eſt,
extin[ctio]. [P]oſt lapſum enim præcluſa eſt jam illis
[via] ſa[lu]tis, [q]uemadmodum & hominibus, poſtquam
ex [c]arne [e]xierint, [n]on hic ſæpius inculcetur poſt mor-
tem inferno et ἐξομολόγησιν, confeſſionem, μετάνοιαν, pœnitentiam. ane tamen nullum eſt, quod ali-
qui dixerunt hanc orationem non eſſe Damaſceni, cum Da-
maſcenus ſit antiquior Gregorio Papa primo, ad cujus preces
ſalus Trajano defertur, cum ex Joanne Patriarcha Hieroſo-
lymitano, qui ejus vitam deſcripſit, manifeſtum ſit, Damaſce-
num ſub Leone Iſauro Iconomacho floruiſſe, ſub Gregorio ſe-
cundo.

cundo Auctoritas ergo hujus orationis, cum Damasceni non sit, non tanti fieri debet.

Oecumenii item, & Zonaræ, & Maximi Planudæ auctoritas tantum Xanthopuli sententiam ëxponunt, qui de hac re cum male senserit, male etiam sensisse Xanthopulum ejusdem farinæ hominem necesse est. Et expositio Oecumenii insulsissima est. DEus enim non exeo quod quisque facturus est, sed ex eo, quod re ipsa fecerit sententiam fert. Et profecto divinæ liberalitatis beneficium nullum esset, si ex eo quod aliquis acturus erat, judicandus est.

Nicetas quid senserit, clarum est: cum ipse dicat sanctorum animas ac piorum tantum fuisse liberatas, probetque testimonio Chrysostomi. *Εσωσε δὲ Χριστὸς εἰς ᾅδην καταβὰς οὐ πάντας, ἀλλὰ μόνους τοὺς πιστεύσαντας, ὁ δὲ Χρυσόστομος ἰσχυρίζεται, ὅτι οὐδένα ὁ Χριστὸς ἐν τῷ ᾅδῃ σέσωκεν, μὴ ἄξιον σωτηρίας ὄντα, ὅτε ἀπέθανεν. Enim vero Christus in infernum descendens non omnes, verum eos solos qui crediderunt salvos fecit. Chrysostomus ipse affirmat, neminem in inferno à Christo salutem accepisse, nisi qui salute dignus esset, cum ex hac vita discessisset.* Et ad fabellam illam de Platonis salute minime animum advertit. 273

Gregorii Nazianzeni verba dubia sane, nullo modo sententiam dubiam faciunt. Neque enim ipse dubitavit num Christus apud inferos omnes absque ulla exceptione salvos fecerit, an eos dumtaxat, qui crediderunt: sed solum quid in eo mysterio inquirendum, meditandumque esset, proposuit. Plane namque ipse sciebat neminem absque fide DEo placere potuisse. Nec aliam fuisse Nazianzeni mentem colligi etiam potest ex Georgii commentario in eundem locum. Οὕτω, scribit, *καὶ εἰς ᾅδου κατερχομένῳ τῷ λόγῳ συνκατεισιν, οὐκ ἐπὶ κακῷ δῆλον, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ἐρευνῆσαι, καὶ μαθεῖν τὸ μυστήριον τὸ εἰς τὸν ᾅδην τοῦ θεοῦ συγκαταβάσεως, καὶ τῶν ἐκεῖσε γενομένων τε, καὶ ἐπιτελουμένων τὴν ὑπερφυᾶ διδαχθῆναι λέγειν. Et cum ad inferos descendenti verbo una descendit, neque ad ma-*

...ſtio, ut patet, ſ... u, i... Hiſtoriam deſcri-
...ſus arcana, & ... ibi ... bitur, ſuperna-
...turalem ra... docta

274 Anaſtaſio Antiocheno ſatisfaciam, ſi dicam, quæſtiones illas, * quæ ſub ejus nomine circumferuntur, non omnes eſſe Anaſtaſio adſcribendas. Opus etenim inordinatum, ac varium lectores ipſi pro arbitrio, aliis additis, aliis detruncatis, immutarunt, & dum legerent, quidquid notatu dignum occurrebat in margine, vel alibi aſcripſere. Exſcriptores deinde additamenta illa notha, ac ſi legitima eſſent, dum exſcribunt, in textum referunt, & Auctoris ſane maximi opus eruditum, ac vera ſapientia plenum, invertunt. Exempli loco illud tantum ſit; cum Anaſtaſius ab aliis ſanctis Patribus plura acceperit, aliique Patres poſteriores ab Anaſtaſio, vel ab aliis, ex quibus etiam Anaſtaſius ſua mutuati fuiſſent, lector memoriæ adjuvandæ gratia adnotavit ſententiam illam eſſe & maximi Monachi, & Joannis Climacis, ſive etiam Nicephori Conſtantinopolitani. Exſcriptor deinde nomina illa, quaſi ab Anaſtaſio, vel à quæſtionum auctore indicata fuiſſent, in copia appoſuit. Et Turrianus gravisſimus vir ſe vidiſſe exemplar Meſſanenſe tradit, in quo quædam ex illis nominibus non legebantur. Quod dicimus de nominibus, de ſententia, & rebus ipſis dicendum eſt. Neque melius habitæ ſunt hæ Anaſtaſii quæſtiones, ac illæ, quæ ſub Athanaſii nomine ad Antiochum, & Juſtini Martyris ad orthodoxos. Quare fabuloſa de ſalute Platonis, & prædicatione Chriſti, quæ inter eas leguntur, non convincunt, ea fuiſſe
275 ab Anaſtaſio ſcripta, vel dictata. Nec dubito abſciolis quibusdam ſancto fuiſſe annexa, cum nec inter ſe conveniant, neque cum aliis ab eodem patre aliis in locis expoſitis.

Loco

* Quæſtiones & reſponſiones XCIII. primum latine ſub Anaſtaſii nomine edidit Gentianus Hervetus, ex cujus interpretatione leguntur in variis Bibliothecis Patrum. Deinde quæſtiones CLIV. Græce & latine vulgavit Jac. Gretſerus Ingolſtad 1617. 4. ſub nomine Anaſtaſii Sinaitæ, Patriarchæ Antiocheni qui A. C. 599. diem obiit. Ex Gretſeri verſione recuſæ ſunt in Bibliotheca Patrum noviſſima Lugdunenſi Tomo IX. Sed nova confuſione animadverſionum interpretis verbis Græci ſcriptoris permixtæ ſunt.

Locus omnium difficillimus eſt D. Petri, y) in quo exponendo multi inſudarunt, an Doctoris mentem ſint aſſecuti, in dubio eſt. Ne varias aliorum hic expoſitiones aggeram, eam ſolum in medium adducam, quæ verba illa de deſcenſu Chriſti ad inferos interpretatur, quæ & ſanior eſſe videtur, & communior. Ait namque D. Petrus, Chriſtum ſua morte, cum ad inferiores partes terræ perveniſſet, ſpiritibus, juſtis videlicet, qui ibi in ſinu Abrahæ detinebantur, prædicaſſe, manifeſtaſſe videlicet ſuam Incarnationem, & quanam ratione illorum redemptionis, ac reſtitutionis in integrum cauſa fuiſſet, idque præconis ad morem clare, & ſonore intonuiſſe juſtis omnibus, & maxime iis qui pervicaces & obſtinati cum Noe arca appararetur, ſed DEi longanimitate, ac patientia in bonam frugem converſi, commiſſorum delictorum pœnitentia peracta in ſinum Abrahæ delati ſimilem Chriſti deſcenſum anxie expectabant, quo illis beata vita impertiretur. Scio varie ab aliis locum hunc explicari, hæc tamen ſententia mihi verbis conformior, & textui Scripturæ aptior videtur. Non ait ergo Petrus Chriſtum in inferno omnibus ibidem contentis ſe ipſum manifeſtaſſe, ſed ſanctis & juſtis tantum. Quinam autem iſti fuerint, non adeo dignoſci facile poſſunt, 276
cum in tanta malorum illuvie hominum animis refractariis, quando & DEi tolerantia, ac ſumma humanitas indignata excidium omnibus ſine ulla ſpe ſalutis minitaretur, inventi ſint aliqui, qui errorem agnoſcentes, & ex animo deteſtantes, ac pœnitentiam agentes iram DEi averterint, & miſericordiam conſecuti non in corporibus, ac facultatibus, quæ veluti cauſas tanti mali ingentes aquarum voragines abſorpſerant, in ſinu Abrahæ recepti fuerint. Ne damnemus ergo tempora, licet infelicisſima, ne homines omnes una lance dimetiamur, ac reprobemus. Novit enim Dominus ex peccatoribus ſuſcitare ſemen Abrahæ, genus electum, pium, ſanctum. Quod ſi tempore diluvii factum eſt in tanta rerum omnium anguſtia, multo magis aliis etiam temporibus,

y) 1. Petr. III, 19. ad quem locum præter interpretes confer ſi placet Petavium XIII, 18. dogm. Theol. de incarnatione. & D. Tho. Ittigi *De anteceſſ.* diſſ. de Evangelio mortuis annunciato.

cum non ita crassatur iniquitas, fiet. Videat ergo Xanthopulus num bene intellexerit Petrum, qui non sanctis, sed damnatis scribit Christum prædicasse, & ex illis omnes, qvi crediderant, liberasse.

Illa præterea Synaxarii verba considerandæ sunt. Sanctorum animas, ait, ab inferorum domino violenter custodiæ mancipatas liberavit, ταὶς ἢ ψυχαὶς τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων βιαίως κρατηθείσας ὑπὸ τοῦ ἅδου ἠλευθέρωσε. Error fuit Origenis, & aliorum ab Eustathio Antiocheno reprobatus, quo asserebatur, non tantum damnatorum, sed justorum etiam animas
277 in inferno sub potestate dæmonis z) fuisse. Vide quæ nos tractatu nostro de de Engastrimytho cap. 7. & 12. pro Catholica veritate tuenda adduximus. At dum in Beatis illis, qui in summa mentis tranquillitate quiescebant, nullis doloribus, nullis angustiis obnoxii, perfectam beatitudinem quæ in visione DEi erat, expectantes, vim ab inferorum domino asseris, injusti dæmonis in illas facultatem, & dominium, illudque violentum insinuas. Hoc est non in sinu Abrahæ, sed in crudelissimi animarem hostis ergastulo commorari, & Origenis errorum perpetuis tenebris damnatum, nunc demum in lucem ab orco evocare.

IV. Quartum in libro animadvertendum est, ex verbulo male edito ingentem Divæ Virgini injuriam appingi. Quod nisi viderem sæpius repetitum, semperque eodem cum errore prolatum, veluti correctorum oscitantia intrusum negligerem. Carmen est Joannis Damasceni, sive Joannis Apsæ in Pentecostem ad ipsam Virginem pag. 172. a. f. χαίρει ἄτεκνε μητροπαρθένων χλέος. *Salve Regina*, *Matri-virginum gloria*. Eodem modo legitur & pag. 190. a. m. pag. 124. a. p. pag. 250. b. m. & quotiescunque carmen illud repetitur, semper Virgo, *Matri-virginum* gloria est. Typographi in uno vel alte-

z) Atqui in verbis Synaxarii animæ justorum non dicuntur detentæ a dæmone, sed tantum παρὰ τῷ ἅδῃ, hoc est in loco & statu a perfecta beatitate & visione beata DEi sejuncto, limbum patrum Ecclesia Latina appellat.

altero loco errare potuerunt. Cum vero ubique ita legatur, errorem in verbis ineſſe dicendum eſt: eoque præcipue quod in aliis etiam editionibus ita habeatur, ut in editione Spinelliana anni 1600. Unam inter mulieres *Matri virginem* 278
novi Divam Virginem, præque ea ſola nulla alia eſt, illa enim ſola Chriſtum peperit, & Virgo & Mater nobis innotuit. Titus Boſtrenſis: Ηπίστησε καὶ αὐτὴ ὐχ ὑπεβλήθη τῷ τὸ ἀπιστίας ἐπιτιμίῳ καὶα᾽ τὴ Ζαχαρίας, διότι ὁ μὲν εἶχε πολλὰ ὑπόδειγμαῖα τ᾽ ἐν γήρα παιδοποίας τὴν Σάῤῥαν Ρεβέκκαν, τὴν Ραχὴλ, τὴν Ἄνναν, ἡ δὲ παρθένος ὐδὲ ἕν. ὐδεμία γὰρ παρθένος ἔως αὐτῆς ἄνευ ἀνδρὸς συνέλαβε καὶ τέτοκεν. λέγει πῶς ἔσαι ταῦτα ὐχ ὡς ἀπίστως ἀντιλέγουσα, εἰλλ᾽ ὡς σοφὴ ζητοῦσα τὸν τρόπον τ᾽ γενομένου πράγμαῖος. ἐπεὶ ὐδέποτε γέγονε τὸ παρθένον τεκεῖν. ὅθεν ὐχ ἐπιτιμᾶται, ἀλλὰ διδάσκεται τὸν τρόπον τ᾽ ὑπερφυοῦς τοκετοῦ. Et: ὐχ οἶδεν ἡ Φύσις ἃ λέγεις. ὅθεν καὶ συγγνώσκει ὁ ἄγγελος. ὐδὲ γὰρ γέγονε πρότερόν τι τοιοῦτον, ὐδὲ μετὰ ταῦτα γενήσεται. λέγω δὴ τὸ παρθένον τεκεῖν. Et ille alius: εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, ὐδεμία γὰρ τ᾽ τοσαύτης χάριτος κοινωνὸς, ὅτε γέγονεν, ὅτε γενέσθ δυνάται. ἓν γὰρ τὸ θεῖον κύημα, καὶ μία γεννήσασα. *Nec ipſa quidem credidit; attamen incredulitatis pœnas non ſubiit, quemadmodum Zacharias, hic etenim multa in ſenecta parturitionis habebat exempla, Sarram, Rebeccam, Rachel, Annam: Virgo vero nullum penitus, nulla quippe ante eam virgo ſine viro concepit, & peperit. Dicit, quomodo erunt hæc, non quod fidem non præbens, ſeſe opponens: ſed veluti prudens, modum de re, quæ agebatur, inquirens. Quandoquidem nunquam id evenit, ut virgo pareret. Quare non reprehenditur, ſed modum partus admirabilis edocetur.* Et: *Quæ tu aſſeris, natura non novit, hinc Angelum condonat, neque enim antea ſimile quidpiam factum eſt, nec poſterum* 279
in tempus futurum fiet, Virginem, inquam parere. Et alius in Lucam, Benedicta tu in mulieribus. *Nemo enim tanta gratia particeps facta eſt, nec fieri poteſt. Divinus ſiquidem partus unus eſt, & quæ generavit, una.* Græci etiam in Paracletice canunt: ὢ θαύματος καινὲ πάντων τῶν πάλαι θαυμάτων, τίς γὰρ ἔγνω μητέρα ἄνευ ἀνδρὸς τεκοῦσαν; *O admirandum novum vetera omnia mirabilia exuperans, quis enim novit matrem, quæ ſine viro generavit?* Et:

ποία μήτηρ ἠκούθη παρθένος; ποία δὲ παρθένος μήτηρ ἐγνωρίθη, πάντα τὰ σὰ θεοδόκε θαυμάσια. *Quæ mater audita est virgo, quæ vero virgo mater agnita est! Omnia tua, Deipara, admirabilia.* Et: τῶν γηγενῶν τίς ἤκουσε τοιοῦτον, ἢ τίς ἑώρακε πόλε, παρθένος ἐν γαστρὶ εὑρέθη ἔχουσα, καὶ ἀνωδύνως τὸ βρέφος ἀπέλεκτα. τοιοῦτον σου τὸ θαῦμα. *Quis mortalium simile audivit? aut quis unquam conspexit? Virgo inventa est in utero habens, eademque sine dolore filium peperit, tale est tuum miraculum.* Et: Φοβερὸν τὸ μυστήριον, καὶ τὸ θαῦμα θαυμαστὸν, πῶς ἡ παρθένος τὸν κτίσην τῶν ἁπάντων ἐβάστασε, καὶ μετὰ τόκον, πάλιν σῶα καὶ παρθένος διέμεινε. *Terribile mysterium, & miraculum admirandum, quomodo Virgo creatorem omnium gestavit, & post partum rursus integra & virgo permansit.* Et: Σ θεῖα τόκε σου ἁγνὴ πᾶσαν φύσεως τάξιν ὑπερβαίνει τὸ θαῦμα, θεὸν γὰρ ὑπερφυῶς συνέλαβες ἐν γαστρὶ, καὶ τεκοῦσα μένεις ἀεὶ παρθένος *Divini partus tui, o pura, omnem naturæ ordinem miraculum superat, DEum enim supra naturam concepisti in utero, & postquam genuisti permanet semper virgo.* Quid plura? δέσποινα ἐν μήτρᾳ τὸν νομοδότην
280 καὶ βασιλέα Χριστὸν συλλαβοῦσα μητροπάρθενε. *Domina in utero legum datorem, & Regem Christum concipiens sola mater, & virgo.* Et: ἐκ σοῦ γὰρ ἐσαρκώθη ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, μόνη γὰρ ὑπάρχεις μήτηρ, καὶ παρθένος. *Ex te enim carnem assumpsit Servator mundi, sola etenim es mater & virgo.* Et: σὺ γὰρ μόνη γέγονας ἐν γυναιξὶ, καὶ μήτηρ, καὶ παρθένος, καὶ σὺ μόνη πάναγνε ἐγαλάκτησας τὸν ζωοδότην. *Tu enim sola inter mulieres facta es & mater, & virgo, & tu sola, o purissima, lactasti filium vitæ datorem.* Et: Ὦ θαῦμα τῶν ἁπάντων θαυμάτων καινότερον, ὅτι παρθένος ἐν μήτρᾳ, τὸν τὰ σύμπαντα περιέχοντα ἀπειράνδρως, συλλαβοῦσα· καὶ ἐτεκοκύησεν. *Omnium miraculorum omnium novissimum, quod virgo in utero omnia continentem sine commercio viri concipiens non angustiavit.* Quare omnino Joannes scripserat, χαίροις ἄνασσα μητροπάρθενον κλέος. *Salve Regina Matri-virginalis gloria.* Ipsa enim sola audit Matri-virgo, & a Græcis sæpissime alibi dicitur μητροπάρθενος. Et in editionibus Aldina, Basiliensi, Parisiensi μητροπάρθενον, *Matri-virginalis* legitur. Eandem lectionem agnoscit Gregorius Metropolita Corinthi, & Eustathius Thessalonicensis, qui ea carmina exposuerunt. Nec non Marcus Eugenius in Paraphrasi, χαίροις δέσποινα κλέος καὶ ἄχθος μητροπαρθένου. Undenam ergo in libris Græcorum tantus error irrepsit?

V. Quin-

V. Quintum eſt de proceſſione Spiritus ſancti. Licet enim de illa Græci ſæpiſſime ſermonem inſtituunt in hoc libello, nunquam tamen hæreſim nobis aperte ingerunt, dicunt namque Spiritum Sanctum à Patre procedere, an a Filio pro- 281
cedat, ſilent. Quod dum non negant, expreſſe in ea locutione damnandi non ſunt. Vera enim dicunt, & abſtrahentium non eſt mendacium. Item, ut notant viri doctiſſimi, quod ſingulariter uni divinæ perſonæ tribuitur, id etiam convenire alteri intelligitur, niſi ſit illud, quod ab altera perſona diſtinguitur. Pater vero non diſtinguitur a Filio per hoc, quod ab eo procedit Spiritus ſanctus, non enim ea ratione opponitur Filio relative, & ita ſubintelligenda ſunt eorum omnium loca, qui Spiritum ſanctum, a Patre, nulla facta mentione Filii, procedere aſſerunt, præſertim ſi diverſis verbis enuncient eodem in loco, vel alibi, Filium habere omnia, quæ Pater habet, præter ἀγεννησίαν, *innaſcibilitatem*. Verum proceſſionem Spiritus legentibus ita proponere a Patre, ut ab ea Filius excludatur, & ſolus Pater eſſe dicatur principium Spiritus, aperta hæreſis eſt, & condemnata in Concilio Florentino. Habetur tamen in Synaxario Feriæ ſecundæ poſt diem Pentecoſtes, p. 248. b. f. ἁπλῶς ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς πλὴν τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως, καθ' ἣν μόνην τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, *Simpliciter quæcunque habet Pater, & Filius, præter paternitatem, & filiationem à ſolo Patre procedens.* Dicent verbum illud, *ſolo*, in Spinelliana, & aliis editionibus non haberi Et de hoc ſane dolendum eſt: quo jure homines temerarii tantum audeant, ut præter Eccleſiæ Græcæ morem, & Auctorum ſententiam, 282
non leviuſcula & puerilia, ſed hæreſes in Conciliis damnatas ad fallendum Chriſtianorum animos, appingant. Si in Autographo Xanthopuli ſcriptum eſſe contendant, quod veriſimile eſt, cum ipſe illius opinionis fuerit acerrimus aſſertor, quanam ergo ratione Spinelliani correctores omiſerunt? ſed ſive ſit in Autographo, ſive ſecus, cum in editis habeatur, & hæreticum ſit, omnino expungi debet.

EJUS-

EJUSDEM
DE PARACLETICE.

283 NEque fortunatius accidit Paracleticæ; qui est tertius liber examinandus. Namque cum liber esset exiguus sub Octoechi a) nomine à Johanne Damasceno compositus, subsecutorum Græcorum nimis onerosa pietas plurimis additis, librum in molem, qua est, succrescere fecit, & novam Octoechum compellavit. Forte etiam à Josepho Melodo compilata est. Habeo ex Acrostichide sabbati octavi Tomi, τῆς ὀκτωήχου ἐ νέας θεῖον τέλος, πόνοι δὲ Ἰωσήφ. *Octoechi nova divinus finis, labores vero Josephi.* Dicitur præter alias causas παρακλητική, quod tota sit in DEo, sanctisque exorandis, divinoque sibi auxilio, variis supplicationibus, & Christi, & Virginis, & aliorum Sanctorum intercessionibus impetrando.

Multi multa in ea reprehenderint; sed imperite, & satis calumniose. Non omnia hic referemus, uno, vel altero discusso, nostrum in eam subjiciemus examen; paginæ respondent Paracleticæ, correctæ a Nicephoro Paschaleo, editæque Venetiis apud Antonium Pinellum anno 1625.

284 I. Primum fuerit locus ex pag. 43. b. 1. f. in quo partus Virginis λοχεία vocatur. κάμινος ποτὲ μὴ φλέξασα τοὺς παῖδας τὴν σὴν λοχείαν προεικόνιζεν παρθένε. *Caminus aliquando, quæ pueros non exussit, tuum, Virgo, partum præfigurabat.* Et p. 50. a. 1. m. μέγα καὶ φρικτὸν ὑπάρχει θεομήτορ τῆς λοχείας τὸ μυστήριον. *Magnum & horribile est, DEi mater, tui partus arcanum.* Pag. 84. b. 2. f. νόμοι διετράνωσαν εἰκόνες τὴν σὴν φρικτὴν λοχείαν θεονύμφευτε. *Legis manifestarunt imagines tuum horribilem partum, DEo desponsata.* Quomodo enim λοχεία, quæ universam puerperii ægrotationem, & molestiam, ut sunt sanguinis proluvies, secundæ, dolores, debilitates,

a) Confer quæ de Octoecho & Paracletice dicta sunt supra p. 64. 68. seq.

torum remiſſionem conſequantur. Evolvantur ſingulæ paginæ, non aliam Græcorum in talibus exorandis eſſe mentem, cum manifeſto interceſſio Virginis ubique interponatur.

III. Quibusdam etiam illud non bene olet, pag. 77. a. l. 2. ἐν τάφῳ σωματικῶς, ἐν ᾅδῃ δὲ μετὰ ψυχῆς ὡς θεός. ἐν παραδείσῳ δὲ μετὰ λῃστοῦ, καὶ ἐν θρόνοις ὑπῆρχες Χριστὲ μετὰ πατρὸς καὶ πνεύματος πάντα πληρῶν ὁ ἀπερίγραπτος, sonant. *In monumento cum corpore, in inferno vero cum anima, ut Deus; in paradiſo cum latrone, & in throno eras Chriſte cum Patre, & Spiritu omnia complens, qui es incircumſcriptus.* Videntur enim hæreſim Apollinarii, & Severi ſapere.

Dicimus verba hæc non eſſe recentioris alicujus, & ex fæce hominum nati, ſed ſancti, & in Eccleſia Catholica Scriptoris probatiſſimi, de quo nulla unquam ſimilium hæreſam vel levis ſuſpicio fuit: Joannis, inquam, Damaſceni, qui Troparium illud inter alia multa confecit, nec in iſto loco tantum, ſed alibi etiam ſæpiſſime canitur, ut videre eſt in Octoëcho, Ode 1. quarti toni, & Diaconus ante Miſſam poſt oblationem, ſacram menſam incenſans hæc eadem recitat. Quod ſi fides aliqua adhibenda eſt rumori publico, ac famæ, quam refert Auctor vitæ ſancti Coſmæ Melodi, Troparium hoc non ipſo Damaſceno meditante, ſed Spiritu divino dictante compoſitum fuit. Καὶ καθηχηθέντες προπόλως ὑπὸ θεοῦ κατηξιώντο βαπτίσματος. τί ἔτι; πέρας εἶχε τὰ τῆ ἡμέρᾳ. ἐφίστατο γὰρ γρωμναὶ συμῆθες εἶχον αὐτὰς, καὶ ὁ ὕπνος πέμα τὰς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐπεσήχθη, καὶ νυκτὸς ὥρᾳ ἡλιακῆς ἀκτὶς φαίνει ἀτρέπτως, ὃς καὶ ὀνόματι προσκαλεσάμενος τὴν δυὸ καθίσεις πυξίοις ἐδεξιώσατο, κατ' ὄθεν οἶμαι, τῶν Μωσαϊκῶν ἐκείνων λιτουργείας πλακῶν. πλὴν ὅσον αἱ μὲν ὕπαρ, τὰ δὲ ἐνύπνια τούτοις ἐδίδοντο. εἰ δὲ καὶ χεῖρ μὲν ἐκείνη δεσποτική, τὰ δὲ ὑπηρέτιδι, ἀλλ' ὁ δοὺς ἀμφοῖν ὁ αὐτός. κἂν τὰς μὲν αὐτοπροσώπως, τὰ δὲ δι' ἀγγέλων θείκ πάσχειν. ἔδοξεν οὖν ἀναπτυχθῆναι ταῦτα. καὶ μάτην, καὶ ἀνεπιτύακτος καὶ ὁ μέγας Κοσμᾶς τὸ, ἢ τὸ ἄχρατον κρατοῦσα, καὶ ὑπερῷον ἐν αἰθέρι δόμῳ ἐγγεγραμμένον ἐφεύρηκεν. ὁ δὲ γε θεῖος Ἰωάννης, τὸ, ἐν τάφῳ σωματικῶς, ἐν ᾅδῃ δὲ μετὰ ψυχῆς ὡς θεός. τούτων ἄτερ γεγραμμένων, ὁ μὲν φανεὶς νυκτὸς ἐγίνετο ἀφανής. εἰ δὲ ἀναφαίνοι, εὐφρόσυνος τὸ πλῆθος τὴν οἰκίαν καταλαμβάνοι, καὶ χαρᾶς ὅτι πλείστης ὑπερπλησθέντες, καὶ τὸν διδάσκαλον μεγαλοπρεπῶς ἀμφιέποντες τῇ ἐμφύτῳ,

286 rum. Et quod magis eſt Paracletica ipſa pag. 124. a. l. m. τίς μὴ μακαρίσῃ σε παναγία παρθένε; τίς μὴ ἀναμνήσει σου τὸν ἀλόχευτον τόκον; *Quis non beatam te dicet, ſanctiſſima Virgo? quis non laudibus extollet tuum ſine puerperio partum?* Et hæc quamvis ſana, non tamen ea ſunt, quæ in pejorem partem rapere verba Paracletices faciant. Licet enim in Virgineo partu nullum ſanguinis profluvium, nulla ſecundarum eruptio, nulla tunicarum ruptio, nullus dolor, nulla moleſtia, nullum inquinamentum; non ideo tamen negare poſſumus vere, ac proprie λοχείαν ejus partum dici, cum λοχεία nihil aliud ſit, quam partus ipſe, vel actus pariendi, quemadmodum & λόχευμα, qui naturaliter, & in aliis mulieribus non poteſt ſine ſimilibus inquinamentis, atque immunditiis fieri: in Virgine vero aliter factum eſt, cum præter naturam gigneret. Et quemadmodum λοχεία reliquis mulieribus omnia jam dicta incommoda affert, ita & partus. Quare ſi propter ea in Virgine λοχεία neganda eſt, propter hæc eadem & partus, & fœtus, & gignere ipſum, & parturire neganda ſunt; nusquam enim id accidit ſine ſanguinis profluvio, & reliquis recenſitis: at cum in Virgine nihil immundum, neque moleſtum cum pareret, evenerit, ideo partus illius partus dicitur, licet immaculatus, & a purgamentis omnibus alienisſimus. Jubet porro Canon Trullanus partum ſimilem dici ἀλόχευτον, non quod ἄνευ λοχείας factus eſt, vere enim Virgo peperit, ſed ut morem illum de coquenda fi-
287 mila male introductum ex animo fidelium evelleret. Sic Concilium Epheſinum prohibuit, ne Virgo diceretur Chriſtipara, ut hæreſim Neſtorii condemnaret, cum vere illa Chriſtipara ſit, vere enim Chriſtum genuit: non ideo tamen negamus illam genuiſſe Deum. Ideo ne plura hic referam, λοχείαν iſtam fere ut plurimum cum annexo aliquo, quod eam ab humanis aliis partibus ſeparat, profert, ut in exemplis allatis vidimus. Et pag. 117. b. l. p. πῦ μοι τὰ εὐαγγέλια, βοῶσα σὺν δάκρυσι; πῦ ὁ τὸ χαῖρε μοι λέξας; πῦ ἡ λοχεία ἡ ἄφραστος; ποῦ Πέτρος ὁ Φίλος; *Ubi fuit mihi boni nuncii, cum lacrymis inclamans? ubi qui mihi dixit Ave? ubi partus quem verbis aſſequi non poſſumus? ubi Petrus amicus?* Nec alio modo verba Procli intelligenda ſunt. Non placet? Habeant qui obviis quibuscumque nullo prævio examine offenduntur, λοχείαν, λοχεύω, unde etiam ἄλοχος, uxor & conjux, prima ſui origine a λέχος,

llud usque tempus ibidem detentas, non Sodomita-
rum impiorum, ut Marcionitæ inſaniunt, liberaret; 294
ſi ut Deus peragere potuit, penetraſſe; indeque re-
apto poſt triduum corpore, non apud inferos corpore
ctis, ut Chriſtolytæ aſſerebant, præſcripto tempore
endiſſe? Chriſtus enim ut Deus, & nulli loco obno-
demque tempore, ut Damaſcenus cecinit, omnia
eratque in monumento cum corpore, in inferno
in paradiſo cum latrone, & in throno cum Patre, &
od neſcio quam vel Apollinaris, vel Severi hæreſim

llinarius namque, ut Gregorius Nazianzenus ad Ne-
neſium de natura humana, Theodoretus lib. 4. Hæ-
heodorus Raithi Presbyter de divina Incarnatione,
ationem Nazianzeni de S. Baptiſmo, Helias Creten-
n epiſtolam ad Cledonium, Macarius Hieromona-
nocanone cap. 6. & alii narrant, Dominum carnem
præditam aſſumpſiſſe dicebat, mentem humanam
. Neque enim carni illi, quæ Verbo divino guber-
mana mente opus fuiſſe. In cujus ſententiam verba
eque per vim, etiamſi omnia immiſceas, trahere po-
enim particulam ὡς θεὸς, *ut Deus*, ad animam, quæ
deſcendit, conjungat, nunquam tamen evincas ver-
. Verbum divinum, vel Deum illi animæ mentis 295
id aſſerere ſummæ ineptiæ, quod nec in lingua Græ-
acerent, eſt. Rythmus enim, & Troparii har-
loco potius quam alio verbum illud exprimeretur,
ſecus enim in aliis membris, neque incompte adapta-

ne præcipue quod hæc eadem ſententia in aliis etiam
catur, ex quibus aliqua, ut melius Damaſceni ſenten-
tur, excerpamus. Athanaſius de Incarnatione
*hriſti quoque morte idipſum patet, corpore non ultra ſepul-
, anima ad inferos penetrante locis ingenti intervallo diſcri-
ulchro quidem id quod corporeum erat, quia ibi corpus ade-
. inferno vero id quod incorporeum fuit. Qua ratione igi-
, ut cum Dominus adeſſet incorporaliter, pro homine a mor-*

te

ἐστὶν Ιησοῦς· αὐτὸς γὰρ σπέρμα γυναικὸς μόνος γέγονεν μὴ σπερματισάσης, καὶ τὴ ἀγνείας μὴ μεμιανθείσης. *Semen mulieris, quod odio prosequi serpenti Deus impenit; Dominus noster est JEsus. Ipse enim semen mulieris solus factus est, cum illa semen non emiserit, neque castitas imminuta fuerit.* Non itaque partus Virginis male λοχεία dicetur, si ut fuit, intelligatur, neque propter eam vocem Paracletice condemnanda, cum quid ipsa eo nomine velit, pag. 183. a. 1. m. Φυγοῦσαν τὰς ὠδῖνας τὰς μιξειχὰς τῷ καιρῷ τὴ λοχείας. *Quæ effugeret dolores maternos tempore puerperii*: & pluribus aliis in locis, ad fastidium apertissime indicet, & nimis morosi videntur, qui propter similia verba eam convellunt.

II. Alterum fuerit in hoc libro plurima Virgini tradi, quæ nulla ratione ad eam pertinent, nec etiam si velit ex se efficere poterit. Inter alia pag. 155. b. 2. f. Θεοτόκε ἡ βεβαία πρεσβεία, καὶ ἐλπὶς χριστιανῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φρικτῇ πρόσθες μοι ἐπταικότι πολλὰ, καὶ ῥῦσαί μετὴς γεέννης τὴ φοβερᾶς, προβάτοις με δεξιᾶς ἀριθμήσασα. *Deipara stabilis protectio, & spes Christianorum in die horrendo adiuva me, qui in multis lapsus sum, & libera me a terribili geenna, inter oves me dexteras collocans.* Verum est, beatam Virginem unicam Christia-
390 norum spem, Christianis opem semper, dum vivunt adiutabilem, ferre. Sed quis nescit post hanc vitam, & potissimum in die illo tremendo, cum jam omnes sive boni, sive mali pro merito sua habent, nullam illi, quod nec etiam Christus sibi reservavit, facultatem esse, vel à geenna liberandi, vel quos sinistra sibi surripuit, inter dexteros collocandi? Ingens est potentia Virginis, sed non est ea, quæ Filii sui potentiam excedat. Pag. 180. b. 1. p. πλαγχνίσθητι παρθένε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ πταισμάτων δὸς ἄφεσιν τοῖς προσκυνοῦσιν αὐτῇ τὰ παθήματα. *Miserere nostri Virgo, & delictorum concede remissionem iis, qui adorant illius passionem.* Remittere peccata solius Dei est, vel cui ipse facultatem concessit. Quanam ergo ratione Virgo remittere peccata dicetur?

Verumtamen nimis aperte istiusmodi homines calumniose se gerunt. Sensus siquidem Græcorum invocanda Virgine ex eadem Paracletice innumeris in locis patet, qui eam assidue exorant, ut sua ipsa intercessione apud Filium similia aliaque impetret. Rogant ergo, ut ipsa remittat, & liberet à geenna, ut scilicet intercedat apud Filium, ut ipsi a geenna liberentur, & peccatorum

juſtorum ad illud usque tempus ibidem detentas, non Sodomitarum, & aliorum impiorum, ut Marcionitæ inſaniunt, liberaret; 294
quod nonniſi ut Deus peragere potuit, penetraſſe; indeque rediens reaſſumpto poſt triduum corpore, non apud inferos corpore & anima relictis, ut Chriſtolytæ aſſerebant, præſcripto tempore in cœlum aſcendiſſe? Chriſtus enim ut Deus, & nulli loco obnoxius uno eodemque tempore, ut Damaſcenus cecinit, omnia complebat, eratque in monumento cum corpore, in inferno cum anima, in paradiſo cum latrone, & in throno cum Patre, & Spiritu; quod neſcio quam vel Apollinaris, vel Severi hæreſim ſapere poſſit.

Apollinarius namque, ut Gregorius Nazianzenus ad Nectarium, Nemeſius de natura humana, Theodoretus lib. 4. Hæret. Fabul. Theodorus Raithi Presbyter de divina Incarnatione, Nicetas ad orationem Nazianzeni de S. Baptiſmo, Helias Cretenſis in ejusdem epiſtolam ad Cledonium, Macarius Hieromonachus in Nomocanone cap. 6. & alii narrant, Dominum carnem anima vitali præditam aſſumpſiſſe dicebat, mentem humanam non admiſiſſe. Neque enim carni illi, quæ Verbo divino gubernabatur, humana mente opus fuiſſe. In cujus ſententiam verba Damaſceni, neque per vim, etiamſi omnia immiſceas, trahere poteris. Licet enim particulam ὡς θεὸς, *ut Deus*, ad animam, quæ in infernum deſcendit, conjungat, nunquam tamen evincas verbis illis aſſeri, Verbum divinum, vel Deum illi animæ mentis 295
loco fuiſſe: & id aſſerere ſummæ ineptiæ, quod nec in lingua Græca tyrones facerent, eſt. Rythmus enim, & Troparii harmonia, ut eo loco potius quam alio verbum illud exprimeretur, poſtulavit; ſecus enim in aliis membris, neque incommode adaptaretur.

Eoque præcipue quod hæc eadem ſententia in aliis etiam Patribus habeatur, ex quibus aliqua, ut melius Damaſceni ſententia intelligatur, excerpamus. Athanaſius de Incarnatione Chriſti: *In Chriſti quoque morte idipſum patet, corpore non ultra ſepulchrum delato, anima ad inferos penetrante locis ingenti intervallo diſterminatis. Sepulchro quidem id quod corporeum erat, quia ibi corpus aderat, recipere; inferno vero id quod incorporeum fuit. Qua ratione igitur factum eſt, ut cum Dominus adeſſet incorporaliter, pro homine a mor-*

te

τὴν μορφὴν ἀναζωγραφῶσι ἔ νεανίᾳ, τὸ τῶν πυξίων περικαλλὲς ἀπαγγέλλωσι τὸ τῶν ἐγγεγραμμένων θυμοῤῥαπὲς καλλέγωσι. καὶ οἱ μὲν διηγοῦνται, ὁ δὲ αὐτῶν θαυμάζει. ἀλλ' ὅτω μὲν ταῦτα κ ὅτως ἔχοντα. *Et cum uti par erat, de rebus divinis inſtructi eſſent, ſacro lavacro abluti ſunt. Quidtum? Dies ille finierat, nox advenerat, & uti moris erat, cubitum eunt, ſomnusque tranquille in oculis eorum innatabat. Tum juvenem conſpiciunt radiis ſolaribus ſplendidiorem, qui ex nomine eos compellatos, duabus pulcherrimis tabellis coboneſtavit, Moſaicis illis lapideis nihilo inferioribus, licet illa vigilanti, hæ dormientibus, manu illa herili, ſervili hæ porrigerentur; ſed ambarum exhibitor unus idemque fuit: licet has præſens ipſe, alias per divinum Angelum exhiberet. Viſum eſt, ut illa legerentur, & legebantur utique. Et magnus quidem Coſmas ἡ τὸ ἄχελον κρατῆσαι, quæ illum quæ comprehendi non poterat, detinens ſublimem in aere aquam inſcriptum invenit: At divinus Joannes, illud ἐν τάφῳ σωματικῶς, in ſepulchro cum corpore,*
293 *apud inferos vero cum anima, ut Deus. Hæc ubi ſic evenere, juvenis ille viſus illico evanuit, ipſi ſomno experrecti, domum odore plenam deprehendunt, & gaudio quammaximo repleti, advocato magiſtro viſa enarrant, formam juvenis veluti in pictura exprimunt, tabellarum pulchritudinem proſequuntur: & biſane enunciant, ille audiens in admirationem rapitur. Et hæc quidem hac ratione evenere.* Quis non horreret iſta verba Damaſcenum, quem patrem? aut divinum nuncium, de hæreſi reum fieri, & ea præcipue, quam ipſe non ἐν παρέργῳ, & quaſi aliud agens, pluribus in locis oppugnavit, & cum eo tot alios ſapientiſſimos Patres, d) qui eandem ſententiam iisdem cum verbis expreſſere: turbareque Catholicæ Eccleſiæ id idem ipſiſſimis verbis contra recentiorum hæreticorum deliria aſſerentis doctrinam? Annon inter Catholicos certum, probatumque eſt, poſt mortem, Chriſtum non totum θεάνθρωπον, ut Chriſtophorus Pelargus contendit, non virtute ſua tantum, & effectu redemptionis, ut Bullingerus, & Zuinglius; ſed cum anima, corpore interim in monumento per triduum quieſcente, inferni latebras, ac profundâ, non ſepulturam, aut ſepulchrum, ut Bucerus ac Beza ſomniant, non ut damnatorum pœnas exſolueret, divinæ ultionis ſeveritatem ſentiret, & angores, & cruciatus omnibus peccatoribus debitos ſuſtineret, ut Calvinus; ſed ut animas juſto-

d) Apud Petav. X. 8. dogm. Theol. de incarnatione.

mumento jacet; ſecundum animam vero inferorum inter clauſtra verſa-
r, & Latroni in paradiſum aditum aperit, incircumſcripta ubique cum
nitante divinitate, qua ſpatiis ullis circumſcribi nequit. Quæ non
ud ſunt, quam quod ipſe de fide orthod. lib. 3. c. 29. dixit ψυχὴν
θεωμένην, & ipſa Paracletice pag. 77. b. 1. p. animam deificatam,
itati conjunctam, divinitati unitam, ut Chriſti Domini impe-
ım, & illius in animis juſtorum e carcere eruendis facultatem
enderet, ad inferos deſcendiſſe. Tantum ergo abeſt, ut veri-
ſta Apollinaris aut Severi hæreſim ſapiant, ut ſine errore, hæ-
ſisque ſuſpicione immutari haud valeant.

Patres etiam Latini id idem comprobant. Auguſtinus tra-
ttu 3. in Joannem: *Secundum id quod homo erat, anima ejus ipſo*
futura fuerat in inferno, caro in ſepulchro: ſecundum autem id quod
ius ubique, & in paradiſo. Vide eundem epiſt. 57. 77. & 99. Vigi-
s lib. 2. contra Eutychem: *Caro ipſo die non fuit in paradiſo, nec*
inferno, ſed exanimis jacuit in ſepulchro: anima per illud triduum in
erno, non in ſepulchro. Fulgentius ad Traſimundum regem cap. 298
In hoc divinitas Chriſti virtutem ſuæ impaſſibilitatis oſtendit, qua
que ſemper, atque ineffabiliter præſens, & ſecundum animam ſuam in
rno ſine doloribus fuit, & ſecundum carnem ſuam in ſepulchro ſine cor-
tione jacuit. Et cap. 34. *Humanitas vera Filii Dei, nec tota in ſe-*
chro fuit, nec tota in inferno: ſed in ſepulchro ſecundum veram carnem
riſtus mortuus jacuit; ſed ſecundum animam ad infernum Chriſtus de-
dit, ſecundum eandem animam ab inferno ad carnem rediit: ſecun-
m divinitatem vero ſuam, qua nec loco tenetur, nec fine concluditur,
us fuit in ſepulcro cum carne: totus in inferno cum anima, ac per hoc
tus ubique fuit Chriſtus. Eadem habent Victorinus de Sacra-
ntis lib. 2. cap. 11. Bernardus ſuper Cantica ſerm 75. & alii.

IV. Addi poteſt quod habetur pag. 50. b. 1. f. τρόμῳ τῷ
πτῷ καὶ φοβερῷ θρόνῳ σου Χριστὲ παρεστῶτες, οἱ ἀπ' αἰῶνος νε-
φῆφον ἀναμένουσι δικαιοσύνης σου, καὶ τὴν θείαν ἐκδέχονται δι-
μερισίαν· τότε τὸν ἀνάπαυσον σῶτερ τοὺς δούλους σου. *Cum tre-*
re horrendo, ac terribili throno tuo Chriſte aſſiſtentes, qui a ſeculo ſunt
retui, ſententiam expectant juſtitiæ, & divinum accipiunt, ac juſtum
ium. Tunc itaque in requiem ſervos tuos Salvator accipito. Vide-
r namque errorem Græcorum comprobare, qui tradunt defun-
orum animas ad diem usque judicii e) ſuarum actionum præmia

e) De hoc dogmate ſupra p. 136. ſq.

te ſit agnitus? Epiphan. hæreſi 69. contra Arianos. *Omnia ſuſcepit, quo in carne condemnaret peccatum, & in cruce diſſolueret maledictionem, & in monimentum ſepulchri detraheret corruptionem, & in infernum deſcendens cum anima in deitate ſtimulum mortis confringeret, & pactum erga infernum deſtrueret. Volebat Deitas omnia perficere, quæ ad Paſſionis myſterium pertinent, & cum anima deſcendere ad inferna, ad operandum ſalutem eorum, qui illic prædormierunt, ſanctorum, inquam, Patriarcharum.* Theophilus Alexandrinus epiſt. I. Paſchali: *Non credibile eſt, quod ad inferos caro ejus deſcenderit, vel prudentia, carnis, quæ appellata ſit anima inferis apparuerit: ſed quod corpus*
296 *ejus poſitum in ſepulchro ſit, & ipſe nec de corpore, & ſapientia carnis, ſed de vera natura noſtræ animæ dixerit, non relinques animam meam.* Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus epiſt. ad Leonem Papam: *Credo corpus ſuum ſepulturæ contraditum incorruptum conſervaſſe, nullo quidem modo ab arcana illa, inexplicabilique unione divulſum, etſi illud tridui illo intervallo anima fuerit ſpoliatum. Cum qua anima & ipſe quoque ad inferos deſcendit, usque qui in carne erant ſpiritibus, quemadmodum Apoſtolorum coryphæus divinus Petrus exponit, reſurrectionem prædicavit, & redemptionem impertivit.* Cyrillus Alexandrinus de recta in Deum fide ad Theodoſium Imperatorem: *Chriſti anima, quæ cum illo conjuncta copulataque fuerat, non ſua, ſed divina virtute, potentiaque nixa ad inferos deſcendit, ſpiritibusque ibidem captivis ſeſe exhibuit. Etenim iis, qui vinculis iſtic conſtricti detinebantur, exite, ait: cæteris vero, qui tenebris operiebantur, revelamini.* Titus Boſtrenſis ad cap. 23. Lucæ: *Quomodo hæc Dei, & Domini noſtri promiſſio latroni facta nimirum,* Hodie mecum eris in Paradiſo, *expleta eſt? Quod Chriſtus Dominus noſter ſua divinitate impleret omnia, & in cruce erat ſecundum carnem, & in cœlo ſecundum divinitatem. De cruce rurſum depoſitus, & in inferno erat ſecundum animam, & ſua nihilominus divinitatis virtute latronem in Paradiſum inferebat.*

Et ne plura congeram, Damaſcenus ipſe orat. de
297 Sabbato ſancto eadem repetit, *αὐτὸς ὡς θεὸς ἐν κράνῳ σὺν πατρὶ προσκυνούμενος καὶ τῷ πνεύματι, καὶ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος σωματικῶς ἐν μνημείῳ κείμενος, καὶ ψυχικῶς ἐν τοῖς ᾅδου μοχλοῖς αὐλιζόμενος, καὶ λῃστῇ εἰσιτητὸν ποιῶν τὸν παράδεισον συμπαραβύσης ἅπαντα χῇ τὰ ἀπεγραπτα θεότητος*, &c. *Idem in cœlo ut Deus cum Patre & Spiritu ſancto ſimul adoratur: idem ut homo ſecundum corpus in mo-*

monumento jacet; ſecundum animam vero inferorum inter clauſtra verſatur, & Latroni in paradiſum aditum aperit, intercumſcripta ubique cum comitante divinitate, quæ ſpatiis ullis circumſcribi nequit. Quæ non aliud ſunt, quam quod ipſe de fide orthod. lib. 3. c. 29. dixit ψυχήν τε θεωθέντα, & ipſa Paracletice pag. 77. b. 1. p. animam deificatam, deitati conjunctam, divinitati unitam, ut Chriſti Domini imperium, & illius in animis juſtorum e carcere eruendis facultatem oſtenderet, ad inferos deſcendiſſe. Tantum ergo abeſt, ut verba iſta Apollinaris aut Severi hæreſim ſapiant, ut ſine errore, hæreſisque ſuſpicione immutari haud valeant.

Patres etiam Latini id idem comprobant. Auguſtinus tractatu 3. in Joannem: *Secundum id quod homo erat, anima ejus ipſo die futura fuerat in inferno, caro in ſepulchro: ſecundum autem id quod Deus ubique, & in paradiſo.* Vide eundem epiſt. 57. 77. & 99. Vigilius lib. 2. contra Eutychem: *Caro ipſo die non fuit in paradiſo, nec in inferno, ſed exanimis jacuit in ſepulchro: anima per illud triduum in inferno, non in ſepulchro.* Fulgentius ad Traſimundum regem cap. 298
31. *In hoc divinitas Chriſti virtutem ſuæ impaſſibilitatis oſtendit, quæ ubique ſemper, atque ineffabiliter præſens, & ſecundum animam ſuam in inferno ſine doloribus fuit, & ſecundum carnem ſuam in ſepulchro ſine corruptione jacuit.* Et cap. 34. *Humanitas vera Filii Dei, nec tota in ſepulchro fuit, nec tota in inferno: ſed in ſepulchro ſecundum veram carnem Chriſtus mortuus jacuit; ſed ſecundum animam ad infernum Chriſtus deſcendit, ſecundum eandem animam ab inferno ad carnem rediit: ſecundum divinitatem vero ſuam, quæ nec loco tenetur, nec fine concluditur, totus fuit in ſepulcro cum carne: totus in inferno cum anima, ac per hoc plenus ubique fuit Chriſtus.* Eadem habent Victorinus de Sacramentis lib. 2. cap. 11. Bernardus ſuper Cantica ſerm 75. & alii.

IV. Addi poteſt quod habetur pag. 50. b. 1. f. τρόμῳ τῷ φρικτῷ καὶ φοβερῷ θρόνῳ σου Χριστὲ παρεστῶτες, οἱ ἀπ' αἰῶνος νεκροὶ ψῆφον ἀναμένουσι δικαιοσύνης σου, καὶ τὴν θείαν ἐκδέχονται διάκρισιν· τότε τὸν ὕμνον ἀνάπαυσον σῶτερ τοὺς δούλους σου. *Cum tremore horrendo, ac terribili throno tuo Chriſte aſſiſtentes, qui a ſeculo ſunt mortui, ſententiam expectant juſtitiæ, & divinum accipiunt, ac juſtum judicium. Tunc itaque in requiem ſervos tuos Salvator accipito.* Videtur namque errorem Græcorum comprobare, qui tradunt defunctorum animas ad diem usque judicii e) ſuarum actionum præmia

e) De hoc dogmate ſupra p. 136. ſq.

expectare. Detinentur, ajunt, in tertio loco, licet ſeparatim peccatorum, ac juſtorum animæ; ſed quod ſententia in eos in extre-
299 mo judicio dicenda à Servatore noſtro, nondum lata eſt, neque juſtos viſione beata frui, neque impios tormentis infernalibus vexari, ideoque expectare diem judicii. Quare cum id teneant Græci, etiamſi in Tropario manifeſte non exprimatur, ad majorem cautelam expungendum omnino eſſet.

Sed alia eſt Troparii ſententia, quod nec verbum quidem de defunctorum præmio, aut pœna facit, ſed tantum diem nobis judicii, & Judicis thronum ante oculos ponit, ante quem omnes ab orbe condito defuncti, ſive illi pœnis addicti, ſive gloria beati, ſententiam, quæ juſta omnino erit, illam ultimam Judicis expectant, ut perfecta animæ cum corpore beatitate, ſi boni fuerint, perfruantur, ſi mali, ad pœnas intrudantur æternas, cum corpore & anima ſempiternis temporibus cruciandi. Rogat itaque ut tunc temporis fidelibus ac ſervis ſuis Servator requiem elargiatur. Dices fruſtra id peti, cum beatitatem jam poſſideant, & ſecure ſe gloriam conſervaturos cum corpore ſciant: quis enim quærit quod poſſidet? Reſponſio in promptu eſt, ex Beſſarione de Euchariſtiæ ſacramento, Deo deditos homines *totos rei amatæ inhærentes zelo quodam & timore, ne id quod deſiderant, non aſſequantur, ſæpius eadem ex vero, ac pene incredibili mentis deſiderio petere, nec ignorare quidem ſe jam, quod quærebant adeptos, ſed inſatiabili quodam amore iterum atque iterum eadem repetere.*
300 Quod variis ſacræ Scripturæ locis evidentiſime probat.

V. Illud quoque ſimilis ſortis hominibus non arriſerit, ipſeque vidi auctores neſcio quos Arabes, vel eo ſolo condemnatos: id ubi ad me refertur, & ſchedas meas curioſius evolvo, tantum abfuit, ut improbarim ut aliorum etiam Sanctorum dictis confirmatum, verum id eſſe enunciarim. Pag. 27 b. 2. m. ὁ γὰρ Ἐμμανουὴλ φύσεως μὲν πύλας ἤνοιξεν ὡς φιλανθρωπος, παρθενίας δὲ κλεῖθρα οὐ διέρρηξεν ὡς θεὸς, ἀλλ' ὅτως ἐκ μήτρας προῆλθεν, ὡς δι' ἀχοῆς εἰσῆλθεν. *Emmanuel enim naturæ portas ut hominum diligens aperuit, virginitatis vero claustra, ut DEus non dirupit; ſed ſic è vulva exiliit, ut per aurem ingreſſus eſt.* Novum ſiquidem eſt per aurem Chriſtum intromiſſum, & conceptionem illius per aurem f) factam fuiſſe,

f) Quando nimirum verba Angeli audivit Maria. ἅμα δὲ τῷ ἀσπασμῷ ὁ λογος σὰρξ ἐγένετο, inquit Anaſtaſius Sinaita ſerm. I. in annunciat B. Virginis.

fuiſſe. Quamvis enim Chriſti omnia grandia ſint, & miraculoſa & in quibus conſiderandis ingenia humana hæreant, cum Angelica obſtupeſcant, at non immutavit naturæ humanæ leges, neque ordinem alteravit. Quare veroſimilius videtur ingreſſum ſibi præparaſſe, unde exitum habuit, intemeratis ſemper ſalvis virginitatis clauſtris; nec aditus ille in exitu perfectiſſimus, in ingreſſu imperfectior fuiſſet, & quod naſcens non dedignatur, non potuit ingrediens eodem loco non habere: & naturalis humiditas dum non officit exeunti, neque officere poterat ſeſe intro injicienti, cum nec auris ipſa ſemper purgatiſſima ſit, ſed ſæpius capitis inquinamentis ſordeſcat.

Ego dixerim modum iſtum conceptionis multo digniorem 301
& pro conditione tanti myſterii ſublimiorem, ſi per digniorem corporis partem, atque excellentiorem efficiatur. Neque nativitatis & conceptionis eadem eſt ratio. Qui naſcitur Deus eſt, & homo, corporis craſſitie obvolutus, unde neceſſe fuerit more aliorum hominum, ne novis ſemper miraculis rem agere cogamur, naſci, nempe exitum ſibi parare, unde & alii homines, modo tamen ab illis diverſo; illi mole ſua, & in foras proruptione tunicas rumpunt, & virginitatis clauſtra jam antea patentia ruptaque magis aperiunt, Chriſtus illis non læſis erumpit, & mater ſe parturiſſe cognoſcit, cum partus moleſtias, atque incommoda nulla ſenſerit. At concipiendus antequam in uterum introeat, ubi conceptio fieri debet, Deus purus eſt, potentia infinita, ſpiritus, nulla corporea mole obductus, quare per omnes ſibi partes virginis ingreſſum parare poterat ad uterum. Qualis vero ea pars fuerit, ignotum nobis eſt. Patres aliquot, & inter eos Paracletice aurem tradiderunt. Et ne tam abſurdus impoſterum videatur, habeant ſibi Patres, qui eadem formula uſi ſunt. Orat. in Annunciationem Deiparæ, ſive illius auctor ſit Chryſoſtomus, ut Lipomano & aliis, ſive Gregorius Thaumaturgus, ut Gerardo Voſſio placet, cujus initium, *πάλιν χαρᾶς εὐαγγέλια· ὁ τοὺς Σεραφὶμ ἀθετήσ(Ω)ν, ὁ πάσας ταῖς ἀρεταῖς δυνάμεσιν ἀκαταπήκτ(Ω)ν, ἰδιωτεύσωμεν ἐπαγγέλλεσθαι πόθῳ, αὐτοπρόσωπον παρουσίαν μηνύει, μᾶλλον δὲ εἴσοδον δι' ἀκοῆς ὑπισχνεῖται, περὶ ὁ τὴν Εὔαν καταδικάσας τὴν αὐτῆς θυγατέρα, τοσοῦτον δοξάζει ἐπαίνεσαι· λέγει γὰρ ἑτοίμασαί μοι τὰ ἀκοῆς τὰς εἰσόδους. Quem Seraphim intueri nequeunt, quem omnia virtutes cœleſtes*

comprehendere intellectu non valent, is suum promittit congressum puellæ, suæque ipsius personæ aduentum denunciat, imo vero ingressum per auditum pollicetur. Et qui Evam condemnavit, ejus filiam tantopere glorificare contendit, ait enim, 'paret mihi auditus ingressum. Cyrus Episcopus Cotyæi in Phrygia apud Nicephorum Callistum lib. 14. cap. 46. & Chronicon Alexandrinum pro concione dixit, *ἀδελφοὶ ἡ γέννησις τ̃ θεοῦ καὶ σωτ̃ρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σιωπῇ τιμάσθω, ὅτι ἀκοῇ μόνον σωλήφθη ἐν τῇ ἁγίᾳ παρθένῳ. λόγος γὰρ αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. Fratres, Natalis Domini nostri JEsu Christi silentio colatur, quia auditu tantum in sancta Virgine conceptus est, erat enim Verbum ipsi gloria in secula. Amen.* Proclus Patriarcha Constantinopolitanus de incarnatione Domini: *ὅτε ἡ ἁγία παρθένος τὴν γαστέρα ἐκίχρα, ὁ μὲν λόγος δι ἀκοῆς εἰσεπήδα, τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸν ναὸν ἐζωοπλάσει. Quando sancta quidem Virgo suum commodavit uterum, Verbum per aurem est illapsum, & Spiritus sanctus vivum efformavit templum.* Augustinus in Appendice de diversis sermon. 22. 10. de tempore in Natale Domini: *Sancta credidit, sancta concepit, sanctior efficitur post partum. Illic fuit paranympha credulitas, DEus per Angelum loquebatur, & Virgo per aurem*
303 *impregnabatur.* Fulgentius, vel Severinus apud Augustinum in Appendice de diversis serm. 24. qui est de Natali Domini, & fuit 15. de tempore: *Angelus sermonem ejecit, & Christum Virgo concepit. o conjunctio sine sordibus facta, ubi maritus sermo est, & uxor auricula.* Felix Papa Romanus ad Petrum Antiochenum: *ὁ μὲν γὰρ πατρὸς ἐνυπόστατος, καὶ θεὸς λόγος δι ἀκοῆς εἰσπηδήσας τ̃ ἁγίας παρθένου μυστικῶς τὴν κυοφορίαν εἰργάσατο. Patris enim intimum substantiale Verbum ac DEus per sanctæ Virginis aures illapsum, conceptionem ineffabiliter operatum est.*

VI. Nec minoris momenti fuerit, quod de Præcursore non uno in loco narrat, eum scilicet post mortem in infernis Christum prædicasse, nunciasseque prope jam esse salutem, ac vitam. Pag. 12. a. 1. *νεκροῖς τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐλευσομένην ἐκήρυξας πρόδρομε. Defunctis vitam nostram futuram prædicabat Præcursor.* Ibidem b. 2. f. *νεκροὶ εὐηγγελίσθησαν τὸ Φῶς, τὸ ἐκ Φωτὸς λάμψαν ἐπὶ γ̃ς Φωτίσαι μακαρίᾳ. Mortuis annunciatum est lumen, quod ex lumine super terram innotuerat lumine tuo beate.* Et pag. 59. b. 1. p. *τὴν ζωὴν τοῖς ἐν ᾅδῃ πνεύμασι θείῳ ἐγγίζουσαν προμήνυσας προφήτα τὴν ἐμὴν ζώω-*

ζώσαν γενεχειμένην ψυχήν. *Qui vitam iis, qui apud inferos erant divino ſpiritu, jam proximam denunciaſti, meam vivifica demortuam animam.* Nec alienus eſt ab hac ſententia Nicephorus calliſtus Hiſt. Eccl. lib. I. cap. 19. ἐπεὶ δ' ἐχρῆν, ὥσπερ τοῖς ἐν σώμασι τὴν ἐνσωμον Χριστοῦ παρουσίαν ἐκήρυξαν, ἵν' εὐθυλὰς ἡ τὸ ἔργον αὐτῶ, καὶ τῷ ᾅδῃ γένοιτο, κἀκεῖσε δεῖ προαναγγεῖλαι ταῖς ἐκεῖ καθειργμέναις ψυχαῖς 304
τὴν διὰ πίστεως ὅσον ἤδη ἐσομένην σωτηρίαν, καὶ ἀπολύτρωσιν. Et infra cap. 21. ὁ μὲν ἐν Ιωάννης ἔτω καὶ τοῖς ἐν ᾅδῃ προδρομος ἦττο, καὶ τοῖς ἐκεῖσε τὴν παρουσίαν κηρύξων Χριστοῦ. *Quandoquidem vero decebat, quemadmodum iis, qui in corporibus verſantes vivunt, corporalem Chriſti præſentiam prædicaverat, quo ei opus munusque tale omni ex parte perfectum conſtaret: ut ad inferos quoque mearet, & ibi etiam animabus concluſis jamjam per fidem advenientem ſalutem, & liberationem annunciaret.* Et, *Itaque Joannes etiam iis, qui apud inferos erant, Præcurſor advenit, præſentiam ibi quoque Chriſti annuncians.* Et ante eum Anaſtaſius Sinaita in Odego quæſt. III, μηδαμῶς ἀναθεματίσης ἄνθρωπον πρὸ τῆ ἐπιδημίας Χριστοῦ τελευτήσαντα, καὶ ἐν ᾅδῃ πρὸς ὥραξ καὶ μόνον ἐγένετο τὸ Χριστοῦ κήρυγμα. προλαβὼν γὰρ Ιωάννης ὁ πρόδρομος ἐκήρυξε καὶκεῖσε τὸν Χριστόν. *Nequaquam dirae devovebis hominem qui ante Chriſti adventum defunctus eſt; nam apud inferos prædicatio ſemel, nec ultra pervenit: præoccupans enim Joannes Præcurſor Chriſtum illic prædicavit.* Vides ergo Joannem non in terra ſolummodo Chriſti, ſed apud inferos etiam Præcurſorem? quidam ne id ſine divinarum literarum auctoritate affirmare viderentur, verba illa Lucæ, *Tu es qui venturus eſt*, ita exponebant: Tu es qui in infernum venturus es, ad illos, qui in tenebris ſunt, liberandos, ut illis tanquam qui ante te mortem oppeturus ſum, prænunciem, an alium expectamus: Horum ſententiam refert, & rejicit Author Catenæ Græcæ in Lucam, in illa verba: Ἰνίς φασιν ὅτι 305
ἐπειδὴ ἤμελλεν ὁ Ιωάννης πρὸ τῆ ἡμῶν σωτηρίου τὸν ἐκ τῆ Ηρώδου θάνατον ὑπομένειν, ὡς προάγγελος ἐρωτᾷ εἰ αὐτὸς ἦξει καὶκεῖ λυτρωσόμενος τοὺς ἐν ᾅδῃ, καὶ τὸ χωρίον ἦττο ἵνας ἐξηγήσαντο. σὺ δὲ ὁ εἰς ᾅδῃ μέλλων ἔρχεσθαι ἵνα ἐλευθερώσῃς τοὺς ἐν σκότῳ, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν. ἀποβλητος ἦ παντελῶς ἡ τοιαύτη δόξα. ᾔδει μὲν γὰρ ὁ Ιωάννης τὴν εἰς ᾅδῃ καθοδον τῆ Χριστοῦ. πλὴν ᾅδαμοῦ ἡ θεόπνευστος γραφὴ ἦττο ἡμῖν παρέδωκεν, ὅτι καὶ τοῖς ἐν ᾅδῃ πνεύμασι προκατήγγειλεν ὁ θεσπέσιος Βαπτιστὴς τῆ σω-

τὸν Θν τὴν ἄφιξιν. *Quidam ajunt, cum Joannes ante pretioſam crucem mortem ab Herode ſuſtinere deberet, velati prænuncium interrogaſſe: ſi ipſe eo venturus eſſet, eos qui in inferno erant, liberaturus, & locum bonum ita interpretati ſunt. Tu es qui ad inferos venturus es, eos, qui in tenebris degunt, liberaturus, ut ille id prænuncient, tanquam qui ante ſe mortem obibo, an alium expectamus. Sed hæc opinio omnino rejicienda eſt. Joannes enim ad inferos Chriſti deſcenſum ſat noverat; & poſtquam cum nusquam alio in loco divinitus inſpiratus Scriptura tibi ſtudiderit iis qui apud inferos detinebantur ſpiritibus divinum Baptiſtæ Salvatoris adventum prænunciaſſe.* Non nego Chriſti deſcenſum ad inferos ſciviſſe Baptiſtam. Quare ergo quærit à Chriſto? obiiciunt
306 eandem rationem, qua quærit ſcire id quod ipſe Catenæ auctor, vel alii loci interpretes dicunt. Namque quamvis id quod quærebat aliud, ita ipſis aſſerentibus ſit: id tamen optime callebat Joannes. Quare ergo id quærit à Chriſto? reſponſum ſuum ipſi habeant pro hac ſententia. Quid porro refert, ſi de hac prædicatione inferna nihil Scriptura tradiderit? Quot ſunt, quæ ipſi credimus, & certo tenemus, de quibus nulla in Scriptura mentio habetur? An omnia Scriptura debuit ſcribere? Impugnator opinionem debebat arguere, ſi quid in ea erat, quod contra Scripturam foret; tunc namque prævaleret Scriptura. Propter illius ſolum ſilentium dicta aliorum rejicienda non ſunt, de Joanne præcipue, cum id quoque de aliis affirmatum ſciamus. Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus in Amphilochiis cap. 136. de Simeone Juſto apud Lucam: *αὐτίκα ἡ μέλλουσα τῆς σωτηρίας ἐφεστώσης καταλειπεῖν μὲν ἐπόθει τὸ σάρκιον. εὐαγγελίσασθαι δὲ καὶ τὴν ἐν ἅδου σωτηρίαν καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν. Sed cum jam quam citiſſime ſalus immineret, deſerere carnem exoptabat, & iis qui apud inferos erant, ſalutem & redemptionem renunciare.*

VII. De Cruce illud quoque conſiderandum eſt, ait crucem Domini ex cupreſſo, pinu, & cedro g) compactam fuiſſe. Pag. 41. a. 1. m. *οὕτω δὴ ὑψώθη Θς ἐν κυπαρίσσῳ διαπρὸ, καὶ τῇ πεύκῃ, καὶ κέδρῳ δι' ἀγαθότητα. Viſus es exaltatus Dominus in cupreſſo, & pinu, & cedro propter benignitatem.* Pag. 62. a. 1. f. *ἐν κυπαρίσσῳ*

g) Opinio hæc invaluit ex accommodatione loci Iſaiæ LX. 13. *& gloria Libani ad te veniet in cypariſſo & pinu, & cedro ſimul, & glorificabo locum ſanctificationis meæ.*

φίσσῳ καὶ πεύκῃ καὶ κέδρῳ ὑψώθη ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. *In cupreſſo & pinu, & cedro exaltatus eſt agnus Dei.* Pag. 69. b. 2. p. κέδρῳ ἀνυψώθης, πεύκῃ τε καὶ κυπαρίσσῳ δέσποτα. *Cedro exaltatus es, & pinu, & cupreſſo Domine.* Pag. 158. a. 1. m. ἡ ἐκκλησία βοᾷ σοι Χριστὲ ὁ Θεὸς ἐν 307
πεύκῃ, καὶ κέδρῳ, καὶ κυπαρίσσῳ προσκυνοῦσά σε. *Eccleſia clamat ad te Chriſte Deus in pinu, & cedro, & cupreſſo adorans te.* Hæc non placebunt tradentibus nihil certo conſtare, ex quo ligno crux Domini confecta fuerit, licet alios habeant auctores, Bedam in collectaneis, Joannem Chryſoſtomum de veneratione crucis, Alexandrum Monachum, Anaſtaſium Sinaïtam, Joannem Cantacuzenum, quorum dicta refert Gretſerus, & examinat lib. 1. de cruce cap. 5. His adde Nicolaum Metropolitam Corcyrenſem: ἐν σοί με σώζει προσπαγεὶς ὁ δεσπότης ἐκ πευκαίδρου, καὶ κυπαρισσοξύλου. *In te me ſalvat affixus Dominus ex pinu, cedro, & cupreſſo ligno.* Et Michaëlem Pſellum in expoſitione illius dicti, *Pulchra formoſum.* κάλλη δὲ τῶν ὀρέων ὁ σταυρὸς πέφυκεν. εἰ γὰρ ὡς ὁ τῆς ἱστορίας λόγος ἔχει ἐκ πεύκης, καὶ κέδρου, καὶ κυπαρίττου συμπέπηξται. κάλλη δὲ ταῦτα εἰσὶ τῶν φυομένων ἐν ὄρεσι, ἔστι μὲν φύλλοις κομᾶν πυκνοῖς. ἔστι δὲ ἐπὶ πολὺ τοῦ ἀέρος ἀναπνεύμασι. Διὸ ταῦτα κάλλη τῶν ὀρέων τὸ νικητήριον ὅπλον ὠνόμασται. *Pulchritudines vero montium crux eſt, ſiquidem, ut hiſtoriis narratur ex pinu, cedro, & cupreſſo compacta eſt, quæ eorum, quæ naſcuntur in montibus, pulchritudines ſunt, tum quod frequentibus foliis vernant, tum quod in multum aëris ſe extendunt. Propterea pulchritudines montium armaturæ victoriam afferens nomen habuit.* In tanta antiquitate, & rerum ignoratione traditio recepta, teſtimonioque Patrum confirmata à ſcripturis non diſſonans, licet nonnullis improbabilis videatur, non ideo tamen rejicienda eſt, 398
cum potuerit eſſe, & forte fuit; eoque potiſſimum, cum ex altera parte ſciamus multa falſa eſſe probabiliora veris. Quod vero in tot Patribus non improbatur, non video cur in Paracletica improbari debeat, expungique.

VIII. Et hæc quidem quemadmodum & nonnulla alia, qui moroſe aliorum ſtudia reſpuunt. Sunt tamen in hoc eodem libro, quæ ſine gravi cenſura præteriri non poſſunt, immo expungi debent, partim cum jam recenſitis libris communia, partim ſingularia: utraque nos examinabimus. Communia cum aliis ſunt; Primum, Chriſtum Dominum deſcenſu ſuo ad inferos, omnes

mnes h) quotquot ab orbe condito, & Adamo ipſo fuerunt homines a pœnis illis, & poteſtate dæmonis liberaſſe, hinc verbulo aliquando σκυλεῦσαι τὸν ᾅδην, ſpoliare, prædari, omnia ſusque deque ponere, quemadmodum in direptione urbium fit, ejusque dominium in ſe transferre ſæpisſime utitur. Pag. 4. a. 2. f. τὸν ᾅδην ἐσκύλευσε Χριστός, ὡς μόνος κραταιὸς καὶ δυνατός. *Infernum ſpoliavit Chriſtus, tanquam ſolus fortis & potens.* aliquando κενοῦσαι, *exinanire, evacuare*, ita omnia arripere, ut in eo, in quo prius fuerant, nihil modo reliquum ſit. Pag. 31. a. 1. p. ἔρημος ᾅδης καὶ ἄπορος λοιὸν θανάτου γέγονεν ἐνὸς, ὃν πολὺν καὶ πλοῦτον εἰσηυρίσατο εἰς ὑπὲρ πάντων ἡμῶν ὁ Χριστὸς ἐκένωσεν. *Deſertum infernum atque inops propter mortem unius factum eſt: quas enim multas divitias ſibi congeſſerat, omnes*
309 *pro nobis omnibus Chriſtus exhauſit.* pag. 78. a. 2. m. ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, καὶ ᾅδου κενώσας πρὶν τὸν πολυάνθρωπον πλοῦτον. *Qui reſurrexiſti a mortuis, & inferni ante divitias, quæ ex multorum hominum numero conſtabant, evacuaſti.* Aliquando τοὺς ἀπ' αἰῶνος θανόντας, τοὺς ἀπ' αἰῶνος νεκροὺς, πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος δεσμίους, τοὺς ἀπ' αἰῶνος ψυχάς. *Omnes nempe qui a ſæculo mortui ſunt, & apud inferos vinculis addicebantur.* pag. 4. a. 2. m. σὺ συνήγειρας τοὺς ἀπ' αἰῶνος θανέντας. *Tu collegiſti eos, qui a ſæculo mortui fuerant.* Et infra: καὶ Φθαρέντας συνήγειρε πάντας. *Et corruptos omnes collegit.* pag. 75. a. 1. f. καὶ καταλθὼν ἐν τῷ ᾅδῃ τοὺς ἀπ' αἰώνων δεσμίους ἠλευθέρωσας. *Et deſcendens ad inferos, qui a ſæculis vinculis obſtricti erant, liberaſti.* Pag. 77. a. 2. m. καὶ πύλας ἀνεπέτασας ᾅδου ταῖς ἀπ' αἰώνων ψυχαῖς. *Et fores aperuiſti inferorum animabus, quæ a ſæculis ibi detinebantur.* Pag. 79. a. 2. f. καὶ λόγισθεὶς ἐν τοῖς νεκροῖς, τὸν ἐπὶ σοῦ τύραννον ἔδησας, ῥυσάμενος ἅπαντας ἐκ δεσμῶν & ᾅδου τῇ ἀναστάσει σου. *Et reputatus mortuus, tyrannum apud eos ligaſti, liberans omnes ex vinculis inferni tua reſurrectione.* Pag. 101. a. 1. f. κάτω τοὺς ἀπ' αἰῶνος νεκροὺς ἐξανέστησας. *Inferne eos, qui a ſæculo mortui erant exſuſcitaſti.* Pag. 102. a. 2. p. ὡς κατῆλθεν ὁ σωτὴρ πρὸς τοὺς δεσμίους ὡς θνητὸς, συνανέστησαν αὐτῷ οἱ ἀπ' αἰῶνος θανέντες. *Ut deſcendit Ser-*

h) Ex illis ipſis quæ ſupra p. 243. ſq. diſputavit Allatius, repetitque paullo inferius p. 320. ſq. perſpicue apparet Græcos hoc non de aliis velle intellectum quam iis qui in vita innocenter vixiſſent & Chriſto apud inferos prædicanti fidem habuiſſent, vel ea fuiſſent conditione qua latinæ Eccleſiæ doctores ajunt extitiſſe pios & ſanctos V. T. quos in limbo Patrum collocant. Ab hoc de limbo Patrum placito illud Græcorum dogma ſolis vocabulis discrepat.

Servator ad vinctos, reſurrexerunt cum eo qui a ſæculo erant mortui. Pag. 104. a. 1 f. καὶ συνήγειρας τοὺς ἀπ' αἰῶνος θανάτῳ. *Et defunctos à ſæculo collegiſti.* Pag. 127. b. 2. p. καὶ εἰς ᾅδου φοιτήσας ὅλον συνήγειρας κόσμον Χριστὲ ἐν σαπρίᾳ τοῦ ἀνθρώπου. *Et ad inferos* 310 *abiens univerſum collegiſti jacens Chriſte in putredine generis humani.* Pag. 128. b. 1. f. ᾅδου πύλας καὶ μοχλοὺς συντρίψας ζωοδότα, ἀνέστησας ἅπαντας. *Inferni portas & vectes conterens, vitæ largitor, exſuſcitaſti omnes.* Pag. 151. a 2. f. καὶ συνήγειρας νεκροὺς τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐν σκότει καθεύδοντας. *Et congregaſti mortuos, qui à ſæculo in tenebris dormiebant.* Pag. 173. a. 2. f. ὅθεν ἀνέστησαν οἱ ἀπ' αἰῶνος δεσμῶται ἡρμαγμένοι. *Propterea ſurrexerunt qui a ſæculo vinculis compediebantur, clamantes.* Pag. 194. a. 2. m. λέλυται ᾅδης ὁ πικρὸς καταλύσαντος αὐτὸν σῇ φιλανθρωπίᾳ, καὶ ἀναστήσαντος τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐκεῖ καθεύδοντας. *Diſſolutum eſt infernum amarum, cum tu humane eum deſtruxiſſes, & liberaſſes eos, qui ibi à ſæculo dormiebant.* Pag. 136. a. 2. m. ἐδέσμει χεῖρας σὺ λαὸς ἄθεος, καὶ δεσμῶται λελυται σῶτερ δεσμῶν πάντες ἀπελύοντο. *Vinciebat manus tuas populus iniquus & vinculis colligati indiſſolubilibus, Servator, omnes ſolvebantur.*

Et quod magis mirandum eſt, ſunt Patres, qui id idem apertiſsime enunciant. Joannes Chryſoſtomus orat. in Cœmeterii appellationem, & in Crucem Domini: ὅτε καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε τὸν λῃσαρχον καὶ τὸν δεσμοφύλακα τὸν Διάβολον ὁμοῦ καὶ τὸν θάνατον Διὸς ἔδησε θανάτῳ αὐτὸς δήσας, καὶ τὸν πλοῦτον πάντα τῶν ἀνθρώπων λέγω τὸ γένος, μεθήγαγεν εἰς τὰ ταμιεῖα τὰ βασιλικά. Ἔστι καὶ Παῦλος δηλοῖ λέγων. *Sic & Chriſtus fecit, principem illum prædonum, & carceris cuſtodem diabolum ſimul & mortem, cum per propriam mortem vinxiſſet, omnes divitias, humanum, inquam, genus tranſtulit in æraria regia. Hoc & Paulus indicat, cum ait.* Proclus Pa- 311 triarcha Conſtantinopolitanus orat. de Paſſione Domini: σήμερον οἱ ἐξ αἰῶνος ἠλευθερώθησαν δοῦλοι. *Hodie ii, qui a ſæculo fuerant ſervi in libertatem vindicati ſunt.* Et infra: ὦ καθόδου ἐν ᾅδου τῶν ἐξ αἰῶνος νεκρωθέντων ἀνόδου γέφυρα πρὸς ἀναβίωσιν. *o ad inferos deſcenſum iis, qui a ſæculo mortui erant aſcenſionis pontem ad redivivam vitam.* Et infra: ὡς θάνατον καταργῆσαι, καὶ τὸν ᾅδην σκυλεῦσαι, καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος νεκροὺς ζωοποιῆσαι. *Ut mortem deſtruat, ſpolies infernum, & mortuos à ſæculo vivificet.* Theodorus Studita orat. Catechet. in Dominicam Paſchæ: κατήργησε τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ θα-

νάτω τὸν θάνατον, καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ ᾅδῃ τῶν δεσμῶν ἀπελύθησαν, ἠνέῳξε τὸν παράδεισον, καὶ πᾶσιν αὐτὸν εἰσηλθον ἀπεκυλίσατο. *Vnifica ſua morte mortem deſtruxit, & omnes qui in inferno erant a vinculis liberati ſunt, aperuit paradiſum, & omnibus in illum adĭtum aperuit.* Et infra: οἱ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνατρέχουσιν οἱ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐλευθερούνται τῶν δεσμῶν τοῦ Διαβόλου. Et, ὅτος καὶ νῦν ἀπολυθέντας ἔσωσε, νεκρωθέντας ἐζώωσε, καὶ τὸ τοῦ Διαβόλου τυραννίδος ἀφείλετο. *Qui e terra ſunt in cœlum curſitant, qui in inferno, a diaboli vinculis liberantur.* Et, *Hic & eos, qui nunc male perduntur ſalvavit, demortuos in vitam vindicavit, & a diaboli tyrannide exemit.* Joſephus Bryennius orat. de Domini crucifixione: ἐτάφη ἵνα ἀναστήσῃ, εἰς ᾅδου κατῆλθεν ὁ μόνος ἐλεύθερος ἐν νεκροῖς, ἵνα λύσῃ τοὺς ἀπ' αἰῶνος κατεχομένους. *Sepultus eſt, ut reſurgeret, in infernum deſcendit ſolus inter mortuos liber, ut ſolveret eos, qui à ſæculo ibidem detinebantur.*

312 Infernum itaque ſpoliavit, extractisque iis, qui illic commorabantur exhauſit, extractis, inquam, omnibus hominibus, mortuis omnibus, cunctisque a ſæculo, genere humano universo, Adamo cum ſubſecuto ab eodem genere universum diaboli regiam inanem, deſertamque reliquit; quod abſurdiſſimum eſt, & a Chriſtiana pietate abhorrens: Chriſtus enim non omnes, ſed minimam demortuorum partem, eamque ſanctorum eduxit.

Si dicant ex Chryſoſtomo orat. in Cœmeterii appellationem, & Crucem Domini, reſurrectionem hic non proprie, ſed metaphorice ſumi, pro ſomno atque ſopore videlicet, nam ante Chriſti adventum mors nomen mortis habebat, & infernus vocabatur, at poſtquam Chriſtus pro mundi vita mortem ſubiit, non amplius vocatur mors, mors, ſed ſomnus & dormitio. Dormitionem appellari teſtantur illa Domini verba, *Lazarus amicus noſter dormit*; non enim dixit, mortuus eſt, quamvis revera ita eſſet; Reſpondebimus hoc in loco non agi de Hiſtoria, non de ſententia Tropologica: & Paracletice manifeſto inſinuat, omnes quotquot fuerunt homines a condito orbe demortui, ad reſurrectionem revocatos. Quod dictum abſurdum omnibus modis eſt, & Catholicis auribus in auditum.

Patribus, qui id idem videntur aſſerere, cum de hac re tra-
313 ctatum non ſcribam, nolo reſpondere. Patres multa dixere, i) & mo-

i) Vera atque ingenua de Patrum ſcriptis & auctoritate confeſſio.

& monumentis editis faſsi ſunt, quæ cum recta Eccleſiæ norma non conveniunt: illa tamen legi permittuntur, quod nullum incommodum afferant. Non enim ſacra Scriptura ſunt, quæ omnino eſt infallibilis, & ſempiternæ veritatis, in quo à dictis Patribus differt. Ea licet permittantur in Patribus, in Eccleſiaſticis libris ingerenda non ſunt, cum quidquid in Eccleſia legitur, palamque omnibus proponitur, quaſi dictis ipſis Sanctorum majorem præ ſe ferat auctoritatem, magis afficiat, animumque ad ſui obſequium trahat, ideoque prohibetur, ne auribus aliorum ingeratur, quod extra Eccleſiam permitteretur. Multa porro eſſe in Patribus, quæ minus ab Eccleſia probantur, ex Græcorum Magiſtris recentioribus, quando cum iis ſermonem habeam, probabo. Georgius Corcyrenſis Metropolita: προφασίζονται ὅ ὅτι Αμβρόσιος ἅτως εἰρηκεν τοῖς περὶ αὐτῶ λόγους. ἔτι ὅ Αυγυστῖνος καὶ Ιερώνυμος, ὑπὲρ ὧν ἀπολογητέον, ὡς ἢ νενοθεύκασι τοὺς τῶν συγγραφάς τινες, ἢ καθ' οἰκονομίαν ἅτως εἰρήκασιν, ἢ καὶ ὁ μέγας ἐχρησατο Βασίλειος παρ' ἑαυτῶ Φυλάττων ἄχρι τινὸς ἀπόρρητον & παναγῆ πνεύματος τὴν θεολογίαν, ἢ καὶ ὁ ἀκριβείας ὡς ἄνθρωποι παρεσύρησαν. ὁ πολλοὶ πεπόνθασι τῶν μεγάλων ἔν τισιν, ὡς Αλεξανδρείας Διονύσιος, καὶ Μεθόδιος ὁ Παταρέων, καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεύς, καὶ Πιέριος, καὶ Παμφίλος, καὶ Θεόγνωστος, καὶ Εἰρηναῖος, καὶ Ιππόλυτος ὁ αὐτῶ μαθητής. τινὰς γὰρ αὐτῶν βήσεις οὐκ ἀποδεχόμεθα, καί τοι τ' ἄλλα σφόδρα θαυμάζοντες. *Cauſam addunt, Ambroſium in tribulationibus de eo ita locutum fuiſſe, item Auguſtinum & Hieronymum, pro quibus re-* 314
ſpondendum eſt; vel eorum monumenta à quibuſdam falſata fuiſſe, vel ita tempore ferente, & data opera locutos, quod & magnus uſurpavit Baſilius apud ſemetipſum ad tempus præſcriptum, occultam ſancti Spiritus Theologiam conſervans. Vel etiam ab exquiſita illa doctrinæ norma, aut homines receſiſſe; quod multi quidem, iique ex magnis, in quibuſdam perpeſi ſunt, ut Alexandreus Dionyſius, Methodius Patareus, Clemens Stromateus, Pierius, Pamphilus, Theognoſtus, Irenæus, & Hippolytus ejus diſcipulus: quandam enim eorundem ſententias non recipimus, licet reliqua ipſorum magna in admiratione habeamus. Vide ſi vis Georgium Scholarium de proceſſione Spiritus ſancti contra Latinos cap. 10. Barlaamum Monachum de Purgatorio, & Joannem Beccum orat. 2. partim apologetica, partim contradictoria de nonnullis dictis

ſacræ Scripturæ male expoſitis. Non ſequitur itaque, Nonnulli Patres dixerunt, ergo verum eſt, ergo probari debet, & in Eccleſia tanquam verum Chriſti fidelibus, ut illi aſſenſum præbeant, proponi. Quinimo ſi falſum in Eccleſia recitatur, licet aliqui Patres illud ipſum aſſerant, dictis dictorum Patrum non obſtantibus reprobandum, expugnendumque eſt. Præter enim divinam Scripturam, & communem conſenſum Eccleſiæ, nemo alius infallibilitatem ſibi vindicat. Aurea ſunt Nicetæ Byzantini Philoſophi verba tractatu Apologetico pro Synodo Chalcedonenſi con-
315 tra Principem Armeniæ: πλὴν ὧν διευθετοῦμεν τὴν σὴν ἔκπληξιν, καὶ ἐν τούτοις τὸ νῦν λέγομεν, οὐχ ἁπλῶς καὶ εἰς ἔτυχε δεῖ σε μακροτέρας παλαίων περὶ πίστεως καὶ δογμάτων ἀναλέγεσθαι. ἔστι καὶ τοὺς θείους πατέρας ἐγκλήμασι περιγράψασι, καὶ σὲ ἀσπᾷ εἰς τὸν τῶ πόσεως λόγον ἐξ ἀληθείας. πολλὰ γὰρ τοῖς πατράσι πρὸς ἀλλήλους ἐστὶν, ἤτοι καλὰ μεταφορὰν ἢ ὁμωνυμίαν, ἢ ἀντιστροφὴν, ἢ ἄλλους τινὰς ἐστὶν εὑρεῖν λέγοντας, καὶ ἐ μόνον ἔστι, ἀλλὰ καὶ αἱ θεῖαι γραφαὶ καὶ ἡ συνήθεια ἔτως τὰ ὀνόματα μεταχειρίζεται, καὶ θάτερον καὶ ἀμφω τὸν μακάριον Κύριλλον τὰς ὑποστάσεις ἀντὶ τῶν φύσεων, καὶ τὰς φύσεις ἀντὶ τῶν ὑποστάσεων ἐκλαμβάνοντα. οἷον φησί ἔ τις διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει, ἀσύγχυτα μεμήνασιν αἱ φύσεις, ἤγουν ὑποστάσεις. ὅ, τε μέγας Ἀθανάσιος καὶ πρότερον ἐπὶ Χριστῦ δύο διῄρει ζεται. εἰ μή τις ἔστο εἴποι, ὅτι παλαιοτέροις τοῖς παλαίοις ἐρρήθη, αὐτὸς τε τοῦτο αἱρετικὸν ἀποφήνω, καὶ ἐν ἄλλοις τῶν λόγων ἀναλεγόμενος χρήσεις, ἑαυτόν τε καὶ ἄλλους μεγάλως βλάψειεν, ἀλλὰ χρὴ τὰς τοιαύτας χρήσεις, εἴ τις βούλοιτο ἐκ τῶν θείων πατέρων ἀναλέγεσθαι, οἷον νομοθεσίας τινὰς ἀρχαιρεσίας τινὰς ὀρθεσίας εὑρισκομένας, καὶ τὴν οἰκείαν γνώμην ἀποκαλυπτούσας, οἷον ἐστὶ τὸ περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως ὄνομα ἐν τοῖς Βασιλείου τοῦ μεγάλου λαβὼν διάκρισιν ταύτην ἔχοντα τὴν διαφορὰν πρὸς ἄλληλα, ὅτι τὸ κοινὸν πρὸς τὸ καθ' ἕκαστον, ἢ καὶ αὐτὸς παλαιοτέροις ἐν οἷς ὅτι πλείστοις αὐτῶν συγγράμμασι διαστολὰς κυρίας, ἅπερ ἀπολαχόσε καλεχρήσατο. ἢ καὶ ἐν οἷς σύμφωνοι οἱ πλεῖστοι τῶν πατέρων γεγόνασιν, ἢ καὶ συνῳδικῶς ἐκυρώθη. ἀλλὰ μὴ τῷ ἐξοδικῷ λόγῳ, τῷ πολλάκις ἂν τις κατὰ τὴν ἑρμήνειαν, καὶ ἀμελέστεροι διηπορήμενοι κατα-
316 χρήσοιτο λέξεσιν ὑπὸ ὑμετέρων νοημάτων πρὸς ὃ τὸ ἀγόμενον, ἢ καὶ μὴ πρόχειρον ἔχων τὴν ἐπιστημονότητα, ἢ καί τισι τῶν ἐπιρρόξων ἀντικει-

9ι-

διεγάμθη, καὶ κατ' ἄλλας ἢ προφάσεις τὸ τῶν ὀνομάτων ἀκριβείας μὴ φροντίσαι, ἃ δεῖ ἐκ τῶν τοιούτων χρήσεις ἀναλέγεσθαι, ἀλλ' ὡς εἰπεῖν ἰφαιδρῦναι. *Tua itaque proſpicientes gloria in his quoque nunc dicimus, haud opus eſſe te temere, & ut ſeſe occaſio tulerit, de fide, & dogmatibus Patrum teſtimonia colligere; tunc enim & divinos Patres probro afficies, nec te inculpatum in fidei ratione conſervaveris. Multum ſiquidem apud Patres vel abuſu, vel metaphora, vel aequivocatione, vel è contrario, vel alio quopiam modo dicta eſſe reperies: neque id tantummodo, verum & divina littera, & uſus ſic nomina uſurpat. Et videris ipſum etiam beatum Cyrillum hypoſtaſes pro naturis, & naturas pro hypoſtaſibus uſurpantem, & rurſum in idem dicit, inconfuſa perſonas duas in Chriſto eſſe contendit. Et niſi quis dixerit, Patres ſimilia per abuſionem dixiſſe, ne ille hos eosdem hereticos enunciabit, & ex hujuscemodi tractatibus ſententias legens ſibimetipſi, aliisque maximo erit nocumento. Verumtamen opus eſt, ſimiles ſententias, ſi cui in animo eſt, ex divinis Patribus colligere, ab iis, dum de rebus tanquam legem ferentes, aut definientes, vel propriam ſententiam enunciantes verba faciunt, eligere, ut fuerit natura & hypoſtaſeos nomen, à magno Baſilio determinatum, ea inter ſeſe differentia diſcerni, qua commune & ſingulare fecernitur; vel dum iidem ipſi rem abutentes, in aliis tamen iisque plurimis ſcriptis exponunt, quod alibi abuſi ſunt;* 317 *vel ab iis, in quibus plures ex Patribus concordant, vel tandem per Synodum aliquam determinatum eſt; ſed non ex exotericis ſermonibus, in quibus ſapius quiſpiam, dum res interpretatur ſeguiter ſe gerens diſſimilibus abutitur, à noſtra intelligentia ad id adactus; vel quod promptam non habuerit habilitatem, vel quod, dum ſe adverſariis opponit, aliis etiam ex cauſis de exacta verborum diſcuſſione minus cogitarit. Non itaque ex his ſententia ſeligenda ſunt, ſed ex illis quae ſupra diximus.* Quomodo vero Patres legendi ſunt absque offenſione, vide Evlogium Epiſcopum Alexandrinum apud Photium tomem. 225.

Secundum eſt, omnes homines, k) qui in monumentis erant

k) Hoc iterum non de omnibus omnino hominibus, ſed omnibus quorum animae ex inferis à CHRISTO liberatae erant, intelligere poſſunt Graeci. Aperta autem ſepul-

ad vitam vindicaſſe. Pag. 1. b. 2. f. *καὶ τὸν θάνατον τοῖς ἀνθρώποις ζωὴν ἡμῖν ἐδωρήσατο πεπτωκότα τὸν Ἀδὰμ σὺν τῷ ἰδίῳ γένει ἀναστήσας, Et mortem interimens vitam nobis elargitus eſt, lapſum Adamum cum ſuo genere humano exſuſcitans.* Pag. 6. a. 2. m. *πύλας ᾅδου συντρίψαντα καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐκ τάφου ἐγείραντα, Qui portas inferni contrivit, & à ſeculo homines ex ſepultura exſuſcitavit.* Pag. 55. a. 2. p. *ἐκένωσε τοὺς τάφους ὁ λυτρωτὴς, ἐσκύλευσε τὸν ᾅδην. Exhauſit ſepulchra liberator, ſpoliavit infernum.* Pag. 70. b. 2. m. *ἀνέστης συναγείρας τοὺς ἐν τοῖς μνημείοις κατοικοῦντας ἀπ' αἰῶνος. Reſurrexiſti ſimul congregans eos, qui in ſepulturis habitabant à ſeculo.* Pag. 77. b. 1. p. *ἡ τεθεωμένη σου ψυχὴ τοὺς ἀπ' αἰῶνος συνανέστησε ψυχάς. Deificata tua anima animas à ſeculo ſecum una exſuſcitavit.* Pag. 78. b. 1. m. *ὁ συγκατελθὼν μοι μέχρις*
318 *ᾅδου, καὶ πᾶσιν ὁδοποιήσας τὴν ἀνάστασιν, Qui una mecum ad infernum usque deſcendiſti, omnibusque viam ad reſurrectionem aperuiſti.* Pag. 74. a. 1. f. *καὶ γὰρ ὁ τοῦ θανάτου κατασχὼν τὴν ἰσχὺν τοῖς τεθνηκόσι πᾶσιν ἀφθαρσίαν παρέσχες, Namque mortis robore poſſeſſo, demortuis omnibus incorruptibilitatem elargitus es.* Pag. 101. a. 1. f. *ἐν μνήμασι κεῖσθαι ὁ κενώσας τὰ μνήματα. In ſepulchro poſitus es, qui ſepulchra exhauſiſti.* Pag. 102. b. 1. f. *ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος πάντας συνανέστησας τοὺς ἐν ᾅδῃ νεκρούς. Reſurgens è monumento omnes una tecum reſurgere feciſti, qui in inferno erant, mortui.* In his etiam vides *συναγείρας κενῶν, ἀπ' αἰῶνος νεκρούς*, & ne dubium cuipiam ſit de mente Auctoris, in plerisque additum *πάντας, omnes.* Habemus ergo quotquot ab orbe condito mortales ante Chriſti adventum vitæ fuerant defuncti, ab ipſo Servatore noſtro cum ad inferos penetraſſet, in vitam revocatos: corpora ſcilicet ex monumentis, animas ex infernis. Quod ſi de animis nullus haberetur ſermo, qui tamen habetur, adhuc neceſſario illas in vitam revocatas intendum eſſet, ne corpora alienis animabus, vivere de novo productis dicere cogeremur. Tot itaque ſepulchra apud omnium gentium nationes, tot polyandria, tot urnæ, tot denique oſſuaria in ipſo Chriſti deſcenſu ad inferos, oſſibus ſpoliata, vacua, delertaque plorabant: & nullus tunc mortalium cinis in matre terra requieſcebat, quo an dici poſſit abſurdius, admirabilius? Quidam dicent de ſanctis & juſtis id tantum dici, quod

& ve-

ſepulchra Domino reſurgente & multa mortuorum ſanctorum corpora ſurrexiſſe, diſerte teſtatur S. Matthæus XXVII. 51. ſq.

& veriſimum eſt, docetque ipſa Paracletice. Pag. 77. b. 2. p. λυθέντα φιλάνθρωπε σὺ τὸν ναὸν σῶ & σώματος, τάφος μεγαλόμηκες ἅδης ἄκοντες ἄμφω δίκας εἰς πραίτοισαν. ὁ μὲν τῶν ἁγίων σὺ ψυχὰς, σώματα ἢ ἕτερος συνεκπέμπων ἀθάνατα. *Solutum hominum amans templum tui corporis cum ſibi ſepulchrum, & infernus diſpartitus eſſent, inviti ambo pœnas perſoluunt, hic quidem ſanctorum tuorum animas, alterum corpora una ſimul emittens, immortalia.* Et pag. 112. b. 1. f. ψυχαὶ τῶν δικαίων σε ἐν ξύλῳ πάλαι τὴν ψυχὴν ἀπαιτοῦσα δέσποτα, οἷς ἦ θεντο αἰωνίων λόγε δεσμῶν ἀπελύοντο. *Anima juſtorum cum te in ligno pridem animam reddidiſſe Domine perſenſiſſent, a ſempiternis Domine vinculis ſolvebantur.* Sed hæc certe non ſatisfaciunt; qui enim dicit omnes, nullum excludit, & omnes ab his dici, teſtimonia ipſa convincunt. Cum videam vero cautiores ingenio neſcio quid muſitare, *omnes* non ſemper univerſos in eo genere, ſed aliquando partem inferre, & neſcio quæ Scripturæ loca conſarcinant: diſcant ex ipſa Paracletice, omnes inibi poſitum, nullum excludere, cum apertiſſime aſſerat, præter juſtos, de quibus nullum dubium eſt, peccatores etiam & impios vitæ reſtitutos. Nota verba pag. 103. a. 1. f. σὲ & παντεργὸν τῇ καταβάσει ὁ ἅδης χριστὲ καθαγύλασος γεγωνὼς ἅμασε πάντας τοὺς πάλαι τῇ πλάνῃ νεκρωθέντας σὲ ὑπερυψοῦντας εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. *Tui creatoris omnium deſcenſu, infernus Chriſte ludibrio factus evomuit omnes quotquot antiquitus in errore demortui ſunt, te exaltantes in omnia ſecula.* Qui τῇ πλάνῃ νεκρῶται in errore immoritur, juſtus non eſt, ſed Dei inimicus vitam ponit, & nonniſi impius & peccator habetur æternis ſupplicii condemnatus, at hos omnes πάντας, infernus evomuit, ergo omnes tunc juſtos & impios omnes evomuit. Genus ipſe tertium nullum agnoſco; ſi in tanta Chriſti munificentia, & liberalitate, dicamus etiam miſericordia, pueros in limbo, vel alios in Purgatorio excludant, næ iſti Dei immenſam humanitatem imminuant, qui peccatores peſſimos & pœnis dignos liberat, pueros, & bonos, dignos quorum miſereatur, in pœnis relinquit: Manet ergo certiſſimum dictis ejuscemodi genus humanum univerſum ab Adamo ipſo per Chriſti ad inferos deſcenſum fuiſſe in vitam vindicatum, ſed ſepulchra cadaveribus, & infernum animabus ſpoliatum, novam ſibi ſtipem ad ſublevandam inopiam a morte ipſa petiiſſe; ſed quis ſimilia in Eccleſia, ſi ex Eccleſia fuerit, faſſus eſt unquam? 319 320

Ter-

ad vitam vindicaſſe. Pag. 1. b. 2. f. καὶ τὸν θάνατον τοῦτον ἐκ νεκρῶν ἐφ' ἡμῖν ἐδωρήσατο πεπτωκότα τὸν Ἀδὰμ παγγενῆ ἀναστήσας. *Et mortem hanc ex mortuis nobis largitus eſt, lapſum Adamum cum toto genere humano exſuſcitans.* Pag. 6. a. 2. m. πύλας ἅδου συντρίψασα καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐκ τάφου ἐγείρασα. *Qui portas inferni contrivit, & ſæculo homines ex ſepultura exſuſcitavit.* Pag. 55. a. 2. p. ἐκένωσε τοὺς τάφους ὁ λυτρωτὴς, ἐσκύλευσε τὸν ἅδην. *Exhauſit ſepulchra liberator, ſpoliavit infernum.* Pag. 70. b. 2. m. ἀνέστης συναγείρας τοὺς ἐν τοῖς μνημείοις κατοικοῦντας ἀπ' αἰῶνος. *Reſurrexiſti ſimul congregans eos, qui in ſepulturis habitabant à ſæculo.* Pag. 77. b. 1. p. ἡ τεθνεῶσά σε ψυχὴ τοὺς ἀπ' αἰῶνος συνανέστησε ψυχάς. *Deifica tua anima animas à ſæculo ſecum una exſuſcitavit.* Pag. 78. b. 1. m. ὁ συνκατάβας μοῦ μόνῳ ἅδου, καὶ πᾶσιν ὁδοποιήσας τὴν ἀνάστασιν. *Qui una mecum ad inferos usque deſcendiſti, omnibus que viam ad reſurrectionem aperuiſti.* Pag. 74. a. 1. f. καὶ γὰρ ἡ τοῦ θανάτου κατάργησις τὴν ἰσχὺν τοῖς τεθνεῶσι πᾶσιν ἀφθαρσίαν παρέσχε, *Namque mortis robore proſtato, demortuis omnibus incorruptibilitatem largitus es.* Pag. 101. a. 1. f. ἐν μνήμασι κεῖσθαι ὁ κατώκησε τὰ μνήματα. *In ſepulchro poſitus es, qui ſepulchra exhauſit.* Pag. 102. b. 1. f. ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος πάντας συνανέστησας τοὺς ἐν ᾅδῃ νεκρούς. *Reſurgens è monumento omnes una tecum reſurgere feciſti, qui in inferno erant, mortui.* In his etiam vides συναγείρας νεκροὺς, ἀπ' αἰῶνος νεκρούς, & ne dubium cuipiam ſit de mente Auctoris, in plerisque additum πάντας, *omnes.* Habemus ergo quotquot ab orbe condito mortales ante Chriſti adventum vitæ fuerant defuncti, ab ipſo Servatore noſtro cum ad inferos penetraſſet, in vitam revocatos: corpora ſcilicet ex monumentis, animas ex infernis. Quod ſi de animis nullus haberetur ſermo, qui tamen habetur, adhuc neceſſario illas in vitam revocatas intendum eſſet, ne corpora alienis animabus, vivere de novo productis dicere cogeremur. Tot itaque ſepulchra apud omnium gentium nationes, tot polyandria, tot urnæ, tot denique oſſuaria in ipſo Chriſti deſcenſu ad inferos, oſſibus ſpoliata, vacua, delertaque plorabant: & nullus tunc mortalium cinis in matre terra requieſcebat, quo an dici poſſit abſurdius, admirabilius? Quidam dicent de ſanctis & juſtis id tantum dici, quod

318

& vi-

ſepulchra Domino reſurgente & multa mortuorum ſanctorum corpora ſurrexiſſe, de ſorte teſtatur S. Matthæus XXVII. 51. ſq.

ut lib. 1. cap. 29. refert Irenæus, fundamentis dogmatum inverſis, debitam ſalutem per Chriſtum viris juſtis ſurripuit, quam injuſtis non eſt veritus elargiri. Nam docuit Cainum, Nembrotum, Sodomitas, Ægyptios, ac alios moribus immaniſſimis deſcenſu Chriſti ad inferos ſalutem conſecutos, cum ibi remanſerint Abelus, Enochus, Abrahamus, accæteri Prophetæ & Patriarchæ, & me ſine ratione, rationis ipſe expers loqui videretur, addebat, juſtos cum alibi ſæpius Deum illos tentantem vidiſſent; tunc etiam tentare eum ſuſpicatos, admonitionibus Chriſti non credidiſſe, ideoque apud inferos deſtitutos. Sed ridicula hæc. Nemo enim absque fide ſalutem habuit. Nonnemo m) incontrariam ſententiam trahere conatus eſt Clementem Alexandrinum, Chryſoſtomum, Juſtinum Martyrem, & Euthymium, tanquam qui viderentur aſſerere, Philoſophiam gentibus, vel ſolam Dei cognitionem ante Chriſti adventum ad ſalutem ſuffeciſſe, & ſimili ratione Judæis Prophetas, & gentibus probatiſſimos quosque conceſſiſſe, ut eorum ope uterque ſalutem conſequi poſſet; eosque qui ita vixerint non minus Chriſtianos eſſe, quam alios ſic dictos poſt Chriſti adventum, ideoque multos ex illis ſalutem conſecutos. Sed optime illi ſatisfactum fuit a Catholicis, rectaque horum Patrum ſententia aliis eorum dictis, falſa expoſita, communita eſt. Hinc ab iis repetendis abſtineo. Quid hic hæreticorum recentiorum nugas aggeram, qui in vita æterna, & Herculem, & Theſeum, & Numam, & Camillum, & Catones, & Scipiones, & Socratem, & Virgilium; Et quos non cœlo locant? Et Catholicis cum iſtis inſanit Ludoviçus Vives n) merito a Theologis Lovanienſibus notatus. Vide ſi placet Roſueidum in lege Talionis tab. 1. & in Anticapello cap. 1. Julium Bullengerum Diatriba in cap. 1. exercit. 1. Caſaubonianæ in Baronium, Gerardum Joannis Voſſium Hiſtor. Pelagianæ lib. 3. parte 3. theſi 11. Franciſcum Fevardentium, & alios, qui robuſte admodum haſce Hæreticorum næniolas refellerunt, tantosque Patres ab Hæreticorum calumniis vindicarunt. De Theophilo, Falconilla, Trajano, & aliis, quid ſentiam ipſe jam o) dixi; licet non inficiar plerosque eſſe, qui Trajani hiſto- 323

riam

m) Iſaacus Caſaubonus Exerc. 1. ad Baron. cui adde ſi placet Montacutii Analecta Exerc. 1.

n) Ad Auguſtin. de Civitate DEI XVIII. 47.

o) Supra p. 124.

Tertium eſt, Chriſtum deſcenſu ſuo illo ad inferos 1) mortuis omnibus remiſſionem prædicaſſe, dediſſe iis, qui crediderunt, denegaſſe incredulis. Pag. 5. b. 2. p. *τῷ ϛαυρῷ σε τὴν εἰρήνην εὐαγγελισάμενον, καὶ κηρύξας αἰχμαλώτοις σωτήρ μου τὴν ἄφεσιν τὸν κρατοῦντα ἤχυνας Χριϛὲ γυμνὸν, ἠτοιμασμένον δείξας τῇ θείᾳ ἐγέρσει σε. Cruce tua pacem annuncians, & prædicans captivis ſervator meus remiſſionem, dominantem confudiſti Chriſte, nudum, & inopem oſtendes*
321 *divina tua reſurrectione.* *Captivos* intelligit vinculis in inferno addictos, quos alibi *δεσμώτας* vocat. *Dominantem* infernas poteſtates. Sed ne pro *captivis* peccatores, & *dominante κοσμοκράτορα*, & prædicationem Chriſti in hac vita, non poſt mortem intelligas, quamvis noſtræ ſententiæ loca alia ex aliis libris adducta ſtabiliant, habeto tibi & alium locum ex pag. 127. a. 2. m. *ὅτι τὸν ᾅδην ἔδησας ἀθάνατε ὡς θεὸς παντοδύναμος καὶ νεκροὺς συνανίστησας, καὶ πύλας τοῦ θανάτου συνέτριψας καὶ κράτος τοῦ ᾅδου καθεῖλες ὡς θεός. διὸ οἱ γηγενεῖς δοξολογοῦμέν σε πόθῳ τὸν ἀναστάντα καὶ καθελόντα ἰσχὺν τὸ κράτος τοῦ παντόλβου καὶ πάντας ἀναστήσαντα, τοὺς ἐπὶ σοὶ πιστεύσαντας. Quod infernum ligaſti immortalis ut Deus omnipotens, & mortuos reſurgere feciſti, & portas mortis contriviſti, & poteſtatem inferni enervaſti ut Deus. Propterea terrigenæ gloriam tibi cum deſiderio dicimus, qui reſurrexiſti, & oppugnaſti hoſtis vim perditiſſimi, & omnes in vitam reduxiſti, qui in te crediderunt.*

Et cum videam hujusce erroris de ſalute damnatorum ſemina non in hoc libro tantum, quem modo dijudico, ſed in Triodio, Pentecoſtario, ac aliis Græcorum libris Eccleſiaſticis ſæpius ſpargi, non abs re erit, ut cenſeo, rem hac altius, accuratiusque examinare, ut unde error irrepſerit, undeque propagatus tantum Græcorum libros infecerit dignoſcentes, malo medicinam non incommodam afferamus. Quæſitum diutius eſt etiam ab ipſis Eccleſiæ incunabilis, an fides tantum in Chriſtum vel per Chriſtum ſalutem animis pareret, adeo ut qui, licet laudabili vitæ
322 inſtituto, integra ſcilicet vita, ſcelerisque puri vixiſſent, in Chriſtum tamen non credidiſſent, æternis ſuppliciis damnarentur. Omnes in eo convenere fontem ſalutis Chriſtum eſſe, ab eo tantummodo expectandam: oleum, ſi in aliis perquiratur, perdi. Neque in hac re fuit inter Catholicos dubitatio. Primus Marcion, ut

1) Confer quæ ſupra p. 239. ſeqq. 308. ſeq.

dicaturum, eoque potiſſimum ſi audiat quotidie Prophetam dicentem,
nferno autem quis confitebitur tibi? *Praeter jam dicta, o ſacra-*
ne Vir, quid de Juda Georgius Cedrenus Chronographus referat ſcire
ut id quoque non te lateat, cupio; tradit enim, multis ſollicitatus ab
ſtolo Judas ut accederet, factique ſui eum poniteret, noluit, ideoque
ius Chriſtum aſſumptum fuiſſe, in tantam molem excrevit, ut medium
peretur. Et haec quidem de hujus ſententia inanitate. Eum porro de
via ſalute deſperantem, non apud inferos de ſalute ſperantem laqueo
finem quaſiſſe; magnus Athanaſius manifeſto docuit in quaſtionibus
ntiochum illis verbis: Nihil eſt deſperatione deterius, qua correptus
as ſeſe in laqueum induit. Ammonius quoque Presbyter ſatis
quus auctor narrat Chriſti deſcenſu ad inferos animas omnes,
liusJudæ à vinculis fuiſſe ſolutas, non tamen omnes cum Chri-
ſcendiſſe, ſed tantummodo illas quæ crediderunt. Idem Gly-
: ἐπιβεβαιοῖ ἢ ταῦτα καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἀμμώνιος λέγων, ὅτι ᾧ 326
τῷ καταλθόντι εἰς ᾅδην αἱ ψυχαὶ πᾶσαι καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ Ἰούδα τῶν
ιῶν ἀπελύθησαν. ἐκάτι ᾗ καὶ πᾶσαι τῷ Χριστῷ συναπήλθοσαν,
ᾗ αἱ πιστεύσασαι. Tantamne fuiſſe vim & efficaciam adven-
Chriſti ad inferos, ut ſola ſui præſentia damnatorum vincula,
men in locum damnatorum accesſit, fuerint diſſoluta? & po-
nt jam liberi, niſi inertes eſſe voluiſſent, Chriſtum ſequi, &
ari aliquid de ſua liberatione? Quis enim præſente Chriſto,
incula ſolvente, ne una cum eo commearent, impediſſet? id
non tentaſſent in fugam verſi dæmones. Perfidia eos deti-
t, & pertinacia in malo, ſed ſplendor Chriſti, & poteſtas,
madmodum vincula, & tenebras, ita malum animum, & per-
ix ingenium emolliſſet. Si Judas Chriſtum expectabat ad be-
icium à Chriſto accipiendum paratus, credens tanto miraculo,
oque vitam ſibi eripuit, jam redivivus Apoſtolus, ſuo throno,
n omnes judicio divino palam ſubjicientur, ſedebit. Sed nugæ.

Andreas Cretenſis Virginis animam, referente, nec im-
hante Glyca epiſtola 42. poſt mortem ad inferos deſcendiſſe
ſit. εἰ ᾗ καὶ εἰς ᾅδου λέγει, τὴν μακαρίαν αὐτῆς ψυχὴν κατελ-
ν ὁ θεσπέσιος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, ἅτε τὰ εἰκότα περὶ Χριστοῦ τε-
ὐτέλεστα μυηθεσόμενην μυστήρια. πῶς τε νενίκηκε, καὶ ὅπως τὰς μυχ-
: ἐκείνας σωτηρίους ἐγκέκρυπται, μὴ θαυμάζε τούτου ἕνεκεν, μηδὲ
ν τὸ πρᾶγμα ἡγοῦ, ἀμήχανον εἶναι λέγων ἢ ταῖς ἁγίαις ψυχαῖς πρέ-

riam approbent, quorum non minimam partem in unum collegit Alphonſus Ciacconus Apologia de hac re edita, & Franciſcus de Mendoza lib. 2. de floribus ſacris, problem. 6. in quo dubitat an B. Virgo ſuo patrocinio aliquem aliquando ab inferis eripuerit, & multa notatu digna aſſumit.

324 Ridicula quoque eſt eorum ſententia, qui tradunt Judam, cum ſtiret Chriſti in inferos adventum, & inde omnium ſalutem futuram, ſuſpendio Chriſti mortem prævertiſſe, ut inde poſtmodum adventu Chriſti ſalvus educeretur. Sententiam refert, & refutat Glycas ſive Zonaras epiſt. 56. πλὴν οὐχ ἅπαξ ἐπὶ τὴν ἀγχόνην ἐλήλυθε, καθά τινες ὑπολήφασιν, ὥστε προλαβεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ εἰς ᾅδην καταλθεῖν ἐπὶ τῷ ξύλῳ ἐκεῖνα παρ' ἑαυτῷ συγχωρήσαντα. ἦτο γὰρ οὐκ ἂν ποτέ τις καταδέξαιτο λογισμῷ κιφωδὲς ἔργον. ὁ γὰρ σωφρονῶν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἀμίνουαν, ὁ παντάπασι τὴν ἑαυτοῦ ἀπογνοὺς σωτηρίαν, πῶς, ἢ ποίῳ τρόπῳ καθ' ἑαυτὸν τοιαῦτα συνίστηθι; πῶς ὁμιλεῖται καταλθεῖν τε εἰς ᾅδην, κἀκεῖσε θεῖναι μετάνοιαν; ἄλλοθεν πόθεν ἐκεῖνος ἤκουσεν, ἢ τίνος εἰσόπτου ἦτο μαθητὴς, ὅτι πρὸς ᾅδην καταλθὼν ὁ Χριστὸς, κήρυγμα μετανοίας, καὶ τοῖς ἐκεῖσε ἐπιρρίπτει; ἢ ταῦτα ἦ προφήτης Δαυὶδ καθικέτην ἐκεῖνον λέγοι; ἐν ᾅδῃ τίς ἐξομολογήσεταί σοι; πρὸς ᾗ γε τοὺς ἀμειλίκτους ὁσιώτατα ἔπος, καὶ τι πρὸς ᾗ Ἰούδα φησὶν ὁ χρυσογεράφος ἐκεῖνος γωϊργιος ὁ Καβασίτης ἀδέλφαι βελαμαί σε δὲ εἶδησιν. λέγει γὰρ πολλαὶ τῶν παραλιπόντων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ὁ Ἰούδας, ὥστε προελθεῖν καὶ βαλεῖν μετάνοιαν, ἐν ᾅδῃ λιμὸν. ἐφ' ᾧ καὶ ἀκούσας ὅτι ἀνελήφθη ὁ Χριστὸς ἐκπετόμενος ἀγχόνη θη, ὥστε καὶ μέσον λαυίσαι, καὶ πρὸς μὴ τ' μετανοήσαι ταύτης ἕνεκεν. ὅτι ᾗ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ὁ ἄθλιος ἀπογνὺς, ἵ μὴ ἐν ᾅδῃ σωτηρίας ἐλπίζων τυχεῖν τῷ δι' ἀγχόνης τέλος ἐχρήσατο, καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀριδήλως ἦτο δεδήλωκεν ἐν τοῖς πρὸς Δρίγιον καθολικοῖς ἔπεσιν, ὑδὲν χεῖρον ἀπογνόντως, ᾗ συχνοὶ ὁ Ἰούδας ἀπήγξατο.

325 *Sed tamen non hac ratione ad laqueum venit, ut quidam exiſtimarunt, ut anteverteret Chriſtum, & ad inferos deſcendens ab eo ſibi eo in loco veniam impetraret. Id enim nemo unquam admiſerit, dummodo conſilii compos ſit. Qui etenim tantundem cognitionis obduratus eſt, & modo omnibus de propria ſalute deſperarit, quomodo, aut quenam ratione in ſe ſe ſimilia reſolvebat? quomodo meditabatur ad inferos deſcendere, ibique penitentiam agere? inſuper undenam ille audiit, aut quo id referre edidicit, deſcenſu ſuo ad inferos Chriſtum penitentiam illis, qui ibi erant*

pre-

rum tunc animabus ad ſuperiora videndi datus eſt, neque enim gratia pro illis Chriſtus mortem oppetiit: peccatorum autem animæ, quemadmodum & prius in locis infernis remanent. Idque manifeſtum eſt ex his, quæ inſtat in oratione de dormitione ſanctiſſimæ Deiparæ divinisſimus Andreas Cretenſis. Et nunc quidem ait, omnium hominum, & ipſorum quoque juſtorum anima triſtem inferorum locum pertranſeunt: nec detinentur, niſi tantum ea, quæ viventes luxu ac deliciis, mortem, quæ per peccatum advenit, in ſemet attraxerunt. Quapropter pertranſibunt quidem per inferorum portas juſtorum animæ. Neque enim eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, ſed non detinebuntur quemadmodum antea, cum una cum morte peccatum dominatum obtinebant. Pertranſibunt verorum myſteria ibi ſupra naturam à Domino perfecta addiscant: quomodo vicit, & quomodo veſtibus illis confractis reſurrexit. Id idem & Theologus Gregorius in oratione de Paſcha innuens ait, & ille in inferna deſcendit, deſcende tu quoque, & Chriſti myſteria eo in loco apprehende, & quanam fuerit diſpoſitio duplicis deſcenſus. Eadem videtur repetere idem Andreas orat. de vita humana, ac de dormientibus.

Neque minus obſervandum eſt, quando jam de deſcenſu Chriſti ad inferos ſermo eſt, Nicephorum Calliſtum Hiſtor. Eccleſ. lib. 1. cap. 31. Chriſtum in inferno tantum apparuiſſe, & inſtar fulguris patratis omnibus, quæ de eo narrantur, eodem horæ momento rediiſſe: idque etiam tenuiſſe Chryſoſtomum refert.

ὁ γὰρ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης Χριστὸς μόνης διαφθείσης τῷ θανάτῳ καὶ σώματος ἐπιφανεὶς ταῖς ἐν ᾅδου τῶν δικαίων ψυχαῖς τὴν πρὸς τὸν παράδεισον ὁδοιπορίαν ὁδηγὸς ἐχειροτόνησε. Φῶς ἀρχηγὸς καὶ ἡγεμὼν αὐτοῖς τὸ ᾅδου, ὥσπερ δὴ καὶ τῷ λῃστῇ γεγονώς. καὶ γὰρ αὐθημερὸν μᾶλλον ἢ αὐθωρὸν καὶ ᾅδου ἀνέθορεν, ὥστε τισὶ καὶ τῷ χρυσῷ τὴν γλῶτταν μᾶλιστα διηκρίβωται. ὁ γὰρ πῶς ἦν τῶν εὐλόγων, καὶ τὴν ἐκείνης ψυχὴν τῷ ᾅδῃ καθίχεσθαι μηδέν τι τῆς παθεμένης ἐπαγομένην ἀρᾶς. ἀθρόον ἢ καὶ οἷον φάναι ἀστραπὴς τάχει τὸς γε ἀξίους λαβὼν ὁ φῶς τὸ ὑπεραστραπήσας θεότητος καταυγάσαι, καὶ τῶν ζοφερῶν ἐκείνων καὶ ἀηλίων κευθμώνων ἀπείρων δυναστίαι ἐξαγαγὼν, αὖτε δὴ συνελίξας τὰς ἑαυτοῦ πρωτοστάτας καὶ σκότους, καὶ ἀρχηγὰς τῶν κακῶν, ταῖς τῆς θεαρχίας αὐγαῖς, καὶ τῇ θεαλικὰ τῶν ἀγγελικῶν περαλάξεων, ἀχρόνως, ἀκόπως, καὶ τὸ ὅλον φάναι θεοπρεπῶς πρὸς τὰς ἱερὰς, καὶ φωτὶ ἁπλήτῳ καταλαμπομένας τῆς παραδείσου ἀκαριαίᾳ ροπῇ μεθάγει σκιάς. *Ipſe enim juſtitiæ ſol Chriſtus animæ ſolæ per mortem*

329

330

327 ἸΑιδεῖναι χρεσὶ, καὶ εἰς ᾅδην αὐλὴν καταλθεῖν. ὃν δὲ τρόπον ὁ κύριος εἰς χεῖρας σου πάτερ παρατίθημι τὸ πνεῦμα μου ἔλεγε, εἰς ᾅδην ᾖ ὁμως ἸΗσυχαῦτα καλήρχετο. ὅτω δὴ καὶ τὰ καλὰ τὴν παρθένον ἀμφοτέρωθεν σε ἀξιον. *Et ſi in infernum quoque beatam illius animam deſcendiſſe tradat divinisſimus Andreas Cretenſis, ut ſcilicet myſteria à Chriſto ibi peracta addiſceret, & quomodo devicerit, & quandam turbam vinculis illis fractis reſurrexit. Ne hoc tibi admirationem concitet, neque rem eſſe peregrinam exiſtima, fieri non poſſe, inquiens, eam in manibus Domini deponere, & in infernum deſcendere. Quemadmodum enim Dominus, In manus tuas Pater commendo ſpiritum meum, dicebat, nihilominus in inferna tunc deſcendebat, eodem modo & res Virginis dijudicandæ ſunt.*

Nec Virginis tantum, ſed & reliquorum hominum animas poſt mortem in infernum deſcendere ex eodem Andrea idem Glycas enunciat & probat. Ea tamen differentia, quod juſtis ad contemplanda Chriſti myſteria etiam in illa regione patrata, locò tranſitus ad cœleſtia concedatur; impiis tanquam ſedes, in quam remanent æternis ſuppliciis cruciandi, ὕσερον ᾗ ἔ κυρίε καλάγε τὸν ἔ πάθες καιρὸν εἰπόν. πάτερ εἰς χεῖρας σε παρατίθημι τὸ πνεῦμα μου, ἸΑλλὰ τῶν δικαίων τηνικαῦτα ψυχαὶ, ἢ πρὸς τὰ ἄνω πορεία κεχάρισται, ἰδὲ γὰ δωρεὰν ὁ Χριςὸς ὑπὲρ αὐλῶν ἀπέθανεν, αἱ ᾗ τῶν ἀμαρτωλῶν ψυχαὶ καθάπερ καὶ πρότερον τοῖς κάτω ἐναπομένουσι, καὶ δῆλον ἐξ ὧν ἐν τῷ εἰς τὴν κοίμησιν τ ὑπεραγίας Θεοτόκου λόγῳ αὐτ διέξεισιν ὁ θεόλογ Ανδρέας ὁ Κρήτης. λέγει γὰ ἐκεῖνος,
328 καὶ νῦν μὲν ἁπάντων ἀνθρώπων, καὶ αὐλῶν δὲ τῶν ἁγίων αἱ ψυχαὶ τὸν ἀμειδῆ τῶν ᾅδε τόπον ἐπέρχονται, ἰ καλέχονται δέ. πλὴν ἀλλ ἡ καλὰ τὸν βίον ῥαθυμία τὸν δι ἀμαρτίας θάνατον ἐαυτοῖς ἐπισπάσατο ὥστε διελεύσονται μὲν αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ διὰ τῶν ἔ ᾅδε τόπων. ἰ γὰ ἐςι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον. ἰ μὴν ᾗ καὶ καλαχθήσονται καθ ἃ καὶ πρώην, ὅτε συὴ τῷ θανάτῳ ἐβασίλευεν ἡ ἁμαρτία. διελεύσονται ᾗ ὥστε μυηθῆναι τὰ ὑπὲρ Φύσιν ἐκεῖσε παρὰ ἔ κυρίε διελθέντα μυςήρια, πῶς τε νενίκηκεν, καὶ ὅπως τὰς μοχλὰς ἐκείνας συντρίψας ἐγήγερται. αὐτὰ ἔτι καὶ ὁ θεόλογ ὑπερφυέσιν γραφέως ἐν τῷ εἰς τὸ Πάσχα λόγῳ αὐτ καὶ ταῦτα φησίν. ἂν εἰς ᾅδου καταβῇ, συγκάτελθε. γνῶθι καὶ τὰ ἐκεῖσε ἔ Χριςε μυςήρια, καὶ τίς ἡ οἰκονομία τ διπλῆς καταβάσεως. *Cum poſtmodum tempore Paſſionis Dominus dixiſſet, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum, juſtorum*

culis dominatur, novatione ſpatia temporis accommodarentur ad rerum utilitatem, non autem res neceſſario, ſtatutis temporum terminis extenderentur, & divina potentia celeritas, bona nobis ad exitum perducente, termini temporis ita contraherentur, ut non pauciores tamen, quam tres dies & totidem noctes continerent. Hunc enim numerum myſtica & arcana ratio 332
continebat, nec ſolita dierum & noctium ſpatia celerem divinæ virtutis actionem retardarent. Qui enim & ponenda, & rurſus ſumenda anima cum vellet, habebat poteſtatem, poterat etiam tanquam ſæculorum auctor efficere, ut actionibus ſuis tempus inſerviret, non autem tempori actiones. Nec longe eſt ab hac ſententia idem Nicephorus in Synaxario Paſchatis; poſtquam enim varias de triduana in ſepulchro mora expoſitiones attuliſſet, ſubdit: *εἰ δὲ εἰς τὴν τρίτην ἐπαγγελάμενος εὐεργετήσας ἡμᾶς ὁ σωτὴρ συντομώτερον διεπράξατο τὴν εὐεργεσίαν, κἀκείνου χάρις αὐτῷ. Quod ſi cum pollicitus fuiſſet in diem tertium, de nobis Servator bene merens in breviora tempora beneficium contraxit, gratia ſint ipſi.* Et Chriſtum apud inferos reſurrectioni juſtorum tribus diebus, & tribus noctibus operam dediſſe fatetur Proclus Patriarcha Conſtantinopolitanus orat. de S. Paſchate, quæ incipit, *πολλάκις λόγων. οὐδέποτε τριὰ νυχθημέρου φύσις εἰς ἀνάστασιν ἐλαχύνθη. Nunquam tribus diebus, & tribus noctibus natura ad reſurrectionem concepta, acgenerata eſt.* Hoc eſt, tum primum a Chriſto triduano illo ſpatio naturam humanam ad reſurrectionem evocatam, qui eſt genuinus auctoris ſenſus, non quem expreſſit Interpres. Andreas item Cretenſis orat. de vita humana, & de dormientibus: *εἰ δὲν καὶ αὐτὸς εἵλετο κύριος ὢν ἐξ ἁπάντων τὴν εἰς ᾅδου καταβασιν ἐπιδείξασθαι, καὶ τὸν ἀμυδρὸν ἐξ ᾅδου χῶρον τὸν ἀφεγγῆ λέγω, καὶ σκοτεινὸν νυκτοτρισήμερον διελήλυθε τί ξένον; Si itaque ac ipſe elegit, licet Dominus eſſet univerſi ad inferos deſcenſum palam in ſe recipere, & luctuoſa in-* 333
ferni loca, obſcura, inquam, & tenebroſa, tribus diebus, & tribus noctibus pertranſiit, quid mirum?

Græcos tamen poſteriores in ſententiam illam, quæ dicit omnes, vel plurimos a Chriſto ab inferis liberatos, & alios etiam poſtea Sanctorum precibus adjutos, quæ mitior eſſe videtur, ut eo unde egreſſa eſt, revertatur oratio, fuiſſe propenſiores, nulla alia potior cauſa fuit, quam *Purgatorium*. p) Cum enim communi-

Pa-

p) Equidem fateor dum eſſe Græcos qui ita ſentiunt, ut ex inferis redemptionem ac liberationem admittant, plumbeis argumentis pugnare adverſus Latinorum purgatorium

a corpore ſegregata apud inferos juſtorum animis præſto fuit: & dux itineris ad Paradiſum ferentis præiit, lucis princeps, viæque ductor eis perinde atque latroni factus. Eadem namque die, ac potius eadem hora ab inferis rediit, ut quidem cum alii nonnulli, tum is cui aurea lingua nomen indidit, in primis hæc accuratius certiusque expoſuere. Nec enim rationi conſonum erat, animam ejus apud inferos retineri, qui nihil prorſus à primi parentis maledictione, & exitio ſecum attuliſſet. Subito vero, & ut ita dicam fulgetri celeritate dignos, atque idoneos luce ſumme coruſcantis Deitatis illuſtrans, ac immenſa potentia, ex caliginoſis illis, ſoleque carentibus latebris reducens: & principibus ibi tenebrarum, ducibusque malorum divinæ poteſtatis ſplendore, & Angelicarum cohortium militia, quæ ſolis tristis nullo tempore, & labore nullo, atque, ut ſemel dicam, eo, qui ſolum Deum decet modo in momento uno ad ſacra immenſaque luce rebucentia pandiſi tabernacula traduxit. Animam ſcilicet Chriſti, quæ nihil à primi parentis maledictione attraxit, indecorum abſonumque videbatur apud inferos diutius retineri. Verum eſt, ſi ad pœnas & anguſtias, eaque nolens retineretur; ſed cum ibi eſſet veluti rerum aliarum, ita & inferorum Dominus, ſuamque majeſtatem pellendo dæmones, ſervando ſibi complacitos oſtenderet volens & libens, abſurde nimis, & contra Evangelii verba tempus tri-
931 duanæ moræ decantatur: quod licet in anguſtiora ſpatia ad horas præter propter XXXVI. redigendo contraxerit, non ita tamen coarctavit, ut in morulam comminueret. Vere enim tribus diebus, & tribus noctibus manſit in ſepulchro corpus, & conſequenter anima in inferno. Quod optime à Leone Papa ſermone I. de Reſurrectione exprimitur. *Tam velox incorruptæ carnis vivificatio fuit, ut major ibi eſſet ſoporis ſimilitudo, quam mortis, quoniam Deitas, quæ ab utraque ſuſcepti hominis ſubſtantia non receſſit, quod poteſtate diviſit, poteſtate conjunxit. Ne turbatos diſcipulorum animos longa mœſtitudo ſollicitaret, denunciatam tridui moram tam mira celeritate brevi avit, ut dum ad integrum ſecundum diem pars primi noviſſime, & pars primæ terti concurrit, & aliquantum temporis ſpatio deciderit, & nihil de dierum numero deperiret.* Nec aliud nobis innuit Gregorius de Reſurrectione Chriſti: *Quæ cum ita ſe habeant, conſtat nobis præfinitum tridui ſpatium à veſpera poſt quintam usque ad veſperam ſabbati, tempus reſurrectionis in dimetientibus, ut interjecta nox connumeretur, quæ Paraſcevem in diem duos, & noctem unam partitur. Decebat enim, ut in ejus imperio, qui ſæcu-*

lis

cipiunt, & conſolationem, ſed abſolutam libertatem, & liberationem à pœnis. Secundus ſit Georgius Coreſius, qui recentiorum Hæreticorum labe infectus, loca à ſanctis Patribus in infernis terræ partibus pro detentorum vario ordine, varia ac diverſa conſtituta, in unum tantummodo locum, anguſte admodum coarctans ac confundens, infernum ſcilicet, ab eo non animorum ſolum liberationem aſſeverans, verba illa Scripturæ, *in inferno non eſſe pœnitentiam*, ita exponit de purgatorio igne. *ὁμως καὶ αὕτη ἡ ὑπόθεσις εὐλυτός ἐστιν ἐξ ὧν ἀντιγράφω ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἐθεολόγει τὴν φησιν τοῖς τῶν παλαιῶς καλανακριθέντων καλανοεῖσθαι. εἰ γὰρ ἐπιστῆσαι χρὴ μὴ φάναι τὸν προφήτην ἐν τῷ ἅδῃ μὴ εἶναι λύτρωσιν, ἀλλὰ μετάνοιαν. ἐπεὶ τοιγε καὶ οἱ ζῶν ἔτι ἅδε δεσμῶν λυθέντες αἰτίᾳ μετανοίᾳ, ἀλλ' εὐχαῖς τῶν ζώντων ἐκεῖθεν ἐξέρχονται.* Nihilominus hæc objectio ſolui facile poteſt ex iis, quæ ſupra Joannem Damaſcenum in Theologicis aſſeverabat, dictum de iis, qui modis omnibus damnati ſunt, eſſe intelligendum, vel etiam reſpondendum eſt, non dixiſſe Prophetam in inferno non eſſe liberationem, ſed pœnitentiam; quandoquidem qui ex inferni vinculis liberantur, non propria pœnitentia, ſed viventium precibus inde exeunt. Quaſi qui modo ſalvantur opinione Coreſii peccatores, in peccatis quibus immortui ſunt, licet obſtinati, & duri, viventium precibus liberentur, & peccatores abſque ulla pœnitudine ſalutem conſequantur. Peccatores, qui ſalvandi ſunt, ſi peccatores ulli unquam æternis pœnis addicti ſalvari poſſint, prius pœniteant, oportet, Deum, quem oderunt, redament, ſicque reconciliati Servatori ſuo piorum precibus pœnas illas evitabunt. Tu illis pœnitentiam negas libertatem aſtruis, & ridiculum eſt, quod aſſeris non propria pœnitentia liberari, erit ſcilicet aliena pœnitentia, qua ipſi libertatem conſequuntur, eaque fuerit preces viventium. Quis unquam ſimilia audiit? Preces viventium condemnatorum ad pœnas infernales pœnitentiam eſſe: & ſimilis ſortis homines nugari ſeſe non cognoſcunt? & dummodo Purgatorium elevent, omnes ſuas machinas, & commenta proſpere ſibi ceſſiſſe autumant? Sane Damaſcenum, cui expoſitionem ſuam referunt, non intelligunt: apud quem impœnitentia tollit redemptionem, & ubi pœnitentia locum non habet, multo minus redemptio. En verba lib. 2. de Fide orthodoxa cap. 4. *διὸ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς δαίμοσιν αὐτῶν ἡτοίμασται τὸ πῦρ τὸ ἀσβεστον, καὶ ἡ κόλασις ἡ αἰώνιος, καὶ τοῖς*

Patrum sententia viderent suffragia pro mortuis, & necessaria esse in Ecclesia, neque frustra à Christianis fieri, quando ea in emolumentum animarum vertantur, quas a pœnis liberant; & hoc negare, esset universa sanctorum Patrum monumenta de medio tollere: ne cogerentur ex una parte Purgatorium fateri, a quo animæ piis operibus extrahuntur, in pernicioſiorem sententiam versi sunt, ut dicerent illas animas illis operibus, non a purgatoriis pœnis, sed inferni liberari, quo quid dici potest immanius? quid a Patrum & Conciliorum doctrina magis alienum? Ne Purgatorium fateri compellaris, cruciatus omnes æternos, & æternitati suppares tollis, & inextinctum illum ignem temere satis, & contra Ecclesiæ decreta extinguis, eodemque momento errorem Origenis de reparatione dæmonum renovas, & a faucibus orci, in quibus tandiu damnatus inhæserat, inter vivos restitutis; & dum-
334 modo in asserendo Purgatorio cum Latinis non convenias, nihil tibi curæ est, si cum Origene, & illius asseclis condemneris. Si votis Ecclesiæ, si Christianorum in defunctos officiis tantumdem amans animum dedisti, ut summe doleas, si concepto per te lucro defraudentur, ne ad æviternas inferorum pœnas transferas, habes in quæ melius tutiusque exerceas, purgatoriis dede cruciatibus. Sic tibi, defunctis, universæque Ecclesiæ bene consules, sin minus, operam ludis. Non verba do, non fingo fallacias. Græci ipsi suis scriptis dicto meo fidem faciant: sitque primus Gabriel Philadelphiensis. Is ut Purgatorium neget adversus Ecclesiam Romanam cap. 4. etiamnum Dei misericordia animas peccatorum ob preces pro illis a piis hominibus effusas a pœnis inferni liberari dicere non veretur. *ὅτι ἐπειδὴ καὶ δὶν ἔγνω μέχρι τ τῶν ἡ τελεία ἀπόφασις, καὶ καθόλω κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ἡ ἀδὲ ἐξέστεται ἀνοικτὸς, καὶ ἡ ἄπειρος σύσπλαγχνία τ θεῦ ἑτοίμη πρὸς τὸ λῦσαι, διὰ τὸ καὶ ψυχαὶ ἐ μόνον λαμβάνουσιν ἄφεσιν, καὶ ἀναψύξεις διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς θεὸν γινομένας εὐχὰς, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἐλευθερίαν καὶ λύτρωσιν τ κολάσεως. Cum ad hæc usque tempora sententia postrema atque universalis in peccatores lata non sit, infernus invenitur reseratus, & finita Dei misericordia ad miserendum pœnis. Quapropter animæ non tantum ob effusas pro illis ad Deum preces remissionem accipiunt,*

torium, quod ipsimet aliis verbis vel admittunt vel admittere coguntur. Adde si placet quæ supra p. 116.

pitur, ut non perpetuum ſit, ſed ſaltem diuturnum, undenam habebimus beatorum gloriam, cujus perpetuitas non alio, quam hoc eodem vocabulo indicatur, ſemper eſſe duraturam, nec aliquando unquam finem habituram? Græcis eſt αἰώνιος μακαριότης, αἰώνια ἀγαθά, αἰώνιος τρυφή, αἰώνιος βασιλεία, αἰώνια ἱερωσύνη, αἰώνιος ζωή, αἰώνιος ἀντίδοσις, αἰώνιαι σκηναί, αἰώνιος τιμή, αἰώνιος κατάπαυσις, αἰωνίζουσα δόξα, διαιωνίζουσα φῶς, αἰδιος εὐφροσύνη, ἀτελεύτητος ζωή, & ſexcenta alia: nec occurrit vox alia, quæ magis æternitatem, & ſine ullis limitibus durationem indicet, quare ſi inferno Origenice tempora, non vero Catholice decurtas, & in anguſtiſſimos terminos coarctas, quid vetat id idem tibi: & de æterna beatitate ſtultiſſime, & quam maxime animabus pernicioſe aſſerere. Ipſe qui Catholicus ſum, quemadmodum beatorum gloriam nunquam deſituram firmiter teneo, ita & pœnas inferni iisdem cum gloria æternitatibus commenſurati firmiter credo. Et cum manifeſto poſtmodum mihi compertum ſit precibus Eccleſiæ, & fidelium animas ab inferis, namque à ſuppliciis, & pœnis quibus addicuntur, ita Deo miſerente per fidelium ſuffragia adjuvantur, liberari, & ad æterna gaudia perduci, 339
firmiter aſſero eas non à pœnis inferni, ſed à pœnis Purgatorii, quarum oppreſſione expurgatæ, atque incendio emaculatæ ſint, vindicari.

Tertius ſit Joſephus Bryennius orat. 1. de Judicio. Σὺ δέ μοι σκόπει δύο στάσεως τόπους, τὸν ἐκ δεξιῶν, καὶ τὸν ἐξ εὐωνύμων· ἐχέτω δὲ μέσον ἐν τούτοις, ὡς τινες οἴονται, ἢ δύο τάγματα μόνα τὰ τῶν δικαίων, καὶ τὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, ἢ δύο κληρονομίας· τοὺς μὲν τὴν αἰώνιον ζωὴν, τοὺς δὲ τὴν ἀτελεύτητον κόλασιν, ἀλλ' οὐχὶ σὺν ταύτας καὶ τρίτην τινὰ, καθάπερ ἄρα οὐδὲ μέσην τις ἀγέλη προβάτων, καὶ ἐρίφων ἢ συναυθαγωνίσεται εἶναι, ἢ ἐκεῖ ὤφθαι τῷ δικαίῳ Χριστῷ θρόνῳ ἑστάναι πιστεύεται. *Tu porro duo ſtationis loca contemplare, alterum à dexteris, alterum à ſiniſtris, & nullum inter hos medium, ut quidam opinantur, & duos ordines tantummodo juſtorum, & peccatorum, & duas hereditates, alias quidem vitam æternam, alias ſine ulla fine cruciatus, & nullam cum biſce aliam tertiam, quemadmodum nullus intermedius grex inter oves & agnas, vel hic dignoſcitur eſſe, vel ibi apud judicii thronum aſſiſtere creditur.* Obſcure nimis, atque perplexe, qui præſentem rerum ſtatum cum futuro confundit. Nullus enim in extremo illo judicio ali-

τοῖς ἑπομένοις αὐτῷ. χρὴ γὶνώσκειν, ὅτι ὅπερ ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις ὁ θάνατος, τοῦτο τοῖς ἀγγέλοις ἡ ἔκπτωσις, μετὰ γὰρ τὴν ἔκπτωσιν οὐκ ἔστιν αὐτοῖς μετάνοια, ὥσπερ οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις μετὰ τὸν θάνατον. *Quapropter diabolo, & dæmonibus ejus præparatus eſt ignis inextinguibilis; & ſupplicium æternum, & iis, qui eum ſequuntur. Sciendum autem eſt, quod hominibus mors eſt, id Angelis eſſe lapſum: neque poſt lapſum non eſt illis pœnitentiæ locus, ullum deinceps neque hominibus poſt mortem.*

Angelis ſupplicium æternum eſt, & ignis inextinguibilis, quoniam poſt lapſum non eſt illis pœnitentiæ locus, quemadmodùm neque hominibus poſt mortem. Lapſi itaque Angeli, & homines
337 mortui pœnitentia non ducuntur, & quod Angelis poſt lapſum, id hominibus evenit poſt mortem. Argumentare ergo; ſi Angeli poſt lapſum, qui pœnitere non poſſunt, æternis affliguntur ſuppliciis, id quoque hominibus poſt mortem eveniet, cum nec ipſi pœnitere poſſunt; vel ſi homines licet pœnitere non poſſunt, miſericordia tamen DEI redemptionem conſequuntur, Angeli quoque id idem miſericordia Dei habebunt, & ſic aliquando dæmones à ſuppliciis æternis liberabuntur, non pœnitentia propria, ſed miſericordia Dei. Amnon qui Catholicus videri cupis, Origeniſtam agis? quare ubi pœnitentia non eſt, neque erit ullus ſtatus mutatio, ſed peccatores condemnati ad pœnas æternas, æternis quoque temporibus punientur, quando id æternum quoque ſignificet. Nulli dubium eſt apud ſacras literas, & divinos ſcriptores ſæpiſſime æternum non pro infinito temporis ſpatio, ſed pro longo aliquo, aut magno tempore ſumi. Auguſtinus tomo 4. quæſt. 31. ſuper Geneſim, & tomo 5. lib. 16. de Civitate Dei cap. 26. & tomo 6. contra Priſcillianiſtas, & Origeniſtas cap. 5. & 6. in eadem ſententia eſt, probatque Exodi 21. *Serviet in perpetuum*, id eſt, usque ad annum Jubilæi. Geneſ. 17. *Dabo tibi terram Chanaan in poſſeſſionem æternam*, id eſt, longiſſimæ durationis, & ibidem, *Eritque pactum meum in carne veſtra in fœdus æternum*: & tamen circumciſio, de qua ſermo eſt, adveniente Chriſto, velut umbra ad-
338 veniente luce diſparuit. Ne plura hic congeram, Vide Joannem Ferdinandum tomo 1. Theſauri 55. verbo *æternitas*. Sed quid id fuerit ad pœnas æternas inferni, quæ ideo æternæ dicuntur, quia nullo unquam tempore finient, una cum ipſo Deo ſempiterno duraturæ? quod ſi æternum per ſe in pœnis damnatorum ſic accipitur,

tur: fruſtra DEum exoramus, ut animas à pœnis & cruciatibus, quæ nulla ſunt liberet: niſi velimus dicere etiam poſt judicium pro mortuis peccatoribus, quando pœnis ſubjicientur, orandum eſſe, & preces, quas modo effundimus, poſt judicii tempus in uſu futuras, quod nemo dixerit. Sed vide, ut ſe effundat, & ab hoſtibus ipſis etiam invitis veritas extorqueatur. Cum enim dubium, *ſi adfutura fuerit nonnemini ex eorum, qui amaram illam ſententiam acceperunt, vel cruciatibus traditi ſunt, interceſſio ab aliquo, adeo ut vel Domini decretum effugiat, vel juſte impactam illi pœnam evitet*, exponendum propoſuiſſet, in eadem oratione reſpondet, ὅτι καὶ μεσίτεία τις ἔσαι τότε καὶ ἀγγέλων δεηθησομένων ὑπὲς τινων καὶ ἁγίων, καὶ τῆ δεσπότιδι κυρίας οὐχ ἥκισα. πλὴν οὐχ ὑπὲρ πάντων ἁπλῶς, οὐδὲ ὑπὲρ ὅτου ἂν ἁμαρτίας θανάσιμον. ἔκριναν γὰρ ὁ θεὸς τοῖς τοιούτοις καθάπαξ τὸ ἐαυτοῦ ἔλεος. διὸ καὶ ἀπεφήνατο κατ' αὐτῶν ὑτωσί. ἐὰν στῇ Νῶε, καὶ Ἰὼβ, καὶ Δανιὴλ τὰς υἱὰς αὐτῶν, καὶ τὰς 342
θυγατέρας, ἃ μὴ ἐξέλωνται, ἀλλ' ὑπὲρ μόνων ἐκείνων ἱκετεύσουσι πάντες, ὑπὲρ ὧν ἔσονται αἱ προσβεῖαι δικταί, ἤγουν τῶν ἐν μετανοίᾳ μὴ φθασάντων μεταλλάξαι τὸν βίον, ἴσως δὲ τὰς τῶν ἁμαρτημάτων κηλίδας ἀνηθέντων τελείως ἐκπλύναι. καὶ καὶ ἔτι τὸ κείσεως ἰσαμέτρητ. μετὰ δὲ τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον, καὶ ἕκαστον ἐπαχθῆναι εἰς τὸν ἀποτεταγμένον αὐτῷ τῆς κολάσεως τόπον, μεσιτεία οὐκ ἔσται. οὐδ' ἃ μὴ γένηται, ὅμως ἡ μεσιτεία αὕτη. ἃ τότε μόνον ἔσαι, ἀλλὰ καὶ νῦν γίνεται, ὅτι καὶ ζῶντες μεσιτείας ποιούμεθα. ἐξαιρέτως μὲν τὴν δεσπότιδα μητέρα, μεθ' αὐτῆς δὲ καὶ δορυφόρους τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἁγίων πολλοὺς ναοὺς, ἀναθήμασι, στεφανώσεσι, καὶ εἰκόσι, καὶ ἱεραῖς τελεταῖς εἰς τὸ γενέσθαι μεσίτας ἡμῶν αὐτοὺς ἱλεωτάτους. *Interceſſionem eo tempore futuram, cum Angeli pro aliquibus ſupplicabunt, & ſancti, multoque magis ipſa mundi domina: non pro omnibus tamen indiſtincte, neque pro aliquo, qui in peccatis demortuus eſt, nullo modo, obſervavit enim Deus hiſce prorſus ſuam miſericordiam, propterea que in eos hunc in modum decrevit: ſi ſteterit Noë, Job, & Daniel filios eorum, & filias non eripient. Sed pro illis ſolis omnes deprecabuntur, pro quibus ſupplicationes accipientur, pro iis nempe, qui dum delictorum pœniteret, vitam finire contigit, nec peccatorum maculas perfecte expurgare potuerunt. Ita eſt adhuc durante judicio, poſtquam enim theatrum diſſolutum, & unusquisque in locum ſibi deſtinatum cruciatuum abactus fuerit, nulla interceſſio erit, neque unquam futura ſit. Nihilominus interceſſio hæc, non tum ſolum erit, ſed nunc quoque ſit; cum ve-*

um ab his duobus ſtatum agnoſcit. T ce … inter quos
etiam illi, qui purgat … p … ecum habent,
omnia dextera ſunt, ac pec… …e tamen illud
tempus cum non omnes … Pa… diſi gloriam, vel pœnas inferni
demereantur, tertius locus … …mandus eſt, in quo maculæ abje-
340 ctis, dignos ſe beatitudi… …nt; quod negaſſe Briennium ex
oratione ipſius ſecunda de e… …m judicio aperte colligitur, cum
enim dubium propoſuiſſet, q… …nam in loco nunc temporis ſanctorum
animæ degant, reſpondet: …ντοι τῶν εἰχομένων ψυχαὶ δύο τόπους
ἔλαχον εἰς διαγωγήν. αἱ μ… ἁγίων ἦσαν ὑφανές· αἱ δὲ τῶν ἁμαρ-
τωλῶν, τὸ δ' ὑγρὸν πίνε… …λαδί. πλὴν αἱ μὲν τῶν ἁγίων ἐλευ-
θερίαν τετιμήκασι, ὅτι τὸ … τὸ πάσχειν, καὶ τὴν Εὔαν τὸ τρυφᾶν τὸ
χωρὶς ἐνδείας ἔλ… αἱ … ἀπελθεῖσαι εἰς ἅδου μένειν ψυχαὶ,
ἐξελθεῖν ἐκεῖσε ἐ… ἡμ… ς τὸ … ως καὶ φωτὸς, ἢ τιν… ἀνέσεως ἀπο-
λαύειν καλύσαι … ; ὅτι πρὸ … καθῆναι κολάζονται. ὅτε δὲ οἱ ἅ-
γιοι τῶν ἁγίων … ἀγαθ… ἀπολαύσωσι πρὸ τῆς κρίσεως, ὅτε οἱ ἁ-
μαρτωλοὶ τὰ ἀπο… …ε κολ… ἐν μετουσίᾳ γενέσθαι· ἀλλ' ὅτε ἐν
φυλακῇ κατεχό… ζ… ι, φοβεροὺς καὶ ὠμοὺς; καὶ ἀπελπισμένους
ἐπιστάτας τοὺς … ; … ω, οἳ μὴ εἰσὶ δεσμωτηρίου προνοίας
τινά, πῦρ βλέπ… , ἱε… ας, νυκτὶ ὁμοίους τὰ πρόσωπα. Διὸ τὸ
καλῆφὶς καὶ μισάνθρ… . *Duorum animis duo loca, in quibus*
degunt, assignata sunt, sanctis quidem cœlum, peccatoribus terra cen-
trum, infernus scilicet. Dum tamen in hoc, quod animæ sanctorum li-
bertate potiuntur, quæ … m … u universum, & Eden deliciarum, lo-
ca pro sede habent. quæ … in … rno permanere animæ condemnatæ sunt,
inde egredi ad judicii … mi & h… is, vel alterius consolationis participes
fieri prædicuntur, … ; … vam in judicium adducantur, pœnas for-
beant, nam neque sa… ; … æternis illis bonis perfruuntur, neque
341 *peccatores indef… c … ia … addicantur, sed quod intolerandi cujus-*
dia mancipati, cru… , … rator, ac immiserieordes præsides dæmones
experiuntur, qui nulli è pœ… a emergere permittunt, ignem inexpertis, ignem
spirantes, facie m… … ts, quod triste possident ingenium, atque in-
humanum. Ut de vitio præ… te beatorum, quod ſenſim inſanit,
nihil dicam, vide ſis lector, in quot, homo alioquin prudens ac ſa-
piens, ſcopulos ut ſemel arreptum errorem defendat, impingat.
Fruſtra itaque tot Eccleſiæ preces, ſuffragia, ſacrificia, tot fide-
lium pro mortuis eleemoſynæ, expenſæ, & recte factæ imputandun-
tur:

tur: fruſtra DEum exoramus, ut animas à pœnis & cruciatibus, quæ nulla ſunt liberet: niſi velimus dicere etiam poſt judicium pro mortuis peccatoribus, quando pœnis ſubjicientur, orandum eſſe, & preces, quas modo effundimus, poſt judicii tempus in uſu futuras, quod nemo dixerit. Sed vide, ut ſe effundat, & ab hoſtibus ipſis etiam invitis veritas extorqueatur. Cum enim dubium, *ſi adfutura fuerit nonnemini ex eorum, qui amaram illam ſententiam acceperunt, vel cruciatibus traditi ſunt, intercesſio ab aliquo, adeo ut vel Domini decretum effugiat, vel juſte impactam illi pœnam evitet*, exponendum propoſuiſſet, in eadem oratione reſpondet, ὅτι καὶ μεσιτεία τις ἔσαι τότε καὶ ἀγγέλων δεηθησομένων ὑπὲρ τινων καὶ ἁγίων, καὶ τῆ ἁγίᾳ τῶν πόσμων κυρίας οὐχ ἥκισα. πλὴν οὐχ ὑπὲρ πάντων ἁπλῶς, οὐδὲ ὑπὲρ τινος ἐν ἁμαρτίαις θανόντος. ἔμφυτον. ἀπεκλεισε γὰρ ὁ θεὸς τοῖς τοιούτοις καθάπαξ τὸ ἑαυτῷ ἔλεος. διὸ καὶ ἀπεφήνατο κατ' αὐτῶν ὅτωσι. ἐὰν στῆ Νῶε, καὶ Ἰὼβ, καὶ Δανιὴλ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς 342
θυγατέρας, ὁ μὴ ἐξέλωνται, ἀλλ' ὑπὲρ μόνων ἐκείνων ἱκετεύσωσι πάντες, ὑπὲρ ὧν ἔσονται αἱ περισσεῖαι δεηταί, ἤγουν τῶν ἐν μετανοίᾳ καὶ Θεοῦ φόβῳ μετανοίᾳ τὸν βίον, ὅπως ἢ ταῖς τῶν ἁμαρτημάτων κηλίδας ἀνηθύτων τελείως ἐκπλύναι. καὶ καὶ ἔτι ὁ περισσὸς ἰσαμὸς. μετὰ ἢ τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον, καὶ ἕκαστον ἁπαχθῆναι εἰς τὸν ἀποτεταγμένον αὐτῷ τῆς κολάσεως τόπον, μεσιτεία οὐκ ἔσω. οὐδ' ὁ μὴ γένηται. ὅμως ἡ μεσιτεία αὕτη. ὁ τότε μόνον ἔσαι, ἀλλὰ καὶ νῦν γίνεται, ὅτι καὶ ζῶντες μεσιτείας ποιούμεθα. ἐξαιρέτως μὲν τὴν ἁγίαν κυρίαν μητέρα, μεθ' αὐτῆς ἢ καὶ ἁγίων χορῶν τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἁγίων πολλῶν ναοῖς, ἀνεθήμασι, ὡσαγκλήσεσι, καὶ εἰκόσι, καὶ ἱεραῖς τελεταῖς εἰς τὸ γενέσθαι μεσίτας ἡμῶν αὐτοὺς ἐφελκόμενοι. *Intercesſionem eo tempore futuram, cum Angeli pro aliquibus ſupplicabunt, & ſancti, multoque magis ipſa mundi domina: non pro omnibus tamen indiſtincte, neque pro aliquo, qui in peccatis demortuus eſt, nullo modo, obſervavit enim Deus hiſce prorſus ſuam miſericordiam, propterea que in eos hunc in modum decrevit: ſi ſteterit Noë, Job, & Danielſilios eorum, & filias non eripient. Sed pro illis ſolis omnes deprecabuntur, pro quibus ſupplicationes accipientur, pro iis nempe, qui dum delictorum pœniteret, vitam finire contigit, nec peccatorum maculas perfecte expurgare potuerunt. Ita eſt adhuc durante judicio, poſtquam enim theatrum diſſolutum, & unusquisque in locum ſibi deſtinatum cruciatuum abactus fuerit, nulla intercesſio erit, neque unquam futura ſit. Nihilominus intercesſio hæc, non tum ſolum erit, ſed nunc quoque ſit; cum vi-*

venes intercessores nobis comparemus, præcipue inter alios Matrem Domi-
343 *ni, postmodum Angelorum choros, & ex sanctis plerosque, nempe, vocis, supplicationibus, imaginibus, & sacrosanctis sacrificiis compellamus quodammodo, ut pro nobis intercedant.* Ut reliqua hujus nugamenti præteream, jam ex ipso habeo preces sanctorum non fieri pro sanctis, neque pro demortuis in peccatis, sed tantum pro illis, qui, & nota verba, *Τῶν ἐν μεσαιολίᾳ μὲν θανάτου μεταλλάξαι τὸν βίον, ἔτι δὲ τὰς τῶν ἁμαρτημάτων κηλίδας ἀκηθέντων τελείως ἐκπλῦναι dum pœnitentiam agunt, vitæque finem posuere, ideoque delictorum sordes perfecte non potuerunt expurgare.* Sed quid erit Purgatorium, dicis, des Brienni, si hoc non erit?

Si dicant, ut inferni pœnis finem imponant, Christum, descensu suo ad inferos, multos ad minus, si non omnes ex pœnis inferni, & vinculis liberasse, qui justi esse non potuerunt, cum justi ante adventum Domini in inferno ipso nullis tormentis afflictabantur, cum in sinu Abrahæ essent: ergo qui à dictis pœnis vindicati sunt, fuere peccatores, & impii, qui ob delicta ibi puniebantur. Quid absurdum itaque fuerit Christum, quod triduano illo tempore gesit, subsecutis etiam temporibus pro sua misericordia, & fidelium supplicationibus operari, multosque ex pœnis inferni solutos, ad beatorum vitam reducere? Nullum est post Christi mortem oraculum, quod pœnas inferni perpetuo duraturas fatetur, & nos ipsi in genus humanum adeo immites id affirmabimus? en Patrum vota. Epiphanius in Panario adversus hæreses 46. ait Christum descendisse ad inferos, ut iis, qui olim ipsum
344 cognoverunt, & ab ipsius deitate non aberraverunt, verum propter errores in inferno detenti sunt, indulgentiam largiretur. Joannes Chrysost. homil. in S. Pascha, Resurrectione Domini extingui geennæ ignem, & vermem nunquam dormientem desinere, infernum turbare, lugere diabolum, qui apud inferos erant, à vinculis diaboli liberari. Hieronymus in cap. 3. Danielis scribit, Dominum nostrum ad fornacem descendisse inferni, in qua clausæ peccatorum, & justorum animæ tenebantur, ut absque exustione, & noxa sui, eos, qui tenebantur concluſi mortis vinculis liberaret. Et in cap. 9. Zachariæ tradit eos, qui in peccatis Adam, seu ut quidam volunt, erroris insoliti, & mortis vinculis tenebantur, resurrexisse cum Christo. Eusebius Emissenus, in

ve quisquis eſt auctor illarum homiliarum dicit, Chriſtum confeſtim ſoluiſſe ſtridorem lugentium, & catenarum disrupta cecidiſſe vincula damnatorum. Ambroſ. lib. de myſterio Paſchæ cap. 4. tradit expertem peccati Chriſtum, qui ad tartari ima deſcenderet, ſeras inferni, januasque confringentem, vinctas peccato animas, mortis dominatione deſtructa, è diaboli faucibus revocaſſe ad vitam. Auguſtinus lib. 12. de Geneſi ad literam cap. 33. ait non immerito credi Chriſti animam veniſſe usque ad ea loca, in quibus peccatores cruciabantur, ut eos ſolueret à tormentis, quos eſſe ſolvendos occulta nobis ſua juſtitia judicabat. Joannes Damaſce- 345
nus orat. de Sabbato ſancto, Chriſtus improborum iſtorum prædam, eos nempe, qui ab initio ſæculorum mortem obierant, velut hæreditatem adeptum eſſe, quicunque peccati jugo detenti fuerant, liberantem. Qui in inferno propter errores detinentur, qui mortis vinculis liberantur, vel tenentur lugentes inter catenarum vincula, animæ vinctæ peccato, & qui è diaboli faucibus revocantur ad vitam peccatores cruciati, & damnati ipſi non pœnis temporariis, ſed æternis addicuntur, eos tamen à Patribus per Chriſtum dici liberatos jam vidimus; & hanc eſſe Eccleſiæ ſententiam ex Auguſtino habemus, dum dicit, *non immerito credi*, & nobis tam abſonum fuerit hac ætate dicere Chriſtum aliquos ex perpetuis inferni pœnis liberare?

Poſſumus dicere Patres ſic locutos infernum non in particulari, ſed in generali ſignificatione accepiſſe: prædicationem Evangelii non ad eam annunciationem retuliſſe, quæ fit, cum quis ex infideli fidelis, & ex ſcelerato bonus evadit, ſed ad peractæ redemptionis, & inſtantis liberationis, futuræque reſurrectionis nunciationem: alios etiam intellexiſſe damnatis ipſo opere prædicatam eſſe liberationem non ipſorum, ſed eorum, qui hic DEo adhæſerant.

Nos tamen qui cum Græcis agimus, & ſanctorum Patrum dicta veneramur, non tantum ea, quæ modo allata ſunt, ſed etiam alia, quæ multa in hoc argumentum afferri poſſunt, libenter 346
amplectimur, & exoſculamur. Utinam Græci etiam ipſi prudenter intelligant! Qvare verum eſt, quod Patres tradunt, Chriſtum deſcenſu ſuo ad inferos multos propter peccata cruciatibus, ac tormentis addictos, & ad pœnas condemnatos in libertatem reſti-

reſtituiſſe, & ab illis pœnis, ac cruciatibus exſolviſſe. Verum eſt, negari non poteſt. Hic eſt ſenſus Eccleſiæ, non dicam Græcæ ſolum, ſed univerſalis: qui ſecus dixerit, aut intellexerit, impius eſt, infidelis eſt, hæreticus eſt. Ergo Chriſtus præter eos, qui erant in ſinu Abrahæ, & juſtorum appellatione gaudebant, alios quoque præter eos, qui juſti non erant, ſed peccatorum vinculis illigabantur, è pœnis & cruciatibus, quando jam juſti in pœnis & cruciatibus non erant, liberavit. Jam dixi, quid plura? conclude ſodes, & animum ad prudentiam, & ſapientiam flecti-
to. Origenis fuit error, univerſalis Eccleſiæ calculo damnatus, pœnas inferni finem aliquando habituras, ergo qui id dixerit Origeniſta & hæreticus fuerit. Cave tu qui Catholicus es, ne tot Patres, & ſacroſanctæ Eccleſiæ lumina, imo etiam ipſam Eccleſiam univerſalem, quæ hanc Origenis hæreſim oppugnat, in hæreſim trahas. Cave dicas aliquos è pœnis inferni liberatos, ne pœnis inferni æque, atque Origenes finem imponas: & tamen ais liberati ſunt, ſic eſt; ſed cum non ſint à pœnis inferni, unde fuerint? certe ex alio loco, qui nec infernus fuerit, nec ſinus Abrahæ, quo
347 itaque? Dicito tu, ut vis, impone nomen loco quodcumque placet, dum ibi mihi non æternas, ſed temporarias pœnas aſſeras, dum enim liberantur aliquando, non æternæ fuerint. Ego cum Eccleſia Catholica nullum magis idoneum nomen, quam Purgatorii in loco explicando novi. Et ecce quomodo ex teſtimoniis Patrum, quibus pœnarum inferni finis aſſerebatur, Purgatorii pœnas, etiam nolentibus adverſariis exſculpſimus. Vertant ſe quocumque volunt, caveant tamen, ne dum cum Catholicis ſentire fugiunt, Origenem ſequantur.

Quarium eſt, beatam Virginem in doloribus pro Paſſione Domini nullum tenuiſſe modum, ſed aliarum mulierculariarum inſtar, cruciatibus internis oppreſſam, q) voces altius extuliſſe, genas dilaniaſſe, corpus in varias formas, atque indecoras torſiſſe, quæ de beata illa Virgine, quæ arcana Dei optime tenebat, & voluntatem Patris æque ac Filius executioni demandatam optabat

q) Idem in Triodio reprehenderat Allatius ſupra p. 223. Sane B. Simeon S. Virgini prædixit quod animam ejus tranſiturus eſſet gladius Luc. II, 35. quo loco per gladium S. Cyrillus intelligit triſtitiam & vehementem paſſionis impetum πρὸς λογισμὸς ἐκ πόλλης καταπέμψασαν ἐς γυναῖκα τὸν νοῦν, ad Joh. XIX. 25.

bat, dici, indecora videntur, & ſunt. Potiora, non omnia colligam. Pag. 21. b. 1. m. Ἱκετεύσαμεν δεινῶς καὶ δοῦμαι τὰ σπλάγχνα, ἡ παναμωμο ἐν στεναγμοῖς ἀνεβόα. *Horribiliter vulneror, & interiora concutior, immaculatiſſima in ejulatibus inclamabat.* Ibid. 2. p. Ταῖς ὄψεσι δακρύεται καὶ θρηνοῦσα ἐβόᾳ. *Genas dilaniabat, & ejulans dicebat.* Pag. 70. b. 1. m. δακρύων πηγὰς κινοῦσα, παναμωμο ἀσήμαζεν, ἐθρήνει βοῶσα ἐκβαθέων ψυχῆς. *Lacrymarum fontes ciebat immaculatiſſima, ſuſpirabat, ingebat, clamans ex profundis animæ.* Pag. 86. b. 2. m. Θρήνοις ἐκόπτετο δεινῶς καὶ ἀτυζομένη ἔλεγεν ἐκπλήττομαι. *Ejulatibus dilacerabatur enormibus, & conſpiciens dicebat obſtupefacta.* 348
Pag. 38. b. 2. f. Θρηνωδοῦσα ἠλάλαζε, καὶ ἔκραζε. *Ejulans ululabat, & vociferabatur.* Pag. 39. a. 1. p. πόνος ὑπομένουσα πολλὰς, ἔστενε δακρύουσα, καὶ ἀλαλάζουσα. *Cum dolores multos ſuſtineret ſuſpirabat illacrymans, & ululans.* Pag. 68. b. 2. p. ἠλάλαζε βοῶσα ἐν ὀδύνῃ. *Ululabat clamans cum dolore.* Pag. 94. b. 2. m. ἀλαλαγμῷ ἐδύρετο, καὶ ἀνεκραύγαζεν. *Ululatu deplorabat, vocemque extollebat.* Pag. 117. b. 2. p. Θρήνοις ἐκόπτε γοεραῖς, καὶ κατετήκετο. *Ejulatum movebat lacrymabilem, & macerabatur.* Pag. 159. a. 1. m. ἰδοῦσα θρήνοις ἐκόπτην συμπαρεῖσαν ἑαυτῇ, *inclamabat ejulatibus ſemetipſam conturbans.* Pag. 182. b. 2. p. ὀδυνηρῶς στενάζουσα, μητρικῶς ἀλαλάζουσα, καὶ τὴν ἐκ τῶν σπλάγχνων συμπαθῆ μὴ φέρουσα ταυρῷ ἐκτενίζε. *Dolenter ſuſpirans, materne ululans, & interiorem anxietatem, & anguſtiam non ferens, in crucem oculos figebat.* Pag. 183. a. 2. f. κατεξαίνετο ταῖς ὄψεσι καὶ ἐβόα ἐν κλαυθμῷ. *Dilaniabat genas, & clamabat in ejulatu.* Pag 188. a. 2. m. ὃν ὁρῶσα ἐκπνέοντα δακρύων ἔχειν πηγὰς ταῖς ὄψεσι κατεξαίνουσα. *Quem intuita jam animam exhalantem lacrymarum fontes emittebat, genas lacerans.* Hæc equidem ex decore mulieris gravis, & in affectibus moderatæ non ſunt. Georgius Nicomedienſis orat. in illa Evangelii, *Maria autem ſtabat juxta crucem*, &c. dolores omnes Virginis & cruciatus intimos cordis in Paſſione Domini ſingulos per ordinem enarrans, atque explicans, nullum tamen actum à gravitate
tantæ mulieris alienum inducit: ἀλλὰ σκόπει μοι πάλιν, inquit, τὴν 349
μητέρα παρεσταμένην, καὶ ἀλαλαστοῦσαν, καὶ πρὸς ἅπαντα σύσπαθοῦσαν. τῇ μὲν γὰρ παίδευσις κοσμίως, καὶ ἐπαγωνῶς προσωμίλει τῇ χρείᾳ χρεὼν εἶναι καθυπέργον. ἅτε δὴ μὲν ἀπολυομένης ἤδη κάλπιδος ἀνεδέχετο, τὰ δὲ ἀπολυόμενα μέλη σβεννυομένη κατεφίλει, καὶ ἀγκάλαις ἀποτιθεσα μὴν τῷ ἀπὸ ξύλου καταβάσει ἀλαστῶν πρὸς

θυμεῖτο. ἐπεὶ ἢ κἀπνέχθη, καὶ πρὸς τὴν γῆν τὸ πανάγιον σῶμα, ἰάτῳ ἐοικυῖα, καὶ ὅλῳ ἐπιπεσοῦσα αὐτὸ μὲν ἅπασι καταλέλοιπε δάκρυσι, πρασιὰ ἢ φωνῇ καὶ συμπαθέσι τοῖς ἐγγελοφήμασιν. *Sed considera mihi rursus matrem astantem, & ad omnia se vertentem. Affectui namque decora, & se dederat, & operi manibus propriis inserviebat, sic extractos nis excipiebat, & soluta Christi membra circumplexa suaviabatur chiis imponens, sola, ex cruce depositioni operam suam insinuare ce Ubi vero depositum, & interram sacrosanctam illud corpus reclina circumfusa, & totum amplexata, illud equidem lacrymis cadi gabat, miti vero voce, & perquam commiserantibus verbis al* Sic quoque docti viri adnotarunt, neque vere neque pro te tantæ matris B. Virginem pingi sub cruce humi collap bus, sensuque destitutam, & dolore motam, sicut igno gus mulierum, neque enim ideo suam matrem Christus in conspectu orbis adesse voluit, ut videret à mœrore vi humi stratam, sed exemplum fortitudinis, & invictæ concussam soliditatem proposuit, in quam martyres q
350 tuerentur; quippe quæ cum summo dolore, summam nem, & constantiam retinuit. Quare sacræ literæ ea cuisse tradunt, sed stetisse: non cessisse nempe dolori, ac virili animo pertulisse calamitatem, non fractam pr sed impavidam, atque inconcussam stetisse. Vide Joan lanum lib. de Beat. cap. 76. & 77. Cajetanum opusculo B. Mariæ Virginis, Opusculorum tom. 2. Gretserum de 2. cap. 4.

Et hæc quidem communia cum aliis libris sunt. quæ ipse animadverterim tantum unum de creatione An 1) quos ante hunc mundum aspectabilem creatos vult. Σ. ἕ. αὖλις ἢ νεφὲς τὰς ἀγγελικὰς προϋπέστησας τῶν ὁρωμέ

1) Laudat Jo. Philoponus lib. 1. in Hexaëm. c. 14. sententiam Theodori Genesin, qui negat laedi pietatem, si quis ante coelum & terram creatos sibi persuadeat, modo credat à DEO creatos. Similiter S. Augustinus de Civ. DEI. *Proinde si forte unusquisque accipiat, quod ibi pro ut ad exercitatissimos ingenium à fidei regula non aberrantes, pertinere sententiae; dum tamen angelos sanctos in sublimitate coeli quidem DEO ministrare, sed tamen de sua scientiae & bonâ fide & certos esse nemo ambigat.*

Τῶν σοὶ πεφάνθησας. Immateriales, & intellectuales Angeles ante res omnes viſibiles prodexiſti, tibi clamantes. & pag. 70. b. 2. m. *ἀγαθότητος πέλαγος ἀναφαίνων βυλόμενος, ἀγαθὸς ὢν ἄναρχε πρῶτον ἐκτίσας πανδυνάμῳ σου νεύματι, καὶ θείᾳ προσάγματι τῶν ἀγγέλων τὰς χορὰς καὶ δυνάμεων ταγματα. Bonitatis pelagus oſtendere volens, cum eſſes bonus tu, qui ſine principio es, primum quidem creaſti omnipotenti tuo nutu, & divino juſſu Angelorum choros, & Virtutum ordines.*

Non me latet plures, eosque maximæ auctoritatis Patres, s) in eam iviſſe ſententiam, Angelos ante hunc mundum conditos fuiſſe. Origenem homil. 1. in Geneſim, & tract. 9. in Matthæum, & homil. 4. in Eſaiam, & in lib. περὶ ἀρχῶν. Baſilium Magnum homil. 1. in Exam. Gregorium Nazianzenum orat. in Natalem Domini, & carmine Jambico 15. Hilarium lib. 12. de 351
Trinitate, & lib. contra Auxentium Arianum. Hieronymum in epiſt. ad Titum capite 1. ſuum ſecutum magiſtrum Gregorium Nazianzenum. Ambroſium in Exameron cap. 5. & præfat. in Pſalm. Joannem Chryſoſtomum lib. 1. de Providentia. Joannem Caſſianum collat. 8. cap. 7. ex Abbate Sereno. Andream Cretenſem orat. de vita humana, & dormientibus. Maximum in Centuriis Theologicis, quem refert & ſequitur Joannes Cyparisſiottus decade 8. rerum Theologic. cap. 3. & 4. Joannem Damaſcenum de fide Orthodoxa libro 2. capite 3. Iſidorum lib. 1. de ſummo bono cap. 12. Bedam lib. ſeparat. quæſtionum quæſt. 9. Macarium Chryſocephalum Philadelphienſem Epiſcopum orat. 1. in cœleſtes Virtutes; & plures alios. t) Attamen ſententia hæc à pluribus fuit improbata, Acacio Cæſarienſi, Diodoro Tarſenſi, Theodoreto Cyrenſi, & in Concilio Lateranenſi, ſub Innocentio III. damnata. Quid autem de creatione iſta Angelorum ante Mundum aſpectabilem ſtatuendum ſit, vide Sixtum in Bibliotheca, & alios Scholaſticos.

F I N I S.

s) Conſer Petavium de angelis cap. 15. Veſſium lib. 1. de Idololatria cap. 7. & Elmenhorſtium ad Gennadium de dogmat. Eccleſ. c. 10.

t) Idem ſentire obſervavi Hermam viſione 3. cap. 4. Æneam Gazæum p. 56. Ruſinum Paleſtinum lib. 1. de fide c. 18. T. 1. Opp. Simmondi p. 284. Cæſarium quæſt. 65. Procopium Gazæum in Octateuchum p. 6. quod opus præclarum utinam tandem è ſcriniis ſuis, in quibus jam diu delituit, Græce cum verſione ſua & notis eruditis in lucem proferat optimus ac παλιγγενεσιαρχος amicus noſter D. Godofredus Olearius.

MELODI * GRÆCORUM.

De quibus liber Allatii, ſupra p. 77. & 81. & in diatriba de Georgiis p. 318. promiſſus intercidit.

A *Lexius* Metropolita Nicænus, auctor Canonis in S. Demetrium Martyrem. Lambec. V. p. 283.

Anatolius Patriarcha CPol. circa A. C. 450. cujus nonnulla leguntur in Octoecho,

Andreas Monachus, Cretenſis circa A. C. 630. auctor magni Canonis ſive ἀγιοπολιτικὸς ϛιχηρὸς de quo Acta ſanctor. 2. Aprilis, Cangius Gloſſar. Græco p. 583.

Andreas Pyrrhus.

Angelus Canone in S. Paraſcevèn laudatur ab Allatio p. 194. contra Hotting.

Anthimus Patriarcha CPol. circa A. 535.

Arſenius Monachus.

Athanaſius cujus canones in SS. Martyres Theodorus & in S. Joannicium memorat Allatius de Synodo Phot. p. 543.

Athanaſii ἡ Κατζύνη in Jo. Damaſcenum. Cangius in *μεγαλυνάρια*.

Athenogenes Martyr, de cujus hymno dixi lib. V. Bibl. Græcæ p. 195. ſeq.

Babylas Monachus.

Bartholomæi Melodi Canon in Theodorum Martyrem laudatur ab Allatio p. 543. de Synodo Phot.

Baſilius Monachus.

Baſilius Pegoriota.

Byzas ſive *Byzantius*, Monachus.

Caſſia ſive *Caſſiana* ſive *Icaſia*, virgo, in confiniis octavi & noni ſæculi clara. Vide Allatium ſupra p. 74. ſeq. & Nic. Rayæi S. I. diſſ. præliminarem ad Acta Sanctor. Tomo 2. Junii p. XXI.

Chriſtophorus Proto à ſecretis.

Clemens Alex. de cujus hymno dixi lib. V. Bibl. Græcæ p. 164.

Conſtantinus Porphyrogenneta Leonis Imp. filius, cujus exempla plura leguntur in Octoecho.

Cosmas Majumenſis Epiſcopus de quo Allatius p. 73. 74. Cangius in Ἰδιωμάτιον.

Cyprianus Monachus.

DA-

* Conſer. Volum. X. hujus Bibl. p. 130. ſeq.

DAVID Rex ac Propheta, divinorum Pſalmorum auctor & modulator ſuaviſſimus.

Demetrius.

Dorotheus Monachus.

Emmanuel Palæologus.

Emmanuel Phile, de quo in Bibl. Græca ſuo loco.

Emmanuel Peloponneſius Rhetor, cujus diſſ. de Cantico in B. Virginem quod incipit Θεοτόκῳ νύμφῃ, memoratur Lambecio V. p. 294.

Ephræm Cariæ, Monachus, à Mylaſſæ in Caria Epiſcopo hujus nominis diverſus. vide Nic. Rayſii diſſ. præliminarem ad Acta Stor. Junii T. 2. p. LXVIII.

Euſtathius Theſſalonicenſis ſcripſit expoſitionem hymnorum Joannis Damaſceni.

Euthymius Monachus.

Gabriel cujus canonem in S. Nicolaum laudat Allatius p. 159. contra Hottingerum.

Georgius ſive *Gregorius* Metropolita Corinthi qui ſcripſit expoſitionem Canonum & Troparium Allat. p. 73. 280. de libris Eccleſ. & de Georgiis p. 419. Lambec. lib. V. p. 278.

Georgius Nicomedienſis.

Georgius Rammata, cujus troparia in S. Nicolaum laudat Allatius p. 178. contra Hottingerum.

Georgius Siculus.

Germanus Patriarcha CPol. hic primus eſt inter Melodos quorum dimidiatæ icones exſtant in fronte Triodii excuſi Venet. 1601. Conſpiciuntur autem ibi ſub CHRISTI imagine οἱ τὰ μέλη πλέξαντες ἱερῶν ὕμνων, hoc ordine: 1. Germanus Patriarcha CPol. ſub Leone Armeno Sec. IX. ejectus. 2. Sophronius Patriarcha Hieroſol. 3. Philotheus Patriarcha CPol. ab A. 1362. 4. Andreas Cretenſis (ut volunt) Archi Epiſcopus. 5. Joannes Euchaitorum Metropolita. 6. Georgius Nicomediæ Archi Epiſcopus. 7. Methodius. 8. Cyprianus. 9. Anatolius Epiſcopus. 10. Leo Deſpotes ſive Imp. 11. Leo Magiſter. 12. Baſilius Pigeriotes ſive Pegoriotes. 13 Juſtinus. 14. Sergius Sequuntur Monachi: 15. Jo. Damaſcenus. 16. Coſmas (poſtea Majumæ Epiſcopus): 17. Joſephus Hymnographus. 18. Theophanes cognomine Graptus. 19. Byzas, ſive Byzantius. 20. Stephanus Hagiopolites. 21. Geor-

gius Siceliotes. 22. Simeon. 23. Philotheus. 24. Arſenius. 25. Babylas. 26. Ephraim Cariæ. 27. Andreas Pyrrhus ſeu Rufus. 28. Theodorus Studites. 29. Caſſia virgo. Confer. Rayzump. XXI.

Hierotheum Monachus.

S. Ignatio Antiocheno Epiſcopo ac Martyri antiphonarium in Eccleſia uſum in acceptis quidam referunt, ut dixi lib. V. p. 41.

Ignatium Hymnodum Canone in S. Joannem Climacum laudat Allatius de Synodo Phot. p. 437. & contra Hotting. p. 195.

Joannes Archi-Epiſcopus.

Joannes Cucuzeles. Vide Lambecium lib. V. p. 293.

Joannes Arda Damaſcenus.

Joannes Geometra.

Joannes Graſſus, Nectarii Abbatis Caſulenſis diſcipulus.

Joannes cognomenta *Mauropus*, Monachus primum deinde Archi Epiſcopus & Metropolita Euchaitorum clarus ſub Imp. Conſtantino Monomacho circa A. C. 1050. Vide Lambecium lib. V. p. 29. ſeq. Ejus carmina Jambica in principalium feſtorum Hiſtorias vulgata per M. Buſſum, Etonæ 1610. 4.

Joannes Stauracius.

Joannes Zonaras, Monachus qui illuſtravit etiam Canones Joannis Damaſceni.

Joſephatus Cucuzelus, Allatius ſupra p. 99. ſeq.

Joſephus Studita, Siculus patria, qui ſenio confectus A. C. 883. obiit. Deos Joannes Diaconus CPol. cognomine Eugenius in illius Vita, Acta Sanctor. 3. April. & T. 2. Junii p. 788. Ab hoc diſtingui video *Joſephum Melodum* auctorem novæ Octoechi ſive Paracletices. Vide ſupra p. 283. Ejus triodia MSS. in Bibl. Barberina. Allatius p. 78. Canones XLVIII. Lambec. lib. V. p. 274. Hippolytus Maraccius Lucenſis Rom. 1662. 8. edidit Joſephi Hymnographi Mariale, latine cum notis. (Phot.

Iſidori Canon in S. Demetrium laudatur ab Allatio p. 543. de Synodo

Juſtinianus Imp. Nic. Alemanus ad Hiſt. arcanam Procopii p. 88: *De Muſica Juſtiniani peritia Theophanes profert Græcum troparium i. e. hymnum quem de CHRISTI deitate & œconomia ad Eccleſiaſticos modulos concinnavit, hodieque Græci canunt inter Miſſarum ſolennia.*

Juſtinus Decadio, idem qui Græcam præfationem præmiſit Pſalterio Græco Aldino antiquiſſimæ edit. in 4.

S. Juſtini Martyris ψαλτης Euſebio IV. 18. Hiſt. memoratus quidem intercidit.

Le

Leo Sapiens Imperator, cujus τροπάρια ἐνθέα undecim leguntur in Octoecho, Odarium Catanyctícum memorat Lambecius V. p. 295.

Leo Magiſter.

Leo Pegatium.

Marcus Eugenius Paraphraſin hymnorum Joannis Damaſceni concinnavit. laudatur ab Allatio p. 280.

Marcus Monachus & inde Epiſcopus Hidruntinus, Leonis Imp. ætate clarus Allat. p. 72. 73. 74. Videndum idemne Hieromonachus Marcus qui ſcripſit de dubiis typicis. Lambec. V. p. 285.

Marci Archi Ep. Epheſini qui concilio Ferrarienſi A. C. 1438. interfuit, Cantica duo in S. Trinitatem & Canonis octo in B. Virginem memorat Lambecius V. p. 284. ejus expoſitio ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας edita ad calcem operum Simeonis Theſſalonicenſis A. 1683. Jaſſii in Moldavia.

Mauroles.

Mauropus, ſupra *Joannes Mauropus.*

Methodius Patriarcha CPol.

Metrophanes Epiſcopus Smyrnæus. Allat. p. 67.

Michaël Pſellus, Imp. Michaelis Ducæ præceptor circa A. C. 1050. clarus, de quo abunde Allatius libro de Pſellis.

Nectarius Abbas Caſulenſis.

Nicephorus Calliſtus Xanthopulus de quo dixi in Bibl. Græca ſuo loco. Hic Catalogum brevem Hymnographorum, quem verſibus jambicis concinnavit, apponam:

Οἱ γὰ μέλη πλέξαντες ὕμνων ἐνθέων.
Ἡ λύρα δ' Ἰωάννου ΚΟΣΜΑΣ ὁ ξένος,
Ὀρφεὺς ναοῖς ἡ ΔΑΜΑΣΚΗνὸν χάρις,
Καὶ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, ἸΩΣΗΦ οἱ Στουδίται,
Ὄργανα γὰ κρούσαντα τὰ μυστήρια,
Ξυνῆτε σεμνὸν ἸΩΣΗΦ ὑμνογράφον.
Μίλων πανσεμνότατος ΑΝΔΡΕΑΣ ἱεράρχης
Καὶ ΘΕΟΦΑΝΗΣ ἡ μελιχρὰ γλυκύτης
ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΛΕΩΝ τε, ΜΑΡΚΟΣ, (leg. Μάξιμος) ΜΑΞΙΜΟΣ.

Nicetas Heracleota.

Nicetas Stetharius.

Nicolaus Malaxus Nauplii Archipresbyter, qui pentecoſtario non pauca addidit. Vide Allatium p. 229.

Nilus

Nilus Roſſanenſis circa A. C 980. vide Allatium de Nilis p. 37. ſeq.

Nilus Xanthopulus, poſtremis Imperii Græcorum temporibus clarus, de quo idem Allatius de Nilis diatriba p. 59.

Paulus Ammonius.

Philippus cujus canonem in S. Joſaphatum laudat Allatius p. 180. contra Hottingerum.

Philotheus Patriarcha CPol. plurimorum Canticorum auctor, ſeculo XIV. clarus, de quo ſuo loco.

Photius Monachus.

Photius Patriarcha CPol.
ejus τομὸς in Methodium CPol. ex Octoëcho T. 2. Anal. Sanct. Junii p. 969. F.

Procopius Chartophylax.

Pyrrhus, ſupra *Andreas Pyrrhus*.

Romanus Diaconus Emeſenus, circa A. C. 500. clarus, quem plurimorum contaciorum ſive parvorum hymnorum auctor celeberrimus, Joannis Canonem in Romanum Melodum laudat Allatius p. 644. de Synodo Phot.

Sergius Hagiopolita.

Simeon Monachus.

Sophronius Patriarcha Hieroſol. cujus tempore in vigilia Natalis CHRISTI & Horologium magnæ Paraſceves incepere Lambecius lib. V. p. 270.

Stephanus Hagiopolita, Monachus.

Stephanus Sabaita.

Theodoritus. Vide Lambecium lib. V. p. 268.

Theodorus Cœtonita cujus Canonem in Johannem Euchaitorum Epiſcopum laudat Allatius contra Hottinger. p. 180.

Theodorus Ducas Lascaris. Vide Caugium in Constantinopol. Christ. T. 7. p. 368.

Theodorus Prodromus ὁ τῶν ἱερῶν κανόνων πρῶτος ἀναγνώστης Nicephoro Blemmidæ λόγῳ 1. de proceſſ. Spiritus S. laudatus. Ejus ἐξηγήσεις in Canones Cosmæ ac Joannis Damaſceni MS. in Bibl. Vaticana & Cæſarea Lambec. lib. V. p. 276. 277. Allegatur ab Allatio p. 74.

Theodorus Studita, cujus nonnulla leguntur in Octoëcho. Theodori Monachi Canonem Catanyctícum ad CHRISTUM ſervatorem memorat Lambecius lib. V. p. 268.

Theo-

Theodosia cujus Canon in S. Joannicium laudatur ab Allatio p. 217. contra Hottingerum.
Theodosius Lascaris, supra Theodorus.
Theodosius Syceota.
Theodosius Syracusanus Sec. VIII. Episcopus qui troparia composuit quæ canuntur in Vigiliis jejuniorum. Act. Sanctor. Junii T. 2. p. 788.
Theophanes Graptus, Confessor. Vide Baron. ad A. C. 842. n. 28. Ejus Canonem paracleticum ad B. Deiparam Virginem memorat Lambecius lib. V. p. 268.
Theophilus Imperator. Vide Cedreni locum apud Allatium p. 66. seq. diss. 1.
Thomæ Monachi Canonem catanyctium memorat Lambecius V. p. 285.
Timocles.

INDEX.
IN LEONIS ALLATII
Dissertationes de Libris Ecclesiasticis Græcorum.

Plura ejusdem argumenti, in supplementi vicem succincte exponens.

Pag. ad marginum numeros in libro Allatiano respiciunt.

Ἀγγελικὸς ὕμνος, Trisagium.
Ἁγιασμοὶ benedictionum formulæ de quibus Goarus ad Evchолog.
Ἁγιοπολίτης liber MS. de Musica recentium Græcorum. Cangii glossar. in πλάγιοι ἦχοι, κράτημα, πνεῦμα, πλῆρες, φωνὴ &c.
Ἁγιοπολιτικὸν στιχηρὸν, magnus Canon sive canticum Andreæ Cretensis.
Αἶνοι, Psalmus 148. 149. 150.
Ἀκάθιστος ὕμνος hymnus in B. Virginem a stantibus cani solitus.
Ἀκολουθία, Ordo in liturgia, qualem v. g. in Festo SS. Basilii, Naz. & Chrysostomi observandum ex Typico, Menæis aliisque Græcis ritualibus impressis Græce & Latine cum notis Nic. Rayæus S. I. præmisit Tomo 2. Act. Sanctorum Junii.
Hymnus Ἀλληλουϊά, & alius Θεὸς κύριος καὶ ἐπιφάνας ἡμῖν. Analect. Græc. Benedictinorum p. 209.

Ἁμαρτωλῶν σωτηρία, Venet. 1641. 4. liber Aſceticus Agapii Cretenſis, in monte Atho Monachi.
Ἄμωμος, Pſalmus 118. (al. 119.) pag. 13.
Ἀναβαθμοὶ Pſalmi graduum.
Ἀναγνώσεις ſive ἀναγνώσματα, liber quo lectiones ſacræ deſcribuntur. pag. 52.
Ἀναπαύσιμα ſτιχηρά, ſive τροπάρια in defunctum. Analect. Græc. p. 211. 219.
Ἀνάſτασιμα troparia ſive cantiones in reſurrectionem CHRISTI. p. 65.
Ἀνθολόγιον pag. 89.
Liber ἄνθος dictus. pag. 65.
Ἀνθολόγιον νέον pag. 104.
Ἀντίφωνα pag. 14.
Ἀποδειπνῶν Completorium poſt ſumtam Cœnam. Benedictinorum Analecta Græc. p. 217. Rayæus p. LXXVII. ſeq.
Ἀπόλυσις dimiſſio ſive extremæ preces in Officio. Analecta Græc. p. 172. 179. Et Ἀπολυτίκιον ſτιχηρόν quo officium terminatur. id. p. 210. Goarus p. 32. ad Evcholog. Ἀπολυτικαὶ dimiſſoriæ Epiſtolæ.
Ἀποſτολικὰ ſτιχηρὰ in honorem Apoſtoli.
Ἀπόſτολος ſive Ἀποſτολικὸν βιβλίον pag. 46.
Ἀποſτολοευαγγέλιον, lectiones Apoſtolicas & Evangelicas diebus feſtis & Dominicis complexum.
Scriptum περὶ ἀρτοβυρίου. pag. 5.
Ἀρχιερατικὸν liber Pontificalis Eccleſiæ Græcæ, de Epiſcoporum Ordinatione, officio &c. ab Iſ. Haberto Græce & latine editus cum notis, Pariſ. 1666. fol.
Βιβλίον liber in quo ſacra ſupellex ſcribitur. Vide Analecta Græca p. 277. Cangii Gloſſar. & Montfauconi Palæographiam Græcam. p. 300.
Βρονταλόγια. infra in σπληνοδρόμια.
Γεροντικὸν de dictis & factis veterum Aſcetarum. Vide Caveum, Cangium & Cotelerium Tomo I. monument. p. 795.
Διακονικὸν p. 97. Philothei. pag. 65.
Διάψαλμα in hymnis μίλης ſπαλλαγή.
Διαταξεις, Διαταγαὶ, Canones, conſtitutiones Eccleſiaſticæ quales ſub Clementis Rom. nomine exſtant.

Διατυπώσεις Canones Eccleſiaſtici ad doctrinam & fidem ſtabiliendam. Vide Cangium in ὅροι.

Διδαχαί, διδασκαλίαι, Præcepta, doctrinæ quales laudantur ſub Apoſtolorum & Apoſtolicorum Virorum nomine, ut dixi lib. V. Bibl. Græcæ p. 34. Interdum etiam idem ſunt δημηγορίαι Conciones, in certas ςάσεις ſive præfationes diſtinctæ, ut διδαχαὶ Alexii Rharturi Presbyteri & Chartophylacis Corcyrenſis Venet. A. 1560. quo & vixit: & aliæ MSS. Anonymi in Feſta ex Codice Colbert. 4634. de quibus Cangius.

Διπλοκατηχούμενον iteratæ preces pro Catechumenis.

Δίπτυχα tabulæ quibus nomina Epiſcoporum & aliorum ſanctitate & meritis in Eccleſiam illuſtrium nomina conſignabantur, de quibus præter Meurſium, Svicerum, Cangium & Caveum ab hisque laudatos videndi Jo. Bona II. 12. rerum liturg. H. Noris diſſ. de quinta Synodo c. 5. Jo. Baptiſta Cordona in commentariolo de diptychis, Tarracone 1587. Alexander Wilthelmius ad Diptychon Leodienſe & Dan. Papebrochius ad Diptychon Chifletianum CPoli allatum & triptychon Ruthenicum ante tomum I. Act. Sanctorum Maji p. LX. ſeq.

Διῳδίον. p. 72.

Δοξολογία major, Hymnus Angelicus, *Gloria in excelſis DEO:* & minor, infra *Triſagion.*

Ἐγκαίνια Officium in dedicatione templorum.

Εἱρμολόγιον pag. 98.

Εἰσοδικὸν officium in ſolenni ingreſſu ſive proceſſione, quando Evangelia vel panis & vinum ad altare deferuntur.

Ἐκλόγιον ſelectæ vitæ patrum XL. ab Agapio Cretenſi Venet. 1644. 4.

Ἐκτενὴ, *extenſa* ſive longior precum formula.

Ἔννατα Novendiaria, Officium pro defuncto, nona poſt obitum die. Fuere & τρίτα, & τεσσαρακοστὰ & ἐνιάυσια, die tertia, quadrageſima & anniverſaria.

Ἐξαποστειλάρια pag. 67. Hymni in quibus vox ἐξαπόστειλον frequentius occurrit, & mittenda a DEO beneficia, ſpiritalia præcipue expetuntur.

Ἐξάψαλμον pag. 58. ſex Pſalmi laudum, 3. 37. 62. 87. 102. 142. Vide Analecta Græca p. 219.

Ἐξοδιαστικὸν Officium Exequiarum.

Ἐορτασμὸς κύκλ. Cyclus Paſchalis.
Ἐπιβάδ. ὕμν. a triſagio diſtinctus ut notat Rich. Simon ad Gabrielem Philadelphienſem p. 80.
Ἐπορκισμὸς in baptiſmo. Vide Tho. Milles p. 7. ad Cyrillum Hieroſolymitanum.
Ἐπταπάταδον, Officium ſancti olei a ſeptem ſacerdotibus celebrandum. Eadem Analecta p. 274. Cangius in πατᾶς.
Ἑσπερινὸς ὕμν. Vide quæ dixi in Bibl. Græca lib. V. p. 196. Ἑσπερινὸν officium μικρὸν καὶ μέγα. Vide Cangium.
Εὐαγγέλιον. pag. 33.
Εὐαγγελιςάριον pag. 46.
Εὐχέλαιον Preces in extrema unctione.
Εὐχολόγιον pag. 95. Prodiit etiam Venet. 1553. apud Chriſtoph. Zanetum.
Ἐφημερίδας Græcorum metricas vocat Papebrochius breve Menologium jambis Græcis compoſitum quod cum notis ſuis præmiſit Tomo primo Act. ſanctorum Maji.
Ἑῳθινὸς ὕμν. Vide quæ in Bibl. Græca lib. V. p. 197.
Troparia Ἑῳθινὰ Leonis Imp. p. 67.
Ἦχ. non Canticum denotat, ut Meurſio viſum, ſed tonum. p. 66
Θεοτόκια, Cantica in honorem Deiparæ, quæ ad quingenta junctim edidit Simon Wagnereccius S. I. in pietate Mariana Græcorum Monachii 1648. Θεοτοκάριον liber quo Θεοτόκια ejusmodi continentur. Agapii Cretenſis Monachi Θεοτοκάριον Venet. 1643. 4
Θεωρία συλληπτικὴ καὶ μυστικὴ Germani Patriarchæ CPolitani, de qua vide Rich. Simonem ad Gabrielem Philadelph. p. 78. 249. 287. atque Tho. Milles ad Cyrillum Hieroſol. p. 325.
Θησαυρὸς homiliarum in Feſta aliaque pietatis officia & explicatio Orationis Dominicæ, per Studitam, Monachum Damaſcenum ſubdiaconum Theſſalonicenſem. Venet. 1628. 4. 1642. 4. Βλίον ὀνομαζόμενον Θησαυρός.
Θησαυρὸς πίν. Theophylacti Hierodiaconi Tzanfurnari Homiliæ XIX. varii argumenti, Venet. 1621. 1646. 4. de Vitis Evangeliſtarum & Epiſcoporum.
Καθίσμα. Pſalmorum in καθίσματα diſtributio pag. 55.
καθίσματα, aliæ cantiones & τροπάρια quæ a ſedentibus concinuntur pag. 56.

Κανὼν

Καλανδάρια vocant nonnulli quæ alii Menologia, ut Calendarium Græco Moſcum quod præmittitur Actis ſanctor. T. 1. Maji.

Καλανδολόγια. infra in *σελληνοδρόμια.*

Κανόνες, ὅροι, πίνακες regulæ SS. Patrum, Canones Eccleſiaſtici, pœnitentiales aliique.

Κανόνες hymni, ut *μέγας κανὼν* Canon Andreæ Cretenſis, confer Nic. Rayæum p. XIX. diſſ. præliminar. ad Acta ſanctor. T. 2. Junii. Canon *ἰαμβικὸν, τετραῳδίον, ἐννέα ᾠδαῖς συγκείμενον*, tribus, quatuor, vel novem odis conſtans. Canon *κατ' ἀλφάβητον*, acroſtichis.

Κανονάριον τῶν ἀναγνωσμάτων & εὐαγγελίων.

Κανονικὸν liber pœnitentialis Joannis Neſtevtæ ſive Jejunatoris, de quo Cangius.

Κατάβασια ſive *καταβασία* quod depreſſiore voce concinendum eſt. Rayæus, loco laudato p. XXIII.

κατανυκτικὰ στιχηρὰ & *κατανυκτικοὶ κανόνες* cum compunctione cordis pro remiſſione peccatorum decantanda.

Κηραγάρια. pag. 103.

Κεφάλαια ſectiones ſive *τμήματα, μέρη, τεύχοπαὶ, ἀναγνώσεις* capita librorum ſacrorum, conſtantia pluribus *στίχοις* ſive verſibus. Habent & *τίτλοι* majores *κεφαλαίους.* Vide ſi placet, quæ dicta lib. IV. Bibl. Græcæ cap. 5. §. 21. In quibusdam Codicibus præter *τίτλους, κεφάλαια* & *στίχους* etiam numerus *ῥημάτων* additur, ut in Codice Regio IV. Evangeliorum, de quo Clariſſ. Montfauconus p. 306. Palæographiæ Græcæ.

Κλίμαξ, ἀναγνώσεις εἰς τὸν κλίμακα, lectiones e ſcala Paradiſi Jo. Climaci.

Κοινωνικὸν hymnus inter ſacram Communionem cantari ſolitus.

Κοντάκιον parvus hymnus, quales complures & mille amplius compoſuit Romanus Diaconus Emeſenus circa A. C. 500. clarus. Vide præter Meurſium, Svicerum, Cangium & Caveum, Menolog. 1. Octobr. apud Ughellum T. 6. Ital. ſacr. p. 1089. Hugonem Menardum ad ſacramentarium Gregorii M. p. 320. Rayæum p. XVIII & Habertum ad *ἀρχιερατικὸν* Eccleſiæ Græcæ p. 59. Montfauconus Diarii Italici p. 211. memorat *κοντάκιον* Officii Eccleſiaſtici X. ſæculi MS. in Bibl. monaſterii S. Baſilii Romæ. *Eſt contacium*, inquit, *breviſſimus baculus, cui hæret obvoluta mira longitudinis charta membranea, ex multis filis conſequenter agglutinatis* con-

confecta, ubi descriptæ orationes & officia sacerdotibus obeunda cum sacra administrant. Simile huic habetur in Bibliotheca Regia. Est autem illud elegantibus apicibus & literis exaratum.

Κράκτης librum Musicalem denotat apud Græcos, si Suicero excredimus. Sed nihil tale Allatius pag. 103. quem ille sequitur, & qui docet Cantorem illo vocabulo denotari.

Κρατηματαρίον liber Musicus, de quo Cangius. κράτημα unus ex undeviginti tonis Musicæ Græcanicæ.

Κληρικὸν τυπικόν. pag. 11.

Λαυσαϊκόν, lectiones ex Historia Lausiaca Palladii Galatæ circa A. C. 400. clari.

Λειμὼν Pratum spiritale Vitas Patrum complexum auctore Jo. Moscho Monacho circa A. C. 630.

Λειτουργικὸν, λειτουργίαι. p. 16. Gilbertus Genebrardus Paris. 1575. fol. edidit e Græco versam a se Liturgiam mysteriorum ante consecratorum e Cretensi Codice, Liturgiam pro dormientibus sive defunctis, officium de Angelis & Sanctis. Canonem sive Bullam contra hæreses præcipuas, Menologium sive Calendarium Sanctorum totius anni. Titulos capitum 122. Euchologii. Zachariam Mytilenensem Episc. contra æternitatem Mundi, & Basilii atque Nazianzeni dialogum de invisibili DEI essentia. Nostra ætate Liturgiarum Græcarum συναγωγὴν in lucem edere parat doctissima fœmina Anna Daceria, ut didici ex Memoriis litterariis Trevultinis A. 1701. T. 2. p. 366.

Λιτανεία pro formula precum & supplicationis apud Latinos magis frequentatur quam apud Græcos, quibus potius significat uti εὐχὴ κλησις quoque processionem religiosam, & λιτὴ tempus vel diem illi destinatam. Plura de litaniis amicus noster Nicolaus Petrus Sibbern Holsatus in schediasmate de libris Latinorum Ecclesiasticis, quod juvenis admodum edidit, quodque ab ejus industria auctius & emendatius brevi exspectamus.

Λυχνικὸν officii vespertini pars *ad lucernas*, sive *lucernarium*. Simplicius Verinus contra Grotium p. 150. Petavius ad Epiphan. p. 368. Infra in Φωταγωγικά.

Μακαρισμοὶ Hymni in commemorationem Sanctorum.

Μαρτυρικά. Hymni in honorem Martyrum.

Μεγαλυνάρια Hymni quibus μεγαλύνονται atque celebrantur Sancti.

Me-

Μεσονυκτικὸν vel *μεσονύκτιον* officium quod media nocte perficitur ex hymnis & precibus. pag. 65.

Troparia *& μηναῖα.*

Μηναῖα pag. 78.

Μηνολόγια pag. 52. 82.

Τῆ ἁγίᾳ μύρῳ ἀκολουθία officium conſecrationis ſancti unguenti. Euchelog. p. 628. 637.

Νεκρώσιμος κανὼν vel *νεκρώσιμον τροπάριον*, in defunctos cani ſolitum.

Τῆ θείᾳ καὶ ἱερᾷ νιπτῆρος ἀκολουθία. Officium ſacri pedilavii id. p. 745.

Νέος ᾠδάριον. Vide *ᾠδάρ.* *Ὀκτώηχος νέα* vide *Ὀκτ.* *Νέον ἀνθολόγιον.* Vide *ἀνθολ.* *Νέος Θησαυρός.* Vide *Θησαυρός.*

Νομοκανὼν ſive *Νομοκανόνιον*, Concordia Canonum Eccleſiaſticorum Legumque civilium ſub ſuis digeſta titulis à Joanne Scholaſtico, Photio Patriarcha aliisque, de quibus Cangius, Cotelerius T. 2. monument. & Caveus. *Νομοκανὼν* ſive *κανονικὸν* Joannis Neſtevtæ ſive Jejunatoris eſt liber, *κανόνας* de pœnitentiæ diſciplina continens.

Οἶκος hymni genus velut ex pluribus partibus domus compacta, quod cum Italorum ſtanzis confert Cangius, opponitur *κοντακίοις* velut brevioribus.

Ὀκτώηχος pag. 64. *Ὀκτώηχος νέα.* id. 65.

Ὁμιλίαι Conciones ſacræ. *Ὁμιλιάριον.*

Ὀπισθάμβων εὐχὴ preces ſive benedictio, pone ambonem in media Eccleſia antequam populus dimittitur recitanda à Sacerdote.

Ὄρθρος preces & hymnus matutinus.

Ὅροι, Canones Eccleſiaſtici de morum & diſciplinæ conformatione.

Πανηγυρικὸν pag. 94.

Παράδεισος, *Νέον Παραδείσιον.* Vitæ Patrum & Monachorum. Phot. Cod. 198. Coteler. I. monument. pag. 796. Etiam recens ſcriptor Agapius Cretenſis Patrum vitas à ſe collectas *ᾠδαῖον* inſcripſit, Venet. 1641. 4. & Jo. Geometræ Epigrammata Græca eodem titulo veniunt.

Παραθέσεις benedictiones ſive Preces quibus populus DEO commendatur.

Παρακλητικὴ pag. 68. & 283. ſeq.

Pa-

Παραλληλικοὶ κανόνες, troparia, ᾠδαὶ παραλληλικαί. ibid. in notis.
Παρακοῆάκιον, reſponſorium. Vide Cangium in κοντάκιον.
Παρασάσιμον cum Canone ſive cantu νικητίμῳ conjungitur in Analectis Benedictinor. p. 259. 260.
Παχάλιον. pag. 5. in not adde Cangium in Gloſſar. & ad Chronicon Paſchale Petavium in Uranolog. &c.
Πεδεικά. pag. 53. adde Coteler. T. 1. monument. p. 794.
Πεδιαρχικὸν diploma Patriarchæ.
Πενθέκτη, Synodus Trullana A. C. 680.
Πεντηκοστάριον pag. 77. Editio Spinelliana Venet. 1600. pag. 277. 282.
Πολυέλεον Pſalmus 134. (al. 135.) pag. 13. 60.
Πρακτικὰ Acta Conciliorum.
Πραξαπόστολον, pag. 46. & 52. in not.
Προοιμιακὸς Pſalmus CIII. (al. 104.) qui ab eo incipiunt officia pag. 57.
Τὰ πρὸς κύριον, Pſalmi Graduales. pag. 59. 60.
Προψάλματα preces ante Pſalmos decantari ſolitæ.
Πτυχὸν charta cui inſcripta oratio in ordinatione Epiſcopi, quæ incipit ἡ θεία χάρις.
Ῥῆτὸν dicunt Græci textum ipſum ſive verba S. Scripturæ, τὸ κείμενον.
Ῥογάλια libelli quibus ordine Alphabetico deſcripta nomina hominum & rogæ ſive ſtipendia quæ quisque accipiebat.
Σεληνοδρόμια de lunæ periodis & ſignificatione pag. 91. Hæc perinde ut βροντολόγια & καλανδολόγια improbantur à Nicephoro Confeſſore T. 1. juris Græco Romani p. 196.
Σειρὸς Hymnus ita dictus à prima voce, ut ἄγιον, ἄξιον. Vide Meurſii gloſſar.
Σημείωμα decretum.
Σημείωσις nota.
Στάσεις quæ à ſtantibus in Eccleſia audiuntur, ut καθίσματα quæ à ſedentibus.
Troparia σταυρώσιμα, in crucem CHRISTI, σταυροπαράσιμα pag. 65.
Στεφάνωμα ſive στέφανα ἢ γάμου, ἀκολουθία ἢ στεφανίσματα. Officium coronarum nuptialium.
Στιχεράριον liber in quo deſcribuntur στιχάρια ſive στιχάρεα hoc eſt veſtes Eccleſiaſticæ pro ordine & gradu ac tempore anni variæ. Stichorario ex Cod. Reg. 2733. uſum ſe eſſe teſtatur Cangius.

Στι-

ιηρά, troparia, cantus, hymni verſibus deſcripti. στιχηρὰ προσόμοια quæ modulo ſuo uni ex octo tonis Græcorum aptantur, at ἰδιόμελα quæ propriam modulationem habent. ἀναστάσιμα quæ concinuntur mane &c.
ri S. Scripturæ στιχηροὶ ſunt Pſalmi, Jobus & libri Salomonis.
χολογία Alterna Pſalmorum Davidicorum per verſus recitatio.
ς verſus, vide ſupra in κεφάλαιον.
ιβολα τῆς πίστεως ut Nicænum & CPolitanum quæ memoriæ mandari jubentur can. 7. Laodicen.
κέφαια. p. 91.
κτη, collecta ſive ſupplicationis longioris formula. Vide Euchol. p. 30. & Suicerum.
δικὸς τόμος. pag. 146.
δικὸν contra Iconomachos; in Dominica Orthodoxiæ legi ſolitum.
δοι. Septem Synodi œcumenicæ Græcis probatæ, Nicæna, CPolitana, Epheſina, Chalcedonenſis, CPolitana II. & III. & Nicæna II.
ιγμὰ τῶν ἀναγκαίων ἀκολουθιῶν, ἐκ τῆς εὐχολογίου. pag. 102.
ματολόγιον Ordo ſumendi habitus Monaſtici. Vide Lambec. V. p. 286. Goari Eucholog. p. 468-519.
τικὸν, Tacticus liber. pag. 16.
ταξάκις. ſupra in ἅπαξ.
ταφόριον pag. 72.
τικὸς, ſupra in πεντάλαιον.
τικὰ troparia pag. 66, 67.
φύγιον, de quo præter laudatos à Caveo, vide Habertum ad Archieraticum Græcor. p. 64.
α. ſupra in ἔνατα.
ψαλμὸς pag. 57.
ῶιον pag. 69. 113. ſeq.

ῶδεῖον, modulum proprie ſonat, licet pro cantibus & hymnis frequenter accipitur. Vide Goarum p. 32. ad Eucholog. & Rayzum p. XVII.
ικὸν p. 4.
ικὰ πρῶτα καὶ δεύτερα, Pſal. 102. & 145. pag. 14.
αγαγικὰ, φωταγωγίαι, preces veſpertinæ ad lucernas. Supra in λυχνικὸν.

Χαιρετισμοὶ Hymni in laudem B. Virginis, incipientes à χαῖρε, Ave.

Χειροτονίαι Varia Officia Ordinationum, apud Jo. Morinum de Eccleſiæ Ordinationibus & in Euchologio, Goari notis illu

Χερουβικὸς ὕμνος, Triſagium. Conſer Cyrillum Hieroſol. pag edit. Oxon. Goarum ad Euchолog. p. 634. Rich. Simon Gabrielem Philadelph. p. 76. ſeq. & Simplicium Verinum librum poſtumum Hug. Grotii. p. 91. ſeq.

Ψαλτήριον pag. 53.

Ὠιδαὶ, hymni ſacri XIII. ex ſacris litteris collecti & Pſalterio ſubj liti. pag. 62.

Ὡρολόγιον pag. 90.

Ὡρολογόπυλον pag. 104.

F I N I S.

3 9015 02390 4157

B 790,765